

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

13Γ

1. ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΕΞ'-ΡΗΔ'
2. ΔΥΟ ΛΟΓΟΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤ΄ ΨΑΛΜΟΝ
3. ΛΟΓΟΙ ΕΙΣ ΤΟ «ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ» Α'-Γ'
4. ΧΡΗΣΕΙΣ ΑΧΡΗΣΤΟΙ ΜΙΑΡΩΝ ΔΥΣΣΕΒΩΝ
ΑΡΕΙΑΝΩΝ
5. ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΚΟΙΜΗΘΕΝΤΑΣ
6. ΛΟΓΟΙ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ Α'-Γ'
7. ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΙΚΡΟΣ ΠΡΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΝ
8. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΛΟΓΟΥΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἐκ τῶν

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ

Διδάκτορα Θεολογίας

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΩΝ
ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ
13Γ

Ἐπόπτης – Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1998

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
Ο
ΣΙΝΑΪΤΗΣ

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Μενελάου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 00 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 280. Οικίας 031/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στὸν τόμο αὐτὸν συνεχίζεται ἡ παρουσίαση τῶν ὑπολοίπων Ἐρωταποκρίσεων (65–154 καὶ ἑπτὰ χωρὶς ἀρίθμηση), γιὰ τὶς ὁποῖες ἐρωταποκρίσεις ἔχουμε γράψει τὰ σχετικὰ στὸν προηγούμενο τόμο, καὶ ὁ τόμος αὐτὸς ὀλοκληρώνεται μὲ τὴν παράθεση καὶ τῶν ἑξῆς ἔργων.

1. *Δύο ὁμιλίες στὸν 60 Ψαλμὸ*: Πρόκειται γιὰ δύο ἐκδόσεις τῆς ἴδιας ὁμιλίας, ἔργον ἀναμφισβήτητα τοῦ πατριάρχη Ἀντιοχείας Ἀναστασίου Β', μὲ ἀξιόλογες βέβαια μεταξύ τους διαφορὲς στὸ γλωσσικὸ κυρίως ἰδίωμα καὶ στὴν ἐξιστόρηση τῶν δύο παραδειγμάτων ποὺ ἀναφέρει τοῦ ληστή καὶ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Μανασσῆ. Οἱ διαφορὲς αὐτὲς ἔκαναν τοὺς εἰδικοὺς νὰ πιστεύουν, ὅτι ἡ πρώτη ὁμιλία ἦταν γραπτὴ, ἐνῶ ἡ δεύτερη ἐκφωνήθηκε προφορικᾶ¹. Πάντως καὶ οἱ δύο γραμμένες ἢ ἐκφωνημένες στὴν ἀρχὴ τῶν νηστειῶν, ἐρμηνεύοντας τὸν 60 ψαλμὸ στίχο πρὸς στίχο, βρίσκουν τὴν εὐκαιρία νὰ κάνουν λόγο γιὰ τὴ μετάνοια, καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἀποτελοῦν σπάνια περιγραφή τῆς ὀδύνης τῆς ματωμένης καρδιᾶς ποὺ ἀναζητᾷ τὸν Θεόν. Μὲ σπάνια σαφήνεια περιγράφουν τὴν εἰλικρινῆ ταπείνωση, τὰ δάκρυα, τὸ πένθος, τοὺς στεναγμούς, τὶς τύψεις τῆς συνειδήσεως καὶ τὴ συντριβὴ γιὰ τὰ ἀμέτρητα πταίσματα, καθὼς καὶ τὴ σωτηρία μὲ τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ. Δίκαια λοιπὸν θεωροῦνται πραγματικὰ ἀριστουργήματα, ἐφάμιλλες πρὸς τὶς καλῦτερες ὁμιλίες τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῶν μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας².

2. *Δύο λόγοι «Εἰς τὸ κατ' εἰκόνα»*: Ὁ Πρεσβύτερος Ἀναστάσιος ἔγραψε τρεῖς, ἢ κατ' ἄλλους τέσσερες λόγους «Περὶ τῆς κατα-

1. Σ. Σάκκου, *Περὶ Ἀναστασιῶν Σιναϊτῶν*, σελ. 138.

2. Ὁπ. π. σελ. 139.

3. Ὁπ. π. σελ. 201 ἔ.

σκευῆς τοῦ ἀνθρώπου κατ' εἰκόνα Θεοῦ»³, ἐκτενὲς ἀπόσπασμα τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ αὐτὸ πού παραθέτουμε στὸν τόμο αὐτόν, καὶ ἀναφέρεται, ὅπως εἶναι φυσικὸ, στὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ», γιὰ τὴν ὁποία λέγει, ὅτι ὁ τρόπος τῆς δημιουργίας του ἀποτελεῖ ὄχι μόνο εἰκόνα καὶ σκιαγραφία τῆς τρισυπόστατης θεότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἐπομένως, ὅποιος θέλει νὰ γνωρίσει τὸν Θεό, πρέπει πρῶτα νὰ γνωρίσει τὸ ἑαυτό του. Τὸ θέμα αὐτὸ ἀκριβῶς ἀναπτύσσει στὸ ἀπόσπασμα πού δημοσιεύουμε, μὲ τὸν γνωστὸ ἀλληγορικὸ τρόπο ἑρμηνείας πού συνηθίζει.

Τὸ ἄλλο ἔργο τοῦ Πρεσβυτέρου Ἀναστασίου, ἐπιγράφεται ὡς Λόγος 3ος χωρὶς τίτλο, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς προὔποθέτει τοὺς δύο ἄλλους πού ἀναφέραμε πὸ πάνω «Περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ». Ὅπως ἀναφέρεται στὴν ἀρχή, στὸν λόγο αὐτόν ὁ συγγραφέας ἐκθέτει τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ἔγραψε τοὺς πὸ πάνω δύο λόγους, «Εἰς τὸ κατ' εἰκόνα», καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐμφανίστηκε ἡ κίνησις γιὰ τὶς ἐνέργειες καὶ τὶς θελήσεις τοῦ Χριστοῦ, καὶ στὴ συνέχεια ἀποδεικνύει ποιοὶ διδάσκουν γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ σωστὰ καὶ ποιοὶ ὄχι. Καὶ ἀνατρέπει τὶς φλυαρίες καὶ συκοφαντίες τῶν ὁπαδῶν τοῦ μονοθελητισμοῦ, οἱ ὁποῖοι «ἔβλαψαν λαούς, ἔσχισαν Ἐκκλησίες, τάραξαν χώρες, ἐξύδρισαν τὴν πίστη, διήρεσαν τοὺς κληρικούς, παραπλάνησαν τοὺς μοναχοὺς, καὶ ἐμίαναν τοὺς ἄρχοντες, δείχνοντας τόσο μεγάλο μῖσος, πού δὲν ἔδειχναν οὔτε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς Σαμαρεῖτες, τοὺς Μανιχαίους καὶ τοὺς ἐθνικούς.

3. *Χρήσεις ἄχρηστοι μαρῶν δυσσεβῶν ἄρειανῶν, ἀθετοῦσαι τὴν ὁμοούσιον θεότητα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ κτίσμα τὸν κτίστην τῶν ἀπάντων λέγουσαι.* Ὅπως καὶ ὁ μακροσκελὴς τίτλος δηλώνει, πρόκειται γιὰ συλλογὴ ἀποσπασμάτων ἀπὸ ἄρειανούς συγγραφεῖς, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὶς αἰρετικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Ἀρείου, τοῦ Σεβήρου, τοῦ Ἀπολιναρίου καὶ τοῦ Μονοθελητισμοῦ, καθὼς καὶ ἀντίστοιχα ἀποσπάσματα ἀπὸ ἔργα ὀρθοδόξων Πατέρων, τὰ ὁποῖα ἀντικρούουν τὶς αἰρετικὲς αὐτὲς ἀντιλήψεις.

4. *Λόγος εἰς τοὺς κοιμηθέντας πάνυ ὠφέλιμος:* Εἶναι ἓνας σχετικᾶ μικρὸς σὲ ἔκταση λόγος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Β' Ἀντιοχείας, τοῦ ὁποῦ λόγου τὸ ὕφος μοιάζει πολὺ μὲ ἐκεῖνο τοῦ λόγου εἰς τὸν 60 Ψαλμό. Ὁ λόγος αὐτὸς πρέπει νὰ ἐκφωνήθηκε σὲ κάποια μνήμη πολλῶν νεκρῶν καὶ πιθανώτατα σὲ κάποιο ψυχασάββατο. Στὸν λόγο αὐτὸ μὲ τρόπο ἀριστοτεχνικόν· α) ἐκφράζεται ὁ στενὸς σύνδεσμος τῆς θριαμβεύουσας μὲ τὴν στρατευόμενη Ἐκκλησία καὶ τὴ μακαριότητα τῶν δικαίων. β) Περιγράφεται μὲ παραστατικὸν τρόπο τὸ ἄδηλον καὶ φοβερὸν τοῦ θανάτου. γ) Παρουσιάζεται μὲ σαφήνεια ἡ εἰκόνα τοῦ ἀποθνήσκοντος, ὁ ὁποῖος ἀποχαιρετᾷ τοὺς οἰκείους καὶ φίλους του, ζητᾷ συγγνώμη καὶ ἐξομολογεῖται. δ) Περιγράφεται ἡ σκηνὴ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ἡ ἐκφορὰ τοῦ νεκροῦ. ε) Τονίζεται μὲ ἔμφαση τὸ ἀπροσδόκητο τοῦ θανάτου, καὶ ς) ὁ λόγος κλείνει μὲ παρότρυνση τῶν ἀκροατῶν νὰ μετανοήσουν ὅσο ἀκόμα εἶναι καιρὸς. Πρόκειται γιὰ ἓναν ἐπιμνημόσυνον λόγο σπάνιας ρεαλιστικότητος καὶ ἐφάμιλλον πρὸς τοὺς ἀντίστοιχους λόγους τῶν μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

5. *Τρεῖς λόγοι κατὰ Ἰουδαίων.* Εἶναι τρεῖς λόγοι ἀπολογητικοὶ ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων, στοὺς ὁποῖους μὲ συνεχῆ ἀναφορὰ σὲ χωρία καὶ γεγονότα τῆς ἁγίας Γραφῆς ὁ συγγραφέας τῆς ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας, τὸν ὁποῖο οἱ Ἰουδαῖοι μὴ ἀναγνωρίζοντάς του τὸν σταύρωσαν, ἐνῶ ἀντίθετα οἱ ἔθνη ποὺ τὸν πίστεψαν σώθηκαν καὶ ἔγιναν υἱοὶ καὶ κληρονόμοι τῆς βασιλείας.

Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἔχουν τὴ μορφή διδασκαλίας ποὺ γίνεται σὲ μαθητευόμενους Χριστιανούς, στοὺς ὁποῖους, μὲ τρόπο διαλεκτικὸ καὶ ἀπολογητικὸ, δίνει ἐπιχειρήματα μὲ τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ ἀντιμετωπίσουν σὲ συζητήσεις τοὺς Ἰουδαίους. Κάθε τόσο θέτει τις συνηθισμένες ἐνστάσεις τῶν Ἰουδαίων καὶ μὲ ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία τῶν λέξεων καὶ ὀνομάτων τῆς Π. Διαθήκης, καὶ προσαρμογὴ τους στὰ γεγονότα τῆς Καινῆς Διαθήκης, κατορθώνει νὰ ἀποδείξει, ὅτι στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ πραγματοποιήθηκαν ὅλες οἱ ὑποσχέσεις καὶ προσδοκίαι τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ, τίς ὁποῖες ὅμως αὐτοὶ παρεξή-

γησαν καὶ ἔχασαν ἔτσι τὴν εὐκαιρία νὰ σωθοῦν καὶ νὰ ἀποδειχθοῦν πραγματικοὶ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Δαβίδ.

6. *Διάλογος μικρὸς κατὰ Ἰουδαίων.* Στὸ λογίδριο αὐτὸ ὁ συγγραφέας του μὲ τὴ γνωστὴ μέθοδό του, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Ἑβραῖοι δὲν τρῶνε τὸ χοιρινὸ κρέας, ἐκθέτει τὸν λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς τοὺς ἀπαγόρευσε νὰ τρῶνε τὸ κρέας αὐτὸ, καὶ νομοθέτησε νὰ τρῶνε τὰ βόδια, τὰ πρόβατα, τὶς γίδες, τὰ πουλερικά κ.ἄ., ἂν καί, ὅπως λέγει, ὅλα τους εἶναι πολὺ χρήσιμα γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀφοῦ ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ καλὰ.

7. *Ἄλλη ἐρώτηση (πρὸς τοὺς Ἰουδαίους).* Καὶ στὸ ἐπίσης σύντομο αὐτὸ ἔργο ὁ συγγραφέας θέτει τρία ἐρωτήματα πού προέβαλλαν συνήθως οἱ Ἑβραῖοι, ὅπως, πῶς οἱ Χριστιανοί, πού ἦταν πρῶην ἐθνικοί, εἶναι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ. Γιατί προσκυνοῦν ἕναν Σταυρωμένον, ἀφοῦ ἡ Γραφή λέγει, ὅτι εἶναι «Ἐπικατάρατος καθέννας πού κρεμάται σὲ ξύλο». Καὶ ὅτι ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας δὲν εἶναι Θεός. Στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ δίνει τὴν πρέπουσα στὸ καθένα ἀπάντηση, ἀντλώντας τὰ ἐπιχειρήματά του ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή.

8. *Ἀποσπάσματα:* Πρόκειται γιὰ μικρὰ ἀποσπᾶσματα ἀπὸ ἔργα: α) τοῦ Ἀναστασίου Β' Ἀντιοχείας ἀπὸ ἕνα λόγο του *Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Λόγου*, πού ἀναφέρεται στὸ ἂν ὁ Χριστὸς μαζί μὲ τὶς δύο φύσεις εἶχε καὶ δύο ἐνέργειες (θεία καὶ ἀνθρώπινη), ἀπὸ ἕνα ἄλλο ἔργο του *Κατὰ τοῦ Διαιτητοῦ*⁴, καὶ ἀπὸ ἕνα ἄλλο: *Πρὸς Σέργιον τὸν Γραμματικόν*, καὶ β) τοῦ Πρεσβυτέρου Ἀναστασίου, ἀπὸ τὸν λόγο του *Στὸ Κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεό*.

Ἔτσι ὅλα τὰ κείμενα λαμβάνονται ἀπὸ τὴν ΠΓ, στὰ ὁποῖα γίνονται σημαντικὲς διορθώσεις, ἰδίως στὴ στίξη.

Παν. Παπαευαγγέλου

4. Ὁ Διαιτητὴς ἦταν ἔργο τοῦ Ἰωάννη τοῦ Φιλοπόνου, πού ἔζησε στὰ μέσα τοῦ βου αἰ., στὸ ὁποῖο ὑποστήριζε, ὅτι οἱ φύσεις τῆς ἁγίας Τριάδος ἦταν τρεῖς.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΥΝΑΪΤΗ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ
ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ
(ΞΕ΄. – ΡΝΔ΄.)

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ

(ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ)

Τὰς λύσεις οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ πείρας, καὶ ἀνα-
γνώσεως τῶν θείων Γραφῶν ἐποιήσατο.

ΠΙΝΑΞ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Σελίς

- ξέ. Πῶς νοητέον τό, «Πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά»; 30
- ξς'. Πῶς νοητέον τό, «Εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»; 50
- κζ. Πῶς νοητέον, «Ὁρᾶτε μὴ σκανδαλίσητε ἓνα τῶν μικρῶν τούτων»; 60
- ξη'. Πῶς νοητέον τό, «Ἐὰν ἀγγαρεύση τις μίλιον ἓν, ὑπαγε μετ' αὐτοῦ δύο»; 64
- ξθ. Πῶς νοητέον τό, «Μὴ μεριμνᾶτε τί φάγητε ἢ τί πίητε ἢ τί περιβάλησθε»; 64
- ο'. Πῶς νοητέον τό, «Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε»; 66
- οα'. Πῶς νοητέον τό, «Εὐξασθε μὴ γενέσθαι τὴν φυγὴν ὑμῶν χειμῶνος ἢ ἐν Σαββάτῳ»; 68
- οβ'. Πῶς νοητέον τό, «Δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ»; 68

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΥΝΑΪΤΗ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΡΟΣΩΠΑ)

Οί ἀπαντήσεις δὲν δίνονται ἀπ' αὐτὸν, ἀλλὰ ἀπὸ
τὴν πείρα καὶ τὴν ἀνάγνωσι τῶν ἁγίων Γραφῶν.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΑΥΤΟΥ

65. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Κάθε γραμματέας ποῦ μαθή-
τευσε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μοιάζει μὲ οἰκοδεσπότη, ὁ
ὁποῖος βγάζει ἀπὸ τὸ ταμεῖο του καινούργια καὶ παλιά. 31
66. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Ὑπάρχουν μερικοὶ εὐνοῦχοι,
ποῦ εὐνούχισαν τοὺς ἑαυτοὺς τους γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρα-
νῶν». 51
67. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Προσέχετε, νὰ μὴ σκανδαλίσε-
τε κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ταπεινοὺς». 61
68. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Ἐὰν κάποιος σὲ ἀγγαρεύσει
γιὰ ἓνα μίλι, πῆγαινε μαζί του δύο». 65
69. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Μὴ φροντίζετε τί θὰ φᾶτε, ἢ τί
θὰ πιεῖτε, ἢ τί θὰ φορέσετε». 65
70. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Νὰ μὴ κρίνετε, γιὰ νὰ μὴ κρι-
θεῖτε. 67
71. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Νὰ προσεύχεστε νὰ μὴ γίνει ἡ
φυγὴ σας τὸν χειμῶνα, ἢ ἡμέρα Σάββατο». 69
72. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Δύο θὰ βρῖσκονται στὸν
ἀγρό». 69

- ογ' : Πῶς ὁ ληστής πρὶν τῆς ἀναστάσεως εἰσῆλθεν εἰς τὸν παράδεισον; 72
- οδ' : Ὅτι εἰς τρεῖς στάσεις καὶ καταστάσεις διαιρεθήσονται οἱ σωζόμενοι 74
- οε' : Ὅθεν γινώσκει ὁ ἄνθρωπος, εἰ ἐνοίκησεν εἰς ἑαυτὸν ὁ Χριστός; 76
- ος' : Δύναται τις ἐξηγήσασθαι, «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»; 78
- οζ' : Ποῖά εἰσι τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ δωρηθέντα ἡμῖν, «εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι», καθὼς φησι ὁ κορυφαῖος Πέτρος; 80
- οη' : Καὶ τί δήποτε τὴν ἡμετέραν φύσιν ὑπὲρ τὴν τῶν ἀγγέλων ἐδόξασε καὶ ἀγαπᾷ ὁ Θεός; 82
- οθ' : Ἐάν τις ἄπιστος ἢ Ἰουδαῖος ἢ Σαμαρεῖτης ποιήσῃ πολλὰ ἀγαθὰ, ἄρα εἰσέρχεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; 84
- π' : Πῶς εἴρηται ὅτι «Ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἔστι»; 84
- πα' : Ποῦ λέγομεν ἀπέρχεσθαι τὰ παιδιά τὰ ἄκακα, πενταετῆ ἢ τετραετῆ, Ἰουδαίων καὶ ἀβαπτίστων· εἰς κρίσιν, ἢ παράδεισον; 86
- πβ' : Ἄρα ἔστι δι' ἐνὸς ἔργου ἀγαθοῦ λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν; 86
- πγ' : Ἐὰν ἄνθρωπος ποιήσῃ ἁμάρτημα, καὶ ποιήσῃ τινὰς μισθοὺς διὰ τὸ συγχωρηθῆναι αὐτόν, εἶτα πάλιν μετὰ τοὺς μισθοὺς ἁμαρτήσῃ, ἄρα ἀπώλεσε τοὺς μισθοὺς οὓς ἐποίησεν; 88
- πδ' : Ἐκ ποίας κείρας κρίνονται παρὰ Θεῷ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου; 88
- πε' : Τίνος χάριν μείζον τῆς πορνείας ἐχούσης κρῖμα τῆς τῶν αἵρετικῶν βλασφημίας, ἐπιστραφέντων εἰς μετάνοιαν ἀμφοτέρων, τὸν μὲν αἵρετικὸν εὐθέως δέχεται ἢ Ἐκκλησία εἰς κοινωρίαν, τὸν δὲ πόρνον ἀφορίζει τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ χρόνον; 88
- πς' : Διὰ τί, ἐπιστρέφοντας τοὺς αἵρετικούς ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐκ ἀναβαπτίζομεν αὐτούς; 90

73. Πῶς ὁ ληστής μπήκε στὸν παράδεισο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάστασι;
73
74. Ὅτι οἱ σωζόμενοι θὰ διαιρεθοῦν σὲ τρεῖς ὁμάδες καὶ κατηγορίες.
75
75. Ἀπὸ ποῦ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ἂν κατοίκησε μέσα τοῦ ὁ Χριστός;
77
76. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξηγήσει «Αὐτὰ ποῦ μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν σκέφτηκε»;
79
77. Ποιὰ εἶναι τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα ποῦ δωρήθηκαν σὲ μᾶς ἀπὸ τὸν Χριστό, στὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν νὰ σκύψουν οἱ ἄγγελοι, ὅπως λέγει ὁ κορυφαῖος Πέτρος;
81
78. Γιατί ὁ Θεὸς δόξασε τὴ δική μας φύση περισσότερο ἀπὸ τὴ φύση τῶν ἀγγέλων;
83
79. Ἐὰν κάποιος ἄπιστος ἢ Ἰουδαῖος ἢ Σαμαρείτης κάνει πολλὰ καλὰ, μπαίνει ἄραγε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν;
85
80. Μὲ ποιὰ ἔννοια λέγεται, ὅτι «Σὲ κάθε ἔθνος ἐκεῖνος ποῦ φοβᾶται τὸν Θεὸ καὶ ἐφαρμόζει τὸν νόμο, εἶναι δεκτὸς ἀπὸ αὐτόν»;
85
81. Ποῦ λέμε ὅτι πηγαίνουν τὰ ἄκακα παιδιά, τῶν πέντε ἢ τεσσάρων ἐτῶν, τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἀβάπτιστων· σὲ κρίση, ἢ στὸν παράδεισο;
87
82. Ἄραγε εἶναι δυνατὸν μὲ ἓνα καλὸ ἔργο νὰ λάβει κανεὶς συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν του;
87
83. Ἐὰν ἓνας ἄνθρωπος κάνει κάποιο ἁμάρτημα, καὶ κάνει μερικὰ καλὰ ἔργα γιὰ νὰ συγχωρηθεῖ, καὶ ἔπειτα, μετὰ τὰ καλὰ ἔργα του, ἁμαρτήσει, χάνει ἄραγε τὰ καλὰ ἔργα ποῦ ἔκανε;
89
84. Ἀπὸ ποιὰ νηπιακὴ ἡλικία κρίνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου.
89
85. Γιὰ ποιὸν λόγο ἡ πορνεία ἔχει μεγαλύτερη ποινὴ ἀπὸ τὴ βλασφημία τῶν αἰρετικῶν, καὶ ὅταν ἐπιστρέψουν καὶ οἱ δύο σὲ μετάνοια, τὸν αἰρετικὸ ἢ Ἐκκλησία τὸν δέχεται ἀμέσως σὲ κοινωνία, ἐνῶ τὸν πόρνο τὸν ἀφορίζει γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα;
89
86. Γιατί τοὺς αἰρετικούς ποῦ ἐπιστρέφουν στὴν καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν τοὺς ξαναβαπτίζουμε;
91

πζ. Πολυθρόλλητος ζήτησίς ἐστι σχεδὸν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, εἰ ἢ ἡμέρα προτερεύει τῆς νυκτός, ἢ τὸ ἔμπαλιν ἢ νύξ προτάττεται τῆς ἡμέρας 90

πη. Ἔστι καὶ ἕτερον μετὰ τοῦτο παγκόσμιον ζήτημα, τουτ' ἐστίν, εἰ ἔχει ὄρον ἢ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἢ οὐ. Οἱ μὲν γὰρ φασιν ἔχειν, οἱ δὲ μὴ ἔχειν. 92

πθ. Τί ἐστι ψυχὴ ἀνθρώπου, καὶ ὁποία ἐστὶ, καὶ πόθεν συνίσταται, ἢ πότε καὶ πῶς ἐν τῷ σώματι ἐνεργεῖ καὶ ποῦ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ σώματος πορεύεται; 94

ζ'. Πῶς δὲ νῦν ὅλως θέλομεν λέγειν ὑπάρχειν τὰς ψυχάς, καὶ εἰ ὁμοῦ καὶ ἅμα πᾶσαι ὑπάρχουσιν. 100

ζα. Εἰ οὐκ ἐπιγινώσκουσιν ἀλλήλους οἱ ἀπελθόντες ἐκεῖ, πῶς ὁ πλούσιος ἐπέγνω καὶ ἐδυσώπει τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Λάζαρον; οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ μέμνηται τῶν ἰδίων αὐτοῦ πέντε ἀδελφῶν τῶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ; 102

ζβ. Πῶς τὸ σῶμα τὸ ὑπὸ μυρίων θηρίων καὶ πετεινῶν καταβρωθέν, ἢ ἐν θαλάσῃ καταποντισθὲν καὶ ὑπὸ ἀμετροῦτων ἰχθύων ἀναλωθέν, καὶ ἐν τῷ βυθῷ ἀφοδευθέν καὶ διαλυθέν, πῶς συνάγεται καὶ εἰς ἀνάστασιν ἔρχεται; 106

ζγ'. Τί ἐστι τό, «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι»; Οὐ γὰρ δυνατόν ἀνθρώπῳ, οἴκου καὶ τέκνων ἐπιμελουμένῳ καὶ ἐν κόσμῳ διάγοντι, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι. 114

ζδ. Πόθεν ὀρῶμεν παρ' ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς ὑπὲρ ἄλλα τινὰ ἔθνη ἄπιστα πολλοὺς πολλὰκις κολοβοὺς ἢ ποδαλγοὺς ἢ λεπροὺς καὶ ἐπιληπτικούς καὶ ἄλλαις τισὶ νόσοις κατεχομένους; 114

ζε'. Πόθεν ἐξ αὐτῆς τῆς γεννήσεως καὶ νεαρᾶς ἡλικίας εὐρίσκονται φυσικῶς πρᾶεῖς, ἄλλοι ὀργίλοι, ἕτεροι φιλόβιοι καὶ πόρνοι, ἄλλοι φιλογύναιοι, ἄλλοι μισογύναιοι ἢ ἐγκρατεῖς; καὶ εἰσὶ τινες πάλιν φύσει εὐμετάδοτοι, ἄλλοι δὲ οὐκ εὐμετάδοτοι. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ ἢ φυσικῶς τινες εὐρίσκονται εὐνούστατοι καὶ διανοητικοί, ἄλλοι δὲ νωθοί, ἀνόητοι καὶ τὰ ἐξῆς; 116

ζς'. Ὅτι θαμβεῖται πᾶσα ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις πολλὰ

87. Γίνεται περιλάλητη συζήτηση σὲ ὁλόκληρο σχεδὸν τὸν κόσμον ἂν προηγεῖται ἡ ἡμέρα τῆς νύχτας, ἢ, ἀντίστροφα, ἂν ἡ νύχτα προηγεῖται τῆς ἡμέρας. 91

88. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο, μετὰ ἀπὸ αὐτό, παγκόσμιον ζήτημα, δηλαδή ἂν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὄριο ἢ ὄχι. Γιατὶ ἄλλοι λένε ὅτι ἔχει, καὶ ἄλλοι ὄχι. 92

89. Τί εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, τί εἶδους εἶναι, καὶ ἀπὸ τί ἀποτελεῖται, ἢ πότε καὶ μὲ ποῖον τρόπο ἐνεργεῖ στὸ σῶμα, καὶ ποῦ πηγαίνει μετὰ τὸ χωρισμὸ τῆς ἀπὸ τὸ σῶμα; 95

90. Σὲ ποιά γενικὰ κατάστασις λέμε ὅτι βρίσκονται τώρα οἱ ψυχές, καὶ ἂν βρίσκονται ὅλες μαζί. 101

91. Ἐὰν δὲν ἀναγνωρίζουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο αὐτοὶ ποῦ πηγαίνουν ἐκεῖ, τότε γιατί ὁ πλούσιος ἀναγνώρισε καὶ παρακαλοῦσε τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Λάζαρο; Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ θυμῆθηκε καὶ τοὺς πέντε ἀδελφοὺς ποῦ ἦταν στὸ σπίτι του; 103

92. Μὲ ποῖον τρόπο τὸ σῶμα ποῦ καταβροχθίστηκε ἀπὸ μύρια θηρία, ἢ βυθίστηκε στὴ θάλασσα καὶ φαγώθηκε ἀπὸ ἀμέτρητα ψάρια καὶ ἀφοδεύτηκε στὸν βυθὸ τῆς θάλασσας καὶ διαλύθηκε, θὰ συγκεντρωθεῖ τότε καὶ θὰ ἀναστηθεῖ; 107

93. Τί σημαίνει τό, «Νὰ προσεύχεστε ἀσταμάτητα»; Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν στὸν ἄνθρωπο, ποῦ φροντίζει τὸ σπίτι καὶ τὰ παιδιὰ του καὶ ζεῖ μέσα στὸν κόσμον, νὰ προσεύχεται ἀσταμάτητα. 115

94. Γιατί βλέπουμε σὲ μᾶς τοὺς Χριστιανούς, περισσότερο ἀπὸ μερικὰ ἄπιστα ἔθνη, νὰ ὑπάρχουν πολλὲς φορὲς πολλοὶ ἀκρωτηριασμένοι, ἢ νὰ πάσχουν ἀπὸ ποδάγρα, ἢ νὰ εἶναι λεπροὶ καὶ ἐπιληπτικοί, καὶ νὰ εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ κάποιες ἄλλες ἀσθένειες; 115

95. Γιατί ἀπὸ τὴ γέννησις καὶ τὴ νεαρὴ ἡλικία γίνονται ἀπὸ τὴ φύσιν τους ἄλλοι πρᾶοι, ἄλλοι ὀργίλοι, ἄλλοι φιλόζωοι ἢ πόρνοι, ἄλλοι ἀγαποῦν τὶς γυναῖκες, ἄλλοι τὶς μισοῦν ἢ εἶναι ἐγκρατεῖς; Καὶ ὑπάρχουν ἄλλοι ποῦ ἀπὸ τὴ φύσιν τους εἶναι ἀνοικοκράτες καὶ δίνουν εὐκόλα ἀπὸ τὰ δικά τους, καὶ ἄλλοι δὲν δίνουν εὐκόλα, καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ ἄλλοι ἀπὸ τὴ φύσιν τους εἶναι φιλικοὶ καὶ συνετοί, καὶ ἄλλοι νωθροί, ἀνόητοι καὶ τὰ λοιπὰ; 117 •

96. Ὅτι ὁλόκληρη ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων καταπλήσσει,

- φοβερὰ καὶ κατάπληκτα τὰ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ἀνθρώπων
ὁρῶσα γινόμενα; 120
45. Τί ἐστὶν ὑπερηφάνια; 140
- 4η. Ἐὰν πάσης ἁμαρτίας καὶ πορνείας ὁ διάβολός ἐστὶν
αἴτιος καὶ αὐτὸν χρὴ καταμέμφεσθαι; 142
- 4θ. Τῶν ἐν τῷ νόμῳ πολλάκις ἐχόντων δύο γυναῖκας ἅμα, ἢ
μὴ κατακριθέντων, ἄρα ἐξεστὶ Χριστιανοῖς τοῦτο; 144
- ρ. Ἐάν τις νιπτόμενος στόμα, ἢ πάλιν καταπίῃ ὕδωρ ἐν θα-
λανείῳ, ὀφείλει κοινωνῆσαι, ἢ οὐ; 146
- ρα. Ἐάν τις δύο τινὰς ἢ καὶ πλείονας ἀνδρας φονεύσῃ, εἴτα
κρατηθῆ καὶ ἀποθάνῃ, ἄρα συνεχωρήθη, ἢ οὐ; 148
- ρβ. Δεκτὰ εἰσὶν ἄρα τῷ Θεῷ τὰ ἀπὸ κλεμμάτων καὶ ἀδικιῶν
συναγόμενα αὐτῷ χρήματα; 150
- ργ. Ἐπειδὴ συχνῶς ἀκούομεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, οὐ
ποιοῦμεν δὲ τὰ ἔργα, ἄρα μὴ κατάκριμα ἡμῖν γένηται; 150
- ρδ. Πόσοι τρόποι εἰσὶ τῶν σφριζομένων καὶ συγχωρήσεις ἐκ
Θεοῦ ἁμαρτιῶν κομιζομένων; 150
- ρε. Τί ποιήσωμεν, ὅτι πολλάκις ἰστάμενοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ
ἐπιθυμοῦμεν κλαῦσαι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ οὐ δυνάμεθα; 152
- ρς. Πόθεν γινώσκει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι συνεχώρησεν ὁ Θεὸς
τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ὅτι εὕρισκει ἔλεος πάντως ἐν τῇ ἡμέρᾳ
τῆς κρίσεως; 154
- ρζ. Ἐὰν θελήσω πράξαι πρᾶγμα, ὡς νομίζω, πόθεν ὀφείλω
μαθεῖν εἰ ἀρέσκει τῷ Θεῷ, ἢ οὐ; 156
- ρη. Πρέπει ἄρα τὸν Χριστιανὸν ἀνοίγειν ἐν λαχνηστηρίῳ; 156
- ρθ. Ἐὰν ἔχω ἄνθρωπον πιστὸν θλίψαντά με, καὶ οὐ δύνα-
μαι διαλλαγῆναι ἢ ἀσπάσασθαι αὐτὸν ἐξ ὅλης καρδίας, ἀλλὰ
μόνον τῇ γλώττῃ, τί ποιήσω; διαλλαγῶ αὐτὸν κὰν τῇ ἐξόδῳ, ἢ
κόψω ἑμαυτὸν ἐξ αὐτοῦ; 156

- βλέποντας νὰ γίνονται πολλά φοβερά καὶ καταπληκτικὰ πράγματα κατὰ τὸν θάνατο τῶν ἀνθρώπων. 121
97. Τί εἶναι ὑπερηφάνεια; 141
98. Ἐξαίτια γιὰ κάθε ἁμαρτία καὶ πορνεία ὁ διάβολος εἶναι αἷτιος καὶ αὐτὸν πρέπει νὰ μεμφόμαστε; 143
99. Ἐνῶ πολλές φορές ὀρισμένοι ἔχουν δύο γυναῖκες σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, ἢ δὲν ἔχουν καταδικαστεῖ, ἄραγε αὐτὸ ἐπιτρέπεται στοὺς Χριστιανούς; 145
100. Ἐὰν κάποιος πλένει τὸ στόμα του, ἢ καταπιεῖ νερὸ στὸ δημόσιο λουτρό, μπορεῖ νὰ κοινωνήσῃ, ἢ ὄχι; 147
101. Ἐὰν κάποιος σκοτώσῃ δύο ἢ καὶ περισσότερους ἀνθρώπους, καὶ ἔπειτα φυλακισθεῖ καὶ πεθάνῃ, ἄραγε συγχωρήθηκε ἢ ὄχι. 149
102. Εἶναι ἄραγε δεκτὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὰ χρήματα ποὺ συγκεντρώνονται γι' αὐτὸν ἀπὸ κλοπὲς καὶ ἀδικίες; 151
103. Ἐπειδὴ ἀκοῦμε συχνὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν κάνουμε τὰ ἔργα, μήπως ἄραγε θὰ καταδικαστοῦμε; 151
104. Πόσοι τρόποι ὑπάρχουν γι' αὐτοὺς ποὺ σώζονται καὶ πόσες συγχωρήσεις ἀπὸ τὸν Θεὸ τῶν ἁμαρτιῶν ποὺ φέρνουν μαζί τους; 151
105. Τί νὰ κάνουμε, ὅταν πολλές φορές στεκόμαστε στὴν Ἐκκλησία καὶ ἐπιθυμοῦμε νὰ κλάψουμε τίς ἁμαρτίες μας, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε; 153
106. Ἀπὸ ποῦ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ὁ Θεὸς συγχώρησε τίς ἁμαρτίες του, καὶ ὅτι βρίσκει εὐσπλαχνία ὅπωςδήποτε τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως; 155
107. Ὅταν θελήσω νὰ κάνω κάποια πράξη, ποὺ μοῦ ἀρέσει, ἀπὸ ποῦ θὰ μάθω ἂν ἀρέσει στὸν Θεὸ ἢ ὄχι; 157
108. Ἐπιτρέπεται ἄραγε ὁ Χριστιανὸς νὰ πηγαίνει σὲ τυχερὰ παιχνίδια; 157
109. Ἐὰν ἔχω κάποιον ἄνθρωπον πιστόν, ποὺ μὲ στενοχώρησε καὶ δὲν μπορῶ νὰ συμφιλιωθῶ μαζί του, ἢ νὰ τὸν ἀσπασθῶ μὲ ὅλη τὴν καρδιά, παρὰ μόνο μὲ τὴ γλώσσα, τί νὰ κάνω; Νὰ συμφιλιωθῶ μὲ αὐτόν, ἔστω καὶ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, ἢ ν' ἀποκόψω τὸν ἑαυτό μου ἀπὸ αὐτόν; 157

- ρι'. Ἐάν εἰσιν οἱ ἄρχοντες ἡμῶν Ἰουδαῖοι ἢ ἄπιστοι ἢ αίρε-
τικοί, δεῖ εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἢ οὐ; 158
- ρια'. Τί οὖν; καὶ τοῖς Ἑλλησι τοῖς προτελευτήσασι πρὸ τῆς
Χριστοῦ παρουσίας, δεῖ εὐχεσθαι καὶ μὴ ἀναθεματίζειν, ἢ οὐ. 160
- ριβ'. Ἐρα ἀληθές, ὅτι τὸν Σαμουήλ ἢ ἐγγαστριμυθος ἀνή-
γαγεν ἐπὶ τοῦ Σαούλ; 160
- ριγ'. Καλὸν τὸ βαστάζειν κοινωνίαν ἀγίαν ἐν σκευοφορίᾳ
ἀπερχόμενόν τινα ἐπὶ ξένης, ἢ κοινωνεῖν ὅπου δ' ἂν καὶ εὖρω-
μεν κοινωνίαν; 162
- ριδ'. Ἐδοξέ τισι λέγειν, Ἀδύνατόν ἐστι φεύγοντά τινα ἀπὸ
θανατικοῦ τόπου εἰς ἕτερον τόπον διασωθῆναι ἐκ θανάτου. 162
- ριε'. Ἐρα ἀπαιτεῖται Χριστιανὸς τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ἣ ἔμέλ-
λει μεταλαμβάνειν, παραφυλάξασθαι ἐκ τῆς ἰδίας γυναικός, καὶ
μὴ προσεγγίσει αὐτῇ; 164
- ρις'. Ἐὰν ἐρωτῶμαι περὶ πίστεως ὑπὸ αίρετικῶν, καὶ οὐκ
ἐπίσταμαι δογματίσαι, τί ποιήσω; 166
- ριζ'. Εἴτα οὐκ ἔστιν ὅλως μέθοδός τις, δι' ἧς δυνήσεται ιδιώ-
της ἀντειπεῖν τῷ αίρετικῷ. 166
- ριη'. Τίνος χάριν οὐ πεποίηκεν ὁ Σατανᾶς τοσαύτας αίρέ-
σεις καὶ σχίσματα ἐν ἑτέρᾳ πίστει, εἰ μὴ ἐν τῇ τῶν Χριστιανῶν; 168
- ριθ'. Διὰ τί δὲ τὸν Σατανᾶν ὅλως πολεμεῖν τοῖς ἀνθρώποις ὁ
Θεὸς συνεχώρησε, καὶ τοῦτον οὐκ ἐξήλειψε; 170
- ρικ'. Πόθεν τὰ ἐνήγνια, καὶ πῶς πολλάκις γίνονται ἀληθινά; 170
- ρικα'. Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι ἡγίασται ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπι-
στος, εἴ μὴ ἐστὶν ἡ γυνὴ αὐτοῦ πιστή, ὁμοίως καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἄπι-
στος, εἴ μὴ ἐστὶν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς πιστός, ἄρα λοιπὸν ἔξεστι τῷ Χρι-
στιανῷ λαβεῖν γυναῖκα ἄπιστον; 172
- ρικβ'. Εἰ ἄρα ἁμαρτάνει ὁ φεύγων ἐν καιρῷ διωγμοῦ. 172
- ρικγ'. Ἐπειδὴ ὁρῶμέν τινας καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὑπαρχούσας
δούλας παρεξερχομένας, τί χρὴ περὶ αὐτῶν λέγειν; 172

110. Ἐὰν οἱ ἄρχοντές μας εἶναι Ἰουδαῖοι ἢ ἄπιστοι ἢ αἵρετικοί, πρέπει νὰ προσευχόμεσθε στήν ἐκκλησία γι' αὐτούς, ἢ ὄχι; 159
111. Τί λοιπόν; Καί γιά τούς εἰδωλολάτρες πού πέθαναν πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ προσευχόμεσθε καὶ νὰ μὴ τούς ἀναθεματίζουμε, ἢ ὄχι; 161
112. Εἶναι ἄραγε ἀλήθεια, ὅτι ἡ ἐγγαστρίμυθος παρουσίασε τὸν Σαμουὴλ στὸν Σαούλ; 161
113. Εἶναι σωστὸ νὰ κρατᾷ κανεὶς ἅγια κοινωνία σὲ σκευοφορεῖο ὅταν ἀναχωρεῖ γιὰ τὸ ἐξωτερικόν, ἢ νὰ κοινωνοῦμε ὅπου βροῦμε κοινωνία; 163
114. Μερικοὶ πιστεύουν καὶ λένε, ὅτι εἶναι ἀδύνατον κάποιος, φεύγοντας ἀπὸ ἓνα τόπο θανατικόν, νὰ διασωθεῖ ἀπὸ τὸν θάνατο πηγαίνοντας σὲ ἄλλον τόπο. 163
115. Ἄραγε ἀπαιτεῖται ὁ Χριστιανὸς τὴν ἡμέρα ἐκείνη πού πρόκειται νὰ κοινωνήσῃ, νὰ προφυλαχτεῖ ἀπὸ τὴ γυναῖκα του καὶ νὰ μὴ τὴν πλησιάσῃ; 165
116. Ὅταν αἵρετικὸς μὲ ἐρωτᾷ γιὰ τὴν πίστη καὶ δὲν γνωρίζω καλὰ νὰ ἀπαντήσω, τί νὰ κάνω; 167
117. Ὅτι δὲν ὑπάρχει γενικὰ κάποια μέθοδος μὲ τὴν ὁποία ἓνας ἄπειρος νὰ μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν αἵρετικόν. 167
118. Γιὰ ποιὸν λόγο ὁ Σατανᾶς δὲν ἔκανε τόσες πολλὲς αἵρέσεις καὶ σχίσματα σὲ ἄλλη πίστη, παρὰ μόνο στήν πίστη τῶν Χριστιανῶν; 169
119. Γιατί ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε στὸν Σατανᾶ νὰ πολεμᾷ τούς ἀνθρώπους καὶ δὲν τὸν ἐξαφάνισε; 171
120. Ἀπὸ ποῦ προκαλοῦνται τὰ ὄνειρα, καὶ γιατί πολλὲς φορὲς βγαίνουν ἀληθινὰ; 171
121. Ἐφόσον ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι ὁ ἄπιστος ἄνδρας ἀγιάζεται, ἔάν ἡ γυναῖκα του εἶναι πιστή, ὅπως καὶ ἡ ἄπιστη γυναῖκα, ἔάν ὁ ἄνδρας της εἶναι πιστός, ἄραγε ἐπιτρέπεται στὸν Χριστιανὸ νὰ πάρῃ ἄπιστη γυναῖκα; 173
122. Ἄν ἄραγε ἁμαρτάνει αὐτὸς πού φεύγει σὲ καιρὸ διωγμοῦ. 173
123. Ἐπειδὴ βλέπουμε κάποιες, πού εἶναι δοῦλες σὲ αἰχμαλωσία, νὰ δραπετεύουν κρυφά, τί πρέπει νὰ ποῦμε γι' αὐτές; 173

- ρκδ'. Πόσαι μοιχεΐαί εἰσι σωματικάι; 174
- ρκε'. Τοῦ Θεοῦ λέγοντος πρὸς τὸν ὄφιν, «Ὁ ἄνθρωπος τηρήσει σου κεφαλὴν», τοῦτ' ἔστι τὴν ἀρχὴν παντός λογισμοῦ, «σὺ δέ», τουτέστιν ὁ πονηρός, «τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν», λέγω δὴ τὰ ἔσχατα τοῦ θίου αὐτοῦ, πόθεν γινώσκει ὁ Σατανᾶς τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου; Καὶ γὰρ πολλοὺς ἐωράκαμεν ὅλον τὸν χρόνον αὐτῶν καλῶς διαπρέψαντας, εἰς αὐτὰ δὲ τὰ τέλη τῆς ζωῆς παραπεσόντας, ἐξ ὧν εἷς ὑπάρχει Ἰουλιανὸς ἐκεῖνος ὁ μιαρὸς παραβάτης. 174
- ρκς'. Θέλουσιν εἰπεῖν τινες, ὅτι διὰ τὸ μὴ προσκυνῆσαι τὸν Ἀδὰμ ἐξέπεσεν ὁ Σατανᾶς. 176
- ρκζ'. Εἶπας ἐν τῇ προλαβούσῃ περὶ τῶν στοιχείων φυσιολογία, ὅτι πολλάκις ἐκ φυσικῆς τινος ἀκολουθίας καὶ χυμῶν αἰτίας γίνονται τινὲς μὲν γυναῖκες ἄτεκνοι, τινὲς δὲ εὐτεκνοι, ἄλλοι δὲ πάλιν ὀλιγότεκνοι, τὸν δὲ τρόπον τῆς αἰτίας οὐκ ἐσήμανας. 178
- ρκη'. Τί ἐστι τὸ τάλαντον, ὅπερ λέγει αἰρεῖν ὁ Κύριος ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος ἐκ τοῦ πονηροῦ δούλου, καὶ παρέχειν αὐτὸ τῶν καλῶς ἐργασασμένων εἰς τὰ πέντε τάλαντα; 182
- ρκθ'. Τί ἐστὶν ὁ μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας, ὃν εἶπεν ὁ Κύριος; 186
- ρλ'. Ποῖά εἰσι τὰ ἐν γνώσει, καὶ ποῖά εἰσι τὰ ἐν ἀγνοίᾳ ἁμαρτήματα, καὶ ποῖα ποίων εἰσι βαρύτερα; 186
- ρλα'. Τοῦ Θεοῦ λέγοντος ἐν τῇ Γραφῇ, ὅτι Ῥῦσαι ἀπαγόμενους εἰς θάνατον, τί οὖν; καλὸν καὶ τοὺς ληστὰς καὶ ἀνδροφόνους ῥύσασθαι; 188
- ρλβ'. Ἐὰν ὑπόκειμαι εἰς δουλείαν ἢ αἰχμαλωσίαν, καὶ οὐ δύναμαι, ὡς θέλω, εἰσελθεῖν, ἢ ὅτε θέλω τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἢ νηστεῦσαι ἢ ἀγρυπνῆσαι, πῶς δύναμι ἄφεςιν ἁμαρτιῶν εὐρεῖν; 188
- ρλγ'. Τίς, εἰπέ μοι, πονηρότερος τοῦ Μανασσῆ γέγονε, πεντήκοντα πέντε χρόνους ποιήσαντος αὐτοῦ ὅλον τὸν Ἰσραὴλ προσκυνῆσαι τοῖς εἰδώλοις, καὶ μετανοήσας, ἐδέχθη τῷ Θεῷ δι' ἐξομολογήσεως; 190
- ρλδ'. Πόθεν ὀραμέν τινας πολλάκις νῦν προθύμως ἑαυτοὺς προδιδόντας εἰς θάνατον περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἐρ-

124. Πόσες σωματικές μοιχειές υπάρχουν, 175
125. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶπε στὸ φίδι, «ὁ ἄνθρωπος θὰ σοῦ σπάσει τὸ κεφάλι», δηλαδή τὴν ἀρχὴν κάθε λογισμοῦ, «Καὶ σύ», δηλαδή ὁ πονηρός, «θὰ τοῦ δαγκώσεις τὴ φτέρνα του», δηλαδή τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του, ἀπὸ ποῦ ὁ Σατανᾶς γνωρίζει τὰ τελευταῖα τοῦ ἀνθρώπου; Γιατί ἔχουμε δεῖ πολλούς, οἱ ὅποιοι διήνυσαν ὅλη τὴ ζωὴ τους καλὰ, νὰ πέφτουν στὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς τους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἓνας εἶναι ὁ μαρὸς ἐκεῖνος παραβάτης, ὁ Ἰουλιανός. 175
126. Μερικοὶ θέλουν νὰ ποῦν ὅτι ὁ Σατανᾶς ἐξέπεσε, ἐπειδὴ δὲν προσκύνησε τὸν Ἀδάμ. 177
127. Εἶπες στὴν προηγούμενη φυσιολογία γιὰ τὰ στοιχεῖα, ὅτι πολλὲς φορὲς ἀπὸ κάποια ἀναγκαῖα συνέπεια καὶ τὶς ὀργανικὲς οὐσίες, ἄλλες γυναῖκες γίνονται ἄτεκνες, κάποιες γίνονται πολύτεκνες, καὶ ἄλλες πάλι ὀλιγότεκνες, δὲν εἶπες ὅμως τὸ λόγο. 179
128. Ποιὸ εἶναι τὸ τάλαντο, ποῦ λέγει ὅτι θὰ τὸ πάρει ὁ Κύριος κατὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν πονηρὸ δούλο, καὶ θὰ τὸ δώσει σὲ ἐκείνους ποῦ ἐργάστηκαν καλὰ μὲ τὰ πέντε τάλαντα; 183
129. Ποιὸς εἶναι ὁ μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας, γιὰ τὸν ὅποιο μίλησε ὁ Κύριος; 187
130. Ποιὰ εἶναι τὰ ἐν γνώσει καὶ ποιὰ τὰ ἐν ἀγνοίᾳ ἁμαρτήματα; καὶ ποιὰ εἶναι πιὸ βαρειὰ ἀπὸ κάποια ἄλλα; 187
131. Λέγοντας ὁ Θεὸς στὴ Γραφή, «Σῶσε αὐτοὺς ποῦ ὀδηγοῦνται στὸ θάνατο», τί λοιπόν; Εἶναι καλὸ νὰ σώζουμε καὶ τοὺς ληστές; 189
132. Ἐὰν εἶμαι δούλος ἢ αἰχμάλωτος, καὶ δὲν μπορῶ, ὅπως θέλω, ἢ ὅταν θέλω, νὰ μπῶ στὴν Ἐκκλησίᾳ, ἢ νὰ νηστεύω, ἢ νὰ ἀγρυπνήσω, πῶς μπορῶ νὰ βρῶ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μου; 189
133. Πές μου, ποιὸς ὑπῆρξε πονηρότερος ἀπὸ τὸν Μανασσῆ, ὁ ὅποιος ἐπὶ πενήντα πέντε χρόνια ἔκανε ὅλον τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸν νὰ προσκυνήσει τὰ εἰδῶλα, καὶ ὅταν μετανόησε, ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸν Θεὸν μέσω τῆς ἐξομολογήσεως; 191
134. Γιατί βλέπουμε πολλὲς φορὲς μερικοὺς στὴν ἀρχὴν νὰ παραδίνουν πρόθυμα τὸν ἑαυτό τους στὸν θάνατο γιὰ τὴν ὀρθό-

χομένους εἰς αὐτὸ τὸ ἀποθανεῖν, εἴτε ἀπὸ παρακλήτους ἀνθρώπων, εἴτε καὶ αὐτοὶ οἱ τύραννοι μεταβαλλόμενοι ἀπολύουσιν αὐτούς; Πόθεν χρὴ λογίζεσθαι τὴν τοιαύτην ἀπόλυσιν εἶναι· ἐκ Θεοῦ, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; 192

ρλε'. Τί ἐστὶν ἀληθινὴ ταπείνωσις, καὶ πῶς αὐτὴν σὺν Θεῷ κατορθῶσαι δυνάμεθα; 192

ρλς'. Τί ἐστὶ τὸ λεγόμενον, ὅτι «Ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσομαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι»; Πῶς ψωμίζει τις πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ χωρὶς ἀγάπης; 196

ρλζ'. Ἐχει ὄρον χρονικὸν ἢ συντέλεια κόσμου ἢ οὐ; 196

ρλη'. Βαρέως τινὲς ἀκούουσι τὸ ἀποστολικὸν λόγιον, τὸ φάσκον, ὅτι ἐν τῇ ἀναστάσει, «Τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ Πατρὶ, τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα». 198

ρλθ'. Ἐρωτῶσι πολλοὶ τῶν ἀπίστων, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τινες τῶν πιστῶν προσκείμενοι τῇ πολυγαμίᾳ τῇ νομίμῃ, προφέροντες ἡμῖν τὸ τοῦ Κυρίου λόγιον, τὸ φάσκον, ὅτι «Οὐκ ἤλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι». Τί οὖν χρὴ ἡμᾶς πρὸς αὐτοὺς περὶ τούτου ἀποκρίνασθαι; 198

ρμ'. Ἐάν τις ἐν ἐρήμῳ ἢ αἰχμαλωσίᾳ ὑπάρχων, ἀποστενωῶσως καὶ λιμοῦ γεύηται κρεῶν καμήλου ἢ ὄνου ἀγρίου ἢ ἄλλου τῶν τοιούτων, κρῖμα ἐαυτῷ λογίζεται, ἢ οὐ; 200

ρμα'. Ἐάν τις ὀρίξῃ παρ' ἑαυτοῦ, ὅπερ νομίζῃ καλόν, ἢ ἀπέχεσθαι οἴνου ἢ κρέατος ἢ γυναικὸς ἰδίας πρὸς χρόνον, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, εἶτα μὴ ἰσχύσῃ πληρῶσαι τὴν ἰδίαν συνταγίαν, ἀλλ' ὀλιγωρήσῃ, τί ὀφείλει ποιῆσαι; 202

ρμβ'. Πῶς φησιν ὁ Ἀπόστολος ποτὲ μὲν, «Μὴ γίνεσθε ἄφρονες», ποτὲ δέ, «Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι καθ' ἑαυτούς»; 204

ρμγ'. Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, «Ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται», διὰ τί ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκοντες, πατρικὴν εὐθύνομεν δίκην, ἐν δὲ τῷ Χριστῷ ζωοποιηθεὶς καὶ καθα-

- δοξη πίστη, ὅταν ὅμως φτάνουν νὰ πεθάνουν, εἴτε μὲ τὴν παρὰ-
κλήση ἀνθρώπων, εἴτε καὶ οἱ ἴδιοι οἱ τύραννοι, ἀλλάζοντας γνώ-
μη, τοὺς ἀφήνουν ἐλεύθερους; Ἀπὸ ποῦ πρέπει νὰ σκεφτοῦμε
ὅτι γίνεται αὕτη ἡ ἀπελευθέρωση· ἀπὸ τὸν Θεό, ἢ ἀπὸ τοὺς ἀν-
θρώπους; 193
135. Τί εἶναι ἡ ἀληθινὴ ταπείνωση, καὶ πῶς μπορούμε νὰ
τὴν ἐπιτύχουμε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ; 193
136. Τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγεται, «Ἐὰν πωλήσω ὅλα τὰ
ὑπάρχοντά μου, καὶ ἂν παραδώσω τὸ σῶμά μου γιὰ νὰ καῶ,
ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν ἔχω καμμιά ὠφέλεια»; Πῶς πωλεῖ καὶ
προσφέρει κανεὶς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του χωρὶς ἀγάπη; 197
137. Ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου ἔχει χρονικὸ ὄριο, ἢ ὄχι; 197
138. Μερικοὶ ἀκοῦνε μὲ βαρεῖὰ καρδιὰ τὸ ἀποστολικὸ ρητὸ
ποὺ λέγει, ὅτι κατὰ τὴν ἀνάσταση «καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς θὰ ὑπο-
ταχθεῖ τότε στὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος ὑπέταξε τὰ πάντα σ' αὐτόν». 199
139. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀπιστοὺς, καὶ ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ
καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, οἱ ὁποῖοι εὐνοοῦν τὴ νόμιμη πολυ-
γαμία, ρωτοῦν προβάλλοντάς μας τὸ χωρίο τοῦ Κυρίου ποὺ λέ-
γει· «Δὲν ἦρθα νὰ καταργήσω τὸν νόμο, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐκπληρώ-
σω». Τί πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπαντήσουμε ἑμεῖς σ' αὐτούς; 199
140. Ἄν κάποιος ποὺ βρίσκεται στὴν ἔρημο ἢ σὲ αἰχμαλω-
σία, ἐξαιτίας στενότητος ἢ πείνας τρώει κρέατα καμήλας ἢ ἄγρι-
ου ὄνου ἢ κάποιου ἄλλου ζώου ἀπὸ αὐτὰ, καταλογίζεται αὐτὸ
ὡς ἁμαρτία σ' αὐτόν, ἢ ὄχι; 201
141. Ἐὰν κάποιος ὀρίζει μόνος του αὐτὸ ποὺ νομίζει καλὸ,
ἀπέχει δηλαδὴ ἀπὸ τὸ κρασί ἢ τὸ κρέας ἢ ἀπὸ τὴ γυναῖκα του
ὀρισμένον χρόνον, ἢ κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ, καὶ στὴ συνέχεια δὲν
μπορεῖ νὰ ἐκπληρώσει αὕτη τὴν ἀπόφασή του, ἀλλὰ ὀλιγωρή-
σει, τί πρέπει νὰ κάνει; 203
142. Γιατί ὁ Ἀπόστολος ἄλλοτε λέγει, «Μὴ γίνεστε ἀνόητοι»,
καὶ ἄλλοτε, «Μὴ γίνεστε φρόνιμοι στὸν ἑαυτὸ σας»; 205
143. Ἀφοῦ ὁ Ἀπόστολος λέγει, «Ὅπως μὲ τὸν Ἀδὰμ ὅλοι
πεθαίνουν, ἔτσι καὶ μὲ τὸν Χριστὸ ὅλοι θὰ ζωοποιηθοῦν», γιατί,
ἀφοῦ μὲ τὸν Ἀδὰμ ὅλοι πεθαίνουμε, φέρουμε τὴν πατρικὴ μας
καταδίκη, ἐνῶ μὲ τὸν Χριστὸ, ἐνῶ ζωοποιήθηκε καὶ καθαρῶς

- θεὸς ὁ ἐμὸς πατὴρ τῆς ἰδίας πλημμελείας, οὐ μετέδωκέ μοι τῆς
καθαρότητος; 204
- ρμδ'. Τί δήποτε, οὔτε πλείονα, οὔτε ἐλάττονα εἰσι τὰ Εὐαγ-
γέλια; 208
- ρμε'. Τί γέγονεν ἡ περιτμηθεῖσα τοῦ Κυρίου ἀκροβυστία; 210
- ρμς'. Τίνες ὑπῆρχον ὧν τὸ αἷμα μετὰ τῶν θουσιῶν ἔμιξεν ὁ
Πιλάτος; 212
- ρμζ'. Πῶς πᾶσα βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ
δὲ τοῦ Πνεύματος οὐκ ἀφεθήσεται; 214
- ρμη'. Πῶς εἶπεν ὁ Κύριος, «Ἐὰν μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος
οὐκ εἰσελεύσεται», ἤδη δὲ τὸ Πνεῦμα δίδωσι τοῖς ἀποστόλοις
διὰ τοῦ ἐμφυσήματος; 214
- ρμθ'. Τί ἐστὶν ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας; 218
- ρν'. Πῶς νοητέον, «Ὁ ἔχων ἱμάτιον, πωλησάτω αὐτὸ καὶ
ἀγορασάτω μάχαιραν»; 220
- ρνα'. Πῶς «ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν»; 220
- ρνε'. Πῶς νοητέον τὴν τοῦ Κυρίου τριήμερον ταφὴν καὶ
ἀνάστασιν; 222
- ρνη'. Τί συμφωνοῦσιν οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ περὶ τῆς
Χριστοῦ ἀναστάσεως; 224
- ρνεδ'. Τίνος τύπον καὶ εἰκόνα ἔχει ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία;
Τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκ τοῦ «Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
τος». Ἀρχή· «Ἐκήρυξε φανερώς ἡ Παλαιὰ τὸν Πατέρα, τὸν δὲ
ἀμυδροότερον». Τέλος «Καὶ προκοπαῖς τὸ τῆς Τριάδος φῶς ἐκ-
λάμπει τοῖς λαμπροτέροις». 234
- Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πρὸς Εὐθουλον, πῶς ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος
ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐγεννήθη. Ἀρχή· «Ὡσπερ γὰρ ὁ ἡμέτερος λό-
γος τὸ ἀφανὲς τῆς ψυχῆς βουλευτήριον εἰς φῶς προσφέρει». 240
- Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πρὸς Εὐάγριον. Ἀρχή· «Ὁν τρόπον δὲ ὁ
προφορικὸς λόγος ἀδιαίρετος μὲν ἐστὶ τῆς προσενεγκαμένης
ψυχῆς». Τέλος· «Ἀμερῆς γάρ, ὡς ἔφημεν, ἡ τῶν κρειττόνων
φύσις». 242

- κε ὁ πατέρας μου ἀπὸ τῆ δικῆ του ἁμαρτία, δὲν μοῦ μετέδωσε τὴν καθαρότητά του; 204
144. Γιατί τὰ Εὐαγγέλια δὲν εἶναι οὔτε περισσότερα οὔτε λιγότερα; 209
145. Τί ἀπέγινε ἡ ἀκροβυστία τοῦ Κυρίου ποῦ περιτμήθηκε; 211
146. Ὑπῆρχαν κάποιοι, τῶν ὁποίων τὸ αἷμα ὁ Πιλᾶτος τὸ ἀνέμιξε μὲ ἐκεῖνο τῶν θυσιῶν. 213
147. Γιατί κάθε βλασφημία θὰ συγχωρηθεῖ στοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ἡ βλασφημία κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δὲν θὰ συγχωρηθεῖ; 215
148. Πῶς ὁ Κύριος, ἐνῶ εἶπε, «Ἐάν δὲν φύγω, δὲν θὰ ἔρθει ὁ Παράκλητος», ὅμως μὲ τὸ φύσημά του δίνει στοὺς ἀποστόλους τὸ Πνεῦμα; 215
149. Ποιὸς εἶναι ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας; 219
150. Πῶς πρέπει νὰ ἐννοεῖται τό, «Αὐτὸς ποῦ ἔχει ἱμάτιο, ἄς τὸ πωλήσει, καὶ ἄς ἀγοράσει μάχαιρα»; 221
151. Γιατί αὐτὸς ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴ του, θὰ τὴ χάσει; 221
152. Πῶς πρέπει νὰ ἐννοεῖται ἡ τριήμερη ταφὴ καὶ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου; 223
153. Γιατί συμφωνοῦν οἱ τέσσερις Εὐαγγελιστὲς γιὰ τὴν ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ; 225
154. Τίνος τὸν τύπο καὶ τὴν εἰκόνα ἔχει ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία; 233
- Τοῦ μεγάλου Βασιλείου, Ἐκ τῆς *Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*. Ἀρχή· «Ἐκήρυξε φανερὰ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη τὸν Πατέρα, ἐνῶ αὐτὸν πιὸ ἀμυδρά». Τέλος· «Καὶ προοδευτικὰ θὰ λάμψει τὸ φῶς τῆς Τριάδας στοὺς ἐνδοξότερους». 235
- Τοῦ ἰδίου, Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πρὸς τὸν Εὐβουλο. Πῶς γεννήθηκε ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ἀρχή· «Ὅπως δηλαδὴ ὁ δικὸς μας λόγος τὸ ἀφανὲς βουλευτήριον τῆς ψυχῆς τὸ φέρει στὸ φῶς». 241
- Τοῦ ἰδίου, Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πρὸς τὸν Εὐάγριο. Ἀρχή· «Ὅπως ὁ προφορικὸς λόγος εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὴν ψυχὴν ποῦ τὸν πρόφερε». Τέλος· «Γιατί, ὅπως εἶπαμε, ἡ φύσις τῶν ἀνωτέρων εἶναι ἀμέριστη». 243

<i>Περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ φύσεως. Ἀρχή· «Τὸ μὲν τῆς οὐσίας ὄνομα σημαντικὸν ὑπάρχει τῆς ἀπλῆς τῶν ὄντων ὑπάρξεως». Τέλος «Ὁ δὲ τὰ πάντα πληρῶν Θεὸς ἡμῶν, δόξα».</i>	244
ΛΟΓΟΣ Α΄ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ	249
ΛΟΓΟΣ Β΄ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ	291
ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟ «ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ»	329
ΛΟΓΟΣ Γ΄ ΕΙΣ ΤΟ «ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ»	337
ΧΡΗΣΕΙΣ ΑΧΡΗΣΤΟΙ ΔΥΣΣΕΒΩΝ ΑΡΕΙΑΝΩΝ	375
ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΚΟΙΜΗΘΕΝΤΑΣ	393
ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ	407
ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ	441
ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ	459
ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΙΚΡΟΣ ΠΡΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥΣ	509
ΕΤΕΡΑ ΕΡΩΤΗΣΙΣ	511
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ	523
1. Ἀναστασίου Ἀντιοχείας, Ἐκ τοῦ περὶ ἐνεργειῶν λόγου.	523
2. Ἀναστασίου Ἀντιοχείας, Ἐκ τοῦ κατὰ τοῦ διαιτητοῦ.	527
3. Ἀναστασίου Πρεσβυτέρου, Περὶ τῆς «Κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» ὑπὸ Θεοῦ κατασκευῆς.	529
1. Ἀναστασίου Ἀντιοχείας, Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Σέργιον τὸν Γραμματικόν.	531
Ἀναστασίου, ἐκ τοῦ εἰς τὸ Κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου Λόγου.	533
Περὶ τοῦ ἀξιώματος τῆς ἱερωσύνης.	539
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	541
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	541
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	549

Γιὰ τὴ διαφορὰ τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως· Ἀρχή· «Τὸ μὲν ὄνομα τῆς οὐσίας σημαίνει τὴν ἀπλῆ ὑπαρξὴ τῶν ὄντων».	
Τέλος· «Στὸν Θεό μας, ὁ ὅποιος πληροῖ τὰ πάντα, δόξα».	245
ΛΟΓΟΣ Α΄ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ	249
ΛΟΓΟΣ Β΄ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ	291
ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟ «ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ»	329
ΛΟΓΟΣ Γ΄ ΕΙΣ ΤΟ «ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ»	337
ΧΡΗΣΕΙΣ ΑΧΡΗΣΤΟΙ ΔΥΣΣΕΒΩΝ ΑΡΕΙΑΝΩΝ	375
ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΚΟΙΜΗΘΕΝΤΑΣ	393
ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ	407
ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ	441
ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ	459
ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΙΚΡΟΣ ΠΡΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥΣ	509
ΕΤΕΡΑ ΕΡΩΤΗΣΙΣ	511
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ	523
1. Ἀναστασίου Ἀντιοχείας, Ἐκ τοῦ περὶ ἐνεργειῶν λόγου.	523
2. Ἀναστασίου Ἀντιοχείας, Ἐκ τοῦ κατὰ τοῦ διαιτητοῦ.	527
3. Ἀναστασίου Πρεσβυτέρου, Περὶ τῆς «Κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» ὑπὸ Θεοῦ κατασκευῆς.	529
1. Ἀναστασίου Ἀντιοχείας, Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Σέργιον τὸν Γραμματικόν.	531
Ἀναστασίου, ἐκ τοῦ εἰς τὸ Κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου Λόγου.	533
Περὶ τοῦ ἀξιώματος τῆς ἱερωσύνης.	539
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	541
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	541
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	545

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΕ΄.

*Πῶς νοητέον τό, «Πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδε-
πότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ
καὶ παλαιά».*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Γραμματέα λέγει τὸν διὰ τῆς ἐπιπόνου ἀναγνώσεως τῶν θείων Γραφῶν ἑαυτῷ θησαυρὸν γνώσεως ἀποθέμενον τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ ἐκβάλλων ἐξ αὐτοῦ ἐν καιρῷ διαλέξεως. Ὡστε, ὅσοι ἄπειροὶ εἰσι τῶν θείων Γραφῶν, οὐκ ἂν εἶεν οἰκο-
5 δεσπότης, μήτε αὐτοὶ ἔχοντες, μήτε παρ' ἐτέρων λαμβάνοντες, ἀλλὰ παρορῶντες ἑαυτοὺς ὑπὸ λιμοῦ ἀγνωσίας φθειρομένους. Ὡσπερ γὰρ γῆν μὴ βρεχομένην οὐκ ἔστι, καὶ μυρία τις θάλλη σπέρματα, στάχνας ἐξενεγκεῖν, οὕτω καὶ ψυχὴν οὐκ ἔστι μὴ ταῖς Γραφαῖς ποτισθεῖσαν, καὶ μυρία τις ἐκχέη ῥήματα, καρπὸν τινα
10 ἐπιδείξασθαι. Μέγα τοίνυν κακὸν ἀγνοεῖν Γραφὰς καὶ δίκην ἀλόγων περιφέρεσθαι. Καὶ γὰρ ἐντεῦθεν μυρία ἔφυ κακά, ἀπὸ τῆς τῶν Γραφῶν ἀγνοίας. Ἐντεῦθεν πολλὴ τῶν αἰρέσεων ἐδλάστησε λύμη. Ἐντεῦθεν οἱ ἡμελημένοι θίοι, οἱ ἀκηδεῖς πόνοι, τῆς ψυχῆς ἢ τύλφωσις, τοῦ διαδόλου ἢ πλάνη. Ὡς γὰρ οἱ τοῦ φωτὸς*

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΥΝΑΪΤΗ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 65η

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὸ· «Κάθε γραμματέας πὺ μαθήτευσε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μοιάζει μὲ οἰκοδεσπότη πὺ βγάζει ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιό του καινούργιους καὶ παλιούς θησαυρούς»¹.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γραμματέα ὀνομάζει ἐκεῖνον πὺ μὲ ἐπίτονη ἀνάγνωση τῶν ἁγίων Γραφῶν ἔχει κάνει τὸν ἑαυτό του θησαυροφυλάκιον γνώσεως τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ ὅταν συζητᾶ βγάζει μέσα ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιον αὐτὸ καινούργιους καὶ παλιούς θησαυρούς. Ὡστε, ὅσοι ἀγνοοῦν τὶς ἁγίες Γραφές, δὲν μποροῦν νὰ εἶναι οἰκοδεσπότες, ἀφοῦ οὔτε οἱ ἴδιοι ἔχουν, οὔτε παίρνουν ἀπὸ ἄλλους, ἀλλὰ ἀφήνουν τοὺς ἑαυτούς τους νὰ καταστρέφονται ἀπὸ τὴν πεῖνα τῆς ἀγνοίας. Γιατί, ὅπως ἡ γῆ πὺ δὲν ποτίζεται, δὲν μπορεῖ νὰ βγάλει στάχυα, ἔστω καὶ ἂν κάποιος σπείρει μύριους σπόρους, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ἂν δὲν ποτιστεῖ μὲ τὶς ἁγίες Γραφές, δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιδείξει κάποιον καρπὸ, καὶ ἂν ἀκόμα κανεὶς χύσει μέσα σ' αὐτὴν μυριάδες λόγους. Εἶναι λοιπὸν μεγάλο κακὸ νὰ ἀγνοεῖ κάποιος τὶς Γραφές καὶ νὰ περιφέρεται ἐδῶ κι' ἐκεῖ σὰν τὰ ἄλογα ζῶα. Γιατί ἀπὸ τὴν ἀγνοία τῶν Γραφῶν φύτρωσαν μύρια κακά. Ἀπὸ αὐτὴν βλάστησε ἡ μεγάλη βλάβη τῶν αἱρέσεων. Ἀπὸ αὐτὴν προέρχονται οἱ παραμελημένους ζωές, οἱ ἄσκοποι κόποι, ἡ τύφλωση τῆς ψυχῆς, ἡ πλάνη τοῦ διαβόλου. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνοι πὺ δὲν ἔχουν τὸ

τούτου ἐστερημένοι οὐκ ἂν ὀρθὰ βαδίσαιεν, οὕτω οἱ τῶν θείων
 Γραφῶν ἐστερημένοι καὶ πρὸς τὴν ἀκτῖνα τούτων μὴ βλέποντες,
 πολλὰ προσκόπτουσι, καὶ ἀναγκάζονται συνεχῶς ἁμαρτάνειν,
 ἅτε δὴ ἐν σκότει χαλεπῶ βαδίζοντες. Διὰ τοῦτο παραινῶν ὁ
 5 Ἀπόστολος Τιμοθέῳ, ἔλεγε· «Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρα-
 κλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ. Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, οὗ ἔδό-
 θη σοι μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. Ταῦτα με-
 λέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα προκοπή σου φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν. Ἐ-
 πεχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ». – «Πονηροὶ γὰρ ἄνθρωποι καὶ
 10 γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι.
 Σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστάθης, εἰδὼς παρὰ τίνος ἔμα-
 θες, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ Γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά
 σε σοφίσει εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Πᾶ-
 σα γὰρ Γραφή θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν,
 15 πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιο-
 σύνη, ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγα-
 θὸν ἐξηρισμένος».

Καὶ Μωυσῆς νομοθετῶν, ἔλεγε· «Καὶ ἔσται τὰ ρήματα ταῦτα,
 ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον ἐν τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν τῇ ψυχῇ
 20 σου, καὶ προβιδάσεις αὐτὰ τοῖς νίοῖς σου, καὶ λαλήσεις ἐν αὐτοῖς,
 καθήμενος ἐν οἴκῳ καὶ πορευόμενος ἐν ὁδῷ καὶ κοιταζόμενος καὶ
 διανιστάμενος».

Ὁ δὲ Κύριος παραγγέλλων, ἔφασκεν· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γρα-
 φάς, ὅτι ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχετε, καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρ-
 25 τυροῦσαι περὶ ἐμοῦ». Διό φησιν ὁ Δαυΐδ· «Μακάριοι οἱ ἐξερευ-
 νῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν».
 Ὅθεν παραινεῖ, λέγων· «Συνέτισόν με, καὶ ἐξερευνήσω τὸν νόμον
 σου καὶ φυλάξω αὐτόν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου». Καί· [«Ἐν τοῖς δικαιο-

2. Α' Τιμ. 4, 13-16.

3. Β' Τιμ. 3, 13-17.

4. Δευτ. 6, 6-7.

φῶς αὐτό, δὲν μποροῦν νὰ βαδίσουν σωστά, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀγνοοῦν τὶς ἅγιες Γραφές καὶ δὲν βλέπουν πρὸς τὸ φῶς ποὺ ἐκπέμπεται ἀπὸ αὐτές, σκοντάφτουν πολλές φορὲς καὶ ἀναγκάζονται συνεχῶς νὰ ἁμαρτάνουν, διότι βαδίζουν μέσα σὲ φοβερὸ σκοτάδι. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος, συμβουλεύοντας τὸν Τιμόθεο, ἔλεγε· «Συγκέντρωσε τὴν προσοχή σου στὴν ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν καὶ στὴ διδασκαλία. Μὴ παραμελεῖς τὸ χάρισμα ποὺ ἔχεις, τὸ ὁποῖο σοῦ δόθηκε μὲ τὴ χειροτονία σου ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους. Αὐτὰ νὰ μελετᾷς, μὲ αὐτὰ νὰ ἀσχολεῖσαι, ὥστε ἡ πρόοδός σου νὰ εἶναι φανερὴ σὲ ὅλους. Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου καὶ τὴ διδασκαλία»². Γιατὶ «Μόνο οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι καὶ οἱ ἀπατεῶνες θὰ προκόβουν πρὸς τὸ χειρότερο, ἔξαπατώντας τοὺς ἄλλους καὶ ἔξαπατῶμενοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Σὺ ὅμως νὰ μένεις σ' αὐτὰ ποὺ ἔμαθες καὶ βεβαιώθηκες, γνωρίζοντας ἀπὸ ποιοὺς τὰ ἔμαθες, καὶ μὴ λησμονεῖς ὅτι ἀπὸ τὴ βρεφικὴ ἡλικία σου γνωρίζεις τὴν ἅγια Γραφή, ποὺ μπορεῖ νὰ σὲ κάνει σοφὸ, ὀδηγώντας σε στὴ σωτηρία μὲ τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό. Γιατὶ ὁ, πὶ λέγεται στὴ Γραφή εἶναι θεόπνευστο, καὶ εἶναι ὠφέλιμο πρὸς διδασκαλία, γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς πλάνης, γιὰ τὴ διόρθωση τῶν λαθῶν, γιὰ τὴ διαπαιδαγώγηση σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι τέλειος καὶ καταρτισμένος γιὰ κάθε καλὸ ἔργο»³.

Καὶ ὁ Μωυσῆς, νομοθετώντας, ἔλεγε· «Τὰ λόγια αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἐγὼ σήμερα σοῦ τὰ δίνω σὰν παραγγέλματα, νὰ εἶναι χαραγμένα στὴν καρδιά καὶ στὴν ψυχὴ σου, νὰ τὰ μεταδιβάσεις στοὺς γιούς σου, καὶ νὰ τοὺς μιλᾷς γι' αὐτὰ καὶ ὅταν κάθῃσαι στὸ σπίτι, καὶ ὅταν βαδίζεις στὸν δρόμο, καὶ ὅταν πέφτεις γιὰ ὕπνο, καὶ ὅταν σηκώνῃσαι ἀπὸ τὸ κρεβάτι»⁴.

Καὶ ὁ Κύριος, δίνοντας τὰ παραγγέλματά του, ἔλεγε· «Νὰ μελετᾶτε τὶς Γραφές, γιατί σ' αὐτὲς θὰ βρεῖτε τὴν αἰώνια ζωὴ, καὶ αὐτὲς εἶναι ποὺ μαρτυροῦν γιὰ μένα»⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «Εἶναι μακάριοι ἐκεῖνοι ποὺ μὲ ἐνδιαφέρουν ἔξετάζουν τὶς μαρτυρίες τοῦ Κυρίου, καὶ τὸν ἀναζητοῦν μὲ ὅλη τὴν καρδιά τους»⁶. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς προτρέπει λέγοντας· «Δὸς μου σύνεση, καὶ θὰ ἐμβαθύνω στὸν

5. Ἰω. 5, 39.

6. Ψαλμ. 118, 2.

ὠμασί σου μελετήσω τὰς ἐντολάς σου»]. «Ἐν τοῖς δικαιοῦμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου»· καί· «Θαυμαστά τὰ μαρτύριά σου, διὰ τοῦτο ἐξηρεύνησεν αὐτὰ ἡ ψυχὴ μου»· καί· «Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου»· καί· «Ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν, καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον».

Παρεγγυᾶ δὲ καὶ ὁ τούτου υἱὸς Σολομῶν, ὁ σοφώτατος, λέγων· «Υἱέ, ἐὰν ζητήσης τὴν σοφίαν ὡς ἀργύριον καὶ ὡς θησαυρὸν ἐκζητήσεις αὐτήν, τότε συνήσεις φόβον Κυρίου καὶ ἐπί-
10 γνωσιν Θεοῦ εὐρήσεις, ὅτι Κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γινῶσις καὶ σύνεσις»· καί· «Ἐὰν σοφὸς γένη σεαυτῷ, σοφὸς ἔσῃ καὶ τῷ πλησίον σου. Ἐὰν δὲ κακὸς ἀποθῆς, μόνος ἀνατλήσεις τὰ κακά»· καί· «Εἶδον ἐγώ, ὅτι περισσεῖα τῇ σοφίᾳ ὑπὲρ τὴν ἀφροσύνην, ὡς περισσεῖα τῷ φωτὶ ὑπὲρ τὸ σκότος». –
15 «Τοῦ σοφοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν κεφαλῇ αὐτοῦ»· καί· «Ὁ ἄφρων ἐν σκότει πορεύεται»· καί· «Σοφία ἀνθρώπου φωτιεῖ πρόσωπον αὐτοῦ»· καί· «Εἶπα ἐγώ, Ἀγαθὴ σοφία ὑπὲρ δύναμιν»· καί· «Εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία, οὐδὲ κατοικήσει ἐν σώματι κατάχρεω ἁμαρτίας· ἅγιον γὰρ Πνεῦμα παιδείας φεύξε-
20 ται δόλον, καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων»· καί· «Σοφίαν καὶ παιδείαν ἐξουθενῶν ταλαίπωρος, καὶ κενὴ ἡ ἐλπίς αὐτοῦ, καὶ οἱ κόποι ἀνόητοι, καὶ ἄχρηστα τὰ μέλη [ἔργα] αὐτοῦ, καὶ ἐπικατάρατος ἡ γένεσις αὐτοῦ»· καί· «Τιμήσατε σοφίαν, ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε»· ὅτι, καὶ ὁ πάντων Δεσπότης ἠγάπη-
25 σεν αὐτήν· μύστις γὰρ ἐστὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπιστήμης, καὶ αἰρέτις τῶν ἔργων αὐτοῦ.

«Τί δὲ σοφίας πλουσιώτερον, τῆς πάντα ἐργαζομένης;»· καί· «Εἰ δικαιοσύνην ἀγαπᾷ τις, οἱ πόνοι αὐτῆς εἰσὶν ἀρεταί· σωφροσύνην γὰρ καὶ φρόνησιν ἐκδιδάσκει, καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀνδρεί-
30 αν, ὧν χρησιμώτερον οὐδὲν ἐστὶν ἐν βίῳ ἀνθρώποις. Εἰ δὲ καὶ

7. Ὅπ. π. 34.

8. Ὅπ. π. 16.

9. Ὅπ. π. 129.

10. Ὅπ. π. 103.

11. Ψαλμ. 18, 11.

12. Παρμ. 2, 4-6.

13. Παρμ. 9, 12.

14. Ἐκκλ. 2, 13.

15. Ὅπ. π. 14.

16. Ὅπ. π.

17. Ἐκκλ. 8, 1.

18. Ἐκκλ. 9, 16.

νόμο σου, καὶ θὰ τὸν ἐφαρμόσω μὲ ὅλη τὴν καρδιά μου»⁷. καὶ· «Θὰ μελετήσω τὶς ἐντολές σου. Θὰ μελετήσω τοὺς νόμους σου καὶ δὲν θὰ λησμονήσω τὰ λόγια σου»⁸. καὶ· «Εἶναι ἄξιες θαυμασμοῦ οἱ ἀλήθειες τοῦ νόμου σου, γι' αὐτὸ καὶ τὶς μελετᾷ ἡ ψυχὴ μου»⁹. καὶ· «Πόσο γλυκὰ εἶναι τὰ λόγια σου στὸ λάρυγγά μου. Εἶναι πιὸ γλυκὰ ἀπὸ τὸ μέλι στὸ στόμα μου»¹⁰. καὶ· «Οἱ κρίσεις καὶ οἱ ἀποφάσεις τοῦ Κυρίου εἶναι ἐπιθυμητὲς πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ ἀπὸ πολλὰ πολύτιμα πετράδια, καὶ πιὸ γλυκὲς ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθρα»¹¹.

Μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ καὶ ὁ σοφώτατος υἱὸς τοῦ Σολομῶν λέγοντας· «Παιδί μου, ἐὰν ζητήσεις τὴ σοφία, νὰ τὴν ἀναζητήσεις σὰν ἀσὴμι καὶ σὰν θησαυρό. Τότε μόνο θὰ καταλάβεις τὸν φόβο τοῦ Κυρίου καὶ θὰ βρεῖς τὴν ἀληθινὴ γνῶση τοῦ Θεοῦ, γιατί ὁ Κύριος δίνει σοφία καὶ ἀπὸ τὸ πρόσωπο αὐτοῦ προέρχεται ἡ γνῶση καὶ ἡ σύνεση»¹². καὶ· «Ἐὰν γίνεις σοφὸς γιὰ τὸν ἑαυτό σου, θὰ εἶσαι σοφὸς καὶ γιὰ τὸν πλησίον σου. Ἐνῶ ἐὰν γίνεις κακός, θὰ ὑποστεῖς μόνο ἐσὺ τὰ κακὰ»¹³. καὶ· «Εἶδα ἐγὼ ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ ὑπεροχὴ τῆς σοφίας ἐναντι τῆς ἀφροσύνης, ὅπως καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ φωτὸς ἀπὸ τὸ σκοτάδι»¹⁴. «Τὰ μάτια τοῦ σοφοῦ εἶναι στὸ κεφάλι του»¹⁵. καὶ· «Ὁ ἀφρονος βαδίζει στὸ σκοτάδι»¹⁶. καὶ· «Ἡ σοφία τοῦ ἀνθρώπου φωτίζει τὸ πρόσωπό του»¹⁷. καὶ· «Ἐγὼ εἶπα· ἡ σοφία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δύναμη»¹⁸. καὶ· «Στὴν κακότεροψη ψυχὴ δὲν μπαίνει ἡ σοφία, οὔτε κατοικεῖ σὲ σῶμα καταχρεωμένο μὲ ἁμαρτίες. Γιατὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τῆς παιδείας ἀποφεύγει τὸν δόλο καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς χωρὶς σύνεση λογισμούς»¹⁹. καὶ· «Ἐκεῖνος πὺν περιφρονεῖ τὴ σοφία καὶ τὴν παιδεία εἶναι ταλαίπωρος, καὶ εἶναι ἄσκοπη ἡ ἐλπίδα του καὶ οἱ κόποι του χωρὶς νόημα καὶ ἄχρηστα τὰ ἔργα του, καὶ καταραμένη ἡ ὑπαρξὴ του»²⁰. καὶ· «Νὰ τιμᾶτε τὴ σοφία, γιὰ νὰ βασιλεύσετε αἰώνια»²¹, γιατί καὶ ὁ Δεσπότης ὅλων τὴν ἀγάπησε, ἐπειδὴ εἶναι μνημένη στὴ γνῶση τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαπᾷ τὰ ἔργα του.

Ἐπίσης «Τί εἶναι πιὸ πλούσιο ἀπὸ τὴ σοφία, ἢ ὅποια τὰ κάνει ὅλα;»²². καὶ· «Ἐὰν κάποιος ἀγαπᾷ τὴ δικαιοσύνη, οἱ καρποὶ τῆς σοφίας εἶναι οἱ ἀρετές. Γιατὶ αὐτὴ διδάσκει τὴ σωφροσύνη καὶ τὴ σύνεση, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀνδρεία, ἀπὸ τὶς ὁποῖες δὲν ὑπάρχει

19. Σ. Σολ. 1, 4-5.

20. Σ. Σολ. 3, 11.

21. Σ. Σολ. 6, 21.

22. Σ. Σολ. 8, 5.

πολυπειρίαν ποθεῖ τις, οἶδε τὰ ἀρχαῖα, καὶ τὰ μέλλοντα εἰκάζει.
Ἐπίσταται τροφὰς λόγων, καὶ λύσεις αἰνιγμάτων· σημεῖα καὶ
τέρατα προγινώσκει, καὶ ἐκθάσεις καιρῶν καὶ χρόνων».

Καὶ Σειράχ δὲ ὡσαύτως φησί· «Κύριος ἔκτισε σοφίαν, καὶ
5 χορηγήσει αὐτὴν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»· καί· «Εἰ ἐπεθύμησας
σοφίαν, διατήρησον ἐντολάς, καὶ Κύριος χορηγήσει σοι αὐτήν»·
καί· «Τέκνον, ἐκ νεότητός σου ἐπίλεξαι παιδείαν, καὶ ἕως πολιῶν
εὐρήσεις σοφίαν. Ὡς ὁ ἀροτριῶν καὶ ὡς ὁ σπείρων πρόσελθε
αὐτῇ, καὶ ἀνάμενε τοὺς ἀγαθοὺς καρποὺς αὐτῆς. Ἐν γὰρ τῇ
10 ἐργασία αὐτῆς ὀλίγον κοπιᾶσεις, καὶ ταχὺ φάγεσαι τῶν γεννημά-
των αὐτῆς. Ὡς τραχεῖά ἐστι σφόδρα τοῖς ἀπαιδεύτοις, καὶ οὐκ
ἐμμενεῖ αὐτῇ ἀκάρδιος». – «Σοφία γὰρ κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐστι
καὶ οὐ πολλοῖς ἐστι φανερά· Ἄκουσον οὖν, τέκνον, καὶ ἔκδεξαι
τὴν γνώμην μου, καὶ μὴ ἀπαναίνου τὴν συμβουλήν μου»· καί,
15 «Εἰσένεγκε τοὺς πόδας σου εἰς τὰς πέδας αὐτῆς, καὶ εἰς τὸν
κλοιὸν αὐτῆς τὸν τράχηλόν σου. Ὑπόθεσ σου τὸν ὦμον, καὶ βά-
στασον αὐτήν, καὶ μὴ προσοχθίσῃς τοῖς δεσμοῖς αὐτῆς· Ἐν πάσῃ
τῇ ψυχῇ σου πρόσελθε αὐτῇ, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ δυνάμει σου συντήρη-
σον τὰς ὁδοὺς αὐτῆς. Ἐξιχνίασον καὶ ζήτησον, καὶ γνωσθήσεται
20 σοι, καὶ ἐγκρατὴς γενόμενος, μὴ ἀφήσῃς αὐτήν. Ἐπ' ἐσχάτων γὰρ
εὐρήσεις τὴν ἀνάπαυσιν αὐτῆς, καὶ στραφήσεται σοι εἰς εὐφρο-
σύνην. Ἐὰν οὖν ἀγαπήσῃς αὐτήν καὶ κλίνῃς τὸ οὖς σου, σοφὸς
ἔσῃ. Ἐν πλήθει δὲ πρεσβυτέρων στήθι· καὶ εἴ τις σοφός, αὐτῷ
προσκολλήθητι· πᾶσαν διήγησιν θεῖαν θέλε ἀκροᾶσθαι, καὶ πα-
25 ρομίαι συνέσεως μὴ ἐκφευγέτωσάν σε. Ἐὰν ἴδῃς ἄνδρα συνετὸν
ὀρθριζε πρὸς αὐτόν, καὶ βαθμοὺς θυρῶν αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ ποῦς
σου. Διανοοῦ ἐν τοῖς προστάγμασι Κυρίου, καὶ ἐν ταῖς ἐντολαῖς
αὐτοῦ μελέτα διαπαντός. Αὐτὸς γὰρ στηρίζει τὴν καρδίαν σου

23. Σοφ. Σολ. 8, 7-8.

24. Σοφ. Σειράχ 1, 1. καὶ 10.

τίποτε πὸ χρήσιμο στὴ ζωὴ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐὰν μάλιστα κάποιος ἐπιθυμεῖ πολλὴ γνώση καὶ πείρα, ἢ σοφία γνωρίζει τὰ παλιὰ καὶ προβλέπει τὰ μελλοντικά. Κατέχει καλὰ τοὺς πολὺπλοκούς λόγους καὶ τὶς λύσεις τῶν αἰνιγμάτων. Γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα θαυμαστὰ γεγονότα, ὅπως καὶ τὶς διαδοχὰς τῶν ἐποχῶν καὶ τῶν χρόνων»²³.

Καὶ ὁ Σειράχ ἐπίσης λέγει· «Ὁ Κύριος δημιούργησε τὴ σοφία καὶ τὴν ἔδωσε σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν»²⁴· καί· «Ἐὰν ἐπιθύμησες τὴ σοφία, φύλαξε τὶς ἐντολές, καὶ ὁ Κύριος θὰ σοῦ τὴ δώσει»²⁵· καί· «Παιδί μου, ἀπὸ τὴ νεανικὴ σου ἡλικία διάλεξε τὴν παιδεία, καὶ μέχρι τὰ γεράματα σου θὰ βρίσκεις τὴ σοφία. Πήγαινε σ' αὐτὴν σὰν ἐκεῖνον ποὺ ὀργώνει καὶ σπέρνει, καὶ περίμενε τοὺς ἀγαθοὺς καρπούς της. Γιατί, ὅταν ἐργάζεσαι γιὰ τὴν ἀπόκτησὴ της θὰ κοπιᾶσεις λίγο, πολὺ σύντομα ὅμως θὰ δοκιμάσεις τοὺς καρπούς της. Πόσο δύσκολη ὅμως εἶναι γιὰ τοὺς ἀπαιδέυτους, καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει εὐγενικὴ καρδιά, δὲν ἐπιμένει στὴν ἀπόκτησὴ της»²⁶. Γιατί «Σοφία εἶναι τὸ ὄνομά της καὶ δὲν φανερῶνεται στοὺς πολλοὺς. Ἄκουσε λοιπὸν, παιδί μου, καὶ δέξου τὴ γνώμη μου καὶ μὴ ἀρνεῖσαι τὴ συμβουλή μου. Βάλε τὰ πόδια σου στὰ δεσμά της, καὶ τὸ λαιμό σου στὸ σιδερένιο περιλαίμιό της. Χαμήλωσε τὸν ὦμο σου καὶ σήκωσέ την, καὶ νὰ μὴ δυσφορήσεις γιὰ τὰ δεσμά της. Πλησίασέ την μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου καὶ μὲ ὅλη τὴ δύναμή σου φύλαξε τοὺς δρόμους της. Ἀκολούθησε τὰ ἴχνης της, ἀναζήτησέ την καὶ θὰ σοῦ γίνει γνωστὴ, καὶ ὅταν τὴν ἀποκτήσεις, νὰ μὴ τὴν ἀφήσεις. Γιατί στὸ τέλος θὰ βρεῖς ἀνάπαυση ἀπὸ αὐτὴν, καὶ θὰ μεταβληθεῖ γιὰ σένα σὲ εὐφροσύνη καὶ χαρὰ. Ἐὰν λοιπὸν τὴν ἀγαπήσεις καὶ στήσεις τὸ αὐτί σου σ' αὐτὴν, θὰ γίνεις σοφός. Στάσου ὄρθιος σὲ συγκέντρωση πρεσβυτέρων, καὶ ἔὰν κάποιος εἶναι σοφός, προσκολλήσου σ' αὐτόν. Ἄκουε μὲ τὴ θέλησή σου κάθε διδασκαλία γιὰ τὸν Θεό, καὶ τὰ σοφὰ γνωμικά ποτὲ νὰ μὴ σοῦ διαφεύγουν. Ἐὰν δεῖς ἄνθρωπο συνετόν, πήγαινε σ' αὐτόν ἀπὸ πολὺ πρῶι καὶ μὲ τὴ συχνὴ σου φοίτηση ἄς τριβοῦν ἀπὸ τὰ πόδια σου τὰ σκαλοπάτια τῆς θύρας του. Νὰ σκέφτεσαι τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ μελετᾷς πάντοτε τὶς

25. Σ. Σειράχ 1, 26.

26. Σ. Σειρ. 6, 18-20.

καὶ ἡ ἐπιθυμία σοφίας σου δοθήσεται σοι». Καί· «Μὴ παρίδης διηγήματα σοφῶν, καὶ ἐν ταῖς παρομιαῖς αὐτῶν ἀναστρέφου, ὅτι παρ' αὐτῶν μαθήσῃ παιδείαν»· καί· «Μὴ ἀπόσχη διηγήματα γερόντων· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἔμαθον παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν»· καί·
 5 «Παρ' αὐτῶν μαθήσῃ σύνεσιν, καὶ ἐν καιρῷ χρείας δοῦναι ἀπόκρισιν»· καί· «Μὴ κωλύσης λόγιον ἐν καιρῷ σωτηρίας· ἐκ γὰρ λόγων γνωσθήσεται σοφία, καὶ παιδεία ἐν ρήματι γλώσσης»· καί·
 «Εἰ ἔστι σοι σύνεσις, ἀποκρίθητι τῷ πλησίον· εἰ δὲ μή, ἡ χεὶρ σου ἔστω ἐπὶ τῷ στόματί σου»· καί· «Μὴ ἀντίλεγε τῇ ἀληθείᾳ, καὶ περὶ
 10 τῆς ἀπαιδευσίας σου ἐντραπήθητι»· καί· «Ὡσπερ οἶκος ἠφανισμένος, οὕτω μωρῷ σοφία καὶ γνῶσις ἀσυνέτω. Ἄδιεξόδευτοι λόγοι, καὶ ἔγκατα μωροῦ, ἀγγεῖον συντετριμμένον, καὶ πᾶσαν γνῶσιν οὐ συγκρατήσῃ· καὶ οὐ χρείαν ἔχει σοφίας ἐνδεῆς φρενῶν· μᾶλλον γὰρ ἄγεται ἀφροσύνη· καὶ ἀπὸ στόματος μωροῦ ἀ-
 15 ποδοκιμασθήσεται παραβολή· οὐ γὰρ μὴ εἶπη αὐτὴν ἐν καιρῷ αὐτῆς». Καί· «Ἔστιν ἐν καιρῷ ἀνὴρ παιδευτῆς πολλῶν καὶ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ ἔστιν ἄχρηστος»· καί· «Ἔστι σοφιζόμενος ἐν λόγοις μισητός· οὐ γὰρ ἐδόθη αὐτῷ παρὰ Κυρίου χάρις»· καί· «Σοφία ταπεινοῦ ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν μέσῳ μεγαστάνων καθί-
 20 σει αὐτόν»· καί· «Μακάριος ἀνὴρ, ὃς ἐν σοφίᾳ τελευτήσῃ, καὶ ὃς ἐν συνέσει αὐτοῦ διαλεχθήσεται».

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀληθοῦς σοφίας καὶ τῶν ταύτης τροφίμων. Περὶ δὲ τῆς ψευδωνύμου καὶ τῶν αὐτῆς διδασκάλων, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· «Ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία
 25 παρὰ τῷ Θεῷ ἔστι. Γέγραπται γάρ· «Ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν». Καὶ πάλιν· «Κύριος γινώσκει τοὺς δια-

27. Ὅπ. π. 22-37.

30. Σοφ. Σειρ. 4, 23-24.

33. Σ. Σειρ. 21, 18.

36. Σ. Σειρ. 20, 20.

28. Σοφ. Σειρ. 8, 8.

31. Σ. Σειρ. 5, 12.

34. Σ. Σειρ. 21, 14.

37. Σ. Σειρ. 37, 19.

29. Ὅπ. π. 8, 9.

32. Σ. Σειρ. 4, 25.

35. Παρμ. 18, 2.

38. Σ. Σειρ. 37, 20.

ἐντολές του. Γιατί αὐτός θὰ στηρίζει τὴν καρδιά σου καὶ θὰ σοῦ δοθεῖ ἡ σοφία πὺ ἐπιθυμεῖς»²⁷. καὶ· «Νὰ μὴ δείχνεις ἀδιαφορία γιὰ τὰ λόγια τῶν γερόντων, καὶ νὰ ἀσχολεῖσαι διαρκῶς μὲ τὶς παροιμίες τους, γιατί ἀπὸ αὐτοὺς θὰ διδαχθεῖς τὴ σύνεση»²⁸. καὶ· «Νὰ μὴ ἀποφεύγεις τὶς διηγήσεις τῶν γερόντων, γιατί καὶ αὐτοὶ τὰ ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς πατέρες τους», καὶ· «Ἀπὸ αὐτοὺς θὰ διδαχθεῖς τὴ σύνεση, καὶ ὅταν χρειαστεῖ νὰ δίνεις τὴν κατάλληλη ἀπάντηση»²⁹. καὶ· «Νὰ μὴ κρατᾶς τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ σὲ περίπτωση πὺ λεγόμενος θὰ φέρει σωτηρία σ' αὐτοὺς πὺ θὰ τὸν ἀκούσουν. Γιατί ἀπὸ τὰ λόγια γίνεται γνωστὴ ἡ σοφία καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τῆς γλώσσας ἡ μόρφωση»³⁰. καὶ· «Ἐὰν ἔχεις σύνεση, νὰ ἀπαντᾶς στὸν πλησίον, ἀλλιῶς νὰ βάζεις τὸ χέρι στὸ στόμα σου γιὰ νὰ μὴ μιλήσεις»³¹. καὶ· «Νὰ μὴ προβάλλεις ἀντίρρηση στὴν ἀλήθεια, καὶ νὰ ντρέπεσαι γιὰ τὴν ἀμάθειά σου»³². καὶ· «Ἡ σοφία γιὰ τὸν μωρὸ καὶ ἡ γνώση γιὰ τὸν ἀσύνετο εἶναι σὰν σπίτι ἐρειπωμένο»³³. «Τὰ ἀνεξέλεγκτα λόγια καὶ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μωροῦ εἶναι σὰν πῆλινο ἀγγεῖο σπασμένο, πὺ δὲν μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ καμμιά γνώση»³⁴. καὶ «ὁ ἄμυαλος ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἀνάγκη τῆς σοφίας, γιατί μᾶλλον ἄγεται καὶ φέρεται ἀπὸ τὴν ἀμυαλὸσύνη του»³⁵. καὶ· «Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ μωροῦ ἀνθρώπου ἀποδοκιμάζεται κάθε σοφὸ γνωμικὸ. Δὲν λέγει ποτέ κάτι σωστὸ στὸν κατάλληλο καιρὸ»³⁶. καὶ· «Ἐπάρχει ἄνθρωπος πὺ στὸν κατάλληλο καιρὸ γίνεται δάσκαλος πολλῶν, ἀλλὰ εἶναι ἄχρηστος γιὰ τὸν ἑαυτό του»³⁷. καὶ· «Ἐπάρχει ἄνθρωπος πὺ παριστάνει τὸν σοφὸ μὲ τὰ λόγια καὶ εἶναι μισητός, γιατί δὲν τοῦ δόθηκε χάρις ἀπὸ τὸν Θεό»³⁸. καὶ· «Ἡ σοφία τοῦ ταπεινοῦ σηκώνει ψηλὰ τὸ κεφάλι του, καὶ τὸν καθίζει ἀνάμεσα σὲ μεγαστάνες»³⁹. καὶ· «Εἶναι εὐτυχησμένος ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος πὺ θὰ πεθάνει μελετώντας μὲ σοφία, καὶ αὐτὸς πὺ σκέφτεται μὲ σύνεση»⁴⁰.

Καὶ αὐτὰ βέβαια γιὰ τὴν ἀληθινὴ σοφία καὶ τοὺς μαθητὲς της. Ἐνῶ γιὰ τὴν ἐπίπλαστη σοφία καὶ τοὺς δασκάλους της, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Ἡ σοφία τοῦ κόσμου αὐτοῦ εἶναι γιὰ τὸν Θεὸ μωρία. Διότι ἔχει γραφεῖ· «Ὁ Θεὸς πιάνει τοὺς σοφοὺς στὴν πανουργία τους». Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Ὁ Κύριος γνωρίζει τὶς σκέψεις τῶν σο-

39. Σ. Σειρ. 11, 1.

40. Σ. Σειρ. 14, 20.

λογισμούς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶ μάταιοι»· καί· «Φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν». καί· «Γέγραπται Ἐπολιώ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. Ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεὺς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; Οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου; Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν»· καί· «Βλέπετε, μὴ τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου».

10 Ὡσαύτως γοῦν καὶ ὁ σοφὸς Σολομῶν φησι περὶ αὐτῶν· «Μάταιοι μὲν γὰρ φύσει, οἷς παρέστι Θεοῦ ἀγνωσία, καὶ ἐκ τῶν ὁραμένων ἀγαθῶν οὐκ ἴσχυσαν εἰδέναί τὸν ὄντα· οὔτε τοῖς ἔργοις προσέχοντες, ἐπέγνωσαν αὐτὸν τεχνίτην ἀλλ' ἢ πῦρ ἢ πνεῦμα ἢ ταχινὸν ἀέρα ἢ κύκλον ἀστρων ἢ βίαιον ὕδωρ ἢ φωστῆρας οὐ-
15 ρανοῦ, πρὸς τὰς κόσμου καὶ θεοῦ ἐνόμισαν. Καὶ γὰρ αὐτοὶ τάχα πλανῶνται Θεὸν ζητοῦντες, καὶ θέλοντες εὐρεῖν. Ἐν γὰρ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν ἀναστρεφόμενοι, διερευνῶσι». – «Ταλαίπωροι δὲ καὶ ἐν νεκροῖς αἱ ἐλπίδες αὐτῶν»· καί· «Σποδὸς ἢ καρδιά αὐτῶν, καὶ γῆς εὐτελεστέρα ἢ ἐλπίς αὐτῶν, καὶ πηλοῦ ἀτι-
20 μότερος ὁ βίος αὐτῶν, ὅτι ἠγγνόησαν τὸν Ποιῆσαντα αὐτούς».

Βασιλείου, ἐκ τοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν.

Οὐ χρὴ τοῖς τυχοῦσι ἑαυτὸν μαθήμασιν ἐπιβάλλειν, ἀλλὰ γινῶναι τὴν χρησιμωτάτην παιδείαν οὐ μικρὰν πρὸς σωτηρίαν. Εἰσὶ γὰρ τινες ἢ γεωμετρία σχολάζοντες, ἢ ἐξεῦρον Αἰγύπτιοι, ἢ
25 ἀστρολογία, τῇ παρὰ τῶν Χαλδαίων τετιμημένη, ἢ ὅλως περὶ σχήματα καὶ σκιᾶς καὶ μετεωρολογίας ἔχοντας, τῆς ἐκ τῶν θείων λογίων παιδείσεως ὑπερεῖδον. Ἀλλὰ καὶ ποιητικὴ καὶ ρητορικὴ

41. Α' Κορ. 3, 19-20.

42. Ρωμ. 1, 22.

43. Α' Κορ. 1, 19-21.

44. Κολ. 2, 8.

45. Σ. Σολ. 13, 1-7.

46. Σοφ. Σολ. 13, 10.

φῶν, ὅτι δὲν ἀξίζουσιν τίποτε»⁴¹. καί· «Ἐνῶ ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι σοφοί, κατάντησαν ἀνόητοι»⁴². καί· «Εἶναι γραμμένο· θὰ ἀφανίσω τὴ σοφία τῶν σοφῶν καὶ τὴ σύνεση τῶν συνετῶν θὰ τὴν καταπατήσω. Ποῦ λοιπὸν ὑπάρχει σοφός, ποῦ νὰ βρεθεῖ ἔμπειρος στὶς Γραφές, ποῦ νὰ βρεθεῖ ἀπολογητὴς τοῦ κόσμου αὐτοῦ; Δὲν ἀπέδειξε ὁ Θεὸς μωρία τὴ σοφία τοῦ κόσμου αὐτοῦ; Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι, σύμφωνα μὲ τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ, δὲ μπόρεσαν μὲ τὴ σοφία τους νὰ γνωρίσουν τὸν Θεό»⁴³. καί· «Προσέχετε νὰ μὴ σᾶς ἐξαπατήσῃ κανεὶς μὲ τὴ φιλοσοφία καὶ τὴν κούφια ἀπάτη, ποῦ στηρίζονται σὲ ἀνθρώπινες παραδόσεις καὶ στὴν πίστη στὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου»⁴⁴.

Τὰ ἴδια λέγει καὶ ὁ σοφὸς Σολομῶν γι' αὐτούς· «Εἶναι ἀνόητοι κατὰ βάθος οἱ ἄνθρωποι ποῦ ἔχουν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν μπόρεσαν ἀπὸ τὰ ὠραῖα δημιουργήματα ποῦ βλέπουν νὰ γνωρίσουν τὸν μόνο Θεὸ ποῦ ὑπάρχει. Καὶ ἐπειδὴ δὲν πρόσεξαν τὰ ἔργα του, δὲν γνώρισαν τὸν τεχνίτη Δημιουργό. Ἀντίθετα, πίστεψαν ὡς θεοὺς καὶ ἄρχοντες τοῦ κόσμου τὴ φωτιά, ἢ τὸν ἄνεμο, ἢ τὸν λεπτὸ καὶ γρήγορο ἀέρα, ἢ τὸν κύκλο τῶν ἀστρῶν, ἢ τὸ ὀρμητικὸ νερὸ, ἢ τοὺς φωστῆρες τοῦ οὐρανοῦ. Αὐτοὶ ὅμως πλανῶνται ἀναζητώντας τὸν Θεὸ καὶ θέλοντας νὰ τὸν βροῦν, ἐπειδὴ τὸν ψάχνουν ἀσχολοῦμενοι μὲ τὰ ἔργα τῶν δικῶν τους χεριῶν»⁴⁵. καὶ «Εἶναι ταλαίπωροι καὶ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους στὰ νεκρὰ εἰδῶλα»⁴⁶. καί· «Ἡ καρδιά τους εἶναι στάχτη καὶ ἡ ἐλπίδα τους πιὸ ἐξευτελισμένη καὶ ἀπὸ τὸ χῶμα, καὶ ἡ ζωὴ τους πιὸ ἄτιμη ἀπὸ τὸν πηλό, γιατί ἀγνόησαν αὐτὸν ποῦ τοὺς δημιούργησε»⁴⁷.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὸ στὴν ἀρχὴ τῶν Παροιμιῶν.

Δὲν πρέπει νὰ ἀφοσιωνόμαστε σὲ ὅποιαδήποτε μαθήματα, ἀλλὰ νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ἡ παιδεία εἶναι πάρα πολὺ χρήσιμη γιὰ τὴ σωτηρία μας. Γιατὶ ὑπάρχουν κάποιοι ποῦ ἀσχολοῦνται ἢ μὲ τὴ γεωμετρία, τὴν ὁποία ἀνακάλυψαν οἱ Αἰγύπτιοι, ἢ μὲ τὴν ἀστρολογία ἢ ὁποία ἐκτιμᾶται πολὺ ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους, ἢ γενικὰ ἀφοσιώθηκαν σὲ σχήματα καὶ σκιές καὶ μετεωρολογίες, καὶ παρέβλεψαν τὴν μάθησιν τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ πολλοὺς ἀπασχόλησε καὶ ἡ τέχνη

47. Σοφ. Σολ. 15, 10-11.

καὶ ἡ τῶν σοφισμάτων εὐρεσις πολλοὺς ἀπλησχόλησεν, ὧν ὕλη καὶ
 ψευδὴς ἐστίν. Οὐτε γὰρ ποιητικὴ συστήναι δύναται ἄνευ τοῦ
 μύθου, οὔτε ρητορικὴ ἄνευ τῆς ἐν τῷ λέγειν τέχνης, οὔτε σοφιστι-
 κὴ ἄνευ τῶν παραλογισμῶν. Ἐπεὶ οὖν πολλὴ περὶ ταῦτα σπουδὴ,
 5 τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως κατημέλησαν, ἐν τῇ τῶν ματαίων ἐρευνῇ
 καταγηράσαντες, ἀναγκαῖα ἢ τῆς παιδείας ἐπίγνωσις, πρὸς γε
 τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀνοήτου καὶ βλαβεραῆς σοφιστείας

**Τοῦ Θεολόγου,
 ἐκ τοῦ εἰς τὴν πληγὴν τῆς χαλάξης^{47α}.**

10 Σοφία πρώτη, σοφίας ὑπερορᾶν τῆς ἐν λόγῳ κειμένης, καὶ
 στροφαῖς λέξεων, καὶ ταῖς κινδύλοις καὶ περιτταῖς ἀντιθέσεσιν.
 Ἐμοὶ δὲ γένοιτο πέντε λόγους ἐν ἐκκλησίᾳ λαλῆσαι μετὰ συνέσε-
 ως, ἢ μυρίους λόγους ἐν γλώσση καὶ φωνῇ σάλπιγγος ἀσήμῳ.
 Ταύτην ἐπαινῶ τὴν σοφίαν ἐγὼ ταύτην ἀσπάζομαι, δι' ἧς ἀγενεῖς
 15 ἐδοξάσθησαν, εἰς ἣν ἐξουδενωμένοι προετιμῆθησαν, καὶ μεθ' ἧς
 τὴν οἰκουμένην ὅλην τοῖς τοῦ Εὐαγγελίου δεσμοῖς ἐσαγήνευσαν
 τῷ συντετελεσμένῳ λόγῳ τὴν καταργουμένην σοφίαν νικήσαντες
 Οὐδὲ γὰρ ὁ ἐν λόγῳ σοφὸς οὗτος ἐμοὶ σοφός, οὐδ' ὅστις γλώσσαν
 μὲν εὐστροφον ἔχει, ψυχὴν δὲ ἀπαίδευτον, ὥσπερ τῶν τάφων,
 20 ὅσοι τὰ ἔξωθεν ὄντες εὐπρεπεῖς καὶ ὠραῖοι, μυδῶσι νεκροῖς τὰ
 ἔνδον, καὶ πολλὴν δυσωδίαν περικαλύπτουσιν. Ἄλλ' ὅστις ὀλίγα
 μὲν περὶ ἀρετῆς φθέγγεται, πολλὰ δέ, οἷς ἐνεργεῖ παραδείκνυσι,
 καὶ τὸ ἀξιώπιστον τῷ λόγῳ διὰ τοῦ θίου προστίθησι. Κρεῖσσον
 γὰρ ἐμοὶ εὐμορφία θεωρουμένη τῆς λόγῳ ζωγραφουμένης, καὶ
 25 πλοῦτον, ὃν αἱ χεῖρες ἔχουσιν, ἢ ὃν ὄνειρα πράττουσι, καὶ σοφία
 οὐχ ἡ λόγῳ λαμπρυνομένη, ἀλλ' ἡ διὰ τῶν ἔργων ἐλεγχομένη.
 Σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν, ἀλλ' οὐ τοῖς κηρύτ-
 τουσιν.

47α. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΙΣΤ', Εἰς τὸν Πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν
 πληγὴν τῆς χαλάξης, "Απαντα αὐτοῦ στή σειρά ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΤΕΡΕΣ, τόμ. 5.

τῆς ποιήσης καὶ ἡ ρητορικὴ καὶ ἡ ἐπινόησις τῶν σοφισμάτων, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον εἶναι ὕλη καὶ ψέμα. Γιατὶ οὔτε ποίησις μπορεῖ νὰ κάνει κάποιος χωρὶς μῦθος, οὔτε ρητορικὴ χωρὶς τὴν τέχνη τοῦ λόγου, οὔτε σοφιστικὴ χωρὶς παραλογισμοὺς. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι μεγάλη ἡ φροντίδα γύρω ἀπὸ αὐτά, παραμέλησαν τὴ γνώση ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὸν Θεό, καὶ ἔχοντας γεράσει ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἔρευνα τῶν μάταιων πραγμάτων, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ καλὴ γνώση τῆς μάθησης, καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἀνόητης καὶ βλαβεροῦς σοφιστείας.

Τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου,
ἀπὸ τὸν λόγο του στὴ συμφωρὰ ποὺ προξένησε τὸ χαλάσι.

Πρῶτη σοφία εἶναι νὰ παραβλέπουμε τὴ σοφία ποὺ βρῖσκεται στὰ λόγια καὶ στὶς εὐστροφίες τῶν λέξεων καὶ στὶς νόθες καὶ περιττὲς ἀντιθέσεις. Ὅσο γιὰ μένα, προτιμῶ νὰ πῶ πέντε λόγια στὴν Ἐκκλησία μὲ φρόνησι, παρὰ μῦριους λόγους μὲ γλώσσα καὶ φωνὴ σάλπιγγας ἀκατανόητης. Αὐτὴ τὴν σοφία ἐπαινῶ ἐγώ, αὐτὴν παραδέχομαι, μὲ τὴν ὁποία ἄνθρωποι ταπεινῆς καταγωγῆς δοξάστηκαν, στὴν ὁποία προτιμήθηκαν περιφρονημένοι, καὶ μὲ τὴν ὁποία σαγήνευσαν ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη μὲ τὰ δεσμὰ τοῦ Εὐαγγελίου, νικῶντας μὲ τὸν ἀποτελεσματικὸν λόγον τὴν καταργοῦμενη σοφία. Γιατὶ γιὰ μένα δὲν εἶναι ὁ σοφὸς στὰ λόγια, οὔτε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει εὐστροφη γλώσσα καὶ ψυχὴ ἀπαίδευτη, ὅπως οἱ τάφοι, οἱ ὁποῖοι ἔξωτερικὰ εἶναι εὐπρεπισμένοι καὶ ὠραῖοι, ἐνῶ μέσα τους περιέχουν σαπισμένους νεκροὺς καὶ καλύπτουν πολλὴν δυσσομία, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ λέγει λίγα γιὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ μὲ αὐτὰ ποὺ κάνει δείχνει πολλὰ, καὶ τὴν ἀξιοπιστία τοῦ λόγου του τὴν ἀποδεικνύει μὲ τὴν ζωὴν του. Γιατὶ ἐγὼ προτιμῶ τὴν ὁμορφιὰ ποὺ φαίνεται, παρὰ ἐκείνην ποὺ περιγράφεται μὲ λόγια, καὶ τὸν πλοῦτον ποὺ ἔχουν τὰ χέρια μου, παρὰ ἐκεῖνον ποὺ μοῦ παρουσιάζουν τὰ ὄνειρα, καὶ τὴν σοφία ὅχι ἐκείνην ποὺ ἐξωραϊζεται μὲ τὸν λόγον, ἀλλὰ ἐκείνην ποὺ ἀποδεικνύεται μὲ τὰ ἔργα. Καὶ ἡ σύνεσις εἶναι καλὴ σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ τὴν ἐφαρμόζουν, καὶ ὄχι σὲ ἐκείνους ποὺ τὴν κηρύττουν.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουλιανοῦ.

Σὸν τὸ ἐλληνίζει; εἶπέ μοι. Τί δέ; οὐ Φοινίκων τὰ γράμματα, ὡς δέ τινες, τῶν Αἰγυπτίων, ἢ τῶν ἔτι τούτων σοφωτέρων Ἰουδαίων, οἳ καὶ πλαξὶ θεοχαράκτοις ἐγγραφήναι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ
5 πιστεύουσι; Σὸν τὸ ἀττικίζεις; τὸ ἀριθμεῖν δὲ καὶ λογίζεσθαι δακτύλοις μέτρα τε καὶ στάθμας; Οὐκ Εὐδοέων; Εἶπερ Εὐδοεὺς ὁ Παλαμήδης, ὁ πολλῶν εὐρετής, καὶ διὰ τοῦτο ἐπίφθονος

Σὰ τὰ ποιήματα; Τί δέ; οὐ τῆς γραῶς μᾶλλον ἐκείνης ἢ τῶν ὤμων σεισθεῖσα παρὰ τινος συντόνως ἀντιπαριόντος, ὡς λόγος,
10 εἴτ' ἐνυβρίζουσα τῷ σφοδρῷ τῆς ὀρμῆς, ἔπος ἐφθέγγετο, καὶ τοῦτο ἀρέσαν τῷ νεανία λίαν, καὶ φιλοπονώτερον μετρηθέν, τὴν θαυμασίαν σου ταύτην ἐδημιούργησε ποίησιν. Αὐτὸ δέ, πόθεν σοι τὸ μνεῖσθαι καὶ μνεῖν καὶ θρησκεύειν; Οὐ παρὰ Θρακῶν; καὶ ἢ κλησὶς πειθέτω σε. Τὸ θύειν δὲ οὐ παρὰ Χαλδαίων, ἤτουν Κυ-
15 πρίων; Τὸ ἀστρονομεῖν δὲ οὐ Βαβυλωνίων; Τὸ δὲ γεωμετρεῖν οὐκ Αἰγυπτίων; Τὸ δὲ μαγεύειν οὐ περσικόν; Τὴν δὲ ὀνειρῶν μαντικήν, τίνων, ἢ Τελμησέων ἀκούεις; Τὴν οἰωνιστικὴν δὲ ποίων; Οὐκ ἄλλων ἢ Φρυγῶν τῶν πρώτων περιεργασμένων ὀρνίθων πτήσεις τε καὶ κινήματα. Καί, ἵνα μὴ μακρολογῶ, πόθεν σοι τὸ
20 καθ' ἕκαστον; οὐχ ἓν ἐξ ἑκάστων; ὦν ἀπάντων εἰς ταυτὸ συνελθόντων, ἐν δεισιδαιμονίας συνέστη μυστήριον. Τί οὖν δεξόμεθα; Πάντων ἀποχωρησάντων εἰς τοὺς πρώτους εὐρομένους, μηδὲν ἔχειν ὑμέτερον, πλὴν τῆς κακίας καὶ τῆς περὶ τὸ Θεῖον ταύτης καινοτομίας; Ἡ γὰρ τοῦ Λόγου δύναμις, τοῖς μὲν ἐπιεικέσιν ἀρε-
25 τῆς ὄπλον, τοῖς δὲ μοχθηροῖς κέντρον κακίας γίνεται.

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διατάξεων.

Τῶν ἐθνικῶν βιβλίων πάντων ἀπέχου. Τί γάρ σοι, καὶ ἄλλο-

48. Κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως, Λόγος Δ', Στηλιτευτικός Α', Ἐπαντα αὐτοῦ στή σειρά ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΤΕΡΕΣ τόμ. 3, σ. 107-109.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ κατὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ⁴⁸.

Πές μου, σὲ σένα ὀφείλεται τὸ ὅτι μιᾶς ἑλληνικᾶ; Τί πάλι; δὲν εἶναι ἐφεύρεση τῶν Φοινίκων τὰ γράμματα, ἢ, ὅπως λένε μερικοί, τῶν Αἰγυπτίων, ἢ τῶν ἀκόμα πιὸ σοφῶν ἀπὸ αὐτοὺς Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι πιστεῦουν ὅτι ὁ Νόμος γράφτηκε σὲ θεοχάρακτες πλάκες ἀπὸ τὸν Θεό; Ἐπίσης σὲ σένα ὀφείλεται τὸ ὅτι μιᾶς τῆ ἀττικῆ διαλέκτο; Ἡ ἀρίθμηση πάλι καὶ ὁ λογαριασμός μὲ τὰ δάχτυλα καὶ τὰ σταθμὰ δὲν εἶναι τῶν κατοίκων τῆς Εὐβοίας, ἐφόσον ὁ Παλαμήδης κατάγεται ἀπὸ τὴν Εὐβοία, αὐτὸς ποὺ ἐφεῦρε πολλὰ πράγματα καὶ ἐξαιτίας αὐτῶν προκαλοῦσε τὸν φθόνον;

Εἶναι δικὰ σου τὰ ποιήματα; Τί λοιπόν; Δὲν εἶναι ἐκείνης τῆς γριᾶς ἢ ὁποῖα, ὅπως λέγεται, σπρώχτηκε στὸν ὦμον ὀρμητικᾶ ἀπὸ κάποιον ποὺ περνοῦσε ἀντίθετα, καὶ ἔπειτα βρίζοντάς τον γιὰ τὸ δυνατὸ σπρώξιμον, ξεστόμισε λόγια ποὺ ἄρεσαν πολὺ στὸν νέο καὶ τὰ ἀπέδωσε ἔμμετρα μὲ πολὺν κόπον, δημιουργώντας ἔτσι αὐτὴ τὴν ποιήσῃ ποὺ θαυμάζεις; Καὶ ἐκεῖνο πάλι, τὸ νὰ μυεῖσαι καὶ νὰ μυεῖς καὶ νὰ θρησκεύεις ἀπὸ ποῦ σοῦ ἦρθε; Δὲν προῆλθε ἀπὸ τοὺς Θρᾶκες. Καὶ τὸ ὄνομα ἃς σὲ πείσει γι' αὐτό. Ἐπίσης οἱ θυσίαι δὲν προέρχονται ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους ἢ ἀπὸ τοὺς Κυπρίους; Ἡ ἀστρονομία δὲν εἶναι ἐφεύρεση τῶν Βαβυλωνίων; Ἡ γεωμετρία δὲν εἶναι ἐφεύρεση τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἡ μαγεία τῶν Περσῶν; Ἡ μαντικὴ πάλι τέχνη τῶν ὄνειρων τίνων εἶναι; Δὲν ἀκοῦς ὅτι εἶναι τῶν Τελμησέων; Ἡ οἰωνοσκοπία ἐπίσης τίνων; Δὲν εἶναι ἄλλων, παρὰ τῶν Φρυγῶν ποὺ πρῶτοι περιεργάστηκαν τὰ πετάγματα καὶ τὶς κινήσεις τῶν πουλιῶν. Καὶ γιὰ νὰ μὴ μακρηγορῶ, ἀπὸ ποῦ διδάχθηκες τὸ καθένα; Δὲν διδάχθηκες ἓνα ἀπὸ τὸν καθένα; Καὶ ὅταν ὅλα αὐτὰ συγκεντρώθηκαν μαζί, ἀποτελέσαν ἓνα μυστήριον δεισιδαιμονίας. Τί θὰ δεχτοῦμε λοιπόν; Ἄν ὅλα περιοριστοῦν σὲ ἐκείνους ποὺ πρῶτοι τὰ βρῆκαν, δὲν ἔχουμε τίποτε δικό μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κακία, καὶ τὴ νεώτερη αὐτὴ διδασκαλία γιὰ τὸν Θεό. Γιατί ἡ δύναμη τοῦ Λόγου γιὰ τοὺς καλοὺς εἶναι ὄπλον ἀρετῆς, ἐνῶ γιὰ τοὺς κακοὺς γίνεται κεντρὶ κακίας.

Ἄπο τίς Διαταγές τῶν Ἀποστόλων.

Νὰ μένεις μακριὰ ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν εἰδωλολατρῶν. Γιατί, τί

τρείς λόγους ἢ νόμους ἢ ψευδοπροφήταις, ἃ καὶ παρατρέπει τῆς
 πίστεως τοὺς κουφοτέρους; Τί γάρ σοι καὶ λείπει ἐν τῷ νόμῳ τοῦ
 Θεοῦ, ἵνα ἐπέκεινα τὰ ἐθνόμυθα ὀρμήσης; Εἴτε γὰρ ἱστορικᾶ θέ-
 λεις εἰσέρχεσθαι, ἔχεις τὰς βασιλείας εἴτε σοφιστικὰ καὶ ποιητικά,
 5 ἔχεις τοὺς προφήτας, τὸν Ἰώβ, τὸν Παρομιαστήν, ἐν οἷς πάσης
 ποιήσεως καὶ σοφίας πλείονα ἀγγίνοιαν εὐρήσεις, ὅτι Κυρίου τοῦ
 μόνου σοφοῦ εἰσι φθέγματα. Εἴτε ἀσκητικῶν ὀρέγγη, ἔχεις τοὺς
 Ψαλμούς· εἴτε ἀρχαιγονίας, ἔχεις τὴν Γένεσιν· εἴτε νομίμων πα-
 ραγγελμάτων, τὸν ἔνδοξον Κυρίου τοῦ Θεοῦ νόμον. Πάντων οὖν
 10 τῶν ἀλλοτριῶν καὶ διαβολικῶν ἰσχυρῶς ἀπέχου.

Εὐσεβίου, ἐκ τῆς Ἀρχαιολογίας.

Ἐπειδὴ καὶ Ἕλληνες σοφίαν ἔχειν παραγγέλλονται, αἵρετι-
 κοὶ δὲ νομίζουσι παιδείαν ἔχειν, διὰ τοῦτο καὶ Σολομῶν τὴν
 ἀληθῆ σοφίαν καὶ παιδείαν διδάσκει, ἵνα μὴ, τῇ ὁμωνυμίᾳ τῆς
 15 σοφίας, εἰς τὰ σοφίσματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν αἰρέσεών τις
 ἐμπίπτει. Καὶ γὰρ Ἕλληνες μὲν φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράν-
 θησαν, αἵρετικοὶ δέ, οἰόμενοι παιδεύεσθαι, ἐξεστράφησαν. Τῶν
 δὲ θείων λογίων ἀκούσας σοφός, σοφώτερος ἔση. Τῶν γὰρ νομί-
 μων τοῦ Θεοῦ ἀκούσας, καὶ ταῦτα φυλάξας, ἐπὶ τῇ παιδείᾳ Κυ-
 20 ρίου μὴ ὀλιγορήσας, μηδὲ ἐκλυθεὶς ἐπ' αὐτῇ υἱὸς σοφὸς γενήσε-
 ται, καὶ πεπαιδευμένος γενόμενος, ταχέως καὶ τὴν Θεοῦ γνῶσιν
 εἰσδέξεται. Ἐπεὶ γὰρ Ἑλλήνων οἱ μὲν σῶμα τὸν Θεὸν λέγουσι, οἱ
 δὲ καὶ εἰδώλοις ὁμοιοῦσιν, αἵρετικοὶ δὲ καὶ αὐτοὶ περὶ αὐτοῦ οὕ-
 τω παρεφρόνησαν· διὰ τοῦτο καὶ ἀληθῆ περὶ Θεοῦ γνῶσιν, οὕτω
 25 καὶ τὸ προνοητικὸν αὐτοῦ ἐξηγεῖται φάσκων· «Ἐν παντὶ τόπῳ οἱ
 ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου σκοπεύουσι κακοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς». Πλὴν
 οὓς γε τοῦ ἠθικοῦ μᾶλλον ἐπεμελήθη τρόπου, παραινῶν μὲν καὶ
 ἄλλα πλείστα, ἐξαιρετώτερον δὲ περὶ τὰ μαθήματα, ὅτι ἐπιτρίβει

49. Ρωμ. 1, 22.

50. Παρμ. 1, 5.

σοῦ χρειάζονται οἱ λόγοι τῶν ξέων, ἢ οἱ νόμοι, ἢ οἱ ψευδοπροφήτες, πού παρατρέπουν τοὺς πιὸ ἐλαφρόμυαλους ἀπὸ τὴν πίστη; Τί δηλαδὴ σοῦ λείπει ἀπὸ τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ στραφεῖς σ' ἐκεῖνα τὰ εἰδωλολατρικὰ παραμύθια; Γιατί, εἴτε στὴν ἱστορία θέλεις νὰ μυηθεῖς, ἔχεις τὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν, εἴτε στὰ θέματα τῆς σοφίας καὶ τῆς ποίησης, ἔχεις τοὺς προφήτες, τὸν Ἰῶβ καὶ τὸν συγγραφέα τῶν Παροιμιῶν, στὰ ὁποῖα θὰ βρεῖς περισσότερο πνευματικὸ πλοῦτο ἀπὸ ὅλη τὴν ποίηση καὶ τὴ σοφία, διότι εἶναι ἀποφθέγματα τοῦ μόνου σοφοῦ Κυρίου. Ἄν πάλι ἐπιθυμεῖς ἀσκητικά, ἔχεις τοὺς Ψαλμούς, ἂν ἐπιθυμεῖς τὴ δημιουργία, ἔχεις τὴ Γένεση, ἂν ἐπιθυμεῖς ἐντολὲς νομικὲς, ἔχεις τὸν ἔνδοξο νόμο τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ. Ἀπὸ ὅλα λοιπὸν τὰ ξένα καὶ διαβολικὰ νὰ ἀπέχεις μὲ ὅλη τὴ δύναμή σου.

Τοῦ Εὐσεβίου, ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογία του.

Ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἕλληνες ἰσχυρίζονται ὅτι ἔχουν σοφία, καὶ οἱ αἵρετικοὶ νομίζουν ὅτι ἔχουν παιδεία, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σολομῶν διδάσκει τὴν ἀληθινὴ σοφία καὶ παιδεία, γιὰ νὰ μὴ παρασυρθεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴ συνωνυμία τῆς σοφίας καὶ πέσει στὰ σοφίσματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν αἱρέσεων. Γιατὶ οἱ Ἕλληνες, ἰσχυριζόμενοι ὅτι εἶναι σοφοί, κατάντησαν μωροί⁴⁹, οἱ αἵρετικοὶ πάλι, νομίζοντας ὅτι ἐκπαιδεύονται, ξέφυγαν ἀπὸ τὸν σωστὸ δρόμο. Ἐνῶ ὁ σοφός, ἀκούοντας τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, γίνεται σοφώτερος⁵⁰. Πραγματικὰ, ἀκούοντας τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ καὶ φυλάγοντάς τις, ἔπειδὴ δὲν παραμέλησε τὴν παιδεία τοῦ Κυρίου, οὔτε ξέφυγε ἀπὸ αὐτήν, γίνεται υἱὸς σοφός, καὶ ἀφοῦ ἐκπαιδευτεῖ, δέχεται πολὺ γρήγορα καὶ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ἄλλοι λένε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι σῶμα, ἄλλοι πάλι τὸν ἑξομοιώνουν μὲ εἰδωλα, καὶ οἱ αἵρετικοὶ φλυάρησαν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ αὐτοὶ γιὰ τὸ θέμα αὐτό, γι' αὐτὸ ὁ Σολομῶν ἐξηγεῖ τὴν ἀληθινὴ γνώση γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὴν προνοητικότητά του, λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Σὲ κάθε τόπο τὰ μάτια τοῦ Κυρίου ἐπιβλέπουν καὶ τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς καλοὺς»⁵¹. Πλὴν ὅμως φρόντισε περισσότερο τὴν ἠθικὴ συμπεριφορὰ τους, δίνοντάς τους καὶ πολλὰς ἄλλες παραινήσεις, ἀλλὰ ἐντελῶς ἰδιαίτερα σχετικὰ μὲ τὰ

51. Παροιμ. 15, 5.

τὴν ψυχὴν μάλλον, ἢ ὠφελεῖ, φάσκων· «Μὴ σπεῦδε ἐπὶ στόματι σου, καὶ καρδιά σου μὴ ταχυνάτω τοῦ ἐξενεγκεῖν λόγον ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὁ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐν τῇ γῆ κάτω. Διὰ τοῦτο ἔστωσαν οἱ λόγοι σου ὀλίγοι· εἰσὶ γὰρ λόγοι πολλοὶ πληθύνοντες ματαιότητα». Καὶ ὅτι ἡ ἄγαν σπουδὴ καὶ φιλομαθία ἐπιβλαβὴς γίνεται, διδάσκει λέγων· «Μὴ γίνου δίκαιος πολὺ· ἔστι γὰρ ἀπολλύμενος ἐν δικαίῳ αὐτοῦ».

Ἐπισημαίνεται δὲ τίνα τρόπον εἰς περιουσίας ἐπιχειρίσας σοφίσασθαι ἐπὶ τὴν ἀσέβειαν ἐξώκειλεν· καὶ ἐφίστησιν ἡμᾶς προσέχειν, ὅπως μὴ τῷ αὐτῷ ὑποπέσωμεν, λέγων· «Μὴ σοφίζου περισσά, μὴ ποτε, ἐκκλίνας, ἀσεδήσης».

Λέγει δὲ καὶ περὶ τοῦ ὀλίσθου τοῦ πρὸς γυναῖκας· «Εὗρον πικρότερον ὑπὲρ τὸν θάνατον τὴν γυναῖκα, ἥτις ἐστὶ θήρευμα καὶ σαγήνη καρδίας».

Καὶ τὸ ἀνέφικτον δὲ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τῆς τῶν ὄλων ἀληθοῦς καταλήψεως παρίστησι, λέγων· «Ἴδον σύμπαντα τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐ δυνήσεται ἄνθρωπος εὐρεῖν σὺν τῷ ποιήματι τὸ πεποιημένον ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ὅσα ἂν μοχθήσῃ ἄνθρωπος τοῦ ζητῆσαι, καὶ οὐχ εὐρήσει». Ὅπερ νηστεύειν προσῆκεν, ἀλλ' οὐχ ἔορτάζειν.

Μαξίμου, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν κεφαλαίων.

Καλὴ δὲ ἐστὶν ἡ ἀνάγνωσις φύσει, ὥσπερ καὶ ὑγεία καὶ πλοῦτος, ἀλλὰ τὰναντία τοὺς πολλούς, ἢ τοιαῦτα ὤνησε. Τοῖς γὰρ φαύλοις ἢ γνῶσις οὐκ εἰς καλὸν συμβαίνει, εἰ καὶ φύσει, ὡς εἴρηται, ἐστὶ καλὴ, ὅμως δὲ οὔτε ὑγεία, οὔτε πλοῦτος, οὔτε χαρὰ καὶ δόξα. Οὐ γὰρ συμφερόντως τούτοις κέχρηται. Ὅθεν φησὶν· «Οὐ συμφέρει ἄφροني τρυφή». Ἄρα οὖν τὰναντία τούτοις συμβαίνει.

52. Ἐκκλ. 5, 1, 6.

54. Ἐκκλ. 7, 16-17.

53. Ἐκκλ. 7, 16.

55. Ἐκκλ. 7, 26.

μαθήματα, ὅτι ἐρεθίζουν μᾶλλον τὴν ψυχὴ παρὰ τὴν ὠφελοῦν, λέγοντας· «Ἴσως μὴ σπεύδει τὸ στόμα σου νὰ μιλήσει καὶ ἡ καρδιά σου ἄς μὴ βιάζεται νὰ θγάλει λόγια, ὅταν βρῖσκεται μπροστὰ στὸν Θεό, γιατί ὁ Θεὸς βρῖσκεται ἐπάνω στὸν οὐρανό, καὶ σὺ εἶσαι κάτω στὴ γῆ. Γι' αὐτὸ τὰ λόγια σου νὰ εἶναι λίγα. Γιατί τὰ πολλὰ λόγια αὐξάνουν τὴ ματαιότητα»⁵². Καὶ ὅτι ἡ μεγάλη προθυμία καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴ μάθηση γίνεται πολὺ ἐπιζήμια, τὸ διδάσκει λέγοντας· «Μὴ γίνεσαι πολὺ δίκαιος, γιατί μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ καταστραφεῖ ἀπὸ τὴν πολλὴ δικαιοσύνη του»⁵³.

Ἐπισημαίνει μάλιστα καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, ἐπιχειρώντας κάποιος νὰ γίνῃ ὑπερβολικὰ σοφός, παρεκτρέπεται στὴν ἀσέβεια, καὶ μᾶς ἐφιστᾷ τὴν προσοχή, νὰ μὴ πέσουμε στὸ ἴδιο παράπτωμα, λέγοντας· «Νὰ μὴ γίνεσαι πάρα πολὺ δίκαιος, γιὰ νὰ μὴ παρεκκλίνεις κάποτε καὶ ἀσεβήσεις»⁵⁴.

Κάνει ὅμως λόγο καὶ γιὰ τὸ γλίστρομα πρὸς τὶς γυναῖκες· «Βρῆκα ὅτι ἡ γυναῖκα εἶναι πιὸ ὀδυνηρὴ ἀπὸ τὸν θάνατο, γιατί εἶναι θήραμα καὶ δίχτυ τῆς καρδιάς»⁵⁵.

Καὶ παρουσιάζει τὴν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσης στὸ νὰ κατανοήσῃ ἀληθινὰ τὰ πάντα, λέγοντας· «Εἶδα ὅτι ὅλα τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ τὰ ἐξηγήσῃ, οὔτε ὅλα ὅσα γίνονται στὴν ὑφήλιο. Ὅσο καὶ ἂν κοπιᾷσει ὁ ἄνθρωπος ἀναζητώντας τα, δὲν θὰ μπορῆσει νὰ τὰ ἀνακαλύψῃ»⁵⁶, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ νηστεύουμε καὶ ὄχι νὰ πανηγυρίζουμε.

Τοῦ Μαξίμου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικὰ Κεφάλαια.

Ἡ μελέτη εἶναι καλὴ ἀπὸ τὴ φύση της, ὅπως καὶ ἡ ὑγεία καὶ ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ τοὺς περισσότερους τοὺς ὠφέλησαν τὰ ἀντίθετα, παρὰ αὐτά. Γιατί στοὺς κακοὺς ἡ γνώση δὲν ἀποβαίνει γιὰ καλὸ τους, ἂν καὶ ἀπὸ τὴ φύση της, ὅπως εἰπώθηκε, εἶναι καλὴ, ὅπως οὔτε ἡ ὑγεία, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ χαρὰ καὶ ἡ δόξα. Αὐτὸ συμβαίνει, ἐπειδὴ δὲν τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὸ συμφέρον τους. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἡ ἀπόλαυση δὲν συμφέρει στὸν ἀνόητο»⁵⁷. Ἴσως λοιπὸν σ' αὐτοὺς συμβαίνουν τὰ ἀντίθετα.

56. Ἐκκλ. 8, 17.

57. Παρμ. 17, 16.

Ἰσιδώρου, ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν.

Ὡσπερ δὲ οὐκ ἀσφαλὲς μετὰ μαχίμου διοδεύειν αἰοίητον, οὕτως οὐκ εὐχερὲς πρὸς ἀμαθῆ λόγους κινῆσαι παιδεύσεως· ὁ μὲν γὰρ πάση δυνάμει χρήσεται ἐπ' ἐρήμῳ, εἴ τι τῶν οὐκ αὐτῶ
5 φίλων λεχθείη ἢ πραχθείη· ὁ δὲ εἰκῆ πάντα λέγει πρὸς τὴν αὐτοῦ ἀπαιδευσίαν· πάντα γὰρ ἐκκλίνει τῆς οἰκουμένης, καὶ λόγους φιλοσόφους, καὶ ἀνδρείας φιλαρέτους. Φιλεῖ γάρ, ὡς τὰ πολλά, ἀνδρίζεσθαι ἢ ἀλογία, ἧς ἐλευθερωθῆναι σπουδάσωμεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΕΣΤ'.

10 Πῶς νοητέον τό, «Εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.

Οὐ τῶν μελῶν τὴν ἐκκοπὴν λέγει, ἅπαγε! ἀλλὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν τὴν ἀναίρεσιν· ὡς ὁ γε τὸ μέλος ἐκκόπτων, ἀρχῆς ἐστὶν
15 ὑπεύθυνος, καθὼς φησι ὁ Ἀπόστολος· «Ὁφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς»! Καὶ γὰρ τὰ τῶν ἀνδροφόνων ὁ τοιοῦτος τολμᾷ, καὶ τοῖς διαβάλλουσι τοῦ Θεοῦ τὴν δημιουργίαν δίδωσιν ἀφορμὴν, καὶ τῶν Μανιχαίων ἀνοίγει τὰ στόματα, καὶ τοῖς παρ' Ἑλλησιν ἀκρωτηριαζομένοις, τὰ αὐτὰ παρανομεῖ. Τὸ
20 γὰρ ἀποκόπτειν τὰ μέλη δαιμονικῆς συνεργείας καὶ σατανικῆς ἐπιβουλῆς ἐξ ἀρχῆς γέγονεν ἔργον, ἵνα τὸ τοῦ Θεοῦ ἔργον διαβάλωσι, καὶ τὸ ζῶον τοῦτο λυμῆνῶνται, ἵνα μὴ τῇ προαιρέσει, ἀλλὰ τῇ τῶν μελῶν φύσει τὸ πᾶν λογισάμενοι, ἀδεῶς λοιπὸν ἀμαρτάνωσιν οἱ δεῖλαιοι, ὡς ἀνεύθνητοι. Ταῦτα δὲ ὁ διάβολος ἐνομοθέτη-
25 σεν, ἵνα καὶ τὸ περὶ εἴμαρμένης εἰσαγάγῃ, καὶ τὴν παρὰ Θεοῦ δοθεῖσαν ἡμῖν ἐλευθερίαν λυμῆνῆται, καὶ πείσῃ φυσικὰ εἶναι τὰ

Τοῦ Ἰσιδώρου, ἀπὸ τὰ Ἀποστολικά.

“Ὅπως δὲν εἶναι ἀσφαλὲς νὰ διασχίζουμε ἔρημο μὲ φιλοεριστικὸ ἄνθρωπο, ἔτσι δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἀπευθύνουμε λόγους διδακτικούς σὲ ἁμαθῆ. Γιατὶ ὁ ἕνας θὰ χρησιμοποιοῦσιν ὅλη τὴ δύναμή του στὴν ἔρημο, ἂν εἰπωθεῖ ἢ συμβεῖ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δὲν τοῦ ἀρέσουν, ἐνῶ ὁ ἄλλος τὰ θεωρεῖ ὅλα ἄσκοπα γιὰ τὴ δική του ἀπαιδευσία. Γιατὶ τὰ ἀποφεύγει ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στὴν κατοικοῦμενη γῆ, καὶ τὰ λόγια τῆς φιλοσοφίας καὶ τὶς ἐνάρετες πράξεις. Γιατὶ ἡ ἔλλειψη μυαλοῦ ἀρέσκεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλῆστον, νὰ φέρεται καὶ νὰ παριστάνει τὸν ἄνδρα, ἀπὸ τὴν ὁποία ἄς φροντίσουμε νὰ ἐλευθερωθοῦμε.

ΕΡΩΤΗΣΗ 66η

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τό: «Ὑπάρχουν εὐνοῦχοι οἱ ὅποιοι εὐνούχισαν τὸν ἑαυτό τους, γιὰ νὰ κερδίσουν τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁵⁸.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Δὲν ἐννοεῖ κόψιμο τῶν μελῶν, ἀλλοίμονο! ἀλλὰ ἐξάλειψη τῶν πονηρῶν λογισμῶν, γιατί αὐτὸς ποὺ κόβει τὸ μέλος του εἶναι ὑπεύθυνος κατάρας, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος: «Ἄς πᾶνε νὰ εὐνουχιστοῦν ὅσοι σᾶς ἀναστατώνουν»⁵⁹. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ κάνει κάτι τέτοιο ἐπιχειρεῖ αὐτὸ ποὺ κάνουν οἱ δολοφόνοι, καὶ δίνει ἀφορμὴ σ' αὐτοὺς ποὺ διαβάλλουν τὴ δημιουργία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνοίγει τὰ στόματα τῶν Μανιχαίων, καὶ διαπράττει τὴν ἴδια παρανομία τῶν Ἑλλήνων οἱ ὅποιοι ἀκρωτηριάζονται. Γιατὶ ἡ ἀποκοπὴ τῶν μελῶν εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔργο δαιμονικῆς ἐπενέργειας καὶ σατανικῆς σκευωρίας, γιὰ νὰ συκοφαντήσουν τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ βλάψουν καὶ τὸ ζῶο αὐτὸ (τοὺς ἀνθρώπους), ὥστε νὰ μὴ ἀποδίδουν στὴν προαίρεσή τους ὅ,τι κάνουν, ἀλλὰ στὴ φύση τῶν μελῶν τους, καὶ νὰ ἁμαρτάνουν ἄφοβα οἱ ταλαίπωροι ὡς ἀνεύθινοι. Καὶ αὐτὰ τὰ νομοθέτησε ὁ διάβολος, γιὰ νὰ εἰσαγάγει στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ θέμα τῆς μοίρας, καὶ νὰ καταργήσιν τὴν ἐλευθερία ποὺ μᾶς δόθηκε

59. Γαλ. 5, 12.

κακά. Καὶ πρὸς τούτοις μᾶλλον διαφθείρει τὴν φύσιν καὶ τὴν γνώ-
μην τῶν τοιούτων. Ταῦτα γὰρ τοῦ διαδόλου τὰ δηλητήρια. Καὶ
διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, φεύγειν τὴν τοιαύτην παρανομίαν· μετὰ
γὰρ τὸ ἐκτεμεῖν τὸ μέλος, οὐδὲ τὰ τῆς ἐπιθυμίας ἡμερώτερα ἐν-
5 τεῦθεν, οὔτε τὰ τῆς γνώμης, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερα γίνεται. Οὐκοῦν
εὐχαρίστει τῷ Θεῷ σὺ, ὅτι μετὰ μισθοῦ καὶ στεφάνων τοῦτο ὑπομέ-
νεις, ὃ χωρὶς στεφάνων ἐκεῖνοι, οἱ ἔξ ἀνθρώπων εὐνουχισθέντες,
καὶ μηδὲ τὴν ἐπιθυμίαν οὕτω κυμαινομένην καὶ λυσσωσαν ἔσχον
καὶ παφλάζουσιν.

10

Ἐπιφανίου,

ἐκ τοῦ κατὰ Οὐαληδίων τῶν ἑαυτοὺς εὐνουχιζόντων.

Ὅσοι δὲ εἰς τὸ πρόχειρον τοῦτο ἔργον εὐτολμοί, ἀπὸ πάντων
ἑαυτοὺς ἠθέτησάν τε καὶ ἠλλοτριώσαν· οὔτε γὰρ ἔτι ἄνδρες εἰσὶ,
διὰ τὸ ἀφηρημένον, οὔτε γυναῖκες, διὰ τὸ παρὰ φύσιν· προὔλαβε
15 δὲ καὶ ἡ τοῦ στεφάνου τοῦ ἀγῶνος καὶ βραβείου τούτου ἐπωνυ-
μία· οὐδ' ὀπίτεροι γὰρ φανήσονται οὗτοι τῶν τριῶν τάξεων τῶν
ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένων εὐνούχων. «Εἰσὶ», γὰρ φησιν, «εὐνού-
χοι, οἱ ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν οὕτως ἐγεννήθησαν». Ἐκεῖνοι
γὰρ ἀναίτιοί εἰσι τῆς τοιαύτης εὐνουχίας, καὶ οὔτε μισθὸν ἔχοντες
20 διὰ τὸ οὕτω γεγενῆσθαι. Οὔτε πάλιν ἁμαρτίαν, μὴ δυνάμενοι
πράττειν τὰ τῶν ἀνδρῶν, ὑστερημένοι τὰ ἐκ Θεοῦ παιδοποιὰ μό-
ρια. Εἰ δὲ καὶ ἐπιθυμιῶν μεμύηνται οἱ τοιοῦτοι, μὴ δυνάμενοι
πράττειν ὃ μὴ δεῖ πράττειν, καὶ μὴ πράττοντες, μισθὸν οὐκ ἔχουσι.
Οὐ γὰρ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι οὐ πράττουσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ δύνα-
25 σθαι, καὶ αὕτη μὲν ἡ πρώτη ἀγωγή τῆς ὑπὸ Κυρίου εἰρημένης εὐ-
νουχίας.

«Καὶ εἰσὶ», φησὶν, «εὐνούχοι, οἱ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εὐνουχι-
σθησαν». Οἱ γὰρ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εὐνουχισθέντες ἔνεκα χρή-
σεως βασιλικῆς ἢ ἀρχοντικῆς Βουλόμενοι γὰρ τινες τῶν βαρβά-

ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ νὰ μᾶς πείσει ὅτι τὰ κακὰ εἶναι φυσικά, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ νὰ διαφθείρει περισσότερο τὴ φύση καὶ τὴ διάθεση αὐτῶν. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι τοῦ διαβόλου τὰ δηλητήρια. Καὶ γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ νὰ ἀποφεύγετε αὐτὴ τὴν παρανομία. Γιατὶ μετὰ τὴν ἀποκοπὴ τοῦ μέλους, οὔτε ἡ ἐπιθυμία γίνεται πιὸ ἥμερη ἀπὸ αὐτό, οὔτε ἡ σκέψη, ἀντίθετα μάλιστα γίνονται χειρότερα. Νὰ εὐχαριστεῖς λοιπὸν ἐσὺ τὸν Θεό, διότι ὑπομένεις μὲ ἀνταμοιβὴ καὶ στεφάνωμα αὐτὸ πὺ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πὺ ἔχουν εὐνουχιστεῖ, τὸ κάνουν χωρὶς νὰ περιμένουν στεφάνωμα, καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε τὴν ἐπιθυμία τόσο πολὺ νὰ ταράζεται καὶ νὰ κάμνει σὰν λυσσασμένη καὶ νὰ βράζει.

Τοῦ Ἐπιφανίου, ἀπὸ τό Ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τοῦ Οὐάλη, οἱ ὁποῖοι εὐνούχιζαν τὸν ἑαυτὸ τους.

“Ὅσοι προβαίνουν μὲ εὐκολία στὸ τόλμημα αὐτὸ ἀρνήθηκαν καὶ ἀποξένωσαν τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ ὅλα. Γιατὶ οὔτε ἄνδρες εἶναι ἔξαιτίας τῆς ἀφαίρεσης, οὔτε γυναῖκες, ἐπειδὴ εἶναι ἀφύσικοι, καὶ ἔχασαν καὶ τὴν ὀνομασία τοῦ στεφάνου καὶ τοῦ βραβείου αὐτοῦ, ἀφοῦ δὲν θὰ παρουσιαστοῦν σὲ καμμιά ἀπὸ τὶς τρεῖς τάξεις τῶν εὐνούχων πὺ εἰπώθηκαν ἀπὸ τὸν Κύριο. Γιατὶ λέγει, «Υπάρχουν εὐνούχοι, οἱ ὁποῖοι γεννήθηκαν ἔτσι ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μητέρας τους»⁶¹. Καθὸσον ἐκεῖνοι εἶναι ἀναίτιοι τοῦ εὐνουχισμοῦ αὐτοῦ, καὶ δὲν ἔχουν ἀνταμοιβὴ ἔξαιτίας τοῦ ὅτι γεννήθηκαν ἔτσι. Ἄλλ' οὔτε καὶ ἁμαρτία ἔχουν, ἀφοῦ δὲν μποροῦν νὰ κάνουν αὐτὰ πὺ κάνουν οἱ ἄνδρες, ἐπειδὴ ἔχουν στερηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὰ μόρια τῆς παιδοποιίας. Καὶ ἂν ἀκόμα ἔχουν ἐπιθυμίες αὐτοί, ἐπειδὴ δὲν μποροῦν νὰ κάνουν αὐτὸ πὺ δὲν πρέπει νὰ κάνουν, καὶ δὲν τὸ κάνουν, δὲν ἀνταμείβονται. Γιατὶ δὲν τὸ κάνουν ἐπειδὴ δὲν θέλουν, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν μποροῦν, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη κατηγορία τοῦ εὐνουχισμοῦ πὺ ἀναφέρει ὁ Κύριος.

«Καὶ ὑπάρχουν», λέγει, «εὐνούχοι, οἱ ὁποῖοι εὐνουχίστηκαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους»⁶¹. αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πὺ εὐνουχίστηκαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦν ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς

61. Ὁπ. π.

ρων βασιλεῖς, καὶ ἄρχοντες ζηλοτυπίας χάριν, καὶ ὑπονοίας τῆς πρὸς τὰς ἰδίας γαμετάς, ἔτι κοιμιῇ νέους τοὺς παῖδας εὐνουχίζουσι, πρὸς τὸ ἀνδρυνθέντας πιστεύεσθαι τὰς γαμετάς. Καὶ οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ γέγονεν ἡ περὶ τούτου αἰτία. Ὅθεν εὐνοῦχον ἐτυμολο-
5 γεῖσθαι, ὡς οἶμαι, ἀπὸ τοῦ εὐνοεῖν δύνασθαι ἀφηρημένων τῶν μελῶν.

«Καὶ εἰσί», φησί, «εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Οὗτοι δέ εἰσιν οἱ γενναῖοι ἀπόστο-
λοι, καὶ οἱ καθεξῆς παρθένοι καὶ μονάζοντες, Ἰωάννης μὲν γὰρ
10 καὶ Ἰάκωβος, υἱοὶ Ζεβεδαίου μείναντες ἐν τῇ παρθενίᾳ, καὶ μήτε ὑπ' ἀνθρώπων εὐνουχισθέντες, μήτε μὴν συναφθέντες γάμῳ, ἀλλὰ κατὰ τῆς σαρκὸς ἀγωνισάμενοι, θαυμασιῶς τὸ κλέος τῆς εὐνου-
χίας ταύτης καὶ τῶν στεφάνων ἐπληνέγκαντο. Μετ' αὐτοὺς δὲ ὅσοι
μυριάδων ἐν τῷ κόσμῳ παρθενεύοντες καὶ μονάζοντες, τὸν αὐτὸν
15 μισθὸν ἐκληρώσαντο, οἵτινες σώμασι γυναικῶν οὐκ ἐμίγησαν, ἀλλ' ἤθλησαν ἀγῶνι τελειοτάτῳ, ὡς καὶ ὁ Ἡλίας καὶ Δανιὴλ ἐν τῇ Παλαιᾷ, καὶ ἄλλοι πολλοί.

Πλὴν ὅτι καὶ τὸ ἀθέμιτον τῆς κακίστης εὐνουχίας ἐργάζονται οἱ ταλαίπωροι, καὶ οὐδένα μισθὸν ἢ χάριν ἔχουσι, διὰ τὴν ἀποχὴν
20 τῆς τοσαύτης χρήσεως ἐν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ κριθῆσονται ἀμφοτέρω, ὁ μὲν, ὡς ἑαυτὸν λυμαινόμενος, ὁ δέ, ὡς τὸν πλησίον διαφθείρων. Ἐπίβουλοι γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας καὶ τῆς ἑαυτῆς ψυχῆς ἀπεδείχθησαν. Ἐπιθυμία δὲ περισσοτέρα ὁ τοιοῦτος ἐνεχθήσεται, καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν γνώμην πρὸς τούτοις παρατραπήσεται.
25 Καὶ γὰρ ἄγεται παρὰ τῷ Σοφῷ, οὐκ ἀπεχόμενος τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος αὐτὴν ἐκτελέσαι. Φησί γάρ· «Ἐπιθυμία εὐ-
νούχου ἀποπαρθενῶσαι νεάνιδα, καὶ ὥσπερ ἀγαθὰ ἐκκεχυμένα ἐπὶ στόματι κεκλεισμένα, ἢ ἐδέσματα βρωμάτων παρακείμενα ἐπὶ τάφῳ, ἢ κάρπωσις εἰδώλῳ· οὔτε γὰρ ἐδεταί, οὔτε ὀσφραίνεται·
30 οὕτως εὐνοῦχος περιλαμβάνων παρθένον καὶ στενάζων».

ἄρχοντες. Γιατὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς βάρβαρους βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες, ἐξαιτίας ζηλοτυπίας καὶ ὑπόνοιας πρὸς τὶς γυναῖκες τους, εὐνουχίζουσαν τὰ παιδιὰ ὅταν ἀκόμα εἶναι πολὺ νέα, ἐπειδὴ θέλουν, ὅταν γίνουν ἄνδρες, νὰ τοὺς ἐμπιστευθοῦν τὶς γυναῖκες τους. Ἔτσι προέκυψε στὸν κόσμον ἡ δικαιολογία γιὰ τὸν εὐνουχισμό αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ λέξις εὐνοῦχος ἐτυμολογεῖται, ὅπως νομίζω, ἀπὸ τὸ ὅτι μποροῦν νὰ τοὺς εὐνοοῦν, ἀφοῦ ἔχουν ἀφαιρεθεῖ τὰ μέλη τους.

«Καὶ ὑπάρχουν», λέγει, «εὐνοῦχοι, οἱ ὁποῖοι εὐνοῦχισαν τοὺς ἑαυτοὺς τους γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁶². Αὐτοὶ εἶναι οἱ γενοῖοι ἀπόστολοι καὶ οἱ μετέπειτα παρθένοι καὶ οἱ μοναχοί. Γιατὶ οἱ Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος, παιδιὰ τοῦ Ζεβεδαίου, ἔμειναν παρθένοι καὶ οὔτε ἀπὸ ἀνθρώπους εὐνουχίστηκαν, οὔτε γάμο σύναψαν, ἀλλὰ ἀγωνίστηκαν ἐναντίον τῆς σάρκας, καὶ ἔλαβαν ἐπ'ἀξια τὴ δόξα καὶ τὰ στεφάνια τοῦ εὐνουχισμοῦ τους αὐτοῦ. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ὅλες οἱ μυριάδες ποὺ ἔμειναν παρθένοι καὶ μόνασαν στὸν κόσμον, κέρδισαν τὴν ἴδια ἀνταμοιβή, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔσμιξαν μὲ σώματα γυναικῶν, ἀλλὰ ἔφεραν εἰς πέρας ἕναν ἀγῶνα τελειότατον, ὅπως καὶ ὁ Ἡλίας καὶ ὁ Δανιὴλ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ὡστόσο ὑπάρχουν καὶ οἱ ταλαίπωροι, οἱ ὁποῖοι διαπράττουν τὸν ἀθέμιτο καὶ κάκιστο εὐνουχισμό, καὶ δὲν ἀπολαμβάνουν κανένα μισθὸ ἢ χάρη γιὰ τὴν τόσο μεγάλη ἀποχὴ τῆς χρησιμοποίησης τῶν μορίων, καὶ θὰ κριθοῦν τὸ ἴδιο καὶ οἱ δύο, ὁ ἕνας ἐπειδὴ ἔβλαψε τὸν ἑαυτό του, καὶ ὁ ἄλλος ἐπειδὴ διαφθείρει τὸν πλησίον. Γιατὶ ἀποδείχτηκαν ἔχθροὶ καὶ τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς τους. Ὁ εὐνοῦχος αὐτὸς μάλιστα θὰ γίνῃ ἐνοχος περισσότερῆς ἐπιθυμίας, καὶ θὰ ἐκτραπεῖ καὶ ἀπὸ τὴ φύση καὶ ἀπὸ τὴ διάθεση. Καθὼσον καταφεύγει σ' αὐτήν, ὅπως λέγει ὁ Σοφός, ὄχι ἐπειδὴ ἀποφεύγει τὴν ἐπιθυμία, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἱκανοποιήσῃ. Γιατὶ λέγει: «Ὅπως μένει ἀπραγματοποίητη ἡ ἐπιθυμία τοῦ εὐνούχου νὰ καταστρέψῃ τὴν παρθενία μιᾶς νέας, καὶ ὅπως τὰ ἀγαθὰ ποὺ χύνονται σὲ στόμα κλειστὸ, ἢ τὰ φαγητὰ ποὺ τοποθετοῦνται δίπλα σὲ τάφο, ἢ προσφέρονται πρὸς ἀπόλαυση ἀπὸ εἶδωλο, τὸ ὁποῖο οὔτε τρώει οὔτε αἰσθάνεται τὴ μυρουδιά τους, ἔτσι καὶ ὁ εὐνοῦχος, ἀγκαλιάζοντας παρθένο, ἀναστενάζει ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀπολαύσῃ»⁶³.

Ὁ δὲ Σολομῶν, ἀναστέλλων αὐτῶν τὴν αἰσχουρογίαν, φησί·
 «Μακάριος εὐνοῦχος, ὁ μὴ ἐργασάμενος ἐν χειρὶ ἀνόμημα, μηδὲ
 ἐνθυμηθεὶς κατὰ τοῦ Κυρίου πονηρά». Παράνομος τοίνυν καὶ
 δαιμονιώδης ἢ τοιαύτη ἐργασία καὶ νομοθεσία, καὶ τῷ νόμῳ τοῦ
 5 Θεοῦ ἀπόβλητος καὶ ἀντίθετος. Καὶ γὰρ νομοθετῶν ὁ Θεός, ἔ-
 λεγεν· «Οὐκ εἰσελεύσεται θλασίας καὶ ἀποκεκομμένος εἰς οἶκον
 Κυρίου, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν». Καὶ πάλιν περὶ θυσιῶν
 ἐντελλόμενος, φησί· «Θλασίαν καὶ ἐκτομίαν εἰς θυσιαστήριον οὐ
 προσάξετε Κυρίῳ, ὅτι μῶμος ἐν αὐτοῖς, καὶ οὐ δεχθήσονται».

10

Τοῦ Θεολόγου.

Τοὺς ἐν γυναιξὶν ἄνδρας καὶ ἐν ἀνδράσι γυναικὰς, οἱ τὸ
 φυσικῶς ἀσελγαίνειν μὴ ἔχοντες, ὁ δύνανται τῇ γλώσσει πορνεύ-
 ουσιν.

Ἰσιδώρου.

15 Θηρῶσι γὰρ διὰ τοῦ καλλωπισμοῦ, οἱ μὲν ἄνδρες τὰς γυ-
 ναῖκας, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ οἱ ἀνδρόγυνοι τοὺς ἄνδρας.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Ἐπήγειρας ἡμῖν σαύρας τε καὶ φρύνους, ἔαρινά δὴθεν θηρία,
 πλὴν ὅμως ἀκάθαρτα. Εἰ δὲ καὶ μαρτύρων χρεία, οὐ δοῦλοι στή-
 20 σονται, οὐδὲ εὐνοῦχοι, γένος ἄτιμον, πανόλεθρον, τοῦτο δὴ τοῦτο
 ἄθηλυ, ἄνανδρον, γυναικομανές, ἐπίζηλον, κακόμισθον, εὐμετά-
 βλητον, ἀμετάδοτον, πανδόχον, ἀπροσκορές, κλαυσίδειπνον, ὀξύ-
 θυμον, χρυσομανές, ἀπηνές, θηλυδριώδη, γαστρίδουλον· καὶ τί
 γὰρ εἰπεῖν ἕτερον; σὺν αὐτῇ τῇ γενέσει σιδηροκατάδικον. Πῶς
 25 γὰρ τούτων ὀρθὴ ἢ γνώμη, ὧν καὶ οἱ πόδες στρεβλοί; οὔτοι μὲν

64. Σοφ. Σολ. 3, 14.

65. Δευτ. 23, 2.

Ὁ Σολομῶν πάλι, ἀνακόπτοντας τὴν αἰσχροὺν πράξιν του, λέγει· «Εὐτυχὴς ὁ εὐνοῦχος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔκανε μὲ τὰ χεῖρα του ἁμαρτία, οὔτε σκέφτηκε ἐναντίον τοῦ Κυρίου κακὰ»⁶⁴. Εἶναι λοιπὸν παράνομη καὶ δαιμονικὴ ἡ πράξιν αὐτὴ καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ ξένη καὶ ἀντίθετη πρὸς τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ Θεὸς νομοθετώντας, ἔλεγε· «Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μπαίνει στὴν ἐκκλησία αὐτὸς ποὺ ἔχει σπασμένα ἢ κομμένα τὰ ἀπόκρυφα μέλη του»⁶⁵, μέχρι τὴν τρίτη καὶ τέταρτη γενιά. Καὶ πάλι δίνοντας ἐντολὰς γιὰ τὶς θυσίαι, λέγει· «Στὸ θυσιαστήριον νὰ μὴ προσφέρετε στὸν Κύριον ζῶον ποὺ ἔχει σπασμένα ἢ κομμένα τὰ ἀπόκρυφα μέλη του, γιατί ὑπάρχει σ' αὐτὰ ἐλάττωμα καὶ δὲν γίνονται δεκτὰ»⁶⁶.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Οἱ ἄνδρες στὶς γυναῖκες καὶ οἱ γυναῖκες στοὺς ἄνδρες, ποὺ δὲν ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ ἀσελοῦν κατὰ τρόπο φυσικόν, πορνεύουν ὅσο μποροῦν μὲ τὴ γλῶσσα.

Τοῦ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτη.

Προκαλοῦν μὲ τὸν καλλωπισμὸν τοὺς οἱ ἄνδρες τὶς γυναῖκες, καὶ οἱ γυναῖκες καὶ οἱ κίναδοι τοὺς ἄνδρες.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Μᾶς παρουσίασες σαῦρες καὶ βατράχια, δῆθεν ἀνοιξιᾶτικα θηρία, ἀλλὰ ἀκάθαρτα. Ἐὰν ὅμως χρειαθοῦν καὶ μάρτυρες, δὲν παρουσιάζονται δοῦλοι, οὔτε εὐνοῦχοι, γένος ἀτιμὸν καὶ καταστρεπτικόν, ποὺ δὲν εἶναι οὔτε θηλυκὸν οὔτε ἀνδρικό, ἀλλὰ μανιακὸν γιὰ τὶς γυναῖκες, γεμάτον πόθον, κακοπληρωμένον, εὐμετάβλητον, ἀνακοινώνητον, κοινόν, ἀχόρταστο, κλαψιάρικο στὸ δεῖπνον, ὀξύθυμον, μανιακὸν γιὰ τὸ χρυσάφι, ἀμείληκτον, θηλυπρεπές, κοιλιόδουλον (καὶ τί ἄλλο νὰ πῶ;), καταδικασμένον γιὰ τὰ σίδηρα ἀπὸ τὴν γέννησίν του. Γιατὶ πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι σωστὴ ἡ γνώμη αὐτῶν ποὺ καὶ τὰ πόδια τοὺς εἶναι στραβά; Αὐτοὶ δηλαδὴ ποὺ σωφρονίζονται χωρὶς ἀμοιβὴν μὲ τὶς ἀλυσίδες, καὶ εἶναι μανιακοὶ ἐπειδὴ στεροῦνται καρπῶν, ἔξαι-

66. Λευίτ. 22, 24.

οὐν σωφρονεῖν ἄμισθα διὰ σιδήρου, μαίνονται δὲ ἀκαρπία, δι' οἰκείαν αἰσχύρῃτα. Οὐχ οὔτοι στήσονται τῆς κρίσεως μάρτυρες, ἀλλ' ὄφθαλμὸς δικαίων, καὶ ὄψις ἀνδρῶν.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ Περι παρθενίας.

5 Ὁ μὲν οὖν ἐκ κοιλίας μητρὸς εὐνοῦχος, φύσει σώφρων ὑπάρχει, οὐδὲν ἴδιον ἔργον ἐν τῷ τῆς παρθενίας κάλλει ἐπιδείξασθαι ἔχει, ὥσπερ φύσεως πλεονεκτήματι, καὶ οὐχὶ τῇ πρὸς παρθενίαν διαθέσει τὸν γάμον ἀποστραφεῖς ὥσπερ δὴ καὶ παρὰ ἀνθρώπων εὐνουχισθεῖς, τὴν παρθενίαν ἀσκεῖν διαζόμενος, οὐκ ἴδιον κατόρ-
10 θωμα τῆς παρθενίας, ἀλλὰ τῆς εὐνουχίας ἐξαίρετον ἔργον. Ὁ δέ, διὰ τῆς ἐγκρατείας τε καὶ ἀσκήσεως, τὸ τῆς παρθενίας κάλλος ποιούμενος, ἰδίους, καὶ οὐκ ἀλλοτριῶς κατορθώμασιν ἐν τῇ βασιλείᾳ σεμνύνεται. Οἱ δὲ μὴ νοήσαντες τό, «Καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», ἐαν-
15 τοὺς παρανόμως ἠκρωτηρίασαν, αὐτῷ τῷ ἔργῳ ἀκολασίαν μακρόθεν κατηγοροῦντες· οἱ γὰρ τὸ ὄπλον τοῦ σαρκικοῦ ἔρωτος, ἵνα μὴ παρὸν ἐνεργῇ, ἀπορρίψαντες, δηλοῖ εἰσιν, ὅτι ὁρμῶσι μὲν πρὸς τὴν μίξιν, ἀφοπλίσαντες δὲ ἑαυτοὺς, οὐ τοῦ μὴ βούλεσθαι, ἀλλὰ τοῦ μὴ δύνασθαι, παρθενεύουσι. Βοῶ γὰρ κατὰ τῆς ἀκρα-
20 σίας αὐτῶν πόρωθεν τὸ ἐπιχείρημα· διότι, μετὰ τὴν τομὴν, ἀκολαστότεροι μᾶλλον καὶ δοῦλοι τῆς ἡδονῆς γίνονται, ἀλλ' ἀποκόψαντες ἀτόπως τὸν ἔλεγχον τῆς ἐνεργείας, ἐλευθεριάζουσιν ἀκρατῶς πρὸς τὰς μίξεις, οἵτινες, κἂν τὴν φθορὰν μὴ ἐργάσωνται εἰς πλείους, πλήν, ὡς φθείραντες, κρίνονται. Οὐ γὰρ τὸ ἔργον,
25 ἀλλὰ τὴν βούλησιν ὁ νόμος κρίνει.

Οὐκοῦν οὐδὲ τούτοις ἀδιαφόρως συναγελάζεσθαι τὴν παρθενίαν προσήκει, διότι παρὰ πάντων ἡ ἀκολασία κατ' αὐτῆς ἀποφέρεται καὶ διέφθαρται. Κἂν γὰρ ὁ κεραισθῆς βοῦς ἀποτιμηθεῖς τὰ κέρατα, οὐχὶ τῇ ἀφαιρέσει τῶν κερᾶτων ἵππος ἐγένετο, ἀλλ' ἔτι

τίας τῆς αἰσχροῦτητάς τους, δὲν μποροῦν αὐτοὶ νὰ παραστοῦν ὡς μάρτυρες τῆς δίκης, ἀλλὰ τὰ μάτια καὶ τὰ πρόσωπα τῶν δικαίων ἀνδρῶν.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸ Περὶ παρθενίας.

Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ εἶναι εὐνοῦχος ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας του, εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του σώφρονας καὶ δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξει δικὸ του ἔργο στὸ κάλλος τῆς παρθενίας, ἐπειδὴ ἀπὸ πλεονέκτημα τῆς φύσης καὶ ὄχι ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὴν παρθενία ἔχει ἀποστραφεῖ τὸν γάμο. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνος ποὺ εὐνουχίστηκε ἀπὸ ἀνθρώπους, ὄντας ἀναγκασμένος νὰ ἀσκῆ τὴν παρθενία, δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξει δικὸ του κατόρθωμα τῆς παρθενίας, ἀλλὰ ἐξαίρετο ἔργο τοῦ εὐνουχισμοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀσκησιὴν ἐφαρμόζει τὴν ὁμορφιὰ τῆς παρθενίας, μὲ δικὰ του κατορθώματα καὶ ὄχι μὲ ξένα, αὐτὸς τιμᾶται στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν κατάλαβαν τὸ νόημα τοῦ, «Ὑπάρχουν κάποιοι ποὺ εὐνούχισαν τὸν ἑαυτὸ τους γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁶⁷, ἀκρωτηρίασαν παράνομα τὸν ἑαυτὸ τους, μαρτυρώντας μὲ τὴν πράξη τους αὐτὴ ἀπὸ μακριὰ τὴν ἀκολασία τους. Γιατί, αὐτοὶ ποὺ πέταξαν τὸ ὄπλο τοῦ σαρκικοῦ ἔρωτα, γιὰ νὰ μὴ εἶναι παρὸν καὶ ἐνεργεῖ, δείχνουν ὅτι αἰσθάνονται βέβαια ὁρμὴ πρὸς τὴ σεξουαλικὴ ἐπαφή, ἀλλὰ, ἀφοπλίζοντας τὸν ἑαυτὸ τους, ὄχι ἐπειδὴ δὲν θέλουν, ἀλλὰ ἐπειδὴ πᾶ δὲν μποροῦν, μένουν παρθένοι. Διότι φωνάζει ἀπὸ μακριὰ τὸ ἐγχείρημά τους ἐναντίον τῆς ἀκρασίας τους. Καθόσον μετὰ τὸν εὐνουχισμό γίνονται πιὸ ἀκόλαστοι καὶ δοῦλοι τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ κῶδοντας μὲ τρόπο ἄτοπο τὸν ἔλεγχο τῆς πραγματοποίησης τῆς ἀκολασίας, ἐπιδίδονται ἐλεύθερα σὶς σαρκικὲς ἐπαφές καὶ ἔτσι, ἂν καὶ δὲν προκαλοῦν τὴ φθορὰ σὲ περισσότερους, ὅμως καταδικάζονται σὰν νὰ τοὺς διέφθειραν. Γιατί ὁ νόμος δὲν δικάζει τὴν πράξη, ἀλλὰ τὴ θέληση.

Ἐπομένως ἡ παρθένος δὲν πρέπει οὔτε αὐτοὺς νὰ συναναστρέφεται ἀδιαφορώντας, γιατί ἀπὸ ὅλους ἡ ἀκολασία ἀποδίδεται σ' αὐτὴν καὶ εἶναι διεφθαρμένη. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα κοποῦν τὰ κέρατα τοῦ βοδιοῦ ποὺ χτυπᾶ μὲ τὰ κέρατα, μὲ τὴν ἀφαίρεση τῶν κερᾶ-

βοῦς ἐστὶ, κὰν μὴ ἔχη τὰ κέρατα· οὕτω καὶ ὁ ἄρσην ἀποκοψάμενος τὰ μόρια πάντα, οὐ τῆ ἀφαιρέσει γέγονε γυνή, ἀλλ' ἔτι ἄρσην ἐστὶ τῆ φύσει, κὰν μὴ ἔχη τὰ μόρια, καὶ τῆ ἐπιθυμία τοῦ πάθους δεδουλωμένος. Ὅθεν ὑπὸ σφοδρᾶς μανίας ἐλκόμενος, καὶ πρὸς 5 τὴν συμπλοκὴν ὁρμῶν, κὰν μὴ φθείρη τῷ μέρει ἐκείνῳ, ἐν ᾧ παρθενοχλεῖ τῆ ταλαιπώρῳ, ὅμως, αὐτὸς μὲν ὡς φθείρας, τὴν ἐπιθυμίαν οὕτως ὑπὸ τῆς φαντασίας διάκειται, τὴν δὲ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν πικρότερον ἐρεθίζων, φθείρει μὲν ὅλον τὸν νοῦν, τὸ δὲ σῶμα πρὸς τὴν τῆς φθορᾶς ἐξοιστροῖ προᾶξιν. Διὸ δὴ καὶ τοῖς 10 ὁδοῦσι πολλάκις, ὡς τῆ σαρκὶ τῆς μίξεως τὴν λύσαν τοῖς δῆγμασιν ἀγρίως ἐμφαίνοντες.

Τοίνυν μηδὲ ἐπὶ σωφροσύνη ἐπαινέσθαι προσήκει τοὺς ἀποκοπτομένους τὰ μόρια· οὐδὲ γὰρ τοὺς ἵππους, ὡς μὴ κερατίζοντας ἐπαινοῦμεν, ἀλλ', εἰ μὴ λακτίζουσιν, ἐπαινέσομεν· τοὺς δὲ βόας μὴ 15 κερατίζοντας, τῆς ἡμερότητος ἀποδεξόμεθα. Οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύναται, ἀλλ' ἐν ᾧ δυνάμενος, οὐκ εἰς ἀδικίαν κεχρηῆσθαι, ἐπαινέται. Ἐκκοψάτωσαν οὖν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν γλῶσσαν, χεῖράς τε καὶ πόδας, καὶ τὴν ἀκοὴν ἐπιδυσάτωσαν, ἵνα μηδὲν τούτων ὄργανον ἁμαρτίας γένηται, κατὰ τὴν αὐτῶν ὑπόνοιαν.

20

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΕΖ'.

Πῶς νοητέον τό, «Ὁρᾶτε, μὴ σκανδαλίσητε ἓνα τῶν μικρῶν τούτων»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

Σκανδαλίζει μὲν τις παρανομῶν λόγῳ ἢ ἔργῳ καὶ ἕτερον πρὸς 25 ἀνομίαν ἐνάγων, ὡς ὁ ὄφις τὴν Εὐᾶν, καὶ ἡ Εὐᾶ τὸν Ἀδάμ, ἢ κωλύων ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ Πέτρος τὸν Κύριον, εἰπὼν· «Ἰλεῶς σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο». Καὶ ἀκούει, «Ὑπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ

των του τὸ βόδι δὲν ἔγινε ἄλλο, ἀλλὰ ἔξακολουθεῖ νὰ εἶναι βόδι, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἔχει κέρατα. Ἔτσι καὶ ὁ ἀρσενικὸς ποὺ ἔκοψε ὅλα τὰ μόρια του, μὲ τὴν ἀφαίρεσή τους δὲν ἔγινε γυναίκα, ἀλλὰ ἔξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀρσενικὸς στὴ φύση του, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἔχει τὰ μόρια, ἀλλὰ εἶναι ὑποδουλωμένος στὴν ἐπιθυμία τοῦ πάθους. Γι' αὐτό, παρασυρόμενος ἀπὸ μεγάλη μανία καὶ ὁρμώντας στὸν ἐναγκαλισμό, ἔστω καὶ ἂν δὲν διαφθείρει στὸ μέρος ἐκεῖνο ποὺ παρενοχλεῖ τὴν ταλαίπωρη παρθένο, ὅμως αὐτὸς αἰσθάνεται σὰν νὰ τὴν διέφθειρε μὲ τὴ φαντασία του, καὶ ἐκείνην, ἐρεθίζοντάς τὴν περισσότερο πρὸς τὴν ἁμαρτία, διαφθείρει ὅλον τὸν νοῦ της, καὶ διεγείρει τὸ σῶμα της πρὸς τὴν πράξη τῆς φθορᾶς. Γι' αὐτὸ πολλές φορές καὶ μὲ τὰ δόντια ἱκανοποιοῦν τὴ λύσσα τῆς σαρκικῆς ἐπαφῆς τους μὲ τὰ δαγκώματα.

Ἐπομένως πρέπει αὐτοὶ ποὺ κόβουν τὰ μόριά τους νὰ μὴ ἐπαινοῦνται γιὰ σωφροσύνη, ὅπως δὲν ἐπαινοῦμε οὔτε τὰ ἄλογα, ἐπειδὴ δὲν χτυποῦν μὲ τὰ κέρατα, ἀλλὰ τὰ ἐπαινοῦμε ἐὰν δὲν κλωτσοῦν, καὶ τὰ βόδια, ὅταν δὲν χτυποῦν μὲ τὰ κέρατά τους, τὰ ἀποδεχόμαστε γιὰ τὴν ἡμερότητά τους. Γιατὶ δὲ ἐπαινοῦνται γι' αὐτὸ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ κάνουν, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ποὺ, ἐνῶ μποροῦν νὰ τὸ κάνουν, δὲν τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ ἀδικήσουν. Ἄς κόψουν λοιπὸν καὶ τὰ μάτια καὶ τὴ γλώσσα καὶ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια καὶ ἄς βουλώσουν τὰ αὐτιά τους, ὥστε κανένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ μὴ γίνῃ ὄργανο ἁμαρτίας, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόνοιά τους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 67η

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὸ «Προσέχετε νὰ μὴ σκανδαλίσετε κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀσήμαντους»⁶⁸.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Κάποιος σκανδαλίζει ὅταν παρανομεῖ μὲ λόγο ἢ μὲ πράξη καὶ ὀδηγεῖ ἄλλον σὲ παρανομία, ὅπως τὸ φίδι τὴν Εὐα, καὶ ἡ Εὐα τὸν Ἄδὰμ, ἢ ὅταν τὸν ἐμποδίζει νὰ κάνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως ὁ Πέτρος τὸν Κύριο, λέγοντάς του «Εἶθε νὰ σὲ λυπηθεῖ ὁ Θεός, Κύριε, καὶ νὰ μὴ σοῦ συμβεῖ αὐτό»⁶⁹. καὶ ἄκουσε· «Πήγαινε πίσω μου,

Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων». Ἡ οἰκοδομῶν τὸ φρόνημα τοῦ ἀσθενοῦντος, εἷς τι τῶν ἀπηγορευμένων, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος: «Ἐάν τις ἴδῃ σε τὸν ἔχοντα γνῶσιν ἐν εἰδωλείῳ κατακειμένον, οὐχὶ ἢ συνείδησις αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ
5 τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν»; Ἐν οἷς ἐπάγει: «Διόπερ, εἰς βρωμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω».

Γίνεται δὲ τὸ σκάνδαλον κατὰ πλείονας αἰτίας, Ἡ γὰρ παρὰ τὸν σκανδαλίζοντα τὸ σκανδαλίζεσθαι συμβαίνει, καὶ ἐν τούτοις
10 πάλιν διαφόρως, Ποτὲ μὲν γὰρ κατὰ κακίαν, ποτὲ δὲ κατὰ ἀπειρίαν, ἢ τούτου, ἢ ἐκείνου. Ἔστι δ' ὅτε ἐν τῇ ὀρθοτομίᾳ τοῦ λόγου ἢ τῶν σκανδαλιζομένων κακία ἐκδηλοτέρα γίνεται. Καὶ ἐν τοῖς πράγμασι δ' ὁμοίως ἢ γὰρ ἐντολὴν Θεοῦ ποιῶντος, ἢ τοῖς ἐν ἐξουσίᾳ κεκμημένοις ἐπ' ἀδείας χρωμένον, ὁ σκανδαλιζόμενος σκανδαλίζεται.

15 Ὄταν μὲν οὖν τοῖς κατ' ἐντολὴν γινομένοις ἢ λεγομένοις προσκόπτωσιν ἄνθρωποι, καὶ σκανδαλίζωνται, ὡς οἱ Φαρισαῖοι, εἰς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου περὶ τῶν τοιούτων ἀποκριναμένου, ἠνίκα προσελθόντες οἱ μαθηταί, εἶπον αὐτῷ: «Οἶδας, ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες τὸν λόγον, ἐσκανδαλίσθησαν», πρὸς οὓς φησι: «Πᾶ-
20 σα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται ἄφετε αὐτούς· ὁδοῖ εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν». Ὄταν δὲ ἐπιτοῖς ἐν ἐξουσίᾳ ἡμετέρα κεκμημένοις προσκόπτῃ τις, ἢ σκανδαλίζηται, εἰς ἀνάμνησιν ἔλθειν καὶ τότε δεῖ τῶν τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον ρημάτων εἰπόντος, «Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί, ἵνα
25 δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον», καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ τῶν τοῦ Ἀποστόλου: «Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ δέ πιεῖν οἶνον, μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ».

70. Ματθ. 16, 23.

71α. Α' Κορ. 8, 13.

73. Ματθ. 15, 13-14.

71. Α' Κορ. 8, 10.

72. Ματθ. 15, 12.

74. Ματθ. 17, 27.

Σατανᾶ· μοῦ εἶσαι σκάνδαλο, γιατί δέν σκέφτεσαι ὅπως θέλει ὁ Θεός, ἀλλά ὅπως θέλουν οἱ ἄνθρωποι»⁷⁰. Ἡ παρασύρει τὴν συνείδηση ἐκείνου ποὺ ἔχει ἀδύνατη πίστη, σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀπαγορευμένα, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Ἐάν κάποιος δεῖ ἐσένα, ποὺ ἔχεις τὴ γνώση, νὰ στρογγυλοκάθεσαι στὸ τραπέζι εἰδωλολατρικοῦ ναοῦ, δέν θὰ ἐπηρεαστεῖ ἢ συνείδησή του στὸ νὰ τρώει τὰ εἰδωλόθυτα;»⁷¹. Καὶ προσθέτει σ' αὐτὰ· «Γι' αὐτό, ἐάν κάποια τροφή σκανδαλίζει τὸν ἀδελφό μου, δέν θὰ φάω κρέατα ποτέ, γιὰ νὰ μὴ σκανδαλίσω τὸν ἀδελφό μου»^{71α}.

Τὸ σκάνδαλο ἔχει πολλές τὶς αἰτίες του. Ἡ προκαλεῖται τὸ σκάνδαλο ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο ποὺ σκανδαλίζει, καὶ πάλι μὲ διάφορους τρόπους. Ἄλλοτε δηλαδὴ προκαλεῖται ἀπὸ κακία, ἄλλοτε ἀπὸ ἀπειρία, ἢ αὐτοῦ ἢ ἐκείνου. Μερικὲς φορές μάλιστα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας τοῦ λόγου ἢ κακία τῶν σκανδαλιζομένων γίνεται πιὸ ἐκδηλη. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴν πραγματικότητα. Ὁ σκανδαλιζόμενος δηλαδὴ σκανδαλίζεται, ἢ ἐνῶ ἐκτελεῖ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅταν κάνει χρῆση τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ποὺ βρίσκονται στὴν ἐξουσία του.

Ὅταν λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι σκοντάφτουν σ' αὐτὰ ποὺ γίνονται ἢ λέγονται μὲ ἐντολὴ καὶ σκανδαλίζονται, ὅπως οἱ Φαρισαῖοι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ποὺ μιλοῦσε γι' αὐτούς, ὅταν ἦρθαν οἱ μαθητὲς καὶ τοῦ εἶπαν· «Γνωρίζεις ὅτι οἱ Φαρισαῖοι σκανδαλίστηκαν ἀκούοντας τὰ λόγια σου;»⁷². Σ' αὐτούς ὁ Κύριος εἶπε· «Κάθε φυτεία ποὺ δέν τὴ φύτευσε ὁ οὐράνιος Πατέρας μου θὰ ξεριζωθεῖ. Ἀφήστε τους αὐτούς· εἶναι τυφλοὶ ὀδηγοὶ τυφλῶν»⁷³. Ὅταν πάλι κάποιος σκοντάφτει, ἢ σκανδαλίζεται γι' αὐτούς ποὺ βρίσκονται στὴν ἐξουσία, πρέπει νὰ θυμᾶται τότε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ποὺ εἶπε στὸν Πέτρο, «Ἐπομένως οἱ υἱοὶ εἶναι ἐλεύθεροι. Γιὰ νὰ μὴ τοὺς σκανδαλίσομε λοιπὸν, πῆγαινε στὴ θάλασσα καὶ ρίξε τὸ ἀγκίστρι⁷⁴» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου· «Εἶναι καλὸ νὰ μὴ τρώς κρέας, οὔτε νὰ πίνεις κρασί, οὔτε νὰ κάνεις κάτι, ἐξαιτίας τοῦ ὁποίου ὁ ἀδελφός σου σκοντάφτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ παρουσιάζει ἀδυναμία»⁷⁵.

75. Ρωμ. 14, 21.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΗ΄.

*Πῶς νοητέον τό, «Ἐάν ἀγγαρεύσῃ σέ τις μίλιον ἓν,
ὑπαγε μετ' αὐτοῦ δύο»;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

5 Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, «Πάντα δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε, ἀπὸ παντὸς εἶδους πονηροῦ ἀπέχεσθε», καί, «Λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὑψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ», ταῦτα τοίνυν τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, εὐδηλον,
10 ὅτι, ἐάν μὲν τοι συνεμπίπτῃ τῇ ἐντολῇ τοῦ Κυρίου ἢ συμβαλλόμενον ἐπιταχθῶμεν, ὡς Θεοῦ θέλημα σπουδαιότερον καὶ ἐπιμελέστερον καταδέχεσθαι χρή, πληροῦντας τὸ εἰρημένον· «Ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ». Ὅταν δέ τι ἐναντίον τῆς ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ, καὶ παραφθεῖρον ἢ μολύνον αὐτήν, ἐπιταχθῶ
15 μεν παρὰ τινος, καιρὸς εἰπεῖν τότε· «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις», μνημονεύοντες καὶ τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Ἄλλοτριῶν δὲ μὴ ἀκολουθήσουσι τὰ ἐμὰ πρόβατα, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ· ὅτι οὐκ οἶδασιν τὴν φωνὴν τῶν ἀλλοτριῶν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΘ΄.

20 *Πῶς νοητέον τό, «Μὴ μεριμνᾶτε, τί φάγητε, ἢ τί πίνητε, ἢ τί περιβάλλησθε»;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ ἐντολὴ αὕτη διδάσκει, ἐφ' ἑαυτοὺς μὴ πεποιθέναι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ. Ἀπαγορεύσας γὰρ ὁ Κύριος τὴν μέριμναν, ἐπισυνάπτει
25 τὴν ἐπαγγελίαν, λέγων· «Οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν, ὧν χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἀπόστολος λέγων· «Τὸ ἀπόκοσμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ, τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς». Βοηθεῖ

76. Ματθ. 5, 41.

79. Ἐφ. 4, 2.

77. Α' Θεσσ. 5, 21-22.

80. Πράξ. 5, 29.

78. Β' Κορ. 10, 4-5.

81. Ἰω. 10, 5.

ΕΡΩΤΗΣΗ 68η

Πώς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τό. «Ἐὰν κάποιος σέ ἀγγαρεύσει γιὰ ἕνα χιλιόμετρο, πήγαινε μαζί του δύο»⁷⁶;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

“Όταν ὁ Ἀπόστολος λέγει, «Νὰ τὰ δοκιμάζετε ὅλα καὶ νὰ κρατᾶτε ὅ,τι εἶναι χρήσιμο, καὶ νὰ ἀπέχετε ἀπὸ κάθε λογῆς κακό»⁷⁷, καί, «Μὲ αὐτὰ ἀνατρέπουμε ψεύτικους ἰσχυρισμούς καὶ κάθε τι ποῦ ὀρθώνεται μὲ ἀλαζονεία ἐναντίον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζουμε κάθε σκέψη καὶ τὴν κάνουμε νὰ ὑπακοῦει στὸν Χριστό»⁷⁸. “Όταν λοιπὸν ὁ Ἀπόστολος λέγει αὐτὰ, εἶναι φανερὸ πῶς, ἂν διαταχθοῦμε κάτι ποῦ συμπίπτει καὶ συμπορεύεται μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ, πρέπει νὰ τὸ δεχῶμαστε σὰν θέλημα τοῦ Θεοῦ γρηγορώτερα καὶ προσεκτικώτερα, πραγματοποιώντας αὐτό ποῦ ἔχει εἰπωθεῖ· «Νὰ ἀνέχεστε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ ἀγάπη Χριστοῦ»⁷⁹. “Όταν ὅμως διαταχθοῦμε ἀπὸ κάποιον νὰ κάνουμε κάτι ποῦ εἶναι ἀντίθετο μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀλλοιώνει ἢ τὴ μολύνει, τότε εἶναι καιρὸς νὰ ποῦμε· «Πρέπει νὰ πειθαρχοῦμε στὸν Θεὸ μᾶλλον, παρὰ στοὺς ἀνθρώπους»⁸⁰, ἐνθυμούμενοι καὶ τὸν Κύριο ποῦ λέγει· «Τὰ δικὰ μου πρόβατα δὲν θὰ ἀκολουθήσουν τὸν ξένο, ἀλλὰ θὰ φύγουν ἀπὸ αὐτόν, γιὰτὶ δὲν ἀναγνωρίζουν τὴ φωνὴ τῶν ξένων»⁸¹.

ΕΡΩΤΗΣΗ 69η

Πώς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τό, «Νὰ μὴ μερινᾶτε γιὰ τὸ τί θὰ φᾶτε, ἢ τί θὰ πιεῖτε, ἢ θὰ ντυθεῖτε»⁸²;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἡ ἐντολὴ αὐτὴ διδάσκει νὰ μὴ στηρίζουμε τὴν πεποίθησή μας στὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ στὸν Θεό. Γιατί, ἀπαγορεύοντας ὁ Κύριος τὴ φροντίδα, προσθέτει καὶ τὴν ὑπόσχεση, λέγοντας· «Γιατὶ γνωρίζει ὁ Πατέρας σας αὐτὰ ποῦ χρειάζεστε πρὶν νὰ τοῦ τὰ ζητήσετε»⁸³. Τέτοιος ἦταν ὁ Ἀπόστολος ὅταν ἔλεγε· «Τὸ εἶχαμε πάρεϊ ἀπόφαση, ὅτι ἡ θανατικὴ καταδίκη ἦταν ἀναπόφευκτη, γιὰ νὰ μὴ ἐλπίζουμε πιά σὲς

82. Λουκᾶ 12, 22.

83. Ματθ. 6, 32.

δὲ τῇ τοιαύτῃ προαιρέσει καὶ ἡ περὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ διάπυρος σπουδὴ καὶ ἀκόρεστος ἐπιθυμία, ἀφ' ἧς ὁ κρατηθείς, οὐδὲ σχολὴν ἄγει μετεωρισθῆναι περὶ τὰς σωματικὰς χρείας

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ο'.

5 Πῶς νοητέον τό, «Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴν κριθῆτε»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου ποτὲ λέγοντος, «Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε», ποτὲ δέ, «Τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε», προσταράσσοντος, οὐχὶ τὸ κρίνειν καθόλου κωλυόμεθα, ἀλλὰ διαφορὰν κρίσεως εἰδέναι
10 παιδευόμεθα. Ὡστε, εἰ μὲν ἄδηλόν τί ἐστίν, οὐ χρὴ κρίνειν τὸν ἀδελφόν, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος περὶ τῶν τοιούτων· «Μὴ πρό καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν». Τὰ δὲ τοῦ Θεοῦ κρίματα ἐκδικεῖν, ἀπαραίτητος ἀνάγκη, ἵνα μὴ συναπολαύ-
15 ση τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. Φησὶ γάρ, τὸν ἁμαρτάνοντα ἐνώπιον πάντων ἐλέγχειν, πλὴν εἰ μὴ τις τὰ αὐτὰ ποιῶν τῷ ἐγκαλουμένῳ, ἀπαρησιάστος εἶη πρὸς τὸ κρίνειν τὸν ἀδελφόν. Φησὶ γάρ ὁ Κύριος· «Ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ
20 σου».

*Τοῦ Χρυσοστόμου,
ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.*

Τοῦτο πολλοὶ τῶν ἀφρόνων κοσμικῶν, πρὸς τοὺς μοναχικοὺς ἐξαιρέτως ποιεῖν εἰώθασιν. Ὄποταν ἴδωσι τῶν μοναχῶν τινα,
25 περιττὸν ἔχοντά τι, τὸν δεσποτικὸν αὐτῷ προβάλλονται νόμον, αὐτοὶ μυρία πλεονεκτοῦντες. Καὶ ἴδωσιν αὐτὸν δαψιλεστέρας τρο-

84. Β' Κορ. 1, 9.

86. Ἰω. 7, 24.

85. Ματθ. 7, 1.

87. Α' Κορ. 4, 5.

δικές μας δυνάμεις, αλλά στον Θεό, ό όποϊος άνασταίνει τούς νεκρούς»⁸⁴. Βοηθάει βέβαια σ' αύτή τήν προτίμηση και ή φλογερή άφοσίωση στίς έντολές του Θεου και ή άχόρταστη έπιθυμία, από τήν όποία όταν κάποιος κυριευθεϊ, δέν σταματάει καθόλου νά άνυψώνεται πάνω από τίς σωματικές άνάγκες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 70ή

Πώς πρέπει νά έννοοῦμε τό.
«Μή κρίνετε, για νά μή κριθεϊτε»⁸⁵;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

“Όταν ό Κύριος λέγει, άλλοτε «Μή κρίνετε, για νά μή κριθεϊτε», και άλλοτε, «Νά κρίνετε δίκαια»⁸⁶, δέν μās άπαγορεύει γενικά νά κρίνουμε, αλλά μās διδάσκει νά γνωρίζουμε τή διαφορά τής κρίσης. “Ωστε, εάν κάτι δέν εϊναι φανερό, νά μή κατακρίνουμε τόν άδελφό, όπως λέγει ό ‘Απόστολος γι’ αύτούς: «Νά μή διάζετε νά κρίνετε και νά βγάξετε αποφάσεις, μέχρι νά έρθει ό Κύριος πού θα φωτίσει ό,τι εϊναι κρυμμένο στο σκοτάδι και θα φανερώσει τίς προθέσεις τών καρδιών»⁸⁷. Εϊναι όμως άπαραίτητο νά υπερασπίζεσαι τίς κρίσεις του Θεου, για νά μην απολαύσεις μαζί μ’ αύτές τήν όργή του. Γιατί λέγει: «Αύτόν πού άμαρτάνει νά τόν έλέγχεις μπροστά σέ όλους⁸⁸, εκτός εάν κάποιος κάνει τά ίδια με τόν κατηγορούμενο και δέν έχει τό θάρρος νά κρίνει τόν άδελφό του. Γιατί λέγει ό Κύριος: «Βγάλε πρώτα τό δοκάρι από τό μάτι σου, και τότε θα δείς καθαρά και θα μπορέσεις νά βγάλεις τό καρφι από τό μάτι του άδελφου σου»⁸⁹.

Του Χρυσοστόμου,
άπό τό υπόμνημα στο κατά Ματθαϊον Ευαγγέλιο.

Αυτό συνηθίζουν νά τό κάνουν πολλοί άνόητοι κοσμικοί ιδιαίτερα πρός τούς μοναχούς. “Όταν δοῦν κάποιον μοναχό νά έχει κάτι περιττό, του προβάλλουν τόν νόμο του Κυρίου, ενώ αυτοϊ έχουν μυριάδες φορές περισσότερα. Και αν τόν δοῦν νά τρώει περισσότερο,

88. Α' Τιμ. 5,20.

89. Ματθ. 7,5.

φῆς ἀπολαύσαντα, πικροὶ κατήγοροι γίνονται, αὐτοὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μεθύοντες καὶ κραιπαλῶντες, οὐκ εἰδότες, ὅτι μετὰ τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων μεῖζον ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν συναθροίζουσι τὸ πῦρ καὶ πάσης ἑαυτοὺς ἀποστεροῦσιν ἀντιλογίας Ὅθεν ἐπάγει λέγων ὁ Κύριος «Τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΑ΄.

Πῶς νοητέον τό, «Εὐξασθε μὴ γενέσθαι τὴν φυγὴν ὑμῶν χειμῶνος, ἢ ἐν Σαββάτῳ»;

10

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Σημειωτέον, ὅτι χειμῶνα ὁ Θεὸς ἢ Σάββατον κακὸν οὐκ ἐποίησε. Γέγραπται γάρ· «Θέρος καὶ ἔαρ σὺ ἐπλασας αὐτά». Ἐν χειμῶνι δὲ ἐσμεν, ὅταν τὰ πάθη τῆς σαρκὸς δυναστεύῃ ἐν ἡμῖν, καὶ ἐν Σαββάτῳ, ὅταν ἐν ἀργίᾳ τὴν ζωὴν ἡμῶν παραπέμπωμεν. Διὸ 15 φησιν «Μακάριος ὁ δοῦλος, ὃν ἐλθὼν ὁ Κύριος εὐρήσει γρηγοροῦντα».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΒ΄.

Πῶς νοητέον τό, «Δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΦΡΑΙΜ.

20

Ἐκ τοῦ Περί κρίσεως.

Ἦκουσας, ὅτι «Δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἷς παραλαμβάνεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφίεται. Καὶ δύο ἀλήθουσαι ἐν τῷ μυλῶνι· μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται. Καὶ δύο ἐπὶ τοῦ δώματος», καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τοῦ δώματός εἰσιν, οἱ ἐν ὕψει ὄντες κριταὶ 25 καὶ ἡγούμενοι καὶ βασιλεῖς καὶ δυνασταί. Ἔστι γάρ καὶ κριτῆς ἄδικος, καὶ ἔστι δίκαιος. Ὁ μὲν δίκαιός ἐστιν ἡγούμενος λαοῦ

90. Ματθ. 7, 3.

92. Ψαλμ. 73, 17.

91. Ματθ. 24, 20.

93. Λουκᾶ 12, 37.

γίνονται σκληροί κατήγοροί του, ἐνῶ αὐτοὶ κάθε μέρα μεθοῦν καὶ ἐπιδίδονται στὴν κραιπάλη, χωρὶς νὰ ξέρουν, ὅτι μαζί μὲ τὶς δικές τους ἁμαρτίες μαζεύουν περισσότερη φωτιὰ στὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ αὐτὸ πού κάνουν, καὶ στεροῦν τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ κάθε ἀπολογία. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος προσθέτει καὶ λέγει· «Γιατὶ βλέπετε τὸ σκουπιδάκι στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεσαι τὸ δοκάρει πού ὑπάρχει στὸ δικό σου μάτι;»⁹⁰.

ΕΡΩΤΗΣΗ 71η

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τό. «Νὰ προσεύχεστε νὰ μὴ συμβεῖ ἡ φυγὴ σας κατὰ τὸν χειμῶνα ἢ τὸ Σάββατο»⁹¹;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Πρέπει νὰ ποῦμε, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔκανε κακὸν χειμῶνα ἢ Σάββατο. Γιατὶ εἶναι γραμμένο· «Τὸ καλοκαίρι καὶ τὴν ἀνοιξὴ σὺ τὰ ἔκανες αὐτά»⁹². Σὲ χειμῶνα βέβαια βρισκόμαστε, ὅταν μᾶς καταδυναστεύουν τὰ πάθη τῆς σάρκας μας, ἐνῶ σὲ Σάββατο, ὅταν περνᾶμε τὴ ζωὴ μας χωρὶς νὰ ἐργαζόμαστε. Γι' αὐτὸ λέγει· «Εἶναι εὐτυχῆς ὁ δοῦλος τὸν ὁποῖο, ὅταν θὰ ἔρθει ὁ Κύριος, θὰ τὸν βρεῖ ξυπνητόν»⁹³.

ΕΡΩΤΗΣΗ 72η

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τό, «Δύο θὰ βρῖσκονται στὸ χωράφι»⁹⁴;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΦΡΑΙΜ

Ἐκ τὸ λόγῳ τοῦ Περι κρίσεως

Ἐκ τὸ λόγῳ τοῦ Περι κρίσεως ἔχει εἰρησαίνει ὅτι «Δύο θὰ βρῖσκονται στὸ χωράφι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας θὰ σωθεῖ καὶ ὁ ἄλλος θὰ χαθεῖ. Καὶ δύο γυναῖκες θὰ ἀλέθουν στὸν μύλο· ἡ μία θὰ σωθεῖ καὶ ἡ ἄλλη θὰ χαθεῖ. Καὶ δύο θὰ βρῖσκονται πάνω στὸ δῶμα»⁹⁵, καὶ τὰ λοιπά. Καὶ αὐτοὶ βέβαια πού βρῖσκονται στὸ δῶμα εἶναι οἱ κριτὲς καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ τύραννοι. Γιατὶ ὑπάρχει καὶ κριτὴς ἄδικος, ὅπως ὑπάρχει καὶ δίκαιος. Ὁ δίκαιος εἶναι αὐτὸς πού προΐσταται τοῦ λαοῦ τῆς Ἐκ-

94. Ματθ. 24, 40.

95. Ματθ. 24, 40-41, 17.

Ἐκκλησίας. Δίκαιος δὲ παραλαμβάνεται ἀπὸ τοῦ πυρός, καὶ ὁ ἄδικος ἀφίεται. Οἱ δὲ ἐν τῷ ἀγρῷ, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δηλαδή εἰσιν οἱ ἄγροικοι καὶ οἱ ἰδιῶται καὶ ἐλάχιστοι, γένει (δὲ) καὶ πλούτῳ ἔνδοξοι καὶ ἄδοξοι. Οἱ μὲν δίκαιοι, οἱ δὲ ἄδικοι καὶ οἱ 5 μὲν δίκαιοι παραλαμβάνονται, οἱ δὲ ἄδικοι ἀφίενται ἐν τῷ πυρὶ. Αἱ δὲ ἀλήθουςαι ἐν τῷ μυλῶνί εἰσι τὸ πλῆθος τῶν γυναικῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ αἱ ψυχαί, αἱ δουλικῶς λαχοῦσαι ζυγόν, καὶ ἐν ἀσθενείᾳ τὴν ζωὴν τελέσασαι. Εἰσὶ γὰρ γυναῖκες δίκαιαι, καὶ εἰσὶν ἄδικοι. Εἰσὶν ἀσθενεῖς δίκαιοι, ὡς ὁ Ἰὼβ καὶ ὁ Λάζαρος, καὶ εἰ- 10 σὶν ἄδικοι, ὡς Κάϊν καὶ ὁ Γιεζί. Ὅθεν φησὶν, ὅτι «Δύο ἔσονται ἐπὶ κλίνης», τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν ἐπεμφαίνων· οἱ δίκαιοι παραλαμβάνονται, καὶ οἱ ἄδικοι ἀφίενται.

Πῶς δὲ παραλαμβάνονται οἱ δίκαιοι, λεγέτω Παῦλος· «Οἱ ζῶντες ἐν Κυρίῳ ἐν νεφέλαις ἀρπαγήσονται εἰς ἀέρα, καὶ πάντο- 15 τε σὺν Κυρίῳ ἔσονται». Πῶς ἀφίενται οἱ ἄδικοι; «Συνάξουσιν οἱ ἄγγελοι τοὺς μὲν ἐκλεκτοὺς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, τοὺς δὲ ἀσεβεῖς κατακαύσεως πυρὶ ἀσβέστῳ. Μὴ οὖν ὑπολάβῃς ξύλοις ἀσβέστοις ἔσεσθαι τὸ πῦρ τῆς κολάσεως, μηδὲ τοὺς ὑποκαίοντας δημίους τινάς, ὡς οἱ λῆροι τῶν πολλῶν νομίζουσιν, ἀλλ' ἀπόβλε- 20 ψον εἰς Σόδομα, καὶ ἴδε κάμινον δίχα ξύλων. Ἐνόησον τῆς γυναικὸς Λῶτ τὴν ἀπολίθωσιν, καὶ θαύμασον τοῦ πυρός ἀπειλήν. Ἐμα γὰρ ἦν ὁ τε Λῶτ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ δύο θυγατέρες. Καὶ οὔτε ὁ Λῶτ ἐπυροπολήθη σὺν ταῖς θυγατρᾶσιν αὐτοῦ, οὔτε ἡ γυνὴ διέδρα τοῦ πυρός τὴν ἀπειλήν, ἀλλ' ἕκαστον ἡ δίκη ἰδίῳ 25 κλήρῳ ἀπέδωκεν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κρίσεως, οἱ μὲν δίκαιοι παραλαμβάνονται, ὡς Λῶτ, οἱ δὲ ἄδικοι ἀφίενται, ὡς ἡ γυνὴ αὐτοῦ.

96. Λουκᾶ 17, 34.

97. Α' Θεσσ. 4, 17.

κλησίας. Ὁ δίκαιος λοιπὸν σώζεται ἀπὸ τὴ φωτιᾶ, καὶ ὁ ἄδικος ἀφήνεται νὰ καεῖ. Καὶ αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται στὸ χωράφι, στὸν κόσμον αὐτὸν δηλαδή, εἶναι οἱ ἀκαλλιέργητοι καὶ οἱ ἀπλοὶ πολῖτες καὶ οἱ ἀσήμαντοι, καὶ ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴ καὶ τὸν πλοῦτον, ἔνδοξοι καὶ ἄδοξοι. Ἄλλοι βέβαια εἶναι δίκαιοι, καὶ ἄλλοι ἄδικοι. Καὶ οἱ δίκαιοι φυσικὰ σώζονται, ἐνῶ οἱ ἄδικοι ἀφήνονται στὴ φωτιᾶ. Οἱ γυναῖκες πάλι ποὺ ἀλέθουν στὸν μύλον, εἶναι τὸ σύνολο τῶν γυναικῶν, καὶ ἐν μέρει οἱ ψυχὲς ποῦ τὶς ἔλαχε νὰ εἶναι δοῦλες, καὶ αὐτὲς ποὺ πέρασαν τὴ ζωὴ τους ἄρρωστες. Γιατὶ ὑπάρχουν γυναῖκες δίκαιες καὶ ὑπάρχουν καὶ ἄδικες. Ὑπάρχουν καὶ ἄρρωστοὶ δίκαιοι, ὅπως ὁ Ἰωβ καὶ ὁ Λάζαρος, καὶ ὑπάρχουν καὶ ἄδικοι, ὅπως ὁ Καὶν καὶ ὁ Γιεζί. Γι' αὐτὸ λέγει ὅτι, «δύο θὰ βρίσκονται στὸ κρεββάτι»⁹⁸, δηλώνοντας συμβολικὰ τὴν ἀρρώστιά τους. Οἱ δίκαιοι ἀπὸ αὐτοὺς σώζονται, καὶ οἱ ἄδικοι ἀφήνονται νὰ καοῦν.

Πῶς ὅμως παραλαμβάνονται (σώζονται) οἱ δίκαιοι, ἄς μᾶς τὸ πεῖ ὁ Παῦλος· «Αὐτοὶ ποὺ ζοῦν πιστεύοντας στὸν Κύριο, θὰ ἀρπαγοῦν μὲ σύννεφα στὸν ἀέρα, καὶ θὰ εἶναι πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Κύριο»⁹⁹. Πῶς πάλι ἐγκαταλείπονται οἱ ἄδικοι; «Θὰ συγκεντρώσουν οἱ ἄγγελοι τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα»⁹⁸, «καὶ τοὺς ἀσεβεῖς θὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ καίονται μέσα σὲ φωτιᾶ ποὺ δὲν θὰ σβῆνει»⁹⁹. Νὰ μὴ νομίσεις ὅμως ὅτι ἡ φωτιᾶ τῆς κόλασης θὰ εἶναι ἀπὸ ξύλα ποὺ δὲν θὰ σβῆνουν, οὔτε αὐτοὶ ποὺ θὰ ὑποδαυλίζονται τὴ φωτιᾶ θὰ εἶναι κάποιοι δῆμιοι, ὅπως πιστεύουν πολλοὶ φλύαροι, ἀλλὰ πρόσεξε τὰ Σόδομα καὶ δὲς καμίνι χωρὶς ξύλα. Σκέψου τὴν ἀπολίθωση τῆς γυναίκα τοῦ Λώτ καὶ θαύμασε τὴν ἀπειλή τῆς φωτιᾶς. Γιατί, ἐνῶ ὁ Λώτ καὶ ἡ γυναίκα του καὶ οἱ δύο θυγατέρες του ἦταν ὅλοι μαζὶ, οὔτε ὁ Λώτ κἀηκε μαζὶ μὲ τὶς θυγατέρες του, οὔτε ἡ γυναίκα διέφυγε τὴν ἀπειλή τῆς φωτιᾶς. Ἄλλὰ ἡ δίκη στὸν καθένα ἀπέδωσε τὸν δικό του κληρο. Ἔτσι θὰ γίνῃ καὶ κατὰ τὴν κρίση· οἱ δίκαιοι θὰ σωθοῦν ὅπως ὁ Λώτ, ἐνῶ οἱ ἄδικοι θὰ ἀφεθοῦν νὰ καοῦν, ὅπως ἡ γυναίκα του.

98. Ματθ. 24, 31.

99. Μάρκ. 9, 45.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΓ΄

Πῶς ὁ ληστής πρὸ τῆς ἀναστάσεως εἰσῆλθεν
εἰς τὸν παράδεισον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

5 Οἱ τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἐξαρονούμενοι, τό, «Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ», προβάλλονται, λέγοντες ὅτι δίχα τῶν σωμάτων αἱ ψυχαὶ ἀπολαμβάνονται τὰς ἀμοιβάς. Εἰσῆλθε γάρ, φησὶν, ὁ ληστής εἰς τὸν παράδεισον, οὐ μετὰ σώματος, καὶ δῆλον, ὡς σωμάτων ἀνάστασις οὐκ ἔστιν. Εἶτα, ὅταν μὲν ἀγωνίζε-
10 σθαι ἔδει, τὸ πλεόν ἐδέξατο τῶν ἰδρώτων τὸ σῶμα· ὅτε δὲ στέφανων καιρός, μόνῃ ψυχῇ στεφανοῦται; Οὐκ ἀκούεις τοῦ Παύλου λέγοντος, ὅτι «Παραστήναι ἡμᾶς δεῖ τῷ θήματι τοῦ Χριστοῦ», ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος», καί, «Δεῖ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν»; Οὐκοῦν περὶ τοῦ ἀντιρρητήως μέλλο-
15 ντος γίνεσθαι, εἶπεν ὁ Κύριος τῷ ληστῇ· «Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ»· καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, ἤδη κέκριται». Καίτοι οὕτω ἀνάστασις, οὐδὲ κόλασις· πῶς οὖν ἤδη κέκριται; Ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας πάντως. Καὶ πάλιν· «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζω-
20 ἦν». Καὶ οὐκ εἶπε, μεταθήσεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν, τῶν μελλόντων ἀντιρρητήως ἐκδήσεσθαι, ὡς γεγενημένων, λέγει. Οὕτω καὶ τῷ ληστῇ προεἶπε τὸ πάντως ἐσόμενον. Καὶ γὰρ καὶ ἰατροί, ἐπᾶν ἴδωσί τινα ἀπεγνωσμένον, λέγουσιν, Ἦδη τέθνηκεν, καὶ νεκρός ἐστι, καίτοι ἐμπνέοντα ἔτι βλέποντες· καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος σωτηρίας
25 ἐλπίδα οὐκ ἔχει, καὶ τέθνηκε τοῖς ἰατροῖς, οὕτω καὶ ὁ ληστής, ἐπειδὴ προσδοκίαν οὐκέτι εἶχεν ὑποστροφῆς πρὸς ἀπώλειαν, εἰσελήλυθεν εἰς τὸν παράδεισον τῇ ἀποφάσει, οὐ τῇ πείρᾳ. Οὕτω καὶ ὁ Ἀδάμ ἤκουσεν, «Ἦ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπὸ τοῦ ξύλου, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε». Ὅτι οὖν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τέθνηκεν, οὐδα-
30 μῶς. Ἐζῆσε γὰρ ἔτη τριάκοντα καὶ ἐννακόσια, μετὰ τὴν ἡμέραν

1. Λουκᾶ 23, 43.

2. Β' Κορ. 5, 10. Ρωμ. 4, 10.

3. Α' Κορ. 15, 53.

4. Λουκᾶ 23, 43.

5. Ἰω. 3, 18.

6. Ἰω. 5, 24.

ΕΡΩΤΗΣΗ 73η

Πῶς ὁ ληστής μπήκε στὸν παράδεισο πρὶν ἀπὸ
τὴν ἀνάσταση;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Αὐτοὶ ποὺ ἀρνοῦνται τὴν ἀνάσταση τῶν σωμάτων, προβάλλουν τό· «Σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο»¹, λέγοντας ὅτι οἱ ψυχὲς ἀπολαμβάνουν τὶς ἀμοιβὲς χωρὶς τὰ σώματα. Γιατὶ ὁ ληστής, λένε, μπήκε στὸν παράδεισο χωρὶς τὸ σῶμα, καὶ εἶναι φανερό ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάσταση τῶν σωμάτων. Ὡστόσο, ὅταν ἔπρεπε νὰ ἀγωνιστοῦμε, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἰδρώτων τὸ δέχτηκε τὸ σῶμα, καὶ ὅταν ἔρχεται ὁ καιρὸς τοῦ στεφανώματος, στεφανώνεται μόνο ἡ ψυχὴ; Δὲν ἀκοῦς τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «Πρέπει νὰ παρουσιαστοῦμε στὸ θῆμα τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ λάβει ὁ καθένας τὴν ἀμοιβή του ἀνάλογα μὲ τὰ ὅσα ἔκανε μὲ τὸ σῶμα»², καὶ ὅτι «Πρέπει τὸ θνητὸ αὐτὸ σῶμα νὰ φορέσει ἀθανασία»³; Ὡστε λοιπὸν ὁ Κύριος, μιλώντας γι' αὐτὸ ποῦ θὰ γινόταν ὀπωσδήποτε στὸ μέλλον, εἶπε στὸν ληστή· «Σήμερα κιόλας θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο»⁴, ὅπως καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Αὐτὸς ποὺ πιστεύει στὸν Υἱό, ἔχει ἤδη δικαιωθεῖ»⁵. Ἄν καὶ βέβαια δὲν εἶχε ἀκόμα γίνεῖ ἡ ἀνάσταση οὔτε ἡ κόλαση. Πῶς λοιπὸν ἔχει καταδικαστεῖ; Ὀπωσδήποτε ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες του. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Αὐτὸς ποὺ πιστεύει στὸν Υἱὸ ἔχει μεταβεῖ ἀπὸ τὸν θάνατο στὴ ζωὴ»⁶. Δὲν εἶπε θὰ μεταβεῖ, ἀλλὰ ἔχει κιόλας μεταβεῖ, ἀναφέροντας ὡς γενόμενα αὐτὰ ποὺ ἀναντίρρητα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν. Ἔτσι καὶ στὸν ληστή προεῖπε αὐτὸ ποῦ ὀπωσδήποτε θὰ γινόταν. Ἄλλωστε καὶ οἱ γιατροί, ὅταν δοῦν κάποιον, ποῦ δὲν ἔχει ἐλπίδες νὰ ζήσει, λένε· Ἔχει ἤδη πεθάνει, εἶναι νεκρὸς, ἂν καὶ τὸν βλέπουν ἀκόμα νὰ ἀναπνέει. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος δὲν ἔχει ἐλπίδα σωτηρίας καὶ ἔχει πεθάνει γιὰ τοὺς γιατροὺς, ἔτσι καὶ ὁ ληστής, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἡ δυνατότητα νὰ ἐπιστρέψει στὴν ἀπώλεια, μπήκε στὸν παράδεισο μὲ τὴν ἀπόφαση, ὅχι πραγματικά. Ἔτσι καὶ ὁ Ἄδὰμ ἀκουσε· «Τὴν ἡμέρα ποὺ φᾶτε ἀπὸ τὸ δένδρο, θὰ πεθάνετε»⁷. Ὁχι βέβαια ὅτι πέθανε τὴν ἡμέρα αὐτή, γιατί ἔζησε ἐννιακόσια τριάντα χρόνια μετὰ

7. Γεν. 2, 17.

ἐκείνην. Πῶς οὖν εἶπεν ὁ Θεός, ὅτι «Αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἀποθανεῖσθε»; τῇ ἀποφάσει, οὐ τῇ πείρᾳ. Οὕτω μοι νόει καὶ περὶ τοῦ ληστοῦ· διότι οὐπω καιρὸς τῆς τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος περὶ τῶν δικαίων· «Καὶ οὗτοι πάντες μαρτυ-
5 ρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, τοῦ Θεοῦ κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν».

Τοῦ Θεολόγου, ἐκ τοῦ εἰς Καισάριον.

Μικρὸν δὲ ὑστερον, καὶ τὸ συγγενὲς σαρκίον ἀπολαβοῦσα ἡ
10 ψυχὴ, ᾧ, τὰ ἐκεῖθεν συνεφιλοσόφησε, παρὰ τῆς καὶ δοκούσης καὶ πιστευθείσης γῆς, τρόπον, οἷον οἶδεν ὁ ταῦτα συστήσας καὶ διαλύσας Θεός, τούτῳ συγκληρονομεῖ τῆς ἐκεῖθεν δόξης. Καὶ καθάπερ τῶν μοχθηριῶν αὐτοῦ μετέσχε διὰ τὴν συμφυΐαν, οὕτω καὶ τῶν τερπνῶν ἑαυτῆς μεταδίδωσιν, ὅλον εἰς ἑαυτὴν ἀναλώσασα,
15 καὶ γενομένη σὺν τούτῳ ἐν καὶ πνεῦμα καὶ νοῦς καὶ Θεός, καταποθέντος ὑπὸ τῆς ζωῆς τοῦ θνητοῦ τε καὶ ρέοντος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΔ'.

ᾧ Ὅτι εἰς τρεῖς τάξεις οἱ σωζόμενοι καὶ καταστάσεις διαιρεθῆσονται.

20

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Φησὶ γὰρ ὁ Ἡσαΐας· «Ὁν τρόπον οὐρανόσ καινός, καὶ γῆ καινή, ᾧ ἐγὼ ποιῶ μένειν ἐνώπιόν μου, λέγει Κύριος, οὕτω στήσεται τὸ σπέρμα ὑμῶν καὶ τὸ ὄνομα ὑμῶν». Καὶ ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φησὶν· «Εἶδον οὐρανὸν καινόν, καὶ γῆν καινήν. Καὶ
25 τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καινὴν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡτομιασμένην, ὡς νύμφην κεκοσμη-

ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Πῶς λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶπε ὅτι, «Αὐτὴ τὴ μέρα θὰ πεθάνετε;». Ἐννοοῦσε τὴν ἀπόφασιν, καὶ ὄχι τὴν πραγματοποίησιν. Ἔτσι λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, νὰ ἐννοεῖς καὶ αὐτὰ πού εἰπώθησαν γιὰ τὸν ληστή. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀκόμα ὁ καιρὸς τῆς ἀνταπόδοσης. Γιατὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει γιὰ τοὺς δίκαιους· «Ὅλοι αὐτοί, ἂν καὶ εἶχαν καλὴ μαρτυρία γιὰ τὴν πίστη τους, δὲν ἔλαβαν ὅ,τι τοὺς ὑποσχέθηκε ὁ Θεός, ἐπειδὴ γιὰ μᾶς εἶχε προβλέψει κάτι καλύτερο, γιὰ νὰ μὴ φτάσουν ἐκεῖνοι στὴν τελειότητα χωρὶς ἡμᾶς»^{7α}.

Γρηγορίου Θεολόγου, Ἀπὸ τὸν λόγο του στὸν Καισάριο.

Ἔστερα ἀπὸ λίγο ἡ ψυχὴ, ἀφοῦ ξαναπάρει καὶ τὸ δικό της σῶμα, μὲ τὸ ὁποῖο διερεύνησε τὰ θεϊκά, ἀπὸ τὴ φαινόμενη καὶ πιστευόμενη γῆ, μὲ τρόπο τὸν ὁποῖο γνωρίζει ὁ Θεὸς πού τὰ δημιούργησε καὶ τὰ κατέστρεψε, κληρονομεῖ μαζί μὲ τὸ σῶμα (ἢ ψυχὴ) καὶ τὴν ἐκεῖ δόξα. Καὶ ὅπως συμμετεῖχε στὶς ἀθλιότητές του, λόγῳ τῆς φυσικῆς ἔνωσής της μὲ αὐτό, ἔτσι τοῦ μεταδίδει καὶ τὰ δικά της εὐχάριστα, ἀφοῦ τὸ χρησιμοποίησε ὅλο γιὰ τὸν ἑαυτό της, καὶ ἔγινε ἓνα μαζί του, καὶ πνεῦμα καὶ νοῦς καὶ θεός, καὶ καταπόθηκε ἀπὸ τὴ ζωὴ τὸ θνητὸ καὶ ρευστὸ στοιχεῖο του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 74η

Ἔστι οἱ σωζόμενοι θὰ διαιρεθοῦν σὲ τρεῖς κατηγορίες καὶ καταστάσεις.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τοῦ Εἰρηναίου, ἀπὸ τὸ Κατὰ αἰρέσεων⁸.

Ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Ὅπως ὁ καινούργιος οὐρανὸς καὶ ἡ καινούργια γῆ, πού ἐγὼ θὰ δημιουργήσω, θὰ παραμείνουν μπροστὰ μου, λέγει ὁ Κύριος, ἔτσι θὰ μείνουν καὶ οἱ ἀπόγονοί σας καὶ τὸ ὄνομά σας»⁹. Καὶ ὁ Ἰωάννης στὴν Ἀποκάλυψή του λέγει· «Εἶδα ἓνα καινούργιο οὐρανὸ καὶ μιὰ καινούργια γῆ. Καὶ εἶδα τὴν ἅγια πόλιν, τὴ νέα Ἱερουσαλήμ, νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἀπὸ τὸν Θεό, ἔτοιμη σὰν τὴ νύφη πού εἶναι στολισμένη γιὰ τὸν ἄνδρα της. Καὶ

8. 1, 5.

9. Ἱσ. 66, 22.

μένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης λεγούσης· Ἴδου ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν, καὶ Θεὸς μετ' αὐτῶν ἔσται, καὶ ἐξαλείψει πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, ὅτι τὰ πάν-
5 τα ἀπῆλθε. Καὶ εἶδον τὴν πόλιν Ἱερουσαλὴμ ἔχουσαν τὴν δόξαν ἀπὸ Θεοῦ· καὶ οἱ θεμέλιοι τοῦ τείχους αὐτῆς λίθω τιμίῳ κεκοσμη-
μένοι, καὶ ἡ πλατεῖα χρυσίῳ καθαρῷ, ὡς ὕελος διαυγῆς. Καὶ ναὸν οὐκ εἶδον ἐν αὐτῇ, ὅτι Κύριος ναὸς αὐτῆς ἐστι, καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν πᾶν κοινόν, καὶ πᾶς ποιῶν ἐν αὐτῇ ὁδὲλνγμα καὶ ψευ-
10 δος, εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς. Καὶ ἡ πόλις οὐ χρειάν ἔχει τοῦ ἡλίου, οὐδὲ τῆς σελήνης, ἵνα φαίνωσιν ἐν αὐτῇ, ὅτι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν. Καὶ νῦν οὐκ ἔσται ἐκεῖ ἔτι, ὁ γὰρ Κύριος φωτιεῖ ἐπ' αὐτῆς, καὶ βασιλεύσει εἰς τὸν αἰῶνα τῶν αἰῶνων».

15 Τότε γὰρ οἱ μὲν καταξιωθέντες τῆς ἐν οὐρανῷ πολιτείας, ἐκεῖσε χωρίσουσι, οἱ δὲ τῆς τοῦ παραδείσου τρυφῆς ἀπολαύσουσι, οἱ δὲ τὴν ἁγίαν γῆν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς πόλεως καθέξουσι σὺν πᾶσι τοῖς περὶ αὐτὴν ἀγαθοῖς, ἐπιχορηγοιμένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Πανταχοῦ γὰρ ὁ Σωτὴρ ὁραθήσεται, καθὼς ἄξιοι ἔσονται οἱ
20 ὁρῶντες αὐτόν. Εἶναι δὲ τὴν διαστολὴν ταύτης τῆς οἰκῆσεως τῶν τὰ ἑκατὸν καρποφορούντων, καὶ τῶν τὰ ἐξήκοντα, καὶ τῶν τὰ τριάκοντα· ὧν οἱ μὲν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναληφθήσονται, οἱ δὲ ἐν τῷ παραδείσῳ διατρέψουσι, οἱ δὲ τὴν πόλιν κατοικήσουσι. Καὶ διὰ τοῦτο εἰρηκέναι τὸν Κύριον «Ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς μου μονὰς εἶναι
25 πολλὰς»· τὰ πάντα γὰρ τοῦ Θεοῦ, ὅς τοῖς πᾶσιν ἀρμόζουσαν οἴκησιν παρέχει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΕ΄.

Ὅθεν γινώσκει ὁ ἄνθρωπος εἰ ἐνοίκησεν ἐν αὐτῷ ὁ Χριστός;

30

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο τὸ ἐρώτημα ὁμοίον ἐστὶ τοῦ ἐρωτῶντος τὴν ἔγκυον

10. Ἰ. Αποκ. 21, 1-4.

11. Ἰ. Αποκ. 21, 10. 21-23. καὶ 22, 5.

ἄκουσα μιὰ δυνατὴ φωνὴ νὰ λέγει: Νὰ ἡ κατοικία τοῦ Θεοῦ μαζί μὲ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ θὰ κατοικήσει μαζί τους, καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι μαζί τους καὶ θὰ διώξει κάθε δάκρυ ἀπὸ τὰ μάτια τους καὶ ὁ θάνατος δὲν θὰ ὑπάρχει πιά, γιατί τὰ παλιὰ πέρασαν»¹⁰. «Καὶ εἶδα τὴν πόλη Ἱερουσαλήμ νὰ ἔχει τὴ λαμπρότητα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ θεμέλια τοῦ τείχους της στολισμένα μὲ πολύτιμους λίθους, καὶ ἡ πλατεῖα της μὲ καθαρὸ χρυσάφι, σὰν καθαρὸ γυαλί. Καὶ δὲν εἶδα ναὸ στὴν πόλη αὐτὴ, γιατί ναὸς της εἶναι ὁ Κύριος, καὶ δὲν θὰ μπεῖ σ' αὐτὴν τίποτε μολυσμένο, καὶ καθέννας ποὺ κάνει πράγματα σιχαμερὰ καὶ ψεύτικα, παρὰ μόνο ὅσοι εἶναι γραμμένοι στὸ βιβλίο τῆς ζωῆς. Καὶ ἡ πόλη δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸν ἥλιο, οὔτε ἀπὸ τὴ σελήνη, γιὰ νὰ τὴν φωτίζουν, διότι τὴ φωτίζει ἡ λαμπρότητα τοῦ Θεοῦ. Καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει νύχτα πιά, γιατί ὁ Κύριος θὰ τὴν φωτίζει, καὶ θὰ βασιλεύει αἰῶνια»¹¹.

Τότε λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ καταξιώθηκαν τῆς οὐράνιας πολιτείας θὰ πᾶνε ἐκεῖ, οἱ ἄλλοι θὰ ἀπολαύσουν τὴ χαρὰ τοῦ παραδείσου, καὶ οἱ ἄλλοι θὰ καταλάβουν τὴν ἅγια γῆ καὶ τὴ λαμπρότητα τῆς πόλεως μαζί μὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ της, ποὺ θὰ χορηγοῦνται ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ παντοῦ θὰ φαίνεται ὁ Σωτὴρας, ὅσο θὰ εἶναι ἄξιοι αὐτοὶ ποὺ τὸν βλέπουν. Αὐτὴ βέβαια ἡ διαφοροποίηση τῆς κατοίκησης θὰ γίνεῖ χωριστὰ γι' αὐτοὺς ποὺ παρουσίασαν καρποὺς ἑκατό, ἑξήντα καὶ τριάντα. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ πρῶτοι θὰ ἀναληφθοῦν στοὺς οὐρανοὺς, οἱ δεύτεροι θὰ μείνουν στὸν παράδεισο, καὶ οἱ τελευταῖοι θὰ κατοικήσουν τὴν πόλη. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Κύριος εἶπε: «Στὸν Πατέρα μου ὑπάρχουν πολλοὶ τόποι διαμονῆς»¹², γιατί ὅλα εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σὲ ὅλους δίνει τὴν κατοικία ποὺ ταιριάζει στὸν καθένα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 75η

Ἀπὸ ποῦ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κατοίκησε μέσα του ὁ Χριστός;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ μοιάζει μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἐρωτᾷ κάποιος τὴν

12. Ἰω. 14, 2.

γυναῖκα, ὅτι Πόθεν οἶδας εἰ συνέλαβες ἐν γαστρὶ; Ὡσπερ οὖν
 ἐκείνη οὐ δεῖται παρ' ἑτέρου γινῶναι τοῦτο, ἀλλ' αὐτὴ ἐξ αὐτῆς οἶ-
 δεν ἐν αὐτῇ, ἔκ τε τῆς ἀναστολῆς τῶν αἱμάτων, ἔκ τε τῶν ἔνδον
 τοῦ βρέφους σκιρτημάτων, ἔκ τε λοιπὸν καὶ τῆς ἀποχῆς τῶν πολ-
 5 λῶν βρωμάτων, ὅτι συνέλαβεν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ οὐ δεῖται παρ'
 ἑτέρου μαθεῖν, ἡνίκα ἐνοικῆσει ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῇ διὰ Πνεύματος
 ἁγίου· εὐθέως γὰρ καὶ αὐτὴ ὄρα τὰ ἀκάθαρτα αἵματα τῶν κατὰ
 συνήθειαν αὐτῆς πολλῶν ἀναστελλόμενα, καὶ τὴν τῶν πολλῶν
 βρωμάτων ὄρεξιν πανομένην, καὶ μάλιστα τὴν γλυκύτητα τῆς
 10 ἡδονῆς ὑπὲρ πάντα μισουμένην μισητὴ γὰρ πάσῃ ἐγκύῳ γυναικί
 ἢ τοῦ μέλιτος γλυκύτης καθέστηκεν. Ὅτε οὖν ταῦτα καὶ τὰ τοι-
 αῦτα τεκμήρια καὶ σύσσημα ἐν ἑαυτῇ ἡ ψυχὴ τοῦ Χριστιανοῦ
 θεᾶσθαι, τότε καὶ αὐτὴ μετὰ τοῦ προφήτου Πνευματοφόρου
 γινομένη λέγει πρὸς τὸν Θεόν· «Διὰ τὸν φόβον σου, Κύριε, ἐν
 15 γαστρὶ ἐλάδομεν καὶ ὠδινήσαμεν καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας
 σου, ὃ ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς». Ὅτι δὲ τοῦτό ἐστι σύσσημον τοῦ
 ἀληθοῦς Χριστιανοῦ, ἄκουσον Παύλου τοῦ ἀποστόλου λέγοντος·
 «Ἡ οὐκ ἐπιγινώσκετε ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; Εἰ μῆτι
 ἄρα ἀδόκιμοί ἐστε».

20

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΣΤ'.

Δύναται τις ἐξηγήσασθαι, «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ
 οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οὐ μόνον ἐξηγήσασθαι ταῦτά τινες ἠξιώθησαν, ἀλλὰ καὶ
 25 κτήσασθαι, περὶ ὧν ὁ Χριστὸς εἶπεν, ὅτι «Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ
 Πατήρ, καὶ μόνην παρ' αὐτοῖς ποιησόμεθα». ὅπου γὰρ ὁ Χριστὸς
 ἐνοικεῖ καὶ ἐμπεριπατεῖ, καὶ πᾶσα γινῶσις κατοικεῖ. Εἰδέναι γὰρ
 προσήκει, ὅτι περὶ παρῳχηκότων, τοῦτ' ἐστὶ, τῶν πρὸ Χριστοῦ
 δικαίων, ἐστὶ τὸ εἰρημένον, «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ
 30 ἤκουσε», οὔτε ὄψεται· ὡσπερ ὁ Χριστὸς φησιν, ὅτι «Πολλοὶ προ-

13. Ἦσ. 26. 18.

14. Β' Κορ. 13, 5.

15. Α' Κορ. 2, 9.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ΕΡΩΤΗΣΗ 76η

Μπορεῖ κανεῖς νά ἐξηγήσει «Αὐτὰ πού μάτι δέν εἶδε, καί αὐτί δέν ἄκουσε, καί ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δέν συνέλαβε»¹⁵;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

ἔγκυο γυναίκα· Ἐκτός βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁴.

16. Ἰω. 14, 23.

17. Ἦσ. 64, 4.

φῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, ἃ εἶδετε, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν». Καὶ πάλιν φησὶν, ὅτι «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν». Οὐκ εἶπε δέ, «Οὐ μὴ θεάσῃται». «Μακάριοι», φησὶν, «οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται». Οὐκοῦν, εἰ 5 δοκεῖ, πρόσεχε μετὰ ἀκριθείας, καὶ γνώσῃ, ὅτι, κατὰ Παῦλον, ὅσοι εἰσὶν, εἶδον, καὶ νῦν ὁρῶσιν, ἃ ὀφθαλμὸς τῶν ἐν νόμῳ οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου τῆς παλαιᾶς διαθήκης οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν καὶ εὐθέως ἐπήγαγε λέγων· «Ἡμῖν δὲ ἀπεκέλυψε αὐτὰ ὁ Θεὸς διὰ 10 τοῦ Πνεύματος. Τὸ γὰρ Πνεῦμα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ». Ὡστε γνωστὰ μὲν εἰσι τοῖς ἀξίοις, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε». Πλὴν ἄρρητὰ εἰσι καὶ ἀνέκφραστα, διὰ τοὺς μὴ χωροῦντας· ἐπάγει γὰρ εὐθέως ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ, λέγων ὁ Παῦλος, ὅτι «Ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι. Τῷ γὰρ 15 πνεύματι, καὶ τοῖς πνευματικοῖς γνωρίζονται καὶ ἀποκαλύπτονται». Διὸ ἀγώνισαι ἔργῳ καὶ πείρᾳ μαθεῖν ταῦτα, καὶ μὴ λόγῳ ψιλῶ ἀνωφελῶς

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΖ΄.

20 Ποῖά εἰσι τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ δωρηθέντα ἡμῖν, «Εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι», καθὼς φησὶν ὁ κορυφαῖος Πέτρος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ μὲν φασιν, ὅτι αὐτὰ εἰσιν, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Ἄλλοι δὲ 25 λέγουσιν, ὅτι τὸ μυστήριον τῆς μεταλήψεως ἡμῶν. Ἄλλὰ ποῦ τοῦτο ὅλως ἔχει λόγον; ἢ γὰρ ἀναίμακτος ἡμῶν θυσία, δι' ἀγίων ἀγ-

18. Λουκᾶ 10, 24.

19. Ἰω. 1, 18.

20. Ματθ. 5, 8.

δίκαιους. "Όπως ακριβώς λέγει ὁ Χριστός: «Πολλοὶ προφῆτες καὶ δίκαιοι ἐπιθύμησαν νὰ δοῦν αὐτὰ ποὺ εἶδατε, καὶ νὰ ἀκούσουν αὐτὰ ποὺ ἀκοῦτε, καὶ δὲν τὰ ἄκουσαν»¹⁸. Ἐπίσης λέγει: «Τὸν Θεὸ δὲν τὸν εἶδε κανένας»¹⁹. Δὲν εἶπε, ὅτι δὲν θὰ τὸν δεῖ. Γιατὶ λέγει: «Εἶναι μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὴ καρδιά, γιατί αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸν Θεό»²⁰. Λοιπὸν, ἐὰν θέλεις, πρόσεξε καλὰ καὶ θὰ γνωρίσεις, ὅτι ὅσοι εἶναι σὰν τὸν Παῦλο, εἶδαν, καὶ τώρα βλέπουν, αὐτὰ ποὺ τὸ μάτι αὐτῶν ποὺ ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸν νόμο δὲν εἶδε, καὶ τὸ αὐτὶ τους δὲν ἄκουσε, καὶ οὔτε ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φαντάστηκε αὐτὰ ποὺ ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γιὰ ὅσους τὸν ἀγαποῦν. Καὶ ἀμέσως πρόσθεσε λέγοντας: «Σὲ μᾶς ὅμως τὰ φανέρωσε ὁ Θεὸς μὲ τὸ Πνεῦμα του. Γιατὶ τὸ Πνεῦμα ἐξετάζει ἀκόμα καὶ τίς πιὸ βαθιές σκέψεις τοῦ Θεοῦ»²¹. Ὡστε λοιπὸν εἶναι γνωστὰ στοὺς ἀξιους αὐτὰ ποὺ δὲν εἶδε μάτι. Ὡστόσο εἶναι ἀπεριγράπτα καὶ ἀνέκφραστα γιὰ ἔκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὰ χωρήσουν. Γιατὶ ἀμέσως ὁ Παῦλος προσθέτει στὰ παραπάνω λέγοντας: «Ὁ ψυχικὸς ὅμως ἄνθρωπος, ποὺ δὲν ἔχει τὸ Πνεῦμα, δὲν παραδέχεται τὰ δῶρα ποὺ φανερώνει τὸ Πνεῦμα, ἀφοῦ γι' αὐτὸν εἶναι μωρία. Γιατὶ αὐτὰ τὰ πράγματα κατανοοῦνται μόνο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος, καὶ μόνο στοὺς πνευματικὸς ἀποκαλύπτονται»²². Γι' αὐτὸ ἀγωνίσου μὲ ἔργα καὶ μὲ προσωπικὴ πείρα νὰ τὰ μάθεις αὐτά, καὶ ὄχι μὲ ἀπλᾶ λόγια κατὰ τρόπον ἀνώφελο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 77η

Ποιὰ εἶναι τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα ποὺ μᾶς δωρήθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστό, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν οἱ ἄγγελοι νὰ κατανοήσουν», ὅπως λέγει ὁ κορυφαῖος ἀπόστολος Πέτρος;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

"Ἄλλοι βέβαια λένε, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ μάτι δὲν εἶδε, καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε, καὶ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δὲν τὰ σκέφτηκε»²³. Ἄλλοι πάλι λένε, ὅτι εἶναι τὸ μυστήριον τῆς Μεταλήψεώς μας. Ἄλλὰ πῶς αὐτὸ μπορεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ, ἀφοῦ ἡ ἀναίμακτη θυσία μας

21. Α' Κορ. 2, 10.

22. Α' Κορ. 2, 14.

23. Α' Κορ. 2, 9.

γέλων τελεσιουργεῖται, καὶ δορυφορεῖται καὶ πράττεται. Οὐκοῦν ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι ἐπιθυμοῦσιν οἱ ἄγγελοι, ἵνα καὶ ἐν τῇ φύσει αὐτῶν, ὡσπερ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρα σαρκί, ἐνοικήσῃ κατ' οὐσίαν ὁ Θεοῦ Λόγος ὁ ποιήσας αὐτήν. Ἐπιθυμοῦσι πάλιν, ἵνα καὶ ἡ φύσις αὐ-
 5 τῶν ὑφ' ἡμῶν προσκυνῆται καὶ δοξολογῆται, καὶ καθεζομένη ἐν τῷ θρόνῳ τῷ χερουδικῷ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα φύσις ἐν Χριστῷ προσκυνεῖται ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὑπὸ πάσης ὄρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως ἢ ἄλλην δὲ ἐπιθυμίαν αὐτοῦς ἔχειν τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ καθεσθῆναι ἐπὶ δώδεκα
 10 θρόνους κρίνοντες ὡς Χριστὸς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καθὼς μέλλουσι κρίνειν οἱ ἄλιεῖς. Λέγω δὲ ἐγώ, ὅτι ἐπιθυμοῦσι τὰ Χερουθὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ πρὸς Χριστὸν παρρησίαν τοιαύτην ἔχειν, οἷαν ἔσχεν ὁ ἀνακλιθεὶς ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ, καὶ αἱ ἀλείψασαι καὶ μυρίασαι αὐτὸν γυναῖκες ἁμαρτωλαί. Εἶπω σοι τὸ πάντων μείζον. Εἶ-
 15 ρηκεν ὁ Χριστὸς· «Ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως αἱ μὲν δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται τῷ φόβῳ καὶ τῷ τρόμῳ αὐτοῦ, τοὺς δὲ δικαίους ἀνακλινεῖ, καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς ὁ πλάσας αὐτούς». Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτά εἰσι τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ δωρηθέντα ἡμῖν ἀγαθὰ, «εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρα-
 20 κύψαι», τοῦτ' ἔστιν, εἰσελθεῖν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΗ.

Καὶ τί δήποτε τὴν ἡμετέραν φύσιν ὑπὲρ τῶν ἀγγέλων ἐδόξασε καὶ ἀγαπᾷ ὁ Χριστός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

25 Ἡθέλησαν περὶ τούτου τινὲς λέγειν, «Ἴνα», φῆσιν, «ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερπερισσεύῃ ἡ χάρις»· πρὸς οὓς δύναται τις ἀντιθεῖναι, λέγων· Οὐκοῦν, ἐχρῆν μᾶλλον καὶ τοὺς δαίμονας σωθῆναι· ἐν αὐτοῖς γὰρ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐπλεόνασε καὶ πλεονάζει ἡ ἁμαρτία. Οὐκοῦν ἄκουσον Παύλου σε διδάσκοντος τὸν τρόπον

τελεσιουργεῖται καὶ ὑπηρετεῖται καὶ τελεῖται μέσω τῶν ἁγίων ἀγγέλων; Λοιπὸν ἐγὼ νομίζω, ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐπιθυμοῦν, ὥστε καὶ στή δική τους φύση, ὅπως καὶ στή δική μας σὰρκα, νὰ κατοικήσει οὐσιαστικά ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ποῦ τὴν ἔπλασε. Ἐπιθυμοῦν ἐπίσης καὶ ἡ δική τους φύση νὰ προσκυνεῖται καὶ νὰ δοξολογεῖται ἀπὸ μᾶς, καὶ νὰ κἀθεται στὸν θρόνο τὸν χειρουδικὸ στοὺς κόλπους τοῦ Πατέρα, ὅπως καὶ ἡ δική μας φύση προσκυνεῖται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀπὸ ὅλη τὴν ὄρατὴ καὶ ἀόρατὴ κτίση. Ἄλλῃ ἐπιθυμία τους εἶναι νὰ ἔχουν τὰ κλειδιά τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ νὰ καθίσουν στοὺς δώδεκα θρόνους κρίνοντας ὅπως ὁ Χριστὸς τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, ὅπως πρόκειται νὰ κρίνουν οἱ ἄλεις. Ἐγὼ ὅμως λέγω, ὅτι τὰ Χερουδίμ καὶ τὰ Σεραφίμ ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν πρὸς τὸν Χριστὸ θάρρος τέτοιο ποῦ εἶχε αὐτὸς ποῦ ἔπεσε στὸ στήθος του, καὶ οἱ ἁμαρτωλὲς γυναῖκες ποῦ τὸν ἄλειψαν μὲ μύρο. Θὰ σοῦ πῶ καὶ τὸ πιὸ μεγάλο ἀπὸ ὅλα. Ἐχει πεῖ ὁ Χριστὸς: Ὁταν θὰ ἔρθει τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, οἱ οὐράνιες δυνάμεις θὰ ταραχθοῦν ἀπὸ τὸν φόβο καὶ τὸν τρόμο του, ἐνῶ τοὺς δίκαιους θὰ τοὺς βάλει νὰ καθήσουν σὲ τράπεζα εὐφροσύνης καὶ περνώντας θὰ τοὺς ὑπηρετήσῃ αὐτὸς ποῦ τοὺς ἔπλασε. Αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια εἶναι τὰ ἀγαθὰ ποῦ δωρήθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ σὲ μᾶς, στὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν οἱ ἄγγελοι νὰ σκύψουν, δηλαδὴ νὰ μποῦν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 78η

Καὶ γιατί τέλος πάντων ὁ Χριστὸς δόξασε καὶ ἀγαπᾶ τὴ δική μας φύση περισσότερο ἀπὸ τὴν τῶν ἀγγέλων;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ θέλησαν μερικοὶ νὰ ποῦν, ὅτι αὐτὸ ἔγινε «Μὲ σκοπό, ὥστε ἐκεῖ ὅπου ἡ ἁμαρτία παρουσιάστηκε μὲ τὸ μεγαλύτερο μέγεθός της, ἐκεῖ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ νὰ τὴν καλύψει μὲ τὸ παραπάνω»²⁴. Σ' αὐτοὺς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντιταχθεῖ λέγοντας: Τότε ἔπρεπε πολὺ περισσότερο νὰ σωθοῦν καὶ οἱ δαίμονες. Γιατί σ' αὐτοὺς περισσότερο ἀπὸ μᾶς πλεόνασε καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ πλεονάζει ἡ ἁμαρτία. Ἄκουσε λοιπὸν τὸν Παῦλο ποῦ σὲ διδάσκει τὸν λόγο τῆς ἐνανθρώ-

τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως, καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ πολλῆς ἀγαθότητος. Λέγει γάρ· «Τὸ μυστήριον, ὃ προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων», τοῦτ' ἔστι πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίαν καὶ χρηστότητα. Ὡς τε οὖν πρόσκειται τῷ ἀνθρωπίνῳ ὁ Θεὸς ὑπὲρ πάσαν 5 κτίσιν κατὰ δύο τρόπους· πρῶτον μὲν ὡς ιδιόχειρον αὐτοῦ πλάσμα καὶ προτύπωμα τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ, ζῶον ὄρατὸν καὶ ἀόρατον, θνητὸν καὶ ἀθάνατον, ὡς καὶ ὁ Χριστός. Δεύτερον δέ, ὡς ὁμογενῆς ἡμῶν καὶ ὁμοούσιος καὶ σύμφυλος καὶ σύμορφος γεγονῶς ἄνθρωπος, ὡς καὶ φυσικῶ τινι λόγῳ καὶ τρόπῳ πρόσκειται 10 καὶ ἀγαπᾷ τὸ ὁμόφυλον, καὶ συγγενὲς καὶ ὁμοούσιον αὐτοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΘ'.

Ἐάν τις ἄπιστος καὶ Ἰουδαῖος ἢ Σαμαρείτης ποιήσει πολλὰ ἀγαθὰ, ἄρα εἰσέρχεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν;

15

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου πρὸς Νικόδημον λέγοντος, ὅτι «Ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», εὐδηλον μὲν ὅτι εἰς βασιλείαν οὐκ εἰσέρχεται. Ὅμως οὐκ ἀπόλλει τὸν μισθὸν αὐτοῦ δι' εὐημερίας 20 καὶ πλούτου καὶ τρυφῆς καὶ τῆς λοιπῆς ἀπάτης τοῦ θίου κατ' ἐκεῖνον τὸν ἀκούσαντα, «Μνήσθητι, ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου». Καὶ πάλιν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι διαφορὰν ἔχει πολλὴν ὑπὲρ τὸν μὴ ποιήσαντα ἀγαθὰ. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν δικαίων πολλαὶ μοναὶ παρὰ τῷ Θεῷ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἁμαρτωλῶν 25 πολλαὶ κολάσεων διαφοραί.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Π'.

Καὶ πῶς εἴρηται, ὅτι «Ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἔστιν»;

30

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτε ὁ λόγος οὗτος ὑπὸ τοῦ ἀγίου Πέτρου ἐρρέθη, ὅλος ὁ

25. Ρωμ. 16, 26. Κολ. 1, 26.

26. Ἰω. 3, 5.

27. Λουκᾶ 16, 25.

πησης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πολλῆς του ἀγάπης πρὸς ἡμᾶς. Γιατὶ λέγει· «Τὸ μυστήριον ποῦ ἑτοίμασε ὁ Θεὸς πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες»²⁵, δηλαδὴ ὁ ἐρχομὸς του στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἡ ἀγάπη του. Ὡστε λοιπὸν ὁ Θεὸς βρίσκεται κοντὰ στὸ ἀνθρώπινο γένος περισσότερο ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση, γιὰ δύο λόγους· πρῶτον, ἐπειδὴ εἶναι δημιουργὸς τῶν δικῶν του χειρῶν καὶ σχέδιο τῆς πρόνοιᾶς του, ὁρατὸ καὶ ἀόρατο, θνητὸ καὶ ἀθάνατο, ὅπως ὁ Χριστός. Καὶ δεύτερον, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος συγγενῆς καὶ ὁμοῦσιος καὶ τοῦ ἰδίου γένους καὶ τῆς ἴδιας μορφῆς μὲ μᾶς, ὥστε καὶ γιὰ κάποιον φυσικὸ λόγο καὶ τρόπο νὰ βρίσκεται κοντὰ καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὸ ὅμοιο μ' αὐτὸν γένος καὶ συγγενικὸ καὶ ὁμοῦσιο μὲ αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 79η

Ἐὰν κάποιος ἀπιστος καὶ Ἰουδαῖος ἢ Σαμαρείτης κάνει πολλὰ καλὰ, θὰ μπεῖ ἀραγε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὄταν ὁ Κύριος λέγει στὸν Νικόδημο, «Σὲ βεβαιῶνω, πῶς ἂν κάποιος δὲν γεννηθεῖ μέσα του ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ Πνεῦμα, δὲν θὰ εἰσέλθει στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»²⁶, εἶναι φανερὸ βέβαια ὅτι δὲν μπαίνει στὴ βασιλεία. Ὅμως δὲν χάνει τὸν μισθὸ του μὲ τὴν εὐημερία καὶ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἀπόλαυση καὶ τὶς ὑπόλοιπες ἀπάτες τῆς ζωῆς, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἄκουσε· «Θυμίσου ὅτι σὺ ἀπόλαυσες τὰ ἀγαθὰ σου στὴ ζωὴ σου»²⁷. Ἐπίσης καὶ στὴ μέλλουσα ζωὴ θὰ ἔχει μεγάλη διαφορὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔκανε καλὰ ἔργα. Γιατί, ὅπως γιὰ τοὺς δίκαιους ὑπάρχουν πολλές κατοικίες κοντὰ στὸν Θεό, ἔτσι καὶ γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὑπάρχουν πολλές διαφορῆς κολάσεων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 80η

Τότε γιατί λέγεται ὅτι, «Σὲ κάθε ἔθνος, ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται τὸν Θεὸ καὶ ἐφαρμόζει τὸν νόμο εἶναι δεκτὸς ἀπὸ αὐτόν»²⁸;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὄταν εἰπώθησαν τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ τὸν Πέτρο, ὅλος σχεδὸν ὁ

28. Πράξ. 10, 35.

κόσμος σχεδὸν ἄπιστος ὑπῆρχε, καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἄνομα. Τῷ οὖν καιρῷ ἐκείνῳ ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, καθάπερ καὶ ὁ Κορνήλιος καὶ ὁ ἑκατόνταρχος δεκτὸς ἦν τῷ Θεῷ, καὶ εἴτε Ἰουδαῖος, εἴτε Ἑλλήν θεοσεβῆς ὑπῆρχεν, ὡπερ 5 ὑπῆρχον καὶ Νινευῖται καὶ οἱ φίλοι τοῦ Ἰώβ. Τοῦ κηρύγματος δὲ τοῦ Χριστοῦ κηρυττομένου καὶ τῶν Ἀποστόλων βαπτίζεσθαι ἡμᾶς διδασκόντων, ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτούς· «Εἰς οἶαν πόλιν εἰσέλθητε καὶ μὴ δέξωνται τὸν λόγον ὑμῶν, ἐξερχόμενοι καὶ τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν ἐκτινάξατε αὐτοῖς. Ἄμην 10 λέγω ὑμῖν· γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ». Πῶς λοιπὸν δεκτὸς ἔσται τῷ Θεῷ ὁ μὴ πιστεύων καὶ τιμῶν τῷ κηρύγματι αὐτοῦ; Ὁ τοιοῦτος γὰρ οὔτε φοβεῖται τὸν Θεόν, οὔτε ἐργάζεται δικαιοσύνην. Οὕτω νόησον καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου εἰρημένον, ὅτι πρὸ τοῦ κηρύγματος «δόξα καὶ τι- 15 μὴ παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρώτῳ καὶ Ἑλληνι». Μετὰ δὲ τὸ κήρυγμα, «Κἂν ἄγγελος», φησὶν, «ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσηται ὑμῖν, παρ' ὃ εὐαγγελισάμεθα ὑμᾶς, ἀνάθεμα ἔστω».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΑ΄.

20 Ποῦ λέγομεν ἀπέρχεσθαι τὰ παιδιά τὰ ἄκακα πενταετῆ ἢ τετραετῆ, Ἰουδαίων καὶ ἀβαπτίστων; εἰς κρίσιν, ἢ εἰς παράδεισον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Θεοῦ ἀναλύσαντος τὴν ἰδίαν ἀπόφασιν τὴν λέγουσαν, μὴ ἐπέρχεσθαι ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ εἰπόντος διὰ τῶν 25 προφητῶν, ὅτι «Οὐκ ἀπολοῦνται τέκνα ὑπὲρ ἁμαρτημάτων πατέρων αὐτῶν», ἐμοὶ δοκεῖ, οὐκ εἰσέρχεσθαι αὐτὰ εἰς γέενναν. Πλὴν οὐ καλὸν τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ ψηλαφᾶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΒ΄.

Ἄρά ἐστι δι' ἐνὸς ἔργου ἀγαθοῦ λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν;

29. Ματθ. 10, 14-15.

30. Ρωμ. 2, 10.

31. Γαλ. 1, 8.

32. Ἰεζ. 18, 20. Δευτ. 24, 16. Δ' Βασ. 14, 6. Β' Παραλ. 25, 4.

κόσμος ἦταν ἄπιστος, καὶ ὅλα τὰ ἔθνη παρὰνομα. Ἐκεῖνον λοιπὸν τὸν καιρὸ αὐτὸς ποῦ φοβόταν τὸν Θεὸ καὶ ἐφάρμοξε τὸν νόμο, ὅπως ὁ Κορνήλιος καὶ ὁ ἕκαντόταρχος, ἦταν δεκτὸς στὸν Θεό, καὶ εἶτε ἦταν Ἰουδαῖος ἢ Ἑλληνας, ἦταν εὐσεβής, ὅπως ἦταν καὶ οἱ κάποι-
κοὶ τῆς Νινευῖ καὶ οἱ φίλοι τοῦ Ἰώβ. Ὅταν ὅμως κηρυσσόταν τὸ
κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι μᾶς δίδασκαν
νὰ βαπτισθοῦμε, ἄκουσε τί τοὺς λέγει ὁ Χριστός: «Σὲ ὅποια πόλη
μπεῖτε καὶ δὲν δεχθοῦν τὸ κήρυγμά σας, βγαίνοντας νὰ τινάζετε τὴ
σκόνη τῶν ποδιῶν σας. Σᾶς βεβαιῶνω, ὅτι τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως ὁ
Θεὸς θὰ δείξει μεγαλύτερη ἐπιείκεια γιὰ τὰ Σόδομα καὶ Γόμορρα,
παρὰ γιὰ τὴν πόλη ἐκείνη»²⁹. Πῶς λοιπὸν θὰ γίνεῖ δεκτὸς στὸν Θεὸ
αὐτὸς ποῦ δὲν πιστεύει καὶ δὲν τιμᾷ τὸ κήρυγμά του; Γιατὶ αὐτὸς
οὔτε τὸν Θεὸ φοβᾶται, οὔτε τὸν νόμο τηρεῖ. Μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια
θεώρησε καὶ αὐτὸ ποῦ ἔχει πεῖ ὁ Παῦλος, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὸ κήρυγμα
«δόξα καὶ τιμὴ ἀνήκει στὸν καθένα ποῦ ἐργάζεται τὸ καλὸ, στὸν
Ἰουδαῖο πρῶτα καὶ στὸν Ἑλληνα»³⁰. Μετὰ τὸ κήρυγμα ὅμως λέγει,
«Καὶ ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἂν σᾶς κηρύξει κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ
τὸ Εὐαγγέλιο ποῦ σᾶς κήρυξα, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος»³¹.

ΕΡΩΤΗΣΗ 81η

Ποῦ λέμε ὅτι πηγαίνουν τὰ ἄκακα παιδιά τῶν τεσσάρων
ἢ πέντε ἐτῶν, τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀβάπτιστων· σὲ κατα-
δίκη ἢ στὸν παράδεισο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐφόσον ὁ Θεὸς διευκρίνισε τὴν ἀπόφασή του, ἢ ὅποια λέγει,
ὅτι οἱ ἁμαρτίες τῶν πατέρων δὲν πέφτουν πάνω στὰ παιδιά, καὶ ἐφό-
σον μέσω τῶν προφητῶν εἶπε, ὅτι «Δὲν θὰ χαθοῦν τὰ παιδιά ἐξαι-
τίας τῶν ἁμαρτιῶν τῶν πατέρων τους»³², ἐγὼ πιστεύω ὅτι τὰ παιδιά
δὲν πηγαίνουν στὴ γέεννα τοῦ πυρός. Πλὴν ὅμως δὲν εἶναι καλὸ νὰ
πολυεξετάζουμε τίς κρίσεις τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 82η

* Αραγε εἶναι δυνατόν μὲ ἓνα καλὸ ἔργο νὰ λάβουμε
ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν μας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ναί· καὶ γὰρ Ραάβ ἡ πόρνη διὰ τὴν ὑπόδοχὴν τῶν κατασκοπῶν ἐσώθη· καὶ ὁ ληστής διὰ πίστεως, καὶ ἡ πόρνη διὰ κλαυθμοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΓ΄.

- 5 Ἐὰν ἄνθρωπος ποιήσῃ ἁμάρτημα, καὶ ποιήσῃ τινὰς μισθοὺς διὰ τὸ συγχωρηθῆναι αὐτόν, εἶτα πάλιν μετὰ τοὺς μισθοὺς ἁμαρτήσῃ, ἄρα ἀπώλεσε τοὺς μισθοὺς οὓς ἐποίησεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἔστι ἁμαρτία καταλύουσα τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἔστι μὴ καταλύουσα· λοιπὸν δὲ καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἐλαττώματος, καὶ τὸ μέγεθος τοῦ μισθοῦ. Πλήν, ἐὰν μὴ ἀποσῆ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τελευτήσῃ, ἀσυγχώρητόν ἐστι τὸ πρᾶγμα. Ὅμως τὰ τοιαῦτα κρίματα μόνος ὁ Θεὸς ἐπίσταται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΔ΄.

- 15 Ἐκ ποίας κείρας κρίνονται παρὰ Θεῷ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πολλὰ καὶ περὶ τούτου διαφοραὶ εἰσι παρὰ Θεῷ· πρὸς γὰρ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν φρόνησιν κρίνεται ἕκαστος οἱ μὲν ἐκ δωδεκαετοῦς, οἱ δὲ καὶ μείζονος

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΕ΄.

- Τίνος χάριν, μείζον τῆς πορνείας ἐχούσης κρίμα τῆς τῶν αἰρετικῶν βλασφημίας, ἐπιστραφέντων εἰς μετάνοιαν ἀμφοτέρων, τὸν μὲν αἰρετικὸν εὐθέως δέχεται ἡ Ἐκκλησία
25 εἰς κοινωνίαν, τὸν δὲ πόρνον ἀφορίζει τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ χρόνον;

33. Ἰησ. Ναυῆ 2, 4.

35. Λουκᾶ 23, 42.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ναί· γιατί και ἡ Ραὰβ ἡ πόρνη σώθηκε ἐπειδὴ δέχθηκε τοὺς κατασκόπους³³, καὶ ὁ ληστής μὲ τὴν πίστη³⁴, καὶ ἡ πόρνη μὲ τὸ κλάμα³⁵.

ΕΡΩΤΗΣΗ 83η

Ἐάν ἓνας ἄνθρωπος κάνει κάποιο ἁμάρτημα καὶ κάνει μερικές καλές πράξεις γιὰ νὰ λάβει συγχώτηση, καὶ ἔπειτα ἁμαρτήσῃ πάλι μετὰ τὶς καλές πράξεις, χάνει ἄραγε τὶς ἀξιόμισθες πράξεις πού ἔκανε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπάρχει ἁμαρτία πού καταργεῖ τὰ καλὰ ἔργα, καὶ ἄλλη πού δὲν τὰ καταργεῖ. Ἐξαρτᾶται δηλαδή καὶ ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθοεργίας. Ἄλλ' ὅμως, ἐὰν δὲν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ πεθάνῃ μὲ αὐτήν, ἡ ἁμαρτία του εἶναι ἀσυγχώρητη. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ πράγματα μόνον ὁ Θεὸς τὰ γνωρίζει.

ΕΡΩΤΗΣΗ 84η

Ἀπὸ ποιά ἡλικία κρίνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ οἱ ἁμαρτίες τοῦ ἀνθρώπου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Καὶ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ὑπάρχουν πολλές διαφορὲς στὸν Θεό. Γιατὶ ὁ καθένας κρίνεται ἀνάλογα μὲ τὴ γνώση καὶ τὴ σύνεση πού ἔχει. Ἄλλοι ἀπὸ τὰ δώδεκα χρόνια τους καὶ ἄλλοι μεγαλύτεροι.

ΕΡΩΤΗΣΗ 85η

Γιατί, ἐνῶ ἡ βλασφημία τῶν αἰρετικῶν ἀποτελεῖ μεγαλύτερο ἁμάρτημα ἀπὸ τὴν πορνεία, ὅταν μετανοήσουν καὶ οἱ δύο καὶ ἐπιστρέψουν, τὸν αἰρετικὸ τὸν δέχεται ἡ Ἐκκλησία ἀμέσως σὲ κοινωνία, ἐνῶ τὸν πόρνο τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα;

35. Λουκᾶ 7, 48. Ματθ. 9, 2.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐκούσιόν ἐστι, τὸ δὲ τοῦ αἵρετικοῦ κατὰ ἄγνοιαν. Λοιπὸν δέ, ἵνα καὶ τοὺς αἵρετικούς προθυμότερους εἰς ἐπιστροφήν ποιήσῃται, τοὺς δὲ πόρνους ὀκνηροτέρους πρὸς τὴν
5 ἁμαρτίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΣΤ΄.

Διὰ τί ἐπιστρέφοντας τοὺς αἵρετικούς ἐν τῇ καθολικῇ
Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἀναβαπτίζομεν αὐτούς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

10 Ἐὰν τοῦτο ἐγένετο, οὐ ταχέως ἄνθρωπος ἐξ αἵρέσεως ἐπιστρέφεται, τὸ ἀναβαπτισθῆναι αἰσχυρόμενος. Πλὴν καὶ δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως δι' εὐχῆς οἶδεν ἐπιφοιτᾶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὰ μαρτυροῦσιν αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΖ΄.

15 Πολυθρόλλητος ζήτησίς ἐστι σχεδὸν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, εἰ ἡμέρα προτερεύει τῆς νυκτός, ἢ τὸ ἔμπαλιν ἢ νύξ προτάττεται τῆς ἡμέρας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Κατὰ μὲν τὴν Μωσαϊκὴν τοῦ κόσμου κοσμοποιΐαν, ἀδύνατον
20 ἐστὶ εἰπεῖν, τὴν νύκτα προτερεύειν τῆς ἡμέρας, Πρώτη γὰρ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός φύσιν ἐδημιούργησε, καὶ λοιπὸν ἐγένετο ἑσπέρα δύσαντος τοῦ φωτός «Καὶ ἐγένετο νύξ, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία». Ἐπειδὴ δὲ «ἦτις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις», ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος, οὐκ ἔτι ἡ Χριστοῦ Ἐκκλησία τῇ Μωσαϊκῇ ἐπιστήμῃ
25 ἀκολουθεῖ. Ἐπεὶ εὗρεθήσεται ὁ Χριστὸς Σαββάτῳ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, τοῦτ' ἐστὶ μετὰ τὸ Σάββατον· διὸ ᾤκονόμησε καὶ προσέταξεν ὁ Θεὸς καὶ Ἰουδαίους ἀπὸ ἑσπέρας ἄρχεσθαι τοῦ Σαββά-

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπειδὴ τὸ ἕνα ἁμάρτημα εἶναι θεληματικό, ἐνῶ τοῦ αἵρετικοῦ ὀφείλεται σὲ ἄγνοια. Ἡ διάκριση αὐτὴ λοιπὸν γίνεται γιὰ νὰ ἐνθαρρύνει περισσότερο τοὺς αἵρετικοὺς νὰ ἐπιστρέψουν, ἐνῶ τοὺς πόρους γιὰ νὰ τοὺς κάνει πιὸ διστακτικοὺς πρὸς τὴν ἁμαρτία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 86η

Γιατί δταν οἱ αἵρετικοὶ ἐπιστρέφουν στὴν καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν τοὺς ξαναβαπτίζουμε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἄν γινόταν αὐτό, ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἐπέστρεφε ἀπὸ τὴν αἵρεση γρήγορα, ἐπειδὴ θὰ ντρεπόταν νὰ ξαναβαπτιστεῖ. Πλήν ὅμως καὶ μὲ τὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέα μαζὶ μὲ τὴν εὐχή, κάνει δυνατὴ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπως βεβαιώνουν οἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 87η

Πολυσυζητημένο θέμα σὲ ὄλον σχεδὸν τὸν κόσμον εἶναι τὸ ἂν προηγεῖται ἡ ἡμέρα τῆς νύχτας, ἢ, ἀντίστροφα, προτάσσεται ἡ νύχτα τῆς ἡμέρας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σύμφωνα μὲ τὴ διήγηση τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, εἶναι ἀδύνατο νὰ ποῦμε ὅτι ἡ νύχτα προηγεῖται τῆς ἡμέρας. Γιατὶ τὴν πρώτη ἡμέρα δημιούργησε τὴ φύση τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, καὶ στὴ συνέχεια ἔγινε νύχτα, ὅταν ἔδυσε τὸ φῶς. «Καὶ ἔγινε νύχτα καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα πρώτη»³⁶. Ἐπειδὴ ὅμως ὁποῖος ἀνήκει στὸν Χριστὸ εἶναι καινούργια δημιουργία, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος³⁷, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἀκολουθεῖ πιά τὴν ἐπιστήμη τοῦ Μωυσῆ. Γιατὶ θὰ βρεθεῖ ὁ Χριστὸς νὰ ἔχει ἀναστηθεῖ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς Σάββατο, δηλαδὴ μετὰ τὸ Σάββατο. Γι' αὐτὸ προνόησε καὶ πρόσταξε ὁ Θεὸς τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἀρχίζουν τὸ Σάββατο ἀπὸ τὸ βράδυ,

37. Β' Κορ. 5, 17. Γαλ. 6, 15.

του, τοῦτ' ἔστιν, ἀπὸ ἡλίου δυομῶν τῆς Παρασκευῆς, ἵνα μὴ ἔχω-
 σιν εὐλογον πρόφασιν καθ' ἡμῶν ἀρχομένων ἀπὸ ἑσπέρας τοῦ
 Σαββάτου τῆς Κυριακῆς. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν ὁ Θεός, ἵνα μάθῃς,
 ὅτι ἀπὸ σκοτόους εἰς φῶς ἤλθομεν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ σκοτόους μὲν
 5 ἀρχόμεθα, εἰς φῶς καταπαύομεν τῆς ἡμέρας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΗ'.

Ἔστι καὶ ἕτερον μετὰ τοῦτο παγκόσμιον ζήτημα, τοῦτ'
 ἔστιν, εἰ ἔχει ὄρον ἢ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἢ οὐ·
 οἱ μὲν γὰρ φασιν ἔχειν, οἱ δὲ μὴ ἔχειν.

10

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς ἐροῦμεν, ὅτι ὄρος οὐκ ἔστι παντὸς ἀνθρώ-
 που προγεγραμμένος ἢ ἀριθμὸς ἐτῶν, ἀλλ' ἡ βουλή καὶ προᾶξις τοῦ
 Θεοῦ, ὅτε κελεύει καὶ ὡς κελεύει. Πρὸς δὲ τοὺς φιλονεικοῦντας, ἐκ
 παντὸς τρόπου προορισμὸν παρὰ τῷ Θεῷ δεῖξαι ἐτῶν παντὸς ἀν-
 15 θρώπου, ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι εὐρεθήσεται ὁ Θεὸς αὐτὸς λοιπὸν
 ποιῶν, ὅπερ ἄτοπὸν ἔστι καὶ ἐννοῆσαι τοῦτο. Καὶ πάλιν, εἰ προπε-
 πηγμένος καὶ ἀμετάθετός ἐστι προορισμὸς τῶν ἐκάστου χρόνων,
 μηδεὶς ἀσθενῶν εἰς ἀντίληψιν ἁγίους ἐπικαλέσεται, μηδεὶς ἰα-
 τρούς προσκαλέσεται. Ὁ γὰρ προώρισεν ὁ Θεός, πάντως γενήσε-
 20 ται.

Ὅμως καὶ ἕτερον πονηρὸν δόγμα Μανιχαϊκὸν ἐνθεν ἡμῖν ἐν-
 τίκεται. Ποῖον; Τοῦτο, ὅτι προγνώστης ὢν ὁ Θεός, προγινώσκων
 πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, εἰ ἄρα θέλει πάντα ἄνθρωπον σω-
 θῆναι καὶ μηδένα ἀπολέσθαι, διὰ τί προγινώσκων τὴν ἀποστα-
 25 σίαν τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραδάτου καὶ τὴν ἄρησιν Ἰούδα τοῦ
 Ἰσκαριώτου, μὴ μᾶλλον κολοβωτέραν αὐτοῖς προώρισε ζωὴν, ἵνα
 πρὸ τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας ἀποθανόντες ἐσώθησαν; Καὶ ἐφ' ἐκά-
 στον δὲ μοναχοῦ ἢ ἀνθρώπου καλῶς ἔχοντος, ὕστερον δὲ ἐκπεσόν-
 τος καὶ ἀπολωλότος, πρὸς Θεὸν ἢ αἰτία ἀνατρέχει. Καὶ ἀνάγκη
 30 λοιπὸν ἐκ τῶν ὀποτέρων εἰπεῖν, ἢ ὅτι οὐ προέγνω ὁ Θεός, ἢ, ἐὰν
 προέγνω, εὐδηλον, ὅτι οὐκ ἠβουλήθη αὐτοὺς σωθῆναι, ἀλλ' ἀπο-

δηλαδή από τὴ δύση τοῦ ἡλίου τῆς Παρασκευῆς, γιὰ νὰ μὴ ἔχουν δικαιολογημένη πρόφαση ἐναντίον μας, πού ἀρχίζουμε ἀπὸ τὴ νύχτα τοῦ Σαββάτου τὴν Κυριακή. Καὶ αὐτὸ ὁ Θεὸς τὸ ἔκανε, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἀπὸ τὸ σκοτάδι ἤρθαμε στὸ φῶς. Γι' αὐτὸ ἀρχίζουμε ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τελειώνουμε μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 88η

Ἐπάρχει καὶ ἄλλο, μετὰ ἀπὸ αὐτό, παγκόσμιο ζήτημα, δηλαδή ἐὰν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὄριο ἢ ὄχι. Γιατὶ ἄλλοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἔχει, ἐνῶ ἄλλοι ὅτι δὲν ἔχει.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σ' αὐτὰ ἐμεῖς λέμε, ὅτι ὄριο καθορισμένο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γιὰ τὸν κάθε ἀνθρώπο δὲν ὑπάρχει, ἢ ἀριθμὸς ἐτῶν, ἀλλὰ ὁ καθένας ζεῖ ὅσο καὶ ὅπως διατάζει ἡ θέληση καὶ ἡ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτοὺς ὅμως πού ἐπιχειροῦν νὰ ἀποδείξουν μὲ κάθε τρόπο ὅτι ὑπάρχει καθορισμένος ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀριθμὸς ἐτῶν γιὰ κάθε ἀνθρώπο, λέμε τοῦτο, ὅτι θὰ βρεθεῖ ὁ Θεὸς νὰ κάνει κάτι τὸ μὴ δίκαιο, πράγμα πού εἶναι ἄτοπο ἀκόμα καὶ νὰ τὸ σκεφτεῖ. Ἐπίσης, ἐὰν εἶναι προαποφασισμένος καὶ ἀμετακίνητος ὁ ἀριθμὸς τῶν χρόνων τοῦ καθενός, τότε κανένας ἄρρωστος δὲν θὰ ἐπικαλεῖται τοὺς ἀγίους νὰ τὸν βοηθήσουν, κανένας δὲν θὰ προσκαλεῖ γιατρούς. Γιατὶ αὐτὸ πού ὄρισε ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὅπωςδήποτε θὰ γίνει.

Ὅμως ἀπὸ τὸ θέμα αὐτὸ γεννᾶται γιὰ μᾶς καὶ ἄλλη Μανιχαϊκὴ διδασκαλία. Ποιά; Ἡ ἐξῆς ὅτι ὁ Θεός, πού εἶναι προγνώστης, γνωρίζει τὰ πάντα πρὶν αὐτὰ νὰ γίνουν. Ἐὰν λοιπὸν θέλει κάθε ἀνθρώπος νὰ σωθεῖ, καὶ νὰ μὴ χαθεῖ κανένας³⁸, γιατί, ἀφοῦ γνώριζε ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀποστασία τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτη, καὶ τὴν ἄρνηση τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτη, δὲν συντόμευσε περισσότερο τὴ ζωὴ τους, ὥστε, πεθαίνοντας πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπώλειά τους, νὰ σωθοῦν; Ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε μοναχὸ ἢ ἀνθρώπο πού εἶναι καλός, καὶ ὕστερα πέφτει καὶ χάνεται, ἡ αἰτία θὰ ἀποδίδεται στὸν Θεό. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ποῦμε ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν γνώριζε ἐκ τῶν προτέρων, ἢ ἂν γνώριζε, εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν ἤθελε αὐτοὶ νὰ

λέσθαι. Εἰ γὰρ σωθῆναι βούλεται, ἐχρῆν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐκπτώσεων τούτους ὅρους τῆς ζωῆς προορίσασθαι. Οὐκοῦν, ὡς προεῖπον, καλῶς ἔχει λέγειν, ὅτι ὅρος τῆς ἐκάστου ζωῆς ἐστὶν ἡ ἀκατάληπτος κέλευσις τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ προορισμὸς ἀπαράβατος τῶν ἐτῶν 5 τῷ ἀνθρώπῳ προπέπηκται καὶ προτετύπεται, πῶς φησὶν ὁ Ἀπόστολος πρὸς Κορινθίους, ὅτι διὰ τὸ ἀναξίους αὐτοὺς κοινωνεῖν, ἀσθενοῦσιν καὶ τελευτῶσιν; Εἰ γὰρ ὅρος ζωῆς ἐστὶν, οὐκ ἂν παρήνει ὁ Σολομῶν «Μὴ γίνου σκληρὸς, μηδὲ ἀσεδήσης ἐπὶ πολὺ, ἵνα μὴ ἀποθάνῃς ἐν οὐ καιρῷ σου». Ἐν αὐτοῖς κατάρας τῶν 10 γονέων λέγει ἐπιφέρειν θάνατον ἐπὶ τέκνα. Ὅμως περὶ τούτων πλατύτερον, εἰ τῷ Θεῷ φίλον ἐστί, διδαχθησόμεθα, δηλοῦντες καὶ πλείστας αἰτίας, δι' ὧν δίκαιοι ὀλιγοχρόνιοί εἰσιν, ἁμαρτωλοὶ δὲ πολυχρόνιοι γίνονται. Καὶ ἐκ πόσων χρόνων τὰ νήπια τελευτῶσι. Καὶ πάλιν ἕτεροι, ναοὺς εὐσεβεῖς οἰκοδομεῖν ἐπιβαλλόμενοι, ἢ 15 ἕτερα ψυχωφελῆ ἔργα, πρὸ τῆς τούτων τελειώσεως πρὸς Κύριον πορεύονται. Τέως καὶ περὶ τοῦ ζητουμένου διὰ βραχέων εἰρήκαμεν. Τούτους δὲ φέροντας τὸν μέγαν Βασίλειον προορισμὸν ζωῆς λέγοντα, ἐκεῖνο ἐρουῖμεν, ὅτι προορισμὸν ὁ πατὴρ εἶπε τὴν θεῖαν ἀπόφασιν τὴν λέγουσαν, ὅτι «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση».

20

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΘ'.

Διψᾶται παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς ὕδωρ, μικρὸν τοῦ μαθεῖν καὶ ἀκριδῶς γνῶναι, τί ἐστὶ ψυχὴ ἀνθρώπου, καὶ ὁποία ἐστί, καὶ πόθεν συνίσταται, καὶ πῶς ἐν τῷ σώματι ἐνεργεῖ, καὶ ποῦ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ σώματος 25 πορεύεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτι μὲν οὐ δεῖ τὰ σεσωπημένα τῇ θεῖᾳ Γραφῇ ἐρευνᾶν, πρόδηλον. Τὰ γὰρ συμφέροντα ἡμῖν μαθεῖν ἐδήλωσεν ἡμῖν, τὰ δὲ μὴ συμφέροντα πάλιν ἀπέκρουσεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐμφιλόνεικον καὶ 30 περιέργον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἀμυδροῶς πως, εἴ τι ἐκ τῶν ἁγίων

39. Α' Κορ. 11, 30.

40. Ἐκκλ. 7, 17.

σωθοῦν, ἀλλὰ νὰ χαθοῦν. Γιατί, ἂν ἤθελε νὰ σωθοῦν, ἔπρεπε ὁ ἴδιος νὰ καθορίσει τὰ ὅρια τῆς ζωῆς τους πρὶν ἀπὸ τὶς πτώσεις τους. Ἐπομένως, ὅπως εἶπα προηγουμένως, εἶναι σωστὸ νὰ λέμε, ὄριο τῆς ζωῆς τοῦ καθενὸς εἶναι ἡ ἀκατανόητη ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὅμως προκαθορίστηκε καὶ προσχεδιάστηκε ἀπαράβατος καθορισμὸς τῶν ἐτῶν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γιατί ὁ Ἀπόστολος λέγει στοὺς Κορινθίους, ὅτι ἀρρωσταίνουν καὶ πεθαίνουν, ἐπειδὴ κοινωνοῦν ἀνάξια³⁹; Γιατί, ἂν ὑπῆρχε ὄριο τῆς ζωῆς, δὲν θὰ συμβούλευε ὁ Σολομῶν «Μὴ γίνεσαι σκληρὸς, οὔτε ἀσεβῆς γιὰ πολὺ, γιὰ νὰ μὴ πεθάνεις πρὶν τὴν ὥρα σου»⁴⁰. Σ' αὐτοὺς λέγει, ὅτι οἱ κατάρεις τῶν γονέων στὰ παιδιὰ τους ἐπιφέρουν θάνατο. Ἀλλὰ γι' αὐτὰ, ἂν θέλει ὁ Θεός, θὰ διδαχθοῦμε περισσότερο, φανερώνοντας καὶ πάρα πολλές αἰτίες, ἀξαιτίας τῶν ὁποίων δίκαιοι ζοῦν λίγα χρόνια, καὶ ἁμαρτωλοὶ ζοῦν χρόνια πολλά, καὶ ἀπὸ πόσων ἐτῶν πεθαίνουν τὰ νήπια. Ἐπίσης ἄλλοι, ἐνῶ ἀναλαμβάνουν νὰ χτίσουν εὐσεβεῖς ναοὺς, ἢ ἄλλα ψυχωφελῆ ἔργα, προτοῦ αὐτὰ τελειώσουν, πηγαίνουν στὸν Κύριο. Τώρα εἶπαμε αὐτὰ τὰ λίγα καὶ γιὰ τὸ συζητούμενο θέμα. Ὅσο γιὰ ἐκείνους ποὺ παρουσιάζουν τὸν μέγα Βασίλειο νὰ κάνει λόγο γιὰ προορισμὸ τῆς ζωῆς, λέμε τοῦτο· ὅτι προορισμὸ ὁ μέγας Βασίλειος ὀνόμασε τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ ποὺ λέγει· «Εἶσαι γῆ καὶ στή γῆ θὰ ἐπιστρέψεις»⁴¹.

ΕΡΩΤΗΣΗ 89η

Διψοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅπως τὸ νερὸ, νὰ μάθουν λίγο καὶ μὲ ἀκρίβεια τί εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, τί εἶδους εἶναι, ἀπὸ τί ἀποτελεῖται, πῶς ἐνεργεῖ στὸ σῶμα, καὶ ποῦ πηγαίνει μετὰ τὸν χωρισμὸ τῆς ἀπὸ τὸ σῶμα.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Εἶναι βέβαια ὀλοφάνερο ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐρευνοῦμε αὐτὰ ποὺ ἀποσιωποῦνται στὴν ἅγια Γραφή. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ μᾶς συμφέρει νὰ τὰ μάθουμε, μᾶς τὰ φανέρωσε, ἐνῶ αὐτὰ ποὺ δὲν μᾶς συμφέρουν τὰ ἔκρυψε. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο ποὺ ρέπει πρὸς τὴ λο-

41. Γεν. 3, 19.

Πατέρων μαθεῖν ἠδυνήθημεν, τοῦτο ὑμῖν κατάδηλον ποιῆσαι πει-
 ράσομαι. Πᾶσιν οὖν γνώριμον, ὅτιπερ τούτου χάριν κατ' εἰκόνα
 καὶ ὁμοίωσιν εἴρηται ὁ ἄνθρωπος, ὅτι πολλὰ τῶν ἐν τῇ θεία φύσει
 οὐσιωδῶς ὑπαρχόντων γνωρίζεται σκιωδῶς ἐν εἰκόνι τινὶ καὶ τύ-
 5 πω κατὰ χάριν, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν, ἐν τῇ ἡμετέρα ψυχῇ. Οἷόν τι
 λέγω· Ἀκατάληπτον καὶ ἀνώνυμον καὶ ἀόρατον καὶ ἀψηλάφη-
 τον καὶ ἄφθαρτον κατὰ φύσιν τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν ὁμολογοῦμεν
 καὶ πιστεύομεν. Διὰ τοῦτο ἡ ψυχὴ, ὡς κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὑπάρχου-
 σα, οὐ φύσει, ἀλλὰ χάριτι, ἀκατάληπτος κατ' οὐσίαν ἡμῖν τοῖς ἀν-
 10 θρώποις ἐστὶ καὶ ἀόρατος καὶ ἀνερμήνευτος καὶ ἀψηλάφητος,
 ἄφθαρτός τε καὶ ἀθάνατος. Ἀλλὰ καὶ δημιουργὸς χάριτι· ἄνθρω-
 πος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ, καὶ δημιουργεῖ οἴκους, πόλεις, φυτὰ,
 τέχνας, λόγους, ἐπιστήμας, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὑπάρχων. Διό,
 ὥσπερ οὐδεὶς τῶν ἐξ αἰῶνος ἀνθρώπων δύναται εἰπεῖν, τίς καὶ
 15 ὁποία ἐστὶν ἡ τῆς κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὑπαρχούσης ψυχῆς οὐσία,
 οὕτως οὐδὲ ἀνθρώπου. Ὡσπερ δὲ ὁ Θεὸς διὰ τῶν ἐνύλων κτισμά-
 των τῶν ὀρωμένων τὰς οἰκειάς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ ἐνεργείας δεί-
 κνυσι, λέγω δὴ οὐρανοῦ τε καὶ ἀέρων, ἡλίου καὶ σελήνης καὶ
 ὑετῶν καὶ σεισμῶν καὶ θαλάσσης, ἀόρατος ὑπάρχων αὐτός, οὕτω
 20 δὴ καὶ ἡ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἀόρατος ἡμῶν ψυχὴ, διὰ τοῦ ἰδίου
 αὐτῆς σώματος τοῦ ὀρωμένου, ὥσπερ κόσμου τινός, τὰς οἰκειάς
 ἐκφανίζει ἐνεργείας· ἐν μὲν τὸν ἐγκεφάλου ἄνωθεν, τοῦ λεγομέ-
 νου οὐρανίσκου, εἰς τύπον Θεοῦ τοῦ ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ ἔχου-
 σα τὸν ἠγεμόνα νοῦν, διοικοῦντα καὶ κυβερνῶντα, ὡς γένη τινὰ
 25 κόσμον, τὸ σῶμα. Διόπερ εἰ δόξει ποτὲ χαλεπὴν τινὰ πληγὴν κατὰ
 κεφαλῆς λαβεῖν, εὐθέως πάσχει ὁ νοῦς, καὶ οὐκ ἔτι διακρίνειν ἢ
 μνημονεύειν, ὡς τὸ πρὶν, ὁ ἄνθρωπος δύναται. Τὸ δὲ λογιστικὸν
 πάλιν ἡ ψυχὴ διὰ τῆς καρδίας ἐνεργεῖ, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν διὰ τοῦ
 ἥπατος, τὸ δὲ μειδιαστικὸν διὰ τοῦ σπληνός, τὸ δὲ ἀναπνευστικὸν
 30 διὰ τοῦ πνεύμονος, τὸ δὲ γόνιμον διὰ τῶν νεφρῶν, τὸ δὲ θυμικὸν
 διὰ τοῦ αἵματος, τὸ δὲ γνωριστικὸν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ δὲ λα-
 λητὸν διὰ τῆς γλώττης. Διὸ καὶ τεμνομένης αὐτῆς, οὐκ ἔτι ὁ ἄν-
 θρωπος λαλεῖν δύναται· οὐκοῦν ὡσαύτως καὶ χωριζομένης αὐτῆς,

γομαχία και περιέργεια, θὰ προσπαθήσω νὰ σαῶ φανερώσω ἀκρο-
 θιγῶς ὅ,τι μπορέσαμε νὰ μάθουμε ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες. Εἶναι
 λοιπὸν σὲ ὅλους γνωστό, ὅτι ὁ ἄνθρωπος γι' αὐτὸ ὀνομάστηκε εἰκό-
 να καὶ ὁμοίωση⁴², ἐπειδὴ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ πού ὑπάρχουν στὴ θεϊκὴ
 φύση οὐσιαστικά, ὑπάρχουν σκιωδῶς, σὰν σὲ κάποια εἰκόνα καὶ
 σφραγίδα, κατὰ χάρη βέβαια, καὶ ὄχι κατὰ φύση, καὶ στὴ δική μας
 ψυχὴ. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ πού λέγω· Ὁμολογοῦμε καὶ πιστεύου-
 με, ὅτι ἡ θεϊκὴ φύση εἶναι ἀκατάληπτη, ἀνώδυμη, ἀόρατη, ἀνεξέτα-
 στη, καὶ ἀθάνατη κατὰ φύση. Γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴ εἶναι κατ'
 εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ὄχι κατὰ φύση, ἀλλὰ κατὰ χάρη, εἶναι ἀκατάλη-
 πτη ὡς πρὸς τὴν οὐσία της σὲ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀόρατη καὶ
 ἀνεξήγητη καὶ ἀνεξέταστη καὶ ἄφθαρτη καὶ ἀθάνατη. Ἀλλὰ εἶναι
 καὶ δημιουργὸς κατὰ χάρη, γιὰτὶ ὁ ἄνθρωπος γεννᾷ ἄνθρωπο, δη-
 μιουργεῖ σπίτια, πόλεις, φυτὰ, τέχνες, λόγους, ἐπιστῆμες, ἐπειδὴ εἶ-
 ναι δημιουργημένος κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ, ὅπως κανέναν
 ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῶν αἰώνων δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ ποιά καὶ τί
 εἶδους εἶναι ἡ οὐσία τῆς κατ' εἰκόνα Θεοῦ ψυχῆς, ἔτσι οὔτε καὶ τοῦ
 ἀνθρώπου. Καὶ ὅπως ὁ Θεὸς φανερώνει τὶς δικές του δυνάμεις καὶ
 ἐνέργειες μὲ τὰ ὑλικά κτίσματα, ἐννοῶ δηλαδή μὲ τὸν οὐρανὸ, τοὺς
 ἀνέμους, τὸν ἥλιο, τὴ σελήνη, τὶς βροχές, τοὺς σεισμοὺς καὶ τὶς θά-
 λασσες, ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶναι ἀόρατος, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ κατ' εἰκόνα
 ἐκείνου ψυχὴ μας ἐμφανίζει τὶς δικές της ἐνέργειες μὲ τὸ δικό της
 σῶμα. Κατὰ πρῶτον ἔχει τὸν ἐγκέφαλο πάνω ἀπὸ τὸν λεγόμενον οὐ-
 ρανίσκο, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Θεοῦ, ποῦ βρίσκεται πάνω ἀπὸ
 τὸν οὐρανὸ, ὡς ὀδηγὸ τὸν νοῦ, ὁ ὁποῖος διοικεῖ καὶ κυβερνᾷ, σὰν
 ἓνα μικρὸ κόσμον, τὸ σῶμα. Γι' αὐτὸ, ἐὰν συμβεῖ νὰ δεχθεῖ στὸ κεφάλι
 κάποιο ὀδυνηρὸ χτύπημα, ἀμέσως πάσχει ὁ νοῦς καὶ δὲν μπορεῖ πιᾶ
 νὰ διακρίνει καὶ νὰ θυμᾶται ὁ ἄνθρωπος ὅπως προηγουμένως.
 Ἐπίσης τὸ λογιστικὸ ἡ ψυχὴ τὸ ἐνεργοποιεῖ μὲ τὴν καρδιά, τὸ ἐπι-
 θυμητικὸ μὲ τὸ συκῶτι, τὸ γέλιο μὲ τὴ σπλήνα, τὴν ἀναπνοὴ μὲ τὸν
 πνεύμονα, τὴ γονιμότητα μὲ τὰ νεφρά, τὴν ὀργὴ μὲ τὸ αἷμα, τὴν ἀνα-
 γνώριση μὲ τὰ μάτια, τὴν ὁμλία μὲ τὴ γλῶσσα. Γι' αὐτὸ, ὅταν αὐτὴ
 κόβεται, δὲν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ μιλήσει. Ἐπίσης καὶ ὅταν αὐτὴ,

42. Γεν. 1, 26.

λέγω δὴ τῆς ψυχῆς, ἐξ ὅλου τοῦ σώματος, οὐ λαλεῖν, οὐ μιμνήσκεισθαι, οὐ θυμοῦσθαι, οὐ καθορᾶν, ἀλλ' ἐν συννοίᾳ τινὶ καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχει ἀθάνατος ἢ ψυχὴ διαμένουσα, ἄχρις ἂν πάλιν τὸ οἰκείον σῶμα ἀπολαβοῦσα ἀφθαρτον, ἀφθάρτους λοιπὸν καὶ τὰς ἐνεργείας ἀποτελεῖν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἴρηται περὶ τῶν ἐν ἁμαρτίαις τελευτώντων. Ἐπεὶ αἱ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κτησάμεναι ψυχαί, ὡσανεὶ σῶμα καὶ ὄργανον αὐτῷ γενόμεναι, ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι διὰ τῆς ἐλλάμπεως αὐτοῦ, καὶ μετὰ θάνατον εὐφραίνονται, καὶ τῷ Θεῷ καὶ Λόγῳ νοερῶς δοξολογοῦσι, καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων προεσβεύουσι,
10 ὡς ἐκ τῶν Γραφῶν μανθάνομεν.

Εἰδέναι μέντοι προσήκει, ὅτι πᾶσαι αἱ ὀπτασίαι, αἱ γινόμεναι ἐν τοῖς ναοῖς ἢ σοροῖς τῶν ἁγίων, δι' ἁγίων ἀγγέλων ἐπιτελοῦνται, δι' ἐπιτροπῆς Θεοῦ. Ἐπεὶ πῶς δυνατὸν μήπω τῆς ἀναστάσεως τῶν σωμάτων γεγενημένης, ἀλλ' ἔτι τῶν ὄστων καὶ τῶν σαρκῶν
15 τῶν ἁγίων διεσκορπισμένων εἶδεσθαι τούτους, εἶδη ὀλοκλήρους ἄνδρας, πολλάκις ἐφ' ἵπποις ὀπτανομένους καθωπλισμένους; Ἐἰ δ' ἀντιλέγειν νομίζεις, εἰπέ μοι σύ, πῶς εἰς ὑπάρχων Παῦλος ἢ Πέτρος ἢ ἄλλος ἀπόστολος ἢ μάρτυς, κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν πολλάκις ἐν πολλοῖς τόποις ὀπτάνεται; οὔτε γὰρ ἄγγελος δύναται ἐν διαφό-
20 ροῖς τόποις ἐν αὐτῇ τῇ ροπῇ, εἰ μὴ μόνος ὁ ἀπερίγραπτος Θεός

Καὶ ἵνα μὴ δόξωσιν τινες ἱατρικᾶς ἡμᾶς μυθολογίας ἀναπλάττειν, ἄκουσον Γραφικᾶς περὶ ψυχῶν θεολογίας· ὅτι γὰρ στερεῖται τοῦ διαλογίζεσθαι χωριζομένη τοῦ σώματος ψυχὴ, ἄκουσον τί φησιν ὁ Ψαλμωδὸς περὶ τῶν τελευτώντων, ὅτι «Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡ-
25 μέρᾳ», φησὶν, «ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν». Ὅτι δὲ οὐδενὸς μιμνήσκονται, λέγει πάλιν, ὅτι «Οὐκ ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου τοῦ Θεοῦ». Εἰ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐ μιμνήσκονται, εὐδηλον λοιπὸν, ὅτι οὐδὲ εὐχονται. «Οὐδὲ νεκροί», φησὶν, «αἰνέσουσί σε, Κύριε, οὐδὲ πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς ἄδου». Ὅτι δὲ οὐδὲ
30 τὸν κόσμον καθορῶσιν, ἄκουσον τοῦ προφήτου περὶ τοῦ ἀνθρώπου, λέγοντος «Ὅτι Πνεῦμα διῆλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει, καὶ οὐκ ἐπιγνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ».

δηλαδή ἡ ψυχὴ, χωρίζεται ἀπὸ ὅλο τὸ σῶμα, ὁ ἄνθρωπος δὲν μιλά, δὲν θυμᾶται, δὲν θυμώνει, δὲν βλέπει. Ἀλλὰ σὲ κάποια κατάσταση βαθειᾶς συλλογῆς ἡ ψυχὴ παραμένει μόνη τῆς ἀθάνατη, μέχρι πού νά ξαναλάβει τὸ σῶμα τῆς ἀφθαρτο καὶ νά κάνει καὶ τὶς ἐνέργειές τῆς ἀφθαρτες. Ἀλλὰ αὐτὰ βέβαια εἰπώθηκαν γι' αὐτοὺς πού πεθαίνουν μέσα σὲ ἁμαρτίες. Γιατὶ οἱ ψυχῆς πού ἔχουν ἀποκτήσει τὸ ἅγιο Πνεῦμα, νομίζω πὼς γίνονται κατὰ κάποιον τρόπο σῶμα καὶ ὄργανο τοῦ Πνεύματος, διότι μὲ τὴ λάμψη του, καὶ μετὰ τὸν θάνατο αἰσθάνονται χαρὰ καὶ δοξολογοῦν νοερὰ τὸν Θεὸ Λόγο καὶ μειτεύουν ἢ μὰ γιὰ τὴν ἄλλη, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ τὶς Γραφές.

Πρέπει βέβαια νὰ ξέρουμε, ὅτι ὅλα τὰ ὄραματα πού ἐμφανίζονται στοὺς ναοὺς, ἢ στὶς σοροὺς τῶν ἁγίων, γίνονται ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, μὲ ἐξουσιοδότηση τοῦ Θεοῦ. Γιατί, πὼς εἶναι δυνατὸν, ἐνῶ ἀκόμα δὲν ἔχει γίνει ἡ ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, καὶ τὰ κόκκαλα καὶ οἱ σάρκες τῶν ἁγίων εἶναι ἀκόμα σκορπισμένα, νὰ ἐμφανίζονται μὲ τὴ μορφή ὀλόκληρων ἀνδρῶν, πολλές φορές ἔφιππων καὶ ὀπλισμένων; Καὶ ἐὰν νομίζεις ὅτι ἔχεις ἀντίθετη γνώμη, πές μου σύ, πὼς ὁ Παῦλος ἢ ὁ Πέτρος ἢ ἄλλος ἀπόστολος ἢ μάρτυρας ἐμφανίζεται πολλές φορές τὴν ἴδια ὥρα σὲ πολλοὺς τόπους; Γιατὶ οὔτε ἀγγελος μπορεῖ τὴν ἴδια στιγμή νὰ ἐμφανίζεται σὲ διάφορους τόπους, παρὰ μόνο ὁ ἀπερίγραπτος Θεός.

Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσουν μερικοί, ὅτι ἀναπλάθουμε κάποιες ἱατρικὲς μυθολογίες, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ὅταν χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα χάνει τὴν ἰκανότητα νὰ σκέπτεται, ἄκουσε τί λέγει ὁ Ψαλμωδὸς γι' αὐτοὺς πού πεθαίνουν· «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα», λέγει, «χάνονται ὅλοι οἱ διαλογισμοὶ τους»⁴³. Καὶ ὅτι δὲν θυμοῦνται κανέναν, λέγει ἐπίσης· «Δὲν ὑπάρχει κανένας πού νὰ θυμᾶται ἐσένα τὸν Θεὸ ὅταν πεθαίνει»⁴⁴. Καὶ ἐφόσον δὲν θυμοῦνται τὸν Θεό, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι οὔτε προσεύχονται. «Οὔτε οἱ νεκροί», λέγει, «σὲ δοξολογοῦν, Κύριε, οὔτε ὅλοι ὅσοι κατεβαίνουν στὸν ἅδη»⁴⁵. Ὅτι ὅμως οὔτε τὸν κόσμον βλέπουν, ἄκουσε τὸν προφήτη πού λέγει γιὰ τὸν ἄνθρωπο· «Γιατὶ τὸ Πνεῦμα ἔφυγε ἀπὸ αὐτόν, καὶ δὲν ὑπάρχει, καὶ δὲν γνωρίζει τὸν τόπο του»⁴⁶.

45. Ψαλμ. 118, 25.

46. Ψαλμ. 102, 16.

Πῶς δὲ ὅλως ἐκεῖ ἀλλήλας νῦν ἀναγνωρίζουσιν αἱ ψυχαί, αἱ
μηδέποτε γυμνάς ἐν τῷ θίῳ τούτῳ ἀλλήλας θεασάμεναι; Ὁ γὰρ
ἐπιγνωρισμὸς ἐκ τῆς διαφορᾶς καὶ τῶν συσσήμων τῶν παρηλλα-
γμένων γίνεται· ψυχὴ νῦν ἐκεῖ παραλλαγὴν εἶδους ἢ μορφῆς πα-
5 ρὰ τὴν ἑτέραν, οὐ κέκτηται· ἀλλὰ πᾶσα οὐσιώδης ὁμοιότης, καὶ
ἰσότημος παρ' αὐταῖς

Ἄλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀλλήλους ἐπιγνωσόμεθα φυ-
σικῶ ἐπιγνωρισμῶ· οὐ γὰρ ἐστὶν ἐκεῖ σμικρότης ἢ μεγαλειότης
σωμάτων, οὐ λευκότης, οὐ μελανότης, οὐ νηπιότης καὶ γηραλαι-
10 ότης· ἀλλ' οἷος γέγονεν ὁ Ἀδάμ, τοιοῦτοι πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος
κεκοιμημένοι ἀνιστάμεθα, ὥσπερ οἱ ἀπὸ στάχους παραπεσόντες
καὶ εἰς γῆν ταφέντες σμικρότατοι κόκκοι, οὐ σμικροὶ ἀνίστανται,
ἀλλὰ πεπληρωμένοι στάχυνες γίνονται, οἷοι ὑπῆρχον πρὸ ἐκπτώ-
σεως. Ἀνάστασιν γὰρ εἶναι οἱ ἅγιοι Πάτρες ὀρίζονται τὴν πρὸς
15 τὸ ἀρχαῖον τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἀποκατάστασιν. Τῷ μὲν οὖν
φυσικῶ λόγῳ οὐδεὶς τὸν ἕτερον ἐπιγινώσκει, θεϊκῆ δὲ ἐπιτροπῇ
πολλοὶ πολλοὺς ἐπιγινώσκονται. Καὶ γὰρ καὶ περὶ Ἰουδαίων εἴρη-
ται, ὅτι «ὄψονται, εἰς ὃν ἐξεκέντησαν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4.

20 Πῶς δὲ νῦν ὅλως θέλομεν λέγειν ὑπάρχειν τὰς ψυχάς;
καὶ εἰ ὁμοῦ καὶ ἅμα πᾶσαι ὑπάρχουσιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐδεὶς μὲν περὶ τούτου σαφῶς ἐπήγγειλεν. Ὅμως ἐκ τῶν τοῦ
Χριστοῦ λόγων μαθαίνομεν, ὅτι αἱ μὲν τῶν δικαίων ψυχαί, μετὰ
25 τὴν τῆς ψυχῆς τοῦ ἁγίου ληστοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ,
ὑπάρχουσι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θεῖος Ἀντώνιος δεηθεὶς Θεοῦ περὶ τοῦ
τόπου τῶν ψυχῶν, οὕτως ἐν τῷ παραδείσῳ ἐώρακεν ὑπάρχειν τὰς
ἀγίας ψυχάς. Ὡσαύτως καὶ ὁ θεοφόρος Σαμψὼν καὶ ἕτεροί τινες
τῶν Πατέρων. Πάλιν τε τῶν ἁμαρτωλῶν τὰς ψυχάς, πᾶσα καὶ Πα-
30 λαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, ἐν τῷ τοῦ ἄδου δεσμοτηρίῳ παραπέμπε-
σθαι ὡς ἐν φυλακῇ μαρτυρεῖ, καθὰ καὶ περὶ τοῦ πλουσίου ἐκείνου

Καὶ πῶς ἐκεῖ τώρα ἀναγνωρίζονται γενικὰ μεταξὺ τους οἱ ψυχές, οἱ ὁποῖες δὲν ἔχουν δεῖ γυμνὴ στὴ ζωὴ αὐτὴ ἢ μία τὴν ἄλλη; Ὁ ἀναγνωρισμὸς φυσικὰ γίνεται ἀπὸ τὴ διαφορὰ καὶ ἀπὸ τὰ διακριτικὰ σημάδια ποὺ ἔχει ἢ καθεμίᾳ· γιατί καμμιά ψυχὴ ἐκεῖ τώρα δὲν ἔχει διαφορετικὸ εἶδος ἢ μορφὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀλλὰ ὑπάρχει πλήρης οὐσιώδης ὁμοιότητα καὶ ἰσοτιμία σ' αὐτές.

Ἀλλὰ οὔτε καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασι θὰ γνωρίζουμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μὲ φυσικὴ γνωριμία. Γιατί δὲν θὰ ὑπάρχουν μικρὰ ἢ μεγάλα σώματα, οὔτε λευκὰ καὶ μαῦρα, οὔτε νηπιακὴ καὶ γεροντικὴ ἡλικία. Ἀλλὰ τέτοιος ποὺ ἔγινε ὁ Ἀδάμ, τέτοιοι θὰ ἀναστηθοῦμε ὅλοι ὅσοι θὰ ἔχουμε πεθάνει στοὺς αἰῶνες, ὅπως οἱ πολλοὶ μικροὶ κόκκοι σιταριοῦ ποὺ ἔπεσαν ἀπὸ τὸ στάχυ καὶ θάφτηκαν στὴ γῆ, γίνονται ὀλόκληρα στάχυα, τέτοια ποὺ ἦταν πρὶν νὰ πέσουν. Γιατί ἀνάστασι, λένε οἱ ἅγιοι Πατέρες, εἶναι ἢ ἀποκατάστασι στὸ πρότυπο τοῦ πρώτου ἀνθρώπου. Ὡστε λοιπὸν μὲ τὴ φυσικὴ ἔννοια κανένας δὲν θὰ ἀναγνωρίζει τὸν ἄλλο. Ὅμως μὲ θεϊκὴ παραχώρησι θὰ ἀναγνωρῖσουν πολλοὺς. Γιατί καὶ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους ἔχει λεχθεῖ, ὅτι «Θὰ δοῦν αὐτὸν ποὺ τὸν κέντησαν μὲ τὴ λόγχη»⁴⁷.

ΕΡΩΤΗΣΗ 90η

Ποῦ λέμε ὅτι βρίσκονται σήμερα γενικὰ οἱ ψυχές, καὶ ἂν ὑπάρχουν ὅλες μαζί καὶ συγχρόνως.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Κανένας δὲν μίλησε γι' αὐτὸ τὸ θέμα καθαρὰ. Ὅμως ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ πληροφοροῦμαστε, ὅτι οἱ ψυχές τῶν δικαίων βρίσκονται μαζί μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ ἁγίου ληστῆ στὸν παράδεισο, ὅπως ἐγὼ πιστεύω. Γιατί καὶ ὁ ἅγιος Ἀντώνιος, ποὺ παρακάλεσε τὸν Θεὸ γιὰ τὸν τόπο τῶν ψυχῶν, εἶδε ὅτι οἱ ἅγιες ψυχές βρίσκονται στὸν παράδεισο. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ θεοφόρος Σαμψὼν καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς Πατέρες. Ἐξάλλου ὀλόκληρη καὶ ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη μαρτυροῦν, ὅτι οἱ ψυχές τῶν ἁμαρτωλῶν στέλνονται στὰ δεσμοτήρια τοῦ ἄδη σὰν σὲ φυλακὴ, ὅπως ἔχει πεῖ ὁ Κύριος γιὰ τὸν

47. Ἰω. 19, 37. Ζαχ. 12, 10.

τοῦ κατὰ τὸν Λάζαρον ὁ Κύριος εἶρηκεν. Ὁμοίως καὶ ὁ Δαβὶδ φησιν, ὅτι «Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ᾄδην»· καὶ «Κύριε, ἀνήγαγες ἐξ ᾄδου τὴν ψυχὴν μου». Καὶ πάλιν φησὶν «Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾄδην». Τὸ δὲ εἰπεῖν, «ἀποστραφήτωσαν», σημαίνει, ὅτι ἐκεῖ αἱ ψυχαὶ τούτων ὑπάρχουσιν· εἶτα ἀνέρχονται καὶ ἀπολαμβάνουσι τὰ ἴδια σώματα, καὶ εἴθ' οὕτως ἢ ἀπόφασις τοῦ κριτοῦ κατ' αὐτῶν ἐξέρχεται, λέγουσα· «Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾄδην». Ὁ δὲ ἀποστραφεῖς, πρόδηλον ὅτι, ὅθεν ἐξῆλθεν, ὑποστρέφει. Ὁ δὲ ᾄδης τόπος ἐστὶ κατώτατος
 5 τῶν κατωτάτων καταχθονίων, τόπος κατώδυνος φύσει, ἐν ᾧ καὶ ὁ Χριστὸς κατελθὼν, διὰ τῆς ἀχράντου αὐτοῦ ψυχῆς καὶ ἐνθέου, ἐπεσκέψατο τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Α΄.

Εἰ οὐκ ἐπιγινώσκουσιν ἀλλήλους οἱ ἀπελθόντες ἐκεῖ, πῶς
 15 ὁ πλούσιος ἐπέγνω καὶ ἐδυσώπει τὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν Λάζαρον, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ μέμνηται τῶν ἰδίων αὐτοῦ πέντε ἀδελφῶν τῶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Διὰ πάντων κατὰ τὸν πλούσιον καὶ τὸν Λάζαρον μανθάνομεν, ὅτι παραβολικῶς καὶ τυπικῶς, ἀλλ' οὐ πραγματικῶς, ὁ Χριστὸς τὴν διήγησιν ἐκείνην ἀνεπλάσατο. Ὅτι γὰρ παραβολὴ ἐστίν, ἐκεῖθεν δῆλον· πρῶτον, ὅτι οὐδεὶς οὐδέπω οὐδὲ ἐν γεένῃ, οὐδὲ ἐν βασιλείᾳ εἰσηλθεν ἕως τοῦ καιροῦ τῶν σωμάτων ἀναστάσεως. Τοῦ οὖν σώματος ἐν τῷ τάφῳ τυγχάνοντος, ποίαν γλῶσσαν
 25 εἶχεν ὁ πλούσιος φθεγγομένην, καὶ ρανίδα ὕδατος αἰτοῦσαν, ὅπως δυνηθῆ κατασβέσαι αὐτοῦ τὴν φλόγα;

Δεύτερον, ὅτι οὐδὲ ὀρώσιν ἐν τῷ ᾄδῃ παραπεμπόμενοι τοὺς δικαίους, τοὺς ἐν νεφέλαις ἀρπαζομένους, καὶ ἐν βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἄνω τῶν οὐρανῶν ὑπάγοντας· πλήν, ὡς προεῖπον,
 30 οὐδὲ γέγονε τελεία κόλασις ἢ ἀνταπόδοσις, οὔτε ἁμαρτωλοῖς,

48. Πρβλ. Λουκᾶ 16, 26.

49. Ψαλμ. 15, 10.

50. Ψαλμ. 29, 4.

πλούσιο εκείνον σύμφωνα με τὸν Λάζαρο⁴⁸. Καὶ ὁ Δαβὶδ ἐπίσης λέγει· «Δὲν θὰ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴ μου στὸν ἄδη»⁴⁹, καί· «Κύριε, ἀνέβασες ἀπὸ τὸν ἄδη τὴν ψυχὴ μου»⁵⁰. Καὶ πάλι· «Εἶθε νὰ ἐπιστρέψουν οἱ ἁμαρτωλοὶ στὸν ἄδη»⁵¹. Καὶ λέγοντας «νὰ ἐπιστρέψουν», δηλώνει, ὅτι ἐκεῖ βρισκονται οἱ ψυχές μας, ἔπειτα ἀνεβαίνουν ἐπάνω, ξαναπαίρνουν τὰ σώματά τους, καὶ τότε βγαίνει ἡ ἀπόφαση τοῦ Κριτῆ ἐναντίον τους, ἡ ὁποία λέγει· «Ἐὰς ἐπιστρέψουν οἱ ἁμαρτωλοὶ στὸν ἄδη»⁵². Καὶ αὐτὸς ποὺ ἐπιστρέφει, εἶναι φανερό, ὅτι ἐπιστρέφει ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου βγήκε. Ὁ ἄδης βέβαια εἶναι ὁ πιὸ κατώτερος ἀπὸ τὰ κατώτατα καταχθόνια τόπος, τόπος ἀπὸ τὴ φύση του γεμάτος ὀδύνη, στὸν ὁποῖο κατεβαίνοντας καὶ ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀμόλυπτη καὶ θεϊκὴ ψυχὴ του, ἐπισκέφθηκε ἐκείνους ποὺ κάθονταν στὸ σκοτάδι καὶ στὴ σκιὰ τοῦ θανάτου.

ΕΡΩΤΗΣΗ 91η

Ἐὰν ὅσοι πηγαίνουν ἐκεῖ δὲν ἀναγνωρίζουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, πῶς ὁ πλούσιος ἀναγνώρισε καὶ παρακαλοῦσε τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Λάζαρο, καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ θυμόταν καὶ τοὺς πέντε ἀδελφούς του ποὺ ἦταν στὸ σπίτι του;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἀπὸ ὅλα τὰ σχετικὰ μετὰ τὸν πλούσιο καὶ τὸν Λάζαρο μαθαίνουμε ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέφερε τὴν ἱστορία ἐκείνη παραβολικὰ καὶ σχηματικὰ, καὶ ὄχι πραγματικὰ. Γιατί, ὅτι πρόκειται γιὰ παραβολή, εἶναι φανερό πρῶτον ἀπὸ τὸ ὅτι ποτὲ κανένας μέχρι τὸν καιρὸ τῆς ἀνάστασης τῶν σωμάτων δὲν μπῆκε οὔτε στὴ γέεννα τοῦ πυρὸς, οὔτε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἐφόσον λοιπὸν τὸ σῶμα βρισκόταν στὸν τάφο, ποια γλώσσα εἶχε ὁ πλούσιος ποὺ μιλοῦσε καὶ ζητοῦσε μὴ σταγόνα νερό, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ σβήσει τὴ φλόγα του;

Καὶ δεύτερον, ὅτι αὐτοὶ ποὺ στέλνονται στὸν ἄδη οὔτε κἄν βλέπουν τοὺς δίκαιους, οἱ ὁποῖοι ἄρπάζονται στὰ σύννεφα καὶ πηγαίνουν στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Ἄλλωστε, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἀκόμα δὲν ἔγινε τέλεια κόλαση ἢ ἀνταπό-

51. Ψαλμ. 9, 18.

52. Ὅπ. π.

οὔτε δικαίοις. Ποία γὰρ αὕτη δικαιοσύνη, ἵνα, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἐν τῷ ἅμα ἁμαρτησάντων, κολασθῆ χωρὶς τοῦ σώματος ἢ στεφανωθῆ ψυχῆ; Καὶ ἄκουσον Παύλου τοῦ διδάσκοντος. Περί μὲν γὰρ δικαίων οὕτω λέγει, ὅτι «Μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, οὕτω τὰς ἐπαγγελίας ἐπεκομίσαντο τοῦ Θεοῦ», φησί, «περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι». Καὶ πάλιν φησὶν «Ἴνα ἕκαστος ἡμῶν κομίσηται τὰ διὰ τοῦ σώματος πεπραγμένα», δεικνύς, ὅτι χωρὶς τοῦ σώματος οὐδὲν τοιοῦτον ἢ ψυχὴ διαπράττεται.

10 Πλὴν καὶ αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχαὶ ἐν μερικῇ ὀδύνῃ καὶ λυπηρᾷ προσδοκίᾳ εἰσὶν. Ὁμοίως καὶ αἱ τῶν δικαίων ψυχαὶ ἐν χαρᾷ τινι καὶ εὐθυμίᾳ τυγχάνουσι. Καὶ ὅπως καὶ ὀπτασίας τινὰς ποιοῦνται πρὸς τοὺς περιόντας ἐν σαρκί, ἐπιμνησθήσομαι. Διηγήσατό μοί τις, ὅτι Ἐπιμελῶς καὶ ἐμπόνως παρακαλεσάμενος τὸν
15 Θεὸν περὶ τῆς διαγωγῆς καὶ καταστάσεως τῆς ψυχῆς τῆς χωριζομένης ἐκ τοῦ σώματος, ἐθεώρει ἐν ὄραματι τῆς νυκτὸς ἑαυτὸν εἰς ἀμπελῶνά τινα ὑπάρχοντα, τὸ δὲ σῶμά μου κεχωρισμένον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἀπὸ μικροῦ διαστήματος νεκρὸν κείμενον. Καὶ ἐπεγίνωσκον μὲν, ὅτι ἐχωρίσθην τοῦ σώματος, καὶ νηφάλιον ἔχων τὸν
20 νοῦν καὶ τὴν φρένα. Οὐ μέντοι γε διανήψασθαι ἐκ τοῦ ὄνειρου ἠδυνάμην οὐ δὲ τυπῶσαι ἢ ἐπιγνῶναι, ὁποῖα σχήματι καὶ μορφῇ ὑπῆρχον ἐκτὸς τοῦ σώματος· πλὴν ὅτι ἐνυπόστατος καὶ ἀφαντασίαστος ἢ τῆς ἐμῆς ψυχῆς ὑπαρξίς. Μὴ γὰρ τις νομίση, ὅτι δίκην τινὸς καπνοῦ ἢ νέφους ἢ ψυχῆ διαλύεται καὶ ἀπόλλυται μετὰ
25 θάνατον, ὥσπερ ἢ τῶν ἀλόγων ψυχῆ καὶ πνοή. Καὶ ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἐνυπόστατον καὶ ἀθάνατον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ἡμᾶς διδάσκοντος καὶ λέγοντος· «Μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶ ἀποκτεινόντων ὑμῶν τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι». Ὡστε ἐν οὐσίᾳ μὲν εἰσὶν αἱ ψυχαὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος, κατὰ
30 τοὺς Ὠριγένους μύθους Οὐ γὰρ ἄνθρωπον ἡμῖν ἄψυχον σπεῖρει ἐν τῇ μήτρᾳ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τέλειον ἐρχόμενον ἔμψυχον ἄν-

53. Ἐβρ. 11, 39.

54. Β' Κορ. 5, 10.

δοση, οὔτε στοὺς ἀμαρτωλοὺς, οὔτε στοὺς δίκαιους. Γιατί τί δικαιοσύνη θὰ ἦταν αὐτή, ἂν, ἐνῶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμάρτησαν μαζί, κολαζόταν ἢ δοξαζόταν ἢ ψυχὴ χωρὶς τὸ σῶμα; Καὶ ἄκουσε τὸν Παῦλο πού μᾶς διδάσκει. Γιατί γιὰ τοὺς δίκαιους λέγει τὰ ἐξῆς: «Παρὰ τὴν καλὴ μαρτυρία τῆς πίστεως τους, δὲν ἔλαβαν ὅ,τι τοὺς ὑποσχέθηκε ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος εἶχε προβλέψει κατὰ καλύτερο γιὰ μᾶς, ὥστε νὰ μὴ φτάσουν ἐκεῖνοι στὴν τελειότητα χωρὶς ἐμᾶς»⁵³. Καὶ πάλι λέγει: «Ὡστε ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς νὰ λάβει τὴν ἀμοιβὴ του ἀνάλογα μὲ ὅσα ἔπραξε μὲ τὸ σῶμα»⁵⁴, δείχνοντας ὅτι χωρὶς τὸ σῶμα δὲν κάνει ἡ ψυχὴ τίποτε τέτοιο.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ψυχὲς τῶν ἀμαρτωλῶν βρίσκονται σὲ μερικὴ ὀδύνη καὶ θλίψη. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ ψυχὲς τῶν δικαίων βρίσκονται σὲ κάποια χαρούμενη καὶ εὐθυμὴ κατάσταση. Καὶ θὰ ἀναφερθῶ καὶ στὸ θέμα τοῦ πῶς κάνουν μερικὲς ἐμφανίσεις σ' αὐτοὺς πού εἶναι ζωντανοί. Μοῦ διηγήθηκε κάποιος καὶ μοῦ εἶπε: Ἐφοῦ παρακάλεσα μὲ ἐπιμονὴ καὶ πολὺ πόνον τὸν Θεὸ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν κατάστασι τῆς ψυχῆς πού χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα, εἶδα σὲ ὄραμα κατὰ τὴ διάρκειά τῆς νύχτας τὸν ἑαυτὸ μου νὰ βρίσκεται σὲ ἓνα ἀμπέλι, καὶ τὸ σῶμα μου νὰ εἶναι χωρισμένο ἀπὸ μένα καὶ νὰ κοιτῆται σὲ μικρὴ ἀπόστασι νεκρό. Καὶ καταλάβαινα βέβαια ὅτι ἤμουν χωρισμένος ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ εἶχα τὸν νοῦ καὶ τὸ μυαλό μου νηφάλια, ὅμως δὲν μποροῦσα νὰ ἀνανήψω ἀπὸ τὸ ὄνειρο, οὔτε νὰ ἀντιληφθῶ ἢ νὰ γνωρίσω μὲ ποιὸ σχῆμα καὶ μορφὴ βρισκόμουν ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ ὑπαρξὴ τῆς ψυχῆς μου ἦταν πραγματικὴ καὶ ὄχι φανταστικὴ. Νὰ μὴ νομίσει βέβαια κανεὶς, ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ τὸ θάνατο διαλύεται καὶ χάνεται σὰν καπνὸς ἢ σύννεφο, ὅπως ἡ ψυχὴ καὶ ἡ πνοὴ τῶν ἀλόγων ζώων. Καὶ ἄκουσε τὸν Χριστὸ ὁ ὁποῖος μᾶς διδάσκει τὴν ὑπόστασι καὶ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς μας, λέγοντας: «Μὴ φοβᾶστε ἀπὸ ἐκεῖνους πού θανατώουν τὸ σῶμα σας, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ θανατώσουν τὴν ψυχὴ»⁵⁵. Ὡστε οἱ ψυχὲς μετὰ τὸν θάνατο τοῦ σώματος παραμένουν οὐσιαστικὰ, σύμφωνα μὲ τοὺς μύθους τοῦ Ὠριγένη. Γιατί ὁ ἄνθρωπος δὲν σπέρνει μέσα στὴ μήτρα ἄνθρωπον ἄψυχο, ἀλλὰ τέλειον, καὶ γεννιέται ἄνθρωπος ἔμψυχος. Οὔτε βέβαια

55. Ματθ. 10, 28.

θρωπον. Ούτε γὰρ σῶμα πρὸ τῆς ψυχῆς ὑφίστατο, οὔτε ψυχὴ πρὸ τοῦ σώματος. Οἱ δὲ περὶ αἰρετικὸν λέγουσι, Σῶμα ἄψυχον σπείρει καὶ καταβάλλεται. Ἀλλὰ ψυχὴ μὲν τοῦ ἀλόγου ἐστίν, ἢ διὰ πνεύματος τοῦ ἀέρος γινομένη ἐν τῷ αἵματι ζωτικὴ κίνησης, ἣτις
5 ἐκ τῶν στοιχείων τὴν ὑπαρξιν ἔχουσα, ἐν αὐτοῖς πάλιν διαλύεται τοῦ ζώου θνήσκοντος.

Ψυχὴ δὲ ἀνθρώπου ἐστὶν οὐσία λογικὴ, ἀθάνατος, νοερά, οὐκ ἐκ στοιχείων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχουσα. Οἷαν οἶδεν αὐτὸς μόνος, καὶ ὅθεν οἶδε, καὶ ὡς οἶδε συστησάμενος, οὐκ ἄναρ-
10 χον μὲν ὑπάρχουσαν, ἀτελεύτητον δὲ διαμένουσαν πᾶσαν ψυχὴν σώματι ἐνωθεῖσαν· καὶ γὰρ καὶ ἐκ τῶν ἐμβρύων ἢ ἐκτρομάτων μετὰ τὸν ἐξεικονισμόν αἱ ψυχαὶ οὐ θανατοῦνται, οὐδὲ ἀπόλλυνται, ἀλλὰ σὺν ἡμῖν πρὸς τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἀναστάσει ἐπισυνάγονται, τῇ ἀρρήτῳ ἐνεργείᾳ καὶ παντοδυνάμῳ τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα διὰ βρα-
15 χέων ὑμῖν περὶ τῆς ψυχῆς, οὐ δογματικῶς, ἀλλ' ἀγαπητικῶς, εἴρηται. Τὰ δὲ λοιπὰ, δυσωποῦμεν τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς καὶ διδασκάλους τοὺς καθ' ἡμᾶς διορθοῦντας, ἀναπληρῶσαι περὶ τῶν ψυχῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Β.

20 Πολλὰ καρδίαι πιστῶν ἔχουσι κρυπτὸν σκάνδαλον καὶ δισταγμὸν περὶ τῆς τῶν σωμάτων ἡμῶν ἀναστάσεως, ἐννοούμενοι, πῶς τὸ σῶμα τὸ ὑπὸ μυρίων θηρίων καὶ πετεινῶν καταβρωθέν, καὶ ὑπὸ ἀμετρήτων ἰχθύων ἀναλωθέν, καὶ ἐν τῷ θυθῶ ἀφοδευθέν καὶ διαλυθέν,
25 πῶς συνάγεται καὶ εἰς ἀνάστασιν ἔρχεται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁλος ὁ Χριστιανὸς καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Χριστιανοῦ πίστις ἐστί. Πίστις δὲ ἀληθὴς ἐστὶν ἢ ἀπερίεργος συγκατάθεσις. Ἐπεὶ ἐὰν θέλωμεν περιεργάζεσθαι τὰ ρήματα καὶ πράγματα τῆς Γραφῆς
30 τοῦ Θεοῦ, ἀπολλύμεθα καὶ εἰς θυθοὺς ἀπιστίας ποντιζόμεθα. Οὐ λέγω σοι μόνον περὶ ἀναστάσεως, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῆς ἡμῶν τῆς

σῶμα ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν ψυχὴν, οὔτε ψυχὴ πρὶν ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἐνῶ οἱ ὀπαδοὶ αἰρετικοῦ λένε, ὅτι σπέρνει καὶ βάζει μέσα σῶμα ἄψυχο. Καὶ ἡ ψυχὴ βέβαια εἶναι ἡ ζωτικὴ κίνησις τοῦ ἀλόγου ζώου, ἡ ὁποία δημιουργεῖται μὲ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρα στὸ αἷμα του, ἡ ὁποία ψυχὴ, ἐπειδὴ ἔχει τὴν ὑπαρξὴ της ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, διαλύεται πάλι σ' αὐτὰ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ ζώου.

Ἡ ψυχὴ ὅμως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι οὐσία λογικὴ, ἀθάνατη, νοερή, καὶ ἔχει τὴν ὑπαρξὴ της ὄχι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ εἶναι τέτοια πού μόνον αὐτὸς γνωρίζει, καὶ ὅπως τὴ γνωρίζει, καὶ τὴ δημιουργεῖ ὅπως αὐτὸς ξέρει, καὶ δὲν εἶναι βέβαια χωρὶς ἀρχή, ἀλλὰ παραμένει ἀθάνατη κάθε ψυχὴ πού ἐνώθηκε μὲ σῶμα. Γιατὶ καὶ οἱ ψυχὲς τῶν ἐμβρύων ἢ τῶν ἐκτρομάτων, ἀφοῦ ἔγιναν κατ' εἰκόνα Θεοῦ, δὲν πεθαίνουν, οὔτε χάνονται, ἀλλὰ θὰ συναχθοῦν μαζί μὲ μᾶς μπροστὰ στὸν Θεὸ κατὰ τὴν ἀνάστασις, μὲ τὴν ἀπερίγραπτη ἐνέργεια τοῦ παντοδύναμου Θεοῦ.

Αὐτὰ εἶχα νὰ σοῦ πῶ μὲ συντομία γιὰ τὴν ψυχὴ, ὄχι δογματικὰ, ἀλλὰ μὲ ἀγάπη. Τὰ ὑπόλοιπα σχετικὰ μὲ τὶς ψυχὲς παρακαλῶ τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς καὶ ὀρθοδόξους δασκάλους μας νὰ τὰ συμπληρώσουν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 92η

Πολλὲς καρδιὲς πιστῶν σκανδαλίζονται κρυφὰ καὶ ἔχουν ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀνάστασις τῶν σωμάτων μας, σκεπτόμενοι πῶς τὸ σῶμα ποῦ καταβροχθίστηκε ἀπὸ μύρια θηρία καὶ πτηνά, καὶ φαγώθηκε ἀπὸ ἀμέτρητα ψάρια, καὶ ἀφοδεύτηκε στὸν βυθὸ τῆς θάλασσας καὶ διαλύθηκε, πῶς συγκεντρώνεται καὶ ἔρχεται σὲ ἀνάστασις;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁλος ὁ Χριστιανὸς καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι πίστις. Καὶ πίστις ἀληθινὴ εἶναι ἡ χωρὶς περιέργεια συγκατάθεσις. Γιατὶ, ἐὰν θέλουμε νὰ περιεργαζόμεστε τὰ λόγια καὶ τὰ γεγονότα τῆς Γραφῆς τοῦ Θεοῦ, χανόμεστε καὶ βυθίζόμεστε στὰ βάθη τῆς ἀπιστίας. Δὲν σοῦ μιλῶ μόνον γιὰ τὴν ἀνάστασις, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν

ἀρχαίας διαπλάσεως, ἐὰν μὴ μετὰ ἀπλῆς καρδίας καὶ πίστεως ἀπεριέργον τὴν Γραφὴν ἐκδεξώμεθα. Ἴδου γὰρ λέγει «Καὶ ἔλαβεν ὁ Θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς». Καὶ πάλιν λέγει, ὅτι «Τῆς 5 φωνῆς σου ἤκουσα ἐν τῷ παραδείσῳ περιπατοῦντος». Εἶτα χεῖρας μὴ ἔχοντος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀσωμάτου ὑπάρχοντος, πῶς ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς; Πόδας αὐτοῦ μὴ ἔχοντος, μηδὲ γλῶσσαν, πῶς ἤκουσε τῆς φωνῆς αὐτοῦ περιπατοῦντος, καὶ ἐφοβήθη ὁ Ἀδάμ; Ὁρᾷς, ὅτι μετὰ πίστεως ἀπεριέργου δεῖ τὰς θεί- 10 ας δέχεσθαι Γραφάς; Ἐπεὶ, ἐὰν δῶς τῷ Σατανᾷ ἄδειαν λογισμοῦ σου περιεργίας καὶ ἀπιστίας ὑποσπεύρειν, οὐ φείσεται καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ σκάνδαλά σοι ὑποτίθεσθαι.

Οὕτως οὖν, παρακαλῶ, καὶ τὸν περὶ ἀναστάσεως τῶν σωμάτων λόγον πίστει δεξώμεθα, ὁμολογοῦντες, ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ 15 νῦν ἔστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσωσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀναστήσονται». Εἰ γὰρ πιστεύσομεν αὐτὸν παντοδύναμον εἶναι, πάντως ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἀγαγόν, εὐκοπώτερον τὸ πλάσμα τὸ ὑπ' αὐτοῦ πλασθὲν καὶ διὰ θανάτου διαχυθὲν, ἀναπλάσαι καὶ ἀνακαινίσασθαι δυνήσεται. Εἰ πιστεύομεν, 20 καθὼς εἶπεν ὁ Δαβὶδ, ὅτι «ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Θεοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς», ὅπου δ' ἂν καὶ ἀπέλθῃ τὸ σῶμα καὶ διαλυθῇ, καὶ καταβρωθῇ, ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ πῦρ καὶ τὰ θηρία, καὶ ἐξάγει ἐξ αὐτῶν τὸ σῶμα, ὃ ἔλαβον καὶ ἔφαγον, καὶ ὃ κατέπιον, καὶ ὃ κατεπόντισαν. Οὐ γὰρ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει τὸ νε- 25 κρούμενον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ μυριῶν ἢ ἄλλων αἰτιῶν ἀναλωθῇ, εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ὅθεν συνέστηκεν, ἐκεῖ καὶ ἀπέρχεται, τοῦτ' ἔστιν, εἰς τὸ τοῦ ἡλίου τὸ θερμόν, καὶ εἰς τὰ ὕδατα τὸ ὑγρόν, καὶ εἰς τὴν γῆν τὸ ξηρόν καὶ ὡς ἐν παραθήκῃ τινὶ ἐν αὐτοῖς ἀπόκειται καὶ φυλάττεται ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως, ἐν ἣ 30 δύνάμις τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐτῶν αὐτὸ πάλιν ἀνίστησι, καθὰ καὶ ἀπ' ἀρχῆς ὅτε αὐτὸ πεποίηκε.

Καὶ ὅπως ἐκ φυσικῆς τινος ἀκολουθίας πείσω, ὅτι εἰς τὰ στοι-

ἀρχική μας δημιουργία, ἐὰν δὲν δεχθοῦμε τὴ Γραφή μὲ καθαρή καρδιά καὶ πίστη χωρὶς περιέργεια. Γιατί, νὰ, λέγει· «Καὶ ἔλαβε ὁ Θεὸς χῶμα ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο καὶ φύσηξε στὸ πρόσωπό του πνοὴ ζωῆς»⁵⁶. Καὶ πάλι λέγει· «Ἐκούσα τὴ φωνὴ σου καθὼς περπατοῦσες στὸν παράδεισο»⁵⁷. Ὅμως, ἀφοῦ ὁ Θεὸς δὲν ἔχει χέρια, ἀλλὰ εἶναι ἀσώματος, πῶς φύσηξε στὸ πρόσωπό του πνοὴ ζωῆς; Ἀφοῦ δὲν εἶχε πόδια, οὔτε γλώσσα, πῶς ὁ Ἀδὰμ ἄκουσε τὴ φωνὴ του καθὼς περπατοῦσε καὶ φοβήθηκε; Βλέπεις ὅτι πρέπει νὰ δεχόμεστε τὶς Γραφές μὲ πίστη καὶ χωρὶς περιέργεια; Γιατί, ἂν δώσεις στὸν Σατανᾶ ἄδεια νὰ σπείρει κρυφὰ στὸν λογισμό σου περιέργεια καὶ ἀπιστία, δὲν θὰ διστάξει νὰ σοῦ ὑπαγορεύει καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ σκανδαλώδεις σκέψεις.

Ἔτσι λοιπὸν, παρακαλῶ, νὰ δεχθοῦμε καὶ τὸν λόγο γιὰ τὴν ἀνάσταση τῶν σωμάτων, ὁμολογώντας, ὅτι «ἔρχεται ὥρα, ἣ ὁποία ἤδη βρίσκεται κοντὰ, κατὰ τὴν ὁποία οἱ νεκροὶ θὰ ἀκούσουν τὴ φωνὴ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ἀναστηθοῦν»⁵⁸. Γιατί, ἂν πιστεύουμε ὅτι εἶναι παντοδύναμος καὶ ὅπως ἅποτε ἔφερε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξία, θὰ μπορέσει τὸ πλάσμα ποὺ αὐτὸς ἔπλασε, καὶ μὲ τὸν θάνατο διαλύθηκε, νὰ τὸ ξαναπλάσει καὶ νὰ τὸ ἀνακαινίσει. Ἐὰν πιστεύουμε, ὅπως εἶπε ὁ Δαβὶδ, ὅτι τὰ πέρατα τῆς γῆς βρίσκονται στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ⁵⁹, ὅπου καὶ νὰ πάει τὸ σῶμα καὶ νὰ διαλυθεῖ, ἀκόμα καὶ ἂν καταφαγωθεῖ, στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ βρίσκεται καὶ τὸ νερὸ καὶ ἡ φωτιὰ καὶ τὰ θηρία, καὶ βγάζει μέσα ἀπὸ αὐτὰ τὸ σῶμα ποὺ πῆραν καὶ ἔφαγαν, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο κατάπιαν καὶ ἐκεῖνο ποὺ καταθύθισαν. Γιατί τὸ σῶμα ποὺ πεθαίνει δὲν χάνεται, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ ὅταν ἀπὸ μύριες ἄλλες αἰτίες διαλυθεῖ στὰ τέσσερα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελέστηκε, καὶ πηγαίνει ἐκεῖ, δηλαδή στὸν ἥλιο τὸ στοιχεῖο τὸ θερμὸ, στὰ νερὰ τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο καὶ στὴ γῆ τὸ στερεό, ἀποτίθεται σ' αὐτὰ σὰν σὲ κάποια παρακαταθήκη, καὶ φυλάγεται μέχρι τὴν ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως, κατὰ τὴν ὁποία ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ τὸ ἀνασταίνει πάλι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ, ὅπως καὶ στὴν ἀρχή, ὅταν τὸ δημιούργησε.

Καὶ γιὰ νὰ σὲ πείσω ἀπὸ κάποιο φυσικὸ ἐπακόλουθο, ὅτι τὸ

56. Γεν. 2, 7.

57. Γεν. 3, 10.

58. Ἰω. 5, 28.

59. Ψαλμ. 94, 1.

*χεῖα ἀναλύεται καὶ διαιρεῖται τὸ ἀποθνήσκον σῶμα, ἄκουσον τὸ
 ζωτικὸν καὶ ζωοποιὸν στοιχεῖον καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις καὶ ἐν τοῖς ἀν-
 θρώποις, καὶ ἐν παντὶ ἐμψύχῳ κινουμένῳ τὸ αἷμά ἐστι, τοῦτ' ἐστὶν
 ἡ θερμὴ τοῦ πυρὸς τοῦ στοιχείου ἐνεργητικὴ κίνησις· ἐν μὲν τοῖς
 5 ἀλόγοις δεσμοῦσα καὶ συνέχουσα καὶ κινουσα τὰ τρία στοιχεῖα.
 Καὶ διὰ τοῦτο ὡς δεσμοῦ τυγχάνοντος τοῦ αἵματος, εἰάν κενωθῆ
 καθ' ὑπερβολήν, εἴτε ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε ἀπὸ παντὸς ζώου, εὐ-
 θέως ἀποθνήσκει τὸ ζῶον καὶ ὁ ἄνθρωπος· κἂν δὲ μὴ κενωθῆ, ἐξ-
 ἔλθῃ δὲ ἡ θερμὴ καὶ ζωτικὴ αὐτοῦ κίνησις καὶ ἐνέργεια, ὁμοίως
 10 εὐθέως ἀποθνήσκει. Ὅτι δὲ τὸ θερμὸν στοιχεῖόν ἐστι τὸ ζωτικόν,
 πειθέτωσάν σε τὰ τῶν ὀρνίθων ὡς διὰ τῆς θάλψεως ζωοποιούμε-
 να. Ὅμοίως καὶ ὁ λέβης τοῦ ὕδατος διὰ τοῦ πυρὸς ἀναζῶν καὶ κι-
 νούμενος, καὶ φωνὴν τινα τῆ βράσει ποιούμενος. Αἶ γὰρ θεῖαι
 Γραφαὶ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα, ὕδωρ ζῶν τὸ κινούμε-
 15 νον καὶ ἐξαλλόμενον καὶ ἡχοῦν ὀνομάζουσι. Καὶ τάχα διὰ τοῦτό
 φησιν ὁ Θεὸς τῷ Θεῷ, ὅτι «Παρά σοὶ πηγὴ ζωῆς». Ἐπειδὴ πᾶσα
 πηγὴ μιμεῖται τὴν ἡμετέραν ζωὴν, καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνά-
 στασιν. Τίχεται μὲν γὰρ τὸ τῆς πηγῆς ὕδωρ, ὥσπερ νήπιον ἐν
 σκοτεινοῖς γαστροῖς τῆς ἀδύσσου διαλυόμενον καὶ εἰς φῶς προερ-
 20 χόμενον καὶ κινούμενον καὶ φωνὴν εὐθέως ἀφιέμενον. Εἶτα ἐν λέ-
 βητι ἀντλούμενον, ὥσπερ μέλος τεμνόμενον, εὐθέως γίνεται νε-
 κρούμενον, καὶ μὴ κινούμενον, μηδὲ φωνὴν τινα ποιούμενον.
 Ἐπὶ δὲ τὸ πῦρ ὑπὸ τὸν λέβητα ὑποβάλλῃς, ὡς ἂν ἴδια τοῦ θερμοῦ
 στοιχείου ψυχούμενα, εὐθέως εἰς τὸ πρότερον αὐτοῦ τῆς πηγῆς
 25 σχῆμα ἐπανέρχεται, ἀναζῶν καὶ ἀναπηδῶν καὶ φωνὴν ἐν τῷ
 ἀναζῆν ἀφιέμενον. Ὡσαύτως καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα καὶ πᾶν
 σπόρμιον, εἰάν μὴ διὰ τῆς ἡλιακῆς θερμῆς καταθαλφθῆ, οὐ ριζοῖ,
 οὐδὲ ζωογονεῖται. Εἰ δὲ εἰς φῶς προέρχεται, οὐδὲ γονὴν ἐργάζε-
 ται. Κἂν τεῦθεν ὁ χειμὼν διὰ τοῦ ψυχροῦ στοιχείου, τὴν ἀκαρπίαν
 30 μὲν τοῖς φυτοῖς, τὴν ἀγονίαν δὲ καὶ ἀτεκνίαν τοῖς ζώοις ποιεῖ, ἐν
 οἷς τρόπῳ τινὶ μιμεῖται τὴν τοῦ θανάτου κατῆφειαν. Ὑποχωρεῖ τῷ
 ψύχει ἢ τρογῶν, καὶ κρύπτεται ἢ χελιδῶν, σιγᾶ ἢ ἀηδῶν, καὶ ὡς ἐν
 τάφοις τισίν, οὕτω τοῖς ἐνσωμάτοις ταμείοις οἱ ἄνθρωποι κατα-*

σῶμα πεθαίνοντας ἀναλύεται καὶ διαιρεῖται στὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πλάστηκε, ἄκουσε. Τὸ στοιχεῖο τὸ ζωντανὸ καὶ ζωτικὸ καὶ στὰ ἄλογα ζῶα, καὶ στοὺς ἀνθρώπους, καὶ σὲ κάθε ἔμψυχο πού κινεῖται, εἶναι τὸ αἷμα, δηλαδή ἡ θερμὴ ἐνεργητικὴ κίνηση τοῦ στοιχείου τῆς φωτιᾶς, ἡ ὁποία στὰ ἄλογα ζῶα συνδέει καὶ συγκρατεῖ καὶ κινεῖ τὰ ἄλλα τρία στοιχεῖα. Καὶ γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ τὸ αἷμα εἶναι σύνδεσμος, ἐὰν χυθεῖ ὑπερβολικά, εἴτε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, εἴτε ἀπὸ κάθε ζῶο, τὸ ζῶο καὶ ὁ ἄνθρωπος πεθαίνουν ἀμέσως. Ἀκόμα καὶ ἂν δὲν χυθεῖ, ἀλλὰ βγεῖ ἡ θερμὴ καὶ ζωτικὴ κίνηση καὶ ἐνέργειά του, πάλι ἀμέσως πεθαίνει. "Οτι βέβαια τὸ θερμὸ στοιχεῖο εἶναι τὸ ζωτικὸ, ἃς σὲ πείσουν τὰ αὐτὰ τῶν πτηνῶν, τὰ ὁποῖα ζωογονοῦνται μὲ τὴ θερμότητα. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ καζάνι τοῦ νεροῦ, ξαναζωντανεύοντας μὲ τὴ φωτιά καὶ κινούμενο, μὲ τὴ βράση παράγει καὶ κάποια φωνή. Γιατὶ οἱ ἅγιες Γραφές καὶ ὁ Κύριος στὴ Σαμαρείτιδα⁶⁰, ὀνομάζουν νερὸ ζωντανὸ αὐτὸ πού κινεῖται καὶ χοροπηδᾷ καὶ κάνει θόρυβο. "Ἴσως μάλιστα γι' αὐτὸ λέγει ὁ Θεὸς στὸν Θεό, ὅτι: «Σὲ σένα ὑπάρχει ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς»⁶¹, ἐπειδὴ κάθε πηγὴ μιμεῖται τὴ δική μας ζωὴ, καὶ τὸν θάνατο καὶ τὴν ἀνάσταση. Γιατὶ τὸ νερὸ τῆς πηγῆς γεννιέται σὰν νήπιο στὴ σκοτεινὴ κοιλιὰ τῆς ἀδύσσου, διαλύεται καὶ ἔρχεται στὸ φῶς καὶ κινεῖται καὶ ἀμέσως βγάζει φωνή. "Ἐπειτα ὅταν χύνεται στὸ καζάνι, σὰν μέλος πού κόβεται, ἀμέσως νεκρῶνεται καὶ δὲν κινεῖται, οὔτε βγάζει κάποια φωνή. "Ὅταν ὅμως βάλεις κάτω ἀπὸ τὸ καζάνι φωτιά, σὰν νὰ ἐμψυχώνονται τὰ στοιχεῖα τοῦ θερμοῦ στοιχείου, ἀμέσως τὸ νερὸ ἐπανέρχεται στὴν ἀρχικὴ μορφή τῆς πηγῆς, ξαναζωντανεύοντας, ἀναπηδώντας καὶ βγάζοντας φωνὴ καθὼς ξαναζωντανεύει. Το ἴδιο καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα καὶ κάθε τι πού σπέρνεται, ἐὰν δὲν ξεσταθεῖ ἀπὸ τὴ θερμότητα τοῦ ἡλίου, δὲν ριζώνει, οὔτε ζωντανεύει, καὶ ἐὰν ἔρθει στὸ φῶς, δὲν καρποφορεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ χειμῶνας μὲ τὸ ψυχρὸ στοιχεῖο προκαλεῖ τὴν ἀκαρπία στὰ φυτὰ καὶ στὰ ζῶα τὴν ἀτεκνία, στὰ ὁποῖα κατὰ κάποιο τρόπον μιμεῖται τὴν κατῆφεια τοῦ θανάτου. Μὲ τὸ κρῦο ἀποσύρεται τὸ τρυγόνι καὶ κρύβεται τὸ χελιδόνι, παύει νὰ κελαῖδεῖ τὸ ἀηδόνι, καὶ σὰν σὲ κάποιους τάφους, ἔτσι οἱ ἄνθρωποι κρύβονται σὲ ἀσφαλῆ δωμάτια, καταφεύ-

60. Ἰω. 4, 14.

61. Ψαλμ. 35, 10.

κρύπτονται, πρὸς τὴν θέρμην, ὡσπερ πρὸς ζωὴν καταφεύγοντες· καὶ τῆς χωριζομένης τοῦ ἡμετέρου τῆς τοῦ αἵματος θερμότητος, ὁ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς γίνεται.

Διόπερ ἐὰν ἀνασχίσης τὸ νεκρωθὲν εὐθέως σῶμα, χολὴν μὲν
5 καὶ χυμὸν καὶ φλέγμα ἐν αὐτῷ εὐρήσεις· αἷμα δὲ οὐδαμῶς. Πρῶ-
τον γὰρ τὸ θερμὸν στοιχεῖον ὑποχωρεῖ ἐκ τοῦ σώματος· δεύτερον
τὸ ὑγρὸν, καὶ τρίτον τὸ ψυχρὸν· λοιπὸν, οὐκ ἀπομένει ἐν τῷ τάφῳ
καὶ ἐν τῇ γῆ, εἰ μὴ τὸ ξηρὸν, τοῦτ' ἔστιν ὁ χουῖς, ὃν ἔλαβεν ὁ Θεὸς
ἀπὸ τῆς γῆς. Ἡ γῆ μόνον τὸ ἴδιον αὐτῆς κρατεῖ. Τὰ δὲ ἄλλα τρία
10 στοιχεῖα εἰς τοὺς ἰδίους τόπους ἀπέρχονται· τὸ θερμὸν εἰς πῦρ, τὸ
ψυχρὸν εἰς τὸν ἀέρα, τὸ ὑγρὸν εἰς τὰ ὕδατα. Ὀσπηνίκα γοῦν ἡ ἀνά-
στασις γίνεται, συντρέχουσι κελεύσει Θεοῦ τὰ στοιχεῖα πρὸς ἑαυ-
τά. Πάλιν ὁμοίως καὶ ἡ ψυχὴ ἔρχεται ἐν αὐτοῖς, καὶ ἀνίσταται ὀλό-
κληρος ὁ ἄνθρωπος.

15 "Ὅταν οὖν δισταγμὸς τίς σοι περὶ ἀναστάσεως γίνηται, ὁρῶν-
τός σου τὸν χουῖν τὸν ἄψυχον ἐν τῷ τάφῳ, καὶ διαποροῦντός σου,
πῶς ἡ σποδὸς αὕτη ἢ οἰκτρὰ δύναται γενέσθαι ἔμψυχος ὀλόκλη-
ρος ἄνθρωπος· εὐθέως ἀπόβλεπον εἰς αὐτόν, καὶ ὄψει ἐν σοὶ τὸν
τύπον τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως ἤδη γεγενημένον. Πόθεν
20 γάρ, εἰπέ μοι, σὺ ἀνέστης καὶ ὀλόκληρος ἄνθρωπος γέγονας; οὐκ
ἀπὸ σπορᾶς οἰκτρᾶς καὶ ρυπαρᾶς καὶ μικρᾶς, ὡσπερ ἐκ τάφου ἐκ
μήτρας δυνάμει Θεοῦ ἀνέστης; Εἰ δὲ τὸ ἄψυχόν σε τῆς κόνεως
τῶν σωμάτων εἰς ἀπιστίαν περιβάλλει, φάσκοντός σου, Πῶς τὸ ἄ-
ψυχον ἀναγεννᾶται ἔμψυχον; ἔχεις περὶ τούτου ἀπ' αὐτῆς τῆς κο-
25 σμοποιίας μέχρι καὶ νῦν πολλὰς ἀναστάσεως γεννήσεις ἐξ ἀψύ-
χων ἔμψυχους οὔσας. Ἐψυχὸς ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ, ὡς πολλᾶ-
κις εἶπον, προέρχεται ἡ τῶν σωμάτων πάντων ἔμψυχος κίνησις.
Ἐψυχα τὰ ὕδατα, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν καὶ γέγονε, καὶ γίνεται ἕως νῦν
ἐμψύχων ζώων γέννησις, καὶ πετεινῶν ἀνάπτησις καὶ ἀνάστασις.
30 Ἐψυχός ἐστιν ἡ γῆ, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς γέγονε πάντων ἐμψύχων κτη-
νῶν καὶ ἐρπετῶν ἡ ἀνάστασις. Ἐψυχός ἐστι ὁ ἀήρ, ἀλλὰ μέχρι
νῦν τίκει ἔμψυχον ζωῦφιον, πετεινῶν ἀνάστασιν. Λοιπὸν πρὸς
τάς τοιαύτας πάσας τὰς ἐξ ἀψύχων ἔμψυχους ἀναστάσεις ἀποβλέ-

γοντας στη ζέστη, σάν νά εἶναι ζωή. Καί ὅταν ἡ θερμότητα τοῦ αἵματος χωρίζεται ἀπό τὸ σῶμα μας μέ τήν ὑποχώρηση τοῦ αἵματος, γίνεται ὁ χωρισμός τῆς ψυχῆς.

Γι' αὐτό, ἐάν ἀνοίξεις ἀμέσως τὸ πεθαμένο σῶμα, θά βρεῖς μέσα σ' αὐτό χολή καί χυμὸ καί φλέγμα, καί ὄχι αἷμα. Γιατί πρῶτο ὑποχωρεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα τὸ θερμὸ στοιχεῖο. Δεύτερο τὸ ὑγρὸ, καί τρίτο τὸ ψυχρὸ. Ἐπομένως δέν μένει στὸν τάφο καί στὴ γῆ, παρὰ μόνο τὸ ξερὸ στοιχεῖο, δηλαδή τὸ χῶμα, πού πήρε ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴ γῆ. Ἡ γῆ μόνο τὸ δικό της στοιχεῖο κρατᾶ, ἐνῶ τὰ ἄλλα τρία στοιχεῖα πηγαίνουν στοὺς δικούς τους τόπους. Τὸ θερμὸ στὴ φωτιά, τὸ ψυχρὸ στὸν ἀέρα, τὸ ὑγρὸ στὰ νερά. Ὅταν λοιπὸν γίνεται ἡ ἀνάσταση μέ διαταγή τοῦ Θεοῦ συνενώνονται πάλι τὰ στοιχεῖα μεταξύ τους, ἔρχεται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καί ἡ ψυχὴ σ' αὐτά, καί ἀνασταίνεται ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος.

Ὅταν λοιπὸν σοῦ παρουσιαστῆι κάποια ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀνάσταση καθὼς βλέπεις τὸ ἄψυχο χῶμα στὸν τάφο, καί ἀναρωτιέσαι, πῶς αὐτὴ ἡ ἐλεεινὴ στάχτη μπορεῖ νά γίνει ὁλόκληρος ἄνθρωπος μέ ψυχὴ, ἀμέσως στρέψε τὸ βλέμμα στὸν ἑαυτὸ σου, καί θά δεῖς σ' αὐτὸν τὸν τύπο τῆς ἀνάστασης τῶν σωμάτων ἤδη καμωμένον. Γιατί πές μου Ἄπὸ ποῦ ἀναστήθηκες ἐσὺ καί ἔγινες ὁλόκληρος ἄνθρωπος; Δέν ἀναστήθηκες ἀπὸ ἐλεεινὴ καί βρώμικη καί μιαιερὴ σπορᾶ ἀπὸ τὴ μήτρα, σάν μέσα ἀπὸ τάφο, μέ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ; Ἐάν ὅμως ἡ ἄψυχη σκόνη τῶν σωμάτων σέ βάζει σέ ἀμφιβολία μέ τὸ νά λές, Πῶς αὐτὸ τὸ ἄψυχο ξαναγεννιέται καί γίνεται ἔμψυχο, ἔχεις γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ τὴ δημιουργία μέχρι τώρα πολλές γεννήσεις ἀνάστασης πού ἀπὸ ἄψυχες εἶναι ἔμψυχες. Ὁ ἥλιος εἶναι ἄψυχος, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτόν, ὅπως εἶπα πολλές φορές, προέρχεται ἡ ἔμψυχη κίνηση ὅλων τῶν σωμάτων. Τὰ νερά εἶναι ἄψυχα, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔγινε καί γίνεται μέχρι τώρα ἡ γέννηση ἔμψυχων ζώων, καί πέταγμα πρὸς τὰ ἑπάνω καί ἀνάσταση πτηνῶν. Καί ἡ γῆ εἶναι ἄψυχη, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὴν ἔγινε ἡ ἀνάσταση ὅλων τῶν ἔμψυχων κτηνῶν καί ἔρπετῶν. Ὁ ἀέρας εἶναι ἄψυχος, ἀλλὰ μέχρι τώρα γεννᾶ ἔμψυχα ζωῦφια καί ἀνάσταση πτηνῶν. Παρατηρώντας λοιπὸν ὅλες αὐτὲς τὶς ἔμψυχες ἀναστάσεις ἀπὸ ἄψυχα, πίστευε ὅτι μόνο μέ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ

πων, πίστευε δυνάμει μόνῃ Θεοῦ, καὶ τῆς γῆς ἀψύχου κόνεως, καὶ σαρκὸς ἔμψυχον γίνεσθαι τὴν ἀνάστασιν. Ὁ γὰρ βουλήσει καὶ λόγῳ μόνῳ, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι συστησάμενος τὰς ἀσσωμάτους τῶν ἀγγέλων δυνάμεις, καὶ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλατταν καὶ πᾶσαν τὴν ὄρατὴν καὶ ἀόρατον κτίσιν, πολλῶ μᾶλλον εὐκολωτέρως καὶ ἀκωλύτως, λόγῳ μόνῳ καὶ ἐπιτροπῇ ἀναστήσει καὶ ἀναπλάσει καὶ τὰ τῶν νεκρῶν σωμάτων, οἷῳ τρόπῳ κελεύει, ὡς αὐτὸς μόνος Δημιουργὸς αὐτῶν ἐπίσταται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Γ.

10 *Τί ἐστὶ τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι; Οὐ γὰρ δυνατόν ἀνθρώπῳ, οἴκου καὶ τέκνων ἐπιμελουμένῳ καὶ ἐν κόσμῳ διάγοντι, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ πάντως περὶ τῆς διὰ λόγου προσευχῆς τοῦτο ὁ Ἀπόστολος εἶρηκε, καθὰ καὶ ὁ Χριστὸς φησιν, ὅτι, «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με». Ἄλλ' ὁ διηνεκῶς τὰ καλὰ ἐργαζόμενος, εἴτε εἰς εὐπορίας, εἴτε καὶ ἄλλας κατὰ Θεὸν διακονίας, οὗτος ἀδιαλείπτως προσεύχεται. Καὶ γὰρ καὶ ἐν κλίνῃ καὶ ἐν 20 ὁδῷ καὶ ἐν τραπέζῃ καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, δύναται ἡ καρδιά προσεύχεσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Δ.

25 *Πόθεν ὀρώμεν παρ' ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς ὑπὲρ ἄλλα τινὰ ἔθνη ἄπιστα, πολλοὺς πολλάκις κολοβοὺς καὶ ποδαλγοὺς καὶ λεπροὺς καὶ ἐπιληπτικοὺς καὶ ἄλλαις τισὶν νόσοις κατεχομένους;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τινὲς μὲν ἔδοξαν περὶ τούτου, ὅτι, ὡς ἀγαπῶν ἡμᾶς ὁ Θεός, τὰ τοιαῦτα πάθη συνεχώρησεν ἡμῖν. Ἄλλ' οὐ πᾶσι δεκτὴ ἐστὶν ἡ

γίνεται ἡ ἔμφυχη ἀνάστασις καὶ τῆς ἀψυχῆς σκόνῃς τῆς γῆς καὶ τῆς σάρκας. Γιατί αὐτὸς ποῦ μόνο μὲ τὴ θέληση καὶ τὸν λόγο του δημιούργησε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία τὶς ἀσώματες ἀγγελικὲς δυνάμεις, καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα καὶ ὅλη τὴν ὄρατὴ καὶ ἀόρατη κτίσις, πολὺ περισσότερο εὐκόλα καὶ ἀνεμπόδιστα μόνο μὲ τὸν λόγο καὶ τὴν ἐπιστάσιάν του θὰ ἀναστήσει καὶ θὰ ξαναπλάσει καὶ τὰ σώματα τῶν νεκρῶν, μὲ τὸν τρόπο ποῦ διατάζει, ὅπως αὐτὸς μόνος ὁ Δημιουργὸς τοὺς γνωρίζει.

ΕΡΩΤΗΣΗ 93η

Τί σημαίνει τό, «Νὰ προσεύχεστε ἀδιάκοπα»⁶²; Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν στὸν ἄνθρωπο, ποῦ φροντίζει σπίτι καὶ παιδιὰ, καὶ ζεῖ μέσα καὶ κόσμος, νὰ προσεύχεται ἀδιάκοπα.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὅπωςδήποτε ὁ Ἀπόστολος δὲν τὸ εἶπε αὐτὸ γιὰ τὴν προσευχὴν ποῦ γίνεται μὲ λόγο, ὅπως λέγει καὶ ὁ Χριστός, ὅτι· «Δὲν θὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καθένας ποῦ μὲ ἀποκαλεῖ, Κύριε, Κύριε, ἀλλὰ αὐτὸς ποῦ κάνει τὸ θέλημα ἐκείνου ποῦ μὲ ἔστειλε»⁶³, ἀλλὰ αὐτὸς ποῦ κάνει διαρκῶς καλὰ ἔργα, εἴτε καλωσύνες, εἴτε ἄλλες ὑπηρεσίες σύμφωνες μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς προσεύχεται ἀδιάκοπα. Γιατί καὶ στὸ κρεβάτι καὶ στὸν δρόμο καὶ στὸ τραπέζι καὶ στὴν ἀγορᾶ, καὶ σὲ κάθε τόπο, μπορεῖ ἡ καρδιὰ νὰ προσεύχεται.

ΕΡΩΤΗΣΗ 94η

Γιατί βλέπουμε σὲ μᾶς τοὺς Χριστιανούς περισσότερο ἀπὸ κάποια ἄλλα ἄπιστα ἔθνη, πολλές φορές πολλοὺς ἀκρωτηριασμένους, ἄλλους νὰ πονοῦν τὰ πόδια τους, καθὼς καὶ λεπρούς καὶ ἐπιληπτικούς, ἢ νὰ κατέχονται ἀπὸ κάποιες ἄλλες ἀρρώστειες;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Μερικοὶ βέβαια νόμισαν γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ, ἐπέτρεψε σὲ μᾶς αὐτὰ τὰ πάθη. Ὅμως αὐτὴ ἡ δικαιολο-

63. Ματθ. 7, 21.

τοιαύτη ἀπολογία. Οὐκοῦν ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι καὶ ἐκ γένους καὶ ἐξ ἀέρων καὶ ἐκ διαίτης πολυποικίλου καὶ καθύγρου, καὶ πολυοινίας καὶ πολυφαγίας. Καὶ ὅτι μὲν εἰσιν ἀέρες τοιοῦτοι, δηλοῦσιν Αὐλήσιοι, μηδέποτε ποδαλγὸν ἔχοντες. Ὅτι δὲ ἔστι καὶ δίαιτα 5 τροφῶν καὶ ποτῶν νοσοποιός, μαρτυρεῖ τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ τρυφηλῆς καὶ πολυκρέου καὶ πολυοίνου καὶ πολυζώμου διαίτης ὑπάρχοντες, λοιπὸν δὲ καὶ ἐκ γένους καὶ ἐξ ἀέρων ἐρημικῶν καὶ ξηρῶν τυγχάνοντες, οὐ τοσοῦτους ἀσθενεῖς, ποδαλγούς καὶ κυλλούς καὶ λεπρούς καὶ δαιμονιῶντας ἔχουσι; 10 Καὶ ἕτερα δὲ πλεῖστα ἔθνη εἰσὶ καὶ εἰδώλοις λατρεύοντα, καὶ οὐχ ὡς ἔτυχε τὰς τοιαύτας νόσους ἔχοντα, διὰ τὴν ξηρότητα καὶ ἀέρων εὐκρατῶν καθαρότητα.

Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖς, Τί οὖν; ἔστι ἐκ τρυφῆς καὶ σπατάλης, καὶ ἄλλων ἐδεσμάτων ἐπιληπτικούς καὶ δαιμονιῶντας γενέσθαι; Περὶ 15 τούτου ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος περὶ τινῶν δαιμονιῶντων, ὅτι «Τὸ γένος τοῦτο οὐκ ἐξέρχεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία». Οὐκοῦν, ἐὰν ἐκ νηστείας ἐξέρχεται πολλάκις, καὶ ἐκ σπατάλης καὶ ἐκ τρυφῆς καὶ ἐτέρων σωματικῶν αἰτιῶν εἰσέρχεται, κατὰ Θεοῦ συγχώρησιν. Καὶ γοῦν πρὸ ὀλίγου χρόνου τῆς ἀλώσε- 20 ως Κύπρου παραγενόμενός τις φιλόσοφος καὶ ἰατρός σοφιστῆς ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, καὶ θεωρήσας τὸ πλῆθος τῶν πασχόντων, ἔλεγε· Δύνασθε τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ διὰ διαίτης τινός καὶ διὰ τινῶν καθαρσιῶν καὶ ἀφαιμάξεων ἰάσασθαι, καὶ δὴ κατὰ κέλευσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἐπιχειρήσας τοὺς πλείους ἰά- 25 σατο.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Ε.

Πάνυ πολυζήτητον παρὰ πᾶσιν ἔστι τό, Πόθεν ἐξ αὐτῆς τῆς γεννήσεως καὶ νεαρᾶς ἡλικίας εὐρίσκονται φυσικῶς πρᾶεῖς, ἄλλοι ὀργίλοι, ἕτεροι φιλόβιοι καὶ 30 πόρνοι, ἄλλοι μισογύναιοι καὶ ἐγκρατεῖς; καὶ εἰσὶ τινες πάλιν φύσει εὐμετάδοτοι, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ

γία δὲν εἶναι δεκτὴ ἀπὸ ὅλους. Ἐγὼ λοιπὸν πιστεύω ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται καὶ στὴν κληρονομικότητα, καὶ στοὺς ἀνέμους καὶ στὴν πολυποίκιλη καὶ γεμάτη ὑγρασία διαβίωσή μας, καὶ στὸ ὅτι πίνουμε καὶ τρώμε πολὺ. Καὶ ὅτι βέβαια φταῖνε οἱ ἀνεμοὶ, τὸ δείχνουν οἱ Αὐλήσιοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ποτὲ πόνον στὰ πόδια. Ὅτι πάλι καὶ ἡ δίαιτα τῶν τροφῶν καὶ ποτῶν ποὺ κάνουμε προκαλεῖ ἀρρώστιες, τὸ βεβαιώνει τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ καὶ αὐτοί, ἐπιδὴ κάνουν ζωὴ ἀπολαυστική, μὲ πολλὰ κρέατα καὶ πολλὰ κρασιὰ καὶ πολλοὺς ζωμούς, καὶ ἐπιπλέον ἔχουν τὴν κληρονομικότητα καὶ τοὺς ξηροὺς ἀνέμους τῆς ἐρήμου, δὲν ἔχουν τόσο πολλοὺς ἀρρώστους, ἀνθρώπους ποὺ πονοῦν τὰ πόδια τους, καὶ χωλοὺς καὶ λεπροὺς καὶ δαιμονισμένους; Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ πολλὰ ἄλλα ἔθνη ποὺ λατρεύουν εἰδῶλα καὶ ἔχουν σὲ μεγάλο βαθμὸ αὐτὲς τὶς ἀρρώστιες, ἕξαιτίας τῆς ξηρότητας καὶ καθαρότητας τῶν εὐκρατων ἀνέμων.

Ἄλλὰ ἴσως πεῖς· Τί λοιπόν; Εἶναι δυνατόν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση καὶ τὴν σπατάλη καὶ τὶς ἄλλες τροφὲς νὰ γίνονται ἐπιληπτικοὶ καὶ δαιμονισμένοι; Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἄκουσε τὸν Χριστὸ ποὺ λέγει γιὰ κάποιους δαιμονισμένους· «Τὸ γένος αὐτὸ δὲν φεύγει ἀλλιῶς, παρὰ μόνο μὲ προσευχὴ καὶ νηστεία»⁶⁴. Ἐπομένως, ἐὰν πολλὰς φορὲς φεύγει μὲ τὴν νηστεία, καὶ προκαλεῖται, κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν σπατάλη καὶ τὴν ἀπόλαυση, καθὼς καὶ ἀπὸ ἄλλες σωματικὲς αἰτίες. Καὶ πραγματικὰ λίγο χρόνο πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κύπρου πῆγε κάποιος φιλόσοφος καὶ γιατρὸς σοφιστῆς στὸν ναὸ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, καὶ βλέποντας τὸ πλῆθος τῶν ἀρρώστων εἶπε· Μπορεῖτε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, μὲ κάποια δίαιτα καὶ καθάρσια καὶ ἀφαιμάξεις νὰ θεραπευθεῖτε, καὶ ἐπιχειρώντας τὸ ἔργο αὐτό, ὕστερα ἀπὸ ἐντολὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τοὺς περισσότερους τοὺς θεράπευσε.

ΕΡΩΤΗΣΗ 95η

Ἐνα θέμα ποὺ συζητεῖται πολὺ ἀπὸ ὅλους, εἶναι τό· Γιατὶ ἀπὸ τὴ γέννησή τους καὶ τὴ νεαρὴ ἡλικία τους ἄλλοι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους πρᾶοι, ἄλλοι δὲξύθυμοι, ἄλλοι φιλόζωοι καὶ πόρνοι, ἄλλοι μισοῦν τὶς γυναῖκες καὶ εἶναι ἐγκρατεῖς,

φυσικῶς εὐμετάδοτοι, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ φυσικῶς
τινες εὐρίσκονται εὐνούστατοι, καὶ διανοητικοί,
ἄλλοι δὲ νωθροί, ἀνόητοι, καὶ ἐξῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

5 Περὶ τούτου εἴρηται μὲν ἡμῖν ἐν ἰδιωτικῷ πονήματι, ἐν ᾧ
ἀρξάμενοι ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ ἡλίου ἀνατολῆς τὰς χώρας, καὶ
μέχρι τῆς δύσεως, καὶ πάλιν ἀπ' αὐτῆς δὴ κύκλῳ μέχρι τοῦ βορρᾶ,
καὶ καθεξῆς, καὶ ἕως αὐτὴν τὴν ἀνατολήν, ἐδείξαμεν, ὡς ὅτι οὐχ ὁ
Θεὸς ἐστὶν ὁ ποιῶν τόνδε τὸν ἄνθρωπον σώφρονα, ἕτερον δὲ
10 πάλιν πόρνον· οὐδὲ μὴν τοῦτον μὲν ὀργίλον, τὸν δὲ ἄλλον μακρό-
θυμον, ἀλλὰ γένη τινά εἰσι, καὶ κράσεις χωρῶν καὶ τόποι καὶ
στοιχείων καὶ ἀέρων καὶ καιρῶν τροπαὶ καὶ παραλλαγαί. Λοιπὸν
δὲ καὶ αἰτίαι φυσικαὶ καὶ τοῖς στοιχείοις τοῦ σώματος παρακο-
λου-θοῦσαι, δι' ἄντινων καὶ τροπῶν καὶ αἰτιῶν καὶ καιρῶν καὶ
15 κράσεων ἐὰν εὐρεθῆ πλημμύρα τοῦ θερμοῦ στοιχείου ἐν τῇ ὥρᾳ
τῆς συλλήψεως τοῦ βρέφους, γίνεται τὸ τικτόμενον θερμῆς κρά-
σεως καὶ φιλόδιον καὶ εὐμετάδοτον. Εἰ δὲ πάλιν τῇ κινήσει τοῦ
ψυχροῦ στοιχείου ἢ σύλληψις γίνεται, ἀγνοτέρας ἕξεως καὶ
ψυχροτέρας τὸ γεννώμενον εὐρίσκεται. Ὅμοίως λοιπὸν καὶ ἐπὶ
20 τῶν ἄλλων δύο στοιχείων· τὸ μὲν ξηρόν, μηνιαστὴν καὶ πικρὸν
καὶ νηφάλιον καὶ δεινὸν ἀποτίκτει ἄνθρωπον, τὸ δὲ ὑγρὸν,
νωθρὸν καὶ ὑλαῖον καὶ γαστρίμαργον καὶ ρυπαρόν. Ἐὰν γὰρ
θεῖα κελεύσει εἴπωμεν γεννώμενον καὶ γινόμενον τοῦτον μὲν τὸν
ἄνθρωπον πονηρόν· οὐ μόνον δέ, ἀλλ' οὔτε ὁ σώφρων ἄνθρωπος
25 ἄξιός εὐρεθήσεται μι-σθοῦ. Ὁ γὰρ Θεὸς ἐποίησεν αὐτὸν
σώφρονα· οὔτε μὴν ὁ πόρνος ἢ ὁ ὀργίλος ἄξιός ἐστι κολάσεως
ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοιοῦτος γενόμενος. Ὅθεν τὰ τοιαῦτα ἐκ φύσεως, ἢ
φρόνησις καὶ ἢ σωφροσύνη, ἃ οὐκ ἀρεταὶ λέγονται ὑπὸ ἀγίων
Πατέρων, ἀλλὰ φυσικὰ προτερήματα καὶ πλεονεκτήματα, ἅτινα
30 οἱ τῶν Ἑλλήνων μωρολόγοι ἀστρολόγοι κατὰ τῶν ἄστρον κίνη-
σιν ἐμυθολόγησαν τοῖς ἀνθρώποις γίνεσθαι. Ὡς γοῦν προεῖπον,
ἐν ἐτέρῳ πλατύτερον περὶ τούτων εἰρήκαμεν.

καὶ ἄλλοι πάλι εἶναι ἀπὸ τῆ φύση τους ἀπλόχεροι, καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ ἀπὸ τῆ φύση τους ἐπίσης εἶναι καὶ φιλικοὶ καὶ σὺφρονες, καὶ ἄλλοι νωθοὶ, ἀνόητοι καὶ τὰ παρόμοια;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ μιλήσαμε σὲ κάποιον ἰδιωτικὸ πόνημά μας, στὸ ὁποῖο ἀρχίζοντας ἀπὸ τὶς χῶρες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου καὶ φτάνοντας μέχρι τὴ δύση, καὶ ἀπὸ αὐτὴν κυκλικά μέχρι τὸν βορρᾶ, καὶ στὴ συνέχεια πάλι μέχρι τὴν ἀνατολή, ἀποδείξαμε πῶς δὲν εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ κάνει τὸν ἕνα ἄνθρωπο συνετὸν καὶ τὸν ἄλλο πόρνον, οὔτε αὐτὸν ὀργίλο καὶ τὸν ἄλλον ὑπομονητικὸ, ἀλλὰ ὅτι ὑπάρχουν κάποια γένη καὶ ἰδιοσυγκρασίαι χωρῶν, καὶ τόποι, καὶ τροπὲς καὶ παραλλαγὲς στοιχείων τῆς φύσεως καὶ ἀνέμων καὶ καιρῶν. Αὐτὲς λοιπὸν οἱ φυσικὲς αἰτίαι ἐπηρεάζουν καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ σώματος καὶ ἐὰν μὲ αὐτὲς τὶς τροπὲς καὶ αἰτίαι καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τὶς θερμοκρασίαι συμβεῖ πλημμύρα τοῦ θερμοῦ στοιχείου τὴν ὥρα τῆς συλλήψεως τοῦ βρέφους, αὐτὸ ποὺ γεννιέται γίνεται θερμῆς κράσεως καὶ ἀγαπᾶ τὴ ζωὴ καὶ εἶναι ἀπλόχερο. Ἐὰν ὅμως ἡ σύλληψη γίνῃ μὲ τὴν κίνησιν τοῦ ψυχροῦ στοιχείου, αὐτὸ ποὺ γεννιέται ἔχει ἀγνότερη καὶ ψυχρότερη συνήθεια. Τὸ ἴδιον συμβαίνει λοιπὸν καὶ μὲ τὰ ἄλλα δύο στοιχεῖα. Τὸ ξηρὸ στοιχεῖον γεννᾷ τὸν ἄνθρωπο ὀργίλο καὶ φαρμακερὸ καὶ νηφάλιο καὶ φοβερό, ἐνῶ τὸ ὑγρὸ στοιχεῖον τὸν κάνει νωθρό, ἄγριο, λαίμαργο καὶ βρωμιάρη. Γιατί, ἂν ποῦμε ὅτι μὲ θεϊκὴ ἐντολὴ γεννιέται καὶ γίνεται αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος πονηρός, ὄχι μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὁ συνετὸς ἄνθρωπος θὰ εἶναι ἀξιὸς ἀμοιβῆς, ἀφοῦ ὁ Θεὸς τὸν ἔκανε συνετὸν, οὔτε φυσικὰ ὁ πόρνος ἢ ὁ ὀργίλος εἶναι ἀξιὸς τιμωρίας, ἀφοῦ ἔγινε τέτοιος ἀπὸ τὸν Θεόν. Γι' αὐτὸ, αὐτὰ ποὺ ὀφείλονται στὴ φύση, ἢ φρόνησιν καὶ ἢ σωφροσύνη, τὰ ὁποῖα δὲν λέγονται ἀρετὲς ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρας, ἀλλὰ φυσικὰ προτερήματα καὶ πλεονεκτήματα, οἱ μωροὶ ἀστρολόγοι τῶν Ἑλλήνων φαντάστηκαν, ὅτι αὐτὰ γίνονται στοὺς ἀνθρώπους σύμφωνα μὲ τὴν κίνησιν τῶν ἀστρον. Ὅπως λοιπὸν εἶπα καὶ στὴν ἀρχή, σὲ ἄλλο πόνημά μου μίλησα ἀναλυτικώτερα γι' αὐτά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΤ΄.

«Ὅτι θαμβεῖται πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις πολλὰ φοβερὰ
 καὶ κατάπληκτα ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ἀνθρώπων γινόμενα.
 Διὸ παρακαλοῦμεν, εἰ δυνατόν, κἄν ἐκ μέρους μαθεῖν, τί
 5 δῆποτε πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἢ καὶ ἀρχόντων καὶ βασιλέων,
 πονηροὶ ὄντες, καὶ πονηρῶν πολλάκις μαθημάτων καὶ αἰρέ-
 σεων καὶ ἀσεβειῶν διδάσκαλοι, πᾶσαν σχεδὸν τὴν οἰκουμέ-
 νην καταβλάποντες, πολυχρόνιοι ἐπὶ πολὺ γίνονται, ἐπ' ἀπω-
 λείᾳ ψυχῶν πολλῶν καὶ λαῶν τὸ μακροχρόνιον κομισάμενοι.
 10 Ὅτεροι δὲ εὐσεβεῖς, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν καὶ θεοσέβειαν τῷ κό-
 σμῳ κηρύττοντες καὶ αἴτιοι πολλῶν ψυχῶν εἰς σωτηρίαν γι-
 νόμενοι, ὀλιγοχρόνιοι βιοῦσι, καὶ ἐν νεότητι τελευτῶσιν. Ἄλ-
 λοι πάντες ἐξ Ἑλλήνων βουλευσάμενοι βαπτισθῆναι, πρὸ
 μιᾶς πολλάκις ἢ δευτέρας ἡμέρας τοῦ βαπτισθῆναι καὶ σω-
 15 θῆναι, ἐτελεύτησαν ἐν ταῖς ἰδίαις ἀμαρτίαις ἀπελθόντες ἐν
 γεέννῃ. Ὅτεροι δὲ ἐπὶ πενήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα χρόνους
 σημείοις καὶ τέρασι διαλάμποντες, εὐθέως ἀπέθανον ἐν κα-
 κοῖς διαληφθέντες. Καὶ ὁ μὲν δυνάστης δυσσεβῆς, ἀσθενεῖα
 περιπεσὼν, ἢ ἐν πολέμῳ ἀνελθὼν, συνετάξατο καθ' ἑαυτόν,
 20 ὅτι εἴπερ ἐὰν μετὰ νίκης ὑποστρέψῃ, ἢ τῆς κλίνης ἐξανασηθῆ,
 κλείει μὲν τὰς ἐκκλησίας, ἀνοίγει δὲ τοὺς τῶν εἰδώλων ναοὺς
 καὶ ὁ ταῦτα βουλευσάμενος ἔζησε, καὶ τὰ εἰδωλα ἤνοιξεν.
 Ὅτερος δὲ τύραννος τοῦναντίον συνετάξατο, ὅτι ἐὰν τῆς κλί-
 νης καὶ τῆς νόσου ἀπαλλαγῆ, ἀνοίγει μὲν τὰς ἐκκλησίας,
 25 κλείει δὲ τὰ εἰδωλεῖα, καὶ δίδωσιν εὐποιίας, ἐλευθεροῖ αἰχμα-
 λωσίας· εἶτα καὶ τὴν διατύπωσιν πάντων τούτων τῶν ἀγαθῶν
 ἔγραψε, καὶ μάρτυρας ἀνατέθεικε· καὶ δὴ οὐκ ἀνέστη, ἀλλ', ἐν
 ἀμαρτίαις ὄν, ἐτελεύτησε, καὶ οὐδὲν τῶν τοσούτων ἀγαθῶν
 γέγονε· καὶ ἕτερα δὲ μυρία τοιαῦτα ἔστι καθ' ἡμέραν εἶδεσθαι
 30 γινόμενα. Διὸ οἱ μὲν Ὅλληνες ἀποροῦνται, ἀπρονόητον εἶναι
 τὸν κόσμον ἐνόμισαν. Οἱ δὲ πιστοὶ δισταγμὸν πολλάκις τινὰ
 εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δίκαιοκρίσιαν κατὰ ψυχὴν ἔχοντες, τινὶ μὲν
 τοῦτο ἐξειπεῖν οὐ τολμῶσι, μόνον δὲ ὅτι ἔσωθεν ἔσω σκανδα-
 λιζόμενοι τὴν καρδίαν κατακαίονται».

ΕΡΩΤΗΣΗ 96η

“Οτι μένει κατάπληκτη ὅλη ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων, γιὰ τὰ πολλὰ φοβερά καὶ καταπληκτικὰ ποὺ συμβαίνουν μὲ τοὺς θανάτους τῶν ἀνθρώπων. Γι’ αὐτὸ παρακαλοῦμε, ἂν εἶναι δυνατόν, ἔστω καὶ μερικῶς νὰ μάθουμε, γιατί τέλος πάντων πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἢ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς βασιλεῖς, ἐνῶ εἶναι κακοί, καὶ πολλὲς φορὲς διδάσκουν καὶ πονηρὰ μαθήματα καὶ αἰρέσεις καὶ ἀσέβειες, βλάπτοντας σχεδὸν ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη, ζοῦν συνήθως πολλὰ χρόνια, χρησιμοποιοῦντας τὴ μακροχρόνια ζωὴ τους γιὰ τὴν ἀπώλεια πολλῶν ψυχῶν καὶ λαῶν. Καὶ ἄλλοι εὐσεβεῖς, ποὺ κηρύπτουν κάθε ἀρετὴ καὶ θεοσέβεια στὸν κόσμον, καὶ γίνονται αἴτιοι τῆς σωτηρίας πολλῶν ψυχῶν, ζοῦν λίγα χρόνια καὶ πεθαίνουν νέοι.” Ἄλλοι πάλι Ἕλληνες, ποὺ ἀποφάσισαν νὰ βαπτιστοῦν, πολλὲς φορὲς μὰ ἢ δύο μέρες πρὶν νὰ βαπτιστοῦν καὶ νὰ σωθοῦν, πέθαναν μέσα στὶς ἁμαρτίες τους πηγαίνοντας στὴ γέεννα τῆς φωτιᾶς. Ἄλλοι πάλι, οἱ ὅποιοι ἐπὶ πενήντα ἢ καὶ ὀγδόντα χρόνια διέπρεψαν κάνοντας θαύματα καὶ ἀσυνήθιστα σημεῖα, πέθαναν ἀμέσως μόλις ἔπεσαν σὲ ἁμαρτίες. Καὶ ὁ ἀσεβὴς βέβαια δυνάστης, ποὺ ἔπεσε σὲ βαρεῖα ἀρρώστια, ἢ πῆγε σὲ πόλεμον, ὑποσχέθηκε στὸν ἑαυτό του, ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψει νικητὴς ἢ σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ κρεβάτι, θὰ κλείσει τὶς ἐκκλησίαις καὶ θὰ ἀνοίξει τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς. Καὶ αὐτὸς ποὺ τὰ σκέφτηκε αὐτὰ ἔζησε, καὶ ἄνοιξε τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων. Ἐνας ἄλλος τύραννος ὑποσχέθηκε ἀντίθετα, ὅτι ἐὰν ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ τὴν ἀρρώστια, θὰ ἀνοίξει τὶς ἐκκλησίαις καὶ θὰ κλείσει τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς, καὶ ὅτι θὰ κάνει ἀγαθοεργίας καὶ θὰ ἐλευθερώσει τοὺς αἰχμαλώτους. Στὴ συνέχεια τὴν ὑπόσχεση ὅλων αὐτῶν τῶν καλῶν τὴν ἔγραψε καὶ τὴν κατέθεσε σὲ μάρτυρες. Καὶ ὅμως δὲν σηκώθηκε, ἀλλὰ πέθανε εὐρισκόμενος στὶς ἁμαρτίες, καὶ κανένα ἀπὸ τὰ τόσο πολλὰ ἀγαθὰ δὲν ἔγινε. Ἄλλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ κάθε μέρα νὰ συμβαίνουν μύρια τέτοια περιστατικά. Γι’ αὐτὸ οἱ Ἕλληνες, κυριευμένοι ἀπὸ ἀπορία, νόμισαν ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἔχει κάποιον ποὺ νὰ φροντίζει γι’ αὐτόν. Οἱ πιστοὶ πάλι, ἔχοντας πολλὲς φορὲς μέσα στὴν ψυχὴ τους κάποια δυσπιστία γιὰ τὴ δικαιοκρισία τοῦ Θεοῦ, δὲν τολμοῦν βέβαια νὰ τὸ πουν αὐτό, ἀλλὰ μέσα τους σκανδαλίζονται καὶ καίεται ἡ καρδιά τους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτι μὲν νόμος ἐστὶ Γραφικός, ὁ λέγων, «Χαλεπώτερά σου μὴ ἐκζητεί, καὶ ἰσχυρότερά σου μὴ ἐξέταζε», οἶδαμεν, ὅμως καὶ γέγραπται, ὅτι «Τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ ἄβυσσος πολλή». Ἄλλ' ἐστὶ
 5 πάλιν ὁ λέγων, ὅτι «Γνωρίζει ὁ Θεὸς δικαιώματα καὶ κρίματα αὐτοῦ τῷ Ἰσραήλ», λέγω δὴ τὸν πνευματικὸν κατὰ Χριστόν. Ἰσραήλ δὲ ἐρμηνεύεται «νοῦς ὁρῶν τὸν Θεόν». Οὐκοῦν ὁ τὸν Θεὸν ὁρῶν, δύναται παρ' αὐτοῦ ἐλλαμπόμενος τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, μαθεῖν τινα τῶν κριμάτων καὶ μυστηρίων Χριστοῦ· «Τὸ γὰρ Πνεῦμα, φησί,
 10 πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ». Εἰ γὰρ καὶ εἴρηται, «Τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου;», ἀλλ' ὁ Παῦλος καὶ οἱ κατὰ Παῦλον λέγουσιν, ὅτι «Ἡμεῖς νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν», καθὰ καὶ Ἰερεμίας φησὶν, ὅτι οὐ μὴ ποιήσῃ Κύριος πρᾶγμα, ὅπερ οὐκ ἀποκαλύψει τοῖς δούλοις αὐτοῦ προφήταις
 15 Εἰ δὲ τοῖς ἐν νόμῳ ἐδήλου, ὡς φησὶν ὁ Δαβὶδ, «Τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς καρδίας σου ἐδήλωσάς μοι», πολλῶ πλέον τοῖς ἐν τῇ χάριτι, οἵτινες ἔμαθον, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη», οἵτινες καὶ εἰσηλθόν, καὶ ἀνεπαύσαντο, εἰς θεῖά τινα πράγματα, «εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι», ὡς μαρτυρεῖ ἡ θεία Γραφή, οἵτινες ἔχοντες σὺν τῷ Πνεύματι καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν Χριστοῦ τὴν λέγουσαν, ὅτι «Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα». Καὶ πάλιν φησὶν, ὅτι «Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ὃ ἔὰν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι». Εἰ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ παντοκράτωρ Πατήρ,
 25 τρόπῳ τινὶ πνευματικῷ ἀρρήτως ἀποκαλύπτεται τοῖς δικαίοις, πόσῳ γε μᾶλλον οἱ λόγοι καὶ τὰ μυστήρια τῶν κτισμάτων αὐτοῦ; Εἰ γὰρ τοῖς Ἑλλήσι τοῖς ἀξίοις πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ θεογνωσίαν,

65. Σ. Σειρ. 3, 21.

68. Α' Κορ. 2, 10.

71. Ἰερ. 25, 4.

66. Ψαλμ. 35, 7.

69. Ὅπ. π. 16. Ρωμ. 11, 34.

72. Ψαλμ. 50, 8.

67. Ψαλμ. 147, 8.

70. Α' Κορ. 2, 16.

73. Α' Κορ. 2, 9.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπάρχει νόμος τῆς Γραφῆς πού λέγει· «Μή ζητᾶς πράγματα δυσκολοκατόρθωτα, καί τὰ ἀνώτερα ἀπό τίς δυνάμεις σου μή τὰ ἐξετάζεις καθόλου»⁶⁵. Γνωρίζουμε ὅμως ὅτι εἶναι γραμμένο ἀκόμα, ὅτι «Οἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνεξερεύνητες, ὅπως ἡ βαθεῖα ἄβυσσος»⁶⁶. Ἀλλά ὑπάρχει καί ἐκεῖνος πού λέγει, ὅτι «Ὁ Θεός κάνει γνωστές τίς ἀποφάσεις του στοὺς Ἰσραηλιῖτες»⁶⁷, ἐννοῶ φυσικά τὸν πνευματικό Ἰσραὴλ τοῦ Χριστοῦ. Ἰσραὴλ βέβαια σημαίνει «νοῦς πού βλέπει τὸν Θεό». Λοιπὸν αὐτὸς πού βλέπει τὸν Θεό, μπορεῖ, ἐμπνεόμενος ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, νὰ μάθει μερικὲς ἀπὸ τίς ἀποφάσεις καί τὰ μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, γιατί λέγει, «Τὸ Πνεῦμα τὰ ἐρευνᾷ ὅλα, ἀκόμα καί τὰ πιὸ κρυφὰ ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ»⁶⁸. Γιατί, ἂν καί ἔχει λεχθεῖ, «Ποιὸς γνώρισε τίς σκέψεις τοῦ Κυρίου»⁶⁹, ὅμως ὁ Παῦλος καί οἱ σύμφωνοι μὲ τὸν Παῦλο λένε ὅτι, «Ἐμεῖς ἔχουμε τὸν νοῦ καί τίς σκέψεις τοῦ Χριστοῦ»⁷⁰, ὅπως λέγει καί ὁ Ἱερεμίας· «Ὁ Κύριος δὲν κάνει κάτι πού νὰ μὴ τὸ φανερώσει στοὺς δούλους του προφήτες»⁷¹.

Καί ἐφόσον σ' αὐτοὺς πού ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸν νόμο ὁ Κύριος φανέρωνε τίς βουλές του, ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ, «Μοῦ φανέρωσες τὰ ἄγνωστα καί τὰ ἀπόκρυφα τῆς σοφίας σου»⁷², πολὺ περισσότερο τίς φανερώνει σ' αὐτοὺς πού ζοῦν στῆ χάρι, οἱ ὅποιοι ἔμαθαν «αὐτὰ πού μάτι δὲν εἶδε, καί αὐτὶ δὲν ἄκουσε, καί ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δὲν τὰ φαντάσθηκε»⁷³, σ' αὐτοὺς πού μπῆκαν καί ἀναπαύθηκαν σὲ κάποια θεϊκὰ πράγματα, «Στὰ ὅποια ἐπιθυμοῦν οἱ ἄγγελοι νὰ σκῦψουν καί νὰ τὰ δοῦν»⁷⁴, ὅπως βεβαιώνει ἡ ἅγια Γραφή, οἱ ὅποιοι ἔχουν μαζί μὲ τὸ Πνεῦμα καί τὸν Υἱὸ καί τὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεση τοῦ Χριστοῦ πού λέγει, «Θὰ ἔρθουμε ἐγὼ καί ὁ Πατέρας καί θὰ κατοικήσουμε μέσα του»⁷⁵. Καί πάλι λέγει· «Κανένας δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον ὁ Υἱός, καί ἐκεῖνος στὸν ὅποιο θέλει ὁ Υἱός νὰ τὸν ἀποκαλύψει»⁷⁶. Ἐὰν λοιπὸν καί ὁ ἴδιος ὁ Θεός καί παντοκράτορας Πατέρας, μὲ κάποιον τρόπο πνευματικό ἀποκαλύπτεται ἀπερίγραπτα στοὺς δίκαιους, πόσο περισσότερο φανερώνονται οἱ λόγοι καί τὰ μυστήρια τῶν κτισμάτων του; Γιατί, ἐφόσον στοὺς Ἕλληνες, τοὺς ἄξιους νὰ ἐπιστρέψουν καί νὰ γνωρίσουν τὸν Θεό, σχεδὸν τὸ

74. Α' Πέτρ. 1, 12.

75. Ἰω. 14, 23.

76. Μαθ. 11, 27.

σχεδὸν εἶπεῖν, τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ ἄστρον καὶ ἡλίου καὶ θαλάσσης καὶ στοιχείων καὶ σωμάτων καὶ πνευμάτων, τὸ μυστήριον ἐκ μέρους ἐγνώρισε καὶ ἀπεκάλυψε αὐτὰ ὁ Θεός, πόσω γε μᾶλλον τοῖς ἔνοικον αὐτὸν ἔχουσι;

5 Πολλαὶ μὲν οὖν περὶ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ζητημάτων ἐξ αἰώνων γεγόνασι ζητήσεις τε καὶ διερωτήσεις καὶ οὐ περὶ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τίνος χάριν ἀνὴρ ὅσιος περιπατῶν ἐν ὁδῷ, ἄφνω ἐτελεύτησεν, ἕτερος ἐν θαλανείῳ ὁμοίως τὴν ψυχὴν παρέδωκεν, ἕτερος ἐν τραπέζῃ τὸ ποτήριον δεξάμενος, σὺν αὐτῷ καὶ τὸ ποτή-
10 ριον τοῦ θανάτου ἔπιεν· ἄλλη γυνὴ τίκτουσα, ἄλλη ἐν τῷ θαλάμῳ ἀγνή καὶ παρθένος, τῇ ὥρᾳ τοῦ γάμου καὶ τῆς χαρᾶς ἐτελεύτησεν· ἄλλος εἰς ἱερωσύνην δικαίως προχειρισθείς, καὶ ψυχᾶς δυνάμενος σῶσαι, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ νοήσας ἀπέθανε. Περὶ ὧν ἀπάντων, ὁ μετὰ
15 Πατέρων διδαχὴν ἀκουέτω.

Ἐν ἀρχῇ ποιήσας ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πᾶσαν ταύτην τὴν ὀρωμένην κτίσιν, ἐκ τεσσάρων στοιχείων αὐτὴν παραδόξως κατεσκεύασε, καθὼς καὶ ἤδη προλαβὼν εἶπον, ἐκ πυρὸς καὶ ὕδατος, γῆς καὶ ἀέρος, ἐξ ὧν καὶ τὸ
20 σῶμα τὸ ἡμῶν καὶ τῶν ζώων σύγκειται. Δέδωκεν οὖν ὁ Θεὸς τοῦτοις τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις, ὥσπερ τισὶ στρατηγοῖς καὶ ἡνιόχοις, καθὼς καὶ αὐτὸς βούλεται, διοικεῖν καὶ ἄγειν, κυβερνᾶν τὴν ἐξ αὐτῶν, ὥσπερ ἐκ πατέρων τινῶν γεννηθεῖσαν καὶ σχεδιασθεῖσαν τῶν σωμάτων φύσιν. Ὅθεν καὶ ἔστιν εἶδесθαι ἀεὶ πάντα τὰ ἐπί-
25 γεια σώματα, καὶ φυτὰ καὶ ζῶα καὶ ἅπαν ἔμψυχόν τε καὶ ἄψυχον πρὸς τὴν τῶν ἀέρων καὶ τῶν στοιχείων κρᾶσιν ἀγόμενα καὶ ποιούμενα καὶ μεταποιούμενα καὶ παλαιούμενα, ἢ ψυχούμενα καὶ ζωογονούμενα ἢ φθειρόμενα. Εἰ δὲ ἀμφιβάλλειν δοκεῖς τοῖς εἰρη-
30 καὶ τοῖς πετεινοῖς καὶ τοῖς ἰχθύσι τῆς θαλάσσης, τοῖς μηδὲν πρὸς Θεὸν ἁμαρτήσασιν;

Οὐκοῦν καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἡμῶν τὸ ἐκ τῆς γῆς ληφθὲν σῶμα, ὁμοούσιον αὐτοῖς ὑπάρχον, θνητὸν καὶ φθαρτὸν, ἐκ τῶν αὐτῶν

μυστήριο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τῶν ἀστρων, τοῦ ἡλίου, τῆς θάλασσας, τῶν στοιχείων, τῶν σωμάτων καὶ τῶν πνευμάτων τὸ ἔκανε γνωστὸ καὶ τὸ φανέρωσε ὁ Θεός, πόσο περισσότερο τὸ φανέρωσε σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἔχουν νὰ κατοικεῖ μέσα τους;

Γιὰ τὰ ζητήματα αὐτὰ βέβαια καὶ παρόμοια ἔγιναν στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων πολλές συζητήσεις καὶ ἐρωτήσεις, καὶ ὄχι μόνο γι' αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ γιὰ ποιὸ λόγον, ὅσιος ἄνδρας περπατώντας στὸν δρόμον, ξαφνικὰ πέθανε, ἄλλος κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο παρέδωσε τὴν ψυχὴν του μέσα σὲ λουτρό, ἄλλος καθισμένος στὸ τραπέζι, ὅταν πῆρε τὸ ποτήρι, ἤπιε μαζί μὲ αὐτὸ καὶ τὸ ποτήρι τοῦ θανάτου. "Ὅπως καὶ γυναίκα καθὼς γεννοῦσε, καὶ ἄλλη στὸν νυμφικὸ θάλαμον, ἀγνή καὶ παρθένος, τὴν ὥρα τοῦ γάμου καὶ τῆς χαρᾶς πέθανε· ἄλλος πάλι ποὺ δέχτηκε δίκαια τὴν ἱερωσύνην καὶ μποροῦσε νὰ σώσει ψυχές, τὴν τρίτη ἡμέρα ἀρρώστησε καὶ πέθανε. Γιὰ ὅλους αὐτούς, ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἐξετάζει αὐτὰ μὲ πίστη ἅς τὰ ἐξετάζει, καὶ ἅς δέχεται τὴ λύση τῆς ἀπορίας του σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων.

Δημιουργώντας ὁ Θεὸς στὴν ἀρχὴν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ ὅλην αὐτὴν τὴν κτίσιν ποὺ φαίνεται, τὴν δημιούργησε κατὰ τρόπον παράδοξον ἀπὸ τέσσαρα στοιχεῖα, ὅπως εἶπα ἤδη προηγουμένως, ἀπὸ φωτιά, ἀπὸ νερὸν, ἀπὸ χῶμα καὶ τὸν ἀέρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται καὶ τὸ δικὸν μας σῶμα καὶ τῶν ζώων. Ἐδωσε λοιπὸν ὁ Θεὸς σ' αὐτὰ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, σὰν σὲ κάποιους στρατηγούς καὶ ἡνιόχους, ὅπως ὁ ἴδιος θέλει, νὰ διοικοῦν καὶ νὰ ὀδηγοῦν καὶ νὰ κυβερνοῦν τὴ φύσιν τῶν σωμάτων, σὰν νὰ γεννήθη καὶ σχεδιάσθη ἀπὸ κάποιους πατέρες. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι δυνατόν νὰ βλέπουμε πάντοτε ὅλα τὰ ἐπίγεια σώματα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα καὶ κάθε ἔμψυχο καὶ ἄψυχο νὰ ὀδηγοῦνται πρὸς τὴν ἔνωση τῶν ἀέρων καὶ τῶν στοιχείων καὶ νὰ γίνονται καὶ νὰ μεταποιοῦνται καὶ νὰ παλιῶνουν, ἢ νὰ παίρνουν ψυχὴν καὶ νὰ ἀναζωογονοῦνται, ἢ νὰ φθείρονται. Καὶ ἂν νομίζεις πῶς ἔχεις ἀμφιβολίας γι' αὐτὰ ποὺ εἰπώθησαν, πές μου, γιατί συμβαίνουν πολλοὶ θάνατοι στὰ ζῶα καὶ στὰ πτηνὰ καὶ στὰ ψάρια τῆς θάλασσας, τὰ ὁποῖα δὲν ἀμάρτησαν καθόλου στὸν Θεόν;

Ἐπομένως καὶ τὸ δικὸν μας ἀνθρώπινον σῶμα, τὸ ὁποῖον πάρθηκε ἀπὸ τὴν γῆν, ὄντας ὁμοούσιον μὲ αὐτὰ, θνητὸν καὶ φθαρτὸν, ἀποτελούμε-

στοιχείων καὶ τὴν σύστασιν ἔχον, ἐξ ὧν καὶ τὰ ζῶα συνέστηκεν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ θεία καὶ ἀρχεδότω προστάξει, ὑπὸ τῶν στοιχείων ὡσανεὶ τινων γεννητόρων αὐτοῦ, λόγῳ Θεοῦ διοικεῖται καὶ ἄγεται καὶ αὔξει καὶ ζῆ καὶ νοσεῖ καὶ τελευτᾷ. Ζωὴν δὲ καὶ τελευτὴν
 5 λέγω τὴν θεία δυνάμει φυσικῶς ἐκ τῆς τῶν στοιχείων ἐνώσεως καὶ διαιρέσεως συνισταμένην. Τρεῖς γὰρ οἶδα τάξεις λέγειν θανάτου· μίαν τὴν κατὰ κοινουῦ ἰδίῳ θανάτῳ συνισταμένην, δευτέραν δὲ ὡς τὴν Κορινθίων ποτὲ ἀναξίως κοινωνούντων, καὶ κατὰ θείαν ἀπειλήν αὐτοῖς πεμπομένην, οἷαν καὶ εἰς τὸν πρωτότοκον Αἰγύπτου,
 10 οὐ κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν ἀέρων ἢ στοιχείων γεγενημένην, ἀλλὰ καὶ κατὰ θείαν ὀργήν. Τρίτην δὲ τὴν τῶν κατὰ ἄρρητον κρῖμα Θεοῦ κρημιζομένων ἢ πνιγομένων ἢ καταχωννυμένων, ἀδίκων τε καὶ δικαίων, ὡς ἐπὶ τῶν νῆων τοῦ Ἰώβ. Ὁμοίως καὶ ζωῆς δύο εἶναι διαφορὰς ἐπισημάμεθα. Μίαν μὲν τὴν κατὰ κοινουῦ φυσικῶς,
 15 ὡς πολλάκις εἶπον, ἐκ προνοίας Θεοῦ διὰ τῆς τῶν στοιχείων εὐτάκτου καὶ εὐκράτου διοικήσεως συνισταμένην. Ἐτέραν δὲ τὴν θεοδώρητον, λέγω δὴ τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαριζομένην, οἷα ἦν Ἐζεκιίου κατὰ τὴν νόσον ζωὴ τῶν πεντεκαίδεκα χρόνων, καὶ ἡ Λαζάρου μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἑτέρων τοιούτων.

20 Δεῖ γὰρ ἡμᾶς πρὸς τούτοις ἐπίστασθαι, ὅτιπερ ὡς δεσπόζων ὁ Θεὸς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῶν φύσεων καὶ τῶν στοιχείων καὶ πάντων, ὅπου μὲν βούλεται, προστίθῃσι ζωὴν. Ὅπου δὲ καλεῖται, ἐπάγει καὶ ἐπὶ δικαίους θάνατον, ὡς φησι πρὸς Μωυσέα· «Ὅτι προστεθήτω Ἀαρὼν πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ» καὶ
 25 πάλιν αὐτῷ τῷ Μωυσῆ· «Ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος, καὶ τελεύτα». Ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι ὡσπερ καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ Δαβὶδ καὶ ἄλλοι τινὲς πολλάκις πατέρες λαῶν καὶ ἐθνῶν βασιλεῖς μεγάλοι, πρὸς τὴν τοῦ λαοῦ ἀξίαν καὶ προσθήκας καὶ ὑφαιρέσεις τῶν ἐκ Θεοῦ κομίζονται, πολλάκις δὲ καὶ δικαίοις τισὶν ἐπὶ πλείῳ προκοπαί
 30 διὰ τῆς προσθήκης τοῦ χρόνου μέλλουσι, προστίθῃσιν ὁ Θεὸς ὑπὲρ τὴν φυσικὴν ζωὴν, τὴν τοῦ σώματος ζωὴν. Ἀλλ' οὐ περι

77. Α' Κορ. 11, 18 ἔ.

80. Δ' Βασ. 20, 6.

78. Ἐξ. 12, 29.

81. Ἰω. 11, 44.

79. Ἰωβ 1, 19.

82. Ἀριθμ. 20, 24.

νο ἀπὸ τὰ ἴδια στοιχεῖα καὶ ἔχοντας τὴν ἴδια σύνθεση, ἀπὸ τὰ ὅποια ἔγιναν καὶ τὰ ζῶα, μὲ θεϊκὴ καὶ ἀρχικὴ προσταγή, ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ, μὲ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, διοικεῖται καὶ ὀδηγεῖται καὶ αὐξάνει καὶ ζεῖ καὶ ἀρρωσταίνει καὶ πεθαίνει. Ζωὴ βέβαια καὶ θάνατο ὀνομάζω αὐτὰ πού μὲ θεϊκὴ δύναμη γίνονται μὲ τὴ φυσικὴ ἔνωση καὶ διαίρεση τῶν στοιχείων. Γιατὶ γνωρίζω τρεῖς κατηγορίες θανάτου. Μία αὐτὴν πού ἀφορᾷ τὸν συνηθισμένο θάνατο τοῦ καθενός. Δεύτερη τὴν κατηγορία ἐκείνων πού, ὅπως κάποτε οἱ Κορίνθιοι⁷⁷, πεθαίνουν ἐπειδὴ κοινωνοῦν ἀνάξια, ἣ ὅποια κατηγορία θανάτου στέλνεται σύμφωνα μὲ θεϊκὴ ἀπειλή, ὅπως ἐκείνη τῶν πρωτότοκων παιδιῶν τῆς Αἰγύπτου⁷⁸, ἣ ὅποια δὲν ἔγινε σύμφωνα μὲ φυσικὴ συνέπεια τῶν ἀέρων καὶ τῶν στοιχείων, ἀλλὰ μὲ τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τρίτη κατηγορία ἐκείνων πού σύμφωνα μὲ ἀπόρρητη κρίση τοῦ Θεοῦ γκρεμίζονται ἢ πνίγονται ἢ καταπλακώνονται, ἀδικῶν καὶ δίκαιων, ὅπως ἔγινε μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἰώβ⁷⁹. Τὸ ἴδιο καὶ τῆς ζωῆς γνωρίζουμε ὅτι ὑπάρχουν δύο διαφορές. Μία τὴν κοινὴ πού διαάγεται κατὰ τρόπο φυσικό, ὅπως εἶπα πολλές φορές, καὶ συνίσταται ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν μετρημένη καὶ σὲ καλὴ ἀναλογία ἀνάμιξη τῶν στοιχείων. Καὶ ἄλλη μία τὴ θεοδώρητη, αὐτὴν δηλαδὴ πού χαρίζει ὁ Θεός, ὅπως τὴ δεκαπεντάχρονη ζωὴ τοῦ Ἐζεκία⁸⁰, πού ἦταν ἀρρωστος, καὶ τοῦ Λαζάρου μετὰ τὴν ἀνάστασή του⁸¹, καὶ ἄλλων τέτοιων.

Γιατὶ πρέπει ἐπίσης νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι Κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῶν φύσεων καὶ τῶν στοιχείων καὶ ὄλων, ὅπου θέλει προσθέτει ζωὴ, καὶ ὅπου ἀποφασίζει ἐπιφέρει καὶ στοὺς δίκαιους θάνατο, ὅπως λέγει στὸν Μωυσῆ, «Ἄς προστεθεῖ καὶ ὁ Ἄαρὼν στοὺς πατέρες του»⁸², ἀλλὰ καὶ στὸν ἴδιο τὸν Μωυσῆ· «Ἀνέβα στὸ βουνὸ καὶ πέθανε»⁸³. Ἐγὼ πιστεύω, ὅτι ὅπως καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ λαῶν καὶ μεγάλοι βασιλεῖς ἐθνῶν, ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀξία τοῦ λαοῦ δέχονται προσθήκες ἢ ἀφαιρέσεις ἐτῶν, πολλές φορές μάλιστα καὶ σὲ μερικοὺς δίκαιους, οἱ ὅποιοι πρόκειται νὰ προκόψουν περισσότερο μὲ τὴν προσθήκη τοῦ χρόνου, αὐξάνει ὁ Θεός τὴ ζωὴ τοῦ σώμα-

83. Ἄριθμ. 27, 12 ἔ.

τούτων ἡμῖν νῦν τῶν σπανίων ὑπὸ Θεοῦ ἐν τισι προσθηκῶν καὶ ὑφαιρέσεων ζωῆς καὶ θανάτου ὁ λόγος ἐστίν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς κατὰ κοινου ἐν ὄλω τῷ γένει τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ζωῆς τε καὶ θανάτου τῶν ἡμετέρων σωμάτων. Πῶς ἐν τισι μὲν χώραι ὑγι-
 5 εινὰ ταῦτα καὶ πολυχρόνια γίνονται, ἐν ἄλλαις δέ, νοσερὰ καὶ ὀλιγοχρόνια. Πῶς τινὲς τόποι συχνῶς θανατικὰ ὑφίστανται, ἄλλαι δὲ χώραι ἐθνῶν ἀσεβῶν οὐδόλως θανατικῶν πείραν γινώσκουσι. Καὶ πόθεν ἐν τῷ αὐτῷ πολλάκις Ἑλλήνων ἢ Βαρβάρων ἢ πιστῶν γένει τινὲς μὲν πολυτεκοῦσι, πονηροὶ ὄντες, ἄλλοι δὲ ἀτεκνοῦσι,
 10 ἀγαθοὶ ὑπάρχοντες. Καὶ πάλιν τινὲς εὐσεβοῦντες ὀλιγοχρόνιοι γίνονται, ἕτεροι δὲ πονηροὶ, πολυχρόνιοι τελευτῶσι. Καὶ τίνος χάριν οἱ μὲν ἄφωνοι καὶ ἀδιάθετοι ἀρπάζονται καὶ θνήσκουσι, ἄλλοι δὲ ἐπὶ χρόνον ἀσθενοῦντες, οὐ τελευτῶσι.

Καὶ ὅπως σαφεστέρα ἢ διάγνωσις καὶ ἢ ἀπόδειξις τῶν προ-
 15 κειμένων ζητημάτων Θεοῦ χάριτι γένηται, ὑποθώμεθα πόλιν τινὰ ἢ χώραν ἀσεβῆ καὶ παράνομον τῷ διαβόλῳ λατρεύουσαν, καὶ ὄλως, τί ἐστὶ Θεός, μὴ γινώσκουσαν, ἀλλὰ λίθοις καὶ ξύλοις μυσσαροῖς, καὶ μύαις καὶ πιθήκοις προσκυνοῦσαν καὶ δουλεύουσαν. εἰπέ μοι λοιπὸν σὺ ὁ λέγων προορισμὸν τῆς ζωῆς ἐκάστου ἀνθρώ-
 20 που προγεγραμμένον παρὰ Θεῷ πρὸς τὸ συμφέρον, πῶς καὶ διὰ τί τινὲς τῆς ἀσεβοῦς πόλεως ἐκείνης, οἱ μὲν ἑκατονταετείς τελευτῶ-
 σιν, οἱ δὲ πεντηκονταετείς; οἱ μὲν ἄτεκνοι, οἱ δὲ πολύτεκνοι; οἱ δὲ περιπατοῦντες, ἕτεροι δὲ ἐπὶ πέμπτην πολλάκις, ἢ καὶ δεκάτη ἡμέ-
 ρα ψυχομαχοῦντες καὶ ταραπτόμενοι, οὕτω τοῦ σώματος χωρίζον-
 25 ται, ἄλλοι δὲ εἰρηναίως καὶ γαληνῶς τὴν ψυχὴν παραδιδούσιν; Εἰπέ μοι λοιπὸν σὺ, πάντων αὐτῶν ἀσεβῶν καὶ πονηρῶν ὄντων, πόθεν τινὲς αὐτῶν ὑγειεῖς τὸν ἅπαντα χρόνον διῆξαν, οἱ δὲ νοσε-
 ροὶ καὶ πολυπαθεῖς; καὶ οἱ μὲν πολύτεκνοι, οἱ δὲ ἄτεκνοι; καὶ οἱ μὲν περιπατοῦντες ἀπέθανον, οἱ δὲ ἐπὶ χρόνον νοσήσαντες; καὶ οἱ
 30 μὲν ἑκατονταετείς, οἱ δὲ διακοσιονταετείς; ἄλλοι νήπιοι, καὶ ἕτε-
 ροι θηλάζοντες τοῦ βίου ἐπορεύθησαν; Ὁ γοῦν προορισμὸν ζωῆς χρόνων δοξάζων καὶ λέγων, ἐπ' αὐτοῖς προσροῦει τῷ Θεῷ. Εἰ

τός τους περισσότερο ἀπὸ τὴ φυσική. Ἀλλὰ τώρα δὲν γίνεται σὲ μᾶς λόγος γι' αὐτὲς τὶς σπάνιες ἀπὸ τὸν Θεὸ προσθήκες καὶ ἀφαιρέσεις ζωῆς καὶ θανάτου, ἀλλὰ γιὰ τὴ φύση τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τῶν σωμάτων μας γενικᾶ σὲ ὅλο τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Γιατί δηλαδή σὲ μερικὲς χῶρες αὐτὰ (τὰ σώματα) γίνονται ὑγιῆ καὶ μακροχρόνια, καὶ σὲ ἄλλες ἀσθενικὰ καὶ ὀλιγοχρόνια. Πῶς κάποιοι τόποι ὑφίστανται συχνὰ θανατικὰ, καὶ ἄλλες χῶρες ἀσεβῶν ἔθνῶν δὲν γνωρίζουν καθόλου θανατικὰ. Καὶ γιατί πολλές φορές στὸ ἴδιο γένος Ἑλλήνων ἢ Βαρβάρων, ἢ πιστῶν ὀρισμένοι δὲν κάνουν καθόλου παιδιᾶ, ἂν καὶ εἶναι καλοὶ. Ἐπίσης ὀρισμένοι εὐσεβεῖς ζοῦν λίγα χρόνια, καὶ ἄλλοι πονηροὶ πεθαίνουν σὲ πολὺ προχωρημένη ἡλικία. Καὶ γιατί ἄλλοι ἄρπάζονται καὶ πεθαίνουν ἄφωνοι καὶ μὲ ἔλαφρὴ ἀδιαθεσία, ἐνῶ ἄλλοι, πού ἐπὶ πολὺν χρόνον εἶναι ἄρρωστοι, δὲν πεθαίνουν;

Καὶ γιὰ νὰ γίνει πιὸ σαφῆς ἡ διάγνωση καὶ ἡ ἀπόδειξη τῶν θεμάτων αὐτῶν, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἃς ὑποθέσουμε μιὰ πόλη ἢ χώρα ἀσεβῆ καὶ παράνομη, πού λατρεύει τὸν διάβολο καὶ δὲν γνωρίζει τί εἶναι Θεὸς γενικᾶ, ἀλλὰ προσκυνεῖ καὶ ὑπηρετεῖ πέτρες καὶ ξύλα σιχαμερὰ καὶ μυῖγες καὶ πιθήκους. Πές μου λοιπόν, σὺ πού λὲς ὅτι ὑπάρχει ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐκ τῶν προτέρων ὀρισμένος χρόνος τῆς ζωῆς κάθε ἀνθρώπου πρὸς τὸ συμφέρον του, πῶς καὶ γιατί μερικοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἀσεβοῦς ἐκείνης πόλης ἄλλοι πεθαίνουν στὰ ἑκατὸ χρόνια τους καὶ ἄλλοι στὰ πενήντα, καὶ ἄλλοι πάλι ἄτεκνοι, καὶ ἄλλοι πολύτεκνοι; Καὶ ἄλλοι καθὼς περπατοῦν, ἐνῶ ἄλλοι ψυχομαχῶτας πολλές φορές πέντε ἢ καὶ δέκα μέρες καὶ τρανταζόμενοι, ἔτσι χωρίζονται μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἀπὸ τὸ σῶμα; Ἄλλοι πάλι παραδίνουν τὴν ψυχὴ τους εἰρηνικὰ καὶ γαλήνια. Πές μου λοιπόν, σὺ, ἐνῶ ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ἀσεβεῖς καὶ πονηροὶ, γιατί μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πέρασαν ὅλα τους τὰ χρόνια ὑγιεῖς, καὶ ἄλλοι ἄρρωστοι καὶ ὑποφέροντας ἀπὸ πολλές παθήσεις; Καὶ ἄλλοι εἶναι πολύτεκνοι, καὶ ἄλλοι ἄτεκνοι; Καὶ ἄλλοι πέθαναν ἐνῶ περπατοῦσαν, καὶ ἄλλοι ἀφοῦ ἄρρώστησαν γιὰ κάποιον χρόνον; Καὶ ἄλλοι πεθαίνουν σὲ ἡλικία ἑκατὸν ἐτῶν, καὶ ἄλλοι διακοσίων; Ἄλλοι νήπιοι, καὶ ἄλλοι θηλάζοντας ἔφυγαν ἀπὸ τὴ ζωὴ; Αὐτὸς λοιπόν πού πιστεύει ἢ μιλά γιὰ προορισμὸ τῆς ζωῆς, στὰ θέματα αὐτὰ σκοντάφτει στὸν Θεό. Γιατί, ἐὰν

γὰρ πρόγνωσίς ἐστιν, ὡσπερ οὖν ἔστι, τίνος χάριν, τούτῳ μὲν τῷ
 εἰδωλολάτρῃ ἀνθρώπῳ πεντακόσια ἔτη ζωῆς προώρισεν, ὡς λέ-
 γεις, τούτῳ δὲ πάλιν ἑκατόν, τοῦτο δὲ νήπιον καθαρὸν καὶ ἄθῳον
 τῆς πατρικῆς αὐτοῦ εἰδωλολατρίας ἐπῆρεν ἐκ τοῦ βίου; Εἰ γὰρ
 5 κατὰ προορισμὸν ταῦτα γέγονε, προσωπολήπτης εὑρεθήσεται ὁ
 Θεός, ὃς τὸν μὲν καθαρὸν λαβὼν ἀπὸ τοῦ βίου, τὸν δὲ προωρίσας
 πεντακοσίους χρόνους ζωῆς, προγινώσκων, ὅτι ἐν εἰδωλολατρία
 τοὺς τοσοῦτους καταναλώσει χρόνους.

Ἄλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, μὴ γένοιτο· οὐδέ ἐστι κακοῦ αἴτιος ὁ
 10 Θεὸς κατὰ τοὺς τῶν Μανιχαίων μύθους. Ἐκεῖνοι γὰρ φασιν, ὅτι
 τοῖς μὲν ἀγαθοῖς καὶ δικαίοις ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος Θεὸς προώρι-
 σε τὴν ζωὴν, τοῖς δὲ ἀσεβέσι καὶ πονηροῖς ἀνθρώποις ὁ πονηρὸς,
 φασί, Θεὸς ποιεῖ, καὶ τὴν γέννησιν καὶ τὸν θάνατον. Ὁ δὲ ἱερός
 καὶ ἀποστολικὸς διδάσκαλος Κλήμης ἐν τῷ Περί προνοίας καὶ
 15 δικαιοκρισίας Θεοῦ πρώτῳ λόγῳ τοιοῦτόν τι λέγει· "Ὡσπερ δυ-
 νατὸν καὶ νῦν ἄνθρωπον πλάττειν ἀνθρώπους κατὰ τὴν προτέραν
 τοῦ Ἀδάμ διάπλασιν, οὐκ ἔτι οὕτω ποιεῖ διὰ τὸ ἅπαξ χαρίσασθαι
 τῷ ἀνθρώπῳ ἀνθρώπους γενεῶν, εἰπὼν πρὸς τὴν φύσιν ἡμῶν τό,
 «Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε γῆν»· οὕτω, φησί, τῇ
 20 παντεξουσίᾳ καὶ προνοητικῇ αὐτοῦ δυνάμει, καὶ τὴν τῶν σωμά-
 των διάλυσιν καὶ τελευτήν, φυσικῇ τινι ἀκολουθίᾳ καὶ τάξει, τῇ
 τῶν στοιχείων μεταβολῇ ὠκονόμησε γίνεσθαι, κατὰ τὴν οὐσιώδη
 αὐτοῦ θεογνωσίαν καὶ κατάληψιν. Ἦκουσα φωνῆς ἱεραῶς Πατρὸς
 Πατέρων διδασκούσης, ὅτιπερ τῇ παναγάθῳ καὶ τῇ προνοητικῇ
 25 αὐτοῦ δυνάμει ὁ Θεὸς οὐσιωδῶς ἐντέθεικε τῇ ἡμετέρᾳ φύσει καὶ
 τὴν διὰ σαρκὸς γέννησιν, τὴν ἐκ στοιχείων δυνάμει Θεοῦ συνιστα-
 μένην· ὁμοίως καὶ τὴν διάλυσιν καὶ ἀποβίωσιν· οὐκοῦν ὀπηνίκα
 ἴδης τινὰς ἀνθρώπους ὑπεργηρῶντας ἀσεβεῖς ὄντας, τινὰς δὲ θεο-
 σεβεῖς ὀλιγοχρονίους, μηδὲν ἀπρεπὲς περὶ Θεοῦ ἐννοήσαις μα-
 30 θῶν, ὅτι τὴν τῶν στοιχείων καὶ ἀέρων φύσιν καὶ κρᾶσιν ὠκονό-
 μησεν ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια διοικεῖν καὶ κυβερνεῖν, κατὰ τὴν τοῦ
 Θεοῦ ροπήν, πᾶσαν τὴν ὀρωμένην κτηνῶν τε καὶ πετεινῶν καὶ

ὑπάρχει πρόγνωση, ὅπως καὶ ὑπάρχει, τότε γιὰ ποιὸ λόγο σ' αὐτὸν τὸν εἰδωλολάτρη ἄνθρωπο ὄρισε πεντακόσια χρόνια ζωῆς, ὅπως λές, καὶ σ' αὐτὸν πάλι ἑκατὸ, καὶ αὐτὸ τὸ καθαρὸ νήπιο καὶ ἀθῶο ἔξαιτίας τῆς εἰδωλολατρίας τοῦ πατέρα του τὸ πῆρε ἀπὸ τῆ ζωῆ; Γιατί, ἂν αὐτὰ ἔγιναν ἔχοντας καθοριθεῖ ἀπὸ πρὶν, ὁ Θεὸς θὰ βρεθεῖ προσωπολήπτης, ἀφοῦ τὸν καθαρὸ τὸν παίρνει ἀπὸ τῆ ζωῆ, ἐνῶ στὸν ἄλλο ὄρισε πεντακόσια χρόνια ζωῆς, γνωρίζοντας ἀπὸ πρὶν ὅτι θὰ σπαταλήσει τὰ τόσο πολλὰ χρόνια στὴν εἰδωλολατρία.

Ἄλλὰ δὲν συμβαίνουν αὐτά, μὴ γένοιτο! Οὔτε ὁ Θεὸς εἶναι αἴτιος τοῦ κακοῦ, σύμφωνα μὲ τοὺς μύθους τῶν Μανιχαίων. Γιατί ἐκεῖνοι λένε, ὅτι τῶν ἀγαθῶν καὶ δίκαιων τῆ ζωῆ τὴν προόρισε ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος Θεός, ἐνῶ τῶν ἀσεβῶν καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων, λένε ὅτι ὁ πονηρὸς Θεὸς ὀρίζει τὴ γέννηση καὶ τὸν θάνατό τους. Ὅμως ὁ ἱερὸς καὶ ἀποστολικὸς δάσκαλος Κλήμης στὸν πρῶτο λόγο του γιὰ τὴν Πρόνοια καὶ δικαιοκρισία τοῦ Θεοῦ λέγει κάτι τέτοιο: "Ὅπως καὶ τώρα εἶναι δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ πλάθει ἀνθρώπους, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχικὴ πλάση τοῦ Ἀδάμ, δὲν κάνει πιά τὸ ἴδιο ὁ Θεός, γιατί μιὰ γιὰ πάντα ἔδωσε στὸν ἄνθρωπο τὸ χάρισμα νὰ γεννᾷ ἀνθρώπους, λέγοντας στὴ φύση μας, «Νὰ αὐξάνεσθε καὶ νὰ πολλαπλασιάζεστε καὶ νὰ γεμίσετε τὴ γῆ»⁸⁴, ἔτσι, λέγει, μὲ τὴν παντοδύναμη καὶ προνοητικὴ δύναμή του, καὶ ἡ διάλυση τῶν σωμάτων καὶ ὁ θάνατος, προνόησε νὰ γίνεται μὲ κάποια φυσικὴ σειρὰ καὶ τάξη, μὲ τὴ μεταβολὴ τῶν στοιχείων, σύμφωνα μὲ τὴν οὐσιώδη θεογνωσία του καὶ ἀντίληψη." Ἀκουσα τὴν ἱερὴ φωνὴ Πατέρα τῶν Πατέρων νὰ διδάσκει, ὅτι ὁ Θεὸς μὲ τὴ πανάγαθη καὶ προνοητικὴ του δύναμη ἔβαλε στὴν οὐσία τῆς δικῆς μας φύσεως καὶ τῆ γέννηση μέσω τῆς σάρκας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἴδιο καὶ τὴ διάλυση καὶ τὸν θάνατο. Ἐπομένως, ὅταν δεῖς κάποιους ἀνθρώπους ὑπέργηρους πὸ εἶναι ἀσεβεῖς, καὶ κάποιους θεοσεβεῖς νὰ ζοῦν λίγα χρόνια, νὰ μὴ σκεφτεῖς τίποτε τὸ ἀπρεπὲς γιὰ τὸν Θεό, ἀφοῦ ἔμαθες ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ φρόντισε ἡ φύση καὶ ἡ ἔνωση τῶν στοιχείων καὶ τῶν ἀέρων νὰ διοικοῦν καὶ νὰ κυβερνοῦν, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ὅλη τὴν ὄρατὴ φύση τῶν κτηνῶν καὶ

84. Γεν. 1, 28.

ἰχθύων καὶ ἀνθρώπων φύσιν καὶ γέννησιν καὶ διάλυσιν καὶ σωμαίων θνήσιν.

“Ὅθεν ὁρῶμεν, ὅτιπερ ἡνίκα περὶ τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον ἢ φθορὰ περιγένηται, θνήσκουσιν ἰχθύων αὐτομάτων πλήθη, ὅτε δὲ περὶ 5 τὸ τῆς γῆς ξηρὸν, πίπτουσι τὰ κτήνη. Ἐὰν δὲ τὸ τοῦ ἀέρος ψυχρὸν πλεονάσῃ, φθείρει τὰ πετεινά, εἰ δὲ τὸ τοῦ πυρὸς ὑπερξέσει στοιχεῖον, συνειδήσει τοῦ ποιητοῦ τελευτῶσιν ὑπὸ θανατικοῦ ἀνθρώποι δι’ αὐτῶν. Διὸ λοιπὸν τὰς τῶν στοιχείων προνοία Θεοῦ κινήσεις καὶ πλημμύρας καὶ ἐλαττώσεις καὶ κράσεις καὶ ποιότη- 10 τας, τινὲς χῶραι ἀπείραστοι θανατικῶν τυγχάνουσι, ξηροτέρων πολλάκις καὶ καθαρῶν καὶ ἀρύπων καὶ ὑγιοποιῶν ἀέρων καὶ ὑδάτων ὑπάρχουσαι. Καὶ μαρτυροῦσι τὰ Ἱεριχούντια ἐπὶ Ἐλισαίῃ ἄγωνα καὶ θανατηφόρα ὑπάρχοντα. Ὅθεν ἰώμενος αὐτὰ ὁ προφήτης ἔλεγε· «Τάδε λέγει Κύριος· Ἰαμαὶ τὰ ὕδατα ταῦτα, καὶ οὐκ 15 ἔσται ἐν αὐτοῖς θάνατος ἢ ἀτεκνοῦσα». Ἀκούεις, ὁ τοὺς προορισμοὺς ἡμῖν προβαλλόμενος, προφητικῆς καὶ θείας φωνῆς μαρτυρούσης, καὶ ὑδάτων θνήσεις σωμαίων συνειδήσει Θεοῦ γίνονται, πάντως ἂν καὶ τῶν λοιπῶν στοιχείων κατὰ τινὰς αὐτοῦ πλεονασμοὺς ἢ ἐλαττώσεις

20 Εἰ δὲ μὴ ταῦτα οὕτως, εἶπέ μοι, τίνος χάριν ὁ Θεὸς τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμην τοὺς ἀνθρώπους ἐσόφισε, καὶ τὰς βοτάνας καὶ τὰ εἶδη πάντα θεραπευτικὰ προηυτρέπισε; Ὅθεν, καθάπερ ἐγὼ οἶμαι, καὶ σώζουσι πολλάκις, Θεοῦ προνοία, οἱ ἰατροὶ ἐκ θανάτου ἄνθρωπον. Ἀμέλει γοῦν οἱ τῶν ἀρχαίων ἐπιστήμονες 25 ἐπνυθάνοντο τοὺς φιλοσόφους καὶ ἰατροὺς τοὺς ἐπιστήμονας εἰς ἀκρίβειαν αὐτοὺς διαγγέλλειν τὰς ποιότητας, καὶ τῶν στοιχείων τῶν χωρῶν, καὶ ἐκ ποίας γῆς, δι’ ὧν εἰς τε τὰ εἰς ἀνατολήν ὀφείλοντα μεταπιπράσκεισθαι σωματία μὴ ταχέως ἀποθνήσκειν, ἐκ ποίας δὲ πάλιν εἰς βορρᾶν, καὶ οὕτω καθεξῆς περὶ πασῶν διηρώτων τῶν

τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ψαριῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆ γέννηση καὶ τῆ διάλυση καὶ τὸν θάνατο τῶν σωμάτων.

Γι' αὐτὸ βλέπουμε ὅτι, ὅταν συμβαίνει φθορὰ στὸ ὑγρὸ στοιχεῖο, πεθαίνουν αὐτῶματα τὰ πλήθη τῶν ψαριῶν. "Ὅταν πάλι αὐξηθεῖ ἡ ξηρασία τῆς γῆς, πέφτουν τὰ κτήνη. "Ὅταν αὐξηθεῖ τὸ κρῦο τοῦ ἀέρα, καταστρέφει τὰ πτηνά. Καὶ ἐὰν ὑπερθεμανθεῖ τὸ στοιχεῖο τῆς φωτιᾶς, μὲ γνώση τοῦ Δημιουργοῦ πεθαίνουν ἀπὸ θανατικὸ οἶ ἀνθρώποι μὲ αὐτά. Γι' αὐτὸ λοιπὸν μὲ τίς κινήσεις καὶ πλημμύρες καὶ μειώσεις, καὶ τοὺς συνδυασμοὺς καὶ τίς ποιότητες τῶν στοιχείων ποὺ μὲ τῆ πρόνοια τοῦ Θεοῦ συμβαίνουν, κάποιες χῶρες μένουν ἀνεπηρέαστες ἀπὸ τὰ θανατικά, ἐπειδὴ πολλές φορές ἔχουν πιὸ ξηροὺς καὶ καθαρὸς καὶ χωρὶς ρύπανση καὶ ὑγιεινοὺς ἀέρες καὶ νερὰ. Καὶ τὸ ἐπιβεβαιώνουν αὐτὸ τὰ νερὰ τῆς Ἰεριχοῦς στὰ χρόνια τοῦ Ἐλισσαίου, τὰ ὁποῖα ἦταν ἄγωνα καὶ θανατηφόρα. Γι' αὐτὸ ὁ προφήτης θεραπεύοντάς τα ἔλεγε· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· θεραπεύω τὰ νερὰ αὐτὰ καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει σ' αὐτὰ θάνατος, ἢ ἀτεκνία»⁸⁵. Ἀκοῦς, σὺ ποὺ μᾶς προβάλλεις τὸν προορισμὸ, τὴν προφητικὴ καὶ θεϊκὴ φωνὴ ποὺ βεβαιώνει, ὅτι καὶ ἀπὸ τὰ νερὰ συμβαίνουν στοὺς ἀνθρώπους θάνατοι καὶ ἀτεκνίες, ὅπως ἐπίσης μαρτυροῦν καὶ τὰ αἰγυπτιακὰ νερὰ, ποὺ ἦταν γόνιμα καὶ ἔφερναν πολλὰ παιδιά; Ἐὰν καὶ ἀπὸ τὰ νερὰ, ἐν γνώσει τοῦ Θεοῦ, συμβαίνουν καὶ θάνατοι σωμάτων, ὅπωςδῆποτε συμβαίνουν ὅταν αὐξάνονται ἢ ἐλαττώνονται καὶ τὰ ὑπόλοιπα στοιχεῖα ἀντίστοιχα πρὸς τίς αὐξήσεις καὶ μειώσεις τοῦ νεροῦ.

Ἐὰν ὅμως αὐτὰ δὲν εἶναι ἔτσι, πές μου, γιατί ὁ Θεὸς δίδαξε τὴν ἰατρικὴ ἐπιστήμη καὶ προετοίμασε τὰ βότανα καὶ ὅλα τὰ θεραπευτικὰ μέσα; Γι' αὐτό, ὅπως νομίζω ἐγώ, οἱ γιατροὶ μὲ τῆ φροντίδα τοῦ Θεοῦ πολλές φορές σώζουν τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ τὸν θάνατο. "Ἐτσι λοιπὸν οἱ ἐπιστήμονες τῶν ἀρχαίων ρωτοῦσαν τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς ἐπιστήμονες γιατροὺς νὰ τοὺς ποῦν ἀκριβῶς τίς ποιότητες τῶν στοιχείων τῶν χωρῶν, καὶ ἀπὸ ποιά περιοχὴ τῆς γῆς προέρχονται, ὥστε αὐτὰ τὰ σωματίδια μεταπωλούμενα στὴν ἀνατολή, νὰ μὴ πεθάνουν γρήγορα, καὶ ἀπὸ ποιά ἐπίσης περιοχὴ αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ

χωρῶν, ὡς ἐκ πείρας μαθόντες εἶναι τινὰς ἀστέρας καὶ χώρας καὶ
 ὕδατα συντόμως φθείροντα τὰ ἐξ ἐτέρων χωρῶν μετακομιζόμενα
 ἐκεῖσε σωμάτια. Καὶ γοῦν πρὸ ὀλίγων χρόνων παραγενόμενος εἰς
 τὴν νεκρὰν Θάλασσαν εἰς τὰ μέρη Ζωηρῶν (Ζώης) καὶ Τετραπυ-
 5 ρίας (Τετραπυργίας), ἔνθα χαλεποὶ τινες καὶ φθοροποιοὶ καὶ καν-
 σῶδεις καὶ σηπτικοὶ καθ' ὁμοιότητα Κύπρου τυγχάνουσι οἱ ἀέρες,
 εὗρον πάντας τοὺς αἰχμαλώτους τῶν κατὰ σπορῶν τοῦ δημοσίου
 Κυπρίους τυγχάνοντας καμμοῦ θαυμάσαντος καὶ τὴν αἰτίαν ἐρω-
 τήσαντος, οἱ τὰ αὐτόθι διοικήσαντες, ταύτην πρὸς με τὴν ἀπόκρι-
 10 σιν δεδώκασιν, ὅτι οὐ προσδέχονται οἱ ἐνταῦθα ἀέρες ἕτερα σώ-
 ματα, εἰ μὴ τὰ ἀπὸ Κύπρου. Καὶ γὰρ πολλάκις, φασί, πεμφθέντες
 ὧδε ἐκ διαφόρων χωρῶν αἰχμάλωτοι, ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐφθά-
 ρησαν καὶ ἀπέθανον

Οὐκοῦν ἐντεῦθεν ἐστὶ σαφῶς διαγινῶναι, ὅτι ὁ πάντων δημι-
 15 ουργὸς καὶ ποιητὴς ὁ Θεός, ὁ ἀπ' ἀρχῆς δούς ἐκάστη φύσει τῶν
 κτισμάτων τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν, αὐτὸς δέδωκε καὶ τοῖς στοιχεί-
 οῖς, κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ γνῶσιν καὶ ροπὴν, διοικεῖν τὴν
 τῶν ἡμετέρων σωμάτων γέννησίν τε καὶ αὔξησιν καὶ ζωὴν καὶ
 τὸν θάνατον καὶ διὰ τῆς αὐτῶν, λέγω δὴ τῶν τεσσάρων στοιχείων
 20 κινήσεως ἢ ἐκλείψεως ἢ αὔξησεως ἢ διαιρέσεως, ὁ τοῦ σώματος
 γίνεται θάνατος, καθ' ἣν γὰρ ὥραν καὶ ροπὴν ἢ θερμὴ καὶ ζωο-
 γονικὴ τοῦ σώματος ἐνέργεια ἐκ τινος αἰτίας ἐκλείπει ἐκ τοῦ σώ-
 ματος, εὐθέως ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐκ στοιχείων τὸ σῶμα
 συγκείμενος, καὶ ὑπὸ θείας δι' αὐτῶν δυνάμεως ζωοποιούμενος
 25 καὶ λυόμενος λοιπόν. Διὰ τούτων καὶ τινες νήπιοι ἀποθνήσκουσι
 διὰ τούτων καὶ τινὰ καὶ ἔμβρυα τελευτῶσι, κατὰ τινὰ φυσικὴν
 στοιχείου αἰτίαν καὶ ἀντιπάθειαν ἀσθησιμότητος καὶ ἐκλειψάσης
 τῆς ζωτικῆς θερμότητος τοῦ αἵματος ἐνεργείας, καὶ μὴ ἰσχυσιάσης ἐπὶ
 πολὺ ζωογονῆσαι τὸ σῶμα. Ὡς γὰρ καὶ ἤδη προεῖπον, οἷα ὥρα
 30 ἐκλείπει ἢ ἐν τῷ αἵματι θερμὴ καὶ κινητικὴ ἐνέργεια, εὐθέως ἢ
 ζωὴ τοῦ σώματος χωρίζεται. Καὶ διὰ τοῦτο τινες ἐν ὁδῷ ἐξαίφνης
 πεσόντες ἐξέπνευσαν, διὰ τοῦτο ἄλλοι ἐν τραπέζῃ τελευτῶσι, διὰ

μεταπωληθούν στον βορρᾶ, καὶ οὕτω καθεξῆς, ἔξετάζοντας ἔτσι καὶ ρωτώντας γιὰ ὅλες τὶς χῶρες, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν πείρα τους γνώριζαν, ὅτι ὑπάρχουν κάποια ἄστρα καὶ χῶρες καὶ νερά, τὰ ὁποῖα κατέστρεφον σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα τὰ σωματῖα ποὺ μεταφέρονταν ἀπὸ ἄλλες χῶρες ἐκεῖ. Καὶ πραγματικὰ πρὶν λίγα χρόνια, πηγαίνοντας στὴ Νεκρὰ Θάλασσα, στὰ μέρη Ζωηρῶν (Ζώης) καὶ Τετρακουρίας (Τετραπυργίας), ὅπου ὑπάρχουν μερικοὶ φοβεροὶ καὶ φθοροποιοὶ καὶ καυστικοὶ ἀέρες, ὅμοιοι μ' αὐτοὺς ποὺ φυσοῦν στὴν Κύπρο, βρῆκα ὅλους τοὺς διεσπαρμένους ἐκεῖ αἰχμαλώτους τοῦ δημοσίου νὰ εἶναι Κύπριοι. Καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ ἀπόρησα καὶ ρώτησα τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία συμβαίνει αὐτό, ἐκεῖνοι ποὺ ρύθμισαν τὰ ἐκεῖ πράγματα μοῦ ἔδωσαν τὴν ἐξῆς ἀπάντηση· ὅτι οἱ ἐδῶ ἀέρες δὲν ἀνέχονται ἄλλα σώματα, παρὰ μόνο αὐτὰ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν Κύπρο, γιὰτὶ πολλὲς φορὲς, λένε, ποὺ στάλθηκαν ἐδῶ αἰχμάλωτοι ἀπὸ διάφορες ἄλλες χῶρες, μέσα σὲ λίγο χρόνο φθάρθηκαν καὶ πέθαναν.

Λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε καθαρά, ὅτι ὁ δημιουργὸς καὶ ποιητὴς τῶν ὅλων Θεός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔδωσε στὴν κάθε φύση τῶν κτισμάτων τὴ δική του ἐνέργεια, αὐτὸς ἔδωσε καὶ στὰ στοιχεῖα, σύμφωνα μὲ τὴ δική του πρόνοια καὶ γνώση καὶ διάθεση, νὰ ρυθμίζουν τῶν σωμάτων μας καὶ τὴ γέννηση καὶ τὴν αὔξηση καὶ τὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο, καὶ μὲ αὐτῶν (τῶν τεσσάρων δηλαδὴ στοιχείων) τὴν κίνηση, ἢ ἔλλειψη, ἢ αὔξηση, ἢ διαίρεση, γίνεται ὁ θάνατος τοῦ σώματος. Γιὰτὶ τὴν ὥρα καὶ στιγμή κατὰ τὴν ὁποῖα, ἀπὸ κάποια αἰτία, θὰ ἐκλείψει ἀπὸ τὸ σῶμα ἡ θερμὴ καὶ ζωογόνος ἐνέργειά του, ἀμέσως πεθαίνει ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα, καὶ ζωοποιεῖται μέσω αὐτῶν ἀπὸ τὴ θεϊκὴ δύναμη, καὶ στὴ συνέχεια διαλύεται. Μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ πεθαίνουν καὶ μερικοὶ σὲ νηπιακὴ ἡλικία, μὲ αὐτὰ τελειώνουν τὴ ζωὴ τους καὶ μερικὰ ἔμβρυα, ἐπειδὴ ἀπὸ κάποια φυσικὴ αἰτία καὶ μεταβολὴ ἑνὸς στοιχείου ἀρρώστησε καὶ ἔλλειψε ἡ ζωτικὴ θερμότητα τῆς ἐνέργειας τοῦ αἵματος, καὶ δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὸ σῶμα στὴ ζωὴ ἐπὶ πολὺν χρόνον. Γιὰτὶ, ὅπως ἤδη εἶπα προηγουμένως, τὴν ὥρα ἐκείνη ποὺ θὰ ἐκλείψει ἡ θερμὴ καὶ κινητικὴ ἐνέργεια τοῦ αἵματος, ἀμέσως

τουτό τινες ἀσεβεῖς ὑπεργηρῶσι, διὰ τοῦτό τινες ἀγαθὸν ποιῆσαι
σκεψάμενοι οὐκ ἔφθασαν, ἀλλὰ προσεφθάρησαν, διὰ τοῦτο καὶ
τινες ὅσοι παραπεσόντες οὕτως ἀπέθανον. Δοκεῖ γάρ μοι, ὅτι
πᾶσαι χῶραι φυλάττουσι πολυχρόνια τὰ βρώματα καὶ τὰ σπέρ-
5 ματα, πάντως ὅτι καὶ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, ὡσπερ καὶ τὸ ἐνα-
ντίον. Καὶ διὰ τοῦτό τινες ἀσεβεῖς τέκνα συντόμως θάπτουσι,
τινῶν δὲ ἀσεβῶν τέκνα πολυχρονοῦσι. Διὰ τοῦτο ἐν ταύτῃ μὲν τῇ
πόλει, θανατικοῦ γενομένου, τὰ νήπια τελευτῶσιν, ἐν ἑτέρῃ δὲ
πόλει οἱ τέλιοι ἄνθρωποι, καὶ πάλιν ἐν ἄλλῃ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ
10 γέροντες· καὶ ποτὲ μὲν λοιμικὴ νόσος, ποτὲ δὲ πυρετικὴ. Καὶ ἄλ-
λοτε δὲ βρασμοῦ, καὶ ἄλλοτε πλευριτικῇ διαθέσει οἱ ἄνθρωποι
ἀποθνήσκουσιν ἐν τοῖς θανατικοῖς κατὰ τὴν τοῦ ἀέρος καὶ τῶν
στοιχείων κίνησιν καὶ πλεονασμὸν καὶ ἔκλειψιν τῶν τόπων καὶ
τῶν χωρῶν, καὶ οὐκ ἐκτὸς μὲν γνώσεως τοῦ Θεοῦ· ἄπαγε! ὅμως
15 διὰ τῆς ἀρχεδότου παρ' αὐτοῦ στοιχείων κινήσεώς τε καὶ διοική-
σεως

Δι' ἧς πάλιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πολλάκις καὶ τινες γυναῖκες
εὐσεβεῖς στεῖραι εὐρίσκονται, καθάπερ ἡ Σάρρα καὶ ἡ Ρεβέκκα
καὶ Ἄννα, τινὲς δὲ πάλιν ἀσεβεῖς πολύτεκνοι. Τάχα δὲ τολμῶ
20 λέγειν, ὅτι καὶ κατὰ τινὰ τοιαύτην φυσικὴν καὶ θεόκτιστον ἀκο-
λουθίαν καὶ αἰτίαν τῶν σωμάτων. Πολλάκις γὰρ γυνὴ δέκα ἀν-
δράσι συζευθεῖσα κατὰ πρόσβασιν πάντας αὐτοὺς ἔθαψε δρυμ-
τάτου τινὸς καὶ δραστηρίου εὐρεθεῖσα χυμοῦ καὶ σπορᾶς. Ὡς-
αύτως δὲ καὶ ἀνὴρ ἐκ τῆσδε τῆς αἰτίας κατὰ πρόσβασιν πολλάκις
25 ἐνώθεις γυναιξί, τὰς πάσας ἔθαψε. Φασὶ δὲ τινες, ὅτι τῷ αὐτῷ
τρόπῳ, τουτέστι κράσει καὶ αἰτία καὶ διαφορᾷ τῶν στοιχείων, οἱ
μὲν πολλάκις ἐπὶ πλείστας ὥρας καὶ ἡμέρας ψυχομαχοῦντες,
ὅσοι ὄντες, οὕτω τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος ἀπορρήσουσιν, οἱ δὲ
πάλιν, πονηροὶ ὄντες, εἰρηναίως καὶ ἀδιάστως τοῦ σώματος χωρί-

ἡ ζωὴ χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα. Καὶ γι' αὐτὸ μερικοὶ πέφτοντας ξαφνικὰ στὸν δρόμο ἐξέπνευσαν, γι' αὐτὸ ἄλλοι πεθαίνουν στὸ τραπέζι, γι' αὐτὸ μερικοὶ ἀσεβεῖς φτάνουν σὲ βαθύτατο γῆρας, γι' αὐτὸ μερικοὶ, πὺν ἀποφάσισαν νὰ κάνουν κάτι καλὸ, δὲν προόφτασαν νὰ τὸ παραγματοποιήσουν, ἀλλὰ πέθαναν, γι' αὐτὸ καὶ μερικοὶ ὅσοι πὺν παραπάτησαν καὶ ἔπρσαν πέθαναν. Πιστεῦω δηλαδὴ ὅτι ὅλες οἱ χῶρες διατηροῦν γιὰ πολλὰ χρόνια τὰ τρόφιμα, ὅπως καὶ τὰ ἀνθρώπινα σώματα διατηροῦν τὰ σπέρματα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο. Καὶ γι' αὐτὸ μερικοὶ ἀσεβεῖς θάβουν πρόωρα τὰ παιδιὰ, ἐνῶ μερικῶν ἀσεβῶν τὰ παιδιὰ ζοῦν πολλὰ χρόνια. Γι' αὐτὸ στὴ μιὰ πόλη, ὅταν πέφτει θανατικό, τὰ νήπια πεθαίνουν, ἐνῶ σὲ ἄλλη πόλη πεθαίνουν οἱ ὠριμοὶ ἄνθρωποι, σὲ ἄλλην ἐπίσης οἱ γυναῖκες καὶ οἱ γέροντες. Καὶ ἄλλοτε βέβαια ἡ ἀρρώστια εἶναι μεταδοτική, καὶ ἄλλοτε συνοδεύεται ἀπὸ πυρετό. Ἄλλοτε πάλι ἀπὸ πολὺ ὑψηλὴ θερμοκρασία, καὶ ἄλλοτε ἀπὸ πλευρίτιδα οἱ ἄνθρωποι πεθαίνουν κατὰ τὶς θανατηφόρες ἐπιδημίες, ἀνάλογα μὲ τοῦ ἀέρα καὶ τῶν στοιχείων τὴν κίνηση καὶ τὴν αὔξηση καὶ τὴν ἔλλειψη κάθε τόπου καὶ χώρας, καὶ φυσικὰ ὄχι χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει ὁ Θεός, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη! ὅπωςδὴποτε ὁμως μὲ τὴν κίνηση καὶ ρυθμὴ τῶν στοιχείων πὺν ἔδωσε στὴν ἀρχή.

Ἀπὸ τὴν ἐκδήλωση αὐτὴ τῶν στοιχείων, ὅπως πιστεύω, πολλές φορὲς καὶ μερικὲς εὐσεβεῖς γυναῖκες μένουν στεῖρες, ὅπως ἡ Σάρρα καὶ ἡ Ρεβέκκα καὶ ἡ Ἄννα, ἐνῶ μερικὲς ἀσεβεῖς ἀντίθετα γίνονται πολύτεκνες. Θὰ τολμοῦσα μάλιστα νὰ πῶ, ὅτι καὶ αὐτὸ συμβαίνει σύμφωνα μὲ κάποια τέτοια φυσικὴ καὶ ὀρισμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ τάξη καὶ αἰτία τῶν σωμάτων. Γιατὶ πολλές φορὲς γυναῖκα πὺν παντρεύτηκε μὲ δέκα ἄντρες μὲ τὴν πρώτη συνουσία τους ὅλους τοὺς ἔθαψε, ἐπειδὴ βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση κάποιου ἐρεθιστικοῦ καὶ ὀδυνηροῦ χυμοῦ καὶ σπορᾶς. Ἐπίσης καὶ ἄνδρας ἀπὸ τὴν ἴδια αἰτία καὶ ἐρχόμενος πολλές φορὲς σὲ συνουσία μὲ γυναῖκες, ὅλες τὶς ἔθαψε. Λένε μάλιστα μερικοὶ, ὅτι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, δηλαδὴ μὲ τὴν ἔνωση καὶ αἰτία καὶ διαφορὰ τῶν στοιχείων, ἄλλοι πολλές φορὲς, ἂν καὶ εἶναι ὅσοι, ἀποχωρίζουν τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἀφοῦ ψυχορραγήσουν ἐπὶ πολλές ὥρες ἢ καὶ ἡμέρες, ἐνῶ ἄλλοι, ἂν καὶ εἶναι

ζονται. Καὶ μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ τῶν πλευριτικῶν θάνατος· οὗτοι γάρ, καὶ ἄσεβεῖς, καὶ θεοσεβεῖς ἔσονται, ἀδιάστως ἐσθίοντες καὶ πίνοντες καὶ λαλοῦντες τελευτῶσι. Διὰ γὰρ τοῦ ψυχροῦ στοιχείου ἢ πλευριτικῆ νόσος συνισταμένη, συντόμως τὴν τοῦ αἵματος θερ-
5 μὴν τὴν ζωτικὴν ἀναστέλλουσα, ἀλυπότερον αὐτῶν τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἐργάζεται.

Ὅτι δὲ κατὰ πλεονασμὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ αἵματος τὰ πολλὰ τῶν θανατικῶν συνίσταται, ἐρῶ σοὶ καὶ τρίτην καὶ τετάρτην παράστασιν. Πρῶτον μὲν, ὅτι ὡς θερμότερα ὄντα τὰ νήπια
10 πολλάκις αὐτὰ τελευτῶσι. Δεύτερον, ὅτι τοῦ ἐάρος ἀρχομένου ἐπὶ τὸν τοῦ Πάσχα καιρὸν, ὅτε ὁ τοῦ αἵματος πλεονασμὸς καὶ ἀφαιμάξεις γίνονται, τότε τὸ διάφορον τολμικὸν γίνεται τῆς θνήσεως. Τρίτον, ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν τελευτώντων κλίνοντος τοῦ ἡλίου τῆ νυκτι ἀποθνήσουςι, τῆς ψυχούσης τὸν ἄνθρωπον. Ὅθεν καὶ ἐὰν ἀ-
15 νασχίση τὸν ἀποθανόντα ἄνθρωπον, τὰ τρία στοιχεῖα τοῦ φλέγματος, τοῦ χυμοῦ, καὶ τῆς χολῆς εὐρήσεις ἐν τῷ σώματι, αἷμα δὲ οὐχ εὐρήσεις.

Ἄλλὰ μὴ καταδράμη τοῖς εἰρημένοις ὁ φθονερός ἀκροατῆς, νομίσας ἡμᾶς καὶ εἰμαρμένην διὰ τῶν εἰρημένων παρεισάγειν.
20 Πάρεστι γὰρ ὁ λέγων, «Οὐδὲ ἐν στρουθίον πεσεῖται ἐπὶ τῆς γῆς ἄνευ εἰδήσεως τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». «ἐν γὰρ τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς», «καὶ ἐν πάσῃ τῇ γῆ τὰ κρῖματα αὐτοῦ», καὶ φέρει καὶ μεταφέρει πάντα τῷ νεύματι καὶ ρήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ἄλλ' οὗτος δὴ αὐτὸς ὁ πάντων διοικητῆς
25 καὶ προνοητῆς ὁ Θεός, ὁ φέρων καὶ διοικῶν τὰ πάντα τῷ νεύματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, διπτὸν τὸ ζῶον ἀπ' ἀρχῆς κατασκευάσας τὸν ἄνθρωπον, λέγω δὴ ἐκ ψυχῆς ἀθανάτου καὶ νοερᾶς, καὶ σώματος συνθέτου καὶ ὑλικοῦ, δύο αὐτῷ διοικήσεις φυσικὰς καὶ οὐσιώδεις ἐντέθηκε· τὴν μὲν ψυχὴν κυβερνήτην δούς, τὴν αὐτεξού-
30 σιον προαίρεσιν, καθὼς ἂν βούληται, εἴτε ἐπὶ ἀρετὴν, εἴτε ἐπὶ κακίαν ἀπάγειν τὴν ψυχὴν, ἀναιτίου ὄντος τοῦ ἐν τούτῳ, τὸ δὲ σῶμα πρὸς ζωὴν διὰ τῶν στοιχείων αὐτῶν, συνειδήσει Θεοῦ κυβέρνη-

86. Ὑδατώδης ψυχρὸς χυμὸς, θεωρούμενος οὐσιαστικὸ συστατικὸ τοῦ αἵματος.

87. Τὸ πεπρωμένο, ἢ μοῖρα.

88. Ματθ. 10, 29.

89. Ψαλμ. 94, 4.

πονηροί, ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὸ σῶμα εἰρηνικὰ καὶ ἀβίαστα. Καὶ αὐτὸ το ἐπιβεβαιώνει ὁ θάνατος ἐκείνων ποὺ πάσχουν ἀπὸ πλευρίτιδα. Γιατὶ αὐτοί, εἴτε εἶναι ἀσεβεῖς, εἴτε θεοσεβεῖς, πεθαίνουν ἀβίαστα, τρώγοντας καὶ πίνοντας καὶ μιλώντας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ πλευρίτιδα ὀφείλεται στὸ ψυχρὸ στοιχεῖο, κατεβάζοντας γρήγορα τὴ ζωτική θερμοκρασία τοῦ αἵματος, κάνει τὸν χωρισμὸ τῆς ψυχῆς τους χωρὶς πόνον.

Ἔτσι ὅμως τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ περιστατικὰ τοῦ θανάτου συμβαίνουν ἀπὸ τὸ πλεόνασμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ αἵματος, θά σοῦ πῶ τρία καὶ τέσσερα παραδείγματα. Πρῶτον, πολλές φορές πεθαίνουν τὰ νήπια ἐπειδὴ εἶναι θερμότερα. Δεύτερον, ἐπειδὴ ἀρχίζει ἡ ἀνοιξη κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Πάσχα, ὅταν αὐξάνεται τὸ αἷμα καὶ γίνονται ἀφαιμάξεις, τότε συμβαίνουν οἱ διάφοροι βίαιοι θάνατοι. Τρίτον, οἱ περισσότεροι πεθαίνουν ὅταν δύνει ὁ ἥλιος, τὴ νύχτα, ἡ ὁποία κρυώνει τὸν ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ καὶ ἂν ἀνοίξεις τὸν ἄνθρωπο ποὺ πέθανε, θὰ βρεῖς στὸ σῶμα του τὰ τρία στοιχεῖα· τοῦ φλέγματος⁸⁶, τοῦ χυμοῦ καὶ τῆς χολῆς, αἷμα ὅμως δὲν θὰ βρεῖς.

Ἄλλὰ νὰ μὴ διαστεῖ μὲ ὅσα εἰπώθηκαν ὁ φθονερός ἀκροατὴς νὰ νομίσει ὅτι ἐμεῖς, μὲ αὐτὰ ποὺ ἀναφέρθηκαν, εἰσάγουμε τὴν Εἰσαγωγή⁸⁷. Γιατὶ εἶναι παρὼν αὐτὸς ποὺ λέγει· «Οὔτε ἓνα σπουργίτι δὲν θὰ πέσει στὴ γῆ, χωρὶς νὰ τὸ ξέρει ὁ Πατέρας μας ὁ οὐράνιος»⁸⁸, γιατί «στὸ χέρι του βρίσκονται τὰ πέρατα τῆς γῆς»⁸⁹, «καὶ σὲ ὅλη τὴ γῆ κυριαρχοῦν οἱ δίκαιες ἀποφάσεις του»⁹⁰, καὶ ἄγει καὶ φέρει τὰ πάντα μὲ τὸ νεῦμα καὶ τὸν λόγο τῆς δυνάμεώς του⁹¹. Ἄλλὰ αὐτὸς ἀκριβῶς ποὺ κατευθύνει καὶ προνοεῖ γιὰ ὅλα εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος καθοδηγεῖ καὶ κατευθύνει τὰ πάντα μὲ τὸ νεῦμα τῆς δυνάμεώς του, δημιουργώντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν ἄνθρωπο διπλόν, ἐννοῶ δηλαδὴ ἀπὸ ψυχὴ ἀθάνατη καὶ νοερή, καὶ ἀπὸ σῶμα σύνθετο καὶ ὑλικό, καὶ ἔβαλε μέσα του δύο διοικήσεις φυσικὲς καὶ οὐσιαστικὲς. Στὴν ψυχὴ ἔδωσε ὡς κυβερνήτη τὴν ἐλευθέρη βούληση, νὰ κάνει ὅ,τι θέλει, ὀδηγώντας τὴν ψυχὴ εἴτε στὴν ἀρετὴ, εἴτε στὴν κακία, ὥστε αὐτὸς νὰ εἶναι ἀναίτιος γι' αὐτό. Στὸ σῶμα πάλι ἔδωσε τὴν κυβέρνηση καὶ τὴν καθοδήγηση πρὸς τὴν ζωὴ, ἐν γνώσει τοῦ Θεοῦ, μέσω τῶν στοι-

90. Ψαλμ. 104, 7.

91. Ἐβρ. 1, 3.

σίν τε καὶ διοίκησιν. Καὶ ὡσπερ δέδωκεν ὁ Θεὸς ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῶ μὲν ἡλίῳ τὴν θερμαντικὴν ἐνέργειαν, τὴν δὲ σελήνην τῆ νυκτὶ φωτεινὴν δύναμιν, τῆ δὲ γῆ τὴν σπερμογονικὴν αὐξήσιν, τοῖς δὲ φυτοῖς τὴν καρποφόρον τελείωσιν, τοῖς δὲ ζώοις τὴν διὰ 5 συνουσίας σύστασιν, καὶ ἐκάστη ἀπλῶς φύσει τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν, οὕτω δέδωκε καὶ στοιχείοις τὴν τῶν σωμάτων, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κατὰ τὴν αὐτοῦ γνῶσιν, πρὸς ζωὴν καὶ θάνατον, διοίκησίν τε καὶ κυβέρνησιν.

Τοῦτο δὲ ἀναγκαῖον πάννυ ἐστὶν ὑμᾶς ἐπίστασθαι, ἵν', ὀπηνί- 10 κα θεάσῃ ἀσεβεῖς μὲν πολυχρονιοῦντας, ἢ πάλιν μὲν τοῦτον ἄφνω τελευτῶντας, τοῦτον δὲ ἐξαπίνης τὴν ὁμιλίαν κρατηθέντας, τοῦ δὲ τοῦ ὀσίου νήπια πάντα τὰ τέκνα τελευτῶντας, τούτου δὲ τοῦ δυσσεβοῦς τοὺς υἱοὺς ὑπεργηρῶντας, καὶ τοῦτον ἂν τὸν θεάρεστον ἐπὶ πολλὰς τὰς ἡμέρας ψυχομαχοῦντας, τὸν δὲ Ἑλληνα εἰρηνικῶς 15 καὶ ἀταράχως τελευτήσαντα, καὶ ταύτην μὲν τὴν ἁγίαν γυναῖκα στεῖραν οὖσαν, ταύτην δὲ τὴν Ἑλληνίδα πολὺτεκνον, ἐν ταύτῃ μὲν τῆ θεοσεβεῖ χώρᾳ ἀδιάλειπτα θανατικὰ γινόμενα, ἐκεῖνη δὲ Ἑλληνικῇ ἐνορίᾳ οὐδέποτε λοιμικὸν καταφθάνοντα· καὶ ἀπλῶς ἡνίκα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα φοβερὰ καὶ παράδοξα θεάσῃ γινόμε- 20 να, μὴ θαμβηθῆς, μηδὲ μὴν ἀπρεπὲς τι ἢ βλάσφημον κατὰ Θεοῦ ἐννοήσῃς, μαθὼν ἀκριβῶς ἐκ τῶν προειρημένων, ὅτι πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ἐκτὸς μὲν τῆς παντεπόπτου καὶ προνοητικῆς τοῦ Δημιουργοῦ καὶ διαπράττοντος γνώσεως, ὅμως οὐχ ἑτέρω τι- νὶ τρόπῳ, ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν θεοκτίστων στοιχείων ἀρχεδότου καὶ 25 θεοσδότου εὐτάκτου κυβερνήσεως καὶ τάξεως καὶ φυσικῆς διοικήσεως. Πλὴν οὐχ ὀριστικόν, οὐδὲ ἐριστικόν, ἀλλὰ γνωμικόν καὶ εἰκαστικόν εἰρήκαμεν, δυσωποῦντες τοὺς γνωστικωτέρους, συγγνώμην διδόντας καὶ ἀναπληροῦντας ἡμῶν ὑστερήματα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Ζ.

Τί ἐστὶν ὑπερηφανία;

χείων αὐτῶν. Καὶ ὅπως ἔδωσε ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν πρώτη στιγμή στὸν ἥλιο τὴν θερμαντικὴ ἐνέργεια, στὴ σελήνη τὴ δύναμη νὰ φωτίζει τὴ νύχτα, στὴ γῆ τὴν παραγωγὴ σπερματοζωαρίων, στὰ φυτὰ τὴν καρποφορία, καὶ στὰ ζῶα τὴ γέννησή τους μὲ τὴ συνουσία, καὶ γενικὰ σὲ κάθε φύση ἔδωσε τὴ δική της ἐνέργεια, ἔτσι ἔδωσε καὶ στὰ στοιχεῖα, ὅπως ἐγὼ πιστεύω, τὴ διοίκηση καὶ καθοδήγηση τῶν σωμάτων, σύμφωνα μὲ τὴ δική του γνώση, στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο.

Καὶ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὸ γνωρίζετε καλὰ αὐτό, ὥστε, ὅταν βλέπετε ἀσεβεῖς νὰ ζοῦν χρόνια πολλά, ἢ πάλι τὸν ἕνα νὰ πεθαίνει ξαφνικά, καὶ τὸν ἄλλο ἐνῶ μιλάει νὰ σταματᾷ ἀπότομα ἢ ζωὴ του, καὶ τοῦ δικαίου ὅλα τὰ παιδιὰ νὰ πεθαίνουν νήπια, ἐνῶ τοῦ ἀσεβοῦς τὰ παιδιὰ νὰ φτάνουν σὲ βαθιὰ γηρατειά, καὶ αὐτὸν τὸν θεᾶρεστο νὰ ψυχορραγεῖ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐνῶ τὸν εἰδωλολάτρη νὰ πεθαίνει εἰρηνικά καὶ ἀτὰραχα, καὶ πάλι αὐτὴν τὴν ἅγια γυναῖκα νὰ εἶναι στεῖρα, ἐνῶ ἢ ἄλλη, ἢ εἰδωλολάτρισσα νὰ εἶναι πολυτεκνη, καὶ στὴ μιὰ χώρα, πού εἶναι θεοσεβῆς νὰ συμβαίνουν ἀσταμάτητα θανατικά, ἐνῶ στὴν ἄλλη πού εἶναι εἰδωλολατρικὴ ἐνορία, νὰ μὴ τὴν βρῖσκει ποτὲ μολυσματικὴ ἀσθένεια, καὶ γενικὰ, ὅταν βλέπετε νὰ συμβαίνουν αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ φοβερὰ καὶ παράδοξα, νὰ μὴν ἀπορεῖς, οὔτε νὰ σκέφτεσαι τίποτε τὸ ἄπρεπετο ἢ βλάσφημο ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, τώρα πού ἔμαθες ἀκριβῶς, ἀπὸ αὐτὰ πού εἰπώθηκαν, ὅτι ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια δὲν συμβαίνουν βέβαια χωρὶς τὴ γνώση τοῦ Δημιουργοῦ, ὁ ὁποῖος τὰ βλέπει καὶ τὰ προνοεῖ καὶ τὰ κάνει ὅλα, ὅμως ὄχι μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο, ἀλλὰ μὲ τὴν πειθαρχημένη πορεία καὶ τάξη καὶ φυσικὴ καθοδήγηση τῶν στοιχείων πού δημιουργήθηκαν καὶ δόθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸν Θεό^{91α}. Πλὴν ὅμως δὲν εἶπαμε τίποτε τὸ ὀριστικὸ καὶ τέτοιο πού νὰ προκαλεῖ συζητήσεις ἀντιρρητικές, ἀλλὰ κάτι τὸ λογικὸ καὶ περιγραφικὸ, παρακαλώντας θερμὰ τοὺς πιὸ εἰδήμονες ἀπὸ μᾶς συγχωρήσουν καὶ νὰ συμπληρώσουν ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα ὑστεροῦμε.

ΕΡΩΤΗΣΗ 97η

Τί εἶναι ὑπερηφάνεια;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ ὅλως ἔχειν τὸν ἄνθρωπον ἐν ἑαυτῷ, ὅτι πράττειν ἀγαθόν, μὴ νοουμένου τοῦ λέγοντος, ὅτι «Πᾶσα δικαιοσύνη ὑμῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης ἐστίν».

5

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Η.

Ἐὰν πάσης ἀμαρτίας καὶ πορνείας ὁ διάβολός ἐστιν αἴτιος, καὶ αὐτὸν χρὴ καταμέμφεσθαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ μὲν διάβολός τινα οὐ διάζεται, ἀλλὰ μόνον ὑποσπείρει, ἢ 10 δὲ κακὴ συνήθεια διάζει τὸν ἄνθρωπον (ὥστε καὶ τοῦ διαβόλου πονηροτέρα καὶ ἰσχυροτέρα ὑπάρχει). Διὸ χρὴ ἑαυτοὺς μέμψεσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ

Εἰ ἄρα καλὸν τὸν ἀπὸ κοίτης τῆς ἰδίας γυναικὸς ἰόντα, 15 ἢ πάλιν ἀπὸ ἐνυπνιασμοῦ λούσασθαι ὕδατι, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχεσθαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ μὲν ἀληθές τοῦ Χριστιανοῦ λουτρὸν τὸ δάκρυον αὐτοῦ ἐστι· δύο γάρ εἰσι ρύσεις ἀνυπόστατοι ἐκ τοῦ σώματος, μία ἀγιά- 20 ζουσα, καὶ μία μολύνουσα, τουτέστιν ἡ σπορά, καὶ τὸ δάκρυον. Καὶ ὥσπερ πᾶσα ἀμαρτία, ἣν ἂν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν, ὁ δὲ πορνεύων, ὡς ἂν ἐκ τῆς οἰκείας σαρκὸς προσ- ἀγοι θυσίαν τῷ διαβόλῳ τὴν ἑαυτοῦ σποράν, οὕτω καὶ ὅσα ἂν ἀγαθὰ ποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστι. Τὸ δὲ δά- 25 κρυον ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας ἡμῶν προσάγεται θυσία τῷ Θεῷ, καθάπερ καὶ τὸ τῶν μαρτύρων αἷμα. Διὸ, ὡς προεῖπον, τὸ πνευμα- τικὸν λουτρὸν τὸ δάκρυόν ἐστιν, ὅμως καὶ τὰ ὕδατα πρὸς τὸ κα- θαίρειν τὸ σῶμα γεγόνασιν. Οἱ γοῦν ἀποροῦντες διὰ τοῦ πνευμα-

92. Ἦσ. 64, 6.

93. Ἡ Ἐρώτηση αὐτὴ καθὼς καὶ ἡ ἐπόμενη εἶναι ἐκτὸς ἀριθμήσεως.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ νὰ πιστεύει ὁ ἄνθρωπος πὼς ὅ,τι κάνει εἶναι καλό, χωρὶς νὰ σκέφτεται ἐκεῖνον ποῦ λέγει, ὅτι «Κάθε καλὴ πράξι μας μπροστὰ στὸν Θεὸ μοιάζει μὲ κουρέλι αἰμορροοῦσας γυναίκας»⁹².

ΕΡΩΤΗΣΗ 98η

Ἄραγε κάθε ἀμαρτίας καὶ πορνείας αἴτιος εἶναι ὁ διάβολος, καὶ πρέπει αὐτὸν νὰ κατηγοροῦμε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ διάβολος βέβαια δὲν ἀναγκάζει κανέναν, ἀλλὰ μόνο ὑποβάλ-
λει κρυφὰ τὴν ἰδέα. Τὸν ἄνθρωπο ὅμως τὸν ὠθεῖ ἢ κακὴ συνήθεια, ἢ
ὁποῖα εἶναι πιὸ πονηρὴ καὶ δυνατὴ καὶ ἀπὸ τὸν διάβολο. Γι' αὐτὸ
πρέπει νὰ κατηγοροῦμε τὸν ἑαυτὸ μας.

ΕΡΩΤΗΣΗ⁹³

**Εἶναι ἄραγε καλὸ ἐκεῖνος ποῦ σηκώνεται ἀπὸ τὸ κρεβάτι
τῆς γυναίκας του, ἢ ἔχει ὑποστει ὀνειρώξη⁹⁴, νὰ λουστει
μὲ νερὸ καὶ ἔτσι νὰ πάει στὴν ἐκκλησία;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ ἀληθινὸ βέβαια λουτρὸ τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι τὸ δάκρυ του.
Γιατὶ ὑπάρχουν δύο ρεύσεις ἀπὸ τὸ σῶμα ποῦ γίνονται αὐθόρμητα,
ἀπὸ τίς ὁποῖες ἢ μία ἀγιάζει, καὶ ἢ ἄλλη μολύνει, δηλαδή ἢ ἐκσπερ-
μάτωση καὶ τὸ δάκρυ. Καὶ ὅπως κάθε ἀμαρτία ποῦ θὰ κάνει ἐνδεχο-
μένως ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα του, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ
πορνεύει εἶναι σὰν νὰ προσφέρει τὸ σπέρμα του θυσία στὸν διάβολο
ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ σάρκα, ἔτσι καὶ ὅσα καλὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος,
βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα του, ἐνῶ τὸ δάκρυ προσφέρεται θυσία
στὸν Θεὸ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσία μας, ὅπως καὶ τὸ αἷμα τῶν μαρτύ-
ρων. Γι' αὐτὸ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὸ πνευματικὸ λουτρὸ εἶναι
τὸ δάκρυ. Ὅμως καὶ τὰ νερὰ ἔγιναν γιὰ νὰ καθαρίζουν τὸ σῶμα.
Ὅσοι λοιπὸν δὲν μποροῦν νὰ καθαρίσουν τὴν ψυχὴ τους μὲ τὸ

94. Ἀθέλγη ἐκσπερμάτωση ἐν ὥρα ὕπνου.

τικοῦ λουτροῦ τὴν ψυχὴν καθαρίζειν, ἀποπλύνουσι τὴν σάρκα
καὶ τῶν ὕδασι, καὶ εἴθ' οὕτω τῶν μυστηρίων μεταλαμβάνουσι,
ἵνα μὴ εἰς παντελεῖ καταφρόνησιν ἔλθωσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ

5 *Εἰ ἄρα πρέπει τὸν ἐνυπνιαζόμενον μεταλαμβάνειν
τῶν θείων μυστηρίων;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς ὑπολαμβάνω, οἱ ἐν μέσῳ κόσμῳ οἰκοῦντες οὐ κατακρίνον-
ται ἐκ τούτου, εἴ γε καὶ τὰ λοιπὰ φυλάξουσιν.

10

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Θ'.

*Τῶν ἐν τῷ νόμῳ πολλάκις ἐχόντων δύο γυναῖκας ἅμα, καὶ
μὴ κατακριθέντων, ἄρα ἔξεστι Χριστιανοῖς τοῦτο;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι «Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου αὐτῆς σώ-
15 ματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ αὐτῆς», ὁμοίως πάλιν «καὶ ὁ
ἀνὴρ», φησί, «τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή»,
εὐδηλον λοιπὸν ὅτι, ἐὰν ἐξὸν λαβεῖν τῷ ἀνδρὶ ἑτέραν σὺν αὐτῇ,
ἔξεστιν ὁμοίως καὶ αὐτῇ λαβεῖν ἕτερον ἄνδρα σὺν αὐτῷ, καὶ οὐκ
ἔτι ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, ἀλλ' ἢ τρεῖς, ἢ τέσσαρες. Οἱ δὲ
20 βουλόμενοι κατὰ τοὺς ἐν τῷ νόμῳ ζῆν, τῆς Χριστοῦ χάριτος ἐκ-
πίπτουσιν· ἐκεῖνοι μὲν γάρ, ἐπειδὴ ἄκροι ἀσεβεῖς ὑπῆρχον, τοὺς
νιούς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας θύοντες τοῖς δαμονίοις, οὐδὲν
πλέον ζητεῖ παρ' αὐτῶν ὁ Θεός, εἰ μὴ θεοσέβειαν καὶ δικαιοκρι-
σίαν, ὡς ἔστι γινῶναι ἐξ ὅλων τῶν τοῦ νόμου Γραφῶν. Ἡμεῖς δέ, οἱ
25 τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ ἀγορασθέντες, χρεωστοῦμεν πᾶσαν ἐνδεί-
ξασθαι σωφροσύνην καὶ φιλοσοφίαν. Τύπος γὰρ πάσης τῆς ἀν-
θρωπότητος ὑπῆρχον ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ, τὸ δὲ ἐπιθυμεῖν διαφό-
ρων γυναικῶν ἀπὸ στρήνου καὶ ἀφοβίας Θεοῦ γίνεται.

πνευματικὸ λουτρό, ὡς πλένουν κατ' ἀνάγκη τὸ σῶμα τους ἔστω καὶ μὲ νερό, καὶ ἔτσι νὰ συμμετέχουν στὰ μυστήρια, γιὰ νὰ μὴ φτάσουν σὲ τέλεια καταφρόνησή τους.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Πρέπει ἄραγε, αὐτὸς ποὺ παθαίνει ὀνειρώξη, νὰ συμμετέχει στὰ ἅγια μυστήρια;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὅπως ὑποθέτω, αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν μέσα στὸν κόσμον δὲν καταδικάζονται ἀπὸ αὐτὸ, ἔφῳσον βέβαια τηροῦν τὰ ὑπόλοιπα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 99η

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν στὴν περίοδο τοῦ νόμου εἶχαν συγχρόνως δύο γυναῖκες, καὶ δὲν καταδικάστηκαν γι' αὐτὸ, ἄραγε αὐτὸ ἐπιτρέπεται στοὺς Χριστιανούς;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐφῳσον ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι «Ἡ γυναῖκα δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα της, ἀλλὰ ὁ ἄνδρας της, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ἐπίσης καὶ ὁ ἄνδρας δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα του, ἀλλὰ ἡ γυναῖκα, εἶναι ὀλοφάνερο λοιπόν, ὅτι ἐὰν ἐπιτρέπεται στὸν ἄνδρα νὰ πάρει καὶ ἄλλη γυναῖκα μαζί μὲ αὐτήν, τότε ἐπιτρέπεται ἐξίσου καὶ σ' αὐτήν νὰ πάρει μαζί μ' αὐτὸν καὶ ἄλλον ἄνδρα, καὶ τότε δὲν θὰ εἶναι οἱ δύο τους ἐνωμένοι σὲ μία σὰρκα⁹⁵, ἀλλὰ ἡ τρεῖς ἢ τέσσερις. Αὐτοὶ λοιπόν ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸν μωσαϊκὸ νόμον, ἐκπίπτουν ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ ἦταν στὸ ἔπακρον ἀσεβεῖς καὶ θυσιάζαν τὰ παιδιά τους καὶ τὶς θυγατέρες τους στὰ δαιμόνια⁹⁶, ὁ Θεὸς δὲν ζητᾶ τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτούς, παρὰ μόνο πίστη στὸν Θεὸ καὶ δικαιοσύνη, ὅπως μπορούμε νὰ διαπιστώσουμε ἀπὸ ὅλες τὶς Γραφές τοῦ νόμου. Ἐμεῖς ὅμως ποὺ ἀγορασθήκαμε μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπιδεικνύουμε κάθε σωφροσύνη καὶ ἐνάρετη ζωὴ. Γιατὶ ὑπόδειγμα ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας ἦταν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὕα. Ἐνῶ τὸ νὰ ἐπιθυμεῖ κανεῖς διάφορες γυναῖκες προέρχεται ἀπὸ πόθο καὶ ἔλλειψη φόβου τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ρ.

Ἐάν τις νιπτόμενος τὸ στόμα, ἢ πάλιν ἐν βαλανείῳ καταπιεῖ ὕδωρ μὴ θέλων, ὀφείλει κοινωνῆσαι ἢ οὐ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

5 *Ναί. Ἐπεὶ εὐρών ὁ Σατανᾶς ἀφορμὴν τοῦ κωλύειν αὐτὸν τῆς κοινωνίας, ποιεῖ αὐτὸν συχνῶς τὸ αὐτό. Διὰ τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον καὶ οἱ Πατέρες οὐκ ἀποκόπτουσι, οὐδὲ τὸν ἐνυπνιασθέντα μεταλαμβάνειν. Ὅμως προσερχόμενοι τοῖς μυστηρίοις, ἐν φόβῳ προσέλθωμεν, ὡς ἡ αἰμορροοῦσα τῷ Χριστῷ προσῆλθεν.*

10

ΕΡΩΤΗΣΙΣ

Ἄρα καλὸν τὸ κοινωνεῖν καθ' ἡμέραν, ἢ ἐκ διαλειμμάτων, ἢ κατὰ Κυριακὴν καὶ μόνον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο τὸ ἐρώτημα οὐκ ἔχει μίαν ἀπόκρισιν. Εἰσὶ γὰρ τινες, 15 οἷς πρέπει τὸ καθ' ἡμέραν, καὶ εἰσὶν ἕτεροι, οἷς οὐχ ἀρμόζει τοῦτο, καὶ ἄλλοι, οἷς οὐ πρέπει ὅλως κοινωνεῖν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ

Ἀμφιβάλλουσί τινες λέγοντες, ὅτι οὐκ ὠφελοῦνται οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γινομένων συνάξεων ὑπὲρ αὐτῶν.

20

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Περὶ τούτου ἐρῶ σοι λόγον οὐκ ἐμόν, ἀλλὰ τοῦ Ἀποστολικοῦ πατρὸς Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου· οὕτω φησί· Ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῶν κεκοιμημένων, ὅτι εἰ μὲν ψιλὰ τινα καὶ εὐτελεῖς τυγχάνουσι τὰ τοῦ τελευτήσαντος ἀμαρτήματα, προσλαμβάνεται τινα 25 ὠφέλειαν ἐκ τῶν ὑπὲρ αὐτῶν τελουμένων συνάξεων· εἰ δὲ βαρέα καὶ χαλεπά εἰσι, συνέκλεισε τὰ κατ' αὐτούς ὁ Θεός· Πλὴν οὐ δεῖ ἡμᾶς φροντίζειν μετὰ θάνατον.

97. Καὶ ἡ ἐρώτηση αὐτὴ καθὼς καὶ οἱ δύο πού ἀκολουθοῦν εἶναι ἐκτὸς ἀριθμῆσεως.

ΕΡΩΤΗΣΗ 100η

Ἐὰν κάποιος πλένοντας τὸ στόμα του, ἢ στὸ λουτρό, καταπιεῖ νερό, χωρὶς νὰ τὸ θέλει, μπορεῖ νὰ κοινωνήσῃ ἢ ὄχι;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ναί. Γιατὶ ἀλλιῶς ὁ Σατανᾶς, βρίσκοντας ἀφορμὴ νὰ τὸν ἐμποδίζει νὰ κοινωνήσῃ, θὰ τὸν κάνει νὰ τὸ παθαίνει αὐτὸ συχνά. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο καὶ οἱ Πατέρες δὲν ἀπαγορεύουν οὔτε αὐτὸν ποὺ ἔχει ὄνειρώξεις νὰ μεταλαβαίνει. "Ὅμως ὅταν προσερχόμαστε στὰ μυστήρια, νὰ τὸ κάνουμε μὲ φόβο Θεοῦ, ἔτσι ὅπως ἡ αἰμορροῦσα πλησίασε τὸν Χριστό.

ΕΡΩΤΗΣΗ⁹⁷

Εἶναι ἄραγε καλὸ νὰ κοινωνοῦμε κάθε μέρα, ἢ κατὰ διαλείμματα, ἢ μόνο κάθε Κυριακή;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἡ ἐρώτηση αὐτὴ δὲν ἔχει ἀπάντηση. Γιατὶ ὑπάρχουν κάποιοι στοὺς ὁποίους ἐπιτρέπεται νὰ κοινωνοῦν κάθε μέρα, καὶ ὑπάρχουν ἄλλοι, στοὺς ὁποίους δὲν ἐπιτρέπεται αὐτό, καὶ ἄλλοι στοὺς ὁποίους δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κοινωνοῦν καθόλου.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Μερικοὶ ἀμφιβάλλουν λέγοντας, ὅτι οἱ νεκροὶ δὲν ὠφελοῦνται ἀπὸ τὶς λατρευτικὲς συνάξεις ποὺ γίνονται γι' αὐτούς.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ δὲν θὰ σοῦ δώσω ἀπάντηση δική μου, ἀλλὰ τοῦ ἀποστολικοῦ πατέρα Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη, ὁ ὁποῖος λέγει τὰ ἑξῆς: Στὸν τόπο ὅπου βρίσκονται οἱ πεθαμένοι, ἐὰν οἱ ἁμαρτίες τοῦ νεκροῦ εἶναι μικρὲς καὶ χωρὶς ἰδιαίτερη βαρύτητα, δέχονται κάποια ὠφέλεια ἀπὸ τὶς λατρευτικὲς συνάξεις ποὺ γίνονται γι' αὐτούς. Ἐὰν ὅμως τὰ ἁμαρτήματά τους εἶναι βαρεῖα καὶ φοβερά, ἔχει κλείσει σφιχτὰ ὁ Θεὸς τὴν θέση τους. Ἐτσι δὲν πρέπει ἐμεῖς νὰ ἐλπίζουμε σὲ ὠφέλειά μας μετὰ τὸν θάνατο.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ.

Ἐάν τις συνεθισθεῖς τῇ σωματικῇ ἁμαρτίᾳ, ἐν αὐτῇ
καταγηράσῃ, καὶ θεωρήσῃ ἐν αὐτῷ, ὅτι οὔτε νηστεύ-
σαι ἢ ἀσκῆσαι ἢ χαμευνησαι δύναται, πῶς οὖν
5 λοιπὸν δύναται σωθῆναι ἐν γήρᾳ ὑπάρχων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος, ὅτι «Ὁ ζυγός μου χρηστός καὶ τὸ φορ-
τίον μου ἕλαφρόν ἐστιν», εὐδηλον, ὅτι ὁ γέρον καὶ ἀδύνατος
δύναται φυλάξαι τὸν νόμον αὐτοῦ· οὔτε παρθενίαν ἡμῖν ὤρισεν,
10 οὔτε πάντων τῶν ἐν κόσμῳ ἀναχώρησιν· ἀλλ' οὔτε ἀποχὴν κρεῶν
ἢ οἴνου, ἀλλ' ἀγαπᾷν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, μὴ μνησικακεῖν,
ταπεινοφρονεῖν, συμπαθεῖν τὸ κατὰ δύναμιν, ὑπομένειν τὰς θλί-
ψεις, προῶν εἶναι καὶ εἰρηνικόν. Ταῦτα οὖν καὶ ὁ ἀσθενῶν καὶ ὁ
γέρον, καὶ ὁ ἐν κόσμῳ γυναιξὶ συνεξενυγμένος δύναται ποιῆσαι,
15 καὶ ποιήσας πάντως σωθήσεται, ἐὰν ἐποίησε τὰς ἁμαρτίας τοῦ
Μανασσῆ ἐκείνου τοῦ βασιλέως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑ'.

Ἐάν τι δύο τινὰς ἢ καὶ πλείονας ἄνδρας φονεύσῃ,
εἶτα κρατηθῆ καὶ ἀποθάνῃ, ἄρα συνεχωρήθη ἢ οὐ;

20

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ νόμου καὶ τοῦ Θεοῦ λέγοντος, «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλ-
μοῦ, καὶ ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς», ἐγὼ οὐ δύναμαι εἰπεῖν· Ψυχὴν μίαν
ἀντὶ ψυχῶν πολλῶν. Ἔστι γὰρ ἄνθρωπος διαφέρων μυρίων ἀν-
θρώπων, εἴτε διδάσκαλος, εἴτε πτωχοτρόφος, ὄντινα ὁ φονεύων,
25 οὐχ ἓνα ἄνθρωπον ἐφόνευσεν, ἀλλὰ λαόν, καὶ μυρίων φόνων ἐστὶν
ὑπεύθυνος λοιπόν, ὥσπερ Ἡρώδης φονεύσας τὸν Πρόδρομον,
καὶ οἱ λοιποὶ ἄνομοι τοὺς ἀποστόλους ἀποκτείναντες· συνέφερε

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ἐάν κάποιος ἔχει ἔθιστεῖ πιά στή σωματική ἁμαρτία καί φτάσει σέ βαθειά γερατειά μέ αὐτήν, καί διαπιστώσει ὅτι οὔτε νά νηστέψει, οὔτε νά ἀσκητεύσει, οὔτε νά κοιμηθεῖ καταγῆς μπορεῖ, πῶς εἶναι δυνατὸν νά σωθεῖ, ἐνῶ εἶναι γέρος;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐφοῦ ὁ Κύριος λέγει ὅτι, «Ὁ ζυγὸς μου εἶναι ἀπαλὸς καὶ τὸ φορτίο μου ἔλαφρό»⁸, εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι αὐτὸς ποὺ εἶναι γέρος καὶ ἀδύναμος μπορεῖ νά τηρήσει τὸν νόμο του. Οὔτε παρθενία μᾶς ἐπέβαλε, οὔτε ἀναχώρηση ἀπὸ τὸν κόσμο, οὔτε ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κρέατα ἢ τὸ κρασί, ἀλλὰ νά ἀγαπᾶμε τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, νά μὴ κρατᾶμε κακία, νά εἴμαστε ταπεινόφρονες, καὶ δείχνουμε συμπάθεια ὅσο μποροῦμε, νά ὑπομένουμε τὶς θλίψεις, νά εἴμαστε πρᾶοι καὶ φιλήσυχοι. Αὐτὰ λοιπὸν καὶ ὁ ἄρρωστος καὶ ὁ γέρος καὶ αὐτὸς ποὺ ζεῖ στὸν κόμο παντρεμένος μέ γυναῖκες μπορεῖ νά τὰ κάνει, καὶ κάνοντάς τα ὅπωςδήποτε θὰ σωθεῖ, ἔστω καὶ ἂν ἔκανε τὶς ἁμαρτίες ἐκείνου τοῦ βασιλιᾶ Μανασσῆ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 101η

Ἐάν κάποιος σκοτώσει δύο ἢ καὶ περισσότερους ἀνθρώπους καὶ ἔπειτα σταματήσει καὶ πεθάνει, ἄραγε συγχωρήθηκε ἢ ὄχι;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπειδὴ ὁ νόμος καὶ ὁ Θεὸς λέγει, «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ζωὴ ἀντὶ ζωῆς»⁹, ἐγὼ δὲν μπορῶ νά πῶ, ὅτι θὰ δώσει μιᾶ ψυχὴ γιὰ πολλὰς ψυχὰς ποὺ σκότωσε. Γιατὶ ὑπάρχει ἀνθρώπος ποὺ ἀντιστοιχεῖ μέ μύριους ἀνθρώπους, εἴτε δάσκαλος εἶναι, εἴτε πτωχοτρόφος. Ἐκεῖνος ποὺ σκοτώνει αὐτόν, δὲν σκοτώνει ἕναν ἀνθρώπο, ἀλλὰ ὀλόκληρο λαό, καὶ εἶναι ἔνοχος πολλῶν φόνων, ὅπως ὁ Ἡρώδης ποὺ σκότωσε τὸν Πρόδρομο¹ καὶ οἱ ἄλλοι παράνομοι ποὺ σκότωσαν τοὺς Ἀποστόλους. Γιατὶ συνέφερε στὸν Νέρωνα νά σκο-

1. Ματθ. 14, 10. Μάρκ. 6, 27.

γὰρ Νέρωνα φονεῦσαι πᾶσαν Ρώμην ἄπιστον οὖσαν, ἢ τὸν τοῦ κόσμου Διδάσκαλον, τὸν μακάριον Παῦλον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΒ΄.

5 Δεκτά εἰσιν ἄρα τῷ Θεῷ τὰ ἀπὸ κλεμμάτων προσαγόμενα αὐτῷ χρήματα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἔστι κλέμμα καὶ κλέμμα, καὶ ἀδικία καὶ ἀδικία· ἄλλο γὰρ ἔστι τὸ παράψασθαι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, ἕτερον τὸ ἐκ προσοδιῶν γῆς ἢ θαλάττης ἀνδρῶν ἀπίστων, καὶ ἄλλο τὸ ἀδικῆσαι ἀπόρους, γεωργούς καὶ πτωχοὺς, καὶ ἕτερον τὸ ἐπάραι ἀπὸ εὐπόρων καὶ φιλαργύρων. Πλὴν οὐ τὰ πολλὰ ζητεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ μόνον τὴν πρόθεσιν. Εἰ δὲ ὅλως παρὰ τὸ ἀδικῆσαι οὐ δύνασαι, συμφέρει τὰ ἀπὸ κακοῦ εἰς καλὰ δαπανηθῆναι. Μέντοιγε τὰ ἀπὸ ἀδικίας πτωχῶν καὶ γεωργῶν ὑπάρχοντα, ἀπρόσδεκτα τῷ Θεῷ καὶ κατηραμένα ὑπάρ-
15 χουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΓ΄.

Ἐπειδὴ συχνῶς ἀκούομεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, οὐ ποι-
οῦμεν δὲ τὸ ἔργον, ἄρα μὴ κατάκριμα ἡμῖν γένηται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

20 Εἰ καὶ οὐ ποιοῦμεν, ἀλλ' ὅμως οὐ· εἰ μὴ μεμψόμεθα ἑαυτούς, ὅτι ἀκούομεν καὶ παρακούομεν· καὶ γὰρ τὸ μέμψασθαι ἑαυτὸν μέρος σωτηρίας ἐστίν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΔ΄.

25 Πόσοι τρόποι εἰσὶ τῶν σωζομένων καὶ συγχωρήσεις ἐκ Θεοῦ ἁμαρτιῶν κομιζομένων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τρεῖς Ὁ πρῶτος τὸ μηκέτι ἁμαρτῆσαι· ὁ δεύτερος, τὸ ἀξίως μετανοῆσαι. Ἔστι καὶ τρίτος τοῖς ἁμαρτήσασιν σωτηρίας τρόπος,

τώσει δλόκληρη τή Ρώμη πού ἦταν ἄπιστη, παρὰ τόν δάσκαλο τοῦ κόσμου, τόν μακάριο Παῦλο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 102η

Γίνονται ἄραγε δεκτά ἀπό τόν Θεό τὰ κλεμμένα χρήματα πού τοῦ προσφέρονται;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπάρχει κλοπή καί κλοπή, καί ἀδικία καί ἀδικία. Γιατί ἄλλο εἶναι νά κλέψεις ἀπό τὸ ναό, καί ἄλλο ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς γῆς, ἢ τῆς θάλασσας, ἢ ἀπὸ ἀνθρώπους ἄπιστους. Ἐπίσης ἄλλο εἶναι νά ἀδικήσεις ἄπορους, γεωργούς καί φτωχοῦς, καί ἄλλο νά πάρεις ἀπὸ εὐπορους καί φιλάργυρους. Ἄλλωστε ὁ Θεός δέν ζητεῖ τὰ πολλὰ, ἀλλὰ μόνο τὴν πρόθεση. Ἐὰν ὅμως γενικὰ δέν μπορεῖς νά κάνεις ἀλλιῶς, παρὰ μόνο νά ἀδικήσεις, σέ συμφέρει αὐτὰ πού ἀπόκτησες μὲ τρόπον ἄδικο νά τὰ δαπανήσεις σέ καλὰ ἔργα. Ἐκεῖνα ὅμως πού προέρχονται ἀπὸ ἀδικία φτωχῶν καί γεωργῶν, εἶναι ἀπαράδεκτα ἀπὸ τὸ Θεὸ καί καταραμένα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 103η

Ἐπειδὴ συχνὰ ἀκοῦμε τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δέν τὸν ἐφαρμόζουμε, μήπως αὐτὸ ἀποβεῖ σέ καταδίκη μας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐστω καὶ ἂν δέν τὸν ἐφαρμόζουμε, ὅμως ἂν κατηγορήσουμε τὸ ἑαυτὸ μας, ἔπειδὴ τὸν ἀκοῦμε, ἀλλὰ τὸν παραβαίνουμε, αὐτό, τὸ ὅτι κατηγοροῦμε τὸν ἑαυτὸ μας, εἶναι ἓνα μέρος τῆς σωτηρίας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 104η

Πόσοι τρόποι σωτηρίας ὑπάρχουν καὶ συγχωρήσεις ἁμαρτιῶν ἀπὸ τόν Θεό, ἐξομολογούμενες σ' αὐτόν;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τρεῖς τρόποι ὑπάρχουν. Ὁ πρῶτος τὸ νά μὴ ἁμαρτήσῃ ποτέ πιά. Ὁ δεύτερος νά μετανοήσῃ ἐπάξια. Ἐπάρχει καὶ τρίτος τρόπος

διὰ πειρασμῶν καὶ θλίψεων καὶ ὑπομονῆς κατὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι
 «Ἐν κημῶ καὶ χαλινῶ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαι, τῶν μὴ ἐγγιζόν-
 των πρὸς σέ», ὅπερ ἔπαθεν ὁ Ναβουχοδονόσορ. Ἔστι γὰρ ὅτε ὁ
 Θεὸς τὸν ἁμαρτάνοντα, καὶ μὴ μετανοοῦντα, περιβάλλῃ εἰς πειρα-
 5 σμόν, καὶ διὰ τῶ πειρασμῶν ἔρχεται εἰς ταπεινώσιν, καὶ διὰ τῆς
 ταπεινώσεως σώζεται χωρὶς ἀσκήσεως, ὡς ὁ τελώνης καὶ ὁ
 ληστής

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΕ΄.

10 *Τί ποιήσωμεν, ὅτι πολλάκις ἰστάμενοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπι-
 θυμοῦμεν κλαῦσαι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ οὐ δυνάμεθα;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ κλαυθμὸς ὁ διὰ Θεόν, δῶρον Θεοῦ ὑπάρχει, διὰ τοῦ Πνεύ-
 ματος τοῦ ἁγίου διδόμενον τῷ ἀνθρώπῳ δεύτερον βάπτισμα, καὶ
 τολμῶ εἰπεῖν τοῦ τῆς κολυμβήθρας βαπτίσματος ἀναγκαιότερον.
 15 Τὸ πρῶτον γὰρ βάπτισμα σχεδὸν πάντες αὐξοῦντες μολύνομεν,
 διὰ δὲ τοῦ δακρύου πάλιν, ὥσπερ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος,
 καθαιρόμεθα. Διόπερ καὶ ἐντεῦθεν πάλιν ἐλέγχομεν Ἰουδαίους
 καὶ Ἄραβας, ὅτι οὐκ ἔχουσι Πνεῦμα ἅγιον. Οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν ἐν
 τῇ προσευχῇ ποτε προχέει ὑπὲρ ἁμαρτιῶν δάκρυον. Εἰσὶ δὲ παρ’
 20 ἡμῖν φυσικῶς τινες καρδίαὶ σκληρότεραι καὶ ξηρότεραι, μάλιστα
 ὅσοι θυμώδεις καὶ πικροὶ καὶ μηνιασταὶ ὑπάρχουσι. Καὶ εἰσὶ
 πάλιν τινὲς καρδίαὶ ἀπαλότεραι φυσικῶς καὶ εὐκατάνυκτοι. Ὁ
 οὖν ἐκ φύσεως σκληροκάρδιος καὶ ἀκατάνυκτος ὑπάρχων, καὶ
 μήτε ἐπὶ νεκροῖς, μήτε ἐπὶ τοῖς ἰδίῳις τέκνοις, μηδὲ ἐπ’ ἄλλῃ συμ-
 25 φορᾷ δακρῦσαι δυνάμενος, ἢ στυγνάσαι πρὸς τὸν Θεόν, τὸ στή-
 θος τύψει, τὸν γέλωτα περικόψει, τοὺς ὀφθαλμοὺς ταπεινώσει,
 οὕτω χαρίζεται αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ τὸ δάκρυον. Χρὴ δὲ ἐπίστασθαι,

σωτηρίας γι' αὐτούς πού ἁμάρτησαν, μὲ δοκιμασίες καὶ θλίψεις καὶ ὑπομονή, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει εἰπωθεῖ· «Μὲ φίμωτρο σιδερένιο καὶ χαλινάρι σφίξε τὰ σαγόνια αὐτῶν πού δὲν σὲ πλησιάζουν»², πρῶγμα πού ἔπαθε ὁ Ναβουχοδονόσορ³. Γιατὶ ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες ὁ Θεὸς αὐτὸν πού ἁμαρτάνει καὶ δὲν μετανοεῖ, τὸν βάζει σὲ δοκιμασία, καὶ μὲ τὶς δοκιμασίες ἔρχεται σὲ ταπείνωση, καὶ μὲ τὴν ταπείνωση σώζεται χωρὶς ἄσκησις, ὅπως ὁ τελώνης καὶ ὁ ληστής.

ΕΡΩΤΗΣΗ 105η

Τί νὰ κάνουμε, ὅταν πολλές φορές, βρισκόμενοι μέσα στὴν Ἐκκλησία, θέλουμε νὰ κλάψουμε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας καὶ δὲν μποροῦμε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ κλάψιμο πού γίνεται γιὰ τὸ Θεὸ εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ, πού δίνεται στὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὡς δεύτερο βάπτισμα, καὶ τολμῶ νὰ πῶ, ὅτι εἶναι πιὸ ἀναγκαῖο ἀπὸ τὸ βάπτισμα τῆς κολυμβήθρας. Γιατὶ τὸ πρῶτο βάπτισμα σχεδὸν ὅλοι, καθὼς μεγαλώνουμε τὸ μολύνουμε, καὶ μὲ τὸ δάκρυ καθαρίζομαστε πάλι, ὅπως μὲ τὸ νερὸ καὶ τὸ Πνεῦμα. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀποδεικνύουμε στοὺς Ἰουδαίους καὶ στοὺς Ἄραβες, ὅτι δὲν ἔχουν ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ κανένας ἀπὸ αὐτούς τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς δὲν χύνει ποτὲ δάκρυ γιὰ τὶς ἁμαρτίες του. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ σὲ μᾶς μερικὲς καρδιὲς πού ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι πιὸ σκληρὲς καὶ ξηρὲς, ἰδιαιτέρως αὐτῶν πού δὲν εἶναι θυμῶδεις, σκληροὶ καὶ ὀργίλοι. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ μερικὲς καρδιὲς ἀπὸ τὴ φύση τους πιὸ ἀπαλὲς καὶ εὐκολοσυγκίνητες. Αὐτὸς λοιπὸν πού ἀπὸ τὴ φύση εἶναι σκληρόκαρδος καὶ ἀσυγκίνητος, καὶ δὲν μπορεῖ οὔτε μπροστὰ στοὺς νεκρούς, οὔτε γιὰ τὰ δικά του παιδιὰ, οὔτε γιὰ καμμιά ἄλλη συμφορὰ νὰ δακρῦσει, ἢ νὰ σκυθρωπάσει μπροστὰ στὸν Θεό, νὰ χτυπήσει τὸ στῆθος, νὰ σταματήσῃ τὸ γέλιο, νὰ χαμηλώσῃ ταπεινὰ τὰ μάτια του, μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τοῦ χαρίζει ὁ Θεὸς καὶ τὸ δάκρυ. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζεις, ὅτι σὲ συμφέρει πε-

3. Δαν. 4, 1 ἔ.

ὅτι πολὺ συμφέρει ἢ προσευχὴ ἢ ἐν τῷ ταμείῳ σου γενομένη, ὑπὲρ τὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐνώπιον πάντων ἐπιτελουμένη.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ.

Καλὸν ἄρα τὸ ἐξομολογεῖσθαι ἁμαρτίας;

5

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καλὸν καὶ πάννυ ὠφέλιμον, ἀλλὰ μὴ τοῖς πᾶσιν, ἐπεὶ οὔτε σοι τοῦτο ὠφελεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκούοντας μολύνεις Ἐὰν οὖν εὗρης ἄνδρα πνευματικὸν δυνάμενόν σε ἰατρεῦσαι καὶ εὐξασθαι ὑπὲρ σοῦ, ἐκεῖνῳ μόνῳ ἐξομολόγησον.

10

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΣΤ΄.

Πόθεν γινώσκει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ὅτι εὐρίσκει ἔλεος πάντως ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

15 Ἐκ τῆς ἰδίας συνειδήσεως, καὶ ἐκ τῆς παρησιίας, ἧς ἔχει ἡ ψυχὴ ἐν προσευχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Ὅταν γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὑπεύθυνός ἐστι κολάσεως, δίκην καταδίκου τινὸς παρισταμένου τῷ ἄρχοντι μὴ ἔχοντος παντοίαν παρησιίαν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ παρίσταται τῷ Θεῷ ἐν τῇ προσευχῇ, οὐκ ἔτι ὡς κατάδικος, ἀλλ' ὡς
20 ἄνθρωπος χρεωστῶν καὶ παρακαλῶν συγχωρηθῆναι ἀπὸ ταύτης τῆς τάξεως, ἐὰν φροντίσῃ αὐτοῦ. Πάλιν παρίσταται ὡς δοῦλος φιλοδέσποτος, καὶ ἀπὸ τούτου προκόπτων συλλαλεῖ τῷ Θεῷ ὡς μίσθιος, μὴ ἔχων χρέος ἐπάνω αὐτοῦ καὶ λοιπὸν κατὰ πρόσβασιν κουφιζομένη τοῦ βάρους ἡ ψυχὴ, συλλαλεῖ καὶ παρίσταται ὡς
25 φίλος πρὸς φίλον, καὶ ὡς νύμφη τῷ ἰδίῳ νυμφίῳ, καὶ ὡς υἱὸς τῷ ἰδίῳ πατρί, ὅπου οὐκ ἔστι φόβος λοιπόν, οὐδὲ χρέος, οὐδὲ ἔννοια οἷας δήποτε κολάσεως, ἀλλὰ πᾶσα ἀγάπη καὶ χαρὰ διηνεκῆς, καὶ

ρισσότερο ἢ προσευχή πού γίνεται στό ἀπόμερο δωμάτιό σου, ἀπό ἐκείνην πού γίνεται στήν ἐκκλησία μπροστά σέ ὄλους.

ΕΡΩΤΗΣΗ⁴

Εἶναι καλό ἄραγε τό νά ἐξομολογούμαστε τίς ἁμαρτίες;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Εἶναι καλό καί πολὺ ὠφέλιμο, ἀλλά νά μὴ ἐξομολογούμαστε σέ ὄλους, γιατί αὐτό οὔτε ἐσένα ὠφελεῖ, ἀλλά καί αὐτούς πού σέ ἀκοῦνε τούς μολύνει. Ἐάν λοιπὸν βρεῖς ἄνδρα πνευματικό πού μπορεῖ νά σέ θεραπεύσει καί νά παρακαλέσει γιά σένα, σ' ἐκεῖνον μόνο νά ἐξομολογεῖσαι.

ΕΡΩΤΗΣΗ 106η

Πῶς γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ὁ Θεὸς συγχώρησε τίς ἁμαρτίες του, καί ὅτι θά βρεῖ ἔλεος ὅπωςδήποτε τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ γνωρίζει ἀπὸ τὴ συνείδησή του καί ἀπὸ τὴν παρηγορία πού ἔχει ἡ ψυχὴ του ὅταν προσεύχεται στὸν Θεό. Γιατί, ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἔνοχος τιμωρίας, ὅπως ἓνας κατάδικος στέκεται μπροστά στὸν ἄρχοντα χωρὶς νά ἔχει καμμιά παρηγορία, ἔτσι στέκεται καί ἡ ψυχὴ μπροστά στὸν Θεὸ κατὰ τὴν προσευχή, ὄχι ἀκόμα ὡς κατάδικη, ἀλλὰ σὰν ἄνθρωπος πού χρεωστᾶ καί παρακαλεῖ νά ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴ θέση αὐτή, ἐάν φροντίσει γι' αὐτό. Τότε στέκεται σὰν δοῦλος πού ἀγαπᾶ τὸν Κύριό του, καί προοδεύοντας ἀπὸ αὐτό, συνομιλεῖ μὲ τὸν Θεὸ σὰν μισθωτὸς πού δὲν βαρύνεται μὲ χρέος, καί στό ἐξῆς ἡ ψυχὴ ἀνεβαίνοντας ὅλο καί περισσότερο ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὸ βάρος, συνομιλεῖ μὲ τὸν Θεὸ καί στέκεται μπροστά του σὰν φίλος πρὸς φίλο, καί σὰν νύμφη μὲ τὸν νυμφίο, καί σὰν γιὸς μὲ τὸν πατέρα του, ὅπου δὲν ὑπάρχει φόβος, οὔτε χρέος, οὔτε ὑπόνοια ὁποιασδήποτε τιμωρίας, ἀλλὰ πλήρης ἀγάπη καί διαρκῆς χαρὰ καί παρηγορία ἀκα-

4. Ἐκτὸς ἀριθμῆσεως καί ἡ ἐρώτηση αὐτή.

παρορησία ἄπαντος, καὶ ψυχῆς εὐφροσύνη καὶ σκιρτήματα, καὶ ἀγαλλίασις ἀκατάπαντος, καθάπερ ἡμῖν διηγοῦνται οἱ τῆ χάριτι τοῦ Χριστοῦ εἰς τοιαῦτα καταντήσαντες μέτρα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΖ΄.

5 Ἐὰν θελήσω πράξει πράγμα, ὡς νομίζω, πόθεν ὀφείλω μαθεῖν, εἰ ἀρέσκει τῷ Θεῷ, ἢ οὐ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῶν τελείων καὶ πνευματικῶν ἀνδρῶν ἐστὶ τὸ πάντα ἀκριδῶς διακρίνειν, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος Τελείων γάρ ἐστὶν ἡ στε-
10 ρεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια ἐχόντων γεγυμνασμέ-
να πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. Ὅσα οὖν ποιήσει ἄνθρω-
πος διὰ Θεὸν ἐν ἀπλῇ καρδίᾳ καὶ ἀγαθῷ σκοπῷ, οὐκ ἔχει κατὰ-
κριμα ἐξ αὐτῶν

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗ΄.

15 Πρέπει ἄρα τὸν Χριστιανὸν ἀνοίγειν ἐν λαχνιστηρίῳ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐδαμοῦ εὐρίσκομεν ἐπιτροπὴν τοῦτο ποιεῖν, ἀλλ’ οἱ Πατέ-
ρες διὰ τὸ μὴ εὐρίσκεσθαι πιστοὺς εἰς φαρμακεῖς καὶ μάντεις, ἐπε-
20 νόησαν τὸ λαχνιστήριον. Ὁ οὖν βουλόμενος ἀνοίξει, πρῶτον δι’
εὐχῆς παρακαλεῖτω τὸν Θεόν, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν, ἀνοίξει ἐρωτῶν
τὸν Θεόν, εἰ ἄρα καλεῖ αὐτὸν ἀνοίξει περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ·
καὶ ἐὰν ἐπιτρέψῃ σοι, ἀνοιξον, εἰ δὲ ἀποτρέψῃ σε, μὴ ἀνοίξης

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΘ΄.

25 Ἐὰν ἔχω ἄνθρωπον πιστὸν θλίψαντά με, καὶ οὐ δύναμαι διαλλαγῆναι ἢ ἀσπάσασθαι αὐτὸν ἐξ ὅλης καρδίας, ἀλλὰ μόνον τῇ γλώττῃ, τί ποιήσω; Διαλλαγῶ αὐτὸν κἂν τῇ ἐξόδῳ, ἢ κόψων ἑαυτὸν ἐξ αὐτοῦ;

τάπαυστη και εὐφροσύνη και σκιρτήματα και ἀγαλλίαση τῆς ψυχῆς ἀδιάκοπη, ὅπως μᾶς διηγοῦνται αὐτοὶ πού με τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ ἔφτασαν στὸ σημεῖο αὐτὸ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 107η

Ἐὰν θελήσω νὰ κάνω μιὰ πράξη, ὅπως ἐγὼ νομίζω, πῶς μπορῶ νὰ μάθω ἐὰν ἀρέσει στὸν Θεὸ ἢ ὄχι;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Εἶναι ἱκανότητα τῶν ὄριμων και πνευματικῶν ἀνδρῶν τὸ νὰ διακρίνουν τὰ πάντα με ἀκρίβεια, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος. Γιατὶ ἡ στερεὰ τροφή εἶναι γιὰ τοὺς ὄριμους, οἱ ὁποῖοι λόγω τῆς συνήθειάς τους ἔχουν τὰ αἰσθητήριά τους γυμνασμένα στὸ νὰ διακρίνουν τὸ καλὸ και τὸ κακό. Ὅσα λοιπὸν κάνει ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν Θεὸ, με ἄδολη καρδιά και καλὸν σκοπὸ, δὲν θὰ ἔχει κατάκριση ἀπὸ αὐτὰ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 108η

Πρέπει ἄραγε ὁ Χριστιανὸς νὰ καταφεύγει σὲ τυχερὰ παιχνίδια;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Πουθενὰ δὲν βρίσκουμε ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ τὸ κάνουμε αὐτό, ἀλλὰ οἱ Πατέρες, γιὰ νὰ μὴ καταφεύγουν οἱ ἄνθρωποι στοὺς μάγους και στοὺς μάντις, ἐπινόησαν τὰ τυχερὰ παιχνίδια. Ὅποιος λοιπὸν θέλει νὰ ἀνοίξει κατάστημα τυχερῶν παιχνιδιῶν, πρῶτα ἄς παρακαλέσει τὸν Θεὸ με προσευχή, μετὰ τὴν ὁποία ἄς ρωτᾷ τὸν Θεὸ, ἐὰν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀνοίξει τέτοιο κατάστημα. Και ἐὰν σοῦ ἐπιτρέψει, ἀνοιξέ το, ἂν ὅμως σὲ ἀποτρέψει, νὰ μὴ τὸ ἀνοίξεις.

ΕΡΩΤΗΣΗ 109η

Ἐὰν ἔχω ἓναν ἄνθρωπο πιστὸν πού με στενοχώρησε και δὲν μπορῶ νὰ συμφιλιωθῶ μαζί του, ἢ νὰ τὸν ἀσπασθῶ με ὅλη τὴν καρδιά μου, παρὰ μόνο με τὴ γλώσσα, τί νὰ κάνω; Νὰ συμφιλιωθῶ με αὐτόν, ἔστω και κατὰ τὸν θάνατό μου, ἢ νὰ ἀποκοπῶ ἀπὸ αὐτόν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Διαλλάγηθι αὐτῷ κἂν τῷ στόματι· πολλάκις γὰρ ἀπὸ τούτου κατὰ πρόσβασιν ἔχεται ἡ τελεία ἀγάπη. Συμφέρει γάρ σοι ἡμίξηρον εἶναι, ἢ ὀλόξηρον.

5

ΕΡΩΤΗΣΙΣ.

Κατὰ ποῖον τρόπον νοήσωμεν, ὅτι Ἐὰν δύο ἢ τρεῖς ἐξ ἡμῶν συμφωνήσωσι περὶ παντὸς αἰτήματος, οὗ ἂν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 Ὁ Κύριος, τὸ πολυφάνταστον καὶ ὑπερήφανον τοῦ ἀνθρώπου ἐπιστάμενος, βούλεται μὴ πεποιθῆναι ἡμᾶς ἐφ' ἑαυτοῖς, κἂν ἐνάρετον θίον καὶ ἀγιωσύνην κεκτήμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς αἰτήμασιν ἡμῶν τοῖς πρὸς αὐτὸν ἀξίοις λογιζομένοις ἑαυτοὺς προσλαμβάνεσθαι, καὶ ἄλλους ὁμοψύχους ἐπὶ τὸ συμπαρακαλέσαι καὶ συμφω-
15 νῆσαι ἡμῖν. Ὁ γὰρ καταμόνας αἰτῶν καὶ λαμβάνων, πολλάκις εἰς τῦφον ἐμπίπτει, πλειόνων δὲ εὐχομένων καὶ εἰσακουομένων, ἐν ταπεινότητι μένουσι. Τοῦτο οὖν πολλάκις μεθ' ἑτέρων ποιήσας ἐπέτυχον, καὶ ὑμῖν τὸ αὐτὸ νῦν συμβουλεύω ἐπὶ τοῖς κατὰ Θεὸν αἰτήμασιν· ἡνίκα γὰρ δύο ἢ τρεῖς ὀλοψύχως εὐχονται περὶ πρά-
20 γματος, ἢ καὶ νηστεύουσι πολλάκις ἐπὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν, πάντως εἴτε δι' ὄραματος, εἴτε ἢ καρδία τοῦ βουλομένου πράξει πληροφορεῖται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΓ'.

25 Ἐάν εἰσιν οἱ ἄρχοντες ἡμῶν Ἰουδαῖοι ἢ ἄπιστοι ἢ αἵρετικοί, δεῖ εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ οὐ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ναί. Ὅτι γὰρ ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος, προσεύχεσθαι ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων. Πάντες οἱ βασιλεῖς,

6. Καὶ ἡ ἐρώτηση αὐτὴ ἐκτὸς ἀριθμήσεως.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Νὰ συμφιλιωθείς μὲ αὐτὸν ἔστω καὶ μὲ τὸ στόμα. Γιατὶ πολλές φορές ἀπὸ αὐτὸ προοδευτικὰ ἀκολουθεῖ ἡ τέλεια ἀγάπη. Ἄλλωστε σὲ συμφέρει νὰ εἶσαι μισόξερος παρὰ ὀλόξερος.

ΕΡΩΤΗΣΗ⁶

Μὲ ποιὸν τρόπο πρέπει νὰ ἐννοήσουμε τό· «Ἐὰν δύο ἢ τρεῖς ἀπὸ μᾶς συμφωνήσουν γιὰ ἓνα αἶτημα ποὺ θὰ ζητήσουν, θὰ τοὺς γίνει»;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ Κύριος γνωρίζοντας καλὰ τῇ μεγάλῃ ἰδέα ποὺ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τὴν ὑπερηφάνειά τους, θέλει νὰ μὴ ἔχουμε ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτὸ μας, ἔστω καὶ ἂν ἔχουμε ἐνάρετη ζωὴ καὶ ἀγιωσύνη, ἀλλὰ στὰ αἰτήματά μας ποὺ ἀπευθύνουμε σ' αὐτὸν καὶ τὰ ὁποῖα θεωροῦμε ἄξια τοῦ ἑαυτοῦ μας, νὰ παίρνομε καὶ ἄλλους ποὺ ἔχουν τὴν ἴδια γνώμη μὲ μᾶς, γιὰ νὰ παρακαλέσουν καὶ νὰ συμφωνήσουν μαζί μας. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ζητᾷ καὶ παίρνει μόνος του, πέφτει πολλές φορές σὲ ὑπεροψία, ἐνῶ ὅταν προσεύχονται περισσότεροι καὶ εἰσακούονται, μένουν ταπεινοί. Ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἔκανα πολλές φορές μαζί μὲ ἄλλους καὶ πέτυχα, συμβουλεύω καὶ σᾶς νὰ κάνετε τὸ ἴδιο στὰ αἰτήματα ποὺ ὑποβάλλετε στὸν Θεό. Γιατὶ, ὅταν δύο ἢ τρεῖς προσεύχονται ὀλόψυχα γιὰ ἓνα πράγμα, ἢ καὶ νηστεύουν πολλές φορές μαζί ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς μέρες, ὅπωςδήποτε ἢ μέσω ὁράματος, ἢ ἢ καρδιὰ ἐκείνου ποὺ τὸ θέλει, πληροφορεῖται τί πρέπει νὰ κάνει.

ΕΡΩΤΗΣΗ 110η

Ἐὰν οἱ ἄρχοντές μας εἶναι Ἰουδαῖοι ἢ ἄπιστοι ἢ αἰρετικοί, πρέπει νὰ προσευχόμαστε γι' αὐτοὺς στὴν ἐκκλησία, ἢ ὄχι;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ναί· γιατί ὁ Ἀπόστολος ἔγραψε νὰ προσευχόμαστε γιὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στὴν ἐξουσία⁷. Ὅλοι οἱ

7. Α' Τιμ. 2,2.

καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ κόσμου ἔλεινοὶ ὑπῆρχον. Πλὴν ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀγία προσκομιδῇ ὁ ἱερεὺς οὕτω δυσωπεῖ τὸν Θεὸν λέγων· «Μνήσθητι, Κύριε, πάσης ψυχῆς ὧν ἐμνήσθημεν, καὶ πάντα ἐλέησον, καὶ πάντα συγχώρησον».

5

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΑ΄.

Τί οὖν; καὶ τοῖς Ὁ Εὐλαστοὶ τοῖς τελευτήσαντι πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, δεῖ εὐχεσθαι, καὶ μὴ ἀναθεματίζειν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

10 Μηδαμῶς ἀναθεματίσης ἄνθρωπον πρὸ τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ τελευτήσαντα· καὶ ἐν τῷ ἅδῃ προσάπαξ καὶ μόνον ἐγένετο τὸ Χριστοῦ κήρυγμα. Προλαβὼν γὰρ Ἰωάννης ὁ πρόδρομος ἐκήρυξε καὶ κεῖσε τὸν Χριστόν· καὶ ἄκουσον τοῦ ἀγίου Πέτρου λέγοντος περὶ Χριστοῦ, ὅτι «Πορευθεὶς», φησὶν, «ἐκήρυξε καὶ τοῖς ἐν ἅδῃ
15 πνεύμασι τοῖς ποτε ἀπειθήσαντι». Καὶ νῦν φέρεται εἰς ἀρχαίας παραδόσεις, ὅτι τις σχολαστικὸς πολλὰ κατηράσατο τὸν Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον. Ἐρωτῶν, παῦσαι τοῦ καταραῖσθαι με, σεαυτὸν γὰρ βλέπεις ὅτι μὲν ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς γέγονα οὐκ ἄρνούμαι. Πλὴν κατελθόντος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ἅδῃ, ὅντως οὐδεὶς ἐπί-
20 στευσεν πρὸ ἐμοῦ εἰς αὐτόν. Ταῦτα δὲ ἀκούων, μὴ νομίσης εἶναι πάντοτε ἐν τῷ ἅδῃ μετάνοιαν· ἅπαξ γὰρ καὶ μόνον τοῦτο γέγονεν, ὅτε Χριστὸς ἐν τοῖς καταχθονίοις κατελήλυθε, τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους ἐπισκέψασθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΒ΄.

25 Ἐρωτῶ ἀληθὲς ὅτι τὸν Σαμουὴλ ἢ ἐγγαστρίμυθος ἀνήγαγεν ἐπὶ τοῦ Σαούλ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ναί, ὑπὸ τὴν χεῖρα τοῦ διαβόλου ὑπῆρχον πᾶσαι αἱ ψυχαί,

βασίλεις καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ κόσμου ἦταν τότε ἔλεεινοί. Ὡστόσο καὶ στὴν ἀγία προσκομιδὴ ὁ ἱερέας παρακαλεῖ τὸν Θεὸ λέγοντας: «Θυμίσου, Κύριε, ὅλες τὶς ψυχὲς αὐτῶν ποὺ μνημονεύσαμε, καὶ ἐλέησέ τους ὅλους καὶ ὅλους συγχώρησέ τους».

ΕΡΩΤΗΣΗ 111η

Τί λοιπόν; νὰ προσευχόμαστε καὶ γιὰ τοὺς Ἕλληνας ποὺ πέθαναν πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀναθεματίζουμε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ποτὲ νὰ μὴ ἀναθεματίζεις ἄνθρωπο ποὺ πέθανε πρὶν ἀπὸ τὸν ἔρχομὸ τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἀκόμα καὶ στὸν ἄδη μιὰ καὶ μόνη φορὰ ἔγινε τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ πρόλαβε ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος καὶ κήρυξε καὶ ἐκεῖ τὸν Χριστό. Ἦκουσε καὶ τὸν ἅγιο Πέτρο ποὺ λέγει γιὰ τὸν Χριστό: «Πηγαίνοντας», λέγει, «κήρυξε καὶ στὰ πνεύματα ποὺ βρισκόνταν στὴ φυλακὴ, τὰ ὅποια ἄλλοτε εἶχαν δεῖξει ἀνυπακοή»⁸. Καὶ ἀκόμα ἀναφέρεται τώρα στὶς παλιὲς παραδόσεις ὅτι κάποιος σχολαστικὸς φιλόσοφος καταράστηκε βαρεῖά τὸν φιλόσοφο Πλάτωνα. Ἐμφανίστηκε τότε σ' αὐτὸν, ἐνῶ κοιμόταν, ὁ Πλάτων λέγοντάς του: Ἦνθρωπε, πᾶψε νὰ μὲ καταριέσαι, γιατί βλάπτεις τὸν ἑαυτὸ σου. Ὅτι βέβαια ἦμουν ἄνθρωπος ἁμαρτωλός, δὲν τὸ ἀρνοῦμαι. Ὅμως ὅταν κατέβηκε ὁ Χριστὸς στὸν ἄδη, πραγματικὰ κανένας δὲν πίστεψε σ' αὐτὸν πρὶν ἀπὸ μένα. Ἀκούοντας ὅμως αὐτὰ, νὰ μὴ νομίσεις ὅτι ὑπάρχει διαρκῶς στὸν ἄδη μετάνοια. Γιατὶ αὐτὸ ἔγινε μιὰ καὶ μόνον φορὰ, ὅταν ὁ Χριστὸς κατέβηκε στὰ καταχθόνια γιὰ νὰ ἐπισκεφθεῖ ἐκείνους ποὺ εἶχαν πεθάνει ἀπὸ τότε ποὺ εἶχε κτιστεῖ ὁ κόσμος.

ΕΡΩΤΗΣΗ 112η

Εἶναι ἀλήθεια ἄραγε, ὅτι ἡ ἐγγαστρίμυθος ἐμφάνισε τὸν Σαμουήλ στὸν Σαούλ^{9α};

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ναί. Ὅλες οἱ ψυχὲς τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἦταν στὸ

τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, ἕως οὗ κατελθὼν ἐν τῷ ἄδῃ ὁ Χριστός, εἶπε τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς κατεχομένοις, Ἐλευθερώθητε. Καὶ ἄκουσον Παύλου λέγοντος, ὅτι «Ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος», τουτέστιν ὁ διάβολος, «ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μωυσέως», ἤγουν τοῦ πληρώματος τοῦ νόμου, «καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐν τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ», τουτέστι καὶ ἐπὶ τὰς τῶν ἁγίων ψυχάς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΓ΄.

10 Καλὸν τὸ βαστάζειν κοινωνίαν ἁγίαν ἐν σκευοφορίῳ, ἀπερχόμενόν τινα ἐπὶ ξένης, ἢ κοινωνεῖν ὅπου δ' ἂν καὶ εὖρωμεν κοινωνίαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ μὲν πανάγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ οὐ καθυβρίζεται ἀπὸ τούτου περιαιγόμενον καὶ περιφερόμενον· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ Χριστὸς 15 πρὸς πάντας περιφερόμενος, καὶ ὡς εἶπον, οὐ καθυβρίζεται ἀπὸ τούτου, ἢ μὴ ἀπὸ ρυπαρᾶς καρδίας· ὅτι δὲ οὐ δεῖ κοινωνεῖν παντὶ ἐκτὸς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἡμᾶς διδάσκει λέγων· Εἷς Κύριος, τουτέστιν ὁ ἀληθῆς Κύριος, μία πίστις, τουτέστιν ἡ εὐσεβῆς· αἱ γὰρ λοιπαὶ οὐκ εἰσὶ πίστεις, ἀλλὰ θνήσεις. 20 Ὡσπερ οὖν ἀποδημοῦντες τῆς ἰδίας γαμετῆς, εἰς συγγενώμεθα ἄλλη, οὐκ ἔστι γάμος, ἀλλὰ πορνεία, πολλῶ μᾶλλον φυλάξομεν τὴν σωφροσύνην ἡμῶν, καὶ τῆς ἁγίας ἡμῶν ἀμιάντου συζύγου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μὴ χωρισθῶμεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΔ΄.

25 Ἐδοξέ τισι λέγειν· Ἀδύνατόν ἐστι φεύγοντά τινα ἀπὸ θανατικοῦ τόπου εἰς ἕτερον τόπον διασωθῆναι ἐκ θανάτου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ τῶν θανατικῶν λόγος καὶ τὸ τούτου μυστήριον, βαθὺ καὶ

χέρι τοῦ διαβόλου, μέχρι πού, κατεβαίνοντας ὁ Χριστός στὸν ἄδη, εἶπε στοὺς φυλακισμένους· Βγεῖτε, καὶ στοὺς κρατούμενους· Ἐλευθερωθεῖτε. Ἦκουσε καὶ τὸν Παῦλο πὺ λέγει, ὅτι «Βασίλευσε ὁ θάνατος», δηλαδή ὁ διάβολος, «ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τὸν Μωυσῆ», δηλαδή μέχρι πὺ δόθηκε ὁ νόμος, «καὶ σὲ ἐκείνους πὺ δὲν ἀμάρτησαν κατὰ τρόπον ὅμοιο μὲ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδὰμ»⁹, δηλαδή καὶ σὺς ψυχὲς τῶν ἀγίων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 113η

Εἶναι σωστὸ νὰ κρατᾶει κάποιος ἅγια κοινωνία μέσα σὲ ἄρτοφόριο, ὅταν πηγαίνει σὲ ξένη χώρα, ἢ πρέπει νὰ κοινωνοῦμε ὅπου βροῦμε κοινωνία;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ πανάγιο σῶμα τοῦ Χριστοῦ δὲν ἀτιμάζεται, ὅταν περιφέρεται ἀπὸ αὐτὸ, γιατί εἶναι ὁ Χριστός πὺ περιφέρεται, ὅπως εἶπα, σὲ ὅλους, καὶ δὲν ἀτιμάζεται ἀπὸ αὐτὸ, παρὰ μόνο ἀπὸ ἀκάθαρτη καρδιά. Ὅτι ὅμως δὲν πρέπει νὰ κοινωνεῖ ὁ καθένας ἔξω ἀπὸ τὴν καθολικὴ Ἐκκλησία μᾶς τὸ διδάσκει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, λέγοντας· «Ἐνας Κύριος», δηλαδή ὁ ἀληθινὸς Κύριος, «μία πίστη»¹⁰, δηλαδή ἢ εὐσεβής, γιατί οἱ ὑπόλοιποι δὲν εἶναι πίστεις, ἀλλὰ θάνατοι. Ὅπως λοιπὸν ὅταν φεύγουμε μακριὰ ἀπὸ τὴ γυναίκα μας, ἐὰν ἔρθουμε σὲ ἐπαφὴ μὲ ἄλλη, αὐτὸ δὲν εἶναι γάμος, ἀλλὰ πορνεία, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ φυλάξουμε τὴ σωφροσύνη μας καὶ νὰ μὴ χωριστοῦμε ἀπὸ τὴν ἅγια καὶ ἀμόλυντη σύζυγο, πὺ εἶναι ἢ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 114η

Μερικοὶ λένε, ὅτι εἶναι ἀδύνατο κάποιος πὺ φεύγει ἀπὸ ἓνα τόπο, ὅπου ὑπάρχει λοιμικὴ ἀρρώστια, σὲ ἄλλον τόπο, νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὸν θάνατο.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ θέμα τῶν θανατικῶν καὶ τὸ μυστήριό τους εἶναι βαθὺ καὶ

10. Ἐφ. 4, 5.

δυσκατάληπτον, καὶ ὀλίγοις χωρούμενόν ἐστιν, οὐ γὰρ πάντως ὅσα χωρεῖ ὁ νοῦς τοῦ διδάσκοντος, δύναται χωρῆσαι καὶ ὁ νοῦς τοῦ διδασκομένου λαοῦ Ὅμως ἤκουσα παρὰ ἀνθρώπων μυστήρια Θεοῦ καὶ παιδείαν τοῦ λαοῦ Δεύτερος δὲ ἀπὸ φθορᾶς ἀέρων 5 καὶ ἀτμῶν καὶ ἀναθυμιάσεων τῆς γῆς, καὶ ὑδάτων καὶ θνησιμαίων, καὶ κονιορτῶν καὶ δυσωδίας καὶ ρύπου, καὶ τὸ μὲν κατὰ ἀπειλήν Θεοῦ γινόμενον θανατικὸν οὐδεὶς δύναται καταλαβέσθαι ποίῳ καιρῷ γίνεται, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς πολυανδρούσαις καὶ καθύγρασις χώραις καὶ καθαλμέσι ὅθεν ἔστιν εἰδέσθαι, πολλὰς ἐ-
 10 θνῶν ἀσεβῶν καὶ δυσσεβῶν ἐρημικὰς μηδέποτε πείραν θανατικοῦ ἐσχηκυίας Τί οὖν; Ἐὰν διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτῶν; Οὐδαμῶς ἀλλὰ διὰ τὴν κρᾶσιν τῶν ξηροποιῶν καὶ ὑγιοποιῶν ἀέρων. Νομίζω οὖν δυνατὸν πολλάκις, βουλήσει Θεοῦ, διαφυγεῖν ἐκ τόπου εἰς ἕτερον ὑγιοποιούσας ἀέρας καὶ τόπους, τὴν ἐκ φθορᾶς
 15 ἀέρων γινομένην θνήσιν. Τὴν δὲ κατὰ Θεοῦ ἀπειλήν ἐπιφερομένην, ἐὰν οὖν ἄρα καὶ εἰς θνήσκοντας κατετάγη ὁ φεύγων, ἀδύνατον αὐτὸν μὴ ἀποθανεῖν, ὅπου ἐὰν φύγη. Εἰ δὲ οὐκ ἀπεφάνθη θάνατος νῦν κατ' αὐτοῦ, οὐκ ἀποθνήσκει. Μηδεὶς δὲ ἀκούσας ἡμῶν εἰρηκότων ἐξ ἀέρων γινομένην θνήσιν, νομίσαι χωρὶς Θεοῦ
 20 ταύτην γίνεσθαι. Εἰρήκαμεν γάρ, ὅτι «Δύο, ὡς γέγραπται, στρουθία ἄσσαρίου πωλεῖται, καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τῆς γῆς ἄνευ τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Διόπερ, καὶ ἅπερ οἱ ἀστέρες καὶ ἡ κτίσις πᾶσα φυσικῶς ἐνεργεῖ, νεύματι Θεοῦ ἐπιτελεῖται.

25

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΕ'.

Ἐὰν ἀπαιτεῖται Χριστιανὸς τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐν ἧ ἔμελλει μεταλαμβάνειν παραφυλάξασθαι ἐκ τῆς ἰδίας γυναικός, καὶ μὴ προσεγγίσει αὐτῇ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

30 Ὅτε ἔμελλεν ὁ Δαβὶδ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐσθίειν τοὺς ἄρτους τῆς

δυσκολοκατανόητο, και μόνο λίγοι μπορούν να τὸ δεχτοῦν, γιατί ὁπωσδήποτε ὅσα ἔχει ὁ νοῦς ἐκείνου ποὺ διδάσκει, δὲν μπορεῖ νὰ τὰ χωρέσει ὁ νοῦς τοῦ λαοῦ ποὺ διδάσκεται. Ὅμως ἀκουσα ἀπὸ ἀνθρώπους τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ λαοῦ, ὅτι ἡ θανατηφόρα ἐπιδημία ὀφείλεται στὴ μόλυνση τοῦ ἀέρα καὶ στοὺς ἀτμούς καὶ τὶς ἀναθυμιάσεις τῆς γῆς καὶ τῶν νερῶν καὶ τῶν πτωμάτων καὶ τῆς σκόνης καὶ τῆς δυσωδίας καὶ τῆς ἀκαθαρσίας. Καὶ ἡ ἐπιδημία ποὺ γίνεται μὲ ἀπειλὴ τοῦ Θεοῦ, κανεὶς δὲν ξέρεي ποιὰ ἐποχὴ γίνεται καὶ μάλιστα σὲ χῶρες πολυάνθρωπες καὶ ὑγρὲς καὶ καλυμμένες ἀπὸ ἀλμύρα. Γι' αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ πολλές χῶρες ἐθνῶν ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων ἐρημικὲς, οἱ ὁποῖες ποτὲ δὲν εἶχαν θανατηφόρα ἐπιδημία. Γιατί; Μήπως ἐξαιτίας τῆς ἐνάρετης ζωῆς τους; Καθόλου. Ἀλλὰ ἐξαιτίας τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ξηρῶν μὲ τοὺς ὑγιεινοὺς ἀέρες. Νομίζω λοιπὸν, ὅτι εἶναι δυνατόν πολλές φορές, μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ, νὰ διαφύγουμε ἀπὸ ἓνα τόπο σὲ ἄλλους ὑγιεινοὺς ἀέρες καὶ τόπους, καὶ νὰ ἀποφύγουμε τὸ θανατικὸ ποὺ συμβαίνει λόγω μόλυνσεως τοῦ ἀέρα. Τὸ θανατικὸ ὅμως ποὺ συμβαίνει μὲ ἀπειλὴ τοῦ Θεοῦ, ἐὰν αὐτὸς ποὺ φεύγει ἔχει καταταγεῖ μεταξὺ αὐτῶν ποὺ θὰ πεθάνουν, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ πεθάνει, ὅπου καὶ νὰ πάει. Ἐὰν ὅμως δὲν ἀποφασίστηκε τώρα θάνατος ἐναντίον του, δὲν πεθαίνει. Καὶ κανένας ἀκούοντάς μας νὰ λέμε ὅτι τὸ θανατικὸ προκαλεῖται ἀπὸ τοὺς ἀέρες, νὰ μὴ νομίσει ὅτι αὐτὸ γίνεται χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει ὁ Θεός. Γιατί εἶπαμε, ὅτι, «Δύο σπουργίτια», ὅπως εἶναι γραμμένο, «πωλοῦνται μὲ πεντάρρα, καὶ ὅμως κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν πέφτει στὴ γῆ χωρὶς τὴ θέληση τοῦ οὐράνιου Πατέρα μου»¹¹. Γι' αὐτὸ καὶ αὐτὰ ποὺ κάνουν τὰ ἄστρα καὶ ὀλόκληρη ἡ κτίση κατὰ τρόπον φυσικό, γίνονται μὲ τὴν ἔγκριση τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 115

Ἐραγε πρέπει ὁ Χριστιανὸς τὴν ἡμέρα ποὺ πρόκειται νὰ κοινωνήσει νὰ προφυλαχτεῖ ἀπὸ τὴ γυναῖκα του καὶ νὰ μὴ τὴν πλησιάσει;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὅταν ἐπρόκειτο ὁ Δαβὶδ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν μαζί του νὰ φᾶ-

προθέσεως, οἷτινες ὑπῆρχον προτύπως τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο εὐθύς ἠρώτησεν Ἀβιμελεχ ὁ ἀρχιερεὺς τὸν Δαβὶδ λέγων, «Εἰ καθαροί εἰσιν ἀπὸ κοίτης γυναικός»; καὶ ὅτε ἔγνω, ὅτι ναί, τότε δέδωκεν αὐτοῖς τοὺς ἄρτους. Ὅμως, ἐπειδὴ εἰς ἄκραν
5 ταλαιπωρίαν κατήγησαν τὰ καθ' ἡμᾶς, εἰ μὲν ἀπὸ ὁδοῦ τινος καὶ ξένης ἐλήλυθεν, ἴσως συγγνώμης τινός, ἑαυτὸν κατακρίνων ἐπὶ τῷ συνδυασμῷ, ἀξιωθήσεται, ἐν τοῖς λοιποῖς ἑαυτὸν διορθούμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΣΤ'.

10 Ἐὰν ἐρωτῶμαι περὶ πίστεως ὑπὸ αἵρετικῶν, καὶ οὐκ ἐπίσταμαι δογματίσαι, τί ποιήσω;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ μόνον σοι τῷ μὴ ἐπισταμένῳ κίνδυνος, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπισταμένοις τὸ περὶ πίστεως λαλεῖν. Εἰπέ οὖν τῷ ἐρωτῶντί σε Ἐγὼ ἄνθρωπος ἰδιώτης εἰμί. Ἀλλὰ εἴαν ἄρα καὶ ἐν ἀληθείᾳ τὴν ἀλήθει-
15 αν ἐπιζητῆς, ἐλθέ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, κακεῖ μαθήσεις τὴν εὐσέβειαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΖ'.

Εἴτα οὐκ ἔστιν ὅλως μέθοδός τις, δι' ἧς δυνησεται ἰδιώτης ἀντειπεῖν τῷ αἵρετικῷ;

20

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Περὶ τούτου ἄκουσόν τινος διαλέξεως συντόμου γενομένης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρὸ ολίγου χρόνου. Συναθροισθέντες γὰρ οἱ ἀπὸ Σεβήρου καὶ Γαϊανοῦ καὶ Βαρσανουφίου πρὸς τινὰ ἰδιώτην μὲν τῷ λόγῳ, φρόνιμον δὲ ἐν Κυρίῳ, τὴν πίστιν τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-
25 σίας κηρύττοντα, διεμάχοντο πρὸς αὐτόν. ἠρώτησεν αὐτοὺς λέγων Ἐὰν ἔχη ὁ βασιλεὺς ταμεῖα καὶ οἴκους τιμίους, ἔνθα διαπράττονται τὰ ἀναγκαῖα μυστήρια αὐτοῦ, τίνι πιστεύει, αὐτοῖς τοῖς πιστοῖς ἀνθρώποις αὐτοῦ, ἢ τοῖς ἀπίστοις; Λέγουσι πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνοι· Πρόδηλον, ὅτι τοῖς πιστοτέροις ὅλων τῶν ἀνθρώπων

νε τούς ἄρτους τῆς προθέσεως, οἱ ὅποιοι ἦταν προτύπωση τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀμέσως ὁ ἀρχιερέας Ἀβιμέλεχ αὐτὸ ρώτησε τὸν Δαβίδ, λέγοντάς του, «Ἐὰν εἶναι καθαροὶ ἀπὸ συνουσία μὲ γυναῖκα»¹². Καὶ ὅταν ἔμαθε ὅτι εἶναι καθαροί, τότε τούς ἔδωσε τούς ἄρτους. Ὅμως, ἐπειδὴ τὰ πράγματα σὲ μᾶς ἔφτασαν σὲ μεγάλη ταλαιπωρία, ἐὰν ἦρθε ἀπὸ δρόμο καὶ χώρα ξένη, κατακρίνοντας τὸν ἑαυτό του γιὰ τὴ συνουσία, ἴσως νὰ ἀξιωθεῖ κάποιας συγγνώμης, διορθώνοντας τὸν ἑαυτό του στὴ συνέχεια.

ΕΡΩΤΗΣΗ 116η

Ὅταν μὲ ρωτοῦν οἱ αἵρετικοὶ γιὰ τὴν πίστη καὶ δὲν μπορῶ νὰ τοὺς τὴ διδάξω, τί νὰ κάνω;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὅχι μόνο γιὰ σένα πού δὲν γνωρίζεις ὑπάρχει κίνδυνος, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτοὺς πού ξέρουν, τὸ νὰ μιλοῦν γιὰ τὴν πίστη. Πές λοιπὸν σ' αὐτὸν πού σὲ ρωτᾷ. Ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος ἀπλοϊκός. Ὅμως, ἐὰν πραγματικὰ ζητᾷς νὰ μάθεις τὴν ἀλήθεια, ἔλα στὴν Ἐκκλησία, καὶ ἐκεῖ θὰ διδαχθεῖς τὴν πίστη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 117η

Δηλαδή δὲν ὑπάρχει καμμιά μέθοδος, μὲ τὴν ὁποία νὰ μπορεῖ ὁ ἀπλοϊκὸς νὰ ἀντικρούσει τὸν αἵρετικὸ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἄκουσε μιὰ σύντομη συζήτηση πού ἔγινε στὴν Ἀλεξάνδρεια πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ. Οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Σεβήρου καὶ τοῦ Γαϊανοῦ καὶ τοῦ Βαρσανουφίου πῆγαν κάποτε σὲ ἕναν ἄπειρον βέβαια στὸν λόγο, ἀλλὰ συνετὸν γιὰ τὸν Κύριο, ὁ ὅποιος κήρυττε τὴν πίστη τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀντιμάχονταν μαζί του. Τούς ρώτησε τότε αὐτὸς καὶ τοὺς εἶπε: Ἐὰν ὁ βασιλιάς ἔχει θησαυροφυλάκια καὶ ἀνάκτορα πολῦτιμα, ὅπου συγκαλοῦνται ὅλα τὰ ἀπαραιτήτα μυστικοσυμβούλιά του, σὲ ποιὸν τὰ ἐμπιστεύεται, στοὺς ἐμπιστοὺς ἀνθρώπους του, ἢ σὲ ἀναξιόπιστους; Καὶ ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν: Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι τὰ ἀνάκτορά του ὁ βασιλιάς τὰ ἐμπιστεύεται

αὐτοῦ πιστεύει τοὺς τοιούτους οἴκους ὁ βασιλεύς. Τότε ἀποκρι-
 θείς ὁ ὀρθόδοξος, εἶπε πρὸς αὐτούς « Ὡστε μάθετε, ὅτι οὐκ ἔστιν
 ἐπὶ γῆς πίστις ὀρθόδοξος, εἰ μὴ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ
 διὰ τοῦτο ἐνεπίστευσεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πάντας τοὺς ἁγίους καὶ ἀναγ-
 5 καίους οἴκους αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπιδημήσας τὰ μυστήρια αὐτοῦ πε-
 ποίηκε· τουτέστι τὴν Ναζαρέτ, τὸ Ταβώρ, τὴν Βηθλεέμ, τὸν Ἰορ-
 δάνην, τὴν Σιών, τὸ Γολγοθᾶ, τὴν Ἀνάστασιν, καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τὸ Σινᾶ, καὶ ἀπλῶς πάντας τοὺς ἄλλους τόπους τῆς Καινῆς
 καὶ τῆς Παλαιᾶς, οἱ τῆς καινῆς καὶ καθόλικῆς Ἐκκλησίας κατέ-
 10 χομεν. Ἐὰν οὖν κακόδοξοί ἐσμεν, ὑμεῖς ὀρθόδοξοι ὑπάρχετε, οὐ
 καλῶς ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἡμῖν πιστεύσας τοὺς ἁγίους τόπους αὐ-
 τοῦ. Καὶ εἴπητε, ὅτι χειρὶ βασιλικῆ καὶ τυραννικῆ τούτους κατέ-
 χομεν, ἐλέγχεσθε ψευδόμενοι. Ἴδου γὰρ βαρβάρων κρατούντων
 τὴν χώραν τῶν ἁγίων τόπων, οὐκ ἐπῆρεν αὐτούς ἐξ ἡμῶν ὁ Θεός.
 15 Εἰ δὲ καὶ, ὡς εἰκός, δόξετε λέγειν, ὅτι ἐκράτησαν ποτὲ οἱ Ἀρεια-
 νοὶ πρὸ ὀλίγων χρόνων τοὺς ἁγίους τόπους, ἰδου ἀληθῶς ἐκεῖνοι
 διὰ χειρὸς βασιλικῆς καὶ τυραννίας ἤρπασαν τοὺς ἁγίους τόπους,
 ἀλλ' οὐδὲν ἴσχυσαν· εὐθέως γὰρ πάλιν ὁ Θεὸς ἡμῖν τοῖς ὀρθοδό-
 ξοις παρέδωκεν αὐτούς. Ἴδου λοιπὸν ἑπτακόσιοι χρόνοι καὶ ταῦ-
 20 τα ἀκούσαντες οἱ αἰρετικοί, αἰσχυνθέντες ἀνεχώρησαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΗ΄.

Τίνος χάριν οὐ πεποίηκεν ὁ Σατανᾶς τοσαύτας αἰρέσεις
 καὶ σχίσματα ἐν ἐτέρᾳ πίστει, εἰ μὴ ἐν τῇ τῶν Χριστιανῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

25 Ὅτι πᾶσαι αἱ λοιπαὶ τῶν ἀβαπτίστων ἐθνῶν πίστεις ἀγαπη-
 ται τῷ διαβόλῳ εἰσὶ, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ λόγος πολεμῆσαι ἰσχύσει
 αὐτάς, εἰ μὴ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀντικειμένην καὶ πολεμοῦ-
 σαν, καὶ πολλάκις καὶ κατάρχουσαν αὐτοῦ. Καὶ ὅτι ἀληθῶς οὕτως
 ἐστίν, ἐκεῖθεν ἔστι μαθεῖν. Πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἦν
 30 ἔθνος θεοσεβές, εἰ μὴ τὸ τοῦ Ἰσραὴλ. Οὐκ ἴσχυσεν ὁ Σατανᾶς ἄλ-
 λο ἔθνος πολεμῆσαί ποτε, εἰ μὴ αὐτό. Ὅθεν καὶ αἱ φυλαὶ διηρέθη-

στοὺς πιά ἐμπιστοὺς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Τότε ἀπαντώντας ὁ ὀρθόδοξος τοὺς εἶπε· Μάθετε λοιπόν, ὅτι δὲν ὑπάρχει στὴ γῆ πίστη ὀρθόδοξη, παρὰ μόνο ἡ πίστη τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς μᾶς ἐμπιστεύτηκε ὅλους τοὺς ἀπαραίτητους οἴκους του, στοὺς ὁποίους ἦρθε καὶ τέλεσε τὰ μυστήριά του, δηλαδή τὴν Ναζαρέτ, τὸ ὄρος Θαβώρ, τὴν Βηθλεέμ, τὸν Ἰεροδάνη, τὴν Σιών, τὸν Γολγοθᾶ, τὴν Ἀνάσταση, καὶ ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὸ Σινᾶ καὶ γενικά ὅλους τοὺς ἄλλους τόπους τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τὰ κατέχουμε ἐμεῖς οἱ ὄπαδοὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν λοιπόν εἴμαστε κακόδοξοι καὶ σεῖς εἶστε ὀρθόδοξοι, δὲν ἔκανε καλά ὁ Θεὸς ποὺ ἐμπιστεύτηκε σὲ μᾶς τοὺς ἅγιους τόπους του. Ἄν πάλι πεῖτε, ὅτι τοὺς κατέχουμε μὲ τὴ δύναμη τῶν βασιλέων καὶ τῶν τυράννων, συλλαμβάνεστε νὰ ψεύδεστε. Γιατί νά, ἐνῶ τὴ χώρα τῶν ἁγίων τόπων τὴν κατέχουν βάρβαροι, δὲν τοὺς πῆρε τοὺς τόπους αὐτοὺς ἀπὸ μᾶς ὁ Θεός. Ἄν πάλι, ὅπως εἶναι φυσικό, ἐπιχειρήσετε νὰ πεῖτε, ὅτι κράτησαν κάποτε πρὶν λίγα χρόνια οἱ Ἀρειανοὶ τοὺς ἅγιους τόπους, αὐτοὶ πραγματικὰ ἄρπαξαν τοὺς ἅγιους τόπους μὲ τὴ δύναμη τῶν βασιλέων καὶ τῶν τυράννων, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς κρατήσουν. Γιατί ἀμέσως πάλι ὁ Θεὸς τοὺς παρέδωσε σὲ μᾶς τοὺς Ὀρθοδόξους. Ὅριστε λοιπόν ἔχουν περάσει ἤδη ἑφτακόσια χρόνια. Καὶ οἱ αἰρετικοὶ ἀκούοντάς τα αὐτά, ἔφυγαν ντροπιασμένοι.

ΕΡΩΤΗΣΗ 118η

Γιατί ὁ Σατανᾶς δὲν ἔκανε τόσες αἰρέσεις καὶ σχίσματα καὶ σὲ ἄλλη πίστη, παρὰ μόνο στὴν πίστη τῶν Χριστιανῶν;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπειδὴ ὅλες οἱ ὑπόλοιπες θρησκείες τῶν ἀβάπτιστων ἐθνῶν εἶναι ἀγαπητὲς στὸν διάβολο καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος νὰ τὶς πολεμήσει αὐτὲς, παρὰ μόνο τὴ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι ἀντίθετη σ' αὐτὸν καὶ τὸν πολεμᾷ, καὶ πολλὰ φορὲς τὸν τιμωρεῖ. Καὶ ὅτι πραγματικὰ ἔτσι εἶναι, μποροῦμε νὰ τὸ μάθουμε ἀπὸ τὸ ἔξῃς· Πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπῆρχε ἔθνος πιστὸ στὸν Θεό, παρὰ μόνο τὸ Ἰσραηλιτικόν. Ὁ Σατανᾶς δὲν μπόρεσε νὰ πολεμήσει ἄλλο ἔθνος, παρὰ μόνο αὐτό. Γι' αὐτὸ καὶ διαιρέθηκαν οἱ φυλὲς καὶ

σαν καὶ ἡ βασιλεία αὐτῶν, καὶ πολλάκις ἑαυτοὺς ἐπολέμησαν, καὶ μυριάς πίστεις καὶ αἰρέσεις κέκτηνται, καὶ οὔτε κἂν περὶ Θεοῦ ἐμάχοντο ἐν ταῖς αἰρέσεσι καὶ ἐν τοῖς σχίσμασιν αὐτῶν, ἀλλὰ περὶ εἰδώλων, καθὼς ἔστιν ἐκ τῶν Βασιλειῶν καὶ ἐκ τῶν Προφητῶν μαθεῖν. Λέγει οὖν ὁ Ἱερεμίας, ὅτι «κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πόλεων Ἰσραὴλ ὑπῆρχον οἱ θεοὶ αὐτῶν» καὶ αἱ αἰρέσεις τῆς ματαίας πίστεως αὐτῶν καὶ τῶν σχισμάτων αὐτῶν. Διὸ καθάπερ νῦν, οὕτω καὶ τότε ἐκάστου ἔθνους ἀσεβοῦς μίαν πίστιν ἔχοντος, τὸ ἔθνος τὸ θεοσεβὲς τοῦ Ἰσραὴλ εἰς μυριάς πίστεις ὁ σατανᾶς ἔσχισεν.

10

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΘ'.

Διὰ τί δὲ τὸν Σατανᾶν ὄλως πολεμεῖν τοῖς ἀνθρώποις ὁ Θεὸς συνεχώρησε, καὶ τοῦτον οὐκ ἐξήλειψεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐχθροῦ μὴ φαινομένου, οὐ φανεροῦνται οἱ δόκιμοι στρατιῶται καὶ φίλοι τοῦ βασιλέως. Καὶ μάχης καὶ πάλης μὴ γενομένης, οὐδὲ νίκη γίνεται, οὐδὲ στέφανοι, οὐδὲ μισθοὶ γίνονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚ'.

Πόθεν τὰ ἐνύπνια, καὶ πῶς πολλάκις γίνονται ἀληθινά;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

20 Εἴρηται ἐν τῷ Σολομώντι, ὅτι «Ἐνύπνια ἀναπτεροῦσιν ἄφρονας», καὶ διὰ τοῦτο παραγγελλόμεθα μὴ πιστεύειν, μηδὲ καταδέχεσθαι αὐτά, ἵνα μὴ, ἄδειαν ἐντεῦθεν οἱ δαίμονες λαβόντες πλανήσοντες, ἀπατήσωσον ἡμᾶς, ὥσπερ τινὲς ὑπέμειναν. Ὁμοίως συμβαίνουσι τὰ ἐνύπνια πολλάκις ἐκ τῶν πράξεων ἢ λογισμῶν, ὧν ἐν 25 ἡμέρᾳ ἔχομεν. Γίνονται δὲ καὶ ἀπὸ δαυμόνων, γίνονται δὲ καὶ ἀπὸ Θεοῦ. Πολλάκις γὰρ οἱ ἄγγελοι δι' ἐνυπνίων ὀδηγοῦσιν ἢ ἐκφοβοῦσιν ἡμᾶς, πολλὰ δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ὡς λογικὴ καὶ νοερὰ προοινοῦσκει, καὶ προδείκνυσι τῷ ἀνθρώπῳ τινά, μάλιστα ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ

ἡ βασιλεία τους καὶ πολλές φορὲς πολέμησαν μεταξύ τους, καὶ ἔχουν μύριες πίστεις καὶ αἱρέσεις, καὶ οὔτε κἂν γιὰ τὸν Θεὸ μάχονταν στίς αἱρέσεις καὶ τὰ σχίσματά τους, ἀλλὰ γιὰ τὰ εἰδῶλα, ὅπως μπορούμε νὰ μάθουμε ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν καὶ τῶν προφητῶν. Λέγει λοιπὸν ὁ Ἱερεμίας· «Στὸ Ἰσραὴλ ὅσες ἦταν οἱ πόλεις, τόσοι ἦταν καὶ οἱ θεοὶ τους»¹³, καὶ οἱ αἱρέσεις τῆς μάταιας πίστεώς τους καὶ τῶν σχισμάτων τους. Γι' αὐτό, ὅπως τώρα, ἔτσι καὶ τότε, ἐνῶ κάθε ἄπιστο ἔθνος εἶχε μία πίστη, τὸ εὐσεβὲς ἔθνος τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Σατανᾶς τὸ διαίρεσε σὲ μύριες αἱρέσεις.

ΕΡΩΤΗΣΗ 119η

Καὶ γιατί ὁ Θεὸς ἀνέθεσε στοὺς ἀνθρώπους νὰ πολεμοῦν γενικὰ τὸν Σατανᾶ, καὶ δὲν τὸν ἐξαφάνισε ὁ ἴδιος;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὅταν δὲν ἐμφανίζεται ἐχθρὸς, δὲν φανερώνονται οἱ ἄξιοι στρατιῶτες καὶ οἱ φίλοι τοῦ βασιλιᾶ. Καὶ ἐὰν δὲν γίνεи μάχη καὶ πάλη, οὔτε νίκη ὑπάρχει, οὔτε στεφάνια, οὔτε ἀμοιβές.

ΕΡΩΤΗΣΗ 120η

Ἐπὸ ποῦ προέρχονται τὰ ὄνειρα, καὶ γιατί πολλές φορὲς ἀποδεικνύονται ἀληθινά;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐχει λεχθεῖ στὸν Σολομώντα, ὅτι «Τὰ ὄνειρα δίνουν φτερὰ στοὺς μωρούς»¹⁴. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχουμε ἐντολὴ νὰ μὴ τὰ πιστεύουμε, οὔτε νὰ τὰ παραδεχόμαστε, γιὰ νὰ μὴ βροῦν εὐκαιρία ἀπὸ αὐτὰ οἱ δαίμονες, καὶ πλανώντας μᾶς, μᾶς ἐξαπατήσουν, ὅπως συνέβη σὲ μερικούς. Πολλὲς φορὲς ἐπίσης τὰ ὄνειρα προκαλοῦνται ἀπὸ τίς πράξεις καὶ τοὺς λογισμοὺς ποὺ κάναμε τὴν ἡμέρα. Προκαλοῦνται ὅμως καὶ ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ὅπως καὶ ἀπὸ τὸ στομάχι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ πολλὲς φορὲς οἱ ἄγγελοι μὲ τὰ ὄνειρα μᾶς καθοδηγοῦν, ἢ μᾶς φοβερίζουν. Πολλὰ ὅμως καὶ ἡ ψυχὴ, σὰν λογικὴ καὶ νοερὴ ποὺ εἶναι, τὰ γνωρίζει ἀπὸ πρὶν, καὶ δείχνει μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ

14. Σ. Σειρ. 34, 1.

ἅγιον ἔχουσα. Φησὶ γὰρ ὁ Θεός, ὅτι «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα πιστήν, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται». Ὅσα οὖν ἐνύπνια ὄψει ποιοῦντά σοι κατάνυξιν, διόρθωσιν, ἐπιστροφὴν καὶ φό-
5 θον Θεοῦ, ταῦτα μόνα ἀγάπησον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΑ΄.

Τοῦ ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι ἡγίασται ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος, εἴαν ἐστὶν ἡ γυνὴ αὐτοῦ πιστή, ὁμοίως καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος, εἴαν ἐστὶν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς πιστός, ἄρα λοιπὸν ἔξεστι
10 τῷ Χριστιανῷ λαβεῖν γυναῖκα ἄπιστον, ἢ ἐθνικὴν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ θεῖος Ἀπόστολος οὐ περὶ ἀγάμων ταῦτα εἶπε, ἀλλὰ περὶ τῶν ἤδη πρὸ τοῦ πιστεῦσαί τινα ἐκ τῶν δύο συνεξευγμένων ἀλλή-
λοις, εἰ ἐνὸς μέρους βαπτισθέντος, τὸ ἕτερον μέρος οὔτε βαπτι-
15 σθῆναι, οὔτε χωρισθῆναι θούλεται, μὴ ἀναγκαζέτω δέ, μηδὲ διω-
κέτω αὐτὸν ὁ πιστεύσας· ἐπεὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ὁ κολλώμενος τῇ
πόρῃ, ἐν σῶμα γίνεται, ὁμοίως καὶ ὁ κολλώμενος τῷ ἀπίστῳ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΒ΄.

Εἰ ἄρα ἀμαρτάνει ὁ φεύγων ἐν καιρῷ διωγμοῦ;

20

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ μὲν Κύριος εἶπεν· «Ὅτε διώκουσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην». Εἰ μὲν οὖν εἰς ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς συντείνει ὁ διωγμός, ἐξουσίαν ἔχει ἕκαστος, πρὸς ὃ δοκιμάζεται, αὐτὸν ποιῆσαι. Εἰ δὲ περὶ σωματικᾶς ζημίας ἐστὶν ὁ διωγμός ὑπὲρ
25 Χριστόν, ὀφείλομεν ἀπομεῖναι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΓ΄.

Ἐπειδὴ ὀρῶμέν τινας καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὑπαρχούσας δούλας παρεξερχομένας, τί χρὴ περὶ αὐτῶν λέγειν;

15. Ἦσ. 44, 3. Ἰωήλ 2, 38. Πράξ. 2, 17.

16. Α΄ Κορ. 7, 14.

στον άνθρωπο, και μάλιστα ή ψυχή που έχει τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατί ὁ Θεὸς λέγει· «Θὰ ἐκχύσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου σὲ κάθε πιστὸν ἄνθρωπο, και θὰ προφητεύσουν οἱ υἱοί σας, και οἱ θυγατέρες σας θὰ δοῦν ὄνειρα»¹⁵. Ἐπομένως, ὅσα ὄνειρα δεῖς νὰ σοῦ προκαλοῦν κατάνυξη, διόρθωση, μετάνοια και φόβο Θεοῦ, μόνο αὐτὰ νὰ ἀποδέχεσαι.

ΕΡΩΤΗΣΗ 121η

Λέγοντας ὁ Ἀπόστολος, ὅτι «Ὁ ἄπιστος ἄνδρας έχει ἁγιαστεῖ, ἐὰν ή γυναίκα του εἶναι πιστή, ἐπίσης και ή ἄπιστη γυναίκα, ἐὰν ὁ ἄνδρας της εἶναι πιστός»¹⁶, ἄραγε ἐπιτρέπεται στὸν Χριστιανὸ νὰ πάρει γυναίκα ἄπιστη ή εἰδωλολάτρισσα:

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ θεῖος Ἀπόστολος δὲν τὰ εἶπε αὐτὰ γιὰ τοὺς ἄγαμους, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους που ἤδη εἶναι παντρεμένοι πρὶν νὰ πιστέψουν, ἐὰν ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο συζύγους βαπτιστεῖ, και τὸ ἄλλο μέρος οὔτε νὰ βαπτιστεῖ θέλει, οὔτε νὰ χωρίσει, νὰ μὴ τὸ ἐξαναγκάζει, οὔτε νὰ τὸ διώχνει αὐτὸς που πίστεψε. Γιατί μετὰ τὸ βάπτισμα αὐτὸς που ἔρχεται σὲ ἐπαφή με τὴν πόρνη γίνεται ἕνα σῶμα με αὐτήν¹⁷, ὅπως ἐπίσης και ἐκεῖνος που ἔρχεται σὲ ἐπαφή με ἄπιστη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 122η

Ἄραγε ἁμαρτάνει αὐτὸς που φεύγει σὲ περίοδο διωγμοῦ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ Κύριος εἶπε· «Ὅταν σᾶς διώχνουν ἀπὸ τὴν πόλη αὐτή, πηγαίνετε στὴν ἄλλη»¹⁸. Ἐὰν λοιπὸν ὁ διωγμὸς συμβάλλει στὴν ἀπώλεια τῆς ψυχῆς, ὁ καθένας έχει τὸ δικαίωμα νὰ πράξει ἀνάλογα με αὐτὸ που δοκιμάζεται. Ἐὰν ὅμως ὁ διωγμὸς γιὰ τὸν Χριστὸ γίνεται γιὰ σωματικὴ βλάβη, ὀφείλουμε νὰ τὸν ὑπομείνουμε.

ΕΡΩΤΗΣΗ 123η

Ἐπειδὴ βλέπουμε μερικὲς δοῦλες που βρίσκονται σὲ αἰχμαλωσία νὰ παρεκτρέπονται, τί πρέπει νὰ ποῦμε γι' αὐτές;

17. Α' Κορ. 6, 16.

18. Ματθ. 10, 23.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Αἱ μὲν οὖν καθ' ἡδονὴν καὶ στρηῆνον παρεξερχόμεναι, μείζονι κρίματι ὑποπίπτουσιν, αἱ δὲ ἀπὸ στενώσεως, ἐλάττονι· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν κλεπτῶν, ὅτι κουφοτέραν ἁμαρτίαν ἔχει ὁ ἀπὸ πείνης κλέ-
 5 πτων τροφάς, ὑπὲρ τῶν μὴ δεομένων καὶ συλούντων. Ἐφ' ἐκά-
 στης δὲ ἁμαρτίας ἔστι κατανοῆσαι πολλὰς διαφοράς. Καὶ γὰρ ἄλλην συγγνώμην εἶχον αἱ καλλωπιζόμεναι καὶ κοσμούμεναι γυ-
 ναῖκες ἐν ἰδίᾳ χώρᾳ, ὑπὲρ τῆς νῦν ἐν μέσῳ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν
 ἀδελφῶν αὐτῶν σιδηροφορουσῶν, αὐταὶ ἐνώπιον αὐτῶν χρυσο-
 10 φοροῦσαι, καὶ μὴ αἰσχνόμεναι. Καὶ πᾶσα δὲ ἄλλη ἁμαρτία καὶ
 σπατάλη καὶ τρυφή, ἣν ποιούμεν ἐν μέσῳ τῆς αἰχμαλωσίας ὄντες,
 χαλεπωτέρα ἐστὶν ὑπὲρ τὰς ἀνομίας τῶν ἐν ἀνέσει ὄντων καὶ ἁ-
 μαρτανόντων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΔ'.

15 Πόσαι μοιχεῖαί εἰσι σωματικά;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Δύο. Ὁ μὲν ἔγγαμος, εἴαν εἰς ἀνύπανδρον ἁμάρτη, μοιχεῖα
 ἐστί, ὅτι τὴν κοίτην τῆς ἰδίας γυναικὸς ἐμοίχευσεν. Εἰ δὲ ὁ μὴ
 ἔχων γυναῖκα εἰς μὴ ἔχουσαν ἄνδρα ἁμαρτήσῃ, πορνεία, οὐ μοι-
 20 χεῖα ἐστίν. Ὁ ὑπὸ ζυγὸν ὑπάρχων, εἴαν πρὸς ὑπανδρον ἁμάρτη,
 δύο μοιχεῖας ποιεῖ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΕ'.

Τοῦ Θεοῦ λέγοντος πρὸς τὸν ὄφιν, «Ὁ ἄνθρωπος τηρήσει
 σου κεφαλὴν», τουτέστι, τὴν ἀρχὴν παντὸς λογισμοῦ, «σὺ
 δέ, τουτέστιν ὁ πονηρός, τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν», λέγω
 25 δὴ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου αὐτοῦ, πόθεν γινώσκει ὁ Σατανᾶς
 τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου; Καὶ γὰρ πολλοὺς ἐωράκαμεν
 δλον μὲν τὸν χρόνον αὐτῶν καλῶς διαστέψαντας, εἰς αὐτὰ
 δὲ τὰ τέλη τῆς ζωῆς παραπεσόντας, ἐξ ὧν εἰς ὑπάρχει Ἰου-
 λιανὸς ὁ μιαρὸς παραβάτης.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐκεῖνες πού παρεκτρέπονται ἀπὸ ἡδονὴ καὶ μανιώδη πόθο, πᾶν σὲ μεγαλύτερη ἁμαρτία, ἐνῶ ἐκεῖνες πού παρεκτρέπονται ἀπὸ ἀνάγκη, σὲ μικρότερη, πράγμα πού συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς κλέφτες. Διότι ἐλαφρότερη ἁμαρτία ἔχει αὐτὸς πού κλέβει τροφὴ ἀπὸ πείνα, ἀπὸ ἐκείνους πού κλέβουν χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνάγκη. Σὲ κάθε ὅμως ἁμαρτία μποροῦμε νὰ δοῦμε πολλές διαφορὴς. Γιατί, ἄλλη συγγνώμη εἶχαν οἱ γυναῖκες πού καλλωπίζονταν καὶ στολίζονταν στὴ δική τους χώρα, μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὲς τώρα, πού, ἐνῶ οἱ ἀδελφὲς τους εἶναι αἰχμάλωτες καὶ σιδηροδέσμιες, αὐτὲς κυκλοφοροῦν μπροστὰ τους φορῶντας χρυσᾶ κοσμήματα χωρὶς νὰ ντρέπονται. Ἄλλα καὶ κάθε ἄλλη ἁμαρτία καὶ σπατάλη καὶ ἀπόλαυση πού κάνουμε, ὅταν θρῖσκομαστε σὲ αἰχμαλωσία, εἶναι πιὸ φοβερὴ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες πού κάνουν αὐτοὶ πού ζοῦν σὲ εὐημερία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 124η

Πόσες σωματικὲς μοιχεῖες ὑπάρχουν;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Δύο. Ὁ ἕγγαμος ἐὰν ἁμαρτήσῃ μὲ ἀνύπαντρη, εἶναι μοιχεῖα, γιατί ἐμόλυνε τὸ κρεβάτι τῆς γυναίκα του. Ἐνῶ ἐὰν αὐτὸς πού δὲν ἔχει γυναῖκα ἁμαρτήσῃ μὲ γυναῖκα πού δὲν ἔχει ἄνδρα, δὲν εἶναι μοιχεῖα, ἀλλὰ πορνεία. Ἐκεῖνος πού εἶναι νυμφευμένος, ἐὰν ἁμαρτήσῃ μὲ παντρεμένη, διαπράττει διπλῆ μοιχεῖα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 125η

Ὅταν ὁ Θεὸς λέγει στὸ φίδι, «Ὁ ἄνθρωπος θὰ σοῦ σπάσει τὸ κεφάλι», δηλαδὴ τὴν ἀρχὴν κάθε λογισμοῦ, «καὶ σύ», δηλαδὴ ὁ πονηρὸς, «θὰ τοῦ δαγκώσῃς τὴ φτέρνα»¹⁹, ἐννοῶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἀπὸ ποῦ ὁ Σατανᾶς γνωρίζει τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου; Γιατί ἔχουμε δεῖ πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ὅλη τους τὴ ζωὴ τὴ διήνυσαν καλὰ, στὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς τους παραστράτησαν, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποῖους εἶναι καὶ ὁ Ἰουλιανός, ὁ βδελυρὸς παραβάτης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τινὲς μὲν γραῶδεις μύθους λαλοῦντες, λέγουσιν, ὅτι εἰς τὸν ἀέ-
 5 ρα διατρίβων ὁ διάβολος, προσακροᾶται τὰς παρὰ Θεοῦ γενομέ-
 νας κατὰ ἀνθρώπων ἀποφάσεις. Ἄδύνατον δὲ τοῦτο· οὐ γὰρ
 κραυγητικῆ φωνῆ, ἀλλ' ἀφθέγκτω καὶ ἀρρήτῳ βουλή τὰ πάντα
 ποιεῖ ὁ Θεός. Οὐκοῦν ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι πνεῦμα λεπτὸν καὶ ἀσώματον
 ὑπάρχων ὁ Σατανᾶς, ἐπίσταται καὶ διερευνᾷ ὑπὲρ πᾶσαν ἱατρικὴν
 ἐπιστήμην ἀνθρώπων, τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας καὶ τοὺς πλεο-
 10 νασμοὺς καὶ τὰς ἐλλείψεις τῆς ζωτικῆς τοῦ σώματος διὰ τοῦ αἵμα-
 τεκμαίρεται τὴν τελευτὴν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔστιν εἰπεῖν
 καὶ ἐπὶ τῶν μάντεων καὶ ἐγγαστριμύθων· ὅτι πνεύματα λεπτὰ τυγ-
 χάνοντες οἱ δαίμονες, θεωροῦσι, τίς ὁ κλέψας τὸν δεῖνα ἄνθρωπον,
 καὶ ποῦ τὰ κλαπέντα παρέθετο. Καὶ δύναται ταῦτα εἰπεῖν, ὥσπερ
 15 πολλάκις θεωρήσαντες πολυομβρίαν ἐν τῇ Ἰνδικῇ χώρᾳ γεγενημέ-
 νην προλέγουσιν ἰσιν ἐν Αἰγύπτῳ, μεγάλην ἔσεσθαι τὴν τοῦ Νεί-
 λου ἀνάδασιν. Εἰ δέ τις ἐρωτήσῃ τούτους τὸν πηχισμόν καὶ τοὺς
 δακτύλους τῆς ἀναβάσεως, ἐλεγχόμενοι ἀποροῦσι, μηδὲν τῶν μελ-
 λόντων ἐπιστάμενοι.

20

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΣΤ'.

Θέλουσιν εἰπεῖν τινες, ὅτι διὰ τὸ μὴ προσκυνῆσαι
 τὸν ἄνθρωπον ἐξέπεσεν ὁ Σατανᾶς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι μῦθοι· καθὼς γὰρ ἐκ
 25 τῶν προφητῶν ἔστι μαθεῖν, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ μεγάλου Ἰε-
 ζεκίηλ, διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτοῦ ἐξερρίφη ὁ Σατανᾶς. πρὸ τοῦ
 γενέσθαι τὸν Ἀδάμ. Δημιουργοῦντος γὰρ τοῦ Θεοῦ ταύτην τὴν
 ὀρωμένην κτίσιν, ἐνόμισεν ὁ διάβολος, ὅτι αὐτὸν καθίστησι βασι-
 λέα αὐτῆς. Ὅτε οὖν εἶδεν, ὅτι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ
 30 κατέστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ πάντα ὑπέ-
 ταξεν ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ, τότε ὠπλίσθη κατ' αὐτοῦ, καὶ
 ἠπάτησεν αὐτόν.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Μερικοί, λέγοντας παραμύθια πού ταιριάζουν σέ γριές, λένε ὅτι, ἐπειδὴ ὁ διάβολος ζεῖ στὸν ἀέρα, κρυφακοῦει τὶς ἀποφάσεις πού παίρνει ὁ Θεὸς ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἀδύνατον. Γιατί ὁ Θεὸς τὰ κάνει ὅλα ὄχι μὲ κραυγαλέα φωνή, ἀλλὰ μὲ χωρὶς φωνή καὶ ἀπερίγραπτη σκέψη. Ἐγὼ λοιπὸν νομίζω ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Σατανᾶς εἶναι πνεῦμα λεπτὸ καὶ ἀσῶματο, γνωρίζει καὶ ἐξετάζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἰατρικὴ ἐπιστήμη τῶν ἀνθρώπων τὶς δυνάμεις καὶ τὶς ἐνέργειες καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὶς ἐλλείψεις τῆς ζωτικῆς ὑπαρξης τοῦ σώματος μὲ τὸ αἷμα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπομένως στοχαστικά, ἀλλ' ὄχι μὲ ἀκρίβεια, διαπιστώνει τὸν θάνατο τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἴδιο βέβαια μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τοὺς μάντις καὶ τὶς ἐγγαστριμύθους. Ὅτι δηλαδή, ἐπειδὴ οἱ δαίμονες εἶναι πνεύματα λεπτά, βλέπουν ποιὸς ἔκλεψε τὸν τάδε ἄνθρωπο, καὶ πού ἔβαλε αὐτὰ πού ἔκλεψε, καὶ μπορεῖ αὐτὰ νὰ τὰ πεῖ, ὅπως πολλές φορές, βλέποντας ὅτι ἔπεσαν πολλές βροχὲς στὴν Ἰνδικὴ χώρα, προλέγουν σὲ μερικοὺς στὴν Αἴγυπτο, ὅτι θὰ ἀνεβεῖ πολὺ ἢ στάθμη τοῦ Νείλου. Ἐὰν ὅμως τοὺς ρωτήσῃ κάποιος πόσους πήχεις καὶ δακτύλους θὰ εἶναι ἡ ἄνοδος αὐτῆ, συλλαμβάνονται νὰ ἀγνοοῦν, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν τίποτε ἀπὸ τὰ μέλλοντα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 126η

Μερικοί θέλουν νὰ ποῦν, ὅτι ὁ Σατανᾶς ἐξέπεσε ἐπειδὴ δὲν θέλησε νὰ προσκυνήσῃ τὸν ἄνθρωπο.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Αὐτὰ τὰ παραμύθια εἶναι τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀράβων. Γιατί, ὅπως μπορούμε νὰ μάθουμε ἀπὸ τοὺς προφῆτες, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν μεγάλο Ἰεζεκιήλ, ὁ Σατανᾶς ἐξέπεσε ἐξαιτίας τῆς ὑπερηφάνειάς του, προτοῦ νὰ δημιουργηθεῖ ὁ Ἀδάμ. Ὅταν δηλαδή ὁ Θεὸς δημιουργοῦσε αὐτὴ τὴν ὄρατὴ κτίση, ὁ διάβολος νόμισε ὅτι αὐτὸν θὰ κάνει βασιλιὰ της. Ὅταν ὅμως εἶδε ὅτι ἔπλασε ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ καὶ τὸν τοποθέτησε κύριο στὰ ἔργα τῶν χειρῶν του καὶ τὰ ὑπέταξε ὅλα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του²⁰, τότε ὀπλίστηκε ἐναντίον του καὶ τὸν ἐξαπάτησε.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΖ΄.

Εἶπας ἐν τῇ προλαβούσῃ περὶ τῶν στοιχείων φυσιολογία,
 ὅτι πολλάκις ἐκ φυσικῆς τινος ἀκολουθίας καὶ χυμῶν
 αἰτίας γίνονται τινες μὲν γυναιῖκες ἄτεκνοι, τινὲς δὲ
 5 εὐτεκνοι, ἄλλοι δὲ πάλιν ὀλιγότεκνοι· τὸν δὲ τρό-
 πον τῆς αἰτίας οὐκ ἐσήμανας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ ταῦτα καὶ τοιαῦτα βουλόμενοι λεπτολογεῖν, ἀναγκάζονται
 εἰς ἰατρικὰς τινὰς ἔρχεσθαι φυσιολογίας, μὴ πάνυ ἀρμοζούσας τῇ
 10 κοινῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀκροάσει, ὅμως ἀμυδρῶς πῶς τὸ εἰρημένον
 σαφηνίσει πειράσομαι. Ἐν πολλοῖς τόποις τῆς ἱερᾶς Γραφῆς
 εὐρίσκομεν προσαγορευομένην τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα. Ὡσπερ
 οὖν ἐστὶ γῆ καρποφόρος συμμέτρως ποτιζομένη, οὕτω πολλάκις
 γίνεται καὶ ἐπὶ τῆς μήτρας καὶ τῆς γονῆς Αἰ μὲν καταρρυπούμε-
 15 ναι τῇ σπατάλῃ καὶ τῷ πολλῷ συνδυασμῷ ἀπορρίπτουσι τὴν
 γονήν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐταιριδῶν γίνεται· δυσχερῶς γὰρ ἐκεῖ-
 ναι συλλαμβάνονται. Διὰ τοῦτο οὖν διαφόροις τόποις τινὲς πλού-
 σιοι καὶ ἀβροδίαιτοι ἐπιποθοῦσι τέκνων, καὶ οὐ τυγχάνουσιν. Οἱ
 δὲ πένητες πολλάκις πολύτεκνοι γίνονται· ἀναξηραινόμενη γὰρ ἡ
 20 φύσις ὑπὸ τῆς ἐνδείας, ὥσπερ γῆ διψῶσα, εὐθέως δράσεται τῆς
 ὑγρότητος τῆς καταβαλλομένης γονῆς, καθὰ πάσχουσι καὶ οὗτοι,
 οἱ παρ' ἡμῖν πανάποροι καὶ πτωχοὶ ἐρημῖται καὶ Ἄραβες, ἄρτου
 μὲν σχεδὸν μὴ εὐποροῦντες, πλῆθος δὲ τέκνων καθ' ὑπερβολὴν
 ἔχοντες Καὶ γοῦν, ὡς φασὶ καὶ οἱ τὰς ἰατρικὰς ἐπιστήμας εἰς
 25 ἄκρον ἐξησηκήμενοι, καὶ γάλα πολλάκις εὐρίσκεται κακοῦ χυμοῦ
 καὶ κρᾶσεως διαφθεῖρον τὸ νήπιον.

Εἰ δὲ λέγεις μοι ὁ δι' ἐναντίον· Τί οὖν; ἔστιν ἐκτὸς Θεοῦ πολυ-
 τεκνηῆσαι ἢ ζῆσαι ἢ ἀποθανεῖν ἄνθρωπον; ἐρῶ σοι καὶ γὰρ, ὅτι καὶ
 τὰ διὰ τῶν κτισμάτων καὶ στοιχείων καὶ ἀέρων καὶ κρᾶσεων καὶ
 30 ὑδάτων καὶ γάλακτος φυσικῶς γινόμενα, οὐ χωρὶς Θεοῦ λέγεται
 γίνεσθαι. Παρ' αὐτοῦ γὰρ ἔλαβον ἀπ' ἀρχῆς πάντα τὰ κτίσματα

ΕΡΩΤΗΣΗ 127η

Εἶπες στήν προηγούμενη φυσιολογία γιά τὰ στοιχεῖα, ὅτι πολλές φορές ἀπό κάποια φυσική συνέπεια καί αἰτία τῶν χυμῶν μερικές γυναῖκες μένουν ἀτεκνες, μερικές γίνονται πολύτεκνες, καί ἄλλες πάλι ἀποκτοῦν λίγα παιδιά, ἀλλά τὸν λόγο γιά τὸν ὅποιο συμβαίνει αὐτὸ δὲν τὸν φανέρωσες.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἄν θέλουμε νὰ τὰ λεπτολογουῦμε αὐτὰ καί τὰ παρόμοια, θὰ πρέπει νὰ ἀπευθυνθοῦμε σὲ κάποιες ἰατρικὲς φυσιολογίες, πού δὲν ταιριάζουν πολὺ στήν κοινὴ Ἐκκλησία καί ἀκρόαση. Ὡστόσο θὰ προσπαθήσω κάπως ἀμυδρὰ νὰ ἀποσαφηνίσω αὐτὸ πού εἰπώθηκε. Σὲ πολλὰ χωρία τῆς ἁγίας Γραφῆς βρισκουμε νὰ ἀναφέρεται ἡ σάρκα τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως λοιπὸν ὑπάρχει γῆ πού παράγει καρπούς ὅταν ποτίζεται ἀνάλογα, ἔτσι συμβαίνει πολλές φορές καί στή μήτρα καί στὸ σπέρμα. Ἄλλες, ὅταν μολύνονται μὲ τὴν ἀκόλαστη χρησιμοποίηση καί τὴν συχνὴ συνουσία, ἀπορρίπτουν τὸ σπέρμα, ὅπως συμβαίνει μὲ τὶς ἑταῖρες, οἱ ὅποιες συλλαμβάνουν δύσκολα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν σὲ διάφορους τόπους μερικοὶ πλοῦσοι, πού κάνουν ζωὴ γεμάτη ἀπολαύσεις, ποθοῦν πολὺ τὰ παιδιά καί δὲν μποροῦν νὰ ἀποκτήσουν, ἐνῶ οἱ φτωχοὶ πολλές φορές γίνονται πολύτεκνοι. Γιατὶ ἀποξηραίνεται ἡ φύση ἀπὸ τὴν ἔλλειψη, ὅπως ἡ διψασμένη γῆ, καί ἀμέσως ἀπορροφᾷ τὴν ὑγρότητα τοῦ σπέρματος πού σπέρνεται, πράγμα πού παθαίνουν καί οἱ δικοὶ μας τελείως ἄποροι καί φτωχοί, οἱ ἐρημίτες καί οἱ Ἄραβες, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν σχεδὸν οὔτε ψωμί, ἀλλὰ ἔχουν ὑπερβολικὰ μεγάλον ἀριθμὸν παιδιῶν. Ὅπως ὅμως λένε καί αὐτοὶ πού κατέχουν πολὺ καλὰ τὶς ἰατρικὲς ἐπιστῆμες, πολλές φορές ὑπάρχει καί γάλα κακοῦ χυμοῦ καί μείγματος, πού θανατώνει τὸ νήπιο.

Ἐάν ὅμως σὺ ὁ ἀντίθετος μοῦ λές: Τί δηλαδή; εἶναι δυνατόν χωρὶς τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ νὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος πολλὰ παιδιά, ἢ νὰ ζήσει, ἢ νὰ πεθάνει; Ἐγὼ θὰ σοῦ ἀπαντήσω, ὅτι καί αὐτὰ πού γίνονται μέσω τῶν κτισμάτων καί τῶν στοιχείων καί τῶν ἀέρων καί τῶν ἰδιοσυγκρασιῶν καί τῶν νερῶν καί τοῦ γάλακτος, κατὰ τρόπο φυσικό, λέγεται πὼς δὲν γίνονται χωρὶς τὴν ἔγκριση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἀπὸ

αὐτοῦ, κατὰ τοῦ αὐτοῦ βούλησιν καὶ πρόνοιαν, καὶ τὰς οὐσιώδεις αὐτῶν καὶ φυσικὰς ἐνεργείας. Ἐπεὶ, πόθεν, εἶπέ μοι, πρόσσεσι τῷ βασιλίῳ ἢ ἀναιρετικῇ δύνامي, ἢ καὶ τῇ ἐχίδνῃ ὁ θανατηφόρος ἰός, ἄλλων δὲ ζωῦφίων ἢ ἰαματικῇ τοῦ θανατηφόρου ἐνέργεια; 5 Βοτάναι θανατηφόροι, ἕτεροι δὲ καθαρτικοί, καὶ ἀβλαβεῖς καὶ ἰαματικοί. Ὅθεν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα καλῶς καὶ θεοδείκτως ἀναψηλαφήσαντες, ἐπ' ἄν ποτε εἰδόν τινες τῶν προκειμένων αὐτοῖς γονέων τὸ πρῶτον καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον τέκνον θηλάσασαν τελευτήσαι, συνεβούλευον, μηκέτι αὐτὴν θηλάζειν τὰ παρ' αὐτῆς 10 τικτόμενα. Ὅμως ἐπὶ πᾶσιν καλὸν τὸ λέγειν· «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας».

Ὅμως καὶ ἕτεραν τινὰ πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἐνυπνόστατον καὶ ἀψευδῆ παραγάγω παράστασιν, πείθουσιν καὶ τὸν λίαν φιλόνηκον, ὅτι διὰ τῶν στοιχείων ὠκονόμησεν ὁ Θεὸς διοικεῖσθαι καὶ 15 ζωογονεῖσθαι, ἢ καὶ τελειοῦσθαι τὸ ἡμέτερον σῶμα· τάχα δέ, οὐ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς τῆς ἀσωμάτου ψυχῆς τὰς κινήσεις καὶ τὰς ἐνεργείας. Ὅρα γάρ, ὅτι ἀρχομένης μὲν τῆς ἡμέρας, ἐπειδὴ εὐθέως ἢ κινήσεις τῆς χολῆς πρωΐας εἰώθει γίνεσθαι, πικρότεροι καὶ ὀξύτεροι ἄνθρωποι τὰς πρωΐας ὑπάρχομεν. Εἶτα 20 γενομένης τροφῆς καὶ οἴνου συμμέτρου μεταλήψεως, ἀγαθωτέραν καὶ ἡμερωτέραν τὴν ψυχὴν ἔχομεν. Πάλιν τε ὀδοιποροῦντες καὶ κοπιῶντες ἐπὶ πολὺ, εὐθέως ἔξατονοῦσαν τὴν ψυχὴν καὶ χανουμένην ἔχομεν. Καὶ ποτὲ μὲν νύκτωρ ἠσυχάζοντα καὶ νήφοντα τὸν νοῦν ἢ ἠσυχία τὸν θόρυβον ἐργάζεται, ποτὲ δὲ ὑπὸ θορύβων 25 ἢ καύσωνός τινος συνεχομένου τοῦ σώματος, διαχεῖσθαι καὶ ὡς ἀσώματος ὁ νοῦς ἡμῶν πέφυκεν. Ἀμέλει γοῦν νηπίου καὶ ἀτελοῦς ὄντος τοῦ σώματος, νήπιος καὶ ἀτελής ἡμῶν καὶ ἄφρων ὁ νοῦς καθέστηκε, μηδὲν σχεδὸν διακρίνειν δυνάμενος. Προκοπτόντων δὲ τῶν μελῶν καὶ αὐξομένων, οὕτω κατὰ πρόσθασιν καὶ ὁ νοῦς 30 συναύξει καὶ φωτίζεται. Εἰ οὖν αὕτη ἢ ἀσώματος καὶ ἀόρατος τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ τοῦ νοῦς δύναμις, ὑπὸ τῆς συγκράσεως τῶν στοιχείων καὶ τοῦ σώματος κυβερονᾶται καὶ αὐξεται καὶ ἀκολουθεῖ καὶ κατακρίνεται, εἰ κατακυριεύεται κελεύσει Θεοῦ, μηκέτι μοι ἀμφι-

αὐτὸν πῆραν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅλα τὰ κτίσματὰ του, σύμφωνα μὲ τὴ δική του βούληση καὶ πρόνοια, καὶ τὶς φυσικὲς τοὺς ἐνέργειες. Γιατί, πές μου, ἀπὸ ποῦ προστίθεται στὸν βασιλίσκο ἢ θανατηφόρα δύναμη καὶ στὴν ὄχιά τὸ θανατηφόρο δηλητηρίο, καὶ ἄλλων ζωυφίων ἢ θεραπευτικὴ ἐνέργεια τοῦ θανατηφόρου δηλητηρίου; Ὑπάρχουν βότανα θανατηφόρα, καὶ ἄλλα καθαρτικά καὶ ἀβλαβῆ καὶ θεραπευτικά. Γι' αὐτό, ἀφοῦ τὰ ἐρεῦνησαν ὅλα αὐτὰ καλὰ καὶ μὲ ὑπόδειξη τοῦ Θεοῦ, ὅταν κάποτε ἔβλεπαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς τοὺς τὸ πρῶτο καὶ τὸ δεύτερο καὶ τὸ τρίτο παιδί νὰ πεθαίνει μόλις τὸ θήλαζαν, συμβούλευαν τὴ λεχώννα νὰ μὴ θηλάζει στὸ ἐξῆς πιά τὰ παιδιά πὸ γεννᾶ. Ὁμως σὲ ὅλα εἶναι καλὸ νὰ λέμε· «Πόσο μεγάλα εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε· ὅλα τὰ δημιουργήσεις μὲ σοφία»²¹.

Ὁμως μαζί μὲ τὶς ἀποδείξεις πὸν εἶπα προηγουμένως, θὰ σοῦ παρουσιάσω καὶ κάποια ἄλλη ὑπαρκτὴ καὶ ἀδιὰψευστη, ἢ ὁποῖα πείθει καὶ τὸν πιὸ μέγαν ἀμφισβητία, ὅτι μέσω τῶν στοιχείων κανόνισε ὁ Θεὸς νὰ ρυθμίζεται καὶ νὰ ζωογονεῖται, ἢ νὰ τελειοποιεῖται τὸ σῶμα μας, καὶ ἴσως μάλιστα ὄχι μόνο τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, οἱ κινήσεις καὶ οἱ ἐνέργειες τῆς ἀσώματης ψυχῆς. Γιατί προῦσεχε, ὅταν ἀρχίζει ἢ ἡμέρα, ἐπειδὴ ἀμέσως ἢ κίνηση τῆς χολῆς γίνεται συνήθως τὸ πρῶν, εἴμαστε πιὸ ὀξύθυμοι καὶ εὐερέθιστοι ἄνθρωποι τὸ πρῶν. Ἐπειτα, ὅταν τρῶμε καὶ πίνουμε λίγο κρασί, ἢ ψυχὴ μας γίνεται πιὸ καλὴ καὶ πιὸ ἡμερῆ. Ἐπίσης, ὅταν βαδίζουμε καὶ κοπιᾶζουμε γιὰ πολλὴ ὥρα, ἀμέσως ἢ ψυχὴ μας ἀτονεῖ καὶ ἀποχαυνώνεται. Καὶ ἄλλοτε βέβαια κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας, καθὼς ὁ νοῦς εἶναι ἡσυχος καὶ νηφάλιος, ἢ ἡσυχία προκαλεῖ τὸν θόρυβο, ἄλλοτε πάλι, καθὼς τὸ σῶμα ἐνοχλεῖται ἀπὸ θορύβους ἢ ἀπὸ κάποιον καύσωνα, ὁ νοῦς διασκορπίζεται καὶ γίνεται σὰν ἀσώματος. Χωρὶς ἀμφιβολία λοιπὸν, ὅταν τὸ σῶμα εἶναι νήπιον καὶ ἀτελές, καὶ ὁ νοῦς μας γίνεται νήπιος καὶ ἀνόητος, μὴ μπορῶντας τίποτε σχεδὸν νὰ διακρίνει. Καὶ καθὼς προοδεύουν τὰ μέλη καὶ αὐξάνονται, αὐξάνει μαζί τοὺς καὶ φωτίζεται κατ' ἀναλογία καὶ ὁ νοῦς. Ἐφόσον λοιπὸν καὶ αὐτὴ ἢ ἀσώματη καὶ ἀόρατη δύναμη τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ μας καθορίζεται ἀπὸ τὴ σύνδεση τῶν στοιχείων καὶ τοῦ σώματος, καὶ αὐξάνεται καὶ ἀκολουθεῖ καὶ κατακυριεύεται μὲ ἐντολὴ τοῦ

βάλης, ἡνίκα ἀκούσης καὶ τὴν τοῦ σώματος τοῦ ὑλικοῦ γέννησίν τε καὶ αὐξήσιν καὶ σύστασιν καὶ διάλυσιν προνοία Θεοῦ, διὰ τῆς τῶν στοιχείων κυβερνήσεως γενομένην.

Ἄμελει γοῦν καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα πρὸς τὴν τῶν στοιχείων καὶ
 5 ἀέρων εἴωθε στοιχεῖν ἀκολουθίαν. Καὶ διὰ τοῦτο αὕτη μὲν ἡ χώρα οὐ ζωογονεῖ φοίνικας, αὕτη δὲ οὐ ποιεῖ ἐλαιῶνας· ἐκείνη δὲ πάλιν οὐ καρπογονεῖ ἀμπελῶνας, καὶ ἄλλη οὐ κέκτηται βάλανον. Ὅθεν καὶ θέλουσι λέγειν οἱ ἀκριβεῖς τῆς οἰκουμένης κοσμογράφοι, ὅτι ἀνατολικώτερος πάσης τῆς οἰκουμένης, ὥσπερ θυσιαστήριον αὐ-
 10 τῆς τυγχάνει ὁ παράδεισος. «Ἐφύτευσε» γάρ, φησὶν, «ὁ Θεὸς παράδεισον κατὰ ἀνατολὰς ἐν Ἐδέμ»· καὶ τούτου χάριν πλησιάζει αὐτῷ ἡ τῶν Ἰνδῶν χώρα· καὶ πάντες σχεδὸν οἱ καρποὶ τῶν εὐωδεστάτων ἀρωμάτων εἰσὶ, διὰ τῆς αὔρας τῶν ἀνέμων μετακομιζομένης καὶ μεταδιδομένης αὐτοῖς τῆς εὐωδίας ἐκ τῶν τοῦ παραδείσου
 15 εὐωδεστάτων φυτῶν, καθ' ὁμοιότητα τῶν ἀλλήλοις διὰ τῶν ἀνέμων ἐκ τῶν ἀρρένων τὸ σπερμόγονον ἄνθος. Πᾶσα δὲ εὐωδία, καὶ μάλιστα ἡ διὰ τῶν Ἰνδικῶν ἀρωμάτων, χωρὶς ὑγρᾶς τινος ἐλαίου, ἢ ἄλλων τῶν τοιούτων σκευαζομένη ὑγροποιὸς καὶ συγκροτικὴ τοῦ ἀνθρωπείου σώματός ἐστιν, ὥσπερ πάλιν ἡ δυσωδία φθορο-
 20 ποιός. Ὅθεν φάσκει τις τῶν φιλοσοφιστῶν. Εἰ καταλάβοι τὸν ἀποθνήσκοντα πρὸ τοῦ ἀπολέσαι τὸν νοῦν, δύναται διὰ τινος κατασκευῆς ἀρωμάτων, ἐπὶ ἡμῶριον αὐτοῦ τηρῆσαι νηφάλιον τὸν λογισμὸν, ὅπως καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν διαθέσθαι δυνήσῃται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΗ'.

25 **Τί ἐστι τὸ τάλαντον, ὅπερ λέγει αἰρεῖν ὁ Κύριος ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος ἐκ τοῦ πονηροῦ δούλου, καὶ παρέχειν αὐτὸ τοῖς καλῶς ἐργασασμένοις τὰ πέντε τάλαντα;**

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ μὲν λέγουσι, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπερ ἔλαβεν ἐν τῷ βαπτί-
 30 σματι. Πρὸς οὓς ἀντιλέγω, ὅτι ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν, εἶχε καὶ αὐτὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ οὐκ ἔδεῖτο ἑτέρου πνεύματος. Οὐκ-

Θεοῦ, νὰ μὴ ἀμφιβάλλεις καθόλου, ὅταν ἀκοῦς, ὅτι καὶ ἡ γέννηση καὶ αὔξηση καὶ συνοχή καὶ διάλυση τοῦ ὑλικοῦ σώματος γίνεται βάσει τοῦ συνδυασμοῦ τῶν στοιχείων.

Μὴν ἀμφιβάλλεις λοιπὸν ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα συνηθίζουν νὰ προσαρμόζονται πρὸς τὴν πορεία τῶν στοιχείων καὶ τῶν ἀέρων. Γι' αὐτὸ σ' αὐτὴ τῇ χώρᾳ δὲν βλαστάνουν φοίνικες, σὲ ἐκείνην δὲν εὐδοκιμοῦν οἱ ἐλαιῶνες, ἢ ἄλλη πάλι δὲν εὐνοεῖ τὴν καρποφορία τῶν ἀμπελιῶν, καὶ ἢ ἄλλη δὲν ἔχει βελανιδιές. Γι' αὐτὸ καὶ λένε οἱ πιὸ εἰδικοί κοσμογράφοι τῆς οἰκουμένης, ὅτι ὁ παράδεισος βρίσκεται στὸ πιὸ ἀνατολικὸ μέρος τῆς οἰκουμένης, σὰν θυσιαστήριον αὐτῆς. Γιατὶ λέγει, «Φύτεψε ὁ Θεὸς παράδεισον ἀνατολικά τῆς Ἑδέμ»²², καὶ γι' αὐτὸ κοντὰ σ' αὐτὸν βρίσκεται ἡ χώρα τῶν Ἰνδῶν, καὶ ὑπάρχουν ἐκεῖ σχεδὸν ὅλοι οἱ καρποὶ τῶν πιὸ εὐωδιαστῶν ἀρωμάτων, ἐπειδὴ μὲ τὴν αὔρα τῶν ἀνέμων μεταφέρεται καὶ μεταδίδεται σ' αὐτὰ ἢ εὐωδία τῶν πιὸ εὐωδιαστῶν φυτῶν τοῦ παραδείσου, ἀκριβῶς ὅπως μὲ τοὺς ἀνέμους μεταφέρεται μεταξὺ τους ἀπὸ τὰ ἄρρενα τὸ ἄνθος ποὺ περιέχει τὸ σπέρμα. Καὶ κάθε εὐωδία, καὶ ἰδιαίτερα ἐκείνη τῶν Ἰνδικῶν ἀρωμάτων, ποὺ κατασκευάζεται χωρὶς τὴν ὑγρασία κάποιου λαδιοῦ ἢ ἄλλων τέτοιων ὑλῶν, διατηρεῖ ὑγρὸ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ὅπως, ἀντίθετα, ἢ δυσωδία τὸ φθείρει. Γι' αὐτὸ κάποιος ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους λέγει: Ἐὰν προλάβει ἐκεῖνον ποὺ πεθαίνει πρὶν νὰ χάσει τὸ νοῦ του, μπορεῖ μὲ κάποια κατασκευὴ ἀρωμάτων νὰ διατηρήσει γιὰ μισὴ ὥρα νηφάλιον τὸν λογισμό του, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ρυθμίσει τίς ὑποθέσεις του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 128ῆ

Τί σημαίνει τὸ τάλαντο, ποὺ λέγει ὅτι θὰ τὸ πάρει ὁ Κύριος κατὰ τὴν συντέλεια τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν πονηρὸ δοῦλο, καὶ θὰ τὸ δώσει σ' αὐτοὺς ποὺ ἐργάστηκαν καλὰ τὰ πέντε τάλαντα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἄλλοι λένε, ὅτι εἶναι τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο ἔλαβε μὲ τὸ βάπτισμα. Μὲ αὐτοὺς διαφωνῶ, γιατί, αὐτὸς ποὺ ἔλαβε τὰ πέντε τάλαντα, εἶχε καὶ αὐτὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ δὲν εἶχε ἀνάγκη ἄλλου

οὖν ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι καὶ ἄλλοπίστοις πολλάκις παρέχει ὁ Θεὸς χαρίσματα, ὅπως αἰδεσθέντες τὸν δεδωκότα, πρὸς ἀρετὴν ἔλθωσιν. Ἀλλὰ τοῦτό τινες ἀγνοήσαντες πονηροὶ ὄντες, ἐνόμισαν ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι, καὶ διὰ τοῦ ἔχειν τὸ χάρισμα, τυφωθέντες οὖν ὁμοῦ καὶ τυφλωθέντες ἐκεῖ, τούτου στερούμενοι, ἐν γεένῃ ἀπέρχονται.

Βασιλείου, ἐκ τῶν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἐν γὰρ ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων πολλαὶ μοναὶ εἰσι παρὰ τῷ Πατρὶ, τουτέστιν, ἀξιωματῶν διαφοραί. «Ὡς γὰρ ἀστὴρ ἀστέρως διαφέρει ἐν δόξῃ, οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν». Οἱ τοίνυν σφραγισθέντες τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως καὶ ἦν ἔλαβον ἀπαρχὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀκεραίαν καὶ ἀμώμητον διασώσαντες ἀκούσονται, «Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω». Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ λυπήσαντες τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῇ πονηρίᾳ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἢ οἱ μὴ ἐπεργασάμενοι τῷ δοθέντι, ἀφαιρεθήσονται ὃ εἰλήφασιν, εἰς ἑτέρους μετατιθεμένης τῆς χάριτος, ἢ κατὰ τινα τῶν εὐαγγελιστῶν, καὶ διχοτομηθήσονται, τουτέστιν, ἀπαλλοτριωθήσονται παντελῶς ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Νῦν μὲν γὰρ καὶ μὴ ἀνακέκροται τοῖς ἀναξίοις, ἀλλ' οὖν παρεῖναι δοκεῖ πῶς τοῖς ἅπαξ ἐσφραγισμένοις, τὴν ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς σωτηρίαν αὐτῶν ἀναμένον. Τότε μὲν ἐξ ὄλου τῆς βεβηλωσάσης αὐτοῦ τὴν χάριν ψυχῆς ἀποτιμηθήσεται.

Ἐν ἄλλῳ.

25 Λογίζομαι τὴν παραβολὴν τῶν ταλάντων πρὸς πᾶσαν Θεοῦ δωρεὰν εἰρηῆσθαι, ἵνα ἕκαστος ἦν καταμάθη ἔχειν χάριν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ταῦτα πολλαπλασιάσῃ εἰς ἐργασίαν καὶ ὠφέλειαν πλειόνων· οὐδεὶς γὰρ ἐστὶν ἀμέτοχος τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος. Διόπερ ὁ οἶαν δῆποτε χάριν Θεοῦ παρακατασχῶν εἰς ἀπόλαυσιν

23. Κεφ. 16.

26. Ρωμ. 8, 23.

24. Ἰω. 14, 2.

27. Ματθ. 25, 21

25. Α' Κορ. 15, 41-42.

28. Ἐφ. 4, 30.

Πνεύματος. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν μαθαίνουμε, ὅτι καὶ στοὺς ἀλλόθρησκους πολλὲς φορὲς ὁ Θεὸς δίνει χαρίσματα, μὲ σκοπὸ, σεβόμενοι αὐτὸν ποὺ τοὺς τὰ ἔδωσε, νὰ πράξουν τὴν ἀρετὴ. Ἀλλὰ μερικοὶ αὐτὸ τὸ ἀγνόησαν, ἐπειδὴ εἶναι πονηροί, καὶ νόμισαν τοὺς ἑατοὺς τοὺς ὅτι εἶναι δίκαιοι, καὶ ἐπειδὴ εἶχαν τὸ χάρισμα, κυριεύτηκαν ἀπὸ ἀλαζονεία καὶ τύφλωση. Ἐκεῖ λοιπὸν, μὴ ἔχοντας τὸ χάρισμα αὐτό, πηγαίνουν στὴ γέεννα τῆς φωτιᾶς.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος²³.

Στὶς δόξεις τῶν ἁγίων, κοντὰ στὸν Πατέρα, ὑπάρχουν πολλὲς κατοικίεις²⁴, δηλαδή ποικιλίες ἀξιωμαίων. Γιατί, ὅπως τὸ ἕνα ἀστέρι διαφέρει ἀπὸ τὸ ἄλλο στὴ λαμπρότητα, ἔτσι καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν²⁵. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ σφραγίστηκαν μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα γιὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ διαφύλαξαν τὴν ἀπαρχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος²⁶ ποὺ ἔλαβαν καθαρὴ καὶ ἄμεμπτη, θὰ ἀκούσουν· «Εὗγε, δοῦλε καλὲ καὶ πιστὲ. Στὰ λίγα φάνηκες ἀξιόπιστος, θὰ σὲ ἐγκαταστήσω κύριο σὲ πολλὰ»²⁷. Ὅμοια καὶ ἐκεῖνοι ποὺ λύπησαν τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ τὴν πονηρία τῶν ἔργων τους²⁸, ἢ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν καλλιέργησαν τὸ τάλαντο ποὺ τοὺς δόθηκε²⁹, θὰ χάσουν καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἔλαβαν, καὶ ἡ χάρις θὰ μεταφερθεῖ σὲ ἄλλους, ἢ, σύμφωνα μὲ κάποιον εὐαγγελιστὴ, καὶ θὰ διχοτομηθοῦν³⁰, δηλαδή θὰ ἀποξενωθοῦν τελείως ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ βέβαια τώρα, ἂν καὶ δὲν ἀναμιγνύεται μὲ τοὺς ἀνάξιους, ὡστόσο φαίνεται κατὰ κάποιον τρόπο νὰ εἶναι παρὸν σ' αὐτοὺς ποὺ βαπτίστηκαν, περιμένοντας τὴν ἐπιστροφή καὶ σωτηρία τους. Τότε ὅμως θὰ ἀποχωριστεῖ τελείως ἀπὸ τὴν ψυχὴ ποὺ βεδήλωσε τὴ χάρις του.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ ἄλλο ἔργο του.

Σκέφτομαι ὅτι ἡ παραβολὴ τῶν τάλαντων εἰπώθηκε γιὰ κάθε δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, μὲ σκοπὸ, μαθαίνοντας ὁ καθένας καλὰ τὴ χάρις ποὺ ἔχει λάβει ἀπὸ τὸν Θεό, νὰ τὴν πολλαπλασιάσει μὲ ἔργα καλὰ καὶ ὠφέλεια περισσοτέρων. Γιατὶ κανένας δὲν εἶναι ἀμέτοχος τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε ὁποιοδήποτε χάρισμα

29. Ματθ. 25, 19.

30. Λουκᾶ 12, 52.

ἑαυτοῦ, μὴ ἄλλους εὐεργετῶν, ὡς κρύψας τὸ τάλαντον κατακριθήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΘ'.

Τί ἐστὶν ὁ μαμμωνᾶς τῆς ἀδικίας, ὃν εἶπεν ὁ Κύριος;

5

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ, καθὰ νομίζουσί τινες, ἐκ τῶν ἀπὸ ἀδικίας συναγομένων ἐπιτρέπει ἡμῖν ὁ Κύριος ποιεῖν φίλους πένητας, ἵνα δέξωνται ἡμᾶς ἐκεῖ εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς, ἀλλ' ὅλον τὸν ἐκτὸς τῆς ἡμῶν χρείας ἀποκείμενον πλοῦτον, «μαμμωνᾶν ἀδικίας» ἐκάλεσεν· ὁ 10 γὰρ εὐπορῶν θρέψαι, ἢ σῶσαι τὸν ἀπὸ λιμοῦ, ἢ χρέους, ἢ αἰχμαλωσίας ἀπολλύμενον, καὶ μὴ σῶζων, οὗτος ὁ ἄδικος καὶ φονευτής, καὶ δικαίως κατακριθήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛ'.

Ποῖά εἰσι τὰ ἐν γνώσει, καὶ ποῖά εἰσι τὰ ἐν ἀγνοίᾳ ἁμαρτημάτων, καὶ ποῖα ποίων εἰσὶ βαρύτερα;

15

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὰ μὲ ἐν γνώσει εἰσὶν, ὅσα τὸ ἴδιον συνειδὸς ἐλέγχει σε, ὅτι κακῶς πράττεις· τὰ δὲ ἐν ἀγνοίᾳ, ὅσα νομίζεις, ὅτι καλῶς πράττεις, πονηρὰ ὄντα. Γινώσκειν δὲ προσήκει, ὅτι πολλὰ εἰσι κατὰ 20 ἀγνοίαν ἐπιτελούμενα καθ' ὑπερβολὴν μειζόνων κριμάτων. Πᾶσαι γὰρ αἱ αἱρέσεις δοκοῦσιν, ὅτι καλῶς πιστεύουσι. Καὶ οἱ Ἕλληνες, οἱ τοὺς μάρτυρας κολάσαντες, ἐνόμιζον, ὅτι καλῶς διαπράττονται, καὶ οἱ τὰς ἐκκλησίας καίοντες, ἐνόμιζον τοῦτο εἰς θυσίαν Θεοῦ, καὶ οἱ Χριστὸν σταυρώσαντες, οὐκ οἶδασι τί ἐποίουν· 25 καὶ Ἡρώδης δι' εὐορκίαν, ὡς νομίζει, καλῶς τὸν Ἰωάννην ἐφόνευσεν· καὶ ἀδελφὴ Μωυσέως ἢ λεπρωθεῖσα, ἐδόκει, ὅτι νομίμως τὸν Μωυσῆν ἐλοιδόρει. Ταῦτα ἀναγκαῖον ἐπίστασθαι, ἵνα μὴ νομίσωμεν ἀνευθύνους ἑαυτοὺς εἶναι ἐπὶ τοῖς ἐν ἀγνοίᾳ ἁμαρτήμασιν.

31. Λουκᾶ 23, 34.

32. Μάρκ. 6, 26.

33. Ἄριθμ. 12, 10.

ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ δική του ἀπόλαυση, καὶ δὲν εὐεργετεῖ ἄλλους, θὰ καταδικαστεῖ, ἐπειδὴ ἔκρυψε τὸ τάλαντό του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 129η

Τί εἶναι ὁ μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας, ποὺ εἶπε ὁ Κύριος;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ Κύριος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ κάνουμε φίλους τοὺς φτωχοὺς δίνοντάς τους, ὅπως νομίζουν μερικοί, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μὲ ἀδικίες συγκεντρώσαμε, γιὰ νὰ μᾶς ὑποδεχθοῦν ἐκεῖ στὶς αἰώνιες σκηνές, ἀλλὰ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας χαρακτήρισε ὅλο τὸν πλοῦτο ποὺ ἔχουμε πέρα ἀπὸ αὐτὸν ποὺ μᾶς χρειάζεται. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει γιὰ νὰ θρέψει ἢ νὰ σώσει ἐκεῖνον ποὺ χάνεται ἀπὸ τὴν πείνα, ἢ κάποιον χρέος, ἢ λόγῳ αἰχμαλωσίας, καὶ δὲν τὸν σώζει, αὐτὸς ὁ ἀδικὸς καὶ φονιᾶς δίκαια θὰ καταδικαστεῖ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 130ή

Ποιὰ εἶναι τὰ ἐν γνώσει καὶ ποιὰ τὰ ἐν ἀγνοίᾳ ἁμαρτήματα, καὶ ποιὰ εἶναι πιὸ βαρειὰ ἀπὸ αὐτά;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὰ ἐν γνώσει (συνειδητὰ) εἶναι οἱ πράξεις ποὺ ἐλέγχουν τὴ συνείδησή σου, ὅτι κακῶς τὶς κάνεις, ἐνῶ τὰ ἐν ἀγνοίᾳ εἶναι αὐτὰ ποὺ νομίζεις ὅτι τὰ κάνεις καλά, ἐνῶ εἶναι κακά. Πρέπει ὅμως νὰ ξέρεις, ὅτι πολλὲς εἶναι οἱ ἁμαρτίες ποὺ κάνουμε ἀπὸ ἀγνοία, ποὺ ξεπερνοῦν τὶς μεγάλες ἁμαρτίες. Ὅλες δηλαδὴ οἱ αἰρέσεις νομίζουν ὅτι πιστεύουν σωστά. Καὶ οἱ εἰδωλολάτρες ποὺ βασάνισαν τοὺς Μάρτυρες, νόμιζαν ὅτι ἔκαμναν καλά, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔκαναν τὶς ἐκκλησίες, νόμιζαν ὅτι ἡ πράξη τους αὐτὴ ἦταν θυσία στὸν Θεό, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ σταύρωσαν τὸν Χριστό, δὲν γνώριζαν τί ἔκαναν³¹, καὶ ὁ Ἡρώδης, γιὰ νὰ τηρήσει τὸν ὄρκο του, ὅπως νόμιζε, ἔκανε καλά ποὺ σκότωσε τὸν Ἰωάννη³², καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωυσῆ, ποὺ προσβλήθηκε ἀπὸ λέπρα, νόμιζε ὅτι δίκαια κατηγοροῦσε τὸν Μωυσῆ³³. Αὐτὰ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὰ γνωρίζουμε, γιὰ νὰ μὴ νομίζουμε, ὅτι δὲν φέρουμε εὐθύνη γιὰ τὰ ἁμαρτήματα ποὺ κάνουμε ἀπὸ ἀγνοιά μας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΑ΄.

Τοῦ Θεοῦ λέγοντος ἐν τῇ Γραφῇ, ὅτι Ρῦσαι ἀπαγομένους εἰς θάνατον, τί οὖν καλὸν καὶ τοὺς ληστὰς καὶ ἀνδροφόνους ρύσασθαι;

5

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οὐ λέγω. Οὐδεὶς γὰρ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπότερος, αἷμα ἐκχύνεσθαι ἀντὶ αἵματος κελεύσαντος. Ἄλλ' ἐάν τις διὰ πίστιν ἢ διὰ τοιαύτας ἑτέρας αἰτίας μέλλει εἰς θάνατον ἀπάγεσθαι, καλὸν τοῦτον ρύσασθαι. Πλὴν εἰσὶ τινες καὶ καταδίκους θανάτου σώσαντες,
10 καὶ ἐν μοναστηρίοις αὐτοὺς μετανοεῖν παρασκευάσαντες, καλῶς ποιήσαντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΒ΄.

Ἐὰν ὑπόκειμαι εἰς δουλείαν ἢ αἰχμαλωσίαν, καὶ οὐ δύναμαι, ὡς θέλω, εἰσελθεῖν, ἢ ὅτε θέλω σχολάσαι τῇ ἐκκλησίᾳ,
15 ἢ νηστεῦσαι ἢ ἀγρυπνήσαι, πῶς δύναμαι σωθῆναι καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εὐρεῖν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὲν μὴ εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ καθ' ἐκάστην γενεὰν τοιοῦτοι ἄνδρες, λέγω δὴ ἐν κόσμῳ καὶ ἐξουσία καὶ ἀπολαύσει ὑπάρχοντες,
20 τὰχα ἂν εἶχον ἀπολογίαν τινὰ οἱ τὰς τοιαύτας προφάσεις προφασιζόμενοι ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν. Νῦν δὲ ὀρῶμεν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς πάντα σχεδὸν τοὺς τῷ Θεῷ προσφιλεῖς, καὶ ἐν πλούτῳ καὶ ἐν κόσμῳ καὶ ἐν τέκνοις τῷ Θεῷ εὐαρεστήσαντας λέγω δὴ τοὺς περὶ Ἀβραάμ καὶ Ἰωσήφ, καὶ τοὺς κατ' αὐτούς, καὶ
25 Μωυσέα καὶ Δανιὴλ καὶ ἄλλους μυρίους. Ἀλλὰ καὶ αὕτη μία τῶν τεχνῶν τοῦ διαδόλου ἐστὶ, τὸ ὑποβάλλειν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅτι ἀδύνατόν σε σωθῆναι, εἰ μὴ τοῦ βίου ἀποτάξῃ καὶ μονάσης καὶ ἐν ταῖς ἐρήμοις ἀπέλθῃς. Πολλοὺς γὰρ τῶν ἀνθρώπων ταῖς τοιαύταις ἐννοίαις δελεάσας καὶ ἀπατήσας, εἰς μακρὰς προσδοκίας ἐλπίδας

34. Ἄριθμ. 35, 30 ἔ.

35. Ψαλμ. 140, 4.

ΕΡΩΤΗΣΗ 131η

Λέγοντας ὁ Θεὸς στὴν ἅγια Γραφή, Σώσε αὐτοὺς ποὺ ὀδηγοῦνται στὸν θάνατο, εἶναι καλὸ λοιπὸν νὰ σώζουμε καὶ τοὺς ληστὲς καὶ τοὺς δολοφόνους;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Δὲν λέγω. Κανένας δὲν εἶναι πιὸ φιλόανθρωπος ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος διέταξε νὰ χύνεται αἷμα γιὰ τὸ αἷμα ποὺ χύθηκε³⁴. Ὅμως, ὅταν κάποιος ὀδηγεῖται στὸν θάνατο ἐξαιτίας τῆς πίστεως του, ἢ γιὰ ἄλλες παρόμοιες αἰτίες, εἶναι καλὸ αὐτὸν νὰ τὸν σώζουμε. Ὡστόσο ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ ἔσωσαν καὶ καταδικασμένους σὲ θάνατο, καὶ τοὺς ἔκαναν νὰ μετανοήσουν μπαίνοντας σὲ μοναστήρια, ἐνεργώντας σωστά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 132η

Ἐὰν βρῖσκομαι σὲ κατάσταση δουλείας ἢ αἰχμαλωσίας, καὶ δὲν μπορῶ νὰ πάω στὴν ἐκκλησία, ἢ νὰ νηστεύω, ἢ νὰ ἀγρυπνήσω ὅπως θέλω, ἢ ὅταν θέλω, πῶς μπορῶ νὰ σωθῶ καὶ νὰ βρῶ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐὰν δὲν εἶχαν εὐαρεστήσει τὸν Θεὸ σὲ κάθε γενεὰ τέτοιοι ἄνδρες, ἐννοῶ ζώντας μέσα στὸν κόσμον καὶ ἔχοντας ἐξουσία καὶ ἀπολαύσεις, ἴσως θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν κάποια δικαιολογία αὐτοὶ ποὺ προβάλλουν τέτοιες προφάσεις γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους³⁵. Τώρα ὅμως βλέπουμε στὶς ἅγιες Γραφές, ὅλους σχεδὸν αὐτοὺς ποὺ ἦταν ἀγαπητοὶ στὸν Θεό, νὰ ἔχουν εὐαρεστήσει τὸν Θεὸ ζώντας καὶ μέσα σὲ πλοῦτο, καὶ μέσα στὸν κόσμον, καὶ μὲ παιδιά. Καὶ ἐννοῶ τοὺς ἄνθρωπους γύρω ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ τοὺς ὅμοιους μὲ αὐτοὺς, καθὼς καὶ τὸν Μωυσῆ, τὸν Δανιήλ καὶ μύριους ἄλλους. Ἀλλὰ καὶ ἡ δικαιολογία αὕτη εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου, τὸ νὰ ὑποβάλλει στὸν ἄνθρωπο τὴ σκέψη, ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ σωθεῖς, ἂν δὲν ἀπαρνηθεῖς τὴ ζωὴ, καὶ δὲν μονάσεις, καὶ δὲν ἀναχωρήσεις στὶς ἐρήμους. Γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνθρώπους, τοὺς ὁποῖους δελέασε καὶ ἐξαπάτησε μὲ τέτοιες ἰδέες, βάζοντάς τους τὴν

ἔχοντας ἀποτάξασθαι τοῦ θίου, καὶ διὰ ταύτης τῆς ἐννοίας ἀδεῶς
λοιπὸν ἁμαρτάνοντες, καὶ ἀποτάξασθαι μὴ δυνηθέντες, πυρὶ αἰω-
νίῳ παρεπέμφθησαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΓ΄.

- 5 *Τίς, εἶπέ μοι, πονηρότερος τοῦ Μανασσῆ γέγονε, πενή-
κοντα καὶ πέντε χρόνους ποιήσαντος αὐτοῦ ὄλον τὸν
Ἰσραὴλ προσκυνῆσαι τοῖς εἰδώλοις, καὶ μετανοήσας,
ἐδέχθη παρὰ τῷ Θεῷ δι' ἐξομολογήσεως;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

- 10 Ἐπειδὴ αἰχμάλωτος γεγονώς, οὐκ ἠνύπορει διὰ χρημάτων καὶ
ἐλεημοσύνης ἐξευμενίσασθαι τῷ Θεῷ. Ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων πονη-
ρῶν κατὰ Ναβουχοδονόσορ, ὡς εὐποροῦντα διὰ τῆς ἐλεημοσύ-
νης σώζεσθαι, ὁ Δανιὴλ ἐφάνη, λέγων αὐτῷ· «Βασιλεῦ, ἡ βουλή
μου ἀρεσάτω σοι, τὰς ἁμαρτίας σου ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ
15 τὰς ἀδικίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων». Ποίαν δὲ ἀπολογίαν
ἔχομεν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ μάλιστα ἡ παροῦσα γενεὰ ἐν τοι-
αύτῃ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει, ὀρῶντες τοὺς ἀδελφούς καὶ ὁμοπί-
στους ἐν γυμνότητι καὶ καμάτῳ καὶ κόπῳ; Ἡχμαλωτίσθη μὲν γάρ
ποτε καὶ Ἰσραὴλ, ἀλλ' οὐκ εἰς ἐρήμους κατεδικάσθη, ἀλλ' ἐν πό-
20 λεσι καὶ λαοῖς Ὅμως, εἰ μὴ εὐπορήσας αὐτοῖς, λέγω δὴ τοῖς
ἀδελφοῖς σου, διὰ χρημάτων συμπαθῆσαι, συμβουλεύω σοι συμ-
βουλίαν πᾶσιν ἀνθρώποις ὄντως εὐπόροις τε καὶ ἀπόροις σωτή-
ριον. Τίς δέ ἐστιν αὕτη; Ἰν', ὁπότεν ἐπὶ τῆς σῆς τραπέζης ἀνα-
κλιθῆς καὶ τὴν δαψίλειαν τῶν διαφόρων ἐδεσμάτων σου πα-
25 ρατεθεῖσαν θεάσῃ, στενάξῃς καὶ ἑαυτὸν κατακρίνων, εἴπῃς· «Ὁ
Θεός, ἀκατάκριτόν με ποιήσον τὸν ἁμαρτωλὸν ἐπὶ τοῖς τοσοῦτοις
ἀγαθοῖς! Πόσοι ἄρτι ἀδελφοὶ ἡμῶν μικροῦ κλάσματος ἐπιθυ-
μοῦσι! Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς σῆς κλίνης ὅτε καθεύδῃς, τοὺς αὐτοὺς

36. Δ' Βασ. κεφ. 21 ἔ.

37. Β' Παραλ. 33, 9-20.

ἐλπίδα, ὅτι ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια θὰ μπορούσαν νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴ ζωὴ, καὶ κἀνοντάς τους μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ νὰ ἀμαρτάνουν ἀσύστολα, ἐπειδὴ τελικὰ δὲν μπόρεσαν νὰ ἀπαρνηθοῦν τὸν κόσμον, παραπέμφθησαν στὴν αἰώνια φωτιᾶ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 133η

Πές μου, ποιὸς ἦταν πιὸ πονηρὸς ἀπὸ τὸν Μανασσῆ, ὁ ὀποῖος ἐπὶ πενήντα πέντε χρόνια ἔκανε ὅλον τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ νὰ προσκυνῆσει τὰ εἰδωλα, καὶ μετανοώντας ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὴν ἐξομολόγησι³⁶;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπειδὴ εἶχε αἰχμαλωτιστεῖ καὶ δὲν μπορούσε μὲ χρήματα καὶ ἐλεημοσύνες νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν Θεό. Στους ἄλλους ὅμως κακοὺς βασιλεῖς, ὅπως ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὡς εὐπορος ποὺ ἦταν, γιὰ νὰ σωθεῖ μὲ τὴν ἐλεημοσύνη, παρουσιάστηκε σ' αὐτὸν ὁ Δανιὴλ λέγοντάς του· «Βασιλιά μου, κάνε δεκτὴ τὴ σκέψη μου, καὶ ἐλευθερώσου ἀπὸ τίς ἀμαρτίες σου μὲ ἐλεημοσύνες καὶ ἀπὸ τίς ἀδικίες σου μὲ συμπάθεια πρὸς τοὺς φτωχοὺς»³⁷. Ποιὰ δικαιολογία ὅμως θὰ ἔχουμε τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, καὶ μάλιστα ἡ τωρινὴ γενιά, νὰ βλέπουμε τοὺς ἀδελφούς καὶ ὁμόθησκούς μας μέσα σὲ τέτοια ἀνάγκη καὶ περίστασι, νὰ εἶναι γυμνοὶ καὶ νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τίς ἐπίπονες ἐργασίες καὶ τοὺς κόπους; Εἶχε αἰχμαλωτιστεῖ βέβαια κάποτε καὶ ὁ Ἰσραήλ, ὅμως δὲν καταδικάστηκε νὰ ζεῖ σὲ ἐρήμους, ἀλλὰ ζοῦσε μέσα σὲ πόλεις καὶ λαοὺς. Ἐὰν ὅμως δὲν ἔχεις τοὺς πόρους νὰ τοὺς βοηθήσεις οἰκονομικὰ, ἐννοῶ τοὺς ἀδελφούς σου, σοῦ δίνω συμβουλὴ ποὺ εἶναι σωτήρια γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, εὐπορους καὶ ἄπορους. Καὶ ποιὰ εἶναι αὐτή; Ὅταν καθίσεις στὸ τραπέζι σου καὶ δεῖς τὴν ἀφθονία τῶν διαφόρων φαγητῶν ποὺ σοῦ παρατέθηκαν, νὰ ἀναστενάξεις, καὶ κατακρίνοντας τὸν ἑαυτό σου, νὰ πεῖς· Θεέ μου, μὴ καταδικάσεις ἐμένα τὸν ἀμαρτωλὸ γιὰ τὰ τόσο πολλὰ ἀγαθὰ! Πόσοι ἀδελφοί μας τώρα λαχταροῦν ἓνα μικρὸ κομμάτι ψωμί! Πόσοι τώρα σὶς ἐρήμους οὔτε νερὸ γιὰ νὰ ξεδιψάσουν δὲν ἔχουν, ἀλλὰ κατακαίονται ἀπὸ τὸν ἥλιο; Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν κοιμᾶσαι

ἀνακύλισον λόγους, ὡσαύτως καὶ ἐν θαλανείῳ καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ, ταλανίζων καὶ κατακρίνων ἑαυτόν, καὶ ἐγὼ πιστεύω, ὅτι πᾶς ὁ μετὰ τῶν τοιούτων λογισμῶν ἐξομολογούμενος καὶ κατακρίνων ἑαυτόν, εὐρίσκει μέρος ἐλέους παρὰ τῷ Θεῷ. Οἱ
5 δὲ λέγοντες, ὅτι Διὰ τοῦτό μοι ἔδωκεν ὁ Θεός, ἵνα φάγω καὶ πῖω καὶ ἀπολαύσω, καὶ εἰ ἐβούλετο, καὶ πάντως ἂν ὅτι καὶ πτωχῷ, ὡς ἐμοί, παρεῖχεν ἐσθίειν καὶ πίνειν καὶ ἀπολαύειν, ἑαυτοῖς τὴν θύραν τῆς βασιλείας ἀπέκλεισαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΔ΄.

10 Πόθεν ὁρῶμέν τινας πολλάκις νῦν προθύμως ἑαυτοὺς προ-
διδόντας εἰς θάνατον ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ
ἐρχομένους εἰς τὸ αὐτὸ ἀποθανεῖν, εἴτε ἀπὸ παρακλήσε-
ως ἀνθρώπων, εἴτε καὶ αὐτοὶ οἱ τύραννοι μεταβαλλόμε-
νοι ἀπολύουσιν αὐτούς; πόθεν χρὴ λογίζεσθαι εἶναι
15 τὴν τοιαύτην ἀπόλυσιν; ἐκ Θεοῦ, ἢ ἐξ ἀνθρώπων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πολλοὶ καὶ διάφοροί εἰσιν οἱ τρόποι καὶ τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ, δι' ὧν ἀπολύονται οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῶν τοιούτων θανάτων. Τοὺς μὲν γὰρ πολλάκις ὁ Θεός λυτροῦται, ἴσως διδασκάλους ἢ
20 πτωχοτρόφους τυγχάνοντας καὶ τὴν μὲν πρόθεσιν αὐτῶν ἀπεδέ-
'ξατο, πρὸς δὲ τὴν σωτηρίαν ἄλλων τούτους ἐλυτρώσατο. Ἄλλους
πάλιν λυτροῦται, ἐπειδὴ ἴσως οὐκ ἔχει τοιοῦτον μισθὸν τὸ πρᾶ-
γμα, δι' ὃν ἀποθνήσκουσιν, οἷον αὐτοὶ νομίζουσι. Πολλάκις δὲ
καὶ ὁ διάβολος ἀντικοτεῖ, ἵνα μὴ στεφανωθῇ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ
25 ἄλλοι δὲ πλεῖστοι τρόποι εἰσίν, οὓς οὐκ ἀνάγκη λέγειν διὰ τοὺς
μὴ χωροῦντας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΕ΄.

Τί ἐστὶν ἀληθινὴ ταπεινώσις, καὶ πῶς αὐτὴν σὺν Θεῷ
κατορθῶσαι δυνάμεθα;

στό κρεβάτι, ἐπανάλαβε τὰ ἴδια λόγια, τὸ ἴδιο καὶ στό λουτρό καὶ στήν ἀγορὰ καὶ στήν ἐκκλησία, ἔλεεινολογώντας καὶ κατακρίνοντας τὸν ἑαυτό σου, καὶ ἐγὼ πιστεύω, ὅτι καθέννας ποῦ, μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς, ἐξομολογεῖται καὶ κατακρίνει τὸν ἑαυτό του, θὰ βρεῖ ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. "Ὅσο γιὰ ἐκείνους ποῦ λέν; Γι' αὐτὸ μοῦ τὰ ἔδωσε ὁ Θεός, γιὰ νὰ τρώω καὶ νὰ πίνω καὶ νὰ τὰ ἀπολαύσω, καὶ ἐὰν ἤθελε, θὰ ἔδινε ὅπωςδήποτε καὶ στὸν φτωχό, ὅπως καὶ σὲ μένα, νὰ τρώει καὶ νὰ πίνει καὶ νὰ ἀπολαμβάνει, αὐτοὶ ἔκλεισαν γιὰ τὸν ἑαυτό τους τὴν πόρτα τῆς βασιλείας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 134η

Γιατί βλέπουμε μερικούς πολλές φορές τώρα νὰ παραδίνουν πρόθυμα τὸν ἑαυτό τους στὸν θάνατο γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πίστη, καὶ ὅταν ἔρχεται ἡ ὥρα νὰ πεθάνουν, εἴτε μὲ τὴν παρᾶκληση κάποιων ἀνθρώπων, εἴτε καὶ οἱ ἴδιοι οἱ τύραννοι, ἀλλάζοντας γνώμη, τοὺς ἀφήνουν ἐλεύθερους; Ποῦ, πρέπει νὰ σκεφτόμαστε, ὀφείλεται ἡ ἀπελευθέρωση αὐτή; Στὸν Θεό ἢ στοὺς ἀνθρώπους;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Οἱ τρόποι καὶ οἱ ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ, μὲ τίς ὁποῖες σώζονται οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τέτοιους θανάτους, εἶναι πολλοὶ καὶ διάφοροι. Γιατὶ ἄλλους τοὺς σώζει ὁ Θεός ἴσως ἐπειδὴ εἶναι δάσκαλοι ἢ πτωχοτρόφοι, ὅποτε τὴν πρόθεσή τους βέβαια νὰ πεθάνουν γιὰ τὴν πίστη τὴν ἀποδέχεται, ἀλλὰ τοὺς σώζει γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων. Ἄλλους πάλι τοὺς σώζει ἴσως ἐπειδὴ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο πεθαίνουν δὲν ἔχει τόση ἀνταμοιβή, ὅση νομίζουν αὐτοί. Πολλές φορές πάλι καὶ ὁ διάβολος ἀντιτίθεται, γιὰ νὰ μὴ στεφανωθεῖ ὁ ἄνθρωπος. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πάρα πολλοὶ ἄλλοι λόγοι, τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀπαριθμήσουμε, ἐξαιτίας ἐκείνων ποῦ δὲν τοὺς καταλαβαίνουν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 135η

Τί εἶναι ἡ ἀληθινὴ ταπείνωση, καὶ πῶς μπορούμε νὰ τὴν ἐπιτύχουμε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐκ ἔστιν, ὡς τινες νομίζουσι, τὸ ἁμαρτάνειν καὶ ἔχειν ἑαυ-
 τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἄξιον κολάσεως. Ταύτην γὰρ τὴν ἔννοιαν πᾶς
 ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς ἔχει, τάχα δὲ καὶ οἱ δαίμονες διὸ καὶ ἔλε-
 5 γον τῷ Χριστῷ, ὅτι «⁷ ἤλθες πρὸ καιροῦ ἀπολέσαι ἡμᾶς». Εἰπόν-
 τες δὲ τό, «Πρὸ καιροῦ», ἐσήμαναν, ὅτι γινώσκουσι καὶ ἐλπίζου-
 σιν, ὡς ἐν γεένῃ ἐκεῖ κατακριθήσονται. Διὸ, ὡς φησιν ἡ Γραφή,
 ὅτι «Σὺ πιστεύεις, ὅτι εἷς ἔστιν ὁ Θεός· καὶ γὰρ τὰ δαιμόνια πι-
 στεύουσι καὶ φρίττουσιν». Οὐκοῦν ταπεινοφροσύνη ἀληθῆς ἐστι
 10 τὸ πράττειν τὰ ἀγαθὰ, λογίζεσθαι δὲ ἑαυτὸν ἀκάθαρτον καὶ ἀνά-
 ξιον τοῦ Θεοῦ, διὰ μόνην τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ σωθῆναι
 νομίζοντα. Ὅσα γὰρ ἀγαθὰ ἐὰν ποιήσωμεν, οὐκ ἀπολογούμεθα
 τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόνου αὐτοῦ τοῦ ἀέρος τοῦ ἀναπνεομένου. Ὅταν
 γὰρ καὶ πάντα, ὅσα ἔχομεν, προσενέγκωμεν αὐτῷ, οὐ χρεωστει
 15 ἡμῖν μισθόν. Αὐτοῦ γὰρ ἐστι τὰ σύμπαντα· οὐδεὶς δὲ τὰ ἴδια λαμ-
 βάνων, χρεωστει μισθὸν δοῦναι τοῖς προσφέρουσιν αὐτῷ αὐτά.
 Λοιπὸν τί ἀνταποδώσωμεν τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς γενέσεως
 ἡμῶν; ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἀξίως ἐχαρίσατο ἡμῖν; ὑπὲρ τέκνων,
 ὑπὲρ πλούτου, ὑπὲρ κινδύνων, ἐξ ὧν πολλάκις ἐρρύσατο ἡμᾶς;
 20 ὑπὲρ τοῦ αἵματος, οὗ ἐξέχευεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν
 ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν; καὶ τότε ὑπὲρ τῆς βασιλείας τῶν οὐ-
 ρανῶν, ἧς ὑπέσχετο ἡμῖν;

Εἰ οὖν τοσαῦτα χρεωστοῦντες καὶ μηδὲν ἀποδιδόντες, ἐν
 ποία ταπεινώσει καὶ συντριβῇ καρδίας ὀφείλομεν εἶναι διαπαν-
 25 τός; μηδενὸς κατεπαιρόμενοι, μηδένα κατακρίνοντες, μηδένα
 λαιδοροῦντες, μηδενὶ μνησικακοῦντες, πάντας ἀγαπῶντες, πᾶσι
 συμπαθοῦντες. Ποθήσωμεν τὸν Δεσπότην, κἂν ὡς ποθοῦμεν τὰς
 ἑταιρίδας. Πολλάκις γὰρ τις ποθήσας γυναῖκα, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν
 ὑπαρξιν ἐδαπάνησεν, ἵνα τῆς ρυπαρίας αὐτῆς ἐπιτύχη. Διὸ φοβη-
 30 θῶμεν τὸν Θεόν, κἂν ὡς τοὺς θῆρας ἢ τοὺς κύνας. Κλέψαι γὰρ
 πολλάκις ἀπερχόμενοι καὶ φωνῆς κυναρίων ἐν τῷ τόπῳ ἀκούσαν-

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Δέν εἶναι, ὅπως νομίζουν μερικοί, τὸ νὰ ἁμαρτάνουμε καὶ νὰ μένουμε ἁμαρτωλοὶ καὶ ἄξιοι τῆς κόλασης. Γιατὶ αὐτὴ τὴν ἰδέα ἔχει κάθε ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος, ἴσως μάλιστα καὶ οἱ δαίμονες, γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγαν στὸν Χριστό· «Ἦρθες ἐδῶ πρόωρα γιὰ νὰ μᾶς βασανίσεις;»³⁸. Καὶ λέγοντας τὸ «πρόωρα», ἔδειξαν ὅτι γνωρίζουν καὶ ἐλπίζουν, ὅτι ἐκεῖ θὰ καταδικαστοῦν στὴ γέεννα τῆς φωτιάς. Γι' αὐτὸ, ὅπως λέγει ἡ Γραφή· «Σὺ πιστεύεις, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας· ὁμως καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουν καὶ τρέμουν»³⁹. Ἐπομένως ἀληθινὴ ταπεινοφροσύνη εἶναι νὰ κάνουμε τὰ καλὰ, ἀλλὰ νὰ σκεφτόμαστε ὅτι ὁ ἑαυτὸς μας εἶναι ἀκάθαρτος καὶ ἀνάξιος γιὰ τὸν Θεό, καὶ νὰ νομίζουμε, ὅτι μόνο ἐξαιτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ θὰ σωθοῦμε. Γιατί, ὅσα καλὰ κι ἂν κάνουμε, δέν δικαιολογοῦμαστε στὸν Θεὸ οὔτε μόνο γιὰ τὸν ἀέρα ποῦ ἀναπνέουμε. Γιατί, ὅταν ἀκόμα καὶ ὅλα ὅσα ἔχουμε τοῦ τὰ προσφέρουμε, δέν μᾶς ὀφείλει ἀνταμοιβή, ἀφοῦ ὅλα εἶναι δικὰ του. Καὶ κανένας δέν ὀφείλει νὰ δώσει ἀμοιβὴ σὲ ἐκείνους ποῦ τοῦ τὰ προσφέρουν. Ἐπομένως τί μπορούμε νὰ ἀνταποδώσουμε στὸν Κύριο ἀντάξιο γιὰ τὴ δημιουργία μας καὶ μόνο; Γιὰ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἐπάξια μᾶς χάρισε; Γιὰ τὰ παιδιά, γιὰ τὸν πλοῦτο, γιὰ τοὺς κινδύνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μᾶς γλύτωσε πολλές φορές; Γιὰ τὸ αἷμα ποῦ ἔχυσε γιὰ μᾶς, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πάλι γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας; Καὶ τότε γιὰ νὰ κερδίσουμε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποία μᾶς ὑποσχέθηκε;

Ἐφόσον λοιπὸν τοῦ χρωστᾶμε τόσα πολλὰ καὶ δέν τοῦ ἀνταποδίδουμε τίποτε, μὲ ποιά ταπείνωση καὶ συντριβὴ τῆς καρδιάς ὀφείλουμε νὰ ζοῦμε διαρκῶς, χωρὶς νὰ ὑπερηφανευόμαστε γιὰ τίποτε, χωρὶς νὰ κατακρίνουμε κανέναν, χωρὶς νὰ κακολογοῦμε κανέναν, χωρὶς νὰ κρατᾶμε κακία γιὰ κανέναν, ἀντίθετα ἀγαπώντας τους ὅλους καὶ συμπάσχοντες μὲ ὅλους; Ἄς ποθήσουμε τὸν Δεσπότη, ἔστω καὶ ὅπως ποθοῦμε τὶς ἐταῖρες. Γιατὶ πολλές φορές κάποιος ποθώντας μὴ γυναιῖκα ,σπατάλησε ὅλη τὴν περιουσία του, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὰ βρωμερὰ αἰσθήματά της. Γι' αὐτὸ ἄς φοβηθοῦμε τὸν Θεό, ἔστω ὅπως φοβόμαστε τὰ θηρία ἢ τὰ σκυλιὰ. Γιατὶ πολλές φορές, ὅταν πηγαίνουμε νὰ κλέψουμε, ἀκούοντας τὴ φωνὴ καὶ μόνο

τες, εὐθέως ὑποστρέψαντες, μὴ φοβηθέντες τὸν Θεόν, ἀλλὰ τοὺς
κύναις Διὸ φοβηθῶμεν αὐτόν· Γενώμεθα τῇ ψυχῇ ὡσπερ οἱ κατά-
δικοι, οἱ ὄντες ἐν ταῖς φυλακαῖς, διαπαντός μερμινῶντες, πότε ἔρ-
χεται ὁ ἔξεταστής, καὶ ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ὁ
5 γὰρ οὕτω μερμινῶν, ἔρχεται εἰς ἀληθινὴν ταπεινῶσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΣΤ΄.

Τί ἐστὶν τὸ λεγόμενον, ὅτι «Ἐὰν ψωμίσω τὰ ὑπάρχοντά
μου, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην
δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι»; Πῶς ψωμίζει τις πάντα
10 τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἐκτὸς ἀγάπης;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰσὶ τινες τῶν ἀνθρώπων, δικοῦντες μὲν ποιεῖν πολλάς ἐλεη-
μοσύνας, ὑπάρχουσι δὲ μισάδελφοι, λοῖδοροι, ὑπερήφανοι, ἄδι-
κοι, μνησίκακοι, φθονεροί. Καὶ διὰ τῶν τοιούτων παθῶν ἀνόνη-
15 τος λοιπὸν γίνεται ἡ ἐλεημοσύνη αὐτῶν. Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ, ὅτι διὰ
τῶν τοιούτων παθῶν ἐσδέσθησαν αἱ λαμπάδες τῶν πέντε παρθέ-
νων, λείψασαι τοῦ τοιούτου πνευματικοῦ ἐλαίου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΖ΄.

Ἔχει ὄρον χρονικὸν ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου, ἢ οὐ;

20

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ μὲν Θεὸς προγινώσκει τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν.
Ὅμως φασὶν οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὅτι, ὅταν πληρωθῇ ὁ ἄνω κό-
σμος, τότε γίνεται ἡ συντέλεια, ὅτι, ὅταν πληρωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν
δικαίων ἀνδρῶν κατὰ ἀριθμὸν τῶν ἐκπεσόντων ἀγγέλων. Ὅπως
25 ἂν πληρωθῇ ὁ ἄνω κόσμος, τότε γίνεται ἡ συντέλεια. Πληρωθῆ-
ναι δεῖ τὸν ἄνω κόσμον, ὡς καὶ Γρηγόριος βοᾷ. Τὸ δὲ τοῦ Ἀπο-
στόλου ρητὸν τὸ λέγον, «Εἴ τις τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιω-
θήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται ὡς διὰ πυρός», τοῦτο λέγει, ὅτι ἡ μὲ

40. Α' Κορ. 13, 3.

41. Α' Κορ. 3, 15.

τῶν σκυλιῶν στὸν τόπο ἐκεῖνον, ἀμέσως γυρίζουμε πίσω, ὄχι ἐπειδὴ φοβηθήκαμε τὸν Θεό, ἀλλὰ τὰ σκυλιὰ. Γι' αὐτὸ ὡς τὸν φοβηθοῦμε. "Ἄς γίνουμε στὴν ψυχὴ σὰν τοὺς κατάδικους, οἱ ὁποῖοι ὅταν βρίσκονται στὶς φυλακὲς συνεχῶς ἀγωνιοῦν γιὰ τὸ πότε θὰ ἔρθει ὁ δικαστὴς καὶ θὰ ἀποδώσει στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει τέτοια ἀγωνία, ἔρχεται στὴν πραγματικὴ ταπείνωση.

ΕΡΩΤΗΣΗ 136η

Τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγεται, «Ἐὰν πωλήσω τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ παραδώσω τὸ σῶμά μου γιὰ νὰ καεῖ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν ἔχω καμμιά ὠφέλεια»⁴⁰; Πῶς πουλάει κάποιος ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του χωρὶς ἀγάπη;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπάρχουν μερικοὶ ἄνθρωποι ποὺ φαίνονται βέβαια ὅτι κάνουν πολλές ἐλεημοσύνες, ἀλλὰ μισοῦν τοὺς ἀδελφοὺς τους, εἶναι κακολόγοι, ὑπερήφανοι, ἀδικοὶ, μνησίκακοι, φθονεροί. Ἔτσι μὲ αὐτὰ τὰ πάθη ἢ ἐλεημοσύνη τους εἶναι ἀνώφελη. Γιατὶ ἐγὼ νομίζω, ὅτι μὲ τὰ πάθη αὐτὰ σβήστηκαν οἱ λαμπάδες τῶν πέντε παρθένων, ἐπειδὴ εἶχαν ἔλλειψη ἀπὸ αὐτὸ τὸ πνευματικὸ λάδι.

ΕΡΩΤΗΣΗ 137η

Ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου ἔχει ὀρισμένο χρόνον ποὺ θὰ γίνῃ, ἢ ὄχι;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰ πάντα προτοῦ νὰ γίνον. Ὅμως οἱ ἅγιοι Πατέρες λένε, ὅτι ἡ συντέλεια θὰ γίνῃ ὅταν συμπληρωθεῖ ὁ οὐράνιος κόσμος, καὶ ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν δίκαιων ἀνδρῶν φτάσει τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων ποὺ ἐξέπεσαν. Ὅταν θὰ ὀλοκληρωθεῖ ὁ οὐράνιος κόσμος, τότε θὰ γίνῃ ἡ συντέλεια. Πρέπει νὰ συμπληρωθεῖ ὁ οὐράνιος κόσμος, ὅπως φωνάζει καὶ ὁ Γρηγόριος. Καὶ ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου ποὺ λέγει· «Ἐὰν κάποιου τὸ ἔργο καεῖ, θὰ ὑποστῇ ζημία, ὁ ἴδιος ὅμως θὰ σωθεῖ, ἀλλὰ μὲ τέτοιον τρόπο, ὅπως σώζεται κάποιος ἀπὸ πυρκαϊᾶ»⁴¹, αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἡ ἁμαρτία θὰ χαθεῖ ἐκεῖ,

ἁμαρτία ἀπόλλυται ἐκεῖ, καὶ οὐκ ἔσται, ὁ δὲ πράξας, ἄφθαρτος ὑπάρχων ἐν τῇ ἀναστάσει, σώζεται ἐν τῷ πυρὶ, τουτέστι, διαμένει, καὶ οὐ φθείρεται ἐν αὐτῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΗ΄.

5 Βαρέως τινὲς ἀκούουσι τὸ ἀποστολικὸν λόγιον, τὸ φάσκον ὅτι «Ἐν τῇ ἀναστάσει, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ Πατρὶ, τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀρειανῶν καὶ Νεστοριανῶν ὑπάρχει τὸ τοιοῦτον πρόβλημα, 10 βουλομένων ἐλάττονα καὶ δοῦλον δεῖξαι καὶ κτιστὸν τὸν Θεόν. Ἐρωτητέον τοίνυν αὐτούς, πῶς ὑποταγήσεται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ ἐν τῇ ἀναστάσει, ὡς νῦν ἀνυπότακτος; Καταισχύνει αὐτούς ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος λέγων «Τὸν Χριστὸν ὑπήκοον καὶ ὑποτεταγμένον τῷ αὐτῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ». Ὁ 15 οὖν ἕως θανάτου ὑπακούσας τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ, μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, τί πλεόν ἐν τῇ ἀναστάσει δύναται αὐτῷ ὑποταγῆναι; Οὐκοῦν τὸ σῶμα Χριστοῦ, ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία τῶν σωζομένων, ὡς καὶ Παῦλος μαρτυρεῖ, αὐτῷ ὑποταγήσεται διὰ Χριστοῦ, καὶ σὺν Χριστῷ προσκυνοῦσα τῷ Πατρὶ ἐν τῇ ἀναστά- 20 σει, λέγοντος τοῦ Υἱοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ· Ἴδου ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός, ὁ πρός με τὸν Υἱόν σου εἰπὼν «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ» ὡς γνήσιος, «καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ποιμανεῖς αὐτούς ἐν δυνάμει κραταιᾷ».

25

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΘ΄.

Ἐρωτῶσι πολλοὶ τῶν ἀπίστων, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τινες τῶν πιστῶν προσκείμενοι τῇ πολυγαμίᾳ τῇ νομίμῃ, προσ- 30 φέροντες ἡμῖν τὸ τοῦ Κυρίου λόγιον, τὸ φάσκον, ὅτι «Οὐκ ἤλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι». Τί οὖν χρῆ ἡμᾶς πρὸς αὐτούς περὶ τούτου ἀποκρίνεσθαι;

42. Α΄ Κορ. 15, 28.

43. Φιλ. 2, 8.

43α. Ἦσ. 8, 18.

καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ τὴ διέπραξε, ἐπειδὴ εἶναι ἀθάνατος, κατὰ τὴν ἀνάσταση σῶζεται ἀπὸ τὴ φωτιᾶ, δηλαδή, παραμένει καὶ δὲν καταστρέφεται μέσα σ' αὐτήν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 138η

Μερικοὶ ἀκοῦνε μέ δυσανασχέτηση τὴν ἀποστολικὴ ρήση ποὺ λέγει, ὅτι· «Κατὰ τὴν ἀνάσταση, τότε καὶ ὁ Υἱὸς θὰ ὑποταχθεῖ στὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος ὑπέταξε σ' αὐτὸν τὰ πάντα»⁴².

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἶναι τῶν Ἀρειανῶν καὶ Νεστοριανῶν, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἀποδείξουν ὅτι εἶναι κατώτερος καὶ δοῦλος καὶ κτιστὸς ὁ Θεός. Πρέπει λοιπὸν νὰ τοὺς ρωτήσουμε· Πῶς θὰ ὑποταχθεῖ ὁ Υἱὸς στὸν Πατέρα κατὰ τὴν ἀνάσταση· σὰν νὰ εἶναι τώρα ἀνυπότακτος; Τοὺς καταντροπιᾶζει ὁ ἴδιος Ἀπόστολος λέγοντας ὅτι «Ὁ Χριστὸς ἔδειξε ὑπακοὴ καὶ ὑποταγὴ στὸν Πατέρα του μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ»⁴³. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ὑπάκουσε μέχρι θανάτου στὸν Πατέρα του, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ, τί περισσότερο μπορεῖ νὰ ὑποταχθεῖ σ' αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνάσταση; Λοιπὸν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι ἡ Ἐκκλησία τῶν σωζομένων, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ὁ Παῦλος, θὰ ὑποταχθεῖ μέσω τοῦ Χριστοῦ, καὶ μαζί μὲ τὸν Χριστὸ προσκυνώντας τὸν Πατέρα κατὰ τὴν ἀνάσταση, ἐνῶ ὁ Υἱὸς θὰ λέγει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα· «Νά, ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ μοῦ ἔδωσε ὁ Θεός»^{43α}, σὺ ποὺ εἶπες σὲ μένα τὸν Υἱὸ σου· «Ζήτησε ἀπὸ μένα», σὰν γνήσιος Υἱὸς, «καὶ θὰ σοῦ δώσω ὡς κληρονομία ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ θὰ θέσω κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. Θὰ τοὺς κυβερνήσεις μὲ ἰσχυρὴ δύναμη»⁴⁴.

ΕΡΩΤΗΣΗ 139ή

Ρωτοῦν πολλοὶ ἄπιστοι, καὶ ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ μερικοὶ πιστοί, οἱ ὁποῖοι κλίνουν πρὸς τὴν νομικὴ πολυγαμία, προβάλλοντάς μας τὸ χωρίο τοῦ Κυρίου ποὺ λέγει· «Δὲν ἤρθα νὰ καταργήσω τὸν νόμον, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐκπληρώσω»⁴⁵.

Τί θὰ ἀπαντήσουμε λοιπὸν ἐμεῖς σ' αὐτούς;

44. Ψαλμ. 2, 8-9.

45. Ματθ. 5, 17.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐν πολλοῖς καὶ διαφόροις τόποις ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φαίνεται, τὴν κατάπαυσιν τοῦ νόμου ἡμᾶς διδάσκων, ὅτι «Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου». Καὶ πάλιν φησὶ πρὸς 5 Ἰουδαίους, ὅτι «Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ὁ ἀμπελών», τουτέστιν, ἡ νομικὴ γεωργία καὶ λατρεία, «καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τὸν καρπὸν αὐτοῦ». Καί, «Ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ὑμῶν τὴν πόλιν καὶ τὸ βασίλειον». Καί, «Ἴδου ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος». Καὶ πάλιν, ὅτε λέγει τοῖς μαθηταῖς, «Τοῦτό μού 10 ἔστι τὸ αἷμα τὸ τῆς καινῆς Διαθήκης», εὐδηλον, ὅτι ἀπεβάλλετο τὴν παλαιὰν θυσίαν. Ὅτε οὖν λέγει πρὸς Ἰουδαίους, ὅτι Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, εἵπερ ἐπιστεύσατε εἰς ἐμὲ διὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν προκυρηχθέντα. Ἐπειδὴ δὲ ἐμὲ τὸν νομοθέτην θανάτῳ κατεκρίνατε, ὑμεῖς λοιπὸν κατελύσατε τὸν νόμον 15 καὶ τοὺς προφῆτας Πλὴν ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ φαίνεται ὁ Θεὸς τὴν κατάπαυσιν τῆς νομικῆς λατρείας δηλώσας, διὰ πάντων μὲν τῶν προφητῶν, μάλιστα δὲ διὰ Ἰερεμίου ἐνωμότως εἰπών «Ἴδου ὄμοσα τῷ ὀνόματί μου μέγαλα, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, εἰ ἔσται τοῦ λοιποῦ ὀνομαζόμενον τὸ ὄνομά μου ἐν 20 παντὶ στόματι Ἰούδα». Εἰ δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶπε περιαιρεῖν ἀπὸ Ἰουδαίων, εὐδηλον λοιπὸν, ὅτι καὶ τὸν νόμον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜ'.

Ἐάν τις ἐν ἐρήμῳ ἢ αἰχμαλωσίᾳ ὑπάρχων ἀπὸ στενώσεως καὶ λιμοῦ γεύηται κρεῶν καμήλου ἢ ὄνου ἀγρίου ἢ ἄλλου 25 τῶν τοιούτων, κρίμα αὐτῷ λογίζεται, ἢ οὐ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐγὼ ὡς νομίζω, ἐάν τις φυλάξῃ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καλῶς, καὶ τὰς λοιπὰς ἐντολάς αὐτοῦ, οὐ κατακρίνεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως περὶ τοῦ τοιούτου κεφαλαίου. Τῷ δὲ ἀντιλέγοντι ἀπολο- 30 γεῖται ὁ εἰπών, ὅτι «οὐ τὰ εἰσερχόμενα διὰ τοῦ στόματος κοινοὶ τὸν ἄνθρωπον», μάλιστα τοὺς ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἐρήμῳ καὶ λιμῷ καὶ

46. Ματθ. 11, 13. Λουκᾶ 16, 16.

48. Ἰω. 11, 48.

47. Μάρκ. 12, 9. Λουκᾶ 20, 16.

49. Λουκᾶ 18, 35.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σὲ πολλὰ καὶ διάφορα χωρία τοῦ Εὐαγγελίου ἐμφανίζεται ὁ Κύριος νὰ μᾶς διδάσκει τὸ τέλος τοῦ νόμου, λέγοντας: «Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες προφήτευσαν μέχρι τὸν Ἰωάννη»⁴⁶. Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει στους Ἰουδαίους: «Θὰ παρθεῖ ἀπὸ σᾶς ὁ ἀμπελώνας», δηλαδή, ἡ νομικὴ καλλιέργεια καὶ λατρεία, «καὶ θὰ δοθεῖ σὲ ἔθνος ποῦ θὰ ἀποδώσει τὸν καρπὸ του»⁴⁷. καὶ: «Θὰ ἔρθουν οἱ Ρωμαῖοι καὶ θὰ πάρουν τὴν πόλη σας καὶ τὸ βασίλειο»⁴⁸. καὶ: «Νὰ, ἀφήνεται τὸ σπίτι σας ἔρημο»⁴⁹. Καὶ πάλι, ὅταν λέγει στους μαθητές του, «Αὐτὸ εἶναι τὸ αἷμα μου τῆς Νέας Διαθήκης»⁵⁰, εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι ἀπέρριπτε τὴν παλιά θυσία. Ὅταν λοιπὸν λέγει στους Ἰουδαίους, «Δὲν ἤρθα νὰ καταργήσω τὸν νόμο», ἐφόσον πιστέψατε σὲ μένα ὁ ὁποῖος εἶχα προαγγελθεῖ μέσω τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐμένα τὸν νομοθέτη μὲ καταδικάσατε σὲ θάνατο, εἰσεῖς καταργήσατε τὸν νόμο καὶ τοὺς προφῆτες. Ὅμως καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται νὰ δηλώνει τὴν παύση τῆς λατρείας τοῦ νόμου, μὲ τὸ στόμα ὅλων βέβαια τῶν προφητῶν, καὶ ἰδιαίτερα μέσω τοῦ Ἰερεμία μὲ ὄρκο λέγοντας: «Νὰ, ὀρκίστηκα σὸ μεγάλο μου ὄνομα, λέγει ὁ παντοκράτορας Κύριος, ὅτι κανένας Ἰουδαῖος πιά δὲν θὰ προφέρει τὸ ὄνομά μου»⁵¹. Καὶ ἐφόσον ἀφαιρεῖ τὸ ὄνομά του ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι ἀφαιρεῖ καὶ τὸν νόμο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 140ή

Ἐὰν κάποιος, ποῦ βρίσκεται στὴν ἔρημο ἢ σὲ αἰχμαλωσία, ἀπὸ ἔλλειψη καὶ πείνα τρώει κρέατα καμήλας ἢ ἄγριου ὄνου, ἢ κάποιου ἄλλου ἀπὸ αὐτά, αὐτὸ θεωρεῖται γι' αὐτὸ ἁμάρτημα, ἢ ὄχι;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὅπως νομίζω ἐγώ, ἐὰν κάποιος τηρήσει καλὰ τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ καὶ τις ὑπόλοιπες ἐντολές του, δὲν θὰ καταδικαστεῖ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως γιὰ τὸ θέμα αὐτό. Σ' ἐκείνον ὅμως ποῦ ἀντιλέγει ἀπαντᾶ αὐτὸς ποῦ εἶπε, ὅτι «Αὐτὰ ποῦ μπαίνουν μέσα ἀπὸ τὸ στόμα δὲν μολύνουν τὸν ἄνθρωπο»⁵², καὶ μάλιστα ἐκείνους ποῦ βρίσκονται

50. Ματθ. 26, 28. Μάρκ. 14, 24.

51. Ἰερ. 44, 26.

52. Ματθ. 15, 20.

στενώσει ὑπάρχοντας, ὧν τὴν βίαν καὶ τὸν κλαυθμὸν [καὶ τὴν
περίστασιν καὶ τὸν σκοτισμὸν] μόνος ὁ ἀκοίμητος τοῦ Θεοῦ ὁ-
φθαλμὸς ὄρα καὶ ἐπίσταται, ὁ καὶ πλάσας καὶ παιδεύσας καὶ πα-
ραδοὺς αὐτούς, καὶ ἐν τάχει ἐπισκέπηται ἀνατολὴ ἐξ ὕψους, ἐπι-
5 φᾶναι τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους, χάριτι καὶ
φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς
τοὺς αἰῶνας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΡΑ΄.

Ἐάν τις ὀρίζη παρ' ἑαυτοῦ, ὅπερ νομίζη καλὸν ὄν ἢ ἀπο-
10 σχέσθαι οἴνου ἢ κρέατος ἢ γυναικὸς ἰδίας πρὸς χρόνον,
ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, εἶτα μὴ ἰσχύση πληρῶσαι τὴν
ἰδίαν συνταγὴν, ἀλλ' ὀλιγορήσει, τί ὀφείλει ποιῆσαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρῶτον μὲν καταγνῶναι τῆς ἰδίας ἀσθενείας καὶ ταλαιπω-
15 ρίας, ὡς ἐπιχειρησάσης, καὶ μὴ πληρωσάσης. Ἐπειτα καὶ ἔστιν
εὐχὴ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐν τῷ Εὐχολογίῳ, λύουσα διὰ τοῦ ἱερέως τὸν
δεσμήσαντα ἑαυτόν· οἱ γὰρ ἱερεῖς ἔχουσι παρὰ Θεοῦ ἐξουσίαν
καὶ δῆσαι καὶ λῦσαι ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὡσαύτως καὶ
πάλιν, ἐὰν κακὸν τί ποτε παρὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ὁμόση ἄν-
20 θρωπος ποιῆσαι, λύεται διὰ τῆς ἑαυτοῦ μετανοίας καὶ διὰ τῆς
εὐχῆς τοῦ ἱερέως. Ὁ οὖν Πέτρος ὁμόσας, ὡς ἐνόμιζε καλῶς, ὅτι
«Οὐ μὴ νίψης τοὺς πόδας μου», ὁ Χριστὸς ἐπιγνούς, ὅτι κακῶς
ᾤρισεν, εὐθέως τὸν ὄρον ἔλυσεν. Ὁ δὲ Ἡρώδης ὀρίσας ἐπὶ κακῷ,
καὶ ὁμόσας ἐπὶ τῆς Ἡρωδιάδος, στήσας τὸν ἴδιον ὄρκον, εἰς ἀπώ-
25 λειαν γέγονε. Διὰ τοῦτο καλόν, μῆτε εἰς ἀγαθόν, μῆτε εἰς πονη-
ρὸν δεσμεῖν ἑαυτόν· ὅπου γὰρ δεσμός, ἐκεῖ καὶ παράβασις. Οἶον
καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ γέγονεν.

53. Ἦσ. 9, 1-2. Ματθ. 4, 16.

54. Ματθ. 18, 18.

σὲ ἀνάγκη καὶ σὲ ἔρημο, καὶ πείνα καὶ ἔλλειψη, τῶν ὁποίων τὴν πίεση καὶ τὸ κλάμα, καὶ τὴν κατάσταση καὶ τὸ θόλωμα τοῦ νοῦ τους μόνο τὸ ἀκοίμητο μάτι τοῦ Θεοῦ βλέπει καὶ γνωρίζει καλά, αὐτὸς πού τοὺς ἔπλασε καὶ τοὺς δοκίμασε καὶ τοὺς παρέδωσε καὶ θὰ τοὺς ἐπισκεφθεῖ γρήγορα (μὲ τὸ νὰ φωτίσει φῶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ αὐτοὺς πού κἄθονται στὸ σκοτάδι καὶ στὴ σκιά τοῦ θανάτου)⁵³, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα αἰώνια.

ΕΡΩΤΗΣΗ 141η

Ἐὰν κάποιος ὀρίσει ἀπὸ μόνος του αὐτὸ πού νομίζει πὼς εἶναι καλό, ἢ ὅτι θὰ ἀπέχει ἀπὸ τὸ κρασί, ἢ τὸ κρέας, ἢ ἀπὸ τὴ γυναίκα του, γιὰ ἕνα χρονικὸ διάστημα, ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, καὶ τελικὰ δὲν μπορέσει νὰ ἐκπληρώσει τὴν ὑπόσχεσή του, ἀλλὰ τὴν παραμελήσει, τί πρέπει νὰ κάνει;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Πρῶτον πρέπει νὰ κατηγορήσει τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν ἀθλιότητά του, γιὰτὶ ἐπιχείρησε, ἀλλὰ δὲν ἐκπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσή του. Ἐπειτα ὑπάρχει καὶ εὐχή γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ στὸ Εὐχολόγιο, πού ἀποδεσμεύει μὲ τὸν ἱερέα ἐκεῖνον πού δέσμευσε τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ οἱ ἱερεῖς ἔχουν ἐξουσία ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ δένουν καὶ νὰ λύνουν τὶς ἁμαρτίες στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ⁵⁴. Τὸ ἴδιο καὶ ἐὰν κάποιος ἄνθρωπος ὀρκιστεῖ ὅτι θὰ κάνει κάτι ἀντίθετο μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, ἀποδεσμεύεται μὲ τὴ μετάνοιά του καὶ μὲ τὴν εὐχή τοῦ ἱερέα. Ἐτσι ὁ Πέτρος πού ὀρκίστηκε, ὅπως νόμιζε, καλῶς, λέγοντας· «Δὲν θὰ μοῦ πλύνεις ποτὲ τὰ πόδια»⁵⁵, ὁ Χριστός, γνωρίζοντας ὅτι κακῶς ἀποφάσισε, ἀμέσως τὸν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ἀπόφασή του. Ἐνῶ ὁ Ἡρώδης, πού ὑποσχέθηκε γιὰ κακὸ καὶ ἔδωσε ὄρκο στὴν Ἡρωδιάδα, καὶ ἐκπλήρωσε τὸν ὄρκο του, αὐτὸ τὸν ὀδήγησε στὴν ἀπώλειά του⁵⁶. Γι' αὐτὸ εἶναι καλὸ νὰ μὴ δεσμεύουμε τὸν ἑαυτό μας οὔτε γιὰ κάτι καλό, οὔτε γιὰ κακὸ. Γιατὶ, ὅπου ὑπάρχει δέσμευση, ἐκεῖ γίνεται καὶ παράβαση. Ὅπως ἔγινε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Ἀδάμ.

55. Ἰω. 13, 8.

56. Ματθ. 14, 7. Μάρκ. 6, 23.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΒ΄.

Πῶς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ποτὲ μὲν, «Μὴ γίνεσθε ἄφρονες»,
ποτὲ δέ, «Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι καθ' ἑαυτούς»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

5 Ἐκαστον πρόσταγμα ἴδιον ἔχει τὸν ὄρον. Τῷ γάρ, «Μὴ γίνε-
σθε ἄφρονες», ἐπιφέρει· «Ἄλλὰ συνιέντες, τί τὸ θέλημα τοῦ Θε-
οῦ»· καὶ τό «Μὴ ἴσθι φρόνιμος παρὰ σεαυτῷ, φοβοῦ δὲ τὸν Κύρι-
ον», καί· «Ἐκκλινον ἀπὸ παντός κακοῦ»· ὥστε ἄφρων μὲν ἐστὶν ὁ
μὴ συνιών τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, φρόνιμος δὲ παρ' ἑαυτῷ πᾶς ὁ
10 λογισμοῖς ἰδίους χρώμενος, καὶ μὴ κατὰ πίστιν στοιχῶν τοῖς ρήμα-
σι τοῦ Κυρίου, καὶ «αἰχμαλωτίζων πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν
αὐτοῦ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΓ΄.

Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· «Ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες
15 ἀποθνήσκουσι, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποι-
ηθήσονται», διὰ τί ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκοντες,
πατρικὴν εὐθύνομεν δίκην, ἐν δὲ τῷ Χριστῷ ζωοποιη-
θεῖς ὁ ἐμὸς πατήρ, τῆς ἰδίας πλημμελείας οὐ μετέδωκέ
μοι τῆς καθαρότητος;

20

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐξετάσαι χρή, πῶς εἰς ἡμᾶς ὁ προπάτωρ παρέπεμψε τὴν
ἐπενεχθεῖσαν αὐτῷ διὰ τὴν παράδασιν δίκην. Ἦκουσεν, ὅτι «Γῆ
εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση». Καὶ φθαρτὸς ἐξ ἀφθάρτου γέγονε, καὶ
ὑπηνέχθη τοῖς τοῦ θανάτου δεσμοῖς Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοῦτο πεσῶν
25 ἐπαιδοποίησεν, οἱ ἐξ αὐτοῦ γεγονότες ὡς ἀπὸ φθαρτοῦ φθαρτοὶ
γεγόναμεν. Οὕτω γεγόναμεν τῆς ἐν Ἀδὰμ κατάρας κληρονόμοι.
Οὐ γὰρ πάντως ὡς σὺν ἐκείνῳ παρακούσαντες τῆς θείας ἐκείνης
ἐντολῆς τετμωρήμεθα, ἀλλ' ὅτι, ὡς ἔφην, θνητὸς γεγονώς, εἰς τὸ

57. Ἐφ. 5, 15

60. Ρωμ. 11, 25.

58. Ρωμ. 12, 16.

61. Α' Πέτρο. 3, 11.

59. Ἐφ. 5, 15.

62. Ρωμ. 10, 5.

ΕΡΩΤΗΣΗ 142η

Γιατί ὁ Ἀπόστολος λέγει ἄλλοτε, «Μὴ γίνεστε ἄσοφοι»⁵⁷, καὶ ἄλλοτε· «Νὰ μὴ θεωρεῖτε τοὺς ἑαυτοὺς σας σοφοὺς»⁵⁸.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Κάθε ἐντολὴ ἔχει τὸ δικό της ὄριο. Γιατὶ στό, «Μὴ γίνεστε ἄσοφοι», προσθέτει· «ἀλλὰ νὰ καταλαβαίνετε ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ»⁵⁹, καὶ τὸ «Νὰ μὴ θεωρεῖς τὸν ἑαυτό σου σοφόν, ἀλλὰ νὰ φοβᾶσαι τὸν Κύριο»⁶⁰, καί, «Νὰ ἀποφεύγεις κάθε κακὸ»⁶¹. Ὡστε ἀνόητος (ἄσοφος) εἶναι καθένας πὺ δὲν καταλαβαίνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ σοφὸς κατὰ τὴ δική του γνώμη εἶναι καθένας πὺ χρησιμοποιοῖ δικούς του συλλογισμοὺς καὶ δὲν προσαρμόζεται, ὡς πρὸς τὴν πίστη, στὰ λόγια τοῦ Κυρίου, καὶ «συλλαμβάνει κάθε σκέψη κἀνοντὰς τὴν νὰ ὑπακούσει σ' αὐτόν»⁶².

ΕΡΩΤΗΣΗ 143η

Ἄφοῦ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Ὅπως ἕξαιτίας τῆς συγγένειάς τους μὲ τὸν Ἀδὰμ ὅλοι πεθαίνουν, ἔτσι καὶ χάρις στὴ συγγένειά τους μὲ τὸν Χριστὸ ὅλοι θὰ ξαναλάβουν ζωή»⁶³, γιατί, ἐνῶ ἕξαιτίας τῆς συγγένειάς μας μὲ τὸν Ἀδὰμ ὅλοι πεθαίνουμε, ὑφιστάμενοι τὴν καταδίκη τοῦ πατέρα μας, καὶ ὅταν ὁ πατέρας μας ἀναγεννήθηκε, δὲν μοῦ μετέδωσε τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆ δικῆ του ἁμαρτία;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Πρέπει νὰ ἐξετάσουμε πῶς ὁ προπάτορας μᾶς κληροδότησε τὴν καταδίκη πὺ τοῦ ἐπιβλήθηκε ἕξαιτίας τῆς παρακοῆς του. Ἄκουσε, «Γῆ εἶσαι καὶ στὴ γῆ θὰ ἐπιστρέψεις»⁶⁴. Ἔτσι ἀπὸ ἀθάνατος, ἔγινε θνητός, καὶ ὀδηγήθηκε στὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου. Καὶ ἐπειδὴ, ἐνῶ βρισκόταν σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση, ἀπέκτησε παιδιά, ἐμεῖς πὺ γεννηθήκαμε ἀπὸ αὐτόν, πὺ ἦταν θνητός, γίναμε καὶ ἐμεῖς θνητοί. Ἔτσι γίναμε κληρονόμοι τῆς κατάρας τοῦ Ἀδὰμ. Δὲν τιμωρηθήκαμε ὅμως ἐπειδὴ μαζὶ μὲ ἐκεῖνον παρακούσαμε τὴ θεϊκὴ ἐκείνη ἐντολή, ἀλλὰ ἐπειδὴ, ὅπως εἶπα, ἐφόσον ἔγινε θνητός, κληροδότησε τὴν

63. Α' Κορ. 15, 22.

64. Γεν. 3, 19.

ἐξ αὐτοῦ σπέρμα παρέπεμψε τὴν ἁμαρτίαν. Θνητοὶ γὰρ γεγόνα-
 μεν ἐκ θνητοῦ Ὁ δέ γε Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, χρηματί-
 σασ δεύτερος. Ἀδὰμ καὶ ἀρχὴ τοῦ γένους ἡμῶν, ἀνεμόρφωσεν
 ἡμᾶς εἰς ἀφθαρσίαν, καὶ λέλυται τῆς ἀρχαίας ἀρᾶς ἢ δύναμις ἐν
 5 αὐτῷ. Ὅθεν φησὶν «Ὡσπερ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, οὕτω καὶ
 δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις ζωῆς». Οὐκοῦν ἢ καθόλου καὶ γενικω-
 τάτη δίκη διὰ τῆς ἐν Ἀδὰμ παραβάσεως, φθορὰ καὶ ὁ θάνατός
 ἐστίν ὁμοίως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ ἢ κατὰ πάντων καὶ γενικωτάτη
 λύτρωσις τελεῖται. Ἀπεδύσατο γὰρ ἐν αὐτῷ ἢ ἀνθρώπου φύσις
 10 τὸν ἐπιροιφέντα αὐτῇ θάνατον διὰ τὸ γενέσθαι ἐκ φθορᾶς ἄνθρω-
 πον τὸν πρῶτον ἄνθρωπον.

Ὁ δὲ ἕκαστος ἡμῶν πατήρ, κὰν ἁγιασθῆ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος καὶ κομίσηται τῶν πλημμελημάτων τὴν ἄφεσιν, οὐ παρα-
 πέμψει εἰς ἡμᾶς τὸ δῶρον. Εἷς γὰρ ἐστίν ὁ πάντας ἁγιάζων εἰς
 15 ἀφθαρσίαν, ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ εἰς πάντας ἐν ἴσῳ δι' αὐτοῦ τὸ
 δῶρον ἔρχεται. Ἐτερον δὲ ἐστίν ἁμαρτίας ἄφεσις, καὶ ἕτερον θα-
 νάτου λύτρωσις. Καὶ ἕκαστος μὲν τῶν ἰδίων πλημμελημάτων κερ-
 δαίνει τὴν ἄφεσιν ἐν Χριστῷ, διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Κοινηὴ δὲ
 ἅπαντες ἀπαλαττόμεθα τῆς ἀρχαίας φθορᾶς καὶ δίκης. «Ἐβα-
 20 σίλευσε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωυσέως» μέχρι νόμου
 κεκράτηκεν ἢ τοῦ θανάτου δίκη.

Συνοδικὸν κεφάλαιον (ρθ', ρι').

Ὅμοίως ἤρρεσεν, ἵνα, ὅστις τὰ μικρὰ καὶ νεογέννητα βαπτιζό-
 μενα ἀρνεῖται, ἢ λέγει, μὴ βαπτίζεσθαι αὐτὰ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν
 25 καὶ κάθαρσιν τῆς προγονικῆς ἁμαρτίας, ἀνάθεμα ἔστω. Ἐπεὶ οὐκ
 ἄλλως δεῖ νοῆσαι τό, «Δι' ἐνός ἀνθρώπου ἢ ἁμαρτία εἰσῆλθεν εἰς
 τὸν κόσμον καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας
 ἀνθρώπους εἰσῆλθεν, ἐν ᾧ πάντες ἥμαρτον», εἰ μὴ ὃν τρόπον ἢ
 καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνόησε. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἱ μικροί, οἱ μη-

65. Α' Κορ. 15, 21.

66. Ρωμ. 5, 14-21.

ἁμαρτία του στο σπέρμα που βγήκε ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ γίναμε θνητοὶ ἀπὸ θνητόν. Ὁμως ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, που ἔγινε δεύτερος Ἀδάμ καὶ ἀρχηγὸς τοῦ γένους μας, μᾶς ἀποκατέστησε στὴν ἀθανασία καὶ μὲ αὐτόν λύθηκε ἡ δύναμη τῆς παλιᾶς κατάρτας. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ὅπως ὁ θάνατος ἦρθε μέσω ἀνθρώπου, ἔτσι καὶ μέσω ἀνθρώπου ἦρθε καὶ ἡ ἀνάσταση τῆς ζωῆς»⁶⁵. Ἐπομένως ἡ ὀλικὴ καὶ γενικώτατη καταδίκη μὲ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδάμ, εἶναι ἡ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ μὲ τὸν Χριστὸ συντελεῖται ἡ ἀπολύτρωση ὅλων ἀπὸ ὅλα. Γιατὶ ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου μέσω τοῦ Χριστοῦ ἀπέβαλε τὸν θάνατο που τῆς ἐπιβλήθηκε, ἐπειδὴ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἔγινε θνητός.

Ὁ πατέρας ὅμως τοῦ καθενὸς ἀπὸ μᾶς, ἔστω καὶ ἂν ἀγιαστεῖ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ δεχθεῖ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων του, δὲν κληροδοτεῖ σὲ μᾶς αὐτὴ τὴ δωρεά. Γιατὶ ἓνας εἶναι ἐκεῖνος που τοὺς ἀγιάζει ὅλους στὴν ἀθανασία, ὁ Κύριός μας, καὶ μέσω αὐτοῦ ἡ δωρεὰ ἔρχεται ἐξίσου σὲ ὅλους. Καὶ εἶναι ἄλλο πράγμα ἡ συγχώρηση τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἄλλο ἡ ἀπολύτρωση ἀπὸ τὸν θάνατο. Καὶ ὁ καθένας βέβαια κερδίζει μόνος του τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν του μὲ τὸν Χριστὸ μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχαία φθορὰ καὶ καταδίκη ἀπαλλασσόμαστε ὅλοι ἀπὸ κοινού. «Γιατὶ ὁ θάνατος κυριάρχησε ἀπὸ τὸν Ἀδάμ μέχρι τὸν Μωυσῆ»⁶⁶. Ἡ καταδίκη τοῦ θανάτου διαρκοῦσε ὅσο ἴσχυε ὁ νόμος.

Ἀπὸ Συνοδικὸ κεφάλαιο τῆς Συνόδου τῆς Καρθαγένης⁶⁷.

Ἐπίσης ἀποφάσισε, ὅποιος ἀρνεῖται τὰ μικρὰ καὶ νεογέννητα παιδιὰ νὰ βαπτίζονται, ἢ λέγει νὰ μὴ βαπτίζονται γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα, νὰ ἀναθεματίζεται. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοήσουμε ἄλλιῶς τό· «Μέσω ἑνὸς ἀνθρώπου εἰσῆλθε ἡ ἁμαρτία στὸν κόσμον, καὶ μὲ τὴν ἁμαρτία εἰσῆλθε σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὁ θάνατος, στο πρόσωπο τοῦ ὁποίου ἁμάρτησαν ὅλοι»⁶⁸, παρὰ μόνον ὅπως τὸ κατανόησε ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ μικροὶ που δὲν μποροῦν ἀκόμα νὰ κάνουν κανένα ἁμάρτημα στὸν ἑαυτό τους, βαπτίζο-

67. Κεφ. 109-110.

68. Ρωμ. 5, 12.

δὲν ἁμαρτημάτων εἰς ἑαυτοὺς ἔτι πλημμελεῖν δυνάμενοι, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἀληθῶς βαπτίζονται, ἵνα καθαρῇ ἐν αὐτοῖς διὰ τῆς παλιγγενεσίας, ὅπερ εἵλκυσαν διὰ τῆς ἀρχαιογονίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΔ΄.

5 *Τί δήποτε οὔτε πλείονα, οὔτε ἐλάττονά εἰσι
τὰ Εὐαγγέλια;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ τέσσαρα κλίματα τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ ἔσμεν, εἰσί, καὶ τέσσαρα καθολικὰ πνεύματα, κατέσπαρται δὲ ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ
10 πάσης τῆς γῆς, στύλος δὲ καὶ στήριγμα Ἐκκλησίας τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ «πνεῦμα ζωῆς», εἰκότως τέσσαρας ἐχρῆν στύλους πανταχόθεν πνέοντας τὴν ἀφθαρσίαν καὶ ἀναζωπυροῦντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἐξ ὧν φανερόν, ὅτι ὁ τῶν ἀπάντων τεχνίτης Λόγος, «ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ» καὶ συνέχων τὰ πάντα, φανερω-
15 θεῖς τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκεν ἡμῖν τετράμορφον τὸ Εὐαγγέλιον, ἐνὶ δὲ πνεύματι συνεχόμενον, καθὼς ὁ Δαβὶδ αἰτούμενος αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, φησὶν, «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, ἐμφάνηθι». Καὶ γὰρ τὰ Χερουβὶμ τετραπρόσωπα, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰκόνας τῆς πραγματείας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον
20 ζῶον ὁμοιον, φασὶ, λέοντι, τὸ ἔμπρακτον αὐτοῦ, καὶ ἡγεμονικὸν καὶ βασιλικὸν χαρακτηρίζον. Τὸ δὲ δεύτερον, ὁμοιον μόσχῳ, τὴν ἱερουργικὴν καὶ ἱερατικὴν τάξιν ἐμφαῖνον. Τὸ δὲ τρίτον, ἔχον πρόσωπον ἀνθρώπου, τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ παρουσίαν φανερώτατα διαγράφον. Τὸ δὲ τέταρτον, ὁμοιον ἀετῷ πετομένῳ,
25 τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐφιπταμένην δόσιν σαφηνίζον. Καὶ τὰ Εὐαγγέλια οὖν τούτοις σύμφωνα, ἐν οἷς ἐγκαθέξεται Χριστός. Τὸ μὲν γὰρ κατὰ Ἰωάννην τὴν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἡγεμονικὴν καὶ ἔνδοξον γενεάν διηγεῖται, λέγον «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος». Τὸ δὲ κατὰ Λουκᾶν, ὅτε ἱεροῦ χαρακτήρος ὑπάρ-
30 χον, ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως θυμιῶντος τῷ Θεῷ ἤρξατο.

69. Α' Τιμ. 3, 15.

70. Ἰεζ. 1, 20.

71. Ψαλμ. 98, 1.

72. Ψαλμ. 79, 2.

νται πραγματικά για τή συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν, για νά καθαριστεῖ μέσα τους μέ τήν ἀναγέννησή τους αὐτό πού κληρονόμησαν μέ τήν ἀρχική δημιουργία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 144η

Γιατί ἄραγε τὰ Εὐαγγέλια δέν εἶναι οὔτε περισσότερα, οὔτε λιγώτερα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπειδή τὰ σημεῖα τοῦ κόσμου στὸν ὁποῖο ζοῦμε εἶναι τέσσερα, καὶ τὰ γενικά πνεύματα (ἄνεμοι) ἐπίσης τέσσερα, καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι διασκορπισμένη σ' ὅλη τή γῆ, καὶ «στύλος καὶ στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας»⁶⁹ εἶναι τὸ Εὐαγγέλιο, ἀλλὰ καὶ «πνεῦμα ζωῆς»⁷⁰, δικαιολογημένα ἔπρεπε νά ὑπάρχουν τέσσερες στύλοι πνέοντες ἀπὸ παντοῦ τήν ἀθανασία καὶ ἀναζωογονώντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἀπὸ αὐτὰ γίνεται φανερό, ὅτι ὁ Λόγος πού κατασκεύασε τὰ πάντα, «αὐτὸς πού κάθεται πάνω στὰ Χερουδίμ»⁷¹, καὶ τὰ συγκρατεῖ ὅλα, ὅταν φανερώθηκε στοὺς ἀνθρώπους μᾶς ἔδωσε τὸ Εὐαγγέλιο μέ τὰ τέσσερα πρόσωπα, τὸ ὁποῖο ὅμως διέπεται ἀπὸ ἓνα Πνεῦμα, ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ ζητώντας τήν παρουσία του· «Ἐμφανίσου, σὺ πού κάθουσαι πάνω στὰ Χερουδίμ»⁷², γιατί τὰ Χερουδίμ ἔχουν τέσσερα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν εἰκόνες τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὸ πρῶτο πρόσωπο εἶναι ζῶο ὅμοιο μέ λιοντάρι⁷³, πού συμβολίζει τὴν ἐνεργοποιό καὶ ἡγεμονική καὶ βασιλική ιδιότητα τοῦ Χριστοῦ. Τὸ δεῦτερο πρόσωπο μοιάζει μέ μοσχάρι, συμβολίζοντας τὴν τελετουργική καὶ ἱερατική ιδιότητά του⁷⁴. Τὸ τρίτο εἶναι πρόσωπο ἀνθρώπου, προδιαγράφοντας ὀλοφάνερα τὴν παρουσία του ὡς ἀνθρώπου⁷⁵. Καὶ τὸ τέταρτο εἶναι ὅμοιο μέ ἀετὸ πού πετάει, δηλώνοντας τὴν ἔκχυση τοῦ Πνεύματος στὴν Ἐκκλησία. Καὶ τὰ Εὐαγγέλια λοιπὸν εἶναι σύμφωνα μέ αὐτά, μέσα στὰ ὁποῖα εἶναι ἐνθρονισμένος ὁ Χριστός. Γιατί τὸ κατὰ Ἰωάννην διηγεῖται τὴν ἡγεμονική καὶ ἐνδοξη γέννησή του ἀπὸ τὸν Πατέρα, λέγοντας· «Ὁ Λόγος ὑπῆρχε στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας»⁷⁶. Τὸ κατὰ Λουκᾶν, πού ἔχει ἱερατικὸ χαρακτήρα, ἀρχισε μέ τὸν ἱερέα Ζαχαρία, ὁ ὁποῖος πρόσθετε θυμία-

73. Ἰεζ. 1, 10.

74. Ὅπ. π.

75. Ὅπ. π.

76. Ἰω. 1, 1.

Ἦδει γάρ, ὅτι σιτευτὸς ἐτοιμάζεται μόσχος ὑπὲρ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ νεωτέρου παιδὸς μέλλων θύεσθαι. Τὸ δὲ κατὰ Ματθαῖον τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ γέννησιν κηρύττει λέγον «Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ». Τὸ δὲ κατὰ 5 Μάρκον, ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος, τοῦ ἐξ ὕψους ἐπιόντος τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο, λέγον «Αρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς γέγραπται ἐν Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ τοῖς μὲν πρὸ Μωυσέως πατριάρχαις, κατὰ τὸ θεϊκὸν καὶ ἔνδοξον ὁμιλεῖ, τοῖς δὲ ἐν τῷ νόμῳ, ἱερα- 10 τικὴν τάξιν ἀπένευμε. Μετὰ δὲ ταῦτα ἄνθρωπος γενόμενος τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς πᾶσαν ἐξέπεμψε τὴν γῆν, σκεπάζων ἡμᾶς ταῖς ἑαυτοῦ πτέρυξιν. Ὅποια οὖν ἡ πραγματεία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοιαύτη καὶ τῶν ζώων ἡ μορφή, καὶ ὅποια ἡ τῶν ζώων μορφή, τοιοῦτος καὶ ὁ χαρακτήρ Εὐαγγελίου. Τετράμορφα 15 γὰρ τὰ ζῶα, τετράμορφον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἡ πραγματεία τοῦ Κυρίου. Καὶ διὰ τοῦτο τέσσαρες ἐδόθησαν καθολικαὶ διαθῆκαι τῇ ἀνθρωπότητι· μία μὲν τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Νῶε, ἐπὶ τοῦ τόξου· δευτέρα δὲ τοῦ Ἀβραάμ, ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς περιτομῆς· τρίτη δὲ ἡ τῆς νομοθεσίας διὰ Μωυσέως· τετάρτη δὲ ἡ τοῦ 20 Εὐαγγελίου, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, μάταιοι πάντες καὶ ἀμαθεῖς, προσέτι δὲ καὶ τολμηροί, οἱ ἀθετοῦντες τὴν ἰδέαν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ εἴτε πλείονα, εἴτε ἐλάττονα τῶν εἰρημένων παρεισφέροντες Εὐαγγελίων πρόσωπα· οἱ μὲν, ἵνα πλείονα δόξωσι τῆς ἀληθείας ἐξευρηκέναι, οἱ 25 δὲ, τὰς οἰκονομίας Θεοῦ ἀθετήσωσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΕ΄.

Τί ἐστὶν ἡ περιτομηθεῖσα τοῦ Κυρίου ἀκροβυστία;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰπάτωσαν καὶ ἡμῖν οἱ τῶν ἀδήλων καὶ ἀγράφων καὶ σεσιω- 30 πημένων περιεργαζόμενοι, τίνος ἔνεκα ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ ἰκρίου θύ-

77. Λουκᾶ 1, 5.

78. Ματθ. 1, 1.

79. Μάρκ. 1, 1-2.

μα στὸν Θεὸ⁷⁷. Γιατὶ γνώριζε, ὅτι ἐτοιμάζεται μοσχάρι σιτευτό, τὸ ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ θυσιαστεῖ γιὰ τὴν ἀνεύρεση τοῦ νεώτερου υἱοῦ. Τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο κηρῦττει τὴ γέννησή του ὡς ἀνθρώπου, λέγοντας· «Γενεαλογικὸς κατάλογος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ τοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ τοῦ Ἀβραάμ»⁷⁸. Καὶ τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιο ἀρχίζει μὲ τὸ προφητικὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖο ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸν στοὺς ἀνθρώπους, λέγοντας· «Αὕτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ χαρμόσυνου μηνύματος γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὅπως γράφεται στὸν προφήτη Ἡσαΐα»⁷⁹. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ στοὺς πατριάρχες ποὺ ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ τὸν Μωυσῆ μιλοῦσε μὲ τὴ θεϊκὴ ἰδιότητα καὶ δόξα., ἐνῶ σὲ ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν ὅσο ἴσχυε ὁ νόμος, ἀπένειμε τὴν ἱερατικὴ τάξη. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἔστειλε σὲ ὅλη τὴ γῆ τὴ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, σκεπάζοντάς μας μὲ τίς φτεροῦγες του. Τέτοια λοιπὸν ποὺ ἦταν ἡ ἀποστολὴ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τέτοια ἦταν καὶ ἡ μορφή τῶν ζώων, καὶ τέτοια ποὺ εἶναι ἡ μορφή τῶν ζώων, τέτοιος εἶναι καὶ ὁ χαρακτήρας τοῦ Εὐαγγελίου. Γιατὶ τέσσερα πρόσωπα εἶχαν τὰ ζῶα, τέσσερα καὶ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ Κυρίου. Καὶ γι' αὐτὸ δόθηκαν τέσσερες καθολικὲς διαθήκες στὴν ἀνθρωπότητα. Μία ἐκείνη τοῦ κατακλυσμοῦ στὸν Νῶε μὲ τὸ οὐράνιο τόξο. Δεύτερη στὸν Ἀβραάμ μὲ τὸ σημεῖο τῆς περιτομῆς. Τρίτη, ἡ διαθήκη τῆς νομοθεσίας μὲ τὸν Μωυσῆ, καὶ τέταρτη ἡ διαθήκη τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὰ εἶναι ἔτσι, εἶναι ἀνόητοι καὶ ἀμαθεῖς, ἀλλὰ καὶ τολμηροί, αὐτοὶ ποὺ ἀπορρίπτουν τὴ μορφή τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ εἰσάγουν εἴτε περισσότερα, εἴτε λιγώτερα ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῶν Εὐαγγελίων ποὺ ἀναφέρθηκαν, ἄλλοι γιὰ νὰ δείξουν, ὅτι ἀνακάλυψαν περισσότερα ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, καὶ ἄλλοι γιὰ νὰ ἀπορρίψουν τὰ προνοητικὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 145η

Τί σημαίνει ἡ ἀκροβυστία τοῦ Κυρίου ποὺ περιτμήθηκε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἄς μᾶς ποῦν αὐτοὶ ποὺ περιεργάζονται τὰ κρυφὰ καὶ ἀγραφα καὶ ἀποσιωπημένα, γιὰ ποιὸν λόγο ὁ Χριστὸς θυσιάστηκε πάνω σὲ

εται Χριστός, καὶ οὐχ ὑπὸ στέγην; Ἡ πάντως ἵνα τοῦ ἀέρος τὴν φύσιν καθάρῃ; Καὶ ὡσπερ τὸ ἄχραντον αὐτοῦ αἷμα μετὰ τοῦ ὕδατος ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους ἐκάθηρε τὴν γῆν, στάξαν ἐν αὐτῇ, οὕτω καὶ ἡ περιτμηθεῖσα ἀκροβυστία κατορυχθεῖσα, ταύτην ἡγίασε. Πάντως δὲ καὶ οἷς οἶδε λόγοις, ὁ ἐκουσίως περιτμηθεὶς ἐφύλαξε τὸ περιτμηθέν, ὅπως κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ κατὰ τοῦτο ἀνελλιπῶς ἔχων αὐτὸ ἀναστῆ, πλήρης ὑπάρχων καὶ ἀφθαρτος ὅλῳ τῷ σώματι· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ ἀναστάσει τὸ ἡμέτερον σῶμα πλήρες ἀποληψόμεθα.

10

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΣΤ΄.

Τίνες ὑπῆρχον, ὧν τὸ αἷμα των θυσιῶν ἔμιξεν ὁ Πιλάτος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ Γαλιλαῖοι, οἱ καὶ τοῖς δόγμασιν ἐξακολουθήσαντες Ἰούδα τοῦ Γαλιλαίου, οὗ καὶ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων 15 μέμνηται. Ἦν δὲ δόγμα τοῦ Ἰούδα, ὡς καὶ Ἰώσηπος ἐν τοῖς τελευταίοις τῆς Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιογονίας ἔδειξε, φαντασίαν ἐξαγγέλλων πολλὴν προφάσει δῆθεν εὐσεβείας, «κύριον» δὲ μηδὲ μέχρι στόματος ἔφασκε δεῖν τινα λέγειν, μήτε κατὰ τιμὴν, μήτε κατὰ φιλοσωφροσύνην. Καὶ πολλοί γε αὐτῶν περὶ τοῦ μὴ εἰπεῖν Καίσαρα «κύριον», χαλεπωτάτας αἰκίας ὑπέμειναν, οἱ καὶ ἐδίδασκον, μηδὲ παρὰ τὰς διατεταγμένας ἐν τῷ Μωυσέως νόμῳ θυσίας ἀναφέρειν τῷ Θεῷ. Ὅθεν καὶ ἐκώλυον τὰς ὑπὸ τῆς γερουσίας τοῦ λαοῦ παραδεδομένας γίνεσθαι περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως καὶ τῶν Ῥωμαίων ἔθνους θυσίας. Εἰκότως οὖν ἐπὶ τούτοις ἀγανακτοῦντα πρὸς Γαλιλαίους τὸν Πιλάτον κελεῦσαι παρὰ ταῖς θυσίαις, αἷς ἐδόκουν κατὰ τὸν νόμον ἀναφέρειν, ἀναιρεθῆναι, ὥστε ἀναμιχθῆναι ταῖς προσφερομέναις θυσίαις τὸ αἷμα τῶν προσφερόντων.

ψηλή κρεμάλα, και ὄχι κάτω ἀπὸ στέγη; "Ἡ μήπως γιὰ νὰ καθαρίσει ὀπωσδήποτε τὴ φύση τοῦ ἀέρα; Καὶ ὅπως τὸ ἀχραντο αἷμα του μαζί μὲ τὸ νερὸ τὴν ὥρα τοῦ πάθους καθάρισε τὴ γῆ, σταίζοντας σ' αὐτήν, ἔτσι καὶ ἡ ἀκροβυστία ποὺ περιτιμήθηκε καὶ παραχώθηκε στὴ γῆ, τὴν ἀγίασε. Ὅπως δὲ ὅμως καὶ γιὰ λόγους ποὺ γνωρίζει αὐτὸς ποὺ περιτιμήθηκε, φύλαξε τὸ μέρος ποὺ περιτιμήθηκε, ὥστε τὸν καιρὸ τῆς ἀνάστασής του νὰ ἀναστηθεῖ ἔχοντας καὶ αὐτό, χωρὶς νὰ τοῦ λείπει, καὶ νὰ εἶναι πλήρης καὶ ἀφθαρτος σ' ὅλο του τὸ σῶμα. Γιατὶ καὶ ἐμεῖς κατὰ τὴν ἀνάσταση θὰ ξαναλάβουμε τὸ δικό μας σῶμα ὁλόκληρο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 146η

**Ποιοὶ ἦταν ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὸ αἷμα τῶν θυσιῶν
τὸ ἀνάμιξε ὁ Πιλάτος⁸¹;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἦταν οἱ κάτοικοι τῆς Γαλιλαίας, οἱ ὁποῖοι ἀκολοῦθησαν καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ Ἰούδα τοῦ Γαλιλαίου, τὸν ὁποῖο ἀναφέρει καὶ ὁ Λουκᾶς στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων⁸¹. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰούδα, ὅπως ἀπέδειξε καὶ ὁ Ἰώσηπος στὰ τελευταῖα τῆς Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολογίας, κηρύττοντας μεγάλη φαντασία μὲ τὸ προῶχημα τῆς πίστεως, ἰσχυριζόταν, ὅτι οὔτε μὲ τὸ στόμα πρέπει νὰ λέμε κάποιον κύριο, οὔτε τιμητικά, οὔτε ὡς φιλοφροσύνη. Καὶ πολλοὶ βέβαια ἀπὸ αὐτοὺς (τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἰούδα), ἐπειδὴ δὲν ὀνόμαζαν τὸν καίσαρα κύριο, ὑπέστησαν φρικτὰ βασανιστήρια. Ἄλλοι πάλι δίδασκαν οὔτε τίς ὀρισμένες ἀπὸ τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ θυσίες νὰ προσφέρουν στὸν Θεό. Γι' αὐτὸ καὶ ἐμπόδιζαν τὴν τέλεση τῶν θυσιῶν ποὺ εἶχαν παραδοθεῖ ἀπὸ τὴ γερουσία τοῦ λαοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ βασιλιᾶ καὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ ἔθνους. Δικαιολογημένα ἐπομένως ὁ Πιλάτος, ἀγανακτισμένος γι' αὐτὰ μὲ τοὺς Γαλιλαίους, διέταξε νὰ σκοτωθοῦν δίπλα στὶς θυσίες ποὺ πίστευαν ὅτι προσφέρουν σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, ὥστε τὸ αἷμα αὐτῶν ποὺ τίς προσφεραν νὰ ἀναμιχθεῖ μὲ τὸ αἷμα τῶν προσφερόμενων θυσιῶν.

81. Πράξ. 5, 37.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΖ΄.

*Πῶς πᾶσα βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις; ἡ δὲ
τοῦ Πνεύματος οὐκ ἀφεθήσεται;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

5 *Πολλὰ γάρ, φησί, κατ' ἐμοῦ εἰρήκατε, ὅτι πλάνος εἰμί καὶ
ἀντίθεος. Ταῦτα οὖν φημι ὑμῖν, οὐκ ἀπαιτῶν δίκην ὑμᾶς. Ἔστω
γάρ, ἐμοὶ παραπαίετε διὰ τὴν σάρκα, ἣν περικείμεαι· διὰ τί καὶ εἰς
τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀμαρτάνετε; Μὴ γάρ καὶ περὶ αὐτοῦ ἔχετε τι
εἰπεῖν, ὅτι Ἄγνοοῦμεν αὐτό; Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα κολασθή-
10 σεσθε, καὶ ἐκεῖ. Ὅσα μὲν οὖν ἐβλασφημήσατε κατ' ἐμοῦ, φησί,
πρὸ τοῦ πάθους, ἀφήμι ὑμῖν, καὶ αὐτὸ δὲ τοῦ σταυροῦ τὸ τόλμη-
μα. Ὅσα δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀμαρτάνετε, ἐὰν μὴ μετανοή-
σητε, καὶ ὧδε κολασθήσεσθε, καὶ ἐκεῖ· καὶ γάρ οἱ μὲν ἀνθρώπων
καὶ ἐνταῦθα κολάζονται, καὶ ἐκεῖ, ὡς οἱ Σοδομίται, καὶ οὗτοι
15 αὐτοί. Καὶ γάρ καὶ ἐνταῦθα ἔδωκαν δίκην, ἥνικα ἔπαθον τὰ ἀνή-
κεστα ἐκεῖνα τῆς πόλεως αὐτῶν ἀλώσης, καὶ ἐκεῖ χαλεπωτάτην
ὑπομενοῦσιν. Οἱ δὲ ἐκεῖ μόνον, ὡς ὁ πλούσιος. Οἱ δὲ ἐνταῦθα
μόνον, ὡς ὁ πεπορνευκῶς παρὰ Κορινθίους. Οἱ δὲ οὔτε ἐνταῦθα,
οὔτε ἐκεῖ, ὡς τινες προφήται καὶ ἀπόστολοι.*

20 *Βασιλείου ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.*
*Ἐκεῖνος βλασφημεῖ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ τὰς ἐνεργείας
καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸ ἐναντίον ἐπιφημίζων,
ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοί, τὸν μὲν σπονδαῖον πολλάκις ριποκιν-
δύνως κενόδοξον καὶ νόθον ἀποκαλοῦντες, τὸν δὲ ζῆλον ἀγαθὸν
25 ἐπιδεικνύμενον, ὀργίλον, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἐν ὑπονοίαις κατα-
ψευδόμενοι*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΗ΄.

*Πῶς νοητέον ὃ εἶπεν ὁ Κύριος, «Ἐὰν μὴ ἀπέλθω, ὁ
Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται», ἥδη δὲ τὸ Πνεῦμα
30 δίδωσι τοῖς ἀποστόλοις διὰ τοῦ ἐμφυσηματος;*

82. Λουκᾶ 12, 10.

83. Λουκᾶ 16, 23.

84. Α' Κορ. 5, 2 ἐ.

85. Ἰω. 16, 7.

ΕΡΩΤΗΣΗ 147η

Γιατί κάθε βλασφημία τῶν ἀνθρώπων θὰ συγχωρηθεῖ, ἐνῶ ἡ βλασφημία κατὰ τοῦ Πνεύματος δὲν θὰ συγχωρηθεῖ⁸²;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Πολλά, λέγει, εἶπατε ἐναντίον μου, ὅτι εἶμαι ἀπατεώνας καὶ ἀντίθεος. Αὐτὰ λοιπὸν σᾶς τὰ λέγω, χωρὶς νὰ ἀπαιτῶ νὰ τιμωρηθεῖτε. Γιατί, ἔστω, γιὰ μένα ἀμφιβάλλετε, ἐπειδὴ φέρω σῶμα. Γιατί ὅμως ἀμαρτάνετε καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμά; Μήπως εἶστε ἐτοιμοὶ νὰ μοῦ πεῖτε καὶ γι' αὐτό, Τὸ ἀγνοοῦμε; Ἐξαιτίας λοιπὸν αὐτοῦ θὰ τιμωρηθεῖτε καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ὅσες λοιπὸν, λέγει, βλασφημίες εἶπατε ἐναντίον μου πρὶν ἀπὸ τὸ πάθος, θὰ σᾶς συγχωρηθοῦν, ἀκόμα καὶ αὐτὸ τὸ τῶλμημα τῆς σταύρωσης. Ὅσες ὅμως ἀμαρτίες κάνετε εἰς βάρος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀν δὲν μετανοήσετε, καὶ ἐδῶ θὰ τιμωρηθεῖτε καὶ ἐκεῖ. Γιατί ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐδῶ κολάζονται καὶ ἐκεῖ, ὅπως οἱ Σοδομίτες. Τὸ ἴδιο καὶ αὐτοί. Γιατί καὶ ἐδῶ τιμωρήθηκαν, τότε πού ἔπαθαν τὰ ἀνυπόφορα δεινὰ τῆς πόλης τους πού καταστράφηκε, καὶ ἐκεῖ θὰ ὑποστοῦν πιὸ φοβερὴ τιμωρία. Ἄλλοι πάλι θὰ τιμωρηθοῦν μόνο ἐκεῖ, ὅπως ὁ πλούσιος⁸³. Ἄλλοι μόνο ἐδῶ, ὅπως ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς Κορινθίους πού εἶχε πορνεύσει⁸⁴. Καὶ ἄλλοι, τέλος, δὲν τιμωροῦνται οὔτε ἐδῶ, οὔτε ἐκεῖ, ὅπως μερικοὶ προφῆτες καὶ ἀπόστολοι.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά.

Στὸ ἅγιο Πνεῦμα βλασφημεῖ ἐκεῖνος πού διαδίδει ἀντίθετα πρὸς τὶς ἐνέργειες καὶ τοὺς καρπούς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πράγμα πού παθαίνουν πολλοί, οἱ ὅποιοι τὸν ἄξιον πολλὰς φορὰς ριψοκίνδυνα τὸν ὀνομάζουν κενόδοξον καὶ νόθον, ἐνῶ ἐκεῖνον πού δείχνει ζῆλο στὸ καλό, ψευδόμενοι τὸν ὀνομάζουν ὀξύθυμο, ὑπαινισσόμενοι καὶ ἄλλα παρόμοια.

ΕΡΩΤΗΣΗ 148η

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε αὐτὸ πού εἶπε ὁ Κύριος, «Ἐὰν δὲν φύγω, ὁ Παράκλητος δὲν θὰ ἔρθει»⁸⁵, ἐνῶ ἤδη μὲ τὸ φύσημά του ἔδωσε στοὺς ἀποστόλους τὸ Πνεῦμα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Διὰ μὲν τοῦ ἐμφυσηματος ἐξουσίαν καὶ χάριν πνευματικὴν παρέχει αὐτοῖς πρὸς τὸ ἀφιέναι ἁμαρτήματα· ἐπάγει γάρ, «Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται· ἄν τινων κρατῆτε, κεκρά-
5 τηται». Διὰ δὲ τῆς ἐπιφοιτήσεως τῆς ἐν τῇ Πεντηκοστῇ, τὴν τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ χάριν καὶ τὴν τῶν σημείων ἐνέργειαν παρέχει. Διό φησιν· «Ἑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ», καὶ «Λύψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος ἐφ' ὑμᾶς». Πρὸ γὰρ τοῦ πάθους, οὐ Πνεύματι ἁγίῳ τὰς ἰάσεις ἐποιοῦν οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ τῇ παρὰ
10 Χριστοῦ ἐξουσία καὶ προστάξει· «Οὐπω», γάρ, φησὶν, «ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη», δεδόξασται δέ, ἐγγεγε-
μένος ἐκ νεκρῶν.

Εὐσεβίου, ἐκ τοῦ πρὸς Μαρίνον.

Τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐμπνευσθὲν Πνεῦμα ἅγιον τοῖς ἀπο-
15 στόλοις λυτικὸν καὶ συγχωρητικὸν ἦν πάσης ἁμαρτίας, τὸ δὲ ἐπαγγελτὸν τὸ βαπτισθῆναι αὐτοὺς ἁγίῳ Πνεύματι καὶ μετασχεῖν δυνάμεως ἐνεργημάτων, ἐνεργητικὴν μὲν τῶν μελλόντων δι' αὐτῶν ἀποτελεῖσθαι θαυμάτων, ἐνστατικῶς δὲ καὶ μαρτυρικῶς τῶν μελλόντων αὐτοῖς ἐπανίστασθαι κινδύνων. Πρὸ γὰρ ταύτης τῆς
20 δυνάμεως κηρύττειν αὐτοὺς τοῖς ἔθνεσιν οὐκ ἐβούλετο, ἀλλ' ἐκδέχεσθαι καὶ περιμένειν αὐτὴν ἐξ ὕψους μετασχεῖν. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος τὸ χάρισμα ἰδίως ἀφορίζων τῶν λοιπῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐδίδασκε λέγων· «Ἄλλα δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων»· καὶ ἡ προφητεία φησί· «Κύριος δώσει ρῆμα τοῖς εὐ-
25 αγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ», ἧς δυνάμεως ὅτε μήπω μετεῖχον, ἠρνήσαντο αὐτὸν πάντες, καὶ ἐσκανδαλίσθησαν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους· Ὅτε δὲ μετέσχον αὐτῆς πάντες ἐπέστρεψαν ταῖς ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρίαις τε καὶ ὁμολογίαις· ἀνακαινίζων γὰρ τὸ ἀνθρώπινον ὁ Κύριος, καὶ ἦν ἀπώλεσε χάριν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ταύτην

86. Ἰω. 20, 23.

88. Ὁπ. π.

87. Πράξ. 2, 5.

89. Ἰω. 7, 39.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Με τὸ φύσημά του τοὺς ἔδωσε ἐξουσία καὶ πνευματικὸ χάρισμα γιὰ νὰ συγχωροῦν ἁμαρτίες. Γιατὶ προσέθεσε· «Ἐὰν συγχωρήσετε τὶς ἁμαρτίες κάποιων, θὰ εἶναι συγχωρημένες. Ἐὰν πάλι κάποιων δὲν τὶς συγχωρήσετε, θὰ μένουν ἀσυγχώρητες»⁸⁶. Ἐνῶ μὲ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς τοὺς δίνει τὸ χάρισμα τοῦ βαπτίσματος τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴ δύναμη νὰ κάνουν θαύματα. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἔσεῖς ὅμως θὰ βαπτιστεῖτε μὲ Πνεῦμα ἅγιο»⁸⁷, καὶ· «Θὰ λάβετε δύναμη μὲ τὴν ἔλευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπάνω σας»⁸⁸. Γιατὶ, πρὶν ἀπὸ τὸ πάθος οἱ ἀπόστολοι δὲν ἔκαναν τὶς θεραπείες μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐξουσία καὶ διαταγὴ τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ λέγει, «Δὲν εἶχαν λάβει ἀκόμα ἅγιο Πνεῦμα, ἀφοῦ ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχε ἀκόμα δοξαστεῖ»⁸⁹, καὶ δοξάστηκε ὅταν ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροῦς.

Τοῦ Εὐσεβίου, ἀπὸ τὸν Λόγο του Πρὸς τὸν Μαρίνο.

Τὸ ἅγιο Πνεῦμα ποὺ ὁ Χριστὸς φύσηξε στοὺς ἀποστόλους, ἦταν Πνεῦμα ποὺ ἔλυνε καὶ συγχωροῦσε κάθε ἁμαρτία. Ἐνῶ ἡ ὑπόσχεση ἀφοροῦσε τὸ Πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖο θὰ βαπτίζονταν καὶ θὰ ἀποκτοῦσαν δύναμη γιὰ νὰ κάνουν τὰ θαύματα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ κάνουν οἱ ἴδιοι, καὶ νὰ προβάλλουν ἀντίσταση καὶ νὰ ἀντιμετωπίζουν μαρτυρικὰ τοὺς κινδύνους ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ξεσπάσουν ἐναντίον τους. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὴ δύναμη αὐτὴ δὲν ἠθέλε νὰ κηρύττουν αὐτοὶ σὰ ἔθνη, ἀλλὰ νὰ περιμένουν νὰ τὴν λάβουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ⁹⁰. Αὐτὸ ἄλλωστε δίδασκε καὶ ὁ Ἀπόστολος, διακρίνοντας τὸ χάρισμα ἀπὸ τὶς ὑπόλοιπες ἐνέργειες τοῦ ἁγίου Πνεύματος, λέγοντας· «Σὲ ἄλλον δίνονται θαυματουργικὲς δυνάμεις»⁹¹, καὶ ἡ προφητεία λέγει· «Ὁ Κύριος θὰ δώσει λόγο σὲ ἐκείνους ποὺ κηρύττουν τὸ Εὐαγγέλιο μὲ πολλὴ δύναμη»⁹², τὴν ὁποία δύναμη, ὅταν ἀκόμα δὲν τὴν εἶχαν, τὸν ἀρνήθηκαν ὅλοι, καὶ σκανδαλίστηκαν τὴν ὥρα τοῦ πάθους. Ὅταν ὅμως τὴν ἔλαβαν, ἐπέστρεψαν ὅλοι μαρτυρώντας καὶ ὁμολογώντας γι' αὐτόν. Γιατὶ ὁ Κύριος, ἀνανεώνοντας μὲ τὸ φύσημα τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ποὺ τὴν εἶχε χάσει, ξαναδίνοντάς

90. Πράξ. 1, 8.

91. Α' Κορ. 12, 10.

92. Ψαλμ. 67, 12.

πάλιν ἀποδιδούς, ἐνεφύσησεν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν μαθητῶν, λέγων· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΘ΄.

Τί ἐστὶν ὁ κριτῆς τῆς ἀδικίας;

5

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Λεγέτω Δαβίδ· «Ὁ Θεὸς κριτῆς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος» καὶ ὅτι «Οὔτε ἀπὸ ἐξόδων, οὔτε ἀπὸ δυσμῶν, οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὄρέων, ὅτι ὁ Θεὸς κριτῆς ἐστὶ». Κριτῆς τις ἦν ἐνι τινὶ πόλει. Ποία πόλει; ἢ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ αὕτη ἢ πόλις μίμη-
 10 μά ἐστὶ; «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἢ πόλις τοῦ Θεοῦ». Αὕτη ἢ πόλις μίμημά ἐστὶ τῆς οὐρανίου πόλεως, περὶ ἧς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· «Ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὄρει, Θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ». – «Κριτῆς τις ἦν, μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενος, μήτε ἄνθρωπον ἐντροπέμενος»· ὁ γὰρ Θεὸς οὔτε Θεὸν ἔχει,
 15 ὃν φοβηθήσεται, οὔτε ἄνθρωπον, ὃν ἐντραπήσεται· προσωποληψία γὰρ παρ’ αὐτῷ οὐκ ἐστὶ. «Χήρα δέ τις ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη». Πᾶσα γὰρ ψυχὴ ἐξουσιαστικὴ, ποτὲ μὲν τὸν διάβολον ἄνδρα ἔχουσα, καὶ ὡς ἀπορρίψασα, καὶ Χριστὸν ἐνστερνισαμένη, χήρα τυγχάνει καὶ δεῖται καθ’ ἐκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα τοῦ κριτοῦ,
 20 λέγουσα· «Ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου». Τίς δέ ἐστὶν ὁ ἀντίδικος, καθ’ οὗ ἐντυγχάνομεν πάντοτε, λεγέτω Πέτρος· «Τεκνία, γρηγορεῖτε, ὅτι ὁ ἀντίδικος ἡμῶν ὁ διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίῃ, «ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει». Τί δὲ εἶπεν ὁ κριτῆς; «Εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι, οὔτε
 25 ἄνθρωπον ἐντρέπομαι· ἀλλ’ οὖν γε ἀναστάς ἐκδικήσω αὐτήν, ἵνα μὴ ἐρχομένη ὑπωπιάξῃ με». Καὶ ἐπιφέρει ὁ Κύριος λέγων· «Ἀκούεις, τί λέγει ὁ κριτῆς τῆς ἀδικίας», καὶ οὐ δικαιοσύνης; Κριτῆς ἐστὶν ἀδίκων, «Δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ κεῖται».

93. Ἰω. 20, 22.

94. Ψαλμ. 7, 12.

95. Ψαλμ. 74, 7.

96. Ψαλμ. 86, 3.

97. Ἐβρ. 12, 22.

98. Λουκᾶ 18, 2.

99. Ὅπ. π. 3.

τους τὴ χάρη αὐτῆ, φύσηξε στὰ πρόσωπα τῶν μαθητῶν, λέγοντας· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο»⁹³.

ΕΡΩΤΗΣΗ 149η

Τί εἶναι ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ Δαβὶδ λέγει· «Ὁ Θεὸς εἶναι κριτὴς δίκαιος καὶ δυνατὸς καὶ ἀνεξίκακος»⁹⁴, καὶ ὅτι, «Οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνατολή, οὔτε τὴ δύση, οὔτε ἀπὸ τὰ ἔρημα βουνὰ μπορεῖτε νὰ ξεφύγετε, γιατί ὁ Θεὸς εἶναι κριτῆς»⁹⁵. Ὑπῆρχε κάποιος κριτὴς σὲ μιὰ πόλη. Σὲ ποιά πόλη; Ἡ μήπως εἶναι ἀπομίμηση τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἢ πόλη αὐτῆ; «Δοξασιμένα λόγια εἰπώθησαν γιὰ σένα, πόλη τοῦ Θεοῦ»⁹⁶. Αὐτὴ ἢ πόλη εἶναι ἀπομίμηση τῆς οὐράνιας πόλης, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Σεῖς ὅμως ἔχετε προσέλθει στὸ ὄρος Σιών, στὴν πόλη τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, στὴν ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ»⁹⁷. «Ὑπῆρχε ἓνας κριτῆς, ὁ ὁποῖος οὔτε τὸν Θεὸ φοβόταν, οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ντροπέταν»⁹⁸, γιατί ὁ Θεὸς οὔτε Θεὸ ἔχει γιὰ νὰ φοβηθεῖ, οὔτε ἄνθρωπο νὰ ντραπεῖ, καθόσον δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν μεροληψία. «Ὑπῆρχε ὅμως καὶ μιὰ χήρα στὴν πόλη ἐκείνη»⁹⁹. Γιατί κάθε ψυχὴ αὐτεξούσια, ἢ ὁποία εἶχε ἄνδρα τὸν διάβολο καὶ τὸν ἀπαρνήθηκε καὶ ἐνστερνίστηκε τὸν Χριστό, εἶναι χήρα, καὶ παρακαλεῖ κάθε μέρα καὶ νύχτα τὸν κριτῆ, λέγοντας· «Δὸς μου τὸ δίκαιό μου ἀπὸ τὸν ἀντίδικό μου»¹. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ ἀντίδικος, ἐναντίον τοῦ ὁποίου παρακαλοῦμε πάντοτε, μᾶς τὸ λέγει ὁ Πέτρος· «Παιδιὰ μου, νὰ εἴστε ἄγρυπνοι, γιατί ὁ ἀντίδικός μας διάβολος τριγυρίζει σὰν λιοντάρη ποῦ οὐρλιάζει, ζητώντας νὰ βρεῖ κάποιον νὰ τὸν καταπιεῖ. Ἀντισταθεῖτε σ' αὐτὸν μένοντας σταθεροὶ στὴν πίστη»². Καὶ τί εἶπε ὁ κριτῆς· «Ἄν καὶ δὲν φοβᾶμαι τὸν Θεό, οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ντρέπομαι, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἢ χήρα αὐτὴ ἔρχεται καὶ μὲ ἐνοχλεῖ, θὰ τῆς δώσω τὸ δίκαιό της»³. Καὶ ὁ Κύριος συνεχίζει λέγοντας· «Ἀκοῦς τί λέγει ὁ ἄδικος κριτῆς», καὶ ὄχι ὁ κριτῆς τῆς δικαιοσύνης; Εἶναι κριτῆς ἀδίκων, γιατί «Γιὰ τὸν δίκαιο δὲν ὑπάρχει νόμος»⁴.

1. Λουκᾶ 18, 3.

2. Α' Πέτρο. 5, 8.

3. Λουκᾶ 18, 4.

4. Α' Τιμ. 1, 9.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝ.

*Πῶς νοητέον· «Ὁ ἔχων ἰμάτιον, πωλησάτω αὐτό,
καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 *Τὴν κατ' αὐτοῦ ἔφοδον τῶν Ἰουδαίων γνωρίσαι τοῖς ἀποστό-
λοις ὁ Κύριος βουλόμενος, δι' αἰνίγματος τῆς μαχαίρας ἐδήλω-
σεν. Εἰπὼν γάρ, «Ἀγορασάτω μάχαιραν», ἐπήγαγεν· «Ὅτι δεῖ τὰ
γεγραμμένα περὶ ἐμοῦ τελεσθῆναι, ὅτι Μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη». Οὔτε οὖν
τελείως παρεσιώπησεν, ἵνα μὴ τῇ ἀθροῖα ἐφόδῳ ταρα-
10 χθῶσιν, οὔτε πάλιν τελείως ἐγνώρισεν, ἵνα μὴ δειλία τινὶ κατα-
σχεθῶσιν. Εἰπόντων δὲ τῶν μαθητῶν, «Ἴδού ὧδε μάχαιραι δύο»,
καὶ τὸ λεχθὲν μὴ συνιέντων, αὐτὸς φησιν· «Ἰκανὸν ἔστι». Καίτοι
οὐκ ἦν ἰκανόν· εἰ μὲν γὰρ ἀνθρωπίνη βοήθεια κεχρησθαι αὐτοῦς
ἐβούλετο, οὐδέ, εἰ ἕκατὸν ἦσαν μάχαιραι, ἰκανὸν ἦν. Εἰ δὲ μὴ
15 τοῦτο, καὶ αἱ δύο περιτταί. Καὶ ὅμως, οὐκ ἐξάλειψε τὸ αἶνιγμα.
Καὶ γὰρ πολλαχοῦ φαίνεται τοῦτο ποιῶν. Ἐπειδὴν δὲ μὴ νοήσω-
σι τὸ λεχθὲν, παρατρέχει τοῦτο, καὶ ἀφήσει τῇ τῶν πραγμάτων
ἐκβάσει τὸ μετὰ ταῦτα τὴν κατανόησιν τῶν εἰρημένων ἐπιτρέπων
λοιπόν, ὥσπερ καὶ ὅτε εἶπεν· «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ».*

20

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΑ'.

Πῶς ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Ὁ μὲν φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔστιν ὁ τὰς ἀτόπους ἐπιθυμίας
αὐτῆς ποιῶν, ὁ δὲ μισῶν αὐτήν ἔστιν ὁ μὴ εἰκὼν αὐτῇ τὰ βλά-
25 πτοντα κελευούσης. Ὁ δὲ θέλων σῶσαι αὐτήν, ἔστιν ὁ τὴν παρὰ τὸ
δέον σωτηρίαν τὴν ἐκ τῶν κινδύνων διαφυγὴν ἐφιέμενος· οὗτος
ἀπολέσει αὐτήν· ὥσπερ αὐτοῦ ἐν τοῖς κινδύνοις γινομένην ἀπώ-*

5. Λουκᾶ 22, 36.

7. Ὁπ. π. 38.

6. Ὁπ. π. 37.

8. Ὁπ. π.

ΕΡΩΤΗΣΗ 150ή

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τό, «Αὐτός πού ἔχει ἰμάτιο
νὰ τὸ πουλήσει καὶ νὰ ἀγοράσει μαχαίρι»⁵;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Θέλοντας ὁ Κύριος νὰ κάνει γνωστή στοὺς ἀποστόλους τὴν ἐναντίον του ἐπίθεση τῶν Ἰουδαίων, τὴν ἔκανε γνωστή μὲ τὸν συμβολισμό τοῦ μαχαιριοῦ. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε «ἄς ἀγοράσει μαχαίρι», πρόσθεσε· «Διότι πρέπει νὰ ἐκπληρωθοῦν ὅσα εἶναι γραμμένα γιὰ μένα, δηλαδή, Συγκαταριθμήθηκε μεταξὺ τῶν ἀνόμων»⁶. Ὡστε λοιπὸν οὔτε τὸ ἀποσιώπησε τελείως, γιὰ νὰ μὴ ταραχθοῦν μὲ τὴν ξαφνικὴ ἔφοδο, οὔτε πάλι τοὺς τὴν ἔκανε τελείως γνωστή, γιὰ νὰ μὴ κυριευθοῦν ἀπὸ κάποια δειλία. Καὶ ὅταν οἱ μαθητὲς ἀπάντησαν, «Νὰ, ἐδῶ ὑπάρχουν δύο μαχαίρια»⁷, χωρὶς νὰ ἔχουν καταλάβει αὐτὸ πού τοὺς εἶπε, αὐτὸς ἀπάντησε· «Εἶναι ἀρκετὰ»⁸. Ἄν καὶ βέβαια δὲν ἦταν ἀρκετά. Γιατί, ἂν ἤθελε αὐτοὶ νὰ χρησιμοποιήσουν ἀνθρώπινη βία, δὲν ἔφταναν οὔτε καὶ ἕκατὸ μαχαίρια ἂν ὑπῆρχαν. Ἐὰν πάλι δὲν ἤθελε αὐτό, τότε καὶ τὰ δύο ἦταν περιττά. Καὶ ὅμως δὲν ἐξήγησε τὸ αἴνιγμα. Αὐτὸ ἄλλωστε ἐμφανίζεται νὰ τὸ κάνει σὲ πολλὲς περιπτώσεις. Ὅταν δηλαδή δὲν καταλαβαίνουν αὐτὸ πού εἶπε, τὸ ξεπερνᾶει, καὶ ἀφήνει μὲ τὴν ἔκβαση τῶν πραγμάτων νὰ κατανοηθοῦν αὐτὰ πού εἶπε, ὅπως καὶ ὅταν εἶπε· «Γκρεμίστε τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ»⁹.

ΕΡΩΤΗΣΗ 151η

Μὲ ποιὸν τρόπο αὐτὸς πού ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴ του,
θὰ τὴ χάσει¹⁰;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Αὐτὸς πού ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴ του εἶναι ἐκεῖνος πού ἱκανοποιεῖ τίς ἄτοπες ἐπιθυμίες της, ἐνῶ αὐτὸς πού τὴ μισεῖ, εἶναι ἐκεῖνος πού δὲν ὑποχωρεῖ σ' αὐτήν, ὅταν διατάζει αὐτὰ πού βλάπτουν. Αὐτὸς πάλι πού θέλει νὰ τὴ σώσει, εἶναι ἐκεῖνος πού, περισσότερο ἀπὸ τὴν ὅσο πρέπει σωτηρία της, ἐπιθυμεῖ τὴ διαφυγὴ της ἀπὸ τοὺς κινδύνους.

9. Ἰω. 2, 19.

10. Ἰω. 12, 25.

λειαν, σωτηρίαν ὠνόμασεν. «Οὗτος», γάρ, φησίν, «εὕρισκει αὐ-
τὴν εἰς ζωὴν αἰώνιον».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΒ΄.

Πῶς νοητέον τὴν τοῦ Κυρίου τριήμερον ταφὴν
καὶ ἀνάστασιν;

5

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ ΣΕΒΗΡΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Ἐκάστην ἡμέραν ἀφ' ἑσπέρας ἀριθμεῖν εἰώθαμεν, καὶ μετὰ
τῆς προλαβούσης νυκτὸς εἰς ἓν συνάπτειν. Οὕτω γάρ καὶ ἐν τῇ
ἐξόδῳ τὸ Πάσχα καὶ τὴν τῶν Ἀζύμων ἑορτὴν διαταπτόμενος ὁ
10 Μωυσῆς ἔφησεν «Ἀρχομένης τῆς τεσσαρεσκαδεκάτης τοῦ πρώ-
του μηνός, ἀφ' ἑσπέρας ἔδεσθε ἄζυμα», καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἑξῆς
ἡμέρας ἀπὸ τῆς προλαβούσης ἑσπέρας ἠρίθμησε, καὶ τοῦ Σαβ-
βάτου δὲ τὴν ἀργίαν οὕτω παρέδωκεν, ὥστε τὴν προλαβοῦσαν
νύκτα καὶ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν σχολὴν ἄγειν· καὶ δηλοῦσιν Ἰου-
15 δαῖοι, μέχρι καὶ τήμερον τοῦτο φυλάττοντες, καὶ οὐ τὴν μετὰ τὸ
Σάββατον, ἀλλὰ τὴν πρὸ τοῦ Σαββάτου νύκτα τῇ ἀργίᾳ καὶ τῇ
σχολῇ τιμῶντες. Καὶ ἡμεῖς δὲ τὴν κατὰ τὴν Κυριακὴν ἡμέραν, τὴν
προλαβοῦσαν νύκτα τιμῶμεν, ὡς τῇ ἡμέρᾳ τῇ μιᾷ συναπτομένην,
καὶ οὐ τὴν ἐφεξῆς νύκτα. Ἐκαστον γάρ νυχθήμερον ἓν, ὡς ἂν τις
20 εἴπῃ, σῶμά ἐστι, καὶ ὅπερ ἂν τις ποιήσῃ ἐν μιᾷ τῶν εἰκοσιτεσσά-
ρων ὥρῶν, ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ πάσῃ λέγεται πεπραχέναι τὸ πρᾶγμα.
Οἷον ὅταν τις μικρὰν ἀποδημίαν στείλαμενος, εἰς τὴν ἰδίαν ἐπι-
στρέψοιεν πατρίδα καὶ πόλιν, ἢ ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἢ τῇ τρίτῃ τῆς
ἐβδομάδος ἡμέρα ἢ ὥρα, πάντες λέγουσιν, ὡς Ὁ δεῖνα τῇ δευτέρᾳ
25 παρεγένετο, ἢ τῇ τρίτῃ· καὶ τὴν πᾶσαν ἡμέραν, ἣτις ἐστὶ μία μετὰ
τῆς προλαβούσης νυκτὸς, τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ προσλογίζονται.

Χρὴ οὖν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἡμᾶς σκοπεῖν τῆς τριήμερου
ταφῆς, τῆς εἰς τὸν ἄδην καταβάσεως τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ Λό-
γου, ἐξ οὗ κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς. Γέγονε δὲ
30 μετὰ τὴν ἔκπνευσιν «καταβάς εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς», ὡς
φησιν ὁ Ἀπόστολος. Ἀπὸ ἐκπνεύσεως τοίνυν ἀριθμητέον τὰ τρία

11. Ὁπ. π.

12. Ἐξ. 12, 18.

13. Ἐφ. 4, 9.

Αὐτὸς θὰ τὴ χάσει, ἀφοῦ τὸν χαμὸ τῆς, στοὺς κινδύνους τὸν ὀνόμασε σωτηρία. Γιατὶ λέγει, «αὐτὸς θὰ τὴ βρεῖ στὴν αἰώνια ζωὴ¹¹.

ΕΡΩΤΗΣΗ 152η

**Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὴν τριήμερη ταφὴ
καὶ ἀνάσταση τοῦ Κυρίου;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΕΒΗΡΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Τὴν καθὲ ἡμέρα συνηθίσαμε νὰ τὴν ὑπλογίζουμε ἀπὸ τὴν νύχτα, καὶ τὴν συνδέουμε μὲ τὴν νύχτα ποὺ προηγήθηκε. Ἔτσι λοιπὸν καὶ στὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου ὁ Μωυσῆς, ὀρίζοντας τὸ Πάσχα καὶ τὴ γιορτὴ τῶν ἀζύμων, εἶπε· «Ὅταν ἀρχίζει ἡ δεκάτη τετάρτη τοῦ πρώτου μηνός, ἀπὸ τὸ βράδυ νὰ τρώτε ἄζυμα»¹², καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς ἡμέρας ποὺ ἀκολουθοῦσε τὴν ὑπολόγισε ἀπὸ τὴν προηγούμενη νύχτα, καὶ τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου ἔτσι τὴν παρέδωσε, ὥστε τὴν νύχτα ποὺ προηγήθηκε καὶ τὴν ἡμέρα ποὺ ἀκολουθεῖ νὰ ἀργοῦν. Καὶ τὸ φανερῶνουν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι καὶ μέχρι σήμερα τὸ διατηροῦν αὐτό, τιμώντας ὄχι τὴν μετὰ τὸ Σάββατο νύχτα, ἀλλὰ τὴν πρὶν ἀπὸ τὸ Σάββατο, μὲ ἀργία καὶ ἀνάπαυση. Ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς τὴν ἡμέρα τῆς Κυριακῆς, τὴ νύχτα ποὺ προηγήθηκε τὴν τιμᾶμε ὡς συνδεόμενη μὲ τὴν πρώτη ἡμέρα (τὴν Κυριακὴν), καὶ ὄχι τὴ νύχτα ποὺ ἀκολουθεῖ. Γιατὶ καθὲ νυχθήμερο, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ, ὅτι εἶναι ἓνα σῶμα, καὶ ὅ,τι κάνει κανεὶς σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς εἰκοσιτέσσερις ὥρες, λέγεται ὅτι τὸ ἔκανε ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Ὅπως γιὰ παράδειγμα, ὅταν κάποιος ποὺ ἔκανε σύντομο ταξίδι στὸ ἐξωτερικὸ καὶ ἐπιστρέψει στὴ πατρίδα καὶ στὴν πόλη του τὴ δευτέρα, ἢ τὴν τρίτη ἡμέρα ἢ ὥρα τῆς ἐβδομάδας, ὅλοι λένε, ὅτι ὁ τὰδε ἦρθε τὴ δευτέρα ἢ τὴν τρίτη. Καὶ ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα, ἢ ὁποῖα εἶναι μία μὲ τὴν νύχτα ποὺ προηγήθηκε, ὑπολογίζουν ὅτι ἔγινε ἡ ἐπιστροφή του.

Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς ἐκεῖνον τὸν χρόνον τῆς τριήμερης ταφῆς νὰ τὸν ὑπολογίζουμε ὡς χρόνον τῆς μετάθεσης στὸν ἄδη τοῦ σαρκωθέντος Λόγου τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὁποίου κατέβηκε στὴν καρδιὰ τῆς γῆς. Καὶ κατέβηκε, ἀφοῦ ἐξέπνευσε· «Κατεβαίνοντας στὰ κατώτατα μέρη τῆς γῆς»¹³, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος. Πρέπει δηλαδὴ νὰ ἀριθμοῦμε τὰ τρία νυχθήμερα ἀπὸ τότε ποὺ ἐξέπνευσε. Ἡ

νυχθήμερα· γέγονε δὲ ἡ ἔκπνευσις ἐν τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ τῆς Παρασκευ-
 ῆς, λειπομένων τῶν τριῶν ὥρῶν τῆς ἡμέρας Ἐπεὶ οὖν ἡ Παρα-
 σκευὴ τῇ προλαβούσῃ νυκτὶ συνάπτεται κατὰ τὴν ἐν τῇ Γραφῇ
 παραδεδομένην συνήθειαν, πᾶσαν τὴν τῆς Παρασκευῆς ἡμέραν
 5 καὶ νύκτα λογιζόμεθα τὸν Κύριον ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς πεποικέν-
 ναι. Λοιπὸν δὲ μετὰ τὴν τοῦ ἡλίου δύσιν ἀρχὴν λαμβάνει τὸ Σάβ-
 βατον, καὶ ἡ αὐτοῦ νύξ παραλαμβάνει τὸ Σάββατον. Καὶ ἡ αὐτοῦ
 νύξ, ἦν καὶ Ἰουδαῖοι ἀγίαν τιμῶσιν. Ταύτην οὖν ὁ Κύριος μόνην
 μετὰ τῆς ἑξῆς συνημμένης ἡμέρας ἐν τοῖς καταχθονίοις πεποίηκε.
 10 Τοῦ δὲ Σαββάτου διαγενομένου, καὶ τῇ τοῦ ἡλίου δύσει περαιω-
 θέντος, ἤρξατο λοιπὸν ἡ νύξ τῆς Κυριακῆς. Τῇ δὲ νυκτὶ πάλιν, καὶ
 τῇ ἑφεξῆς ἡμέρᾳ κατὰ τὴν αὐτῆς συνήθειαν τῆς Γραφῆς, ἀκολού-
 θως προλογίζεται. Καὶ εὗρεθήσεται ὁ Κύριος ἐν τῷ τοιούτῳ νυ-
 χθημέρῳ τῆς Κυριακῆς ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν. Καὶ γὰρ ὁ τὴν ἀρχὴν
 15 τοῦ νυχθημέρου ποιήσας ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, τὸ πᾶν ἐκεῖ πεποι-
 ηκέναι νυχθημέρον λογισθήσεται· ἀπὸ μέρους γὰρ τὸ ὅλον γνωρί-
 ζεται. Διὰ τοῦτο τὴν μὲν Παρασκευὴν ἐκ τοῦ τελευταίου μέρους
 τοῦ νυχθημέρου πεποίηκεν ἐν τοῖς καταχθονίοις ὁ Κύριος, τὴν δὲ
 Κυριακὴν ἐκ τοῦ μέρους τοῦ πρώτου. Τὸ δὲ Σάββατον ὅλον, δι'
 20 ὅλου τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὥρῶν πένθους ἀποτελῶν ἡμέραν τὴν
 Ἰουδαϊκὴν ἑορτήν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΓ΄.

Εἰ συμφωνοῦσιν οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ
 περὶ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως, ἢ οὐ;

25

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τεσσάρων ὄντων καιρῶν καὶ τοσαύτων ἀφίξεων, καθ' ἃς ἐπὶ
 τὸ μνήμα ἦλθον αἱ γυναῖκες, ἕκαστον εὐαγγελιστὴν ἓνα καιρὸν ὠ-
 κονόμησε γράψαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος τὰς
 ὀψὲ Σαββάτων παραγενομένας ἐπὶ τὸ μνήμα ἰστόρησε, καὶ ἓνα
 30 ἄγγελον καταβεβηκότα ἐξ οὐρανοῦ καὶ τὸν λίθον ἀποκυλίσαντα.
 Ὁ δὲ Ἰωάννης Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν ἐν τῷ σκότῳ πρὸ τῆς ἔω
 ἐληλυθέναι μόνην συγγεγράψθαι, καὶ δύο ἄγγέλους ἔνδον τοῦ τά-
 φου θεάσασθαι. Λουκᾶς δὲ ἄλλας κατὰ τὸν ὄρθρον. Μάρκος δὲ

ἐκπνοή ἔγινε τὴν ἐνάτη ὥρα τῆς Παρασκευῆς, ἐνῶ ὑπολείπονταν τρεῖς ὥρες τῆς ἡμέρας. Ἐφοῦ λοιπὸν ἡ Παρασκευὴ συνδέεται μὲ τὴ νύχτα ποῦ προσηγήθηκε, σύμφωνα μὲ τὴν παραδομένη συνήθεια τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὑπολογίζουμε ὅτι ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα τῆς Παρασκευῆς ὁ Κύριος τὴν πέρασε μέσα στὴν καρδιά τῆς γῆς. Μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου ἀρχίζει τὸ Σάββατο, καὶ περιλαμβάνει καὶ τὴ νύχτα, τὴν ὁποία οἱ Ἰουδαῖοι τὴν τιμοῦν ὡς ἁγία. Αὐτὴ λοιπὸν τὴ νύχτα μόνο, μαζὶ μὲ τὴν ἡμέρα ποῦ ἀκολούθησε, ἔμεινε ὁ Κύριος στὰ καταχθόνια. Καὶ ὅταν κύλησε τὸ Σάββατο καὶ τελείωσε μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλίου, ἀρχισε ἡ νύχτα τῆς Κυριακῆς. Μὲ τὴ νύχτα πάλι, κατὰ τὴ συνήθεια τῆς Γραφῆς, ὑπολογίζεται καὶ ἡ ἡμέρα ποῦ ἀκολουθεῖ. Καὶ ἔτσι σ' αὐτὸ τὸ νυχθήμερο τῆς Κυριακῆς θά βρεθεῖ ὁ Κύριος ἀναστημένος ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ κατὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ νυχθήμερου ἔμεινε μέσα στὴν καρδιά τῆς γῆς, ὑπολογίζεται ὅτι ἔμεινε ἐκεῖ ὁλόκληρο τὸ νυχθήμερο, διότι τὸ ὅλο ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ ἐπὶ μέρος. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος τὴν Παρασκευὴ ἔμεινε κατὰ τὸ τελευταῖο μέρος τοῦ νυχθήμερου στὰ καταχθόνια, τὴν Κυριακὴ πάλι τὸ πρῶτο μέρος τοῦ νυχθήμερου, ἐνῶ τὸ Σάββατο ὁλόκληρο, κάνοντας τὴν Ἰουδαϊκὴ γιορτὴ ὅλες τὶς εἰκοσιτέσσερις ὥρες ἡμέρα πένθους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 153η

Ἐὰν συμφωνοῦν οἱ τέσσερις Εὐαγγελιστὲς γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, ἢ ὄχι.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπειδὴ τέσσερις εἶναι οἱ ὥρες καὶ τόσες οἱ ἀφίξεις τῶν γυναικῶν στὸ μνήμα, τὸ ἅγιο Πνεῦμα προνόησε ὥστε κάθε εὐαγγελιστῆς νὰ γράψει γιὰ μιὰ μόνο ὥρα. Ὁ Ματθαῖος λοιπὸν ἐξιστόρησε τὶς γυναῖκες ποῦ πῆγαν στὸ μνήμα ἀργὰ τὸ βράδυ, καὶ ἕναν ἄγγελο ποῦ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀποκύλισε τὴν πέτρα¹⁴. Ὁ Ἰωάννης ἔγραψε, ὅτι ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ πῆγε μόνη μέσα στὸ σκοτάδι πρὶν ἀνατελεῖ ὁ ἥλιος, καὶ εἶδε δύο ἀγγέλους¹⁵. Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει κάποιες ἄλλες γυναῖκες ποῦ πῆγαν κατὰ τὸν ὄρθρο¹⁶. Καὶ ὁ Μάρκος ἄλλες γυναῖκες ποῦ πῆγαν ὅταν εἶχε ἀνατελεῖ ὁ ἥλιος, μαζὶ

14. Ματθ. 28, 1 ἐ.

15. Ἰω. 20, 1 ἐ.

16. Λουκᾶ 24, 1 ἐ.

5 *έτέρας ανίσχοντος του ήλιου, συναναμεμιγμένων τινών και των ήδη παραγενομένων και τας μὲν δύο άνδρας έπιστάντες αύταις, τας δέ καθήμενον εν τοις δεξιοις νεανίσκον ιδειν· στολαίς δέ άπαντας ήμφιεσμένους λευκαίς. "Ωστε δύνασθαι τινα τη των και-*
10 πτασίαν άπαντες ειπόντες, ταύτην έφασαν εν διαφόροις καιροίς γεγενήσθαι, ουχ ενός μνημονεύσαντες άπαντες χρόνου, διαφωνίας ειχε μέμψιν ο λόγος. Ει δέ και οι καιροι διάφοροι και τα πρόσωπα, και αι των επιφανέντων όψεις ουχ αι αύται, του Θεου βουληθέν-
15 τος δια πολλών τρόπων πιστώσασθαι το θαύμα της αναστάσεως, και τών άλλων μη λεχθέν ιστόρησεν άλλος ευαγγελιστής, πώς ουκ έστιν ή διήγησις όλη καθαρά και πάσης μέμψεως έλευθέρα;

Έπειδή δέ πολλών Μαριών εν τοις Ευαγγελίοις φέρεται μνήμη, τρεις είναι τας πάσας γινώσκειν όφείλομεν, ως 'Ιωάννης συλλήθδην ήρίθμησεν, ειπόν· «Είστήκεισαν δέ παρά τών σταυρών
20 του 'Ιησου ή μήτηρ αυτού, και ή αδελφή της μητρος αυτού, Μαρία ή του Κλωπα, και Μαρία ή Μαγδαληνή». Μαριαν γάρ την 'Ιακώβου και 'Ιωσή μητέρα, παρά τοις άλλοις ευαγγελισταίς ώνο-
25 ρωθήναι τοις μισοφόνοις 'Ιουδαίοις, ως άνδρα της Παρθένου χρηματίσαι τον 'Ιωσήφ (αναγέγραπται και πατέρα του 'Ιησου), ούτω και 'Ιωσή και 'Ιακώβου, παιδων όντων του τέκτονος 'Ιωσήφ εκ προτετελευτηκυίας γυναικός, μήτηρ ή Θεοτόκος προσηγορευέτο
30 του Κυριου, έλεγον· «Ουχ ούτος έστιν ο του τέκτονος υίός; ουχ ή μήτηρ αυτού λέγεται Μαρία, και οι αδελφοι αυτού 'Ιάκωβος και 'Ιωσή και Σίμων και 'Ιούδας». Και δια τουτο ο μὲν 'Ιωάννης την

17. Μάρκ. 16, 1 έ.

18. 'Ιω. 19, 25.

και μέ μερικὲς ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ εἶχαν πάει νωρίτερα. Καὶ οἱ δύο βέβαια εἶδαν δύο ἄνδρες ποὺ ἐμφανίστηκαν μπροστά τους, ἄλλες εἶδαν ἓνα νέον νὰ κάθεται στὰ δεξιά, ὅλοι ὅμως φοροῦσαν στολὲς λευκὲς¹⁷. Ὡστε μπορεῖ κάποιος μὲ τὴ σειρὰ τῶν ὥρῶν, μὲ αὐτὰ ποὺ ἔγραψε ὁ καθένας, νὰ συνθέσει μιὰ ἁρμονία καὶ ἓνα σῶμα ὅλης τῆς ἱστορίας, σὰν νὰ τὰ ἔγραψε ὅλα ἓνας, καὶ ὄχι πολλοί. Γιατί, ἐὰν οἱ τέσσερις εὐαγγελιστὲς ἀνέφεραν μιὰ μόνον ἀφιξὴ τῶν γυναικῶν, ἢ ὁποῖα ἔγινε τὸν ἴδιο χρόνο, καὶ ἔλεγαν ὅτι οἱ ἴδιοι ἄγγελοι ἐμφανίστηκαν, ἢ ἂν ἔλεγαν ὅλοι, ὅτι ἔγινε μία καὶ μόνον ἐμφάνιση, δηλαδὴ ὄραμα, καὶ ἔγινε σὲ διαφορετικὸ χρόνο, χωρὶς νὰ ἀναφέρουν ὅλοι τὸν ἴδιο χρόνο, τότε ὁ λόγος τους θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει ὑπόνοια διαφωνίας. Ἐφόσον ὅμως καὶ τὰ χρονικὰ σημεῖα εἶναι διαφορετικὰ καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ οἱ ἐμφανίσεις τῶν προσώπων δὲν εἶναι ἴδιες, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς θέλησε μὲ πολλοὺς τρόπους νὰ βεβαιώσῃ τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως, καὶ αὐτὸ ποὺ δὲν εἶπε ὁ ἓνας τὸ ἐξιστόρησε ὁ ἄλλος εὐαγγελιστῆς, πῶς ὅλη ἡ διήγησις δὲν εἶναι καθαρὴ καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε κατηγορία;

Ἐπειδὴ ὅμως στὰ Εὐαγγέλια ἀναφέρονται πολλὲς Μαρίες, πρέπει νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ὅλες εἶναι τρεῖς, τὶς ὁποῖες ὁ Ἰωάννης τὶς ἀπαριθμεῖ μαζί, λέγοντας: «Στέκονταν κοντὰ στὸν σταυρὸ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μητέρα του καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητέρας του, ἡ Μαρία ἡ γυναῖκα τοῦ Κλωπᾶ, καὶ ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ»¹⁸. Καθόσον Μαρία, ἡ μητέρα τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἰωσή, ποὺ ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους εὐαγγελιστὲς, γνωρίζουμε ὅτι εἶναι ἡ Θεοτόκος. Γιατί, γιὰ νὰ ἐπισκιαστεῖ τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας καὶ ἡ θεία γέννησις, καὶ νὰ μὴ φανερωθεῖ στοὺς δολοφόνους Ἰουδαίους, ὡς ἄνδρας τῆς Μαρίας διετέλεσε ὁ Ἰωσήφ, ἀλλὰ ἀναγράφεται καὶ ὡς πατέρας τοῦ Ἰησοῦ. Ἔτσι καὶ τοῦ Ἰωσή καὶ Ἰακώβου, ποὺ ἦταν παιδιὰ τοῦ ξυλουργοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ γυναῖκα τοῦ ποὺ εἶχε πεθάνει, ἡ Θεοτόκος ὀνομαζόταν μητέρα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, βλασφημώντας ἐναντίον τοῦ Κυρίου, ἔλεγαν: «Αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ γιὸς τοῦ ξυλουργοῦ; Ἡ μητέρα του δὲν λέγεται Μαρία καὶ οἱ ἀδελφοὶ του Ἰάκωβος καὶ Ἰωσή καὶ Σίμωνας καὶ Ἰούδας;»¹⁹. Καὶ γι' αὐτὸ ὁ Ἰωάννης, αὐτὴν

19. Ματθ. 13, 55.

παρὰ τὸν σταυρὸν ἐστῶσαν, οἷα δὴ μετὰ παρησιίας θεολογῶν, μητέρα τοῦ Κυρίου προσηγόρευσεν, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν εὐαγγελιστῶν, τὰ πολλὰ περὶ τὴν οἰκονομίαν ἀσχοληθέντες, οἰκονομικῶς αὐτὴν Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴ ἐπωνόμασαν· αὐτοὶ γὰρ ἦσαν οἱ πρώτοι καὶ ἐπίσημοι παῖδες τοῦ Ἰωσήφ. Ἔστι δὲ αὐτὴν παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς, καὶ ἐκ τοῦ ἐνὸς μόνου τῶν παιδῶν τοῦ Ἰωσήφ ὀνομαζομένην εὐρεῖν Μαρίαν τοῦ Ἰακώβου, καὶ Μαρίαν τοῦ Ἰωσή. Ὁ δὲ Μάρκος Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴ μητέρα εἶπεν αὐτὴν, ἐπεὶπερ ἦν καὶ ἄλλος Ἰάκωβος τοῦ Ἀλφαίου ἐκ τῶν δώδεκα.

10 **Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, ἐκ τῶν Παναρίων.**

Ὁ Ἰωσήφ ἀδελφὸς ἦν τοῦ Κλωπᾶ· ἀμφότεροι γὰρ ἀπὸ Ἰακώβου τοῦ ἐπίκλην Πάνθηρος γεννηθέντες. Ἔσχε δὲ ὁ Ἰωσήφ γυναῖκα Σαλώμην ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἐξ ἧς ἐτέχθησαν αὐτῷ παῖδες ἕξ, τέσσαρες μὲν ἄρρενες, καὶ δύο θήλειαι. Καὶ ἦν πρωτότοκος 15 Ἰάκωβος, ὁ ἐπικληθεὶς δίκαιος, εἶτα Ἰωσὴ καλούμενος, ἔπειτα Σιμεὼν, μεθ' ὧν ὁ Ἰούδας, καὶ εἶθ' οὕτως ἡ Μαρία καὶ ἡ Σαλώμη. Ἡ δὲ Μαρία λαβοῦσα τὸν Κλωπᾶν ἄνδρα, ὡς ἀδελφὴ ἐχρημάτιζε τῆς Θεοτόκου Μαρίας. Ὅθεν φησὶν ὁ Ἰωάννης, «Εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μη- 20 τρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ».

Εὐσεβίου, ἐκ τῶν πρὸς Μαρίνον.

Τρεῖς γοῦν τὰς πάσας Μαρίας τῷ πάθει τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν εὐρίσκομεν. Πρώτην μὲν τὴν Θεοτόκον· δευτέραν δὲ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Μαρίαν τὴν τοῦ Κλωπᾶ· καὶ τρί- 25 τὴν τὴν Μαγδαληνὴν. Τινὲς δὲ φασιν, ἐξ αὐτῶν δύο εἶναι Μαγδαληνάς, μίαν μὲν τὴν ὀψὲ Σαββάτων παρὰ τῷ Ματθαίῳ, ἑτέραν δὲ τὴν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ πρωίας ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐλθοῦσαν. Ταύτην δὲ εἶναι τὴν καὶ Μάρκῳ δηλουμένην, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαμόνια· ὡς γὰρ οὔσης καὶ ἑτέρας, φησὶν, οὐ τοιαύτης Μαγδα- 30 ληνῆς ἐτήρησεν ὁ Μάρκος τοῦτο εἰπὼν· «Ἀναστὰς δὲ πρωὶ τῆ

20. Μάρκ. 15, 40.

21. Ἰω. 19, 25.

22. Ματθ. 28, 1.

23. Ἰω. 20, 1.

πού στεκόταν κοντά στον σταυρό, θεολογώντας με παρρησία, την όνόμασε μητέρα του Κυρίου. Ένω οι υπόλοιποι ευαγγελιστές, που άσχολήθηκαν πολύ με τή θεία οικονομία, την όνόμασαν κατ' οικονομίαν μητέρα του Ιακώβου και του Ιωσή. Γιατί αυτά ήταν τα πρώτα και έπίσημα παιδιά του Ιωσήφ. Μπορούμε όμως να την βρούμε στους ευαγγελιστές να αναφέρεται και από ένα μόνο παιδί του Ιωσήφ, Μαρία του Ιακώβου, και Μαρία του Ιωσή. Ο Μάρκος μάλιστα την όνομάζει μητέρα του Ιακώβου του μικρού και του Ιωσή²⁰, επειδή υπήρχε και άλλος Ιάκωβος, υίός του Αλφαίου, ένας από τους δώδεκα άποστόλους.

Του άγίου Έπιφανίου, από τὸ Πανάριον.

Ο Ιωσήφ ήταν άδελφός του Κλωπᾶ, γιατί και οι δύο είχαν γεννηθεί από τον Ιάκωβο, τον έπονομαζόμενο Πάνθηρα. Ο Ιωσήφ είχε γυναίκα την Σαλώμη από τή φυλή του Ιούδα, από την όποία ό Ιωσήφ απέκτησε έξι παιδιά, τέσσερα άγόρια και δύο κορίτσια. Ο Ιάκωβος ήταν πρωτότοκος και έπονομάστηκε δίκαιος, έπειτα ό όνομαζόμενος Ιωσής, έπειτα ό Συμεών, μετά από αυτούς ό Ιούδας, και στη συνέχεια ή Μαρία και ή Σαλώμη. Η Μαρία όμως, παίρνοντας άνδρα τον Κλωπᾶ, ήταν σαν άδελφή τής θεοτόκου Μαρίας. Γι' αυτό ό Ιωάννης λέγει: «Στέκονταν κοντά στον σταυρό του Ιησοῦ ή μητέρα του, και ή άδελφή τής μητέρας του, ή Μαρία, ή γυναίκα του Κλωπᾶ»²¹.

Του Εὔσεβίου, από τὰ πρὸς τὸν Μαρίνον.

Τρεῖς λοιπόν είναι όλες οι Μαρίες που βρίσκουμε μαζί με τις άλλες γυναῖκες στο πάθος του Χριστοῦ. Πρώτη είναι ή Θεοτόκος, δεύτερη ή άδελφή της Μαρία, ή γυναίκα του Κλωπᾶ, και τρίτη ή Μαγδαληνή. Μερικοί λένε ότι από αυτές δύο είναι Μαγδαληνές, ή μία που ήρθε στο μνημείο άργά τὸ Σάββατο κατὰ τὸν Ματθαῖο²², και ή άλλη που ήρθε στο μνημείο τὸ πρωί, κατὰ τὸν Ιωάννη²³. Αὐτή είναι ή ἴδια που αναφέρει και ό Μάρκος, από την όποία ό Κύριος είχε βγάλει έφτά δαιμόνια. Έπειδή δηλαδή, λέγει, υπήρχε και άλλη Μαγδαληνή, ό Μάρκος δέν αναφέρεται σ' αὐτή την Μαγδαληνή λέγο-

μῆ τῶν Σαββάτων, ἐφάνη Μαρία πρώτην τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια· καὶ ταύτην ἴσως εἶναι τὴν ἀκούσαν· «Μὴ μου ἄπτου», ἀλλ' οὐ τὴν παρὰ τῷ Ματθαίῳ. Εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα κακείνη ἀπὸ τῆς Μαγδαληνῆς ὤρμητο, ἀλλ' οὐ τὰ ὅμοια καὶ αὐταῖς ἡ θεία κατηγορεῖ Γραφή. Εἰ δὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν Μαγδαληνὴν φήσειέν τις, καὶ οὕτως ἀληθεύοι ἂν τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια, κατ' οὐδένα λόγον διαφωνοῦντα. Τὴν αὐτὴν δὲ Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν εἰσάγονται μὴ ἄπτομένην πρότερον τοῦ Κυρίου, ὅτε ἐκλαίει καὶ ἠπίσκει, καὶ ἄπτομένην αὐτοῦ, ὅτε χαίρειν μετὰ τῆς ἄλλης Μαρίας ὑπ' αὐτοῦ κελεύεται. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς Θεὸν αὐτὸν προσεκύνησε ἔσχατον, καὶ οὐχ ὡς ἄνθρωπον, ὡς πρότερον, ὅτε ἐκλαίει καὶ ἠπίσκει.

Περὶ δὲ τοῦ ἐπαπορεῖν πάλιν, πῶς παρὰ μὲν τῷ Ματθαίῳ εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὤφθαι τὸν Κύριον τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ὄρει, παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Τιβεριάδος, ἐροῦμεν, ὅτι οὐ μόνον ἄπαξ καὶ δὶς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ὤφθαι αὐτόν. Διὸ τετάρτην ὀπτασίαν οὐκ ἂν ἀμάρτοις τὴν παρὰ τῷ Ματθαίῳ φήσας εἶναι, ἣν οὐ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας οὐδὲ τοῖς ὀπτανομένοις, ἀλλ' ἐν τῷ ὄρει, τοῖς ἔνδεκα πεποιῆσθαι ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος, εἰπὼν· «Οἱ δὲ ἔνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἰδόντες αὐτόν, προσεκύνησαν». Καὶ μετὰ τοῦτο οὐκ ἂν σφαλείης εἰπὼν, ὁμοῦ κατ' αὐτὸ συνηγμένοις αὐτοῖς τοῖς ἔνδεκα μαθηταῖς ἅμα καὶ τοῖς ἑβδομήκοντα ὤφθαι αὐτόν. Ὁ δὲ Ἀπόστολος καὶ ἔτι τούτων πλείοσιν ἐωρᾶσθαι τὸν Κύριον μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἱστορεῖ λέγων· «Ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς· καὶ ὤφθη Κηφᾶ, ἔπειτα τοῖς δώδεκα· ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφ' ἄπαξ». Ὁρᾶς, ὅσάκις καὶ ὅσοις ὤφθη μετὰ τὴν ἀνάστασιν; Οὕτω καὶ τοῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ κρυπταζομένοις διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων· καὶ πρό γε πάντων ἀνδρῶν Σίμωνι τῷ Πέτρῳ·

24. Μάρκ. 16, 9.

25. Ἰω. 20, 17.

26. Ματθ. 28, 9.

27. Ὁπ. π.

ντας τὸ ἕξῃς· «Ὅταν ἀναστήθηκε τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς, φανερώθηκε πρῶτα στὴ Μαγδαληνῆ, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶχε βγάλει ἑπτὰ δαιμόνια»²⁴. Καὶ ἴσως αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ Μαρία πού ἄκουσε· «Μὴ μὲ ἀγγίζεις», καὶ ὄχι ἐκείνη πού ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος. Γιατί, ἂν καὶ ἐκείνη καταγόταν ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὰ Μαγδαλα, ὅμως ἡ ἅγια Γραφή δὲν ἀναφέρει τὰ ἴδια καὶ στὶς δύο. Ἐὰν πάλι πεῖ κάποιος, ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ Μαγδαληνῆ, καὶ ἔτσι τὰ Εὐαγγέλια μποροῦν νὰ ἀληθεύουν, ἀφοῦ δὲν διαφωνοῦν κατὰ κανένα τρόπον. Τὴν ἴδια ἐπίσης Μαρία τὴ Μαγδαληνῆ τὴν παρουσιάζουν νὰ μὴ ἀγγίζει προηγουμένως τὸν Κύριο, τότε πού ἔκλαιε καὶ δὲν πίστευε, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀγγίζει τότε πού μαζὶ μὲ τὴν ἄλλη Μαρία ἄκουσε ἀπὸ αὐτὸν τὸ «Χαῖρε»²⁶. Γιατί τελευταῖα τὸν προσκίνησε ὡς Θεό, καὶ ὄχι ὡς ἄνθρωπον, ὅπως προηγουμένως τότε πού ἔκλαιε καὶ ἀπιστοῦσε.

Γιὰ τὴν ἀπορία πάλι, πῶς κατὰ τὸν Ματθαῖο ὁ Κύριος ἐμφανίστηκε στοὺς μαθητὲς του στὴ Γαλιλαία πάνω στὸ ὄρος²⁷, ἐνῶ κατὰ τὸν Ἰωάννη στὴ θάλασσα τῆς Τιβεριάδας²⁸, ἀπαντοῦμε, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἐμφανίστηκε μόνο μιὰ καὶ δύο φορές, ἀλλὰ ἐμφανίστηκε πολλές φορές. Γι' αὐτὸ δὲν θὰ κάνεις λάθος, ἂν πεῖς ὅτι εἶναι τέταρτη ἡ ἐμφάνιση πού ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, ἢ ὁποία δὲν ἔγινε στὴ θάλασσα τῆς Γαλιλαίας, οὔτε σὲ ἐκείνους πού τὸν ἔβλεπαν, ἀλλὰ ἔγινε στὸ ὄρος, στοὺς ἔνδεκα μαθητὲς, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, λέγοντας· «Οἱ ἔνδεκα μαθητὲς πῆγαν στὸ ὄρος πού τοὺς ὄρισε ὁ Ἰησοῦς. Καὶ βλέποντάς τον, τὸν προσκίνησαν»²⁹. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ δὲν θὰ κάνεις σφάλμα λέγοντας, ὅτι στὸ ἴδιο σημεῖο μαζὶ μὲ τοὺς ἔνδεκα ἦταν συγκεντρωμένοι καὶ τὸν εἶδαν καὶ οἱ ἑβδομήντα. Ὁ Ἀπόστολος πάλι διηγεῖται ὅτι ἐμφανίστηκε ὁ Κύριος σὲ περισσότερους ἀπὸ αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀνάστασή του, λέγοντας· «Ὅτι ἀναστήθηκε τὴν τρίτη ἡμέρα σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, καὶ ἐμφανίστηκε στὸν Κηφᾶ, ἔπειτα στοὺς δώδεκα, ἔπειτα ἐμφανίστηκε μιὰ φορὰ σὲ περισσότερους ἀπὸ πεντακόσιους ἀδελφούς»³⁰. Βλέπεις πόσες φορές καὶ σὲ πόσους ἐμφανίστηκε μετὰ τὴν ἀνάστασι; Ἔτσι ἐμφανίστηκε καὶ σὲ ἐκείνους πού κρύβονταν στὴν Ἱερουσαλήμ ἐξαιτίας τοῦ φόβου τῶν Ἰουδαίων, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄνδρες, στὸν Σίμωνα τὸν Πέτρο,

28. Ἰω. 21, 1.

29. Ματθ. 28, 16-17.

30. Α' Κορ. 15, 4-6.

γυναικῶν δέ, ταῖς ἀμφὶ τὴν Μαγδαληνήν. Ὅθεν καὶ ὁ Λουκᾶς φησι, «Δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπιτανόμενος καὶ συναλιζόμενος αὐτοῖς, τὰ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ» παρεδίδου μαθήματα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΔ'.

5 Μαξίμου μοναχοῦ, τίνος τύπον καὶ εἰκόνα ἔχει ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία τύπος ἐστὶ τοῦ τε νοητοῦ κόσμου, καὶ τοῦ αἰσθητοῦ, καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τοῦ μὲν νοητοῦ κόσμου σύμ-
10 βολόν ἐστὶ τὸ ἱερατεῖον, τοῦ δὲ αἰσθητοῦ ὁ ναός. Τοῦ δὲ ἀνθρώπου εἰκὼν ἐστὶ τὸ ἱερατεῖον μὲν τῆς ψυχῆς, ὁ δὲ ναός τοῦ σώματος. Τῆς δὲ τελουμένης ἐν αὐτῇ ἀγίας συνάξεως, ἡ μὲν πρώτη εἴσοδος τοῦ ἱερέως δηλοῖ μὲν τὴν πρώτην τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, τὰ δὲ γινόμενα μετὰ ταύτην ἀναγνώσματα, τὰ θεῖα θελήματα, καθὰ χρὴ τοὺς
15 πάντα παιδεύεσθαι καὶ πολιτεύεσθαι, σημαίνει. Τὸ δὲ ἅγιον Εὐαγγέλιον σύμβολόν ἐστὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τοῦ παντελοῦς τῆς ἀρχαίας πλάνης ἀφα-νισμού Ἡ δὲ τοῦ ἀρχιερέως ἀπὸ τοῦ θρόνου κατάβασις, καὶ ἡ τῶν κατηχουμένων ἐκβολὴ μνηύει τὴν ἀπ' οὐρανοῦ Χριστοῦ δευτέραν παρουσίαν, καὶ τὸν
20 ἀπὸ τῶν ἀγίων ἀφορισμὸν τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ τὴν δικαίαν πρὸς τὴν ἐκάστου ἀξίαν ἀμοιβήν. Ἡ δὲ τῶν θυρῶν κλεισίς καὶ ἡ τῶν ἀγίων μυτηρίων εἴσοδος καὶ ὁ θεῖος ἀσπασμὸς καὶ ἡ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως ἐκφώνησις δηλοῖ τὴν τῶν αἰσθητῶν πάροδον, καὶ τὴν τῶν νοητῶν φανέρωσιν, καὶ τὴν καινὴν τοῦ περὶ ἡμᾶς θείου
25 μυστηρίου διαδοχὴν, καὶ τὴν πάντων πρὸς ἑαυτούς τε καὶ τὸν Θεὸν γενησομένην ὁμόνοιαν καὶ ὁμογνωμοσύνην καὶ ἀγάπην καὶ ταυτότητα καὶ τὴν ἐφ' οἷς ἐσώθημεν τρόποις εὐχαριστίαν. Ἡ δὲ τοῦ Τρισαγίου τὴν ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀγγέλων ἀγιαστικὴν δοξολογίαν ἐκφαίνει, καὶ τὴν γενησομένην κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα τῶν
30 οὐρανίων καὶ ἐπιγείων δυνάμεων, ὡς ἦν, πολιτείαν καὶ ἀγωγὴν καὶ συμφωνίαν τῆς δοξολογίας. Ἡ δὲ μακαρία τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-

31. Λουκᾶ 24, 1 ἐ.

32. Πράξ. 1, 3 ἐ.

καὶ ἀπὸ τὶς γυναῖκες, σὲ ἐκεῖνες ποὺ ἦταν μαζί με τὴν Μαγδαληνή³¹. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Λουκᾶς λέγει· «Ἐπὶ σαράντα μέρες παρουσιαζόταν σ' αὐτοὺς καὶ καθὼς τοὺς συναναστρεφόταν, τοὺς παρέδιδε ἀποδείξεις γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»³².

ΕΡΩΤΗΣΗ 154η

**Ἐκ τὸν μοναχὸ Μάξιμο· τίνος τὸν τύπο καὶ τὴν εἰκόνα
ἔχει ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία.**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι τύπος καὶ τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τοῦ νοητοῦ βέβαια κόσμου σύμβολο εἶναι τὸ ἱερατεῖο, ἐνῶ τοῦ αἰσθητοῦ ὁ ναός. Τοῦ ἀνθρώπου πάλι τὸ ἱερατεῖο εἶναι εἰκόνα τῆς ψυχῆς του, ἐνῶ ὁ ναός τοῦ σώματός του. Καὶ ἡ πρώτη εἴσοδος τοῦ ἱερέα σ' αὐτὴ τὴν ἅγια σύναξη σημαίνει τὴν πρώτη παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ τὰ ἀναγνώσματα ποὺ ἀκολουθοῦν, σημαίνουν τὰ θεῖα θελήματα, σύμφωνα με τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀσχοῦνται καὶ νὰ συμπεριφέρονται ὅλοι. Τὸ ἅγιο Εὐαγγέλιο συμβολίζει τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ τὸν ὀλοκληρωτικὸ ἀφανισμὸ τῆς παλιᾶς πλάνης. Ἡ κάθοδος τοῦ ἀρχιερέα ἀπὸ τὸν θρόνο καὶ ἡ ἀπομάκρυνση τῶν κατηχουμένων, σημαίνει τὴ δεύτερη παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, τὸν διαχωρισμὸ τῶν ἁγίων ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ τὴ δίκαια ἀμοιβὴ ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀξία τοῦ καθενός. Τὸ κλείσιμο τῶν θυρῶν καὶ ἡ εἴσοδος τῶν ἁγίων μυστηρίων καὶ ὁ θεϊκὸς ἀσπασμὸς καὶ ἡ ἀπαγγελία τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως σημαίνουν τὴν πάροδο τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, καὶ τὴ φανέρωση τῶν νοητῶν καὶ τὴν καινούργια διαδοχὴ τοῦ γύρω ἀπὸ μᾶς θείου μυστηρίου, καὶ τὴν ὁμόνοια ὅλων πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους καὶ πρὸς τὸν Θεό, ἡ ὁποία θὰ συντελεστεῖ, καὶ τὴν συμφιλίωση καὶ ἀγάπη καὶ ταυτότητα, καὶ τὴν εὐχαριστία γιὰ τοὺς τρόπους με τοὺς ὁποίους σωθήκαμε. Ὁ Τρισάγιος ὕμνος σημαίνει τὴν ἁγιαστικὴ δοξολογία τῶν ἀγγέλων καὶ τὴ μία ζωὴ καὶ διαγωγὴ τῶν οὐράνιων καὶ ἐπίγειων δυνάμεων, ποὺ πρόκειται νὰ γίνεῖ στὴ μέλλουσα ζωὴ, καὶ τὴν ἀπὸ κοινου δοξολογία τοῦ Θεοῦ. Τέλος ἡ μακάριον ἐπίκληση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ ἡ ἐκφώνηση τοῦ, «Εἰς

τρός ἐπίκλησις, καὶ ἡ τοῦ «Εἷς ἅγιος», καὶ τῶν ἐξῆς ἐκφώνησις, καὶ ἡ τῶν ἁγίων μυστηρίων μετάληψις, τὴν ἐπὶ πᾶσι καὶ ἐπὶ πάντων ἐσομένην νίοθεσίαν καὶ οἰκειότητα δηλοῖ.

Ἰσιδώρου, ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν.

5 Εἰρήνην ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς καθέδρας τῆ Ἐκκλησία ἐπιφθέγγεται· τὸν Κύριον ἀπὸ καθέδρας μιμούμενος, ἀναλαμβάνομενον, εἰρήνην τὴν οἰκείαν καὶ ἀφιέντα καὶ διδόντα. Τὸ δέ· «Καὶ τῷ πνεύματί σου», παρὰ τοῦ λαοῦ ἀποκρινόμενον, τοῦτο δηλοῖ· Εἰρήνην μὲν ἡμῖν παρέσχες, Κύριε, τὴν ἐν ἀλλήλοις ὁμόνοιαν, εἰρή-
10 νην δὲ δὸς ἡμῖν, τὴν πρὸς σὲ ἀδιαίρετον ἔνωσιν, ἵνα, τῷ Πνεύματί σου εἰρηνεύοντες, ὃ ἡμῖν ἐν ἀρχῇ τῆς δημιουργίας ἐνέθηκας, ἀχώριστοι τῆς σῆς ἀγάπης τυγχάνωμεν.

Ἡ δὲ καθαρὰ σινδὼν ἢ ὑφαπλουμένη τῇ τῶν δώρων διακονία, ἡ τοῦ Ἀρμαθαίου ἐστὶν Ἰωσήφ λειτουργία. Ὡς γὰρ ἐκεῖ-
15 νος τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα σινδόνι ἐνειλήσας τῷ τάφῳ παρέπεμψεν, οὕτω καὶ ἐπὶ σινδόνης ἡμεῖς τὸν ἄρτον τῆς προθέσεως ἁγιάζοντες, σῶμα Χριστοῦ ἀδιστάκτως εὐρίσκομεν. Ἡ δὲ ὀθόνη, μεθ' ἧς λειτουργοῦσιν ἐν τοῖς ἁγίοις οἱ διάκονοι, τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀναμιμνήσκει ταπεινώσιν, νύσαντος τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμά-
20 ξαντος. Τὸ δὲ τοῦ ἐπισκόπου ὠμοφόριον ἐξ ἑρέας ὄν, ἀλλ' οὐ λίβου, τὴν τοῦ προβάτου δορὰν σημαίνει, ὅπερ πλανηθὲν ζητήσας ὁ Κύριος ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνέλαβεν. Ὁ γὰρ ἐπίσκοπος εἰς τόπον ὡν τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἔργον ἐκείνου πληροῖ, καὶ δείκνυσι πᾶσι διὰ τοῦ σχήματος, ὅτι μιμητὴς ἐστὶ τοῦ μεγάλου ποιμένος, καὶ τὰς ἀσθε-
25 νείας πάντων φέρειν προβεβλημένος.

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου,

ἐκ τοῦ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγου.

Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων
30 παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παραδεξάμεθα. Ἄπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὴν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ τούτοις

ἅγιος» καὶ τὰ ἐπόμενα, καὶ ἡ κοινωνία τῶν ἁγίων μυστηρίων, φανερώνουν τὴν υἰοθεσία καὶ οἰκειότητα ποὺ προέκειται νὰ συμβεῖ σὲ ὅλους καὶ σὲ ὅλα.

Τοῦ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτη, ἀπὸ τὶς ἐπιστολές του^{32α}.

Ὁ ἱερέας ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ θρόνου συνιστᾷ στὴν Ἐκκλησία εἰρήνη, μιμούμενος τὸν Κύριο ποὺ σηκώνεται ἀπὸ τὸν θρόνο του, ποὺ ἀφήνει καὶ δίνει τὴ δική του εἰρήνη. Τὸ «Καὶ τῷ πνεύματί σου», ποὺ ἀπαντᾷ ὁ λαὸς, σημαίνει τὸ ἐξῆς: Εἰρήνη βέβαια μᾶς ἔδωσες, Κύριε, τὴ μεταξὺ μας ὁμόνοια, δῶσε μας ὅμως εἰρήνη, τὴν ἀδιάσπαστη ἔνωση μὲ σένα, ὥστε, ἔχοντας εἰρήνη μὲ τὸ Πνεῦμα σου, τὸ ὁποῖο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας ἔβαλες μέσα μας, νὰ μείνουμε ἀχώριστοι ἀπὸ τὴν ἀγάπη σου.

Τὸ καθαρὸ σεντόνι ποὺ ἀπλώνεται γιὰ τὴ διακονία τῶν δώρων, εἶναι ἡ διακονία τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ τὴν Ἀριμαθέα. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνος τύλιξε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου μὲ σεντόνι καὶ τὸ μετέφερε στὸν τάφο, ἔτσι καὶ ἐμεῖς, ἀγιάζοντας τὸν ἄρτο τῆς προθέσεως, βρίσκουμε χωρὶς ἀμφιβολία τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ὕφασμα μὲ τὸ ὁποῖο ὑπηρετοῦν οἱ διάκονοι στὰ ἅγια θυμίζει τὴν ταπείνωση τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἔνιψε καὶ σκούπισε τὰ πόδια τῶν μαθητῶν. Τὸ ὠμοφόριο τοῦ ἐπισκόπου, ποὺ εἶναι ἀπὸ μαλλὶ καὶ ὄχι ἀπὸ λινάρι, συμβολίζει τὴν προδιὰ τοῦ προβάτου, τὸ ὁποῖο, ὅταν περιπλανήθηκε, τὸ ἀναζήτησε ὁ Κύριος καὶ τὸ πῆρε στοὺς ὤμους του. Γιατί ὁ ἐπίσκοπος, ποὺ συμβολίζει τὸν Χριστό, ἐκτελεῖ τὸ ἔργο ἐκείνου, καὶ μὲ τὴν ἀμφίεσή του δείχνει σὲ ὅλους, ὅτι εἶναι μιμητὴς τοῦ μεγάλου ποιμένα, καὶ ἔχει ὡς ἔργο του νὰ σηκώνει τὶς ἀδυναμίες ὅλων.

**Τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἀπὸ τὸν λόγο του
γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα³³.**

Ἀπὸ τὰ δόγματα ποὺ φυλάγονται στὴν Ἐκκλησία μας, ἄλλα τὰ ἔχουμε λάβει ἀπὸ τὴ γραπτὴ διδασκαλία, ἄλλα πάλι, τὰ ὁποῖα διαδόθηκαν σὲ μᾶς ἀπὸ τὴν παράδοση τῶν ἀποστόλων μυστικά, τὰ κάναμε δεκτά. Καὶ τὰ δύο αὐτά, γραπτὴ καὶ ἄγραφη παράδοση, ἔχουν τὴν ἴδια σημασία γιὰ τὴν πίστη. Καὶ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ

οὐδείς ἀντερεῖ, ὅστις κἂν μικρὸν γοῦν θεσμόν ἐκκλησιαστικὸν πεπεῖραται. Εἰ γὰρ ἐπεχειρήσαμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθνῶν ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ εἰς τοῦνομα ψιλὸν 5 περιστῶντες τὸ κήρυγμα.

Οἶον ἵνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρώτον μάθω, τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλπικότας συμαίνεσθαι, τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας; Τὸ πρὸς ἀνατολὰς στρέφεσθαι κατὰ τὴν προσευχὴν ποῖα ἡμᾶς ἐδίδαξε 10 Γραμμάτων; Τῆς Ἐκκλησίας τὰ ρήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας, τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν κατέλιπεν; Οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀρκοῦμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἐμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν, καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν 15 ἰσχὺν ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαμβάνοντες.

Εὐλογοῦντες δὲ καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον, ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; Οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστικῆς παραδόσεως; Τί δέ, αὐτὴν τοῦ ἐλαίου τὴν χρίσιν, τίς λόγος γεγραμμένος ἐδίδαξε; 20 Τὸ δὲ τρεῖς βαπτίζεσθαι τὸν αὐτόν, πόθεν;

Ἄλλα δέ, ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα ἀποτάττεσθαι τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας, ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριγράπτῳ σιγῇ οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνοι 25 δεδιδασμένοι, τῶν μυστηρίων τὰ σεμνὰ σιωπῇ διασώζεσθαι; Ἄ γὰρ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι τοῖς ἀμνήτοις, τούτων πῶς ἂν ἦν εἰκὸς τὴν διδασκαλίαν θριαμβεύειν ἐν γράμμασιν;

Ἄλλο τοίνυν δόγμα, καὶ ἄλλο κήρυγμα. Τὰ μὲν γὰρ δόγματα σιωπᾶται, τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται. Σιωπῆς δὲ εἶδος καὶ ἢ 30 ἀσάφεια, ἣ χρῆται Γραφή, δυσθεώρητον κατασκευάζουσα τῶν δογμάτων τὸν νοῦν πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων λυσιτελές. Τού-

ἔχουν ἔστω καὶ μικρὴ γνώση τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν, δὲν ἀντιλέγει σ' αὐτά. Γιατί, ἂν ἐπιχειροῦσαμε νὰ ἐγκαταλείψουμε τὰ ἄγραφα ἀπὸ τὰ ἔθιμά μας, ἐπειδὴ τάχα δὲν ἔχουν μεγάλη σημασία, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε θὰ βλάπταμε καίρια τὸ Εὐαγγέλιο, ἢ μᾶλλον θὰ μεταβάλαμε τὸ κήρυγμα σὲ ὄνομα χωρὶς νόημα. Καὶ γιὰ νὰ ἀναφέρω τὸ πρῶτο καὶ πιὸ συνηθισμένο, ποιὸς δίδαξε ἐγγράφως, ὅτι, αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διακρίνονται μὲ τὸ νὰ κάνουν τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ; Τὸ νὰ στρεφόμεστε πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τὴν προσευχὴ ποιά γραπτὰ κείμενα μᾶς τὸ δίδαξαν; Τὰ λόγια τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ἁγιασμό τοῦ ἄρτου τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας, ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους μᾶς τὰ ἄφησε γραπτὰ; Γιατὶ φυσικὰ δὲν ἀρκούμεστε σ' αὐτὰ ποὺ οἱ ἀπόστολοι καὶ τὸ Εὐαγγέλιο μνημονεύουν, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν Εὐχαριστία, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν λέμε καὶ ἄλλα, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἄγραφη διδασκαλία διδαχθήκαμε πὼς ἔχουν μεγάλη δύναμη στὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου.

Καὶ τὸ νὰ εὐλογοῦμε τὸ νερὸ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὸ λάδι τοῦ χρίσματος, καθὼς ἐπίσης καὶ αὐτὸν ποὺ βαπτίζεται, ἀπὸ ποιά γραπτὰ κείμενα τὰ πήραμε αὐτά; Δὲν τὰ πήραμε ἀπὸ τὴ σιωπηρὴ καὶ μυστικὴ παράδοση; Καὶ τὴ χρῆση μὲ τὸ λάδι ποιὸς γραπτὸς λόγος μᾶς τὴ δίδαξε; Καὶ τὸ νὰ θυθίζουμε τὸν βαπτιζόμενο τρεῖς φορές στὸ νερὸ ἀπὸ ποῦ τὸ πήραμε;

Ἄλλὰ καὶ ἄλλα σχετικὰ μὲ τὸ βάπτισμα, ὅπως ἡ ἀπόταξις τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν ἀγγέλων του, ἀπὸ πιὸ κείμενο προέρχεται; Δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀδημοσίευτη καὶ μυστικὴ διδασκαλία, τὴν ὅποια διαφύλαξαν οἱ Πατέρες μας σιωπηρὰ, χωρὶς νὰ τὴν περιεργάζονται καὶ νὰ τὴν παρουσιάζουν γραπτῆ, ἐπειδὴ εἶχαν διδαχθεῖ καλά, ὅτι πρέπει μὲ σιωπὴ νὰ προστατεύουμε τὰ σεμνὰ μυστήρια; Γιατί, αὐτὰ ποὺ οὔτε νὰ τὰ δοῦν ἐπιτρέπεται στοὺς ἀβάπτιστους, πὼς ἦταν δυνατὸν ἢ διδασκαλία τους νὰ διακηρύσσεται γραπτὰ;

Ἄλλο λοιπὸν εἶναι τὸ δόγμα, καὶ ἄλλο τὸ κήρυγμα. Τὰ δόγματα σιωποῦνται, ἐνῶ τὰ κηρύγματα δημοσιεύονται. Ἐνα εἶδος σιωπῆς εἶναι καὶ ἡ ἀσάφεια, τὴν ὅποια χρησιμοποιεῖ ἡ Γραφὴ κάνοντας τὴν κατανόηση τῶν δογμάτων δύσκολη, γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν ἀναγνω-

του χάριν πάντες μὲν ὀρμῶμεν κατὰ ἀνατολὰς ἐπὶ τῶν προσευχῶν, ὀλίγοι δὲ ἴσμεν, ὅτι τὴν ἀρχαίαν πάλιν ἐπιζητοῦμεν πατρίδα, τὸν παράδεισον, ὃν ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολὰς.

Καὶ ὀρθοὶ μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων, 5 τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἶδαμεν. Οὐ γὰρ μόνον ὡς συναναστάντες τῷ Χριστῷ καὶ τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλοντες ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς δεδομένης ἡμῖν χάριτος διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν ἑαυτοῦς ὑπομνήσκουμεν, ἀλλ' ὅτι δοκεῖ πᾶσι τοῦ προσδοκωμένου προσδοκωμένου αἰῶνος εἶναι εἰκῶν. Διὸ καὶ ἀρχὴ οὕσα ἡμερῶν, οὐχὶ 10 πρῶτῃ παρὰ Μωσέως, ἀλλὰ μία ὠνόμασται. «Ἐγένετο», γὰρ, φησὶν, «ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα μία», ὡς τῆς ἀνακαλουμένης πολλάκις, καὶ μία λοιπόν, ἢ αὐτὴ καὶ ὀγδόη τὴν μίαν ὄντως ἐκείνην καὶ ἀληθινὴν ὀγδόην, ἧς καὶ ὁ Δαυὶδ ἐν τισιν ἐπιγραφαῖς τῶν Ψαλμῶν ἐπεμνήσθη, δι' ἑαυτῆς ἐμφανίζουσα τὴν μετὰ τὸν χρόνον 15 τοῦτον κατάστασιν, τὴν ἄπαυστον ἡμέραν, τὴν ἀνέσπερον, τὴν ἀδιάδοχον, τὸν ἀληκτον ἐκείνον καὶ ἀγήρω αἰῶνα. Ἀναγκαίως οὖν τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἐστώτας ἀποπληροῦν τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους ἢ Ἐκκλησίᾳ παιδεύει, ἵνα τῇ συνεχεῖ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς τῶν πρὸς τὴν μετάστασιν ἐκείνην ἐφοδίων μὴ ἀμε- 20 λῶμεν. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ Πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστασεώς ἐστὶν ὑπόμνημα. Ἡ γὰρ μία ἐκείνη καὶ πρῶτῃ ἡμέρα ἑπτάκις ἑπταπλασιασθεῖσα, τὰς ἑπτὰ τῆς ἱεραῆς Πεντηκοστῆς ἑβδομάδας ἀποτελεῖ. Ἐκ πρῶτης γὰρ ἀρχομένη, εἰς τὴν αὐτὴν καταλήγει. Καὶ καθ' ἑκάστην δὲ γονυκλισίαν καὶ διανάστασιν ἔργω 25 δείκνυμεν, ὅτι καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς γῆν κατεροῦήμεν, καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν.

Ἐπιλείπει με ἡ ἡμέρα τὰ ἄγραφα τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια διηγούμενον. Ἐῷ τὰ ἄλλα· αὐτὴν δὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως πιστεύειν εἰς Πατέρα, Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἐκ ποίων γραμμῶν 30 τῶν ἔχομεν; Εἰ μὲν ἐκ τῆς τοῦ βαπτίσματος παραδόσεως, κατὰ τὸ

34. Γεν. 2, 8.

35. Γεν. 1, 5.

36. Ψαλμ. 6 καὶ 11.

στών. Γι' αυτό ἄλλωστε, ἐνῶ ὅλοι στρεφόμεστε κατὰ τὴν προσευχή μας πρὸς ἀνατολὰς, λίγοι γνωρίζουμε ὅτι ἐπιζητοῦμε τὴ παλιὰ πατρίδα μας, τὸν παράδεισο, τὸν ὁποῖο φύτεψε ὁ Θεὸς στὴν Ἐδέμ, ἢ ὁποῖα βρίσκεται πρὸς ἀνατολὰς³⁴.

Καὶ ὄρθιοι βέβαια ἀπευθύνουμε τὶς προσευχὲς τὴν ἡμέρα τῆς Κυριακῆς, δὲν γνωρίζουμε ὅμως ὅλοι τὸν λόγο. "Ὅχι μόνο γιὰ νὰ ὑπενθυμίζουμε στὸν ἑαυτό μας, μὲ τὴ στάση μας κατὰ τὴν ἀναστάσιμη ἡμέρα, τὴ χάρι πού μᾶς δόθηκε, ὅτι δηλαδή, ἀφοῦ ἀναστηθήκαμε μαζί μὲ τὸν Χριστό, ὀφείλουμε καὶ ἐμεῖς νὰ ἐπιδιώκουμε τὰ οὐράνια, ἀλλὰ καὶ διότι φαίνεται σὲ ὅλους, ὅτι αὐτὴ εἶναι μιὰ εἰκόνα τῆς μέλλουσας ζωῆς πού περιμένουμε. Γι' αὐτό, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδας, δὲν ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸν Μωυσῆ πρώτη, ἀλλὰ μία. Γιατὶ λέγει· «Ἐγινε βράδυ, καὶ ἦρθε τὸ πρωί, ἡμέρα μία»³⁵, ἐπειδὴ ἡ ἴδια ἡμέρα εἶναι μία καὶ ὀγδόη, καὶ ὑπενθυμίζει τὴν ἀληθινὴ ὀγδόη ἡμέρα, τὴν ὁποῖα ἀναφέρει καὶ ὁ Δαβὶδ σὲ κάποιες ἐπιγραφές τῶν Ψαλμῶν³⁶, φανερώνοντας τὴν κατάστασι πού θὰ διαδεχθεῖ τὸν χρόνον αὐτόν, τὴν ἀτελείωτη ἡμέρα, τὴν ἀβασίλευτη, τὴν ἡμέρα πού δὲν τὴν διαδέχεται ἡ νύχτα, τὸν ἀτελείωτο ἐκεῖνον καὶ ἀγέραστον αἰῶνα. Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία διδάσκει στοὺς τροφίμους τῆς νὰ προσεύχονται τὴν ἡμέρα αὐτὴ ὄρθιοι, ὥστε μὲ τὴ συνεχῆ ὑπενθύμιση τῆς αἰώνιας ζωῆς, νὰ μὴ παραμελοῦμε τὰ ἐφόδιά μας γιὰ τὴν μετάβασή μας ἐκεῖ. Καὶ ὁλόκληρη ἡ περίοδος μέχρι τὴν Πεντηκοστή, ἀποτελεῖ ὑπόμνησι τῆς ἀναστάσεως πού περιμένουμε στὸ τέλος τοῦ κόσμου. Γιατὶ, ἐὰν ἡ μία ἐκεῖνη πρώτη ἡμέρα ἑπταπλασιαστεῖ ἑπτὰ φορές, συμπληρώνει τὶς ἑπτὰ ἑβδομάδες τῆς ἱερῆς περιόδου τῆς Πεντηκοστῆς. Ἀρχίζει δηλαδή ἀπὸ Κυριακῆ, καὶ τελειώνει πάλι σὲ Κυριακῆ. Καὶ μετὰ ἀπὸ κάθε γονυκλισία σηκωνόμαστε, γιὰ νὰ δείξουμε ἔτσι, ὅτι μὲ τὴν ἁμαρτία πέσαμε στὴ γῆ, καὶ μὲ τὴ φιλανθρωπία τοῦ πλάστη μας κληθήκαμε πάλι στὸν οὐρανόν.

Δὲν θὰ μοῦ φτάσει ἡ ἡμέρα γιὰ νὰ διηγηθῶ τὰ ἄγραφα μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Ἀφήνω λοιπὸν τὰ ἄλλα· Τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως, ὅτι πιστεύουμε στὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀπὸ ποιά γραπτὴ παράδοσι τὴν ἔχουμε; Γιατὶ, ἐὰν, μὲ βάση τὴν

τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ὡς βαπτίζόμεθα, οὕτω καὶ πιστεύειν ὀφείλοντες, ὁμοίαν τῷ βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν κατατιθέμεθα· συγχωρησάτωσαν ἡμῖν ἐκ τῆς ἀκολουθίας ὁμοίαν τῇ πίστει τὴν δόξαν ἀποδιδόναι. Εἰ δὲ τρόπον τῆς δοξολογίας ὡς ἄγραφον 5 παρωθοῦνται, δότωσαν ἡμῖν τὴν τε κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίαν, καὶ τῶν λοιπῶν, ἃν ἀπηριθμησάμεθα, ἐγγράφους τὰς ἀποδείξεις Ἐκεῖνο λέγομεν, ὅτι εἰ μηδὲν ἕτερον ἄγραφον, μηδὲ τοῦτο παραδεχθήτω. Εἰ δὲ τὰ πλεῖστα τῶν μυστικῶν ἀγράφως ἡμῖν ἐμπολιτεύεται, μετὰ πολλῶν ἐτέρων καὶ τοῦτο κατεδεξάμεθα. Ἀποστο- 10 λικὸν δὲ οἶμαι καὶ τὸ ταῖς ἀγράφοις παραδόσεσι παραμένειν. «Ἐπαινῶ», γάρ φησιν, «ὑμᾶς, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις, ἃς παρελάβετε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς».

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

15 Ἐκήρυσσε φανερῶς ἡ Παλαιὰ τὸν Πατέρα, τὸν δὲ ἀμυδρότερον, ἐφάνερωσεν ἡ Καινὴ τὸν Υἱόν, ὑπέδειξε τοῦ Πνεύματος τὴν θεότητα. Οὐ γὰρ ἦν ἀσφαλές, μήπω τῆς τοῦ Πατρὸς θεότητος ὁμολογηθείσης, τὸν Υἱὸν ἐκδήλως κηρύττεσθαι· μηδὲ τῆς τοῦ Υἱοῦ παραδεχθείσης τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἵν' εἴπω τι καὶ τολμηρότε- 20 ρον, ἐπιφορτίζεσθαι μὴ καθάπερ τρυφῇ τῇ ὑπὲρ δύναμιν βαρυνθέντες, καὶ ἡλιακῷ φωτὶ σαθροτέραν ἔτι προσβαλόντες τὴν ὄψιν, καὶ εἰς τὸ κατὰ δύναμιν κινδυνεύσωσι· ταῖς δὲ κατὰ μέρος προσθήκαις καί, ὡς εἶπε Δαυῖδ, ἀναβάσει καὶ εἰς δόξαν προόδοις καὶ προκοπαῖς, τὸ τῆς Τριάδος φῶς ἐκλάμπει τοῖς λαμπροτέροις

25 **Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πρὸς Εὐβουλον, πῶς ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐγεννήθη.**

Ὡσπερ γὰρ ὁ ἡμέτερος λόγος τὸ ἀφανὲς τῆς ψυχῆς βουλευτήριον εἰς φῶς προσφέρει, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ

37. Β' Θεσσ. 2, 14.

38. Ψαλμ. 83, 6.

παράδοση τοῦ βαπτίσματος, θεωροῦμε ὡς οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τοῦ βαπτίσματος τὴν ὁμολογία, ἀπὸ συνέπεια πρὸς τὸ μυστήριον τῆς εὐσέβειας, ἐφόσον, ὅπως βαπτίζομαστε, ἔτσι ὀφείλουμε καὶ νὰ πιστεύουμε, ἅς μᾶς ἐπιτρέψουν τότε, πάλι ἀπὸ συνέπεια πρὸς τὴν εὐσέβεια, νὰ προσφέρουμε τὴ δοξολογία μὲ τρόπο ὅμοιο πρὸς τὴν πίστη. Ἐὰν ὅμως ἀπορρίπτουν αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς δοξολογίας, ἐπειδὴ εἶναι ἄγραφος, τότε ἅς μᾶς δώσουν γραπτὲς ἀποδείξεις καὶ γιὰ τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως καὶ γιὰ τὰ ἄλλα πού ἀναφέραμε. Λέμε λοιπὸν τὸ ἑξῆς: Ἐὰν δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο ἄγραφο, ἅς μὴ γίνῃ δεκτὸ οὔτε αὐτό. Ἐὰν ὅμως τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ μυστήρια μᾶς παραδόθηκαν ἄγραφα, μαζὶ μὲ τὰ πολλὰ ἄλλα, δεχθήκαμε καὶ αὐτό. Νομίζω μάλιστα ὅτι εἶναι ἀποστολικὸ καὶ τό: «Σᾶς ἐπαινῶ, ἐπειδὴ πάντοτε μὲ θυμᾶστε, καὶ τηρεῖτε τὶς παραδόσεις πού σᾶς παρέδωσα, τὶς ὁποῖες παραλάβατε εἴτε προφορικᾶ, εἴτε μὲ ἐπιστολή μου»³⁷.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸ Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κήρυττε φανερὰ τὸν Πατέρα, ἐνῶ τὸν Υἱὸ πρὸς ἀμυδρά. Αὐτὸν τὸν φανέρωσε ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἡ ὁποία παρουσίασε καὶ τὴ θεότητα τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀσφαλές, ἐνῶ ἡ θεότητα τοῦ Πατέρα δὲν εἶχε ἀκόμα ὁμολογηθεῖ, νὰ κηρύσσεται ὀλοφάνερα ὁ Υἱός. Οὔτε, ἐνῶ δὲν εἶχε ἀκόμα γίνῃ δεκτὴ ἡ θεότητα τοῦ Υἱοῦ, νὰ προστίθεται, ἢ γιὰ νὰ τὸ πῶ πρὸς τολμηρά, νὰ φορτώνονται καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, γιὰ νὰ μὴ ἀποκᾶμουν οἱ δυνάμεις τους, ὅπως συμβαίνει μὲ ἐκείνους πού, ὅταν ἐπιδοθοῦν στὴν ἀπόλαυση περισσότερο ἀπὸ τὶς δυνάμεις τους, καὶ μὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου κάνουν πρὸς ἐτοιμότητα τὴν ὄψιν τους, ἐξαντληθοῦν οἱ δυνάμεις τους. Ἐνῶ μὲ τὶς βαθμιαῖες προσθήκες, καί, ὅπως εἶπε ὁ Δαβὶδ, μὲ τὶς διαρκεῖς ἀναβάσεις καὶ προόδους καὶ προκοπὲς στὴ λάμψη, τὸ φῶς τῆς ἁγίας Τριάδας νὰ λάμπει στοὺς πρὸς δοξασμένους³⁸.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸ πρὸς τὸν Εὐβουλον

Πῶς ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα.

“Ὅπως ὁ δικὸς μας λόγος φέρνει στὸ φῶς τὶς ἀφανεῖς σκέψεις τῆς ψυχῆς, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ φανέρωσε στὴν

τὸ ἀποκεκρυμμένον ἐν τῷ Πατρὶ πρὸ αἰώνων μυστήριον τῇ οἰκου-
 μένῃ ἐφανερώσε. Καὶ ὡσπερ ὁ λόγος προϊών, οὐδὲ τὸν λέγοντα
 γυμνοῖ καὶ τὸν ἀκούοντα πληροῖ (ἔρχεται γὰρ εἰς τὸν ἀκούοντα
 οὐκ ἀφιστάμενος τοῦ λέγοντος) οὕτω καὶ ὁ Θεοῦ Λόγος ὢν ἐν τῷ
 5 Πατρὶ, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς σαρκί, οὔτε τοῦ Πατρὸς χωρισθεὶς διὰ τὴν
 φύσιν, καὶ ἡμῖν ἐνωθεὶς διὰ τὴν χάριν, Θεὸς ὢν τῇ φύσει, Λόγος
 δὲ τὴν προσωνυμίαν. Ὡσπερ γὰρ Ἰωάννης, ἄνθρωπος ὢν τῇ
 φύσει, φωνὴ βοῶσα ἐκλήθη διὰ τὸ ἀπαθὲς τῆς φύσεως. «Ἐν ἀρχῇ
 ἦν ὁ Λόγος», ἀλλ' οὐ λόγος ἀνυπόστατος· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι προ-
 10 στάγματα καὶ δικαιώματα τυγχάνουσι Θεοῦ, ὁ δὲ μονογενὴς Υἱὸς
 Λόγος ἐστίν, οὐ συλλαβαῖς καὶ ῥήμασιν ἐκφωνούμενος, ἀλλὰ Λό-
 γος λόγον ζωῆς χαριζόμενος. Φησὶ γάρ· «Εἴ τις ἀκούει μου τὸν
 λόγον, ἔχει ζωὴν αἰώνιον».

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πρὸς Εὐάγριον μοναχόν.

15 Ὅν τρόπον δὲ ὁ προφορικὸς λόγος ἀδιαίρετος μὲν ἐστὶ τῆς
 προσενεγκαμένης ψυχῆς, καὶ ταῖς ψυχαῖς δὲ τῶν ἀκροωμένων
 οὐδὲν ἤττον ἐν ταυτῷ καθίσταται, κάκεινης μὴ χωριζόμενος, καὶ
 τούτοις εὐρισκόμενος, ἔνωσιν δὲ μᾶλλον ἢ διαίρεσιν αὐτῶν τε καὶ
 τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἐργαζόμενος, οὕτω μοι νόει καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ
 20 Πατρὸς μὴ χωρισθέντα πώποτε, καὶ τούτου δὲ πάλιν τὸ ἅγιον
 Πνεῦμα, ὁμοίως ὡς ἐν τῷ κῶ τὴν ἐνθύμησιν. Ὡς γὰρ οὐκ ἐστὶ με-
 ταξὺ νοῦ καὶ ἐνθυμήσεως καὶ ψυχῆς διαίρεσιν ἐπινοηθῆναί τινα
 καὶ τομὴν, οὕτως οὐδὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ Υἱοῦ Πατρὸς
 ἐν μέσῳ τομὴν ἢ διαίρεσιν ἐπινοηθῆναί ποτε. Διότι τῶν νοητῶν
 25 καὶ θείων ἀδιαίρετος ἡ φύσις, ἢ καὶ ὄν τρόπον οὐχοῖόν τε πάλιν ἐν
 μέσῳ τοῦ κύκλου, καὶ τῆς ἀκτίνος τοῦ ἡλίου διαίρεσιν εὐρίσκε-
 σθαι, ἀλλ' ἡ μὲν ἀκτὶς συνῆπται τῷ κύκλῳ, καὶ ὁ κύκλος οἷόν τις
 ὀφθαλμὸς ἀποστέλλει πανταχοῦ τὰς ἀκτῖνας, οὕτως οἷόν τινες τοῦ
 Πατρὸς ἀκτῖνες ἀπεστάλησαν ἐφ' ἡμᾶς, ὃ τε φεγγώδης Υἱὸς καὶ τὸ
 30 ἅγιον Πνεῦμα. Ὡσπερ γὰρ αἱ τοῦ φωτὸς ἀκτῖνες ἀμέριστον ἔχου-

39. Ἰω. 1, 3.

40. Ὁπ. π. 1.

41. Ἰω. 5, 21.

οίκουμένη τὸ προαιώνιο μυστήριο πού ἦταν κρυμμένο στὸν Πατέρα. Καὶ ὅπως ὁ λόγος θγαίνοντας ἔξω, οὔτε αὐτὸν πού τὸν λέγει τὸν ἀπογυμνώνει, ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐτὸν πού τὸν ἀκούει τὸν γεμίζει, γιατί ἐρχεται σ' αὐτὸν πού τὸν ἀκούει χωρὶς νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὸν λέγει, ἔτσι καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ βρίσκεται στὸν Πατέρα, ἦρθε σὲ μᾶς μὲ σάρκα, χωρὶς νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα λόγω τῆς φύσεώς του, καὶ μὲ τὸ νὰ ἐνωθεῖ μαζί μας λόγω τῆς χάριτος, ἐνῶ εἶναι Θεὸς ὡς πρὸς τὴ φύση καὶ Λόγος ὡς πρὸς τὸ ὄνομα. "Ὅπως δηλαδή ὁ Ἰωάννης, ἐνῶ ἦταν ἄνθρωπος ὡς πρὸς τὴ φύση, ὀνομάστηκε φωνὴ πού κραυγάζει³⁹, λόγω τῆς ἀπάθειας τῆς φύσεώς του. «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος»⁴⁰, ἀλλὰ ὄχι λόγος χωρὶς ὑπόσταση. Γιατὶ οἱ ἄλλοι λόγοι εἶναι προστάγματα καὶ νόμοι τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἐκφωνεῖται μὲ συλλαβὲς καὶ λέξεις, ἀλλὰ εἶναι Λόγος πού χαρίζει τὸν λόγο τῆς ζωῆς. Γιατὶ λέγει· «Ἐὰν κάποιος ἀκούει τὸν λόγο μου, θὰ ἔχει ζωὴ αἰώνια»⁴¹.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸ πρὸς τὸν μοναχὸν Εὐάγριον.

"Ὅπως ὁ προφορικὸς λόγος εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὴν ψυχὴ πού τὸν πρόφερε, ὅμως ἐγκαθίσταται ἐξίσου καὶ στὶς ψυχὲς αὐτῶν πού τὸν ἀκοῦν, χωρὶς νὰ ἀποχωρίζεται ἀπὸ ἐκεῖνη, καὶ εὕρισκόμενος καὶ σ' αὐτούς, ἐνώνει μᾶλλον, παρὰ διαιρεῖ τὶς ψυχὲς αὐτῶν καὶ τὶς δικές μας, ἔτσι σὲ παρακαλῶ νὰ ἐννοεῖς καὶ τὸν Υἱό, ὁ ὁποῖος δὲν ἀποχωρίστηκε ποτὲ ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ἀπὸ αὐτὸν πάλι δὲν χωρίστηκε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, κατὰ τρόπο ὅμοιο μὲ τὴ σκέψη μέσα στὸ νοῦ. Γιατί, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν ἀνάμεσα στὸν νοῦ καὶ στὴ σκέψη καὶ στὴν ψυχὴ νὰ ἐπινοηθεῖ κάποια διαίρεση καὶ τομὴ, ἔτσι οὔτε ἀνάμεσα στὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ στὸν Υἱὸ τοῦ Πατέρα μπορεῖ ποτὲ νὰ ἐπινοηθεῖ, διότι ἡ φύση τῶν νοητῶν καὶ θεϊκῶν πραγμάτων εἶναι ἀδιαίρετη· ἢ πάλι ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βρεθεῖ διαίρεση ἀνάμεσα στὸν κύκλο καὶ στὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ ἡ ἀκτίνα εἶναι ἐνωμένη μὲ τὸν κύκλο, καὶ ὁ κύκλος, ὅπως τὸ μάτι, στέλνει παντοῦ τὶς ἀκτῖνες, ἔτσι σὰν κάποιες ἀκτῖνες τοῦ Πατέρα στάλθηκαν σὲ μᾶς καὶ ὁ μεγαλόφωνος Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατί, ὅπως οἱ ἀκτῖνες

σαι κατὰ φύσιν τὴν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν, οὔτε τοῦ φωτὸς χωρίζον-
 ται, οὔτε ἀλλήλων ἀποτέμνονται, καὶ μέχρις ἡμῶν τὴν χάριν τοῦ
 φωτὸς ἀποστέλλουσιν, οὕτω καὶ ὁ Υἱός, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ
 δίδυμος τοῦ Πατρὸς ἀκτίς, καὶ μέχρις ἡμῶν δικνεῖται τῆς ἀληθεί-
 5 ας τὸ φῶς, καὶ τῷ Πατρὶ συνήνωται. Ὁν τρόπον δὲ ἐπὶ τινος ὑδά-
 των πηγῆς, νεκταριῶδες ἀφθόνως προιεμένης ὕδωρ, συμβαίνει
 ρεῦμα παμπληθές, καὶ ρεῖθρον ἀκατάσχετον εἰς ποταμοὺς δύο τῷ
 ρεύματι τέμνεσθαι, μίαν ἐξ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ τὴν ροὴν ἐξ ἀρχῆς ἐ-
 σχηκότας, διρρύτως δὲ τῶν ποταμῶν σχηματισθέντες τοῖς εἶδεσι,
 10 βλαβὲν δ' ὅμως οὐδὲν εἰς τὴν οὐσίαν ἐκ τῆς διαιρέσεως, πῆ μὲν τῶν
 ποταμῶν θέσει τὸ ρεῖθρον διήρηται, τὴν δὲ τοῦ χυμοῦ ποιότητα
 μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κέκτηται· κἂν γὰρ ἀποτερματίζεσθαι πόρρω
 που τῶν ποταμῶν ἕκαστος τῶν προειρημένων καὶ τῆς πηγῆς ἀφε-
 στάναι μακράν, τὴν γοῦν ἀρχὴν τῆ μητρὶ πρὸς τὸ διηνεκὲς τῆς πη-
 15 γῆς συνηνωμένην ἔχει· παραπλησίως οὖν καὶ ὁ Πατήρ, ἢ τῆς ἀει-
 ζωΐας πηγῆ, διρρυστόν τινα τοῦ τε Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 τὴν νοητὴν εἰς ἡμᾶς ἐκείνων ἀφίξιν καὶ μέχρις ἡμῶν προσεχώρη-
 σαν. Καὶ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ἦττον ἀχώριστοι καθεστήκασιν· ἀμε-
 ρῆς γάρ, ὡς ἔφημεν, καὶ τῶν κρείττωνων φύσις.

20 **Περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ φύσεως
 κατὰ τοὺς ἕξω.**

Τὸ μὲν τῆς οὐσίας ὄνομα σημαντικὸν ὑπάρχει τῆς ἀπλῆς τῶν
 ὄντων ὑπάρξεως, τουτέστιν αὐτοῦ τοῦ ἀπλῶς εἶναι, οὗ κοινῶς
 πάντα μετέχει, σημαντικὸν ἐστὶ τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα. Τὸ δὲ τῆς
 25 φύσεως ὄνομα δηλωτικὸν τυγχάνει τῆς ἀπλῶς τῶν ὄντων κινή-
 σεως πᾶσα γὰρ ἐν κινήσει ὁρᾶται, καὶ οὐδὲν ἐστὶν ἀκίνητον τῶν
 γεγονότων. Οὐσίαν οὖν καλοῦσι τὴν ἀπλῶς τῶν ὄντων ὑπαρξιν,
 φύσιν δέ, τὴν ἀπλῶς τῶν ὄντων κίνησιν· πεντάτροπος δὲ αὕτη. Ἡ
 γὰρ νοερὰ τυγχάνει, ἢ λογικὴ, ἢ αἰσθητικὴ, ἢ φυτικὴ, ἢ ἄψυχος.
 30 Καὶ νοερὰ μὲν, ὡς ἐπὶ τῶν ἀγγέλων ἐξ αὐτῶν τῶν νοημάτων ἀλλή-
 λους συγγινομένων λογικὴ δέ, ὡς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων δι' ὀνομά-
 των καὶ ρημάτων τὰ ἀφανῆ τῆς ψυχῆς κινήματα πρὸς τοὺς ἐκτὸς

τοῦ φωτός, ἔχοντας ἀχώριστη κατὰ φύσιν τὴν μεταξύ τους σχέση, οὔτε ἀπὸ τὸ φῶς ἀποχωρίζονται, οὔτε μεταξύ τους ἀποκόπτονται, καὶ στέλνουν τὴ χάριν τοῦ φωτός σὲ μᾶς, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἢ δίδυμη ἀκτίνα τοῦ Πατέρα στέλνει καὶ σὲ μᾶς τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, καὶ μένει ἐνωμένη μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ ὅπως στὰ νερὰ κάποιας πηγῆς, ἢ ὁποία θγάζει ἄφθονο κρυστάλλινο νερό, χύνεται ἓνα μεγάλο καὶ ὀρμητικὸ ρεῦμα, καὶ χωρίζεται ἢ κοίτη σὲ δύο ποταμούς, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶχαν μιὰ ροὴ ἀπὸ ἓνα μάτι, τώρα σχηματίστηκαν σὲ δύο κοίτες ὡς πρὸς τὰ σχήματα, ἀλλὰ δὲν βλάβηκε καθόλου τὸ νερὸ στὴν οὐσία ἀπὸ τὴ διαίρεση, διότι τὸ ρυάκι διαιρέθηκε ἀνάλογα μὲ τὴ θέση τῶν ποταμῶν, ἀλλὰ διατήρησε τὴν ἴδια ποιότητα τῶν ὀργανικῶν τοῦ οὐσιῶν. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ποταμούς τερματίζει πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν ἄλλο, καὶ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν πηγὴ, ὅμως ἔχει τὴν ἀρχὴ του διαρκῶς ἐνωμένη μὲ τὴν μητέρα πηγὴ. Παρόμοια λοιπὸν καὶ ὁ Πατέρας, ἢ πηγὴ τῆς αἰώνιας ζωῆς, ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο δύο ροές, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οἱ ὁποῖες ροές ἔφεραν τὴν ἀφίξιν ἐκείνων (τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος) σὲ μᾶς, ἀλλὰ ἔμειναν καὶ ἀχώριστες ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γιατί, ὅπως εἶπαμε, καὶ ἡ φύσιν τῶν ἀνωτέρων εἶναι ἀχώριστη.

**Γιὰ τὴ διαφορὰ μεταξύ τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως,
σύμφωνα μὲ τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας.**

Τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας σημαίνει τὴν ἀπλῆ ὑπαρξιν τῶν ὄντων· δηλαδή τῆς ἴδιας ἀπλῶς τῆς ὑπαρξιν, στὴν ὁποία κοινῶς μετέχουν τὰ πάντα, αὐτὸ σημαίνει ἢ λέξι οὐσία. Ἐνῶ τὸ ὄνομα τῆς φύσεως φανερῶνει ἀπλῶς τὴν κίνησιν τῶν ὄντων. Γιατί καθε φύσιν φαίνεται στὴν κίνησιν, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα δημιουργημὰ ἀκίνητο. Ὡστε λοιπὸν οὐσία ὀνομάζονται γενικὰ τὴν ὑπαρξιν τῶν ὄντων, καὶ φύσιν γενικὰ τὴν κίνησιν τῶν ὄντων, ἢ ὁποία ἐκδηλώνεται μὲ πέντε τρόπους. Ἡ δηλαδή εἶναι νοερή, ἢ λογικὴ, ἢ αἰσθητικὴ, ἢ φυτικὴ, ἢ ἄψυχη. Καὶ νοερὴ εἶναι ἢ φύσιν τῶν ἀγγέλων, οἱ ὁποῖοι ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους μόνο μὲ τὸν νοῦ. Λογικὴ εἶναι ἢ φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὁποία μὲ λέξεις καὶ λόγια ἐξωτερικεύει τὶς ἀφανεῖς κινήσεις

δημοσιεύουσα. Αἰσθητικὴ δέ, ἢ ἐν τοῖς ἀλόγοις θεωρουμένη. Πρὸς γὰρ τῇ θρεπτικῇ καὶ αὐξητικῇ καὶ γεννητικῇ δυνάμει καὶ τὴν αἰσθητικὴν κέκτηνται. Φυτικὴ δέ, ἢ ἐν φυτοῖς κινουῦνται γὰρ καὶ αὐτὰ κατὰ τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ γεννητικὴν δύ-
 5 ναμιν. Ἄψυχος δέ, ὡς ἐπὶ τῶν λίθων, καθότι αὐτοὶ κινουῦνται κατὰ τὸ πολὺ, καὶ κατὰ τὸ ποῦ, καὶ κατὰ τὸ ποιὸν μὲν, κατὰ τὸ θερμαίνεσθαι καὶ ψύχεσθαι, κατὰ τὸ ποῦ δέ, κατὰ τὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον ἑτεροκίνητον μετάθεσιν. Καὶ αὕτη μὲν ἢ τῶν ἔξω περὶ τῶν ὀνομάτων δόξα. Οἱ δὲ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι ἀδιαφό-
 10 ρως τοῖς ὀνόμασιν ἐχρήσαντο, καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν καὶ φύσιν ὀνόμασαν, ὥσπερ καὶ τὴν ὑπόστασιν πρόσωπον. Ὁ δὲ πάντα πληρῶν Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τῆς ψυχῆς πρὸς τοὺς ἔξω. Αἰσθητικὴ εἶναι ἡ φύση τῶν ἀλόγων ζώων, γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ καὶ γεννητικὴ δύναμη, ἔχουν καὶ τὴν αἰσθητικὴ (τῶν αἰσθήσεων). Φυτικὴ εἶναι ἡ φύση τῶν φυτῶν, γιατί καὶ αὐτὰ κινουῦνται μὲ τὴ θρεπτικὴ, αὐξητικὴ καὶ γεννητικὴ δύναμη. Ἀψυχη, τέλος, εἶναι ἡ φύση τῶν λίθων, γιατί καὶ αὐτοὶ κινουῦνται ὡς πρὸς τὸν ὄγκο καὶ τὸν τόπο, τὴν θέρμανση καὶ τὴν ψύξη. Ὅσον ἀφορᾷ δηλαδὴ τὴν τοπικὴ κίνηση, ὡς πρὸς τὴν μετακίνησή τους ἀπὸ ἓνα τόπο σὲ ἄλλον. Καὶ αὐτὴ βέβαια εἶναι ἡ γνώμη τῶν ἔξω τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὰ ὀνόματα. Οἱ δάσκαλοι ὅμως τῆς Ἐκκλησίας χρησιμοποίησαν τὰ ὀνόματα χωρὶς διαφορὰ, καὶ τὴν ἴδια οὐσία τὴν ὀνόμασαν καὶ φύση, ὅπως καὶ τὴν ὑπόσταση τὴν ὀνόμασαν καὶ πρόσωπο. Σὲ σένα ὅμως, Θεέ μας, πού πληροῖς τὰ πάντα, ἀνήκει δόξα τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ

Εὐλόγησον Πάτερ.

Πρέπουσαν τῇ τῶν νηστειῶν ἀρχῇ εἰλικρινοῦς μετανοίας ὑπόθεσιν τῇ Ἐκκλησίᾳ περιέχει ἐν τῷ ἕκτῳ ψαλμῷ ἡ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου παραίνεσις. Ἐν γὰρ τούτῳ τῷ ψαλμῷ διδασκόμεθα ποῶν
5 τρόπῳ τὸν Θεὸν ἐξιλεωσόμεθα. Ἔχει γὰρ τὴν τῶν μετανοούντων ἀληθῶς ἀψευδῆ ταπεινώσιν, τὴν ἐξομολόγησιν, τὰ δάκρυα, τὸ πένθος, τὴν ἐπιστροφὴν, τὸν στεναγμὸν, τὴν τοῦ συνειδότος ταραχήν, τὴν ἀσθένειαν, τὴν ἐξ ἀμυθῆτων πταισμάτων συντριβὴν, τὴν ἐξ ἐλέους Θεοῦ σωτηρίαν, τὴν ἐν νυκτὶ πρὸς Θεὸν προσεδρεΐαν,
10 τὴν ἐν τῇ κλίνῃ καὶ στρωμνῇ γινομένην πολλάκις (τῶν καθ' ἡμέραν πραττομένων) συναίσθησιν, καὶ τὴν δι' αὐτῆς τοῦ ἀληθοῦς Πνεύματος τοῦ ἁγίου διὰ δακρύων ἐπίσκεψιν. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον τῆς ἀληθοῦς μετανοίας τεκμήρια, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ τούτων προσγινομένην ἄφεσιν, καὶ τὴν τελείαν συγχώρησιν, καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπι-
15 τήμησιν, καὶ τὴν τῆς εὐχῆς παρὰ Θεοῦ ἰσχύν, καὶ τὴν ἐκ ταύτης γινομένην τοῖς δαίμοσιν αἰσχύνην, καὶ τὴν τοῦ παλαιωθέντος ἀνθρώπου ἐν ἁμαρτίαις σωτηρίαν καὶ ἀνάπλασιν.

Περιέχει δὲ ἡ ὀγδόη τοῦ ψαλμοῦ ἐπιγραφὴ οὕτω· «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, περὶ τῆς ὀγδόης». Ὀγδόην ὀφείλει ἡ Γραφὴ ὀνομάζειν
20 τὴν κατὰ τὴν ἑβδόμην τοῦ παρόντος αἰῶνος ζωὴν καὶ διαγωγὴν, ἣν προεμήνυσεν ἡ ὀκταήμερος περιτομὴ, περὶ τῆς Ὀγδόης καὶ ὁ σοφὸς Σολομῶν ἡμᾶς νουθετεῖ λέγων· «Δὸς μερίδα τοῖς ἑπτὰ, καὶ γε τοῖς ὀκτώ». Ὡσανεὶ λέγων· Φρόντισον ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τῆς

ΛΟΓΟΣ ΣΤΟΝ ΕΚΤΟ ΨΑΛΜΟ

Εὐλόγησον, Πάτερ.

Ἡ παραίνεση τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸν ἕκτο ψαλμὸ δίνει στὴν Ἐκκλησία κατὰ τὴν ἀρχὴ τῶν νηστειῶν τὴν κατάλληλη εὐκαιρία γιὰ εἰλικρινῆ μετάνοια. Καθόσον ἀπὸ αὐτὸν τὸν ψαλμὸ διδασκόμαστε μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ἐξευμενίσουμε τὸν Θεό. Διότι περιέχει πραγματικὰ τὴν εἰλικρινῆ ταπείνωση αὐτῶν ποὺ μετανοοῦν, τὰ δάκρυα, τὸ πένθος, τὴν μετάνοια, τὸν στεναγμὸ, τὴν ταραχὴ τῆς συνείδησης, τὴν ἀδυναμία, τὴ συντριβὴ γιὰ τὰ ἀμέτρητα πταίσματά τους, τὴ σωτηρία ἐξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, τὴν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας προσευχὴ στὸν Θεό, τὴν ἐπίγνωση τῶν καθημερινῶν πράξεων ποὺ γίνεται πολλές φορές στὸ κρεβάτι καὶ στὸ στρώμα, καὶ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ ἀληθινοῦ ἁγίου Πνεύματος μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπίγνωση καὶ τὰ δάκρυα. Καὶ δὲν εἶναι μόνο αὐτὰ οἱ ἀποδείξεις τῆς ἀληθινῆς μετάνοιας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄφεση καὶ τέλεια συγχώρηση ποὺ ἐπιτυγχάνεται ἀπὸ αὐτὰ, καὶ ἡ ἐπίπληξη πρὸς αὐτούς, καὶ ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς ποὺ χορηγεῖται ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἡ τὸ καταντρόπιασμα ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ αὐτὴν στοὺς δαίμονες, καὶ ἡ σωτηρία καὶ ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ γέρασε μέσα στὶς ἁμαρτίες.

Ἡ ἐπιγραφή τοῦ ψαλμοῦ αὐτοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς· «Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ, γιὰ τὴν ὀγδόη». Ὁγδόη συνήθως ἡ Γραφή ὀνομάζει τὴν ἑβδόμη τοῦ παρόντος κόσμου ζωὴ καὶ διαγωγή, τὴν ὁποία προανήγγειλε ἡ ὀκταήμερη περιτομὴ. Γιὰ τὴν ὀγδόη μᾶς νουθετεῖ ἐπίσης καὶ ὁ σοφὸς Σολομῶν λέγοντας· «Μοίρασε τὴ ζωὴ σου σὲ ἑπτὰ ἢ μᾶλλον σὲ ὀκτώ»¹. Σὰν νὰ λέει· Φρόντισε στὴ ζωὴ αὐτὴ τῆς ἑβδομῆς

ἑβδόμης χιλιοντάδος ἀγαθῆς τῆς μελλούσης καὶ μενούσης ζωῆς αἰωνίου. Ἄλλ' ἴδωμεν αὐτοῦ τοῦ ψαλμοῦ τὸ προοίμιον.

«Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με». Ὁμμασι νοεροῖς ὁ προφήτης ὡσανεὶ καὶ τετραχλησμένος πρὸς τὸ φοβερὸν ἐκεῖσε παρεστῶς δικαστήριον, καὶ αὐτῶν τῶν τοῦ Κυρίου ποδῶν ἐφαπτόμενος, ὡς οἶά τις ἀπαρησίαστος καὶ κατηφῆς καὶ ἀπρόσωπος ὑπάρχων, καὶ μηδεμίαν ἀπολογίαν ὑπὲρ τῶν ἰδίων πλημμελημάτων εὐπορῶν· οὐδὲν λοιπόν, μετὰ τὸν δικαστὴν ἐξαιτεῖ, ἀλλ' ἢ τοῦτο λέγων, «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με». Οἶδα, Δέσποτα, ὅτι πᾶν δεινὸν καὶ φρικτὸν ἀναμένει με, ὅτε συστήσασθαι μέλεις δικαστήριον ἐνώπιον ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων προκαθήμενος, καὶ πάντων τῶν πεπραγμένων ἡμῖν ἁμαρτημάτων φανέρωσιν καὶ ἀποκάλυψιν ποιούμενος. Καὶ οὐ τολμῶ, οὐδὲ εὐπροσωπῶ τελείαν τὴν συγχώρησιν τῶν πολλῶν μοι ἁμαρτιῶν παρὰ σου αἰτήσασθαι, Δέσποτα, ὅτι μείζων ἢ ἁμαρτία μου τοῦ ἀφεθῆναί με ὅτι ἐνώπιον παντὸς ἀνθρώπου εἰς σὲ ἐπλημμέλησα· ὅτι ὑπὲρ μέτρον τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον παρώξυνα· ὅτι ὑπὲρ τὸν ἄσωτον ἐγὼ ὁ ἄσωτος ἐβίωσα· ὅτι ὑπὲρ τὸν τὰ μύρια τάλαντά σοι χρεωστοῦντα χρεωφειλέτης σοι γέγονα. Ὑπὲρ τὸν Τελώνην ὁ ἐχθρὸς κακῶς με ἐτελώνησεν. Ὑπὲρ τὸν ληστὴν ὁ φονοκτόνος ἐμὲ κακῶς ἐθανάτωσεν. Ὑπὲρ τὴν πόρνην ἐγὼ ὁ φιλόπορονος ἐκ Θεοῦ ἐπόρνευσα. Ὑπὲρ τὴν Νινευῆ ἀμετανόητα ἐπλημμέλησα. Ὑπὲρ τὸν Μανασσῆ «αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου». Ὑπὲρ τὴν Χαναναίαν, «ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ, καὶ ταλαιπωρήσας κατεκάμφθην ἕως τέλους». Τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον παρώργισα· τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐλύπησα, τῶν ἐντολῶν σου παρήκουσα. Τὸν πλοῦτόν σου κακῶς διεσκόρπισα, τὸν θησαυρόν σου κακῶς ἐδαπάνησα· τὸν ἀρραβῶνα, ὃν μοι δέδωκας, εἰς ἀνομίας ἀνήλωσα· τὸν ναόν σου τοῦ σώματός μου ἐσπίλωσα· τὴν κατ' εἰκόνα σου ψυχὴν μου μολύνας ἐχρείωσα· τὸν χρόνον ὃν μοι δέδωκας, μετὰ τῶν ἐχθρῶν σου ἐβίωσα· τὴν φωνὴν τῆς ἐντολῆς σου οὐκ

1α. Ψαλμ. 6, 1. 2. Λουκᾶ 15, 14 ἐ. 3. Ματθ. 18, 24 ἐ. 4. Λουκᾶ 19, 8.
5. Λουκᾶ 10, 30 ἐ. 6. Λουκᾶ 7, 37 ἐ. 7. Ἰωνᾶ 2, 4. 8. Δ' Βασ. 21, 16.

χιλιετίας τῆς καλῆς γιὰ τὴ μέλλουσα καὶ αἰώνια ζωῆ. Ἄλλὰ ἄς δοῦμε τὸ προοίμιον τοῦ ψαλμοῦ αὐτοῦ.

«Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξεις μὲ τὸν θυμό σου»^{1α}. Μὲ μάτια νοερά ὁ προφήτης, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπογυμνωμένος, στέκεται στὸ ἐκεῖ φοβερὸ δικαστήριον, καὶ ἀγγίζοντας τὰ πόδια τοῦ Κυρίου, σὰν νὰ εἶναι κάποιος χωρὶς παρησία, καὶ κατηφῆς καὶ ἀπρόσωπος, καὶ σὰν νὰ μὴ ἔχει καμμιά δικαιολογία γιὰ τὰ ἁμαρτήματά του. Δὲν ἐκλιπαρεῖ γιὰ τίποτε ἄλλο τὸν Δικαστή, ἀλλὰ αὐτὸ μόνο τοῦ λέγει· «Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξεις μὲ τὸν θυμό σου». Γνωρίζω, Κύριε, ὅτι μὲ περιμένει κάθετι τὸ φοβερὸ καὶ φρικτό, ὅταν θὰ στήσεις τὸ δικαστήριον καθισμένος πάνω στὸν φοβερὸ καὶ ὑπερυψωμένον θρόνον γιὰ νὰ μᾶς κρίνεις μπροστὰ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους καὶ σ' ὅλη τὴν κτίση, ξεσκεπάζοντας ὅλα τὰ ἁμαρτήματα ποὺ κάναμε. Καὶ δὲν τολμῶ, οὔτε προσποιοῦμαι, γιὰ νὰ ζητήσω τέλεια συγχώρηση τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν μου ἀπὸ σένα, Κύριε, γιὰτὶ ἡ ἁμαρτία μου εἶναι πολὺ μεγάλη γιὰ νὰ μοῦ συγχωρηθεῖ. Γιατὶ ἁμάρτησα σὲ σένα μπροστὰ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ ἐξόργισα πάρα πολὺ τὸ ἅγιον ὄνομά σου. Γιατὶ ἔζησα χειρότερα ἀπὸ τὸν ἄσωτο, ἐγὼ ὁ ἄσωτος². Γιατὶ ἔγινα σὲ σένα ὀφειλέτης περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σοῦ χρωστοῦσε δέκα χιλιάδες τάλαντα³. Ὁ ἐχθρὸς μὲ φορολόγησε κακῶς περισσότερο ἀπὸ τὸν Τελώνη⁴. Ὁ δολοφόνος μὲ θανάτωσε περισσότερο ἀπὸ τὸν ληστή⁵. Ἐπόρνευσα περισσότερο ἀπὸ τὴν πόρνη ἐγὼ ὁ φίλος τῶν πορνῶν μπροστὰ στὸν Θεό⁶. Ἄμάρτησα ἀμετανόητα περισσότερο ἀπὸ τὴ Νινευῆ⁷. Οἱ ἁμαρτίες μου «ἀνέβηκαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου» περισσότερο ἀπὸ τίς τοῦ Μανασσῆ⁸. «Σὰν βαρὺ φορτίον ἔπεσαν ἐπάνω μου καὶ μὲ πιέζουν»⁹, περισσότερο ἀπὸ τὴν χαναναία¹⁰, καὶ ταλαιπωρημένος κυρτώθηκα τελείως»¹¹. Ἐξόργισα τὸ ἅγιον ὄνομά σου. Ἐκανα τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἅγιον νὰ λυπηθεῖ¹². Παράκουσα τίς ἐντολές σου. Σκόρπισα τὸν πλοῦτον σου κακῶς. Δαπάνησα τὸν θησαυρό σου κακῶς. Τὴν προκαταβολὴν ποὺ μοῦ ἔδωσες, τὴν ξόδεψα σὲ παρανομίες. Τὸ σῶμα μου ποὺ εἶναι ναός σου τὸ βεδήλωσα. Τὴν ψυχὴν μου ποὺ εἶναι εἰκόνα σου τὴν ἐξαχρείωσα. Τὸν χρόνον ποὺ μοῦ ἔδωσες τὸν ἔζησα μαζὶ μὲ τοὺς ἐχθρούς σου. Τὰ λόγια τῆς ἐντολῆς

9. Ψαλμ. 37, 5.

10. Ματθ. 15, 22.

11. Ψαλμ. 37, 7.

12. Ἐφ. 4, 30.

ἐφύλαξα· τὸν χιτῶνα, ὃν με ἐνέδυσας, ρυπῶσας ἐσπίλωσα· τὴν
λαμπάδα, ἣν μοι ἐσκεύασας, νυστάξας, ἀπέσβεσα· τὸ πρόσωπόν
μου ὃ ἐφαίδρυνας, ἁμαρτήσας κατήσχυνα· τοὺς ὀφθαλμούς μου
οὓς ἐφώτισας, κακῶς πάλιν ἐτύφλωσα· τὰ χεῖλη μου ἄπερ ἠγία-
5 σας, πάλιν ἐρρύπωσα. Καὶ οἶδα ὅτι πάντως τὰ πεπραγμένα μοι
ελέγξεις, καὶ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν οὗ διαφεύξομαι, ἀλλὰ πάν-
τως ἐλεγχθήσομαι· καὶ εἰ ὅλως ἐλέγχομαι, «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ
σου ἐλέγξης με», κἀγὼ κερδήσω παρὰ σοῦ τοῦτο τοῦ μόνου φι-
λανθρώπου. Οἶδας αὐτὸς ἀκριβῶς ἅπαντα τὰ κρύφια πταιίσμα-
10 τα, ἀλλὰ μὴ ἐλέγξης με, μὴ δημοσιεύσης με, μὴ φανερώσης αὐτὰ
πᾶσιν ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, εἰς ἐμὴν αἰσχύνην καὶ ἐμὸν ὄνει-
δος.

«Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με». Εἰ γὰρ φθαρτοῦ βασιλέ-
ως θυμὸν οὐδεὶς δύναται ὑποφέρειν, πόσω γε μᾶλλον Θεοῦ. θυμὸν
15 οὐχ ὑποστήσεται πᾶσα κτίσις; «Μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με».
Αἴτιος γὰρ ἐγὼ εἰμι πάσης παιδεύσεως καὶ κολάσεως, ἀλλὰ παι-
δεύων, «μὴ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με». Οἶδα ληστὴν αἰτησάμενον
καὶ κομισάμενον συγχώρησιν παρὰ σοῦ. Οἶδα πόρνην ὀλοψύχως
προσελθοῦσαν καὶ μετανοήσασαν· οἶδα τελώνην στενάξαντα καὶ
20 δικαιοθέντα. Οὐ γὰρ εἰμι ὡς αὐτοί. Οὐ γὰρ ἔχω δάκρυον ἐκτενές,
οὐκ ἔχω ἐξομολόγησιν ἀληθινήν, οὐκ ἔχω ἐκ βάθους καρδίας στε-
ναγμόν, οὐκ ἔχω καθαρὰν τὴν ψυχὴν, οὐκ ἔχω νηστείαν εἰλικρινῆ,
οὐκ ἔχω ἀγάπην πρὸς ἀδελφόν, οὐκ ἔχω πτωχείαν πνευματικὴν,
οὐκ ἔχω προσευχὴν διηνεκῆ, οὐκ ἔχω συμπάθειαν, ἵνα συμπα-
25 θηθῶ, οὐκ ἔχω κατάνυξιν, ἵνα συγχωρηθῶ, οὐκ ἔχω καθαρότητα
λογισμῶν, οὐκ ἔχω προαίρεσιν θεοπρεπῆ. Ποίω λοιπὸν προσώπω,
ποιᾶ παρησιᾶ αἰτήσω συγχώρησιν; Πολλάκις σοι, Δέσποτα,
μετανοεῖν συνεταξάμην, καὶ ψεύστης πρὸς σὲ τῆς συνταγῆς ἐγενό-
μην. Πολλάκις σοι ἐν ἐκκλησίᾳ προσπίπτω, καὶ εὐθέως ἐξερχόμε-
30 νος ἐν ἀνομίαις ἐμπίπτω. Πολλάκις με ἠλέησας, κἀγὼ σε ἠθέτησα.

σου δὲν τὰ τήρησα. Τὸν χιτῶνα ποῦ μοῦ φόρεσες τὸν καταλέρωσα. Τὴ λαμπάδα ποῦ μοῦ προμήθευσες, νύσταξα καὶ τὴν ἔσβησα. Τὸ πρόσωπό μου ποῦ τὸ καταλάμπρυνες τὸ καταντροῦπιασα ἁμαρτάνοντας. Τὰ μάτια μου ποῦ τὰ φάτισες τὰ τύφλωσα μὲ τρόπο κακό. Τὰ χεῖλη μου ποῦ ἁγίασες, πάλι τὰ ξαναλέρωσα. Καὶ γνῶρίζω ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ἐλέγξεις τις πράξεις μου, καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει ποῦ νὰ καταφύγω, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε θὰ ἐλεγχθῶ. Καὶ ἀφοῦ ὅπωςδήποτε θὰ ἐλεγχθῶ, «Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξεις μὲ τὸν θυμὸ σου», καὶ ἐγὼ θὰ τὸ κερδήσω αὐτὸ μόνο ἀπὸ σένα τὸν μόνο φιλάνθρωπο. Σὺ ὁ ἴδιος γνῶρίζεις ἀκριβῶς τὰ κρυφὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ μὴ μὲ ἐλέγξεις, μὴ μὲ διαπομπεύσεις δημόσια, μὴ τὰ φανερώσεις σὲ ὄλους, ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, γιὰ νὰ ντροπιαστῶ καὶ νὰ προσβληθῶ.

«Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξεις μὲ τὸν θυμὸ σου». Γιατί, ἐὰν τὸν θυμὸ τοῦ θνητοῦ βασιλιὰ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ὑποφέρει, πόσο μᾶλλον δὲν μπορεῖ νὰ ὑπομείνει τὸν θυμὸ τοῦ Θεοῦ ὅλη ἡ κτίση; «Οὔτε νὰ καταφέρεις ἐναντίον μου τὸ παιδαγωγικὸ μαστίγιό σου μὲ τὴν ὀργή σου»^{12α}. Γιατί ἐγὼ εἶμαι ἔνοχος κάθε δοκιμασίας καὶ τιμωρίας, ἀλλὰ παιδαγωγώντας με, μὴ καταφέρεις ἐναντίον μου τὰ μαστιγώματά σου ὀργισμένος. Γνωρίζω ληστή ποῦ ζήτησε καὶ πῆρε συγχώρηση ἀπὸ σένα¹³. Γνωρίζω πόρνη ποῦ ἤρθε σὲ σένα μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ της καὶ πέτυχε τὴ συγχώρησή της¹⁴. Γνωρίζω τελώνη ποῦ στέναξε καὶ δικαιώθηκε¹⁵. Βέβαια δὲν εἶμαι σὰν αὐτούς. Δὲν ἔχω συνεχῆ δάκρυα, δὲν ἔχω ἐξομολόγησι εἰλικρινῆ, δὲν ἔχω στεναγμούς ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς μου, δὲν ἔχω τὴν ψυχὴ μου καθαρὴ, δὲν ἔχω εἰλικρινῆ νηστεία, δὲν ἔχω ἀγάπη πρὸς τὸν ἀδελφὸ μου, δὲν ἔχω πνευματικὴ φτώχεια., δὲν ἔχω ἀδιάκοπη προσευχή, δὲν ἔχω συμπάθεια, γιὰ νὰ συμπαθῶ καὶ ἐγὼ, δὲν ἔχω κατάνυξι, γιὰ νὰ συγχωρηθῶ, δὲν ἔχω καθαρὸς λογισμούς, δὲν ἔχω ἐπιθυμία τέτοια ποῦ θέλει ὁ Θεός. Μὲ ποιὸ πρόσωπο λοιπόν, μὲ ποιὰ παρησιία νὰ ζητήσω συγχώρηση; Πολλὲς φορές, Δέσποτά μου, ὑποσχέθηκα νὰ μετανοήσω, καὶ ἀποδείχτηκα ψεύτης τῆς ὑπόσχεσης ποῦ σοῦ ἔδωσα. Πολλὲς φορές στὴν Ἐκκλησία πέφτω στὰ πόδια σου, καὶ μόλις βγαίνω ἔξω πέφτω σὲ ἁμαρτίες. Πολλὲς φορές μὲ ἐλέησες, καὶ ἐγὼ σὲ ἀρνῆθηκα. Πολλὲς

14. Ματθ. 26, 7. Μάρκ. 14, 3. Λουκᾶ 7, 37.

15. Λουκᾶ 18, 10 ἐ.

Πολλάκις με ἐδάστασας, κἀγὼ οὐκ ἐπέστρεψα. Πολλάκις με ἀνέ-
 στησας, κἀγὼ πάλιν κατέπεσον. Πόσα με συνεκρότησας, κἀγὼ σε
 ἠγνωμόνηκα; Ποσάκις μου εἰσήκουσας, κἀγὼ σου παρήκουσα;
 Ποσάκις μοι συνεπάθησας, καὶ οὐδαμῶς σοι ἐδούλευσα; Πόσα δέ
 5 με ἐτίμησας, ἐγὼ δέ σε ἠτίμασα; Ποσάκις ἁμαρτήσαντός μου, ὡς
 πατὴρ παρεκάλεσας, ὡς ἀγαθὸς ἐδάστασας, ὡς υἱὸν κατεφίλησας,
 ὡς νήπιον ἐκάλεσας, τὰς ἐγκάλας ἀφήπλωσας, καὶ πεσόντα με
 ἐκράτησας, καὶ εἶπάς μοι, Μὴ φοβοῦ, ἐγείρου· πάλιν στήθι, πάλιν
 δεῦρο, πάλιν μὴ φοβοῦ, οὐ διώκω σε, οὐκ ἀποστρέφω σε, οὐκ
 10 ὄνειδίζω σε, οὐ βδελύσσομαι τὸ ἐμὸν πλάσμα, οὐκ ἀπορρίπτομαι
 τὸ ἐμὸν ποίημα, οὐ σκληρύνῃ τὰ σπλάγχνα μου πρὸς τὸ ἐμὸν τέ-
 κνον. Οὐ γὰρ δύναμαι μισῆσαι ὃν ταῖς χερσὶ ταῖς ἐμαῖς διέπλασα
 ἄνθρωπον, ὑπὲρ οὗ ἐμαυτὸν ἐταπείνωσα, ὑπὲρ οὗ τὸ ἐμὸν ἐξέχεα
 αἷμα. Πῶς οὐ προσδέξομαι πρὸς ἐμὲ ἐπιστρέφοντα καὶ προσπί-
 15 πτοντα; Ἐγὼ δὲ τὴν ἀκοὴν βαρύνας οὐ προσέσχον, οὐδὲ ἐπεστρά-
 φην. Διό, Δέσποτα, ὡς ἔμφυτον καὶ ἀχάριστον ἔχων τῆς φιλαν-
 θρωπίας τὴν ἄβυσσον καὶ τῆς μακροθυμίας τὸ πέλαγος, «μὴ τῷ
 θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με», ἀλλ' ἔτι
 καὶ ἔτι μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί. Μὴ σπεύσης τοῦ ἐκκόψαι με ὡς
 20 τὴν συκῆν τὴν ἄκαρπον, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, Δέ-
 σποτα, μετὰ πάντων καὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἕασόν με πρὸς τὴν μετάνοι-
 αν, καὶ μὴ ἀκηδιάσης βαστάζων τὴν ἀδικίαν μου καὶ τὴν ραθυ-
 μίαν μου. Μὴ ἀρπάξης με ἀνέτοιμον ὑπάρχοντα, μὴ λάβῃς με τὴν
 λαμπάδα μὴ ἄψαντα, μὴ λάβῃς με μὴ ἔχοντα ἔνδυμα γάμου, μὴ
 25 παραστήσης γυμνήν τὴν ψυχὴν μου τῷ θήματί σου στηλίτευμα,
 μὴ λάβῃς με τέως μηδὲν προενέγκαι σοι ἔχοντα, ἀλλὰ μακροθύμη-
 σον, ἀλλὰ ἀνάμεινον, ἀλλὰ φιλανθρωπεύθητι, ἀλλὰ συμπάθησον
 κἀμοὶ τῷ πτωχῷ, τῷ γυμνῷ, τῷ ραθύμῳ, τῷ ἀμελεῖ, τῷ ἐλεεινῷ, τῷ
 ἀπόρῳ, τῷ πόρῳ, τῷ ρυπαρῷ, τῷ ἀσῶτῳ, τῷ ἀγνώμονι, τῷ
 30 ἀσπλάγχνῳ, τῷ πεπωρωμένῳ, τῷ βεδυθισμένῳ, τῷ κατακεκοιμένῳ

φορές με κράτησες, καὶ ἐγὼ δὲν μετάνοιωσα. Πολλές φορές με σήκωσες, καὶ ἐγὼ πάλι ἔπεσα. Πόσες φορές με ἀνασυγκρότησες, καὶ ἐγὼ ἔδειξα ἀγνωμοσύνη; Πόσες φορές με ἄκουσες, καὶ ἐγὼ σὲ παράκουσα; Πόσες φορές μοῦ ἔδειξες συμπάθεια, καὶ ἐγὼ δὲν σὲ δούλεψα καθόλου; Μὲ πόσα πράγματα με τίμησες, καὶ ἐγὼ σὲ ἀτίμασα; Πόσες φορές ὅταν ἀμάρτησα, με παρηγόρησες σὰν πατέρα; Μὲ συγκράτησες σὰν ἀγαθός, με καταφίλησες σὰν γιὸ σου, μοῦ μίλησες σὰν παιδί σου, με συμβούλεψες σὰν πατέρα, με κάλεσες σὰν νήπιο, ἄνοιξες τὴν ἀγκαλιὰ σου, καὶ ὅταν ἔπεσα, με κράτησες καὶ μοῦ εἶπες· Μὴ φοβᾶσαι, σήκω ἐπάνω, στάσου ὄρθιος, ἔλα πάλι, μὴ φοβᾶσαι πάλι, δὲν σὲ διώχνω, δὲν σὲ ἀποστρέφομαι, δὲν σὲ κατηγορῶ, δὲν σὲ σιχαίνομαι ἐσένα τὸ πλάσμα μου, δὲν σὲ ἀπορρίπτω ἐσένα τὸ δημιούργημά μου, δὲν σκληραίνουν τὰ σπλάγχνα μου πρὸς ἐσένα τὸ παιδί μου. Γιατὶ δὲν μπορῶ νὰ μισήσω τὸν ἄνθρωπο ποῦ ἔπλασα με τὰ δικά μου χέρια, γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου ταπείνωσα τὸν ἑαυτὸ μου, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχυσα τὸ αἷμα μου. Πῶς δὲν θὰ σὲ δεχθῶ με χαρὰ, ὅταν ἐπιστρέψεις καὶ πέσεις στὰ πόδια μου; Ἐγὼ ὅμως, κλείνοντας τὰ αὐτιά μου, δὲν ἔδωσα προσοχὴ σ' αὐτά, οὔτε μετανόησα. Γι' αὐτό, Δέσποτα, ὄντας ἀπὸ τὴ φύση μου τέτοιος καὶ ἀχάριστος, ἔχοντας τὴν ἄδυσσο τῆς φιλανθρωπίας καὶ τὸ πέλαγος τῆς καρτερικότητος, «μὴ με ἐλέγξεις με τὸν θυμὸ σου, οὔτε νὰ με παιδέψεις με τὴν ὀργή σου», ἀλλὰ δεῖξε πάλι καὶ πάλι τὴ μακροθυμία σου σὲ μένα. Μὴ βιαστεῖς νὰ μὴ κόψεις σὰν τὴν ἀκαρπη συκιά¹⁶, ἀλλὰ ὡς ἀγαθός καὶ φιλάνθρωπος, Κύριε, μαζί με ὅλα ἄφησέ με καὶ αὐτὸν τὸν χρόνο γιὰ νὰ μετανόησω, καὶ μὴ ἀδιαφορήσεις γιὰ μένα, ὑπομένοντας τὴν ἀδικία καὶ τὴν ὀκνηρία μου. Μὴ με ἀρπᾶξεις ἐνῶ εἶμαι ἀκόμα ἀνέτοιμος, μὴ με πάρεις χωρὶς νὰ ἔχω ἀνάψει τὴ λαμπάδα, μὴ με πάρεις χωρὶς νὰ ἔχω ἔνδυμα γάμου, μὴ στήσεις τὴν ψυχὴ μου γυμνὴ μπροστὰ στὸ βῆμα σου γιὰ διασυρμό, μὴ με πάρεις ἐνῶ ἀκόμα δὲν ἔχω νὰ σοῦ προσφέρω τίποτε, ἀλλὰ δεῖξε μακροθυμία, περίμενε, δεῖξε φιλανθρωπία, δεῖξε συμπάθεια σὲ μένα τὸν φτωχό, τὸν γυμνό, τὸν ὀκνηρό, τὸν ἀδιάφορο, τὸν ἄθλιο, τὸν ἄπορο, τὸν πόρνο, τὸν ρυπαρό, τὸν ἄσωτο, τὸν ἀγνώμονα, τὸν ἄσπλαγχο, τὸν πωρωμένο, τὸν βουλιαγμένο στὰ κακὰ καὶ καταδικασμένο καὶ ἀπρόσωπο καὶ χωρὶς θάρρος

καὶ ἀπροσώπῳ καὶ ἀπαρρησιάστῳ καὶ ἀναπολογήτῳ, τῷ ἀναξίῳ πάσης φιλανθρωπίας, τῷ ἀναξίῳ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τῷ ἀξίῳ πάσης τιμωρίας καὶ γεέννης καὶ κολάσεως.

Ἄλλὰ, «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου
5 παιδεύσης με. Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενῆς εἶμι». Ἀσθενῆς
εἶμι τῇ σαρκί, ἀσθενῆς εἶμι τῇ ψυχῇ. Ἀσθενεῖ μου ἡ γνώμη,
ἀσθενεῖ μου ὁ λογισμὸς «Ἐξέλιπέ μου ἡ ἰσχύς», ἐξέλιπεν ὁ χρόνος,
«Ἐξέλιπον ἐν ματαιότητι αἱ ἡμέραι μου», καὶ θεωρῶ τὸ τέλος ἐγγί-
ζον. Ἄλλ' ἔκτεινόν μοι τὴν χεῖρα, τῷ ἐν θυθῶ τῶν ἡδονῶν χει-
10 μαζομένῳ. Ἄνοιξον κάμοί, Δέσποτα, τῷ ἀναξίως κρούοντι, καὶ μὴ
ἀποκλείσης κατ' ἐμοῦ τὴν θύραν τοῦ ἐλέους σου. Ἐὰν γὰρ σὺ
κλείσης, τίς ἄρα ἀνοίξει; Ἐὰν μὴ σὺ φθάσης, τίς ἵνα φθάσῃ; Ἐὰν
μὴ σὺ σπεύσῃς, τίς λοιπὸν βοηθήσει ἡμῖν; Οὐδεὶς, ἀλλ' αὐτός, ὁ
φύσει Θεός, δὸς ἡμῖν καιρὸν ζωῆς καὶ καιρὸν ἐπιστροφῆς. Νί-
15 κησον τὴν πώρωσιν, καὶ ποιήσον τὴν διόρθωσιν. Σὺ δὸς μοι ἔτι
μικρὸν χρόνον, καὶ ποιήσόν μοι σωτηρίας τρόπον. Ἐὰν γὰρ σὺ μὴ
ποιήσῃς τρόπον, ὅσα ἂν ἐγὼ ποιήσω σαθρά εἰσι καὶ ἀβέβαια.
Ὅσα ἂν δοκιμάσω, ἀδύναμά εἰσι καὶ εὐκατάλυτα. Ὅσα ἂν ἐπιχει-
ρήσω, ἀνωφελῆ εἰσι καὶ ἀπλήρωτα. Λοιπὸν μὴ ἀναβάλλῃ, Δέσπο-
20 τα, ἀλλὰ σῶσον τὸ πλάσμα σου. Σὺ γὰρ εἶπας, Δέσποτα, ὅτι «Οὐ
δύνασθε χωρὶς ἐμοῦ ποιῆσαι οὐδέν». Πρόλαβε τῇ ἐπιστροφῇ τῆς
ψυχῆς μου τὸν χρόνον τῆς ζωῆς μου. Τυραννοῦμαι γὰρ ὑπὸ τοῦ
ἀντιδίκου μου, τυραννοῦμαι ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ, τυραννοῦμαι ὑπὸ
τῆς φύσεως, τυραννοῦμαι ὑπὸ τῆς κακῆς προαιρέσεως, ἐπιπλείω
25 δὲ τυραννοῦμαι ὑπὸ τῆς κακῆς συνηθείας. Διὸ «Ἐλέησόν με, Κύ-
ριε, ὅτι ἀσθενῆς εἶμι». Ἐξενεύρωσε γὰρ με ὁ ἐχθρός, ἀσθενῆ με καὶ
συντετριμμένον ἐποίησεν. Ὁ δὲ ἀσθενῆς καὶ συντετριμμένος οὐ
δύναται ἐλεῆσαι ἑαυτόν. Λοιπὸν, «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενῆς
εἶμι». Ὁ ἀσθενῶν οὐ δύναται ἐργάσασθαι, «Ἐλέησόν με, Κύριε,
30 ὅτι ἀσθενῆς εἶμι· ἴασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστέα μου». Ἐτα-

17. Ψαλμ. 6, 2-3.

19. Ψαλμ. 77, 33.

18. Ψαλμ. 70, 9.

20. Ἰω. 15, 5.

καὶ ἀναπολόγητο, τὸν ἀνάξιο κάθε φιλανθρωπίας, τὸν ἀνάξιο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τὸν ἄξιο κάθε τιμωρίας καὶ φωτιᾶς καὶ κολάσεως.

Ἄλλὰ, «Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξεις μὲ τὸν θυμό σου, οὔτε νὰ μὲ παιδέψεις μὲ τὴν ὀργή σου. Λυπήσου με, Κύριε, γιατί εἶμαι ἀσθενής»¹⁷. Εἶμαι ἀσθενής στό σῶμα, εἶμαι ἀσθενής στήν ψυχή. Εἶναι ἄρρωστος ὁ νοῦς μου, εἶναι ἄρρωστος ὁ λογισμός μου. «Χάθηκε ἡ δύναμή μου»¹⁸, χάθηκε ὁ χρόνος, «χάθηκαν ἄσκοπα οἱ ἡμέρες μου»¹⁹, καὶ βλέπω τὸ τέλος νὰ πλησιάζει. Ἄλλὰ ἄπλωσε τὸ χέρι σου σέ μένα ποῦ βασανίζομαι μέσα στόν θυθὸ τῶν ἡδονῶν. Ἄνοιξε καὶ σέ μένα, Δέσποτα, ποῦ χτυπῶ τὴν πόρτα σου χωρὶς νὰ τὸ ἀξιζῶ, καὶ μὴ κλείσεις ἐναντίον μου τὴν πόρτα τῆς εὐσπλαγχνίας σου. Γιατί, ἐὰν σὺ τὴν κλείσεις, ποιὸς ἄραγε θὰ τὴν ἀνοίξει; Ἐὰν δὲν προφθάσεις ἐσύ, ποιὸς θὰ προφθάσει; Ἐὰν δὲν τρέξεις ἐσύ, ποιὸς θὰ μᾶς βοηθήσει; Κανένας, παρὰ μόνο σὺ ποῦ εἶσαι κατὰ φύση Θεός, δῶσε μας παράταση τῆς ζωῆς καὶ εὐκαιρία μετάνοιας. Νίκησε τὴν πώρωση καὶ κάνε τὴ διόρθωσή μας. Δῶσε μου σὺ ἀκόμα λίγο χρόνο, καὶ βρῆς μου τὸν τρόπο τῆς σωτηρίας. Γιατί, ἂν ἐσὺ δὲν βρεῖς τρόπο, ὅσα καὶ νὰ κάνω ἐγὼ εἶναι σάπια καὶ ἀβέβαια. Ὅσα καὶ ἂν δοκιμάσω, εἶναι ἀνίσχυρα καὶ καταστρέφονται εὐκολα. Ὅσα καὶ ἂν ἐπιχειρήσω, εἶναι ἀνώφελα καὶ χωρὶς ἀξία. Μὴν ἀναβάλεις λοιπόν, Δέσποτα, ἀλλὰ σῶσε τὸ πλάσμα σου. Γιατί σὺ εἶπες, Δέσποτα, «Χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»²⁰. Πρόλαβε γιὰ τὴ μετάνοια τῆς ψυχῆς μου, τὸν χρόνο τῆς ζωῆς μου. Γιατί τυραννοῦμαι ἀπὸ τὸν ἀντίδικό μου, τυραννοῦμαι ἀπὸ τὸν λογισμό μου, τυραννοῦμαι ἀπὸ τὴ φύση μου, τυραννοῦμαι ἀπὸ τὴν κακὴ πρόθεσή μου, καὶ τυραννοῦμε περισσότερο ἀπὸ τὴν κακὴ μου συνήθεια. Γι' αὐτό, «Κύριε, βοήθησέ με, γιατί εἶμαι ἀσθενής». Γιατί ὁ ἐχθρὸς μὲ ἀποδυνάμωσε, μὲ ἔκανε ἄρρωστον καὶ συντριμματα. Καὶ ὁ ἄρρωστος καὶ συντριμμένος δὲν μπορεῖ νὰ βοηθήσει τὸν ἑαυτό του. Λοιπόν, «βοήθησέ με, Κύριε, γιατί εἶμαι ἄρρωστος». Ὁ ἄρρωστος δὲν μπορεῖ νὰ ἐργαστεῖ. «Βοήθησέ με, Κύριε, γιατί εἶμαι ἄρρωστος. Θεράπευσέ με, Κύριε, γιατί διαταράχτηκαν τὰ κόκκαλά μου»^{20α}. Διαταράχτηκαν

ράχθη καὶ συνετριβή μου τὰ ὀστᾶ τῆς ψυχῆς. Ὁ δὲ συντετριμμένος τὰ ὀστᾶ, οὐ δύναται ἀναστὰς ἐπιζητῆσαι ἰατρόν· οὐ δύναται δραμεῖν καὶ ρυθῆναι τῶν ἐχθρῶν. Λοιπὸν σὺ ζήτησόν με, Δέσποτα, ὁ ἐλθὼν «ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός». Σὺ πάλιν πρὸς ἐμὲ τὸν 5 περιπεσόντα λησταῖς κατάλαβε, καὶ προκατάλαβε. Οὐ γὰρ ἠμιθανῆ, ἀλλ' ὀλαθανῆ με πεποίηκε. Λοιπὸν «Ἰασαί με, Κύριε, καὶ Ἰαθήσομαι· σῶσόν με, καὶ σωθήσομαι». Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ὁ ὄφις ὁ πονηρὸς ὄλον με ἀσθενῆ καὶ σεσηπὸτα πεποίηκεν, ὁ δὲ ἀσθενῆς καὶ σεσηπὼς, ὄλος χαμαὶ κεῖται, ὄλος ἔρριπται πτῶμα, ὄλος ἀογεῖ. 10 Μόνον ὅτι βοᾷ, καὶ τὸν ρυόμενον ζητεῖ. Μόνον ὅτι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀννυοῖ, καὶ περιοσκοπεῖ τότε ἤξει, τότε ἐπισκέπεται αὐτὸν «ὁ δεσμεύων τοὺς συντετριμμένους», καὶ σώζων τοὺς ἀπεγνωσμένους.

«Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Σωματικὸς ἅμα καὶ ψυχικὸς, φησὶν, ὃ Δέ- 15 σποτα, κατέλαβέ με τάραχος, ψυχικοῖς καὶ σαρκικοῖς περιέπεσον πάθεσι, τὴν σάρκα καὶ τὴν ψυχὴν ποιησάμενος παίγνιον. «Ἰασόν με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου», τὰ συνδεσμοῦντα καὶ ἀνορθοῦντα τὸν ἔσω μου ἄνθρωπον. Ποῖα ταῦτα; Ἡ πίστις, ἡ φρόνησις, ἡ ἐλπίς, ἡ ἀγάπη, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἐγκράτεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ εὐ- 20 σέβεια, ἡ πραότης, ἡ ταπεινοφροσύνη. Ταῦτα τὰ ὀστᾶ ἐπ' ἐμοῖ συνετριβήσαν καὶ ἐταράχθησαν καὶ ἐσαθρῶθησαν. Ἐπὶ δὲ τῶν σῶν ἀγίων, Κύριε, «Φυλάττεις πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν, καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται», εἰ καὶ τὰ τοῦ σώματος τῶν σῶν μαρτύρων συνετριβήσαν. «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου, καὶ ἡ 25 ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Ὁρῶ γὰρ ἤδη λοιπὸν τὴν ὥραν τῆς ψυχῆς μου προκόψασαν, τὸν χρόνον ἐκλείψαντα, τὸ τέλος ἐγγίσαν, τὸ γῆρας ἀκμάσαν, τὸ θέρος μου κλῖναν καὶ πρὸς τὴν τομὴν ἐπεῖγον, τὸν θεριστὴν μου σπεύδοντα, τὴν δρεπάνην δεικνύοντα, ἀξίνην βαστάζοντα, τὴν ἐκκοπὴν μηνύουσαν, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐ- 30 ταράχθη σφόδρα». Ὁρῶ τὰ κατ' ἐμαυτὸν ἀδιόρθωτα, καὶ καθ' ἡμέραν εἰς τὸ χειρὸν ἐρχόμενον, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Ὁρῶ τὸν κλέπτην λοιπὸν προσεγγίζοντα, καὶ τοῦ βίου με

21. Λουκᾶ 19, 10.

22. Λουκᾶ 10, 30.

23. Ἰερ. 17, 14.

καὶ τσακίστηκαν τὰ κόκκαλα τῆς ψυχῆς μου. Καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει σπασμένα τὰ κόκκαλά του, δὲν μπορεῖ νὰ σηκωθεῖ καὶ νὰ ἀναζητήσῃ γιατρό, δὲν μπορεῖ νὰ τρέξει καὶ νὰ σωθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Γι' αὐτὸ ἀναζήτησέ με ἐσύ, Δέσποτα, ὁ ὁποῖος ἦρθες «Νὰ ἀναζητήσῃς καὶ νὰ σώσῃς τὸ χαμένο πρόβατο»²¹. Ἐσὺ ἐπίσης πρόφτασε ἐμένα ποὺ ἔπεσα στὰ χέρια ληστῶν, καὶ σῶσέ με. Γιατὶ δὲν μὲ ἔκανε μισοπεθαμένον, ἀλλὰ ὀλοκληρωτικὰ νεκρόν²². Λοιπόν, «θεράπευσέ με, Κύριε»²³, γιατί τὸ πονηρὸ φίδι μὲ ἔκανε τελείως ἄρρωστον καὶ σαπισμένον. Καὶ ὁ ἄρρωστος καὶ σάπιος βρίσκεται ξαπλωμένος ὀλοκληρωσὶ τῆ γῆ, εἶναι ὅλος πεσμένος σὰν πτώμα, ὅλος εἶναι ἀκίνητος. Φωνάζει μόνο καὶ ἀναζητᾷ ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὸν σώσει. Μόνο τὰ μάτια του σηκώνει καὶ κοιτᾷ τριγύρω πότε θὰ ἔρθῃ, πότε θὰ τὸν ἐπισκεφθεῖ «αὐτὸς ποὺ δένει μὲ ἐπιδέσμους τοὺς πληγωμένους»²⁴, καὶ σώζει τοὺς ἀπογοητευμένους.

«Θεράπευσέ με, Κύριε, γιατί πόνεσαν τὰ κόκκαλα, καὶ ἡ ψυχὴ μου κυριεύθηκε ἀπὸ μεγάλη ταραχὴ»²⁵. Μὲ κυρίεψε, λέγει, Δέσποτα, δυνατὸς σωματικὸς καὶ ψυχικὸς μαζί πόνος. Ἐπεσα σὲ ψυχικὰ καὶ σωματικὰ πάθη, κάνοντας τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ μου παιγνίδι. «Θεράπευσέ με, Κύριε, γιατί πόνεσαν τὰ κόκκαλά μου», αὐτὰ ποὺ συνδέουν καὶ ἀνορθώνουν τὸν ἐσωτερικὸ μου ἄνθρωπο. Ποιὰ εἶναι αὐτὰ; Ἡ πίστη, ἡ σύνεση, ἡ ἐλπίδα, ἡ ἀγάπη, ἡ φρονιμάδα, ἡ ἐγκράτεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ εὐσέβεια, ἡ πραότητα, ἡ ταπεινοφροσύνη. Αὐτὰ τὰ κόκκαλα ἔσπασαν μέσα μου καὶ πόνεσαν καὶ ἔγιναν σαθρά. Ἐνῶ στοὺς ἀγίους σου, Κύριε, «φυλάγεις ὅλα τὰ κόκκαλά τους καὶ δὲν σπάει κανένα ἀπὸ αὐτὰ»²⁶, ἂν καὶ τὰ σώματα τῶν μαρτύρων σου ἔχουν συντριβεῖ. «Θεράπευσέ με, Κύριε, γιατί πόνεσαν τὰ κόκκαλά μου καὶ ἡ ψυχὴ μου κυριεύθηκε ἀπὸ μεγάλη ταραχὴ». Γιατὶ βλέπω ἤδη τὴν ἡλικία τῆς ψυχῆς μου προχωρημένη, τὸν χρόνον νὰ ἔχει τελειώσει, τὸ τέλος νὰ ἐγγίζει, τὰ γεράματα προχωρημένα, τὸ θέρος μου νὰ ἔχει γείρει καὶ νὰ φθάνει ὀλοταχῶς ἡ ὥρα νὰ κοπεῖ, τὸν θεριστὴ νὰ ἔρχεται δείχνοντας τὸ δρεπάνι καὶ κρατώντας τὴν ἀξίνα, ποὺ προμηνύει τὸ κόψιμο, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου εἶναι κυριευμένη ἀπὸ μεγάλη ταραχὴ». Βλέπω τὸν κλέφτη ἐπίσης νὰ πλησιάζει καὶ νὰ διάζεται

24. Ψαλμ. 6, 3.

25. Ψαλμ. 146, 3-4.

26. Ψαλμ. 33, 21.

ἀρπᾶσαι σπεύδοντα, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔταράχθη σφόδρα». Ὁρῶ
 τὴν ἔξοδον τοῦ θίου πρὸς τὰ ἐκεῖσε χαλεπὴν καὶ μακράν, καὶ ἐμὲ
 ἐφόδια μὴ ἔχοντα, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔταράχθη σφόδρα». Ὁρῶ τὸν
 δανειστὴν ἐγγίσαντα καὶ μὲ φυράσαντα. Ὁρῶ τὴν προθεσμίαν
 5 πληρωθεῖσαν, καὶ ἐν ἀπορίᾳ με φθάσαντα. Ὁρῶ τὸν λογοθέτην τὸ
 χειρόγραφόν μοι ἐπισείοντα, καὶ τοὺς δεσμίους βρύχοντας Ὁρῶ
 πολλοὺς κατηγοροὺς, καὶ οὐδένα ξυνήγορον, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου
 ἔταράχθη σφόδρα». Θροοῦμαι καὶ ἀγωνιῶ, φρίττω καὶ προκατα-
 σείομαι, καὶ τί πράξει οὐκ ἐπίσταμαι. Χρόνον ζωῆς αἰτήσομαι;
 10 Ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως πάλιν ἁμαρτημάτων ποιήσωμαι προσθή-
 κην, καὶ ἀνετοιμῶς πορεύσωμαι, καὶ ποίῳ προσώπῳ τὸν κριτὴν
 θεάσωμαι ἀμηχανῶ, ὅτι ἐν ἄκροις τὰ κατ' ἐμαυτὸν ὄρῶ. Ὁ πονη-
 ρὸς διενοχλῶν μοι οὐ παύεται· οἱ ἐχθροὶ τοῦ πολεμεῖν οὐκ ἀφί-
 στανται· ὁ ἐμφύλιος τῆς σαρκὸς πόλεμος ἐκταράττων οὐ φείδεται·
 15 οἱ πονηροὶ λογισμοὶ οὐδαμῶς ἡσυχάζουσι.

«Καὶ σύ, Κύριε, ἕως πότε;». Τί μὲν ἐσήμανεν οὐκ εἶπεν, ἀλλ' ἐξ
 ἄκρας ἀθυμίας καὶ περιστάσεως φρικτὸν τι καὶ τολμηρὸν βουλη-
 θεὶς εἰπεῖν πρὸς Θεόν, ἐπέσχεν ἑαυτόν, καὶ τοῦτο ἀγαγεῖν οὐκ
 ἐτόλμησεν, ἀλλὰ φησι· «Καὶ σύ, Κύριε, ἕως πότε;». Ἴδού, φησὶν,
 20 οἶδας, Δέσποτα, κατ' ἐμὲ πανάθλια καὶ ταλαίπωρα καὶ ἔλεεινά.
 Ἴδού βλέπεις τὴν κατ' ἐμὲ εὐστασιν, καὶ τὴν κάμινον τῆς σαρκὸς,
 καὶ τὴν ἀντίστασιν, καὶ τὸν πόλεμον τῶν ληστῶν, καὶ τὴν ἐκλειψιν
 τοῦ χρόνου καὶ ἀτονίαν τῆς ἐμῆς δυνάμεως. Λοιπὸν, Κύριε, ἕως
 πότε οὐ συμπαθεῖς; ἕως πότε οὐκ ἐκδικεῖς; ἕως πότε παρορᾷς; ἕως
 25 πότε μακροθυμεῖς; ἕως πότε οὐ παιδεύεις; ἕως πότε οὐκ ἐπιβλέ-
 πεις; ἕως πότε οὐ ρύσῃ; Εἰ γὰρ κἀγὼ ἄξιός εἰμι πάσης ἐγκαταλεί-
 ψεως, ἀλλὰ τῷ ἐλέει σου τεύξομαι τῆς ἀφέσεως. Ἡ γὰρ σὴ παρό-
 ρασις, γίνεται ἡμῖν κατάπτωσις. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πρὸς Θεὸν
 ὁ προφήτης ἐξ ἀθυμίας φθέγγασθαι λογισάμενος, ἐπέσχεν ἑαυτόν,

νά με ἀρπάξει ἀπὸ τῆ ζωῆ, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ταράχθηκε πολὺ». Βλέπω τὴν ἔξοδό μου ἀπὸ τῆ ζωῆ πρὸς τὰ ἐκεῖ δύσκολη καὶ μακρυνὴ καὶ ἐγὼ νὰ μὴ ἔχω ἐφόδια, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ταράχθηκε πολὺ». Βλέπω τὸν δανειστὴ νὰ ἔχει πλησιάζει καὶ ἐμένα νὰ μὴ ἔχει κάνει φύραμα. Βλέπω τὴν προθεσμίαν νὰ ἔχει λήξει καὶ νὰ ἀδυνατῶ νὰ τὸν ἐξοφλήσω. Βλέπω τὸν ἐγγυητὴ νὰ μοῦ ἐπισείει ἀπειλητικὰ τὸ χρεώγραφο καὶ τοὺς δημίους νὰ μουγκρίζουν. Βλέπω πολλοὺς κατηγοροὺς καὶ κανέναν συνήγορο, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου κυριεύθηκε ἀπὸ μεγάλη ταραχὴ». Ἀνησυχῶ καὶ ἀγωνιῶ, φρίττω καὶ τρέμω σύγκορμος καὶ δὲν ξέρω τί νὰ κάνω. Νὰ ζητήσω παρὰταση τῆς ζωῆς; Φοβᾶμαι μήπως προσθέσω καὶ ἄλλες ἁμαρτίες, καὶ πᾶν ἀνέτοιμος, καὶ βρίσκομαι σὲ ἀμηχανία μὲ ποιὸ πρόσωπο νὰ ἀντικρούσω τὸν κριτὴ, γιὰτὶ βλέπω τὰ σχετικὰ μὲ μένα νὰ ἔχουν φτάσει στὸ ἔσχατο σημεῖο. Ὁ πονηρὸς δὲν παύει νὰ μὲ ἐνοχλεῖ, οἱ ἐχθροὶ δὲν σταματοῦν νὰ μὲ πολεμοῦν, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τοῦ σώματος δὲν λυπᾶται νὰ μὴ ταράξει, οἱ πονηροὶ λογισμοὶ δὲν ἡσυχάζουν.

«Καὶ σύ, Κύριε, μέχρι πότε;»²⁷. Βέβαια δὲν εἶπε τί ἐννοοῦσε, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ μεγάλη λιποψυχία καὶ κατάστασι στὴν ὁποία βρισκόταν, ἐνῶ ἤθελε νὰ πεῖ κάτι τὸ φρικτὸ καὶ τολμηρὸ στὸν Θεό, συγκράτησε τὸν ἑαυτό του, καὶ δὲν τόλμησε αὐτὸ νὰ τὸ ἐκστομίσει, ἀλλὰ λέγει· «Καὶ σύ, Κύριε, μέχρι πότε;»²⁸. Νὰ, λέγει, γνωρίζεις, Δέσποτα, τὴν πανάθλια καὶ ταλαίπωρη καὶ ἐλεινὴν κατάστασίν μου. Νὰ, βλέπεις τὴ δική μου ἐμμονὴ καὶ τὸ καμίνι τοῦ σώματος καὶ τὴν ἀντίστασίν μου, καὶ τὸν πόλεμο τῶν ληστῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς δυνάμεώς μου. Λοιπὸν, Κύριε, ὡς πότε δὲν θὰ μοῦ δείχνεις τὴ συμπάθειάν σου; ὡς πότε δὲν θὰ παίρνεις ἐκδίκησιν; ὡς πότε θὰ παραβλέπεις; ὡς πότε θὰ δείχνεις ἀνοχή; ὡς πότε δὲν θὰ τοὺς τιμωρεῖς; ὡς πότε δὲν θὰ ρίχνεις σὲ μένα τὸ βλέμμα σου; ὡς πότε δὲν θὰ μὴ γλυτώνεις; Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα ἐγὼ εἶμαι ἀξίος κάθε ἐγκατάλειψης, ὅμως μὲ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου θὰ ἐπιτύχω τὴ συγχώρησιν. Γιατί ἡ δική σου παράβλεψιν, γιὰ μᾶς γίνεται κατάπτωσι. Ἐὰν καὶ ὁ προφήτης σκέφτηκε αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια νὰ πεῖ στὸν Θεό, συγκράτησε τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ἀπὸ αὐτὰ ὅτι τὸν μάχε-

28. Ὅπ. π.

ἵνα μὴ μαχόμενος ἔνθεν φανῆ· καὶ λοιπὸν ἀπὸ τούτων εἰς ἰκεσίαν
μᾶλλον πρὸς Θεὸν μεταφέρει τὸν λογισμόν, καὶ φησιν·

«Ἐπίστρεψον, Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου, σῶσόν με ἕνεκεν
τοῦ ἐλέους σου». Κατὰ τὰ ἰδιώματα τοῦ Δεσπότη, οὕτω καὶ ὁ
5 Προφήτης ἀνωτέρω προσάγων, εἶπεν· «Ἐλέησόν με, Κύριε, ἴασαί
με». Εἶτα ἐπάγει τούτοις τό· «Ἐπίστρεψον, ἐπίστρεψον», ὡς ποι-
μήν, ὡς ὁδηγὸς «ρῦσαι», ὡς δυνατὸς «σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους
σου». Οὐχ ἕνεκεν τῶν ἔργων μου, πονηρὰ γάρ εἰσιν· οὐχ ἕνεκεν
τῶν λόγων μου, μάταιοι γάρ εἰσιν· ἀλλὰ «Σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέ-
10 ους σου». Εἰ δεδικάσθαι θούλει πρὸς με, Δέσποτα, ἐγὼ κατ' ἐμαυ-
τοῦ ἐκφέρω τὴν ἀπόφασιν, καὶ ὁμολογῶ ὅτι ἄξιος θανάτου ἐγώ.
Εἰς τὸ ἔλεός σου καταφεύγω. Οὐδὲν ἔχω προσαγαγεῖν σοι. Ἐλεη-
μοσύνην ζητῶ παρὰ σοῦ· μὴ ζητήσης τὴν ταύτης τιμὴν. Οὐδεὶς
γάρ ποτε ἐλεημοσύνην πιπράσκει, ἀλλὰ δῶρον παρέχει. Διό,
15 «Σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου». Μνήσθητι τῶν λόγων σου ὧν
ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς εἶρηκας Μνήσθητι, Δέσποτα, ὅτι «ἐπιμε-
λῶς ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος
αὐτοῦ». Μνήσθητι, Δέσποτα, ὅτι πληλὸν με ἐπλασας φυρὸν καὶ αἰ-
ματώδη. Μνήσθητι, ὅτι «ἄνθρωπος ματαιότητι ὡμοιώθη». Μνή-
20 σθητι ὅτι «οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν». Μνήσθητι,
ὅτι «ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, οὐδεὶς ὑποστήσεται». Μνήσθητι,
ὅτι «οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ρύπου, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ἢ ζωὴ αὐτοῦ
ἔστι». Μνήσθητι, ὅτι «ἐν ἀνομίαις συνελήφθην καὶ ἐν ἁμαρτίαις
ἐκύσσησέ με ἡ μήτηρ μου». Μνήσθητι ὅτι οὐδὲ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς
25 καθαρὸς ἐνώπιόν σου, οὐδὲ αὐτὰ τὰ στρατεύματα τῶν ἀγγέλων
ἄμεμπτα ἐνώπιόν σου εἰσιν, εἴ γε καὶ ἐξ οὐρανοῦ ἔπεσόν τινες διὰ
τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν. Διὸ «σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου», ἐμὲ
τοῦς ἐλέους δεόμενον. Ἐὰν τὸν ἄξιον διασώσης, οὐδὲν θαυμαστόν.
Ἐὰν τὸν δίκαιον ἐλεήσης, οὐδὲν ξένον, ἄξιος γάρ ἐστι. Καὶ ἐὰν τὸν

29. Ψαλμ. 6, 5.

31. Ψαλμ. 143, 4.

30. Γεν. 3, 21.

32. Ψαλμ. 142, 2.

ται, καὶ γι' αὐτὸ ἀπὸ αὐτὰ μεταβάλλει τὴ σκέψη του σὲ θερμὴ παρακλήση πρὸς τὸν Θεὸ καὶ λέγει·

«Μὴ μὲ ἀφήνεις καὶ φεύγεις, Κύριε, ἀλλὰ γλύτωσε τὴν ψυχὴ μου, σῶσε με μὲ τὸ ἀνεξάντλητο ἔλεός σου»²⁹. Προσαρμόζοντας ὁ προφήτης τὴν προσευχὴ του στὰ ἰδιώματα τοῦ Δεσπότη, εἶπε παραπάνω· «Ἐλέησέ με, Κύριε, θεράπευσέ με». Ἐπειτα προσθέτει σ' αὐτὰ τό· «Μὴ μὲ ἀφήνεις καὶ φεύγεις, Κύριε», σὰν ποιμένας καὶ ὄδηγός, «γλύτωσέ με», σὰν δυνατός, «σῶσε με ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου». Ὁχι γιὰ τὰ ἔργα μου, γιὰτὶ εἶναι πονηρὰ. Ὁχι γιὰ τὰ λόγια μου, γιὰτὶ εἶναι ἀπερίσκεπτα. Ἀλλὰ «Σῶσε με ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου». Ἐὰν θέλεις, Δέσποτα, νὰ μὲ δικάσεις, βγάζω ἐγὼ τὴν ἀπόφασιν ἐναντίον μου καὶ ὁμολογῶ, ὅτι εἶμαι ἄξιός θανάτου. Καταφεύγω στὴν εὐσπλαγχνίαν σου. Δὲν ἔχω τίποτε νὰ σοῦ παρουσιάσω. Ζητῶ ἐλεημοσύνη ἀπὸ σένα. Μὴ μοῦ ζητήσεις τὴν ἀξία της. Γιατὶ κανεὶς ποτὲ δὲν πουλάει τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ τὴ δίνει δωρεάν. Γι' αὐτό· «Σῶσε με ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου». Θυμήσου τὰ λόγια σου πού εἶπες στὶς ἅγιες Γραφές, θυμήσου, Δέσποτα, ὅτι· «Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου κλίνει συστηματικὰ στὰ κακὰ ἀπὸ τὴ νεότητά του»³⁰. Θυμήσου, Δέσποτα, ὅτι μὲ ἔπλασες ἀπὸ πηλὸ ἀνακατεμένο μὲ αἷμα. Θυμήσου, ὅτι «ὁ ἀνθρώπος κατάντησε σὲ κάτι χωρὶς σκοπὸ»³¹. Θυμήσου, ὅτι «δὲν δικαιώνεται μπροστὰ σου κἀθε ζωντανός»³². Θυμήσου, ὅτι «ἐὰν ἕξετάσεις τὶς ἁμαρτίες, κανένας δὲ θὰ μπορέσει νὰ βαστάσει τὸ βάρος τῆς δικαιοκρισίας σου»³³. Θυμήσου, ὅτι «κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτία, ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι μία ἢ ἡμέρα τῆς ζωῆς του»³⁴. Θυμήσου, ὅτι «ἢ σύλληψή μου ἔγινε μέσα σὲ ἁμαρτίες, καὶ μέσα σὲ ἁμαρτίες μὲ κυοφόρησε καὶ μὲ γέννησε ἢ μητέρα μου»³⁵. Θυμήσου, ὅτι οὔτε καὶ ὁ οὐρανὸς ὁ ἴδιος εἶναι καθαρὸς μπροστὰ σου, οὔτε οἱ στρατιῆς τῶν ἀγγέλων εἶναι ἄμемπτες μπροστὰ σου, ἀφοῦ κάποιοι ἔπεσαν ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας τους καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν³⁶. Γι' αὐτό «Σῶσε με ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου», ἐμένα πού ἐπικαλοῦμαι τὸ ἔλεός σου. Ἐὰν σώσεις αὐτὸν πού εἶναι ἄξιός, δὲν εἶναι τίποτε τὸ ἀξιοθαύμαστο. Ἐὰν ἐλεήσεις τὸν δίκαιον, δὲν εἶναι τίποτε τὸ παράξενο, γιὰτὶ εἶναι ἄξιός. Καὶ ἐὰν δο-

33. Ψαλμ. 129, 3.

34. Ἰωβ 4, 17.

35. Ψαλμ. 50, 7.

36. Ἦσ. 15, 12 ἔ.

σπουδαῖον δοξάσης, οὐδὲν μέγα· δίκαιον γὰρ τοῦτό ἐστιν. Ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ἐμὲ θαυμάστωσαν τὰ ἐλέη σου, ἵνα ἐν ἐμοὶ δοξασθῇ ἡ φιλανθρωπία σου. Ἐπεὶ καὶ ἰατρὸς δόκιμος τότε ἐπαινεῖται καὶ θαυμάζεται, ὅτε νόσους ἀνιάτους καὶ ἀπηλπισμένας ἰᾶται. Καὶ βασιλεὺς ἀγαθὸς τότε δοξάζεται καὶ εὐφημεῖται, ὅτε τοῖς ἀναξίοις δῶρα χαρίζειται. Οἶδας γὰρ τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως ὡς πλάσας καὶ οἶδας αὐτὴν ὡς ἐνδυσάμενος αὐτὴν καὶ σώσας αὐτήν.

Διὸ καὶ νῦν «σῶσόν με ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου». Μὴ νικήσῃ ἡ ἐμὴ κακία τὴν σὴν εὐσπλαγχνίαν, μὴ νικήσῃ ἡ ἐμὴ ραθυμία τὴν ἀνείκαστόν σου φιλανθρωπίαν. «Μὴ εἰς κρίσιν ἔλθῃς μετὰ τῶν δούλων σου». Εἰ γὰρ καὶ κριθῆναι βουληθῆς πρὸς ἡμᾶς, πᾶν στόμα φραγήσεται μὴ ἔχον τι ἀπολογήσασθαι. Ὑπὲρ πόσων γὰρ εὐεργεσιῶν δυνάμεθα ἐξομολογήσασθαι τῇ ἀνεκδιηγῆτῳ σου ἀγαθότητι; Μὴ ὄντας ἡμᾶς ἐποίησας, καὶ ποιήσας ἐπλήθυνσας, ἐσκέπασας, ἠϋξήσας, «πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν ἡμῶν». Εἶτα πλανηθέντας ἐπέστρεψας, ἀπολεσθέντας ἐζήτησας, ἠϋρας, ἐβάστασας, ἰδίῳ αἵματι ἐξηγόρασας, γυμνωθέντας ἐνέδυσας, ταπεινωθέντας ἐπλούτισας, υἱοὺς ἡμᾶς καὶ ἀδελφοὺς καὶ κληρονόμους Θεοῦ καὶ συγκληρονόμους πεποίησας. Καὶ τί πρὸς ταῦτα ἡμεῖς ἀπολογήσασθαι οὐχ εὐρίσκομεν. Διὸ μὴ «εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου». Μὴ ἐπισταθμῆσῃς ταῖς ἡμῶν ἁμαρτίαις τὴν ἀπειλήν, ἀλλὰ, «ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν», καὶ μὴ στήσῃς δικαίως τὸν ζυγόν σου, ἀλλὰ, φιλάνθρωπε, ρέψον καὶ «κλίνον ἐκ τούτου εἰς τοῦτο». Ἐκ τοῦ ἡμετέρου φορτίου βάρησον εἰς τὸ ἔλεός σου, καὶ πάριδε ἐκουσίως τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ὑπέρβῃθι τὸ πλῆθος τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν, καὶ σῶσον ἡμᾶς ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου, δι' οὗ πάντες οἱ σωθέντες ἐσώθησαν. Κἂν γὰρ Μωσέα εἶπω, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ἀναμάρτητος, ὡς ἡ Γραφή ἐμαρτύρησε, κἂν Ἀαρών, κἂν τὸν Δα-

37. Ψαλμ. 142, 2.

39. Ψαλμ. 50, 9.

38. Ψαλμ. 8, 7.

40. Ψαλμ. 74, 9.

ξάσεις τὸν ἑξαίρετο, τίποτε τὸ μεγάλο. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι δίκαιο. Δεῖξε τὸ θαῦμα τῆς εὐσπλαγχνίας σου σὲ μένα, γιὰ νὰ δοξαστεῖ σὲ μένα ἢ φιλανθρωπία σου. Γιατὶ καὶ ὁ ἄξιος γιατρός τότε μόνο ἐπαινεῖται καὶ θαυμάζεται, ὅταν θεραπεύει ἀρρώστιες ἀθεράπευτες καὶ ἀπελπισμένες. Καὶ ὁ καλὸς βασιλιάς τότε μόνο δοξάζεται καὶ ἐπευφημεῖται, ὅταν χαρίζει δῶρα στοὺς ἀνάξιους. Γιατὶ γνωρίζεις τὴν ἀδυναμία τῆς φύσεώς μας, ἐπειδὴ μᾶς ἔπλασες, καὶ τὴν γνωρίζεις, ἐπειδὴ τὴν φόρεσες καὶ τὴν ἔσωσες.

Γι' αὐτὸ καὶ τώρα· «Σῶσέ με, ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου». Ἄς μὴ νικήσει ἢ δική μου κακία τὴ δική σου εὐσπλαγχνία. Ἄς μὴ νικήσει ἢ δική μου ὀκνηρία τὴν ἀνυπολόγιστη φιλανθρωπία σου, Καὶ «Μὴ θελήσεις νὰ κρίνεις τοὺς δούλους σου»³⁷. Γιατί, ἂν θελήσεις νὰ μᾶς κρίνεις, κάθε στόμα θὰ βουβαθεῖ, μὴ ἔχοντας τί νὰ ἀπολογηθεῖ. Γιὰ πόσες δηλαδή εὐεργεσίες σου μπορούμε νὰ ἔξομολογηθοῦμε στὴν ἀνεκδιήγητη ἀγαθότητά σοι; Μᾶς δημιούργησες ἐνῶ δὲν ὑπῆρχαμε, καὶ, ἀφοῦ μᾶς δημιούργησες, μᾶς πλήθυνες, μᾶς προστάτεψες, μᾶς αὔξησες, «ὑπέταξες τὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας»³⁸. Ἐπειτα, ὅταν παραπλανηθήκαμε, μᾶς ἔφερες πίσω, ὅταν χαθήκαμε μᾶς ἀναζήτησες, μᾶς βρῆκες, μᾶς σήκωσες, μᾶς ἀγόρασες μὲ τὸ αἷμα σου, ὅταν ἀπογυμνωθήκαμε, μᾶς ἔντυσες, ὅταν ταπεινωθήκαμε, μᾶς πλούτισες, μᾶς ἔκανες ἀδελφούς καὶ κληρονόμους τοῦ Θεοῦ καὶ συγκληρονόμους δικούς σου. Καὶ σ' ὅλα αὐτὰ ἐμεῖς δὲν βρίσκουμε τίποτε νὰ ἀπολογηθοῦμε. Γι' αὐτὸ «Νὰ μὴ κρίνεις τὸν δοῦλο σου». Νὰ μὴ ἀντισταθμίσεις τὴν ἀπειλή σου μὲ τίς δικές μας ἁμαρτίες, ἀλλά, «Γύρισε ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ τίς ἁμαρτίες μας»³⁹, καὶ μὴ στήσεις τὴ ζυγαριά σου δίκαια, ἀλλά, φιλάνθρωπε, «γεῖρε καὶ κλίνει ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο»⁴⁰. Ἀπὸ τὸ δικό μας φορτίο, ἀφαίρεσε βάρος καὶ βάλε το στὸ ἔλεός σου, καὶ παράβλεψε θεληματικὰ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν μας, καὶ ξεπέρασε μὲ τὴν εὐσπλαγχνία σου τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μας, καὶ σῶσε μας ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου, μέσω τῆς ὁποίας σώθηκαν ὅλοι ὅσοι σώθηκαν. Γιατὶ καὶ τὸν Μωυσῆ νὰ ἀναφέρω, οὔτε αὐτὸς ἦταν ἀναμάρτητος, ὅπως βεβαιώνει ἡ Γραφή⁴¹. Καὶ τὸν Ἀαρὼν καὶ τὸν Δαβὶδ⁴² ἂν σκεφτῶ, ἀκόμα

41. Ἄριθμ. 20, 12. Ἐξ. 32, 2.

42. Β' Βασ. 2, 4.

βιδ κατανοήσω, κὰν αὐτὸν ἐκεῖνον Πέτρον τὸν κορυφαῖον καὶ
 μέγαν, οὐδὲ αὐτὸς ἀναμάρτητος, οὐδὲ ἄμειπτος Διὸ πίστει ζητῶ
 σωθῆναι πίστει, οὐ πράξει, ἵνα καὶ πρὸς ἐμὲ ὁ φιλάνθρωπος εἴπῃς·
 «Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε πορεύου εἰς εἰρήνην». Ὅσοις γὰρ συνε-
 5 χώρησας, Δέσποτα, οὐδενὶ εἴρηκας, Τὰ ἔργα σου σεσώκασί σε,
 πορεύου εἰς εἰρήνην ὅτι «πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν ἐνώπιόν σου
 ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης». Διὸ πάλιν λέγω· «Σῶσόν με ἔνεκεν τοῦ
 ἐλέους σου». – «Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξει με πάσας τὰς ἡμέρας
 τῆς ζωῆς μου». Καταδιώξει με τὸ ἔλεός σου, τὸν κακῶς ἀπὸ σοῦ
 10 ἀποφυγόντα, τὸν δραπέτην, τὸν αἰὶ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν τρέχοντα.
 Τὸ ἔλεός σου καταδιώξει με καὶ ἐμποδίσει, καὶ «ἐν κημῶ καὶ χα-
 λινῶ ἄγξει με τὸν ἐγγίζοντα πρὸς σέ». – «Σὺ γὰρ εἶ ὁ Θεός, ὁ ποιῶν
 θαυμάσια μόνος». Διὸ «θαυμάστωσον καὶ ἐπ' ἐμοὶ τὰ ἐλέη σου, ὁ
 σῶζων τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σοί». Ὁ ποιῶν ὑπὲρ ὃ ἐλπίζομεν καὶ
 15 ὑπὲρ ὃ αἰτούμεθα ἔλεος

Προσῆλθέ σοι, Δέσποτα, ποτὲ χρεοφειλέτης σου μυρίων τα-
 λάντων, προθεσμίαν μόνην μικρὰν ἄλλην αἰτούμενος, καὶ ὡς φι-
 λάνθρωπος τελείαν αὐτῷ τὴν συγχώρησιν δέδωκας τῶν μυρίων
 ταλάντων, εἰ μὴ κακῶς μετὰ ταῦτα τῷ ἀδελφῷ ἐμνησικακήσεν.
 20 Ἐπέστρεψέ ποτε πρὸς σέ ὁ ἄσωτος δυσωπῶν γενέσθαι ὡς εἷς τῶν
 μισθίων σου, σὺ αὐτὸν υἱὸν καὶ κληρονόμον πεποίηκας. Ἠτήσατό
 σε ληστής μνήμην μόνον λαβεῖν ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, σὺ δὲ ὅλον
 αὐτῷ ἔδωρήσω τὸν παράδεισον. Προσῆλθέ σοι πόρνη μόνον
 δακρύσασα, μηδὲν αἰτήσασα, καὶ ἔλαβεν ὑπὲρ ὧν ἤλπισε καὶ ἐξή-
 25 τησεν. Ἐδάκρυσέ ποτε Πέτρος τὴν συγχώρησιν αἰτούμενος, σὺ δὲ
 κλειδοῦχον αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς βασιλείας πεποίηκας.
 Τοιοῦτον γὰρ σου τὸ ἔθος, ἐν τοῖς ἄκροισ ἀπεγνωσμένοις, ἐν τοῖς
 μηδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας ἔχουσιν, ἐν τοῖς εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα
 τοῦ ἄδου τῇ ἁμαρτία φθάσασιν, εἰς αὐτοὺς ἐνδείκνυσθαι τὸ μέγε-

43. Ματθ. 26, 70.

46. Ψαλμ. 22, 6.

49. Ψαλμ. 16, 7.

44. Μάρκ. 5, 34. Λουκᾶ 7, 50.

47. Ψαλμ. 31, 9.

50. Ματθ. 18, 24.

45. Ἦσ. 64, 6.

48. Ψαλμ. 135, 4.

51. Λουκᾶ 15, 19.

καὶ τὸν κορυφαῖο καὶ μέγαν Πέτρο⁴³, οὔτε αὐτὸς ἦταν ἀναμάρτητος, οὔτε ἀμεμπτος. Γι' αὐτὸ ζητῶ νὰ σωθῶ μὲ τὴν πίστη. Μὲ τὴν πίστη, καὶ ὄχι μὲ τὴν πράξη, γιὰ νὰ πεῖς καὶ σὲ μένα, φιλάνθρωπε· «Ἡ πίστη σου σὲ ἔσωσε, πήγαινε καὶ ζήσε εἰρηνικᾶ»⁴⁴. Γιατί, ὅσους συγχώρησες, Δέσποτα, σὲ κανέναν δὲν εἶπες, «Τὰ ἔργα σου σὲ ἔσωσαν, πήγαινε στὸ καλὸ». Γιατί «ὅλη ἡ τήρηση τοῦ νόμου ἀπὸ μᾶς μπροστά σου μοιάζει μὲ τὸ κουρέλι γυναικας αἱμορροούσας⁴⁵. Γι' αὐτὸ πάλι λέγω· «Σῶσε με ἐξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου», καὶ «Ἡ εὐσπλαγχνία σου θὰ μὲ ἀκολουθεῖ ὅλες τὶς μέρες τῆς ζωῆς μου»⁴⁶. Ἡ εὐσπλαγχνία σου θὰ ἀκολουθεῖ ἐμένα πού ἔφυγα κακῶς ἀπὸ σένα, τὸν δραπέτη, αὐτὸν πού τρέχει πάντοτε πρὸς τὴν ἁμαρτία. Ἡ εὐσπλαγχνία σου θὰ μὲ ἀκολουθεῖ καὶ θὰ μὲ ἐμποδίζει, καὶ «Μὲ φίμωτρο καὶ μὲ χαλινάρι θὰ καθοδηγήσει ἐμένα πού ἔρχομαι κοντὰ σὲ σένα»⁴⁷. Γιατί «σὺ εἶσαι ὁ Θεός, ὁ μόνος πού κάνει θαύματα»⁴⁸. Γι' αὐτὸ «Δεῖξε μὲ θαυμαστὸ τρόπο σὲ μένα τὴν εὐσπλαγχνία σου, σὺ πού σώζεις ὅσους στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους σὲ σένα»⁴⁹, σὺ πού δείχνεις περισσότερο εὐσπλαγχνία ἀπὸ αὐτὴν πού περιμένουμε, καὶ περισσότερη ἀπὸ αὐτὴν πού ζητᾶμε.

Σοῦ ἤρθε, Δέσποτα, κάποιος πού σοῦ ὄφειλε δέκα χιλιάδες τάλαντα, ζητώντας ἀκόμα μιὰ μικρὴ προθεσμία⁵⁰, καὶ σὺ σὰν φιλάνθρωπος τοῦ χάρισες τελείως τὸ χρέος τῶν δέκα χιλιάδων τάλάντων, ἐὰν δὲν ἔδειχνε μετὰ ἀπὸ αὐτὸ στὸν ἀδελφὸ του μνησικακία. Γύρισε κάποτε σὲ σένα ὁ ἄσωτος υἱός σου παρακαλώντας νὰ γίνῃ σὰν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐργάτες σου, καὶ σὺ τὸν ἔκανες υἱὸ καὶ κληρονόμο σου⁵¹. Ληστής σοῦ ζήτησε νὰ τὸν θυμηθεῖς μόνον στὴ βασιλεία σου, καὶ σὺ τοῦ χάρισες ὅλον τὸν παράδεισο⁵². Σὲ πλησίασε πόρνη χωρὶς νὰ ζητήσῃ τίποτε, καὶ μόνον μὲ τὰ δάκρυά της πῆρε περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ πού ἔλπιζε καὶ ζήτησε⁵³. Δάκρυσεν κάποτε ὁ Πέτρος ζητώντας συγχώρηση, καὶ σὺ τὸν ἔκανες κλειδοῦχο τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς βασιλείας⁵⁴. Γιατί τέτοια εἶναι ἡ συνήθειά σου γιὰ τοὺς τελείως ἀπογοητευμένους, γιὰ ἐκείνους πού δὲν ἔχουν καμμιά ἐλπίδα σωτηρίας, καὶ σὲ ἐκείνους πού ἔφτασαν στὸν πυθμένα τοῦ ἄδη μὲ τὴν ἁμαρτία, σ' αὐτοὺς δείχνεις τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας σου. Γι' αὐτὸ πάλι

52. Λουκᾶ 23, 43.

53. Λουκᾶ 7, 48.

54. Ματθ. 16, 19.

θος τῆς φιλανθρωπίας σου. Διὰ τοῦτο πάλιν λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι «Σῶσόν με ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου, Κύριε».

«Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, ἐν δὲ τῷ ἄδῃ τίς ἐξομολογήσεταιί σοι;». Διὰ τοῦτο σπεύδω, διὰ τοῦτο τρέμω, διὰ
 5 τοῦτο ἀγωνιῶ, γινώσκων ἀκριβῶς ὅτι, ἐπ' ἂν τὸ πέρας τῆς ζωῆς μου φθάσῃ, ἐν τῷ ἄδῃ οὐδαμῶς τῷ Θεῷ ἐξομολογήσομαι. Οὐ γάρ ἐστιν ἐν τῷ ἄδῃ μετάνοια, οὐκ ἔστι θανάτου συγχώρησις, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ μνήματι ἄφεσις. Πανήγυρις γάρ ἐστιν ὁ βίος ὁ ἡμέτερος, καὶ εἰάν λυθῇ ἢ πανήγυρις, οὐδεὶς οὐκέτι ἐκεῖ πραγματεύσα-
 10 σθαι δύναται. Ἐὰν τὸ στάδιον παρέλθῃ, οὐδεὶς ἐκεῖ ἀγωνίζεται καὶ στεφανοῦται. Ἐὰν ἡ νύξ καταλάβῃ, ἢ ἀγορὰ καὶ τὸ κέρδος οὐ φαίνεται. Ἄκουσον τί φησὶν ἡ Γραφή περὶ παντὸς ἀνθρώπου τὸν βίον τελευτήσαντος «Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπανσις, οὗ ἢ ὁδὸς ἀπεκρύβη· συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ». Ὅπου δὲ Θεοῦ συγ-
 15 κλεισμός, ποία λοιπὸν ἐκεῖ μετάνοια; Οὗτος ὁ βίος τῶν καμνόντων, ἐκεῖνος τῶν στεφάνων· οὗτος τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας, ἐκεῖνος ὁ βίος τῆς ἀληθοῦς δικαιοκρισίας. Διό, «Σῶσόν με ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, ἐν δὲ τῷ ἄδῃ τίς ἐξομολογήσεταιί σοι;». Τίς; Οὐδεὶς. Διὰ τοῦτο καλὸν
 20 τῷ προλαβόντι εὐτρεπίζειν ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἐκεῖσε ὁδοιπορίαν, τὰ διαρκοῦντα ἐφόδια, ἵνα καὶ ἡμᾶς ἐκεῖνη ἢ νυκτερινὴ καὶ σκοτεινὴ τῶν μωρῶν παρθένων μὴ καταλάβῃ τῆς ἀπορίας ἢ δυστυχία, ἣν γινώσκων καὶ ἄλλος τις σοφὸς διανίστησιν ἡμᾶς καὶ διωπνίζει τὴν προθυμίαν καὶ λέγει· «Ἐτοίμαζε εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα σου, καὶ
 25 παρασκευάζου εἰς τὸν ἀγρόν». Ἀγρόν λέγω τὸν ἀνθρώπινον βίον, ὅτι «Πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου». Ἐτοίμαζε εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα σου, ὅτι «ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, καὶ παρασκευάζου ἐν τῷ ἀγρῷ»· ὅτι

55. Ψαλμ. 6, 6.

57. Ψαλμ. 6, 6.

56. Ἰωβ 3, 23.

58. Παρμ. 24, 27.

λέγω καὶ δὲν θὰ πάψω νὰ λέγω· «Σῶσε με, Κύριε, ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου».

«Διότι δὲν ὑπάρχει κανένας πού νὰ σέ θυμᾶται ὅταν πεθάνει· καὶ στὸν ἄδη ποιὸς θὰ σέ ἐξυμνήσει»⁵⁵; Γι' αὐτὸ κι' ἐγὼ βιάζομαι, γι' αὐτὸ τρέμω, γι' αὐτὸ ἔχω ἀγωνία, ἐπειδὴ γνωρίζω καλά, ὅτι ὅταν φτάσει τὸ τέλος τῆς ζωῆς μου, στὸν ἄδη δὲν μπορῶ νὰ δοξολογήσω μὲ κανένα τρόπο τὸν Θεό. Γιατὶ στὸν ἄδη δὲν ὑπάρχει μετάνοια, δὲν ὑπάρχει κατὰ τὸν θάνατο συγχώρηση, στὸ μνήμα δὲν ὑπάρχει συγγνώμη. Γιατὶ ἡ ζωὴ μας εἶναι πανηγύρι, καὶ ὅταν τὸ πανηγύρι διαλυθεῖ, κανένας δὲν μπορεῖ πιά ἐκεῖ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ πραμάτειες. Ἐὰν τὸ στάδιο τελειώσει, κανένας δὲν ἀγωνίζεται, οὔτε καὶ στεφανώνεται ἐκεῖ. Ὅταν ἔρθει ἡ νύχτα, ἡ ἀγορὰ καὶ τὸ κέρδος δὲν ὑπάρχει. Ἄκουσε τί λέγει ἡ Γραφή γιὰ κάθε ἄνθρωπο πού τελείωσε τὴ ζωὴ του. «Ὁ θάνατος γιὰ τὸν ἄνθρωπο πού ὁ δρόμος του κρύφτηκε (τελείωσε) εἶναι ἀνάπαυση, γιατί ὁ Κύριος ἔβαλε τέρμα σ' αὐτόν»⁵⁶. Καὶ ὅπου ὁ Θεὸς βάζει τέρμα, ποιά μετάνοια μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἐκεῖ; Αὐτὴ ἐδῶ ἡ ζωὴ εἶναι γι' αὐτοὺς πού κοπιάζουν, ἐκείνη εἶναι γιὰ τὴν ἀνταμοιβή. Αὐτὴ ἡ ζωὴ εἶναι τῆς φιλανθρωπίας του, ἐνῶ ἐκείνη εἶναι τῆς ἀληθινῆς καὶ δίκαιας κρίσεως. Γι' αὐτό· «Σῶσε με ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου, γιατί μετὰ τὸν θάνατο δὲν ὑπάρχει κανένας πού νὰ σέ θυμᾶται, καὶ στὸν ἄδη ποιὸς θὰ σέ δοξολογήσει;»⁵⁷ Ποιός: Κανένας. Γι' αὐτὸ εἶναι καλὸ σ' αὐτόν πού προφταίνει, νὰ τακτοποιεῖ τὰ ἐφόδια πού τοῦ εἶναι ἀρκετὰ γιὰ τὴν ὁδοιπορία πρὸς τὰ ἐκεῖ, γιὰ νὰ μὴ μᾶς βρεῖ καὶ μᾶς ἐκείνη ἡ νυχτερινὴ καὶ σκοτεινὴ δυστυχία τῆς ἔλλειψης τῶν μωρῶν παρθένων, τὴν ὁποία γνωρίζοντας καὶ κάποιος ἄλλος σοφός, μᾶς ξυπνᾷ καὶ μᾶς διεγείρει τὴν προθυμία, καὶ λέγει: «Φρόντιζε νὰ ἔχεις τελειωμένες τὶς δουλειές σου ὅταν πρόκειται νὰ βγεῖς γιὰ νὰ καλλιεργήσεις τὸ χωράφι σου»⁵⁸. Χωράφι ἐννοῶ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, γιατί «Κάθε ἄνθρωπος εἶναι σὰν τὸ χορτάρι, καὶ κάθε δόξα τοῦ ἀνθρώπου σὰν τὸ ἄνθος τοῦ χορταριοῦ»⁵⁹. «Τελείωνε τὶς δουλειές σου, ὅταν πρόκειται νὰ βγεῖς ἔξω»⁶⁰, γιατί οἱ ἡμέρες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὸ χορτάρι⁶¹, καὶ νὰ προετοιμάζεις νὰ καλλιεργήσεις τὸ χωράφι, γιατί «Σὰν ἄνθος τοῦ χω-

59. Ἦσ. 40, 6.

60. Παρμ. 24, 27.

61. Ψαλμ. 102, 15.

ὅτι «ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει [καὶ ἀπανθήσῃ] καὶ κλιθήσεται καὶ ξηρανθήσεται, καὶ ὑπὸ τὴν φωνὴν τοῦ στρουθίου πᾶσα βοτάνη ἀναστήσεται», τουτέστιν «ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι» πᾶσα σὰρξ ἐν νεκρῶν ἀναστήσεται. «Ἔτοι-
5 μαξε εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα σου, καὶ παρασκευάζου εἰς τὸν ἀ-
γρόν». Πάλιν φησὶν· «Ἐπομμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἁμαρτήσῃς». Τούτων γὰρ τῶν ἐσχάτων ὑπομμνη-
σκόμενος ὁ προφήτης αἰεὶ, καὶ τῆς ὥρας ἐκείνης τῆς φοβεραῆς ἀδι-
αλείπτως ἔχων τὸν φόβον, διηνεκῶς ἐν κατανύξει διάγων ἐν πέν-
10 θει καὶ ἐν κλαυθμῷ διενυκτέρευεν.

Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων· «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου· λού-
σω καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρω-
μὴν μου θρέξω», γινώσκοντος ἀκριδῶς, ὅτι οἱ σπείροντες ἐπὶ τῆς
γῆς ρανίδα ὕδατος ἐξ ὀφθαλμῶν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι τὴν
15 βοτάνην τῶν οὐρανῶν. «Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον
βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν, ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν ἀγαλλιά-
σει» ἐν τῇ ἀναστάσει, «αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν». Καὶ γὰρ
ὡσπερ δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος ἀναγεννώμεθα, οὕτω δι' ὕδατος
τῶν δακρῶν καὶ πυρὸς καὶ θερμῆς κατανύξεως καταβαπτίζόμε-
20 θα καὶ καθαιρόμεθα καὶ Πνεύματος ἀγίου μέτοχοι γινόμεθα. Οὔτε
γὰρ τὸ βάπτισμα, οὔτε ἡ ἀληθὴς τῶν δακρῶν κατάνυξις ἄνευ τοῦ
ἀγίου Πνεύματος δίδοται ποτε. Καὶ μὴ θαυμάσης πολλάκις γὰρ
ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τοῦ βαπτίσματος εὐρέθη ἐν ἡμῖν ἡ κατάνυξις. Τὴν
γὰρ χάριν καὶ τὴν ἄφεσιν τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι νήπιοι ἡμεῖς λαμ-
25 βάνοντες ἐν ἁμαρτίαις αὐξόμενοι κατερρουπώσαμεν ταῦτα καὶ
ἐσθέσαμεν. Διὰ δὲ δακρῶν καὶ ἕως γήρωσ καὶ ἐσχάτης ἀναπνοῆς
καθημέραν βαπτίζεσθαι καὶ ἀνακαθαίρεσθαι δυνάμεθα, καθὼς
λέγει τὰ ἀκόλουθα τοῦ ψαλμοῦ. Λέγει γάρ·

«Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου, ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι
30 τοῖς ἐχθροῖς μου». Τουτέστι, Κατερρουπώθην, συνηύξησα, συνεγή-
ρασα ταῖς ἁμαρτίαις. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ εἰπεῖν· «Ἐπαλαιώθην ἐν

62. Ψαλμ. 101, 12.

64. Α' Κορ. 15, 52.

63. Ἐκκλ. 12, 4.

65. Σ. Σειράχ 7, 40.

ραφιοῦ ἀνθίζει (καὶ ρίχνει τὰ ἄνθη του), καὶ γέρνει καὶ ξηραίνεται⁶², καὶ μὲ τὸ κελᾶηδημα τοῦ σπουργίτη⁶³ κάθε χορτᾶρι θὰ βλαστήσει, δηλαδή μὲ τὴ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου καὶ μὲ τὸ τελευταῖο σάλπισμα «κάθε σῶμα θὰ ἀναστηθεῖ ἀπὸ τοὺς νεκρούς⁶⁴. «Τελείωνε τὶς δουλειές σου, ὅταν πρόκειται νὰ βγεῖς ἔξω, καὶ νὰ προετοιμάζεσαι νὰ καλλιεργήσεις τὸ χωράφι σου». Ἐπίσης λέγει· «Νὰ θυμᾶσαι τὰ τελευταῖα σου, καὶ δὲν θὰ ἁμαρτήσεις ποτὲ»⁶⁵. Γιατὶ αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἐνθυμούμενος πάντοτε ὁ προφήτης, καὶ ἔχοντας τὸν φόβο τῆς φοβερῆς ἐκείνης ὥρας διαρκῶς, περνοῦσε ὀλόκληρη τὴ νύχτα μὲ κατάνυξη, μὲ πένθος καὶ μὲ κλάμα.

Γι' αὐτὸ καὶ προσθέτει, λέγοντας· «Κουράστηκα νὰ στενάζω. Λούζω κάθε νύχτα τὸ κρεβάτι μου, βρέχω μὲ τὰ δάκρυά μου τὸ στρώμα»⁶⁶, γνωρίζοντας καλᾶ, ὅτι αὐτοὶ ποὺ σπέρνουν στὴ γῆ μὰ σταγὸνα νεροῦ ἀπὸ τὰ μάτια τους, θὰ θερίσουν μὲ ἀγαλλίαση στάχυα οὐράνια. «Καθὼς βάδιζαν ἔκλαιγαν, σπέρνοντας τοὺς σπόρους τους. Ὅταν ὅμως θὰ ἐπιστρέφουν θὰ ἔρχονται μὲ ἀγαλλίαση», κατὰ τὴν ἀνάσταση, «κρατώντας ψηλὰ τὰ χερόβολα τῶν καρπῶν τους»⁶⁷. Γιατί, ὅπως ξαναγεννιώμαστε ἐσωτερικὰ ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ Πνεῦμα, ἔτσι θυθιζόμαστε μέσα στὸ νερὸ τῶν δακρύων καὶ στὴ θερμότητα τῆς κατάνυξης, καὶ καθαριζόμαστε, καὶ γινόμεστε μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ οὔτε τὸ βάπτισμα, οὔτε ἡ εἰλικρινὴς κατάνυξη τῶν δακρύων δίνεται ποτὲ χωρὶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ μὴν ἀπορεῖς. Γιατὶ πολλὲς φορὲς κατὰ τὴν ὥρα τοῦ βαπτίσματος συνέβη νὰ βρεθοῦμε σὲ κατάνυξη. Ἐπειδὴ δηλαδή τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν συγχώρηση ἑμεῖς τὴν παίρνουμε κατὰ τὸ βάπτισμα ἐνῶ εἴμαστε νήπια, μεγαλώνοντας μέσα σὲ ἁμαρτίες τὰ λερώσαμε αὐτὰ καὶ τὰ σθήσαμε. Ἐτσι μὲ τὰ δάκρυα μποροῦμε μέχρι τὰ γεράματα καὶ τὴν τελευταία ἀναπνοή μας νὰ βαπτίζομαστε καθημερινὰ καὶ νὰ καθαριζόμαστε, ὅπως λέγει στὴ συνέχεια ὁ ψαλμὸς. Γιατὶ λέγει.

«Πόνεσαν τὰ μάτια μου ἀπὸ τὰ δάκρυα ἐξαιτίας τοῦ θυμοῦ σου· ἔχω γεράσει πᾶ μὲ ὅλους τοὺς ἐχθρούς μου»⁶⁸. Δηλαδή καταβρώμισα, μεγάλωσα καὶ γέρασα μαζί μὲ τὶς ἁμαρτίες μου. Γιατὶ αὐτὸ

66. Ψαλμ. 6, 7.

67. Ψαλμ. 125, 6.

68. Ψαλμ. 6, 8.

πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Ἄλλ' ὄρα μετὰ τὴν ἔγχρονον ἐν ἁμαρτίαις παλαιώσιν, κατὰ τὴν ἐν πάσῃ ἀνομία συμβίωσιν, οὐκ ἀπέγνω ὁ προφήτης αὐτοῦ, οὐκ ἀπῆλπισε τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἔδωκεν ἑαυτὸν εἰς ραθυμίαν, ἀλλὰ διὰ κατανύξεως ἐσώθη, διὰ δα-
 5 κρύων ἐκαθαρίσθη, δι' ἐξομολογήσεως ἐδικαιώθη. Ἄπερ πάντα καὶ ἐν αὐτῷ τῷ γήρα, καὶ ἐν ἐσχάτῃ πολιᾷ ποιῆσαι δυνάμεθα· λέγω δὲ δακρῦσαι, στενάξαι, ἐξομολογήσασθαι, δεηθῆναι. Τί δὲ ἡμῖν ἐκ τούτων προσγίνεται, ἄκουσον. Εἰπὼν γὰρ ὅτι «Ἐπαλαιώ-
 10 θην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου», εἶτα, διὰ μετανοίας καὶ τῆς κατανύ-
 ξεως θείας τινὸς ἀντιλήψεως καὶ ἀφέσεως καὶ παρηρησίας καὶ ἐλ-
 λάμψεως αἰσθόμενος, ἐπιτιμᾷ λοιπὸν τοῖς πολεμοῦσιν αὐτὸν μετ' ἐξουσίας, καὶ λέγει·

«Ἀπόσθητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν». Παύσασθε, αἰσχύνεσθε, ἀναχωρεῖτε· διότι εἰσήκουσε Κύριος τῆς
 15 ἐν γήρα δεήσεώς μου. «Εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυ-
 θμοῦ μου, Κύριος τὴν προσευχὴν μου προσεδέξατο. Αἰσχυνθείη-
 σαν καὶ ταραχθείησαν πάντες οἱ ἐχθροί μου, ἀποστραφείησαν καὶ
 καταισχυνθείησαν σφόδρα διὰ τάχους». Εἶδες τῶν δακρύων τὴν
 ἰσχύν; Εἶδες τῆς ἐξομολογήσεως τὸν καρπὸν; Εἶδες τὴν ἐν πάσῃ
 20 ἁμαρτία παλαιώσιν καὶ ἀναγέννησιν; Λοιπὸν μή μοι εἴπῃς, Γέρον
 εἰμί, ἀσθενής εἰμι, ἐπαλαιώθην λοιπὸν καὶ συνήθησα ἐν πάσῃ ἁ-
 μαρτία, καὶ οὐκ ἔτι ἰσχύω τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ ποιῆσαι. Μηδὲν
 τοιοῦτον εἴπῃς «Μὴ προφασίσῃ ἐν ἁμαρτίαις». Εἰ δὲ προφασίσῃ,
 εὐθέως σοι δείξω, ὅτι, εἰ μόνον θελήσῃς, ἐν αὐτῷ τῷ γήρα ὑπὲρ
 25 τὴν νεότητα ἔχεις φυλάξαι τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα. Ἄλλ' ἐρω-
 τῶντι δός μοι ἀψευδῆ τὴν ἀπόκρισιν. Τίνας ὁ λόγος μακαρίζοι,
 «Μακάριοι οἱ πτωχοί», λέγων, «τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν»; Πάντως ἐρεῖς τοὺς τὴν διάνοιαν κατε-
 σταλμένους καὶ ταπεινοὺς Καὶ πότε ταπεινότερόν ἐστιν ἡμῶν τὸ
 30 φρόνημα, ἐν νεότητι ἢ ἐν γήρα; Οὐκ εὐδηλον ὅτι ἐν γήρα; σύμφυ-

69. Ψαλμ. 6, 9.

70. Ὅπ. π. 11.

δηλώνει λέγοντας· «Πάλιωσα μαζί με τούς ἐχθρούς μου». Κοίταξε ὅμως, μετὰ τὴ χρονικὴ γήρανση μετὶ τῶν ἁμαρτίων καὶ τὴ συμβίωση τοῦ μετὰ καθὲ παρανομία, δὲν ἀπελπίστηκε ὁ προφήτης τοῦ, δὲν ἔπαυσε νὰ ἐλπίζει στὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ. Δὲν παραδόθηκε στὴν ὀκνηρία, ἀλλὰ σώθηκε μετὰ τὴν κατάνυξη, καθαρίστηκε μετὰ τὰ δάκρυα, δικαιοῦθηκε μετὰ τὴν ἔξομολόγησι, τὰ ὅποια μπορούμε νὰ τὰ κάνουμε ὅλα καὶ στὰ γεράματα καὶ ὅταν ἔχουν ἀσπρίσει βαθειὰ τὰ μαλλιά μας. Καὶ ἐννοῶ νὰ δακρῦσουμε, νὰ στενάξουμε, νὰ ἔξομολογηθοῦμε, νὰ παρακαλέσουμε. Καὶ ἄκουσε τί κερδίζουμε ἀπὸ αὐτά. Ἄφου εἶπε, «ἔχω γεράσει πιά μετὰ ὅλους τούς ἐχθρούς μου», ἔπειτα, ἔπειδὴ μετὰ τὴν μετανοία καὶ τὴν κατάνυξη αἰσθάνθηκε κάποια θεϊκὴ βοήθεια καὶ συγχώρησι καὶ παρηγορία καὶ φώτισι, ἐπιτιμᾶ ἐκείνους ποὺ τὸν πολεμοῦν μετὰ θάρρος καὶ λέγει·

«Ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ μένα ὅλοι ὅσοι κάνετε τὴν παρανομία»⁶⁹. Πάψετε, ντραπεῖτε, φύγετε. Γιατὶ ὁ Κύριος ἄκουσε τὰ γερατεία τὴ δέησίν μου. «Ἄκουσε ὁ Κύριος τὴ φωνὴ τοῦ θρήνου μου. Ὁ Κύριος δέχθηκε τὴν προσευχή μου. Ἄς κατατροπιαστοῦν καὶ ἄς κυριευθοῦν ἀπὸ ταραχὴ ὅλοι οἱ ἐχθροί μου. Ἄς ὑποχωρήσουν καὶ ἄς κατατροπιαστοῦν πολὺ καὶ ἀμέσως»⁷⁰. Εἶδες τὴ δύναμι τῶν δακρῦων; Εἶδες τὸν καρπὸ τῆς ἔξομολόγησι; Εἶδες τὸ γέραςμα μέσα σὲ καθὲ ἁμαρτία καὶ τὴν ἀναγέννησι; Μὴ μοῦ πεῖς λοιπόν, Εἶμαι γέρος, εἶμαι ἄρρωστος, γέρασα πιά καὶ συνήθισα μετὰ ὅλες τῶν ἁμαρτίων καὶ δὲν ἔχω τὴ δύναμι νὰ ἐκτελέσω τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Μὴ πεῖς τίποτε τέτοιο· «Μὴ προβάλεις προφάσεις ἁμαρτωλές»⁷¹. Ἄν ὅμως προφασιστεῖς αὐτές, θὰ σοῦ δείξω ἀμέσως, ὅτι, ἐάν καὶ μόνο θελήσεις τὰ γεράματα σου, μπορεῖς νὰ τηρήσεις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι στὴ νεότητά σου. Ἄλλὰ σὲ ἐρωτῶ καὶ θέλω νὰ μοῦ δώσεις εἰλικρινῆ ἀπάντησι. Ποιοὺς μακαρίζει ὁ λόγος, λέγοντας, «Μακάριοι οἱ ταπεινόφρονες, γιατί ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι δική τους»⁷²; Ὅπως ὅποτε θὰ πεῖς, ὅτι μακαρίζει αὐτοὺς ποὺ ἔχουν μικρὴ ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ εἶναι ταπεινοί. Καὶ πότε τὸ φρόνημά μας εἶναι πιὸ ταπεινὸ, στὰ νιάτα ἢ στὰ γεράματα; Δὲν εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι εἶναι στὰ γεράματα; Γιατὶ μετὰ τὰ νιάτα εἶναι συνυφα-

71. Ψαλμ. 140, 4.

72. Ματθ. 5, 3.

τος γάρ ἐστιν ὁ τύφος ἐν νεότητι. «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται». Ἄρτι σύ μοι εἶπέ, Τί ἐστι πρὸς πένθος καὶ δάκρυα εὐχερές; νεότης, ἢ τὸ γῆρας; Εὐδήλον ὅτι τὸ γῆρας. «Μακάριοι οἱ πραεῖς». Ἄρα οὐ πάντες ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἡ νεότης ὀξύ-
5 τέρα ἐστὶ καὶ θερμότερα πρὸς ὀργήν, τὸ δὲ γῆρας πραύτερον; Ὡσαύτως ἐὰν σαφῶς κατανοήσης, εὐρήσεις συννεργέστερόν σοι τὸ γῆρας πρὸς πᾶσαν θεϊαν ἐντολήν ὑπὲρ τὴν νεότητα. Ἐν γὰρ τῇ νεότητι καὶ ὁ τῶν σωμάτων ἔρωσ ἐν ἡμῖν ἀνάπτεται· ἐν νεότητι, καὶ ἡ
τῆς φιλαργυρίας κάμινος πολεμεῖ, καὶ τὰ πλεῖστα πάθη, ἤγουν ἡ
10 κενοδοξία καὶ ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ γαστρομαργία καὶ ἡ μνησικακία καὶ ἡ πλεονεξία. Καὶ καθάπερ δύο τινῶν παλαιόντων, ἐὰν ὁ εἷς ἀσθενὴς ἦ, ὁ ἕτερος δυνατώτερος πάντως εὐρίσκεται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, τῶν ὀρέξεων καὶ τῶν δυνάμεων τῆς σαρκὸς περλαιουμένων καὶ γηρῶντων, ἐὰν ὅλως βουληθῇ ἡ ψυχὴ,
15 ἔχει ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν τῶν θεϊῶν ἐντολῶν τήρησιν ἰσχὺν καὶ δύναμιν, καὶ μάλιστα πρὸς κατάνυξιν καὶ δάκρυα. Δάκρυα δὲ ἐγὼ τὰ κατὰ Θεὸν φημι. Εἰσὶ γὰρ δάκρυα φυσικά, οἷα ἐπὶ τοῖς νεκροῖς ἐπιχέομεν. Καὶ εἰσὶ δάκρυα σατανικά, ἅπερ τινὲς διὰ κενοδοξίαν καὶ δι' ἔρωτα σατανικὸν κλαίουσιν. Εἰσὶ δὲ δάκρυα ἐκ μέθης καὶ
20 πολυύγρου τρυφῆς. Εἰσὶ δὲ δάκρυα καθαρτικὰ ἐκ φόβου Θεοῦ καὶ ἐννοίας θανάτου καὶ κολάσεως ἡμῖν γινόμενα, ἐν οἷς ἂν χροníσωμεν καὶ πονήσωμεν, εἰς δάκρυα πνευματικὰ ἐρχόμεθα· οὐκέτι φόβον, ἀλλὰ πόθον πρὸς Θεὸν ἔχοντες διὰ παρακλήσεως καὶ ἐλλάμψεως καὶ ἀγαλλιᾶσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

25 Τοιαῦτα δάκρυα ἐκ πόθου θείου ἐδάκρυσεν πρὸς Θεὸν ὁ εἰπὼν· «Ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου»· καὶ ἀλλαχοῦ λέγων· «Ἐξεκαύθη ἡ καρδία μου, καὶ οἱ νεφροί μου ἠλλοιώθησαν. Ὁ Θεὸς τῆς καρδίας μου καὶ ἡ μερίς μου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα, ὅτι ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰς ἀνύλας τοῦ Κυρίου. Ἡ
30 καρδία μου καὶ ἡ σὰρξ μου ἠγαλλιᾶσαντο ἐπὶ Θεῷ ζῶντι»· τοσοῦ-

73. Ὁπ. π. 4.

75. Ψαλμ. 62, 9.

74. Ὁπ. π. 5.

76. Ψαλμ. 72, 21.

σμένη ἢ ὑπεροψία. «Μακάριοι ἐκεῖνοι πού πενθοῦν, γιατί αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν»⁷³. Πές μου τώρα ἐσύ· Τί εἶναι πιὸ εὐκολο στὸ πένθος καὶ στὰ δάκρυα; Ἡ νεότητα ἢ τὰ γερατεῖα; Εἶναι φανερό, ὅτι εἶναι τὰ γερατεῖα. «Μακάριοι οἱ πραεῖς»⁷⁴. Ἐραγε δὲν συμφωνοῦμε ὅλοι, ὅτι ἡ νεότητα εἶναι πιὸ εὐἕξαπτη καὶ θερμὴ στὴν ὀργή, ἐνῶ τὰ γερατεῖα πιὸ ἥπια; Ἐπίσης, ἐὰν παρατηρήσεις καλὰ, θὰ δεῖς ὅτι τὰ γερατεῖα εἶναι πιὸ συνεργάσιμα ἀπὸ τὴ νεότητα σὲ κάθε ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ στὴ νεότητα ἀνάβει μέσα μας καὶ ὁ ἔρωτας τῶν σωμάτων, στὴ νεότητα μᾶς πολεμᾷ καὶ τὸ καμίνι τῆς φιλαργυρίας, καὶ τὰ πιὸ πολλὰ πάθη, ὅπως ἡ φιλοδοξία, ἡ φιλαργυρία, ἡ λαιμαργία, ἡ μνησικακία καὶ ἡ πλεονεξία. Καὶ ὅπως ὅταν παλεύουν δύο ἄνθρωποι, ἐὰν ὁ ἓνας εἶναι ἀδύναμος, ὁ ἄλλος ἀποδεικνύεται πιὸ δυνατός, ἔτσι καὶ στίς ὀρέξεις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἐπειδὴ οἱ δυνάμεις τοῦ σώματος παλιώνουν καὶ γερνοῦν, ἐὰν γενικὰ θελήσει ἡ ψυχὴ, ἔχει ἰσχύ καὶ δύναμη γιὰ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰδιαιτέρα γιὰ κατάνυξη καὶ δάκρυα. Καὶ δάκρυα ἐγὼ ἐννοῶ αὐτὰ πού χύνονται γιὰ τὸν Θεό. Γιατὶ ὑπάρχουν καὶ δάκρυα φυσικά, τὰ ὅποια χύνουμε στοὺς νεκρούς. Ὑπάρχουν ἐπίσης δάκρυα σατανικά, τὰ ὅποια χύνουν μερικοὶ ἀπὸ κενοδοξία καὶ σατανικὸν ἔρωτα. Ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ δάκρυα πού ὀφείλονται σὲ μέθη καὶ ἀπόλαυση πολλῶν ποτῶν. Καὶ ὑπάρχουν δάκρυα καθαρτικά πού μᾶς προκαλοῦνται ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου καὶ τῆς κόλασης, στὰ ὅποια ἐὰν ἐπιμείνουμε καὶ κοπιᾶσουμε, φτάνουμε σὲ δάκρυα πνευματικά, τὰ ὅποια προέρχονται ὄχι ἀπὸ φόβο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ Θεοῦ, μὲ παρηγοριὰ καὶ φωτισμὸ καὶ ἀγαλλίαση τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τέτοια δάκρυα ἀπὸ θεῖο πόθο ἔχυσε γιὰ τὸν Θεὸ ἐκεῖνος πού εἶπε· «Κόλλησε ἡ ψυχὴ μου πίσω σου»⁷⁵, καὶ ἄλλοῦ· «Κάηκε ἡ καρδιά μου καὶ ἀναστατώθηκαν τὰ νεφρά μου»⁷⁶. «Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ πόθος τῆς καρδιᾶς μου καὶ τὸ αἰώνιο μερίδιο τῆς κληρονομίας μου»⁷⁷. «Ἡ ψυχὴ μου ποθεῖ διακαῶς καὶ λειῶνει ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς νᾶ βρεθεῖ στίς αὐλές τοῦ Κυρίου. Ἡ καρδιά μου καὶ τὸ σῶμά μου δοκιμάζουν ἀγαλλίαση γιὰ τὸν ζωντανὸ Θεό»⁷⁸. Τόσο μεγάλον πόθο καὶ

77. Ὁπ. π. 26.

78. Ψαλμ. 83, 3.

τον πρὸς Θεὸν πόθον καὶ δάκρυα εἶχεν ἡ ψυχὴ τοῦ Ψάλλοντος
 «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως
 ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν». Τάχα ἀγνοεῖται τοῖς
 πολλοῖς ἡμῶν τὰ λεγόμενα. Ἄλλ' οὐκ ὠφελεῖ· οὔτε γὰρ περὶ πρά-
 5 γματος ὑμῖν διαλεγόμεθα εἰς τὴν ἄβυσσον ὄντος, οὔδ' ἐπεὶ εἶδους
 εἰς τὰς τῶν θαρβάρων ἐρήμους εὐρισκομένου σπανίως, ἀλλὰ περὶ
 πράγματος ὑμῖν λαλοῦμεν ἔνδον ἐν καρδίᾳ ὑπὸ Χριστοῦ ἡμῖν δο-
 θέντος τοῦ εἰπόντος· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ἡμῶν ἐ-
 στί», ἡγουν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τίκτον ὑμῖν κατάνυξιν καὶ δά-
 10 κρυα, πρὸς ἄφεσιν καὶ ἀναγέννησιν καὶ λύτρωσιν ἁμαρτιῶν.

Μεγάλῃ τοίνυν τῶν κατὰ Θεὸν δακρύων ἡ ἰσχὺς, μεγάλη αὐ-
 τῶν ἡ ἐνέργεια, καὶ μάρτυρες ἐν τῇ Παλαιᾷ Νινευῖται, Ἐζεκίας,
 Ναβουχοδονόσορ, Μανασσῆς Ἐν δὲ τῇ Νέα, Πέτρος διὰ δα-
 κρύων τὸν Θεὸν ἰλεούμενος καὶ τὴν ἄρνησιν θεραπεύων· πόρνη,
 15 δάκρυσι τὸ φιλάνθρωπον ἔλκουσα, καὶ τὴν ἄφεσιν τῶν πεπραγμέ-
 νων λαμβάνουσα, ἀδιήγητον τὸ θάθος καὶ ἀκατάληπτον τὸ πλά-
 τος καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ πέλαγος τῶν οἰκτιρισμῶν τοῦ Θεοῦ. Μα-
 νασσῆς διὰ τῆς μετανοίας σῴζεται. Καὶ τίς λοιπὸν μετανοῶν ὀλο-
 ψύχως οὐ σῴζεται; Τί μοι λέγεις; Ἐπόρνευσα, ἐμοίχευσα, ἐφόνευ-
 20 σα, ἐν ἀνομίαις ἐγήρασα, καὶ σωθῆναι οὐ δύναμαι; Τί ταῦτα
 λέγεις; Εἰ Μανασσῆν ὁ Θεὸς διὰ μετανοίας ἐδέξατο, τάχα τολμῶ
 εἰπεῖν, ὅτι καὶ τὸν διάβολον μετανοοῦντα ὀλοψύχως δέξεται. Τίς
 ἄρα ἡμαρτεν, εἴ τι Μανασσῆς ἡμαρτεν; Πεντηκονταδύο χρόνους
 ποιήσας τὸν λαὸν ὅλον τοῦ Ἰσραὴλ λατρεύειν καὶ προσκυνεῖν τοῖς
 25 εἰδώλοις. Πόσαι μυριάδες, εἰπέ μοι, ἀπέθανον ἐν τοῖς πεντηκοντα-
 δύο χρόνοις, καὶ ἀπῆλθον εἰς ἀπώλειαν, ὧν τὸ κριμα ὁ βασιλεὺς
 Μανασσῆς ἔλαβε καὶ χρεωστεῖ; Οὐκ ἐνίκησε τοσοῦτον πλῆθος
 τῶν ἁμαρτιῶν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Φασὶ γὰρ οἱ ἀρχαῖοι
 τῶν ἱστοριογράφων, ὅτι ἀπενεχθεῖς Μανασσῆς ὁ βασιλεὺς Ἰσρα-

79. Ψαλμ. 41, 2.

80. Λουκᾶ 17, 21.

81. Ἰωνᾶ 2, 6.

82. Ἦσ. 38, 2.

83. Δαν. 4, 31.

84. Β' Παραλ. 33, 13.

δάκρυα εἶχε γιὰ τὸν Θεὸ ἢ ψυχὴ ἐκείνου ποὺ ψάλλει· «Ὅπως τὸ διψασμένο ἐλάφι τρέχει μὲ πόθο στὶς πηγές τοῦ νεροῦ, ἔτσι σέ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μας»⁷⁹. Ἴσως βέβαια νὰ εἶναι ἄγνωστα αὐτὰ ποὺ λέγονται στοὺς πολλούς. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ὠφελεῖ. Γιατὶ δὲν μιᾶμε μαζί σας γιὰ κάποιο πράγμα ποὺ βρίσκεται στὸν βυθὸ τῆς θάλασσας, οὔτε γιὰ κάποιο εἶδος ποὺ βρίσκεται σπάνια στὶς ἐρήμους τῶν βαρβάρων, ἀλλὰ μιᾶμε σέ σᾶς γιὰ ἓνα πράγμα ποὺ βρίσκεται μέσα στὴν καρδιά καὶ μᾶς δόθηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ, ὁ ὁποῖος εἶπε· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι μέσα σας»⁸⁰, δηλαδή εἶναι τὸ ἅγιο Πνεῦμα, αὐτὸ ποὺ γεννᾷ σέ σᾶς κατάνυξη καὶ δάκρυα, γιὰ τὴ συγχώρησή σας καὶ τὴν ἀναγέννηση καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες.

Εἶναι μεγάλη λοιπὸν ἡ δύναμη τῶν δακρύων ποὺ χύνονται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι μεγάλη ἡ ἐνέργειά τους, καὶ μάρτυρες γι' αὐτὸ εἶναι στὴν Παλαιὰ Διαθήκη οἱ κάτοικοι τῆς Νινευῆ⁸¹, ὁ Ἐζεκίας⁸², ὁ Ναβουχοδονόσορ⁸³, ὁ Μανασσῆς⁸⁴, ἐνῶ στὴν Καινὴ Διαθήκη ὁ Πέτρος, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ δάκρυα ἐξευμένισε τὸν Θεὸ καὶ διόρθωσε τὴν ἄρνησή του⁸⁵, ἡ πόρνη, ποὺ μὲ τὰ δάκρυά της προκάλεσε τὴ φιλανθρωπία του καὶ δέχθηκε τὴ συγχώρηση τῶν ὄσων εἶχε κάνει⁸⁶. Εἶναι ἀνεκδιήγητο τὸ βάθος καὶ ἀκατάλληπτο τὸ πλάτος καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ πέλαγος τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μανασσῆς μὲ τὴ μετάνοια σώζεται. Ποιὸς λοιπὸν μετανοώντας ὀλόψυχα δὲν σώζεται; Τί μοῦ λές, Πόρνευσα, μοίχευσα, σκότωσα, γέρασα μέσα σέ ἁμαρτίες καὶ δὲν μπορῶ νὰ σωθῶ; Τί εἶναι αὐτὰ ποὺ λές; Ἐφόσον ὁ Θεὸς δέχθηκε τὸν Μανασσῆ μὲ τὴ μετάνοια, θὰ τολμοῦσα μάλιστα νὰ πῶ, ὅτι καὶ τὸν διάβολο θὰ τὸν δεχόταν, ἂν μετανοοῦσε ὀλόψυχα. Ποιὸς ἄραγε ἁμάρτησε ὅσο ἁμάρτησε ὁ Μανασσῆς; Πενήντα δύο χρόνια ὑποχρέωσε τὸν ἰσραηλιτικὸ λαὸ νὰ λατρεύει καὶ νὰ προσκυνεῖ τὰ εἰδωλα. Πόσες μυριάδες, πές μου, πέθαναν στὰ πενήντα δύο χρόνια, καὶ πῆγαν στὴν κόλαση, τῶν ὁποίων τὸ κρῖμα ἔλαβε ὁ Μανασσῆς καὶ τὸ ὀφείλει; Αὐτὸ τὸ τόσο μεγάλο πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν του δὲν νίκησε τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λένε οἱ ἀρχαῖοι ἱστοριογράφοι, ὅτι ὅταν ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσρα-

85. Λουκᾶ 22, 54-61.

86. Λουκᾶ 7, 37 ἔ.

ἦλ ὑπὸ Χαλδαίων αἰχμάλωτος ἐν Βαβυλῶνι τῆς Περσίδος, κατεκλείσθη εἰς ζώδιον χαλκοῦν ὑπὸ βασιλέως Περσῶν, καὶ ἔσω ὢν ἐν τοιούτῳ ζῳδίῳ, προσηύξατο μετὰ δακρύων τὴν προσευχὴν τῆς ᾠδῆς αὐτοῦ, καὶ προστάξει καὶ φιλανθρωπία Θεοῦ διερράγη τὸ 5 ζώδιον, καὶ ἐξῆλθεν ὁ Μανασσῆς καὶ ἐσώθη ὑπὸ ἀγγέλου Θεοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, κακεῖ ἐτελεύτησεν ἐν μετανοίᾳ καὶ ἐξομολογήσει.

“Ορα πῶς τὸ πέλαγος ἀδιήγητον τῶν οἰκτιρισμῶν τοῦ ἐλέους τοῦ μόνου ἀγαθοῦ καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ, τοῦ σώζοντος καὶ ἐλεοῦντος δωρεὰν τοὺς εἰς αὐτὸν καταφεύγοντας, δωρεὰν ἀληθῶς. Τί 10 γάρ, εἶπέ μοι, καὶ προσήγαγε Μανασσῆς τῷ Θεῷ ἀντάξιον τοῦ κρίματος, καὶ τῆς ἀπωλείας τῶν τοσούτων μυριάδων ψυχῶν τῶν ἐν γεένῃ κατακριθέντων καὶ ἀπολωλότων; Οὐδέν. Καὶ προσέφυγε καὶ ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς τοὺς οἰκτιρισμοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠξιώθη φιλανθρωπίας παρ’ αὐτοῦ.

15 Εἰ δὲ θούλει, καὶ ἔτι τάξομαί σε ἱστορικὰς διηγήσεις διεγειρούσας ἡμᾶς πρὸς μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφὴν πρὸς Θεόν. Γράφει γὰρ Κλήμης ὁ ἱστορικὸς Ἀλεξανδρείας, περὶ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅτι πρὸ ἐπὶ τινα τόπον τῆς Ἀσίας ἐλθὼν ἐν ταῖς αὐτοῦ περιόδοις ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης, καὶ τινα νεανίαν εὐρῶν, 20 κάλλει τε καὶ ἰσχύϊ καὶ μεγέθει κεκοσμημένον, τῆς τούτου ψυχῆς ἐρασθεῖς, νουθετεῖ τοῦτον γενέσθαι πιστόν. Καὶ δὴ πεισθέντος αὐτοῦ, τοῦτον τὸν νέον προσάγει εἰς τὸ κατηχεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ὁ Ἰωάννης, λέγων «Τοῦτόν σοι παρακατατίθμι τὸν ἄνδρα, ὃ ἐπίσκοπε, μαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ καὶ 25 ταύτης πάσης τῆς Ἐκκλησίας»· καὶ τοῦτο ὁ Ἰωάννης εἰπὼν, ἐξῆλθε καὶ ἐπὶ τὰς ἐτέρας χώρας ποιούμενος τὸ τῆς πίστεως κήρυγμα. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος τὸν παῖδα παραλαβὼν, ἐνουθέτει καὶ κατήχει, ἐφροῦρει, ἐδίδασκεν ἐπεμελεῖτο· καὶ δὴ μετὰ τινα χρόνον ἐβάπτισε, καὶ Χριστιανὸν αὐτὸν ἐποίησε. Καὶ λοιπὸν, ὡσανεὶ τῷ βαπτί- 30 σματι τοῦτον ἀσφαλισάμενος καὶ περιτειχίσας, οὐκ ἔτι ταῖς προτέραις κέχρηται πρὸς αὐτὸν νουθεσίαις. Καὶ δὴ ἄδειαν λοιπὸν λαβόντος τοῦ παιδός, προσκαλοῦνται αὐτὸν τινὲς νεωτερισταί, φθόροι τε καὶ ἐξώλεις καὶ ἐθελόκακοι ἄνδρες καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ δεῖπνα πολυτελῆ καὶ νοῦς καὶ ἐπὶ τίνας πορνικούς σπίλους καὶ

ἦλ Μανασσῆς ὀδηγήθηκε αἰχμάλωτος στή Βαβυλώνα τῆς Περσίας, κλείστηκε ἀπὸ τὸ βασιλιά τῶν Περσῶν μέσα σὲ μεταλλικὸ δοχεῖο ποὺ εἶχε σχῆμα ξύλου, καί, ὄντας μέσα σ' αὐτὸ τὸ δοχεῖο, ἀπηύθυνε μὲ δάκρυα τὴν προσευχὴ τῆς ὥδῆς του, καὶ μὲ ἐντολὴ καὶ φιλιανθρωπία τοῦ Θεοῦ ἔσπασε τὸ δοχεῖο καὶ βγήκε ὁ Μανασσῆς καὶ μεταφέρθηκε σῶος ἀπὸ ἄγγελο τοῦ Θεοῦ στὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐκεῖ πέθανε μὲ μετάνοια καὶ ἔξομολόγηση. Κοίταξε πόσο ἀπερίγραπτο εἶναι τὸ πέλαιος τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ μόνου ἀγαθοῦ καὶ φιλιάνθρωπου Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σώζει καὶ ἔλεει δωρεὰν ἐκείνους ποὺ καταφεύγουν σ' αὐτόν, πραγματικὰ δωρεὰν. Γιατὶ πές μου, τί πρόσφερε ὁ Μανασσῆς στὸν Θεὸ ἀντάξιο τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἀπώλειας τόσων μυριάδων ψυχῶν, οἱ ὁποῖες καταδικάστηκαν στὴ γέεννα τῆς φωτιᾶς καὶ χάθηκαν; Τίποτε. Προσέφυγε ὅμως καὶ ἐμπιστεύτηκε τὸν ἑαυτὸ του στὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀξιώθηκε νὰ κερδίσει τὴ φιλιανθρωπία του.

Ἐὰν ὅμως θέλεις θά σοῦ παραθέσω καὶ ἄλλες ἱστορικὲς διηγήσεις ποὺ μᾶς παρακινοῦν σὲ μετάνοια καὶ ἐπιστροφή στὸν Θεό. Γιατὶ ὁ ἱστορικός τῆς Ἀλεξάνδρειας Κλήμης γράφει γιὰ τὸν Ἰωάννη τὸν Θεολόγο, ὅτι ὅταν ὁ μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης, σὲ μιὰ ἀπὸ τίς περιοδεῖες του, πῆγε σὲ κάποιον τόπο τῆς Ἀσίας, καὶ βρῆκε κάποιον νέον ποὺ διακρινόταν γιὰ τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴ δύναμη καὶ τὸ ἀνάστημά του, τὸν συμβούλεψε νὰ πιστέψει. Καὶ ὅταν ὁ νέος πείστηκε, τὸν ὀδήγησε ὁ Ἰωάννης στὸν ἐπίσκοπο τῆς πόλεως γιὰ νὰ τὸν κατηχήσει, λέγοντάς του· «Σοῦ ἐμπιστεύομαι αὐτὸν τὸν ἄνδρα, ἐπίσκοπε, μὲ μάρτυρα τὸν Θεὸ καὶ ὀλόκληρη αὐτὴ τὴν Ἐκκλησία». Καὶ ἀφοῦ εἶπε αὐτά, μετέβη καὶ σὲ ἄλλες χῶρες, κάνοντας τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως. Ὁ ἐπίσκοπος ἀφοῦ πῆρε μαζί του τὸν νεαρό, τὸν συμβούλευε, τὸν κατηχοῦσε, τὸν φύλαγε, τὸν δίδασκε καὶ τὸν φρόντιζε. Ἐτσι μετὰ ἀπὸ λίγο χρονικὸ διάστημα τὸν βάπτισε καὶ τὸν ἔκανε Χριστιανό. Στὴ συνέχεια ὅμως, ἐπειδὴ μὲ τὸ βάπτισμα τὸν εἶχε κατὰ κάποιον τρόπο ἀσφαλίσει καὶ περιτειχίσει, δὲν τοῦ ἔδινε τίς προηγούμενες συμβουλές. Ἐτσι, ὅταν ὁ νεαρὸς ἀφέθηκε ἐλεύθερος, τὸν προσκάλεσαν μερικοὶ νεωτεριστές, φθοροποιοὶ καὶ διεφθαρμένοι καὶ χαιρέκακοι, καὶ στὴν ἀρχὴ τὸν ὀδήγησαν σὲ πολυτελεῖ δεῖ-

διανυκτερεύσεις· εἶτα καὶ ἐπὶ κλοπὰς τινὰς καὶ λωποδυσίας αὐτὸν
 παραφθείραντες, τὸ δὲ δὴ πέρας, ἐπὶ τὰ ὄρη αὐτὸν παραλαβόντες
 ὡς παμμεγέθη ὄντα τῷ σώματι καὶ τῇ δυνάμει, λήσταρχον αὐτὸν
 χειροτονήσαντες, ὄλον ἀνελεῖν καὶ ἀπάνθρωπον, ὄλον πικρὸν καὶ
 5 δεινὸν καὶ ἄθεον αὐτὸν ἀποκατέστησαν. Εἶτα χρόνοι ἐν τῷ μέσῳ
 διήπτασαν πλείστοι, καὶ ἐπανελθὼν Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἐπὶ Ἐ-
 φεσίων πόλιν, φησὶν ἐπὶ πάντων τῷ ἐπισκόπῳ· «Ἄγαγε δὴ μοι, ὦ
 ἐπίσκοπε, τὴν παρακαταθήκην, ἣν παρεθέμην σοι, τοῦ Θεοῦ
 προσμαρτυροῦντος καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας σου». Ὁ δὲ ἐπίσκο-
 10 πος, ἐπὶ τῷ ῥήματι θαμνηθεὶς, ἐνόμιζε χρήματός τινος παρατεθέν-
 τος παρὰ Ἰωάννου εἰσπράττεσθαι. Ὡς οὖν εἶδεν αὐτὸν ἀπορούμε-
 νον ἐν ἀμηχανίᾳ ὁ Ἰωάννης, φησὶ πρὸς αὐτόν· «Ἄγαγε δὴ μοι, ὦ
 ἐπίσκοπε, τὸν νεανίαν, ὃν σοι ὡς πιστῷ κατεπίστευσα». Ὁ δὲ ἐπί-
 σκοπος ἀκούσας, στενάζει μέγα ἐκ θάθους, εἶτα δακρῦει εἰπὼν
 15 πρὸς Ἰωάννην· «Τέθνηκεν ἐκεῖνος», φησὶν. Ὁ δὲ Ἰωάννης πρὸς
 αὐτόν· «Πῶς», φησὶν, «ἢ ποίῳ θανάτῳ»; Ὁ δὲ ἐπίσκοπος· «Τὸν
 τῆς ψυχῆς τέθνηκε θάνατον· ἀπέβη γὰρ πονηρὸς ἐξωλέστατος·
 καὶ τὸ δὴ πέρας, ληστής ἀπεινῆς κατέστη». Καὶ πρὸς ταῦτα ὁ
 Ἰωάννης τῷ ἐπισκόπῳ φησὶ· «Καλὸν σε, ὦ ἐπίσκοπε, φύλακα τῆς
 20 τοῦ παιδὸς ψυχῆς κατεπίστευσα· καλὸν σε ποιμένα τοῦ προβάτου
 τοῦ Χριστοῦ πεποιήκα. Ἀλλὰ εἰ πάρεστιν ὑμῖν νῦν ἵππος, καὶ τῆς
 ὁδοῦ τινες ὀδηγοί, τῆς ἀπαγούσης ἔνεκεν τοῦ παιδός;». Λοιπὸν ὡς
 εἶχεν Ἰωάννης αὐτόθι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῷ ἵππῳ ἐπιβάς, ἀ-
 κρατῶς ἤλαυνε, τὸ πλανηθὲν πρόβατον ἀνακαλούμενος. Καὶ δὴ
 25 φθάσας τὰ ὄρη ἔνθα τὸ ληστήριον ὑπῆρχε, κρατεῖται ὑπὸ τῆς
 φυλακῆς μηδὲν ἀντιλέγων, μηδὲ λυπούμενος, ἀλλὰ βοῶν· «Ἐπὶ
 τοῦτο ἐλήλυθα, πρὸς τὸν ἄρχοντα ὑμῶν ἀγάγετέ με». Ὁ δὲ εἰστή-
 κει ὠπλισμένος, καὶ ὡς μόνον ἐθεάσατο τὸν Ἰωάννην πρὸς αὐτὸν
 ἐρχόμενον, αἰδεσθεὶς, εἰς φυγὴν ἐτρέπετο. Ὁ δὲ Ἰωάννης, ὥσπερ
 30 τοῦ γήρωσ ἐπιλαθόμενος, ἀκρατῶς τὸν παῖδα κατεδίωκε, λέγων·
 «Τί φεύγεις, τέκνον, τὸν σὸν πατέρα; Τί μοι κόπους παρέχεις; Ἐ-
 λέησόν με τὸν ξένον, τὸν γυμνόν, τὸν γέροντα, τὸν ἀδύνατον, τὸν
 πτωχόν. Στήθι, μὴ φοβοῦ· ἔχεις ἐλπίδα σωτηρίας· ἐγὼ ὑπὲρ σοῦ
 ἀπολογήσομαι· ἐγὼ τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω, ὡς ὁ Κύριος

πνα καὶ σκέψεις καὶ σὲ κάποιες πορνικὲς βρωμοδουλειᾶς καὶ διανυκτερεύσεις. Ἔπειτα τὸν ἀνάμειξαν καὶ σὲ κάποιες κλοπὲς καὶ λωποδυσίαι, καὶ στὸ τέλος τὸν ἀνέβασαν στὰ βουνά, ἐπειδὴ ἦταν θεώρατος στὸ σῶμα καὶ στὴ δύναμη, καὶ ἀφοῦ τὸν ἀνακήρυξαν λήσταρχο, τὸν ἔκαναν τελείως ἀσπλαγχνό καὶ ἀπάνθρωπο, τελείως σκληρὸ καὶ φοβερὸ καὶ ἄθεο. Καὶ ἔτσι πέρασαν πέρα πολλὰ χρόνια. Ὄταν ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ξαναγύρισε στὴν Ἐφεσο, εἶπε μπροστὰ σὲ ὅλους στὸν ἐπίσκοπο· «Φέρε μου, ἐπίσκοπε, αὐτὸ πού σου ἐμπιστεύθηκα μὲ μάρτυρα τὸν Θεὸ καὶ ὅλη τὴν Ἐκκλησία σου». Καὶ ὁ ἐπίσκοπος, πού ἐξεπλάγη μὲ τὰ λόγια του, νόμιζε ὅτι ὁ Ἰωάννης θέλει νὰ πάρει πίσω κάτι πού τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ. Ὄταν λοιπὸν εἶδε ὁ Ἰωάννης νὰ βρίσκεται σὲ ἀμηχανία, τοῦ ξαναεἶπε· «Φέρε μου λοιπὸν, ἐπίσκοπε, τὸν νέο, πού σου ἐμπιστεύθηκα ὡς πιστὸν». Καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἀκούοντας στέναξε βαθεῖα καὶ δακρῦζοντας εἶπε στὸν Ἰωάννη· «Ὁ νέος ἐκεῖνος πέθανε». Ὁ Ἰωάννης τότε τὸν ρώτησε· «Πῶς καὶ μὲ τί εἶδους θάνατο;». Καὶ ὁ ἐπίσκοπος· «Πέθανε τὸν θάνατο τῆς ψυχῆς. Ἐγινε κακὸς καὶ διεφθαρμένος, καὶ στὸ τέλος ἔγινε ληστὴς ἀπάνθρωπος». Καὶ ὁ Ἰωάννης εἶπε στὸν ἐπίσκοπο· «Καλὸν φύλακα τῆς ψυχῆς τοῦ νέου σὲ ἐμπιστεύθηκα, ἐπίσκοπε. Σὲ θεώρησα καλὸν ποιμένα τοῦ προβάτου τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ τώρα ὑπάρχει μήπως κανένα ἄλογο, καὶ μερικοὶ ὁδηγοὶ τοῦ δρόμου πού ὀδηγεῖ στὸν νέο;». Καὶ ἔτσι ὅπως ἦταν ὁ Ἰωάννης ἐκεῖ στὴν Ἐκκλησία, ἀνέβηκε στὸ ἄλογο καὶ ἔτρεχε ἀσυγκράτητα, γιὰ νὰ ἐπαναφέρει τὸ πρόβατο πού εἶχε πλανηθεῖ. Καὶ ὅταν ἔφτασε στὰ βουνά, ὅπου ἦταν τὸ κρυφύγετο τῶν ληστῶν, συνελήφθη ἀπὸ τοὺς φύλακες χωρὶς νὰ προβάλλει καμμιά ἀντίσταση, οὔτε νὰ λυπηθεῖ, ἀλλὰ φώναζε· «Γι' αὐτὸ ἦρθα, ὀδηγήστε με στὸν ἀρχηγὸ σας». Ἐκεῖνος βέβαια στεκόταν ὀπλισμένος, καὶ μόλις εἶδε τὸν Ἰωάννη νὰ πηγαίνει πρὸς τὸ μέρος του, ντράπηκε καὶ τράπηκε σὲ φυγή. Ὁ Ἰωάννης τότε, σὰν νὰ ξέχασε τὰ γερατειὰ του, ἔτρεχε πίσω ἀπὸ τὸν νέο λέγοντάς του· «Γιατί φεύγεις, παιδί μου, ἀπὸ τὸν πατέρα σου; Γιατί μὲ κουράζεις; Λυπήσου με τὸν ξένο, τὸν γυμνό, τὸν γέροντα, τὸν ἀδύνατο, τὸν φτωχό. Στάσου, μὴ φοβᾶσαι· ἔχεις ἐλπίδα σωτηρίας. Ἐγὼ θὰ ἀπολογηθῶ γιὰ σένα. Ἐγὼ θὰ θυσιάσω τὴ ζωὴ μου γιὰ σένα,

ὑπὲρ ἡμῶν. Μὴ φοβοῦ, τέκνον, στηῆθι· Πίστευσόν μοι· ὁ Χριστός με ἀπέστειλεν, ἄφεσίν σοι ἐπιφερόμενον. Ἐγὼ ὑπὲρ σοῦ ὑπομενῶ θάνατον. Ἐπ' ἐμοὶ τὸ αἷμα ὅπερ ἐξέχεας· ἐπ' ἐμοὶ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν σου ἐπὶ τὸν τράχηλον». Εἶτα ἔστη ὁ παῖς, ἔρριψε
 5 τὰ ὄπλα τρέμων ὁμοῦ τε καὶ σφοδρῶς κλαίων, καὶ δὴ προσελθὼν τῷ Ἰωάννῃ ἠσπάζετο, ταῖς οἰμωγαῖς τῶν δακρῶν αὐτοῦ μηδὲν πρὸς ἀπλογίαν φθέγγασθαι δυνάμενος, μόνον δὲ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα ἔτι αὐτὴν ἡμαγμένην ἐκράτει. Ὁ δὲ Ἰωάννης παρὰ τῷ ἑαυτοῦ στόματι τὴν δεξιὰν τοῦ ληστοῦ κατεφίλει, ὡς
 10 ἤδη βαπτισθεῖσαν τοῖς δάκρυσι, καὶ οὐ πρότερον ἀπέστη, ἕως ἂν τὸν παῖδα μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνήγαγεν, διδοὺς πᾶσιν ὑπόδειγμα μετανοίας εἰλικρινοῦς καὶ τρόπαιον ἀναστάσεως βλεπομένης.

Καὶ ὅτι ἀξιόπιστον ἀληθῶς τὸ εἰρημένον, μαρτυρεῖ μὲν καὶ ὁ
 15 ἐπὶ τοῦ στανροῦ ληστής διὰ πιστοῦ ρήματος σωθεῖς, μαρτυροῦσι δὲ καὶ ἕτεροι πλείονες διὰ μετανοίας σωθέντες πονηροί, ἐν οἷς καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς ἐπὶ Μαυρικίου τοῦ τῶν Χριστιανῶν βασιλέως γεγονότος, ἐγένετό τις ἀρχιληστής περὶ τὰ μέρη τῆς Θράκης ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος, καὶ τοιοῦτος ἦν, ὡς καὶ τὰς ὁδοὺς
 20 ἐκεῖνας ἀδάτους ἐποίησε. Τοῦτον χειρῶσασθαι πολλῶν στρατιωτῶν καὶ ληστοδιωκτῶν πάσῃ μηχανῇ ἐπιχειρησάντων, καὶ μὴ δυνηθέντων, ἀκούσας ὁ θειότατος βασιλεὺς Μαυρίκιος, διὰ τινος νεανίσκου παιδὸς τὰ ἴδια φυλακτὰ ἀπέστειλε τῷ ἀρχιληστῇ, καὶ ὡσπερ ἐξ ἐνεργείας Θεοῦ αἰδεσθεῖς τὸν λόγον τοῦ βασιλέως, ἀπο-
 25 θαλὼν τὸ ἦθος τὸ ληστροικόν, ἐν προαύτητι δίκην προβάτου κατελθὼν ἐν τοῖς ποσὶ τοῦ βασιλέως μετ' ἐξομολογήσεως προσέπεσεν.

Εἶτα μικρῶν τινῶν ἡμερῶν διελθουσῶν, εἰς ἀσθένειάν τινα ὁ ληστής πυρετικὴν περιπεσὼν, ἔκειτο ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῷ λεγομένῳ τοῦ Σαμφῶν, καὶ χρησάμενος οἰνοποσίῳ, εἰς φρενιτικὴν
 30 ἔκστασιν μετέπεσεν. Εἶτα ἀνανήψας καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν, καταλαβούσης λοιπὸν τῆς νυκτός, ἤδη ὡς εἶδεν ἑαυτὸ βαρούμενον, εἰς ἰκεσίαν τοῦ πανοικτίρμονος Θεοῦ ἐτρέπετο σὺν δάκρυσιν ἐξομολογούμενος καὶ συγχώρησιν τῶν αὐτοῦ ἁμαρτημάτων αἰτούμε-

ὅπως ἔκανε ὁ Κύριος γιά μᾶς. Μὴ φοβᾶσαι, παιδί μου, στάσου, πίστεψέ με. Ὁ Χριστός με ἔστειλε νά σοῦ φέρω συγχώρηση. Θά πεθάνω ἐγώ γιά σένα. Τό αἷμα πού ἔχυσες, ἄς πέσει ἐπάνω μου. Στόν δικό μου τραῖλο ἄς πέσει τό βάρος τῶν ἁμαρτιῶν σου». Στή συνέχεια ὁ νεαρός σταμάτησε. Ἐρριξε κάτω τὰ ὄπλα τρέμοντας καί ταυτόχρονα κλαίοντας, καί πηγαίνοντας στόν Ἰωάννη τόν φιλοῦσε, χωρίς νά μπορεῖ ἀπό τοὺς θρήνους τῶν δακρῶν του νά πεῖ τίποτε ἀπολογούμενος, παρά μόνο κρατοῦσε τό δεξιό χέρι τοῦ Ἰωάννη πού ἦταν ματωμένο. Καί ὁ Ἰωάννης μὲ τό στόμα του καταφιλοῦσε τό δεξιό χέρι τοῦ ληστῆ, πού ἤδη ἦταν βαπτισμένο μὲ τὰ δάκρυα. Καί δὲν ἔφυγε, μέχρι πού πῆρε μαζί του τόν νέον καί τόν ὀδήγησε μαζί του στήν Ἐκκλησία, δίνοντας σέ ὅλους παράδειγμα εἰλικρινοῦς μετάνοιας, καί τρόπαιο ὀρατῆς ἀνάστασης.

Καί ὅτι αὐτὰ πού εἶπα εἶναι ἀξιόπιστα, τὰ βεβαιώνει καί ὁ ληστής, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἔρριγόταν πάνω στόν σταυρό, μὲ τὰ λόγια τῆς πίστεώς του σώθηκε. Ἀλλά τό βεβαιώνουν καί πάρα πολλοὶ ἄλλοι κακοί, οἱ ὁποῖοι σώθηκαν μὲ τὴ μετάνοια, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους καί στή δική μας γενιά, ὅταν βασιλιάς τῶν Χριστιανῶν ἦταν ὁ Μαυρίκιος⁸⁷, ὑπῆρχε ἓνας ἀρχιληστής σὰ μέρη τῆς Θράκης, σκληρός καί ἀπάνθρωπος, καί ἦταν τέτοιος, ὥστε ἔκανε τοὺς δρόμους ἐκείνους ἀδιάβατους. Ὄταν ὁ πιστότατος βασιλιάς Μαυρίκιος ἀκουσε ὅτι πολλοὶ στρατιῶτες καί διῶκτες ληστῶν δὲν μπόρεσαν μὲ κανένα τέχνασμα νά τόν συλλάβουν, ἔστειλε μὲ κάποιο νεαρό παιδί τὰ φυλακτά του στόν ἀρχιληστή, καί ἐκεῖνος, σὰν ἀπὸ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, σεβάστηκε τόν λόγο τοῦ βασιλιᾶ, ἄφησε τίς ληστρικές συνήθειες, καί φρόνιμος σὰν πρόβατο κατέβηκε ἀπὸ τὰ βουνὰ καί ἔπεσε σὰ πόδια τοῦ βασιλιᾶ ἐξομολογούμενος.

Ἐπειτα, μετὰ ἀπὸ λίγες μέρες ὁ ληστής προσβλήθηκε ἀπὸ κάποια ἀρρώστια πού τοῦ προκάλεσε πυρετό, καί μπῆκε σὸ νοσοκομεῖο πού λεγόταν τοῦ Σαμψών. Ἐκεῖ πίνοντας κρασί περιέπεσε σὲ παραλήρημα. Στή συνέχεια, ὅταν ἀνένηψε καί συνῆλθε, ἐνῶ εἶχε νυχτώσει, βλέποντας πιά τόν ἑαυτό του νά βαραίνει, ἄρχισε νά παρακαλεῖ θερμὰ τόν πολυεύσπλαγχο Θεό, ἐξομολογούμενος μὲ δάκρυα, καί ζητώντας συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν του, λέγοντας: «Δὲν

νος, καὶ λέγων «Οὐ ζητῶ τι ξένον παρὰ σοῦ, Δέσποτα φιλόανθρωπε· ὡς γὰρ εἰς ἓνα τῶν πρὸ ἐμοῦ ληστῶν, οὕτω καὶ εἰς ἐμὲ τὸν ληστήν τὰ ἐλέη σου θαυμάστωσον, καὶ δέξαι μου τοῦτον τὸν ἐπιθανάτιον κλαυθμόν, ὃν ἐν τῇ κλίνῃ κατακείμενος ποιοῦμαι. Καὶ ὡς ἐκείνους τοὺς μετὰ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν μηδὲν ἄξιον ἐργασαμένους, οὕτω καὶ ἐμοῦ τὰ μικρὰ πρόσδεξαι δάκρυα, καθαίρων με καὶ βαπτίζων ἐν αὐτοῖς, ἐνθανάτιον συγχώρησιν ὡς βάπτισμα, μὴ ἀπαιτῶν μέ τι πλέον. Οὐ γὰρ ἔχει ἡ ὥρα, τῶν ἐκσπηλευτῶν μου ἐγγισάντων. Ἄλλὰ μὴ ἀντιτείνης, μὴ στιβαρήσης ἐν ἐμοὶ τὸ ἀγαθόν. Προκατέλαβον γὰρ με αἱ ἀνομίαι μου πρὸς ἐσπέραν φθάσαντα καλῶς, ὅτι ἀμύθητά μου τὰ χρέη. Ἄλλ' ὡς ἐδέξω Πέτρου τοῦ ἀποστόλου σου τὸν πικρότατον κλαυθμόν, οὕτω πρόσδεξαι καὶ τὸν ἐμόν, φιλόανθρωπε, ἐπιχέων ταῦτα τὰ δάκρυα ἐπὶ τὸ τῶν ἀμαρτιῶν μου χειρόγραφον, καὶ τῷ σπύγγῳ τῆς εὐσπλαγχνίας σου ἐξαιλείφω τὰ ἀνείκαστά μου πλημμελήματα».

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐπὶ πλείστας ὥρας ὁ ληστής ἐξομολογούμενος καὶ τῷ ἰδίῳ φακιλίῳ τὰ δάκρυα ἐκμάσσων, παρέδωκε τὸ πνεῦμα, καθὼς καὶ οἱ πλησίον αὐτοῦ κοιμώμενοι διηγήσαντο. Ἀρχίατρος δέ τις ἐκείνων τὸν ξενῶνα ἐπισκεπτόμενος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καθεύδων, ὁρᾷ κατ' ὄναρ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν, ἐν ἧ ὁ ληστής ἐτελεύτησε, τινὰς Αἰθίοπας πολλοὺς ἐλθόντας πρὸς τὴν κλίνην τοῦ ληστοῦ, μετὰ πλείστων χαρτῶν περιεχόντων τὰ ἀμαρτήματα τοῦ ληστοῦ, εἶτα καὶ δύο τινὰς φωτεινοὺς ἄνδρας Ἦνεγκαν οὖν ζυγόν, βαλόντων τῶν Αἰθιόπων πάντα τὰ χειρόγραφα τοῦ ληστοῦ, κατεδάρησεν ἡ μία πλάστιγξ· ἡ δὲ ἑτέρα ἐφ' ὕψους ἦν ἀνακεκουφισμένη. Λέγουσιν οὖν οἱ διὰ τοῦ φωτὸς ἄγγελοι «Εἶτα ἡμεῖς οὐδὲν ἔχομεν ὧδε;». Λέγει ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον «Τί ἔχομεν ἔχειν; οὐπω δεκάτην ἡμέραν ἔχει ἐλθὼν ἐκ τῶν φόνων καὶ τοῦ ληστηρίου αὐτοῦ, καὶ τί ἀγαθὸν ζητοῦμεν ἐκ τούτου;». Καὶ ὡς ταῦτα ἔλεγον, προσεποιήσαντο ψηλαφᾶν ἐν τῇ κλίνῃ αὐτοῦ, εἴ πως εὕρωσι καὶ αὐτοί τι ἀγαθόν. Καὶ εὐρὼν εἷς τὸ φακιόλιον ἔνθα

ζητῶ κάτι ξένο ἀπὸ σένα, Δέσποτα φιλόνηρωπε, ἀλλὰ, ὅπως ἔκανες σὲ ἓνα ἀπὸ τοὺς πρὶν ἀπὸ μένα ληστές, ἔτσι δεῖξε καὶ σὲ μένα τὸν ληστή μὲ τρόπο θαυμαστὸ τὴν εὐσπλαγχνία σου, καὶ δέξου αὐτὰ τὰ ἐπιθανάτια δάκρυα ποὺ χύνω καθὼς βρισκομαι κατὰκοιτος στὸ κρεβάτι. Καὶ ὅπως ἐκείνους ποὺ προσῆλθαν μετὰ τὴν ἐνδέκατη ὥρα⁸⁸ καὶ δὲν ἔκαναν τίποτε τὸ ἄξιο λόγου, ἔτσι δέξου καὶ τὰ μικρὰ μου δάκρυα, καθαρίζοντας καὶ βαπτίζοντας με μέσα σ' αὐτὰ, σὰν ἐπιθανάτιο βάπτισμα, χωρὶς νὰ ζητῶ τίποτε ἄλλο. Γιατὶ δὲν μὲ παίρνει ἡ ὥρα, ἀφοῦ οἱ εἰσπράκτορες τῶν φόρων ἔχουν ἤδη πλησιάσει. Ἄλλὰ μὴ μοῦ ἀρνηθεῖς καὶ μὴν μοῦ στερήσεις τὸ ἀγαθό. Γιατὶ μὲ πρόλαβαν οἱ ἁμαρτίες μου τώρα ποὺ ἔφτασα καλῶς στὸ τέλος, καθόσον τὰ χρέη μου εἶναι ἀμύθητα. Ὅμως, ὅπως δέχθηκες τοῦ ἀποστόλου σου Πέτρου τὸ πικρότατο κλάμα, ἔτσι δέξου καὶ τὸ δικό μου, φιλόνηρωπε, χύνοντας τὰ δάκρυά μου αὐτὰ πάνω στὸ χειρόγραφο τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ σβήνοντας τὰ ἀφάνταστα πολλὰ πλημμελήματα μὲ τὸ σφουγγάρι τῆς εὐσπλαγχνίας σου».

Αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια ἐξομολογούμενος γιὰ πολλές ὥρες ὁ ληστής καὶ σκουπίζοντας τὰ δάκρυά του μὲ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του, παρέδωσε τὸ πνεῦμα, ὅπως διηγήθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ κοιμοῦνταν κοντά του. Κάποιος μάλιστα ἀρχίατρος ποὺ ἐπισκεπτόταν τὸν θάλαμο ἐκεῖνον, ἐνῶ βρισκόταν κοιμισμένος στὸ σπῆτι του, εἶδε στὸν ὕπνο του τὴν ὥρα ἐκεῖνη κατὰ τὴν ὁποία πέθανε ὁ ληστής, πολλοὺς αἰθίοπες ποὺ ἦρθαν στὸ κρεβάτι τοῦ ληστοῦ κρατώντας πάρα πολλὰ χαρτιά ποὺ περιεῖχαν τὰ ἁμαρτήματά του. Ἐπειτα εἶδε καὶ δύο φωτεινοὺς ἄνδρες. Ἐφεραν τότε ζυγαριὰ, καὶ ὅταν οἱ Αἰθίοπες ἔβαλαν τὰ χειρόγραφα τοῦ ληστή, βάρυνε πολὺ ἢ μία πλάστιγγα, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἐλαφριά βρισκόταν ψηλά. Τότε εἶπαν οἱ δύο φωτεινοὶ ἄγγελοι· «Ἐμεῖς δηλαδή δὲν ἔχουμε τίποτε ἐδῶ; Λέγει ὁ ἓνας στὸν ἄλλο· Τί μπορούμε νὰ ἔχουμε; Δὲν ἔχει οὔτε δέκα μέρες ποὺ ἦρθε ἀπὸ τοὺς φόνους τοῦ ληστρικοῦ καταφυγίου του, καὶ τί καλὸ ζητοῦμε ἀπὸ αὐτόν;». Καὶ καθὼς τὰ ἔλεγαν αὐτὰ, προσποιήθηκαν ὅτι ἔψαχναν στὸ κρεβάτι του, μήπως βροῦν καὶ αὐτοὶ κάτι καλό. Καὶ βρισκοντας ὁ ἓνας τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του μὲ τὸ

88. Ματθ. 20, 9.

τὸν κλαυθμὸν ἐξέμασσεν ὁ ληστής, λέγει πρὸς τὸν ἐταῖρον αὐτοῦ,
 «Ὦντως τὸ φακιόλιον τῶν δακρῶν αὐτοῦ ἦν. Ἀλλὰ βάλωμεν
 αὐτὸ εἰς τὴν ἑτέραν πλάστιγγα, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ
 σὺν αὐτῷ, καὶ πάντως γίνεται τίποτε». Καὶ ὡς μόνον ἔβαλον αὐτὸ
 5 εἰς τὴν πλάστιγγα τὴν ἀνακεκουφισμένην, κατεβάρησε, καὶ
 ἐσκορπίσθησαν ὅλα τὰ χειρόγραφα τὰ ὄντα εἰς τὴν ἄλλην πλά-
 στιγγα. Καὶ ἐβόησαν μιᾷ φωνῇ οἱ ἄγγελοι λέγοντες «Ἐνίκησεν ἡ
 φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότη». Καὶ λαβόντες τὴν ψυχὴν τοῦ λη-
 στοῦ, ἀπήγαγον αὐτὴν μεθ' ἑαυτῶν, οἱ δὲ Αἰθίοπες ἔφυγον κατα-
 10 σχυνόμενοι. Καὶ ταῦτα ἰδὼν ὁ ἰατρός, εὐθέως ἐξυπνος γενόμενος,
 ἐνεδύσατο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ δρομαίως ἦλθεν εἰς τὸν ξενῶνα,
 καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν κλίνην τοῦ ληστοῦ, εὔρε τὸ μὲ σῶμα αὐτοῦ ζέον,
 τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπελθοῦσαν πρὸς Κύριον, τὸ δὲ φακιόλιον
 ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ κείμενον μεστὸν τῶν δακρῶν. Καὶ δὴ
 15 μαθὼν παρὰ τῶν πλησίον κοιμωμένων τὴν ἐξομολόγησιν ἣν ἐποί-
 ησεν ὁ ληστής πρὸς Θεόν, λαβὼν τὸ φακιόλιον εἰσῆλθε πρὸς τὸν
 εὐσεδέστατον βασιλέα, δεικνὺς αὐτῷ καὶ διηγούμενος ἅπερ κατ'
 ὄναρ ἐθεάσατο, καὶ ἅπερ παρὰ τῶν κοιμωμένων ἀκήκοεν, λέγων
 τῷ βασιλεῖ· Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, εὐσεδέστατε δέσποτα. Ἠκού-
 20 σαμεν ληστὴν σωθέντα δι' ἐξομολογήσεως ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ
 οὐρανίου βασιλέως, καὶ εἶδομεν ληστὴν σωθέντα δι' ἐξομολογή-
 σεως ἐπὶ τῆς σῆς βασιλείας.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀκούοντες πιστεύομεν ἀληθῆ εἶναι· ὅμως κα-
 λὸν τὸ προλαβεῖν τὴν φοβερὰν ὥραν θανάτου καὶ προετοιμάσαι
 25 ἑαυτοὺς διὰ μετανοίας. Πόσοι γάρ, εἰπέ μοι, ἐξαίφνης ἀρπά-
 ζονται, μήτε λαλῆσαι, μήτε δακρῦσαι, μήτε διαθήκην ποιῆσαι
 ἰσχύοντες. Τίς δέ σε καὶ ὁ ἀντιφωνῶν, ὅτι εὐρήσεις δάκρυα μετὰ
 τὴν ὥραν ἐκείνην τῷ Θεῷ προσαγαγεῖν, ὅσα ἐκεῖνος ὁ ληστής
 προσήγαγε; Διὸ μὴ ἀναμείνωμεν μηδὲ ἐκδεξώμεθα ἐν τῷ θανά-
 30 τῳ τῷ Θεῷ ἐξομολογήσασθαι, ἀλλὰ μᾶλλον προφθάσωμεν τὸ
 πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει. Οὐ γὰρ ἵνα χαννώσω τὰς ὑ-
 μετέρας ψυχὰς ταῦτα συνέγραψα, ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα διεγείρω.
 Οὐχ ἵνα ἀμελεστέρους ποιήσω, ἀλλὰ προθυμότερους, ὅπως, ἐν
 τῷ σταδίῳ τῶν νηστειῶν καλῶς ἀγωνισάμενοι, στεφανῆται γενό-

ὅποιο ὁ ληστής σκούπιζε τὰ δάκρυά του, εἶπε στὸν σύντροφό του· «Πραγματικὰ ἦταν τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του ποὺ σκούπιζε τὰ δάκρυά του. Ἄλλά ἄς τὸ βάλουμε στὴν ἄλλη πλάστιγγα, καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ μαζί μὲ αὐτό, μήπως καὶ γίνει κάτι». Καὶ μόλις τὸ ἔβαλαν αὐτὸ μόνο του στὴν πλάστιγγα ποὺ ἦταν ἀνάλαφρη ψηλά, βάρυνε καὶ σκορπίστηκαν ὅλα τὰ χειρόγραφα ποὺ βρίσκονταν στὴν ἄλλη πλάστιγγα. Καὶ φώναξαν μὲ μιὰ φωνὴ οἱ ἄγγελοι λέγοντας· «Νίκησε ἡ φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότη», καὶ παίρνοντας τὴν ψυχὴ τοῦ ληστῆ, τὴν φυγάδευσαν μαζί τους. Ἔτσι οἱ Αἰθίοπες ἔφυγαν καταντροπιασμένοι. Καὶ ὁ γιατρὸς μόλις τὰ εἶδε αὐτὰ, ξύπνησε, φόρεσε τὰ ρούχα του καὶ τρέχοντας πῆγε στὸν ξενώνα, καὶ φτάνοντας στὸ κρεβάτι τοῦ ληστῆ, βρῆκε τὸ σῶμα του ζεστό, τὴν ψυχὴ του ὅμως νὰ ἔχει φύγει πρὸς τὸν Κύριο, καὶ τὸ φακιόλι του νὰ βρίσκεται πάνω στὰ μάτια του γεμάτο δάκρυα. Καὶ μαθαίνοντας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κοιμοῦνταν κοντὰ του τὴν ἔξομολόγηση ποὺ ἔκανε ὁ ληστής στὸν Θεό, παίρνοντας τὸ φακιόλι πῆγε στὸν εὐσεβέστατο βασιλιά, δείχνοντάς το καὶ διηγούμενος τὰ ὅσα εἶδε στὸν ὕπνο του καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἄκουσε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κοιμοῦνταν δίπλα του, λέγοντας στὸν βασιλιά· Εὐχαριστοῦμε τὸν Θεό, εὐσεβέστατε δέσποτα. Ἀκούσαμε ληστὴ ποὺ σώθηκε μὲ ἔξομολόγηση πάνω στὸν σταυρὸ ἀπὸ τὸν οὐράνιο βασιλιά, καὶ τώρα εἶδαμε ληστὴ ποὺ σώθηκε μὲ τὴν ἔξομολόγηση κατὰ τὴ δική σας βασιλεία.

Καὶ ἀκούοντάς τα βέβαια αὐτὰ πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἀληθινά. Ὅμως εἶναι καλὸ νὰ προλαμβάνουμε τὴν ὥρα τοῦ θανάτου καὶ νὰ προετοιμάζουμε τὸν ἑαυτό μας μὲ τὴ μετάνοια. Γιατὶ πόσοι, πές μου, δὲν ἀρπάζονται ξαφνικά, χωρὶς νὰ μποροῦν οὔτε νὰ μιλήσουν, οὔτε νὰ δακρῦσουν, οὔτε διαθήκη νὰ κάνουν; Καὶ ποιὸς σοῦ λέγει, ὅτι τὴν ὥρα ἐκείνη θὰ βρεῖς δάκρυα νὰ τὰ προσφέρεις στὸν Θεό, τόσα ποὺ πρόσφερε ἐκεῖνος ὁ ληστής; Γι' αὐτὸ ἄς μὴ περιμένουμε τὴν ὥρα τοῦ θανάτου νὰ ἔξομολογηθοῦμε στὸν Θεό, ἀλλὰ καλύτερα νὰ προφτάσουμε τὸ πρόσωπό του καθὼς ἔξομολογούμαστε. Γιατὶ αὐτὰ δὲν τὰ ἔγραψα γιὰ νὰ ἀποχαυνώσω τίς ψυχές σας, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ νὰ τίς διεγείρω. Ὁχι γιὰ νὰ σᾶς κᾶνω πιὸ ἀμελεῖς, ἀλλὰ πιὸ πρόθυμους, ὥστε, ἀφοῦ ἀγωνιστοῦμε καλὰ στὸ στάδιο τῶν νηστειῶν, νὰ

μενοι, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
5 Ἀμήν.

στεφανωθοῦμε, νὰ συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες μας, καὶ νὰ γίνουμε ἄξιοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὅποιο, μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα ἀνήκει δόξα τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ

Πρέπουσα διδασκαλία μετανοίας εὐλικρινοῦς ἢ τοῦ Ψαλμοῦ τοῦ ἕκτου περιοχῆ. Διὰ τοῦτο παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος συγγραφεῖσα, ὥστε τοὺς ἐν ἁμαρτίαις προσιόντας Θεῷ, εἰδέναι ἔχει, πῶς δεῖ τοῦτο ποιεῖν, ἐκ ψυχῆς ἐξομολογουμένους καὶ τὴν τῶν 5 ἡμαρτημένων αἰτοῦντας συγχώρησιν. Ἐν τούτῳ γὰρ τῷ ψαλμῷ διδασκόμεθα ἀμφοτέρωτα ταῦτα, καθὸ τὴν τε ταπεινώσιν τῶν μετανοούντων περιέχει, τὴν τε γνησίαν ἐπιστροφὴν, τὰ δάκρυα, τὸν ἐκ βάθους στεναγμόν, τὴν τοῦ συνειδότος ταραχὴν, τὴν ἀσθένειαν, τὴν ἐν νυκτὶ πρὸς Θεὸν ὀμιλίαν, τὴν ἐν τῇ στρωμνῇ γινομένην συν- 10 αἴσθησιν τῶν μεθ' ἡμέραν πραττομένων, καὶ διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρουσίας ἐπισκοπήν· οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἐνταῦθα περιεχόμενά τις εὐρήσει, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῆς τοιαύτης μετανοίας προσγυνομένην τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, τὴν τῶν δαυμόνων αἰσχύνην καὶ τὴν τοῦ παλαιωθέντος ἀνθρώπου ταῖς ἁμαρτίαις ἀνάπλασιν.

15 Ἄλλ' οὗτος μὲν ὁ σκοπὸς τοῦ ψαλμοῦ. Ἔστι δὲ ἡ αὐτοῦ ἐπιγραφή ἐπὶ λέξεως ἔχουσα οὕτως· «Ψαλμός», φησί, «τῷ Δαβίδ περὶ τῆς ὀγδόης». «Ὀγδόην» σύνηθες τῇ Γραφῇ ὀνομάζειν τὴν μετὰ τὴν ἐβδόμην· τουτέστι, τὴν τοῦ παρόντος αἰῶνος ζωὴν καὶ διαγωγὴν, ἧς τύπος ἡ ὀκταήμερος περιτομή. Ὁ τε σοφὸς Σολομῶν, «διδόναι μερίδα τοῖς ἑπτὰ» παραινῶν, «καὶ γε τοῖς ὀκτώ», τὴν ἐκεῖθεν ἀποκατάστασιν, καὶ τὸν ἐνταῦθα βίον ἡμῖν ὑπαινίττεται. Ἰδωμεν δὲ καὶ αὐτὴν λοιπὸν τοῦ ψαλμοῦ τὴν ἀρχήν.

«Κύριέ, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με». Ὁμμασι νοεροῖς ὁ προφήτης τὸ φοβερόν ἐκεῖνο δικαστήριον προθεωρῶν, οἴονεὶ ἀπαρ- 25 ρησίαστος ὢν, καὶ μηδὲ ἀπολογίαν ἔχων ὑπὲρ ὧν ἡμαρτε προ-

ΟΜΙΛΙΑ 2η ΣΤΟΝ ΕΚΤΟ ΨΑΛΜΟ

Τὸ κείμενο τοῦ ἕκτου Ψαλμοῦ ἀποτελεῖ μιὰ καθὼς πρέπει διδασκαλία γιὰ τὴν εἰλικρινῆ μετάνοια, γιὰτὶ γράφτηκε ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ σκοπὸ ὅσοι ἁμαρτωλοὶ ἐπιστρέφουν στὸν Θεὸ νὰ γνωρίζουν πῶς πρέπει νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ, ἔξομολογούμενοι μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους, καὶ ζητώντας τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν τους. Γιατὶ μὲ αὐτὸν τὸν ψαλμὸ τὰ διδασκόμαστε καὶ τὰ δύο αὐτά, ἀφοῦ περιέχει καὶ τὴν ταπείνωση τῶν μετανοούντων καὶ τὴν εἰλικρινῆ ἐπιστροφή, τὰ δάκρυα, τὸν στεναγμὸ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς, τὴν ἀναταραχὴ τῆς συνείδησης, τὴν ἀσθένεια, τὴν ὁμλία μὲ τὸν Θεὸ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας, τὴ συναίσθηση αὐτοῦ ποὺ κάνουμε τὴν ἡμέρα πάνω στὸ στρῶμα, καὶ τὴν προσεκτικὴ ἐξέτασή τους μὲ τὴν παρουσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ δὲν βρίσκει κανεὶς μόνο αὐτὰ νὰ περιέχονται στὸν ἕκτο ψαλμὸ, ἀλλὰ καὶ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν ποὺ γίνεται μὲ τὴν αὐτοῦ τοῦ εἴδους μετάνοια, καὶ τὸ καταντρόπιασμα τῶν δαιμόνων, καὶ τὴν ἀναγέννηση τοῦ παλιοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτὸς βέβαια εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ ψαλμοῦ. Ὅσο γιὰ τὴ ἐπιγραφή του, αὐτὴ κατὰ λέξη ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ, γιὰ τὴν ὀγδὴ». Ὁγδὴ (ἡμέρα) συνηθίζει ἡ Γραφή νὰ ὀνομάζει τὴν ἐπόμενη τῆς ἑβδομῆς, δηλαδὴ τὴ ζωὴ καὶ διαγωγή τοῦ κόσμου αὐτοῦ, τῆς ὁποίας προτύπωση ἀποτελεῖ ἡ ὀκταήμερη περιτομὴ. Καὶ ὁ σοφὸς Σολομῶν μᾶς συμβουλεύει «Νὰ μοιράζουμε τὴ ζωὴ μας σὲ ἑπτὰ, ἢ μᾶλλον σὲ ὀκτώ»¹, ὑπονοώντας τὴν ἐκεῖ ἀποκατάσταση καὶ τὴν ἐδῶ ζωὴ μας. Ἀλλὰ ἄς δοῦμε τώρα καὶ τὴν ἀρχὴ τοῦ ψαλμοῦ.

«Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξεις μὲ τὸν θυμὸ σου»^{1α}. Μὲ μάτια νοερά ὁ προφήτης, βλέποντας ἀπὸ πρὶν τὸ φοβερὸ ἐκεῖνο δικαστήριον, σὰν νὰ εἶναι κάποιος ποὺ δὲν ἔχει παρησία, οὔτε δικαιολογία νὰ προβάλλ-

βάλλεσθαι, μήτε ἐξ ἔργων ἔχων τὸ σώζεσθαι, οὐδὲν ἄλλο τὸν Δικαστὴν ἐξαιτεῖ, ἀλλ' ἢ τοῦτο λέγων· «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐξελέγξης με». Οἶδα, Δέσποτα, ὅτι φρικτὸν περιμένει με δικαστήριον, ὅτε προκαθίσας ἐπὶ θρόνου ἀστέκτου, ἐνώπιον ἀγγέλων καὶ 5 πάσης κτίσεως, τὰ κρυφῆ πεπραγμένα πᾶσιν ἀνθρώποις ἀποκαλύπτεις, καὶ τὰ τέως λανθάνοντα ποιεῖς φανερά. "Οθεν οὐδὲ τολμῶ συγχώρησιν τῶν ἐμῶν ἁμαρτιῶν ἐξαιτήσασθαι, ὅτι μείζους αὐταί, ὑπὲρ τὸ ἀφεθῆναί με· ὅτι πλείω παντὸς ἀνθρώπου εἰς σὲ ἐπλημμέλησα· ὅτι ὑπὲρ τὸν ἄσωτον ἡμαρτον· ὅτι ὑπὲρ ἐκεῖνον τὸν 10 τὰ μυρία σοι ὀφείλοντα τάλαντα ὀφειλέτης σοι κατέστην ἐγώ. Οἶδα γὰρ ἐμαυτὸν πλεόν ἢ τὸν Τελώνην παρὰ τοῦ ἐχθροῦ τελωνηθέντα, ὑπὲρ τὸν ληστὴν ληστρικῶς ζήσαντα, καὶ ὑπὲρ τὴν πόρνην σοι πταίσαντα. "Οθεν «αἱ ἀνομίαι μου τὴν κεφαλὴν μου ὑπεράρασαι, ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ, καὶ ταλαιπω- 15 ρήσας, κατεκάμφθην ἕως τέλους». Τὸ ὄνομα σου τὸ ἅγιον παρώργισα, τὸ Πνεῦμά σου ἐλύπησα, τῶν ἐντολῶν σου παρήκουσα, τὸν πλοῦτόν σου κακῶς διεσκορπίσα, καὶ ὃν μοι δέδωκας ἀρραβῶνα, ἐν ἀσωτίαις ἀνήλωσα, τὸν τοῦ σώματος ναὸν ἐσπίλωσα, τὴν κατ' εἰκόνα σου ἀξίαν καθύβρισα, ὃν ἐνέδυσάς με ἐρρύπωσα χιτῶνα, 20 τὸ πρόσωπον ὃ μοι τῇ ἀναγεννήσει ἐφαίδρυνας, κατηχερίωσα, τοὺς ὀφθαλμοὺς οὓς ἐφώτισας, πάλιν ἐτύφλωσα, τὰ χεῖλη μου ἄπερ ἠγίασας, πάλιν ἐμόλυνα. Τούτων ἀπάντων εὐθύνας με ἀπαιτῶν, οἶδα ὅτι παραστήσεις με γυμνὸν τῷ δῆματί σου, καὶ τὰ πεπραγμένα μοι πάντα ἐλέγξεις, καὶ οὐδὲν ἔσται ὃ με ποιήσει δια- 25 φυγεῖν. Ἀλλὰ ποιῶν μοι τὸν ἔλεγχον, Δέσποτα, «Μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με». Τοῦτο κερδήσω παρὰ σοῦ τοῦ μόνου φιλανθρώπου. Οἶδας αὐτὸς πάντα μου τὰ κρύφια, ὑπὲρ ἧν καὶ δέομαι, μὴ δημοσιευθῆναι, μηδὲ φανερωθῆναι αὐτὰ ἐνώπιον ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, εἰς αἰσχύνην καὶ ὄνειδος αἰώνιον.

2. Λουκᾶ 15, 14.

5. Λουκᾶ 7, 27.

3. Ματθ. 18, 24.

6 Δ' Βασ. 21, 16.

4. Λουκᾶ 19, 8.

6α. Ψαλμ. 37, 5.

λει γὰ τὶς ἁμαρτίες ποὺ ἔκανε, οὔτε μπορεῖ νὰ σωθεῖ ἀπὸ τὰ ἔργα του, δὲν ζητᾷ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν Δικαστή, παρὰ μόνο αὐτό· «Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξεις μὲ τὸν θυμό σου». Γνωρίζω, Κύριε, ὅτι μὲ περιμένει φοβερὸ δικαστήριον, ὅταν καθισμένος πάνω στὸν ἀφόρητο θρόνον, μπροστὰ στοὺς ἀγγέλους καὶ ὅλη τὴν κτίση, θὰ ξεσκεπάσεις αὐτὰ ποὺ ἔκανα κρυφὰ μπροστὰ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αὐτὰ ποὺ μέχρι τώρα ἦταν κρυφὰ θὰ τὰ κάνεις φανερά. Γι' αὐτὸ οὔτε κἂν τολμῶ νὰ ζητήσω συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μου, ἐπειδὴ εἶναι μεγαλύτερες ἀπὸ ὅσο μποροῦν νὰ μοῦ συγχωρηθοῦν, ἐπειδὴ ἀμάρησα σὲ σένα περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο, ἐπειδὴ ἀμάρησα περισσότερον ἀπὸ τὸν ἄσωτο², ἐπειδὴ ἐγὼ ἔγινα ὀφειλέτης σου περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σοῦ ὤφειλε τὰ δέκα χιλιάδες τάλαντα³. Γιατί ξέρω, ὅτι ὁ ἑαυτός μου φορολογήθηκε ἀπὸ τὸ ἐχθρὸν περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ὁ Τελώνης⁴, ὅτι ἔζησα πιὸ ληστρικά ἀπὸ τὸν ληστή, καὶ σοῦ ἔφταιξα περισσότερον ἀπὸ τὴν πόρνη⁵. Γνωρίζω ὅτι ξεπέρασα καὶ τὸν Μανασσῆ ἁμαρτάνοντας⁶. Γι' αὐτό, «ἔχοντας ἀνεβεῖ οἱ ἁμαρτίες μου πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου, μὲ πιέζουν σὰν βαρὺ φορτίο ἐπάνω μου»^{6α}, καὶ ταλαιπωρημένος κυρτώθηκα τελείως». Ἐξόργισα τὸ ἅγιον ὄνομά σου, ἔκανα τὸ ἅγιον Πνεῦμα σου νὰ ληπηθεῖ, παραβίασα τὶς ἐντολές σου, σκόρπισα τὸν πλοῦτον σου κακῶς, καὶ τὴν προκαταβολὴν ποὺ μοῦ ἔδωσες τὴν ξόδεψα σὲ ἀσωτίες, τὸν ναὸ τοῦ σώματός μου τὸν βεδήλωσα, τὴν ἀξία ποὺ μοῦ ἔδωσες κάνοντας με κατ' εἰκόνα σου τὴν ἐξαχρείωσα, τὸν χιτῶνα ποὺ μοῦ φόρεσες τὸν λέρωσα, τὸ πρόσωπο μου ποὺ μὲ τὴν ἀναγέννηση τὸ λάμπρυνες, ἐγὼ τὸ ἔξευτέλισα, τὰ μάτια μου ποὺ τὰ φώτισες, ἐγὼ πάλι τὰ τύφλωσα, τὰ χεῖλη μου ποὺ τὰ ἀγίασες, πάλι τὰ μόλυνα. Ἄν μοῦ ζητήσεις εὐθύνες γιὰ ὅλα αὐτά, γνωρίζω ὅτι θὰ μὲ στήσεις γυμνὸν στὸ βῆμα σου καὶ θὰ ἐλέγξεις ὅλες τὶς πράξεις μου, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει κάτι ποὺ θὰ μὲ βοηθήσει νὰ ξεφύγω. Ἄλλὰ, Δέσποτα, κάνοντάς μου τὸν ἔλεγχο, «Μὴ μὲ ἐλέγξεις μὲ τὸν θυμό σου». Αὐτὰ θέλω νὰ κερδίσω μόνο ἀπὸ σένα τὸν μόνο φιλόανθρωπο. Γνωρίζεις ὁ ἴδιος ὅλα τὰ κρυφὰ μου, γιὰ τὰ ὁποῖα καὶ παρακαλῶ νὰ μὴ δημοσιοποιηθοῦν, οὔτε νὰ φανερωθοῦν μπροστὰ στοὺς ἀγγέλους καὶ στοὺς ἀνθρώπους, ὥστε νὰ ντροπιασῶ καὶ νὰ προσβληθῶ αἰώνια.

«Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με». Εἰ φθαροῦ βασιλέως οὐδείς δύναται θυμὸν ἐνεγκεῖν, πολλῷ μᾶλλον Θεοῦ θυμὸν οὐχ ὑποστῆναι δυνήσεται πᾶσα κτίσις. «Μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με». Οὐκ ἀξιῶ μὴ παιδευθῆναι· ἄξιος γὰρ ἐγὼ πάσης κολάσεως καὶ τιμωρίας· ἀλλὰ παιδεύων, «μὴ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με». Οἶδα ληστήν αἰτησάμενον μόνον, καὶ λαβόντα εὐθέως παραδείσου τὴν εἴσοδον. Οἶδα πόρνην μετὰ δακρῶν προσελθοῦσαν, καὶ τῆς συγχωρήσεως μὴ ἀποτυχοῦσαν. Οἶδα Τελῶνην ἐκ θάτους στενάξαντα καὶ δικαιωθέντα. Τούτων ἐγὼ ἀθλιώτερος. Οὐ γὰρ 10 εἶμι ὡς αὐτοί· οὐ γὰρ ἔχω δάκρυον ἐκτενές, οὐκ ἔχω ἐξομολόγησιν ἀληθῆ· οὐ κέκτημαι στεναγμὸν ἐκ καρδίας, οὐκ ἔχω νηστείαν εἰλικρινῆ, οὐκ ἔχω πτωχείαν πνευματικὴν, οὐκ ἔχω διηνεκῆ προσευχήν, ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον οὐκ ἐφύλαξα, συμπάθειαν οὐκ ἔχω ἵνα συμπαθείας ἀξιωθῶ, κατάνυξιν οὐκ ἔχω, ἵνα συγχωρηθῶ, 15 σωφροσύνην οὐκ ἔχω οὐδὲ καθαρότητα λογισμῶν. Ποίῳ λοιπὸν προσώπῳ, ποία παρησία αἰτήσω συγχώρησιν; Πολλάκις σοι, Δέσποτα, μετανοεῖν συνεταξάμην, καὶ ψεύστης τῆς ὑποσχέσεως ἐγενόμην. Πολλάκις ἐν ἐκκλησίᾳ σοι προσπίπτω, καὶ εὐθέως ἐξερχόμενος ἐν ἀνομίαις ἐμπίπτω. Πολλάκις με ἠλέησας, ἐγὼ δέ σε 20 ἠθέτησα· πολλάκις ἐμακροθύμησας εἰς ἐμὲ περιμένων μου τὴν μετάνοιαν, ἀλλ' ἐγὼ οὐ μετενόησα. Πολλάκις με ἀνέστησας, καὶ πάλιν ἐγὼ ραθυμήσας κατέπεσον. Ποσάκις μου εἰσήκουσας, ἐγὼ δέ σου παρήκουσα; Ποσάκις μοι συνέγνωσ, ἐγὼ δέ σοι οὐδέποτε ἐθεράπευσα; Ποσάκις με ἁμαρτάνοντα οὐκ ἀπεστράφησ, ἀλλ' ὡς 25 πατὴρ τὰς ἀγκάλας ἐφαπλώσας; Ἐπιστράφηθι, ἔφησ, μὴ φοβοῦ. Ἐπεσεσ; Στῆθι. Φεύγων ἀπεμακρύνθησ; Πάλιν ἐλθέ. Οὐκ ἀποστρέφομαί σε, οὐκ ὄνειδίζω, οὐ βδελύσσομαι τὸ ἐμὸν πλάσμα, οὐ κλείω τὰ σπλάγχνα πρὸς τὸν ἐμὸν τέκνον, οὐ γὰρ δύναμαι μισῆσαι, ὃν ταῖς χερσὶ ταῖς ἐμαῖς διέπλασα, ὑπὲρ οὗ ἐμαντὸν ἐτα- 30 πείνωσα, ὑπὲρ οὗ τὸ ἐμὸν ἐξέχεα αἷμα. Ἐγὼ δέ τὴν ἀκοήν βαρύνω, οὐ προσέσχον, οὐδὲ ἐπεστράφην. Ὡς ἔμφυτον οὖν ἔχω τῆς φιλανθρωπίας τὴν ἄβυσσον καὶ τῆς μακροθυμίας τὸ πέλαγος,

7. Ψαλμ. 6,2.

7. Λουκᾶ 23,43.

8. Λουκᾶ 7,37.

9. Λουκᾶ 18,10 ἐ.

«Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξεις μὲ τὸν θυμό σου». Ἐὰν κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ὑπομείνει τὸν θυμὸ θνητοῦ βασιλιᾶ, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἀντέξει τὸν θυμὸ τοῦ Θεοῦ ὅλη ἡ κτίσις. «Οὔτε νὰ μὲ παιδέψεις μὲ τὴν ὀργή σου»⁷. Δὲν ἔχω τὴν ἀξίωση νὰ μὴ τιμωρηθῶ, γιατί εἶμαι ἄξιος κάθε κόλασης καὶ τιμωρίας. Ὅμως τιμωρώντας με «Νὰ μὴ μὲ τιμωρήσεις μὲ τὴν ὀργή σου». Γνωρίζω τὸν ληστή πού ζήτησε ἀπλῶς, καὶ ἀμέσως ἔλαβε τὴν εἴσοδο στὸν παρὰδαισο^{7α}. Γνωρίζω τὴν πόρνη πού σὲ πλησίασε μὲ δάκρυα καὶ πέτυχε νὰ συγχωρηθεῖ⁸. Γνωρίζω τὸν Τελώνη πού στέναξε ἀπὸ τὰ βάθος τῆς καρδιάς του, καὶ δικαιώθηκε⁹. Ἐγὼ εἶμαι πιὸ ἄθλιος ἀπὸ αὐτοῦς. Δὲν εἶμαι σὰν αὐτούς, γιατί δὲν ἔχω διαρκῆ δάκρυα, δὲν ἔχω εἰλικρινῆ νηστεία, δὲν ἔχω φτώχεια πνευματική, δὲν ἔχω διαρκῆ προσευχή, δὲν τήρησα τὴν ἐντολή τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, δὲν ἔχω συμπάθεια, ὥστε νὰ ἀξιωθῶ κι' ἐγὼ συμπάθειας, δὲν ἔχω κατάνυξη, γιὰ νὰ συγχωρηθῶ, δὲν ἔχω σωφροσύνη, οὔτε καθαρότητα λογισμῶν. Μὲ ποιὸ λοιπὸν πρόσωπο, μὲ ποιὸ θάρρος νὰ ζητήσω συγχώρηση; Πολλές φορές, Δέσποτα, ὑποσχέθηκα ὅτι θὰ μετανοήσω, καὶ ἀποδείχθηκα ψεῦτης στὴν ὑπόσχεσή μου. Πολλές φορές στὴν Ἐκκλησία πέφτω στὰ πόδια σου, καὶ ἀμέσως βγαίνοντας ἔξω πέφτω σὲ παρανομίες. Πολλές φορές μὲ ἐλέησες, καὶ ἐγὼ σὲ ἀρνήθηκα. Πολλές φορές μακροθύμησες σὲ μένα περιμένοντας τὴν μετάνοιά μου, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν μετανόησα. Πολλές φορές μὲ σήκωσες ἀπὸ κάτω, καὶ ἐγὼ πάλι δείχνοντας ὀκνηρία ἔπεσα. Πόσες φορές μὲ ἄκουσες καὶ ἐγὼ σὲ παρᾶκουσα; Πόσες φορές μὲ συγχώρησες, καὶ ἐγὼ ποτὲ δὲν σὲ λάτρευσα; Πόσες φορές ἐνῶ ἁμάρτανα δὲν μὲ ἀπέφυγες, ἀλλὰ σὰν πατέρας ἀπλωσες τὶς ἀγκαλιές σου; Γύρνα πίσω, εἶπες, μὴ φοβᾶσαι. Ἔπεσες; Σήκω ἐπάνω. Ἐφυγες καὶ ἀπομακρύνθηκες ἀπὸ μένα; Ἔλα πάλι. Δὲν σὲ ἀποστρέφομαι, οὔτε σὲ κατηγορῶ, οὔτε σιχαίνομαι τὸ δημιούργημά μου, δὲν κλείνω τὰ σπλάγχνα μου στὸ παιδί μου, δὲν μπορῶ νὰ μισήσω αὐτὸν πού ἔπλασα μὲ τὰ δικὰ μου χέρια, αὐτὸν γιὰ τὸν ὁποῖο ταπείνωσα τὸν ἑαυτό μου, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχυσα τὸ αἷμα μου. Καὶ ἐγὼ κλείνοντας τὰ αὐτιά μου, δὲν ἔδωσα προσοχή σ' αὐτά, οὔτε ἐπέστρεψα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχεις ἔμφυτη τὴν ἄβυσσο τῆς φιλανθρωπίας καὶ τὸ πέλαγος τῆς μακροθυ-

«Μὴ με τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης». Ἄλλ' ἔτι μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί. Μὴ σπεύσης τῆς ζωῆς πρὸ καιροῦ ἐκθερίσαι με· μὴ σπεύσης ἐκκόψαι με πρὸ ἐξομολογήσεως, ἐγκαλῶν μοι τὸ ἄκαρπον, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος χάρισαι 5 μοι πρὸς μετάνοιαν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος. Μὴ ἀρπάξης με ἀνέτοιμον ἔτι ὄντα, καὶ τὴν τῶν ἀρετῶν λαμπάδα μὴπω λαβόντα, μηδὲ προσετομιάσαντα τὸ ἔλαιον, τὴν τροφήν τοῦ φωτός. Μὴ λάβῃς με γάμου μὴ ἔχοντα ἔνδυμα, μηδὲ πρὸς καρποφορίαν προσενεγκεῖν σοί τι ἔχοντα, ἀλλὰ φιλανθρωπεύθητι, ἀλλὰ τῆς χρησιότητός σου τὸν 10 πλοῦτον ἐπίδειξον, ἀλλὰ μακροθύμησον ἔτι μοι, τῷ ἀμελεῖ, τῷ ἁμαρτωλῷ, τῷ ἀσώτῳ, τῷ ἀγνώμονι, τῷ ἀσπλάγχκῳ, τῷ τάλαιπῶρῳ, τῷ ἀναξίῳ φιλανθρωπίας καὶ πάσης τιμωρίας ἀξίῳ.

«Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενὴς εἰμι». Ἀσθενεῖ μου ἡ γνώμη, ἀσθενεῖ μου ὁ λογισμὸς. Ἐξέλιπεν ἡ ζωὴ μου. «Ἐξέλιπον ἐν 15 ματαιότητι αἱ ἡμέραι μου», καὶ τὸ τέλος ἐγγίζον. Ἄλλ' ἔκτεινόν μοι χεῖρα, θυθῶ χευμαζομένῳ τῷ τῶν ἁμαρτιῶν. Ἄνοιξον κάμοι, Δέσποτα, τὴν θύραν τοῦ ἐλέους σου. Ἄνοιξον κρούοντι ἀναξίως, καὶ μὴ κλείσης αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ. Ἐὰν γὰρ σὺ κλείσης, τίς ἀνοίξει; Ἐὰν σὺ μὴ σπεύσης, τίς λοιπὸν βοηθήσει; Αὐτὸς ὡς φύσει φιλάν- 20 θρωπος, δὸς καιρὸν μετανοίας, δὸς ἐπιστροφῆς λογισμὸν. Ὅσα ἂν ἐγὼ ποιήσω, ἀδύνατα καὶ εὐκατάλυτα μένουσιν. Εἰς ὅσα ἂν ἐπιχειρήσω, ἄπρακτα καὶ ἀτελεῖ γίνονται. Μὴ ἀναβάλλῃς, Δέσποτα, τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ σφάζων τὸ πλάσμα σου πρόφθασον. Σὺ εἶπας, ὅτι «Οὐ δύνασθε χωρὶς ἐμοῦ ποιεῖν οὐδέν». Πρόλαβε τῇ ἐπιστρο- 25 φῇ τῆς ψυχῆς μου τῆς παροδικῆς ζωῆς τὸν χρόνον. Ὑπὸ τῆς φύσεως τυραννοῦμαι, ὑπὸ τῆς κακῆς προαιρέσεως ἐκδιάζομαι, ὑπὸ τῆς πονηρᾶς ἀναγκάζομαι συνηθείας· διὸ «Ἐλέησόν με, ὅτι ἀσθενὴς εἰμι». Ἐκνευρίσας γάρ με ὁ ἐχθρὸς μου, ἀσθενῆ καὶ τεταπεινωμένον ἐποίησεν. Ὁ ἀσθενὴς ἰάσασθαι οὐ δύναται ἑαυτὸν· ὁ 30 συντετριμμένος, βοηθῆσαι ἑαυτῷ οὐκ ἰσχύει· ὁ πεπτωκώς, οὐκ ἀνίστησιν ἑαυτὸν. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενὴς εἰμι». Ὁ ἀσθε-

9α. Ψαλμ. 6, 3.

10. Ψαλμ. 77, 33.

11. Ἰω. 15, 5.

μίας, «Μὴ μὲ ἐλέγξεις μὲ τὸν θυμό σου, οὔτε νὰ μὲ παιδέψεις μὲ τὴν ὀργή σου», ἀλλὰ δεῖξε καὶ ἄλλη μακροθυμία σὲ μένα. Μὴ βιαστεῖς νὰ μὲ θερίσεις ἀπὸ τὴ ζωὴ πρὶν τὸν καιρό μου. Μὴ βιαστεῖς νὰ μὲ κόψεις πρὶν τὴν ἐξομολόγησι, κατηγορώντας με γιὰ τὴν ἀκαρπία μου. Ἄλλὰ ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, χάρισέ μου καὶ αὐτὸν τὸν χρόνο, γιὰ νὰ μετανοήσω. Μὴ μὲ ἀρπάξεις ἐνόσω ἀκόμα εἶμαι ἀνέτοιμος, καὶ δὲν ἔχω ἀκόμα πάρει τὴ λαμπάδα τῶν ἀρετῶν, οὔτε προετοίμασα τὸ λάδι, τὴν τροφή τοῦ φωτός. Μὴ μὲ πάρεις χωρὶς νὰ ἔχω ἔνδυμα γάμου, οὔτε ἔχοντας νὰ σοῦ προσφέρω κάτι γιὰ καρποφορία. Ἄλλὰ δεῖξε φιλάνθρωπία, δεῖξε τὸν πλοῦτο τῆς ἀγαθότητάς σου, δεῖξε ἀκόμα μακροθυμία σὲ μένα τὸν ἀμελεῖ, τὸν ἀμαρτωλό, τὸν ἄσωτο, τὸν ἀγνώμονα, τὸν ἄσπλαγχνο, τὸν ταλαίπωρο, τὸν ἀνάξιο φιλάνθρωπίας καὶ ἄξιον κάθε τιμωρίας.

«Σπλαγχνίσου με, Κύριε, γιατί εἶμαι ἄρρωστος»^{9α}. Εἶναι ἄρρωστος ὁ νοῦς μου, εἶναι ἄρρωστος ὁ λογισμὸς μου. Χάθηκε ἡ ζωὴ μου. «Χάθηκαν ἄδικα οἱ μέρες μου»¹⁰, καὶ τὸ τέλος πλησιάζει. Ἄλλὰ ἄπλωσε τὸ χέρι σου σὲ μένα πού βασανίζομαι στὸν θυθὸ τῶν ἀμαρτιῶν μου. Ἄνοιξε καὶ σὲ μένα, Δέσποτα, τὴν πόρτα τῆς εὐσπλαγχνίας σου. Ἄνοιξε, ἂν καὶ χτυπῶ χωρὶς νὰ εἶμαι ἄξιος, καὶ μὴ τὴν κλείσεις σὲ μένα. Γιατί, ἂν τὴν κλείσεις ἐσύ, ποιὸς θὰ τὴν ἀνοίξει; Ἐὰν δὲν τρέξεις ἐσύ, ποιὸς θὰ ἔρθει νὰ μὲ βοηθήσει; Σὺ, σὰν φιλάνθρωπος ἀπὸ τὴ φύση σου, δός μου καιρὸ νὰ μετανοήσω, δός μου λογισμὸ ἐπιστροφῆς. Ὅσα καὶ νὰ κάνω ἐγώ, ὅλα μένουν ἀδύνατα καὶ καταργοῦνται εὐκόλα. Ὅσα καὶ ἂν ἐπιχειρήσω νὰ κάνω, γίνονται ἄσκοπα καὶ ἀτελεῖ. Μὴ καθυστερεῖς, Κύριε, νὰ μὲ ἀκούσεις, ἀλλὰ τρέξε νὰ σώσεις τὸ πλάσμα σου. Σὺ εἶπες, ὅτι «Χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»¹¹. Πρόλαβε τὸν χρόνο τῆς παροδικῆς ζωῆς μου, γιὰ τὴν μετάνοια τῆς ψυχῆς μου. Ἀπὸ τὴ φύση μου τυραννοῦμαι, ἀπὸ τὴν κακὴ μου πρόθεσι ἐκδιάζομαι, ἀπὸ τὴν κακὴ μου συνήθεια ἀναγκάζομαι. Γι' αὐτὸ «Σπλαγχνίσου με, γιατί εἶμαι ἄρρωστος». Καθόσον ὁ ἐχθρὸς μου μὲ ἀποδυναμώσεν καὶ μὲ ἔκανε ἄρρωστο καὶ καταβεβλημένον. Ὁ ἄρρωστος δὲν μπορεῖ νὰ θεραπεύσει τὸν ἑαυτὸ του. Ὁ καταβεβλημένος δὲν μπορεῖ νὰ βοηθήσει τὸν ἑαυτὸ του. Ὁ πεσμένος δὲν σηκώνει τὸν ἑαυτὸ του. «Σπλαγχνίσου

νων οὐ δύναται ἐργάσασθαι· ὁ κάμνων πάσης ἐνεργείας ἀπείργε-
ται. «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀσῶ μου». Ἐταράχθη καὶ
συνετριβή μου τὰ ὀσῶ τῆς ψυχῆς, ὁ δὲ τὰ ὀσῶ ἔχων συντετριμ-
μένα, οὐ δύναται ἀναστὰς ἐπιζητῆσαι ἰατρόν· οὐ δύναται δρα-
5 μεῖν, καὶ ρυσθῆναι τῶν ἐχθρῶν. Λοιπὸν, «Σὺ ζήτησον, Δέσποτα,
ὁ ἐλθὼν ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός». Σὺ πάλιν ἐλθέ πρὸς
ἐμὲ τὸν περιπεσόντα λησταῖς, καὶ οὐχ ἡμιθανῆ, ἀλλὰ νεκρὸν ὅλον
πεποιηκόσιν. «Ἰασαί με, Κύριε, καὶ ἰαθήσομαι». Ἰασαί με, ὅτι ὁ
πονηρὸς ὄφις ἀσθενῆ με διέθηκεν. Ὁ ἀσθενὴς ὅλως ἔρριπται
10 πτώμα, ὅλος ἀργεῖ, μόνον τῇ φωνῇ καλεῖ τὸν ἰατρόν, μόνον βοᾷ,
καὶ τὸν ρυόμενον ζητεῖ. Μόνον τοὺς ὀφθαλμοὺς αἶρει, καὶ πότε
ἤξει περισκοπεῖ καὶ ἐπισκέψεται αὐτόν, ὁ τοὺς συντετριμμένους
δεσμεύων, καὶ ἀνορθῶν τοὺς κατερραγμένους, καὶ σῶζων τοὺς
κατεγνωσμένους.

15 «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀσῶ μου, καὶ ἡ ψυχὴ μου
ἐταράχθη σφόδρα». Σωματικὸς ἅμα καὶ ψυχικὸς κατέλαβέ με
τάραχος, Δέσποτα, ὅτι σαρκικοῖς καὶ ψυχικοῖς περιέπεσον πάθε-
σιν. «Ἰασαί με, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀσῶ μου», τὰ συνέχοντα καὶ
συσφίγγοντα τὸν ἔσω μου ἄνθρωπον. Ταῦτα δὲ τίνα ἐστίν; Ἡ πί-
20 στις, ἡ φρόνησις, ἡ ἀγάπη, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἐγκράτεια, ἡ δικαιο-
σύνη, ἡ εὐσέβεια, ἡ πραότης, ἡ ταπεινοφροσύνη. Ταῦτα τὰ ὀσῶ
συνετριβήσαν ἐπ' ἐμοί, ἀλλ' οὐ τῶν ἀγίων. Τί γάρ φησι περὶ αὐ-
τῶν ὁ αὐτὸς οὗτος Προφήτης; «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὀσῶ
αὐτῶν. Ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ συνετριβήσεται». – «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι
25 ἐταράχθη τὰ ὀσῶ μου, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη». Διὰ τί; Ὁρῶ
γάρ ἤδη λοιπὸν τὸν χρόνον τῆς ζωῆς μου ἐκλείποντα, τὸ τέλος
ἐγγίζον, τὸ γῆρας τὴν τομὴν προαγγέλλον, τὸν θεριστὴν σπεύ-
δοντα καὶ τὴν δρεπάνην δεικνύοντα, τὴν ἀξίνην βαστάζοντα, καὶ
τὴν ἐκκοπὴν μηνύοντα τῆς ἀκαοπίας ἐχούσης ψυχῆς. «Ἡ ψυχὴ
30 μου ἐταράχθη σφόδρα». Ὁρῶ τὰ κατ' ἐμὲ ἀδιόρθωτα, καὶ πρὸς τὸ
χειρὸν ἐμαυτὸν καθ' ἡμέραν ἐρχόμενον, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταρά-

11α Ψαλμ. 6, 3. 12. Λουκᾶ 19, 10. 13. Λουκᾶ 10, 30 ἐ. 14. Ἰερ. 17, 14.
15. Ψαλμ. 146, 3. 16. Ψαλμ. 144, 14. 115, 8. 17. Ψαλμ. 6, 3-4.
18. Ψαλμ. 33, 21. 19. Ματθ. 13, 30. 20. Λουκᾶ 13, 6. 21. Ψαλμ. 6, 4.

με, Κύριε, γιατί εἶμαι ἄρρωστος». Ὁ ἄρρωστος δὲν μπορεῖ νὰ ἐργαστεῖ. Ὁ ἀποκαμωμένος ἐμποδίζεται ἀπὸ κάθε ἐργασία. «Θεράπευσέ με, Κύριε, γιατί διαταράχτηκαν τὰ κόκκαλά μου»^{11α}. Διαταράχτηκαν καὶ τσακίστηκαν τὰ κόκκαλα τῆς ψυχῆς μου, καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει τὰ κόκκαλα τσακισμένα, δὲν μπορεῖ νὰ σηκωθεῖ καὶ νὰ ζητήσῃ γιατρό, δὲν μπορεῖ νὰ τρέξει καὶ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Ἐπομένως, «Ἄναζητήσέ με ἐσύ, Δέσποτα, ὁ ὁποῖος ἦρθες γιὰ νὰ ἀναζητήσῃς καὶ νὰ σώσῃς τὸ χαμένο πρόβατο»¹². Σὺ πάλι ἔλα σέ μένα ποὺ ἔπεσα στὰ χέρια τῶν ληστῶν, καὶ δὲν μὲ κατέστησαν μισοπεθαμένον, ἀλλὰ τελείως νεκρόν¹³. «Θεράπευσέ με, Κύριε, καὶ θὰ θεραπευθῶ»¹⁴. Θεράπευσέ με, γιατί τὸ πονηρὸ φίδι μὲ ἔκανε ἄρρωστον. Ὁ ἄρρωστος εἶναι ριγμένος κάτω, ὄλος ἀκίνητος, μόνο μὲ τῆ φωνὴ καλεῖ τὸν γιατρό, μόνο φωνάζει καὶ ἀναζητεῖ ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὸν σώσει. Μόνο τὰ μάτια του σηκώνει καὶ κοιτᾶζει τριγύρω πότε θὰ ἔρθῃ καὶ θὰ τὸν ἐπισκεφθεῖ ἐκεῖνος ποὺ δένει τοὺς ἐπιδέσμους στοὺς τραυματισμένους¹⁵, καὶ σηκώνει τοὺς συντριμμένους¹⁵ καὶ τοὺς ἀπογοητευμένους.

«Θεράπευσέ με, Κύριε, γιατί διαταράχτηκαν τὰ κόκκαλά μου, καὶ ἡ ψυχὴ μου κυριεύθηκε ἀπὸ μεγάλη ταραχὴ»¹⁷. Μὲ ἔχει κυριέψει σωματικὴ καὶ ψυχικὴ ταραχὴ, Δέσποτα, γιατί ἔπεσα σὲ σαρκικὰ καὶ ψυχικὰ πάθη. «Θεράπευσέ με, γιατί διαταράχτηκαν τὰ κόκκαλά μου», τὰ ὁποῖα συγκρατοῦν καὶ συσφίγγουν τὸν ἐσωτερικό μου ἄνθρωπο. Καὶ ποιά εἶναι αὐτὰ; Ἡ πίστη, ἡ φρόνηση, ἡ ἀγάπη, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἐγκράτεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ εὐσέβεια, ἡ πραότητα, ἡ ταπεινοφροσύνη. Αὐτὰ τὰ κόκκαλα ἔσπασαν σέ μένα, ὄχι ὁμως καὶ στοὺς ἁγίους. Γιατί τί λέγει ὁ ἴδιος αὐτὸς προφήτης γι' αὐτούς; «Ὁ Κύριος προστατεῖ ὅλα τὰ κόκκαλά τους. Οὔτε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ συντριβεῖ»¹⁸. «Θεράπευσέ με, Κύριε, γιατί διαταράχτηκαν τὰ κόκκαλά μου καὶ ἡ ψυχὴ μου βρίσκεται σὲ ταραχὴ». Γιατί; Ἐπειδὴ βλέπω ἤδη τὸν χρόνο τῆς ζωῆς μου νὰ τελειώνει, τὸ τέλος νὰ πλησιάζει, τὰ γεράματα νὰ προειδοποιοῦν τὸν θερισμό, τὸν θεριστὴ νὰ βιάζεται δείχνοντας τὸ δρεπάνι, κρατώντας τὴν ἀξίνα¹⁹, καὶ νὰ προμηνύει τὸ κόψιμο τῆς ψυχῆς ποὺ εἶναι ἄκαρπη²⁰. «Ἡ ψυχὴ μου ταράχθηκε πάρα πολύ»²¹. Βλέπω τὴν κατάστασή μου ἀδιόρθωτη, καὶ τὸν ἑαυτό μου νὰ πηγαίνει κάθε μέρα στὸ χειρότερο, «Καὶ ἡ

χθη σφόδρα». Ὁρῶ τὸν κλέπτην προσεγγίζοντα, καὶ ἀρπάσαι τοῦ βίου με σπεύδοντα, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔταράχθη σφόδρα», Ὁρῶ τὴν ἔξοδον τοῦ βίου ἐπιστάσαν, καὶ μὴ ἔχοντα ἐφόδιον. Ὁρῶ τὸν λογοθετοῦντα τὸ ἔγγραφόν μοι ἐπιδεικνύοντα, καὶ πικρὸν τοὺς δημίους ἐμβλέποντας Ὁρῶ πολλοὺς τοὺς κατηγοροὺς, καὶ οὐδένα συνήγορον, «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔταράχθη σφόδρα». Διὰ τοῦτο φρίττω καὶ ἀγωνιῶ, καὶ τί πράξω οὐκ οἶδα. Ἐάν γὰρ χρόνον αἰτήσω ζωῆς, φοβοῦμαι μὴ προσθήκην αὐτὸν ἁμαρτημάτων ποιήσωμαι. Ἐάν μὴ προετοιμασθεῖς πορευθῶ, ποίοις ὀφθαλμοῖς θεάσομαι τὸν κριτὴν ἐλθόντα ἀμηχανῶ. Ἐπ' ἄκρον κακίας ἐλήλυθα, καὶ ὁ πονηρὸς διοχλῶν οὐ παύεται, οἱ ἐχθροὶ πολεμεῖν οὐκ ἀφίστανται, ὁ ἔνδον τῆς σαρκὸς πόλεμος σφοδρώτερον ἀγριαίνεται, οἱ πονηροὶ λογισμοὶ οὐκ ἡρεμοῦσι, καὶ μετάνοια οὐδαμοῦ.

15 «Καὶ σὺ, Κύριε, ἕως πότε;». Τί δηλοῦν ἐντεῦθεν βούλεται, οὐκ ἐσήμανε. Τάχα δέ, ἐξ ἄκρας ἀθυμίας τολμηρὸν τι θελήσας εἰπεῖν πρὸς τὸν Θεόν, ὅμως ἐπέχει ἑαυτόν, καὶ τοῦτο ὑπ' ὄψιν ἀγαγεῖν οὐ τολμᾷ, ἀλλὰ φησι: «Καὶ σὺ, Κύριε, ἕως πότε;». Ἴδου βλέπεις τὴν κατ' ἐμοῦ ἔνστασιν τοῦ ἐχθροῦ, τὴν ἄσπονδον τῆς σαρκὸς 20 μάχην, τὸν ἀκατάλλακτον πόλεμον, καὶ τὴν ἀτονίαν τῆς ἐμῆς δυνάμεως. Λοιπὸν, ἕως πότε μακροθυμεῖς, Κύριε; ἕως πότε οὐκ ἐκδικεῖς; ἕως πότε οὐκ ἐπιβλέπεις καὶ τῶν ἐπιβουλεπόντων οὐκ ἀπαλλάσσεις; Εἰ γὰρ καὶ ἐγὼ ἀνάξιος, ἀλλὰ σὺ πολυέλεος καὶ φιλόανθρωπος ἢ σὴ παρόρασις, κατάπτωσις γίνεται τοῖς ἐγκαταλιπανομένοις. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πρὸς Θεὸν ὁ προφήτης βουλευσάμενος προενεγκεῖν, ἐπέσχεν ἑαυτόν, ἵνα μὴ, μαχόμενος καὶ οἶον δικαζόμενος, ἔνθεν φανῆ· καὶ λοιπὸν εἰς ἰκεσίαν Θεοῦ μεταφέρει τὸν λογισμόν, καὶ φησιν

30 «Ἐπίστρεψον, Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου, σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου». Μετὰ τὰ ἰδιώματα τοῦ Δεσπότη, προάγει τὸν λόγον καὶ ὁ προφήτης. Εἰπὼν γὰρ ἀνωτέρω, «Ἐλέησόν με, Κύριε, ἴασαί με Κύριε», ἐπάγει τούτοις ἐξῆς τό, «Ἐπίστρεψον»· ὡς

ψυχή μου ταράχτηκε πάρα πολύ». Βλέπω τὸν κλέφτη νὰ πλησιάζει, καὶ νὰ βιάζεται νὰ μὲ ἀρπάξει ἀπὸ τὴ ζωὴ, «Καὶ ἡ ψυχή μου κυριεύθηκε ἀπὸ μεγάλη ταραχή». Βλέπω τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὴ ζωὴ νὰ ἔχει φτάσει, καὶ ἐγὼ νὰ μὴ ἔχω ἐφόδια. Βλέπω τὸν δικαστὴ νὰ μοῦ ἐπισείει τὸ χρεώγραφο, καὶ τοὺς δῆμιους νὰ παρακολουθοῦν ἀγριοποῖ. Βλέπω πολλοὺς κατηγοροὺς καὶ κανέναν συνήγορο, «Καὶ ἡ ψυχή μου ταράχτηκε πάρα πολύ». Γι' αὐτὸ τρέμω καὶ ἔχω ἀγωνία καὶ δὲν ξέρω τί νὰ κάνω. Γιατί, ἂν ζητήσω παράταση τῆς ζωῆς μου, φοβᾶμαι μήπως τὴν χρησιμοποιήσω γιὰ αὔξηση τῶν ἁμαρτιῶν μου. Ἐὰν πάλι φύγω χωρὶς νὰ προετοιμασθῶ, δὲν ξέρω μὲ ποιά μάτια θὰ ἀντικρῶσω τὸν κριτὴ. Ἐφτασα στὸ ἔπακρο τῆς κακίας, καὶ ὁ πονηρὸς δὲν παύει νὰ μὲ ἐνολεῖ, οἱ ἐχθροὶ δὲν σταματοῦν νὰ μὲ πολεμοῦν, ὁ ἐσωτερικὸς πόλεμος τῆς σάρκας ἀγριεύει περισσότερο, οἱ πονηροὶ λογισμοὶ δὲν ἡρεμοῦν, καὶ μετάνοια πουθενά.

«Καὶ σύ, Κύριε, μέχρι πότε;»²². Τί ἤθελε ἐδῶ νὰ πεῖ δὲν τὸ φανέρωσε. Ἴσως ἀπὸ τὴ μεγάλη λιποψυχία νὰ θέλησε νὰ πεῖ κάτι τολμηρὸ στὸν Θεὸ, ὅμως συγκράτησε τὸν ἑαυτό του, καὶ αὐτὸ δὲν τόλμησε νὰ τὸ πεῖ, ἀλλὰ λέγει· «Καὶ σύ, Κύριε, μέχρι πότε;». Νά, βλέπεις τὴν ἐναντίον μου ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ, τὴν ἄσπονδη μάχη τοῦ σώματος, τὸν ἀδιάλειπτο πόλεμο καὶ τὴν ἐξασθένηση τῆς δυνάμεώς μου. Μέχρι πότε θὰ δείχνεις μακροθυμία, Κύριε; Μέχρι πότε δὲν θὰ παίρνεις ἐκδίκηση; Μέχρι πότε δὲν θὰ μὲ βλέπεις μὲ εὐμένεια καὶ δὲν θὰ μὲ ἀπαλλάξεις ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θέλουν τὸ κακό μου; Γιατί, ἂν ἐγὼ εἶμαι ἀνάξιος, σὺ ὅμως εἶσαι πολυεύσπλαγχνος καὶ φιλάνθρωπος. Ἡ δική σου παράβλεψη γίνεται αἰτία κατάπτωσης γι' αὐτοὺς ποὺ ἐγκαταλείπονται. Αὐτὰ καὶ ἄλλα τέτοια θέλοντας ὁ προφήτης νὰ πεῖ στὸν Θεό, συγκράτησε τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ μὴ δείξει μὲ αὐτὰ ὅτι μάχεται καὶ ἀντιδικεῖ κατὰ κάποιον τρόπο μαζί του. Ἐτσι μεταβάλλει τὴ σκέψη του σὲ θερμὴ παράκληση πρὸς τὸν Θεὸ καὶ λέγει·

«Στρέψε τὸ βλέμμα σου σὲ μένα, Κύριε, γλύτωσε τὴν ψυχή μου, καὶ σῶσε με ἐξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου»^{22α}. Μετὰ ἀπὸ τὰ ἰδιώματα τοῦ Δεσπότη, ὁ προφήτης προχωρεῖ τὸν λόγο του. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε πιὸ πάνω, «Σπλαγχνίσου με, Κύριε, θεράπευσέ με, Κύριε», προσθέτει σ' αὐτὰ καὶ τὸ ἑξῆς· «Στρέψε τὸ βλέμμα σου σὲ μένα»· σὰν ποι-

ποιμὴν ἐπίστρεψον· καὶ ὡς ὄδηγός, ρύσαι· ὡς δυνατός, «Σῶσόν με ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου». Οὐχ ἔνεκα τῶν ἔργων μου, πονηρὰ γάρ εἰσιν· οὐχ ἔνεκα τῶν λόγων μου, μάταιοι γάρ εἰσιν· οὐχ ἔνεκα τῶν λογισμῶν μου, ρυπαροὶ γάρ εἰσιν· ἀλλὰ, «Σῶσόν με ἔνεκεν
 5 τοῦ ἐλέους σου». Εἰ δὲ δικάσασθαι πρὸς με θούλει, ἐγὼ προλαμβάνω τὴν σὴν κρίσιν, καὶ κατ' ἐμαυτοῦ τὴν ἀπόφασιν ἐκφέρω, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι ἄξιός θανάτου ἐγώ. Λοιπὸν, «Σῶσόν με ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου». Εἰς τὸ ἔλεός σου καταφεύγω, οὐδὲν ἔχων προσ-
 10 αγαγεῖν σοι. Ἔλεος αἰτῶ παρὰ σοῦ· μὴ ζητήσης με τὴν τούτου τιμὴν. Οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἐλεημοσύνην πιπράσκει, ἀλλὰ δῶρον ταύτην παρέχει. Διό, «Σῶσον με ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου». Μνήσθητι τῶν λόγων ὧν ἐν ταῖς ἁγίαις σου Γραφαῖς εἶρηκας· ὅτι «Ἐπιμελῶς ἔγκειται διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ, ἐκ νεότητος αὐτοῦ». Μνήσθητι, ὅτι «ἄνθρωπος ματαιότητι ὠμοιώθη», καὶ
 15 ὅτι, «οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν». «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃ, τίς ὑποστήσεται;». Μνήσθητι, ὅτι «οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ρύπου, οὐδ' ἂν ἦ μία ἡμέρα ἢ ζωὴ αὐτοῦ», καὶ ὅτι «ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου». Μνήσθητι, ὅτι οὐδὲ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς καθαρὸς ἐνώπιόν σου, οὐδὲ
 20 οἱ ἄγγελοι αὐτοὶ ἀναμάρτητοι ἐνώπιόν σου, εἴ γε καὶ ἐξ οὐρανοῦ ἔπεσόν τινες δι' ὑπερηφανίαν αὐτῶν. «Ἐνεκεν τοῦ ἐλέους σου σῶσόν με», ἐμὲ τὸν ἐλέους δεόμενον. Εἰ γὰρ τὸν ἄξιον σώζεις, εἰ τὸ δίκαιον ἐλεήσεις, οὐδὲν θαυμαστόν· ἀλλ' εἰ ἐμὲ τὸν ἀνάξιον τοῦ ἐλέους σου ἀξιώσεις, τοῦτο καὶ ξένον, τοῦτο καὶ μέγα. Καὶ
 25 γὰρ ἰατρὸς τότε θαυμάζεται, ὅτε νόσους ἀνιάτους ἰᾶται, καὶ ἀνθρώπους χαλεπῶς ἔχοντας ἐπαναγάγει πρὸς εὐρωστίαν. Καὶ βασιλεὺς τότε ἐπαινεῖται, ὅτε τοῖς ἀναξίοις χαρίζεται. Οἶδας τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως, ὡς καὶ πλάσας αὐτήν, καὶ μὴ ἀπαξιώσας ταύτην ἐνδύσασθαι

30 Διό, «Σῶσόν με ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου». Μὴ νικήσῃ ἡ ἐμὴ

23. Γεν. 8, 21.

24. Ψαλμ. 143, 4.

25. Ψαλμ. 142, 2.

26. Ψαλμ. 129, 3.

27. Ἰωβ 14, 4.

28. Ψαλμ. 50, 7.

29. Ἰωβ 15, 15.

30. Ἦσ. 14, 12 ἔ.

μένας πού εἶσαι, γύρισε πίσω· σὰν ὁδηγός, «γλύτωσέ με»· σὰν δυνατός, «Σῶσε με, ἐπειδὴ εἶσαι εὐσπλαγχνος». Ὁχι γιὰ τὰ ἔργα μου, γιὰτὶ εἶναι πονηρά. Ὁχι γιὰ τὰ λόγια μου, γιὰτὶ εἶναι ἀνόητα. Ὁχι γιὰ τοὺς λογισμοὺς μου, γιὰτὶ εἶναι ἀκάθαρτοι. Ἀλλὰ «Σῶσέ με ἐπειδὴ εἶσαι σπλαγχνικός». Ἄν ὅμως θέλεις νὰ μὲ δικάσεις, ἐγὼ προλαβαίνω τὴν κρίση σου καὶ βγάζω τὴν ἀπόφαση ἐναντίον μου, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι εἶμαι ἄξιος θανάτου. Γι' αὐτὸ λοιπόν, «Σῶσε με ἐξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου». Στὴν εὐσπλαγχνία σου καταφεύγω, μὴ ἔχοντας τίποτε νὰ σοῦ παρουσιάσω. Εὐσπλαγχνία ζητῶ ἀπὸ σένα. Μὴ μοῦ ζητήσεις τὸ ἀντίτιμό της. Γιατὶ ποτέ κανεὶς δὲν πουλάει τὴν ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ τὴν δίνει δωρεάν. Γι' αὐτό, «Σῶσε με ἐξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου». Θυμήσου τὰ λόγια πού εἶπες στὶς ἅγιες Γραφές σου, ὅτι «Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου κλίνει ἐπίμονα στὰ κακὰ ἀπὸ τὰ νεανικὰ του χρόνια»²³. Θυμήσου ὅτι «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὅμοιος μὲ κᾶτι τὸ μάταιο»²⁴, καὶ ὅτι «δὲν δικαιώνεται μπροστὰ σου κανένας ζωντανός»²⁵. «Ἐὰν ἐξετάσεις τὶς ἀνομίες μας, Κύριε, ποιὸς θὰ μπορέσει νὰ σηκώσει τὸ βάρος τῆς δικαιοκρισίας σου;»²⁶. Θυμήσου ὅτι «Κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτία, οὔτε καὶ ἂν ἀκόμα ἡ ζωὴ του εἶναι μιᾶς ἡμέρας»²⁷, καὶ ὅτι «Ἡ σύλληψή μου ἔγινε μέσα σὲ παρανομίες, καὶ μέσα σὲ ἁμαρτίες μὲ κυοφόρησε καὶ μὲ γέννησε ἡ μητέρα μου»²⁸. Θυμήσου, ὅτι «οὔτε ὁ οὐρανὸς εἶναι καθαρὸς μπροστὰ σου»²⁹, οὔτε καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι ἀναμάρτητοι ἀπέναντί σου, ἀφοῦ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἔπесαν κάποιοι ἐξαιτίας τῆς ὑπερηφάνειάς τους³⁰. «Σῶσε με ἐξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου», ἐμένα πού ἔχω ἀνάγκη τῆς εὐσπλαγχνίας σου. Γιατὶ, ἔὰν σώσεις αὐτὸν πού ἀξίζει, καὶ ἐλεῖς τὸν δίκαιον, αὐτὸ δὲν εἶναι κᾶτι τὸ ἀξιοθαύμαστο. Ἐὰν ὅμως καταστήσεις ἄξιον τοῦ ἐλέους σου ἐμένα τὸν ἀνάξιο, αὐτὸ θὰ εἶναι καὶ θαυμαστὸ καὶ μεγάλο. Γιατὶ καὶ ὁ γιατρὸς θαυμάζεται τότε, ὅταν θεραπεύει ἀρρώστιες ἀνίατες, καὶ ἐπαναφέρει στὴν ὑγεία τοὺς ἀνθρώπους πού ἡ κατάστασή τους ἦταν φοβερή. Καὶ ὁ βασιλιάς ἐπαινεῖται τότε, ὅταν προσφέρει χάρη στοὺς ἀνάξιους. Γνωρίζεις τὴν ἀδυναμία τῆς φύσεώς μας, ἀφοῦ ἐσὺ τὴν ἐπλασες, καὶ δὲν τὴν θεώρησες ἀνάξια νὰ τὴ φορέσεις καὶ σύ.

Γι' αὐτὸ «Σῶσε με ἐξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου», γιὰ νὰ μὴ

ραθυμία τὴν ἄμετρον σου φιланθρωπίαν· «Μὴ εἰς κρίσιν ἔλθῃς
 μετὰ τῶν δούλων σου». Εἶ γὰρ κριθῆναι βουληθῆς πρὸς ἡμᾶς,
 πᾶν στόμα φραγήσεται, μηδὲν ἔχον ἀπολογήσασθαι. Τί γὰρ ἐ-
 ροῦμεν; Μὴ ὄντας ἡμᾶς ἐποίησας, πλανηθέντας ἐπέστρεψας, ἀ-
 5 πολωλότας ἐξήτησας, τιμίῳ ἐξηγόρασας αἵματι, υἱοὺς ἡμᾶς Θεοῦ
 καὶ κληρονόμους κατέστησας Διό, «Μὴ μνησθῆς τῶν ἀνομιῶν
 ἡμῶν», μηδὲ ἀντισταθμίσης ταῖς ἁμαρτίαις τὴν σὴν ἀπειλήν,
 ἀλλὰ τὸ δίκαιόν σου ζυγόν, «κλῖνον ἐκ τούτου εἰς τοῦτο», ἐκ τοῦ
 ἡμετέρου φορτίου, εἰς τὸ μέγα ἔλεός σου. Σῶσόν με ἔνεκεν τῆς
 10 χρηστότητός σου, δι' ἧς κόσμον ἀπολλύμενον ἔσωσας, καὶ πάντες
 οἱ ἀπ' αἰῶνος δικαιωθέντες διὰ ταύτης τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἠξιώ-
 θησαν ἀγαθῶν. Κἂν γὰρ Μωσῆα τις εἶπῃ, κἂν Ἀαρών, κἂν Δα-
 βίδ, κἂν Πέτρον τὸν πρῶτον τῶν ἀποστόλων, κἂν Παῦλον τὸν εἰς
 τρίτον οὐρανὸν ἀρπαγέντα, οὐδένα τούτων ἀναμάρτητον ἔξει εἰ-
 15 πεῖν. Διό, πίστει μόνῃ καὶ γὰρ σωθῆναι ζητῶ πίστει, οὐ πράξει, ἵνα
 καὶ πρὸς ἐμὲ ὁ φιλάνθρωπος εἶπῃς· «Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε·
 πορεύου εἰς εἰρήνην». Ὅσοις συνέγνωσ τῶν ἀνθρώπων ἐφ' οἷς
 ἤμαρτον, Δέσποτα, οὐδενὶ αὐτῶν εἶρηκας, Τὰ ἔργα σου σέσωκέ
 σε, ὅτι «Πᾶσα δικαιοσύνη ἀνθρώπου ἐνώπιόν σου ράκος ἀποκα-
 20 θημένης». Διὸ πάλιν λέγω· «Σῶσόν με ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου, καὶ
 καταδιώξει με τὸ ἔλεός σου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου».
 Καταδιώξει με τὸν κακῶς ἀπὸ σοῦ φεύγοντα, τὸν αἰεὶ πρὸς τὴν
 ἁμαρτίαν τρέχοντα. Σὺ γάρ, «Θεὸς ὢν, ποιῶν θαυμάσια μόνος,
 θαυμάστωσον καὶ ἐπ' ἐμοὶ τὸ ἔλεός σου». Σὺ γὰρ τοὺς ἐλπίζοντας
 25 ἐπὶ σὲ σώξεις καὶ ποιεῖς ὑπὲρ ὃ αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν. Προσηλθέ
 σοί ποτε, Δέσποτα, μυριάων ταλάντων ὀφειλέτης, καὶ μικρὰν αὐτῶ
 χάριν λαβεῖν αἰτήσαντι, τελείαν ὡς φιλάνθρωπος τὴν συγχώρη-

31. Ψαλμ. 142, 2.

35. Ἀριθμ. 20, 12.

38. Ματθ. 26, 70.

32. Γαλ. 3, 13, 4, 5.

36. Ἐξ. 32, 2.

39. Β' Κορ. 12, 2.

33. Ψαλμ. 78, 8.

34. Ψαλμ. 74, 9.

37. Β' Βασ. 11, 4.

40. Μάρκ. 5, 34.

νικήσει ἢ δική μου ὀκνηρία τὴν ἀμέτρητη φιλανθρωπία σου. «Μὴ θελήσεις νὰ ἐξετάσεις μὲ ἀκρίβεια τοὺς δούλους σου»³¹. Γιατί, ἂν θελήσεις νὰ συγκριθεῖς μὲ μᾶς, θὰ σφραγιστεῖ κάθε στόμα, μὴ ἔχοντας τίποτε γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ. Τί δηλαδή νὰ ποῦμε; Μᾶς δημιούργησες, ἐνῶ δὲν ὑπῆρχαμε, ὅταν παραπλανηθήκαμε, μᾶς ἔφερες πίσω, ὅταν χαθήκαμε, μᾶς ἀναζήτησες, μᾶς ἐξαγόρασες μὲ τὸ τίμο αἵμά σου³², μᾶς ἔκανες υἱοὺς καὶ κληρονόμους τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ, «Μὴ λάβεις ὑπόψη σου τίς ἁμαρτίες μας»³³. Νὰ μὴ ἀντισταθμίσεις τὴν ἀπειλή σου μὲ τίς δικές μας ἁμαρτίες, ἀλλὰ τὴ δίκαιη ζυγαριά σου κάνε τὴν νὰ γείρει ἀπὸ τὸ ἓνα σὸ ἄλλο³⁴, ἀπὸ τὸ δικὸ μας φορτίο, σὸ δικὸ σου μέγα ἔλεος. Σῶσε με ἐξαιτίας τῆς ἀγαθότητάς σου, μὲ τὴν ὁποία ἔσωσες τὸν κόσμον ποὺ χανόταν, καὶ ὅλοι ὅσοι δικαιώθηκαν στοὺς αἰῶνες ποὺ πέρασαν, μέσω αὐτῆς κέρδισαν τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ. Γιατί, εἴτε τὸν Μωυσῆ ἀναφέρει κανεῖς³⁵, εἴτε τὸν Ἰσαακ³⁶, εἴτε τὸν Δαβὶδ³⁷, εἴτε τὸν Πέτρο³⁸, τὸν πρῶτο τῶν ἀποστόλων, εἴτε τὸν Παῦλο³⁹ ποὺ ἀρπάχτηκε μέχρι τὸν τρίτο οὐρανὸ, δὲν μπορεῖ κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς νὰ πεῖς ὅτι εἶναι ἀναμάρτητος. Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ ζητῶ νὰ σωθῶ μόνο μὲ τὴν πίστη. Μὲ τὴν πίστη, καὶ ὄχι μὲ τὰ ἔργα, γιὰ νὰ πεῖς καὶ σὲ μένα, φιλάνθρωπε, «Ἡ πίστη σου σὲ ἔσωσε· πῆγαινε καὶ ζῆσε εἰρηνικὰ»⁴⁰. Ὅσους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους συγχώρησες, Δέσποτα, γιὰ τίς ἁμαρτίες ποὺ ἔκαναν, σὲ κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εἶπες, «Τὰ ἔργα σου σὲ ἔσωσαν», γιὰτι «Ὁλη ἡ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο μοιάζει μὲ κουρέλι γυναίκα ἀίμορροῦσας»⁴¹. Γι' αὐτὸ πάλι ἐπαναλαμβάνω· «Σῶσε με ἐξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου, καὶ ἡ εὐσπλαγχνία σου θὰ μὲ ἀκολουθεῖ ὅλες τίς μέρες τῆς ζωῆς μου»⁴². Θὰ ἀκολουθεῖ ἐμένα ποὺ κακῶς φεύγω ἀπὸ σένα, ἐμένα ποὺ τρέχω διαρκῶς πρὸς τὴν ἁμαρτία. Γιατί σὺ «Ποῦ εἶσαι Θεὸς καὶ ὁ μόνος ποὺ κάνει θαύματα, δεῖξε θαυματουργικὰ καὶ σὲ μένα τὴν εὐσπλαγχνία σου»⁴³. Γιατί σὺ σώζεις αὐτοὺς ποὺ στηρίζουν τίς ἐλπίδες τους σὲ σένα, καὶ κάνεις περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ζητᾶμε ἢ σκεπτόμαστε. Ἦρθε σὲ σένα κάποτε, Δέσποτα, κάποιος ποὺ σοῦ χρεωστοῦσε δέκα χιλιάδες τάλαντα, καὶ ἐνῶ ζήτησε νὰ τοῦ κάνεις μιὰ μικρὴ χάρη, ἐσὺ ὡς φιλάνθρωπος ποὺ εἶσαι τοῦ χάρισες

41. Ἦσ. 64, 6.

42. Ψαλμ. 22, 6.

43. Ψαλμ. 135, 4.

σιν δέδωκας. Ἐπιστρέψας ποτὲ καὶ ὁ ἄσωτος, εἰς τῶν μισθίων σου ἐδυσώπει γενέσθαι, σὺ δὲ υἱὸν αὐτὸν καὶ κληρονόμον ἀντὶ μισθίων πεποίηκας. Ἠτήσατο ὁ ληστής μνήμην αὐτοῦ λαβεῖν ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, σὺ δὲ ὅλον αὐτῷ τὸν παράδεισον ἐδώρησω.
 5 Προσηλθε καὶ πόρνη δακρύνουσα, καὶ ὑπὲρ ὃ ἤλπισε καὶ ἐζήτησεν ἔλαβεν. Ἐδάκρυσε καὶ Πέτρος μόνον, καὶ κλειδοῦχον αὐτὸν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας πεποίηκας. Τοιοῦτόν σου, Δέσποτα, τὸ ἔθος, ἐν τοῖς ἀπεγνωσμένοις, ἐν τοῖς μηδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας ἔχουσιν, ἐν αὐτοῖς ἐνδείκνυσθαι τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας σου. Διὰ τοῦτο λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι· «Σῶσόν με ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου».

«Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, ἐν δὲ τῷ ἄδη τίς ἐξομολογήσεται σοι;». Διὰ τοῦτο σπεύδω, διὰ τοῦτο ἀγωνιῶ, γινώσκων ἀκριδῶς, ὅτι ἐπ' ἂν τὸ πέρασ τῆς ζωῆς μου φθάσω-
 15 μαι, οὐδαμῶς τῷ Θεῷ ἐν τῷ ἄδη ἐξομολογήσομαι. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐκεῖ μετάνοια· οὐκ ἔστιν ἐκεῖ λαβεῖν ἁμαρτίας συγχώρησιν· οὐκ ἔστιν ἐν τῷ μνήματι πλημμελημάτων κομίσασθαι ἄφεσιν. Πανήγυρις ἔστιν ὁ βίος· ἐπ' ἂν οὖν λυθῇ ἡ πανήγυρις, οὐδεὶς πραγματεύσασθαι δύναται. Ἐπ' ἂν τὸ στάδιον παρέλθῃ, οὐδεὶς ἀγωνίζεται
 20 στρατιώτης. Ἐπ' ἂν ἡ νῦξ καταλάβῃ, τὸ κέρδος οὐ φαίνεται. Ἄκουσον τί φησιν ἡ Γραφή. «Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπανσις, οὐ ἡ ὁδὸς ἀπεκρύβη. Συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς ἀπ' αὐτοῦ». Ὅπου Θεοῦ συγκλεισμός, ἁμαρτίας οὐκ ἔστι μετάνοια. Οὗτος ὁ βίος τῶν ἀγώνων, ἐκεῖνος δικαιοκρισίας «Σῶσόν με ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου. Ἐν
 25 δὲ τῷ ἄδη τίς ἐξομολογήσεται σοι;». Ὅρα τί φησι· «Τίς ἐξομολογήσεται σοι;»· τουτέστιν, οὐδεὶς. Διὰ τοῦτο καλόν, ἀγαπητοί, προεντρεπίζειν ἑαυτοὺς τῆς ἐκεῖσε ὁδοιπορίας, ἵνα μὴ ἡμᾶς κατὰ τὰς μωρὰς παρθένους ἄπορος νῦξ καταλάβῃ. Ταύτην καὶ τις ἄλλος σοφὸς αἰνιττόμενος καὶ τοὺς ἀργοτέρους διανιστῶν, «Ἐ-
 30 τοίμαζε», φησί, «τὰ ἔργα σου εἰς τὴν ἔξοδον, καὶ παρασκευάζου μένων εἰς τὸν ἀγρόν». Ἀγρόν καλῶν τὸν ἀνθρώπινον βίον, ὅτι

44. Ματθ. 18, 24.

46. Λουκᾶ 23, 43.

45. Λουκᾶ 15, 19.

47. Λουκᾶ 7, 48.

ὄλο τὸ χρέος⁴⁴. Καὶ ὁ ἄσωτος, ὅταν κάποτε ἐπέστρεψε καὶ παρακαλοῦσε νὰ τὸν κάνεις ἕναν ἀπὸ τοὺς ἐργάτες σου, ἐσὺ ἀντὶ ἐργάτη τὸν ἔκανες υἱὸ καὶ κληρονόμο σου⁴⁵. Ὁ ληστής ζήτησε νὰ τὸν θυμηθεῖς στὴ βασιλεία σου, καὶ σὺ τοῦ δώρισες ὀλόκληρο τὸν παράδεισο⁴⁶. Ἦρθε καὶ μιὰ πόρνη δακρυῦζοντας, καὶ πῆρε περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ἤλπιζε⁴⁷. Καὶ ὁ Πέτρος μόνο δάκρυσε, καὶ τὸν ἔκανες κλειδοῦχο τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν⁴⁸. Τέτοια εἶναι, Δέσποτα, ἡ συνήθειά σου ἀπέναντι στοὺς ἀπελπισμένους, σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν καμμιά ἐλπίδα σωτηρίας, σ' αὐτοὺς νὰ δείχνεις τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας σου. Γι' αὐτὸ σοῦ λέγω, καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ ἐπιναλαμβάνω· «Σῶσε με ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου».

«Γιατὶ δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ σὲ θυμᾶται ὅταν πεθάνει, καὶ στὸν ἄδη ποιὸς θὰ σὲ ἐξυμνήσει;»⁴⁹. Γι' αὐτὸ διάζομαι. Γι' αὐτὸ ἔχω ἀγωνία, ἐπειδὴ γνωρίζω καλά, ὅτι ὅταν φτάσω στὸ τέλος τῆς ζωῆς μου, μὲ κανένα τρόπο μέσα στὸν ἄδη δὲν θὰ ἐξομολογηθῶ στὸν Θεό. Γιατὶ ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει μετάνοια, δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ δυνατότητα νὰ πάρουμε ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν, δὲν μπορούμε μέσα στὸ μνήμα νὰ λάβουμε συγχώρηση τῶν πλημμελημάτων μας. Ἡ ζωὴ εἶναι πανηγύρι. Ὅταν λοιπὸν τελειώσει τὸ πανηγύρι, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ φροντίσει πιά γιὰ κάτι. Ὅταν τὸ στάδιο τελειώσει, κανένας στρατιώτης δὲν ἀγωνίζεται. Ὅταν ἔρθει ἡ νύχτα, τὸ κέρδος δὲν ὑπάρχει. Ἀκουσε τί λέγει ἡ Γραφή· «Ὁ θάνατος εἶναι ἀνάπαυση γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τοῦ ὁποίου ὁ δρόμος χάθηκε. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἔθεσε τέλος σὲ ὅλες τὶς θλίψεις αὐτοῦ»⁵⁰. Καὶ ὅπου ὁ Θεὸς βάζει τέλος, δὲν ὑπάρχει μετάνοια γιὰ τὴν ἁμαρτία. Ἡ ζωὴ αὐτὴ εἶναι γιὰ ἀγῶνες, ἐκείνη εἶναι γιὰ τὴν δικαιοκρισία. «Σῶσε με ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου», γιατί «στὸν ἄδη ποιὸς θὰ ἐξομολογηθεῖ σὲ σένα;». Δηλαδή κανένας. Γι' αὐτὸ εἶναι καλὸ, ἀγαπητοί μου, νὰ προετοιμάζουμε τὸν ἑαυτό μας γιὰ τὴν ἐκεῖ ὁδοιπορία, γιὰ νὰ μὴ μᾶς βρεῖ ἡ νύχτα, σὰν τὶς μωρὲς παρθένες, μὲ ἔλλειψη. Αὐτὸ ὑπαινισσόμενος καὶ κάποιος ἄλλος σοφός, καὶ διεγείροντας αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀργοί, λέγει· «Ἔχε ἔτοιμα τὰ ἔργα σου, ὅταν πρόκειται νὰ βγεῖς, καὶ νὰ εἶσαι ἔτοιμος ὅταν βροῖσεςαι στὸ χωράφι»⁵¹. Χωράφι ὀνομάζει τὴν ἀν-

48. Ματθ. 16, 19.

49. Ψαλμ. 6, 6.

50. Ἰωβ 3, 23.

51. Παρμ. 24, 27.

«Πᾶσα σὰρξ, ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα ἀνθρώπου δόξα, ὡς ἄνθος χόρτου». – «Ἐτοίμαζε εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα σου». Ὅτι «ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ». Καὶ παρασκευάζου ἐν τῷ ἀγρῷ· ὅτι «ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ οὕτως ἐξανθήσει», καὶ ἀπανθή-
5 σει. «Καὶ κλιθήσεται, καὶ ξηρανθήσεται». – «Καὶ ὑπὸ τὴν φωνὴν τοῦ στρουθίου», πᾶσα βοτάνη «ἀναθήσεται»· τουτέστιν, «Ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν ἐσχάτῃ σάλπιγγι» πᾶσα σὰρξ ἐκ νεκρῶν ἀναστήσεται. Σύμφωνα τούτοις ὁ αὐτὸς πάλιν φησὶν· «Ἵπομι-
10 μνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐχ ἁμαρτήσεις». Τούτων τῶν ἐσχάτων ὑπομινησκόμενος καὶ ὁ Προφήτης, αἰεὶ διηνεκῶς ἐν κατανύξει ἐπένθει, καὶ ἐν κλαυθμῷ διενυκτέρευε.

Διὸ καὶ ἐπάγει· «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου· λούσω καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνὴν μου βρέξω». Ἦδει γὰρ ἀκριδῶς, ὅτι «οἱ σπεύροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀ-
15 γαλλιάσει θεριοῦσι», καὶ ὅτι «οἱ μετὰ κλαυθμοῦ βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν, ἤξουσιν» ἐν τῇ ἀναστάσει, «αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν μετὰ χαρᾶς». Καλῶς εἶπε, «Λούσω». Ὡσπερ γὰρ διὰ τοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι ὕδατος ἀναγεννώμεθα, οὕτω διὰ δακρῶν καὶ κατανύξεως ἀναβαπτίζόμενοι καθαιρόμεθα. Πλήν,
20 οὔτε τὸ βάπτισμα, οὔτε ἡ τῶν δακρῶν κατάνυξις ἄνευ τοῦ ἁγίου δίδοται Πνεύματος. Καὶ μὴ θαυμάσης· τὴν χάριν γὰρ ἣν ἐν τῷ βαπτίσματι νήπιοι βαπτίζόμενοι λαμβάνομεν, ταύτην ἀπολλύντες διὰ ραθυμίας καὶ ἀμελείας τῆς τῶν κακῶν ἐργασίας, διὰ μετανοίας καὶ τῆς τῶν δακρῶν πηγῆς ἀπολαμβάνομεν.

25 «Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου, ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Τουτέστιν, Συνηύξησα, συνεγήρασα πάσαις ταῖς ἁμαρτίαις. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τῷ εἰπεῖν· «Ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Διὸ καὶ πεπαλαιώται παρὰ τοῖς ἐχθροῖς γε-
30 νόμενος, ἐκεῖνα πράττειν προκαλούμενος, ἃ τὸν τῆς ψυχῆς θάνατον προσξενεῖ, καὶ τὴν παλαιώσιν ὑπογράφει, τὴν ἀπὸ τοῦ φαύλου θίου ἐπιγίνεσθαι συμβαίνουσαν, ἧς καὶ πᾶς ἐκκαθαρθῆναι μὴ

52. Ἦσ. 40, 6.

53. Ψαλμ. 102, 15.

54. Ψαλμ. 101, 12.

55. Ὅπ. π.

56. Ἐκκλ. 12, 4.

57. Α' Κορ. 15, 52.

58. Σ. Σειρ. 7, 40.

59. Ψαλμ. 6, 7.

θρώπινη ζωή, γιατί «Κάθε ἄνθρωπος εἶναι σάν τὸ χορτάρι, καὶ κάθε δόξα τοῦ ἀνθρώπου, σάν τὸ ἄνθος τοῦ χορταριοῦ»⁵². «Ἔχε ἔτοιμα τὰ ἔργα σου κατὰ τὴν ἔξοδὸ σου», γιατί «οἱ ἡμέρες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σάν τὸ χορτάρι»⁵³. «Καὶ νὰ προετοιμάζεσαι ἐνόσω βρῖσκεσαι στὸ χωράφι», γιατί «Θὰ ἀνθίσεις σάν τὸ ἄνθος τοῦ χωραφιοῦ»⁵⁴, καὶ θὰ ρίξεις τὸ ἄνθος, καὶ θὰ γείρεις καὶ θὰ ξεραθεῖς⁵⁵. «Καὶ ὅταν θὰ ἀκουσθεῖ ἡ φωνὴ τοῦ σπουργιτιοῦ, ὅλα τὰ χόρτα «θὰ βλαστήσουν»⁵⁶, δηλαδή μὲ τὴ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου καὶ μὲ τὸ τελευταῖο σάλπισμα, «κάθε σάρκα θ' ἀναστηθεῖ ἀπὸ τοὺς νεκρούς»⁵⁷. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ λέγει πάλι ὁ ἴδιος· «Νὰ θυμᾶσαι τίς τελευταῖες μέρες σου καὶ δὲν θὰ ἁμαρτήσεις ποτέ»⁵⁸. Αὐτὲς τίς τελευταῖες μέρες ἔχοντας στὸν νοῦ του καὶ ὁ προφήτης (Δαβὶδ) πενθοῦσε διαρκῶς μὲ κατάνυξη καὶ περνοῦσε τίς νύχτες του κλαίοντας.

Γι' αὐτὸ καὶ προσθέτει· «Κουράστηκα νὰ στενάζω. Λούζω κάθε νύχτα τὸ κρεβάτι μου. Βρέχω τὸ στῶμα μου μὲ τὰ δάκρυά μου»⁵⁹. Γιατὶ ἤξερε καλὰ, ὅτι, «αὐτοὶ ποὺ σπέρνουν μὲ δάκρυα, θερίζουν μὲ χαρά»⁶⁰, καὶ ὅτι, «Αὐτοὶ ποὺ σπέρνουν κλαίοντας, θὰ ἔρθουν», κατὰ τὴν ἀνάσταση, «κρατώντας ψηλὰ τὰ χερσὸβόλα μὲ χαρά»⁶¹. Σωστά εἶπε, «Λούζω». Γιατί, ὅπως μὲ τὸ νερὸ τοῦ βαπτίσματος ἀναγεννώμαστε, ἔτσι καὶ μὲ τὰ δάκρυα καὶ τὴν κατάνυξη ξαναβαπτιζόμενοι καθαριζόμεστε. Ἀλλὰ οὔτε τὸ βάπτισμα, οὔτε ἡ κατάνυξη τῶν δακρύων δίνονται χωρὶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ μὴν ἀπορεῖς. Τὴ χάρη ποὺ παρίνουμε ὅταν βαπτιζόμεστε νήπιοι, χάνοντάς τὴν ἐξαιτίας τῆς ὀκνηρίας καὶ τῆς ἀδιφορίας τῶν καλῶν ἔργων, τὴν ξαναπαίρουμε μὲ τὴ μετάνοια καὶ τὴν πηγὴ τῶν δακρύων μας.

«Πόνεσαν τὰ μάτια μου ἀπὸ τὰ δάκρυα ἐξαιτίας τοῦ θυμοῦ σου, καὶ ἔχω γεράσει πιά μὲ ὅλους τοὺς ἐχθρούς μου»⁶². Δηλαδή μεγάλωσα μαζί τους, καὶ γέρασα μαζί μὲ τίς ἁμαρτίες μου. Αὐτὸ θέλει νὰ πεῖ λέγοντας, «πάλιωσα μὲ ὅλους τοὺς ἐχθρούς μου γύρω μου». Γι' αὐτό, ἂν καὶ γέρασε ζώντας ἀνάμεσα στοὺς ἐχθρούς μου, προκαλούμενος νὰ κάνει ἐκεῖνα ποὺ προξενοῦν τὸν θάνατο τῆς ψυχῆς καὶ δημιουργοῦν τὸ γέραςμα ποὺ προξενεῖται ἀπὸ τὸν φαῦλο τρόπο ζωῆς, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἂν δὲν σπεύσει ὁ κάθε ἄνθρωπος νὰ καθαρισθεῖ,

60. Ψαλμ. 125, 5.

61. Ὅπ. π. 6.

62. Ψαλμ. 6, 8.

σπεύσας, ἀδύνατον ἐπενδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, ὡς φη-
 σιν ὁ Ἀπόστολος, «τὸν ἀνακαινούμενον τῷ πνεύματι τοῦ νοός». Ἄλλ’ ὄρα, μετὰ τὴν χρονίαν ἐν ἁμαρτίαις παλαιώσιν, μετὰ τὴν ἐν
 πάσῃ ἀνομία συμβίωσιν, πῶς οὐκ ἀπέγνω ἑαυτοῦ ὁ Προφήτης,
 5 οὐδ’ ἀπήλπισε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Οὐδ’ ἐξέδωκεν ἑαυτὸν εἰς
 ραθυμίαν, ἀλλὰ διὰ κατανύξεως ἐσώθη, διὰ δακρῶν ἐκαθάρθη,
 καὶ δι’ ἐξομολογήσεως ἐδικαιώθη. Ταῦτα ποιήσας ἐν τῷ τῆς με-
 τανοίας καιρῷ, ἅπερ ἅπαντες καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ τῷ γήρῳ ποιεῖν
 δυνάμεθα. Τίνα ταῦτα; δεηθῆναι, στενάξαι, δακρῦσαι, ἐξομολο-
 10 γήσασθαι. Εἰ δὲ καὶ τί ἐκ τούτων ἡμῖν προγενήσεται θέλεις μα-
 θεῖν, ἄκουε τῶν ἐξῆς Εἰπών, «Ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς
 μου», εἶτα τῆς μετανοίας γινομένης, ἐν ἑαυτῷ θείας ἐλλάμπσεως
 αἰσθανόμενος, ἐπιτιμᾷ λοιπὸν τοῖς πολεμοῦσιν αὐτὸν μετ’ ἐξου-
 σίας καὶ λέγει

15 «Ἀπόστητε ἀπ’ ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν»·
 τουτέστιν, Ἀναχωρεῖτε, παύσασθε, αἰσχύνθητε· ὅτι εἰσήκουσε
 Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου· ἤκουσε Κύριος τῆς δεήσε-
 ῶς μου· Κύριος τὴν προσευχὴν μου προσεδέξατο. Αἰσχυνηθῆσαν
 καὶ ταραχθεῖσαν πάντες οἱ ἐχθροί μου· ἀποστραφείησαν καὶ
 20 καταισχυνηθῆσαν σφόδρα διατάχους». Εἶδες τῶν δακρῶν τὴν
 ἰσχύν; Εἶδες τῆς ἐξομολογήσεως τὸν καρπὸν; Εἶδες τὴν ἐν πάσῃ
 ἁμαρτία παλαιώσιν καὶ ἀναγέννησιν; Οὐκοῦν μή μοι εἴπης, Γέ-
 ρων εἰμί, ἀσθενής εἰμι, ἐπαλαιώθην, συνήθης ἐγενόμην πάσης
 ἁμαρτίας λοιπὸν οὐκέτι δύναμαι ποιῆσαι τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.
 25 Μηδὲν τοιοῦτον λαλήσης, μηδέ τι ἄλλο μοι προφασιζόμενος τὴν
 ἀναβολὴν προενέγκης. Ἐπεὶ εὐθέως σοὶ δείκνυμι, ὅτι, ἐὰν μόνον
 θελήσης, ἐν αὐτῷ τῷ γήρῳ ὑπὲρ τὴν νεότητα φυλάξαι τὰ προσ-
 τάγματα δυνήσῃ. Εἰπέ γάρ μοι, τίνας ὁ λόγος μακαρίζει, «Μα-
 κάριοι οἱ πτωχοί», λέγων, «τῷ πνεύματι»; Πάντως ἐρεῖς, τοὺς τὴν
 30 διάνοιαν κατεσταλμένους καὶ ταπεινοὺς. Πότε οὖν ταπεινότερον
 ἡμῶν ἐστὶ τὸ φρόνημα· ἐν νεότητι, ἢ ἐν γήρῳ; Οὐκ εὐδηλον ὅτι ἐν
 γήρῳ; Σύμφυτος γὰρ τῆς νεότητος ὁ τυφός. «Μακάριοι οἱ πεν-

εἶναι ἀδύνατον νὰ ντυθεῖ τὸν καινούργιο ἄνθρωπο, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ποὺ ἀνακαινίζεται ὡς πρὸς τὸν πνευματικὸ τοῦ κόσμου»^{62α}. Πρόσεχε ὅμως, μετὰ τὴν χρόνια παλαίωση τοῦ μέσα στὶς ἁμαρτίες, μετὰ τὴ συμβίωσή του μὲ κάθε ἁμαρτία, ὅτι δὲν ἀπογοητεύτηκε ὁ προφήτης, οὔτε ἔπαυσε νὰ ἐλπίζει στὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, οὔτε παρέδωσε τὸν ἑαυτό του στὴ νωθρότητα, ἀλλὰ σώθηκε μὲ τὴν κατάνυξη, καθαρίστηκε μὲ τὰ δάκρυα καὶ δικαιώθηκε μὲ τὴν ἐξομολόγηση, κάνοντας αὐτὰ στὸν καιρὸ τῆς μετάνοιας, τὰ ὅποια καὶ ὅλοι ἐμεῖς, ἀκόμα καὶ στὰ γεράματα μας μπορούμε νὰ τὰ κάνουμε. Ποιὰ εἶναι αὐτὰ; Νὰ προσευχηθοῦμε, νὰ στενάξουμε, νὰ δακρῦσουμε, νὰ ἐξομολογηθοῦμε. Ἐὰν ὅμως θέλεις νὰ μάθεις καὶ τί θὰ κερδίσουμε ἀπὸ αὐτὰ, ἀκουσε τὰ ἐξῆς· Λέγοντας, «Γέρασα μὲ τοὺς ἐχθροὺς μου γύρω μου», ἔπειτα, ἀφοῦ γίνει ἡ μετάνοια, αἰσθανόμενος μέσα τοῦ μιὰ θεϊκὴ λάμψη, ἐπιπλήττει ἐκείνους ποὺ τὸν πολεμοῦν μὲ δύναμη καὶ λέγει·

Ἐπομακρυνθεῖτε ἀπὸ μένα ὅλοι ὅσοι κάνετε τὴν παρανομία. «Δηλαδή· Φύγετε, πάψετε, ντραπεῖτε. Γιατὶ ὁ Κύριος ἀκουσε τὴ φωνὴ τῶν δακρῦν μου. Ἦκουσε ὁ Κύριος τὴ δέησή μου. Δέχτηκε εὐμενῶς ὁ Κύριος τὴ δέησή μου. Ἦς αἰσχυνοῦν καὶ ἂς ταραχθοῦν ὅλοι οἱ ἐχθροί μου. Ἦς τραποῦν σὲ φυγὴ καὶ ἂς καταντροπιαστοῦν γρήγορα»⁶³. Εἶδες τὴ δύναμη τῶν δακρῦν; Εἶδες τὸν καρπὸ τῆς ἐξομολόγησης; Εἶδες τὴν γήρανση μέσα σὲ κάθε ἁμαρτία καὶ τὴν ἀναγέννηση; Ἐπομένως νὰ μὴ μοῦ πεῖς, Εἶμαι γέρος, εἶμαι ἄρρωστος, πάλωσα, συνήθισα τὶς ἁμαρτίες ὅλες, δὲν μπορῶ πιά νὰ ἐφαρμόσω τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ. Νὰ μὴ πεῖς τίποτε τέτοιο, οὔτε νὰ ἀναφέρεις κάτι ἄλλο, ὡς πρόφαση γιὰ τὴν ἀναβολή. Γιατὶ ἀμέσως θὰ σοῦ δείξω, ὅτι μόνο ἂν θελήσεις, ἀκόμα καὶ σ' αὐτὰ τὰ γεράματα, θὰ μπορέσεις νὰ φυλάξεις τὶς ἐντολὲς περισσότερο ἀπὸ τοὺς νέους. Γιατὶ πὲς μου· Ποιοὺς μακαρίζει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅταν λέει, «Μακάριοι αὐτοὶ ποὺ εἶναι ταπεινόφρονες»^{63α}; Θὰ παραδεχτεῖς ὅπωςδὴποτε, ὅτι ἐννοεῖ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ τοὺς ταπεινοὺς. Πότε λοιπὸν εἶναι τὸ φρόνημά μας ταπεινό, στὴν νιάτα μας ἢ στὰ γεράματα; Δὲν εἶναι φανερὸ ὅτι στὰ γεράματα; Γιατὶ ἡ ὑπεροψία εἶναι σύμφυτη μὲ τὴν νεότητα. «Μακάριοι αὐτοὶ

θοῦντες». Εἶπε δὴ μοι, ποῖόν ἐστι πρὸς πένθος καὶ κατάνυξιν
 ετομότερον τὸ γῆρας, ἢ ἡ νεότης; Εὔδηλον ὅτι τὸ γῆρας. «Μα-
 κάριοι οἱ πραεῖς. «⁷ Ἀρ' οὐχὶ πάντες ὁμολογήσουσιν ὀξυτέραν
 εἶναι τοῦ γῆρος τὴν νεότητα καὶ εὐέμπωτον; Εὔδηλον ὅτι οὐ-
 5 τως, εἰάν πάντα κατανοήσης, εὐρήσεις τὸ γῆρας παρὰ τὴν νεότη-
 τα συνεργοῦν σοι τὴν σωτηρίαν, καὶ ἐπιτηδειότερον παρασκευά-
 ζον πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν φυλακὴν. Καὶ ὅπως, ἄκουε. Ἐν νεότη-
 τι, καὶ ὁ τῶν σωμάτων ἔρως σφοδρότερον ἐνοχλεῖ καὶ ἡ ἐπιθυμία
 χαλεπώτερον ἐξανάπτεται ἐν νεότητι, καὶ φιλαργυρία, καὶ κενο-
 10 δοξία, καὶ γαστριμαργία, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ πάθη, πάλιν ἐπιτί-
 θεται τότε καὶ πολεμεῖ. Καὶ καθάπερ δύο παλαιόντων, εἰάν εἷς
 ἀσθενήσῃ, ὁ ἕτερος κρείττων πάντως εὐρίσκεται, οὕτως ἐπὶ τῆς
 ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τῶν ὀρέξεων καὶ τῶν δυνάμεων τῆς σαρ-
 κός, οὐ τὴν ἴσην ἔχουσῶν ἑκατέρων ἰσχύν, πρὸς τε γῆρας ὁμοῦ
 15 καὶ νεότητα· εἰάν ὅλως βουληθῇ ἡ ψυχὴ πρὸς ἐργασίαν διανα-
 στήναι τῶν ἐντολῶν, τότε μᾶλλον ἰσχύει. Τότε πρὸς κατάνυξιν καὶ
 δάκρυά ἐστιν ἐπιρρεπής. Δάκρυα δὲ λέγω, τὰ κατὰ Θεόν. Εἰσὶ
 γὰρ δάκρυα καὶ φυσικά, οἷα τοῖς νεκροῖς ἐπιστάζομεν· εἰσὶ δά-
 κρυα καὶ σατανικά, ἅπερ τινὲς ἢ διὰ κενοδοξίαν, ἢ καὶ ἔρωτα
 20 σατανικὸν ἐπιχέουσιν. Ὡσπερ οὖν καὶ ἐκ μέθης εἰσὶν ἕτερα δά-
 κρυα, παρὰ τὰ εἰρημένα, οὕτω δὴ καὶ ἐκ μετανοίας δάκρυα κα-
 τανύξεως, καὶ ἐκ φόβου Θεοῦ, καὶ ἐννοίας θανάτου, καὶ μνήμης
 κολάσεως ἡμῖν προσγινόμενα· οἷς εἰάν χρονίσωμεν, προκόπτο-
 μεν καὶ εἰς τὰ πνευματικὰ δάκρυα, οὐ φόβον, ἀλλὰ πόθον πρὸς
 25 Θεὸν ἔχοντα· πόθεν, ἐξ ἐλλάμψεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐντι-
 κτόμενον.

Τοιούτοις δάκρυσι περιερρεῖτο ὁ λέγων πρὸς Θεόν· «Ἐκολ-
 λήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω μου». Καὶ πάλιν· «Ἐξεκαύθη ἡ καρδία
 μου, καὶ οἱ νεφροί μου ἠλλιώθησαν»· καί· «Ὁ Θεὸς τῆς καρδίας
 30 μου καὶ ἡ μερίς μου ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα». Καὶ ἀλλαχοῦ· «Ἐπι-

(7). Ψαλμ. 62, 9.

64. Ψαλμ. 72, 21.

πὸν πενθοῦν». Πές μου λοιπόν, ποιὸς εἶναι πιὸ ἔτοιμος γιὰ τὸ πένθος καὶ τὴν κατάνυξη; Ὁ γέρος ἢ ὁ νέος; Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ὁ γέρος. «Μακάριοι οἱ πραεῖς». Δὲν θὰ ὁμολογήσουν ὅλοι, ὅτι ἡ νεότητα εἶναι πιὸ εὐέξαπτη ἀπὸ τὰ γερατεία καὶ πιὸ ἐπιρρεπὴς πρὸς τὴν πτώση; Εἶναι φανερὸ ὅτι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἂν τὰ σκεφτεῖς ὅλα, θὰ βρεῖς ὅτι τὰ γερατεία σὲ βοηθοῦν περισσότερο ἀπὸ τὰ νιάτα στὴ σωτηρία καὶ σὲ κάνουν πιὸ κατάλληλον γιὰ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν. Καὶ ἄκουσε γιατί. Στὴ νεότητα καὶ ὁ σωματικὸς ἔρωτας ἐνοχλεῖ πιὸ δυνατά, καὶ ἡ ἐπιθυμία ἀνάβει πιὸ φοβερά στὴ νεότητα, καὶ ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ κενοδοξία καὶ ἡ λαιμαργία καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πάθη τότε ἐπιτίθενται καὶ μᾶς πολεμοῦν. Καὶ ὅπως ὅταν δύο ἄνθρωποι παλεύουν, ἔαν ὁ ἓνας ἀρρωστήσει, ὁ ἄλλος ἀναδεικνύεται καλύτερος, ἔτσι συμβαίνει καὶ στὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, γιατί οἱ ὀρέξεις καὶ οἱ δυνάμεις τοῦ σώματος δὲν ἔχουν τὴν ἴδια ἰσχὺ στὰ γερατεία καὶ στὴ νεότητα. Ἐάν γενικὰ θελήσει ἡ ψυχὴ νὰ ἐπιδοθεῖ στὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν, τότε τὸ κατορθώνει περισσότερο. Τότε γίνεται ἐπιρρεπὴς καὶ στὴν κατάνυξη καὶ στὰ δάκρυα. Καὶ δάκρυα ἐννοῶ τέτοια ποὺ θέλει ὁ Θεός. Γιατί ὑπάρχουν καὶ δάκρυα φυσικά, τέτοια ποὺ χύνουμε στοὺς νεκρούς. Ὑπάρχουν καὶ δάκρυα σατανικά, τὰ ὁποῖα χύνουν μερικοὶ ἢ ἀπὸ κενοδοξία, ἢ ἀπὸ ἔρωτα σατανικό, ὅπως ὑπάρχουν καὶ ἄλλα δάκρυα ποὺ ὀφείλονται σὲ μέθη, πέρα ἀπὸ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ. Ἔτσι δηλαδὴ ὑπάρχουν καὶ δάκρυα κατάνυξης, δάκρυα ἀπὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, δάκρυα ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ θανάτου, καὶ δάκρυα ποὺ μᾶς προκαλοῦνται ἀπὸ τὴ μνήμη τῆς κόλασης, στὰ ὁποῖα, ἂν ἐπιμείνουμε πολὺν χρόνον, προσοδεύουμε καὶ στὰ πνευματικά δάκρυα, τὰ ὁποῖα δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸν φόβον, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν πόθον τοῦ Θεοῦ, καὶ γεννιοῦνται ἀπὸ τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τέτοια δάκρυα ἔχυνε αὐτὸς ποὺ ἔλεγε στὸν Θεό· «Προσκολλήθηκε ἡ ψυχὴ μου πίσω ἀπὸ σένα»⁶⁴. καὶ ἄλλου πάλι· «Κάηκε ἡ καρδιά μου καὶ ἀναστατώθηκαν τὰ νεφρὰ μου»⁶⁵, καὶ· «Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ πόθος τῆς καρδιᾶς μου καὶ τὸ αἰώνιον μερίδιον τῆς κληρονομίας μου»⁶⁶. Καὶ ἄλλου· «Ἡ ψυχὴ μου καίγεται ἀπὸ τὸν πόθον τῆς καὶ

66. Ψαλμ. 72, 26.

ποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου· ἡ καρδία μου καὶ σὰρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ Θεὸν ζῶντα». Καὶ πάλιν «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός». Τοιοῦτον ᾤχε τὴν 5 πρὸς Θεὸν πόθον τοῦ ψάλλοντος ἡ ψυχὴ. Τάχα λανθάνει τοὺς πολλοὺς ὑμῶν τὰ λεγόμενα. Οἶδα καὶ πέπεισμαι· ἀλλ' οὐκ εἰς καλὸν ὑμῖν ἡ τοιαύτη καταφρόνησις περιστήσεται. Διατί; Ὅτι περὶ πράγματος διαλεγόμεθα οὐκ εἰς τὸν θαλάσσης ὄντος θυθόν, οὔτε μὴν περὶ εἶδους εἰς τὰ τῆς γῆς πληρώματα δυναμένου εὐρίσκεισθαι, ἀλλὰ περὶ πράγματος λαλοῦμεν, ὑπὸ Χριστοῦ ἐν ταῖς 10 καρδίαις ὑμῶν πεφυτευμένου, τοῦ εἰπόντος· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι», τουτέστι, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὰ δάκρυα τίκτον καὶ τὴν κατάνυξιν.

Μεγάλῃ τοίνυν τῶν μετὰ Θεὸν δακρῶων ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ 15 ἰσχὺς. Καὶ μάρτυρες, ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ Νινευῖται, Μανασσῆς, Ἐζεκίας, ἐν δὲ τῇ Νέᾳ Πέτρος διὰ δακρῶων τὸν Θεὸν ἰλεούμενος καὶ τὴν ἄρνησιν θεραπεύων, πόρνη δάκρυσιν τὸ φιλάνθρωπον ἔλκουσα καὶ τὴν ἄφεισιν τῶν πεπραγμένων λαμβάνουσα. Ὅντως ἀδιήγητον τὸ πέλαγος τῶν οἰκτιρισμῶν τοῦ Θεοῦ. Εἰ Μανασσῆς 20 διὰ μετανοίας σφύζεται, τίς λοιπὸν μετανοῶν ὀλοψύχως ἀμφιβάλλει περὶ σωτηρίας; Τί μοι λέγεις, Ἐπόρνευσα, ἐμοίχευσα, ἐφόνευσσα, ἐν κακίᾳ ἐγήρασα, σωθῆναι οὐ δύναμαι; Εἰ Μανασσῆν ὁ Θεὸς ἐδέξατο μεταγνόντα, τίνα τῶν μετανοούντων ὅλη ψυχῇ οὐ προσδέξεται; Τάχα τολμῶ εἰπεῖν, ὅτι καὶ τὸν διάβολον ἐδέξατο 25 ἄν, εἰ μετάνοιαν ἐπεδείξατο. Τίς ἄρα τοιοῦτόν τι ἡμαρτεν, οἷον ὁ Μανασσῆς, πεντήκοντα καὶ δύο χρόνους τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ ποιήσας προσκυνεῖν καὶ λατρεύειν εἰδώλοις; Πόσαι μυριάδες, εἶπέ μοι, ἀπέθανον ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις, ὧν τὸ κριμα τῆς ἀπωλείας Μανασσῆς; καίπερ ὀφείλων, ὅμως ἀφέθη καὶ οὐκ ἐνίκησε 30 τὴν φιλάνθρωπίαν τοῦ Θεοῦ τὸ πλῆθος τῆς αὐτοῦ πονηρίας. Ἄλλ' ὑπὸ Χαλδαίων αἰχμάλωτος ἀπενεχθεὶς εἰς Βαβυλῶνα καὶ

67. Ψαλμ. 83, 3.

70. Ἰωνᾶ 2, 6.

68. Ψαλμ. 41, 2.

71. Β' Παραλ. 33, 13.

69. Λουκᾶ 17, 21.

72. Ἦσ. 38, 2.

χάνεται στίς αὐλές τοῦ Κυρίου. Ἡ καρδιά καὶ τὸ σῶμα μου δοκιμάζουνε ἀγαλλίαση γιὰ τὸν ζωντανὸ Θεό»⁶⁷. Καὶ πάλι· «Ὅπως τὸ διψασμένο ἔλαφι τρέχει μὲ πόθο στίς πηγές τοῦ νεροῦ, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου»⁶⁸. Τέτοιον πόθο εἶχε γιὰ τὸν Θεὸ ἡ ψυχὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ. Ἴσως βέβαια νὰ εἶναι ἄγνωστα στοὺς πολλοὺς αὐτὰ πού λέγονται ἀπὸ μᾶς. Τὸ γνωρίζω καὶ εἶμαι πεπεισμένος γι' αὐτό. Ὅμως αὐτὴ ἡ περιφρόνηση δὲν θά σᾶς βγεῖ σέ καλό. Γιατί; Διότι δὲν μιλάμε γιὰ κάποιο πράγμα πού βρίσκεται στὸν βυθὸ τῆς θάλασσας, οὔτε γιὰ κάποιο εἶδος τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ βρίσκεται μέσα στὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ἀλλὰ μιλάμε γιὰ κάτι πού φυτεύτηκε στίς καρδιές μας ἀπὸ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶπε· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βρίσκεται μέσα σας»⁶⁹, δηλαδή εἶναι τὸ ἅγιο Πνεῦμα, πού προκαλεῖ τὰ δάκρυα καὶ τὴν κατάνυξη.

Εἶναι λοιπὸν μεγάλη ἡ δύναμη καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν δακρῶν πού χύνονται γιὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ μάρτυρες αὐτοῦ εἶναι στὴν Παλαιὰ Διαθήκη οἱ κάτοικοι τῆς Νινευῆ⁷⁰, ὁ Μανασσῆς⁷¹, ὁ Ἐζεκίας⁷², ἐνῶ στὴν Καινὴ Διαθήκη ὁ Πέτρος, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ δάκρυά του ἔξευμένισε τὸν Θεὸ καὶ διόρθωσε τὴν ἄρνησή του⁷³, ἡ πόρνη, πού μὲ τὰ δάκρυα προκάλεσε τὴ φιλανθρωπία καὶ ἔλαβε τὴν ἄφεση τῶν κακῶν πράξεών της⁷⁴. Εἶναι πραγματικὰ ἀνεκδιήγητο τὸ πέλαιος τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ. Ἐφόσον ὁ Μανασσῆς σώθηκε μὲ τὴ μετάνοια, ποιὸς λοιπὸν ἀμφιβάλλει γιὰ τὴ σωτηρία του, ὅταν μετανοήσῃ ὀλόψυχα; Τί μοῦ λές, Πόρνευσα, μοίχευσα, σκότωσα, γέρασα μέσα στὴν κακία, δὲν μπορῶ νὰ σωθῶ; Ἐὰν ὁ Θεὸς δέχθηκε τὸν Μανασσῆ ὅταν μετάνοιωσε, ποιὸν δὲν θά δεχθεῖ, ὅταν μετανοήσῃ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ του; Τολμῶ μάλιστα νὰ πῶ, ὅτι καὶ τὸν διάβολο θά τὸν δεχόταν, ἂν ἔδειχνε μετάνοια. Ποιὸς ἄραγε ἔκανε μιὰ τέτοια ἁμαρτία σὰν τὸν Μανασσῆ, ὁ ὁποῖος ἔκανε τὸν ἰσραηλιτικὸ λαὸ νὰ λατρεύει ἐπὶ πενήντα δύο χρόνια τὰ εἰδῶλα; Πές μου, πόσες μυριάδες πέθαναν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν χρόνων ἐκείνων, τὴν εὐθύνη τῆς ἀπώλειας τῶν ὁποίων τὴν εἶχε ὁ Μανασσῆς, καὶ ὅμως συγχωρήθηκε, καὶ δὲν νίκησε τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος τῆς κακίας του; Ἀντίθετα, ἐνῶ σύρθηκε αἰχμάλωτος ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους στὴ

73. Λουκᾶ 22, 54-61.

74. Λουκᾶ 7, 37.

δίκην καταδικασθεὶς δοῦναι ἀξίαν ὧν ἐξύβρισεν εἰς Θεόν, μόνον μετὰ δακρύων προσήύξατο ἐν τῷ χαλκουργήματι ᾧ ἐδέβλητο, καὶ προστάξει Θεοῦ, τοῦ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ δεξαμένου, τότε μηχάνημα τὸ χαλκοῦν διερράγη, καὶ μηδὲν παθὼν τὸ σύνολον ἐξῆλθε.
 5 Καὶ ἀνασωθεὶς εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐκεῖ λοιπὸν τελευτᾷ ἐν μετανοίᾳ τὸν πάντα θίον διηνυκῶς. Ἐζεκίας δὲ καὶ προσθήκην ἐτῶν ἰε' ἐδέξατο, ἀπὸ τοῦ στραφῆναι πρὸς τὸν τοῖχον καὶ κλαῦσαι τὸν Θεὸν καταδυσαπῶν. Ὁρᾶς οἷα εἰργάσατο ἡ μετάνοια, καὶ τίνων ἠξίωσε τοὺς ἐν κλαυθμῷ τὸν Θεὸν ἐκζητήσαντας;

10 Εἰ δὲ βούλει καὶ ἑτέραν ἱστορίαν διηγήσομαι, πολὺ τὸ παράδοξον ἔχουσαν, ἣν Κλήμης ὁ συγγραφεὺς περὶ Ἰωάννου φησί, τοῦ τὰ θεῖα ἡμῖν βροντήσαντος, καὶ τὴν παρθενίαν ἐκ παιδὸς ἀγαπήσαντος, καὶ διὰ τὸ τῆς ἀγάπης ὑπερβάλλον τῆς περὶ τὸν Διδάσκαλον, πλέον πάντων ἀγαπηθέντος, ὡς καὶ ἐπὶ τὸ δεσπο-
 15 τικὸν στήθος ἀναπεσεῖν, καὶ τὴν Παρθένον καὶ Θεομήτορα παρακαταθήκην λαβεῖν. Τοιοῦτόν τι μὲν περὶ αὐτοῦ ὁ σοφὸς ἱστοριογράφος ἐν τινι τῶν αὐτοῦ «Στρωματικῶν λόγων» διεξέρχεται ὅτι περὶ ἐπὶ τινα τόπον τῆς Ἀσίας ἐλθὼν κατὰ πάροδον ἐτύγχανε γάρ, ἐπισκεπτόμενος τοὺς πιστοὺς καὶ στηρίζων, διέρχεσθαι τὴν
 20 Ἀσίαν· τινὰ νεανίαν εὐρὼν κάλλει σώματος καὶ ἰσχυρῶς κοσμούμενον μὲν, οὐπω δὲ κατηχηθέντα τὴν πίστιν, οὐδὲ τὴν τῆς σωτηρίας διδαχθέντα ὁδόν, τοῦτον παραινέσει πείθει γενέσθαι πιστόν, ὃν καὶ τῷ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπισκόπῳ πρὸς τὸ κατηχεῖσθαι προσ-
 25 σκοπε, μαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας».

Τοῦτο εἰπὼν ὁ ἀπόστολος καὶ ἐξελθὼν, τὰς ἑτέρας πόλεις ἐπήρχετο, διασπείρων τὸ τῆς πίστεως κήρυγμα. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος, τὸν παῖδα παραλαβὼν, κατὰ τὸν κρατοῦντα τύπον ταῖς Ἐκκλησίαις κατηχήσας καὶ διδάξας, τῷ σωτηρίῳ βαπτίσματι ἐτελείω-
 30 σεν· οὗ καὶ γενομένου, οὐκέτι ταῖς προτέραις ἐκέχρητο πρὸς αὐτὸν νοθεσίαις, πάντως οἰόμενος μηδένα φόβον ἔχειν πρὸς τὸ

Βαβυλώνα καὶ καταδικάστηκε νὰ τιμωρηθεῖ ὅπως τοῦ ἄξιζε γιὰ τὴν ἐξύβριση ποὺ ἔκανε στὸν Θεό, προσευχήθηκε μόνο μὲ δάκρυα μέσα στὸ χάλκινο δοχεῖο ποὺ ἦταν κλεισμένος, καὶ μὲ προσταγὴ τοῦ Θεοῦ, ποὺ δέχθηκε τὴ μετάνοιά του, καὶ τὸ χάλκινο μηχανήμα ἔσπασε, καί, χωρὶς νὰ πάθει ἐντελῶς τίποτε, βγήκε. Καὶ ἀφοῦ διασώθηκε στὰ Ἱεροσόλυμα, πέθανε ἐκεῖ, διανύοντας τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ του μὲ μετάνοια. Ὁ Ἐζεκίας μάλιστα δέχθηκε καὶ παράταση τῆς ζωῆς του ἐπὶ δεκαπέντε χρόνια, μὲ τὸ νὰ στραφεῖ πρὸς τὸν τοῖχο καὶ νὰ κλάψει καταπαρακαλώντας τὸν Θεό. Βλέπεις πόσα ἔκανε ἢ μετάνοια καὶ ποιῶν δώρων ἔκανε ἄξιους ἐκείνους ποὺ ἀναζήτησαν τὸν Θεὸ μὲ δάκρυα;

Ἄν ὅμως θέλεις θὰ σοῦ διηγηθῶ καὶ ἄλλη ἱστορία ποὺ ἔχει πολλὴ παραξενιά, τὴν ὁποία ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς Κλήμης γιὰ τὸν Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος βροντοφώνησε σὲ μᾶς τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ⁷⁵ καὶ ἀγάπησε ἀπὸ παιδί τὴν παρθενία, καὶ λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν Διδάσκαλο ἀγαπήθηκε περισσότερο ἀπὸ ὅλους, ὥστε καὶ στὸ στήθος τοῦ Κυρίου νὰ πέσει, καὶ τὴν Παρθένο καὶ Μητέρα τοῦ Θεοῦ νὰ δεχτεῖ ὡς παρακαταθήκη. Ὁ σοφὸς λοιπὸν ἱστοριογράφος σὲ ἓναν ἀπὸ τοὺς Στρωματικοὺς λόγους του διηγεῖται γιὰ τὸν Ἰωάννη τὰ ἑξῆς: Ὅταν πῆγε κάποτε σὲ κάποια περιοχὴ τῆς Ἀσίας, σὲ μιὰ περιοδεία του, συνέβη, καθὼς ἐπισκεπτόταν τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς στήριζε περιοδεύοντας τὴν Ἀσία, νὰ βρεῖ ἓναν νεοστολισμένο μὲ ὠραῖο καὶ δυνατὸ σῶμα, ποὺ ὅμως δὲν εἶχε κατηχηθεῖ στὴν πίστη, οὔτε εἶχε διδαχθεῖ τὸν δρόμο τῆς σωτηρίας. Τὸν νέον αὐτὸν ὁ Ἰωάννης μὲ συμβουλές του τὸν ἔπεισε νὰ πιστέψει, καὶ τὸν ὁδήγησε στὸν ἐπίσκοπο τῆς πόλης γιὰ νὰ κατηχηθεῖ, λέγοντας: «Σοῦ ἐμπιστεύομαι αὐτὸν τὸν νέοι, ἐπίσκοπε, μὲ μάρτυρα τὸν Θεὸ καὶ ὅλη τὴν Ἐκκλησία».

Ἄφοῦ εἶπε αὐτὰ ὁ ἀπόστολος καὶ βγήκε ἔξω, ἐπισκεπτόταν τὶς ἄλλες πόλεις, διαδίδοντας τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως. Ὁ ἐπίσκοπος τότε, παραλαμβάνοντας τὸν νεαρό, τὸν κατήχησε καὶ διδάσκοντάς τον σύμφωνα μὲ τὸ καθιερωμένο τυπικὸ κατήχησης τῆς Ἐκκλησίας, τὸν ἔκανε τέλειον μὲ τὸ σωτήριο βάπτισμα. Ὅταν ἔγινε καὶ αὐτό, δὲν τοῦ ἔκανε πιά τίς προηγούμενες νοουθεσίες, νομίζοντας ὅπως δὲν

παρατραπήναι, τὸν ἤδη πολλῆς παραινέσεως καὶ διδασκαλίας ἀξιοθέντα. Τοῦ δὲ νέου λαβομένου ἀδείας, ἔτοιμον δὲ πρὸς παρατροπὴν ἢ νεότης, μάλιστα εἰ τύχοι φθορεῦσί τισι συναυλιζόντων καὶ αὐτῶν ἐξωλεστάτων ἀνδρῶν, ἐπὶ δεῖπνα πολυτελεῖ προκαλεῖται. Εἶτα ἐπὶ κλοπὰς καὶ λωποδυσίας, ὃν καὶ παραφθείραντες παντελῶς ταῖς τοιαύταις ἐργασίαις, καὶ τοῦτον τοῦ εὐθέως ἀπαγαγόντες, καὶ τελευταῖον ἐπὶ τὸ ὄρος αὐτὸν ἀναβιδάσαντες μεθ' ἑαυτῶν, καὶ λήσταρχον κοινῇ χειροτονήσαντες, ἄτε μεγέθει ἡλικίας καὶ δυνάμει προέχοντα, τὰ ἀνήκεστα ἔπραττον, ὀρμητήριον 10 τὸ αὐτὸ ὄρος ποιούμενοι καὶ προσφύγιον.

Χρόνων τοιγαροῦν ἐν τῷ μέσῳ διελθόντων οὐκ ὀλίγων, ἐπανελθὼν ὁ Ἀπόστολος «Ἔγχε μοι», φησὶν ἐπὶ πάντων πρὸς τὸν ἐπίσκοπον, «τὴν παραθήκην ἣν παρεθέμην σοι ἐπὶ μάρτυρι Θεῶ καὶ τῆ Ἐκκλησίᾳ». Ὁ δὲ ἐπίσκοπος ἐπὶ τὸ ρήματι ἐκπλαγεὶς (ἐνόμιζε 15 γὰρ χρήματα αὐτῷ τινὰ παρατεθειμένα ζητεῖν), τί καὶ λέγειν ἠπόρει. Ὁ δὲ Ἰωάννης, ὡς εἶδεν αὐτὸν ἀμηχανοῦντα, «Ἔγχε μοι», φησὶ πάλιν πρὸς αὐτόν, «ὦ ἐπίσκοπε», τὸν νεανίαν ἐκεῖνον ὃν σοι παρεθέμην ὡς ἐπισκόπῳ». Ὁ δὲ «νεανίαν» ἀκούσας, στενάξας μέγα καὶ πικρόν, εἶτα δακρυθεὶς, «Τένθηκεν ἐκεῖνος», πρὸς Ἰωάννην ἀποκρίνεται. Καὶ εὐθύς ὁ Ἰωάννης· «Πῶς ἢ ποίῳ τρόπῳ, εἶπέ». Ὁ δὲ «Τὸν ἀπενκτὸν τῆς ψυχῆς», φησὶ «θάνατον. Ἀπέβη γὰρ 20 πονηρὸς καὶ ἐξώλης καὶ ληστῆς διαιότατος». Καὶ ὁ Ἀπόστολος «Καλὸν σε, ὦ ἐπίσκοπε, φύλακα τῆς ψυχῆς κατέστησα τοῦ παιδός». Ταῦτα εἰπὼν καὶ ἵππον αἰτήσας, ἅμα καὶ ὄδηγούς, τῆς εἰς τὸ 25 ληστήριον ἀπαγούσης ἤπτετο τρίβου. Καὶ ὡς εἶχεν ἤλαινε τῷ ἵππῳ ἐπιβίαι. βουλόμενος τὸ πλανηθὲν ἀνακαλέσασθαι πρόβατον. Καὶ δὴ φθάσας ἐπὶ τὸ ὄρος, λαμβάνεται ὑπὸ τῆς προφυλακῆς τῶν ληστῶν, μηδὲν ἀντιτείνων, ἢ ἕτερον λέγων, ἀλλ' ἢ τοῦτο καὶ μόνον «Εἰς τὸν ἄρχοντα ὑμῶν ἀγάγετέ με». Ὁ δὲ λήσταρχος ὡς μόνον ἐ- 30 θεάσατο τὸν Ἰωάννην ἐρχόμενον, καθὸ παρεσκευασμένος ἴστατο καὶ καθωπλισμένος σὺν αὐτοῖς τοῖς τῆς ληστείας παρασήμοις, ᾤχετο. Ὁ δὲ Ἰωάννης ὥσπερ τοῦ γήρους ἐπιλαθόμενος καὶ παντός

ποτε, ὅτι δὲν ἔχει κανέναν φόβο νὰ παρεκτραπεῖ, αὐτὸς ποὺ εἶχε δεχθεῖ πολλὰς παραινέσεις καὶ διδασκαλίες. Ὁ νέος ὅμως, ὅταν ἔμεινε ἐλεύθερος, ἐπειδὴ ἡ νεότητα εἶναι ἔτοιμη σὲ ἐκτροπή, ὅταν μάλιστα τύχει νὰ συναναστρέφεται κάποιους διαφθορεῖς, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς πιὸ διεστραμμένους, ἄρχισε νὰ προσκαλεῖται σὲ πολυτελεῖα δεῖπνα. Ἐπειτα τὸν ἀνακάτεψαν σὲ κλοπὲς καὶ λωποδυσίες, καὶ ἀφοῦ τὸν διέφθειραν τελείως μὲ τίς δουλειὲς αὐτὲς καὶ τὸν ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὸν εὐθὺ δρόμο, στὸ τέλος, ἀφοῦ τὸν ἀνέβασαν στὸ βουνό, τὸν ἀνακήρυξαν ἀπὸ κοινοῦ λήσταρχο, ἐπειδὴ ὑπερεῖχε καὶ στὸ ἀνάστημα καὶ στὴ δύναμη, καὶ ἔκαναν πράγματα φοβερά, ἔχοντας ὀρητήριον καὶ κρυσφήγετον τὸ ἴδιον τὸ βουνό.

Ὅταν λοιπὸν πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια, ἐπανερχόμενος ὁ Ἀπόστολος, εἶπε στὸν ἐπίσκοπον μπροστὰ σὲ ὅλους· Φέρε μου αὐτὸ ποὺ σοῦ ἐμπιστεύθηκα γιὰ φύλαξιν μὲ μάρτυρα τὸν Θεὸ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν». Ὁ ἐπίσκοπος δοκίμασε ἐκπληξῆ νομίζοντας ὅτι τοῦ ζητοῦσε κάποια χρήματα ποὺ τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ γιὰ φύλαξιν, καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ πεῖ. Τότε ὁ Ἰωάννης, βλέποντάς τον νὰ βρίσκεται σὲ ἀμηχανία, εἶπε πάλι σ' αὐτόν· «Ἐπίσκοπε, φέρε μου ἐκεῖνον τὸν νεαρό, τὸν ὁποῖο σοῦ ἐμπιστεύθηκα σὲ σένα τὸν ἐπίσκοπον». Ἐκεῖνος τότε, ἀκούοντας νεαρό, στέναξε βαθειά, καὶ μὲ δάκρυα ἀποκρίθηκε στὸν Ἰωάννη. «Ἐκεῖνος πέθανε». Καὶ ὁ Ἰωάννης εἶπε ἀμέσως· «Γιατί καὶ μὲ ποιὸν τρόπο». Καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἀπάντησε· «Τὸν ἀπευκτέον θάνατον τῆς ψυχῆς. Διότι κατάντησε πονηρὸς καὶ διεφθαρμένος καὶ βιαιότατος ληστής». Καὶ ὁ Ἰωάννης· «Ἐπίσκοπε, σὲ τοποθέτησα καλὸν φύλακα τοῦ παιδιοῦ». Ἀφοῦ εἶπε αὐτὰ καὶ ζήτησε ἓνα ἄλογο καὶ ὀδηγούς, πῆρε τὸν δρόμον ποὺ ὀδηγοῦσε στὸ κρυσφήγετον τῶν ληστῶν, καὶ προχωροῦσε ἔφιππος ὅπως ἦταν, θέλοντας νὰ ἐπαναφέρει πίσω τὸ χαμένο πρόβατον. Καὶ ὅταν ἔφτασε στὸ βουνό, συνελήφθη ἀπὸ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν ληστῶν χωρὶς νὰ φέρει ἀντίσταση καὶ μὴ λέγοντας τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον τοῦτο· «Πηγαίνετε με στὸν ἀρχηγό σας». Ὁ λήσταρχος ὅμως, μόλις εἶδε τὸν Ἰωάννη νὰ ἔρχεται, ὅπως στεκόταν προετοιμασμένος καὶ ὀπλισμένος, μαζὶ μὲ τὰ παρᾶσημα τῆς ληστείας, ἔφυγε τρέχοντας. Ὁ Ἰωάννης τότε, σὰν νὰ λησμόνησε τὰ γερατεῖά του καὶ ὅλη τὴν ἄλλη κούραση ἀπὸ τὴν

ἄλλου τοῦ ἀπὸ τῆς πορείας καμάτου, τὸν ὑποφεύγοντα κατεδίω-
 κε, κράζων μεγάλα καὶ λέγων· «Στῆθι, τέκνον, μὴ φοβοῦ. Τί με
 φεύγεις τὸν σὸν πατέρα; Τί μοι κόπους παρέχεις; Οἴκτιρόν με τὸν
 γέροντα, ἔχεις ἐλπίδα σωτηρίας· ἐγὼ ὑπὲρ σοῦ τὴν ψυχὴν μου θή-
 5 σω, ὡς ὁ Κύριος ὑπὲρ ἡμῶν. Μόνον στῆθι, τέκνον, πιστεύων ὅτι ὁ
 Χριστός με ἀπέστειλε τὴν σωτηρίαν σοι δι' ἐμοῦ προμηθούμενος.
 Ἐπ' ἐμὲ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν σου, ἐπ' ἐμὲ τὸ αἷμα τῶν ἀπὸ
 σοῦ ἀδίκως ἀναιρεθέντων». Ταῦτα ἀκούων ὁ ἀποτρέχων νεανί-
 σκος, ἔστη ρίψας τὰ ὄπλα καὶ πρόσσεισι τῷ Ἰωάννῃ, τρέμων ὁμοῦ
 10 καὶ κλαίων σφοδρῶς, ὡς μὴδὲ φθέγγεσθαι ὑπὸ τῶν δακρυῶν ἰσχύ-
 ει, μάλιστα τῷ ἐκ τοῦ πένθους λυγμῷ τῆς φωνῆς ἐπικοπτομένης.
 Ὁ δὲ Ἰωάννης θαρρεῖν αὐτῷ, παρακελευόμενος καὶ χρηστὰ προσ-
 δοκᾶν, εἰς πληροφορίαν ὧν τε λείαν παραθαρρύνων αὐτόν, ἔλεγε
 μὴ ἀπογινώσκειν τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν· κατεφ' ἔλει τὴν δεξιὰν αὐ-
 15 τοῦ χεῖρα, ἔτι αὐτὴν ἡμαγμένην λαβῶν, ὡς ἤδη καθαρθεῖσαν τοῖς
 δάκρυσιν· ὃν καὶ διορθούμενος ταῖς διδασκαλίαις καὶ τοῦ πτώμα-
 τος ἀνιστῶν, οὐ πρότερον ἀπέστη τὰ πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ διόρθω-
 σιν τοῦ ἀποστάντος ἐπινοῶν, ἕως αὐτόν πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνή-
 γαγε· πᾶσι τοῖς μετέπειτα, τὸ περὶ τὸν νεώτερον ἐκεῖνον γεγενημέ-
 20 νον μετανοίας εὐλικρινοῦς ὑπόδειγμα περιλιμπάντων, καὶ τῆς ἐπι-
 ζομένης ἀναστάσεως τὸ μυστήριον τρανῶς ὑπογράφων.

Μαρτυρεῖ μου τῷ λόγῳ τῆς μετανοίας καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ Δεσπο-
 τικοῦ σταυροῦ ληστής, ρήματι μόνῳ τὸν παράδεισον μισθὸν λα-
 βῶν ἄξιον τῆς πρὸς τὸν Δεσπότην εὐγνωμοσύνης. Μαρτυρήσει
 25 καὶ ἕτερος ληστής κατὰ τοὺς χρόνους Μαυρικίου τοῦ εὐσεβοῦς
 βασιλέως γεγονώς, ὡς μυρίους ἐργαζόμενος φόνους, ὡς σχεδὸν
 καὶ τὰς κατὰ τὴν Θράκην ἀβάτους ποιεῖν ὁδούς. Ἐπεὶ ἐν γὰρ τῶν
 ταύτης ὀρέων οἰκῶν, τοὺς παριόντας ἐλήστευε. Διὰ τίνος οὖν τῶν
 οἰκείων τῷ βασιλεῖ ἐπὶ τοῦτο αὐτὸ ἐξαποσταλέντος, τὰ ληστρικά
 30 ὄπλα ρίψας πεισθείς, καὶ ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν, ἐπεὶ καὶ εἰς ὄψιν
 ἦλθε τοῦ βασιλέως, φιланθρωπίας ἔτυχε ἅμα καὶ δεξιῶσεως παρ'
 αὐτοῦ Ἡμερῶν ὀλίγων αὐτῷ χρόνος ἀναμετρεῖται τρυφῶν τινος

πορεία, ἄρχισε νά καταδιώκει αὐτὸν ποὺ ἔφευγε, φωνάζοντας δυνατὰ καὶ λέγοντας· «Στάσου, παιδί μου, μὴ φοβᾶσαι. Γιατὶ φεύγεις μακριὰ ἀπὸ τὸν πατέρα σου; Γιατὶ μὲ ταλαιπωρεῖς; Λυπήσου με τὸν γέροντα· ἔχεις ἐλπίδα σωτηρίας, ἐγὼ θά θυσιάσω τὴ ζωὴ μου γιὰ σένα, ὅπως ἔκανε ὁ Κύριος γιὰ μᾶς. Μόνο στάσου, παιδί μου, πιστεύοντας ὅτι μὲ ἔστειλε ὁ Χριστός, φροντίζοντας γιὰ τὴ σωτηρία σου μέσω ἐμοῦ. Ἔφησε τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν σου σὲ μένα, ἃς πέσει ἐπάνω μου τὸ αἷμα αὐτῶν ποὺ σκοτώθηκαν ἄδικα». Ἀκούοντάς τα αὐτὰ ὁ νεαρὸς ποὺ ἔτρεχε, στάθηκε, ἔρριξε τὰ ὄπλα του καὶ πλησίασε τὸν Ἰωάννη τρέμοντας καὶ κλαίοντας δυνατὰ, ἔτσι ποὺ δὲν μποροῦσε ἀπὸ τὰ δάκρυα νὰ πεῖ τίποτε, ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς λυγμοὺς τοῦ πένθους τοῦ ἢ φωνὴ διακοπτόταν. Ὁ Ἰωάννης ὁμως, προτρέποντάς τον νὰ πάρει θάρρος καὶ νὰ περιμένει ἀγαθὰ, καὶ σὲ ἐπιβεβαίωση αὐτῶν μὲ τὰ ὅποια τὸν ἐνθάρρυνε, τοῦ ἔλεγε νὰ μὴ ἀπελπίζεται, καὶ τοῦ φιλοῦσε τὸ δεξιὸ χέρι του, ποὺ τὸ εἶχε πιάσει ἐνῶ ἦταν ἀκόμα αἱματοβαμμένο, καὶ καθαρίστηκε μὲ τὰ δάκρυα. Διορθώνοντάς τον ἔτσι μὲ τὴ διδασκαλία καὶ σηκώνοντάς τον ἀπὸ τὴν πτώση του, δὲν ἀναχώρησε, ἀλλὰ σκεφτόταν πῶς θὰ ἐπιστρέψει καὶ θὰ διορθώσει τὸν ἀποστάτη, μέχρι ποὺ τὸν ἐπανέφερε πάλι στὴν Ἐκκλησία, ἀφήνοντάς τον στοὺς μεταγενέστερους ὑπόδειγμα εἰλικρινοῦς μετάνοιας, καὶ δίνοντας μιὰ περίτρανη ἀπόδειξη τοῦ μυστηρίου τῆς ἀναστάσεως.

Βεβαιώνει τὸν λόγο μου γιὰ τὴ μετάνοια καὶ ὁ ληστής κατὰ τὴ σταύρωση τοῦ Κυρίου, ὁ ὅποιος ληστής μόνο μὲ ἓνα λόγο κέρδισε τὸν παράδεισο, ὡς ἀνταμοιβή του ἀξία τῆς εὐγνωμοσύνης του πρὸς τὸν Κύριο. Ἀλλὰ τὸν βεβαιώνει καὶ ἄλλος ληστής ποὺ ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ εὐσεβοῦς βασιλιᾶ Μαυρικίου, ποὺ εἶχε κάνει μύριους φόνους, σὲ σημεῖο ποὺ καὶ τοὺς δρόμους τῆς Θράκης νὰ τοὺς κάνει ἀδιάβατους. Γιατὶ, ἔχοντας τὸ χρυσφήγετό του σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ βουνά της, λήστευε τοὺς περαστικούς. Αὐτὸς ὁ ληστής μέσω κάποιου ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ βασιλιᾶ, ποὺ στάλθηκε ἐπὶ τοῦτο, πείστηκε νὰ πετάξει τὰ ὄπλα καὶ νὰ πάει σ' αὐτόν, καὶ ὅταν ἦρθε στὸν βασιλιᾶ βρῆκε κοντὰ του φιλανθρωπία καὶ ὑποδοχή. Ἀφοῦ πέρασε λίγων ἡμερῶν χρόνο μὲ ἀπολαύσεις καὶ δωρεές βασιλικές, προσβλή-

βασιλικὰς δωρεὰς· καὶ δὴ νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ τῷ τοῦ Σαμ-
 ψῶν ἀνακλίνεται ἰατρείῳ. Εἶτα ὡς εἶδεν ἑαυτὸν ὑπὸ τῆς περιε-
 χούσης ἀρρωστίας κατατεινόμενον, θάνατον τῇ σφοδρότητι ἀπει-
 λούσης καὶ ἔξοδον τῆς παρούσης ζωῆς, εὐθύς τρέπεται πρὸς
 5 μετάνοιαν, καὶ θερμοῖς τοῖς δάκρυσιν ἀρξάμενος ἐξομολογεῖσθαι,
 συγχώρησιν τῶν αὐτῷ πεπραγμένων ἠτεῖτο, τοιαῦτα πρὸς τὸν
 Θεὸν ἐντυγχάνων καὶ λέγων· «Οὐ ζητῶ, Δέσποτα, ἀλλότριον ὧν
 οὐκ οἶδας ποιεῖν. Ὡς τὸν πρὸ ἐμοῦ ληστήν δι' ἐξομολογήσεως
 ἔσωσας, οὕτω καὶ σῶσαι, σπλαγχνίσθητι, δεξάμενος τὸν εἰς
 10 αὐτὴν τὴν ἔξοδον ποιούμενον κλαυθμόν. Ὡς τοῖς περὶ τὴν ἐνδε-
 κάτην ὥραν συνέγνωσ μηδὲν ἄξιον ἐργασαμένοις, οὕτω καὶ μοι
 σύγνωθι τῷ πολλά σοι καὶ ἄμετρα ἐπταικότι· μόνα ἔχων εἰς παρά-
 κλησιν τῆς σῆς ἐμφύτου φιλανθρωπίας, τὰ ἐπιχεόμενά μοι ταῦτα
 ὀλίγα καὶ πικρὰ δάκρυα. Οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι πλέον ποιεῖν οἱ ἀπαι-
 15 τοῦντες τὴν ψυχὴν συγχωροῦσιν. Ἀλλὰ μὴ ἀνανεύσης τὴν χάριν,
 μηδὲ ἀναβάλλης σου τὴν χρηστότητα, ἣν αἰεὶ ἐπιδείκνυσαι πρὸς
 τοὺς τὰ ὅμοια ἐμοὶ ἐπταικότας ἁμαρτωλοὺς. Πρὸς ἐσπέραν ἤδη
 κατελήφθην ὑπὸ τῶν πολλῶν μου ἀνομιῶν. Μὴ οὖν ἀποστραφῆς
 με, τὸν ἐκ ψυχῆς σοι μετανοοῦντα, ἀλλ' ὡς προσεδέξω Πέτρον
 20 πικρῶς σοι κλαύσαντα, οὕτω καὶ πρόσδεξαι, μετὰ τῆς ὁμοίας
 ἐκείνῳ γνώμης, τὸν φιλάνθρωπόν σε Θεὸν ἱκετεύοντα, ἐπιβάλλων
 τῷ σπόγγῳ τῆς σῆς εὐσπλαγχνίας πρὸς ἐξάλειψιν παντελῆ τῶν
 πολλῶν μου ἁμαρτιῶν».

Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων ταῖς ἐξοδίαις ὥραις ὁ ληστής ἐξο-
 25 μολογούμενος καὶ τὰ δάκρυα οἷς ἰλεούμενος τὸν Θεόν, ἑαυτὸν
 περιέρρει, τῷ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς περικαλύμματι ἀπομάσσων,
 παρέδωκε τὸ πνεῦμα, ὡς ὕστερον παρὰ τῶν συμπαρακειμένων
 αὐτῷ ἀκριβῶς ὁ τοιοῦτος θάνατος διεγνώσθη. Ὁ δὲ φιλάνθρω-
 πος Θεὸς καὶ Σωτὴρ τοῦ γένους ἡμῶν, κηδόμενος τῶν εἰς βάθος
 30 ἐλθόντων κακῶν καὶ ἀπογινωσκόντων τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν, ὡς
 ἂν ἔχειν ἀκούοντες καὶ ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ ληστοῦ ὠφελεῖσθαι,

θηκε ἀπὸ φοβερὴ ἀρρώστια καὶ μπῆκε στὸ νοσοκομεῖο τοῦ Σαμψών. Ἐπειτα, βλέποντας τὸν ἑαυτὸ του νὰ καταβάλλεται ἀπὸ τὴν ἀρρώστια ποὺ τὸν κατεῖχε, ἡ ὁποία μὲ τὴν ἐπιμονή της τὸν ἀπειλοῦσε μὲ θάνατο καὶ ἔξοδο ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ, ἀμέσως στράφηκε σὲ μετάνοια, καὶ μὲ καυτὰ δάκρυα ἄρχισε νὰ ἔξομολογεῖται ζητώντας συγχώρηση τῶν πράξεών του, λέγοντας στὸν Θεὸ τὰ ἑξῆς: «Δὲν ζητῶ, Δέσποτα, κάτι παράξενο, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δὲν συνηθίζεις νὰ κάνεις. Ὅπως ἔσωσες τὸν πρὶν ἀπὸ μένα ληστή μὲ τὴν ἔξομολόγηση, ἔτσι σῶσε καὶ ἐμένα· σπλαγχνίσου με δεχόμενος τὸ κλάμα ποὺ κάνω κατὰ τὴν ἔξοδό μου ἀπὸ τὴ ζωὴ. Ὅπως συγχώρησες ἐκείνους ποὺ ἐργάστηκαν τὴν ἐνδέκατη ὥρα⁷⁶, χωρὶς νὰ κάνουν κάτι ἀντάξιο, ἔτσι συγχώρησε καὶ ἐμένα, ὁ ὁποῖος σοῦ ἔκανα πολλὰ καὶ ἀμέτρητα ἁμαρτήματα, καὶ ἔχω σὰν παράκληση τῆς ἔμφυτης φιλανθρωπίας σου αὐτὰ τὰ λίγα πικρὰ μου δάκρυα. Γιατὶ τίποτε ἄλλο περισσότερο δὲν ἐπιτρέπουν αὐτοὶ πρὸς τὴν ψυχὴ μου. Ἄλλὰ νὰ μὴ μοῦ ἀρνηθεῖς τὴν χάρη, οὔτε νὰ ἀναβάλλεις τὴν ἀγαθότητα ποὺ δείχνεις πάντοτε στοὺς ἁμαρτωλοὺς ποὺ ἔχουν ἁμαρτήσῃ σὰν ἐμένα. Ἦδη ἔφτασα πρὸς τὴ δύση τῆς ζωῆς μου ἀπὸ τὶς πολλές μου ἁμαρτίες. Μὴ ἀποστραφεῖς λοιπὸν ἐμένα ποὺ μετανοῶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου σὲ σένα, ἀλλὰ, ὅπως δέχθηκες τὸν Πέτρο ποὺ ἔκλαψε πικρὰ, ἔτσι δέξου καὶ ἐμένα μαζὶ μὲ τὴν ὅμοια μὲ τὴ δική του διάθεση, ὁ ὁποῖος ἱκετεύω ἐσένα τὸν φιλάνθρωπο Θεό, ἀναθέτοντας στὸ σφουγγάρι τῆς εὐσπλαγχνίας σου τὴν ἀπάλειψη τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν μου.

Καὶ καθὼς ὁ ληστής σ' αὐτὲς τὶς τελευταῖες του ὥρες ἔλεγε αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀκόμα ἔξομολογοῦμενος, καὶ τὰ δάκρυα μὲ τὰ ὁποῖα προσπαθοῦσε νὰ ἀποσπάσει τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ τὸν περιέλουζαν καὶ τὰ σκούπιζε μὲ τὸ κάλυμμα τοῦ κεφαλοῦ του, παρέδωσε τὸ πνεῦμα, ὅπως διαπιστώθηκε ἀργότερα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἦταν δίπλα του ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ θάνατός του. Καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς καὶ Σωτῆρας τοῦ γένους μας, φροντίζοντας γι' αὐτοὺς ποὺ ἔφτασαν στὸ βάθος τῶν κακῶν καὶ ἔχουν ἀπελπιστεῖ γιὰ τὴ σωτηρία τους, γιὰ νὰ τὰ ἀκούσουν ὅπως ἔγιναν καὶ νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὸν θάνατο

76. Ματθ. 20, 9.

καὶ τὴν ἐπιστροφὴν μὴ ἀπογινώσκειν, ἰατρὸν τινα εὐλαβείᾳ συ-
 ζῶντα ἰδεῖν οἰκονομεῖ κατὰ τοὺς ὕπνους ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ καθ' ἣν
 καὶ ὁ ληστής ἐτελεύτησεν, Αἰθίοπας ἐλθόντας πρὸς αὐτόν, καὶ οἷς
 ἐπεφέροντο χάρταις ἐγγράφοις, τὰ αὐτῶ ἡμαρτημένα πάντα ἐπι-
 5 δεικνύοντας Ἐδίδου δὲ τῶ ταῦτα θεωροῦντι τὸ ὄναρ καὶ δύο τι-
 νὰς φωτοειδεῖς ἄνδρας ὄραν, πρὸς οὓς καὶ τοὺς Αἰθίοπας ἐκεί-
 νους, τοὺς ἐπιφερομένους χάρτας ἐπιδεικνῦναι, καὶ βούλεσθαι
 μεθ' ἑαυτῶν λαμβάνειν τὸν ληστήν· τοὺς δὲ φωτεινοὺς ἄνδρας τῶν
 ἄλλων ἀποροῦντας, ζητεῖν ἐν ἧ κατέκειτο κλίνη, εἴ πως εὕρωσί τι
 10 καὶ αὐτοί, πρὸς τὴν τῶν Αἰθίοπων ἀποτροπὴν· οἱ καὶ εὐρόντες τὸ
 τῆς κεφαλῆς τοῦ ληστοῦ περικάλυμμα πλήρες ἔτι δακρῶν ὧν ἐξέ-
 χεε μετανοῶν ἐν τῶ μέλλειν αὐτὸν τελευτᾶν, τοῦτο καὶ τὴν φιλαν-
 θρωπίαν τοῦ Θεοῦ θαλόντες εἰς τὴν μίαν πλάστιγγα τῆς τρυτάνης,
 ἧ καὶ διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν εἰς τὸ ἀντισταθμίζεσθαι, καὶ τοῖς τιθεμέ-
 15 νοις βαρύνεσθαι, ἐφ' ὕψους ἤρετο καὶ ἀνεκουφίζετο· καὶ γὰρ τὴν
 ἑτέραν οἱ Αἰθίοπες τοῖς ἐγγράφοις εἶχον πεπληρωμένην καὶ κα-
 θελκομένην εἰς ἔδαφος «Νικᾶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ», ἐν με-
 γάλῃ φωνῇ ἐξεβόησαν· καὶ εὐθύς οἱ μὲν Αἰθίοπες κατησχυμμένοι
 ὑπέστρεφον, οἱ δὲ τοῦ φωτὸς ἄγγελοι, λαβόντες τὴν ψυχὴν τοῦ λη-
 20 στοῦ, εἰς οὐρανοὺς μεθ' ἑαυτῶν συνανήγαγον.

Ταῦτα ὁ εἰρημένος ἰατρὸς ὄναρ ἰδὼν, εὐθέως ἀναστὰς ὡς εἶχε
 τάχους ἔρχεται εἰς τὸ νοσοκομεῖον καὶ προσεγγίσας τῇ κλίνῃ τοῦ
 ληστοῦ, αὐτὸν μὲν εὐρίσκει ἤδη ἐκπνεύσαντα, τὸ δὲ περικάλυμμα
 παρὰ τὴν κλίνην ὄρα κείμενον διάβροχον ὄλον ἐκ τῶν δακρῶν
 25 καὶ δὴ μαθὼν παρὰ τῶν πλησίον κατακειμένων ἀσθενῶν τοῦ θα-
 νάτου τὸν τρόπον, τὴν μετάνοιαν, αὐτὰ τὰ ρήματα ἃ πρὸς Θεὸν
 ἐξομολογούμενος ἔλεγεν, ἅπεισι πρὸς τὸν εὐσεβῆ καὶ πιστότατον
 βασιλέα, ἔχων ἐπὶ χειρᾶς τὸ περικλυσθὲν κεφαλόδεσμον τῆς μετα-
 νοίας τοῖς δάκρυσιν· καὶ ἐπιδεικνὺς αὐτῶ τὸ ἐπιφερόμενον, καὶ διη-
 30 γούμενος ἅπερ κατὰ τοὺς ὕπνους ἐθεάσατο καὶ ἅπερ μαθεῖν ἴσχυ-
 σεν, «Εὐχαριστοῦμεν τῶ Θεῶ», λέγων, «εὐσεδέστατε βασιλεῦ, ὅτι
 ἀκούοντες ληστήν σωθέντα δι' ἐξομολογήσεως ἐπὶ τοῦ σταυροῦ
 παρὰ τοῦ οὐρανίου βασιλέως, νῦν εἶδομεν ἐπὶ σοῦ τοῦ ἐπιγείου
 βασιλέως ληστήν ἕτερον σεσωσμένον δι' ἐξομολογήσεως ἴσης καὶ
 35 μετανοίας».

ληστή, καὶ νὰ μὴ παραιτοῦνται ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή τους, φρόντισε, ὥστε κάποιος γιατρὸς εὐσεβῆς νὰ δεῖ στὸν ὕπνο του τὴ νύχτα ποὺ πέθανε ὁ ληστής, Αἰθίοπες νὰ ἔρχονται σ' αὐτὸν (τὸν ληστή) καὶ νὰ τοῦ δείχνουν γραμμένα χαρτιὰ στὰ ὁποῖα ἦταν γραμμένες ὅλες οἱ ἁμαρτίες του, καὶ νὰ θέλουν νὰ πάρουν μαζί τους τὸν ληστή. Ἐνῶ οἱ φωτεινοὶ ἄνδρες, μὴ ἔχοντας τίποτε ἄλλο, ἔψαχναν στὸ κρεββάτι ποὺ βρισκόταν, μήπως βροῦν καὶ αὐτοὶ κάτι γιὰ νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς Αἰθίοπες. Αὐτοὶ λοιπὸν βρίσκοντας τὸ κάλλυμα τοῦ κεφαλιοῦ του ἀκόμα γεμάτο ἀπὸ τὰ δάκρυα ποὺ ἔχυνε μετανοώντας καθὼς πέθαινε, ἔβαλαν τὸ κάλυμμα αὐτὸ καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ στὴ μιὰ πλάστιγγα τῆς ζυγαριᾶς, ἢ ὁποῖα πλάστιγγα, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τίποτε γιὰ νὰ ἰσοφαρίσει καὶ νὰ βαρύνει μὲ αὐτὰ ποὺ τοποθετοῦνται, ἦταν σηκωμένη ψηλὰ, γιὰτὶ οἱ Αἰθίοπες τὴν ἄλλη πλάστιγγα τὴν εἶχαν γεμάτη μὲ τὰ ἔγγραφα καὶ ἦταν κατεβασμένη στὸ ἔδαφος. Τότε φώναξαν μὲ δυνατὴ φωνὴ οἱ λευκοὶ ἄνδρες: «Νικᾶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ», καὶ ἀμέσως οἱ Αἰθίοπες καταντροπιασμένοι ἔφυγαν, ἐνῶ οἱ φωτεινοὶ ἄγγελοι, παίρνοντας τὴν ψυχὴ τοῦ ληστή, τὴν ἔφεραν μαζί τους στοὺς οὐρανοὺς.

Μόλις ὁ γιατρὸς ποὺ προαναφέρθηκε τὰ εἶδε αὐτὰ, σηκώθηκε ὅσο γρήγορα μποροῦσε καὶ πῆγε στὸ νοσοκομεῖο, καὶ πλησιάζοντας τὸ κρεββάτι τοῦ ληστή, αὐτὸν βέβαια τὸν βρῆκε πεθαμένον, ἐνῶ τὸ κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ του δίπλα στὸ κρεββάτι κατάβρεκτο ἀπὸ τὰ δάκρυα, καὶ μαθαίνοντας ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς ποὺ ἦταν δίπλα του τὸν τρόπο τοῦ θανάτου του, τὴ μετάνοια, τὰ ἴδια τὰ λόγια του ποὺ ἔλεγε ἔξομολογούμενος στὸν Θεό, πῆγε στὸν εὐσεβῆ καὶ πολὺ πιστὸν βασιλιά, κρατώντας στὰ χέρια του τὸν βρεγμένο κεφαλόδεσμο μὲ τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας, καὶ δείχνοντάς τον σ' αὐτόν, διηγήθηκε τὰ ὅσα εἶδε στὸν ὕπνο του καὶ αὐτὰ ποὺ μπόρεσε νὰ μάθει, λέγοντας: «Εὐχαριστοῦμε τὸν Θεό, εὐσεβέστατε βασιλιά, γιὰτὶ ἀκούσαμε, ὅτι ληστής σώθηκε μὲ ἔξομολόγηση πάνω στὸν σταυρὸ ἀπὸ τὸν οὐράνιο Βασιλιά⁷⁷, τώρα, κατὰ τὴ δική σου βασιλεία, εἶδαμε καὶ ἄλλον ληστή νὰ σώζεται μὲ ἴδια ἔξομολόγηση καὶ μετάνοια.

77. Λουκᾶ 23, 43.

Ταῦτα μὴ μόνον ἀκούωμεν ἀπλῶς, ἀγαπητοί, ἀλλὰ καὶ
 πιστεύωμεν ἀληθῆ εἶναι· μᾶλλον δὲ μὴ μόνον ἀκούωμεν, ἀλλὰ καὶ
 προπαρασκευαζώμεθα πρὶν ἐπιστῆ τὸ τέλος, προφθάνοντες τὸ
 πρόσωπον τοῦ Θεοῦ δι' ἐπιστροφῆς καὶ ἀληθοῦς μετανοίας, δι'
 5 ἐξομολογήσεως ἀπὸ συντετριμμένης καρδίας κατασκευαζομένης,
 διὰ στεναγμῶν ἐκ βάθους ἀναπεμπομένων, διὰ δακρῶν ἐξ ὀ-
 φθαλμῶν ἀενάως προχεομένων, δι' ἐλεημοσύνης μετὰ δαψιλείας
 σὺν εὐσεβείᾳ πρὸς τοὺς πένητας ἐπιδεικνυμένης, δι' ἐναρέτου ζω-
 ῆς καὶ πολιτείας θεοφιλοῦς καὶ θίου ἠκριδωμένου. Καλὸν γὰρ τὸ
 10 προεντρεπίζεσθαι καὶ προετοιμάζειν τὰ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας
 ἐφόδια, καὶ μὴ λέγωμεν ὅτι τότε μετανοήσομεν, ὅτε μέλλομεν ἐξιέ-
 ναι τοῦ θίου. Ἄδηλον γὰρ εἰ πρὸς τοὺς οἰκείους ἡμῶν κἂν τὰ τε-
 λευταῖα ἰσχύσομεν ἐπιφθέγξασθαι ρήματα ὑπὸ τοῦ κατεπείγον-
 τος προαρπαζόμενοι. Πόσοι, εἰπέ μοι, ἐξαίφνης γεγονότες ἀνά-
 15 παστοι, οὔτε δακρύσαι, οὔτε διαθέσθαι τι τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἠδυν-
 νήθησαν; Τίς δὲ καὶ ἐγγνώμενος ἢ θεβαιῶν, ὅτι ὅλως τότε μετα-
 νοήσας συγχωρηθήσῃ, ἢ τὴν ὁμοίαν τῷ ληστῇ μετάνοιαν ἐπι-
 δείξῃ, ἢ τοσαῦτα δάκρυα ἔξεις, ὅσα ἐκεῖνος προσήγαγε; Διὸ μὴ
 περιμένωμεν τὴν ἐν τῷ θανάτῳ κατηναγκασμένην μετάνοιαν·
 20 ἄδηλον γὰρ εἰ καὶ τῆς τοιαύτης γενώμεθα κύριοι· ἀλλ' ἕως ὃ θίος
 ἔστι, ἕως τὸ στάδιον πρόκειται, ἕως ἔτι τὸ ζῆν ἔχομεν, ἕως οὐκ ἐφί-
 σταται ἡ τομῆ, προφθάσωμεν ἐξιλεούμενοι τὸν ἀπροσωπόληπτον
 Δικαστήν, ἵνα καὶ ἐνταῦθα τὴν παρ' αὐτοῦ ροπήν ἐπισπασώμεθα,
 καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν εὐροίμεν αὐτὸν εὐμενῶς ἡμῖν ἐπι-
 25 βλέποντα, καὶ τῆς ἐπηγγελμένης βασιλείας καταξιοῦντα μετὰ
 πάντων τῶν ἀγίων, ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ
 ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

Αυτά, ἀγαπητοί μου, ὄχι μόνο νὰ τὰ ἀκοῦμε, ἀλλὰ καὶ νὰ πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἀληθινὰ. Ἡ, καλύτερα, ὄχι μόνο νὰ τὰ ἀκοῦμε, ἀλλὰ καὶ νὰ προετοιμαζόμαστε πρὶν ἔρθῃ τὸ τέλος, προφθάνοντας τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ μὲ ἐπιστροφή καὶ ἀληθινὴ μετάνοια, ἣ ὅποια ἐπιτυγχάνεται μὲ ἔξομολόγησι καὶ ταπεινωμένη καρδιά, μὲ στεναγμούς πού βγαίνουν μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς, μὲ δάκρυα ποῦ χύνονται συνεχῶς ἀπὸ τὰ μάτια, μὲ μεγαλόδωρη ἔλεημοσύνη πού μὲ εὐσέβεια δίνεται στοὺς φτωχοὺς, μὲ ἐνάρετη ζωὴ καὶ συμπεριφορὰ πού εἶναι ἀγαπητὴ στὸν Θεὸ καὶ καθαρὸ βίο. Γιατὶ εἶναι καλὸ νὰ προετοιμαζόμαστε καὶ νὰ προετοιμάζουμε τὰ ἐφόδια τῆς ἀναχώρησής μας ἀπὸ ἐδῶ, καὶ νὰ μὴ λέμε, ὅτι τότε θὰ μετανοήσουμε, ὅταν πρόκειται νὰ φύγουμε ἀπὸ τὴ ζωὴ. Γιατὶ εἶναι ἄγνωστο ἂν θὰ μπορέσουμε νὰ ποῦμε στοὺς δικούς μας καὶ τὰ τελευταῖα ἔστω λόγια, καθὼς θὰ ἀρπαζόμαστε ἀπὸ αὐτὸν πού βιάζεται. Πόσοι, πές μου, ἀρπάχτηκαν ξαφνικὰ καὶ δὲν μπόρεσαν οὔτε νὰ δακρῦσουν, οὔτε νὰ διευθετήσουν κάτι ἀπὸ τὰ δικὰ τους; Καὶ ποιὸς ἐγγυᾶται ἢ βεβαιώνει, ὅτι γενικὰ μετανοώντας τότε θὰ συγχωρηθεῖς, ἢ ὅτι θὰ δείξεις τὴν ἴδια μὲ τὸν ληστὴ μετάνοια, ἢ θὰ ἔχεις τόσα πολλὰ δάκρυα, ὅσα πρόσφερε ἐκεῖνος; Γι' αὐτὸ ἄς μὴ περιμένουμε τὴν ἀναγκαστικὴ μετάνοια τοῦ θανάτου. Γιατὶ εἶναι ἄγνωστο ἂν θὰ μπορέσουμε νὰ γίνουμε κύριοι καὶ αὐτῆς. Ἀλλὰ ἐνόσω εἴμαστε στὴ ζωὴ, ἐνόσω ὑπάρχει τὸ στάδιο, ἐνόσω ἔχουμε ἀκόμα ζωὴ, ἐνόσω ἀκόμα δὲν ἦρθε τὸ κόψιμο, ἄς προφθάσουμε νὰ ἐξευμενίσουμε τὸν ἀμερόληπτο Δικαστή, ὥστε καὶ ἐδῶ νὰ ἀποσπάσουμε τὴν εὐνοιά του, καὶ στὴν μέλλουσα ζωὴ νὰ τὸν βροῦμε νὰ μᾶς βλέπει μὲ εὐμένεια καὶ νὰ μᾶς καταξιώνει καὶ τὴ βασιλεία πού μᾶς ὑποσχέθηκε μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἀγίους, γιατί σ' αὐτὸν πρέπει ἢ δόξα, μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΚ ΤΟΥ «ΚΑΤ ΕΙΚΟΝΑ»

Οὐ μίαν τινὰ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν κέκτηται, ἀλλὰ καὶ δευτέ-
ραν καὶ τρίτην καὶ τετάρτην καὶ πέμπτην, ἐξεικονίζων ὥσπερ ἐν
ἐσόπτρῳ τινὶ καὶ σκιαγραφίᾳ φυσικῇ, οὐ τυπικῇ, τῆς τρισυμποστά-
του Θεότητος τὸ μυστήριον, οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνανθρωπή-
5 σιν τοῦ ἐνὸς τῆς αὐτῆς Τριάδος Θεοῦ Λόγου, σαφῶς προδιαγρά-
φω· καὶ τάχα κατ' εἰκόνα μὲν ἐστὶ γυμνὴ ἢ ψυχὴ τῆς γυμνῆς θεό-
τητος, καθ' ὁμοίωσιν δὲ τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως, τὸ σύνθετον
ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Μᾶλλον δὲ πάλιν ἐπ' αὐτὴν τοῦ
λόγου τὴν ἀρχὴν ἀναδράμωμεν, ἐκεῖθεν ὥσπερ ἐκ τινος πηγῆς
10 πρῶτον ζητοῦντες, τό, τί δήποτε μὴ καθ' ὁμοιότητα τῶν λοιπῶν
λογικῶν, ἤγουν τῶν ἀγγέλων, ἢ πάλιν κατ' ἰσότητα τῶν ἐμψύχων
ζώων ὁμοιοτρόπως τὰς προπατορικὰς καὶ κορυφαίας ἡμῶν ὁ Θε-
ὸς ὑποστάσεις, τοῦ Ἀδάμ, λέγω, καὶ τῆς Εὐᾶς, καὶ τοῦ προελθόν-
τος ἐξ αὐτῶν υἱοῦ, πεποιήκεν, ἀλλὰ τὸν μὲν Ἀδὰμ ἀναιτίως καὶ
15 ἀγεννήτως ὑπέστησε, τὸν δὲ δεύτερον αὐτοῦ ἄνθρωπον, τὸν υἱόν,
γεννητόν, τὴν δὲ Εὐᾶν, οὔτε γεννητῶς, οὔτε πάλιν ἀναιτίως, ἀλλὰ
ληπτῶς, ἤτοι ἐκπορευτῶς, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀναιτίου Ἀδάμ ἐξ-
ελθοῦσαν ἀρρήτως οὐσίωσεν καὶ μήπως ἄρα αἱ τρεῖς αὐταὶ τῶν
προγόνων κεφαλαί, πάσης τῆς ἀνθρωπότητος ὁμοούσιοι ὑποστά-
20 σεις, κατ' εἰκόνα τινά, ὡς καὶ Μεθοδίῳ δοκεῖ, τυπικῶς γέγοναν τῆς
ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, τοῦ μὲν ἀναιτίου καὶ ἀγεννήτου
Ἀδάμ τύπον καὶ εἰκόνα ἔχοντος τοῦ ἀναιτίου καὶ πάντων αἰτίου
παντοκράτορος Θεοῦ καὶ Πατρός, τοῦ δὲ γεννητοῦ αὐτοῦ υἱοῦ,
εἰκόνα προδιαγράφοντος τοῦ γεννητοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θε-
25 οῦ, τῆς δὲ ἐκπορευτῆς Εὐᾶς σημαινούσης τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος ἐκπορευτὴν ὑπόστασιν. Διὸ οὐδὲ ἐνεφύσησεν αὐτῇ ὁ Θεὸς
πνοὴν ζωῆς, διὰ τὸ τύπον αὐτὴν εἶναι τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος
πνοῆς καὶ ζωῆς, καὶ διὰ τὸ μέλλειν αὐτὴν δι' ἁγίου Πνεύματος

ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΟΓΟ «ΣΤΟ ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ»

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀποτελεῖ μόνο μιὰ εἰκόνα καὶ ὁμοίωση, ἀλλὰ καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ τέσσερες καὶ πέντε, ἀπεικονίζοντας, σὰν μέσα σὲ καθρέφτη καὶ ἀποτύπωμα φυσικὸ καὶ ὄχι τυπικὸ, τὸ μυστήριον τῆς τρισυπόστατης θεότητος. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ προδιαγράφοντας μὲ σαφήνεια τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ ἑνὸς Θεοῦ Λόγου τῆς Τριάδος. Καὶ μπορεῖ ἀκόμα ἢ γυμνὴ ψυχὴ νὰ εἶναι εἰκόνα τῆς γυμνῆς θεότητος, καὶ ἢ σύνθεση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός μας ὁμοίωση τῆς σάρκωσης τοῦ Λόγου. Ἀλλὰ ἄς γυρίσουμε καλύτερα πάλι στὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου, ἀναζητώντας ἀπὸ ἐκεῖ, σὰν ἀπὸ κάποια πηγὴ, γιατί ὁ Θεὸς δὲν ἔκανε τίς πρώτες προπατορικὲς ὑπάρξεις, ἐννοῶ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐὰ καὶ τὸν υἱὸ ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτούς, ὁμοίους μὲ τὰ λογικὰ ὄντα, δηλαδὴ τοὺς ἀγγέλους, ἢ ἴσους μὲ τὰ ἔμψυχα ζῶα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο, ἀλλὰ τὸν Ἀδὰμ τὸν ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ χωρὶς αἰτία καὶ γέννηση, τὸν δεύτερον ἄνθρωπον τοῦ, τὸν υἱόν, τὸν ἔκανε γεννητόν, καὶ τὴν Εὐὰ, οὔτε μὲ τρόπο γεννητόν, οὔτε καὶ χωρὶς αἰτία, ἀλλὰ τῆς ἔδωσε οὐσία (ὑπαρξὴ) μὲ τρόπο «ληπτόν», δηλαδὴ ἐκπορευτόν ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Ἀδὰμ, ἀπὸ τὴν ὁποία θῆκε κατὰ τρόπον ἀπερίγραπτον. Μῆπως λοιπὸν οἱ τρεῖς αὐτὲς κεφαλὲς τῶν προγόνων, ὁμοούσιες ὑποστάσεις τῆς ἀνθρωπότητος, ἔγιναν, ὅπως νομίζει καὶ ὁ Μεθόδιος, τυπικὰ σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἀναίτιος καὶ ἀγέννητος Ἀδὰμ ἀποτελεῖ τύπον καὶ εἰκόνα τοῦ ἀναίτιου καὶ αἰτίου ὄλων παντοκράτορα Θεοῦ καὶ Πατέρα, ὁ γεννητὸς υἱὸς τοῦ προεικονίζει τὴν εἰκόνα τοῦ γεννητοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἢ ἐκπορευτὴ Εὐὰ σημαίνει τὴν ἐκπορευτὴ ὑπόστασιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν φύσηξε σ' αὐτὴν ὁ Θεὸς πνοὴ ζωῆς, ἐπειδὴ αὐτὴ ἦταν τύπος τῆς πνοῆς καὶ ζωῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ

δέξασθαι Θεόν, τὸν ὄντως ὄντα πάντων πνοὴν καὶ ζωὴν. Ὅθεν καὶ ἔστιν ιδέσθαι καὶ θαυμάσαι, ὅτι ὁ μὲν ἀγέννητος Ἀδὰμ ἄλλον ἀγέννητον ἢ ἀναίτιον ἐν ἀνθρώποις οὐκ ἔσχεν ὅμοιον, ὥσπερ οὐδὲ ἢ ἐκπορευτὴ Εὐὰ, ὡς τύποι ἀληθεῖς ὑπάρχοντες τοῦ ἀγεννήτου
 5 Πατρὸς καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ὁ δὲ γεννητὸς Υἱὸς πάντας ἀνθρώπους, γεννητοὺς υἱοὺς ὄντας, ἀδελφοὺς ὁμοίως ἔσχεν ὡς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τυπικὴν ὑπάρχοντας Χριστοῦ τοῦ γεννητοῦ Υἱοῦ, ὃς ἐγένετο ἄνθρωπος, πρωτότοκος ἄνευ σπορᾶς ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. Εἰ δὲ μὴ οὕτω καὶ κατὰ τοῦτο τὸ κατ' εἰκόνα ταῦτα, τί
 10 δὴ ποτε μὴ τέσσαρες, δύο, ἢ πλείονες ὑποστάσεις τῶν προπατόρων γέγοναν, παρηλλαγμένας ἔχουσαι τὰς ὑποστατικὰς αὐτῶν ιδιότητας, λέγω δὴ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἐκπορευτὸν, ἀλλὰ τρεῖς καὶ μόνας; Οὐκοῦν ἔχεις τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τυπικὴν Τριάδα ἐν μονάδι, ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν.

15 Ἀκόλουθόν σε μαθεῖν καὶ μονάδα ἐν Τριάδι· πῶς δὲ τοῦτο καλῶς διαγνῶναι δυνήσῃ, ἄκουσόν τινος τῶν σοφῶν σοι παραινουῦντος καὶ λέγοντος· Εἰ βούλει γνῶναι Θεόν, προλαβὼν γνῶθι σαυτὸν, ἐκ τῆς σαυτοῦ, φησί, κατασκευῆς, ἐκ τῆς σαυτοῦ συνθέσεως, ἐκ τῶν ἐντὸς ἑαυτοῦ· εἴσιθι ὑποδύς ἐν σαυτῷ· διάβλεψον ἐν
 20 ἐσόπτρῳ τινὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἑαυτοῦ· διάκρινον τὴν ταύτης κατασκευὴν, καὶ ὄψῃ σαυτὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ τυγχάνοντα. Ἀνωνύμος σου γὰρ καὶ ἄγνωστος καὶ νοερὰ καὶ ἀθάνατος τῆς ψυχῆς ἢ οὐσία κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τυπικὴν τοῦ ἀωνύμου καὶ ἀγνωρίστου καὶ ἀθανάτου Θεοῦ καθέστηκεν· οὔτε γὰρ Θεοῦ,
 25 οὔτε ψυχῆς λογικῆς οὐσίαν ἔγνω τῶν ἐν αἰῶνί τις γεγενημένων ἀνθρώπων· ζωοποιὸς καὶ συστατικὴ καὶ προνοητικὴ ἢ ψυχὴ ὑπάρχει τῆς τετραστοίχου τοῦ σώματος φύσεως, κατ' εἰκόνα Θεοῦ τοῦ προνοητοῦ πάσης τῆς τετραπεράτου καὶ τῆς ἄνω κτίσεως. Διόπερ οὔτε τὸν τοῦ Θεοῦ τόπον ἔνθα κατοικεῖ, ἀλλὰ μόνον
 30 πιστεύομεν, ὅτι ἐν παντί ἔστιν· οὔτε μὴν τὸν τόπον τῆς ψυχῆς οἷ-

1. Ἀποτελούμενη ἀπὸ τέσσερα στοιχεῖα.

ἐπειδὴ ἐπρόκειτο αὐτὴ μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος νὰ δεχθεῖ τὸν Θεό, πὺ εἶναι πραγματικὰ πνοή καὶ ζωὴ ὄλων. Γι' αὐτὸ μπορούμε νὰ δοῦμε καὶ νὰ θαυμάσουμε, ὅτι ὁ ἀγέννητος Ἀδὰμ δὲν εἶχε ἄλλον ἀγέννητον ἢ ἀναίτιον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὅπως οὔτε ἡ ἐκπορευτὴ Εὐα, πὺ εἶναι ἀληθινοὶ τύποι τοῦ ἀγέννητου Πατέρα καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐνῶ ὁ Υἱός, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πὺ εἶναι υἱοὶ γεννητοί, τοὺς εἶχε ἐξίσου ἀδελφούς, ἐπειδὴ εἶναι τυπικὰ εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Χριστοῦ, τοῦ γεννητοῦ Υἱοῦ, ὁ ὁποῖος ἔγινε ἄνθρωπος πρωτότοκος, χωρὶς σπορά, μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν. Ἐὰν δὲν εἶναι ἔτσι, καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ αὐτὰ εἶναι κατ' εἰκόνα, τότε γιατί οἱ ὑποστάσεις τῶν προπατόρων δὲν ἔγιναν τέσσερις, ἢ δύο, ἢ περισσότερες, ἔχοντας διαφορετικὲς τίς ὑποστατικὲς ιδιότητες, ἐννοῶ τὸ ἀγέννητο καὶ τὸ γεννητὸ καὶ τὸ ἐκπορευτὸ, ἀλλὰ μόνο τρεῖς; Λοιπὸν ἔχεις στὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση, τυπικὴ τριάδα σὲ μονάδα, μὲ τρεῖς ὑποστάσεις.

Στὴ συνέχεια θὰ μάθεις καὶ γιὰ τὴν μονάδα σὲ Τριάδα. Μὲ ποιὸν τρόπο ὅμως θὰ μπορέσεις νὰ τὰ διακρίνεις καλά, ἄκουσε κάποιον ἀπὸ τοὺς σοφοὺς, ὁ ὁποῖος σὲ συμβουλεύει, λέγοντας. "Ἄν θέλεις νὰ μάθεις τὸν Θεό, γνώρισε πρῶτα τὸν ἑαυτὸ σου, ἀπὸ τὴ δική σου, λέγει, κατασκευή, ἀπὸ τὴ δική σου σύνθεση, ἀπὸ αὐτὰ πὺ ὑπάρχουν μέσα σου. Ἐμπα μὲ τρόπο μυστικὸ μέσα σου. Κοίταξε σὰν σὲ καθρέφτη στὴν ψυχὴ σου. Διάκρινε τὴν κατασκευὴ της, καὶ θὰ δεῖς τὸν ἑαυτὸ σου νὰ εἶναι καμωμένος κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ. Γιατί ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς σου εἶναι ἀνώδυμη καὶ ἄγνωστη καὶ νοερὴ καὶ ἀθάνατη, τυπικὴ εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ ἀνώδυμου καὶ ἀγνώριστου καὶ ἀθάνατου Θεοῦ, γιατί κανένας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πὺ ὑπῆρξαν στοὺς αἰῶνες, δὲν γνώρισε τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, οὔτε τῆς λογικῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ εἶναι ζωοποιὸς καὶ συνέχει καὶ προνοεῖ τὴν τετράστοιχη¹ φύση τοῦ σώματος, κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, πὺ εἶναι προνοητῆς ὅλης τῆς τετραπέρατης² καὶ τῆς οὐράνιας κτίσης. Γι' αὐτὸ οὔτε τὸν τόπο ὅπου κατοικεῖ ὁ Θεὸς γνωρίζουμε, ἀλλὰ μόνο τὸν πιστεύουμε, γιατί εἶναι παντοῦ. Οὔτε ὅμως καὶ τὸν τόπο στὸν ὁποῖο κατοικεῖ μέσα στὸ σῶμα μας ἢ ψυχὴ γνωρί-

2. Δηλαδή μὲ τέσσερα ἄκρα.

δαμεν ἔνθα οἰκεῖ ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ μόνον ἐπιστάμεθα, ὅτι ἐν τῷ παναγίῳ σώματί ἐστι καὶ ἐνεργεῖ.

Ἔχει σου καὶ ἕτερον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἢ ψυχῇ, λέγω δὴ τὸ ἕτερούσιον αὐτὴν εἶναι πάσης κτιστῆς φύσεως, τὸ δὲ πάντων
 5 παραδοξότερον τοῦ ἐν ἡμῖν κατ' εἰκόνα, ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι οὔτε τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως τοὺς λόγους, ἀνθρώπινος νοῦς κατασβεῖσαι δύναται, οὔτε τῆς ψυχικῆς ἡμῶν οὐσίας, πῶς εἰς ὑπαρξιν πέφυκέ τε καὶ παραγίνεται. Ἀλλ' ἄγε δὴ ἐπ' αὐτὸ τὸ κυριώτατον τοῦ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἔλθωμεν, ὅπως κατὰ τὰς ὑποσχέσεις δείξωμεν
 10 τὸ μοναδικὸν τῆς ἐν Τριάδι θεότητος ποῖον δέ ἐστι τοῦτο, εὐδὴλον ὅτι ἢ ἡμετέρα πάλιν ψυχῇ, καὶ ὁ ταύτης νοερὸς λόγος καὶ ὁ νοῦς, ὄντινα ὁ Ἀπόστολος πνεῦμα προσηγόρευσεν, ὅτε διακελεύεται ἀγίους ἡμᾶς εἶναι τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι. Ἀγέννητος μὲν γὰρ πάλιν ἐστὶν ἢ ψυχῇ καὶ ἀναίτιος εἰς τύπον τοῦ ἀγεν-
 15 νήτου καὶ ἀναιτίου Θεοῦ καὶ Πατρός, οὐκ ἀγέννητος δὲ ὁ νοερὸς αὐτῆς λόγος, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς γεννώμενος ἀρρήτως καὶ ἀοράτως, ἀνερμηνεύτως καὶ ἀπαθῶς, εἰς τύπον τοῦ γεννητοῦ Υἱοῦ· ὁ δὲ νοῦς οὐδὲ ἀναίτιός ἐστιν, οὐδὲ γεννητός, ἀλλ' ἐκπορευτός, πάντη διατρέχων, καὶ τὰ πάντα διασκοπῶν καὶ ἀοράτως ψηλαφῶν κατ'
 20 εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ παναγίου καὶ ἐκπορευτοῦ Πνεύματος. Περὶ οὗ εἴρηται, ὅτι τὸ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἔστιν ἐκπορευτὴ ἢ ψυχῇ, ἕως οὗ ἐστὶν ἐν τῷ σώματι· ἐπεὶ, εἰ ἐκπορευτὴ ἦν, ἄρα ἂν καθ' ὥραν ἀπεθνήσκομεν. Οὐκ ἔστιν ἀγέννητος ὁ λόγος ἡμῶν, ἐπεὶ ἄλογοί τινες καὶ κτηνώδεις ὑπῆρ-
 25 χομεν· τὸ δὲ παραδοξότερον τῶν παραδόξων τούτων ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι ψυχὴν μὲν ἀπλῆν τινα ἔχομεν, ὁμοίως καὶ νοῦν μοναδικὸν καὶ ἀσύνθετον, λόγον δὲ διπλοῦν, διπλῆν ἔχοντα τὸ αὐτὸ τὴν γέννησιν, καὶ ἓνα καὶ ἀμέριστον φυλαττόμενον. Γεννᾶται γὰρ ὁ λόγος ἐν τῇ καρδίᾳ, γέννησίν τινα ἀκατάληπτον καὶ ἀσώματον, καὶ μένει
 30 ἔνδον ἀγνώριστον, καὶ γεννᾶται δευτέραν γέννησιν τὴν σωματικὴν διὰ χειλέων, καὶ τότε τοῖς πᾶσι γνωρίζεται, τῆς δὲ γεννησάσης αὐτὸν ψυχῆς οὐ χωρίζεται, ἵνα διὰ τῶν δύο τοῦ λόγου ἡμῶν γεννήσεων, σαφῶς τὰς δύο τοῦ Θεοῦ Λόγου γεννήσεις κατ' εἰκόνα

ζουμε, ἀλλὰ μόνο γνωρίζουμε καλά, ὅτι βρίσκεται μέσα στο πανάγιο σῶμα καὶ ἐνεργεῖ.

Ἡ ψυχὴ σου ἔχει ἀκόμα καὶ ἄλλο ἓνα κατ' εἰκόνα Θεοῦ. Ἐννοῶ ὅτι εἶναι διαφορετικῆς οὐσίας ἀπὸ κάθε κτιστὴ φύση. Τὸ πιὸ παράδοξο ἀπὸ ὅλα στὸ κατ' εἰκόνα μας εἶναι τοῦτο, ὅτι οὔτε τοὺς λόγους τῆς ὑπαρξῆς τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ σβήσει τελείως ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, οὔτε πῶς ἦρθε στὴν ὑπαρξὴ καὶ πῶς ἔρχεται σὲ μᾶς ἢ οὐσία τῆς ψυχῆς μας. Ἀλλὰ ἐμπρός, ἄς ἔρθουμε τώρα στὸ πιὸ κύριο θέμα τοῦ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση, γιὰ νὰ ἀποδείξουμε, ὅπως ὑποσχεθήκαμε, τὴ μοναδικότητα τῆς Τριαδικῆς θεότητας. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτὸ, εἶναι φανερὸ πῶς εἶναι πάλι ἡ δική μας ψυχὴ, καὶ ὁ νοερὸς λόγος τῆς, καὶ ὁ νοῦς, τὸν ὁποῖο ὁ Ἀπόστολος ὀνόμασε πνεῦμα, ὅταν μᾶς προτρέπει νὰ γίνουμε ἅγιοι καὶ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα καὶ στὸ πνεῦμα³. Γιατί πάλι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀγέννητη καὶ ἀναίτια, κατὰ τὸν τύπο τοῦ ἀγέννητου καὶ ἀναίτιου Θεοῦ καὶ Πατέρα. Δὲν εἶναι ὅμως ἀγέννητος ὁ νοερὸς τῆς λόγος, ἀλλὰ γεννιέται ἀπὸ αὐτὴν κατὰ τρόπον ἀπερίγραπτο καὶ ἀόρατο, πού δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ καὶ νὰ πάθει κατὰ τὸν τύπο του γεννητοῦ Υἱοῦ. Ὁ νοῦς πάλι οὔτε ἀναίτιος εἶναι, οὔτε γεννητός, ἀλλὰ ἐκπορευτός, τρέχοντας παντοῦ καὶ παρατηρώντας τὰ πάντα, καὶ χωρὶς νὰ φαίνεται τὰ ἐρευνᾷ, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ παναγίου καὶ ἐκπορευτοῦ Πνεύματος, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχει λεχθεῖ, ὅτι τὸ Πνεῦμα ὅλα τὰ ἐρευνᾷ, ἀκόμα καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ⁴. Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἐκπορευτὴ ἐνόσω βρίσκεται μέσα στὸ σῶμα. Γιατί, ἂν ἦταν ἐκπορευτὴ, θὰ συνέβαινε κάθε ὥρα νὰ πεθαίνουμε. Ὁ λόγος μας δὲν εἶναι ἀγέννητος, γιὰ τὸν ὅτι τότε θὰ ἦμασταν κάποιοι ἄλογοι καὶ κτηνώδεις. Καὶ τὸ πιὸ παράδοξο ἀπὸ τὰ παράδοξα αὐτὰ εἶναι τὸ ὅτι ἔχουμε ψυχὴ ἀπλῆ καὶ νοῦν μοναδικὸ καὶ ἀσύνθετο, ἀλλὰ λόγο διπλό, ὁ ὁποῖος ἔχει διπλὴ τὴ γέννηση, ἀλλὰ μένει ἓνας καὶ ἀμέριστος. Γιατί ὁ λόγος γεννιέται στὴν καρδιά, μὴ γέννηση ἀκατάληπτη καὶ ἀσώματη, καὶ μένει μέσα ἀγνώριστος, καὶ γεννιέται δεύτερη γέννηση, τὴ σωματικὴ μὲ τὰ χεῖλη, καὶ τότε γίνεται γνωστός σὲ ὅλους, ἀλλὰ δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ πού τὸν γέννησε, γιὰ νὰ μάθουμε, μὲ τίς δύο γεννήσεις τοῦ λόγου μας, καθαρὰ τίς

3. Κολ. 1, 22.

4. Α' Κορ. 2, 10.

τινὰ καὶ ὁμοίωσιν μάθωμεν. Γεγέννηται γὰρ ἀοράτως καὶ ἀνερ-
 μηνεύτως πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ Πατρὸς, καὶ μένει ἄγνωστος, ὡς ἐν
 τινι ψυχῇ πρὸς τὸν Πατέρα, ἕως, ὥσπερ ἐκ καρδίας τινός, τῆς
 ἁγίας Παρθένου ἀφθόρως καὶ ἀπόνως γεγέννηται τὸ κατὰ σάρ-
 5 κα, καὶ ἐνεφανίσθη ἡμῖν σωματικῶς διὰ δευτέρας γεννήσεως

Ὁραῖται πάλιν ὡς ἐν εἰκόνι τινὶ καὶ τύπῳ, λέγω ἐν τῷ ἀνθρώ-
 πῳ, καὶ διττὴ τις ἐνεργείας ἔμφασις εἰς εἰκόνα καὶ τύπον Χριστοῦ·
 καθάπερ γὰρ ἡ αὐτοῦ θεότης ἐνήργει, καὶ θεανδρικῶς ἐνήργει καὶ
 θεϊκῶς ἐν οὐρανῷ πρὸς τῆς τοῦ σώματος ἀναπλάσεως, ὡς ἀπερί-
 10 γραπτος, καὶ μὴ περιγραφεῖσα ἐν τῷ σώματι, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἡ
 κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ Λόγου ὑπάρχουσα,
 ἐνεργεῖ μὲν καὶ ψυχανδρικῶς, τουτέστι σωμτοψύχως, εἰς τύπον τοῦ
 θεανδρικῶς Χριστοῦ Ἐνεργεῖ δὲ καὶ ψυχικῶς μόνον πλεῖστά τινα,
 μὴ συνεργοῦντος αὐτῇ τοῦ οἰκείου σώματος, εἰς τύπον τοῦ ἀορά-
 15 του Θεοῦ Λόγου, τοῦ πολλὰ ἀοράτως ἐνεργήσαντος καὶ ἐνεργοῦν-
 τος ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, διὰ τῆς ἀπεριγράπτου αὐτοῦ καὶ παγ-
 κοσμίου θεϊκῆς ἐνεργείας Ἡ οὖν ἀγάπη ἡ περὶ Θεὸν κατὰ ψυχι-
 κὴν καὶ μόνην ἐπιτελεῖται ἐνέργειαν, οὐ χρήζουσα ἐν τούτῳ τῆς
 συνεργείας τοῦ σώματος ὁμοίως καὶ ἡ πίστις, ψυχικῆς καὶ μόνης
 20 ἐνεργείας ἐστὶν ἔνδειξις ὡσαύτως καὶ ἡ ἐλπίς, κατὰ ψυχικὴν καὶ
 μόνην ἐπιτελεῖται ἐνέργειαν ὥσπερ καὶ ταπεινοφροσύνη, δι' ἐνερ-
 γείας ψυχῆς ἐνεργεῖται καὶ ὑφίσταται καὶ περιληπτικῶς εἰπεῖν,
 πᾶσαι αἱ ἀναγκαῖαι καὶ πνευματικαὶ ἀρεταί, ἧν ρίζα καὶ θεμέλιός
 ἐστὶν ἡ καθαρότης τῆς καρδίας, κατὰ τὴν νοερὰν καὶ μόνην τῆς
 25 λογικῆς ἡμῶν ψυχῆς ἐνέργειαν ἐπιτελοῦνται, οὐ χρήζουσαι τοῦ
 σώματος εἰς τὴν ἑαυτὸν ἐκπλήρωσιν. Ὅθεν καὶ οἱ πηροὶ καὶ ἀσθε-
 νεῖς καὶ ἀκίνητοι ὄντες τῇ σαρκί, δύνανται διὰ τῶν τοιούτων ἀρε-
 τῶν τῇ κατὰ ψυχὴν ἐνεργείᾳ εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ. Καὶ ἐν τῷ ὕπνῳ
 δὲ μάλιστα τῷ καθ' ἡμᾶς δείκνυται τὸ διττὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐνερ-
 30 γείας τοῦ γὰρ σώματος ὥσπερ νενεκρωμένας καὶ σχεδὸν ἀνενερ-
 γήτους τὰς αἰσθήσεις ἔχοντας, ἡ νοερὰ καὶ λογικὴ τῆς ψυχῆς ἐνέρ-
 γεια ἀκοίμητός τε καὶ ἀσίγητος τὰ πάντα περιπολεῖ Ἐπεὶ, πῶς
 καὶ χωριζομένη τοῦ σώματος ἐν τῷ θανάτῳ, συνίσταται ἡ λογικὴ
 ψυχὴ, εἰ μὴ διὰ τῆς νοερᾶς αὐτῆς καὶ ζωτικῆς καὶ ἀειζώου ἐνερ-

δύο γεννήσεις τοῦ Θεοῦ Λόγου, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση. Γιατὶ γεννήθηκε ἀόρατα καὶ ἀνεξήγητα πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ μένει ἄγνωστος, σὰν σὲ κάποια ψυχὴ, στὸν Πατέρα, μέχρι πού, σὰν ἀπὸ κάποια καρδιά, ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο, γεννήθηκε σαρκικά, χωρὶς νὰ φθαρεῖ καὶ νὰ πονέσει, καὶ ἐμφανίστηκε σὲ μᾶς σωματικά μὲ δευτέρα γέννηση.

Ἐμφανίζεται πάλι, σὰν εἰκόνα καὶ τύπος, ἐννοῶ μέσα στὸν ἄνθρωπο, καὶ κάποια διπλῆ ἀνταύγεια ἐνέργειας κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὸν τύπο τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ὅπως ἡ θεότητα ἐκείνου ἐνεργοῦσε καὶ θεανδρικά καὶ θεϊκὰ στὸν οὐρανὸ προτοῦ νὰ προσλάβει τὸ σῶμα, ὡς ἀπερίγραπτος καὶ μὴ περιοριζόμενος μέσα στὸ σῶμα, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, πὺ εἶναι κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ ἀόρατου Θεοῦ Λόγου, ἐνεργεῖ βέβαια καὶ ψυχανδρικά, δηλαδὴ σωματοψυχικά, κατὰ τὸν τύπο τοῦ Χριστοῦ, ἐνεργεῖ ὅμως καὶ μόνο ψυχικά σὲ πολλές περιπτώσεις, χωρὶς νὰ συνεργάζεται μὲ αὐτὴν τὸ σῶμα της, κατὰ τὸν τύπο τοῦ ἀόρατου Θεοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἔκανε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ κάνει πολλὰ ἀόρατα στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ, μὲ τὴν ἀπερίγραπτη καὶ παγκόσμια θεϊκὴ ἐνέργειά του. Ἡ ἀγάπη λοιπὸν πρὸς τὸν Θεὸ γίνεται μόνο μὲ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, χωρὶς νὰ χρειάζεται γι' αὐτὸ τὴ συνεργασία τοῦ σώματος. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ πίστη εἶναι δεῖγμα ἀποκλειστικῆς ψυχικῆς ἐνέργειας. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἐλπίδα γίνεται μὲ ψυχικὴ μόνο ἐνέργεια, ὅπως καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη γίνεται καὶ ὑπάρχει μὲ ἐνέργεια, τῆς ψυχῆς, καὶ γιὰ νὰ μιλήσουμε γενικὰ, ὅλες οἱ ἀναγκαῖες πνευματικὲς ἀρετὲς, τῶν ὁποίων ρίζα καὶ θεμέλιο εἶναι ἡ καθαρὸτητα τῆς καρδιᾶς, γίνονται μόνο μὲ τὴ νοερὴ ἐνέργεια τῆς λογικῆς μας ψυχῆς, χωρὶς νὰ χρειάζονται τὸ σῶμα στὴν ἐκπλήρωσή τους. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ ἄρρωστοι, καὶ οἱ σωματικὰ ἀκίνητοι, μποροῦν μὲ τὶς ἀρετὲς αὐτῆς, πὺ γίνονται μὲ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, νὰ εὐαρεστήσουν τὸν Θεό. Ἰδιαιτέρως μάλιστα στὸν ὕπνο μας φαίνεται ἡ διπλῆ ἐνέργειά μας. Γιατί, ἐνῶ τὸ σῶμα ἔχει τὶς αἰσθήσεις σὰν νεκρὲς καὶ χωρὶς ἐνέργεια, ἡ ψυχὴ ἀκοίμητη καὶ ἀκατάπαυστη περιφρουρεῖ τὰ πάντα. Γιατὶ πῶς, ὅταν χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα κατὰ τὸν θάνατο, ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει ἡ λογικὴ ψυχὴ, παρὰ μόνο μὲ τὴ νοερὴ καὶ ζωτικὴ καὶ ἀθάνατη ἐνέργειά της; Ὅλη ἡ θεόπνευστη

γείας; Πᾶσα μὲν ἢ θεόπνευστος Γραφή καὶ εὐαγγελικαὶ καὶ ἀποστολικαὶ διδασκαλίαι, ἐν οὐρανοῖς λέγουσιν εἶναι τὸν τὰ πάντα πληροῦντα Θεόν· διὸ κακέϊθεν καταβεδηκέναι τὸν Θεὸν Λόγον ἐγνώκαμεν, καὶ ἐν οὐρανοῖς πάλιν μετὰ σαρκὸς ἀναβεδηκέναι πιστεύομεν. Οὐκοῦν, εἰ ἄνω ἐστὶ τὸ θεῖον φῶς, ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ἄνω ὁ Θεὸς Λόγος τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, καὶ ἄνω ἐν ὑψίστοις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἴσως κατ' εἰκόνα ταύτης τῆς ὑψίστου ἀγίας Τριάδος ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις ὅλον τοῦ σώματος ἔχομεν τὸ φῶς καὶ τὸν λόγον καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ρινῶν, πλησιόχω-
 5 ρά τε καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κεφαλῇ τυγχάνοντα, κακέϊθεν, ὡς ἐξ οὐρανοῦ τινος ὑψηλοῦ, τὸν κόσμον τοῦ σώματος διοικοῦντα καὶ φωτίζοντα τοῦτο τὸ τριαδικὸν πλήρωμα.

ΛΟΓΟΣ Γ΄

ΕΙΣ ΤΟ «ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ»

15 Ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ δηλοῖ ὁ ἐξηγητὴς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν αὐτῷ οἱ δύο λόγοι εἰς τὸ κατ' εἰκόνα πεπόνηται. Φανεροῖ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πόθεν τὴν ἀρχὴν ἔσχεν ἡ περὶ ἐνεργειῶν καὶ θελημάτων κίνησις· εἴθ' οὕτως ἐξῆς δείκνυσι, τίνες μὲν εὐσεβῶς, τίνες δὲ οὐκ ὀρθῶς ταῦτα
 20 ἐν Χριστῷ δογματίζουσιν.

Ἰατρῶν ἐχέφρονες καὶ σοφῶν γνωμόνων ἐπιστήμονες, ἐπὶ τὰς θεραπευτικὰς ὁρμῶντες τῶν νόσων ἐπιστήμας, οὐ πρότερον τὰς τούτων ἀλεξιφαρμάκους κατασκευὰς ἀπεργάζονται, ἄχρις ἂν τὰς αἰτιοποιούσας ὕλας προρρίζουσας διαγνόντες καταμάθωσιν. Ταύτη
 25 τοι καὶ οἱ τὰς τῶν αἰρέσεων λοιμῶδεις νόσους τε καὶ φθοροποιούς θλάδας ἀναστέλλειν καὶ ἐκριζοῦν εὖ μάλα ραδίως βουλόμενοι, τὰς προρρίζουσας αὐτῶν καὶ οἶονεὶ προθεμελίους καταβολὰς ἀνορρύτοντες καὶ γυμνοῦντες καὶ προκατασεύοντες, τῆνικαῦτα εὐμαρῶς, ὡς ἄριστα διαγνόντες, ἄριστα καὶ ἰατρεύειν δυνήσονται.

Γραφή, και οί ευαγγελικές και αποστολικές διδασκαλίες, λένε, ότι στον οὐρανὸ βρῖσκεται ὁ Θεὸς πὺν γεμίζει τὰ πάντα. Γι' αὐτὸ μάθαμε ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ κατέβηκε ὁ Θεὸς Λόγος, και πιστεύουμε ὅτι πάλι ἐκεῖ θὰ πάει μαζί μὲ τὸ σῶμα. Ἐπομένως, ἐφόσον τὸ θεϊκὸ φῶς, ὁ οὐράνιος Πατέρας μας, βρῖσκεται ἐκεῖ, και ἐκεῖ ἐπάνω βρῖσκεται και ὁ Θεὸς Λόγος, τὸ φῶς πὺν προέρχεται ἀπὸ τὸ φῶς, και ἐκεῖ ψηλὰ βρῖσκεται και τὸ ἅγιο Πνεῦμα, κατὰ τρόπο ἴσο και κατ' εἰκόνα αὐτῆς τῆς ὑψιστῆς ἁγίας Τριάδος, στὸ πιὸ ψηλὸ σημεῖο, ἔχουμε ὅλο τὸ φῶς τοῦ σώματος, και τὸν λόγο και τὴν εἰσπνοή (τὸ πνεῦμα) μέσω τῆς μύτης μας, νὰ ὑπάρχουν τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο, και ὅλα μαζί μέσα στὸ κεφάλι μας, και ἀπὸ ἐκεῖ, σὰν ἀπὸ κάποιον ὑψηλὸ οὐρανὸ, νὰ διοικοῦν τὸν κόσμον τοῦ σώματός μας και νὰ φωτίζουν αὐτὸ τὸ τριαδικὸ σύνολο.

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΟ «ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ»

Στὸν λόγο αὐτὸν ὁ συγγραφέας ἐξηγεῖ τὴν αἰτία για τὴν ὁποία συντάχθηκαν οἱ προηγούμενοι δύο λόγοι για τὸ «Κατ' εἰκόνα». Ἀποκαλύπτει ἐπίσης και τὴν αἰτία ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκίνησε ἡ ἔριδα για τὶς ἐνέργειες και τὰ θελήματα τοῦ Χριστοῦ, και στὴ συνέχεια δείχνει ποιοὶ τὰ διδάσκουν αὐτὰ μὲ εὐσέβεια στὸν Χριστό, και ποιοὶ ἐσφαλμένα.

Οἱ συνετοὶ γιατροὶ και γνῶστες τῶν σοφῶν εἰδημόνων, ἀρχίζοντας τὶς ἐπιστῆμες πὺν θεραπεῦουν τὶς ἀρρώστιες, δὲν κατασκευάζουν τὰ ἀνάλογα φάρμακα προτοῦ νὰ διαγνώσουν καλὰ τὶς αἰτίες πὺν τὶς προκαλοῦν. Ἔτσι κάπως και αὐτοὶ πὺν θέλουν νὰ ἀναστειλοῦν και νὰ ξερριζώσουν τὶς μολυσματικὲς ἀρρώστιες και τὶς φθοροποιὲς βλάβες τῶν αἰρέσεων πολὺ εὐκόλα, ἀνασκάπτοντας κατὰ κάποιον τρόπο σύρριζα και ἀπὸ τὰ θεμέλιά τους τὶς ρίζες τους και ἀπογυμνώνοντας και συγκλονίζοντας αὐτὲς ἀπὸ τὴν ἀρχή, εὐκόλα στὴ συνέχεια, ἔχοντας κάνει ἄριστη διάγνωση, θὰ μπορέσουν και νὰ τὶς

«Οὐκ εἶσι τοίνυν λαλιαί, οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν», ἀλλὰ μὴν καὶ «εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ρήματα αὐτῶν», ἐκείνων, λέγω, τῶν πολεμικῶν, Περσικῶν τε καὶ Ρωμαϊκῶν παρατάξεων, ἡ-
5 νίκα τὸ νικητικὸν τρόπαιον τοῦ Σταυροῦ συνεργεῖα Θεοῦ ἐπανῆλθε μεθ' Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως ἐν Ἱερουσαλήμ.

Οὗτος δὴ ὁ τῆ Ρωμαϊκῆς κατ' ἐκείνου καιροῦ σκηπτουῆχος βασιλείας Ἡράκλειος ἐπὶ τὰ Χαλδαῖά τε καὶ Περσικὰ μέλεθρα τὰς πορείας ποιούμενος κατὰ τὴν Ἀντιοχείων πόλιν, περιτυγχάνει τινὶ
10 Ἀθανασίῳ πατριάρχῃ λεγομένῳ τῆς τῶν Ἰακωβιτῶν μισεραρχίας, δευτῷ τινι ὄντι περὶ λόγους, καὶ κακούργῳ τῆ τῶν Σύρων ἐμφύτῳ πανουργία. Καὶ κινήσας πρὸς αὐτὸν τοὺς περὶ πίστεως τῶν δύο Χριστοῦ φύσεων λόγους, ὁ βασιλεὺς ὑπισχνεῖτο, ὡς, εἰ πεισθεῖη αὐτῷ καὶ δέξηται τὴν ἁγίαν σύνοδον Χαλκηδόνας, πατριάρχῃν
15 αὐτὸν καθιστᾶν τῆς αὐτόθι ἁγίας καθολικῆς Ἐκκλησίας. Εἴτε οὖν ἐν ὑποκρίσει, εἴτε καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, ὅμως ἐδέξατο τὴν σύνοδον ὁ Ἀθανάσιος, ὁμολογήσας τὰς δύο ἐν Χριστῷ ἠνωμένας φύσεις. Καὶ τούτων στοιχηθέντων ἠρώτησε τὸν βασιλέα περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῶν θελημάτων τό, πῶς δεῖ ταῦτα λέγειν ἐν τῷ Χρι-
20 στῷ, διπλᾶ ἢ μοναδικά; Ὁ γοῦν βασιλεὺς ξενοφωνηθεὶς ἐπὶ τῇ ἐρωτήσῃ, ἅτε δὴ οὐπω κατὰ τοὺς ἡμετέρους καιροὺς κινηθείη, γράφει πρὸς Μαρτίνον τὸν πάπαν Ρώμης περὶ τούτου, ὁμοίως καὶ πρὸς Σέργιον τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ὁ μὲν πάπας ἐσήμανεν αὐτῷ κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἁγίων Πατέρων,
25 λέγων, ὅτι ἔνθα δύο φύσεις γνωρίζονται, κτιστὴ ὁμοῦ τε καὶ ἄκτιστος, ἀνάγκη πᾶσα ἔχειν αὐτὰς καὶ τὰς δύο αὐτῶν φυσικὰς ιδιότητας, λέγω δὴ τὰ θελήματα καὶ τὰς ἐνεργείας ὧν γὰρ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια μία, τούτων πάντως καὶ ἡ φύσις μία, καὶ οὐ δύο τυγχάνουσι. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα Μαρτίνου τὰ γράμματα.

30 Ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως Σέργιος, ἅτε δὴ Συρογενῆς ὑπάρχων, ὡς δὴ λόγος, καὶ γονέων Ἰακωβιτῶν ἔγγονος, τὰ ἐναντία Μαρτίνου ἐπέστελλε πρὸς Ἡράκλειον, μίαν τε φυσικὴν θέλησιν καὶ ἐνέργειαν ἐν Χριστῷ ὁμολογήσας. Δεξάμενος οὖν ὁ βασιλεὺς

θεραπεύσουν ἄριστα. Γιατὶ λέγει· «Δὲν ὑπάρχουν ὁμιλίες καὶ λόγοι τῶν ὁποίων δὲν ἀκούονται οἱ φωνές»¹, ἀλλὰ καί, «Σὲ ὅλη τὴ γῆ ἀντηχοῦν οἱ φθόγγοι τους, καὶ τὰ λόγια τους φτάνουν στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης»², ἐννοῶ ἐκείνων τῶν περσινῶν καὶ ρωμαϊκῶν παρατάξεων, ὅταν τὸ νικηφόρο τρόπαιο τοῦ Σταυροῦ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἐπανῆλθε μὲ τὸν Ἡρόκλειο τὸν βασιλιὰ στὴν Ἱερουσαλήμ.

Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κρατοῦσε τὰ σκῆπτρα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ὁ Ἡρόκλειος, διασχίζοντας τὰ χαλδαϊκὰ καὶ τὰ περσικὰ ἐδάφη, συνάντησε στὴν Ἀντιόχεια κάποιον Ἀθανάσιον, ποὺ λεγόταν πατριάρχης τῆς μισητῆς ἱεραρχίας τῶν Ἰακωβιτῶν, ὁ ὁποῖος ἦταν δεινὸς ὁμιλητῆς καὶ δόλιος στὴν ἐμφυτη πανουργία τῶν Σύρων. Καὶ μιλώντας μὲ αὐτὸν γιὰ τὴν πίστη στὶς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, ὑποσχέθηκε ὁ βασιλιὰς ὅτι, ἂν πεισθεῖ σ' αὐτὸν καὶ δεχθεῖ τὴν ἅγια σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας, θά τὸν κάνει πατριάρχη τῆς ἐκεῖ ἁγίας καθολικῆς Ἐκκλησίας. Εἴτε λοιπὸν μὲ ὑποκρισία, εἴτε μὲ ἄλλον τρόπο, ὁ Ἀθανάσιος δέχθηκε τὴν σύνοδο, ὁμολογώντας τις δύο φύσεις ἐνωμένες στὸν Χριστό. Καὶ ἀφοῦ σ' αὐτὰ συμφώνησαν, ὁ Ἀθανάσιος ρώτησε τὸν βασιλιὰ γιὰ τις ἐνέργειες καὶ τὰ θελήματα, δηλαδή πῶς πρέπει νὰ τὰ λένε στὸν Χριστό, διπλᾶ, ἢ μοναδικᾶ; Ὁ βασιλιὰς λοιπὸν ποὺ παραξενεύτηκε γιὰ τὴν ἐρώτηση, διότι δὲν εἶχε ἀκόμα στὴν ἐποχὴ μας ἀνακηνηθεῖ τέτοιο θέμα, ἔγραψε στὸν πάπα τῆς Ρώμης Μαρτῖνο γι' αὐτό, τὸ ἴδιο καὶ στὸν ἐπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως Σέργιο. Καὶ ὁ πάπας βέβαια τοῦ ἀπάντησε σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση τῶν ἁγίων Πατέρων, λέγοντας ὅτι ἐκεῖ ὅπου ἀναγνωρίζονται δύο φύσεις, κτιστὴ μαζὶ καὶ ἄκτιστη, κατ' ἀνάγκη ὑπάρχουν καὶ οἱ δύο φυσικὲς ιδιότητες αὐτῶν, δηλαδή τὰ θελήματα καὶ οἱ ἐνέργειες. Γιατί, ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων ἡ θέληση καὶ ἡ ἐνέργεια εἶναι μία, αὐτῶν καὶ ἡ φύση εἶναι ὅπωςδήποτε μία καὶ ὄχι δύο. Αὐτὰ καὶ τέτοια περιεῖχαν τὰ γράμματα τοῦ Μαρτίνου.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Σέργιος ὅμως, ποῦ, ὅπως λέγεται, ἦταν συριακῆς καταγωγῆς, καὶ ἀπόγονος γονέων Ἰακωβιτῶν, ἀπάντησε στὸν Ἡρόκλειο ἀντίθετα ἀπὸ ὅ,τι ὁ Μαρτῖνος, ὁμολογώντας μία φυσικὴ θέληση καὶ ἐνέργεια στὸν Χριστό. Ὅταν λοιπὸν ὁ βασιλιὰς

1. Ψαλμ. 18, 4.

2. Ὁπ. π. 5.

ἐξ ἀμφοτέρων τὰ γράμματα ἐστοίχησε μᾶλλον τοῖς ὑπὸ Σεργίου γραφεῖσιν, ἅπερ καὶ Ἀθανάσιος ὑπταίαις χερσὶν ἀσμένως ἐδέξατο, ὡς κακοῦργος γινώσκων, ὅτι, ἔνθα μία ἐνέργεια εἴρηται, ἐκεῖ πάντως καὶ μία φύσις γνωρίζεται. Εἶτα ἀποστέλλεται ὁ πάπας
5 Κύρος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ποιεῖ καὶ αὐτὸς ὁμοίως κάκει τὴν ὑδροβαφῆ ἐκείνην διὰ Θεοδώρου τοῦ Φαρανίτου ἔνωσιν, μᾶλλον δὲ κένωσιν μίαν, καὶ τοὶ αὐτόθι γράψαντες ἐν Χριστῷ φυσικὴν τὴν ἐνέργειαν.

Τούτων δὴ λοιπὸν οὕτω κατὰ τῶν Ἀντιοχέων καὶ Ἀλεξαν-
10 δρέων παρακολουθησάντων, εἰς μέγα ὄνειδος ἢ σύνοδος Χαλκηδόνος καὶ ἡ καθολικὴ περιέπεσεν Ἐκκλησία. Κατεκαύχοντο γὰρ οἱ τὰ Ἰακώβου ἐν Συρίᾳ φρονοῦντες, καὶ οἱ τὰ Θεοδοσίου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φάσκοντες, ὅτι Οὐχ ἡμεῖς τῇ Χαλκηδόνι, ἀλλ' ἡ Χαλκηδὼν μᾶλλον ἡμῖν ἐκοινώνησε, διὰ τῆς μιᾶς ἐνεργείας μίαν
15 ὁμολογήσασα φύσιν Χριστοῦ.

Εἶτα ἀκούσας ταῦτα Ἡράκλειος ἠσχύνθη, καὶ καταλῦσαι μὲν τὰ οἰκεῖα οὐκ ἤθελε, καὶ πάλιν τὸν ὄνειδισμόν οὐχ ὑπέφερε. Τότε δὴ ὡς μέγα τι νομίζων ποιεῖν, ἐκτίθεται τὸ λεγόμενον ἐδικτον, τὸ περιέχον μῆτε μίαν, μῆτε δύο ἐνεργείας ὁμολογεῖν ἐν Χριστῷ· ὅ-
20 περ δὴ ἀναγνόντες οἱ τὰ Σεβήρου φρονοῦντες, ἐπὶ καπηλείων καὶ θαλανείων διέσυρον τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, λέγοντες· Πρώην μὲν τὰ Νεστορίου φρονοῦντες οἱ Χαλκηδονῖται ἀνένηψαν ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἐνωθέντες ἡμῖν διὰ τῆς μιᾶς ἐνεργείας εἰς τὴν μίαν τοῦ Χριστοῦ φύσιν· νῦν δὲ καταγνόντες τοῦ κα-
25 λῶς ἔχοντος ἀπώλεσαν ἀμφότερα, μῆτε μίαν, μῆτε δύο ἐν Χριστῷ ὁμολογοῦντες.

Ταῦτα δὴ ἀκούσας καὶ θεωρῶν ὁ τῆς Ρωμαίων πρόεδρος Μαρτῖνος, καὶ μὴ φέρων οὕτως αἰσχρῶς ὄρα ὄνειδιζομένην τὴν Ἐκκλησίαν, ποιεῖ ἐν τῇ Ρώμῃ σύνοδον πλειόνων ὁσίων ἐπισκό-
30 πων, κηρῦξας ἐκ Πατερικῶν μαρτυριῶν δύο ἀδιαιρέτους Χριστοῦ τὰς ιδιότητες, τουτέστι τὴν θεῖαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν αὐτοῦ καὶ ἐνέργειαν. Εἶτα τελευτᾷ Ἡράκλειος ἐξορίζεται

πῆρε τὰ γράμματα καὶ τῶν δύο, συμφώνησε μᾶλλον μὲ αὐτὰ ποῦ τοῦ ἔγραψε ὁ Σέργιος, τὰ ὅποια δέχθηκε εὐχαρίστως καὶ ὁ Ἀθανάσιος μὲ ἀπλωμένα τὰ χέρια, γιατί, σάν πανοῦργος ποῦ ἦταν, γνώριζε πῶς ἐκεῖ ὅπου γίνεται λόγος γιὰ μιὰ ἐνέργεια, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε ἀναγνωρίζεται καὶ μιὰ φύση. Ἔπειτα ἀποστέλλεται ὁ πάπας Κῦρος στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ κάνει καὶ αὐτὸς ἐκεῖ τὸ ἴδιο, μέσω τοῦ Θεοδώρου τοῦ Φαρανίτη, ἐκείνη τὴν γραμμένη μὲ νερὸ ἔνωση, ἣ καλύτερα κένωση, ἀναγνωρίζοντας καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ μιὰ φυσικὴ ἐνέργεια στὸν Χριστό.

Ὅταν λοιπὸν ἡ σύνοδος τῆς Χαλκηδόνας καὶ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία πληροφορήθηκαν αὐτὰ ποῦ ἔγιναν στὴν Ἀντιόχεια καὶ Ἀλεξάνδρεια, περιέπεσαν σὲ μεγάλη ντροπὴ. Γιατὶ οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Ἰακώβου στὴ Συρία καὶ τοῦ Θεοδοσίου στὴν Ἀλεξάνδρεια καυχόνταν λέγοντας, ὅτι δὲν συμφωνήσαμε ἐμεῖς μὲ τὴν Χαλκηδόνα, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ Χαλκηδόνα συμφώνησε μὲ μᾶς, ὁμολογώντας μὲ τὴ μιὰ ἐνέργεια, καὶ μιὰ φύση τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Ἡράκλειος ἀκούοντάς τα αὐτὰ ντράπηκε πολὺ, καὶ δὲν ἤθελε βέβαια νὰ καταργήσῃ τὰ δικά του, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴ ντροπὴ τὴν ὑπέφερε. Τότε λοιπὸν, νομίζοντας ὅτι κάνει κάτι σπουδαῖο, ἐκδίδει τὸ λεγόμενο ἐδικτο (διάταγμα), τὸ ὅποιο ἔλεγε, ὅτι οὔτε μιὰ ἐνέργεια οὔτε δύο νὰ ὁμολογοῦν στὸν Χριστό. Διαβάζοντάς το αὐτὸ οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Σεβήρου, διέσυραν τὴν καθολικὴ Ἐκκλησία στὰ καπηλεῖα καὶ στὰ δημόσια λουτρά, λέγοντας· Οἱ Χαλκηδόνιοι, ποῦ προηγουμένως πίστευαν τὴ διδασκαλία τοῦ Νεστορίου, συνῆλθαν καὶ ἐπέστρεψαν στὴν ἀλήθεια, καὶ μὲ τὴν μιὰ ἐνέργεια ἐνώθηκαν μαζί μας, δεχόμενοι καὶ μιὰ φύση τοῦ Χριστοῦ. Τώρα ὅμως, καταδικάζοντας αὐτὸ ποῦ ἦταν σωστό, τὰ ἔχασαν καὶ τὰ δύο, μὴ ὁμολογώντας οὔτε μιὰ, οὔτε δύο φύσεις στὸν Χριστό.

Ἀκούοντάς τα λοιπὸν αὐτὰ καὶ βλέποντάς τα ὁ πρόεδρος τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας Μαρτίνος, καὶ μὴ ἀνεχόμενος νὰ διασύρεται τόσο αἰσχρὰ ἡ Ἐκκλησία, συγκαλεῖ στὴ Ρώμη σύνοδο περισσοτέρων ὁσίων ἐπισκόπων, κηρύσσοντας, μὲ βάση τὶς πατερικὲς μαρτυρίες, τὶς δύο ἀδιαίρετες ιδιότητες τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη θέληση καὶ ἐνέργειά του. Ἔπειτα πέθανε ὁ Ἡρά-

Μαρτίνος ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου Ἡρακλείου, καὶ θᾶπτον ἀνέστη ὁ ἐρημικὸς Ἀμαλήκ τύπτων ἡμᾶς τὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ.

Ἐκείνη ἦν ἡ πρώτη καὶ φοβερά καὶ ἀνίατος τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ πτώσις, ἡ κατὰ τὴν Γαβιθᾶν, λέγω, καὶ Ἰερμουχᾶν καὶ 5 τὴν Δαθεμῶν αἰμοχυσία, μεθ' ἣν αἱ Παλαιστινῶν καὶ Καισαραίων καὶ Ἱεροσολύμων ἀλώσεις καὶ ἐμπρήσεις. Εἶτα ὁ Αἰγύπτιος ὄλεθρος, καὶ καθεξῆς αἱ τῶν μεσογειῶν καὶ νήσων καὶ Ρωμανίας πάσης αἰχμαλωσίαι καὶ ἀνίατοι ἐρημώσεις. Ἀλλ' οὐδ' οὕτως εἰς συναίσθησιν ἤλθον οἱ Ρωμαίων ἄρχοντες καὶ κυριεύοντες, ἀλλὰ 10 δὴ μεταστελλόμενοι τοὺς ἐν τῇ Ρωμαίων συνόδῳ διαλάμπσαντας, γλωσσοτομίαις καὶ χειροκοπίαις εἰς αὐτοὺς ἐχρήσαντο. Τί δέ; καὶ ἡ τούτων ἡμῖν ἐκ Θεοῦ ἀντίδοσις· ἐκείνη ἡ ἐν τῇ Φοινίκη μικροῦ δεῖν παντελῆς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου ἀπώλεια, καὶ ἡ κατὰ πρόσβασιν πάλιν πάντων τῶν Χριστιανικῶν λαῶν καὶ 15 τόπων ἐρήμωσις, ἣτις οὐκ ἐπαύσατο, ἄχρις ἂν ὁ Μαρτίνου διώκτης ἐν Σικελία ὑπὸ μαχαίρας ἀπέθανεν.

Ὁ δὲ τούτους υἱὸς Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβῆς δι' οἰκουμενικῆς συνόδου τὰς ἀγίας Ἐκκλησίας ἠνώσε, θεῖαν τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπίνην ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας ὁμολο- 20 γήσας θέλησίν τε καὶ ἐνέργειαν. Ἦτις ὁσία σύνοδος, ὥσπερ θυσία εὐπρόσδεκτος, καὶ ὡς ἐκεῖνο τὸ τοῦ Ἀαρῶν θυμίαμα προσδεχθεῖσα παρὰ τῷ Θεῷ ἐπὶ εἴκοσι χρόνους τὸν ὄλεθρον τοῦ ἡμετέρου λαοῦ ἔπαυσε, τὴν μάχαιραν τῶν ἐχθρῶν κατ' ἀλλήλων αὐτῶν ἤγαγε, τὰς χώρας ἀνέπαυσε, τὴν θάλατταν πλόϊμον ἐποίησε, τὰς 25 αἰχμαλωσίας διεκώλυσε, καὶ πάσῃ τῇ Ρωμανίᾳ ἄνεσιν καὶ παράκλησιν καὶ εἰρήνην οὐ μετρίαν πεποίηκεν.

Ἀλλὰ δὴ ταῦτα πάντα οἱ ματαιόφρονες οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκοτει διαπορεύονται, ἐπὶ καπηλείων καὶ θαλανείων καὶ κορασιῶν καὶ ἐταιριδῶν ἡμᾶς διασύροντες καὶ φάσκοντες, ὅτι οἱ δύο θελήματα λέγοντες ἐν τῷ Χριστῷ, πάντως τὸ ἐν ἀγαθὸν

3. Οἱ Ἀμαληκῖτες ἦταν ἰσχυρὴ καὶ φιλοπόλεμη φυλὴ, ποὺ ζοῦσαν μεταξὺ τῆς Ἐρυθρᾶς καὶ τῆς Νεκρᾶς θάλασσης, οἱ ὅποιοι πολέμησαν μὲ μανία τοὺς Ἑβραίους ὅταν περνοῦσαν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τους κατὰ τὴν πορεία τους γιὰ τὴ γῆ τῆς Ἐπαγγελίας, μετὰ τὴ φυγὴ τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Ὡς «ἐρημικὸς Ἀμαλήκ» ἐδῶ ὑπονο-

κλειος, καὶ ἀμέσως ἀναπτερώθηκε ὁ ἐρημικὸς Ἀμαλήκ³, χτυπώντας ἐμᾶς τὸν λαὸ τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ πρώτη καὶ φοβερὴ καὶ ἀθεράπευτη πτώση τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἦταν ἡ αἱματοχυσία ποὺ ἐγίνε στὴ Γαβιθᾶ καὶ στὴν Ἱερμουχᾶ καὶ στὴ Δαθεμῶν, μετὰ ἀπὸ τὴν ὁποία ἀκολούθησαν οἱ ἀλώσεις καὶ οἱ ἐμπρησμοὶ τῶν Παλαιστινῶν, τῶν Καισαραίων καὶ τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐπειτα ἦρθε ἡ καταστροφὴ τῆς Αἰγύπτου, καὶ στὴ συνέχεια οἱ αἰχμαλωσίες καὶ οἱ ἀθεράπευτες ἐρημώσεις τῶν μεσογείων καὶ τῶν νησιῶν καὶ ὀλόκληρης τῆς Ρωμανίας⁴. Ἀλλὰ οὔτε καὶ ἔτσι συνετίστηκαν οἱ ἄρχοντες τῶν Ρωμαίων καὶ οἱ κατακτητές, ἀλλὰ ἔστειλαν καὶ προσκάλεσαν ἐκείνους ποὺ διακρίθηκαν στὴ σύνοδο τῆς Ρώμης καὶ τοὺς ἔκοψαν τὶς γλῶσσες καὶ τὰ χέρια. Ποιὰ ὅμως ἦταν καὶ ἡ ἀνταπόδοση αὐτῶν σὲ μᾶς ἀπὸ τὸν Θεό; Ἐκείνη ἡ παρὰ λίγο ὀλοσχερὴς ἀπώλεια τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου στὴ Φοινίκη, καὶ ἡ προέλαση καὶ ἐρήμωση ὅλων τῶν χριστιανικῶν λαῶν καὶ τόπων, ἡ ὁποία δὲν σταμάτησε, μέχρι ποὺ ὁ διώκτης τοῦ Μαρτίνου πέθανε μαχαιρωμένος στὴ Σικελία.

Ὁ γιὸς του ὅμως, ὁ εὐσεβῆς Κωνσταντῖνος⁵, μὲ οἰκουμενικὴ σύνοδο ἔνωσε τὶς ἅγιες Ἐκκλησίες, ὁμολογώντας θεϊκὴ μαζὶ καὶ ἀνθρώπινη θέληση καὶ ἐνέργεια στὸν Χριστὸ τὸν Θεὸ μας, σύμφωνα μὲ τοὺς ἁγίους Πατέρες. Ἡ ὅσια ἐκείνη σύνοδος, σὰν θυσία εὐπρόσδεκτη, ποὺ, ὅπως τὸ θυμίαμα τοῦ Ἀαρῶν, ἐγίνε δεκτὴ ἀπὸ τὸν Θεό, σταμάτησε γιὰ εἴκοσι χρόνια τὸν ἀφανισμό τοῦ λαοῦ μας, ἔστρεψε τὴ μάχαιρα τῶν ἐχθρῶν μεταξύ τους, ἠρέμησε τὶς χῶρες, ἔκανε τὴ θάλασσα πλεύσιμη, ἐμπόδισε τὶς αἰχμαλωσίες, καὶ σ' ὀλόκληρη τὴν ἐπικράτεια τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐπεκράτησε ἡσυχία, παρηγοριὰ καὶ εἰρήνη ἀσυνήθιστη.

Δυστυχῶς ὅμως ὅλα αὐτὰ οἱ ἀνόητοι δὲν τὰ γνώρισαν, οὔτε τὰ κατάλαβαν καὶ πορεύονταν στὸ σκοτάδι, διασύροντάς μας στὰ καπηλειὰ καὶ στὰ δημόσια λουτρὰ καὶ στὰ κοράσια καὶ τὶς ἑταῖρες, καὶ λέγοντας, ὅτι αὐτοὶ ποὺ δέχονται δύο θελήσεις στὸν Χριστό, ὅπως

οὔνται οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, ποὺ ζοῦσαν στὴν ἔρημο ποὺ ἄλλοτε κατεῖχαν οἱ Ἀμαληκῖτες.

4. Ὀνομασία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μετὰ τὸ 476 μ. Χ.

5. Δηλαδή ὁ Κωνσταντῖνο Β', ποὺ βασίλευσε μόνο τρεῖς μῆνες καὶ πέθανε.

λέγουσι, τὸ δὲ ἕτερον πονηρόν, τὸ ἐν θεϊκόν, τὸ δὲ ἕτερον διαβολικόν. Πῶς γὰρ δυνατόν ὅλως λέγειν ἀνθρώπινον θέλημα ἐν Χριστῷ, τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι «Τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς νόμῳ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται», καί, «Τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς 5 Θεόν», καί, «⁷ Ἡμεν ποτε καὶ ἡμεῖς ἀπειθεῖς, ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς τὸ γὰρ θέλημα τῆς σαρκὸς θάνατος»;

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ καθ' ἡμῶν ὑλακτοῦσιν, ὡς κύνες καὶ ἵπποι καὶ ἡμίονοι, οἷς οὐκ ἔστι σύνεσις, συκοφαντοῦντες ἡμᾶς, ὡς δύο πρόσωπα καὶ δύο ὑποστάσεις λέγον- 10 τας ἐν Χριστῷ, καὶ δύο διορισμούς καὶ δύο ἐναντίας ἐξουσίας, καὶ ἀρνούμενους τὴν «Θεοτόκον» φωνήν, καὶ πάντα διπλᾶ καὶ διηρημένα ἐπὶ αὐτοῦ δογματίζοντας, καὶ δύο ἐνεργείας, ἀγαθὴν τε καὶ πονηρὰν ἐπ' αὐτοῦ κηρύττοντας Δι' ὧντινων φλυαριῶν τε καὶ συκοφαντιῶν ἔβλαψαν λαούς, ἔσχισαν Ἐκκλησίας, ἐτάραξαν χώ- 15 ρας, ἐνύδρισαν τὴν πίστιν, ἱερεῖς ἀπέσχισαν, μονάζοντας ἐπλάνησαν, ἄρχοντας ἐμίαναν, τὰ πάντα ἐσάλευσαν, πᾶσαν πόλιν, πᾶσαν κώμην, πᾶσαν ἐπαρχίαν, διωγμούς ποιήσαντες, αἰκισμούς, ἐτασμούς, ἀφορισμούς, ἐξορίας, καταδίκας, οἷας οὐδὲ Ἀρειανοὶ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, μῖσός τε τοιοῦτον πρὸς ἡμᾶς ἔχοντες, οἷον οὔτε 20 πρὸς Ἰουδαίους ἢ Σαμαρεῖς ἢ Μανιχαίους ἢ Ἑλληνας, ἢ ἀποστάτας ἔχουσιν, αἰρούμενοι δὲ μᾶλλον συνδυάζειν καὶ συναυλίζεσθαι τοῖς τὰ εἰδῶλα προσκυνοῦσιν, ἢ ἡμῖν τοῖς τὰς δύο Χριστοῦ ιδιότη- τας ἀδιαιρέτως λέγουσι, καὶ συνεύχεσθαι μᾶλλον σὺν Ἰουδαίοις ἐκλεγόμενοι, ἢ σὺν ἡμῖν τοῖς ὁμολογοῦσιν ἐν Χριστῷ θεῖαν τε καὶ 25 ἀνθρωπίνην ἀδιαιρέτως θέλησίν τε καὶ ἐνέργειαν, μὴ βουλόμενοι, τάχα δὲ μήτε δυνάμενοι διακρίναι, τί μὲν ἐστὶ τὸ θεϊκόν καὶ ἄκτιστον θέλημα, τί δὲ ἐστὶ τὸ θεόκτιστον καὶ θεόσδοτον τῆς λογικῆς ἡμῶν ψυχῆς θέλημα, δι' οὗ θελήματος ἐργάζεται τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον τοῦ Θεοῦ θέλημα· τί δὲ πάλιν ἐστὶ τὸ σαρκικόν, ἢ γουν 30 διαβολικόν καὶ ὑλικόν θέλημα, ὅπερ ὁ θεῖος Ἀπόστολος καὶ πᾶσαι αἱ Γραφαὶ διαβάλλουσι καὶ ἀποβάλλονται.

⁸ Ὅτι γὰρ τὴν ἁμαρτίαν πολλάκις σάρκα ὀνομάζει ὁ Παῦλος,

6. Ρωμ. 8, 7.

7. Ὅπ. π.

8. Ὅπ. π. 6.

δήποτε δέχονται τὴ μία θεϊκὴ καὶ τὴν ἄλλη διαβολικὴ. Γιατὶ πῶς εἶναι γενικὰ δυνατὸν νὰ δέχονται ἀνθρώπινη θέληση στὸν Χριστὸ, ὅταν ὁ Ἀπόστολος λέγει, «Τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς δὲν ὑποτάσσεται στὸν νόμο τοῦ Θεοῦ»⁶, καὶ «Τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς εἶναι ἐχθρικό πρὸς τὸν Θεό»⁷, καὶ, «Ἦμασταν κάποτε καὶ ἐμεῖς ἀπειθαρχοὶ, κάνοντας τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς. Γιατὶ τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς εἶναι θάνατος»⁸;

Αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια γαυγίζουσιν ἐναντίον μας οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας, σὰν σκύλοι καὶ ἄλογα καὶ ἡμίονοι, ποὺ δὲν ἔχουν μυαλό, συκοφαντώντας μας, ὅτι δῆθεν δεχόμεστε δύο πρόσωπα καὶ δύο ὑποστάσεις στὸν Χριστό, καὶ δύο διακρίσεις καὶ δύο ἀντιθετες ἐξουσίες, καὶ ἀρνούμαστε τὸν ὄρο Θεοτόκος, καὶ διδάσκουμε ὅλα σ' αὐτὸν διπλᾶ καὶ χωρισμένα, καὶ κηρύττουμε δύο ἐνέργειες σ' αὐτόν, ἀγαθὴ καὶ κακὴ. Μὲ αὐτὲς τὶς φλυαρίες καὶ συκοφαντίες ἔβλαψαν λαοὺς, ἔσχισαν Ἐκκλησίες, ἀνατάραξαν χῶρες, ἐξίβρισαν τὴν πίστη, χώρισαν ἱερεῖς, ἐξαπάτησαν μοναχοὺς, μόλυναν ἄρχοντες, κλόμισαν τὰ πάντα, κάθε πόλη, κάθε χωριό, κάθε ἐπαρχία, προκαλώντας διωγμούς, κακώσεις, δοκιμασίες, ἀφορισμούς, ἐξορίες, καταδίκες, τέτοιες ποὺ οὔτε οἱ Ἀρειανοὶ τόλμησαν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἔχουν τέτοιο μῖσος ἐναντίον μας, ὅσο δὲν ἔχουν οὔτε ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων, ἢ τῶν Σαμαρειτῶν, ἢ τῶν Μανιχαίων, ἢ τῶν Εἰδωλολατρῶν, ἢ τῶν ἀρνητῶν τῆς πίστεως. Καὶ προτιμοῦν νὰ συνδέονται καὶ νὰ συναναστρέφονται μὲ ἐκείνους ποὺ προσκυνοῦν τὰ εἰδῶλα μᾶλλον, παρὰ μὲ ἡμᾶς ποὺ πιστεύουμε τὶς δύο ιδιότητες τοῦ Χριστοῦ ἀδιαίρετες, καὶ προτιμοῦν νὰ προσεύχονται μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, παρὰ μαζὶ μὲ ἡμᾶς ποὺ ὁμολογοῦμε στὸν Χριστὸ θεία καὶ ἀνθρώπινη θέληση καὶ ἐνέργεια κατὰ τρόπο ἀδιαίρετο, ἐπειδὴ δὲν θέλουν, ἴσως καὶ δὲν μποροῦν, νὰ διακρίνουν, ποιὸ εἶναι τὸ θεϊκὸ καὶ ἄκτιστο θέλημα, καὶ ποιὸ τὸ θεόκτιστο καὶ θεόσδοτο θέλημα τῆς λογικῆς μας ψυχῆς, μὲ τὸ ὁποῖο θέλημα ἐκτελεῖ τὸ ἀγαθὸ καὶ εὐάρεστο θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καθὼς ἐπίσης καὶ ποιὸ εἶναι τὸ σαρκικό, δηλαδή τὸ διαβολικὸ καὶ ὑλικὸ θέλημα, αὐτὸ ποὺ ὁ θεῖος Ἀπόστολος καὶ ὅλες οἱ Γραφὲς κατηγοροῦν καὶ ἀπορρίπτουν.

Ἔστι βέβαια ὁ Παῦλος πολλὰς φορὰς τὴν ἁμαρτία τὴν ὀνομάζει

ἀκουσον αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι «Σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι, καὶ οἱ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται»· καί· «Ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν»· καί· «Ἄν κατὰ σάρκα περιπατῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν», σάρκα
 5 τὴν ἁμαρτίαν ὀνομάζων, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν τῆς ἡμετέρας σαρκὸς. Ἐπεὶ εὐρίσκεται τὸν Χριστὸν ἐνυβρίζων τὸν λέγοντα· «Ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα». Ὡστε τὸ σαρκικὸν θέλημα ἀλλότριον καὶ ξένον τοῦ Χριστοῦ οἱ ἅγιοι Πατέρες ὀρίζουσι, καὶ τὴν σαρκικὴν καὶ ἐμ-
 10 παθῆ τῆς ἁμαρτίας ἐνέργειαν, οὐ τὴν φυσικὴν, οὐ τὴν θεόκτιστον, οὐ τὴν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ ὑπάρχουσαν, ἡμῶν ἄμωμον καὶ ἀδιάβλητον φυσικὴν θέλησιν καὶ ἐνέργειαν.

Ἄλλ' οἱ ἀληθῶς ὄντως ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ διαδόλου ἐνεργούμενοι, καὶ εἰς τὰς πυρώσεις καὶ ἐκκαύσεις τῆς σαρκὸς ἐκμαι-
 15 νόμενοι, καὶ ὑπὸ τοῦ σαρκικοῦ θελήματος κατακαμπτόμενοι καὶ μολυνόμενοι καὶ βορβορούμενοι, μὴ ἰσχύσαντες διακρίναι, τί μὲν ἔστι τὸ ἐπείσακτον καὶ πονηρὸν θέλημα καὶ ἢ παρὰ φύσιν ἐνέργεια, τί δέ ἔστι τὸ θεόφυτον καὶ θεόσδοτον τῆς ψυχῆς λογιστικὸν καὶ ἐπιθυμητικὸν οὐσιῶδες θέλημα, καὶ τί πάλιν ἢ ζωτικὴ αὐτῆς
 20 καὶ συστατικὴ τοῦ σώματος ἐνέργεια, ὡς γνήσιοι τοῦ Μάνεντος μαθηταὶ διαβάλλουσι τὸ τῆς φύσεως τοῦ θεοκτίστου ἀνθρώπου θέλημα, κακίζουσι ὡς οἱ Μανιχαῖοι τὴν ἡμῶν θεόκτιστον σάρκα, ὑβρίζουσι τὴν ζωποιοὺν θεόσδοτον ἡμῶν ἐνέργειαν, μέμφονται τὴν νοερὰν ἡμῶν θεόσδοτον ἐπιθυμίαν, δι' ἧς ὀρεγόμενοι τῶν
 25 θείων τυγχάνομεν τῆς σωτηρίας, διὰ παντὸς αὐτῶν τοῦ δόγματος τῷ Κτίστη προσκρούοντες.

Εἰ δὲ πονηρὸν ἦν τὸ ἐμφυτον τῆς ψυχῆς θέλημα, πῶς φησιν ὁ Δαβὶδ, «Ὅτι καὶ ἐκ θελήματός μου ἐξομολογήσομαι τῷ Θεῷ»; Πῶς γὰρ ἂν ὄλωσ καὶ δυνήσεται ἡ ψυχὴ θελήσαι τι τῶν θείων, εἰ
 30 μὴ ἔχει θέλησιν λογικὴν; ἢ πῶς νοήσει τι τῶν κρειπτόνων καὶ νοερῶν, ἢ ἐνεργήσει, μὴ ἔχουσα ἐνέργειαν νοερὰν, δι' ἧν δύο ἰδιοτήτων ἐξεικονίζει σαφῶς ἐν ἑαυτῇ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίω-

9. Ρωμ. 8, 8.

10. Γαλ. 6, 8.

11. Ρωμ. 8, 13.

12. Λουκᾶ 24, 39.

σάρκα, ἄκουσε τὸν ἴδιο πὺ λέγει· «Σάρκα καὶ αἷμα δὲν θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτοὶ πὺ εἶναι σαρκικοί, δὲν μποροῦν νὰ ἀρέσουν στὸν Θεό»⁹· καί· «Αὐτὸς πὺ σπέρνει στὴ σάρκα, θὰ θερίσει ἀπὸ τὴ σάρκα θάνατο»¹⁰· καί· «Ἄν ζεῖτε σαρκικά, θὰ πεθάνετε»¹¹, ὀνομάζοντας σάρκα τὴν ἁμαρτία, καὶ ὄχι τὴ φύση τῆς δικῆς μας σάρκας. Γιατὶ ἀλλιῶς θὰ ἦταν σὰν νὰ βρίζει τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος λέγει· «Ψηλαφίστε με καὶ δεῖτε, ὅτι δὲν ἔχω πνεῦμα, σάρκα καὶ ὄστᾱ, ὅπως μὲ βλέπετε νὰ ἔχω»¹². Ὡστε οἱ ἅγιοι Πατέρες ὀρίζουν, ὅτι τὸ σαρκικὸ θέλημα καὶ ἡ σαρκικὴ καὶ ἐμπαθῆς ἐνέργεια τῆς ἁμαρτίας εἶναι ξένη πρὸς τὸν Χριστό, καὶ ὄχι ἡ φυσικὴ οὔτε αὐτὴ πὺ εἶναι θεόκτιστη καὶ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἄμεμπτη καὶ ἀδιάβλητη φυσικὴ θέληση καὶ ἐνέργειά μας.

Ἄλλὰ αὐτοὶ πὺ πραγματικὰ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ διαβόλου καὶ ξετρελλαινόνται μὲ τὶς πυρπολήσεις καὶ τὶς καύσεις τῆς σάρκας, καὶ λυγίζονται ἀπὸ τὸ σαρκικὸ θέλημα, καὶ μολύνονται καὶ κυλιῶνται στὸν βοῦρκο, μὴ μπορώντας νὰ ξεχωρίσουν τί εἶναι τὸ εἰσαγόμενο ἀπὸ ἔξω καὶ πονηρὸ θέλημα καὶ ἡ παρὰ φύση ἐνέργεια, καὶ τί εἶναι τὸ φυτευμένο δοσμένο ἀπὸ τὸν Θεὸ λογικὸ καὶ ἐπιθυμητικὸ οὔσιῶδες θέλημα τῆς ψυχῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ τί εἶναι ἡ ζωτικὴ τῆς ψυχῆς καὶ ἡ συστατικὴ ἐνέργεια τοῦ σώματος, σὰν γνήσιοι μαθητὲς τοῦ Μάνεντος¹³, συκοφαντοῦν τὸ φυσικὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου πὺ κτίστηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ, κατηγοροῦν ὅπως οἱ Μανιχαῖοι τὴ θεόκτιστη σάρκα μας, βρίζουν τὴν δοσμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ ζωοποιὸ ἐνέργειά μας, κατακρίνουν τὴ νοερὴ καὶ δοσμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐπιθυμία, μὲ τὴν ὁποία, ἐπιθυμώντας τὰ θεῖα, πετυχαίνουμε τὴ σωτηρία, καὶ μὲ ὅλη τὴ διδασκαλία τους ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Θεό.

Ἐὰν ὅμως τὸ ἔμφυτο θέλημα τῆς ψυχῆς ἦταν κακό, τότε γιατί ὁ Δαβὶδ λέγει, «Μὲ τὴ θέλησή μου θὰ δοξολογήσω τὸν Θεό»¹⁴; Γιατί, πῶς θὰ μποροῦσε γενικὰ ἡ ψυχὴ νὰ θελήσει κάτι ἀπὸ τὰ θεῖα, ἐὰν δὲν εἶχε λογικὴ θέληση; Ἡ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ κατανοήσῃ, ἢ νὰ κάνει κάτι ἀπὸ τὸ ἀνώτερα, ἐὰν δὲν εἶχε ἐνέργεια νοερὴ, δύο ιδιότητες, μὲ τὶς ὁποῖες ἐξεικονίζει καθαρὰ μέσα της τὸ κατ' εἰκόνα καὶ

13. Πέρσης, ἰδρυτῆς τοῦ Μανιχαϊσμοῦ.

14. Ψαλμ. 27, 7.

σιν Θεοῦ; Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ μόνον ἡμῖν πεπόνθηται οἱ προκειμένοι εἰς τό, «κατ' εἰκόνα», λόγοι, εἰς τὸ δεῖξαι, ὡς ἐν τύπῳ τινὶ καὶ εἰκόνι τῷ ἀνθρώπῳ οὐ μόνον τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ οὐσιῶν τὴν προδιατύπωσιν, ἀλλὰ καὶ δύο ἐνεργειῶν καὶ θελημάτων ἀδιαβλήτων, ὡς ἐν τύπῳ τινὶ ἀμυδρῷ προδιάγραψιν. Καὶ γὰρ τὸ τιμᾶν πατέρα καὶ μητέρα, καὶ ἀδελφούς ἀγαπᾶν καὶ συγγένειαν, φύσεως ἀνθρωπίνης φυσικόν ἐστιν οὐσιῶδες θέλημα, ψυχῆς ἀδιάβλητον· τὸ δὲ καταλείψαι καὶ ἀρνήσασθαι διὰ Θεὸν πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφούς, ὄντως θεῖον καὶ ὑπὲρ φύσιν θέλημα ἀξιέπαινον.
 10 Ἴδου δύο θελήματα ἀδιάβλητα, τὸ μὲν φύσει ἀνθρώπινον, τὸ δὲ ὑπὲρ φύσιν καὶ θεῖον.

Λοιπὸν ὅτε ἴδῃς Ἰησοῦν ὑποτασσόμενον καὶ δουλεύοντα, ὡς φησὶν ὁ Λουκᾶς, τῷ Ἰωσήφ καὶ τῇ μητέρι, καὶ προστρέχοντα καὶ περιπλεκόμενον, ὡς παιδίον, ταῖς ἀγκάλαις καὶ τοῖς ἀγίοις κόλποις αὐτῆς, μὴ διστάσης εἰπεῖν θελήματι καὶ στοργῇ τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως ποιῶντα, καὶ δεικνύντα αὐτὸν ταῦτα, καὶ τέλειον καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἑαυτὸν ἐμφανίζοντα κατὰ πάντα τρόπον, ὡς φησὶν ὁ Παῦλος, δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας.
 Ὅταν δὲ πάλιν πρὸς τὴν μητέρα λέγει, «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι;»,
 20 καί, «Τίς ἐστὶ μου πατὴρ ἢ μήτηρ, εἰ μὴ ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με;», ἐνταῦθα παιδεύει ἡμᾶς τὸ θεῖον καὶ ὑπὲρ φύσιν θέλημα. Δι' ἡμᾶς γὰρ πάντα ἐποίει καὶ ἔπραττεν, ἐν πᾶσιν αὐτὸς τέλειος καὶ προτέλειος καὶ αἰεὶ πλήρης ὑπάρχων, νομίζων δὲ μᾶλλον ἀκριβεστέραν ὑπάρχειν τὴν ἑτέραν ἐκδοχὴν τὴν φάσκουσαν,
 25 ὅτι διὰ τῆς θελήσεως τῆς λογιστικῆς καὶ βουλευτικῆς καὶ διανοητικῆς τῆς νοερᾶς ψυχῆς τῆς τοῦ δούλου μορφῆς ἐπλήρου ὁ Χριστὸς τὴν ὑπακοήν, καὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ἐντολήν καὶ τὸ πρόσταγμα καὶ τὸν νόμον· διὰ δὲ πάλιν τῆς ζωτικῆς καὶ ζωοποιοῦ θεοσδότου, αὐτῆς, λέγω δὴ, τῆς ψυχῆς τῆς νοερᾶς ἐνεργείας
 30 συνεκράτει καὶ ἐξωποιοῖ καὶ ἠῤῥξει τὸ οἰκεῖον σῶμα ὁ Θεὸς Λόγος κατὰ τὸν ὄρον καὶ νόμον, ὃν δέδωκε τῇ λογικῇ ψυχῇ ζωοποιεῖν καὶ συγκρατεῖν καὶ αὔξειν καὶ κινεῖν τὴν τῶν σωμάτων φύσιν. Ὅθεν καὶ ψυχὴ δι' οὐδὲν ἕτερον εἴρηται, εἰ μὴ ἐκ τοῦ ψύχειν,

15. Λουκᾶ 2, 51.

16. Ἐβρ. 4, 15.

ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ; Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ μόνο ἐκπονήθηκαν αὐτοὶ οἱ δύο λόγοι στὸ «κατ' εἰκόνα», γιὰ νὰ δείξουν, τὴν προτύπωση στὸν ἄνθρωπο, σὰν σὲ τύπο καὶ εἰκόνα, ὄχι μόνο τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν δύο ἀδιάβλητων ἐνεργειῶν καὶ θελήσεών του. Γιατί, τὸ νὰ τιμᾶμε τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ νὰ ἀγαπᾶμε τοὺς ἀδελφούς καὶ τοὺς συγγενεῖς, εἶναι φυσικό, οὐσιῶδες καὶ ἀδιάβλητο θέλημα τῆς ψυχῆς τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἢ ἐγκατάλειψη ὅμως καὶ ἀπάρνηση τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας καὶ τῶν ἀδελφῶν γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ, εἶναι πραγματικὰ θεῖο καὶ ἀξιέταινο θέλημα, ἀνώτερο ἀπὸ τὴν φύση. Νὰ δύο θελήματα ἀδιάβλητα, τὸ ἓνα ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπινου, καὶ τὸ ἄλλο πάνω ἀπὸ τὴ φύση καὶ θεῖο.

“Ὅταν λοιπὸν βλέπεις τὸν Ἰησοῦ νὰ ὑποτάσσεται καὶ νὰ ὑπηρετεῖ, ὅπως λέγει ὁ Λουκᾶς στὸν Ἰωσήφ καὶ στὴ μητέρα του¹⁵, καὶ νὰ τρέχει καὶ νὰ ἀγκαλιάζεται σὰν παιδί στὶς ἀγκαλιές καὶ στοὺς ἅγιους κόρφους τῆς, νὰ μὴ διαστάσεις νὰ πεῖς, ὅτι τὰ κάνει μὲ θέλημα καὶ στοργή τῆς δικῆς μας φύσεως, καὶ ὅτι δείχνει μὲ αὐτὰ καὶ ἐμφανίζει τὸν ἑαυτό του μὲ κάθε τρόπο τέλειον καὶ ὁμοούσιον μὲ μᾶς ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μονο¹⁶. “Ὅταν πάλι λέγει στὴ μητέρα του, «Γιατί ἐπεμβαίνεις σὲ μένα, γυναῖκα;»¹⁷, καὶ, «Ποιὸς εἶναι πατέρας ἢ μητέρα μου, παρὰ αὐτὸς ποὺ κάνει τὸ θέλημα ἐκείνου ποὺ μὲ ἔστειλε;»¹⁸, μὲ αὐτὰ μᾶς διδάσκει τὸ θεῖο καὶ πάνω ἀπὸ τὴ φύση θέλημά του. Γιατί ὅλα τὰ ἔκανε γιὰ μᾶς, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἦταν σὲ ὅλα τέλειος καὶ ὑπερτέλειος καὶ πάντοτε πλήρης, νομίζω μάλιστα, ὅτι πιὸ ἀκριδῆς εἶναι ἢ ἐκδοχή, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐκτελοῦσε τὴν ὑπακοή καὶ τὴν ἐντολή καὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα καὶ τὸν νόμο, μὲ τὴ θέληση τῆς λογικῆς καὶ βουλευτικῆς καὶ διανοητικῆς τῆς νοερῆς ψυχῆς τῆς μορφῆς τοῦ δούλου. Ἐνῶ μὲ τὴ ζωτική καὶ ζωοποιὸ καὶ δοσμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ ψυχὴ, δηλαδή μὲ τὴ νοερὴ ἐνέργειά της, συγκρατοῦσε καὶ ζωοποιοῦσε καὶ μεγάλωνε τὸ σῶμα του ὁ Θεὸς Λόγος, μέσα στὰ ὄρια καὶ τὸν νόμο ποὺ ἔδωσε στὴ λογικὴ ψυχὴ νὰ ζωογονεῖ καὶ νὰ συγκρατεῖ καὶ νὰ αὐξάνει καὶ νὰ κινεῖ τὴ φύση τῶν σωμάτων. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάστηκε ψυχὴ, ὄχι γιὰ κανένα ἄλλο λόγο, παρὰ μόνο ἐπειδὴ φυσᾶ, δη-

17. Ἰω. 2, 4.

18. Ματθ. 13, 46-49.

ἡγουν ζωοποιεῖν τὸ σῶμα. Ἐκ τούτου καὶ ἀποψύχειν τὸ ἀποθνήσκειν εἴρηται ὡσπερ πάλιν ἀναψύχειν τὸ ζῆν.

Ὡσπερ δὴ διττῆς Χριστοῦ φύσεως, ὡσαύτως καὶ θελήσεως εἰκόνας ἐδείξαμεν εἰς τὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενον σύνθετον ἄνθρωπον, οὕτω πάλιν ὡς ἐν εἰκόνι 5 τινὶ καὶ τύπῳ, λέγω, ὁράται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ διττὴ τις ἐνεργείας ἔμφασις εἰς εἰκόνα καὶ τύπον Χριστοῦ. Καθάπερ γὰρ ἡ αὐτοῦ θεότης ἐνήργει καὶ θεανδρικῶς, ἐνήργει δὲ καὶ θεϊκῶς ἐν οὐρανῷ πρὸ τῆς τοῦ σώματος ἀναλήψεως, ὡς ἀπερίγραπτος καὶ μὴ πε- 10 ριγραφεῖσα ἐν τῷ σώματι, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἢ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ Λόγου ὑπάρχουσα, ἐνεργεῖ μὲν καὶ ψυχανδρικῶς, τουτέστι σωματοψύχως, εἰς τύπον τοῦ θεανδρικῶς Χριστοῦ, ἐνεργεῖ δὲ καὶ ψυχικῶς μόνον, πλεῖστά τινα μὴ συνερ- 15 γοῦντος αὐτῇ τοῦ οἰκείου σώματος, εἰς τύπον τοῦ ἀοράτου Θεοῦ Λόγου τοῦ πολλὰ ἀοράτως ἐνεργήσαντος, καὶ ἐνεργοῦντος ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, διὰ τῆς ἀπεριγράπτου αὐτοῦ καὶ παγκοσμίου καὶ ὑπερκοσμίου θεϊκῆς ἐνεργείας.

Ἡ οὖν ἀγάπη ἢ πρὸς Θεὸν κατὰ ψυχικὴν καὶ μόνην ἐπιτε- 20 λεῖται ἐνέργειαν, οὐ χρήζουσα ἐν τούτῳ τῆς συνεργείας τοῦ σώματος ὁμοίως καὶ ἡ πίστις ψυχικῆς καὶ μόνης ἐνεργείας ἐστὶν ἔνδειξις ὡσαύτως καὶ ἡ ἐλπίς κατὰ ψυχικὴν καὶ μόνην ἐπιτελεῖται ἐνέργειαν ὡσπερ καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη δι' ἐνεργείας ψυχικῆς ἐνεργεῖται, καὶ ὑφίσταται καί, περιληπτικῶς εἰπεῖν, πᾶσαι αἱ ἀ- 25 ναγκαῖαι καὶ πνευματικαὶ ἀρεταί, ὧν ρίζα καὶ μήτηρ καὶ θεμέλιός ἐστιν ἡ καθαρότης τῆς καρδίας, κατὰ τὴν νοερὰν καὶ μόνην τῆς λογικῆς ἡμῶν ψυχῆς ἐνέργειαν ἐπιτελοῦνται, οὐ χρήζουσαι τοῦ σώματος εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐκπλήρωσιν. Ὅθεν καὶ οἱ πηροὶ καὶ ἀ- 30 σθενεῖς καὶ ἀκίνητοι ὄντες τῇ σαρκί, δύνανται διὰ τῶν τοιούτων ἀρετῶν τῇ κατὰ ψυχὴν ἐνεργείᾳ εὐαρεστηῆσαι τῷ Θεῷ. Καὶ ἐν τῷ ὑπνω δὲ μάλιστα τῷ καθ' ἡμᾶς δείκνυται τὸ διττὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐνεργείας· τοῦ γὰρ σώματος ὡσπερ νενεκρωμένας καὶ σχεδὸν ἀνενεργήτους τὰς αἰσθήσεις ἔχοντος, ἡ νοερὰ καὶ λογιστικὴ τῆς 35 ψυχῆς ἐνέργεια ἀκοιμήτως καὶ ἀσιγήτως τὰ πάντα περιπολεῖ.

Ἐπεὶ πῶς καὶ χωριζομένη τοῦ σώματος ἐν τῷ θανάτῳ συνί-

λαδὴ ζωοποιεῖ τὸ σῶμα. Ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὁ θάνατος λέγεται ἀπόψυξη, ὅπως καὶ ἡ ζωὴ ἀνάψυξη.

Ὅπως λοιπὸν παρουσιάσαμε εἰκόνες τῆς διπλῆς φύσεως καὶ τῆς θελήσεως τοῦ Χριστοῦ στὸν σύνθετο ἄνθρωπο ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν ἴδιο «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσή του», ἔτσι καὶ σὰν σὲ εἰκόνα καὶ τύπο, λέγει, φαίνεται στὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ ὑπαρξὴ κάποιας διπλῆς ἐνέργειας, κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὸν τύπο τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ὅπως ἡ θεότητά του ἐνεργοῦσε καὶ θεανδρικά (θεϊκὰ καὶ ἀνθρώπινα), ἀλλὰ καὶ θεϊκὰ στὸν οὐρανό, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάληψη τοῦ σώματός της, ὡς ἀπεριόριστη, ποὺ δὲν εἶχε ἀκόμα προσδιοριστεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία εἶναι κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ ἀόρατου Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐνεργεῖ βέβαια καὶ ψυχανδρικά, δηλαδή ψυχοσωματικά, κατὰ τὸν τύπο τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἐνεργεῖ θεανδρικά, ἀλλὰ ἐνεργεῖ καὶ μόνο ψυχικὰ πέρα πολλὰ, χωρὶς νὰ συνεργάζεται μαζί της τὸ σῶμα της, κατὰ τὸν τύπο τοῦ ἀόρατου Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος κάνει πολλὰ κατὰ τρόπον ἀόρατον, καὶ ἐνεργεῖ καὶ στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ, μὲ τὴν ἀπεριόριστη καὶ παγκόσμια καὶ ὑπερκόσμια θεϊκὴ ἐνέργειά του.

Ἡ ἀγάπη λοιπὸν τοῦ Θεοῦ γίνεται μόνο μὲ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, χωρὶς νὰ χρειάζεται γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν τὴ βοήθεια τοῦ σώματος. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ πίστη εἶναι ἀπόδειξη μόνο τῆς ψυχικῆς ἐνέργειας. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἐλπίδα γίνεται μόνο μὲ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ὅπως καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη ἐπιτυγχάνεται καὶ ὑπάρχει μὲ ἐνέργεια ψυχικὴ, καὶ γενικὰ, ὅλες οἱ ἀναγκαῖες πνευματικὲς ἀρετὲς, τῶν ὁποίων ρίζα καὶ μητέρα καὶ θεμέλιο εἶναι ἡ καθαρότης τῆς καρδιάς, γίνονται σύμφωνα μόνο μὲ τὴ νοερὴ ἐνέργεια τῆς λογικῆς ψυχῆς μας, καὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκη τοῦ σώματος γιὰ νὰ ἐκπληρωθοῦν. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ ἄρρωστοι καὶ αὐτοὶ ποὺ βρῖσκονται σὲ ἀκίνησια σωματικά, μποροῦν μέσω τῶν ἀρετῶν αὐτῶν μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς νὰ εὐαρεστοῦν τὸν Θεό. Ἰδιαίτερα μάλιστα στὸν ὕπνο μας φαίνεται ἡ διπλῆ ἐνέργειά μας. Γιατί, ἔχοντας τὸ σῶμα σὰν νεκρωμένες καὶ σχεδὸν ἀνενεργεῖς τὶς αἰσθήσεις, ἡ νοερὴ καὶ συλλογιστικὴ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς περιφρουρεῖ τὰ πάντα ἀκοίμητα καὶ ἀσίγητα.

Πῶς δηλαδή, ὅταν χωρίζεται κατὰ τὸν θάνατο ἀπὸ τὸ σῶμα,

σταται ἡ λογικὴ ψυχὴ, εἰ μὴ διὰ τῆς νοερᾶς αὐτῆς καὶ ζωτικῆς καὶ
 ἀειζώου ἐνεργείας· Καὶ μάλιστα αἱ δὲ τῶν δικαίων ψυχαὶ πῶς νῦν
 Θεὸν αἰνοῦσι; κατὰ ποίαν ἐνέργειαν τὴν παρ' αὐτοῦ εἰσδέχονται
 ἔλλαμψιν; πῶς ὑπὲρ κόσμου πρεσβεύουσιν; ἕκαστον γὰρ πρὸς τὴν
 5 οἰκείαν συγγένειαν τὴν ιδιότητα ἔχει. Τὸ μὲν σῶμα ὡς ἐξ ἠρεμού-
 σης καὶ νεκρᾶς καὶ ἀκινήτου καὶ ἀναισθήτου γῆς ὑφεστῶς, νεκρόν
 τε καὶ ἄψυχον καὶ ἀναίσθητον καὶ ἀκίνητον καὶ πάντη ἄπρακτον
 ἐν τῷ θανάτῳ γίνεται, κατὰ τὴν θεῖαν ἀπόφασιν τὴν περὶ τοῦ σώ-
 ματος πρὸς τὸν Ἀδὰμ ρηθεῖσαν, ὅτι «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ὡς γῆ
 10 ἀπελεύση, ἐξ ἧς καὶ ἐπλάσθης». Ἡ δὲ ψυχὴ οὐκ ἐκ γῆς γέγονεν,
 οὐκ ἐξ ἀέρος, οὐκ ἐξ ὑδάτων, οὐκ ἐκ πυρός, οὐκ ἐκ φωτός, οὐκ ἐξ
 ἡλίου, οὐκ ἐκ νεφέλης, οὐδὲ ἐξ ἐτέρας τινὸς ὑποστάσεως ἢ οὐσίας
 κτιστῆς ὁρωμένης ἢ νοουμένης, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ἀχράντου καὶ
 αἰδίου καὶ ἀκαταλήπτου καὶ ἀνερμηνεύτου καὶ ἀοράτου καὶ ἀ-
 15 σχηματίστου καὶ ἀθανάτου καὶ ἀφθάρτου καὶ ἀψηλαφήτου καὶ
 ἀρρεύστου καὶ ἀσωμάτου φύσεως τοῦ Θεοῦ τὴν κτίσιν καὶ τὴν
 ὑπαρξιν καὶ τὴν πρόοδον διὰ τοῦ θείου ἐκείνου ἐμφυσήματος ἢ
 θεοεἰκελος καὶ θεόσδοτος καὶ θεόμοιος καὶ θεόκτιστος ἡμῶν ψυχὴ
 ἔσχεν, ὥσπερ ἐκ τινος πηγῆς ζωῆς ζωὴ καὶ ζωοποιὸς προελθοῦσα,
 20 καὶ ὡς ἐκ θησαυροῦ φωτός λαμπηδὸν δημιουργηθεῖσα, καὶ ὡς ἐκ
 τινος ἀβύσσου αἰδίου ἀρώματος εὐωδίας πνοῆ διὰ τοῦ θείου στό-
 ματος γεννηθεῖσα, ἐξελθοῦσα καὶ τῷ Ἀδὰμ ἐνοικισθεῖσα· καὶ ὅ-
 πως ἀποτολμήσας εἶπω, ἐκ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ἀπάντων Θεοῦ
 Λόγου ἢ λογικῆ ἡμῖν μετεδόθη ψυχὴ, ἐκ τοῦ ἀχράντου στόματος
 25 εἰς ἡμᾶς ἐμπνευσθεῖσα, ἐκ Θεοῦ καρδίας ἡμῖν καρδιωθεῖσα, ἐκ
 Θεοῦ ψυχῆς ἡμῖν ἐμψυχωθεῖσα, ἐκ Θεοῦ νοός ἡμῖν νοερωθεῖσα·
 ὅθεν ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀκινήτου διὰ τοῦ στόματος καὶ τοῦ
 ἐμφυσήματος τοῦ θείου προελθοῦσα καὶ γεννηθεῖσα, ἀεικίνητος
 ὑπάρχει, καὶ μόνη παρὰ πᾶσαν τὴν κτίσιν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίω-
 30 σιν Θεοῦ ὑπάρχει καὶ προσηγορεύθη, ὡς ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ κατὰ
 χάριν τὰ τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα τυπικῶς λέγω δὴ τὸ ἀκατά-
 ληπτον, τὸ ἀόρατον, τὸ ἀσώματον, τὸ ἀσχημάτιστον, τὸ καθαρὸν,
 τὸ ἀθάνατον, τὸ αἰώνιον, τὸ ἀφθαρτον, τὸ αὐτεξούσιον, τὸ ἀνα-

ἔξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει ἡ λογικὴ ψυχὴ, παρὰ μόνο μὲ τὴ ζωτικὴ καὶ ἀθάνατη ἐνέργειά της, καὶ μάλιστα οἱ ψυχὲς τῶν δικαίων πῶς δοξολογοῦν τὴν Θεοῦ; Μὲ ποιὰ ἐνέργειά τους δέχονται τὴ δικὴ του λαμπρότητα; Πῶς πρεσβεύουν γιὰ τὸν κόσμον; Γιατὶ τὸ καθέ-
να ἔχει ἰδιότητες ἀνάλογες πρὸς τὴ συγγένειά του. Τὸ σῶμα, ποῦ εἶναι καμωμένο ἀπὸ τὸ ἤρεμο καὶ νεκρὸ καὶ ἀκίνητο καὶ ἀναίσθητο χῶμα, μετὰ τὸν θάνατο γίνεται νεκρὸ καὶ ἄψυχο καὶ ἀναίσθητο καὶ ἀκίνητο καὶ τελείως ἄπρακτο, σύμφωνα μὲ τὴ θεϊκὴ ἀπόφαση ποῦ εἰπώθηκε γιὰ τὸ σῶμα στὸν Ἀδὰμ, «Χῶμα εἶσαι, καὶ στὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψεις, ἀπὸ τὸ ὅποιο πλάστηκες»¹⁹. Ἡ ψυχὴ ὅμως δὲν ἔγινε ἀπὸ χῶμα, οὔτε ἀπὸ ἀέρα, οὔτε ἀπὸ νερὸ, οὔτε ἀπὸ φωτιά, οὔτε ἀπὸ φῶς, οὔτε ἀπὸ τὸν ἥλιο, οὔτε ἀπὸ σύννεφο, οὔτε ἀπὸ καμμιά ἄλλη ὑπαρξὴ ἢ οὐσία κτιστὴ ποῦ βλέπεται ἢ νοεῖται, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀχραντὴ καὶ αἰώνια καὶ ἀκατάληπτη καὶ ἀνεξήγητη καὶ ἀόρα-
τη καὶ ἀσχημάτιστη καὶ ἀθάνατη καὶ ἄφθαρτη καὶ ἀψηλάφητη καὶ ἀρρευση καὶ ἀσώματη φύση τοῦ Θεοῦ, ἔχει καὶ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν προέλευσή της ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ θεϊκὸ φύσημα ἢ θεόμορφη καὶ θεόσδοτη, καὶ ὅμοια μὲ τὸν Θεὸ καὶ θεόκτιστη ψυχὴ μας, ἢ ὁποῖα σὰν ἀπὸ κάποια πηγὴ ζωῆς προῆλθε ζωὴ καὶ ζωοποιὸς, καὶ δημι-
ουργήθηκε σὰν ἀκτινοβολία ἀπὸ κάποιο θησαυροφυλάκιο φωτὸς, καὶ γεννήθηκε καὶ βγήκε ἀπὸ τὸ θεῖο στόμα σὰν πνοὴ μέσα ἀπὸ κάποια ἄβυσσο αἰώνιου ἀρώματος εὐωδίας, καὶ κατοίκησε στὸν Ἀδὰμ, καί, θὰ τολμήσω νὰ πῶ, ὅτι ἡ λογικὴ μας ψυχὴ μεταδόθηκε ἀπὸ τὸν δημιουργὸ τῶν ὅλων Θεὸ Λόγο μὲ τὸ φύσημα τοῦ ἀχρά-
ντου στόματός του σὲ μᾶς, καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν καρδιά μας ἀπὸ τὴν καρδιά τοῦ Θεοῦ, καὶ στὴν ψυχὴ μας ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τὸν νοῦ τοῦ Θεοῦ μεταδόθηκε νοερὴ σὲ μᾶς. Γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ προῆλθε καὶ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἀκίνητο Θεὸ μὲ τὸ θεϊκὸ στόμα καὶ φύσημά του, εἶναι ἀεικίνητη, καὶ μόνη αὐτὴ ἀπὸ ὀλοκλήρη τὴν κτίση εἶναι καὶ ὀνομάστηκε «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση» τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔχει μέσα της κατὰ χάρη τυπικᾶ τὰ ἰδιώματα τῆς θείας φύσεως, καὶ ἐννοῶ τὸ ἀκατάληπτο, τὸ ἀόρατο, τὸ ἄσώματο, τὸ ἀσχημάτιστο, τὸ καθαρὸ, τὸ ἀθάνατο, τὸ αἰώνιο, τὸ

μάρτητον, τὸ ζωοποιόν, τὸ σοφιστικόν, τὸ πνευματικόν, τὸ δημιουργικόν.

Ὡσπερ γὰρ ὁ Θεὸς ἐκ γῆς ἄνθρωπον, οὕτω καὶ ἄνθρωπος ἐκ γυναικὸς κατὰ χάριν δημιουργεῖ ἄνθρωπον· καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῆς 5 πρώτης πλάσεως τὸ μὲν σῶμα ἐκ τῆς γῆς ἔσχεν ὁ ἄνθρωπος, τὴν δὲ ψυχὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ γεννηθεῖσαν, οὕτω καὶ νῦν τὸ μὲν σῶμα ἐκ τῆς γυναικείας γῆς καὶ αἵματος συνίσταται, ἡ δὲ ψυχὴ διὰ τῆς σποράς ὡσπερ διὰ τινος ἐμφυσημάτων ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἀρρήτως μεταδίδεται. Ἐπὶ μὲν οὖν τῆς τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ 10 Σεραφὶμ δημιουργίας εἴρηται ὅτι αὐτός, τουτέστιν ὁ Θεός, «εἶπε, καὶ ἐγεννήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν», ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ ὄντος, οὐχ οὕτως ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα διὰ τῶν οἰκείων καὶ θείων χειρῶν αὐτοῦ ἔπλασεν ὁ Θεός, τὴν δὲ ψυχὴν ὡς ἀόρατον ἐκ τῆς παναοράτου αὐτοῦ ψυχῆς 15 διὰ τοῦ ἐμφυσημάτων προήγαγε καὶ ἐποίησε παρ' ἑαυτοῦ, καὶ οὐκ ἐκ τῶν ἐκτὸς ἑαυτοῦ ταύτην ἡμῖν ἐνθείς, ὡς Γρηγορίῳ δοκεῖ.

Οὐκοῦν, εἰ ἐκ στόματος καὶ πνοῆς Θεοῦ προῆλθεν ἡ ψυχὴ, ἐκ πνοῆς Θεοῦ προῆλθον καὶ συμπροῆλθον πάντα τὰ τῆς ψυχῆς οὐσιώδη ιδιώματα, τουτέστι, τὸ λογιστικόν, τὸ νοερόν, τὸ θελητικόν, 20 τὸ ἐνεργητικόν, τὸ ζωοποιόν, ὧντινων ἀναιρουμένων, οὐδὲ ἔστιν, οὐδὲ γνωρίζεται ψυχὴ λογικὴ· καθάπερ γὰρ τὰ στοιχεῖα συστατικὰ καὶ συμπληρωτικὰ τοῦ σώματος ὑπάρχει, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν οἰκείων ἕξεων καὶ ιδιοτήτων συνίσταται καὶ γνωρίζεται, καὶ τῶν ἀλόγων ὡς λογικὴ διακρίνεται. Κατὰ γὰρ τὸ νοερὸν καὶ 25 λογιστικόν, ἧτοι βουλευτικόν καὶ θελητικόν, καὶ μόνον τῶν ἀλόγων διαφέρει ὁ ἄνθρωπος σχεδὸν ἐν πᾶσι τοῖς λοιποῖς, καὶ μάλιστα τοῖς τοῦ σώματος κοινωνικὸς καὶ ὁμοιος καὶ ὁμοούσιος τῶν ἀλόγων καθέστηκε· καὶ γὰρ ἐκ τῆς αὐτῆς γῆς ὄντα, ὅθεν καὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα γέγονε, καὶ θυμὸν ἔχουσι, καὶ κίνησιν ἔχουσι, καὶ 30 ψυχὴν ἄλογον καὶ ἀθέλητον ἔχουσι, καὶ ζωὴν ἔχουσι, καὶ φωνήν, καὶ πνοὴν ἔχουσι, καὶ σάρκα, καὶ αἷμα, καὶ χυμὸν, καὶ ὀστέα, καὶ πάντα τὰ ἐν σώματι ἡμῶν ἔχουσι, καὶ μνήμην ἔχουσι, ὡς φησιν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἰώβ, καὶ ὄρεξιν ἔχουσι, καὶ πείναν καὶ δίψαν καὶ

ἄφθαρτο, τὸ αὐτεξούσιο, τὸ ἀναμάρτητο, τὸ ζωοποιό, τὴ σοφία, τὸ πνευματικὸ καὶ τὸ δημιουργικὸ.

“Ὅπως δηλαδή ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ χῶμα, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ γυναίκα, κατὰ χάρη, δημιουργεῖ ἄνθρωπον. Καὶ ὅπως ἀπὸ τὴν πρώτη πλάση τὸ σῶμα ὁ ἄνθρωπος τὸ ἔλαβε ἀπὸ τὴ γῆ, ἐνῶ ἡ ψυχὴ του γεννήθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ἔτσι καὶ τώρα τὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τὸ αἷμα τῆς γυναίκας, ἐνῶ ἡ ψυχὴ μεταδίδεται μὲ τὸν σπόρο σὰν ἓνα φύσημα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο κατὰ τρόπον ἀπερίγραπτο. Καὶ στὴν δημιουργία τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ λέγεται ὅτι αὐτός, δηλαδή ὁ Θεός· «Εἶπε καὶ ἔγιναν, αὐτὸς ἔδωσε ἐντολὴ καὶ κτίστηκαν»²⁰, ἐνῶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, πού εἶναι κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ, δὲν ἔγινε ἔτσι. Ἀλλὰ τὸ σῶμα του τὸ ἔπλασε ὁ Θεὸς μὲ τὰ ἴδια του τὰ θεϊκὰ χέρια, ἐνῶ τὴν ψυχὴ, ὡς ἀόρατη, τὴν προέβαλε ἀπὸ τὴν παναόρατη ψυχὴ του μὲ τὸ φύσημα καὶ τὴν ἔκανε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, καὶ δὲν τὴν ἔβαλε μέσα μας ἀπὸ αὐτὰ πού ὑπῆρχαν ἔξω ἀπὸ αὐτόν, ὅπως λέγει ὁ Γρηγόριος.

“Ὡστε λοιπόν, ἐφόσον ἡ ψυχὴ προῆλθε ἀπὸ τὸ στόμα καὶ τὴν πνοὴ τοῦ Θεοῦ, τότε ἀπὸ τὴν πνοὴ τοῦ Θεοῦ προῆλθαν ὅλα μαζί τὰ οὐσιώδη ἰδιώματα τῆς ψυχῆς, δηλαδή τὸ νὰ συλλογίζεται, νὰ εἶναι πνευματικὴ, νὰ ἔχει θέληση, νὰ ἐνεργεῖ καὶ νὰ ζωοποιεῖ, καὶ ὅταν αὐτὰ ἀναιροῦνται, δὲν εἶναι τίποτε, οὔτε ἀναγνωρίζεται ἡ λογικὴ ψυχὴ. Ὅπως δηλαδή τὰ στοιχεῖα ἀποτελοῦν μέρη τοῦ σώματος καὶ τὸ συμπληρώνουν, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ἀποτελεῖται καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τίς δικές της συνήθειες καὶ τὰ ἰδιώματά της, καὶ ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ ἄλογα ὡς λογικὴ. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος διαφέρει ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα μόνο ὡς πρὸς τὴν ἱκανότητα νὰ συλλογίζεται, δηλαδή νὰ ἀποφασίζει καὶ νὰ θέλει. Σὲ ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ ἰδιαίτερα στὰ σωματικά, εἶναι σχεδὸν κοινωνὸς καὶ ὅμοιος καὶ ὁμοούσιος μὲ τὰ ἄλογα ζῶα. Γιατὶ κα' αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἴδια γῆ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔγινε καὶ τὸ δικό μας σῶμα, καὶ ἐπιθυμία ἔχουν, καὶ κίνηση ἔχουν, καὶ ζωὴ ἔχουν, καὶ φωνὴ καὶ ἀναπνοὴ ἔχουν, καὶ σάρκα καὶ αἷμα καὶ χυμὸ καὶ κόκκαλα καὶ ὅλα ὅσα ἀνήκουν στὸ σῶμα μας τὰ ἔχουν, καὶ μνήμη ἔχουν, ὅπως λέγει ὁ Ἰωβ στὸν Θεό, καὶ ὄρεξη ἔχουν, καὶ πεῖνα καὶ δίψα καὶ

κόπον καὶ ἰδρωῶτα καὶ πάντα τὰ σωματικὰ ἡμῶν ἔχουσι· μόνον δὲ τὸ λογιστικὸν καὶ νοερὸν καὶ βουλευτικὸν τῆς ἀθανάτου ἡμῶν ψυχῆς τὸ ἐκ Θεοῦ προελθὸν οὐκ ἔχουσι.

Ὅρα μοι λοιπὸν τὸ τυφλὸν καὶ πεπλανημένον τῶν αἰρετικῶν
 5 πάντα τὰ συγγενῆ ὄντα τῶν ἀλόγων ἀνελλιπῶς ὁμολογοῦσιν ἐν τῷ Χριστῷ, τουτέστι, σῶμα, ὕλην, φθοράν, χυμὸν, αἷμα, δάκρυον, πύσμα, ὀσῆ, κόπρον, ρύσιν, πείναν, δίψαν, κόπον, ἰδρωῶτα, θάνατον, νέκρωσιν, ἅπερ εἰσὶ κατὰ φύσιν ἀλλότρια ὄντως καὶ ἀνάξια Θεοῦ, ὡς ἴδια ὄντα κτηνῶν καὶ θηρίων καὶ ἐρπετῶν, τὰ δὲ τῆς νοερᾶς καὶ
 10 ἀθανάτου ψυχῆς ιδιώματα, τὰ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ ὑπάρχοντα καὶ ἐκ τοῦ ἀχράντου αὐτοῦ στόματος προελθόντα, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, συγγενείαν τινα Θεοῦ κατὰ χάριν καὶ ὁμοίωσιν ἔχοντα, ταῦτα ὡς πονηρὰ ὄντα ὁμολογεῖν ἐν Χριστῷ οἱ μισοὶ οὐκ ἀνέχονται, δι' ὧν πᾶσα ἡμῶν ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις ζωοποιεῖται
 15 καὶ σώζεται. Ἀναιρουμένης γὰρ τῆς ζωτικῆς καὶ ζωοποιουῦ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐνεργείας, εὐθέως ὁ ἄνθρωπος θανάτῳ παραπέμπεται, χωριζομένου τοῦ σώματος τῆς συγκρατούσης καὶ ζωοποιούσης αὐτὸ ψυχικῆς ἐνεργείας στερουμένης δὲ πάλιν τῆς λογικῆς ἡμῶν ψυχῆς καὶ ἀναιρουμένης τῆς θελητικῆς αὐτῆς καὶ ἐπιθυμη-
 20 τικῆς δυνάμεως, οὐδὲν διαφέρει τῆς ἀλόγου καὶ ἀδιανοήτου τοῦ ἵππου ψυχῆς.

Πῶς γὰρ ἂν καὶ εὐαρεστήσῃ τῷ Θεῷ, εἰ μὴ διὰ τῆς θελητικῆς καὶ ἐνεργητικῆς αὐτῆς κινήσεως καὶ δυνάμεως; Πῶς δὲ καὶ τελέσῃ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα, εἰ μὴ διὰ τοῦ ἐμφύτου αὐτῆς καὶ οὐσιώ-
 25 δους θελήματος, ὅπερ πολλάκις ἐν τῇ Γραφῇ διαφόροις ὀνόμασιν εὐρίσκομεν ὀνομαζόμενον, τουτέστι, θέλημα ἀγαθόν, ἐπιθυμίαν, ἀγάπην, ἔρωτα; Εἰ δὲ δεῖ καὶ μικρὰς μαρτυρίας ἐνθεῖναι, οὐκ ὀκνητέον. Εἴρηται γοῦν, ὅτι «Θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει ὁ Κύριος» καὶ «Ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα τοῦ μακαρίου
 30 ἀνδρός» καὶ «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἢ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἢ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός» καὶ «Ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἢ ψυχὴ μου εἰς τὰς ἀυλὰς τοῦ Κυρίου» καὶ «Ἐπεπόθησα τὸ σωτήριόν σου, Κύριε». Περὶ δὲ ἀγάπης «Ἀγα-

21. Ψαλμ. 144, 19.

22. Ψαλμ. 1, 2.

23. Ψαλμ. 41, 2.

24. Ψαλμ. 83, 3.

κόπο και ιδρώτα και ὅλα τὰ σωματικά τὰ δικά μας. Καὶ μόνο τὸ λογιστικό καὶ τὸ νοερὸ καὶ τὸ βουλευτικὸ τῆς ἀθάνατης ψυχῆς μας, ποῦ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό, δὲν ἔχουν.

Κοίταξε λοιπὸν τὴν τυφλωση καὶ τὴν πλάνη τῶν αἰρετικῶν. Ὅλα ὅσα εἶναι συγγενῆ μὲ ἐκεῖνα τῶν ἀλόγων, τὰ ὁμολογοῦν ἀνελλιπῶς στὸν Χριστό, δηλαδή τὸ σῶμα, τὴν ὕλη, τὴ φθορά, τὸν χυμό, τὸ αἷμα, τὸ δάκρυ, τὸ σάλιο, τὰ κόκκαλα, τὴν κοπριά, τὴ ρεύση, τὴν πείνα, τὴ δίψα, τὸν κόπο, τὸν ιδρώτα, τὸν θάνατο, τὴ νέκρωση, τὰ ὅποια εἶναι κατὰ φύση ξένα πραγματικά καὶ ἀνάξια τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶναι γνωρίσματα τῶν κτηνῶν καὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν ἐρπετῶν, ἐνῶ τὰ ιδιώματα τῆς νοερῆς καὶ ἀθάνατης ψυχῆς, ποῦ εἶναι κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ καὶ προῆλθαν ἀπὸ τὸ ἄχραντο στόμα του, καί, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι ἔχουν, κατὰ χάρη, κάποια συγγένεια καὶ ὁμοιότητα μὲ τὸν Θεό, αὐτὰ, σὰν νὰ εἶναι πονηρά, δὲν ἀνέχονται οἱ μισοὶ νὰ τὰ ὁμολογοῦν στὸν Χριστό, εὐτὰ μὲ τὰ ὅποια ζωογονεῖται καὶ σώζεται ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων. Γιατί, ὅταν καταργηθεῖ ἡ ζωτική καὶ ζωοποιὸς ἐνέργεια τῆς ψυχῆς μας, ἀμέσως ὁ ἄνθρωπος παραπέμπεται στὸν θάνατο, ἀφοῦ χωρίζεται τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς ποῦ τὸ συγκρατεῖ καὶ τὸ ζωογονεῖ. Ὅταν πάλι ἡ λογικὴ ψυχὴ μας στερεῖται καὶ χάνει τὴ θελητικὴ καὶ ἐπιθυμητικὴ δύναμή της, δὲν διαφέρεται καθόλου ἀπὸ τὴν ἄλογη καὶ ἀνόητη ψυχὴ τοῦ ἵππου.

Πῶς ἀλλιῶς δηλαδή θὰ μπορέσει νὰ εὐαρεστήσει τὸν Θεό, ἂν ὄχι μὲ τὴ θελητικὴ καὶ ἐνεργητικὴ κίνηση καὶ δύναμή της; Καὶ πῶς θὰ ἐκτελέσει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἂν ὄχι μὲ τὸ ἔμφυτο καὶ οὐσιῶδες θέλημα της, αὐτὸ ποῦ βρίσκουμε πολλές φορές νὰ ἀναφέρεται στὴ Γραφὴ μὲ διάφορα ὀνόματα, δηλαδή θέλημα ἀγαθό, ἐπιθυμία, ἀγάπη, ἔρωτας; Ἄν ὅμως χρειάζεται νὰ παραθέσω λίγες μαρτυρίες, δὲν θὰ διστάσω. Λέγεται λοιπὸν, ὅτι «ὁ Κύριος θὰ κἀνει τὸ θέλημα αὐτῶν ποῦ τὸν φοβοῦνται»²¹, καί· «Τὸ θέλημα τοῦ μακάριου ἀνθρώπου εἶναι προσκολλημένο στὸν νόμο τοῦ Κυρίου»²², καί· «Ὅπως τὸ ἐλάφι τρέχει μὲ πόθο στὶς πηγές τῶν νερῶν, ἔτσι ποθεῖ καὶ ἡ ψυχὴ μου νὰ ἔρθει σὲ σένα, Θεέ μου»²³, καί· «Ποθεῖ πάρα πολὺ καὶ λειώνει ἡ ψυχὴ μου νὰ βρεθεῖ στὶς αὐλές τοῦ Κυρίου»²⁴, καί· «Πόθησα πάρα πολὺ τὴ

πήσω σε, Κύριε, ἡ ἰσχύς μου· καί· «Ἠγάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος»· καί· «Ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε»· καί· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεὸν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου». Πῶς οὖν δυνήσεται ἀγαπήσαι τὸν Θεὸν ἢ ψυχή, μὴ
 5 ἔχουσα οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῇ τὴν δύναμιν τὴν θελητικὴν καὶ ἐπιθυμητικὴν καὶ ἀγαπητικὴν καὶ ἐρωτικὴν, φυσικὴν τε καὶ ἀγαθὴν, ἣν ἔχων Ἰγνάτιος ἔφασκεν, ὅτι «Ὁ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται», ὄντινα ἔρωτα Θεοῦ καὶ ἀγάπην Θεοῦ καὶ πόθον καὶ ἐπιθυμίαν Θεοῦ καὶ θελητικὴν ὄρεξιν πρὸς Θεὸν μὴ ἔχοντες, οὗτοι τὸ θέλημα τὸ δια-
 10 βολικὸν ἔχοντες, καὶ τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς αὐτῶν πράττοντες, παραιτοῦνται ὡς πονηρὸν τὸ θεόσδοτον καὶ θεόκτιστον καὶ θεόμοιον τῆς νοεράς καὶ θεοχαράκτου ἡμῶν ψυχῆς ὁμολογεῖν ἐν Χριστῷ, καὶ τὴν ζωοποιὸν αὐτῆς καὶ συστατικὴν θεήπνουν ἐνέργειαν, ὣν χωρὶς ἡ νοερά καὶ θεόσδοτος καὶ θεόστομος τοῦ ἐμφυ-
 15 σήματος τοῦ θείου ἡμῶν ψυχῆ, οὔτε θελήσαι, οὔτε ἐνεργῆσαί τι τῶν θείων ἐντολῶν δύναται; Εἰ δὲ ἀλλοτρία ἐστὶν ἡ νοερά ἡμῶν ψυχῆ ἀγαθῆς καὶ θεομιμήτου θελήσεως καὶ ἐνεργείας, πῶς πρὸς ἀνθρώπους λέγει ὁ Θεός, ὅτι «Ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε»; Πῶς ποιήσει τὸ θεῖον θέλημα ἢ ψυ-
 20 χῆ, εἰ μὴ ἔχει δύναμιν θελητικὴν καὶ ἐνεργητικὴν; Πῶς δὲ ἐπετρόπη εὐθέως, ἠνίκα γέγονεν ὁ Ἀδάμ, ἐργάζεσθαι καὶ φυλάττειν τὸ Δεσποτικὸν πρόσταγμα;

Ἄλλὰ παρετρόπη φύσιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ πάντα τὰ τοῦ ἀνθρώπου πάντως, ἐροῦσι πρὸς ἡμᾶς οἱ αἵρετικοί, καὶ τούτου χάριν
 25 ἀλλότριον καὶ ἀνάξιόν ἐστὶ τὸ λέγειν ἐπὶ Χριστοῦ ἀνθρώπινον θέλημα, ἢ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν. Οὐχ οὕτως οὐ γὰρ ὀλοτελῶς τῇ φύσει ἐτρόπη, ἤγουν ἠλλοιωῖθη ἐξ ἀφθαρσίας εἰς φθορὰν ὁ Ἀδάμ, ἀλλὰ τὸ σῶμα, ὡς ἐκ γῆς καὶ τροπτῆς φύσεως γεγονὸς καὶ πλασθέν, τοῦτο τὴν τροπὴν ἐξ ἀφθαρσίας καὶ ἀθανασίας ὑπέμει-
 30 νε, φθαρτὸν καὶ θνητὸν γενόμενον διὰ τῆς παραβάσεως. Οὕτω γάρ ἐστὶν ὁ περιπεσὼν τοῖς λησταῖς καὶ γενόμενος, ὡς φησι τὸ Εὐαγγέλιον, ὑπὸ τῶν πληγῶν αὐτῶν ἡμιθανής, οὐ μὴν καὶ ὀλοθα-

25. Ψαλμ. 118, 174. 26. Ψαλμ. 17, 2. 27. Ψαλμ. 114, 1. 28. Ψαλμ. 118, 97.
 29. Δευτ. 6, 5. Ματθ. 22, 37. 30. Ἐπιστολὴ πρὸς Ῥωμαίους 7. 31. Ἦσ. 1, 19.

σωτηρία σου, Κύριε»²⁵. Καί για τὴν ἀγάπη· «Σὲ ἀγαπῶ, Κύριε, μὲ ὅλη τὴ δύναμή μου»²⁶. καί· «Ἀγάπησα τὸν Κύριο, γιατί μὲ ἀκούει»²⁷. καί· «Ἀγάπησα πολὺ τὸν νόμο σου, Κύριε»²⁸. καί· «Νὰ ἀγαπᾶς τὸν Κύριο καὶ Θεὸ σου μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου»²⁹. Πῶς λοιπὸν θὰ μπορέσει ἡ ψυχὴ νὰ ἀγαπήσει τὸν Θεὸ, ὅταν δὲν ἔχει οὐσιαστικὰ μέσα τῆς τῆς δύναμη τῆ θελητικῆ καὶ ἐπιθυμητικῆ καὶ ἀγαπητικῆ καὶ ἔρωτικῆ, φυσικῆ καὶ ἀγαθῆ; Αὐτὴν ἔχοντας ὁ Ἰγνάτιος, ἔλεγει· «Ὁ δικός μου ἔρωτας σταυρώθηκε»³⁰. Αὐτὸν τὸν ἔρωτα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὸν πόθο καὶ τὴν ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ θελητικὴ ὄρεξη τοῦ Θεοῦ, μὴ ἔχοντάς τα αὐτοί, ἔχουν τὸ θέλημα τοῦ διαβόλου, καὶ κάνοντας τὰ θελήματα τῆς σάρκας τους, ἀποφεύγουν ὡς πονηρὸ νὰ δεχθοῦν στὸν Χριστὸ τὸ δοσμένο ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ θεόκτιστο καὶ ὅμοιο μὲ τὸν Θεὸ θέλημα τῆς νοερῆς καὶ θεοχάρακτης ψυχῆς, καὶ τὴ ζωογόνο καὶ συστατικὴ καὶ ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐνέργειά της, χωρὶς τὰ ὅποια ἡ νοερὴ καὶ θεόσδοτη καὶ βγαλμένη ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ ψυχὴ μας τοῦ θεϊκοῦ φυσήματος, δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ θελήσει, οὔτε νὰ ἐνεργῆσει κάτι ἀπὸ τὶς θεῖες ἐντολές. Ἐὰν ὅμως ἡ νοερὴ μας ψυχὴ εἶναι ξένη ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ καὶ θεομίμητη θέληση καὶ ἐνέργεια, τότε γιατί ὁ Θεὸς λέγει στοὺς ἀνθρώπους, «Ἐὰν θελήσετε καὶ μὲ ἀκούσετε, θὰ φᾶτε ὅλα τὰ καλὰ τῆς γῆς»³¹; Πῶς θὰ ἐκτελέσει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἡ ψυχὴ, ἐὰν δὲν ἔχει θελητικὴ καὶ ἐνεργητικὴ δύναμη; Καὶ πῶς ἐπετρόπη στὸν Ἀδὰμ, μόλις δημιουργήθηκε, νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ φυλάγει τὴν δεσποτικὴ ἐντολή;

Ἄλλὰ παρατράπηκε ἀπὸ τὴν φύση ὁ ἄνθρωπος καὶ ὅλα τὰ τοῦ ἀνθρώπου, θὰ μᾶς ποῦν ὅπωςδήποτε οἱ αἵρετικοί, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ξένο καὶ ἀνάξιο νὰ δεχόμεστε στὸν Χριστὸ ἀνθρώπινο θέλημα, ἢ ἀνθρώπινη ἐνέργεια. Δὲν εἶναι ἔτσι. Δὲν παρατράπηκε τελείως ἀπὸ τὴ φύση, δηλαδή ὁ Ἀδὰμ δὲν μεταβλήθηκε ἀπὸ τὴν ἀφθαρσία στὴ φθορά, ἀλλὰ τὸ σῶμα του, τὸ ὅποιο ἔγινε καὶ πλάστηκε ἀπὸ χῶμα καὶ μεταβλητὴ ὕλη, αὐτὸ ὑπέστη τὴ μεταβολὴ ἀπὸ τὴν ἀφθαρσία καὶ ἀθανασία, καὶ ἔγινε φθαρτὸ καὶ θνητὸ μὲ τὴν παράβαση. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ὁ ἄνθρωπος πού ἔπεσε στοὺς ληστὲς καὶ ἔγινε, ὅπως λέγει τὸ Εὐαγγέλιο, μισοπεθαμένος ἀπὸ τὰ χτυπήματα, ἀλλὰ ὄχι καὶ ὅλο-

νής. Ἡ γὰρ ψυχὴ, ὡς ἐξ ἀθανάτου οὐσίας Θεοῦ καὶ ἀτρέπιου διὰ τοῦ ἐμφυσήματος κτισθεῖσα, εἰ καὶ τῇ προσβολῇ τοῦ ξύλου συγκατηλθεν, ἀλλ' ὅμως ἔμεινεν ἐν τῇ οἰκείᾳ τῇ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ ἀφθαρσία καὶ ἀθανασία, οὐ χηρῆσα οὐσιώδους ἀναπλάσεως, καθάπερ τὸ σῶμα, ἀλλὰ μόνης λογιστικῆς τινος διορθώσεως καὶ ἐξομολογήσεως, οὐκ ἀναιρέσεως θελήσεως, ἵνα μὴ ἄλογος γένηται, οὐκ ἐξαλείψεως ἐνεργείας, ἵνα μὴ νεκρὰ καὶ ἀνενέργητος, ὡς τὰ ἄψυχα, γένηται.

Ἐπιδημήσας οὖν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐπὶ τὸ ἀνακαινίσαι τὸν 10 Ἀδάμ, τοιαύτην ἑαυτῷ ψυχὴν ἐδημιούργησεν, οἷαν ἀπαρχῆς ἐξ ἑαυτοῦ διὰ τοῦ ἐμφυσήματος τῷ Ἀδὰμ μετέδωκεν, ἥγουν ἐνέπνευσε, κατ' εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου οὔσαν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ὡς φησιν ἡ Γραφή, κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ὄλην ὑπάρχουσαν, καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχουσαν, κατ' εἰκόνα αὐτοῦ τὴν 15 θέλησιν, κατ' εἰκόνα αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν διαγράφουσαν, καθαρὰν, ἄμωμον, ἄρρητον, ἀναμάρτητον, μὴ δεομένην οὐσιώδους ἀναπλάσεως, ὥσπερ τὸ σῶμα, καὶ τὰ τοῦ σώματος, μὴ χηρῆσαν τῶν οἰκείων μερῶν καὶ μελῶν ἀλλοίωσιν καὶ ἀνάκτισιν, μὴ ἔχουσαν θέλησιν ἀφανισμοῦ δεομένην, μὴ ἔχουσαν ἐνέργειαν καταλύσεως χηρῆσαν. Τί γὰρ ἂν καὶ χηρῆσι οὐσιώδους ἀναπλάσεως ἢ 20 ἐκ Θεοῦ προελθοῦσα καὶ ἐν εἰκόνι Θεοῦ καὶ ὁμοιώσει ὑπάρχουσα, καὶ μάλιστα ἡ παναχράντου τοῦ Θεοῦ Λόγου ψυχὴ;

Ἡ μὲν γὰρ τοῦ Ἀδάμ ψυχὴ ἐκ Θεοῦ τὴν ὑπαρξιν διὰ τοῦ ἐμφυσήματος ἔσχεν, ἡ δὲ τοῦ Ἐμμανουὴλ ψυχὴ ἐνθεον καὶ σύνθετον καὶ ὁμόθεον τὴν οὐσίωσιν ἔσχεν, ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ 25 σὺν αὐτῷ καὶ ἐν αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν συσσωμῶς ἐν τῇ παναχράντῳ καὶ θεοδόχῳ μήτρᾳ ὑποστᾶσα, ὥστε, εἰ μὴ τολμηρὸν τὸ λέγειν, εἶπον ἂν, ὅτι ὥσπερ πάλαι ὁ Θεὸς Λόγος ἐξ ἑαυτοῦ ἀρρήτως προήγαγε καὶ ἔκτισε λογικῆς ψυχῆς οὐσίαν, οὕτω καὶ ἐκ 30 παρθενικῶν λαγόνων εἰς ἑαυτὸν εἰσώκει. Καὶ ποῖον λοιπὸν μῶμον δύναται ἔχειν οὐσία ἢ ἀπαρχῆς ἐκ Θεοῦ προελθοῦσα εἰς κτίσιν, καὶ νῦν ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ εἰσοικισθεῖσα, καὶ σύνθεος ὑπάρξασα-

κληρωτικὰ νεκρός³². Γιατι ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν ἀθάνατη καὶ ἀμετάβλητη οὐσία τοῦ Θεοῦ μετὸ φύσημα, ἂν καὶ μετὴ γεῦση τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ ἔπεσε, ὥστόσο ἔμεινε στὴν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ δική του ἀφθαρσία καὶ ἀθανασία, ἡ ὁποία δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀνάπλασης τῆς οὐσίας της, ὅπως τὸ σῶμα, ἀλλὰ μόνο μιᾶς λογικῆς διόρθωσης καὶ ἐξομολόγησης, χωρὶς νὰ καταργηθεῖ ἡ θέληση, γιὰ νὰ μὴ γίνεи ἄλογη, οὔτε νὰ ἐξαλειφθεῖ ἡ ἐνέργειά της, γιὰ νὰ μὴ καταντήσει νεκρὴ καὶ ἀνενέργητη, ὅπως τὰ ἄψυχα.

“Ὅταν λοιπὸν ἦρθε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ ἀνακαινίσει τὸν Ἄδὰμ, δημιούργησε στὸν ἑαυτό του ψυχὴ τέτοια πὸ ἦταν καὶ ἐκείνη πὸ εἶχε μεταδώσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του στὸν Ἄδὰμ μετὸ φύσημά του. Φύσηξε δηλαδὴ τὴν πνοὴ πὸ ἦταν κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ καθ' ὁμοίωση, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, ἡ ὁποία πνοὴ ἦταν ὅλη κατ' εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ εἶχε τὴν ὑπαρξὴ καθ' ὁμοίωση αὐτοῦ, καὶ ἀπεικόνιζε τὴν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ θέληση καὶ τὴν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἐνέργεια, καθαρὴ, ἀκηλίδωτη, ἀπεριόριστη, ἀναμάρτητη, χωρὶς νὰ χρειάζεται ἀνάπλαση τῆς οὐσίας της, ὅπως τὸ σῶμα καὶ τὰ σωματικά, χωρὶς νὰ χρειάζεται ἀλλοίωση καὶ ἀνακατασκευὴ τῶν μερῶν καὶ μελῶν της, χωρὶς νὰ ἔχει θέληση ἡ ὁποία ἔχει ἀνάγκη ἐξαφανισμοῦ, χωρὶς νὰ ἔχει ἐνέργεια πὸ νὰ χρειάζεται κατάργηση. Πῶς δηλαδὴ ἦταν δυνατὸν νὰ χρειάζεται οὐσιαστικὴ ἀνάπλαση ἡ ψυχὴ πὸ προῆλθε ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἦταν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσή του, καὶ μάλιστα ἡ πανάχρονη ψυχὴ τοῦ Θεοῦ Λόγου;

Ἡ ψυχὴ λοιπὸν τοῦ Ἄδὰμ ἔλαβε ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν ὑπαρξὴ της μετὸ φύσημα, ἐνῶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἐμμανουὴλ εἶχε τὴν ὑπαρξὴ της ἐνθεῖ καὶ σύνθεῖ καὶ ὁμόθεῖ, ἡ ὁποία ἔλαβε ὑπόστασι ἀπὸ αὐτὸν καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ μαζί με αὐτόν, μέσα στὴν πανάχρονη καὶ θεοδόχο μήτρα, ὥστε, ἂν δὲν εἶναι τολμηρὸ νὰ τὸ πῶ, θὰ ἔλεγα, ὅτι, ὅπως παλιὰ ὁ Θεὸς Λόγος προέβαλε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του μετὸ τρόπον ἀπερίγραπτο καὶ ἔκτισε τὴν οὐσία τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς Παρθένου τὴν πῆρε ὡς κάτοικο στὸν ἑαυτό του. Καὶ ποιά μορφή λοιπὸν μπορεῖ νὰ ἔχει μιὰ οὐσία, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κτίστηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ, καὶ τώρα κατοίκησε μέσα στὸν ἴδιο Θεό, καὶ ἦταν σύνθεῖ

σα, καὶ τιμιωτέραν τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔχουσα, ὅσα τότε
 μὲν χωριστὰς Θεοῦ τὰς ἑαυτῆς δυνάμεις καὶ ἰδιότητας ἔσχε, νῦν
 δὲ συναπτὰς Θεοῦ, καὶ οἶονεὶ ὁμοιοθέους καὶ συνθέους τῇ καθ'
 ὑπόστασιν ἐνώσει; Καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ὄντως, πάλιν λέγω,
 5 γέλως ὁ πλατὺς τῆς τῶν αἰρετικῶν ἀφροσύνης, ὅτι τὰ ὅμοια πάθη
 τῆς κτηνώδους φύσεως τῆς σαρκὸς τῆς τραπείσης, πάθη λέγουσιν
 ἐν Χριστῷ, τὰ δὲ τῆς κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ψυχῆς ιδιώματα, τὰ οὐ-
 σιωδῶς μὴ τραπέντα, παραιτοῦνται εἰπεῖν. Καὶ ὅπως μὴ δόξωσιν
 ἐξ οἰκειῶν ἡμῶν ἐννοιῶν καὶ μύθων πρὸς αὐτοὺς διαλέγεσθαι,
 10 φέρε τῇ συνεργείᾳ τοῦ Θεοῦ Γραφικῶς τὰς παραστάσεις ποιήσω-
 μεν.

Κατακλεισθεὶς ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Πρόδρο-
 μος καὶ ὄμμασι τοῖς νοεροῖς προγνοῦς, ὅτι ὑπὸ Ἡρώδου ἀναιρού-
 μενος ἐν ἄδῃ πορεύεται, ἀποστείλας δύο τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν
 15 ἠρώτησε τὸν Χριστόν, λέγων· «Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος», τουτέστιν ἐν τῷ
 ἄδῃ κατερχόμενος, «ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;». Καθὰ καὶ ὁ Πέτρος
 περὶ Χριστοῦ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ τῇ Καθολικῇ λέγει, ὅτι «Πορευθεὶς
 ἐκήρυξε καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι τοῖς ποτε ἀπειθήσασιν»,
 ἦντινα κατάβασιν αὐτὸς ὁ Κύριος πρὸς τὸν Ἰωβ προκαταγγέλλει
 20 λέγων· «Ἦλθες δὲ ἐπὶ τρίβους θαλάσσης, ἐν δὲ ἴχνεσιν ἀδύσσου
 περιεπάτησας ἀνοίγονται δέ σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ
 δὲ ἄδου ἰδόντες σε ἔφριξαν».

Αὕτη δὴ οὖν ἡ κατάβασις Χριστοῦ ἢ ἐν τῷ ἄδῃ, καὶ ἡ παρου-
 σία καὶ τὸ κήρυγμα πῶς γέγονε; «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε»,
 25 ἀλλ' οὔτε ἰδεῖν δύναται· πάλιν τε τὸ πανάγιον σῶμα Χριστοῦ ἐν
 τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἐν τῷ μνήματι ἄνω ἐπὶ γῆς ἔκειτο. Πῶς οὖν ὁ
 ἄδης ἐσκυλεύθη; ποίαν μορφήν οἱ πυλωροὶ τοῦ ἄδου ἰδόντες
 ἔφριξαν; Τίς τὰς ἀπ' αἰῶνος δεσμίους ψυχὰς τῶν κεκοιμημένων
 ἀνθρώπων ἐπεσκέψατο; Πρόδηλον, ὅτι ἡ πανάχραντος τοῦ Δε-
 30 σπότητος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ψυχὴ τὰς ὁμοουσίους αὐτῆς
 ψυχὰς τὰς λογικὰς ἐπεσκέψατο· αὕτη πρὸς αὐτὰς κατελήλυθε
 σύνθεος αὕτη τὸ δεσμοτήριον ἐσκύλευσεν· αὕτη τὸν τύραννον

καί εἶχε τιμιώτερη καὶ τὴν φύση καὶ τὴν ἐνέργεια, ἐφόσον τότε εἶχε χωριστὲς ἀπὸ τὸν Θεὸ τὶς δικές της δυνάμεις καὶ ἰδιότητες, ἐνῶ τώρα τὶς ἔχει ἐνωμένες μὲ τὸν Θεὸ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ὅμοιες μὲ τὸν Θεὸ καὶ μαζί μὲ τὸν Θεό, μὲ τὴν ὑποστατικὴ ἔνωση; Καὶ ἀφοῦ αὐτὰ ἔτσι εἶναι, ἐπαναλαμβάνω πάλι, ἡ ἀφροσύνη τῶν αἰρετικῶν εἶναι γιὰ πολλὰ γέλια, γιὰ τὴν ὅμοια πάθη τῆς κτηνώδους φύσεως τῆς σάρκα, ἡ ὁποία μεταβλήθηκε, τὰ ἀποδίδουν ὡς πάθη καὶ στὸν Χριστό, ἐνῶ τὰ ἰδιώματα τῆς κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ψυχῆς, τὰ ὁποία δὲν μεταβλήθηκαν στὴν οὐσία τους, ἀποφεύγουν νὰ τὰ ἀναφέρουν. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι συζητοῦμε μαζί τους μὲ δικές μας ἰδέες καὶ μύθους, ἐλάτε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ ἀποδείξουμε καὶ Γραφικὰ τὶς ἀπόψεις μας.

Κλεισμένος μέσα στὴ φυλακὴ ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, καὶ προβλέποντας μὲ τὰ νοερὰ μάτια του, ὅτι θὰ θανατωθεῖ ἀπὸ τὸν Ἡρώδη καὶ θὰ πάει στὸν ἅδη, στέλνοντας δύο ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του, ρώτησε τὸν Χριστό: «Σὺ εἶσαι αὐτὸς ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἔρθει», δηλαδή νὰ κατεβεῖ στὸν ἅδη, «ἢ πρέπει νὰ περιμένουμε ἄλλον;»³³, σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει καὶ ὁ Πέτρος στὴν καθολικὴ Ἐπιστολὴ του γιὰ τὸν Χριστό, ὅτι: «Πῆγε καὶ κήρυξε στὰ φυλακισμένα πνεύματα ποὺ κάποτε εἶχαν ἀπειθήσει»³⁴, καὶ τὴν ὁποία κάθοδο του τὴ προαναγγέλλει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος στὸν Ἰώβ, λέγοντας: «Ἡρθεσ βαδίζοντας πάνω στὴ θάλασσα, καὶ περπάτησες στὰ ἴχνη τῆς ἀδύσσου Ἄνοιγονται γιὰ σένα ἀπὸ φόβο οἱ πύλες τοῦ θανάτου, καὶ οἱ θυρωροὶ τοῦ ἅδη βλέποντάς σε τρόμαξαν»³⁵

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ κάθοδος τοῦ Χριστοῦ στὸν ἅδη, καὶ ἡ παρουσία του καὶ τὸ κήρυγμά του πῶς ἐγίνε; Τὸν Θεὸ κανεὶς ποτέ δὲν τὸν εἶδε, καὶ οὔτε μπορεῖ νὰ τὸν δεῖ. Ἐπίσης τὸ πανάγιο σῶμα τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν θάνατό του, βρισκόταν πάνω στὴ γῆ μέσα στὸ μνήμα. Πῶς λοιπὸν λεηλατήθηκε ὁ ἅδης; Ποιὰ μορφή εἶδαν οἱ θυρωροὶ τοῦ ἅδη καὶ ἔφριξαν; Ποιὸς ἐπισκέφθηκε τὶς ψυχὲς τῶν νεκρῶν ποὺ ἦταν δέσμιες ἀπὸ αἰῶνες; Εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι τὶς ὁμοούσιες μὲ αὐτὴν λογικὲς ψυχὲς τὶς ἐπισκέφθηκε ἡ πανάχρονη ψυχὴ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ κατέβηκε στὶς ψυχὲς ἐκεῖνες ὁμόθυρα, αὐτὴ λεηλάτησε τὸ δεσμοτήριον, αὐτὴ ἔδωσε τὸν τύραννον καὶ

ἔδησε, καὶ τοὺς δεσμίους ἀπέλυσε, βοήσασα τοῖς ἐν δεσμοῖς, «Ἐξέλθετε», ὡς τόπον ἀναπληροῦσα τελείου ἀνθρώπου τοῦ ἐκ ψυχῆς συνισταμένου καὶ σώματος, λογιστικῶς τε ὡς λογικῆ, καὶ θελητικῶς καὶ ἐνεργητικῶς ἐν τῷ ἅδῃ κηρύττουσα καὶ ἐπιτρέπου-
 5 σα καὶ σκυλεύουσα, ἢ νοερά τὰς νοεράς ἐπιβλέψασα ψυχὴ τὰς ψυχάς, ἢ λογικὴ τὰς λογικάς, ἢ ζωτικὴ τὰς ζωτικάς, ἢ ἀθάνατος τὰς ἀθανάτους, ἢ ἐνεργητικὴ τὰς ἐνεργητικάς, ἢ ἐνθελὴς τὰς θελητικάς. Πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐδέξαντο τὸ τῆς ἁγίας ψυχῆς κήρυγμα, εἰ μὴ διὰ τῆς νοεράς αὐτῶν λογικῆς θελήσεως; Οὐ γὰρ ἀναγκα-
 10 στικῶς καὶ ἀκουσίως ἐπίστευσαν καὶ ἐσώθησαν, οὐδ' ἀπροαιρέτως, ἀλλ' ἐκουσίως καὶ γνώμῃ θελήσεως καὶ ἐνεργείᾳ συγκαταθέσεως.

Πιστοῦται δέ μου τὰ λεγόμενα ὁ τῆς θεολογίας θεοφόρος Γρηγόριος, οὕτω πως φάσκων περὶ τῆς ἐν τῷ ἅδῃ τοῦ Χριστοῦ
 15 καταβάσεως ἐν τῷ Λόγῳ τῷ εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα: «Ἐὰν ἐν σταυρῷ Χριστὸς ἀνέρχεται, συνάνελθε· ἐὰν ἐν τῷ ἅδῃ κατέρχεται, συγκάτελθε. Γνώθι τὰ ἐκεῖ μυστήρια, τὴν διπλὴν κατάβασιν· πάντας ἀπλῶς σώζει ἐπιφανείς, ἢ κάκει τοὺς πιστεύοντας;». Ἴδου οὐ πάσας λέγει Γρηγόριος τὰς ἐν τῷ ἅδῃ ψυχὰς σωθείσας, ἀλλὰ
 20 μόνας τὰς Χριστῷ πιστευσάσας ἐξ οἰκείας προαιρέσεως καὶ θελήσεως. Πῶς γὰρ καὶ πιστεῦσαι εἶχον χωρὶς λογιστικῆς θελήσεως καὶ ἐνεργείας; Ἀνθρώπους μὲν γὰρ τοὺς ἐν σαρκὶ καὶ ψυχῇ ἄνω ἐπὶ γῆς ζῶντας, διὰ σαρκὸς ὁ Χριστὸς καὶ ψυχῆς ἐπεσκέψατο καὶ ἔσωσε, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων, ὡς Γρηγόριός φησι,
 25 τοῖς ὄρατοῖς δι' ὄρατῆς φύσεως λαλῶν καὶ ἐπιδημῶν· ψυχὰς δὲ σωμάτων ἀπηλαγμένας διὰ ψυχῆς ἀχράντου σώματος ἀπηλλαγμένης ἐπεσκέψατο.

Εἰ δὲ ἀθελὴς ἐστὶν ἢ πανάχραντος τοῦ Κυρίου ψυχῆ, προόδη-
 λον, ὅτι ἀκουσίως δίκην ἀλόγου ὑπετάττετο τῷ Θεῷ Λόγῳ, ὡς Ἀ-
 30 πολινάριος ληρωδεῖ εἰ ἀθελὴς ἦν, εὐδηλον, ὅτι δίκην τινὸς ἀστέρος ἢ νεφέλης ἀλογίστου καὶ ἀδιανοσήτου ἐν τῷ ἅδῃ κατῆλθε, καὶ ὑπὸ τῆς θεότητος, ὥσπερ ἄψυχον ὄργανον καὶ ἄλαλον, ἐλάλει καὶ ἐκήρυττε, μήτε λόγον ἐνδιάθετον κατὰ τὴν οὐσίαν τῶν ψυχῶν

έλευθέρωσε τούς δέσμιους, φωνάζοντας στους φυλακισμένους, «βγῆτε», αναπληρώνοντας τὸν τέλειο ἄνθρωπο ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα, κηρῦττοντας στὸν ἄδη λογικὰ σὰν λογικὴ, καὶ θελητικὰ καὶ ἐνεργητικὰ, καὶ ἐπιτρέποντας καὶ λεηλατώντας τὸν ἄδη καὶ βλέποντάς τις μὲ εὐμένεια, ἢ νοερὴ τις νοερές, ἢ ψυχὴ τις ψυχές, ἢ λογικὴ τις λογικές, ἢ ζωντανὴ τις ζωντανές, ἢ ἀθάνατη τις ἀθάνατες, ἢ ἐνεργητικὴ τις ἐνεργητικές, ἢ θελητικὴ τις θελητικές. Πῶς ἄλλωστε θὰ μπορούσαν νὰ δεχτοῦν τὸ κήρυγμα τῆς ἁγίας ψυχῆς, ἂν ὄχι μὲ τὴ λογικὴ τους θέληση; Γιατὶ δὲν πίστεψαν καὶ σώθηκαν ἀναγκαστικὰ καὶ χωρὶς τὴ θέλησή τους, οὔτε χωρὶς τὴν προαίρεσή τους, ἀλλὰ ἐκούσια καὶ μὲ τὴ γνώμη τῆς θέλησής τους καὶ μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς συγκατάθεσής τους.

Αὐτὰ ποὺ λέγει τὰ βεβαιώνει καὶ ὁ θεόπνευστος θεολόγος Γρηγόριος, ὁ ὁποῖος μιλάει ὡς ἐξῆς γιὰ τὴν κάθοδο τοῦ Χριστοῦ στὸν ἄδη, στὸν λόγο του γιὰ τὸ ἅγιο Πάσχα: «Ἐὰν ὁ Χριστὸς ἀνεβαίνει στὸν σταυρό, ἀνέβα καὶ σὺ μαζί του. Ἐὰν κατεβαίνει στὸν ἄδη, κατέβα καὶ σὺ μαζί του. Γνώρισε τὰ ἐκεῖ μυστήρια, τὴ διπλῆ κάθοδο. Τοὺς σώζει ὅλους γενικὰ ἐκεῖ μὲ τὴν ἐμφάνισή του, ἢ καὶ ἐκεῖ σώζει μόνο αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν;». Νὰ, δὲν σώζονται, λέγει ὁ Γρηγόριος, ὅλες οἱ ψυχές στὸν ἄδη, ἀλλὰ μόνο ἐκεῖνες ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστὸ μὲ δική τους προαίρεση καὶ θέληση. Πῶς ὅμως θὰ εἶχαν πιστέψει χωρὶς λογικὴ θέληση καὶ ἐνέργεια; Γιατὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ζοῦσαν μὲ σῶμα καὶ ψυχὴ πάνω στὴ γῆ, ὁ Χριστὸς τοὺς ἐπισκέφθηκε μὲ σῶμα καὶ ψυχὴ καὶ τοὺς ἔσωσε, καθαρίζοντας τὸ ὅμοιο μὲ τὸ ὅμοιο, ὅπως λέγει ὁ Γρηγόριος, καὶ μίλησε σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν ὄρατοί, πηγαίνοντας μὲ ὄρατὴ φύση. Ἐνῶ τις ψυχές ποὺ δὲν εἶχαν σώματα, τις ἐπισκέφθηκε μὲ τὴν ἄμωμη ψυχὴ του, χωρὶς σῶμα.

Ἄν ὅμως ἡ πανάχρονη ψυχὴ τοῦ Κυρίου δὲν ἔχει θέληση, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ὑποτασσόταν στὸν Θεὸ Λόγο σὰν ἄλογο ζῶο, ὅπως λέγει παραληρώντας ὁ Ἀπολινάριος. Ἐὰν δὲν εἶχε θέληση, εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι σὰν ἓνα ἀστέρι ἢ σύννεφο ποὺ δὲν συλλογίζεται οὔτε σκέφτεται, κατέβηκε στὸν ἄδη, καὶ σὰν ἄψυχο καὶ ἄλαλο ὄργανο μιλοῦσε καὶ κήρυττε ἀπὸ τὴ θεότητα χωρὶς νὰ ἔχει οὔτε λόγον ἔμφυτο, σύμφωνα μὲ τὴν οὐσία τῶν ψυχῶν, οὔτε νοῦ, οὔτε

ἔχουσα, μήτε νόησιν, μήτε διάνοιαν, μήτε περιγραπτὴν ἢ ἐκπορευ-
 τικὴν ἐνέργειαν καὶ τοπικὴν μετάστασιν. Καὶ ποία λοιπὸν ἐνεργεία τοῦ σώματος ἐχωρίσθη, καταλιποῦσα αὐτὸ νεκρὸν καὶ ἄψυ-
 χον καὶ ἀκίνητον καὶ ἀνενέργητον τὰς τῶν μελῶν κινήσεις καὶ
 5 ἐνεργητικὰς πράξεις ἔχοντα; Ποία ἐνεργεία ἐξελθοῦσα ἐκ τοῦ δε-
 σμωτηρίου τοῦ ἄδου ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἴδιον σῶμα; Ἡ γὰρ θεία
 ἐνέργεια, ὡς ἀπερίγραπτος οὖσα καὶ τὰ πάντα πληροῦσα, οὔτε ἐκ
 τόπου εἰς τόπον πορεύεται, οὔτε χώραν ἐκ χώρας ἀμείβεται, οὔτε
 ἀφίσταται, καὶ πάλιν τοπικῶς ἐπανέρχεται. Εἰ δὲ ἀθελὴς καὶ ἀνε-
 10 νέργητος ἦν ἐν τῷ ἄδῃ ἡ Κυριακὴ ψυχὴ, πάντως ὅτι καὶ ἀλογίαν
 καὶ ἄγνοιαν εἶχε, καὶ εὐρεθήσεται τιμιωτέρα αὐτῆς ἡ ψυχὴ τοῦ
 Σαμουὴλ ἀνελθοῦσα ἐκ τοῦ ἄδου διὰ τινὰ οἰκονομίαν, καὶ λαλή-
 σασα τῷ Σαούλ, καὶ προειποῦσα αὐτῷ τὸν αὖριον θάνατον, καὶ
 αὐτοῦ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ, ὅπερ δαίμων οὔτε ἐγίνωσκεν, οὔτε
 15 προειπεῖν ἠδύνατο, κἄν τινες οὕτω νομίζουσιν.

Εὐκαιρον δὲ καιροῦ καλοῦντος ἐκείνην τὴν τοῦ μακαρίου
 Ἀθανασίου προαγαγεῖν φωνὴν τὴν περὶ τῆς ἀχράντου ψυχῆς
 τοῦ Κυρίου λέγουσαν οὕτως· « Ἀλλ' οὔτε μὴν εἰσέτι καὶ νῦν ἄπρα-
 κτοί τε καὶ ἀργαί εἰσιν αἱ τοῦ θείου Λόγου νοήσεις, οὔτε τῆς καθ'
 20 ὑπόστασιν αὐτῷ ἠνωμένης ψυχῆς λογικῆς, εἴ γε τὸ μὴ θέλειν
 αὐτήν, μήτε βούλεσθαι ἀνυπαρξίαν ἀπειλῆ». Ἠκούσατε, οἱ ὄντως
 ἄλογοι καὶ ἀνενέργητοι, ὅτι τὸ μὴ θέλειν, μηδὲ βούλεσθαι τὴν
 νοερὰν τοῦ Κυρίου ψυχὴν, ἀνυπαρξίαν τῆς οὐσίας δηλοῖ;

Οὐκοῦν, ὅτε ἀκούσης τοῦ αὐτοῦ ὁσίου Πατρός, ἢ ἑτέρου
 25 τινὸς τῶν Πατέρων, λέγοντος, ὅτι ἠφάνισεν ὁ Χριστὸς τὸ σαρ-
 κικὸν θέλημα καὶ κατήργησε τὰ ἀνθρώπινα θελήματα, καὶ ὅτι
 χωρὶς ἀνθρωπίνων λογισμῶν καὶ σαρκικῶν θελημάτων ὑπῆρχε,
 καὶ ὅτι παρητήσατο τὴν σαρκικὴν ἐνέργειαν, γνῶθι ἀκριβῶς, ὅτι
 οὐ τὴν κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ θέλησίν τε καὶ ἐνέρ-
 30 γειαν τῆς νοερᾶς ψυχῆς τῆς ἐκ τοῦ ἀχράντου καὶ ἀσωμάτου αὐ-
 τοῦ στόματος προελθούσης ἠφάνισεν ἢ ἐξήλειψεν ἢ κατήργησεν
 ἐπεὶ εὐρεθήσεται τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεννηθέντα καὶ ἐξ αὐτοῦ προελθόν-
 τα καταλύων καὶ ἀφανίζων καὶ ἀνατρέπων, ὡς πονηρὰ καὶ ἀσύμ-

διάνοια, οὔτε καθορισμένη ἢ ἐκπορευτὴ ἐνέργεια καὶ τοπικὴ μετακίνηση. Καὶ τότε ποιά ἐνέργεια χωρίστηκε ἀπὸ τὸ σῶμα του, ἐγκαταλείποντάς το νεκρὸ καὶ ἄψυχο καὶ ἀκίνητο, ἀφοῦ εἶχε ἀδρανεῖς τὶς κινήσεις τῶν μελῶν καὶ τὶς ἐνεργητικὰς πράξεις της; Καὶ μὲ ποιά ἐνέργεια θῆκε ἀπὸ τὴ φυλακὴ τοῦ ἄδη καὶ ἐπανῆλθε στὸ σῶμα της; Γιατί ἡ θεϊκὴ ἐνέργεια, ἐπειδὴ εἶναι ἀπεριόριστη καὶ γεμίζει τὰ πάντα, οὔτε ἀπὸ τὸν ἕνα τόπο στὸν ἄλλο πηγαίνει, οὔτε διαδέχεται τὴ μιὰ χώρα μετὰ τὴν ἄλλη, οὔτε ἀπομακρύνεται τοπικὰ καὶ ξαναγυρίζει πάλι πίσω. Ἐὰν ὅμως ἡ ψυχὴ τοῦ Κυρίου ἦταν χωρὶς θέληση καὶ ἐνέργεια, θὰ εἶχε ὅπωςδήποτε καὶ ἀδυναμία λογικὴ καὶ ἀγνοία, καὶ τότε ἡ ψυχὴ τοῦ Σατανᾶ θὰ βρεθεῖ ἀνώτερη ἀπὸ αὐτήν, ἀφοῦ ἐκείνη καὶ ἀπὸ τὸν ἄδη ἀνέβηκε, κατ' οἰκονομία, καὶ στὸν Σαοὺλ μίλησε καὶ τοῦ προεῖπε τὸν θάνατο αὐτοῦ καὶ τῶν παιδιῶν του, πού θὰ συνέβαινε τὴν ἐπόμενη μέρα, πράγμα τὸ ὁποῖο ὁ δαίμονας οὔτε γνώριζε, οὔτε μποροῦσε νὰ τὸ προεῖπει, ἔστω καὶ ἂν νομίζουν ὅτι μποροῦσε.

Εἶναι λοιπὸν εὐκαιρία, ἐπειδὴ τὸ καλεῖ ἡ ὥρα, νὰ ἀναφέρω καὶ τὰ λόγια τοῦ μακάριου Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος λέγει τὰ ἑξῆς γιὰ τὴν ἀμόλυνη ψυχὴ τοῦ Κυρίου· «Ἄλλ' ὅμως, οὔτε ἀκόμα καὶ τώρα εἶναι ἄπρακτες καὶ ἀργές οἱ σκέψεις τοῦ θείου Λόγου, οὔτε καὶ τῆς ὑποστατικῆς ἐνωμένης μὲ αὐτὸν λογικῆς ψυχῆς του, ἐφόσον τὸ νὰ μὴ θέλει αὐτὴ, οὔτε νὰ σκέπτεται, τὴν ἀπειλεῖ μὲ ἀνυπαρξία». Ἀκούσατε οἱ πραγματικὰ χωρὶς λογικὴ καὶ ἀνενεργοί, ὅτι τὸ νὰ μὴ θέλει, οὔτε νὰ σκέπτεται ἡ νοερὴ ψυχὴ τοῦ Κυρίου, φανερῶνει ἀνυπαρξία τῆς οὐσίας της;

Ἐπομένως, ὅταν ἀκοῦς τὸν ἴδιο ἅγιο Πατέρα, ἢ κάποιον ἄλλον ἀπὸ τοὺς Πατέρες νὰ λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐξαφάνισε τὸ σαρκικὸ θέλημα καὶ κατάργησε τὰ ἀνθρώπινα θελήματα, καὶ ὅτι ἦταν χωρὶς ἀνθρώπινες σκέψεις καὶ σαρκικὰ θελήματα, καὶ ὅτι εἶχε ἀποβάλει τὴ σαρκικὴ ἐνέργεια, νὰ ξέρεις καλά, ὅτι δὲν ἐξαφάνισε ἢ ἐξάλειψε ἢ κατάργησε τὴν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσή του θέληση καὶ ἐνέργεια τῆς νοερῆς ψυχῆς, ἢ ὁποῖα προῆλθε ἀπὸ τὸ ἀμόλυνο καὶ ἀσώματο σῶμα του, γιατί θὰ ἐμφανιστεῖ νὰ καταργεῖ καὶ νὰ ἐξαφανίζει καὶ νὰ ἀνατρέπει ὅλα ὅσα εἶχαν γίνει καὶ εἶχαν προέλθει ἀπὸ αὐτόν, σὰν

φωνα καὶ ἀντίδικα αὐτοῦ· λοιπὸν δὲ καὶ εἰς αὐτὸν ἡ αἰτία καὶ ἡ μέμψις ἀνατρέχει, ὡς πονηρὰν θέλησίν τε καὶ ἐνέργειαν σὺν τῇ ψυχῇ δημιουργήσαντα. Ἄλλ' οὐχ οὕτω μὴ γένοιτο· οὐκοῦν τὸ διαβολικὸν θέλημα, καὶ τὴν σατανικὴν ἐνέργειαν ἐξήλειψε καὶ ἠφάνισεν ὁ Χριστός, ἣν πολλάκις σαρκικὴν ὀνομάζει ἡ θεία Γραφή καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος καὶ οἱ μακάριοι Πάτερες, τὴν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ὄφεως τῷ ἀνθρώπῳ εἰσοικισθεῖσαν, οὐ τὴν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, τὴν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἐμπνευσθεῖσαν· αὕτη γὰρ καὶ μόνη ἡ θεόσδοτος ἡμῶν
 10 θέλησις καὶ ἐνέργειά ἐστιν αἰτία καὶ ἐργάτις πάσης τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Θελήματι γὰρ ἐκουσίῳ τῆς ψυχῆς εἰς Θεὸν ἐπιστεύσαμεν· θελήματι ἐκουσίῳ παρθενίαν ἐνεργοῦμεν· θελήματι ἐκουσίῳ ἄσκησίν τε καὶ χαμευνίαν καὶ ἀγάπην πράττομεν· θελήματι τὸν πλησίον ἀγαπῶμεν· καί, ὅπως συντόμως εἶπω, πᾶσαι αἱ πνευματικαὶ καὶ
 15 θεῖαι ὁράσεις καὶ ἐλλάμψεις καὶ ἀποκαλύψεις καὶ προκοπαὶ ἐν τῇ νοερᾷ ἡμῶν θελήσει καὶ ἐνεργείᾳ τῆς ψυχῆς ἐνεργοῦνται ὑπὸ Θεοῦ ἐν ἡμῖν, καὶ ἐπιτελοῦνται καὶ προσγίνονται ἡμῖν.

Καὶ εἶρηται μὲν ἡμῖν περὶ τούτου διὰ βραχέων ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, καὶ νῦν δὲ πάλιν πλατυτέρωσ ἐροῦμεν. Δύο τοίνυν ἐντολάς
 20 φησιν ὁ Κύριος καὶ ὁ Ἀπόστολος, ἐν αἷς περιέχεται καὶ συνδέεται πᾶσα ἐντολή καὶ ἀρετή, τουτέστι τό, «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἐαυτόν»· καὶ αἱ δύο αὗται ἐντολαὶ κατὰ ψυχὴν λέγονται καὶ ἐνεργοῦνται. Ἀγάπη γὰρ ἐστίν, ὡς φησι
 25 Διονύσιος, ἐνωτικὴ καὶ συναπτικὴ τῆς ψυχῆς διάθεσις πρὸς τὸ ποθούμενον. Ὡσαύτως καὶ οἱ μακαρισμοὶ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν νοερὰν θέλησίν τε καὶ ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς ἐπιτελοῦνται· τὸ γὰρ, «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι», ψυχικῇ ἀρετῇ καθέστηκεν ὁμοίως καὶ τό, «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες», ἐκ ψυχικῆς συνανθρω-
 30 πότητος καὶ θελήσεως ἐνεργεῖται ὁμοίως καὶ τό, «Μακάριοι οἱ πραεῖς», καὶ τό, «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ», καὶ τό, «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί». Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, ψυχικαὶ ἀρεταί, καὶ οὐ σωματικαὶ τυγχάνουσι· καθάπερ πάλιν

πονηρὰ καὶ ἀσύμφωνα καὶ ἐχθρικὰ πρὸς αὐτόν. Ὅποτε ἡ αἰτία καὶ ἡ μορφή πηγαίνει ἀναδρομικὰ καὶ σ' αὐτόν, ὅτι τὰχα μαζί με τὴν ψυχὴ δημιούργησε πονηρὴ θέληση καὶ ἐνέργεια. Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἔτσι. Μὴ γένοιτο. Ὡστε λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἐξάλειψε καὶ ἐξαφάνισε τὴ σατανικὴ ἐνέργεια, τὴν ὁποία πολλές φορές ἡ ἅγια Γραφή τὴν ὀνομάζει σαρκική, καὶ ὁ Ἀπόστολος καὶ οἱ μακάριοι Πατέρες λένε, ὅτι εἶναι ἐκείνη πού μπῆκε μέσα στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ φιδιοῦ, καὶ δὲν εἶναι ἡ θέληση καὶ ἐνέργεια ἡ ὁποία φυσῆθηκε σὲ μᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσή του. Γιατὶ μόνο αὐτὴ ἡ θεόσδοτη θέληση καὶ ἐνέργειά μας εἶναι αἰτία καὶ αὐτὴ πού κάνει ὅλη τὴ σωτηρία μας. Καθόσον μὲ θέληση ἐκούσια τῆς ψυχῆς πιστέψαμε στὸν Θεό, μὲ θέλημα ἐκούσιο κρατᾶμε τὴν παρθενία, μὲ θέλημα ἐκούσιο ἐφαρμόζουμε τὴν ἄσκησι, τὴν κατάκλιση στὸ ἔδαφος καὶ τὴν ἀγάπη. Μὲ τὴ θέλησή μας ἀγαπᾶμε τὸν πλησίον, καί, γιὰ νὰ συντομεύω, ὅλες οἱ πνευματικὲς καὶ θεϊκὲς ὁράσεις καὶ ἐμπνεύσεις καὶ ἀποκαλύψεις καὶ πρόοδοι στὴ νοερὴ θέληση καὶ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς μας γίνονται καὶ πραγματοποιοῦνται μέσα μας ἀπὸ τὸν Θεό.

Καὶ εἰπώθηκε βέβαια σὲ μᾶς ἐν συντομία προηγουμένως, ἀλλὰ θὰ μιλήσουμε καὶ πάλι τώρα γι' αὐτὸ πιὸ ἐκτεταμένα. Δύο λοιπὸν ἐντολὲς ὑπάρχουν, λέγει ὁ Κύριος καὶ ὁ Ἀπόστολος, στίς ὁποῖες περιέχεται καὶ συνοψίζεται κάθε ἐντολή· «Νὰ ἀγαπᾶς τὸν Κύριο καὶ Θεό σου μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου, καὶ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ σου, καὶ νὰ ἀγαπᾶς τὸν πλησίον σου σὰν τὸν ἑαυτό σου»³⁶. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς ἐντολὲς λέγονται καὶ ἐνεργοῦνται μὲ τὴν ψυχὴ. Γιατὶ ἀγάπη, ὅπως λέγει ὁ Διονύσιος, εἶναι ἡ διάθεση τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἐνώνει καὶ συνδέει μὲ αὐτὸ πού ποθοῦμε. Ἐπίσης καὶ οἱ μακαρισμοὶ τοῦ Κυρίου γίνονται μὲ τὴ νοερὴ θέληση καὶ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς. Γιατὶ τό, «Μακάριοι οἱ ταπεινόφρονες»³⁷ ἐπιτυγχάνεται μὲ ψυχικὴ ἀρετή. Ἐπίσης καὶ τό, «Μακάριοι ἐκεῖνοι ποὺ πενθοῦν»³⁸, γίνεται ἀπὸ ψυχικὴ συμπάθεια τῶν ἀνθρώπων καὶ θέληση, ὅπως καὶ τό, «Μακάριοι οἱ πραεῖς»³⁹ καὶ τό, «Μακάριοι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν καθαρὴ καρδιά», καὶ τό, «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί»⁴⁰. Καὶ ὄχι μόνο αὐτὲς, ἀλλὰ καὶ ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα, ἡ ἀγάπη, εἶναι ἀρετὲς ψυχικὲς καὶ ὄχι σωματικὲς,

38. Ὅπ. π. 4

39. Ὅπ. π. 5.

40. Ὅπ. π. 7-9.

κάκειναι, ἃς ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἀπαριθμεῖται λέγων, ὅτι «Οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματός εἰσιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθοσύνη», καὶ τὰ ἑξῆς, κατὰ νοερὰν θέλησίν τε καὶ ἐνέργειαν ἐν τῇ ψυχῇ προσγίνονται.

5 Καὶ ἐπειδὴ δίκην ἵππων καὶ ἡμιόνων ἀσυνέτων πτύρονται οἱ τὰς τοῦ Κυρίου ἀπαρνούμενοι συστατικὰς τῆς ἡμετέρας φύσεως ιδιότητος, λέγω δὴ τὴν οὐσιώδη τῆς ψυχῆς θέλησιν ἀκούοντες καὶ ἐνέργειαν, ἐροῦμεν σαφέστερον, τὴν τούτων ὥσπερ διερμηνεύοντες καὶ σφηνίζοντες δύναμιν· θέλησις ψυχῆς λογικῆς ἐστίν, 10 ὡς πρὸ βραχέως καὶ ὁ μέγας Διονύσιος εἶρηκε, «δύναμις λογιστικὴ καὶ ἐπιθυμητικὴ πρὸς τὸ συνάπτεσθαι τῷ Θεῷ τὴν ψυχὴν, ὑπὸ Θεοῦ οὐσιωδῶς αὐτῇ δεδωρημένη, δι' ἧς εἰσγάζεται καὶ ἐφύλαττεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τὰ θεῖα προστάγματα, ἐκ θελήσεως ψυχικῆς εἰς ἐνέργειαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἐρχόμενος». Ἀλλὰ 15 ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ· εἶρηται δὲ ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὅτι μορφήν δούλου, ἤγουν οὐσίαν δούλου, ἐκουσίως ἔλαβεν. Αὕτη τοίνυν ἢ κατὰ τὸν Χριστὸν μορφή καὶ οὐσία τοῦ δούλου, κατὰ τί ἀκούει μορφή δούλου, κατὰ ποίαν δουλείαν καὶ ὑπουργίαν καὶ ὑποταγὴν; ἄρα κατὰ τὴν Δεσποτικὴν θέλησιν καὶ ἐνέργειαν καὶ 20 μορφήν τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀπὸ γε τῆς Ἀρείου μανίας;

Ἄλλ' ἐπειδὴ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατέστημεν οἱ ἄνθρωποι, παρακούσαντος τοῦ Ἀδάμ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, τούτου χάριν διὰ τῆς οἰκείας αὐτοῦ ὁ Χριστὸς ὑπακοῆς δικαίους ἡμᾶς κατέστησεν, ἐν τῇ μορφῇ τοῦ δούλου τε- 25 λέσας τὰ προστάγματα τοῦ Δεσπότη, ἃ οὐκ ἐφύλαξεν ἀπαρχῆς ὁ δούλος. Ὡσπερ γὰρ τὸν θάνατον, ὃν ἐχρεώσται ὁ δούλος, διὰ τῆς μορφῆς τοῦ δούλου τῆς θνητῆς ἐπλήρωσεν ὁ Δεσπότης, ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου σταυροῦ, οὕτω καὶ τὴν παρακοὴν τοῦ νόμου καὶ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐχρεώσται ὁ δούλος, ἐν τῇ 30 μορφῇ τοῦ δούλου ἐτέλεσε καὶ ἀνεπλήρωσεν ὁ Δεσπότης· διὸ καὶ ἔλεγεν, ὅτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός, καὶ ἵνα πληρώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον, καὶ ἵνα φυλάξω αὐτοῦ τὰς ἐντολάς». Ταύτην τὴν φυλακὴν

ὅπως ἐπίσης καὶ ἐκεῖνες ποῦ ἀπαριθμεῖ ὁ Ἀπόστολος λέγοντας, ὅτι «οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ χαρὰ, ἡ εἰρήνη, ἡ μακροθυμία, ἡ χρηστότητα, ἡ ἀγαθότητα»⁴¹ καὶ τὰ λοιπά. Ὅλες αὐτὲς ἐφαρμόζονται μὲ νοερὴ θέληση καὶ ἐνέργεια μέσα στὴν ψυχὴ.

Καὶ ἐπειδὴ σὰν ἄλογα καὶ μουλάρια ἀπερίσκεπτα τρομάζουν αὐτοὶ ποῦ ἀρνοῦνται τίς ἰδιότητες τοῦ Κυρίου, ποῦ συνιστοῦν τὴ δική μας φύση, καὶ ἐννοῶ, ὅταν ἀκοῦν γιὰ τὴν οὐσιώδη θέληση καὶ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, θά μιλήσουμε πιὸ καθαρά, ἐπεξηγώντας κατὰ κάποιον τρόπο καὶ διευκρινίζοντας τὴ δύναμή τους. Ἡ θέληση τῆς λογικῆς ψυχῆς, ὅπως εἶπε πρὶν ἀπὸ λίγο καὶ ὁ μέγας Διονύσιος, εἶναι «Δύναμη λογικὴ καὶ ἐπιθυμητικὴ γιὰ νὰ ἐνωθεῖ ἡ ψυχὴ μὲ τὸν Θεό, ἡ ὁποία δύναμη ἔχει δωρηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό σ' αὐτὸν οὐσιαστικά, καὶ εἶναι αὐτὴ μὲ τὴν ὁποία ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκτελοῦσε καὶ φύλαγε τὰ θεϊκὰ προστάγματα, προχωρώντας ἀπὸ τὴ θέληση τῆς ψυχῆς στὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ». Ἀλλὰ αὐτὰ βέβαια γιὰ τὸν Ἀδάμ. Ἐχει εἰπωθεῖ ὅμως καὶ στὸν Χριστὸν τὸν Υἱό, καὶ ὅτι θεληματικὰ ἔλαβε μορφή, δηλαδὴ οὐσία δούλου. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ τοῦ Χριστοῦ μορφή καὶ οὐσία δούλου, ὡς πρὸς τί λέγεται μορφή δούλου, καὶ ὡς πρὸς ποιά δουλεία καὶ ὑπηρεσία καὶ ὑποταγὴ; Μήπως ὡς πρὸς τὴ δεσποτικὴ θέληση καὶ ἐνέργεια καὶ μορφή τοῦ Θεοῦ Λόγου, σύμφωνα μὲ τὴν τρέλλα τοῦ Ἀρείου;

Ἐπειδὴ ὅμως μὲ τὴν παρακοὴ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γίναμε ἁμαρτωλοί, ἐπειδὴ ὁ Ἀδάμ παράκουσε τίς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς μὲ τὴ δική του ὑποταγὴ μᾶς δικαίωσε, ἐκτελώντας μὲ τὴ μορφή τοῦ δούλου τὰ προστάγματα τοῦ Δεσπότη, τὰ ὁποία δὲν φύλαξε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ δοῦλος. Γιατί, ὅπως τὸν θάνατο, ποῦ χρεωστοῦσε ὁ δοῦλος, τὸν πλήρωσε ὁ Δεσπότης μὲ τὴ θνητὴ μορφή τοῦ δούλου, μὲ τὸ νὰ γίνεи ὑπάκουος μέχρι θανάτου σταυροκοῦ, ἔτσι καὶ τὴν παρακοὴ τοῦ νόμου καὶ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία χρεωστοῦσε ὁ δοῦλος, τὴν ἐκπλήρωσε ὁ Δεσπότης μὲ τὴ μορφή τοῦ δούλου. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ὄχι γιὰ νὰ κάνω τό δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου, καὶ νὰ ὀλοκληρώσω τό ἔργο του, καὶ νὰ φυλάξω τίς ἐντολές του»⁴². Αὐτὴν τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸ τὸ θέλη-

τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦτο τὸ θέλημα τὸ τοῦ πέμψαντος
 αὐτοῦ Πατρός, κατὰ ποῖον θέλημα, μᾶλλον δὲ διὰ ποίου θελήμα-
 τος εἰργάσατο ὁ Χριστός, ἐὰν μὴ ἔχη ὅλως θέλημα νοεραῆς ψυχῆς
 τῆς τοῦ δούλου μορφῆς; Κατὰ γὰρ τὴν θεότητα ἐν ἔστι δεσποτι-
 5 κὸν καὶ ἐπιτρεπτικὸν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ποῖον
 οὖν λοιπὸν ἔστι τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ τὸ πληρῶσαν τὸ θεῖον
 θέλημα; Δῆλον γάρ, ὅτι ἕτερόν ἐστι τὸ ἐπιτρεπτικὸν θέλημα, καὶ
 ἕτερον τὸ ὑποτακτικὸν καὶ ὑπακουστικόν. Εἰ οὖν κατὰ τὴν θείαν
 θέλησιν τὴν ὑπουργίαν τελεῖ, πάντως ὅτι καὶ κατὰ τὴν θείαν φύ-
 10 σιν δούλος καὶ ὑπουργὸς ὑπάρχει, κατὰ τοὺς τῶν Ἀρειανῶν μύ-
 θους καὶ τοῦτο εὐθέως κατάδηλον ποιῆσαι πειράσομαι...

μα τοῦ Πατέρα πού τόν ἔστειλε, σύμφωνα μέ ποιό θέλημα, ἢ μάλλον μέ ποιό θέλημα τὸ ἔφερε εἰς πέρας ὁ Χριστός, ἐάν δὲν ἔχει καθόλου θέλημα τῆς νοερῆς ψυχῆς τῆς μορφῆς τοῦ δούλου; Γιατί ὡς πρὸς τὴ θεότητα τὸ δεσποτικὸ καὶ ἐπιτρεπτικὸ θέλημα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἓνα. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖο ἐκτέλεσε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; Εἶναι φανερό, ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ θέλημα τὸ ἐξουσιαστικόν, καὶ ἄλλο τὸ θέλημα πού ὑποτάσσεται καὶ ὑπακούει. Ἐάν λοιπὸν ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν σύμφωνα μέ τὴ θείαν θέλησιν, εἶναι φανερό, ὅτι καὶ ὡς πρὸς τὴ θείαν φύσιν του εἶναι δούλος καὶ ὑπηρέτης, σύμφωνα μέ τοὺς μύθους τῶν Ἀρειανῶν. Καὶ αὐτὸ θὰ ἐπιχειρήσω νὰ τὸ ἀποδείξω ἀμέσως...

ΧΡΗΣΕΙΣ

Ἐχρηστοί μιαιῶν δυσσεβῶν Ἀρειανῶν, ἀθετοῦσαι τὴν ὁμοούσιον θεότητα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ κτίσμα τὸν κτίστην τῶν ἀπάντων λέγουσαι.

5 *Ἀρείου τοῦ μιαιροῦ αἵρεσιάρχου τῆς τῶν Ἀρειανῶν δυσσεβείας, ἐκ τοῦ περὶ Τριᾶδος Λόγου.*

Οὕτω γοῦν νοητέον ἐκείνας τὰς εὐαγγελικὰς φωνὰς τὰς λεγούσας, ὅτι «Οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν», καὶ ὅτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα
10 τοῦ πέμψαντός με Πατρός», ὡς οὐ πάντῃ ἐφεπομένου καὶ συναινοῦντος τῇ Πατρικῇ βουλῇ τοῦ θελήματος τοῦ Υἱοῦ, ὅθεν χρησίμως ὡς τὸ ἑαυτοῦ προτιμᾶ θέλημα τοῦ Πατρός, λέγων «Μὴ τὸ ἐμόν, Πάτερ, γενέσθω θέλημα, ἀλλὰ τὸ σόν».

15 *Τοῦ αὐτοῦ Ἀρείου, ἐκ τῆς ἐρμηνείας ἧς ἐξέθετο κατὰ τοῦ Συμβόλου τῶν ἐν Νικαίᾳ τῆς Πατέρων.*

«Ἡμεν γὰρ ποτε καὶ ἡμεῖς», φησὶν, «ἀπειθεῖς, ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκός». ἅπερ καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ καταμύμφεται λέγων «Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, καὶ τὸ θέλημα αὐτῆς νόμῳ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὔτε γὰρ δύναται, ἔχθρα ὄν εἰς
20 Θεόν». Ὡς οὖν σαρκὸς καὶ αἵματος κοινωνήσας ὁ Ἰησοῦς, καὶ σπέρματος καὶ θελήματος Ἀβραὰμ ἐπιλαβόμενος, παραιτεῖται τὸ οἰκεῖον θέλημα, λέγων «Πλὴν μὴ τὸ ἐμόν θέλημα γενέσθω». Καὶ μεθ' ἕτερα. Μίαν τοίνυν Υἱοῦ κτιστὴν φύσιν αἱ θεῖαι ἡμᾶς ἐκπαιδεύουσι Γραφαί, καθ' ἃ καὶ ἐν αὐταῖς τὸ θέλημα ἐπιστάμεθα, ὡς
25 περ καὶ τὴν ἐνέργειαν.

1. Ἰω. 5, 30.

1α. Ἰω. 6, 38.

2. Λουκᾶ 22, 42.

2α. Ἐφ. 2, 3.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

”Αχρηστα τῶν μιαρῶν καὶ ἀσεβῶν ᾿Αρειανῶν, τὰ ὅποια ἀπορρίπτουν τὴν ὁμοοῦσια θεότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ καὶ ὀνομάζουν κτίσμα τὸν κτίστη τοῦ σύμπαντος.

᾿Αρείου, τοῦ μιανοῦ αἰρεσιάρχη τῆς ἀρειανικῆς ἀσέβειας, ἀπὸ τὸν λόγο του Γιά τὴν Τριάδα.

”Ἐτσι λοιπὸν πρέπει νὰ κατανοοῦμε ἐκεῖνα τὰ εὐαγγελικὰ λόγια ποὺ λένε, «Δὲν ζητῶ τὸ θέλημα τὸ δικό μου»¹, καὶ «Κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανό, γιὰ νὰ κάνω τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου ποὺ μὲ ἔστειλε»^{1α}, ὅτι τὸ θέλημα τοῦ Υἱοῦ δὲν ἀκολουθεῖ τελείως οὔτε συμφωνεῖ μὲ τὴν θέληση τοῦ Πατέρα, λέγοντας· «Ἄς μὴ γίνει τὸ δικό μου θέλημα, Πατέρα, ἀλλὰ τὸ δικό σου»².

Τοῦ ἰδίου ᾿Αρείου, ἀπὸ τὴν ἔρμηνεία τὴν ὁποία ἔκανε ἐναντίον τοῦ Συμβόλου τῶν τριακοσίων δέκα ὀκτῶ Πατέρων στὴ Νίκαια.

«Εἴμασταν κάποτε καὶ ἐμεῖς», λέγει, ἀπείθαρχοι, «κάνοντας τὰ θελήματα τῆς σάρκας»^{2α}, τὰ ὅποια καὶ σὲ ἄλλο μέρος ἐπικρίνει λέγοντας· «Γιατὶ τὸ σαρκικὸ φρόνιμα εἶναι θάνατος, καὶ τὸ θέλημά της δὲν ὑποτάσσεται στὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ οὔτε καὶ μπορεῖ, ἐπειδὴ εἶναι ἐχθρικό πρὸς τὸν Θεό»³. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς ἔγινε μέτοχος τῆς σάρκας καὶ τοῦ αἵματος, καὶ ἀπέκτησε σπέρμα καὶ θέλημα τοῦ Ἀβραάμ, παραιτεῖται ἀπὸ τὸ δικό του θέλημα λέγοντας· «Ἄλλά, ἄς μὴ γίνει τὸ δικό μου θέλημα» καὶ ἄλλα. Οἱ ἅγιες Γραφές λοιπὸν μᾶς διδάσκουν μιὰ κτιστὴ φύση τοῦ Υἱοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία γνωρίζουμε σ' αὐτὲς καὶ τὸ θέλημα, ὅπως καὶ τὴν ἐνέργειά του.

3. Ρωμ. 6, 7.

*Ἄετιου, αἰτίου πάσης Ἀρειανῆς θεομάχου αἰρέσεως,
ἐκ τοῦ περὶ Υἱοῦ λόγου.*

*Οὐκουν διθελῆς ὁ τῆς Μαρίας Υἱός, ἵνα μὴ κατὰ τοὺς Μα-
νιχαίων νόμους σαρκικῶ θελήματι ἀντιστρατεύηται τὸ θέλημα
5 τοῦ Θεοῦ.*

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

*Αὐτός γὰρ ἐαυτῶ ἐρμηνεύει ὁ Υἱός τὴν τῆς οἰκείας φύσεως
ὑπόστασιν καὶ ἀνομοιότητα, παραιτούμενος τὴν προᾶξιν τοῦ οἰ-
κείου θελήματος. Εἰ οὖν τὸ θέλημα παραιτητέον, τρεπτὴ πάντως
10 καὶ ἡ φύσις ὅθεν οὐδὲ ἀπαξιοῖ ὁ Υἱός Θεὸν ἑαυτοῦ καὶ ποιητὴν
ὁμολογεῖν τὸν Πατέρα· μόνον γὰρ ἀγαθὸν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός
διάφοροι γοῦν αἱ φύσεις Υἱοῦ καὶ Πατρός, καὶ δύο ἀνόμοια αὐ-
τῶν τὰ θελήματα.*

*Εὐνομίου πρωτοστάτου τῆς Ἀρείου θυμελικῆς ὀρχήστρας
15 ἐκ τῆς περὶ Υἱοῦ τρίτου λόγου, κεφ. ιθ'.*

*«Καταβέβηκα» γὰρ, φησὶν, «ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ
θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός». "Οὐρα τὸν κατελ-
θόντα ἄνωθεν Λόγον ἀκυροῦντα τὸ ἴδιον θέλημα ὡς μὴ συμφω-
νοῦν τῷ ἀκτίστῳ θελήματι τοῦ Πατρός, διὰ τὸ κτιστὴν ἔχειν τὸν
20 Λόγον καθάπερ τὴν φύσιν, οὕτω καὶ τὸ θέλημα.*

*Τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου, ἐπισκόπου Ἀντιοχείας καὶ μάρτυρος,
ἀνατροπῆ τοῦ Κέλσου, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κατὰ Ἰωάννην
κεφ. κστ'.*

*Ὑποτάττει καὶ μᾶλλον κυροῖ ὑπὲρ τὸ ἑαυτοῦ ὁ Χριστός τὸ
25 τοῦ Πατρός θέλημα ἐν διαφόροις τόποις, οὐχ ὅτι θέλημα ἦν ἐν
αὐτῷ δεόμενον καταλύσεως, οὔτε θεϊκόν, οὔτε μὴν τὸ τῆς αὐτοῦ
ἀνθρωπήσεως (καθάπερ ἂν γὰρ τὴν φύσιν καὶ τὰ τῆς φύσεως
ἀπειργάσατο), ἀλλὰ πρὸς Ἰουδαίους λαλῶν τοὺς νομίζοντας αὐ-
τὸν ἀντίθετον τοῦ Πατρός εἶναι, οἰκονομικῶς ταῦτα ἔφασκε λέ-*

Τοῦ Ἄετιου, πού εἶναι αἷτιος κάθε ἀρειανικῆς αἵρεσης πού μάχεται τόν Θεό, ἀπό τόν λόγο του, Περί τοῦ Υἱοῦ.

Ἐπομένως ὁ Υἱὸς τῆς Μαρίας δέν εἶχε δύο θελήσεις, γιά νά μὴ ἀντιστρατεύεται μὲ τὸ σαρκικὸ θέλημα σὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς διδασκαλίες τῶν Μανιχαίων.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸν ἴδιο λόγο του.

Ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς ἐξηγεῖ γιά τὸν ἑαυτό του τὴν ὑπόσταση καὶ τὴν ἀνομοιοῦτητα τῆς φύσεώς του, ἀρνούμενος νά κάνει τὸ δικό του θέλημα. Ἐάν λοιπὸν πρέπει νά ἀρνηθοῦμε τὸ θέλημα, τότε καὶ ἡ φύση εἶναι ὅπωςδήποτε μεταβλητή. Γι' αὐτὸ καὶ δέν ἀποφεύγει ὁ Υἱὸς νά ὁμολογήσει τὸν Πατέρα Θεὸ καὶ ποιητὴ του. Γιατὶ ἀγαθὸ εἶναι μόνο τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα. Εἶναι λοιπὸν διαφορετικὲς οἱ φύσεις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατέρα, καὶ τὰ θελήματά τους εἶναι δύο καὶ ἀνόμα.

Τοῦ Εὐνομίου, ἀρχηγοῦ τῆς δρχήστρας τῶν Διονυσιακῶν θεάτρων τοῦ Ἀρείου, ἀπὸ τὸν γ' λόγο του, Περί τοῦ Υἱοῦ.

«Κατέβηκα», λέγει, ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, «ὄχι γιά νά κάνω τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα»⁵. Κοίταξε τὸν Λόγο πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πού ἀκυρώνει τὸ δικό του θέλημα, ἐπειδὴ δέν συμφωνεῖ μὲ τὸ ἄκτιστο θέλημα τοῦ Πατέρα του, ἐπειδὴ ὁ Λόγος, ὅπως ἔχει κτιστὴ φύση, ἔτσι ἔχει κτιστὸ καὶ τὸ θέλημά του.

Τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου, ἐπισκόπου Ἀντιοχείας καὶ μάρτυρα, ἀνατροπὴ τοῦ Κέλσου, ἀπὸ τὸν λόγο του σὸ Κατὰ Ἰωάννην Κεφ. 26ο.

Ἐποτάσσει καὶ μᾶλλον ἐπιβεβαιώνει ὁ Χριστὸς σὲ διάφορα χωρία, ὅτι τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα του εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὸ δικό του, ὄχι διότι ὑπῆρχε σ' αὐτὸν θέλημα πού εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κατάργηση, οὔτε θεϊκό, ἀλλὰ οὔτε καὶ τῆς ἀνθρώπινης φύσης του (γιατὶ τότε θὰ ἔπρεπε νά κάνει αὐτὰ πού ἀνήκουν στὴ φύση), ἀλλὰ μιλώντας στοὺς Ἰουδαίους, πού νόμιζαν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν

5. Ἰω. 6, 38.

γων, ὅτι «Οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός».

*Ἐπιτομή τοῦ ἀπολιναρίου τοῦ δυσσεβοῦς,
ἐκ τοῦ Περί ἐνώσεως λόγου πρώτου.*

5 Ἐπεὶ γὰρ ἄριστα Παῦλος βοᾷ, «Ἐν τῷ παντοκράτορι Θεῷ καὶ μόνῳ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν», ἤρκει καὶ μόνον τὸ αὐτοῦ θέλημα διὰ τοῦ ἐν τῇ σαρκὶ σκηνώσαντος Λόγου πρὸς τὸ ταύτην ζωοποιεῖν καὶ κινεῖν, ἀναπληρούσης τῆς θείας ἐνεργείας τὸν τῆς ψυχῆς τόπον καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου νοός· ὅθεν καὶ σκηνώ-
10 σιν ὁ Ἰωάννης τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ τὴν ἐξ οὐρανῶν ὀνομάζει. Εἰπὼν γάρ, ὅτι «Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», οὐ προσέθηκε, Καὶ ψυχή· ἀδύνατον γὰρ δύο νοερά καὶ θελητικά ἐν τῷ ἅμα κατοικεῖν, ἵνα μὴ τὸ ἕτερον κατὰ τοῦ ἑτέρου ἀντιστρατεύηται διὰ τῆς οἰκείας θελήσεως καὶ ἐνεργείας. Οὐκοῦν οὐ ψυχῆς ἀνθρωπίνης ἐπελά-
15 βετο ὁ Λόγος, ἀλλὰ μόνου σπέρματος Ἀβραάμ· τὸν γὰρ τοῦ σώματος Ἰησοῦ ναὸν προδιέγραψεν ὁ ἄψυχος καὶ ἄνους καὶ ἀθελῆς τοῦ Σολομώντος ναός.

Ταῦτα τοῦ θεοστυγοῦς Ἀπολιναρίου δυσφημήσαντος, καὶ ἄψυχον καὶ ἀθελῆ τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα λέγοντος, καθ' ἃ καὶ
20 Εὐνόμιος ὁ ἄνομος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Ἀρειανίζοντες φαίνονται οἱ νέοι σοφισταί, ὅτι ταῖς τούτων θυμελικαῖς ἐγκύψαντες βίβλοις, καὶ ὡσπερ ἀρεσθέντες καὶ κατατερφθέντες ἐξ αὐτῶν ἡμῖν παρατάττονται. Λέγει γὰρ πάλιν ὁ αὐτός Ἀπολινάριος εἰς τό, «Πάτερ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, πλην μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα
25 γενέσθω, ἀλλὰ τὸ σόν», οὕτως «Εἰ δὲ ἰσοσθενῆς καὶ κοινωνὸς τῆς Πατρικῆς οὐσίας ὁ ἐπὶ τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος ἦν, πῶς ἐν ἀγωνίᾳ γενόμενος προσηύχετο παρελθεῖν αὐτὸν τὸ ποτήριον, καὶ μὴ γενέσθαι αὐτοῦ τὸ θέλημα, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τοῦ Πα-
30 τρός; Τί δὲ καὶ προαγορεύειν ἐχρῆν τὸ τοῦ εὐχομένου θέλημα, ἢ ἀσύμφωνον Θεοῦ καὶ ἐναντίον;».

Ταύτας τὰς παναθέους Ἀπολιναρίου ληρωδίας ἀνατρέπων

6. Ἰω. 5, 30.

7. Πράξ. 17, 28.

Πατέρα, τοὺς ἔλεγε κατ' οἰκονομίαν τὰ ἐξῆς· «Δὲν ἐπιζητῶ τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου πού με ἔστειλε»⁶.

**Τοῦ ἀσεβοῦς ᾽Απολιναρίου, ἀπὸ τὸν πρῶτο λόγο του
Περὶ ἐνώσεως.**

Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος ἄριστα φωνάζει, ὅτι «Μέσα στὸν παντοκράτορα Θεὸ καὶ μόνο ζοῦμε καὶ κινούμαστε καὶ ὑπάρχουμε»⁷, ἦταν ἀρκετὸ μόνο τὸ δικό του θέλημα, μέσω τοῦ Λόγου ὁ ὁποῖος κατασκήνωσε στὴ σὰρκα, νὰ τὴν ζωοποιεῖ καὶ νὰ τὴν κινεῖ, μὲ τὸ νὰ ἀναπληρῶνει ἡ θεία ἐνέργεια τὴ θέση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ τὸν ἐρχομὸ του ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸν ὀνομάζει κατασκήνωσις. Γιατὶ λέγοντας, ὅτι «Ὁ Λόγος ἐγένετο σὰρκα»⁸, δὲν πρόσθεσε «καὶ ψυχὴ», γιατί ἦταν ἀδύνατο νὰ κατοικοῦν μαζὶ δύο νοερά καὶ θελητικά, γιὰ νὰ μὴ ἀντιστρατεύεται τὸ ἓνα ἐναντίον τοῦ ἄλλου μὲ τὴ δικὴ του θέλησι καὶ ἐνέργεια. Ἐπομένως ὁ Λόγος δὲν ἔλαβε ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἀλλὰ μόνο τὸν σπὸρο τοῦ ᾽Αβραάμ. Γιατὶ τὸν ναὸ τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ τὸν προτύπωσε ὁ ἄψυχος καὶ χωρὶς νοῦ καὶ θέλησι ναὸς τοῦ Σολομώντα.

Ἐπειδὴ ὁ θεομίσητος ᾽Απολιναρίος αὐτὰ διέδιδε δυσφημιστικά, καὶ ἔλεγε ὅτι ἡ σὰρκα τοῦ Κυρίου ἦταν χωρὶς ψυχὴ καὶ θέλησι, ὅπως καὶ ὁ παρὰνομος Εὐνόμιος καὶ οἱ ἀρειανίζοντες ὀπαδοί του, φαίνεται ὅτι οἱ νέοι αὐτοὶ σοφιστὲς ἔχουν ἐντροφήσει στὰ θεατρικὰ βιβλία τους, καὶ ἐπειδὴ ἀρέστηκαν καὶ εὐχαριστήθηκαν ἀπὸ αὐτὰ μᾶς ἀναταράζουν. Γιατὶ λέγει πάλι ὁ ἴδιος ᾽Απολιναρίος στὸ χωρίο, «Πατέρα, ἅς ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ μένα τὸ ποτήρι αὐτό, ἀλλὰ ἅς μὴ γίνε τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου»⁹, ὅτι· “Ἐὰν ἦταν ἰσοδύναμος καὶ μέτοχος τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα, αὐτὸς πού πῆγαινε στὸ πάθος καὶ στὸν σταυρό, γιατί μὲ ἀγωνία προσευχόταν νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αὐτὸν τὸ ποτήρι, καὶ νὰ μὴ γίνε τὸ δικό του θέλημα, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα; Καὶ γιατί χρειαζόταν νὰ ἀναφέρει τὸ θέλημα τοῦ προσευχομένου, παρὰ μόνον ἐπειδὴ ἦταν ἀσύμφωνο καὶ ἀντίθετο πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ;”

Αὐτὲς τὶς τελείως ἄθεες φλυαρίες τοῦ ᾽Απολιναρίου ἀνατρέπο-

8. Ἰω. 1, 14.

9. Λουκᾶ 22, 42.

ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῖς κατ' αὐτοῦ ὁ τῆς Νυσσαέων ἄγγελος Γρηγόριος, τοιούτῳ τινὶ συλλογισμῶ κέχρηται κατ' αὐτοῦ, ὅτι «Κὰν γένηται τὸ θέλημα τοῦ προσευχομένου, τουτέστι τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου ἀνθρώπου, ἰδοὺ ἐδείχθη ἔχων οἰκειὸν
5 θέλημα οἰκονομικῶς παραιτούμενον τὸν θάνατον· κὰν δὲ πάλιν μὴ γένηται αὐτοῦ τὸ θέλημα, καὶ οὕτω θέλημα αὐτοῦ γέγονε· τοῦτο γὰρ ἤθελεν, ἵνα μὴ γένηται αὐτοῦ τὸ θέλημα. Ὡστε καὶ εἰσακουομένης τῆς προσευχῆς καὶ μὴ εἰσακουομένης, τὸ ἀνθρώπινον Χριστοῦ ἐδείκνυτο καὶ ἐπληροῦτο θέλημα».

10 **Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν λόγου.**

Ἐπεὶ οὖν ἐν θέλημα ἔχων πρὸς τὸν Πατέρα, εἴληφε καὶ τὸ ἀνθρώπινον, τούτου χάριν ἐκ πολλῆς περιουσίας λέγει· «Μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω, ἀλλὰ τὸ σόν».

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

15 **Τὸ φιλόζωνον θέλημα εἶχεν ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου, ὡς κοινωνὸς οὔσα καὶ σύμβιος ψυχῆς ἀθανάτου καὶ Θεοῦ Λόγου ζωοποιοῦ παναθανάτου, καὶ ἐξ αὐτῶν ὥσπερ μεταλαβοῦσα τὸν τῆς ἀθανασίας πόθον.**

20 **Ἀμβροσίου, ἐπισκόπου Μεδιολάνων, ἐκ τοῦ λόγου εἰς τό· «Πάτερ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο».**

Εἰ δὲ καὶ παραιτεῖται τὸν θάνατον κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα ὁ Σωτῆρ, μὴ σκανδαλίζου. Φύσει γὰρ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἐν αὐτῇ ἔχουσα ἡ σὰρξ καὶ τῆς ἀθανασίας τὸν Θεὸν Λόγον, τῆς αὐτοῦ ὥσπερ ἀθανασίας μεταλαβοῦσα, δικαίως ἀπεστρέφετο
25 τὸν θάνατον, οὐ δειλιῶσα, ἀλλὰ μισοῦσα καί, ὡς ἀναμάρτητος, θανάτῳ μὴ ὑποκειμένη.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Ὁ γὰρ τῆ οἰκειᾶ φωνῆ πᾶσαν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐκ τῶν τάφων ἀναστήσαι μέλλων, πῶς ἐδεδοίκει θάνατον; Οὐκοῦν

ντας στὰ ἐναντίον του συγγράμματα ὁ ἄγγελος τῆς ἐκκλησίας τῆς Νύσσης Γρηγόριος, χρησιμοποιεῖ ἐναντίον του τὸν ἑξῆς συλλογισμό· “Καὶ ἂν ἀκόμα γίνεи τὸ θέλημα τοῦ προσευχόμενου, δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ὑπῆρχε στὸν Σωτήρα, νὰ, πάλι ἀποδείχθηκε ὅτι ἔχει δικὸ του θέλημα, τὸ ὁποῖο κατ’ οἰκονομία ἀρνιόταν τὸν θάνατο. Καὶ ἐάν πάλι δὲν γίνεται τὸ θέλημά του, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸ ἔγινε τὸ θέλημά του. Ὡστε, εἴτε εἰσακουόταν ἢ προσευχὴ του, εἴτε δὲν εἰσακουόταν, φανερωνόταν καὶ πραγματοποιοῦνταν τὸ ἀνθρώπινο θέλημα τοῦ Χριστοῦ”.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὸν λόγο του Κατὰ Ἀρειανῶν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν, ἔχοντας ἓνα θέλημα μὲ τὸν Πατέρα, ἔλαβε καὶ τὸ ἀνθρώπινο, γι’ αὐτὸ μὲ πολλὴ ἄνεση λέγει· «Ἄς μὴ γίνεи τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου».

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸν ἴδιο Λόγο του.

Τὸ θέλημα ποῦ ἀγαποῦσε τὴ ζωὴ τὸ εἶχε ἡ σὰρκα τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ ἦταν κοινωνὸς καὶ συζοῦσε μὲ ψυχὴ ἀθάνατη καὶ Θεὸν Λόγο ζωοποιὸ καὶ τελείως ἀθάνατον, καὶ ἀπὸ αὐτὰ κατὰ κάποιον τρόπο εἶχε γίνεи κοινωνὸς τοῦ πόθου τῆς ἀθανασίας.

Ἀμβροσίου, ἐπισκόπου Μεδιολάνων, ἀπὸ τὸν λόγο του στό·
«Πατέρα, ἄς ἀπομακρυνθεῖ τὸ ποτήρι αὐτὸ ἀπὸ μένα».

Κι ἂν ἀκόμα ἀποφεύγει τὸν θάνατο, σύμφωνα μὲ τὸ ἀνθρώπινο θέλημά του, ὁ Σωτήρας, νὰ μὴ σκανδαλίζεσαι. Γιατὶ ἡ σὰρκα ἀπὸ τὴ φύση τῆς, ἔχοντας μέσα τῆς τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τὸν Θεὸ Λόγο τῆς ἀθανασίας, ἐπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπο συμμετεῖχε στὴν ἀθανασία ἐκείνου, δικαιολογημένα ἀποστρεφόταν τὸν θάνατο, ὄχι ἐπειδὴ τὸν φοβόταν, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸν μισοῦσε, καὶ σάν ἀναμάρτητη, δὲν ὑπέκειτο σὲ θάνατο.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸν ἴδιο λόγο του.

Αὐτὸς ποῦ μὲ τὴ δική του φωνὴ ἐπρόκειτο νὰ ἀναστήσει ὅλο τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοὺς τάφους, γιατί φοβόταν τὸν θάνατο; Ἐπομένως βεβαιώνοντας τὶς ἀπιστίες τῶν αἰρέσεων γιὰ τὴν ἀνθρώ-

πιστούμενος τὸ ἀνθρώπινον ἑαυτοῦ τὰς τῶν αἱρέσεων ἀπιστίας, τούτου χάριν καὶ πράγμασι καὶ ῥήμασιν ἐπὶ τὸ πάθος ἐρχόμενος, ἀνθρωπίνοις κέχρηται. Διὸ καὶ προσεύχεται, καὶ ἰδροῖ τοὺς αἱματώδους θρόμβους, καὶ ὑπὸ ἀγγέλου ὁ τῶν ἀγγέλων Ποιητῆς ἐν-
5 σχύεται καὶ θρασοποιεῖται, καὶ παρελθεῖν αὐτὸν τὸ ποτήριον αἰτεῖ, καὶ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα ὑποκλίνει τῷ πατρικῷ καὶ θεῷ αὐτοῦ θελήματι λέγων· «Πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω, ἀλλὰ τὸ σόν»· οὐ διαίρεσιν καὶ ἐναντιότητα θελημάτων δεικνύς, ἀλλὰ τὸ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι. Ὁ γὰρ τὴν φύσιν καταδεξάμε-
10 νος, πάντως καὶ τὰ τῆς φύσεως οἰκειώσατο.

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ

«Κύριος ἔκτισέ με», καὶ κατὰ Ἀρειανῶν.

Καὶ γοῦν ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος, ἐκτενωῶς προσεύχεται καὶ τὸ γόνυ κλίνει, λέγων· «Πάτερ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτή-
15 ριον τοῦτο· πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω, ἀλλὰ τὸ σόν»· ἴδιον αὐτοῦ θέλημα λέγων τὸ τῆς σαρκός· ὅτιπερ καὶ αὐτὴν τὴν ἡμετέραν σάρκα ἐν ἑαυτῷ οἰκειώσατο.

Ἀντιπάτρου, ἐπισκόπου Βόστρων,

ἐκ τοῦ λόγου του Εἰς τὸν σταυρὸν.

20 Τοῦ γὰρ ἀνθρωπίνου τῆς ἡμετέρας φύσεως θελήματος ἐν Χριστῷ, περὶ οὗ φησι· «Μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω, ἀλλὰ τὸ σόν», ἴδιον ἦν ἢ τοῦ θανάτου παραίτησις προεμήνυε γὰρ ὡς Θεὸς παρέρχεται αὐτὸν τὸ ποτήριον. Ἀνέστη γὰρ τριήμερος, ἀθανάτισας τὴν σάρκα, καὶ συντρίψας τὸ τοῦ θανάτου ποτήριον.

25 *Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου κατὰ Ἀπολιναρίου.*

Ὁ γοῦν ὑπὲρ ἡμῶν παθὼν οὐ μόνον ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ρίζας τῆς ἁμαρτίας ἐκ θεμελίων ἀνέτρεψεν. Οὐκοῦν οὐχ ὡς ἐναντίος Θεῷ ὣν λέγει, «Μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω», ἀλλ' ὑποτυπώσεις ἡμῖν παρέχων πῶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς προσεύ-
30 χεσθαι Θεῷ. Εἰ δὲ διὰ τὸ λέγειν, «Μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω»,

10. Λουκᾶ 22, 42.

11. Ὁπ. π.

πινη φύση του, γι' αὐτὸ βαδίζοντας πρὸς τὸ πάθος, χρησιμοποιοῦσε καὶ πράξεις καὶ λόγια ἀνθρώπινα. Γι' αὐτὸ καὶ προσεύχεται καὶ χύνει ἰδρώτα σὰν σταγόνες αἵματος, καὶ ἀπὸ ἄγγελον ὁ Δημιουργὸς ἐνισχύεται καὶ παίρνει θάρρος, καὶ ζητᾷ νὰ ἀποφύγει ὁ ἴδιος τὸ ποτήρι τοῦ θανάτου, καὶ ὑποτάσσει τὸ ἀνθρώπινο θέλημα του στὸ πατρικὸ καὶ θεϊκὸ του θέλημα, λέγοντας· «Ὡστόσο ἄς μὴ γίνει τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου»¹⁰. Ὁχι γιὰ νὰ δείξει διαίρεση καὶ ἀντίθεση τῶν θελημάτων, ἀλλὰ τὴν τέλεια ἀνθρώπινη φύση του. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ καταδέχθηκε τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἔκανε δικά του καὶ τὰ ἰδιώματα τῆς ἀνθρώπινης φύσης.

**Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἀπὸ τὸν λόγο του στοῦ
«Ὁ κύριος μὲ ἔκτισε», καὶ κατὰ Ἀρειανῶν.**

Βαδίζοντας λοιπὸν πρὸς τὸν σταυρὸ, προσεύχεται παρατεταμένως καὶ γονατίζει, λέγοντας· «Πατέρα, ἄς ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ μένα τὸ ποτήρι αὐτό. Ὡστόσο, ἄς μὴ γίνει τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου»¹¹, ὀνομάζοντας δικό του θέλημα τὸ θέλημα τῆς σάρκας, ἐπειδὴ εἶχε προσλάβει καὶ τὴ δική μας σάρκα στὸν ἑαυτό του.

**Τοῦ Ἀντιπάτρου, ἐπισκόπου Βόστρων,
ἀπὸ τὸν λόγο του στοῦ Σταυροῦ.**

Ἰδια μὲ τὴν παραίτηση τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο θέλημα τῆς φύσεώς μας, γιὰ τὸ ὁποῖο λέγει, «Ἄς μὴ γίνει τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου», εἶναι καὶ ἡ παραιτησὴ του ἀπὸ τὸν θάνατο, γιατί ὡς Θεὸς προέλεγε ὅτι θὰ ἀποφύγει τὸ ποτήρι αὐτό. Διότι μετὰ ἀπὸ τρεῖς μέρες ἀναστήθηκε, κάνοντας τὴ σάρκα ἀθάνατη καὶ συντρίβοντας τὸ ποτήρι τοῦ θανάτου.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸν ἴδιο λόγο κατὰ τοῦ Ἀπολιναρίου.

Αὐτὸς ποὺ ἔπαθε γιὰ μᾶς, ὄχι μόνο δὲν ἔκανε ἁμαρτία, ἀλλὰ ἀνέτρεψε καὶ τὶς ρίζες τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ τὰ θεμέλιά της. Ἐπομένως δὲν μιλάει ὡς ἀντίθετος μὲ τὸν Θεὸ λέγοντας, «Ἄς μὴ γίνει τὸ θέλημα τὸ δικό μου», ἀλλὰ μᾶς δίνει παραδείγματα, ὅτι πρέπει σὶς δοκιμασίες μας νὰ προσευχόμεσθε στὸν Θεό. Ἐὰν λοιπὸν, ἐπειδὴ λέγει, «Ἄς μὴ γίνει τὸ δικό μου θέλημα», ὁ Ἀπολινάριος καταργεῖ τὸ

ἀναιρεῖ αὐτοῦ τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς ὁ Ἀπολινάριος, ἄψυχον αὐτοῦ καὶ ἄνουν κηρύττων τὴν σάρκωσιν, πολλῶ πλεῖον τοῦ φιλοζώου θελήματος ἐφύδριστον ἔστι λέγειν τὸν Χριστὸν γενόμενον κατάραν καὶ ἁμαρτίαν, καὶ πειρασθέντα ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ τεσσα-
5 ράκοντα ἡμέρας, καὶ φυγόντα ἀπὸ Ἡρώδου ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ὑποταπτόμενον Ἰωσήφ τῷ τέκτονι, καὶ ἐνισχυόμενον ὑπὸ ἀγγέλου ὡς δειλιῶντα τὸν θάνατον.

**Ἐφραὶμ τοῦ ἀγιωτάτου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας,
ἐκ τοῦ κατὰ Σεβήρου τρίτου λόγου.**

10 Ὡπερ οὖν ἐν τῇ θεῖα φύσει διάφορα λέγομεν φύσεως ἴδια, τοῦτέστι τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀναλλοίωτον, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἄτρεπτον καὶ τὰ τούτοις ἀδελφά τε καὶ σύμφωνα καὶ τῇ θεῖα οὐσίᾳ μόνῃ ἀρμόζοντα, οὕτω καὶ ἐν τῇ θελητικῇ τοῦ Θεοῦ
15 δυνάμει πολλὰ Θεοῦ ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς λέγονται εἶναι θελή-
ματα. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενη-
μένης νόησον ψυχῆς· μίαν γὰρ καὶ αὐτὴν νοερὰν καὶ λογικὴν ἔχει
τὴν ἐπιθυμητικὴν οὐσιωδῶς δύναμιν, ἣν εἴληφε πρὸς τὸ ἐμφύε-
σθαί τε καὶ πράττειν τὰ θεῖα προστάγματα, ἥτις δυνάμις κατὰ φύ-
σεως ἔστῳσα, οὔτε ἁμαρτία λέγεται οὔτε δικαιοσύνη, ἀλλ' ἕξις
20 ψυχῆς θελητικῆς. Ταύτης τοίνυν τῇ αὐτεξουσίᾳ τῆς ψυχῆς δυνά-
μει, θελημάτων προβολαὶ γίνονται δύο, λέγω δέ, θεϊκοῦ τε καὶ
πονηροῦ· καὶ ὅτε μὲν τὴν ροπήν δῶμεν πρὸς τὴν ἐντολήν τοῦ
Θεοῦ, θεϊκὸν ὀνομάζεται ἡμῶν τὸ θέλημα, οὐ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ
κατὰ τὴν προᾶξιν ὅταν δὲ πάλιν πρὸς τὴν ὑπακοὴν τοῦ πονηροῦ
25 κατασύρηται, τότε σαρκικὸν εἰκότως προσαγορεύεται θέλημα·
οἷον φέρε εἰπεῖν, τῆς φύσεως τῆς λογικῆς ἡμῶν ἔστι θέλησις τὸ
ἀγαπᾶν τὴν ζωὴν· σαρκικὴ δὲ πάλιν βούλησις τὸ ἐμπαθῶς ζῆν·
θεϊκὸν δὲ θέλημα, τὸ καταφρονεῖν καὶ ἀρνεῖσθαι τὴν ζωὴν.

Τοῦ αὐτοῦ,

30 **ἐκ τοῦ εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν λόγου τὸ φάσκον·
«Πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα δίχα μόνῃς τῆς ἁμαρτίας».**

Ἐντεῦθεν δὲ ὁρώμενος ὁ τῶν Πατέρων χορὸς, τέλειον τὸν

νοερὸ τῆς ψυχῆς του, κηρύττοντας τὴ σάρκωση τοῦ Χριστοῦ χωρὶς ψυχὴ καὶ νοῦ, πολὺ πιὸ ὑβριστικὸ γιὰ τὸν Χριστὸ εἶναι νὰ λέμε, ὅτι ἔγινε κατάρρα καὶ ἁμαρτία, καὶ δοκιμάστηκε ἀπὸ τὸν Σατανᾶ σαράντα ἡμέρες, καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὸν Ἡρώδη στὴν Αἴγυπτο, καὶ ὑποτασσόταν στὸν Ἰωσήφ τὸν ξυλουργό, καὶ ἐνισχυόταν ἀπὸ ἄγγελο, ἐπειδὴ φοβόταν τὸν θάνατο.

**Τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Ἐφραίμ,
ἀπὸ τὸν τρίτο λόγο του ἐναντίον τοῦ Σεβήρου.**

“Ὅπως λοιπὸν στὴ θεία φύση δεχόμεστε διάφορα ἰδιώματα τῆς φύσεως, δηλαδὴ τὸ ἀκτιστο, τὸ ἀναρχο, τὸ ἀναλλοίωτο, τὸ ἀπεριόριστο, τὸ ἀμετάβλητο καὶ ὅλα τὰ συγγενῆ μὲ αὐτὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴ θεία φύση, στὴ μόνη πού ταιριάζουν, ἔτσι καὶ γιὰ τὴ δύναμη τῆς θέλησης τοῦ Θεοῦ στὶς ἅγιες Γραφές ἀναφέρεται ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο σκέψου καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ, πού ἔγινε κατ’ εἰκόνα Θεοῦ. Γιατὶ ἔχει τὴν ἴδια ἀκριβῶς νοερὴ καὶ λογικὴ ἐπιθυμητικὴ οὐσιαστικὰ δύναμη, τὴν ὁποία ἔλαβε γιὰ νὰ ἐπιθυμεῖ καὶ νὰ ἐκτελεῖ τὶς θεϊκὲς ἐντολές, ἡ ὁποία δύναμη, ἐπειδὴ βρῖσκεται στὰ ὅρια τῆς φύσεώς της, οὔτε ἁμαρτία λέγεται, οὔτε ἀρετὴ, ἀλλὰ θελητικὴ ἔξη τῆς ψυχῆς. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴ θελητικὴ ἔξη προκύπτουν στὴν αὐτεξούσια δύναμη τῆς ψυχῆς δύο εἰδῶν θελήματα, δηλαδὴ τὸ θεϊκὸ καὶ τὸ πονηρό. Καὶ ὅταν στρέφουμε τὴν ἐπιθυμία μας πρὸς τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, τὸ θέλημά μας ὀνομάζεται θεϊκό, ὄχι ὡς πρὸς τὴν οὐσία του, ἀλλὰ ὡς πράξη. Ὅταν πάλι παρὰσύρεται στὴν ὑπακοὴ τοῦ πονηροῦ, τότε τὸ θέλημα δικαιολογημένα ὀνομάζεται σαρκικό. Ὅπως, γιὰ παράδειγμα, θέληση τῆς λογικῆς μας φύσεως εἶναι νὰ ἀγαπᾶμε τὴ ζωὴ, ἐνῶ τὸ νὰ θέλουμε νὰ ζοῦμε μέσα στὰ πάθη εἶναι θέληση σαρκική. Θεϊκὸ ἐπίσης θέλημα εἶναι τὸ νὰ περιφρονοῦμε καὶ νὰ ἀρνούμαστε τὴ ζωὴ.

**Τοῦ ἰδίου,
ἀπὸ τὸν λόγο του στὴν ἀποστολικὴ ρήση πού λέγει·
«Δοκιμασμένον σὲ ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία»¹².**

Ἦ χορὸς τῶν Πατέρων βλέποντας τὸν Χριστὸν ἀπὸ αὐτό, δέχε-

12. Ἐβρ. 4, 15.

Χριστὸν πρεσβεύει ὡσπερ ἐν θεότητι, οὕτω καὶ ἐν ἀνθρωπότητι ὁμοούσιον ἡμῖν ὄντα κατὰ πάντα τρόπον δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ὡσπερ μία ἦν καὶ ἀδιαίρετος ἡ τῆς Σιναΐτιδος βάτου ὑπόστασις πάντοθεν ἀβλαβῶς περιειλημμένη τῷ πυρὶ, μήτε τῆς
 5 τοῦ φυτοῦ πόας ἀμαυρούσης τὴν ἐνέργειαν τοῦ πυρός, μηδ' αὐτῆς ἐνεργείας τῆς φλογὸς λυμαιομένης τῷ φυτῷ· οὕτω δὴ ἐν τῷ ἐνικῷ προσώπῳ Χριστοῦ ἀμαχεί μοι νόει τὴν θεϊαν καὶ ἀνθρωπίνην ιδιότητα. «Καὶ μεθ' ἕτερα»· Διὰ τοῦτο ὁμοίωμα καὶ προτύπωμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καμίνῳ τῶν παίδων προεξοικονίσθη.
 10 Ὡσπερ γὰρ τῶν παίδων ἐκείνων ἀνθρωπίνη φύσις σχεδὸν συγκεκραμένη ὅλη τῇ ἐνεργείᾳ καὶ φύσει τῆς φλογὸς τῇ τοῦ σώματος κινητικῶς καὶ μεταστατικῶς περιεπάτει ἐνεργείᾳ, καὶ τῇ θελήσει τῇ νοερᾷ ἐξετέλει τὴν ὑμνωδίαν, καὶ οὐδὲν ἐμίανε τὸ πῦρ τῶν σωματικῶν ἢ ψυχικῶν αὐτῶν ιδιωμάτων, ἀλλὰ τέλειος ἦν Ἀζαρίας
 15 ἐν πυρότητι καὶ ἐν ἀνθρωπότητι· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐμμανουήλ νοητέον τὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ πῦρ ὡσπερ τινὰ πνοὴν ζωῆς συγκεκραμένον τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι, ἠγίασε μὲν ταῦτα, οὐ μὴν ἐμείωσε τι τῶν κατ' οὐσίαν τῆς ψυχῆς τοῦ σώματος.

20 **Πρόκλου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως,
 ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ.**

Ἦρξατο, φησί, λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. Λύπη δὲ καὶ ἀδημονία καὶ θάμβος, ἰδιά εἰσι ψυχῆς λογικῆς φυσικῶς προσόντα αὐτῇ· μόνης γὰρ ἁμαρτίας ἦν ἀπηλλαγμένη ἢ νοερὰ τοῦ Σωτῆρος ψυχῆ. Καὶ μεθ' ἕτερα· Εἰπὼν δὲ ἐν τῇ προσευχῇ, «Μὴ τὸ ἐμὸν
 25 θέλημα γενέσθω», ὡς ἄνθρωπος ἀληθῶς χρηματίσας, τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ διὰ τῆς φωνῆς ἐσήμανε θέλημα. Καὶ μὴ θαμβηθῆς ὁρῶν αὐτὸν συγχωροῦντα τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ ἀγωνιᾶν τὸν θάνατον· τῆς γὰρ ἀγωνίας πτωχέστερόν τί ἐστι τὸ μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ τραυματιᾶν τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευράν, καὶ τεσσαράκοντα
 30 ἡμέρας σωματικῆς καὶ φθαρτῆς μεταλαμβάνειν τροφῆς.

ται ὅτι, ὅπως εἶναι τέλειος ὡς πρὸς τὴ θεότητα, ἔτσι εἶναι τέλειος καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ὁμοούσιος μὲ ἡμᾶς σὲ ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Κι ὅπως ἦταν μία καὶ ἀδιαίρετη ἡ ὑπόσταση τῆς θάτου στὸ Σινᾶ, ἡ ὁποία περικυκλωνόταν ἀπὸ παντοῦ μὲ τὴ φωτιὰ χωρὶς νὰ καίεται, οὔτε καὶ ἡ χλόη τοῦ φυτοῦ νὰ μαυρίζει ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῆς φωτιᾶς, οὔτε ἡ ἐνέργεια τῆς φλόγας νὰ καταστρέφει τὸ φυτό, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ στὸ ἓνα πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, χωρὶς ἀμφιβολία νὰ κατανοεῖς τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη ἰδιότητα.

Καὶ μετὰ ἀπὸ ἄλλα· Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὰ τρία παιδιὰ στὴν κάμινο προεικόνισαν τὸ ὁμοίωμα καὶ τὴν προτύπωση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ὅπως ἡ ἀνθρώπινη φύση τῶν παιδιῶν ἐκείνων, ἐνῶ ἦταν σχεδὸν ἓνα πράγμα μὲ ὅλη τὴν ἐνέργεια καὶ φύση τῆς φλόγας, μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ σώματος περπατοῦσε κινούμενη καὶ μετακινούμενη, καὶ μὲ τὴ νοερὴ θέληση ἔψαλλε, καὶ δὲν βεβήλωνε ἡ φωτιὰ καθόλου τὰ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ ἰδιωμάτᾳ τους, ἀλλὰ ὁ Ἄζαρίας ἦταν τέλειος μέσα στὴ φωτιὰ καὶ στὴν ἀνθρωπότητα, ἔτσι πρέπει, καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Ἐμμανουήλ νὰ κατανοήσουμε τὴ φωτιὰ τῆς θεότητάς του, ὅτι σὰν μία πνοὴ ζωῆς, ἐνωμένη μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, τὰ ἀγίασε βέβαια καὶ τὰ δύο, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐμείωσε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού ἀνήκουν στὴν οὐσία τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

**Τοῦ Πρόκλου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως,
ἀπὸ τὸν λόγο του στὴν προδοσία τοῦ Χριστοῦ.**

Ἄρχισε, λέγει, νὰ λυπᾶται καὶ νὰ ἀγωνιᾶ. Ἡ λύπη ὅμως καὶ ἡ ἀγωνία καὶ ὁ φόβος εἶναι ἰδιώματα τῆς λογικῆς ψυχῆς, πού ὑπάρχουν σ' αὐτὴν ἀπὸ τὴ φύση της. Γιατί μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ἦταν ἀπαλλαγμένη ἡ νοερὴ ψυχὴ τοῦ Σωτήρα. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἄλλα. Καὶ ὅταν ἔλεγε στὴν προσευχὴ, «Νὰ μὴ γίνει τὸ δικό μου θέλημα», ὡς ἄνθρωπος πού πραγματικὰ ἦταν, μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ φανέρωνε τὸ ἀνθρώπινο θέλημά του. Καὶ νὰ μὴν ἀπορεῖς βλέποντάς τον νὰ ἐπιτρέπει στὴ σάρκα του νὰ αἰσθάνεται ἀγωνία γιὰ τὸν θάνατο. Γιατί ἀκόμα πιὸ φτωχὸ ἀπὸ τὴν ἀγωνία εἶναι τὸ ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασή του εἶχε τραυματισμένα τὰ χέρια καὶ τὴν πλευρὰ του, καὶ ἐπὶ σαράντα ἡμέρες ἔτρωγε ὑλικὴ καὶ φθαρτὴ τροφή.

*Ἀμφιλοχίου, ἐπισκόπου Ἰκονίου,
ἐκ τοῦ εἰς τὰ Γενέθλια λόγου.*

Πάντων μὲν γὰρ τῶν ἐκ παρακοῆς ἡμῖν προσγινομένων ἀπῆλλαξε, καὶ ἀνεκάθησε τὴν ἡμετέραν φύσιν ὁ Λόγος, ἅπερ δὲ
5 αὐτὸς κατ' εἰκόνα τὴν οἰκείαν ἐποίησε, ταῦτα παραλλαγῆς οὐκ ἔχρηξεν, οἷαν τὸ φθαρὲν σῶμα, διὰ τὸ μὴ συμφθαρῆναι, ἀλλὰ φθαρτὸν διαμεῖναι, ὡς εἰκόνα Θεοῦ τὴν ψυχὴν.

*Ἰουλιανῶν τοῦ μεγάλου φιλοσοφου, διακόνου Ἀλεξαν-
δρείας, ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ κατὰ Σεβήρου, ἐν ᾧ
10 παραγαγὼν τὴν χρῆσιν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τὴν
λέγουσαν τὰ δύο θελήματα ἐπὶ Χριστοῦ, οὕτω
πως διεξέρχεται λέγων:*

Καὶ γοῦν οὐκ οἶδ' ὅπως, οὐκ ἐξειθισμένος κατὰ σαυτὸν εὐθύ-
τητα διαρρυθμίζειν κανόσι τοῖς ἄλλοις ὁ Σεβήρος, τὸ παρὸν οὐκ
15 ἀπεικὸς τοῦ διδασκάλου διαπηύθυνεν οὐκ ἐθελοντῆς θεώρημα
φάσκων κατὰ τὰ προλεγόμενα καὶ ἐφεπόμενα, εὐαγγελικὰ ρήμα-
τα, ἃ ταυτότητι κανόνος ὁ Ἀθανάσιος ταλαντεύσας, τῷ ἀνθρω-
πίνῳ τοῦ Σωτῆρος τὰ μὴ πρὸς ὕψος ὀρῶντα προσήρμοσε, δῆλός
ἐστι καὶ τὸ μὴ θέλων ἀποθανεῖν θέλημα ἐπὶ τὸν ἐν μορφῇ ἀνθρώ-
20 που τυγχάνοντα ἀναπειμτόμενος

Ἑρμηνεία τῆς χρήσεως.

Ἐν τῷ λόγῳ τῷ κατὰ Ἀρειανῶν, ἐν ᾧ τὰ δύο θελήματα ὁ ἁ-
γιος Ἀθανάσιος εἶπε, πολλὰς χρήσεις εὐαγγελικὰς πτωχοπρεπεῖς
εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ ἀρμοζούσας παρήγαγεν, οἷον
25 τό, «Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστι», καί, «Δόξασόν με Πάτερ»,
καί, «Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», καί,
«Προέκοπτεν ὁ Ἰησοῦς σοφία καὶ ἡλικία», καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα
παραγαγὼν, εἰς τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου ταῦτα ἐξέλαβε καὶ ἠρμή-
νευσεν, ἐξ ὧν ἐστι καὶ τό, «Πάτερ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτή-

13. Ἰω. 14, 28.

14. Ἰω. 17, 1.

Τοῦ Ἀμφιλοχίου, ἐπισκόπου Ἰκονίου,
ἀπὸ τὸν λόγο του στὰ Γενέθλια.

Ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ ποὺ προέκυψαν ἀπὸ τὴν παρακοή μᾶς ἀπάλλαξε καὶ ξανακαθάρισε τὴ φύση μας ὁ Λόγος. Αὐτὰ ὅμως ποὺ ἔκανε αὐτὸς σύμφωνα μὲ τὴ δική μας εἰκόνα (δηλαδή ὡς ἄνθρωπος), δὲν χρειάζονταν ἀλλαγὴ τέτοια ποὺ χρειαζόταν τὸ φθαρτὸ σῶμα, ἐπειδὴ δὲν εἶχε φθαρεῖ μαζὶ μὲ αὐτὸ ἢ ψυχὴ, ἀλλὰ εἶχε μείνει ἀφθαρτη, ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ Ὀλυμπιοδώρου, μεγάλου φιλοσόφου καὶ διακόνου Ἀλεξανδρείας, ἀπὸ τὸν δεύτερον λόγο του κατὰ τοῦ Σεβήρου, στὸν ὁποῖο, παρουσιάζοντας τὸ ἀπόσπασμα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ποὺ ἀναφέρει τὰ δύο θελήματα τοῦ Χριστοῦ, τὰ ἀναπτύσσει ὡς ἑξῆς:

Καὶ δὲν γνωρίζω γιατί ὁ Σεβήρος, ποὺ δὲν εἶναι συνηθισμένος νὰ προσαρμόζει πρὸς τὸν ἑαυτό του μὲ εὐθύτητα τοὺς κανόνες τῶν ἄλλων, διόρθωσε τὴν ὄχι ἀνάρμοστη ἀποψη τοῦ δασκάλου, λέγοντας ὅτι δὲν ἔχει θέλημα, σύμφωνα μὲ τὰ εὐαγγελικὰ λόγια ποὺ προηγοῦνται καὶ ἀκολουθοῦν, τὰ ὁποῖα λόγια ὁ Ἀθανάσιος ζυγίζοντας τα μὲ τὸν κανόνα τῆς ταυτότητας, ἀπέδωσε στὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Σωτήρα, ὅσα δὲν ἀναφέρονται στὰ οὐράνια πράγματα, εἶναι φανερό, ὅτι καὶ τὸ θέλημά του νὰ μὴ θέλει νὰ πεθάνει, τὸ ἀποδίδει σ' αὐτὸν ποὺ εἶχε τὴ μορφὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἑρμηνεία τοῦ ἀποσπάσματος.

Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος στὸν λόγο του ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν, στὸν ὁποῖο μίλησε γιὰ τὰ δύο θελήματα, παρουσίασε πολλὰ εὐαγγελικὰ χωρία, ποὺ ταιριάζουν στὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶναι τό, «Ὁ Πατέρας μου εἶναι ἀνώτερός μου»¹³, καί, «Δόξασέ με, Πατέρα»¹⁴, καί, «Ἦρθε ἡ ὥρα νὰ δοξαστεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»¹⁵, καί, «Ὁ Ἰησοῦς προόδευε σὲ σοφία καὶ σωματικὴ ἀνάπτυξη»¹⁶, καὶ ὅλα τὰ παρόμοια παρουσιάζοντάς τα τὰ ἀπέδωσε καὶ τὰ ἐρμήνευσε στὴ σὰρκα τοῦ Κυρίου. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι καὶ τό

15. Ἰω. 12, 23.

16. Λουκᾶ 2, 52.

ριον τοῦτο· πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω, ἀλλὰ τὸ σόν». Ἐπει-
 δὴ οὖν τινὲς φασιν ὅτι οὐ περὶ ἰδίου θελήματος λέγει ὁ Χριστός,
 «Μὴ τὸ ἐμὸν», ἀλλὰ περὶ τοῦ θελήματος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐμπα-
 5 θοῦς, ἠθέλησε παραστήσαι ὁ Ὀλυμπιόδωρος, ὅτι ἐκ τῶν προη-
 γουμένων φαίνεται Ἄθανάσιος καὶ ἐκ τῶν ἐφεπομένων, ὅτι εἰς τὸ
 ἀνθρώπινον τοῦ Χριστοῦ ἐνόησε τό, «Μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα»· διὸ
 ἐπάγει λέγων, ὅτι «Τὸ πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής».
 Ὡσπερ οὖν τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ νοοῦμεν, οὕτω καὶ τὴν σάρ-
 10 κα εἰς τὸ προφητικὸν ρητὸν τὸ περὶ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς Θεὸν
 φάσκον, «Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους»· ὅπερ ὁ
 Ἀπόστολος εἰς Χριστὸν ἀναφέρων φησί· «Τὸν δὲ βραχύ τι παρ'
 ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ
 θανάτου».

«Πατέρα, ἀπομάκρυνε ἀπὸ μένα τὸ ποτήρι αὐτό. Ἐὰν μὴ γίνῃ τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου»¹⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν μερικοὶ λένε, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν λέγει γιὰ τὸ δικό του θέλημα, τὸ «Ὁχι τὸ δικό μου», ἀλλὰ γιὰ τὸ θέλημα τοῦ γεμάτου πάθη ἀνθρώπου, ὁ Ὀλυμπιόδωρος θέλησε νὰ παρουσιάσει, ὅτι ἀπὸ τὰ προηγούμενα καὶ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα φαίνεται πῶς ὁ Ἀθανάσιος ἀπέδωσε στὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ τὸ «Ἐὰν μὴ γίνῃ τὸ δικό μου θέλημα», γι' αὐτὸ προσθέτει καὶ λέγει, ὅτι «Τὸ πνεῦμα εἶναι πρόθυμο, ἐνῶ ἡ σὰρκα εἶναι ἀδύναμη»¹⁸. Ὅπως λοιπὸν κατανοοῦμε τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι καὶ τὴ σὰρκα στὸ προφητικὸ ρητό, τὸ ὁποῖο λέγει γιὰ τὸν ἄνθρωπο στὸν Θεό· «Τὸν ἔπλασες λίγο κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους»¹⁹, τὸ ὁποῖο ὁ Ἀπόστολος τὸ ἀποδίδει στὸν Χριστό, λέγοντας· «Βλέπουμε ὅτι λίγο κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους εἶναι ὁ Ἰησοῦς, ἕξαιτίας τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου»²⁰.

17. Λουκᾶ 22, 42.

19. Ψαλμ. 8, 6.

18. Ματθ. 26, 41.

20. Ἐβρ. 2, 9.

ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΚΟΙΜΗΘΕΝΤΑΣ ΠΑΝΥ ΩΦΕΛΙΜΟΣ

Τί τοῦτο σήμερον, ἀγαπητοί, σπουδαίως ὁμοῦ τε καὶ ἀξίως
συνήχθημεν; Συνεκάλεσαν γὰρ ἡμᾶς ἅπαντας οἱ πρὸς Χριστὸν
ἀφ' ἡμῶν κληθέντες ἀδελφοί. Διὸ καὶ προσέλθωμεν προθύμως,
προσάγοντες πρὸς Χριστὸν ὑμνωδίαν. Διανέστησαν γὰρ ἡμᾶς οἱ
5 σαρκοὶ καταλιπόντες ἡμᾶς, ποιῆσαι αὐτοῖς δοξολογίαν ἐπὶ τῆς
γῆς, οἱ μετὰ ἀγγέλων δοξολογοῦντες ἐν οὐρανοῖς καὶ χορούς πα-
ριστάμενοι, καὶ τράπεζαν ἡμῖν πνευματικὴν παραθέμενοι, οἱ τῆς
τρυφῆς τοῦ παραδείσου κορεννύμενοι, καὶ οἶνον ἡμῖν προθέμενοι
κατανύξεως, οἱ τῆς ἐκεῖσε ἀπολαύοντες παρακλήσεως, καὶ φῶτα
10 ἀνάψαντες, οἱ τὰς ἐαυτῶν καρδίας φωτίσαντες, καὶ πρὸς τὸ φῶς
τὸ ἄδυτον ὁδοιπορήσαντες. Εἴλκυσαν γὰρ ἀφ' ἡμῶν τοὺς ὀσίους
οἱ πρὸς Χριστὸν ὄσιοι. Μετέστησαν ἀφ' ἡμῶν οἱ ποτε ὄντες μεθ'
ἡμῶν. Κατέλιπον ἡμᾶς ὀρφανούς, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν πατρίδα
ἐβάδισαν. Κατέλιπον τὴν φθοράν, καὶ πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν ἐχώ-
15 ρησαν. Ἐδύσαν ἀπὸ κόσμου, καὶ πρὸς Χριστὸν ἀνέτειλαν. Ἐξῆλ-
θον ἐκ τῆς σκηνῆς, καὶ ᾤκησαν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. Κατέ-
λιπον ἡμᾶς ἐν τῇ τοῦ θίου ματαιότητι, καὶ ἔφθασαν τὴν ἄνω μα-
καριότητα. Ἀφῆκαν γὰρ ἡμᾶς ἐν τοῖς ματαίοις θορύβοις, καὶ
ᾤδενσαν πρὸς ἀθορύβους τόπους. Ἐξῆλθον τοῦ χειμῶνος καὶ
20 κλύδωνος τοῦ κόσμου, καὶ εἰς παγγαλήνους προσώρμισαν λιμέ-
νας. Καὶ γὰρ ὄντες μεθ' ἡμῶν, οὐκ ἦσαν μεθ' ἡμῶν, ἀλλὰ τὸν νοῦν
εἶχον πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ὄντες ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ πολίτευμα εἶχον ἐν
οὐρανοῖς. Οὐ γὰρ εἶχον ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν ἐπουρά-
νιον. Οὐκ εἶχον ὧδε πρόσκαιρον πλοῦτον, ἀλλὰ τὸν ἐπουράνιον

ΛΟΓΟΣ

ΣΤΟΥΣ ΚΟΙΜΗΘΕΝΤΑΣ ΠΟΛΥ ΩΦΕΛΙΜΟΣ

Γιατί, ἀγαπητοί, σήμερα συγκεντρωθήκαμε με προθυμία και ἐπάξια; Ἐπειδὴ μᾶς προσκάλεσαν ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ ποὺ ἔχουν κληθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστό. Γι' αὐτὸ ἄς προσέλθουμε πρόθυμα γιὰ νὰ ὑμνήσουμε τὸν Χριστό. Γιατί μᾶς διήγειραν αὐτοὶ ποὺ σαρκικὰ μᾶς ἐγκατέλειψαν, γιὰ νὰ τοὺς δοξολογήσουμε ἐδῶ στὴ γῆ, αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται στοὺς οὐρανούς δοξολογώντας μαζί με τοὺς ἀγγέλους, συγκεντρώνοντάς μας σὲ χορούς καὶ σὲ πνευματικὴ τράπεζα, αὐτοὶ ποὺ χορταίνουν με τὴν ἀπόλαυση τοῦ παραδείσου, καὶ μᾶς προσφέρουν κρασί κατάνυξης, αὐτοὶ ποὺ ἀπολαμβάνουν τὴν ἐκεῖ παρηγοριά, καὶ ἔχουν ἀνάψει φῶτα, αὐτοὶ ποὺ φώτισαν τὶς καρδιές τους καὶ βάδισαν πρὸς τὸ ἄδυτο φῶς. Γιατί οἱ ὅσοι ἀπέσπασαν ἀπὸ μᾶς τοὺς ὅσιους στὸν Χριστό. Ἐφυγαν ἀπὸ μᾶς αὐτοὶ ποὺ κάποτε ἦταν μαζί μας. Μᾶς ἐγκατέλειψαν ὄρφανούς, καὶ βάδισαν πρὸς τὴν πατρίδα τους. Ἐγκατέλειψαν τὴ φθορά, καὶ προχώρησαν πρὸς τὴν ἀφθαρσία. Ἐδυσαν ἀπὸ τὸν κόσμο, καὶ ἀνέτειλαν στὸν Χριστό. Βγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνή, καὶ κατοίκησαν στὴν ἀνω Ἱερουσαλήμ. Ἐγκατέλειψαν ἐμᾶς στὴ ματαιότητα τοῦ κόσμου, καὶ ἐπέτυχαν τὴν οὐράνια μακαριότητα. Μᾶς ἀφησαν μέσα στοὺς μάταιους θορύβους, καὶ βάδισαν πρὸς τόπους ἀθόρυβους. Βγῆκαν ἀπὸ τὸ χειμῶνα καὶ τὴν θαλασσοταραχὴ, καὶ ἀραξαν σὲ λιμάνια ποὺ εἶναι τελείως γαληνεμένα. Γιατί, καὶ ὅταν ἦταν μαζί μας, δὲν ἦταν μαζί μας, ἀλλὰ εἶχαν τὸν νοῦ τους στὸν Θεό. Καὶ ἐνῶ βρίσκονταν στὴ γῆ, εἶχαν τὴν κατοικία τους στὸν οὐρανό. Γιατί δὲν εἶχαν ἐδῶ μόνιμο τόπο κατοικίας, ἀλλὰ ἀναζητοῦσαν τὸν μόνιμο. Δὲν εἶχαν ἐδῶ προσωρινὸ πλοῦτο, ἀλλὰ εἶχαν τὸν ἐπουράνιο πλοῦτο, ὄντας ξένοι καὶ περαστικοί, ὅπως

πλουῦτον, ξένοι καὶ παρεπίδημοι ὄντες, καθὼς καὶ οἱ πατέρες αὐ-
 τῶν, ξένοι κόσμου καὶ τῶν ἐν κόσμῳ καὶ κατὰ κόσμον, ὅλη τῇ
 ψυχῇ τὰ ἄνω ἐν οὐρανοῖς σκοποῦντες, τὰ ἄνω φρονοῦντες, τὰ ἄνω
 μελετῶντες, τὰ ἐκεῖ κάλλη ἐπιθυμοῦντες, τὰς ἐκεῖσε μονὰς καὶ σκη-
 5 νὰς, τὰς ἄνω χοροστασίας, τὰς ἄνω ὑμνωδίας, τὰς ἐκεῖ ἑορτάς, τὰ
 αἰδία ἀγαθὰ. Πρὸς ἐκεῖνα ἐσκόπον, πρὸς ἐκεῖνα ἔβλεπον, πρὸς
 ἐκεῖνα ἔτρεχον· διὸ καὶ ἐπέτυχον. Ἔσπευδον· διὸ καὶ εἰσῆλθοσαν
 εἰς τὴν παστάδα καὶ εἰς τὸν νυμφῶνα. Ἐπόνεσαν· διὸ καὶ εὐφραί-
 νονται. Οὐκ ἠμέλησαν· διὸ καὶ ἀγάλλονται. Ἐξῆλθον καὶ ἀπῆλ-
 10 θον εἰς τὴν χώραν τὴν ἁγίαν καὶ αἰώνιον. Ἐξῆλθον καὶ ἀπῆλθον
 τὴν ὁδὸν αὐτῶν, τὴν καλὴν καὶ Θεῷ εὐάρεστον. Ἐξῆλθον ἐξαίφ-
 νης, καὶ ἐπετάθησαν ὡς χελιδόνες εὐλαλοὶ. Ἐπετάθησαν ὡς τρυ-
 γόνες ἐρημικαὶ καὶ πάναγνοι· μετέστησαν τῆς μάνδρας, καὶ στυ-
 γνάξει τὰ πρόβατα. Κατέλιπον τὴν ἡμετέραν νοσιάν, καὶ βοῶμεν
 15 νεοσσοί. Ἐχωρίσθη τὸ μέλος, καὶ ὀδυνῶνται τὰ μέλη. Διὰ τοῦτο
 δακρύομεν, ὅτι τῆς ὑμετέρας καλῆς διαθέσεως ἐστερήθημεν. Στε-
 νάζομεν, ὅτι τοὺς χαρακτῆρας ὑμῶν οὐ βλέπομεν. Ὀδυρόμεθα, ὅτι
 οὕτως ἐξαίφνης ἀρπαζόμεθα. Στυγνάζομεν, ὅτε τῆς ἀρετῆς ὑμῶν
 μνημονεύσομεν, ὅτε τὸ ὄμμα περιστρέψομεν καὶ τὴν ὑμῶν ἀγάπην
 20 οὐ βλέπομεν. Δακρύομεν, ὅτι καὶ ζῶα δακρύει ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τοῦ
 ὁμοφύλου αὐτῶν, ὅτι καὶ βόες μνκῶνται ἐκζητοῦντες τὸν ὁμόζυ-
 γον αὐτῶν. Εἰ γὰρ καὶ ὑμῖν εἰς συμφέρον ἐγένετο, ἀλλ' ἡμῖν ἀθυ-
 μίαν ἐποιήσατε· τοῦτο ὑμῖν μὲν ἐπιθυμητὸν γέγονεν, ἡμῖν δὲ θλιβε-
 ρόν «Τίμιος μὲν γὰρ ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὀσίων αὐ-
 25 τοῦ», ἀλλ' ὁ θάνατος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν πονηρός. Διὸ καὶ ἔλε-
 γεν ὁ Προφήτης «Ἴνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ; ἢ ἀνομία
 τῆς πτέρων μου ἐκύκλωσέ με».

Ἐλεύσεται γὰρ καὶ ἡ ἡμετέρα ὥρα καὶ ἡμέρα, ἀδελφοί. Ἐ-
 λεύσεται πάντως καὶ οὐ παρελεύσεται, ὅτε καταλείψει ἄνθρωπος
 30 πάντα, καὶ ἀπελεύσεται μόνος, μεμονωμένος, τεταπεινωμένος,
 γυμνός, ἀδοθήθητος, ἀπροστάτευτος, ἀσυνόδευτος, ἀνέτοιμος, ἀ-
 παρρησίαστος, εἶπερ ἐν ἀμελείᾳ φθάσει ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ γινώσκει
 καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ, ἐν ὅσῳ τρυφᾷ, ἐν ὅσῳ σπαταλᾷ, ἐν ὅσῳ

καὶ οἱ πατέρες τους ξένοι ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀποβλέποντας μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ τους στὰ βρισκόμενα ψηλὰ στοὺς οὐρανούς, φρονώντας τὰ οὐράνια, μελετώντας τὰ οὐράνια, ἐπιθυμώντας τὶς ἐκεῖ ὁμορφιές, τὶς ἐκεῖ διαμονές καὶ σκηνές, τὶς οὐράνιες χοροστασίες, τὶς οὐράνιες ὑμνωδίες, τὶς ἐκεῖ γιορτές, τὰ αἰώνια ἀγαθὰ. Σ' ἐκεῖνα σκόπευαν, σ' ἐκεῖνα ἔβλεπαν, σ' ἐκεῖνα ἔτρεχαν, γι' αὐτὸ καὶ τὰ πέτυχαν. Προχωροῦσαν βιαστικά, γι' αὐτὸ καὶ μπῆκαν στὸ νυφικὸ δωμάτιο καὶ στὸν νυμφώνα. Πόνεσαν, γι' αὐτὸ καὶ εὐφραίνονται. Δὲν ἀδιαφόρησαν, γι' αὐτὸ καὶ ἀγάλλονται. Βγῆκαν καὶ πῆγαν στὴ χώρα τὴν ἅγια καὶ αἰώνια. Βγῆκαν καὶ βάρδισαν στὸν δρόμον τους τὸν καλὸ καὶ ἀρεστὸ στὸν Θεό. Βγῆκαν ξαφνικά καὶ πέταξαν σὰν γλυκόλαλα χελιδόνια. Πέταξαν σὰν τρυγόνια ἔρημικά καὶ πάναγνα. Ἀποχώρησαν ἀπὸ τὴ μάνδρα, καὶ στενάζουν τὰ πρόβατα. Ἐγκατέλειψαν τὴ δική μας φωλιά, καὶ φωνάζουμε ἐμεῖς τὰ πουλάκια. Ἀποχωρίστηκε τὸ ἓνα μέλος, καὶ θλίβονται τὰ ἄλλα μέλη. Γι' αὐτὸ δακρῦζουμε, ἐπειδὴ στέρηθήκαμε τὴν καλή σας διάθεση. Στενάζουμε, γιατί δὲν βλέπομε τὰ πρόσωπά σας. Θρηνοῦμε, γιατί τόσο ξαφνικά ἀρπαζόμαστε. Στενάζουμε ὅταν θυμόμαστε τὴν ἀρετὴ σας, ὅταν στρέφουμε τὸ βλέμμα καὶ δὲν βλέπουμε τὴν ἀγάπη σας. Δακρῦζουμε, διότι ἀκόμα καὶ τὰ ζῶα δακρῦζουν γιὰ τὸν ἀποχωρισμὸ τοῦ ὁμοφύλου τους, γιατί καὶ τὰ βόδια μουγκρίζουν ἀναζητώντας τὸ ζευγάρι τους. Ἄν καὶ βέβαια ἔγινε γιὰ τὸ συμφέρον σας, ἀλλὰ σὲ μᾶς προκαλέσατε βαθειὰ λύπη. Αὐτὸ γιὰ σᾶς φυσικά ἦταν ἐπιθυμητό, γιὰ μᾶς ὅμως ἦταν θλιβερό. Γιατὶ ὁ θάνατος τῶν ἁγίων τοῦ Κυρίου εἶναι τιμητικὸς ἀπέναντί του, ὁ δικός μας θάνατος ὅμως εἶναι πονηρός. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε ὁ Προφήτης: «Γιατί φοβᾶμαι τὴν ἡμέρα τῆς δοκιμασίας; Ἐπειδὴ ἡ παρανομία, πού ὑποῦλα παραμονεύει, μὲ περικύκλωσε»¹.

Θὰ ἔρθει λοιπὸν καὶ ἡ δική μας ὥρα καὶ ἡμέρα, ἀδελφοί. Θὰ ἔρθει ὅπωςδήποτε καὶ δὲν θὰ περάσει, ὅταν ὁ ἄνθρωπος θὰ τὰ ἐγκαταλείψει ὅλα καὶ θὰ φύγει μόνος, ἀπομονωμένος, ταπεινωμένος, γυμνός, ἀβοήθητος, ἀπροστάτευτος, ἀσυνῶδευτος, ἀνέτοιμος, χωρὶς παρηγορία, ἐὰν βέβαια φτάσει μὲ ἀδιαφορία, σὲ ἡμέρα πού δὲν γνωρίζει καὶ σὲ ὥρα πού δὲν τὴν περιμένει, ἐνῶ ζεῖ ἀκόλαστα, ἐνῶ

εὐήμερεϊ, ἐν ὅσῳ ἀμεριμνεϊ, ἐλεύσεται ἐξαίφνης μία ὥρα, καὶ
 πάντα ἤρογησαν, μικρὸς πυρετός, καὶ πάντα εἰς οὐδέν. Μικρὸς
 πόνος, καὶ ὅλα εἰς κενὰ καὶ μάταια. Μία νῦξ βαθεῖα καὶ σκοτεινὴ
 καὶ ὀδυνηρά, καὶ ἀπάγεται, ὡς κατάδικος, ὅπου ἀπάγουσιν οἱ
 5 ἀπάγοντες. Πολλῶν σοι τότε, ὦ ἄνθρωπε, ὀδηγῶν χρεία. Πολλῶν
 σοι τῶν βοηθῶν, πολλῶν τῶν εὐχῶν, πολλῶν τῶν συνεργῶν, ἐν τῇ
 ὥρᾳ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ψυχῆς. Μέγας ὁ τότε φόβος, μέγας ὁ τότε
 τρόμος, μέγα τὸ μυστήριον, μεγάλη ἡ περίστασις, ὅτε ὑπάγωμεν,
 ὅθεν οὐδεὶς ἐπανέλυσεν. Ἡ μόνη ὥρα, καὶ οὐκ ἄλλη ὥρα· ἡ μόνη
 10 ὁδός, καὶ οὐκ ἄλλη ὁδός· ἡ μόνη γέφυρα, καὶ πάροδον οὐκ ἔχου-
 σα. Τὸ πάντων τέλος, καὶ πάντων φόρος. Χαλεπὸν τὸ πέρασμα,
 ἀλλὰ πάντες δι' αὐτοῦ περαιούμεθα. Πικρὸν τὸ ποτήριον, ἀλλὰ
 πάντες αὐτὸ καὶ οὐκ ἄλλο πίνομεν. Μέγα καὶ ἄδηλον τὸ τοῦ θα-
 νάτου μυστήριον, καὶ οὐδεὶς αὐτὸ ἡμῖν διηγήσασθαι δύναται.
 15 Φρικτὰ καὶ φοβερὰ ἅπερ τότε ἡ ψυχὴ ὑφίσταται, ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ
 ἡμῶν ταῦτα ἐπίσταται, εἰ μὴ μόνοι οἱ ἐκεῖ προλαβόντες, οἱ ἐκεῖ
 περάσαντες, οἱ τὴν πείραν λαβόντες. Οὐχ ὄρας, εἰπέ μοι, ἡνίκα
 πρὸς τοὺς ἀδελφούς τοὺς τελευτῶντας ἢ ψυχορραγοῦντας παρα-
 καθήμεθα, οὐ φοβερὰ τότε ὄρωμεν; πῶς ἀνέχονται, πῶς ταράτ-
 20 τονται, πῶς στενάξουσιν, πῶς ἰδρῶσι ψυχρὸν καὶ πικρὸν, ὡς οἱ ἐν
 ἀγρῷ θερισταί; πῶς οἱ μὲν τοὺς ὀδόντας τρίξουσιν, οἱ δὲ θαμβοῦν-
 ται καὶ ταράττονται; πῶς τῆς κλίνης ἀναπηδῶσιν, φεύγειν βουλό-
 μενοι, μὴ δυνάμενοι δέ, ὄρωντες, ἅπερ οὐδέποτε ἐωράκασι, καὶ
 ἀκούοντες ὑπὸ τῶν ἐξουσιῶν, ἅπερ οὐδέποτε ἤκουσαν, καὶ πά-
 25 σχοντες ἅπερ οὐδέποτε ἔπαθον, ζητοῦντες τὸν ρυόμενον, ζη-
 τοῦντες τὸν παρακαλοῦντα, καὶ οὐδεὶς ὁ τολμῶν;

Οὕς θεωροῦντες ἡμεῖς τότε τρέμομεν καὶ κλαίομεν, καὶ κρα-
 τοῦντες αὐτῶν τὰς χεῖρας ἀσπαζόμενοι, τοῖς δάκρυσιν βρέχομεν,
 ἀπαλείφομεν τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου αὐτῶν, ἐκμάσσομεν τοὺς
 30 τούτων ὀφθαλμούς, τὴν γλῶσσαν φλεγομένην δροσίζομεν ὕδατι,

σπαταλᾶ, ἐνῶ καλοπερνᾶει, ἐνῶ ἀδιαφορεῖ, θὰ ἔρθει ξαφνικά μιὰ ὥρα καὶ ὅλα θὰ σταματήσουν. Λίγος πυρετός, καὶ ὅλα χάνονται. Λίγος πόνος καὶ ὅλα γίνονται ἄσκοπα καὶ μάταια. Μιὰ νύχτα βαθειά καὶ σκοτεινή καὶ γεμάτη θλίψη, καὶ πηγαίνει σάν κατάδικος ἐκεῖ πού τὸν πηγαίνουν αὐτοὶ πού τὸν παίρνουν. Τότε, ἄνθρωπέ μου, ἔχεις ἀνάγκη πολλῶν ὁδηγῶν. Πολλῶν βοηθῶν, πολλῶν προσευχῶν, πολλῶν συνεργατῶν, τὴν ὥρα πού χωρίζεται ἡ ψυχὴ. Εἶναι μεγάλος τότε ὁ φόβος, μεγάλος τότε ὁ τρόμος, μεγάλο τὸ μυστήριο, μεγάλη ἡ κατάσταση, ὅταν πηγαίνουμε ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου κανένας δὲν ξαναγύρισε. Εἶναι ἡ μοναδικὴ ὥρα καὶ ἡ τελευταία. Ὁ μοναδικὸς δρόμος καὶ κανένας ἄλλος. Ἡ μοναδικὴ γέφυρα πού δὲν ἔχει ἄλλο πέρασμα. Εἶναι τὸ τέλος ὅλων, καὶ ὁ φόρος ὅλων. Εἶναι φοβερὸ τὸ πέρασμα, ἀλλὰ ὅλοι ἀπὸ αὐτὸ θὰ περᾶσουμε. Εἶναι πικρὸ τὸ ποτήρι, ἀλλὰ ὅλοι θὰ πιοῦμε τὸ ἴδιο καὶ ὄχι ἄλλο. Εἶναι μεγάλο καὶ ἀγνωστο τὸ μυστήριο τοῦ θανάτου, καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ περιγράψει. Εἶναι φρικτὰ καὶ φοβερὰ ἐκεῖνα πού περνᾶει τότε ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ κανένας ἀπὸ μᾶς δὲν τὰ γνωρίζει, παρὰ μόνο ἐκεῖνοι πού πῆγαν ἐκεῖ πρὶν ἀπὸ μᾶς, ἐκεῖνοι πού διαπεραιώθηκαν ἐκεῖ, ἐκεῖνοι πού ἔχουν πείρα. Δὲν βλέπεις, πές μου, ὅταν καθόμαστε δίπλα στοὺς ἀδελφούς μας πού πεθαίνουν ἢ ψυχορραγοῦν, ὅτι βλέπουμε τότε πράγματα φοβερὰ, πῶς ὑποφέρουν, πῶς ταράζονται, πῶς στενάζουν, πῶς παρουσιάζουν κρῦον καὶ δυσάρεστον ἰδρώτα, ὅπως ἐκεῖνοι πού θερίζουν στὸ χωράφι, πῶς ἄλλοι τρίζουν τὰ δόντια, καὶ ἄλλοι παθαίνουν συσκότιση καὶ ταράζονται, πῶς ἀναπηδοῦν πάνω στὸ κρεβάτι, θέλοντας νὰ φύγουν καὶ μὴ μπορώντας, βλέποντας ἐκεῖνα πού ποτὲ δὲν εἶδαν, καὶ ἀκούοντας ἀπὸ τίς δυνάμεις τοῦ Κυρίου ἐκεῖνα πού ποτὲ δὲν ἄκουσαν, καὶ ὑποφέροντας ἐκεῖνα πού ποτὲ δὲν ἔπαθαν, ἀναζητώντας κάποιον νὰ τοὺς σώσει, ἀναζητώντας κάποιον νὰ τοὺς παρηγορήσει, χωρὶς ὅμως νὰ ὑπάρχει κανεὶς πού νὰ τὸ τολμήσει;

Αὐτοὺς τότε ἐμεῖς βλέποντάς τους τρέμουμε καὶ κλαῖμε καὶ κρατώντας τὰ χέρια τους τὰ φιλοῦμε καὶ τὰ βρέχουμε μὲ τὰ δάκρυά μας, σκουπίζουμε τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου τους, καθαρίζουμε τὰ μάτια τους, δροσίζουμε μὲ νερὸ τὴ γλῶσσα τους πού καίεται, βάζουμε τὸ

τὸ οὖν ἡμῶν προστιθέντες, ἵνα τὸν ψελισμὸν τῶν αὐτῶν ἀκούσω-
 μεν ρημάτων. Εἶτα ἐπερωτῶμεν λέγοντες· Πῶς βλέπεις σεαυτὸν
 ἄρτι, μὴ φοβοῦ, βοηθεῖ ὁ Θεός. Φιλάνθρωπος γὰρ ἐστίν. Ταῦτα
 πρὸς αὐτὸν λέγομεν, καὶ τὰ στήθη τοῖς δάκρυσι βρέχομεν, καὶ τὴν
 5 καρδίαν κατακαιόμεθα, καὶ οὐκ ἔστι παρ' ἡμῶν τότε ἔρως πονη-
 ρός, οὐδὲ χρημάτων φροντίς, οὐδὲ βρωμάτων μέριμνα, ἀλλ' ὀ-
 ρῶμεν τὸ μέγα καὶ φοβερὸν τοῦ θανάτου μυστήριον, καὶ τρέμο-
 μεν. Καὶ τὰς κεφαλὰς κινουῦντες, ἑαυτοὺς ταλανίζομεν· Οὐαὶ ἡμῖν
 γέγονε, εἰς ποῖα κακὰ διὰ τὴν παρακοὴν ἡμῶν ἐνεπέσαμεν! εἰς
 10 ποῖας θλίψεις! ὦ θίος ταλαίπωρος! «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει».
 Ὡς πικροτάτη ἀπόφασις, ἣν οὐδεὶς δύναται διαδραῖναι. Τότε ὁ
 προπορευόμενος πᾶσιν ἡμῖν κατασπαζόμενος λέγει· «Ἐρρωσθε,
 ἀδελφοί μου καλοί, ἔρρωσθε, καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ἐκτε-
 νῶς προσεύξασθε. Εἰς ὁδὸν νῦν μακρὰν πορεύομαι, ἣν οὐδέποτε
 15 ὄντως ἐβάδισα, καὶ εἰς χώραν ξένην, ὅπου οὐδεὶς ὁ γνωρίζων με·
 καὶ εἰς κόσμον φοβερόν, ὅθεν οὐδεὶς ἐπανέλυσεν· καὶ εἰς τὴν σκο-
 τεινὴν νύκτα, ὅπου οὐκ οἶδα τί ἀπαντήσῃ μοι· καὶ εἰς ἄδην βα-
 θύν, ὅθεν οὐδὲς ἀνελήλυθεν.

Λοιπὸν σῴζεσθε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, σῴζεσθε. Ἐμοῦ γὰρ
 20 τοῦ λοιποῦ οἰκέτι ἐστὶν ἀδελφός. Σῴζεσθε, φίλοι· ἐγὼ γὰρ οὐκέτι
 φίλος, ἀλλὰ ξένος. Σῴξου ἢ καλὴ συνοδία, ἀλλ' οὐκέτι συνοδία,
 ἀλλὰ θρηνηδία. Σῴζεσθε οἱ συγγενεῖς, νῦν ἄλλογενεῖς. Ἐρρωσθε·
 μικρόν, καὶ δεῦτε καταλάβετε. Ἀναμένομεν ὑμᾶς, ἵνα ἔλθητε πρὸς
 ἡμᾶς· Ἡμεῖς γὰρ οὐκέτι ἐρχόμεθα πρὸς ὑμᾶς· εἴ τι ἐωράκαμεν,
 25 ἐωράκαμεν, καὶ εἴ τι ἐπράξαμεν, ἀπολαμβάνομεν. Νῦν εἴ τι ἀγα-
 θὸν ἐπράξα, αὐτὸ καὶ ἐκέρδησα· καὶ εἴ τι προέπεμψα, αὐτὸ καὶ
 ἀπαντήσῃ μοι· Ἐὰν τινα ἠλέησα, τῇ ὥρᾳ ταύτῃ βοηθήσῃ μοι, ὅτι
 στενὴ μοι καὶ βαρεῖα ἡ παροῦσα ὥρα τῆς ψυχῆς ὑπὲρ πᾶσαν
 ὥραν. Ὡς, τί ποιήσω ὁ τάλας; Ἀνέτομος γὰρ προκατελείφθην.
 30 Σκοτεινὴ μοι ἡ παροῦσα νύξ· Ἀκαρπος γὰρ ἐξεκόπη. Ἀλλὰ δα-
 κρύσατέ μοι πικρῶς καὶ θρηνήσατε. Ἐλεήσατε, ὦ φίλοι, ἐλεήσατε
 καὶ βοηθήσατε. Συμπαθήσατέ μοι καὶ προσεύξαθε, ἵνα εὖρω ἐκεῖ

αὐτί μας γιὰ νὰ ἀκούσουμε τὰ λόγια τους. Ἔπειτα τοὺς ρωτᾶμε λέγοντάς τους· Πῶς βλέπεις τώρα τὸν ἑαυτὸ σου; Μὴ φοβᾶσαι, σὲ βοηθᾷ ὁ Θεός, γιατί εἶναι φιλάνθρωπος. Αὐτὰ λέμε σ' ἐκεῖνον καὶ βρέχουμε τὰ στήθη μὲ δάκρυα καὶ αἰσθανόμαστε τὴν καρδιά μας νὰ κατακαίεται, καὶ δὲν ὑπάρχει σὲ μᾶς οὔτε ἀγάπη πονηρῆ, οὔτε φροντίδα γιὰ χρήματα, οὔτε ὄρεξη γιὰ φαγητὰ, ἀλλὰ βλέπουμε τὸ μεγάλο καὶ φοβερὸ μυστήριον τοῦ θανάτου καὶ τρέμουμε, καὶ κουνώντας τὰ κεφάλια μας ἐλεεινολογοῦμε τὸν ἑαυτὸ μας· Ἀλλοίμονο γιὰ τὴν συμφορὰ πού μᾶς βρῆκε! Σὲ τί κακὰ πέσαμε ἐξαιτίας τῆς παρακοῆς μας! Σὲ τί θλίψεις! Τί ταλαίπωρη ζωὴ! «Γῆ εἶσαι καὶ στή γῆ θὰ ἐπιστρέψεις»². Πόσο σκληρὴ ἀπόφαση, τὴν ὁποία κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἀποφύγει. Τότε αὐτὸς πού προηγεῖται ἀπὸ ὄλους ἐμᾶς φιλώντας μας λέγει· Νὰ ὑγιαίνετε, ἀδελφοί μου καλοί, νὰ ὑγιαίνετε, καὶ νὰ προσεύχεστε τὴν ὥρα αὐτὴ συνεχῶς γιὰ μένα. Πηγαίνω σὲ δρόμο μακρυνό, τὸν ὁποῖο πραγματικὰ ποτὲ δὲν περπάτησα, καὶ σὲ ξένη χώρα, ὅπου κανένας δὲν μὲ γνωρίζει, καὶ σὲ κόσμον φοβερόν, ἀπὸ ὅπου κανένας δὲν ξαναγύρισε, καὶ σὲ νύχτα σκοτεινὴ, ὅπου δὲν ξέρω τί θὰ συναντήσω, καὶ σὲ ἄδη βαθύν, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κανένας δὲν βγῆκε.

Νὰ σώξεστε λοιπόν, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, νὰ σώξεστε. Γιατὶ δικός μου ἀδελφὸς πιά δὲν ὑπάρχει. Νὰ σώξεστε, φίλοι μου, γιατί ἐγὼ δὲν εἶμαι πιά φίλος σας, ἀλλὰ ξένος. Νὰ σώξεσαι, σὺ ἢ καλὴ σύντροφος, ἀλλὰ τώρα πιά ὄχι σύντροφος, ἀλλὰ θρηνωδία. Νὰ σώξεστε οἱ συγγενεῖς, ἀλλὰ τώρα ἀλλογενεῖς. Νὰ ὑγιαίνετε, γιὰ λίγο, καὶ μετὰ ἐλάτε στὴ θέση αὐτὴ. Σᾶς περιμένουμε νὰ ἔρθετε σὲ μᾶς. Γιατὶ ἐμεῖς δὲν μποροῦμε πιά νὰ ἔρθουμε σὲ σᾶς. Ὅ,τι εἶδαμε, εἶδαμε, καὶ ὅ,τι κάναμε, ἀπολαμβάνουμε. Τώρα ὅ,τι καλὸ ἔκανα, αὐτὸ καὶ κέρδισα, καὶ ὅ,τι ἔστειλα πρὶν ἀπὸ μένα, αὐτὸ καὶ θὰ μὲ προὔπαντήσῃ. Ἐὰν βοήθησα κάποιον, θὰ μὲ βοηθήσῃ αὐτὴ τὴν ὥρα, γιατί ἢ ὥρα αὐτὴ τῆς ψυχῆς εἶναι γιὰ μένα στενὴ καὶ βαρεῖα, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ὥρα. Ὡ! τί νὰ κάνω ὁ ταλαίπωρος; Βρέθηκα ἀπροετοίμαστος. Ἡ νύχτα αὐτὴ εἶναι γιὰ μένα σκοτεινὴ, γιατί κόπηκα χωρὶς νὰ κάνω καρπὸ. Ὡστόσο δακρῦστε γιὰ μένα καὶ κλάψτε πικρά. Ἐλεῆστε με, φίλοι μου, ἐλεῆστε καὶ βοηθήστε με. Δεῖξτε μου

μικρὰν ἄφεισιν, ἵνα λάβω μικρὸν ἐκεῖ ἔλεος. Οὐ ζητῶ πολὺ, ὅτι ἤμαρτον πολὺ. Οἴμοι! πῶς ἐμαυτὸν ἠπάτησα! Πῶς ἐμαυτὸν ἐνέπαιξα, λέγων, Νέος εἰμὶ ἔτι, τέως ἀπολαύσω τῶν τοῦ βίου. Ἐντροφήσω τῷ κόσμῳ. Θεραπεύσω μου τὴν σάρκα, καὶ ἐν ὑστέρω μετα-
 5 νοῶ. Φιλάνθρωπος γὰρ ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ πάντως συγχωρήσει μοι. Ταῦτα ἐννοῶν καθημέραν, τὴν ἐμαυτοῦ ζωὴν κακῶς ἐδαπάνησα. Ἐδιδασκόμενην, καὶ οὐ προσεῖχον ἐνουθετούμην, καὶ κατεγέλων ἤκουον τῶν Γραφῶν, ὡς μὴ ἀκούων ἤκουον περὶ κρίσεως, καὶ ἐξεμυκτήριζον ἤκουον περὶ θανάτου, καὶ ὡς ἀθάνατος διεκείμην,
 10 καὶ ὡς αἰώνιος κατεφρόνον. Καὶ ἰδοὺ, ὡς ἀμετανόητος κατελήφθην, καὶ οὐδεὶς ὁ λυτρούμενος. Ἴδου δέομαι, καὶ οὐδεὶς ὁ εἰσακούων. Ἀληθῶς δικαία ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ. Ποσάκις γὰρ αὐτῷ μετανοεῖν συνετασσόμενην, καὶ πάλιν τὰ χεῖρω διεπραττόμην! Ποσάκις με ἠλέησε, καὶ πάλιν παρώργισα;

15 Ταῦτα πολλάκις τοῦ τελευτῶντος πρὸς ἡμᾶς τοὺς παρόντας διαλεγόμενον, ἐξαίφνης δεσμεῖται ἡ γλῶσσα, ἀναπολεῖ ὁ νοῦς, ἀλλοιοῦνται οἱ ὀφθαλμοί, ἠνίκα αἱ δεσποτικαὶ δυνάμεις λοιπὸν παραγένωνται. Ὅτι οἱ ἀπαράκλητοι ἀπαιτηταὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἡμᾶς ἔλκοντες ἀποφέρουσιν, οὓς καὶ θεασάμενος ὁ ταλαίπω-
 20 ρος ἄνθρωπος, κἂν βασιλεύς. ἐστὶ, κἂν δυνάστης, κἂν τύραννος, ὅλος δονεῖται, καὶ ὁ οἶκος, ὡς ἀπὸ σεισμοῦ, ὅλος τρέμει, ὅλος ταραττεται, ὅλος θαμβεῖται καὶ ἐξίσταται ὁρῶν δυνάμεις φοβεράς, ὁρῶν μορφὰς ξένας καὶ κραταιάς, ὁρῶν τάξιν, ἣν οὐδέποτε ἐθεάσατο. Ταῦτα τότε ὁ ἀπαγόμενος ὁρᾷ, ἡμᾶς δὲ οὐκέτι καθορᾷ,
 25 ἀλλὰ πρὸς τὰς καλούσας δυνάμεις θαμβηθεὶς ἐξίσταται. Ἴσως δὲ καὶ τινὰς δεήσεις πρὸς αὐτὰς ποιεῖται ψιθυρίζων, καθὼς ἡ γλῶσσα λαλεῖν δύναται. Ἐξ ὧν ρημάτων καὶ χρημάτων οἱ παρόντες πολλάκις νοοῦμεν, ὅτι τὰς δεσποτικὰς δυνάμεις ἐθεάσατο, καὶ πάντες σύντρομοι γενόμενοι, φρίττομεν, καὶ πρὸς ἀλλήλους δια-
 30 νεύομεν λέγοντες Προσευξώμεθα, ἀδελφοί· εἰς γὰρ ἀγῶνα μέγαν παρίσταται. Σκοπήσωμεν, καὶ τῆς ὥρας ταύτης φροντίσωμεν. Τί

συμπάθεια καὶ προσευχηθεῖτε, γιὰ νὰ βρῶ ἐκεῖ λίγη συγχώρηση, γιὰ νὰ βρῶ ἐκεῖ λίγο ἔλεος. Δὲν ζητῶ πολὺ, ἐπειδὴ ἁμάρτησα πολὺ. Ἄλλοίμονο, πῶς ἐξαπάτησα τὸν ἑαυτό μου! Πῶς κοροΐδεψα τὸν ἑαυτό μου λέγοντας· Εἶμαι νέος ἀκόμα, ἄς ἀπολαύσω τώρα τὶς χαρὲς τῆς ζωῆς. Θὰ ἀπολαύσω τὸν κόσμο. Θὰ περιποιηθῶ τώρα τὴ σάρκα μου, καὶ ἀργότερα μετανοῶ. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι φιλάνθρωπος καὶ ὀπωσδήποτε θὰ μὲ συγχωρήσει. Αὐτὰ σκεφτόμενος κάθε μέρα, σπατάλησα κακῶς τὴ ζωὴ μου. Διδασκόμυνα, καὶ δὲν πρόσεχα. Δεχόμενοι νοθεσίες, καὶ περιγελοῦσα. Ἔκουα τὶς Γραφές, σὰν νὰ μὴ τὶς ἄκουα. Ἔκουα γιὰ τὴν κρίση, καὶ κοροΐδεψα. Ἔκουα γιὰ τὸν θάνατο, καὶ φερόμενοι σὰν ἀθάνατοι, καὶ τὸν περιφρονοῦσα σὰν νὰ ἦμεν αἰώνιοι. Καὶ νὰ, κατελήφθην ἀμετανόητος καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ μὲ σώσει. Νὰ, παρακαλῶ, καὶ κανένας δὲν μὲ ἀκούει. Πραγματικὰ εἶναι δίκαιη ἡ κρίση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ πόσες φορὲς τοῦ ὑποσχέθηκα ὅτι θὰ μετανοήσω, καὶ πάλι ἔκανα τὰ χειρότερα! Πόσες φορὲς μὲ ἐλέησε, καὶ πάλι τὸν ἐξόργισα;

Καὶ ἐνῶ αὐτὸς ποὺ πεθαίνει λέγει σὲ μᾶς τοὺς παρόντες αὐτά, ξαφνικὰ δένεται ἡ γλῶσσα του, ἐπαναλαμβάνει τὰ ἴδια ὁ νοῦς του, τὰ μάτια του ἀλλοιθωρίζουν, ὅταν ἔρχονται πιά οἱ δυνάμεις τοῦ Κυρίου. Γιατὶ οἱ ἀνάγλητοι αὐτοὶ ποὺ ζητοῦν τὴν ψυχὴ μας, μᾶς ὀδηγοῦν στὸ δικαστήριον τραβώντας μας. Αὐτοὺς βλέποντας ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος, ἔστω καὶ ἂν εἶναι βασιλιάς ἢ δυνάστης ἢ τύραννος, κουνιέται ὀλόκληρος, ἀκόμα καὶ τὸ σπίτι, σὰν νὰ γίνεται σεισμός, τρέμει ὀλόκληρος, ταράζεται ὀλόκληρος, θαμπώνεται ὀλόκληρος καὶ ἐκπλήσσεται βλέποντας φοβερὲς δυνάμεις, βλέποντας μορφὲς παρὰξενες καὶ δυνατές, βλέποντας τάγματα τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν εἶδε. Αὐτὰ τότε βλέπει αὐτὸς ποὺ ἀρπάζεται, ἐνῶ ἐμᾶς πιά δὲν μᾶς βλέπει, ἀλλὰ μένει ἐκθαμβὸς μπροστὰ σὲ τὶς δυνάμεις ποὺ τὸν καλοῦν. Ἴσως μάλιστα νὰ κάνει καὶ κάποιες δεήσεις σ' αὐτὲς ψιθυριστά, ὅσο μπορεῖ νὰ μιλάει ἡ γλῶσσα του. Ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ καὶ τὰ πράγματα ἐμεῖς οἱ παρευρισκόμενοι καταλαβαίνουμε πολλές φορὲς, ὅτι εἶδε τὶς δεσποτικὲς δυνάμεις, καὶ ὅλοι τρέμοντας φρίττουμε καὶ κάνουμε νεῦμα μεταξύ μας λέγοντας· Ἄς προσευχηθοῦμε, ἀδελφοί, γιὰτὶ βρῖσκεται σὲ μεγάλη ἀγωνία. Ἄς σκεφτοῦμε τὴν ὥρα

γάρ ἐστιν ἄνθρωπος; Οὐδέν. Τί ἄνθρωπος; Σκόληξ καὶ τέφρα καὶ
σκιά καὶ ὄναρ. Ἴδὲ διέβη, ἰδὲ ἀπῆλθε, ἰδὲ κατέπαυσεν, ἰδὲ ἠσύχα-
σεν. Ἐκεῖνος ὁ πολὺς, ὁ ἀήττητος, ὁ δυνάστης, ὁ κραταιὸς κεῖται
προβάτου προὔτερος. Ὁ φαινής, ὡς μὴ φαινής, γέγονεν ἀφανής.
5 Ὁ κρατῶν κεκράτηται, καὶ ἰδοὺ ἀπάγουσιν, ὅπου ἀπάγουσιν οἱ
ἀπάγοντες, ἐν ᾧ ἴστανται αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, οἱ πικροὶ ἡμῶν
κατήγοροι ἐν τῷ αἴρι. Ἐν ᾧ οἱ δεινοὶ τελῶναι καὶ λογοθέται καὶ
φορολόγοι συναντῶντες, λογοθετοῦντες, κρατοῦντες, κατηγο-
ροῦντες, προφέροντες τὰ τοῦ ἀνθρώπου ἁμαρτήματα καὶ χειρό-
10 γραφα, τὰ ἐν νεότητι, τὰ ἐν γήρει, τὰ ἐκούσια, τὰ ἀκούσια, τὰ δι'
ἔργων, τὰ διὰ λόγων, τὰ δι' ἐνθυμήσεων. Πολὺς ὁ φόβος ἐκεῖ, πο-
λὺς τῆς ἀθλίας ψυχῆς ὁ τρόμος. Ἀδιήγητος ἡ ἀνάγκη, ἣν ὑπὸ τῶν
ἐχθρῶν ὑφίσταται, κωλυόντων, ἐμποδιζόντων, ἵνα μὴ ἐν τῷ οὐ-
ρανῷ ἀνέλθῃ, ἵνα μὴ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων εἰσέλθῃ. Ἄλλ' οἱ μὲν
15 ἅγιοι ἄγγελοι τὴν ψυχὴν παραλαβόντες ἀπάγουσι τότε.

Ἡμεῖς δέ, τὸ θνητὸν σῶμα κηδεύσαντες, πρὸς τὸν καιρὸν
κομίζομεν μετὰ σπουδῆς τὸν τεθνεῶτα. Καὶ ἐκεῖσε καταλιπόντες,
οἷκαδε ἀναστρέφομεν, στυγνάζοντες καὶ κατηφεῖς, ἐκδεχόμενοι
καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαραίτητον τοῦ θανάτου ὥραν. Ἴν' οὖν καὶ ἡμεῖς
20 μὴ ἀνέτοιμοι εὐρεθῶμεν, ἀδελφοί, ἐν τῇ ἀνάγκῃ ἐκείνῃ, δροάω-
μεν, σπεύσωμεν, προλάβωμεν, ἵνα μὴ ἄφνω προαναρπασθῶμεν.
Εἰσέλθωμεν, ἵνα μὴ ἔξω μείνωμεν, ἀποθώμεθα τὰς ματαιίας ὀκη-
ρίας ἐκείνας. Ἀποθώμεθα τὴν ραθυμίαν ἡμῶν, ἐν ἣ περιεζήσαμεν
ἕως τοῦ νῦν. Ἀπορρίψωμεν τὰς χλευαζούσας ἡμᾶς ἡμέρα τῇ ἡμέ-
25 ρᾷ ἐλπίδας. Μὴ ἐμπαίξῃ ἡμῖν τοῦ λοιποῦ ὁ μιαρὸς καὶ πονηρὸς
λογισμὸς, ὅτι πολλοὶ πολλὰ βουλευσάμενοι, εἰς τὴν αὔριον οὐ
κατέλαβον, ἀλλ' ἐξαίφνης ἠρπάγησαν, ὡς στρουθίον ὑπὸ ἰέρα-
κος, ὡς ἀρνίον ὑπὸ λύκου, μήτε λαλῆσαι ὅλως ἰσχύοντες, μήτε
διαθήκας ποιήσασθαι. Οἱ μὲν καθεύδοντες, ἀπὸ ἑσπέρας ὑγιεῖς,
30 τὴν πρωίαν οὐκ ἔφθασαν. Οἱ δὲ ἐπὶ τραπέζῃς καθήμενοι, ἐν αὐτῇ

αὐτὴ καὶ ὡς φροντίσουμε. Γιατί τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος; Τίποτε. Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος; Σκουλήκι καὶ στάχτη καὶ σκιά καὶ ὄνειρο. Μιὰ ματιὰ, καὶ πέρασε· μιὰ ματιὰ, καὶ ἔφυγε· μιὰ ματιὰ, καὶ σταμάτησε· μιὰ ματιὰ, καὶ ἤσυχασε. Αὐτὸς ὁ σπουδαῖος, ὁ ἀνίκητος, ὁ δυνάστης, ὁ ἰσχυρός, βρῖσκεται ξαπλωμένος πρὸ πρᾶος καὶ ἀπὸ πρόβατο. Ὁ ἐπιφανής, σὰν μὴ ἐπιφανής, ἔγινε ἀφανής. Αὐτὸς ποὺ ἐξουσίαζε, τώρα βρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία ἄλλων, καί, νᾶ, τὸν πηγαίνουν ἐκεῖ ποὺ πηγαίνουν οἱ ἀπαγωγεῖς, ὅπου βρῖσκονται οἱ ἀρχές καὶ οἱ ἐξουσίες, οἱ σκληροὶ μας κατήγοροι στὸν ἀέρα, ὅπου οἱ φοβεροὶ τελῶνες καὶ οἱ συνήγοροι καὶ οἱ φοροεισπράκτορες τὸν συναντοῦν, τὸν κρίνουν, τὸν κρατοῦν, τὸν κατηγοροῦν, τοῦ παρουσιάζουν τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ χρεόγραφα τοῦ ἀνθρώπου, τῆς νεότητάς του, τῶν γερατειῶν του, τὰ ἐκούσια καὶ τὰ ἀκούσια, αὐτὰ ποὺ ἔγιναν μὲ πράξεις, μὲ λόγια καὶ μὲ λογισμούς. Ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος ἐκεῖ τῆς ἀθλιας ψυχῆς εἶναι μεγάλος. Εἶναι ἀνεκδιήγητη ἡ βία τὴν ὁποία ὑφίστανται ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, οἱ ὅποιοι τὴν ἐμποδίζουν, γιὰ νὰ μὴ ἀνεβεῖ στὸν οὐρανό, γιὰ νὰ μὴ μπεῖ μέσα στὴ χώρα τῶν ζωντανῶν. Ἀλλὰ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, ἀφοῦ παραλάβουν τὴν ψυχὴ, τὴν ὀδηγοῦν ἐκεῖ.

Ἐμεῖς ὅμως, ἀφοῦ κηδέψαμε τὸ θνητὸ σῶμα, στὴν ὥρα ποὺ πρέπει μεταφέρουμε μὲ μεγάλη προσοχὴ τὸν νεκρό, καὶ ἀφήνοντάς τον ἐκεῖ, ἐπιστρέφουμε στὸ σπίτι, στενάζοντας καὶ γεμάτοι κατῆφεια, περιμένοντας καὶ ἔμεῖς τὴν ἀναπόφευκτη ὥρα τοῦ θανάτου. Γιὰ νὰ μὴ βρεθοῦμε ὅμως καὶ ἔμεῖς ἀπροετοίμαστοι, ἀδελφοί, στὴν ἀνάγκη ἐκείνη, ὡς τρέξουμε, ὡς βιαστοῦμε, ὡς προλάβουμε, γιὰ νὰ μὴ ἀρπαχτοῦμε ξαφνικὰ πρὶν τὴν ὥρα μας. " Ἄς μποῦμε μέσα, γιὰ νὰ μὴ μείνουμε ἔξω. " Ἄς ἀποβάλουμε ἐκεῖνες τὶς μάταιες ὀκνηρίες. " Ἄς ἀποβάλουμε τὴ νωθρότητά μας, μὲ τὴν ὁποία ζήσαμε μέχρι τώρα. " Ἄς ἀπορρίψουμε τὶς ἐλπίδες ποὺ μᾶς κοροϊδεύουν μέρα μὲ τὴ μέρα. " Ἄς μὴ μᾶς ἐμπαίξει στὸ ἔξῃς ὁ μολυσμένος καὶ πονηρός λογισμός, γιατί πολλοὶ ποὺ σκέφτηκαν πολλὰ γιὰ τὸ μέλλον, δὲν πρόλαβαν νὰ τὰ πραγματοποιήσουν, ἀλλὰ ἀρπάχτηκαν ξαφνικὰ σὰν τὸ σπουργίτι ἀπὸ τὸ γεράκι, σὰν τὸ ἀρνὶ ἀπὸ τὸν λύκο, χωρὶς νὰ μποροῦν οὔτε νὰ μιλῆσουν καθόλου, οὔτε νὰ κάνουν διαθήκες. " Ἄλλοι κοιμήθηκαν ἀπὸ βραδὺς ὑγιεῖς, καὶ δὲν ἔφτασαν μέχρι τὸ πρωί. " Ἄλλοι πάλι ἐνῶ

ἀπέπνευσαν. Οἱ δὲ περιπατοῦντες καὶ πεσόντες, ἐξαίφνης ἀπέθανον. Καὶ ταῦτα πάντα εἶδαμεν καὶ γινώσκομεν. Διὸ οὐδεμίαν συγγνώμην παρὰ Θεοῦ ἔχομεν· ὅτι οὐκ ἐν ἀγνωσίᾳ, ἀλλ' ἐν γνώσει πλανώμεθα, ἀκούοντες μὲν τῶν θείων Γραφῶν καὶ ἐννοοῦντες τὰ
5 λεγόμενα, μὴ ποιοῦντες δέ

Διὸ παρακαλῶ, μὴ μόνον ἀκροαταὶ γενώμεθα τῆς διδαχῆς, ἀλλὰ καὶ ποιηταί. Εἴ τις οὖν μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν νῦν εἰρημένων συνήθειαν πονηρὰν πορνείας ἔχων ταύτην ἀπέκοψεν, οὗτος ἀκροατῆς καλός. Εἴ τις μνησικακίαν ἔχων πρὸς τὸν πλησίον καὶ διαλα
10 γαγῆ αὐτῷ, οὗτος καλός ἀκροατῆς. Εἴ τις κατανυγείς ἐπὶ τοῖς παροῦσι λόγοις ἐλεήμων καὶ εὐμετάδοτος γένηται, οὗτος καλός ἀκροατῆς, ἵνα μὴ εἰς κρῆμα ἡμῶν καὶ αὕτη ἡ ἀνάγνωσις γένηται ἀκούομεν γάρ, καὶ οὐ ποιοῦμεν. Εἰ μὴ γὰρ ὁ θάνατος τοῦ ἀδελ
15 φροῦ σου σωφρονίσει σε, οὐδεὶς δύναται σε ὠφελήσειν. Εἰ μὴ νεκρὸν βλέπων μετανοήσεις, πότε λοιπὸν ἐπιστρέψεις; εἰ μὴ ἐπὶ τοῖς νῦν εἰρημένοις κατενύγης, πότε τῆς ἁμαρτίας ἀποστήσῃ;

Ταύτην, ἀγαπητοί, τὴν τῶν θείων λογίων προᾶξιν οἱ πρὸς Χριστὸν προλαβόντες ἡμῶν ἀδελφοὶ ἡμῖν παρέθηκαν. Ταῦτα τὰ ζωοποιὰ ἐδέσματα ἡμῖν ἠτοίμασαν. Τοῦτον ἡμῖν τὸν τῆς διδασκα
20 λίας οἶνον ἐκέρασαν, ὅπως, ταῦτα μελετῶντες ἐν νυκτί, ἐν ἡμέρᾳ, ἐν ἐκκλησίᾳ, ἐν οἴκοις, ἐπὶ τραπέζης, ἐν κλίμαις, δυνησόμεθα τῆς πονηρᾶς καὶ ματαίας συνηθείας καὶ ἀμελείας ἀποστήναι, καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐπιστρέψαι καὶ πρὸς μετάνοιαν, κὰν ἀπὸ τοῦ νῦν, κλί
25 ναι, καὶ τὸν Δεσπότην δυσωπῆσαι, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κάθονταν στὸ τραπέζι, ἐξέπνευσαν σ' αὐτό. Ἄλλοι καθὼς περπατοῦσαν, ἔπεσαν καὶ ξαφνικὰ πέθαναν. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδαμε καὶ τὰ γνωρίζουμε. Γι' αὐτὸ δὲν ἔχουμε καμμιά συγχώρηση ἀπὸ τὸν Θεό, ἐπειδὴ δὲν ξεγελιόμαστε ἀπὸ ἄγνοια, ἀλλὰ ἐν γνώσει μας. Γιατὶ ἀκοῦμε βέβαια τὶς ἅγιες Γραφές καὶ καταλαβαίνουμε τί λένε, ἀλλὰ δὲν τὰ ἐφαρμόζουμε.

Γι' αὐτὸ παρακαλῶ, νὰ μὴ γινόμαστε μόνο ἀκροατὲς τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ ποιητὲς. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος μετὰ τὴν ἀκρόαση αὐτῶν ποὺ τώρα ἔχουν εἰπωθεῖ, κόψει τὴν κακὴ συνήθεια τῆς πορνείας ποὺ εἶχε, αὐτὸς εἶναι καλὸς ἀκροατὴς. Ἐὰν κάποιος, ποὺ κρατοῦσε μῖσος γιὰ τὸν πλησίον του, συμφιλιωθεῖ μὲ αὐτόν, εἶναι καλὸς ἀκροατὴς. Ἐὰν κάποιος συγκινημένος ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ γίνει σπλαγχνικὸς καὶ ἀνοιχτοχέρης, αὐτὸς εἶναι καλὸς ἀκροατὴς, ὥστε νὰ μὴ γίνεῖ καὶ ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς αἰτίας νὰ κατακριθοῦμε, ἐπειδὴ τὰ ἀκοῦμε ἀλλὰ δὲν τὰ κάνουμε. Γιατὶ, ἂν δὲν σὲ σωφρονίσει ὁ θάνατος τοῦ ἀδελφοῦ σου, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ σὲ ὠφελήσει. Ἐὰν δὲν μεταοήσεις βλέποντας νεκρόν, τότε λοιπὸν θὰ ἐπιστρέψεις; Ἐὰν δὲν συγκινηθήκες ἀπὸ αὐτὰ ποὺ τώρα εἰπώθηκαν, τότε θὰ ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία;

Αὐτὴν, ἀγαπητοί, τὴν ἐφαρμογὴ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ οἱ ἀδελφοί μας ποὺ ἔχουν ἤδη μεταβεῖ στὸν Χριστὸ μᾶς παρέθεσαν. Αὐτὰ τὰ ζωογόνα φαγητὰ ἐτοίμασαν γιὰ μᾶς. Αὐτὸ τὸ κρασί τῆς διδασκαλίας μᾶς κέρασαν, ὥστε μελετώντας τα νύχτα καὶ μέρα, στὴν Ἐκκλησία, στὰ σπίτια, στὸ τραπέζι, στὸ κρεβάτι, νὰ μπορέσουμε νὰ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὴν κακὴ καὶ ἄσκοπη συνήθεια καὶ ἀδιαφορία, καὶ νὰ ἐπιστρέψει ἡ ψυχὴ μας καὶ ἔστω καὶ ἀπὸ τώρα νὰ γείρει τὸ κεφάλι μετανοιωμένη, καὶ νὰ παρακαλέσει θερμὰ τὸν Δεσπότη, καὶ νὰ κερδίσει τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιατί σ' αὐτόν πρέπει ἡ δόξα, μαζὶ μὲ τὸν ἄναρχο Πατέρα καὶ τὸ ζωοποιὸ καὶ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

Ὁ Χριστιανὸς πρὸ πάντων τοῦτο θέλει ἐρωτῆσαι τὸν Ἰουδαῖον· Διὰ τί ἀκούεις Ἰουδαῖος καὶ Ἑβραῖος καὶ Ἰσραηλίτης, καὶ τίς ἐστὶν ἡ ἐρμηνεία τῶν τριῶν ὀνομάτων; Καὶ ὅταν ἀποκριθῆ ὁ Ἰουδαῖος Ἑβραῖος μὲν ἀκούω ἐκ τοῦ Ἀβραάμ, Ἰουδαῖος δὲ ἐκ 5 τοῦ Ἰούδα, Ἰσραηλίτης δὲ ἐκ τοῦ κληθῆναι τὸν Ἰακώβ ἐκ τοῦ Θεοῦ Ἰσραήλ, εἶπε αὐτῷ· Οὐκ ἠρώτησά σε οὕτως, ἀλλ' ἵνα μοι εἴπῃς, τί ἐρμηνεύεται Ἰουδαῖος καὶ Ἑβραῖος καὶ Ἰσραηλίτης· Εἰ μὲν εὖροι εἰπεῖν, εἶπε αὐτῷ· Διὰ τοῦτο Ἰουδαῖός ἐστι τὸ ὄνομά σου· καὶ εἶθ' οὕτως ἄπαρξον τὰ μέλλοντα κάτωθεν λεχθῆναι ἀπὸ τῶν 10 μαρτυριῶν τῶν προφητῶν. Εἰ δὲ μὴ εὖροι εἰπεῖν, μὴ λαλήσῃς αὐτῷ ῥῆμα, ἀλλ' εἶπε αὐτῷ· Ὑπαγε, μαθητεύου τί καλεῖ σε, καὶ τότε ἔλθε καὶ λαλῶ μετὰ σοῦ περὶ τῆς πίστεώς σου. Ἔστι δὲ ἡ ἐρμηνεία τῶν τριῶν ὀνομάτων αὕτη· Ἑβραῖος ἐρμηνεύεται «περάτης», τουτέστι «διαδάτης», διότι ἐπέρασε τὸν Ἰορδάνην καὶ τὴν θάλασσαν. Ἰου- 15 δαῖος ἐρμηνεύεται «ἐξομολόγησις». Ἰσραηλίτης ἐρμηνεύεται «νοῦς ὁρῶν τὸν Θεόν», ἐπειδὴ αὐτοὶ πρὸ ὅλων τῶν ἐθνῶν τὸν Θεὸν ἐγνώρισαν· Καὶ Ἀβραάμ δὲ «περάτης» ἐρμηνεύεται, ἐπειδὴ ἐπέρασεν ἀπὸ Μεσοποταμίας τὸν Ἰορδάνην. Ἱερουσαλήμ ἐρμηνεύεται «ὄρασις εἰρήνης», καὶ Σαβαὼθ ἐρμηνεύεται «εἰρηνευτής, Κύ- 20 ριος στρατιῶν». Ὄρος τὸ Σινὰ ἐρμηνεύεται «ὄρος βάτου». Σινὰ ἐρμηνεύεται «βάτος». Μωυσῆς δὲ «αἰγυπτιακὴ θίβη, ὕδωρ, καὶ ξύλον», ἐπειδὴ εἰς τὸ ὕδωρ εὐρέθη ἐν ξυλίνῃ θίβῃ. Ἀαρὼν ἐρμηνεύεται «ὄρεινός». Σελήμ ἐρμηνεύεται «τόπος Θεοῦ». Ραϊθου ἐρμηνεύεται σαρακηνησιτί, «εἶδον αὐτόν». Ἰωάννης ἐρμηνεύεται, «ἐν 25 ᾧ ἡ χάρις» καὶ «Κυρία ἐπήκοος», ἐπειδὴ αὐτὸς ἔμελλε προτρέχειν καὶ κηρύσσειν τὸν Κύριον. Ἰησοῦς ἐρμηνεύεται «σωτήρ». Βηθλε- ἐμ, «οἶκος ἄρτου», ἐπειδὴ ἐκεῖ ἐγεννήθη ὁ οὐράνιος ἄρτος Χριστὸς

ΔΙΑΛΕΞΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

Ὁ Χριστιανὸς πρὶν ἀπὸ ὅλα πρέπει πρῶτα νὰ ρωτήσῃ τὸν Ἰουδαῖο· Γιατὶ λέγεσαι Ἰουδαῖος καὶ Ἑβραῖος καὶ Ἰσραηλίτης, καὶ ποιά εἶναι ἡ ἔρμηνεία τῶν τριῶν αὐτῶν ὀνομάτων; Καὶ ὅταν ὁ Ἰουδαῖος ἀπαντήσῃ καὶ πεῖ· Ἑβραῖος λέγομαι ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, Ἰουδαῖος ἀπὸ τὸν Ἰούδα, καὶ Ἰσραηλίτης ἀπὸ τὸ ὄνομα Ἰσραήλ πού ἔδωσε ὁ Θεὸς στὸν Ἰακώβ, τότε πές του· Δὲν σὲ ρώτησα αὐτό, ἀλλὰ νὰ μοῦ πεῖς, τί σημαίνει Ἰουδαῖος καὶ Ἑβραῖος καὶ Ἰσραηλίτης. Καὶ ἐὰν βέβαια ξέρει νὰ σοῦ ἀπαντήσῃ, πές του· Γι' αὐτὸ τὸ ὄνομά σου εἶναι Ἰουδαῖος, καὶ στὴ συνέχεια ἄρχισε νὰ τοῦ λές αὐτὰ πού πρόκειται νὰ λεχθοῦν παρακάτω ἀπὸ τὶς μαρτυρίες τῶν προφητῶν. Ἐὰν ὅμως δὲν μπορέσῃ νὰ σοῦ πεῖ, μὴ τοῦ πεῖς λέξη, ἀλλὰ πές του· Πήγαινε, μάθε τί σημαίνει τὸ ὄνομά σου, καὶ τότε ἔλα νὰ μιλήσουμε μαζὶ γιὰ τὴν πίστη σου. Ἡ σημασία λοιπὸν τῶν τριῶν ὀνομάτων εἶναι ἡ ἑξῆς· “Ἑβραῖος” σημαίνει “περάτης”, δηλαδὴ “διαβάτης”, γιατί πέρασε τὸν Ἰορδάνη καὶ τὴ θάλασσα. “Ἰουδαῖος” σημαίνει “ἐξομολόγησις”, καὶ “Ἰσραηλίτης” σημαίνει “νοῦς ὁ ὁποῖος βλέπει τὸν Θεό”, ἐπειδὴ αὐτοὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη γνώρισαν τὸν Θεό. Καὶ Ἀβραάμ ἐπίσης σημαίνει “περάτης”, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν Μεσοποταμία πέρασε τὸν Ἰορδάνη. Ἰερουσαλήμ σημαίνει “ὄρασις εἰρήνης”, καὶ Σαβαώθ σημαίνει “εἰρηνευτὴς, Κύριος στρατιῶν”. Τὸ ὄρος Σινᾶ σημαίνει “ὄρος βᾶτου”. Σινᾶ σημαίνει “βᾶτος”, καὶ Μωυσῆς “αἰγυπτιακὸ καλάθι, νερὸ καὶ ξύλο”, ἐπειδὴ ὁ Μωυσῆς βρέθηκε στὸ νερὸ μέσα σὲ ξύλινο καλάθι. Ααρὼν σημαίνει “ὄρεινός”, καὶ Σελήμ “τόπος τοῦ Θεοῦ”. Ραϊθουὶ στὴ γλῶσσα τῶν Σαρακηνῶν σημαίνει “εἶδα αὐτόν”. Ἰωάννης σημαίνει “αὐτὸς στὸν ὁποῖο ὑπάρχει ἡ χάρις, καὶ αὐτὸς πού ἀκούεται στὸν Κύριο”, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐπρόκειτο νὰ τρέχει καὶ νὰ κηρύττει τὸν Κύριο. Ἰησοῦς σημαίνει “σωτήρας”. Βηθλεέμ, “οἶκος ἄρτου”, ἐπειδὴ ἐκεῖ γεννήθηκε ὁ οὐρά-

ὁ Κύριος ἡμῶν. Ἰορδάνης «συγκατάβασις αὐτοῦ», ἐπειδὴ κατήλθεν ὁ Κύριος καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ζῶντος, Χριστιανῶν σωτηρία, Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων κατάλυσις, εἰδώλων καθαίρεισις

5 Εἶτα μετὰ τὸ ὁμολογήσαι τὸν Ἰουδαῖον εἰδέναι τὰ προερωτηθέντα, ἄρξον πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν οὕτως ὅτι, ὦ Ἰουδαῖε, ἅπερ σοι μέλλω εἰπεῖν, οὐχ ἡμεῖς μόνον αὐτὰ λέγομεν, ἀλλὰ καὶ αἱ Γραφαὶ ὑμῶν τὰ αὐτὰ μαρτυροῦσι καὶ λέγουσι. Πρὸς τίνα οὖν εἶπεν ὁ Θεός, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν»; Καὶ εἰ μὲν εἶποι, ὅτι Πρὸς τοὺς ἀγγέλους, εἶπε αὐτῶ, ὅτι Πῶς; ἐγὼ γὰρ λέγω σοι, ὅτι Πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦτο εἶπε· σὺ δὲ τὸν ἕνα μὴ θέλων παραδέξασθαι, μυρίους εἰσάγεις καὶ τὸν Υἱὸν ἀθετῶν, οἰκέταις τὸ τῆς συμβουλῆς ἀξίωμα περιάπτῃ, καὶ τοὺς ὁμοδούλους ἡμῶν, κυρίους ποιεῖς τῆς ἡμετέρας δημιουργίας.

15 Εἶπέ, οὐχὶ ὁ ἄνθρωπος τελειούμενος διὰ πολιτείας ἀγαθῆς πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων ἀξίαν ἀνάγεται; καὶ ποῖον δημιούργημα ἴσον εἶναι τῷ Κτίσαντι δύναται; Σκόπει δὲ καὶ τὰ ἐφεξῆς. «Κατ' εἰκόνα ἡμετέραν». Τί λέγεις πρὸς τοῦτο; Μὴ εἰκὼν μία Θεοῦ καὶ ἀγγέλων; Οὐδαμῶς. Ἦ οὐ μὲν γὰρ καὶ Πατὴρ πάσα ἀνάγκη τὴν

20 αὐτὴν εἶναι μορφὴν, θεοπρεπῶς δηλονότι τῆς μορφῆς νοουμένης, οὐκ ἐν σχήματι σωματικῷ, ἀλλ' ἐν τῷ ιδιώματι τῆς θεότητος; Ἦ ἀκουε δὲ τί λέγει, «Κατ' εἰκόνα ἡμετέραν». Τίνι ἄλλῳ γε, ἢ τῷ ἀπαντάσματι τῆς δόξης καὶ χαρακτῆρι τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, τῷ Υἱῷ καὶ Λόγῳ αὐτοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ; Τῇ ἰδίᾳ

25 τοίνυν εἰκόνι τῇ ζῶσῃ, τῇ εἰπούσῃ. «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν» καὶ, «Ὁ ἑώρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα» ταύτῃ λέγει «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν». Ὅπου μία εἰκὼν, ποῦ τὸ ἀνόμοιον; «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον», οὐχί, Ἐποίησαν. Ἐφυγε ταῦτα τὸν πληθυσμὸν τῶν προσώπων· διὰ μὲν τοῦ

30 εἰπεῖν, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», σὲ τὸν Ἰουδαῖον παιδεύων· διὰ

1. Γε., 1,26.

2. Ἑβρ. 1,3.

3. Ἰω. 10,30.

νιος ἄρτος, ὁ Χριστὸς ὁ Κύριός μας. Ἰορδάνης σημαίνει “συγκατά-
 βαση αὐτοῦ”, ἐπειδὴ μέσα σ’ αὐτὸν κατέβηκε ὁ Κύριος καὶ βαπτί-
 στηκε ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, ἡ σωτηρία τῶν
 Χριστιανῶν, ἡ κατάργηση τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ
 γκρέμισμα τῶν εἰδώλων.

Στὴ συνέχεια, ὅταν ὁμολογήσει ὁ Ἰουδαῖος, ὅτι τὰ ξέρεи αὐτὰ
 ποὺ ρωτήθηκαν προηγουμένως, ἄρχισε νὰ τοῦ λές τὰ ἐξῆς· Αὐτὰ
 ποὺ πρόκειται νὰ σοῦ πῶ, Ἰουδαῖε, δὲν τὰ λέμε μόνο ἐμεῖς, ἀλλὰ καὶ
 οἱ Γραφές σας αὐτὰ μαρτυροῦν καὶ λένε. Σὲ ποιὸν λοιπὸν εἶπε ὁ
 Θεός «Ἄς κάνουμε ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὴ δική μας εἰκόνα καὶ
 ὁμοίους μὲ μᾶς»¹; Καὶ ἂν ἀπαντήσῃ, ὅτι τὸ εἶπε στοὺς ἀγγέλους, πές
 του· Γιατί; Ἐγὼ σοῦ λέω, ὅτι αὐτὸ τὸ εἶπε στὸν Υἱό. Ἐνῶ σύ, μὴ
 θέλοντας νὰ παραδεχτεῖς τὸν ἕνα, εἰσάγεις μυριάδες, καὶ ἀρνούμε-
 νος τὸν Υἱό, ἀποδίδεις τὸ ἀξίωμα τοῦ συμβούλου στοὺς ὑπηρέτες,
 καὶ τοὺς συνδούλους μας τοὺς κάνεις κυρίους τῆς δημιουργίας μας.
 Πές μου· Ὁ ἄνθρωπος ὅταν τελειοποιεῖται μὲ τὴν ἀγαθὴ διαβίωσή
 του, δὲν ἀνυψώνεται στὴν κατάστασι τῶν ἀγγέλων; Καὶ ποιὸ κτί-
 σμα μπορεῖ νὰ εἶναι ἴσο μὲ τὸν Κτίστη; Πρόσεχε ὅμως καὶ τὰ πα-
 ρακάτω «Σύμφωνα μὲ τὴ δική μας εἰκόνα». Τί ἔχεις νὰ πεῖς γι’ αὐτὸ;
 Μήπως ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων εἶναι μία; Κάθε ἄλλο.
 Ἡ μήπως οὔτε καὶ τοῦ Πατέρα ἡ μορφή δὲν εἶναι ὅπως οἷον ἴδια,
 ὅταν δηλαδὴ ἡ μορφή νοεῖται ὅπως ταιριάζει στὸν Θεό, καὶ ὄχι μὲ
 σωματικὸ σχῆμα, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸ ἰδίωμα τῆς θεότητος; Ἄκουσε
 ὅμως τί λέγει· «Σύμφωνα μὲ τὴ δική μας εἰκόνα». Μὲ ποιὸν ἄλλο
 ἄραγε, παρὰ μὲ τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξας καὶ τὸ ἀποτύπωμα τῆς
 ὑπόστασής του, μὲ τὸν Υἱὸ καὶ Λόγο του, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰκόνα τοῦ
 ἀόρατου Θεοῦ²; Στὴ δική του λοιπὸν ζωντανὴ εἰκόνα, ἡ ὁποία εἶπε
 «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἕνα»³, καὶ, «Αὐτὸς ποὺ εἶδε ἐμένα, εἶδε
 τὸν Πατέρα»⁴, σ’ αὐτὴν λέγει, «Ἄς κάνουμε ἄνθρωπο σύμφωνο μὲ
 τὴ δική μας εἰκόνα»⁵. Ἐκεῖ ὅπου ἡ εἰκόνα εἶναι μία, ποῦ εἶναι τὸ
 ἄνόμοιο; «Καὶ ἔκαμε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο», ὄχι ἔκαμαν. Ἀπέφυγε
 μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὸν πληθυντικὸ τῶν προσώπων. Λέγοντας δη-
 λαδῆ «Ἄς κάνουμε ἄνθρωπο», δίδασκε ἐσένα τὸν Ἰουδαῖο, ἐνῶ

4. Ἰω. 14, 9.

5. Γεν. 1, 26.

δὲ τοῦ εἰπεῖν, «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον», τὸν Ἑλληνισμὸν ἀποκλείων. Ἀσφαλῶς ἀνέδραμε πρὸς τὴν μονάδα, ἵνα καὶ Υἱὸν νοῆς μετὰ Πατρός, καὶ τῆς πολυθεΐας ἐκφύγη τὸ ἐπικίνδυνον.

5 Τῷ δὲ εἰπεῖν, «Καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν», οὐ φανερόν ἐστιν, ὅτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν θεϊαν ἐνέργειαν ἐδήλωσε; Τοῦτο καὶ διὰ τῶν προφητῶν ἐκηρύχθη, ὡς ἐν τῷ, «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ» καί, «Πνεῦμα Κυρίου ᾠδήγησεν αὐτούς» καί, «Πνεῦμα
10 ἐπιστήμης ἐνέπλησεν τὸν Βεσελεήλ», τὸν ἀρχιτέκτονα τῆς σκηνῆς καί, «Πνεῦμα παροξυνόμενον» καί «Πνεῦμα ἐξᾶραν Ἡλίαν ἐν ἄρματι καὶ ζητηθὲν παρὰ Ἐλισσαίου διπλάσιον» καὶ Πνεύματι ἀγαθῷ καὶ ἡγεμονικῷ Δαβὶδ ὀδηγούμενός τε καὶ στηριζόμενος. Ἐπηγγέλθη δὲ ὑπὸ μὲν Ἰωὴλ πρότερον, «Καὶ ἐν ταῖς ἐσχάταις
15 ἡμέραις», λέγοντος, «ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα», δηλαδή τὴν πιστεύσασαν, «καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ὑμῶν καὶ ἐπὶ τὰς θυγατέρας ὑμῶν», καὶ τὰ ἐξῆς. Καί, «Πνεῦμα τὸ θεῖον τὸ ποιῆσάν με, πνοὴ δὲ Παντοκράτορος ἢ διδάσκουσά με». Καὶ πάλιν· «Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνα-
20 καινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς». Ὁμοίως δὲ καὶ τῷ εἰπεῖν τὸν Θεὸν περὶ τοῦ Ἀδάμ, ὅτι «Ἰδοὺ γέγονεν Ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν», Πατέρα, Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα δηλοῖ. Ἀρίθμησον δὲ καὶ τοῦτο, καὶ ἴδε τὸ ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ εἰρημένον διὰ τοῦ νόμου λέγοντος· «Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστιν». Οὐχὶ φανερόν
25 ὑπάρχει διὰ τῆς τρισαριθμοῦ λέξεως ταύτης, ὅτι ἡ ἁγία Τριάς Θεός εἷς ἐστιν; Ὅτι δὲ Πατὴρ καὶ Υἱός καὶ ἅγιον Πνεῦμα Θεός εἷς ἐστι, καὶ ἀπὸ τῶν ρηθέντων καὶ ὧν ὀφείλομεν λέγειν, δῆλον. Καὶ ἐντεῦθεν καὶ πρόσχες Ἐκεῖνον γὰρ καλοῦμεν Υἱόν, περὶ οὗ ὁ προφήτης εἶπε· «Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν». Εἰς ὃ
30 δὲ λέγομεν Πνεῦμα ἅγιον; «Καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν»· οὕτω γὰρ ἡμεῖς ἐν Τριάδι Θεὸν ἓνα σέβο-

6. Γεν. 2, 7.

7. Ἦσ. 61, 1.

7α. Ἦσ. 63, 14.

8. Ἐξ. 35, 31.

9. Δ' Βασ. 2, 15, 10.

10. Ψαλμ. 50, 13 καὶ 142, 10.

11. Ἰωὴλ 2, 28.

12. Ἰωβ 33, 4.

13. Ψαλμ. 103, 30.

14. Γεν. 3, 22.

λέγοντας, «Καὶ ἔκανε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο», ἀπέκλειε τὴν πολυθεΐα τῶν Ἑλλήνων. Ἀναφέρθηκε μὲ ἀσφάλεια στὴ μονάδα, ὥστε καὶ τὸν Υἱὸ νὰ τὸν ὑπολογίζεις μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα, καὶ νὰ ἀποφύγεις τὸν κίνδυνο τῆς πολυθεΐας.

Ὅταν πάλι λέγει, «Καὶ φύσηξε στὸ πρόσωπό του δίνοντάς του ἀναπνοὴ ζωῆς, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔγινε ὑπαρξὴ ζωντανή»⁶, δὲν εἶναι φανερό, ὅτι σήμαινε τὴ θεία ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Αὐτὸ διακηρύχθηκε καὶ ἀπὸ τοὺς προφῆτες, ὅπως μὲ αὐτὸ ποὺ λέγει· «Πνεῦμα Κυρίου εἶναι ἐπάνω μου»⁷, καί, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου τοὺς ὁδήγησε»^{7α}, καὶ «Πνεῦμα ἐπιστήμης γέμισε τὸν Βεσελεήλ»⁸, τὸν ἀρχιτέκτονα τῆς σκηνῆς, καί· «Πνεῦμα ὀργισμένο», καὶ «Πνεῦμα ποὺ σήκωσε τὸν Ἡλία στὸ ἄρμα καὶ ζητήθηκε ἀπὸ τὸν Ἐλισσαῖο διπλάσιο»⁹, καὶ μὲ Πνεῦμα ἀγαθὸ καὶ ἡγεμονικὸ ὁδηγοῦνταν καὶ στηριζόταν ὁ Δαβίδ¹⁰. Ὑποσχέθηκε καὶ προηγουμένως μέσω τοῦ Ἰωήλ, ὁ ὁποῖος λέγει· «Κατὰ τὶς τελευταῖες μέρες θὰ ἐκχύσω τὸ Πνεῦμά μου σὲ κάθε ἄνθρωπο», δηλαδή ποὺ πίστεψε, «καὶ στοὺς υἱούς σας καὶ στὶς θυγατέρες σας»¹¹ καὶ τὰ παρακάτω. Καί· «Τὸ θεῖο Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μὲ δημιούργησε, καὶ ἡ πνοὴ τοῦ Παντοκράτορα ἐκείνη ποὺ μὲ διδάσκει»¹². Καὶ πάλι· «Θὰ ἐξαποστείλεις τὸ Πνεῦμά σου καὶ θὰ κτιστοῦν, καὶ θὰ ἀνακαινίσεις τὸ πρόσωπο τῆς γῆς»¹³. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν ὁ Θεὸς λέγει γιὰ τὸν Ἀδάμ, «Νά, ὁ Ἀδάμ ἔγινε σὰν ἓνας ἀπὸ μᾶς»¹⁴, φανερώνει τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Μέτρησε ὅμως καὶ αὐτὸ καὶ δὲς αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ γιὰ τὸν Θεὸ μέσω τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος λέγει· «Ἄκουε, Ἰσραήλ, ὁ Κύριος καὶ Θεός σου, ἓνας Κύριος εἶναι»¹⁵. Δὲν εἶναι φανερό μὲ τὴν τρισάριθμη αὐτὴ λέξη, ὅτι ἡ ἁγία Τριάδα εἶναι ἓνας Θεός; Ὅτι βέβαια ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ἓνας Θεός, εἶναι φανερό καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἰπώθηκαν καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὀφείλουμε νὰ ποῦμε. Καὶ πρόσεξε καὶ ἐδῶ. Γιατὶ Υἱὸν λέμε ἐκεῖνον γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ προφήτης εἶπε· «Μὲ τὸν Λόγο τοῦ Κυρίου στερεώθηκαν οἱ οὐρανοί»¹⁶. Καὶ ποιὸ ὀνομάζουμε Πνεῦμα ἅγιο; «Καὶ μὲ τὸ φύσημα τοῦ στόματός του δημιουργήθηκε ὅλη ἡ δύναμή τους»¹⁷. Γιατὶ ἔτσι ἐμεῖς πιστεύουμε ἓνα Θεὸ τριαδικόν. Πὲς ὅμως καὶ σύ, Ἰουδαῖε,

15. Δευτ. 6, 4.

16. Ψαλμ. 32, 6.

17. Ὅπ. π.

μεν. Εἶπέ δὲ σὺ, ὦ Ἰουδαῖε, πρὸς τίνα ἢ Γραφή ὑμῶν λέγει, ὅτι
 «Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε»;
 Καὶ εἰ μὲν εἶπη, ὅτι περὶ Σολομῶντος λέγει ὁ ψαλμός, εἶπέ αὐτῷ·
 Καὶ πόσον μέρος τοῦ κόσμου ἐκυρίευσεν ὁ Σολομῶν; Δηλονότι
 5 οὐδὲ τὸ ἡμῖσι, οὐδὲ τὸ τρίτον τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἢ μόνον τὴν Ἰου-
 δαίαν Καὶ ἄκουσον νουνεχῶς, ὦ Ἰουδαῖε, καὶ μάθε, ὅτι περὶ τοῦ
 Χριστοῦ ὁ ψαλμός λέγει, καὶ οὐχὶ περὶ Σολομῶντος. Λέγει γάρ·
 «Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε·
 αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ
 10 τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς πομανεῖς αὐτοὺς ἐν ρά-
 βδῳ σιδηρᾷ, ὡς σκευὴ κεραμέως συντριψαίς αὐτούς». Εἶπέ μοι οὖν
 σὺ ἄρτι, Ἰουδαῖε, πάντως δῆλον καὶ ὁμολογούμενόν ἐστιν, ὡς εἶ-
 πομεν, ὅτι ἡμῖσι τῆς γῆς Σολομῶν οὐ κατέσχευεν, οὐδὲ τὸ τρίτον,
 ἐκτὸς καὶ μόνον τὴν Ἰουδαίαν γῆν. Λοιπὸν, πότε κατέσχευεν ὁ Σο-
 15 λομῶν τὰ πέρατα τῆς γῆς; Πότε δὲ ἐποίμανεν αὐτοὺς ἐν ράβδῳ
 σιδηρᾷ; Πότε δὲ ὡς σκευὴ κεραμέως συνέτριψε τοὺς ἐχθροὺς αὐ-
 τοῦ; Πάντως οὐδέποτε.

Εἰ δὲ εἶπη ὁ Ἰουδαῖος Εἰ Υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ, ὡς λέγετε, πῶς
 εἶπεν ὁ Θεὸς ὡς πρὸς δοῦλον, «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι»;
 20 καὶ πάλιν, «Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε»; Τάχα ὡς πρὸς δοῦλον,
 διὰ τὸ αἰτεῖν καὶ λαμβάνειν, καὶ ὡς ἐφήμερον, διὰ τὸ, «Ἐγὼ σήμε-
 ρον γεγέννηκά σε» καὶ γὰρ ὑμεῖς οἱ Χριστιανοὶ πρὸ τοῦ κόσμου
 ὅλου λέγετε ὅτι ἐγεννήθη. Εἶπέ αὐτῷ οὕτως Περὶ τοῦ εἰπεῖν τὸν
 Πατέρα πρὸς τὸν Υἱόν, ὅτι «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι», μὴ
 25 σκανδαλίζου· πολλὰ γὰρ καὶ βασιλεὺς πρὸς τὸν αὐτοῦ υἱὸν λέγει
 ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης Αἴτησαί μοι, καὶ παρέχω σοι εἴ τι θέλεις. Καὶ
 πάλιν περὶ τοῦ εἰπεῖν, «Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε», περὶ τῆς
 κατὰ σάρκα γεννήσεως αὐτοῦ λέγει· εὐδοκία γὰρ τοῦ Πατρὸς ἐτέ-
 χθη ἐκ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας. Τίνι γὰρ
 30 εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέλων, «Υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά
 σε»; – «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀ-
 ποστελλόμενα»; Καὶ πάλιν ἀλλαχού· «Ἐγὼ ἔσομαι εἰς Πατέρα καὶ
 αὐτὸς ἔσται μοι εἰς Υἱόν». Ταῦτα γὰρ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον καὶ

σὲ ποιὸν λέγει ἡ Γραφή σας, «Ὁ Κύριος εἶπε σὲ μένα· ἐσὺ εἶσαι Υἱὸς μου, ἐγὼ σὲ γέννησα σήμερα»¹⁸; Καὶ ἐὰν πεῖ, ὅτι γιὰ τὸν Σολομώντα μιλάει ὁ ψαλμὸς, πὲς του· Καὶ πόσο μέρος τοῦ κόσμου κυρίεψε ὁ Σολομῶν; Εἶναι φανερό, πῶς οὔτε τὸ μισό, οὔτε τὸ ἓνα τρίτο τοῦ κόσμου, παρὰ μόνο τὴν Ἰουδαία. Καὶ ἄκουσε μὲ σύνεση, Ἰουδαῖε, καὶ μάθε, ὅτι ὁ ψαλμὸς κάνει λόγο γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ ὄχι γιὰ τὸν Σολομῶντα. Γιατὶ λέγει· «Ὁ Κύριος εἶπε σὲ μένα· Ἐσὺ εἶσαι Υἱὸς μου, ἐγὼ σὲ γέννησα σήμερα. Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ θὰ σοῦ δώσω ὅλα τὰ ἔθνη ὡς κληρονομία σου, καὶ θὰ βάλω κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία σου ὅλα τὰ πέρατα τῆς γῆς. Θὰ τοὺς κυβερνήσεις μὲ σιδερένια ράβδο, καὶ θὰ τοὺς συντρίψεις σὰν νὰ εἶναι ἀγγεῖα πήλινα»¹⁹. Πὲς μου λοιπὸν τώρα ἐσύ, Ἰουδαῖε, ὅπως σὴν ποτε εἶναι φανερό καὶ ὁμολογημένο, ὅπως εἶπαμε, ὅτι ὁ Σολομῶν δὲν κατέκτησε οὔτε τὴ μισή γῆ, οὔτε τὸ ἓνα τρίτο τῆς, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν Ἰουδαία. Πότε λοιπὸν κυρίεψε ὁ Σολομῶν τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ πότε τοὺς κυβέρνησε μὲ σιδερένια ράβδο; Καὶ πότε συντρίψε τοὺς ἐχθροὺς του σὰν σκεύη πήλινα; Ὅπως σὴν ποτε.

Καὶ ἐὰν ὁ Ἰουδαῖος πεῖ· Ἐὰν εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέτε, γιατί ὁ Θεὸς εἶπε σὰν νὰ μιλοῦσε σὲ δοῦλο, «Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ θὰ σοῦ δώσω», ὅπως καί, «Ἐγὼ σὲ γέννησα σήμερα»; Ἴσως ἐπειδὴ ἦταν δοῦλος, ἀφοῦ ζητᾶ καὶ παίρνει, καὶ ἐφήμερος, ἀφοῦ τοῦ λέγει· «Ἐγὼ σὲ ἐγέννησα σήμερα». Ἐνῶ σεῖς οἱ Χριστιανοὶ λέτε ὅτι γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμον. Τότε πὲς του τὰ ἐξῆς· Γιὰ τὸ ὅτι ὁ Πατέρας εἶπε στὸν Υἱό, «Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ θὰ σοῦ δώσω», μὴ σκανδαλίζεσαι, γιατί καὶ ὁ βασιλιάς λέγει πολλὰ στὸν γιό του ἀπὸ πολλὴ ἀγάπη· Ζήτησέ μου, καὶ θὰ σοῦ δώσω ὅ,τι θέλεις. Ἐπίσης γιὰ τὸ ὅτι εἶπε, «Ἐγὼ σήμερα σὲ γέννησα», τὸ εἶπε, γιὰ τὴν κατὰ σάρκα γέννησή του. Γιατὶ μὲ τὴν συγκατάθεση τοῦ Πατέρα γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἅγια Θεοτόκο καὶ ἀειπαρθάνο Μαρία. Γιατὶ σὲ ποιὸν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους εἶπε ποτέ, «Εἶσαι Υἱὸς μου, ἐγὼ σὲ γέννησα σήμερα»; «Δὲν εἶναι ὅλοι πνεῦματα ποὺ ὑπηρετοῦν καὶ στέλνονται γιὰ ὑπηρεσία;»²⁰. Καὶ ἀλλοῦ ἐπίσης, «Ἐγὼ θὰ εἶμαι Πατέρας, καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι Υἱὸς μου»²¹; Ὅλα αὐτὰ δηλαδὴ τὰ εἶπε ἀναφερόμενος στὴν

21. Β' Βασ. 7, 14.

τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ οἰκονομίαν εἶρηκεν, οὐ τὴν αἰώνιον γέννησιν
 δηλοῖ, ἀλλὰ τὴν τῶν χρόνων συνεξευγμένην. Ὁ γὰρ φύσει Υἱὸς
 Θεοῦ γέγονε καὶ φύσει ἄνθρωπος διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, οὐ
 κατὰ χάριν τοῦτο λαμβάνων (ἔχει γὰρ αὐτὸ κατὰ φύσιν, καὶ λαμ-
 5 βάνει τοῦτο πάλιν ὡς ἄνθρωπος, ὅπερ εἶχεν, ὡς Θεός Ὑψιστος
 γὰρ ὢν, Θεὸς ἐγένετο), ἀλλ' ὡς μὲν Θεός, Δεσπότης ἦν τῶν ὅλων
 αἰεί, ὡς δὲ ἄνθρωπος, προσελάβετο δόξαν ἣνπερ εἶχεν ὡς Θεός· καὶ
 ἤτησεν οὐ λαβεῖν ἅπερ οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἅπερ εἶχε δειχθῆναι, καθὼς
 γέγραπται, ὅτι «Ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ», ἣτις ἐστὶν ἡ
 10 τῶν Ρωμαίων βασιλεία· ταύτην γὰρ πιστοῖς καὶ Χριστιανοῖς βα-
 σιλεῦσι δούς Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐπιστατεύει καὶ συμβασι-
 λεύει αὐτοῖς Δι' αὐτοῦ τὰ πιστὰ ἔθνη εἰς κατάσχεσιν κληρωθέντα
 πιστεύειν ποιμαίνονται αὐτόν. Ὅθεν καὶ πάντα τὰ ἔθνη συγκρού-
 οντα μετὰ τῆς τῶν Χριστιανῶν βασιλείας, εἰ καὶ ἠττηθῶσιν, πλὴν
 15 ταύτην οὐ μετέστησαν, οὔτε μὴν μεταστήσωσι· καθὼς γέγραπται
 ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, ὅτι «Ἡ ἀλή-
 θειά μου καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου ὑψω-
 θήσεται τὸ κέρας αὐτοῦ, καὶ θήσομαι ἐν θαλάσῃ χεῖρα αὐτοῦ καὶ
 ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ· αὐτὸς ἐπικαλέσεται με, Πατὴρ μου εἶ
 20 σύ, Θεός μου, καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου· καὶ γὰρ πρωτότο-
 κον θήσομαι αὐτόν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς· εἰς τὸν
 αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου, καὶ ἡ διαθήκη μου πιστὴ αὐτῷ·
 καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ τὸν
 θρόνον αὐτοῦ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ. Ἐὰν ἐγκαταλίπωσιν οἱ
 25 υἱοὶ αὐτοῦ τὸν νόμον μου», ἦτοι οἱ Χριστιανοί, «καὶ τοῖς κριμασί
 μου οὐ πορευθῶσιν· ἐὰν τὰ δικαιώματά μου θεβηλώσωσι, καὶ τὰς
 ἐντολάς μου μὴ φυλάξωσι, ἐπισκέψομαι ἐν ράβδῳ τὰς ἀνομίας
 αὐτῶν, καὶ ἐν μάστιγι τὰς ἀδικίας αὐτῶν· τὸ δὲ ἔλεός μου οὐ μὴ
 διασκεδάσω ἐπ' αὐτῶν, οὐδ' οὐ μὴ ἀδικήσω τὴν διαθήκην μου.
 30 Ἐπαξ ὄμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου. Ἐ τοῦ Δαβὶδ ψεύσομαι, τὸ σπέρμα

ἀνθρώπινη φύση καὶ τὴν ἔνσαρκη οἰκονομία του, καὶ δὲν φανερώ-
 νουν τὴν προαιώνια γέννησή του, ἀλλὰ αὐτὴν ποῦ συνδέεται μὲ τὸν
 χρόνο. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ εἶναι ἀπὸ τῆ φύση του Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἔγινε
 καὶ κατὰ φύση ἄνθρωπος γιὰ τὴ δική μας σωτηρία, χωρὶς αὐτὸ νὰ
 τὸ δέχεται σὰν χάρη (διότι αὐτὸ τὸ ἔχει κατὰ φύση, καὶ τὸ παίρνει
 πάλι ὡς ἄνθρωπος, αὐτὸ ποῦ εἶχε ὡς Θεός. Γιατί, ἔνω ἦταν Ὑ-
 ψιστος, ἔγινε Θεός). Ἀλλὰ ὡς Θεός βέβαια ἦταν Κύριος τῶν ἄλλων
 πάντοτε, ὡς ἄνθρωπος πάλι ἔλαβε δόξα τὴν ὁποία εἶχε ὡς Θεός, καὶ
 ζήτησε νὰ λάβει ὄχι αὐτὰ ποῦ δὲν εἶχε, ἀλλὰ γιὰ νὰ φανοῦν αὐτὰ
 ποῦ εἶχε, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Θὰ τοὺς κυβερνήσεις μὲ ράβδο
 σιδερένια»²², ἢ ὁποία εἶναι ἡ βασιλεία τῶν Ρωμαίων. Γιατὶ αὐτὴν ὁ
 Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δίνοντας τὴν σέ πιστοὺς καὶ χριστιανοὺς
 βασιλεῖς, ἐπιστατεῖ καὶ βασιλεύει μαζί μὲ αὐτοὺς. Μέσω αὐτοῦ τὰ
 πιστὰ ἔθνη ποῦ κληρώθηκαν νὰ πιστεύουν στὴν κυριαρχία του κυ-
 βερνώνται ἀπὸ αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλα τὰ ἔθνη συγκροῦνται μὲ τὴ
 βασιλεία τῶν Χριστιανῶν, ἔστω καὶ ἂν νικῶνται, ὡστόσο αὐτὴν δὲν
 τὴν ἀντικατέστησαν, οὔτε θὰ τὴν ἀντικαταστήσουν, ὅπως εἶναι
 γραμμένο στὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ· «Ἡ
 ἀλήθειά μου καὶ ἡ εὐσπλαγχνία μου εἶναι μαζί του, καὶ στὸ ὄνομά
 μου θὰ δοξαστεῖ, καὶ θὰ ἐπιβάλω τὸ κράτος του μέχρι τὴ θάλασσα,
 καὶ τὴν κυριαρχία τῆς δεξιᾶς του στοὺς ποταμοὺς. Αὐτὸς θὰ μὲ
 ἐπικαλεστεῖ καὶ θὰ μοῦ πεῖ· Σὺ εἶσαι Πατέρας μου, Θεός μου καὶ
 βοηθὸς στὴ σωτηρία μου. Καὶ ἐγὼ θὰ τὸν κάνω πρωτότοκο καὶ
 ἔνδοξο ἀνάμεσα στοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς. Θὰ φυλάξω γι' αὐτόν τὸ
 ἔλεός μου στοὺς αἰῶνες, καὶ ἡ διαθήκη μου μαζί του θὰ μείνει ἀξιό-
 πιστη. Καὶ θὰ κάνω τὸ σπέρμα του αἰώνιο, καὶ τὸν θρόνο του θὰ τὸν
 διατηρήσω σὰν τις μέρες τοῦ οὐρανοῦ. Ἐὰν οἱ υἱοὶ του ἐγκαταλεί-
 ψουν τὸν νόμο μου», δηλαδή οἱ Χριστιανοί, «καὶ δὲν πολιτευτοῦν
 σύμφωνα μὲ τις κρίσεις μου, ἔὰν ποδοπατήσουν τὰ προστάγματά
 μου καὶ δὲν τηρήσουν τις ἐντολές μου, τότε θὰ τιμωρήσω μὲ ράβδο
 τις ἀνομίες τους καὶ μὲ μάστιγες τις ἀδικίες τους. Ὅμως δὲν θὰ ἀπο-
 μακρύνω τὸ ἔλεός μου ἀπὸ αὐτούς, οὔτε θὰ ἀθετήσω τὴ διαθήκη
 μου. Ὁρκίστηκα μὰ καὶ καλὴ στὴν ἀγιωσύνη μου. Εἶναι δυνατόν
 νὰ ψευσθῶ στὸν Δαβίδ; Τὸ σπέρμα του θὰ παραμείνει αἰώνια», ποῦ

αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μένει», ὅς ἐστι Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα σπέρμα τοῦ Δαβίδ, «καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρητισμένη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῶ πιστός».

5 Διὰ δὲ τὸ μὴ ὑπλαβεῖν σε Ἰουδαῖον ὅτι διὰ Δαβίδ ταῦτα ἐρρέθη καὶ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν, ἤγουν τοὺς Ἰουδαίους, καὶ οὐχὶ διὰ τὸν Χριστόν, ἐπάγει τὸ γεγονός διὰ τὸ ἀποθανεῖν μὲν τὸν Δαβίδ, καὶ παρελθεῖν τὴν βασιλείαν τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὴν παλαιὰν διαθήκην δεδηλωθῆναι, λέγει οὕτως· «Σὺ δὲ ἀπώσω καὶ
10 ἐξουδενώσας, ἀνεβάλλου τὸν χριστόν σου, κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου· ἐβεδήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἅγίασμα αὐτοῦ· καθεῖλες πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ, σὺν τοῖς λωποῖς, καὶ κατέχεας αὐτῷ αἰσχύνην». Καὶ ἀληθῶς καλῶς Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ προφήτου ταῦτα εἶπεν· ἀδύνατον γὰρ τὸν Θεὸν ψεύσαι,
15 σθαι, ἀλλὰ δι' ὄρκου ἐμεσίτευσε τὸ ἀμετάθετον τῆς ἀληθείας, καθὼς εἴρηται, ὅτι «Ἐπαξ ὤμοσα ἐν τῇ ἀληθείᾳ μου. Ἐγὼ Δαβὶδ ψεύσομαι;». Σπέρμα γὰρ τοῦ Δαβίδ τὸ κατὰ σάρκα ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· Ἐκ γένους γὰρ τοῦ Δαβίδ τὸ κατὰ σάρκα ὑπῆρχεν ἡ Θεοτόκος Ἀειπαρθένος Μήτηρ Χριστοῦ τοῦ
20 Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ἦν βασιλείαν ὡς ἄνθρωπος ἔλαβεν, μένει διηνεκῶς· Ὁ γὰρ Δαβίδ καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ, ἡ τῶν Ἰουδαίων, ἀφῆρέθη.

Ἦν δὲ ὁ Θεὸς βασιλείαν ὑπέσχετο δούναί κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τῷ σαρκωθέντι Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, μένει διηνεκῶς, ἦν καὶ
25 παρέθετο πιστοῖς βασιλεῦσι, καὶ συμβασιλεύει αὐτοῖς, ὡς εἵπομεν οὐ γὰρ ἐστὶ τις ἕτερα βασιλεία ἢ δυναστεία ταύτης περιφανέστερα. Καὶ εἰ βούλει σκοπῆσαι τὸ ἀκριδές, λάβε μοι τὸν τοῦ Μωσέως λαὸν τὸν τοσοῦτοις σημείοις καὶ θυθῶ θαλάσσης τοὺς Αἰγυπτίους ἐκστεύλанта· ἴδε μοι Ἰησοῦν τὸν Ναυή, ἀφ' οὗ καὶ ὁ ἥλιος κατὰ
30 Γαβαὼν ἴσταται, καὶ ἡ σελήνη κατὰ φάραγγα, καὶ ἄλλα τινὰ ἐξαισία θαύματα· καὶ ἀπλῶς ἅπαν τὸ τῶν Ἑβραίων νόησον κράτος.

23. Ψαλμ. 88, 26-38.

25. Ψαλμ. 88, 39-41 καὶ 46.

24. Τὸν ναὸ τῶν Ἱεροσολύμων.

26. Ὅπ. π. 36.

εἶναι ὁ Χριστός, τὸ σαρκωμένο σπέρμα τοῦ Δαβίδ, «καὶ ὁ θρόνος του θὰ εἶναι λαμπρὸς σάν ἥλιος μπροστά μου, καὶ σάν τὴν σελήνη, ποὺ ἔχει δημιουργηθεῖ νὰ φωτίζει στοὺς αἰῶνες, καὶ ὁ ἀξιόπιστος μάρτυρας στὸν οὐρανὸ»²³.

Γιὰ νὰ μὴ νομίσεις, σὺ ὁ Ἰουδαῖος, ὅτι αὐτὰ εἰπώθηκαν γιὰ τὸν Δαβίδ καὶ τὴ δική του βασιλεία, δηλαδή γιὰ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ὄχι γιὰ τὸν Χριστὸ, προσθέτει τὸ γεγονὸς, ὅτι ὁ Δαβίδ πέθανε καὶ ἔσθησε ἡ βασιλεία τῶν Ἰουδαίων, καὶ ποδοπατήθηκε ἡ παλιὰ διαθήκη, λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Σὺ ὅμως ἀπομάκρυνες καὶ ἐξουδένωσες καὶ ἀπέβαλες τὸν χρισμένο βασιλιά. Ἀθέτησες τὴ διαθήκη τοῦ δούλου σου. Βεβήλωσες στὴ γῆ τὸ ἀγίασμα τοῦ²⁴. Γκρεμισες ὅλα τὰ τείχη του, μαζὶ μὲ τὰ ὑπόλοιπα καὶ τὸ περιέλουσες μὲ ἀπέραντη ντροπή»²⁵. Καὶ πραγματικὰ πολὺ καλὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὰ εἶπε αὐτὰ μέσω τοῦ προφήτη. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ ψευσθεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ μὲ ὄρκο ἐγγυήθηκε τὸ ἀμετακίνητο τῆς ἀλήθειας, ὅπως ἔχει εἰπωθεῖ: «Ὁρκίστηκα μιὰ καὶ καλὴ τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων μου. Εἶναι δυνατὸν νὰ ψευσθῶ στὸν Δαβίδ;»²⁶. Γιατὶ σπέρμα τοῦ Δαβίδ κατὰ σὰρκα εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Δαβίδ κατὰ σὰρκα ἦταν ἡ Θεοτόκος ἀειπαρθένος Μητέρα τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας, καὶ ἡ βασιλεία ποὺ ἔλαβε ὡς ἄνθρωπος, παραμένει στοὺς αἰῶνες. Γιατὶ ὁ Δαβίδ καὶ πέθανε καὶ θάφτηκε καὶ ἡ βασιλεία του, ἡ βασιλεία τῶν Ἰουδαίων, ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους.

Ἡ βασιλεία ὅμως ποὺ ὑποσχέθηκε ὁ Θεός, ὅτι θὰ δώσει στὸν σαρκωθέντα Χριστὸν τὸν Θεὸ μας, ὡς ἄνθρωπο, μένει διαπαντός, τὴν ὁποία καὶ ἐμπιστεύτηκε σὲ πιστοὺς βασιλεῖς καὶ βασιλεύει μαζὶ μὲ αὐτούς, ὅπως εἶπαμε. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἄλλη βασιλεία ἢ δυναστεία πρὸ ἔνδοξη ἀπὸ αὐτήν. Καὶ ἐὰν θέλεις νὰ δεῖς τὴν ἀκρίβεια τοῦ λόγου, λάβε σὲ παρακαλῶ τὸν λαὸ τοῦ Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος μὲ τόσα πολλὰ θαυματουργὰ ἔργα, ἀκόμα καὶ στὸ θυτὸ τῆς θάλασσας ἔστειλε τοὺς Αἰγύπτιους. Πρόσεξε σὲ παρακαλῶ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀκόμα καὶ ὁ ἥλιος στάθηκε στὴ Γαβαὼν καὶ ἡ σελήνη στὸ φαράγγι, καὶ μερικὰ ἄλλα ἐξαιρετικὰ θαύματα. Καὶ γενικὰ φέρε στὸ νοῦ σου ὅλο τὸ κράτος τῶν Ἑβραίων. Δὲν βασιλεύ-

Οὐ χίλια ἔτη ἐβασίλευσαν, καὶ ἐξεκόπη ἡ βασιλεία αὐτῶν; Πῶς
 ὑπὸ τῆς τῶν Ρωμαίων βασιλείας ἐξέλιπε; Οὐ Τίτος καὶ Οὐεσπα-
 σιανὸς κατέκοψαν ἅπαντας; Οὐκ ἀρότρῳ τὸν ναὸν ἐκπορθήσαν-
 τες; Οὐχὶ τῶν Βαβυλωνίων, καὶ οὐχὶ τῶν Μήδων, οὐχὶ τῶν Περ-
 5 σῶν βασιλεία κατεπόθη ὑπὸ τῶν Βαρβάρων τούτων τῶν Τουρ-
 κῶν; Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐκκοπήσονται. Οὐχὶ τῶν Μακεδόνων πα-
 ρῆλθεν, ἡ δὲ τῶν Ρωμαίων βασιλεία, ἥτοι τῶν Χριστιανῶν, ὡς
 συμβασιλευομένη παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἕως
 τῆς συντελείας τοῦ κόσμου οὐ παρελεύσεται, ἀλλ' ὡς Βασιλεὺς
 10 τῶν βασιλευόντων, καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, δι' αὐτῆς ποι-
 μαίνει τὸν λαὸν αὐτοῦ, μέχρι τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας, ἣτις
 λαῶ ἑτέρῳ οὐχ ὑπολειφθήσεται; Καὶ τότε ταύτην ὡς Πατὴρ τοῦ
 μέλλοντος αἰῶνος καθέξει, ὅτε πάντες ἀναστησόμεθα, καθὼς
 γέγραπται· Ἀναστήσονται οἱ νεκροί, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς
 15 μνημείοις, καὶ παραστησόμεθα τῷ θήματι τῆς ἀδεκάστου κρίσεως
 αὐτοῦ· καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, ἥγουν τοὺς μὴ θελήσαντας νῦν
 πιστεῦσαι αὐτῷ καὶ βασιλεῦσαι αὐτὸν ἐπ' αὐτούς, σκορπίσει ἐν τῷ
 ἄδῃ αἰωνίῳ κολασθησομένους, καὶ συμβασιλεύσουσιν αὐτῷ εἰς
 αἰῶνας οἱ πιστεύσαντες καὶ γνησίως τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρήσαν-
 20 τες, καθὰ Σολομῶν λέγει ἐν Παροιμίαις «Καὶ βασιλεύσει αὐτῶν
 Κύριος εἰς τοὺς αἰῶνας». – «Καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐ-
 ρανοῦ ἐρχόμενος ἦν, καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε·
 καὶ αὐτῷ προσηνέχθη ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ
 αὐτῷ δουλεύσουσιν· ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία διηνεκῆς, καὶ
 25 ἐξουσία αὐτοῦ εἰς γενεὰς καὶ ἔτη, ἣτις οὐ παρελεύσεται».

Εἰ δὲ λέγεις, ὦ Ἰουδαῖε· Ἀκμὴν οὐ παραγέγονεν ὁ Χριστός,
 ἀλλὰ περὶ τὰ τελευταῖα τοῦ χρόνου αὐτὸν ἐρχεσθαι, τί ἔτι ἵνα
 ποιήσῃ ἀφανιζομένων τῶν χρόνων; Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖς, ὅτι Τὰ ἐξα-
 φανιζόμενα ἵνα ἀνακτήσῃται, ἥγουν τὰ ἔθνη τῶν Ἰουδαίων. Καὶ
 30 πῶς ἔχει τοῦτο λόγον, ἃ τῇ προστάξει αὐτοῦ καὶ θουλή ἀφανίζε-
 ται, ταῦτα πάλιν ἀνακτίζειν; Οὕτως ἀσύστατον τὸ διήγημα τὸ
 τοιοῦτον. Οὐδαμῶς γὰρ εἴρηται, ὅτι μετὰ τὴν τοῦ κόσμου τούτου

27. Ἄποκ. 19, 16.

28. Ἦσ. 9, 6.

29. Ἦσ. 26, 19.

σαν χίλια χρόνια καὶ διακόπηκε ἡ βασιλεία τους; Πῶς ἔξαφανίστηκε ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν Ρωμαίων; Δὲν τοὺς ἐξολόθρευσαν ὁ Τίτος καὶ ὁ Βεσπασιανὸς ὄλους; Δὲν ὄργωσαν τὸν ναὸ ἀφοῦ τὸν ἐκπόρθησαν; Καὶ ἡ βασιλεία τῶν Βαβυλωνίων, τῶν Μήδων καὶ τῶν Περσῶν δὲν ἔξαφανίστηκαν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς βάρβαρους Τοῦρκους; Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ θὰ ἔξαφανιστοῦν. Δὲν πέρασε ἡ βασιλεία τῶν Μακεδόνων, ἐνῶ ἡ βασιλεία τῶν Ρωμαίων, δηλαδή τῶν Χριστιανῶν, ἐπειδὴ βασιλεύεται μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστῷ, δὲν θὰ περάσει μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸν λαὸ του τὸν κυβερνᾷ ὁ Βασιλιάς τῶν βασιλέων, καὶ Κύριος τῶν κυρίων²⁷, μέσω τῆς βασιλείας αὐτῆς μέχρι τὴ δευτέρα του παρουσία, ἡ ὁποία βασιλεία δὲν θὰ παραδοθεῖ σὲ ἄλλον λαό. Καὶ τότε θὰ τὴν πάρει ὑπὸ τὴν ἐξουσία του ὡς Πατέρας τοῦ μελλοντικοῦ κόσμου²⁸, ὅταν θὰ ἀναστηθοῦμε ὅλοι, ὅπως εἶναι γραμμένο: «Θὰ ἀναστηθοῦν οἱ νεκροὶ καὶ θὰ σηκωθοῦν ὅσοι βρίσκονται στὰ μνήματα²⁹, καὶ θὰ παρουσιαστοῦμε στὸ βῆμα τῆς ἀδέκαστης κρίσεώς του. Καὶ τοὺς ἐχθροὺς του, δηλαδή αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλησαν τώρα νὰ πιστέψουν σ' αὐτὸν καὶ νὰ βασιλεύει αὐτὸς σ' αὐτούς, θὰ τοὺς σκορπίσει στὸν ἄδη, ὅπου θὰ κολάζονται αἰῶνια, καὶ θὰ βασιλεύσουν μαζί μὲ αὐτὸν στοὺς αἰῶνες αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν καὶ τήρησαν γνήσια τὶς ἐντολές του, ὅπως λέγει ὁ Σολομῶν στὶς Παροιμίες: «Καὶ θὰ βασιλεύσει σ' αὐτούς ὁ Κύριος στοὺς αἰῶνες»³⁰, καί: «Νὰ, φάνηκε νὰ ἔρχεται μὲ τὰ σύννεφα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔφτασε μέχρι τὸν Παλαιὸ τῶν ἡμερῶν, καὶ τοῦ προσφέρθηκε ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ θὰ ὑποταγοῦν σ' αὐτὸν ὡς δοῦλοι ὅλες οἱ φυλές. Ἡ βασιλεία του θὰ εἶναι βασιλεία αἰῶνια, καὶ ἡ ἐξουσία του θὰ παραμείνει σὲ γενιὲς καὶ χρόνια πολλὰ, καὶ δὲν θὰ περάσει»³¹.

Ἐὰν ὅμως, Ἰουδαῖε, λές: Ἀκόμα δὲν ἦρθε ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ θὰ ἔρθει κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, τί θὰ ἔρθει νὰ κάνει, ἀφοῦ θὰ ἔξαφανιστοῦν οἱ χρόνοι; Ἴσως ὅμως πείς, ὅτι θὰ ἔρθει γιὰ νὰ ξαναποκτήσει αὐτὰ ποὺ ἔξαφανίζονται, δηλαδή τὰ ἔθνη τῶν Ἰουδαίων. Καὶ πῶς δικαιολογεῖται αὐτό, νὰ ξαναποκτήσει αὐτὰ ποὺ μὲ δική του προσταγὴ καὶ θέληση ἀφανίζονται; Τόσο πολὺ ἀστήρικτη εἶναι ἡ ἐξήγηση αὐτή. Γιατὶ πουθενὰ δὲν ἔχει εἰπωθεῖ, ὅτι μετὰ τὴν κατα-

30. Σ. Σολ. 3, 8. Μιχ. 4, 7.

31. Δαν. 7, 13-14.

κατάλυσιν, ἑτέρα τις πάλιν τῶν Ἰουδαίων τοιαύτη κατασκευὴ ἀνίσταται. Τοῦτο δὲ ὁ προφήτης ὑμῖν λέγει· «Πέμψω ὑμῖν Ἡλίαν τὸν Θεοσίτην, πρὶν ἔλθειν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην, καὶ μὴ ἔλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην». Εἰ μὲν οὗτος ὃν προσδοκᾶτε
5 Χριστὸν Ἡλίας ἐστὶν ὁ μὴ ἀνακτῆσαι ἐρχόμενος, ἀλλὰ πατάξαι λοιπὸν νοήσατε πῶς οὐ λέγεται Χριστός, ἀλλὰ Ἡλίας, καὶ οὐκ ἐκ Βηθλεὲμ γεννᾶται, ὡς προφήτης ὑμῖν ἐμήνυσεν, ἀλλ' ἐκ Θεσβῶν γεννηθεὶς, Ὁ γὰρ εἰπὼν, «Πέμψω ὑμῖν Ἡλίαν», ἕτερός ἐστι παρὰ τὸ πεμπόμενον καὶ ὅτι εἶπε, «Μὴ ἔλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην»,
10 δι' ἐκείνου πρῶτον διαμαρτύρεται, ἤγουν τοῦ Ἡλιοῦ, καὶ τότε ἐξαίρει πᾶν τὸ συνεστηκὸς τοῦτο, ἤγουν ποιεῖ τὴν συντέλειαν. Τί οὖν τῷ Χριστῷ λοιπὸν ὄφελος γεννᾶσθαι τότε; ἵνα τίνι ἀρέσῃ ἢ χρησιμεύσῃ τῆς συντελείας γενομένης; Καὶ γὰρ ἄλλος ἐστὶν ὁ Χριστός, καὶ ἄλλος Ἡλίας. Ὁ γὰρ προφήτης Δανιὴλ λίθον αὐτὸν
15 ἐθεώρησε τῷ βασιλεῖ τῶν Βαβυλωνίων, ὃς καὶ ἐγένετο ὄρος μέγα. Λέγει γὰρ οὕτως· «Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τῶν βασιλέων ἐκείνων ἀναστήσει ὁ Θεὸς βασιλείαν, ἣτις εἰς τὸν αἰῶνα οὐ διαφθαρήσεται καὶ αὕτη», φησὶν, «ἀναστήσεται εἰς τοὺς αἰῶνας»· καὶ ὅτι «Εἶδεν ὁ βασιλεὺς ὅτι ἐξ ὄρους ἐτμήθη λίθος ἄνευ χειρῶν
20 καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα· ἐγενήθη δὲ ὁ λίθος εἰς ὄρος μέγα, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν». Τέσσαρας δὲ βασιλεῖς λέγει τὰ ἔνδοξά τε καὶ ἐπίσημα, Βαβυλωνίων, Μήδων, καὶ τὸ τρίτον ληστρικὸν καὶ δυσεπιχείρητον τὸ Μακεδονικὸν Ἀλεξάνδρου, ἤγουν τῶν Ἑλλήνων. Ταῦτα τὰ τρία τὰ δυνατά· καὶ τὸ τέταρτον τοῦτο τὸ
25 θρασὺ συνηριθμημένον τοῖς τρισί. Μετὰ γὰρ ταύτας τὰς βασιλείας ἀνεφύη αὕτη, ἣγουν ἡ Χριστοῦ Βασιλεία, ἣν ὁ Δανιὴλ ἄφθαρτον καὶ ἀδιάδοχον ἔφησεν. Εἰ δὲ εἵπης τὴν σιδηρᾶν Αὐγούστου Καίσαρος, τίνα ἐλέπτυνεν ἢ ἐδάμασεν ἢ Αὐγούστου καὶ τῶν λοιπῶν βασιλέων, οἵτινες καὶ ἐνίκησαν καὶ ἠττήθησαν; Εἰ γὰρ ὑμᾶς
30 τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἄλλα πολλὰ ἔθνη ἐνίκησαν, ἀλλὰ πάλιν ἠττήθησαν καὶ παρῆλθεν ἡ τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος ἀρχή, ἡ δὲ

στροφή τοῦ κόσμου αὐτοῦ, θὰ γίνει μιὰ ἄλλη τέτοια ἀποκατάσταση τῶν Ἰουδαίων. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ λέγει ὁ προφήτης: «Θὰ σᾶς στείλω τὸν Ἡλία τὸν Θεοβίτη, πρὶν νὰ ἔρθει ἡ μεγάλη ἡμέρα τοῦ Κυρίου, πρὶν ἔρθω καὶ καταστρέψω τὴ γῆ ἀπὸ τὰ θεμέλια»³². Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ποὺ περιμένετε εἶναι ὁ Ἡσίας, ὁ ὁποῖος δὲν ἔρχεται γιὰ νὰ ἀποκαταστήσει, ἀλλὰ νὰ καταστρέψει, λοιπὸν καταλάβετε ὅτι δὲν λέγεται Χριστὸς, ἀλλὰ Ἡσίας, καὶ δὲν γεννιέται στὴ Βηθλεέμ, ὅπως μᾶς ἀνήγγειλε ὁ προφήτης, ἀλλὰ γεννήθηκε στοὺς Θεσβούς. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ εἶπε, «Θὰ σᾶς στείλω τὸν Ἡλία», εἶναι ἄλλος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ στέλνεται, καὶ τὸ ὅτι εἶπε, «Πρὶν ἔρθω καὶ καταστρέψω τὴ γῆ ἀπὸ τὰ θεμέλιά της», θὰ κηρυχθεῖ μέσω ἐκείνου πρῶτα, δηλαδή τοῦ Ἡλία, καὶ τότε θὰ καταστρέψει ὅλα αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν, δηλαδή θὰ κάνει τὴ συντέλεια. Ποιὸ λοιπὸν τὸ ὄφελος μὲ τὸ νὰ γεννηθεῖ τότε ὁ Χριστὸς; Γιὰ νὰ ἀρέσει σὲ ποιόν, ἢ νὰ χρησιμεύσει, ἀφοῦ θὰ ἔχει γίνει ἡ συντέλεια; Γιατὶ βέβαια ἄλλος εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ἄλλος ὁ Ἡσίας. Καθόσον ὁ προφήτης Δανιὴλ τὸν εἶδε ὡς λίθον στὸ βασιλιά τῶν Βαβυλωνίων, ὁ ὁποῖος λίθος ἔγινε βουνὸ μεγάλο. Λέγει δηλαδή τὰ ἐξῆς: «Καὶ στίς μέρες τῶν βασιλέων ἐκείνων θὰ ἰδρῦσει ὁ Θεὸς βασιλεία, ἡ ὁποία ποτὲ δὲν θὰ καταστραφεῖ, καὶ αὐτή», λέγει, «θὰ παραμείνει στοὺς αἰῶνες. Καὶ εἶδε», λέγει, «ὁ βασιλιάς, ὅτι ἀπὸ τὸ βουνὸ κόπηκε ἓνας λίθος, χωρὶς χέρια, καὶ διέλυσε τὸ ἄγαλμα. Καὶ ὁ λίθος ἔγινε μεγάλο βουνὸ καὶ γέμισε ὀλόκληρη τὴ γῆς»³³. Καὶ ἀναφέρει τέσσερες βασιλεῖς, τὰ ἐνδοξα καὶ ἐπιφανῆ βασιλεία τῶν Βαβυλωνίων, τῶν Μήδων, καὶ τὸ τρίτο, τὸ ληστρικό καὶ δυσκολονίκητο τὸ Μακεδονικὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, δηλαδή τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὰ τὰ τρία ἦταν τὰ δυνατὰ, καὶ τὸ τέταρτο αὐτό, τὸ θρασὺ καὶ ἀριθμημένο μαζί μὲ τὰ τρία. Γιατὶ μετὰ ἀπὸ τίς βασιλεῖες αὐτές, ἐμφανίστηκε αὐτή, δηλαδή ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία ὁ Δανιὴλ τὴν ὀνόμασε ἀφθαρτὴ καὶ ἀδιάδοχη. Ἐὰν ὅμως πεῖς, ὅτι εἶναι ἡ σιδερένια βασιλεία τοῦ Καίσαρα Αὐγούστου, ποιὰν λέπτυνε ἢ δάμασε ἡ βασιλεία τοῦ Αὐγούστου καὶ τῶν ὑπόλοιπων βασιλέων, οἱ ὁποῖοι καὶ νίκησαν καὶ νικήθηκαν; Γιατὶ, ἂν καὶ νίκησαν ἑσᾶς τοὺς Ἰουδαίους καὶ πολλὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ πάλι ὅμως νικήθηκαν, καὶ καταργήθηκε ἡ ἐξουσία τοῦ Καίσαρα Αὐγούστου. Ἐνῶ ἡ βασιλεία

τοῦ Χριστοῦ βασιλεία εἰς τὸν αἰῶνα τέλος οὐχ ἔξει. Τὸ γὰρ λεπτόν-
 νον, ἀήττητον καὶ ἀδάμαστον μένει καὶ ἀδιάδοχον, ὅπερ ἐστὶ τὸ
 ὄνομα καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ
 πίστις ἡμῶν ἢ εἰς αὐτόν. Πόσοι Ἕλληνες καὶ κακόδοξοι βασιλεῖς
 5 καὶ ἔθνη ἐπολέμησαν τὴν πίστιν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, καὶ οὐκ
 ἠδυνήθησαν ταύτην σβέσαι! Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀπώλοντο καὶ
 παρῆλθον, αὕτη δὲ καθ' ἐκάστην λάμπει καὶ πλατύνεται. Καὶ εἰ
 μὲν βούλει τὸ ἀκριβὲς τοῦ καιροῦ μαθεῖν, τό, «Ἐν ταῖς ἡμέραις
 ἐκείναις ἀναστήσει ὁ Θεὸς βασιλείαν», τὴν μεταξὺ αὐτῶν τῶν
 10 δηλωθεισῶν τεσσάρων βασιλειῶν ἀναδειχθεῖσαν λάμβανε· μετέ-
 πειτα γὰρ οὐχ εὐρήσεται. Ὡς γὰρ οἱ πατέρες ὑμῶν τὴν παρελθού-
 σαν προσδοκίαν κρατοῦντες, τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἐξέπεσαν, οὕ-
 τω καὶ ὑμεῖς. Εἰ οὖν πιστεύετε εἶναι Χριστόν, ἀπεντεῦθεν ζητεῖτε
 μετέπειτα γὰρ οὐχ εὐρίσκεται.

15 Ἦδη ἔδειξα, Ἰουδαῖε, ἀπὸ τῶν Γραφῶν καὶ αὐτῆς τῆς ἀληθεί-
 ας τό, «Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱός μου εἰ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννη-
 κά σε». Καί, «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονο-
 μίαν σου», καὶ τὰ ἐξῆς, ὅτι περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ
 τοῦ Θεοῦ εἴρηται, ἅπερ καὶ ἐγένοντο καὶ μαρτυροῦνται ὑπὸ αὐτῆς
 20 τῆς ἀληθείας καὶ τῶν προφητῶν ὑμῶν. Εἰ δὲ θέλεις, δείξω σοι, ὅτι
 καὶ πρὸ τοῦ κόσμου ἐγεννήθη, καὶ ὅτι Θεὸς ἐστὶν ὁ Χριστός. Πλὴν
 πρῶτον θέλω μαθεῖν ἐξ ὑμῶν Ὁ Δαβὶδ βασιλεὺς ὢν καὶ προφή-
 τῆς, τίνα Κύριον καὶ Δεσπότην εἶχε; Πάντως δῆλον καὶ ὁμολογού-
 μενον, οὐδένα Κύριον εἶχε, εἰ μὴ τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ
 25 τὴν γῆν. Ἴδου οὖν αὐτὸς ὁ Δαβὶδ λέγει περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι Κύ-
 ριος αὐτοῦ ἐστὶ, καὶ ὅτι καὶ πρὸ των αἰῶνων ἐγεννήθη. Καὶ Δαβὶδ
 μὲν οὐκ ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν· λέγει δὲ ὁ αὐτὸς ἐν βίβλῳ τῶν
 Ψαλμῶν, ἤγουν ρθ', οὕτως «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου
 ἐκ δεξιῶν μου». Ἴδου οὖν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, Κύριον ἑαυτοῦ
 30 καλεῖ πρὸς αὐτὸν γὰρ εἶπεν ὁ Πατὴρ μετὰ τὴν ἀγίαν αὐτοῦ ἐκ
 Παρθένου κατὰ σάρκα γέννησιν καὶ τὸ σωτήριον πάθος καὶ τὴν
 ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν· «Κάθου ἐκ δεξιῶν
 μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου».

τοῦ Χριστοῦ δὲν θὰ ἔχει τέλος στοὺς αἰῶνες. Διότι τὸ λεπτὸ μένει ἀνίκητο καὶ ἀδάμστο καὶ ἀδιάδοχο, πὺ εἶναι τὸ ὄνομα καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ πίστη μας σ' αὐτόν. Πόσοι Ἕλληνες καὶ κακόδοξοι βασιλεῖς καὶ ἔθνη πολέμησαν τὴν πίστη τῶν Χριστιανῶν καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὴ σβήσουν! Ἀντίθετα, ἐκεῖνοι πέρασαν καὶ χάθηκαν, ἐνῶ αὐτὴ καθὲ μέρα λάμπει καὶ διευρύνεται. Καὶ ἐὰν θέλεις νὰ μάθεις τὸν ἀκριβῆ καιρὸ γιὰ τὸ, «Στὶς μέρες ἐκεῖνες θὰ ἰδρῦσει ὁ Θεὸς βασιλεία», νὰ πάρεις αὐτὴν πὺ ἀναδείχθηκε ἀνάμεσα στὶς τέσσερις βασιλεῖες πὺ ἀναδείχθηκαν, γιὰτὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὲς δὲν θὰ βρεθεῖ. Γιὰτὶ, ὅπως οἱ πατέρες σας κρατώντας τὴν προσδοκία πὺ πέρασε, ἔχασαν τὴν εὐκαιρία αὐτὴ, ἔτσι καὶ σεῖς. Ἐὰν λοιπὸν πιστεύετε, ὅτι ὑπάρχει Χριστός, ἀπὸ τώρα ἀρχίστε νὰ τὸν ζητᾶτε, γιὰτὶ ἀργότερα δὲν θὰ βρισκεται.

Ἦδη ἀπέδειξα, Ἰουδαῖε, ἀπὸ τὶς Γραφές καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια, ὅτι τὸ, «Ὁ Κύριος μου εἶπε· Σὺ εἶσαι Υἱὸς μου, ἐγὼ σήμερα σὲ γέννησα»³⁴, καὶ τό, «Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ ἔθνη ὡς κληρονομία σου»³⁵, καὶ τὰ παρακάτω, εἰπώθηκαν γιὰ τὴν ἔνσαρκη οἰκονομία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα καὶ πραγματοποιήθηκαν καὶ βεβαιώνονται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια καὶ ἀπὸ τοὺς προφῆτες σας. Ἐὰν ὅμως θέλεις, θὰ σοῦ ἀποδείξω, ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν κόσμον γεννήθηκε, καὶ ὅτι εἶναι Θεὸς ὁ Χριστός. Πρῶτα ὅμως θέλω νὰ μάθω ἀπὸ σᾶς· Ὁ Δαβὶδ, πὺ ἦταν βασιλιάς καὶ προφήτης, ποιὸν εἶχε Κύριο καὶ Δεσπότη; Πάντως εἶναι φανερὸ καὶ ὁμολογημένο, ὅτι δὲν εἶχε κανέναν Κύριο, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν πὺ δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ. Νὰ λοιπὸν πὺ ὁ ἴδιος ὁ Δαβὶδ λέγει γιὰ τὸν Χριστό, ὅτι εἶναι Κύριός του καὶ ὅτι γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ τὸν κόσμον. Καὶ ὁ Δαβὶδ βέβαια δὲν ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ, λέγει ὅμως ὁ ἴδιος στὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν τὰ ἐξῆς· «Εἶπε ὁ Κύριος στὸν Κύριό μου· κάθισε στὰ δεξιὰ μου»³⁶. Νὰ λοιπὸν πὺ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ τὸν ἀποκαλεῖ Κύριό του. Γιὰτὶ σ' αὐτόν εἶπε ὁ Πατέρας μετὰ τὴν κατὰ σὰρκα ἅγια γέννησή του ἀπὸ τὴν Παρθένο, καὶ τὸ σωτήριο πάθος, καὶ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ τὴν ἀνάληψη· «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου, μέχρι πὺ νὰ ὑποτάξω τοὺς ἐχθρούς σου σὲ σένα, σὰν ἄλλο στήριγμα τῶν

34. Ψαλμ. 2, 7.

35. Ὅπ. π. 8.

36. Ψαλμ. 109, 1.

Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖς, ὦ Ἰουδαῖε, ὅτι Χριστὸς κάθηται ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, ἄχρις ἂν τὴν ἐσχάτην καιρίαν ἔλευσιν ποιήσῃται, ἣν διὰ τῶν προφητῶν ἐπηγγείλατο, ὡς δῆθεν ἀκμὴν μὴ ἐλθόντος. Καὶ πῶς ἔχει τοῦτο λόγον, εἰπέ; τί τῷ καθημένῳ λέγει πάλιν «Κάθου»; 5 Τίνι δὲ ἤχθρευσαν οἱ ἐχθρόαναντες τῷ μήπω ἐλθόντι; Καὶ γὰρ τοῦτο ὃ λέγει, «Κάθου», τῷ ἀπὸ τῆς γῆς ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνελθόντι, καθίσει πάλιν λέγει, καθὼς πρὶν ἐπάνω ἦν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ὡς εἶναι ὑμᾶς τοὺς Ἰουδαίους ἐχθροὺς αὐτοῦ καὶ πατουμένους ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Χριστιανικοῦ φύλου ἕως τελευταίας ὥ- 10 ρας. Ὅθεν καὶ δικαίως πατεῖσθε, καὶ τὸ ἀποθησόμενον ὑμῖν δίκαιον· τὸν γὰρ καιρὸν ὃν λέγετε καὶ ἐκδέχεσθε φθάνειν ὑμᾶς βλέμματος γοργοτέρου παρέχεται· μεθ' οὗ καὶ ὑμεῖς καὶ ὧ πιστεύετε πλάνῃ, εἰς αἰωνίαν πυρὸς ἐκδοχὴν δέδοσθε.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης καὶ βασιλεὺς ἐν τῷ αὐτῷ ψαλμῷ 15 ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ οὕτω λέγει· «Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε». Ὁ γὰρ ἑωσφόρος τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐγένετο, ὁ δὲ Ἀδὰμ τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ ἐπλάσθη. Λοιπὸν, ὦ Ἰουδαῖε, εἰπέ, τίνα πρὸ παρασκευῆς τῆς κτίσεως ἐγέννησεν ὁ Θεός; Ἔρα περὶ τοῦ Ἀδὰμ λέγει; Οὐδα- 20 μῶς· μετὰ γὰρ δύο ἡμέρας τοῦ ἑωσφόρου καὶ τῶν ἀστέρων ἐπλάσθη. Ἀλλὰ περὶ τοῦ «ἠλεμμένου» ὑμῖν λέγει; ἀλλὰ υἱὸν Δαβὶδ αὐτὸν οὐ λέγετε εἶναι· ὁ δὲ Δαβὶδ μετὰ πολλοὺς χρόνους τοῦ Ἀδὰμ ἐγεννήθη· ὁ γὰρ Ἀδὰμ τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ ἐπλάσθη, ὡς εἴρηται, καὶ οἱ ἑωσφόροι τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐγένοντο· ὁ δὲ Θεὸς περὶ τοῦ 25 ἰδίου Υἱοῦ λέγει, ὅτι «Πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ», τουτέστιν ἱερεὺς τῶν ἐθνῶν. Ὁ γὰρ Μελχισεδέκ οἶνον καὶ ἄρτον προσέφερε τῷ Θεῷ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς, ὁ ἀρχιερεὺς ἡμῶν, παρέδωκεν ἡμᾶς θύειν αὐτῷ ἀναμιάκτους θυσίας κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Ἄκουσον 30 δὲ καὶ Σολομῶντος λέγοντος περὶ τῆς πρὸ αἰώνων γεννήσεως τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· «Πρὸ τοῦ τὰ ὄρη γενέσθαι, πρὸ τοῦ

37. Ὁπ. π.

38. Ψαλμ. 109, 3.

ποδιῶν σου»³⁷. Ἴσως ὅμως, Ἰουδαῖε, πείθεις, ὅτι ὁ Χριστὸς κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, μέχρι νὰ κάνει τὴν τελευταία στὸν κατάλληλο καιρὸ ἔλευσὴ του, τὴν ὁποία ὑποσχέθηκε μὲ τοὺς προφήτες, ἐπειδὴ τάχα ἀκόμα δὲν ἦρθε. Πές μου ὅμως πῶς δικαιολογεῖται αὐτό; Δηλαδή σ' αὐτὸν ποὺ κάθεται ξαναλέγει κάθισε; Καὶ σὲ ποιὸν ἔδειξαν ἔχθρα αὐτοὶ ποὺ μίσησαν ἐκεῖνον ποὺ ἀκόμα δὲν ἦρθε; Γιατὶ αὐτὸ τὸ «κάθισε» ποὺ λέγει, σ' αὐτὸν ποὺ ἀνέβηκε ἀπὸ τὴ γῆ στοὺς οὐρανοὺς, τοῦ λέγει πάλι νὰ καθίσει, ὅπως ἦταν καὶ πρὶν πάνω ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του, ὅπως εἶστε σεῖς οἱ Ἰουδαῖοι ἐχθροὶ του καὶ καταπατεῖστε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῆς χριστιανικῆς φυλῆς, μέχρι τὴν τελευταία ὥρα. Γι' αὐτὸ καὶ δίκαια πατιέστε, καὶ αὐτὸ ποὺ θὰ συμβεῖ σὲ σᾶς εἶναι δίκαιο. Γιατὶ καὶ ὁ καιρὸς τὸν ὁποῖο λέτε καὶ περιμένετε σεῖς ὅτι ἔρχεται, περνᾷ πιὸ γρήγορα καὶ ἀπὸ τὸ βλέμμα, μετὰ ἀπὸ τὸν ὁποῖο καιρὸ καὶ σεῖς καὶ ὁ πλάνος στὸν ὁποῖο πιστεύετε, θὰ παραδοθεῖτε στὴν αἰώνια φωτιᾶ.

Καὶ πάλι ὁ ἴδιος προφήτης καὶ βασιλιάς, στὸν ἴδιο ψαλμὸ, μιλῶντας ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, λέγει τὰ ἑξῆς: «Σὲ γέννησα ἀπὸ τοὺς κόλπους μου πρὶν ἀπὸ τὸν ἑωσφόρο»³⁸. Ὁ ἑωσφόρος ὅμως ἔγινε τὴν τέταρτη ἡμέρα τῆς δημιουργίας, καὶ ὁ Ἄδὰμ πλάστηκε τὴν ἕκτη. Λοιπὸν, Ἰουδαῖε, πές ποιὸν γέννησε ὁ Θεὸς προτοῦ νὰ κατασκευάσει τὴν κτίση; Μήπως ἄραγε μιλάει γιὰ τὸν Ἄδὰμ; Κάθε ἄλλο, γιατί ὁ Ἄδὰμ πλάστηκε δύο μέρες μετὰ τὸν ἑωσφόρο καὶ τοὺς ἀγγέλους. Μήπως πάλι μιλάει γιὰ τὸν χρισμένο σὲ σᾶς; Ἀλλὰ λέτε ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι υἱὸς τοῦ Δαβὶδ. Ἄλλωστε ὁ Δαβὶδ γεννήθηκε πολλὰ χρόνια μετὰ τὸν Ἄδὰμ. Διότι ὁ Ἄδὰμ πλάστηκε τὴν ἕκτη ἡμέρα, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, καὶ τὰ ἄστρα ἔγιναν τὴν τέταρτη ἡμέρα, ἐνῶ ὁ Θεὸς γιὰ τὸν δικό του Υἱὸ λέγει: «Σὲ γέννησα πρὶν ἀπὸ τὸν ἑωσφόρο. Σὺ εἶσαι ἱερέας στοὺς αἰῶνες κατὰ τὴν τάξη τοῦ Μελχισεδέκ»³⁹, δηλαδή ἱερέας τῶν ἐθνῶν, ἐπειδὴ ὁ Μελχισεδέκ πρόσφερε στὸν Θεὸ κρασί καὶ ἄρτον, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς, ὁ ἀρχιερέας μας, μᾶς ἔδωσε παραγγελία νὰ κάνουμε ἀναίμακτες θυσίες σ' αὐτόν, ὅπως ὁ Μελχισεδέκ. Ἄκουσε ὅμως καὶ τὸν Σολομώντα ποὺ λέγει γιὰ τὴν προαιώνια γέννηση τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ: «Πρὶν νὰ

39. Ὁπ. π. 4.

τάς πηγὰς προελθεῖν, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν, γεννᾶ με». Δεῖξόν μοι οὖν τίνα ὁ Θεὸς πρὸ πάσης τῆς κτίσεως ἐγέννησεν; Ὡσαύτως δὲ καὶ πάλιν ὁ Δαβὶδ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν οὕτως λέγει· «Ὁ Θεός, τὸ κροῖμα σου τῷ βασιλεῖ δός, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ
5 βασιλέως». Καὶ μὴ εἴπῃς περὶ Σολομῶντος λέγειν· εἶπε γὰρ μετὰ ὀλίγους στίχους, ὅτι «Κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ πρὸ τῆς σελήνης, γενεᾶς γενεῶν». Ἴδου ἔδειξά σοι σαφῶς καὶ διὰ Δαβὶδ καὶ διὰ Σολομῶντος, ὅτι πρὸ πάσης τῆς κτίσεως ἐγεννήθη ὁ Υἱὸς
10 ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς οἶδεν αὐτὸς μόνος.

Πάλιν ἐκεῖνό μοι εἶπατε ὑμεῖς, καὶ εὐθύς φαίνεται ἡ ἀλήθεια· «τὸν ἠλεμμένον», ὃν ἐκδέχεσθε ὑμεῖς, τίνα λέγετε αὐτόν; Θεὸν ἢ ἄνθρωπον ψιλόν, ὡς τὸν Δαβὶδ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους; Ἐχει εἰπεῖν ὁ Ἰουδαῖος· Ἄνθρωπον αὐτόν λέγομεν, καὶ οὐ Θεόν,
15 ἀλλ' ὡς ἓνα τῶν προφητῶν· οὐκ ἔστι γὰρ, εἰ μὴ εἷς καὶ μόνος ὁ Θεός, καὶ οὐχὶ δύο, καθάπερ οἱ Χριστιανοὶ λέγετε. Καὶ ἐπεὶ οὕτω λέγετε, ὅτι ἄνθρωπός ἐστι ψιλὸς ὁ ἐρχόμενος Χριστὸς ὑμῶν, ἐνεγκωμεν ἄρτι τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν, καὶ ἐὰν Θεὸν ἐκήρουξαν τὸν ἐρχόμενον δηλονότι, καὶ ὁ ἐλθὼν καὶ παρ' ἡμῶν τῶν Χρι-
20 στιανῶν προσκυνούμενος καὶ πιστευόμενος, αὐτὸς ἐστὶν ἀληθῶς ὄντως ὁ ἀληθὴς Χριστός, ὃν δὲ ἐκδέχεσθε ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, πλάνος ἐστὶ καὶ Ἀντίχριστος. Εἰ δὲ πάλιν μὴ παραστήσωμεν τοὺς προφήτας λέγοντας αὐτόν Θεόν, δηλονότι ἡμεῖς πλανώμεθα, Ἰουδαῖοι δὲ ἀληθεύουσιν. Εἶπατε περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει,
25 «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν»; Προσέχετε μετὰ ἀκριθείας πάντως Θεὸν καὶ Κύριον λέγει εἰπών, «Θεὸς καὶ Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν». Εἶτε οὖν ἐπέφανεν ἡμῖν, εἶτε ἐπιφανῆναι μέλλει, οὐκ ἔστιν ὁ Χριστὸς ὑμῶν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἡμέτερος τῶν Χριστιανῶν· ὑμεῖς γὰρ
30 ἄνθρωπον τὸν ἐρχόμενον ἐκδέχεσθε καὶ οὐ Θεόν, ὁ δὲ Δαβὶδ Θεὸν καὶ Κύριον τὸν ἐρχόμενον καὶ ἐλθόντα ἐκήρουξε. Καὶ ὁ Ἡ-

40. Ψαλμ. 89, 2.

41. Ψαλμ. 71, 1.

γίνουν τὰ βουνά, πρὶν νὰ ἀναβλύσουν οἱ πηγές, πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς λόφους μὲ γέννησε»⁴⁰. Δεῖξε μου λοιπὸν ποιὸν γέννησε ὁ Θεὸς πρὶν ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση; Ἄλλὰ καὶ πάλι ὁ Δαβὶδ στὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν λέγει· «Θεὸ μου, δῶσε στὸν βασιλιὰ τὴν ἰκανότητα νὰ κρίνει, καὶ στὸν υἱὸ τοῦ βασιλιὰ νὰ εἶναι δίκαιος»⁴¹. Καὶ μὴ μοῦ πεῖς, ὅτι τὸ λέγει γιὰ τὸν Σολομώντα, γιὰτὶ λίγους στίχους παρακάτω λέγει· «Καὶ θὰ κυριεύσει τὰ μέρη ἀπὸ τὴ μὰ θάλασσα ὡς τὴν ἄλλη, καὶ τὸ ὄνομά του θὰ παραμένει πρὶν ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη σὲ ὅλες τὶς γενεές»⁴². Νὰ λοιπὸν, σοῦ ἀπέδειξα καθαρὰ καὶ μὲ τὸν Δαβὶδ καὶ μὲ τὸν Σολομῶντα, ὅτι ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα πρὶν ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση, μὲ τρόπο πὸν μόνον αὐτὸς γνωρίζει.

Πές μου ἐπίσης κι' αὐτὸ, καὶ ἀμέσως θὰ φανεῖ ἡ ἀλήθεια. Ποιὸς λέτε ὅτι εἶναι ὁ χρισμένος τὸν ὁποῖο περιμένετε σεῖς; Εἶναι Θεὸς ἢ ἀπλὸς ἄνθρωπος, ὅπως εἶναι ὁ Δαβὶδ καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι; Ὁ Ἰουδαῖος θὰ ἀπαντήσῃ· Τὸν λέμε ἄνθρωπο καὶ ὄχι Θεόν, ἀλλὰ σὰν ἓναν ἀπὸ τοὺς προφῆτες. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον ἓνας καὶ μοναδικὸς Θεός, καὶ ὄχι δύο, ὅπως λέτε σεῖς οἱ Χριστιανοί. Καὶ ἐπειδὴ λέτε αὐτό, ὅτι ὁ Χριστὸς σας πὸν ἔρχεται εἶναι ἀπλὸς ἄνθρωπος, θὰ παρουσιάσουμε τώρα τὰ λόγια τῶν προφητῶν, καὶ ἐὰν κήρυσαν ὅτι αὐτὸς πὸν ἔρχεται εἶναι Θεός, τότε αὐτὸς πὸν ἦρθε καὶ προσκυνεῖται καὶ πιστεύεται ἀπὸ μᾶς τοὺς Χριστιανούς, αὐτὸς εἶναι πραγματικὰ ὁ ἀληθινὸς Χριστὸς, καὶ αὐτὸς τὸν ὁποῖο περιμένετε σεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, εἶναι πλάνος καὶ ἀντίχριστος. Ἐὰν πάλι δὲν παρουσιάσουμε τοὺς προφῆτες νὰ τὸν ἀποκαλοῦν Θεό, τότε εἶναι φανερό, ὅτι βρισκόμαστε ἐμεῖς σὲ πλάνη καὶ οἱ Ἰουδαῖοι λένε τὴν ἀλήθεια. Πέστε γιὰ ποιὸν λέγει ὁ προφήτης, «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Θεὸς Κύριος, καὶ φανερώθηκε σὲ μᾶς»⁴³. Προσέξτε καλά. Ὅπωςδήποτε λέγοντας «Θεὸς Κύριος, καὶ φανερώθηκε σὲ μᾶς», τὸν ὀνομάζει Θεό καὶ Κύριο. Εἴτε λοιπὸν ἐμφανίστηκε σὲ μᾶς, εἴτε πρόκειται νὰ ἐμφανιστεῖ, δὲν εἶναι ὁ δικὸς σας Χριστὸς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ ὁ δικὸς μας τῶν Χριστιανῶν. Γιατὶ σεῖς περιμένετε ἄνθρωπον αὐτὸν πὸν ἔρχεται καὶ ὄχι Θεό, ἐνῶ ὁ Δαβὶδ κήρυσσε Θεὸ καὶ Κύριο αὐτὸν πὸν ἔρχεται καὶ ἦρθε. Καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Ὁχι ἄγγε-

42. Ὁπ. π.

43. Ψαλμ. 117, 26-27.

σαΐας μὲν λέγει, «Οὐκ ἄγγελος, οὐ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἤξει καὶ σώσει ἡμᾶς», καὶ ὅτι «Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, καὶ καλεῖται τῆς μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος, Θαυμαστός, Σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, Ἐξουσιαστής, Ἄρχων εἰρήνης, 5 Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Ποῖος ἄνθρωπος, καθὼς ὑμεῖς λέγετε, δύναται εἶναι «Θεὸς ἰσχυρός, Ἐξουσιαστής, Ἄρχων εἰρήνης, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος»;

Ῥσαύτως καὶ ὁ Ἀβδακούμ φησι· «Ὁ Θεὸς ἀπὸ Θαϊμὰν ἤξει». Ἄκουσον καὶ Ἰερεμίου κεκραγὸτος μέγα· «Οὗτος ὁ Θεὸς 10 ἡμῶν· οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ· μετὰ τοῦτο ἐπὶ γῆς ὄφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφῆ». Βλέπεις ὅτι Θεὸν ἐκήρυξαν ἀληθινὸν τὸν ἐπὶ γῆς ὄφθέντα καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφέντα; Καὶ 15 ὁ Δαβὶδ λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι «Ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη», τουτέστι διὰ τὸ ἐπισπάσασθαι αὐτοὺς τὸν Θεὸν διὰ τῆς πίστεως τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Διὰ τί οὐκ εἶπεν, ὅτι Ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους; Καὶ πάλιν· «Ἰδοσαν πάντα τὰ ἔθνη τὸ Σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν»· καί, «Εἶπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅτι 20 Κύριος ἐβασίλευσε», τουτέστι διὰ τῆς πίστεως. Καὶ ὁ Ἡσαΐας, ὅτι «Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν δεδοξασμένον τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσιν». Καὶ πάλιν Ῥσηέ· «Φησὶ ὁ Θεός· Καλέσω τὸν οὐ λαόν μου», τουτέστι τὰ ἔθνη· «Καὶ τὴν ἠλεημένην, οὐκ ἐλεημένην», τουτέστι τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων. 25 Ῥσαύτως καὶ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, εὐλογῶν τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ καὶ διατασσόμενος, εἶπε περὶ τοῦ Χριστοῦ οὕτως· «Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἠγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως οὗ ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται», τουτέστιν ὁ Χριστός· «Καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν»· ὡς γινώσκων τὴν τῶν Ἰουδαίων πώρωσιν. Ὡστε μάτην 30 προσδοκῶσιν οἱ Ἰουδαῖοι ὃν προσδοκῶσιν· ὃν γὰρ τὰ ἔθνη

44. Ἦσ. 63, 9.

45. Ἦσ. 9, 6.

λος, οὔτε μεσίτης, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θὰ ἔρθει καὶ θὰ μᾶς σώσει»⁴⁴, καί· «Παιδί γεννήθηκε σὲ μᾶς καὶ μᾶς δόθηκε υἱός, καὶ ὀνομάζεται Ἄγγελος μεγάλης ἀπόφασης, Θαυμαστός, Σύμβουλος, Θεὸς δυνατός, Ἐξουσιαστής, Ἄρχοντας εἰρηνικός, Πατέρας τοῦ μελλοντικοῦ κόσμου»⁴⁵. Ποιὸς ἄνθρωπος, ὅπως ἰσχυρίζεστε, μπορεῖ νὰ εἶναι «Θεὸς δυνατός, Ἐξουσιαστής, Ἄρχοντας εἰρήνης, Πατέρας τοῦ μελλοντικοῦ κόσμου»;

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἀβδακούμ λέγει· «Ὁ Θεὸς θὰ ἔρθει ἀπὸ τὴ Θαιμάν»⁴⁶. Ἄκουσε καὶ τὸν Ἱερεμία πού φώναζε δυνατὰ· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς μας. Δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν. Αὐτὸς ἀνακάλυψε τὸν δρόμο τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸν ἔδειξε στὸν Ἰακώβ, τὸ παιδί του, καὶ στὸν Ἰσαῆλ τὸν ἀγαπημένο του. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ φανερώθηκε πάνω στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους»⁴⁷. Βλέπεις ὅτι κήρυξαν Θεὸν ἀληθινὸν αὐτόν πού ἐμφανίστηκε πάνω στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους; Καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει γι' αὐτόν, ὅτι «Ἐβασίλευσε ὁ Θεὸς στὰ ἔθνη»⁴⁸, μὲ τὸ νὰ τοὺς προσελκύει δηλαδή ὁ Θεὸς μὲ τὴν πίστη στὸν Υἱό του. Γιατί δὲν εἶπε, ὅτι «ὁ Θεὸς βασίλευσε στοὺς Ἰουδαίους»; Καὶ πάλι· «Εἶδαν ὅλα τὰ ἔθνη τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ μας»⁴⁹. Καί· «Πεῖτε στὰ ἔθνη, ὅτι ὁ Κύριος ἐβασίλευσε»⁵⁰, δηλαδή μὲ τὴν πίστη. Καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει, ὅτι «Ἀπὸ ἐκεῖ πού ἀνατέλλει ὁ ἥλιος μέχρι ἐκεῖ πού δύει εἶναι δοξασμένο τὸ ὄνομά μου στὰ ἔθνη»⁵¹. Καὶ ὁ Ὠσηὲ ἐπίσης· «Λέγει ὁ Θεὸς· Θὰ καλέσω αὐτόν πού δὲν εἶναι λαός μου», δηλαδή τὰ ἔθνη. «Καὶ αὐτὴ πού εἶναι ἐλεημένη, δὲν θὰ εἶναι ἐλεημένη»⁵², δηλαδή ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων. Ἐπίσης καὶ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ εὐλογώντας τοὺς υἱοὺς του καὶ ρυθμίζοντας τὴ διαθήκη του, εἶπε γιὰ τὸν Χριστὸ τὰ ἐξῆς· «Δὲν θὰ λείψει ἄρχοντας ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, οὔτε ἄρχηγὸς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του, μέχρι πού νὰ ἔρθει ἐκεῖνος, στὰ χέρια τοῦ ὁποίου βρίσκονται οἱ ἐξουσίες»⁵³, δηλαδή ὁ Χριστός. «Καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν»⁵⁴, ἐπειδὴ γνωρίζει τὴν πώρωση τῶν Ἰουδαίων. Ὡστε λοιπὸν ἄδικα περιμένουν οἱ Ἰουδαῖοι αὐτόν πού περιμένουν.

46. Χώρα ἀνατολικά τῆς Ἐδώμ, πού ἀπείχε περίπου δεκαπέντε μίλια ἀπὸ τὴν Πετραία Ἀραβία. Ἀβδακ. 3, 3.

47. Βαρούχ. 3, 36-38. 48. Ψαλμ. 46, 9. 49. Ψαλμ. 97, 3. 50. Ψαλμ. 45, 10.

51. Βαρούχ 4, 37. 5, 5. 52. Ὠσηὲ 1, 9. 53. Γεν. 49, 10. 54. Ὅπ. π.

προσδοκῶσι Χριστόν, ἦλθε· διὰ τοῦτο καὶ ἐξέλιπεν ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος.

“Οτι δὲ ἀληθής ἐστι καὶ οὐ πλάνος ὁ Χριστός, ὡς ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι λέγετε καὶ νομίζετε, παραστήσωμεν ὑμῖν καὶ τοῦτο, οὐ
5 διὰ ρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων μέχρι τοῦ νῦν κρα-
ζόντων καὶ μαρτυρούντων ὡς ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, καὶ ὅτι πάντα
τὰ ὑπ’ αὐτοῦ λεχθέντα γέγονασι. Εἶπε γάρ, ὅτι «Ὁ οὐρανός καὶ ἡ
γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν». Ποίους δὲ
λόγους, νουνεχῶς ἄκουσον. Εἶπε γὰρ περὶ τοῦ ὑμετέρου ναοῦ,
10 τουτέστι τῶν Ἰουδαίων, ὅτι «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ μείνη λίθος
ἐπὶ λίθον ἐπ’ αὐτόν»· ἄρα γέγονεν ἐπ’ αὐτόν ὁ αὐτοῦ λόγος, ἢ οὐ
γέγονεν; Εἶπεν, ὅτι Ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀρουῖσιν ὑμῶν τὸ
ἔθνος καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ βασίλειον· ἄρα γέγονεν τοῦτο ὑπὸ
Οὔεσπασιανοῦ καὶ Τίτου, ἢ οὐ γέγονεν; Εἶπεν, ὅτι «Ὁ νόμος καὶ
15 οἱ προφήται ἕως Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, καὶ παύσονται»· ἄρα
οὐ γέγονε τοῦτο; Τίς προφήτης παρ’ ὑμῖν μετὰ Ἰωάννην τὸν Βα-
πτιστήν; Ἐπίδειξόν μοι λοιπὸν ἀφ’ οὗ ἐσταύρωσας τὸν Χριστόν,
ποῖος προφήτης παρ’ ὑμῖν εὐρέθη; ποῖον βασίλειον ἔχετε σήμερον;
Ποῦ εἰσιν οἱ κριταὶ ὑμῶν; ποῦ οἱ ἄρχοντες; Πάντες ἐξέλιπον. Ποῦ
20 ὁ ναὸς ὑμῶν; Ἴδου κεῖται ἔρημος. Ποῦ εἰσιν αἱ πλάκες ἃς ἐλάβετε;
Ἴδου οὐκ εἰσι. Ποῦ αἱ θυσίαι ὑμῶν; Ἴδου ἐξέλιπον. Ποῦ ἡ κιβωτὸς
τῆς διαθήκης; Ἴδου οὐ φαίνεται. Ποῦ τὸ θυσιαστήριον ὃ ἐποίησε
Μωσῆς; ποῦ ἡ ράβδος ἡ βλαστήσασα; ποῦ ἡ στάμνος καὶ τὸ μάν-
να; ποῦ ἐπισκίασις ἐν τῷ ναῷ καὶ ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἁγιάσματος;
25 ποῦ τὸ πῦρ τὸ κατερχόμενον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ; Ποῦ ἓνα προφήτην
ἔχετε σήμερον; οὐδένα ἀληθῶς ἔχετε, κατὰ τὴν φωνὴν τῶν τριῶν
παίδων τὴν ὑπὲρ ὑμῶν λέγουσαν, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ
τούτῳ ἄρχων προφήτης καὶ ἡγούμενος», καὶ τὰ ἐξῆς, «ἐνώπιον
τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐρεῖν ἔλεος». Ποῖον γὰρ τόπον, ἐξ ὧν ἔδωκεν ὑμῖν
30 ὁ Θεός, ἔχετε σήμερον; Ἀλλὰ πάντας ἐξ ὑμῶν ἐπῆρε, καὶ ἡμῖν
αὐτοὺς ἔδωκε· κἂν τὸ Σινᾶ εἴπῃς ὅπου τὸν νόμον ἐδέξω καὶ οὐ
κατεδέξα, ἀλλ’ ὁ Χριστὸς ἐκεῖ δοξάζεται σήμερον· κἂν τὸν Ἰορδά-
νην ὅπου ἐπέρασεν ὁ τότε λαὸς ὑμῶν εἴπῃς, ἀλλὰ Χριστοῦ ἐκεῖ

Γιατί ὁ Χριστὸς τὸν ὁποῖο περιμέναν τὰ ἔθνη ἦρθε, γι' αὐτὸ ἔλειψε ἄρχοντας καὶ ἀρχηγὸς ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα.

“Οτι ὅμως ὁ Χριστὸς εἶναι ἀληθινὸς καὶ ὄχι πλάνος, ὅπως λέτε καὶ πιστεύετε σεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, θὰ σᾶς τὸ ἀποδείξουμε καὶ αὐτὸ, ὄχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ μέχρι τώρα φωνάζουν καὶ βεβαιώνουν, ὅτι σ' ὀλοκληρη τὴν οἰκουμένη καὶ ὅλα ὅσα εἶπε αὐτὸς συνέδησαν. Γιατὶ εἶπε· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρῆλθουν, οἱ λόγοι ὅμως δὲν θὰ παρῆλθουν»⁵⁵. Καὶ ἄκουσε ποιούς λόγους ἐννοεῖ· Εἶπε γιὰ τὸν ναὸ σας, δηλαδή τῶν Ἰουδαίων· «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι δὲν θὰ μείνει σ' αὐτὸν πέτρα πάνω στὴν πέτρα»⁵⁶.” Αἰσθασιάζομαι ὅτι ἐπὶ τὸν ναὸν ἔλεγε αὐτὸς ὁ λόγος, ἢ ὄχι; Εἶπε· “Οτι θὰ ἔρθουν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ θὰ κυριέψουν τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ βασίλειόν σας⁵⁷.” Ἐγένετο αὐτὸ ἐπὶ Βεσπασιανοῦ καὶ Τίτου, ἢ δὲν ἐγένετο; Εἶπε ὅτι «Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες θὰ ἰσχύουν μέχρι τὸν Ἰωάννη τὸν Βαπτιστή, καὶ μετὰ θὰ καταργηθοῦν»⁵⁸. Δεῖξε μου λοιπὸν ἀπὸ τότε ποὺ σταύρωσες τὸν Χριστό, ποιὸς προφήτης ἐμφανίστηκε σὲ σᾶς; Ποιὸ βασίλειον ἔχετε σήμερα; Ποῦ εἶναι οἱ δικαστές σας; Ποῦ εἶναι οἱ ἄρχοντες; “Ολοι χάθηκαν. Ποῦ εἶναι ὁ ναὸς σας; Νά, βρῖσκεται ἔρημος. Ποῦ εἶναι οἱ πλάκες ποὺ λάβατε; Δὲν ὑπάρχουν. Ποῦ εἶναι οἱ θυσίαι σας; Ἐχουν ἐκλείψει. Ποῦ εἶναι ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης; Δὲν ὑπάρχει. Ποῦ εἶναι τὸ θυσιαστήριον ποὺ κατασκεύασε ὁ Μωυσῆς; Ποῦ εἶναι ἡ ράβδος ποὺ βλάστησε; Ποῦ εἶναι ἡ στάμνα καὶ τὸ μάννα; Ποῦ εἶναι τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ καὶ ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἁγιάσματος; Ποῦ εἶναι ἡ φωτιὰ ποὺ κατέβαινε ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Ποῦ ἔχετε σήμερα ἕνα προφήτη; Πραγματικὰ δὲν ἔχετε κανένα, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τῶν τριῶν παιδῶν, τὰ ὁποῖα λένε γιὰ σᾶς· «Δὲν ὑπάρχει αὐτὸν τὸν καιρὸ ἄρχοντας, προφήτης καὶ ἀρχηγός» καὶ τὰ παρακάτω· «ποὺ νὰ βρῖσκει εὐσπλαγχνία ἀπὸ τὸν Θεόν»⁵⁹. Πραγματικὰ ποιὸν τὸπο, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ σᾶς ἔδωσε ὁ Θεός, ἔχετε σήμερα; “Ολους τοὺς πῆρε ἀπὸ σᾶς καὶ τοὺς ἔδωσε σὲ μᾶς. Ἄκόμα καὶ ἂν ἀναφέρεις τὸ Σινᾶ, ὅπου δέχθηκες τὸν νόμον, ἀλλὰ δὲν τὸν καταδέχθηκες, ἐκεῖ σήμερα δοξάζεται ὁ Χριστός. Καὶ τὸν Ἰορδάνην ἂν ἀναφέρεις, τὸν ὁποῖο πέρασε τότε

58. Λουκᾶ 16, 16.

59. Δανιήλ, Προσευχὴ Ἰαζαρία, 14-15.

βαπτισθέντος, αὐτὸς παρ' ἡμῶν ἐκεῖ δοξάζεται. Καὶ τὴν Ἱερουσα-
 λὴμ καὶ τὴν Σιών εἶπης, ἀλλὰ Χριστοῦ ἐκεῖ σταυρωθέντος, τὰ
 αὐτοῦ παθήματα ἐκεῖ προσκυνοῦνται σήμερον. Εἴτε τὸ ὄρος τῶν
 Ἐλαιῶν εἶπης, ἀλλὰ Χριστοῦ ἐκεῖθεν ἀναληφθέντος, αὐτὸς ἐκεῖ
 5 δοξάζεται. Καὶ τὴν Βηθλεὲμ πόλιν Δαβὶδ εἶπης, ἀλλὰ Χριστοῦ
 ἐκεῖθεν γεννηθέντος, ὡς ἐν οὐρακῷ κακεῖ δοξάζεται πάντοτε. Καί
 τί λέγω Βηθλεὲμ καὶ Σιών καὶ Ἰορδάνην; Πάρελθε Δύσιν, ἐπισκό-
 πησον Ἀνατολήν, ἐκζήτησον τὴν ὑπ' οὐρανόν, αὐτὰς τὰς Βρεττα-
 νικὰς νήσους, αὐτὰ τὰ ἐσπέρια καὶ ἔσχατα τοῦ κόσμου· τὰ μὲν
 10 Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων παλαιωθέντα καὶ ἀφανισθέντα, τὰ δὲ
 Χριστοῦ πάντα πιστευόμενα καὶ τιμώμενα καὶ θεβαιούμενα.

Καὶ μὴ εἶπης, ὅτι σήμερον καταπονούμεθα οἱ Χριστιανοὶ καὶ
 αἰχμαλωτιζόμεθα· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ μέγα, ὅτι καὶ ὑπὸ τοσοῦτων
 διωκομένη καὶ πολεμουμένη ἡ πίστις ἡμῶν, ἴσταται καὶ οὐ παύε-
 15 ται, οὐδὲ τὸ βασίλειον ἡμῶν καταργεῖται, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι ἡμῶν
 κλείονται· ἀλλὰ ἀναμέσον τῶν ἐθνῶν τῶν κρατούντων καὶ διω-
 κόντων ἡμᾶς, ἐκκλησίας ἔχομεν, καὶ σταυροὺς πῆσσομεν, καὶ ἐκ-
 κλησίας οἰκοδομοῦμεν, θυσίας ἐπιτελοῦμεν. Εἶπεν, ὅτι «Κηρυ-
 χθήσεται τὸ Εὐαγγέλιον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ»· ἄρα γέγονεν, ἢ οὐ;
 20 Εἶπε, πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσι τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας, ἤγουν
 τῆς πίστεως ἡμῶν· ἄρα ἐψεύσατο; οὐκ ἐγένοντο Ἕλληνες καὶ
 αἰρεσιάρχαι πολλοί, καὶ τύραννοι ἰσχυροί, καὶ ἀσεβεῖς βασιλεῖς
 πολεμήσαντες τὴν πίστιν ἡμῶν, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν ταύτην σβέ-
 σαι; Εἶπεν ἡμῖν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν, ὅτι «Ἔσεσθε μισούμε-
 25 νοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου»· ἄρτι ὑμεῖς εἶπατε, Ἰουδαῖοι,
 οὐ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ πάντα ἡμᾶς τὰ ἔθνη μισεῖ καὶ βδε-
 λύσεται; Καὶ οὖν ὑμεῖς ταῦτα ἅπαντα παρασιωπήσητε, οἱ λίθοι
 κεκράξονται. Καὶ βλέπομεν ὅτι οὐχ εὔρηται ἀπ' ἀρχῆς αἰῶνος
 ἔθνος ὑπὸ πάντων πολεμηθὲν ἐπὶ χρόνους τοσοῦτους καὶ μὴ ἐξα-
 30 λειφθὲν, εἰ μὴ μόνον τὸ τῶν Χριστιανῶν ἔθνος, ὅπερ οὐκ ἂν ἔμει-
 νεν ἀνεξάλειπτον οὕτως ὑπὸ πάντων ἐθνῶν πολεμούμενον, εἰ μὴ
 χεῖρ Κυρίου διεφύλαττε καὶ διαφυλάττει αὐτὸ ἀνεξάλειπτον. Καὶ

ὁ λαός σας, ἀπὸ τότε ποῦ βαπτίστηκε ἐκεῖ ὁ Χριστός, αὐτὸς δοξάζεται ἐκεῖ ἀπὸ μᾶς. Ἀκόμα καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ Σιών ἂν πεῖς, ἀφότου ἐκεῖ σταυρώθηκε ὁ Χριστός, ἐκεῖ προσκυνοῦνται τὰ παθήματα του σήμερα. Εἴτε τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν πεῖς, ἐπειδὴ ἀπὸ ἐκεῖ ἀναλήφθηκε ὁ Χριστός, ἐκεῖ καὶ δοξάζεται. Καὶ ἂν τὴν Βηθλεέμ, τὴν πόλη τοῦ Δαβὶδ ἀναφέρεις, ἀφοῦ ἐκεῖ γεννήθηκε ὁ Χριστός, ἐκεῖ δοξάζεται πάντοτε, ὅπως καὶ στὸν οὐρανό. Καὶ γιατί λέγω τὴ Βηθλεέμ καὶ τὴ Σιών καὶ τὸν Ἰορδάνη; Πήγαινε στὴ Δύση, παρατήρησε τὴν Ἀνατολή, ἐρεύνησε τὴ γῆ, τὰ Βρετανικὰ νησιά, τὰ μέρη τῆς Ἑσπερίας καὶ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου. Τὰ ἱερά τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων εἶναι παλιωμένα καὶ ἔξαφανισμένα, ἐνῶ τοῦ Χριστοῦ ὅλα πιστεύονται καὶ τιμῶνται καὶ ἐπιβεβαιώνονται.

Καὶ μὴ πεῖς, ὅτι σήμερα οἱ Χριστιανοὶ ταλαιπωροῦμαστε καὶ αἰχμαλωτιζόμαστε. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαῖο, ὅτι, ἂν καὶ ἡ πίστη μας διώκεται καὶ πολεμεῖται ἀπὸ τόσοὺς πολλοὺς, στέκεται καὶ δὲν παύεται, οὔτε τὸ βασίλειό μας καταργεῖται, οὔτε οἱ ἐκκλησίες μας κλείνονται. Ἀλλὰ ἀνάμεσα στὰ ἔθνη ποῦ κυριαρχοῦν καὶ μᾶς διώκουν, ἔχουμε ἐκκλησίες, μπήγουμε σταυροὺς, κτίζουμε ἐκκλησίες, κάνουμε θυσίες. Εἶπε, ὅτι «θὰ κηρυχτεῖ τὸ Εὐαγγέλιο σὲ ὅλον τὸν κόσμο»⁶⁰. Ἀραγε ἔγινε ἢ ὄχι; Εἶπε, ὅτι οἱ πύλες τοῦ ἅδη δὲν θὰ νικήσουν τὴν Ἐκκλησία⁶¹, δηλαδή τὴν πίστη μας. Ἀραγε ψεύστηκε; Δὲν ἐμφανίστηκαν Ἕλληνες καὶ αἰρεσιάρχες πολλοί, καὶ τύραννοι ἰσχυροὶ καὶ ἀσεβεῖς βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι πολέμησαν τὴν πίστη μας καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὴ σθήσουν; Εἶπε σὲ μᾶς ποῦ πιστεύουμε σ' αὐτόν· «Θὰ σᾶς μισοῦν ὅλοι ἔξαιτίας τοῦ ὀνόματός μου»⁶². Τώρα μόλις δὲν εἶπατε σεῖς, Ἰουδαῖοι, ὅτι, ἔξαιτίας τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ὅλα τὰ ἔθνη μᾶς μισοῦν καὶ μᾶς σιχαίνονται; Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα σεῖς ὅλα αὐτὰ τὰ ἀποσιωπήσετε, θὰ φωνάξουν οἱ πέτρες. Ἔτσι βλέπουμε, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου δὲν βρέθηκε ἔθνος ποῦ πολεμήθηκε ἀπὸ ὅλους ἐπὶ τόσα πολλὰ χρόνια καὶ δὲν ἀφανίστηκε, παρὰ μόνο τὸ ἔθνος τῶν Χριστιανῶν, τὸ ὁποῖο δὲν θὰ ἔμενε χωρὶς νὰ ἔξαφανιστεῖ, ἐνῶ πολεμεῖται τόσο πολὺ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, ἂν δὲν τὸ διαφύλασσε καὶ δὲν τὸ διαφυλάσσει τὸ χέρι τοῦ Κυρίου ἀνεξάλειπτο. Καὶ κάτι ἄλλο· Κανέ-

62. Ματθ. 10, 22.

ἄλλο, ὅτι οὐδεὶς Χριστιανῶν βασιλεὺς βαρβάρους ποτὲ παρεδόθη εἰς θάνατον, καίτοι γε τοσούτων ἔθνῶν τὸ βασίλειον πολεμησάντων· οὐ μόνον δὲ τὸν βασιλέα, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἐκ τοῦ νομίσματος καταργῆσαι σὺν τῷ σταυρῷ ἴσχυσαν, καίπερ τινῶν
 5 τυράννων τοῦτο δοκιμασάντων. Μὴ γὰρ ψιλόν τε καὶ εὐτελές σοι πρᾶγμα τοῦτο εἶναι νομισθῆ, ὅτι πάντοτε οὐκ ἐπαύσατο ἡ πίστις ἡμῶν πολεμουμένη καὶ ἰσταμένη καὶ μὴ ἐξαλειφομένη. Εἰ γὰρ μὴ ὑπὲρ πάσας τὰς πίστεις τὴν ἡμετέραν ὁ Θεὸς ἐξελέξατο καὶ ἠγάπησεν, οὐκ ἂν ἀναμέσον τῶν ἔθνῶν ὡς λύκων ὄντων ἐφύλαττεν
 10 ἀνάλωτον.

Πλὴν οὐδὲ ἔμελλεν συγχωρεῖν ὁ Θεὸς πεπλανημένην πίστιν κατακυριεύειν ἐπὶ πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, εἰ μὴ ἦν ἡ οἰκονομία τῆς ἐνσάρκου παρουσίας Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν. Ὅθεν καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι πι-
 15 στευθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, μαρτυρίας ἐστὶν ἀψευδεστάτης, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη πίστις εὐσεβεστέρα ἐν τῇ ὑπ' οὐρανόν.
 Ἔρα τοιοῦτος ἄδικος ὁ Θεός; Μὴ γένοιτο, ὅτι ἐγίνωσκεν ὅτι πλανώμεθα οἱ Χριστιανοί, ἤφιεν ἡμᾶς οὕτως; Ἴδου λοιπὸν πόσοι χρό-
 νοὶ ἀπὸ Χριστοῦ ἀπολέσθαι τῇ πλάνῃ τοσοῦτον γένος καὶ πλήθος
 20 ἀνθρώπων· μὴ γὰρ τοῦτο σκοπήσητε ἢ εἶπητε, ὅτι ἄρτι εἰς τοσαῦτα ἔτη παιδευόμεθα ἀπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔθνῶν. Ἀλλ' ἐκεῖνο μοι ἐρμηνεύσαι, πῶς ἡμῖν τοῖς πλανωμένοις, ὡς λέγετε, τὴν βασιλείαν ὁ Θεὸς πάσης τῆς γῆς ἐπίστευσε; πῶς τὴν τοῦ χρυσίου σφραγίδα οὐδεὶς καταργῆσαι ἢ ἐπαῖραι ἐξ ἡμῶν ἴσχυσε; πόσοι βασιλεῖς
 25 ἔθνῶν, Περσῶν, Ἀράβων, τοῦτο ἐδοκίμασαν, καὶ οὐδαμῶς ἴσχυσαν; Ἴνα δείξῃ ὁ Θεός, ὅτι, κἂν διωκόμεθα οἱ Χριστιανοί, ἀλλ' ἡμεῖς πάντων βασιλεύομεν· τὸ γὰρ σημεῖον τοῦ χρυσίου τῆς βασιλείας ἡμῶν, σημεῖον τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ ἐστίν. Ἐπεὶ εἶπέ μοι, εἰ μὴ σημεῖον ἦν ὅτι αἰώνιος καὶ ἀνίκητος καὶ ἀνεξάλειπτος ἦν ἡ πί-
 30 στις καὶ ἡ βασιλεία τῶν Χριστιανῶν, πῶς τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ πάντες ὑμεῖς μισοῦντες καὶ βλασφημοῦντες, ἐκπεπτώκατε; πῶς τὸν σταυρὸν ἐκ τοῦ χρυσίου ἀπαλεῖψαι οὐ δύνασθε, ἀλλὰ καὶ τοῦτον προθύμως δέχεσθε, ἀλλὰ καὶ ἐὰν χρυσοῦν χωρὶς σταυροῦ ἴδητε, βδελύσσεσθε αὐτὸ καὶ ἀποστρέψετε; Οὕτω καλῶς ὁ Δα-

νας βασιλιάς τῶν Χριστιανῶν δὲν θανατώθηκε ποτὲ ἀπὸ βαρβάρους, μολονότι τὸ βασίλειο τὸ πολέμησαν τόσο πολλὰ ἔθνη. Καὶ ὄχι μόνο τὸν βασιλιά, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴν εἰκόνα του, μαζὶ μὲ τὸν σταυρὸ, μπόρεσαν νὰ τὴν καταργήσουν ἀπὸ τὰ νομίσματα, ἂν καὶ μερικοὶ τύραννοι τὸ ἐπεχείρησαν αὐτὸ. Καὶ ἄς μὴ σοῦ φανεῖ ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι κάτι τὸ ἀπλὸ καὶ τιποτένιο, ὅτι δηλαδή ἡ πίστις μας, ἂν καὶ πολεμεῖται, στέκεται καὶ δὲν ἐξαφανίζεται. Γιατί, ἂν ὁ Θεὸς δὲν διὰλεγε τὴ δική μας πίστις, καὶ δὲν τὴν ἀγαποῦσε περισσότερο ἀπὸ ὅλες τις ἄλλες, δὲν θὰ τὴν φύλαγε ἀνάμεσα στὰ ἔθνη, ποῦ εἶναι σὰν λύκοι, ἀπόρθητη.

“Ὅμως δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτρέψει ὁ Θεὸς τὴν πλανημένη πίστις νὰ κυριαρχεῖ σ’ ὅλα τὰ πέρατα τῆς γῆς, ἐκτὸς ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ πρόνοια τῆς ἑνσαρκῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ του καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας. Γι’ αὐτὸ καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονός, τὸ ὅτι τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ πιστεύθηκε ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, ἀποτελεῖ ἀψευδέστατη ἀπόδειξις, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη πίστις πιὸ εὐσεβῆς πάνω στὴ γῆ. ” Ἀραγε εἶναι τόσο ἄδικος ὁ Θεός; Μὴ γένοιτο! ” Ἄν ἤξερε ὅτι οἱ Χριστιανοὶ βρισκόμαστε σὲ πλάνη, θὰ μᾶς ἐγκατέλειπε ἔτσι. Νὰ λοιπὸν πόσα χρόνια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ χάνεται μέσα στὴν πλάνη τόσο μεγάλο γένος καὶ πλῆθος ἀνθρώπων. Μὴ βέβαια προσέξετε ἢ πεῖτε, ὅτι τόσα χρόνια δοκιμαζόμαστε ἀπὸ τὰ ἰσραηλιτικὰ ἔθνη. Ἄλλὰ ἐξήγησέ μου τὸ ἐξῆς· γιατί ὁ Θεὸς ἐμπιστεύθηκε τὴ βασιλεία ὅλης τῆς γῆς σὲ μᾶς ποῦ βρισκόμαστε στὴν πλάνη, ὅπως λέτε; Γιατί δὲν μπόρεσε κανένας νὰ πάρει ἀπὸ μᾶς τὴ χρυσὴ σφραγίδα; Πόσοι βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν, Περσῶν καὶ Ἀράβων, τὸ δοκίμασαν αὐτὸ, καὶ δὲν μπόρεσαν; Γιὰ νὰ δείξει ὁ Θεὸς ὅτι, καὶ ὅταν ἀκόμα διωκόμαστε οἱ Χριστιανοί, πάλι ἐμεῖς βασιλεύουμε σὲ ὅλους. Γιατὶ τὸ χρυσὸ σύμβολο τῆς βασιλείας μας εἶναι σύμβολο τοῦ Χριστοῦ του. Γιατὶ πές μου· ἐὰν δὲν ἦταν ἀπόδειξις, ὅτι ἡ πίστις καὶ ἡ βασιλεία τῶν Χριστιανῶν ἦταν ἀνίκητη καὶ ἀκατάλυτη, γιατί ὅλοι ἐσεῖς, ποῦ μισεῖτε καὶ βλασφημεῖτε τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, ἐκπέσατε; Γιατί, ἐνῶ δὲν μπορεῖτε νὰ ἀπαλείψετε τὸν σταυρὸ ἀπὸ τὸ χρυσὸ νόμισμα, ὡστόσο αὐτὸ τὸ δέχεστε πρόθυμα, καὶ ὅταν δεῖτε χρυσὸ νόμισμα χωρὶς σταυρὸ, τὸ σιχαίνεστε καὶ τὸ ἀποστρέφεστε; ” Ἐτσι

βιδὸν περὶ ὑμῶν εἶπεν· «Ὁφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐκ ὄψονται καρ-
 διάς ἔχουσι, καὶ οὐ συνιᾶσι». Πῶς ὅπερ πολεμεῖτε, τοῦτο ποθεῖτε,
 καὶ ὅπερ βδελύσσεσθε, τοῦτο προθύμως δέχεσθε παραδόξως νικώ-
 μενοι; Καὶ εἰ ἄρα νοῦν καὶ φρόνησιν εἴχετε, ἤρκει ὑμῖν καὶ πᾶσι
 5 τοῦτο τὸ σημεῖον εἰς τὸ δεῖξαι καὶ πείσαι ὑμᾶς, ὅτι ἡ πίστις καὶ ὁ
 σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ εἰς αἰῶνας πάντοτε βασιλεύει. Πόσοι τὴν
 πίστιν ἡμῶν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καταλύσαι ἐδοκίμασαν καὶ οὐκ
 ἴσχυσαν, ἀλλ' αὐτοὶ μὲν παρήλθον, ὁ δὲ θεμέλιος τῆς Ἐκκλησίας
 καὶ ἡ πίστις ἴσταται ἀσάλευτος διὰ Χριστὸν τὸν οὕτως ὀρίσαντα,
 10 ὅτι «Πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς»;

Ποῦ ἐστὶν ὁ Διοκλητιανός; ποῦ ἐστὶν ὁ Νέρων; ποῦ ὁ Οὐε-
 σπασιανός; ποῦ Ἡρώδης; ποῦ ὁ Μαξιμιανός καὶ πάντες οἱ τοῦς
 Χριστοῦ μάρτυρας ἀποκτείναντες, τὴν δὲ πίστιν ἡμῶν μὴ παύ-
 σαντες μηδὲ κλείσαντες; Αὐτοὶ δὲ ἀπώλοντο καὶ διελύθησαν. Ὁ
 15 δὲ Χριστὸς οὐκ ἐψεύσατο ἡμῖν εἰπὼν, ὅτι «Ἔσεσθε μισούμενοι
 ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου». Καὶ πάλιν, ὅτι «Ἐπὶ βασιλεῖς καὶ
 ἡγεμόνας ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ». Ἐν οὖν ἐπιλέξασθε ἢ μισεῖτε
 ἡμᾶς, ὅντως δεικνύετε Χριστὸν ἀληθεύοντα εἰπόντα ἡμῖν, ὅτι
 «Ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου». Οὐ μόνον
 20 δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλὰ εἶπεν, ἅτινα καθ' ἡμέραν θεω-
 ροῦμεν γινόμενα, καὶ ἐπὶ πλεῖον αὐτὸν ὡς Θεὸν προσκυνοῦμεν.
 Εἶπε, «κηρυχθήσεται τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ»·
 εἶπεν «Οὐ μὴ μείνη λίθος ἐπὶ λίθον εἰς τὸν ναὸν ὑμῶν»· εἶπεν, ὅτι
 «Ὁ μὴ ἀφιεῖς πατέρα καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφάς, οὐ δύναται
 25 ἀκολουθῆσαί μοι». Εἶπεν ἡμῖν περὶ ἐλεημοσύνης κρυπτῶς αὐτὴν
 ποιεῖν· εἶπεν ἡμῖν· «Βαπτίζεσθε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
 Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Εἶπεν ἡμῖν· «Μεθ' ὑμῶν εἰμι πά-
 σας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Τίς οὖν ἐστὶν ὁ
 δυνάμενος ἐλέγξει αὐτόν, ὅτι ἐψεύσατο ταῦτα εἰπόντα τὸν Χρι-
 30 στὸν; Οὐδεὶς πάντως· ἀλλὰ πάντα γεγόνασιν, ὡς προείπομεν, καὶ
 γίνονται. Ἔρα οὐκ ἔπεσεν ὁ ναὸς ὑμῶν καὶ ἐκάη; ἄρα οὐκ ἐκηρύ-
 χθη τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ; ἄρα οὐ μισούμεθα οἱ

63. Ψαλμ. 134, 16.

64. Ματθ. 16, 18.

65. Ματθ. 10, 22.

καλὰ εἶπε ὁ Δαβὶδ γιὰ σᾶς· «Ἔχουν μάτια καὶ δὲν βλέπουν, ἔχουν καρδιές καὶ δὲν καταλαβαίνουν»⁶³. Γιατί αὐτὸ πὺν πολεμᾶτε τό ποθεῖτε, καὶ αὐτὸ πὺν σιχαίνεστε, τὸ δέχεστε μὲ προθυμία, ὑποχωρώντας μὲ τρόπο παράδοξο; Ἐὰν λοιπὸν εἶχατε νοῦ καὶ φρόνηση, ἀρκοῦσε τὸ σημεῖο αὐτό, γιὰ νὰ δείξει σὲ σᾶς καὶ σὲ ὄλους, καὶ νὰ σᾶς πείσει, ὅτι ἡ πίστη καὶ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ βασιλεύει πάντοτε στοὺς αἰῶνες. Πόσοι δὲν δοκίμασαν νὰ καταργήσουν τὴν πίστη μας καὶ τὴν Ἐκκλησία καὶ δὲν μπόρεσαν, καὶ αὐτοὶ βέβαια πέρασαν, ἐνῶ τὸ θεμέλιο τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ πίστη στέκεται ἀσάλευτη, ἐξαιτίας τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἔτσι ὄρισε, ὅτι «Οἱ πύλες τοῦ ἅδη δὲν θὰ τὴν νικήσουν»⁶⁴;

Ποῦ εἶναι ὁ Διοκλητιανός; Ποῦ εἶναι ὁ Νέρωνας; Ποῦ εἶναι ὁ Βεσπασιανός; Ποῦ εἶναι ὁ Ἡρώδης; Ποῦ εἶναι ὁ Μαξιμιανός καὶ ὄλοι ἐκεῖνοι πὺν θανάτωσαν βέβαια τοὺς μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ δὲν σταμάτησαν οὔτε ἔκλεισαν τὴν πίστη μας; Ἀντίθετα αὐτοὶ χάθηκαν καὶ διαλύθηκαν. Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν ψεύστηκε σὲ μᾶς ὅταν εἶπε· «Θὰ εἶστε μισητοὶ ἀπὸ ὄλους ἐξαιτίας τοῦ ὀνόματός μου»⁶⁵. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Θὰ ὀδηγηθεῖτε μπροστὰ σὲ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες ἐξαιτίας μου»⁶⁶. Διαλέξετε λοιπὸν ἓνα ἀπὸ τὰ δύο· Ἡ μισεῖτε ἐμᾶς, ὅποτε ἀποδεικνύετε ὅτι ὁ Χριστὸς πραγματικὴ ἀλήθευε ὅταν ἔλεγε σὲ μᾶς, «Θὰ γίνετε μισητοὶ ἀπὸ ὄλους γιὰ τὸ ὀνομά μου». Καὶ ὄχι μόνο αὐτὸ, ἀλλὰ εἶπε καὶ ἄλλα πολλὰ, τὰ ὁποῖα βλέπουμε νὰ πραγματοποιοῦνται κάθε μέρα, καὶ τὸν προσκυνοῦμε περισσότερο ὡς Θεῶ. Εἶπε ὅτι θὰ κηρυχθεῖ τὸ Εὐαγγέλιό του σὲ ὄλον τὸν κόσμο. Εἶπε ὅτι δὲν θὰ μείνει πέτρα πᾶνω στὴν πέτρα στὸν ναό σας. Εἶπε, ὅτι «Ὁποῖος δὲν ἀφήνει τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὶς ἀδελφές του, δὲν μπορεῖ νὰ μὲ ἀκολουθήσει»⁶⁷. Μᾶς εἶπε γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη νὰ τὴν κάνουμε κρυφὰ. Μᾶς εἶπε· «Νὰ βαπτίζεστε στὸ ὀνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁶⁸. Μᾶς εἶπε· «Θὰ εἶμαι μαζί σας ὄλες τὶς μέρες, μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου»⁶⁹. Ποιὸς λοιπὸν μπορεῖ νὰ ἐλέγξει τὸν Χριστὸ ὅτι ἐψεύσθη λέγοντάς τα αὐτὰ; Ὅπως ὀποσδήποτε κανένας, γιὰτί ὄλα ἔγιναν, ὄπως εἶπαμε, καὶ γίνονται. Μήπως δὲν ἔπεσε ὁ ναός σας καὶ κᾶηκε; Μήπως δὲν κηρύχθηκε τὸ

66. Ὅπ. π. 18. 67. Ματθ. 10, 37. 68. Ματθ. 28, 19-20. 69. Ματθ. 28, 20.

Χριστιανοὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἔθνῶν διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ; ἄρα οὐ
 θεωροῦμεν μυρίους ἀφιέντας πατέρας καὶ μητέρας καὶ ἀκολου-
 θοῦντας τῷ Χριστῷ; ἄρα οὐ βλέπομεν ἢ οὐ νοοῦμεν ὅτι μεθ' ἡμῶν
 ἐστὶν ὁ Χριστὸς πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος,
 5 μὴ συγχωρῶν καταργηθῆναι τὴν πίστιν ἡμῶν; Τίς οὖν βλέπων τὰ
 τοιαῦτα καὶ τὰ τοσαῦτα αὐτοῦ ῥήματα καὶ πράγματα, ἅπερ πρὸ
 χρόνων ὀκτακοσίων ἢ καὶ ἐπέκεινα προεῖπεν, σήμερον καὶ καθ'
 ἡμέραν γινόμενα καὶ λάμποντα, δύναται ἀπιστῆσαι ἢ σκανδα-
 λισθῆναι εἰς αὐτόν; Μὴ γένοιτο. Ὡστε τῷ βουλομένῳ ἐντεῦθεν
 10 ἔστι μαθεῖν, ὅτι οὐχ ὑπάρχει ἑτέρα πίστις εὐσεβεστέρα ἐπὶ τῆς γῆς,
 ἀλλ' ἢ μόνη ἢ εἰς Χριστόν. Αὐτῷ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος Ἀμήν.

Εὐαγγέλιό του σὲ ὅλον τὸν κόσμον; Μήπως δὲν μισούμεστε οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη ἕξαιτίας τοῦ ὀνόματός του; Μήπως δὲν βλέπουμε μύριους, οἱ ὅποιοι ἄφησαν πατέρες καὶ μητέρες καὶ ἀκολουθοῦν τὸν Χριστό; Μήπως δὲν βλέπουμε καὶ δὲν καταλαβαίνουμε ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι μαζί μας ὅλες τὶς μέρες, μέχρι τῆ συντέλεια τοῦ κόσμου, μὴ ἐπιτρέποντας νὰ καταργηθεῖ ἡ πίστη μας; Ποιὸς λοιπὸν, βλέποντας τὰ τόσο πολλὰ καὶ τέτοια λόγια καὶ πράγματα, τὰ ὅποια πρὶν ἀπὸ ὀκτακόσα ἢ περισσότερα χρόνια προεῖπε, νὰ πραγματοποιοῦνται σήμερον κάθε μέρα καὶ νὰ λάμπουν, μπορεῖ νὰ ἀπιστεῖ ἢ νὰ σκανδαλίζεται μὲ αὐτόν; Ὡστε, αὐτὸς ποὺ θέλει μπορεῖ ἀπὸ αὐτὰ νὰ μάθει, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη πίστη πρὸ εὐσεβῆς πάνω στὴ γῆ, παρὰ μόνον ἡ πίστη στὸν Χριστό. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη . Ἀμήν.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

Καὶ γὰρ ἅπαντα τὰ περὶ αὐτοῦ οἱ προφήται προεκήρυσαν, ἀλλ' ὑμεῖς οὐκ ἐμβλέπετε. Εἰ δὲ λέγετε ὅτι, ἐὰν οἱ προφήται ὑμῶν Χριστοῦ εἰπόντες, διὰ τί μὴ φανερῶς καὶ διαρρήδην εἶπον ἡμῖν; Ὅτι ἵνα εἰδῆτε, Ἰουδαῖοι, ὅτι ὁ Χριστὸς μέλλει ἔλθειν καὶ παῦσαι 5 τὸν νόμον καὶ τὰς θυσίας τοῦ νόμου· καὶ λέγω σοι ὅτι, εἰ εἶπον οὕτω γυμνὸν τὸ πρᾶγμα, εὐθέως ἐλιθάσετε αὐτοὺς καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν ἐκαίετε. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν εἰς τοῦτο βλεπόμεθα· ἄρτι γὰρ ἐκ τῶν προφητῶν ὑμῶν ὑμᾶς καταισχύνομεν, ὅλα τὰ τοῦ Χριστοῦ ἐξ αὐτῶν ὑμᾶς ἐλέγχοντες καὶ παριστῶντες Ὁ Δαβὶδ 10 μὲν γὰρ λέγει· «Ἐκλινεν οὐρανὸς καὶ κατέβη». Ἡσαΐας λέγει· «Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ»· ἰδου ἡ γέννησις. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης λέγει· «Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις 15 συναναστρέφη»· ἰδου μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ συναναστροφῆ· καὶ οὐκ ἦν δυνατόν ἄλλως πως αὐτόν τοῖς ἀνθρώποις ὀφθῆναι, γυμνῇ τῇ θεότητι συναναστραφῆναι, εἰ μὴ τὴν ἀνθρωπεῖαν φύσιν καὶ σάρκα ἐφόρεσε καὶ ἐνεδύσατο. Καὶ ὁ Μωυσῆς, μετὰ τὸ ἰδεῖν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ 20 ὄρᾶν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀνακεκαλυμμένον, εἰ μὴ ἐπετίθετο τὸ κάλυμμα, εἶπε πρὸς αὐτοὺς οὕτως· «Ὅτι προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ». Τί ἐστι τό, «ὡς ἐμέ»; Ὡσπερ γὰρ τὸ πρόσωπον Μωυσέως ἐδοξάσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀτενίζειν τὴν δόξαν αὐτοῦ, 25 ἐτίθει κάλυμμα τῷ προσώπῳ, εἴθ' οὕτως αὐτοῖς ὠμίλει, οὕτω καὶ ὁ

1. Ψαλμ. 17, 10.

2. Ἡσ. 7, 14.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΙΑΛΕΞΗ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

Οἱ προφῆτες βέβαια προεῖπαν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν (τὸν Χριστό), ἀλλὰ σεῖς δὲν τὰ βλέπετε. Ἐὰν ὅμως λέτε ὅτι, ἀφοῦ οἱ προφῆτες μας μίλησαν γιὰ τὸν Χριστό, γιατί δὲν μίλησαν σὲ μᾶς φανερὰ καὶ ξεκάθαρα; Γιὰ νὰ δεῖτε, Ἰουδαῖοι, ὅτι ὁ Χριστὸς πρόκειται νὰ ἔρθει καὶ νὰ καταργήσῃ τὸν νόμο καὶ τὶς θυσίες τοῦ νόμου. Καὶ σοῦ λέγω ἐπίσης ὅτι, ἐὰν ἔλεγαν τὰ πράγματα ἔτσι καθαρὰ, ἀμέσως θὰ τοὺς λιθοβολούσατε καὶ θὰ καίγατε τὰ βιβλία τους. Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν σ' αὐτὸ ἀποβλέπουμε. Γιατί τώρα σᾶς καταντροπιάζουμε μὲ τὶς μαρτυρίες τῶν προφητῶν σας, ἐλέγχοντας καὶ προβάλλοντάς σας ὅλα ὅσα ἀναφέρονται στὸν Χριστὸ ἀπὸ αὐτούς. Ὁ Δαβὶδ λοιπὸν λέγει· «Ἐγειρε τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέβηκε»¹. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Νά, ἡ παρθένος θὰ μείνει ἔγκυος καὶ θὰ γεννήσῃ υἱὸν ποὺ θὰ τὸν ὀνομάσουν Ἐμμανουήλ»². Νὰ ἡ γέννηση. Καὶ πάλι ὁ ἴδιος προφήτης λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς μας. Κανένας ἄλλος δὲν μπορεῖ νὰ ἀναμετρηθεῖ μὲ αὐτόν. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ φανερώθηκε στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους»³. Νὰ καὶ ἡ συναναστροφή του μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ δὲν μποροῦσε κατ' ἄλλο τρόπο νὰ ἐμφανιστεῖ στους ἀνθρώπους καὶ νὰ συναναστραφεῖ μαζί τους μὲ τὴ θεϊκὴ του ιδιότητα, παρὰ μόνο ἀφοῦ φόρεσε τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ σὰρκα. Καὶ ὁ Μωυσῆς, ὅταν εἶδε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν οἱ Ἰσραηλιῖτες νὰ βλέπουν τὸ πρόσωπό του ἀκάλυπτο, ἂν δὲ φοροῦσε τὸ κάλυμμα, εἶπε σ' αὐτούς τὰ ἑξῆς· «Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας θὰ ἀναδείξει προφήτη ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας, ὅμοιον μὲ ἐμένα»⁴. Τί σημαίνει τὸ «σὰν ἐμένα»; Ὅτι, ὅπως τὸ πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ ἔλαμπε, καὶ ἐπειδὴ ἕξαιτίας αὐτοῦ δὲν μποροῦσαν οἱ Ἰσραηλιῖτες νὰ δοῦν τὴ λάμψη του, ἔβαζε κάλυμμα

3. Βαρούχ 3, 36-38.

4. Δευτ. 18, 15.

Χριστός ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀντὶ περιβολῆς ἔσχε τὸν ναὸν τοῦ σώματος, κρύπτων αὐτοῦ τὴν θεότητα, μεσίτης γενόμενος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ὁ μεσιτεύων κρείττον ἢ παρὰ Μωυσεῖ, ἀνθρώπους μὲν πρὸς Θεόν, Θεὸν δὲ πρὸς ἀνθρώπους· καὶ γὰρ κρείττων 5 καὶ μείζων δεσπότης παρὰ δούλου. Ὁ γὰρ Μωυσῆς δούλος ὑπῆρχεν, ὁ δὲ Χριστός, καθ' ὃ Θεός, Δεσπότης· καὶ διὰ τοῦτο, «Ὡς ἐμέ», διὰ τὸ ἔνδυμα καὶ τὴν μεσιτείαν· καὶ ὅτι ὅστις οὐκ ἀκούσει τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· καὶ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ λυτρούμενος τὸν Ἰσρα- 10 ἦλ, ὁ ἐνανθρωπήσας Κύριος, καὶ συναναστραφεῖς ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ οὐκ ἄλλος.

Ἄνωθεν Ἱερεμίας εἶρηκεν εἰπών, ὅτι «Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν», καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει· «Οὐκ ἄγγελος, οὐ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύ- 15 ριος ἦξει καὶ σώσει ἡμᾶς»· καὶ ὅτι ἔμελλον τὰ ἔθνη πιστεῦσαι καὶ ἀποστηῆναι ὑμᾶς τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὴν ὑμῶν ἀπιστίαν. Ὁ προφήτης Ὡσηὲ λέγει· «Καλέσω τὸν οὐ λαόν μου, λαόν μου», ἦγουν τὰ πιστεύσαντα εἰς αὐτὸν ἔθνη. Καὶ ὁ Δαβὶδ, δεικνύς, ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τὰ ἔθνη σαρκουῖσθαι ἔμελλεν, εἶπεν· «Ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ 20 τὰ ἔθνη»· διὰ τί οὐκ εἶπεν, Ἐβασίλευσεν ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους; Ὅτι μὲν βασιλεύς ἐστὶν ὁ Θεὸς ἐπὶ πάντα, δῆλον ἦν· ἀλλ' οὐκ ἦν τοῖς ἔθνεσι πρὸ τοῦ πιστεῦσαι ἐν ἐπιγνώσει, διὰ τὸ ὑπὸ τῆς εἰδωλολατρίας κατέχεσθαι αὐτούς, καὶ ὑπὸ τῶν δαιμόνων δεσποζομένους τυραννικῶς· διὰ δὲ τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ οἰκονομίας ἠλευθέρω- 25 σεν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν εἰδώλων διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος αὐτοῦ, οὗ ἐξέ- χεεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐβασίλευσεν εἰς ἡμᾶς, διότι ἐπιστεύσαμεν εἰς αὐτόν. Διὸ καὶ πάλιν λέγει· «Πάντα ἔθνη ὅσα ἐποίησας, ἦξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, Κύριε»· ὅσοι μὲν ἐν τῶ νῦν αἰῶνι προσέλθωσιν αὐτῶ διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος· καθά- 30 περ ὁ αὐτὸς προφήτης ἡμῖν παρήνεσε, λέγων· «Προσέλθατε πρὸς αὐτόν καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχν-

5. Ἦσ. 63, 9.

6. Ὡσηὲ 1, 9.

στο πρόσωπό του και ἔτσι τοὺς μιλοῦσε, ἔτσι και ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀντὶ γιὰ φόρεμα, εἶχε τὸν ναὸ τοῦ σώματος, καὶ κρύβοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τῆ θεότητά του, γινόταν μεσίτης μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸς ποὺ μεσίτευε ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, φέρνοντας σὲ ἐπαφὴ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸν Θεὸ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, γιατί εἶναι ἀνώτερος καὶ μεγαλῦτερος ὁ κύριος ἀπὸ τὸν δούλο. Γιατὶ ὁ Μωυσῆς ἦταν δούλος, ἐνῶ ὁ Χριστός, σὰν Θεός, ἦταν Κύριος. Καὶ γι' αὐτὸ λέγει· «Σὰν ἐμένα», ἐπειδὴ φοροῦσε τὸ κάλυμμα καὶ μεσίτευε, καὶ ἐπειδὴ ὅποιος δὲν ἀκούει τὸν προφήτη ἐκεῖνον, θὰ καταστρέφεται ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὸν λαὸ του, καὶ ἀκόμα ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ λυτρωτὴς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ Κύριος ποὺ εἶναι ἄνθρωπος καὶ συναναστραφῆκε μὲ ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὄχι κάποιος ἄλλος.

Πιὸ πάνω ὁ Ἰερεμίας εἶπε, ὅτι «Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεός μας καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἀναμετρηθεῖ μὲ αὐτόν» καὶ τὰ λοιπά. Καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει· «Οὔτε ἄγγελος, οὔτε μεσίτης, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θὰ ἔρθει καὶ θὰ μᾶς σώσει»⁵, καὶ ὅτι τὰ ἔθνη θὰ πίστευαν καὶ θὰ ἀποστατούσατε σεῖς οἱ Ἰουδαῖοι ἐξαιτίας τῆς ἀπιστίας σας. Ὁ προφήτης Ὡσηὲ λέγει· «Θὰ ὀνομάσω λαὸ μου, αὐτόν ποὺ δὲν εἶναι λαὸς μου»⁶, δηλαδή τὰ ἔθνη ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν. Καὶ Ὁ Δαβὶδ δείχνοντας, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπρόκειτο νὰ σαρκωθεῖ γιὰ τὰ ἔθνη, εἶπε· «Ὁ Θεὸς ἐβασίλευσε στὰ ἔθνη»⁷. Γιατὶ δὲν εἶπε ὅτι βασίλευσε στοὺς Ἰουδαίους; Ὅτι βέβαια ὁ Θεὸς εἶναι βασιλιάς σὲ ὅλους, ἦταν γνωστό, ἀλλὰ δὲν ἦταν γνωστό στοὺς ἐθνικοὺς προτοῦ νὰ πιστέψουν καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἐπίγνωση, ἐπειδὴ ἦταν κυριευμένοι ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία καὶ κατέχονταν τυραννικά ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Μὲ τὴν ἔνσαρκο οἰκονομία του ὅμως μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὰ εἰδωλα μὲ τὸ αἷμα του, τὸ ὁποῖο ἔχυσε πάνω στὸν σταυρὸ, καὶ ἔγινε βασιλιάς μας, ἐπειδὴ πιστέψαμε σ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «Ὅλα τὰ ἔθνη ποὺ δημιούργησες θὰ ἔρθουν μπροστὰ σου καὶ θὰ σέ προσκυνήσουν, Κύριε»⁸, ὅσοι φυσικά στὴ ζωὴ αὐτὴ ἔρθουν σ' αὐτόν μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα, ὅπως μᾶς προέτρεψε ὁ ἴδιος προφήτης λέγοντας· «Πλησιάστε σ' αὐτόν καὶ φωτισεῖτε, καὶ τὰ πρόσωπά σας δὲν θὰ

7. Ψαλμ. 46, 9.

8. Ψαλμ. 85, 9.

θῆ». Καὶ ἄλλος προφήτης λέγει «Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλητε τὰς πονηρίας ὑμῶν ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν». Καὶ εἰ οὕτως αὐτῷ προσέλθωσι, μισθὸν λήψονται τῆς πίστεως, τὸ χωρὶς λατρείας νόμου διὰ τῆς πίστεως σωθῆναι· ὅσοι δὲ νῦν μὴ θελήσω-
 5 σιν αὐτῷ προσελθεῖν, ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καὶ μὴ βουλόμενοι, αὐτὸν μετ' αἰσχύνης μεγάλης καὶ φόβου καὶ τρόμου πολλοῦ προσκυνήσουσι καθὼς ὁ προφήτης εἶπε· «Κύριε, ὑψηλός σου ὁ βραχίων, καὶ οὐκ ἔδεισαν», ἤγουν νῦν ἠπίστησαν· «γνόντες δὲ αἰσχυνθήτωσαν»· τουτέστιν ἐν τῷ μέλλοντι, ὃν νῦν ἠπίστησαν Χριστόν,
 10 τότε γνώσονται καὶ αἰσχυνθήσονται, καὶ τῷ ἀσθέστῳ πυρὶ παρ' αὐτοῦ παραπεμφθήσονται αἰωνίως κολαζόμενοι· ὅτι ἐκ Σιών ἔμελλε φανεροῦσθαι ὁ Χριστός, καὶ ὅτι ὑψιστός ἐστι, καὶ αὐτὸς τὴν Σιών ἐθεμελίωσεν. Εἶπεν ὁ Δαβὶδ, «Μήτηρ Σιών, ἐρεῖ ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν
 15 αὐτήν ὁ Ὑψιστος».

Ὅτι δὲ βαπτισθῆναι ἐν τῷ Ἰορδάνῃ καὶ μαρτυρηθῆναι αὐτὸν ἄνωθεν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, εἶπε· «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ ὑδάτων· ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησε· Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν». Ὅτι δὲ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος συνέτριψε τὸν διάβολον
 20 καὶ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, λέγει· «Ἐκεῖ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος»· τουτέστι τῶν δαιμόνων. Συνέθλασας τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος, τουτέστι τοῦ διαβόλου. Τὸ δὲ ποιητῆς οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός, καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ περιπατῆσαι αὐτὸν ὡς ἐπὶ ἐδάφους, καὶ ὅτι ἰάσεις
 25 πολλὰς ποιῆσαι ἐν τῷ λαῷ, καὶ ὅτι ὑπὲρ τοῦ κόσμου ἔμελλε παθεῖν, ἡ δὶβλος Ἰωβ οὕτω λέγει· «Ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος, ὁ περιπατήσας ἐπὶ θαλάσσης ὡς ἐπὶ ἐδάφους». Καὶ ὁ προφήτης λέγει· «Τότε ὀφθαλμοὶ τυφλῶν ἀνοιχθήσονται, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάων· τότε ὁ χωλὸς ὡς ἔλαφος ἀλείται». Ὅτι δὲ ἐλθεῖν ἔμελλε
 30 ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοῦ παθεῖν ἐν Ἱερουσαλὴμ καθεζόμενος ἐπὶ πάλου ὄνου ὑποζυγίου ὡς βασιλεὺς παρῶν, ὁ προφήτης Ζαχαρίας λέγει· «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλὴμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται δίκαιος καὶ σώ-

ντροπιαστοῦν»⁹. Καὶ ἄλλος προφήτης λέγει· «Λουσθεῖτε, γίνετε καθαροί, ἀποβάλετε τὶς κακίες ἀπὸ τῆς καρδιᾶς σας»¹⁰. Καὶ ἐὰν τὸν πλησιάσουν ἔτσι, θὰ πάρουν μισθὸ τῆς πίστεως, μὲ τὸ νὰ σωθοῦν μὲ τὴν πίστη τους, χωρὶς τὴν λατρεία ποὺ προβλέπει ὁ νόμος. Ὅσοι ὅμως δὲν θελήσουν νὰ ἔρθουν σ' αὐτόν, στὴ μέλλουσα ζωὴ, καὶ χωρὶς νὰ θέλουν, θὰ τὸν προσκυνήσουν μὲ μεγάλη ντροπὴ καὶ φόβο καὶ τρόμο, ὅπως εἶπε ὁ προφήτης. «Κύριε, τὸ χέρι σου εἶναι δυνατὸ, καὶ δὲν τὸ φοβήθηκαν», δηλαδή τώρα δὲν πίστεψαν, «ὅταν ὅμως σὲ γνωρίσουν, θὰ καταντραποῦν»¹¹, δηλαδή στὸ μέλλον, τότε θὰ γνωρίσουν τὸν Χριστό, στὸν ὁποῖο τώρα δείχνουν ἀπιστία, καὶ θὰ ντραποῦν, καὶ θὰ σταλοῦν ἀπὸ αὐτόν στὴ φωτιᾶ ποὺ δὲν σβήνει, καὶ θὰ κολάζονται αἰώνια, καὶ ὅτι αὐτὸς θεμελίωσε τὴ Σιών. Ὁ Δαβὶδ εἶπε· «Μητέρα Σιών, θὰ πεῖ κάθε ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος γεννήθηκε σ' αὐτήν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ὑψιστος Θεὸς τὴν θεμελίωσε»¹².

Γιὰ τὸ ὅτι θὰ βαπτιστεῖ στὸν Ἰορδάνη καὶ θὰ βεβαιωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, εἶπε· «Φωνὴ τοῦ Κυρίου ἀντηχεῖ πάνω στὰ νερά. Ὁ Θεὸς τῆς δόξας ἔξαπέλυσε βροντὲς, ὁ Κύριος ἔπάνω σὲ πολλὰ νερά»¹³. Ὅτι πάλι μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα συνέτριψε τὸν διάβολο καὶ τὶς δυνάμεις του, λέγει· «Ἐκεῖ συνέτριψες τὰ κεφάλια τῶν δρακόντων στὰ νερά»¹⁴, δηλαδή τῶν δαιμόνων. Ὅτι ἐπίσης ὁ Χριστὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θάλασσας καὶ θὰ περπατήσει καὶ στὴ θάλασσα, σὰν σὲ ἔδαφος, καὶ ὅτι θὰ κάνει πολλὰς θεραπείες στὸν λαό, καὶ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ πάθει γιὰ τὸν κόσμο, τὰ λέγει τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωβ ὡς ἐξῆς· «Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος ποὺ ἔπλωσε τὸν οὐρανὸ, καὶ περπάτησε πάνω στὴ θάλασσα, σὰν νὰ εἶναι ξηρὰ»¹⁵. Καὶ ὁ προφήτης λέγει· «Τότε θὰ ἀνοιχτοῦν τὰ μάτια τῶν τυφλῶν καὶ ἡ γλῶσσα τῶν βουβῶν θὰ γίνῃ μεγαλόφωνη. Τότε ὁ χωλὸς θὰ πηδᾷ σὰν ἔλαφι»¹⁶. Ὅτι πάλι ἐπρόκειτο νὰ ἔρθῃ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς γιὰ νὰ πεθάνῃ στὴν Ἱερουσαλήμ καθισμένος πάνω σὲ πουλάρι ὑποζυγίου, ἐμφανιζόμενος ὡς βασιλιάς, τὸ λέγει ὁ προφήτης Ζαχαρίας· «Γέμισε ἀπὸ μεγάλη χαρὰ, θυγατέρα Σιών, διαλάλησέ το θυγατέρα Ἱερουσαλήμ. Νά, ὁ βασιλιάς σου ἔρχεται

13. Ψαλμ. 28, 3.

15. Ἰωβ 9, 8.

14. Ψαλμ. 73, 13.

16. Ἦσ. 35, 5.

ζων, αὐτὸς πραῦς καὶ ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὑπόζυγιον καὶ πώλου». Ὅτι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν παίδων ὑμῶν τῶν Ἰουδαίων τό, «Ὡσαννά», εὐφημίσθη, ὑπὸ Θεοῦ τοῦτο διδαχθέντες, ὁ Δαβὶδ προανεφώνησεν «Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρώσω αἶνον». 5 Ὁ δὲ Ἡσαΐας· «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἤρε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνᾶται»·

Οὐχ ὁράς, ὦ Ἰουδαίε, πῶς ἔδει πληρωθῆναι εἰς αὐτὸν τὰς Γραφὰς τῶν προφητῶν; Περί γὰρ τοῦ προδεδόσθαι αὐτὸν παρὰ τοῦ Ἰούδα, ἐνὸς τῶν ἰσθ' μαθητῶν αὐτοῦ, ὁ ψαλμὸς λέγει· «Ἴνα τί 10 ἐφρούραξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν καινά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό». Συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐπὶ τὸ ἅγιον Παῖδα τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦν, ὅς ἐστιν Χριστός, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραήλ. Καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει περὶ αὐτοῦ· «Ὡρουξαν χειρὰς 15 μου καὶ πόδας μου, καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἐναντοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλλον κλῆρον· ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀσῆά μου». Ἴδου καὶ ἡ σταύρωσις, καὶ ὅτι ὄξος μετὰ χολῆς αὐτὸν ἐπότισαν. Ὁ αὐτὸς Δαβὶδ πάλιν εἶπεν· «Ἐδωκαν εἰς τὸ βρωμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος». Ἄρα ἐψεύσαντο οἱ προφήται καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, τὰ 20 ἴσα τούτων εἰπόντες, ὅτι ταῦτα ἔπαθεν ὁ Χριστός; Καὶ εἰ οἱ εὐαγγελισταὶ ἡμῶν ἐψεύσαντο, καὶ οἱ προφήται λοιπὸν ἐψεύσαντο τὰ ὅμοια τούτων εἰπόντες. Θέλεις ἀκοῦσαι καὶ περὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ; Ὁ Προφήτης λέγει ἐν δίδλω Ψαλμῶν· «Ἐθεντό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ, ἐν σκοτεινοῖς καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου, καὶ ἐγενήθην ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος», τουτέστιν ἀναμάρτητος. Καὶ ἐν τῷ Ἰωβ λέγει· «Ἀνοίγονταί σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ ἄδου ἰδόντες σε ἔπηξαν»· δηλονότι αἱ τῶν ἐναντίων δαμιόνων δυνάμεις αἱ ἐν τῷ ἄδῃ. Ὅτι δὲ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀπ' αἰῶνος ἀγίων ὁ Χριστὸς ἐν τῷ σταυρῷ κρεμᾶμενος 30 ἤγειρεν ἐκ τῶν νεκρῶν, ὁ Ψαλμωδὸς εἶπεν· «Ὁ ἐξάγων πεπεδημέ-

17. Ζαχ. 9,9.

18. Ψαλμ. 8,3.

19. Ἡσ. 53,4.

20. Ψαλμ. 2,1-2.

δίκαιος και λυτρωτής, πρᾶος και καθισμένος πάνω σὲ πουλάρι ὑποζυγίου»¹⁷. Ὅτι ὅμως και τὰ δικὰ σας παιδιὰ τῶν Ἰουδαίων θὰ ψάλλουν «ὠσαννά», ἐπευφημώντας τον μὲ ἔμπνευση τοῦ Θεοῦ, τὸ προεῖπε ὁ Δαβὶδ λέγοντας· «Ἀπὸ τὸ στόμα νηπίων και παιδιῶν ποῦ θηλάζουν ὀργάνωσες ὕμνο»¹⁸. Και ὁ Ἡσαΐας εἶπε· «Αὐτὸς σήκωσε ὅλες τὶς ἀρρώστιες και τὶς ἀδυναμίες μας και ὑποφέρει γιὰ μᾶς»¹⁹.

Δὲν βλέπεις, Ἰουδαῖε, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκπληρωθοῦν σ' αὐτὸν οἱ Γραφές τῶν προφητῶν; Γιὰ τὸ ὅτι δηλαδὴ θὰ προδοθεῖ ἀπὸ τὸν Ἰούδα, ἓναν ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητές του, τὸ λέγει ὁ Ψαλμωδός· «Γιατὶ ἀφηνίασαν τὰ ἔθνη, και οἱ λαοὶ συνέλαβαν σχέδια ἀνόητα; Γιατὶ παρουσιάστηκαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς και οἱ ἄρχοντες συγκεντρώθηκαν ὅλοι μαζί;»²⁰. Και πραγματικὰ συγκεντρώθηκαν ἐναντίον τοῦ ἁγίου Παιδιοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ, ποῦ εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Ἡρώδης και ὁ Πόντιος Πιλάτος, μαζί μὲ ἔθνικοὺς και τὰ πλήθη τοῦ Ἰσραήλ. Και ὁ Δαβὶδ γι' αὐτὸ λέγει· «Ἄνοιξαν πληγές στὰ χέρια και στὰ πόδια μου, και μοίρασαν τὰ ροῦχὰ μου μεταξὺ τους, και γιὰ τὸν ἱματισμὸ μου ἔβαλαν κλῆρο. Μέτρησαν ὅλα τὰ κόκκαλά μου»²¹. Νὰ και ἡ σταύρωση και τὸ ὅτι τοῦ ἔδωσαν νὰ πιεῖ ξύδι μὲ χολή. Ὁ ἴδιος Δαβὶδ πάλι εἶπε· «Μοῦ ἔδωσαν νὰ φάω χολή, και ὅταν δίψασα μὲ πότισαν μὲ ξύδι»²². Μήπως εἶπαν ψέματα οἱ προφῆτες και οἱ εὐαγγελιστὲς οἱ δικοὶ μας τῶν Χριστιανῶν, ποῦ εἶπαν τὰ ἴδια μὲ αὐτὰ, ὅτι δηλαδὴ τὰ ἔπαθε ὁ Χριστός; Και ἐὰν οἱ εὐαγγελιστὲς μας εἶπαν ψέματα, τότε και οἱ προφῆτες εἶπαν ψέματα, λέγοντας τὰ ἴδια μὲ αὐτὰ. Θέλεις νὰ ἀκούσεις και γιὰ τὴν ταφή του; Ὁ προφήτης στὸ βιβλίο τῶν ψαλμῶν λέγει· «Μὲ ἔβαλαν σὲ λάκκο πολὺ βαθύ, μέσα στὸ σκοτᾶδι και τὴ σκιά τοῦ θανάτου, και ἔγινε σὰν ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ἀποκομμένος ἀπὸ κάθε ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ζωντανούς»²³, δηλαδὴ ἀναμάρτητος. Και στὸν Ἰώβ λέγει· «Ἄνοιγονται σὲ σένα ἀπὸ φόβο οἱ πύλες τοῦ θανάτου, και οἱ θυρωροὶ τοῦ ἄδη βλέποντάς σε τρόμαξαν»²⁴, δηλαδὴ οἱ δυνάμεις τῶν ἀντίθετων δαιμόνων τοῦ ἄδη. Ὅτι πάλι πολλὰ σώματα τῶν ἁγίων, ποῦ πέθαναν ἀπὸ αἰῶνες, ὁ Χριστός κρεμασμένος στὸν σταυρὸ τὰ ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, τὸ εἶπε ὁ Ψαλμωδός· «Αὐτὸς βγάζει τοὺς φυλακι-

21. Ψαλμ. 21, 17-19. 22. Ψαλμ. 68, 22. 23. Ψαλμ. 87, 5, 7. 24. Ἰώβ 38, 17.

νους ἐν ἀνδρείᾳ· ὁμοίως τοὺς παραπικραίνοντας τοὺς κατοικοῦν-
 τας ἐν τάφοις. Ἀλλά καὶ περὶ τῆς τριημέρου αὐτοῦ ταφῆς καὶ τῆς
 ἀναστάσεως ὁ προφήτης Ὡσηὲ λέγει οὕτως· «Ζητήσωμεν τὸν
 Κύριον, καὶ ἀγιάσει ἡμᾶς μετὰ ἡμέρας δύο, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
 5 ἀναστήσομαι». Ὅτι δὲ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν ἄδῃ οὐ καταλέλειπται,
 οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν, ὁ Δαβὶδ λέγει· «Οὐκ ἐγκατα-
 λείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν
 διαφθοράν». Μὴ νομίσης δὲ ὅτι περὶ ἑαυτοῦ εἶπεν ὁ Δαβὶδ, καὶ οὐ
 περὶ Χριστοῦ· ὁ δὲ Δαβὶδ μὲν τῇ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ
 10 Θεοῦ βουλῇ, ἐκοιμήθη καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ,
 καὶ οἶδε διαφθοράν· αὐτὸς γὰρ ὁ Θεὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἣν
 ἀνέλαβεν, ἀνέστησε. Καὶ ἀλλαχοῦ γέγραπται· «καὶ ἔσται ἡ ἀνά-
 παυσις αὐτοῦ τιμὴ»· τουτέστιν ἡ μὲν ἀνάπαυσις ταφῆς, ἡ δὲ τιμὴ
 ἀνάστασις.

15 Λοιπὸν τίς ταῦτα ἀκούων ἐκ τῶν προφητῶν περὶ τοῦ Χρι-
 στοῦ, οὐκ ὁμολογεῖ αὐτὸν Θεὸν ἀληθινὸν διὰ τὴν τοῦ κόσμου
 σωτηρίαν ἐνανθρωπήσαντα, εἰδωλά τε καταργήσαντα, θυσίας
 δαιμόνων καταστρέψαντα; Ποῦ εἰσιν αἱ θυσίαι Αἰγύπτου; ποῦ αἱ
 μανταῖαι Μέμφεως; ποῦ Σεβήνντος ἢ τὸν Σίμωνα σεβομένη; ποῦ
 20 Νούφισ ἢ τὸν οἶνον προσκυνούσα; ποῦ εἰσι σήμερον οἱ τὸν ἥλιον
 σεβόμενοι; ποῦ τῆς Ἀρτέμιδος ὁ ναός; ποῦ τοῦ ναοῦ Κυζίκου αἱ
 μαντεῖαι Ἀπόλλωνος καὶ πάντων τῶν δαιμόνων; Τοῦ γὰρ Χρι-
 στοῦ φανέντος καὶ σταυροῦ παγέντος, ὁ Θεὸς πανταχοῦ προ-
 σκυνεῖται καὶ δοξάζεται. Καὶ οὐκ αἰσχύνεσθε, Ἰουδαῖοι, εἰδωλο-
 25 θύτας ἡμᾶς καὶ εἰδωλολάτρας ὀνομάζοντες; Ὅμως οὐδὲν ξένον
 πᾶσα γὰρ πόρνη τῇ ἐλευέρα γυναικὶ τὸ ἴδιον ὄνομα περιτίθησι,
 κράζουσα αὐτῇ· Πεπορνευμένη. Καὶ γὰρ Ἡσαΐου καὶ Ἰερεμίου
 καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ,
 οὐκ ἐφείσασθε, καὶ πῶς ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς ἔχετε φείσασθαι;
 30 Ἀλλ' εἰ καὶ εἶχετε ὑμεῖς ἐξουσίαν, καὶ ἡμεῖς σήμερον ἔχομεν, οὐκ
 ἂν ἐάσατε ἓνα ἐξ ἡμῶν μέσον ὑμῶν ζῆσαι, καθάπερ καὶ ἡμεῖς
 ὑμᾶς ἀνεχόμεθα. Ἐπειδὴ δὲ εἶπατε· Διὰ τί οὐκ εἶπαν οἱ προφῆται

σμένους ἀνδρείους, ὅπως καὶ αὐτοὺς ποὺ τὸν παραπικραίνουν καὶ κατοικοῦν σὲ τάφους»²⁵. Ἐπιπλέον καὶ γιὰ τὴν τριήμερη ταφή καὶ ἀνάστασή του ὁ προφήτης Ὡση λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἄς ἀναζητήσουμε τὸν Κύριο καὶ μετὰ ἀπὸ δύο μέρες θὰ μᾶς ἀγιάσει καὶ τὴν τρίτη ἡμέρα θὰ ἀναστηθῶ»²⁶. Ὅτι πάλι ἡ ψυχὴ του δὲν ἐγκαταλείφθηκε στὸν ἄδη, οὔτε ἡ σὰρκα του διεφθάρη, τὸ λέγει ὁ Δαβίδ: «Δὲν θὰ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴ μου στὸν ἄδη, οὔτε θὰ ἐπιτρέψεις τὸν ὅσιό σου νὰ γνωρίσει διαφθορά»²⁷. Καὶ μὴ νομίσεις ὅτι ὁ Δαβίδ τὰ εἶπε γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ ὄχι γιὰ τὸν Χριστό. Γιατὶ ὁ Δαβίδ στὴ δική του γενεά, ἀφοῦ ὑπηρέτησε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, κοιμήθηκε καὶ προστέθηκε στοὺς πατέρες του, καὶ γνώρισε διαφθορά. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἀνάστησε τὴν ἀνθρώπινη σὰρκα ποὺ ἔλαβε. Καὶ ἄλλοῦ εἶναι γραμμένο: «Καὶ ἡ ἀνάπαυσή του θὰ εἶναι τιμὴ»²⁸. δηλαδή ἡ ἀνάπαυσή του εἶναι ἡ ταφή, καὶ ἡ τιμὴ του εἶναι ἡ ἀνάστασή του.

Λοιπὸν ποιὸς ἀκούοντάς τα αὐτὰ ἀπὸ τοὺς προφήτες γιὰ τὸν Χριστό, δὲν τὸν ὁμολογεῖ Θεὸν ἀληθινό, ὁ ὁποῖος ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, καὶ κατέργησε τὰ εἰδωλα καὶ κατ᾽στρεψε τὶς θυσίαι τῶν δαιμόνων; Ποῦ εἶναι οἱ θυσίαι τῆς Αἰγύπτου; Ποῦ εἶναι οἱ μαντεῖες τῆς Μέμφιδος; Ποῦ εἶναι ἡ Σεβήνυτος ποὺ πιστεύει στὸν Σίμωνα; Ποῦ εἶναι ἡ Νούφη ποὺ προσκυνᾷ τὸ κρασί; Ποῦ εἶναι σήμερα αὐτοὶ ποὺ λατρεύουν στὸν ἥλιο; Ποῦ εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος; Ποῦ εἶναι οἱ μαντεῖες τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ ὄλων τῶν δαιμόνων τοῦ ναοῦ τῆς Κυζίκου; Γιατὶ μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ σταύρωσή του, ὁ Θεὸς προσκυνεῖται καὶ δοξάζεται παντοῦ. Καὶ δὲν ντρέπεστε, Ἰουδαῖοι, νὰ μᾶς ἀποκαλεῖτε εἰδωλοθύτες καὶ εἰδωλολάτρες; Ὅμως καθόλου παραῤξενο. Γιατὶ κάθε πόρνη στὴν ἐλεύθερη γυναῖκα ἀποδίδει τὸ δικό της ὄνομα, ἀποκαλώντας τὴν παλιοπόρνη. Γιατὶ δὲν σεβαστήκατε οὔτε τὸν Ἡσαΐα καὶ τὸν Ἰερεμία καὶ τοὺς ἄλλους προφήτες, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ σεβαστεῖτε ἐμᾶς τοὺς Χριστιανούς; Ὅμως, ἂν εἶχατε καὶ σεῖς ἐξουσία, ὅπως ἔχουμε σήμερα ἐμεῖς, δὲν θὰ ἀφήνατε οὔτε ἓναν ἀπὸ μᾶς νὰ ζήσει ἀνάμεσά σας, ὅπως σᾶς ἀνεχόμεστε ἐμεῖς. Καὶ ἐπειδὴ εἶπατε, Γιατὶ οἱ προφῆτες δὲν μίλησαν φα-

27. Ψαλμ. 15, 10.

28. Ἦσ. 11, 10.

φανερῶς καὶ γυμνῶ τῷ πράγματι περὶ τοῦ Χριστοῦ; ἐρωτῶ καὶ γὰρ ὑμᾶς τοῦτό γε· Πῶς οὐκ εἶπον οἱ προφήται περὶ τοῦ Χριστοῦ ὑμῖν τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι Βλέπετε, ἔλθειν ἔχει ἄνθρωπος καλούμενος Ἰησοῦς, μὴ πιστεύσατε αὐτῷ ὅτι πλάνος ἐστίν; Ἄλλ' οὕτω τὸν 5 ἀληθινὸν Χριστὸν καὶ Θεόν, ὃν οἱ προφήται προεκήρυξαν, μὴ θελήσαντες πιστεῦσαι, πλάνον καὶ οὐ Χριστὸν ἐνδέχεσθε.

Εἰ δὲ εἶπη ὁ Ἰουδαῖος, ὅτι Πῶς τοῦ Θεοῦ παραγγείλαντος μὴ προσκυνεῖν ξύλα ἢ λίθον καὶ ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, πῶς ὑμεῖς οἱ Χριστιανοὶ αὐτὰ προσκυνεῖτε καὶ σέβεσθε, ποιοῦντες αὐτῶν σταυ- 10 ροὺς καὶ εἰκόνας; εἶπέ αὐτῷ· Λέγε μοι καὶ σύ, Ἰουδαῖε, διὰ τί καὶ σὺ προσκυνεῖς τὸ βιβλίον τοῦ νόμου, ἐπειδὴ ἐκ δερμάτων τυγχάνει καὶ ἐν ἀκαθαρσίᾳ θεβυρσευμένον; Διὰ τί δὲ καὶ ὁ Ἰακώβ ὁ πατριάρχης προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου τοῦ Ἰωσήφ; Καὶ εἰ μὲν ἔχει εἰπεῖν, ὅτι Κἂν προσκυνῶ τοῦ νόμου τὸ βιβλίον, οὐ τὴν 15 φύσιν τῶν δερμάτων προσκυνῶ, ἀλλὰ τὴν δύναμιν τῶν ρημάτων, καὶ ὁ Ἰακώβ προσκυνήσας τὴν ράβδον, οὐ τὸ ξύλον προσεκύνησεν, ἀλλὰ τὸν κρατοῦντα αὐτὴν Ἰωσήφ· εἶπέ αὐτῷ, ὅτι Οὕτω καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, προσκυνοῦντες τοῦ Χριστοῦ σταυρόν, οὐ τὴν φύσιν τοῦ ξύλου προσκυνοῦμεν, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ Χριστὸν τὸν 20 σταυρωθέντα ἐν αὐτῷ. Καὶ ὡσπερ ὑμεῖς ἐὰν ἠῦρατε ἄρτι τὰς δύο πλάκας καὶ τὰ δύο Χερουβίμ, τὰ χρυσᾶ, ἅπερ ἐποίησε Μωυσῆς, καὶ τὴν κιβωτόν, προσεκυνήσατε ἂν αὐτὰ τιμῶντες τὸν ἐπιτάξαντα ταῦτα, τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ ἡμεῖς, τὰς εἰκόνας προσκυνοῦντες, οὐ τὸ ξύλον προσκυνοῦμεν, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ Χριστὸν τιμῶντες 25 καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ· καὶ οὔτε τὸ ξύλον, οὔτε τὴν ζωγραφίαν προσκυνοῦμεν· ἐπεὶ πολλάκις τὰς εἰκόνας παλαιουμένας ἀπαλείφομεν καὶ ἀνακαινίζομεν, ἢ καὶ σαθρωθείσας καιόμεν, καὶ ἄλλας καινουργίας ποιοῦμεν, πρὸς ὑπόμνησιν ἀγαθὴν μόνον. Ὑμεῖς δὲ ἐκεῖνό μοι εἶπατε· διὰ τί τὴν εἰκόνα τὴν ἐν Βαβυλῶνι Ναβουχο- 30 δονόσορ προσεκυνήσατε, καίτοι γε ἔχοντες ἐκεῖ τὸν Δανιὴλ καὶ ἄλλους προφήτας διδάσκοντας ὑμᾶς; Καὶ γὰρ μὲν ὁ Χριστιανὸς προσκυνῶν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, λέγω· Δόξα ὁ Θεὸς τῶν ἁγίων, οὐ λέγω, Δόξα ξύλου ἢ ζωγραφίας. Σὺ δὲ προσκυνήσας τὴν εἰκόνα,

νερά και τὴν πραγματικὴ ἀλήθεια γιὰ τὸν Χριστό; Σᾶς ἐρωτῶ καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιο· Πῶς, δὲν μίλησαν οἱ προφῆτες γιὰ τὸν Χριστό σὲ σᾶς τοὺς Ἰουδαίους, λέγοντας, Προσέχετε, θὰ ἔρθει κάποιος ἄνθρωπος ποὺ ὀνομάζεται Ἰησοῦς· νὰ μὴ πιστέψετε σ' αὐτόν, γιατί εἶναι πλάνος; Ἔτσι τώρα τὸν ἀληθινὸ Χριστό καὶ Θεό, τὸν ὁποῖο προκήρυσαν οἱ προφῆτες, ἐπειδὴ δὲν θελήσατε νὰ τὸν πιστέψετε, τὸν θεωρεῖτε πλάνο καὶ ὄχι Χριστόν.

Καὶ ἐὰν ὁ Ἰουδαῖος πεῖ· Γιατί, ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἔδωσε ἐντολὴ νὰ μὴ προσκυνοῦμε ξύλα ἢ πέτρα καὶ ἔργα τῶν ἀνθρώπινων χεριῶν, σεῖς οἱ Χριστιανοὶ τὰ προσκυνεῖτε αὐτὰ καὶ τὰ σέβεστε, κάνοντας σταυροὺς καὶ εἰκόνες τους; Ἀπάντησέ του· Πές μου καὶ σύ, Ἰουδαῖε, γιατί καὶ σὺ προσκυνεῖς τὸ βιβλίον τοῦ νόμου, ποὺ ἔχει κατασκευαστεῖ ἀπὸ δέρματα; Καὶ γιατί ὁ πατριάρχης Ἰακώβ προσκύνῃσε τὴν ἄκρη τῆς ράβδου τοῦ Ἰωσήφ²⁹; Καὶ ἂν πεῖ, Προσκυνώντας τὸ βιβλίον τοῦ νόμου, δὲν προσκυνῶ τὴ φύση τῶν δερμάτων, ἀλλὰ τὴ δύναμη τῶν λόγων του, καὶ ὁ Ἰακώβ προσκυνώντας τὴ ράβδο, δὲν προσκύνῃσε τὸ ξύλο, ἀλλὰ τὸν Ἰωσήφ ποὺ τὴν κρατοῦσε, πές του· Ἔτσι καὶ ἐμεῖς οἱ Χριστιανοί, προσκυνώντας τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, δὲν προσκυνοῦμε τὴ φύση τοῦ ξύλου, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τὸν Χριστό ποὺ σταυρώθηκε πάνω σ' αὐτόν. Καὶ ὅπως σεῖς, ἂν ἔβρισκατε τώρα τίς δύο πλάκες καὶ τὰ δύο Χερουβίμ τὰ χρυσᾶ, τὰ ὁποῖα ἔκανε ὁ Μωυσῆς, καὶ τὴν κιβωτό, θὰ τὰ προσκυνοῦσατε, τιμώντας ἐκεῖνον ποὺ τὰ διέταξε, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἐμεῖς, προσκυνώντας τίς εἰκόνες, δὲν προσκυνοῦμε τὸ ξύλο, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τιμᾶμε τὸν Χριστό καὶ τοὺς ἁγίους του. Καὶ δὲν προσκυνοῦμε οὔτε τὸ ξύλο, οὔτε τὴν εἰκόνα, ἀφοῦ πολλὰς φορὰς τίς εἰκόνες, ὅταν παλιώνουν τίς ἐπαλείφουμε καὶ τίς ἀνακαινίζουμε, ἢ ὅταν σαπίσουν τίς καῖμε καὶ κάνουμε ἄλλες καινούργιες, γιὰ νὰ μᾶς φέρουν καλὰς ἀναμνήσεις μόνο. Σεῖς ὅμως πεῖτε μου τὸ ἕξῃς· Γιατί τὴν εἰκόνα τοῦ Ναβουχοδονόσορ στή Βαβυλώνα τὴν προσκυνήσατε³⁰, ἂν καὶ εἶχατε ἐκεῖ τὸν Δανιήλ καὶ ἄλλους προφῆτες ποὺ σᾶς δίδασκαν; Καὶ ἐγὼ ὁ Χριστιανὸς προσκυνώντας τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, λέγω· Δόξα στὸν Θεὸ τῶν ἁγίων, δὲν λέω δόξα στὸ ξύλο ἢ στὴν ζωγραφιά. Σὺ ὅμως προσκυνώντας τὴν εἰκό-

29. Ἐβρ. 11, 21.

30. Δαν. 3, 7.

εἶπας Δόξα Ναβουχοδονόσορ· ἐγὼ προσκυνῶ τὸν σταυρόν, οὐ λέγω, Δόξα ξύλου, μὴ γένοιτο! σὺ δὲ προσκυνῶν τὴν μόσχον, λέγεις «Οὗτοι οἱ θεοί σου, Ἰσραήλ, οἱ ἐξαγαγόντες σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου»· ἡμεῖς δὲ οἱ Χριστιανοὶ αἰχμαλωτιζόμενοι πολλὰ ἔτη καὶ
5 καταπονούμενοι, τὸν Θεὸν οὐκ ἀρονούμεθα.

Εἰ δὲ καὶ τινες Χριστιανοὶ ἠρνήσαντο, ἀλλ' οὐ τοσοῦτοι ὡς ἡμεῖς ἐν Βαβυλῶνι, μῆτε τυφθέντες, μῆτε δαρέντες, ἀλλ' ἀπὸ ψιλοῦ ρήματος πάντες ἠρνήσασθε, καὶ εἰκόνα προσεκυνήσατε ἀνθρώπου· καὶ εἰ μὴ οἱ τρεῖς παῖδες πιστὰ τῷ Θεῷ ἐφύλαξαν, ποῦ,
10 εἰπέ μοι, πιστὰ ἐφυλάξατε τῷ Θεῷ; καίτοι γε τοσαῦτα σημεῖα θεωρήσαντες ἐν παντὶ τόπῳ, ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ Μωυσέως, ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ, ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν στύλῳ πυρός, ἐν νεφέλῃ φωτός, ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ· πότε ὁ Θεὸς τοιαῦτα ἀγαθὰ τινι ἐποίησεν; πότε ὁ Θεὸς τινι ἐλάλησεν οὕτω διὰ νόμων καὶ σαλπίγγων ἀγγελικῶν,
15 καὶ σημείων τοιούτων νόμον δώσας ὑμῖν, μάννα βρέξας, προφήτας ἐν ὑμῖν ἀποστείλας, τὰ ἔθνη ὑποτάξας, ἀλλοφύλους ἐξολοθρεύσας, τὰς πλάκας ἐπιδώσας, τὴν σκηνὴν ὑμῶν αὐτὸς διατυπώσας, Μωυσέα δεύτερον θεὸν τυποποιοῦντα αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς καταστήσας; Ὡ τῆς πολλῆς ὑμῶν πωρώσεως! ὦ τῆς κακῆς γνώ-
20 μης! ὦ τῆς ἀχαρίστου ὑμῶν προαιρέσεως καὶ ἐθελουσίου τυφλώσεως! Ἄνω ἐν τῷ ὄρει Μωυσεῖ ὑπὲρ ὑμῶν ἠγωνίζετο, καὶ κάτω ἡμεῖς τὴν μόσχον ἐχωνεύετε· ἄνω ἐκεῖνος τὸν Θεὸν παρεκάλει, καὶ κάτω σὺ τὸν Θεὸν παρώργιζες, καὶ τὸν μόσχον προσεκύνεις· τὸ μάννα ἤσθιες, καὶ τὸν Θεὸν ὠνειδίζεις. Λέγει γὰρ ὁ Δαβίδ, ὅτι
25 «Ἐτι τῆς βρώσεως οὔσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ ὄργῃ τοῦ Θεοῦ ἀνέβη ἐπ' αὐτούς». Καὶ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς τί ἡμεῖς ἔχετε εἰπεῖν, ὅτι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ προσκυνοῦμεν; Ἄλλ' εἶπατε, διὰ τί ἡμεῖς τοὺς υἱοὺς ὑμῶν καὶ τὰς θυγατέρας, ὡς λέγει Δαβίδ, ἐθύσατε τοῖς δαμονίοις, τῷ Βεελφεγῶρ; Τί γάρ; ἡμεῖς ὅλως πίστιν ἔχετε;
30 μὴ γένοιτο! Ἄκουσον Μωυσέως λέγοντος πρὸς τὸν λαὸν (καίτοι γε τότε θεοσεβῆς ἦν ὁ λαὸς τῶν Ἑβραίων), ἀλλ' ἄκουσον τί λέγει Μωυσεῖς· «Ὅτι γενεὰ ἐξεστραμμένη εἰσίν, ἣ οὐκ ἔστι πίστις ἐν

να, εἶπες· Δόξα, Ναβουχοδονόσορ. Ἐγὼ προσκυνώντας τὸν σταυρό, δὲν λέγω δόξα στὸ ξύλο, μὴ γένοιτο! ἐνῶ σὺ προσκυνεῖς τὸ μοσχάρι, λέγοντας· «Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ, οἱ ὅποιοι σὲ ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»³¹. Ἐνῶ ἐμεῖς οἱ Χριστιανοί, ὅταν αἰχμαλωτιζόμεστε καὶ καταπονούμεστε ἐπὶ πολλὰ χρόνια, δὲν ἀρνούμαστε τὸν Χριστό.

Ἄν ὅμως μερικοὶ Χριστιανοὶ τὸν ἀρνήθηκαν, πάντως δὲν εἶναι τόσοι πολλοί, ὅπως ἐσεῖς στὴ Βαβυλώνα, ἂν καὶ οὔτε δαρθήκατε, οὔτε γδαρθήκατε, ἀλλὰ μόνο μὲ ἀπλὸ λόγο ἀρνηθήκατε ὅλοι καὶ προσκυνήσατε τὸ ἄγαλμα ἀνθρώπου. Καὶ ἂν δὲν φύλαγαν τὴν πίστη στὸν Θεὸ οἱ τρεῖς παῖδες, πές μου, ποῦ φυλάξατε τὴν πίστη σας στὸν Θεό, ἂν καὶ εἶχατε δεῖ τόσο πολλὰ θαύματα σὲ κάθε τόπο, στὴν Αἴγυπτο ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, στὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, στὴν ἔρημο, τὴν στήλη τῆς φωτιᾶς, τὴ φωτεινὴ νεφέλη, στὸ ὄρος Σινᾶ. Πότε ὁ Θεὸς ἔκανε σὲ κάποιον τέτοια καλά; Πότε μίλησε σὲ κάποιον ἔτσι ὁ Θεὸς μὲ νόμους καὶ ἀγγελικὲς σάλπιγγες, καὶ σᾶς ἔδωσε νόμο μὲ τέτοια θαύματα, βρέχοντας μάννα, στέλνοντάς σας προφήτες, ὑποτάσσοντας ἔθνη, ἐξολοθρεύοντας ἀλλόφυλους, δίνοντάς σας τὶς πλάκες, σχεδιάζοντας ὁ ἴδιος τὸ σχῆμα τῆς σκηνῆς, κάνοντας τὸν Μωυσῆ δεύτερο Θεὸ καὶ καθιστώντας τον σὲ σᾶς; Πόσο μεγάλη ἀλήθεια εἶναι ἡ πώρωσή σας! Πόσο κακὴ ἡ γνώμη σας! Πόσο ἀχάριστη εἶναι ἡ προτίμηση καὶ ἡ θεληματικὴ τύφλωσή σας! Πάνω στὸ ὄρος ὁ Μωυσῆς ἀγωνιζόταν γιὰ σᾶς, καὶ σεῖς κάτω κατασκευάζατε ἄγαλμα μοσχαριοῦ. Ἐπάνω ἐκεῖνος παρακαλοῦσε τὸν Θεό, καὶ σὺ κάτω ἐξόργιζες τὸν Θεὸ καὶ προσκυνοῦσες τὸ μοσχάρι. Ἐτρωγες τὸ μάννα, καὶ κατηγοροῦσες τὸν Θεό. Γιατὶ λέγει ὁ Δαβίδ· «Ἐνῶ ἀκόμα ἡ τροφὴ βρισκόταν στὸ στόμα τους, καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἔπεσε ἐπάνω τους»³². Καὶ ἐμᾶς τοὺς Χριστιανούς γιατί μᾶς κατηγορεῖτε πὺ προσκυνοῦμε τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ; Ἀλλὰ πεῖτε μας· Γιατὶ σεῖς θυσιάσατε τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες σας στὰ δαιμόνια πρὸς τιμὴν τοῦ Βεελφεγῶρ, ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ; Τί δηλαδή; Ἐχετε σεῖς γενικὰ πίστη; Μὴ γένοιτο! Ἄκουσε τὸν Μωυσῆ πὺ λέγει στὸν λαὸ (ἂν καὶ τότε ὁ ἔβραϊκὸς λαὸς ἦταν πιστός), ὡστόσο ἄκουσε τί λέγει ὁ Μωυσῆς· «Ὅτι εἶναι γενεὰ διεστραμμένη, στὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει πί-

αὐτῇ». Καὶ πάλιν· «Γενεὰ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη, ταῦτα Κυρίῳ ἀνταποδίδοτε;». Καὶ ἄλλαι μυρία μαρτυρίαι περὶ ὑμῶν πονηραὶ εἰσιν ἐν ταῖς προφητείαις ὑμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰρημένα. «Υἱοὺς», γάρ, φησὶν, «ἐγέννησα καὶ ὑψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν· ἔγνω
5 θοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός μου οὐ συνῆκεν. Οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν, λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης Ἰσαΐας πρὸς ὑμᾶς· «Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, οἶκος Σοδόμων προσέχετε νόμον Θεοῦ, λαὸς Γομόρρας». Ὁρατε, ὅτι καὶ Σοδο-
10 μίτας καὶ ἀπίστους καὶ λαὸν μωρὸν τοὺς Ἰουδαίους λέγει ὁ Θεός, καὶ εἰδωλοθύτας καὶ ἀχαρίστους, καὶ γενεὰν πονηρὰν καὶ διεστραμμένην, καὶ τέκνα μωμητὰ· «Καὶ ἔθυσαν δαιμονίοις, καὶ οὐ Θεῷ, καὶ ἐγκατέλιπον Θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτούς, καὶ ἀπέστησαν ἀπὸ Θεοῦ Σωτῆρος αὐτῶν».

15 Ἐρευνήσωμεν οὖν τὰς Γραφὰς λοιπόν, εἰς περὶ ἄλλου οἴου δήποτε ἔθνος τοσαῦτα ὁ Θεὸς κατήγγειλεν. Καὶ γάρ ἐν Ἱεροσολύμοις πενήτηντα δύο ἔτη ἐποιήσατε θύοντες ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ τοῖς εἰδώλοις ἐπὶ Μανασσῆ τοῦ βασιλέως ὑμῶν, βεβηλώσαντες τὸν ναὸν καὶ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο ἐν Βαβυλῶνι
20 καὶ ἅπαξ καὶ δὶς παρέδωκεν ὑμᾶς ὁ Θεὸς τοῖς Χαλδαίοις εἰς αἰχμαλωσίαν· εἶτα πάλιν ὑμᾶς μεθ' ἑβδομήκοντα ἔτη ἀνεκαλέσατο. Ἄρτι οὖν τοῦτο θέλω μαθεῖν ἐξ ὑμῶν μετὰ τὸ ἀνελθεῖν ὑμᾶς ἐκ τῆς Βαβυλῶνος, καὶ κτισθῆναι ἐκ δευτέρου τὸν ναὸν ὑμῶν ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ ὑμᾶς ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ προσκυνοῦντας οὐκέτι
25 τοῖς εἰδώλοις ἐθύσατε· ποίαν ἁμαρτίαν ἐποιήσατε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; ὅτι ἰδοὺ ὀκτακόσια καὶ πλείονα ἔτη ἐν πάσῃ τῇ γῆ διεσκόρπισεν ὑμᾶς ὁ Θεός, καὶ ἤγαγε Τίτον καὶ Οὐεσπασιανὸν ἀπὸ Ρώμης, καὶ ἔσφαξαν ἐξ ὑμῶν κἂν ἑκατὸν μυριάδας ἐν Ἱεροσολύμοις, ὡς λέγει ὁ Ἰώσηπος ὁ ὑμῶν συγγραφεὺς μόνος ταῦτα ἐκθέ-
30 μενος· καὶ ἐνεπύρισαν τὸν ναὸν ὑμῶν, καὶ ἠρήμωσαν τὸ θυσιαστήριον καὶ τὰ ἅγια, καὶ τὴν πόλιν πᾶσαν καὶ τὴν Σιών, καὶ ἠχμαλώτευσαν ὑμᾶς· καὶ ἐστὲ ἐν πάσῃ τῇ γῆ διεσπαρμένοι καὶ παρανο-

στη»³⁵. Καὶ πιὸ πάνω· «Γενεὰ ἄδικη καὶ διεστραμμένη, αὐτὰ ἀνταποδίδετε στὸν Κύριο»³⁴. Ὑπάρχουν καὶ μύριες ἄλλες μαρτυρίες γιὰ σᾶς κακὲς στὶς προφητεῖες σας ποὺ ἔχουν λεχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ λέγει· «Γέννησα υἱοὺς καὶ τοὺς δόξασα, καὶ αὐτοὶ μὲ ἀρνήθηκαν. Τὸ βόδι γνωρίζει τὸν ἰδιοκτήτη του καὶ ὁ ὄνος τὴ φάτνη τοῦ κυρίου του, ἐνῶ ὁ ἰσραηλιτικὸς λαὸς δὲν μὲ γνωρίζει, καὶ ὁ λαὸς μου δὲν μὲ καταλαβαίνει. Ἄλλοίμονό σου, ἔθνος ἀμαρτωλό, λαὸ γεμάτε ἀμαρτίες»³⁵. Καὶ πάλι ὁ ἴδιος προφήτης λέγει σὲ σᾶς· «Ἀκοῦστε τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, κάτοικοι τῶν Σοδόμων, δῶσε προσοχὴ στὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, λαὸ τῆς Γομόρρας»³⁶. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὀνομάζει καὶ ἀπιστους καὶ λαὸ μωρὸν καὶ εἰδωλολάτρες καὶ ἀχάριστους καὶ γενεὰ πονηρὴ καὶ διεστραμμένη, καὶ παιδιὰ ἀξιοκατάκριτα; «Καὶ θυσίασαν στὰ δαιμόνια καὶ ὄχι στὸν Θεό, καὶ ἐγκατέλειψαν τὸν Θεὸ ποὺ τοὺς δημιούργησε, καὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸν Σωτήρα τους»³⁷.

Ἄς ἐρευνήσουμε λοιπὸν τὶς Γραφές, γιὰ νὰ δοῦμε ἂν γιὰ ἄλλο ὁποιοδήποτε ἔθνος ἐξετόξευσε τόσο πολλὲς κατηγορίες. Γιατὶ στὰ Ἱεροσόλυμα ἐπὶ πενήντα δύο χρόνια θυσιάζατε μέσα στὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ στὰ εἰδωλα, ὅταν βασιλιάς σας ἦταν ὁ Μανασσῆς, βεβηλώνοντας τὸν ναὸ καὶ τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ στὴ Βαβυλώνα ὁ Θεὸς σᾶς παρέδωσε καὶ μιὰ καὶ δυὸ φορὲς αἰχμαλώτους στοὺς Χαλδαίους, καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἑβδομήντα χρόνια σᾶς ἐπανέφερε πάλι. Τώρα λοιπὸν θέλω νὰ μάθω ἀπὸ σᾶς τοῦτο· Μετὰ τὴν ἐπιστροφή σας ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα καὶ τὴν ἀνοικοδόμησι γιὰ δευτέρη φορὰ τοῦ ναοῦ σας στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐνῶ μέσα σ' αὐτὸν προσκυνούσατε τὸν Θεὸ καὶ δὲν θυσιάζατε πιά στὰ εἰδωλα, ποιά ἀμαρτία κάνατε στὸν Θεό, ὥστε μετὰ ὀκτακόσια καὶ πλέον χρόνια νὰ σᾶς διασκορπίσει ὁ Θεὸς σὲ ὅλη τὴ γῆ, καὶ νὰ στείλει τὸν Τίτο καὶ τὸν Βεσπασιανὸ ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ νὰ σφάξουν ἑκατὸ περίπου μυριάδες στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπως λέγει ὁ δικὸς σας συγγραφέας Ἰώσηπος, ὁ μόνος ποὺ τὰ περιγράφει αὐτὰ; Καὶ ἔκαψαν τὸν ναὸ σας καὶ ἐρήμωσαν τὸ θυσιαστήριο καὶ τὰ ἅγια, καὶ ὀλόκληρη τὴν πόλη καὶ τὴ Σιών καὶ σᾶς αἰχμαλώτισαν, καὶ εἴσαστε διασκορπισμένοι σὲ ὅλη τὴ γῆ καὶ παρανο-

35. Ἦσ. 1, 2-4.

36. Ὅπ. π. 10.

37. Βαροῦχ 4, 7.

μούντες ἕως τῆς σήμερον. Καὶ ἰδοὺ ὀκτακόσια καὶ πλείονα ἔτη,
 ὡς εἶπομεν, οὐ θυσιαστήριον, οὐ κιβωτόν, οὐ τόπον τοῦ Πάσχα
 φυλάττοντες. Εἶπε γὰρ ὁ Θεὸς ὑμῖν· Μηδαμοῦ ποιήσετε τὸ
 Πάσχα, εἰ μὴ ἐν Ἱερουσαλήμ, μηδὲ εἰς Αἴγυπτον εἰσελθεῖν· ἰδοὺ οἱ
 5 πατέρες ὑμῶν ἁμαρτήσαντες ἀπέλαβον δεύτερον ἐν Βαβυλῶνι
 αἰχμαλωτευθέντες ἐκ δευτέρου, καὶ δευτέρου τοῦ ναοῦ ἐρημωθέν-
 τος, καὶ διαλλαγῆναι αὐτοὺς τὸν Θεὸν καὶ οἰκοδομηθῆναι τὸν
 ναόν· ὑμεῖς δὲ ποίαν ἁμαρτίαν ἐποιήσατε, καὶ τοιαύτην μεγάλην,
 ὅτι οὐκέτι ἤγειρεν ὑμῖν τὸν ναὸν ὁ Θεός, οὐκέτι ἀνήγαγεν ὑμᾶς ἐκ
 10 τῶν ἐχθρῶν; ἄρα εἰδώλοις ἐθύσατε ὑμεῖς, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν,
 τοὺς υἱοὺς ὑμῶν καὶ τὰς θυγατέρας; ἄρα εἰκόνι προσεκυνήσατε
 ὡς ἐκεῖνοι; Οὐδαμῶς Ἐρα εἰς τὸν ναὸν εἶδωλον ἐστήσατε, ὡς ὁ
 Μανασσῆς; ἄρα προφήτας ἀποκτείνετε; Οὐδαμῶς. Τίνος ἕνεκεν
 ὑπὸ Θεοῦ οὕτως ἐγκατελείφθητε; Ἀληθῶς, κὰν ὑμεῖς μὴ εἴπητε,
 15 οἱ λίθοι κεκράξονται· ὅτι ἀφ' οὗπερ τὸν Χριστὸν ἐσταυρώσατε,
 ἐγκατελείφθητε· διὰ τοῦτο μέχρι καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα ἐγκα-
 ταλείφθητε, διεσκορπίσθητε, ἐγυμνώθητε; ἀπερρίφητε τοῦ ναοῦ
 καὶ τῆς Σιών. Οἱ γὰρ πατέρες ὑμῶν οἱ μοσχοποιήσαντες, οἱ πολλὰ
 παρανομήσαντες, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ προσκυνήσαντες, καὶ
 20 τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας τῶ διαβόλῳ θύσαντες, ἐβδο-
 μήκοντα ἔτη καὶ ἑκατὸν ἐν Βαβυλῶνι Περσίδος παιδευθέντες,
 ἀνεκλήθησαν. Ὑμεῖς δὲ οἱ ἐν Χριστῶ ἁμαρτήσαντες, οὐχ ἐβδομή-
 κοντα οὐδὲ ἑκατὸν ἔτη μόνα, ἀλλ' ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος
 ἐξεβλήθητε. Ἡμεῖς δὲ τὰ ἔθνη, υἱοὶ Χριστοῦ ἐκλήθημεν, καὶ αὐτῶ
 25 δουλεύομεν, καὶ αὐτῶ δοξάζομεν, ἅμα τῶ Πατρὶ σὺν τῶ ἁγίῳ
 αὐτοῦ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

μεῖτε μέχρι σήμερα; Καὶ νά, ὀκτακόσια καὶ περισσότερα χρόνια, ὅπως εἶπαμε, δὲν διατηρεῖτε οὔτε τὸ θυσιαστήριον, οὔτε τὴν κιβωτόν, οὔτε τὸν τόπον τοῦ Πάσχα. Καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς σᾶς εἶπε· Νὰ μὴ γιορτάσετε πούθεν τὸ Πάσχα, παρὰ μόνο στὴν Ἱερουσαλήμ, οὔτε στὴν Αἴγυπτον νὰ πᾶτε. Νά, οἱ πατέρες σας ὅταν ἀμάρτησαν τιμωρήθηκαν δεύτερη φορά ὀδηγηθέντες αἰχμάλωτοι στὴ Βαβυλώνα γιὰ δεύτερη φορά, καὶ ὅταν ὁ δεύτερος ναὸς ἐρημώθηκε, ὅταν συμφιλιώθηκαν μὲ τὸν Θεόν, ξαναχτίστηκε ὁ ναός. Σεῖς λοιπὸν ποιά ἁμαρτία κάνατε, καὶ μάλιστα τόσο πολὺ μεγάλη, ὥστε νὰ μὴ σᾶς ἐπιτρέψει ὁ Θεὸς νὰ ξαναχτίσετε τὸν ναὸν σας, καὶ νὰ σᾶς ἐλευθερώσει ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς; Μήπως ἄραγε θυσιάσατε στὰ εἰδωλά, ὅπως καὶ οἱ πατέρες σας, τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες σας; Μήπως ἄραγε προσκυνήσατε τὸ ἄγαλμα, ὅπως ἐκεῖνοι; Καθόλου. Μήπως ἄραγε στήσατε εἶδωλον μέσα στὸν ναόν, ὅπως ὁ Μανασσῆς; Μήπως σκοτώσατε προφῆτες; Καθόλου. Τότε γιὰ ποιὸν λόγον ἐγκαταλειφθήκατε ἔτσι ἀπὸ τὸν Θεόν; Πραγματικά, ἂν σεῖς δὲν τὸν πεῖτε, θὰ τὸ φωνᾶξουν οἱ πέτρες, ὅτι δηλαδὴ ἐγκαταλειφθήκατε ἀπὸ τότε πού σταυρώσατε τὸν Χριστόν. Γι' αὐτὸ μέχρι τώρα καὶ στοὺς αἰῶνες ἐγκαταλειφθήκατε, διασκορπισθήκατε, ἀπογυμνωθήκατε, ἀπορριφθήκατε ἀπὸ τὸν ναόν καὶ τὴ Σιών. Γιατὶ οἱ πατέρες σας, πού κατασκεύασαν τὸ μοσχάρι καὶ ἔκαναν μεγάλες παρανομίες καὶ προσκύνησαν τὸ ἄγαλμα τὸ χρυσόν καὶ θυσίασαν στὸν διάβολον τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες τους, ἀφοῦ δοκιμάστηκαν γιὰ ἑβδομήντα χρόνια στὴ Βαβυλώνα τῆς Περσίας, ἐπέστρεψαν, ἐνῶ σεῖς πού ἀμαρτήσατε στὸν Χριστόν, ὄχι μόνο ἑβδομήντα ἢ ἑκατό, ἀλλὰ ἐκδιωχθήκατε μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. Ἀντίθετα ἐμεῖς οἱ ἐθνικοὶ ὀνομαστήκαμε υἱοὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸν ὑπηρετοῦμε καὶ αὐτὸν δοξάζουμε μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τοῦ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΡΙΤΗ ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

Εἶπατέ μοι τὸν εἰλημμένον ὃν ἐκδέχεσθε ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι τί μέλλει εἶναι; Ἰουδαῖος ἄρα ἐξακολουθῶν τὸν νόμον Μωυσέως, ἢ Χριστιανὸς καταφρονῶν καὶ παραβαίνων τὸν νόμον καὶ τὰς θυσίας καταλύων; Οἶδα γάρ, εἰπεῖν ἔχετε, ὅτι Ἰουδαῖός ἐστιν ἐξ 5 Ἰουδαίων ὁ υἱὸς Δαβὶδ τοῦ πατρὸς ὑμῶν, φυλάττων τὸν νόμον, ἀνακαινίζων τὰς θυσίας καὶ τὸ γένος ὑμῶν. Καὶ εἰπέ μοι, πόσοι χρόνοι εἰσὶν ἀπὸ τῆς πρώτης αἰχμαλωσίας τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ Ναβουχοδονόσορ τοῦ Πέρσου; ἔχουσιν εἰπεῖν ὅτι χίλια ἔτη καὶ πλεῖον καὶ οὕτως ἔχει καὶ εἰπέ αὐτοῖς· Βλέπετε τί εἶπατε, ὅτι ὁ 10 ἐρχόμενος Χριστὸς ὑμῶν Ἰουδαῖός ἐστι, καὶ ὅτι τὰς θυσίας τὰς Μωσαικὰς ἀνακαινίζει καὶ θύει, καὶ ὅτι ἀκμὴν οὐκ ἤλθε, καὶ ὅτι Ναβουχοδονόσορ ὅτε ἦν Δανιὴλ ἐν Βαβυλῶνι, χίλια ἔτη εἰσὶ ἢ πλεῖον καὶ ἀλήθειαν εἶπατε. Ἄκουσον οὖν ἄρτι νουνεχῶς· καὶ εἰάν, ὡς λέγεις, Ἰουδαῖός ἐστιν ὁ ἐρχόμενος Χριστός, καὶ θυσίας 15 μέλλει νομικὰς ποιῆσαι, καὶ ὅτι ἀκμὴν οὐκ ἤλθε, πῶς Δανιὴλ ὁ προφήτης λέγει ἐν ταῖς αὐτοῦ ὁράσεσιν, ὡς ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ συντείζων οὕτως «Ἔως Χριστοῦ ἡγεμόνος ἑβδομάδες ἐτῶν ἑβδομήκοντα συντεμήθη ἐπὶ τοῦ λαοῦ σου καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν». Καὶ μετ' ὀλίγα· «Καὶ τοῦ 20 σφραγίσαι ὄρασιν καὶ προφήτας, καὶ τοῦ χρίσαι ἅγια ἁγίων, τοῦ καταργῆσαι τὴν θυσίαν καὶ τὴν σπουδὴν τὴν νομικὴν». Δείξατε οὖν ἡμῖν ἄρτι, ποῖος Χριστὸς ἤλθε χρισθεὶς ἅγιος ἁγίων μετὰ τὰς ἑβδομήκοντα ἑβδομάδας, τουτέστι μετὰ τετρακόσια ἐνενηήκοντα ἔτη ἀπὸ Δανιὴλ, καταργήσας τὴν θυσίαν καὶ τὴν νομικὴν, καὶ πό- 25 τε ἤρθη ἡ σπουδὴ καὶ ἡ θυσία τοῦ νόμου; Εἰ οὖν οὐ ψεύδεσθε λέ-

1. Δαν. 9, 24.

2. Ὁπ. π.

ΤΡΙΤΗ ΔΙΑΛΕΞΗ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

Πέστε μου· ὁ Χριστὸς τὸν ὁποῖο περιμένετε ἔσεῖς οἱ Ἰουδαῖοι τί θὰ εἶναι; Μήπως θὰ εἶναι Ἰουδαῖος πὺ θὰ ἀκολουθεῖ τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ, ἢ Χριστιανός, πὺ θὰ καταφρονεῖ καὶ θὰ παραβαίνει τὸν νόμο καὶ θὰ καταργεῖ τὶς θυσίες; Γιατὶ γνωρίζω, ὅτι εἶστε ἔτοιμοι νὰ πεῖτε ὅτι θὰ εἶναι Ἰουδαῖος ἀπὸ Ἰουδαίους γονεῖς, ὁ ἀπόγονος τοῦ πατέρα μας Δαβίδ, πὺ θὰ τηρεῖ τὸν νόμο καὶ θὰ ἀνακαινίσει τὶς θυσίες καὶ τὸ γένος σας. Πῆς μου ἐπίσης, πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν πρώτη αἰχμαλωσία τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πέρσου Ναβουχοδονόσορ; Θὰ ποῦν χίλια καὶ περισσότερα χρόνια, καὶ ἔτσι εἶναι. Τότε πῆς τους· Βλέπετε τί εἶπατε; Ὅτι ὁ Χριστὸς σας πὺ ἔρχεται εἶναι Ἰουδαῖος, καὶ ὅτι θὰ ἀνακαινίσει τὶς θυσίες τοῦ Μωυσῆ καὶ θὰ θυσιάζει, καὶ ὅτι ἀκόμα δὲν ἦρθε, καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ναβουχοδονόσορ, τότε πὺ ὁ Δανιὴλ ἦταν στὴ Βαβυλώνα, ἔχουν περάσει χίλια καὶ περισσότερα χρόνια. Καὶ εἶπατε τὴν ἀλήθεια. Ἄκουσε λοιπὸν τώρα μὲ προσοχὴ· Ἐάν, ὅπως λές, ὁ Χριστὸς πὺ θὰ ἔρθει θὰ εἶναι Ἰουδαῖος καὶ πρόκειται νὰ τελέσει θυσίες τοῦ νόμου, καὶ ὅτι ἀκόμα δὲν ἦρθε, γιατί ὁ προφῆτης Δανιὴλ λέγει στὰ ὄραματά του, ὅτι ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ εἶπε τὰ ἑξῆς· «Μέχρι νὰ ἔρθει ἡγεμόνας ὁ Χριστὸς, οἱ συμφορὲς τοῦ λαοῦ σου καὶ τῆς ἀγίας πόλης περιορίστηκαν σὲ ἑβδομήντα ἑπτάδες ἐτῶν, γιὰ νὰ τεθεῖ τέλος σὲς ἁμαρτίες σας»¹. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγο· «Καὶ γιὰ νὰ τεθεῖ τέλος σὲ κάθε προφητικὴ ὄραση, καὶ νὰ χρίσει τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, νὰ καταργήσει τὴ θυσία καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου»². Ἀποδείξτε μας λοιπὸν τώρα· Ποιὸς Χριστὸς ἦρθε χρισμένος ἅγιος τῶν ἁγίων μετὰ τὶς ἑβδομήντα ἑπτάδες ἐτῶν, δηλαδή μετὰ ἀπὸ τετρακοῖσια ἐνενήντα χρόνια ἀπὸ τὸν Δανιὴλ, ὁ ὁποῖος κατάργησε τὴ θυσία καὶ τὸν νόμο; Καὶ πότε καταργήθηκε ἡ τήρηση καὶ ἡ θυσία τοῦ νόμου; Ἐάν λοιπὸν

γοντες, ὅτι οὐπω ἦλθεν ὁ Χριστός, ἀλλὰ μέλλει, δείξατε ἡμῖν ποῖος Χριστός ἦλθε μετὰ τετρακόσια ἐνεννήκοντα ἔτη τοῦ Δαυὶδ ἁγίου ἀγίων; Ἀλλ' οὐκ ἔχεις ἄλλον τινὰ δεῖξαι τοῦτο ποιήσαντα, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν, εἰ ἀληθεύοντες
 5 λέγετε, ὅτι θυσίας μέλλει ποιεῖν νομικὰς ὁ ἐρχόμενος Χριστός ὁ Θεὸς ἡμῶν, λοιπὸν Δαυὶδ ψεύδεται λέγων, ὅτι «Χριστοῦ ἐρχομένου ἀρθήσεται θυσία καὶ σπουδή». Καὶ εἰ ἄρα ἡμεῖς παρανομοῦμεν τὴν νέαν διαθήκην τοῦ Χριστοῦ κατέχοντες, καὶ ὁ ἐρχόμενος Χριστός ὑμῶν τὴν παλαιὰν καὶ τὸν νόμον Μωυσέως ἀνακαινίζει,
 10 ὡς λέγετε, ποῦ λοιπὸν ζητοῦμεν τὴν διαθήκην ἐκείνην τὴν περὶ ἧς εἶπεν ὁ Θεὸς δι' Ἰερεμίου τοῦ προφήτου «Ἴδου ἡμέραι ἐρχονται, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἠνίκα ἐξήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου»; Μετὰ γὰρ τὸ δοθῆναι αὐτοῖς τὸν νόμον,
 15 εἶπεν ὁ Θεὸς διὰ Ἡσαΐου καὶ Μιχαίου τῶν προφητῶν, ὅτι «Ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ». ὥστε τοῦ Χριστοῦ ἐλθόντος, αὐτὸς τὸν νέον νόμον ἤγαγε καὶ τὸν παλαιὸν ἐπλήρωσεν.

Ὁ Ἰουδαῖος· Εἰς ἄνθρωπον πεφουρκισμένον καὶ κατάδικον
 20 ἐλπίζετε οἱ Χριστιανοί. – Ὁ Χριστιανός· Τί ἐστὶ τιμιώτερον παρὰ τῷ Θεῷ, ἄνθρωπος ἢ ὄφις χαλκοῦς ὃν ὑμεῖς προσκυνεῖτε κρεμάμενον; Πλὴν ἄκουσον μετὰ συνέσεως ἀλλ' ὅμως εἶπατέ μοι· Ἐσταύρωσαν οἱ πατέρες ὑμῶν τινα λεγόμενον Ἰησοῦν Χριστόν; ναὶ ἢ οὐ; καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἐσταυρώσατε αὐτόν; Διότι παράνομος ἦν,
 25 καὶ κατέλυε τὸν νόμον καὶ τὸ Σάββατον. Καὶ διὰ ποῖον ἐκήρυξαν οἱ προφῆται ἐλθεῖν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, τοῦ πραθῆναι, καὶ τὸ πόσου ἔχει πραθῆναι, καὶ ὅτι ἔχει ἀχθῆναι εἰς θάνατον, καὶ τῷ ξύλῳ ἦλοις χειρᾶς καὶ πόδας προσηλωθήσεται, καὶ ὄξους καὶ χολῆς γεύσεται, καὶ ὅτι λόγχῃ κεντηθήσεται, καὶ ὁ οὐρανὸς σκοτι-
 30 σθήσεται; Καὶ ἀδύνατον ἦν μὴ πληρωθῆναι τοὺς λόγους τῶν προφητῶν τί λέγει ταῦτα πάντα; Εἰς τὸν Χριστὸν ἡμῶν ἐγένοντο,

δὲν ψεύδεστε ὅταν λέτε, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἦρθε ἀκόμα, ἀλλὰ πρόκει-
ται νὰ ἔρθῃ, δείξτε μας ποῖος Χριστὸς ἦρθε τετρακόσια χρῶνια μετὰ
τὸν Δανιήλ ἀγιώτερος ὄλων τῶν ἀγίων; Δὲν θὰ μπορέσεις νὰ μᾶς
δείξεις κάποιον ἄλλο πού νὰ τὸ ἔκανε αὐτό, παρὰ μόνο τὸν Ἰησοῦ
Χριστό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης, ἂν εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού λέτε,
ὅτι ὁ Χριστὸς ὁ Θεὸς μας πού θὰ ἔρθῃ θὰ κάνει θυσίες πού προβλέ-
πει ὁ νόμος, τότε ψεύδεται ὁ Δανιήλ, λέγοντας: «Ὅταν ἔρθῃ ὁ Χρι-
στὸς θὰ καταργηθεῖ ἡ θυσία καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου»^{2α}. Καὶ ἂν
ἔμεῖς παρανομοῦμε κατέχοντας τὴ νέα Διαθήκη τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ
Χριστὸς σας πού θὰ ἔρθῃ θὰ ἀνακαινίσει τὴν παλαιὰ Διαθήκη καὶ
τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ, ὅπως λέτε, τότε πού ἀναζητοῦμε τὴν Διαθήκη
ἐκείνην γιὰ τὴν ὁποία εἶπε ὁ Θεὸς μὲ τὸν προφήτη Ἰερεμία, «Νά,
ἔρχονται μέρες, κατὰ τις ὁποῖες θὰ δώσω καινούργια διαθήκη στὸν
ἰσραηλιτικὸ λαό, ὅχι σὰν ἐκείνην πού ἔδωσα στοὺς πατέρες τους,
ὅταν τοὺς ἔβγαζα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»³; Γιατὶ μετὰ ἀπὸ τὸν νόμο πού
τοὺς ἔδωσε ὁ Θεὸς εἶπε μέσω τῶν προφητῶν Ἡσαΐα καὶ Μιχαΐα:
«Ἀπὸ τὴ Σιών θὰ βγεῖ νόμος, καὶ λόγος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν Ἰε-
ρουσαλήμ»⁴. Ὡστε λοιπόν, ἐρχόμενος ὁ Χριστὸς, αὐτὸς ἔφερε νέον
νόμο καὶ συμπλήρωσε τὸν παλιό.

Ὁ Ἰουδαῖος· Σεῖς οἱ Χριστιανοὶ πιστεύετε σὲ ἄνθρωπο σταυρω-
μένον.

Ὁ Χριστιανός· Τί εἶναι προτιμότερο στὸν Θεό· ἄνθρωπος ἢ χάλ-
κινο φίδι, τὸ ὁποῖο προσκυνᾶτε σεῖς κρεμασμένο; Ὡστόσο ἄκουσε
μὲ προσοχή· Πέστε μου· οἱ πατέρες σας σταύρωσαν κάποιον πού
λεγοῦταν Ἰησοῦς Χριστός, ναὶ ἢ ὄχι; καὶ γιὰ ποιά αἰτία τὸν σταυρώ-
σατε; Ἐπειδὴ ἦταν παράνομος καὶ καταργοῦσε τὸν νόμο καὶ τὴν
ἀργία τοῦ Σαββάτου. Καὶ γιὰ ποιὸν κήρυξαν οἱ προφῆτες, ὅτι θὰ
ἔρθῃ κατὰ τις τελευταῖες ἡμέρες γιὰ νὰ πωληθεῖ καὶ γιὰ τί ποσὸ θὰ
πωληθεῖ, καὶ ὅτι θὰ ὀδηγηθεῖ σὲ θάνατο, καὶ θὰ καρφωθεῖ πάνω σὲ
ξύλο στὰ χέρια καὶ τὰ πόδια, καὶ θὰ τοῦ δώσουν νὰ πιεῖ ξύδι καὶ
χολή, καὶ ὅτι θὰ τρουπηθεῖ μὲ λόγχη καὶ θὰ σκοτισθεῖ ὁ οὐρανός; Καὶ
φυσικὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴ ἐκπληρωθοῦν τὰ λόγια τῶν προφητῶν.
Τί λένε ὅλα αὐτά; Ἐγιναν στὸν Χριστό μας, ἢ πρόκειται νὰ γίνουν

4. Μιχ. 4, 2. Ἡσ. 2, 3.

ἢ εἰς τὸν εἰλημμένον ὑμῶν μέλλουσι γίνεσθαι; Καὶ εἰ μὲν εἰς τὸν εἰλημμένον ὑμῶν μέλλουσι γίνεσθαι, ἰδοὺ καὶ ὑμεῖς εἰς ἄνθρωπον κατάδικον ἐλπίζετε· εἰ δὲ εἰς τὸν Χριστὸν ἡμῶν πάντα ἐπληρώθησαν, συγκαταθέντες εἶπατε τὴν ἀλήθειαν· εἰ δὲ οὔτε εἰς τὸν ἡμέτε-
 5 ρον Χριστὸν, οὔτε εἰς τὸν εἰλημμένον ὑμῶν, πάντως οἱ προφῆται ψεύδονται· εἰ δὲ στενούμενοι ἄκοντες ὁμολογεῖτε, ὅτι τὸν Χριστὸν ἡμῶν κακῶ θανάτῳ οἱ πατέρες ὑμῶν ἐφόνευσαν ὡς κακοῦργον τὸν καὶ νόμον καταλύοντα, ἐνέγκωμεν τοὺς προφήτας, καὶ ἴδωμεν ἂν κακοῦργον λέγωσι τὸν ὑφ' ὑμῶν σταυρωθέντα.

10 Εἶπατε δέ μοι, τίς ἐστὶν ἐπὶ γῆς ἀναμάρτητος, καί, ὡς ἡ Γραφή λέγει, «οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ρύπου, οὐδ' ἂν μίαν ἡμέραν ἡ ζωὴ αὐτοῦ», καὶ δῆλον ὅτι οὐδεὶς, εἰ μόνος ὁ Θεός. Καὶ ἀκούσωμεν τί περὶ τοῦ παθόντος Χριστοῦ ἡμῶν ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν
 15 ἄφωνος ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον· καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου· ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Ἔρα οὐκ αἰσχύνεσθε λοιπὸν; ἰδοὺ προφανῶς ἠσχημονήσατε· εἶπατε γὰρ ὅτι διὰ τὸ παρανομεῖν ἐστάν-
 20 ρώσατε αὐτόν, ὁ δὲ προφήτης λέγει ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε. Καὶ ἐπεὶ οὐδεὶς ἀναμάρτητος, εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός, δῆλον ὅτι καὶ Θεός ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ σταυρωθεὶς ὑφ' ὑμῶν· ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Ἰδωμεν δὲ τί καὶ οἱ λοιποὶ προφῆται περὶ τοῦ παθόντος Χριστοῦ ἡμῶν λέ-
 25 γουσιν· ἂν ὡς κακοῦργον, ἢ ἂν ὡς Κύριον αὐτὸν ὁμολογοῦσι· τάχα γὰρ τὸ πλῆθος τῶν προφητῶν ἐντρέπεσθε, καὶ φιμοῦσθε λοιπὸν τοῦ λέγειν κατὰ Χριστοῦ καὶ Χριστιανῶν· ἰδοὺ γὰρ ὡσαύτως περὶ τῆς πράξεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν τριάκοντα ἀργυρίων τῆς τιμῆς αὐτοῦ Ζαχαρίας καὶ Ἰερεμίας οἱ προφῆται λέγουσι·
 30 «Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ

5. Ἰωβ 14, 4-5.

6. Ἦσ. 53, 6-9.

στὸν δικό σας χρισμένον στὸ μέλλον; Καὶ ἐὰν πρόκειται νὰ γίνουν στὸν δικό σας χρισμένον, νὰ ποὺ καὶ σεῖς στηρίζετε τὶς ἐλπίδες σας σὲ ἄνθρωπο κατάδικον. Ἐὰν ὅμως ὅλα ἐκπληρώθηκαν στὸν δικό μας Χριστό, δώστε τὴ συγκατάθεσή σας καὶ πείτε τὴν ἀλήθεια. Ἐὰν πάλι οὔτε στὸν δικό μας Χριστό, οὔτε στὸν δικό σας χρισμένο, τότε ὅπωςδήποτε οἱ προφῆτες ψεῦδονται. Ἐὰν ὅμως, βρισκόμενοι σὲ δύσκολη θέση, ἀθελά σας ὁμολογεῖτε, ὅτι τὸν Χριστό μας τὸν σκότωσαν μὲ κακὸ θάνατο οἱ πατέρες σας, ἔπειδὴ ἦταν κακοῦργος καὶ καταργοῦσε τὸν νόμο, θὰ παρουσιάσουμε τοὺς προφῆτες, καὶ θὰ δοῦμε ἂν τὸν ὀνομάζουν κακοῦργο αὐτὸν ποὺ σταυρώθηκε ἀπὸ σᾶς.

Πέστε μου, παρακαλῶ ποιὸς εἶναι ἀναμάρτητος πάνω στὴ γῆ; Καὶ, ἂν, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτία, ἀκόμα καὶ ἂν ἡ ζωὴ του εἶναι μιᾶς μόνο ἡμέρας, καὶ εἶναι φανερὸ πῶς κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς, παρὰ μόνο ὁ Θεός. Ἄς ἀκούσουμε ὅμως τί λέγει γιὰ τὸν Χριστό μας ποὺ ἔπαθε ὁ Ἡσαΐας: «Ὁδηγήθηκε σὰν πρόβατο σὲ σφαγὴ, καὶ σὰν ἄρνι μπροστὰ σ' αὐτὸν ποὺ τὸ κουρεύει ἄφωνος. Ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ ὁδηγήθηκε σὲ θάνατο. Καὶ θὰ παραδώσω τοὺς κακοὺς ὡς ἐκδίκηση γιὰ τὴν ταφὴ του, καὶ τοὺς πλοῦσιους γιὰ τὸν θάνατό του, γιατί δὲν ἔκανε ἁμαρτία, οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»⁶. Δὲν ντρέπεστε λοιπόν; Νά, ἀσχημονήσατε ὀλοφάνερα. Γιατὶ εἶπατε, ὅτι τὸν σταυρώσατε ἔπειδὴ παρανόμησε, ἐνῶ ὁ προφήτης λέγει, ὅτι δὲν ἔκανε ἁμαρτία. Καὶ ἔπειδὴ κανένας δὲν εἶναι ἀναμάρτητος, παρὰ μόνο ὁ Θεός, εἶναι φανερό ὅτι αὐτὸς ποὺ σταυρώθηκε ἀπὸ σᾶς εἶναι καὶ Θεὸς ἀληθινός, ἀφοῦ δὲν ἔκανε ἁμαρτία, οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του. Ἄς δοῦμε ὅμως καὶ τί λένε γιὰ τὸν Χριστό μας ποὺ ἔπαθε καὶ οἱ ἄλλοι προφῆτες, ἐὰν τὸν παρουσιάζουν ὡς κακοῦργο, ἢ ἂν τὸν ὁμολογοῦν ὡς Κύριο, μήπως καὶ ντραπεῖτε τὸ πλῆθος τῶν προφητῶν καὶ πάψετε νὰ μιᾶτε ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Χριστιανῶν. Γιατὶ νά, γιὰ τὴν πώληση τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ τριάντα νομίσματα τῆς τιμῆς του οἱ προφῆτες του Ζαχαρίας καὶ Ἰερεμίας λένε: «Καὶ ἔλαβαν τὰ τριάντα ἀργύρια, τὸ ἀντίτιμο ἐκείνου ποὺ ἐκτέθηκε σὲ ἐκτίμηση, τοῦ ὁποίου τὴν τιμὴ ὄρισαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραήλ,

κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ἑξένοις». Ὅτι δὲ καὶ ψευδομαρτυρίαν δεδώκασι κατ' αὐτοῦ οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, ὁ ψαλμὸς λέγει· «Ἀναστάντες μοι μάρτυρες ἄδικοι, ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἠρώτων με· ἀνταπεδίδωσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν».

5 Καὶ ὅτι ἐκουσίως ταῦτα ἠνέσχετο παθεῖν καὶ οὐκ ἀκουσίως, ὁ προφήτης λέγει· «Τὴν νῶτον μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, καὶ τὰς σιαγόνας μου εἰς ραπίσματα· τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπεστράφη ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων, καὶ ἐμπτύμασι μιαιοῖς αὐτῶν ἐνέπτυσάν με». Περὶ δὲ τοῦ ἐξ ἀκανθῶν στέφανον φορέσαι, ὁ Ἰε-
10 ρεμίας λέγει· «Ταῖς ἀκάνθαις τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν ἔστεψάν με». Καὶ ὅτι τὴν ἀρχὴν τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τουτέστι τὸν σταυρόν, ἐν τοῖς ἰδίοις ὅμοις ἐβάσταζεν ὁ ὑψωθείς ἐν αὐτῷ, Ἡσαΐας λέγει, ὅτι «Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὁμοῦ αὐτοῦ», τουτέστιν ὁ σταυρός. Ὅτι Θεὸς καὶ βασιλεὺς πρὸ
15 αἰώνων ἦν ὁ Χριστός, καὶ ἐν μέσῳ γῆς σταυροῦσθαι αὐτὸν ἐμελλε πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ κόσμου, ὁ Δαβὶδ λέγει· «Ὁ δὲ Θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν προαιώνιος εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς». Καὶ ὅτι προσήλωσαν αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ὁμοῦ Ζαχαρίας λέγει, ὅτι «Αἱ πληγαὶ αὐτῶν ἀνὰ μέσον τῶν χειρῶν μου· καὶ ἔρει,
20 ἃς ἐπλήγην ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀγαπητοῦ μου». Ἴδε πῶς καὶ μετὰ τὰ παθήματα ταῦτα ἀγαπητοὺς ὑμᾶς καλεῖ, καὶ οὐκ ἐπιστρέφετε πρὸς αὐτόν! ὄντως ἀχάριστοι ὑμεῖς. Περὶ δὲ τοῦ θανόντα αὐτὸν λόγῳ κεντηθῆναι τὴν ἀγίαν αὐτοῦ πλευρὰν καὶ βλύσαι ἐξ αὐτῆς αἷμα καὶ ὕδωρ, ὁ προφήτης Ζαχαρίας εἶπεν· «Ἐπιβλέπονται
25 πρὸς με εἰς ὃν ἐξεκέντησαν». Καὶ ὁ Μωυσῆς σαφῶς ταύτην προεικονίζει διὰ τῆς ἀκροτόμου πέτρας, ἧς διὰ τῆς ράβδου αὐτοῦ πλήξας, ἔβλυσεν ὕδωρ πρὸς σωτηρίαν τοῦ λαοῦ· ἡ δὲ πέτρα ἦν εἰκονικῶς ὁ Χριστός· ὡς γὰρ ἡ ἀκροτόμος πέτρα ἄψυχος, οὕσα καὶ ἀναίσθητος κρουσθεῖσα ὑπὸ τῆς ράβδου Μωυσέως εὐθύς ἔβλυ-
30 σεν ὕδωρ εἰς ζωὴν πρόσκαιρον τῷ τότε λαῷ, οὕτω καὶ τὸ ἄχραν-

7. Ζαχ. 11, 12-13.

9. Ἡσ. 50, 6.

8. Ψαλμ. 34, 12.

10. Ἡσ. 9, 6.

καὶ τὰ ἔδωσαν γιὰ τὸ χωράφι τοῦ κεραμέα, γιὰ νὰ θάβουν τοὺς ξένους»⁷. Ὅτι ὅμως καὶ ψευδομαρτύρησαν ἐναντίον του οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πάθους, ὁ Ψαλμωδὸς λέγει· «Σηκώθηκαν μάρτυρες ἄδικοι ἐναντίον μου, καὶ μὲ ρωτοῦσαν αὐτὰ γιὰ τὰ ὅποια δὲν εἶχαν ἰδέα. Μοῦ ἀνταπέδωσαν κακὰ ἀντὶ τῶν καλῶν»⁸.

Καὶ ὅτι αὐτὰ ἀνεχόταν νὰ τὰ πάθει καὶ δὲν τὰ ὑπέφερε ἀθελάτου, τὸ λέγει ὁ προφήτης· «Ἐδωσα τὰ νῶτα μου σὲ μαστιγώσεις καὶ τὰ σαγόνια μου σὲ ραπίσματα, καὶ δὲν γύρισα ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ τὰ φτυσίματα, καὶ μὲ ἔφτυναν μὲ τὰ σιχαμερὰ φτυσίματά τους»⁹. Καὶ γιὰ τὸ ἀκάνθινο στεφάνι ποὺ φόρεσε ὁ Ἰερεμίας λέγει· «Μὲ στεφάνωσαν μὲ τὰ ἀγκάθια τῶν ἁμαρτιῶν τους». Καὶ ὅτι τὴν ἀρχὴ τῆς σωτηρίας μας, δηλαδή τὸν σταυρὸ, τὸν σήκωσε στοὺς ὤμους τοῦ ἐκεῖνος ποὺ κρεμάστηκε σ' αὐτόν, τὸ λέγει ὁ Ἡσαΐας· «Παιδί γεννήθηκε γιὰ μᾶς, υἱὸς μᾶς δόθηκε, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ βρῖσκεται πάνω στὸν ὦμο του»¹⁰, δηλαδή ὁ σταυρὸς. Ὅτι ὁ Χριστὸς ἦταν Θεὸς καὶ βασιλιάς πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, καὶ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ σταυρωθεῖ στὴ μέση τῆς γῆς γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου τὸ λέγει ὁ Δαβίδ· «Ὁ Θεός, βασιλιάς μας προαιώνιος, ἐνήργησε τὴ σωτηρία μας στὸ μέσον τῆς γῆς»¹¹. Καὶ ὅτι κάρφωσαν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του μαζί, τὸ λέγει ὁ Ζαχαρίας· «Ὁ πληγὸς του μέσα στὰ χέρια μου. Καὶ θὰ πεῖ· τίς πληγὸς αὐτὲς τίς δέχθηκα στὸ σπῖτι τοῦ ἀγαπητοῦ φίλου μου»¹². Βλέπεις ὅτι καὶ μετὰ τὰ παθήματα αὐτὰ σᾶς ὀνομάζει ἀγαπητούς, καὶ δὲν ἐπιστρέφετε σ' αὐτόν! Εἴστε πραγματικὰ ἀχάριστοι. Καὶ γιὰ τὸ ὅτι ὅταν πέθανε τρυπήθηκε μὲ λόγχη ἡ ἀγία του πλευρὰ καὶ ἀνάβλυσε ἀπὸ αὐτὴν αἷμα καὶ νερό, τὸ εἶπε ὁ προφήτης Ζαχαρίας· «Θὰ στρέψουν ἱκετευτικὰ τὸ βλέμμα τους πρὸς ἐμένα ποὺ μὲ τρύπησαν μὲ τὴ λόγχη»¹³. Αὐτὸ τὸ εἰκονίζει καθαρὰ καὶ ὁ Μωυσῆς μὲ τὸν ἀπόκρημνο βράχο, ἀπὸ τὸν ὅποιο, ὅταν τὸν χτύπησε μὲ τὸ ραβδί του, ἀνέβλυσε νερὸ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ λαοῦ. Καὶ ὁ βράχος συμβολικὰ ἦταν ὁ Χριστὸς. Γιατί, ὅπως ὁ ἀπότομος βράχος, ἐνῶ ἦταν ἄψυχος καὶ ἀναίσθητος, ὅταν χτυπήθηκε ἀπὸ τὴ ράβδο τοῦ Μωυσῆ, ἀμέσως ἀνέβλυσε νερὸ γιὰ νὰ ζήσει πρόσκαιρα ὁ τότε ὁ λαός, ἔτσι καὶ τὸ ἄχραντο σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ, ἂν

11. Ψαλμ. 73, 12.

12. Ζαχ. 13, 6.

13. Ζαχ. 12, 10.

τον σῶμα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ νεκρωθὲν τῇ ἀγία αὐτοῦ πλευρᾷ εὐθύς ἔβλυσεν αἷμα καὶ ὕδωρ πρὸς σωτηρίαν τῶν πιστευόντων εἰς ζωὴν αἰώνιον εἰς αὐτὸν καὶ οὐ πρόσκαιρον.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης Μωυσῆς λέγει περὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ σταύρωσιν καὶ τὴν ὑμῶν ἀπιστίαν, ὅτι «Ὁψεσθε τὴν ζωὴν ὑμῶν κρεμασμένην, καὶ οὐ μὴ πιστεύσετε»· ἰδοὺ καὶ οὗτος ζωὴν αἰώνιον ὀνομάζει τὸν ἐπὶ ξύλου κρεμασθέντα. Καὶ μὴ εἴπῃς ὅτι περὶ τοῦ ὄφεως τοῦ χαλκοῦ εἶπε τοῦτο· εἰς τὸν ὄφιν γὰρ ἐπίστευσαν, εἰς δὲ τὴν ζωὴν, τουτέστι τὸν Χριστόν, εἶπεν ὅτι οὐ μὴ πιστεύετε· καὶ γὰρ τὴν ἡμετέραν ἀράν, ἣν διὰ τῆς παραβάσεως καὶ παρακοῆς ἐπεσπασάμεθα, αὐτὸς ἀνέλαβε, καθὼς γέγραπται, «ἐπι-κατάρατος ὁ κρεμιάμενος ἐπὶ ξύλου», καὶ κατάρα ὑπὲρ ἡμῶν γέγονεν ὁ ἀναμάρτητος, ἵνα κατάρας ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ, καὶ ζωὴν αἰώνιον χαρίσῃται τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Ὡσπερ γὰρ ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι ἐπιστεύσατε τῷ ὄφει τῷ χαλκῷ κρεμαμένῳ ἐπὶ ξύλου, ἐπι-κατηραμένου ὄντος ἀπὸ παντὸς θηρίου, οὗτινος εἰκὼν παρῆχε τοῖς προγόνοις ὑμῶν ὡς γὰρ ὁ ὄφις ὁ μὴ δάκνων ὑπὲρ τῶν δακνόντων ὄφεων ζωὴν ἔφερεν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἀναμάρτητος ὢν, ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν κρεμασθεὶς, ζωὴν τῷ κόσμῳ ἔχαρίσατο. Καὶ περὶ τοῦ σκοτάσαι τὴν ἡμέραν ἐκείνην σταυρουμένου Χριστοῦ, καὶ φωνὴν αὐτοῦ ἀφιέντος ὅταν ἐξέπνευσεν, καὶ σεισθῆναι τὸν οὐρανὸν καὶ πᾶσαν τὴν γῆν διὰ τὴν τόλμαν ταύτην τῶν Ἰουδαίων, ὁ προφήτης Ὡσηὲ λέγει· «Ἡλιος καὶ ἡ σελήνη συσκοτάσουσι, καὶ οἱ ἀστέρες οὐ δώσουσι τὸ φέγγος αὐτῶν· ὁ δὲ Κύριος ἐκ Σιών ἀνα-κράξεται, καὶ σεισθήσεται ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ».

Καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «Ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, ἔσαλεύθη ἡ γῆ». Ἴδου καὶ αὐτοὶ Κύριον ὑψιστον τὸν ἐσταυρωμένον ὀνομάζουσι. Καὶ Ζαχαρίας ὁ προφήτης λέγει· «Καὶ ἦξει Κύριος ὁ Θεός, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι μετ' αὐτοῦ· καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐκ ἔσται φῶς, καὶ οὐχ ἡμέρα, οὐχὶ νύξ, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς, καὶ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ Κυρίῳ». Ἀπὸ γὰρ ὥρας ἕκτης ἕως ὥρας ἑνάτης σκοτός ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Ἴδου καὶ Ζαχα-

14. Δευτ. 28, 66.

15. Δευτ. 21, 22.

16. Ἰωήλ 2, 10.

καὶ νεκρῶ, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀγία του πλευρὰ ἀνέβλυσε αἷμα καὶ νερῶ, γιὰ τὴ σωτηρία αὐτῶν ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν, ὥστε νὰ ζήσουν αἰῶνια, καὶ ὄχι πρόσκαιρα.

Καὶ πάλι ὁ ἴδιος προφήτης Μωυσῆς γιὰ τὴ σταύρωση τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ δική σας ἀπιστία λέγει· «Θὰ δεῖτε τὴ ζωὴ σας κρεμασμένη καὶ δὲν θὰ πιστέψετε»¹⁴. Νὰ ποὺ καὶ αὐτὸς, ἐκεῖνον ποὺ κρεμάστηκε πάνω στὸ ξύλο, τὸν ὀνομάζει ζωὴ αἰῶνια. Καὶ μὴ πείς ὅτι αὐτὸ τὸ εἶπε γιὰ τὸ χάλκινο φίδι, γιὰτὶ στὸ φίδι πίστεψαν, ἐνῶ στὴ ζωὴ, δηλαδή τὸν Χριστό, εἶπε ὅτι δὲν θὰ πιστέψετε. Γιατὶ τὴ δική μας κατάρρα, τὴν ὁποία προκαλέσαμε μὲ τὴν παραβίαση καὶ παρακοή, τὴν πῆρε ἐπάνω του αὐτοῦ, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Εἶναι καταραμένος ὁποῖος κρεμάται πάνω σὲ ξύλο»¹⁵, καὶ κατάρρα δική μας ἔγινε ὁ ἀναμάρτητος, γιὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσει ἀπὸ τὴν κατάρρα, καὶ νὰ χαρίσει αἰῶνια ζωὴ σ' ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν. Ὅπως δηλαδή σεῖς οἱ Ἰουδαῖοι πιστέψατε στὸ χάλκινο φίδι, τὸ κρεμασμένο στὸ ξύλο, ποὺ ἦταν καταραμένο ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία, καὶ ἦταν γιὰ τοὺς προγόνους σας εἰκόνα, ἀφοῦ, ὅπως τὸ φίδι ποὺ δὲν δάγκωνε ἔφερε ζωὴ περισσότερη ἀπὸ τὰ φίδια ποὺ δάγκωναν, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς, ἐνῶ ἦταν ἀναμάρτητος, ὅταν κρεμάστηκε γιὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, χάρισε στὸν κόσμον ζωὴ. Καὶ γιὰ τὸ ὅτι θὰ σκοτεινιάσει τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ὅταν θὰ σταυρώνεται ὁ Χριστὸς, καὶ θὰ φωνάξει ὅταν θὰ ἐκπνέει καὶ θὰ σειστεῖ ὁ οὐρανὸς καὶ ὀλόκληρη ἡ γῆ ἕξαιτίας τοῦ τολμήματος αὐτοῦ τῶν Ἰουδαίων, ὁ προφήτης Ὡσηὲ λέγει· «Ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη θὰ συσκοτισθοῦν, καὶ θὰ σθῆσουν τὰ ἄστρα, ἐνῶ ὁ Κύριος ἀπὸ τὴ Σιών θὰ φωνάξει δυνατὰ καὶ θὰ σειστεῖ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ»¹⁶.

Καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «Φωνάξε ὁ Ὑψιστος καὶ σαλεύτηκε ἡ γῆ»¹⁷. Νὰ, καὶ αὐτοὶ ὀνομάζουν τὸν σταυρωμένο ὑψιστον. Καὶ ὁ προφήτης Ζαχαρίας λέγει· «Καὶ θὰ ἔρθει ὁ Κύριος καὶ Θεός, καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι μαζί του. Καὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη δὲν θὰ ὑπάρχει φῶς, οὔτε ἡμέρα, οὔτε νύχτα, καὶ κατὰ τὸ βράδυ θὰ ὑπάρχει φῶς, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη εἶναι γνωστὴ στὸν Κύριο»¹⁸. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἕκτη ὥρα μέχρι τὴν ἑνάτη ἐπικράτησε σκοτάδι σ' ὅλη τὴ γῆ. Νὰ καὶ ὁ Ζαχαρίας τὸν σταυρωμέ-

17. Ψαλμ. 96, 4. Β' Βασ. 22, 14.

18. Ζαχ. 14, 6-7.

ρίας Κύριον καὶ Θεὸν τὸν σταυρωθέντα ὠνόμασε. Καὶ ἐὰν μὲν εἴπητε ὅτι ταῦτα περὶ τοῦ εἰλημμένου ὑμῶν λέγουσιν, ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ὑμεῖς εἰς ἄνθρωπον μέλλοντα σταυρωθῆναι ὡς κατάδικον ἐλπίζετε· ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἄλλος ὁ προφητευθεὶς, εἰ μὴ ὁ Κύριος 5 ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἐκ τῶν οὐρανῶν κατελθὼν, καὶ σαρκωθείς ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ταῦτα παθὼν διὰ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν, καθάπερ προηγγείλαντο περὶ αὐτοῦ οἱ προφῆται, ὡς διαλεχθέντες τὰς περὶ Χριστοῦ μαρτυρίας τε καὶ προφητείας αὐτῶν παρηγάγομεν.

10 Καὶ περὶ τοῦ ἀναληφθῆναι αὐτὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ καθίσει ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς Ζαχαρίαν εἶπεν· «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ στήσονται οἱ πόδες Κυρίου εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν τὸ κατέναντι Ἱερουσαλήμ κατὰ ἀνατολάς». Καὶ Ψαλμῶδός λέγει· «Ἐπέδη ἐπὶ Χερουβὶμ, καὶ ἐπετάσθη ἐπὶ πτερυγῶν ἀνέμων· καὶ ἀνέβη Θεὸς ἐν 15 ἀλαλαγμῶ»· καὶ· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου», καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ δὲ ἀνέβη τί ἐστίν, εἰ μὴ ὅτι κατέβη πρότερον;

Ὅμως σὺν πᾶσι τοῖς ρηθεῖσιν, οὐ προφήτας, ἀλλὰ καὶ μάρτυρας ὑμῖν ἄλλως προβαλλόμεθα, οἵτινες παρηκολούθησαν τὴν τοῦ 20 Χριστοῦ ἔνσαρκον παρουσίαν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἅπερ μέλλομεν λέγειν, ἐν ὑπομνήμασιν ἔχετε· οἱ γὰρ πατέρες ὑμῶν οἱ τότε λίαν ἠττηθέντες, καὶ τὴν ἠτταν εἰς νίκην ἀνίκητον ἀνακαλούμενοι, ἐκέλευσαν μηδένα τῶν Ἰουδαίων κατέχειν αὐτὰ ἐγγράφως τὰ παρὰ τοῦ Χριστοῦ πρακτέα, ἢ ὅλως ζητεῖν ἢ ἀναγινῶσκειν, ἵνα μὴ ἢ 25 φιλοπονία τοῖς πολλοῖς γνῶσιν παράσχη· ἀλλ' εἰδόσιν ὑμῖν ταῦτα λέγομεν, κἂν κρύβειν τὴν ἀλήθειαν ὑπὸ τῆς συνηθείας ἀναγκάζεσθε. Τοὺς ἀπὸ τῆς Περσίδος ἐπὶ τὴν Παλαιστίνην περάσαντας Μάγους οὐκ ἠκούσατε ἐκ θείας χρησιμῶν μετὰ ἀστέρος ἀγομένους, οἱ τῷ Χριστῷ προσκυνήσαντες δῶρα προσήγαγον; μεθ' ὧν 30 οἱ τότε ὑμῶν ἀρχιερεῖς τῷ τότε βασιλεῖ Ἡρώδῃ συντυχόντες, εἶπε· Ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται; καὶ εἶπον αὐτῷ· Ἐν Βηθλεὲμ τῇ πόλει τῆς Ἰουδαίας, καθὼς οἱ προφῆται λέγουσιν· ὡς καὶ ζηλώσαντα

νο τὸν ὀνόμασε Κύριο καὶ Θεό. Καὶ ἂν πεῖτε, ὅτι αὐτὰ τὰ λένε γιὰ τὸν Χριστό τὸν δικὸ σας, τότε καὶ σεῖς στηρίζετε τὶς ἐλπίδες σας σὲ ἄνθρωπο πού πρόκειται νὰ σταυρωθεῖ ὡς κατὰδικος. Ἄλλὰ αὐτὸς πού προαναγγέλλθηκε δὲν εἶναι ἄλλος, παρὰ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἔλαβε σὰρκα μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὴν ἀειπαρθένο Μαρία, καὶ τὰ ἔπαθε ὅλα αὐτὰ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, ὅπως προανήγγειλαν γι' αὐτὸν οἱ προφῆτες, σύμφωνα μὲ τὶς μαρτυρίες καὶ προφητεῖες πού προσκομίσαμε κατὰ τὴ συζήτηση γιὰ τὸν Χριστό. Καὶ γιὰ τὸ ὅτι θὰ ἀναληφθεῖ ὁ Χριστὸς στοὺς οὐρανοὺς καὶ θὰ καθίσει στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, ὁ Ζαχαρίας εἶπε· «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ πατήσουν τὰ πόδια τοῦ Κυρίου στὸ ὄρος τῶν ἔλαιῶν ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, πρὸς ἀνατολάς»¹⁹. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ψαλμωδὸς λέγει· «Κάθισε πάνω στὰ Χερουβιμ καὶ παρουσιάστηκε σὰν νὰ πετοῦσε μὲ τὰ φτερὰ τοῦ ἀνέμου, καὶ ἀνέβηκε ὁ Κύριος στὸν οὐρανὸ μέσα σὲ ἀλαλαγμούς»²⁰· καὶ· «Εἶπε ὁ Κύριος στὸν Κύριό μου· κάθισε στὰ δεξιὰ μου»²¹ καὶ τὰ παρακάτω. Τὸ ἀνέβηκε λοιπὸν τί σημαίνει, παρὰ ὅτι προηγουμένως κατέβηκε;

Ὅμως μαζὶ μὲ ὅλα ὅσα εἰπώθηκαν, θὰ σᾶς παρουσιάσουμε ὄχι μόνον προφῆτες, ἀλλὰ καὶ μάρτυρες, πού παρακολούθησαν τὴν ἔνσαρκη παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλὰ κι' αὐτὰ πού πρόκειται νὰ σᾶς ποῦμε ἐμεῖς τὰ ἔχετε σὲ ὑπομνήματα. Γιατὶ οἱ πατέρες σας, πού τότε εἶχαν ἠττηθεῖ καὶ μετέτρεψαν τὴν ἥττα τους σὲ νίκη ἀνίκητη, διέταξαν κανένας Ἰουδαῖος νὰ μὴ κατέχει γραμμένα, οὔτε νὰ ζητᾶ νὰ διαβάσει γενικᾶ αὐτὰ πού ἔκανε ὁ Χριστός, ὥστε ὁ ζῆλος τῶν πολλῶν νὰ μὴ φτάσει σὲ γνώση αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ λέμε σὲ σᾶς πού τὰ γνωρίζετε αὐτά, ἔστω κι' ἂν εἴστε ἀναγκασμένοι νὰ κρύβετε τὴν ἀλήθεια ἀπὸ συνήθεια. Οἱ Μάγοι, πού ἀπὸ τὴν Περσία ἦρθαν στὴν Παλαιστίνη, δὲν ἀκούσατε ἀπὸ προφητεία τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὀδηγοῦνταν ἀπὸ ἀστέρι, καὶ ἀφοῦ προσκίνησαν τὸν Χριστό, τοῦ πρόσφεραν δῶρα; Μαζὶ μὲ αὐτοὺς τότε καὶ οἱ ἀρχιερεῖς σας, ὅταν πῆγαν στὸν τότε βασιλιὰ Ἡρώδη, τοὺς εἶπε· Ποῦ γεννιέται ὁ Χριστός, καὶ ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν· Στὴ Βηθλεέμ, τὴν πόλη τῆς Ἰουδαίας, ὅπως λένε οἱ προφῆτες.

20. Β' Βασ. 22, 11. Ψαλμ. 46, 5.

21. Ψαλμ. 109, 1.

τὸν Ἡρώδη τὴν ἀναφνεῖσαν βασιλείαν, τὴν τοσαύτην παιδο-
σφαγίαν ποιήσασθαι. Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς οὐκ ἐξ Ἰουδαίων κα-
τάγεται, πρὸς ὃν ἀπέσταλκαν τότε οἱ πατέρες ὑμῶν ἐρωτῶντες εἰ
αὐτὸς ὁ Χριστός, καὶ εἶπεν, «Οὐκ εἰμι ἐγώ», ἀλλὰ δείξας αὐτοῖς
5 τὸν Χριστὸν εἶπεν, «Οὗτός ἐστιν ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν
ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»;

Λοιπὸν Νικόδημος ὁ ἄρχων ὑμῶν, καὶ Ναθαναήλ, καὶ
Ἰωσήφ ὁ ἀπ' Ἀρμαθίας, καὶ Βιζῆς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, οἱ καὶ
συνέφαγον αὐτῷ ἐν τῷ γάμῳ Σίμωνος τοῦ Γαλιλαίου, ἐν ᾧ καὶ τὸ
10 ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλεν. Οἱ πρεσβύτεροι οἱ ἐπὶ πρεσβείαν διὰ
τὸν παῖδα τοῦ ἑκατοντάρχου ὑπ' αὐτοῦ σταλέντες σκυλλῆναι
αὐτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, Ἔξιος γὰρ ἐστι, φησὶν, ὁ παρέξει
τοῦτο· ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ὠκοδόμη-
σεν ὑμῖν. Ὁ βασιλικὸς ὁ ἀνθύπατος, ὁ ἀδελφὸς Ἰαείρου τοῦ ἀρχι-
15 συναγωγού, οὗ τὸν υἱὸν ὑγιῆ ἐποίησε, ὁ τούτου ἀδελφὸς Ἰάειρος
παρακαλέσας αὐτὸν καὶ τὴν θυγατέρα ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν· Καϊά-
φας ὁ τότε ἀρχιερεὺς ὑμῶν ὁ συμβουλεύσας ἕναν ἄνθρωπον
ἀποθανεῖν καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπολέσθαι. Οἱ παῖδες ὑμῶν οἱ
τότε βοήσαντες, «Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμε-
20 νος ἐν ὀνόματι Κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ». Ὁ μαθητῆς Ἰού-
δας, ὃς ἐστήσατο τριάκοντα ἀργύρια ἵνα αὐτὸν παραδώσῃ ὑμῖν.
Οἱ στρατιῶται οἷς ἐδώκατε τὰ ἀργύρια ὥστε εἰπεῖν ὅτι Οἱ μαθη-
ταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων.
Ἰώσηπος ὁ συγγραφεὺς ὑμῶν, ὃς εἶρηκε περὶ Χριστοῦ λέγων,
25 ἀνδρὸς δικαίου καὶ ἀγαθοῦ ἐκ θείας χάριτος ἀναδειχθέντος,
σημείοις καὶ τέρασιν εὐεργετοῦντος πολλούς· Τίνος κατὰ τὸν προ-
φήτην διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια καὶ ἔβαλον κλῆρον; τίνος χεῖρας
καὶ πόδας ὤρυξαν; τίνα ὄξος καὶ χολὴν ἐπότισαν εἰς τὴν δίψαν
αὐτοῦ ἐπὶ σταυροῦ κρεμαμένον;

30 Περὶ τίνος δὲ εἶπε Μωυσῆς ὅτι «Ὅψεσθε τὴν ζωὴν ὑμῶν κρε-
μαμένην ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ πιστεύσετε»;
Ὡστε, εἰ ἐπιστεύετε Μωυσῆ, ἐπιστεύετε ἂν καὶ τῷ Χριστῷ· ἀλλ'

Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἡρώδης ζήλεψε τὴ βασιλεία πού ξεφύτρωσε, ἔκανε τὴν τόσο μεγάλη σφαγὴ τῶν παιδιῶν. Ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς δὲν κατάγεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους; Σ' αὐτὸν ἔστειλαν τότε οἱ πατέρες σας ρωτώντας τον, ἂν εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός, καὶ ἐκεῖνος τοὺς εἶπε· «Δὲν εἶμαι ἐγώ», ἀλλὰ δείχνοντάς τους τὸν Χριστό, εἶπε· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ, πού σηκώνει τὶς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου»²².

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ὁ ἄρχοντάς σας Νικόδημος καὶ ὁ Ναθαναῆλ καὶ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τὴν Ἀριμαθαία καὶ ὁ Βιζῆς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, οἱ ὅποιοι μάλιστα ἔφαγαν μαζί του στὸ γάμο τοῦ Γαλιλαίου Σίμωνα, στὸν ὅποιο γάμο μετέβαλε τὸ νερὸ σὲ κρασί. Οἱ πρεσβύτεροι οἱ ὅποιοι εἶχαν σταλεῖ ἀπὸ τὸν ἑκατόνταρχο νὰ παρακαλέσουν γιὰ τὸ παιδί του, ἔνοχλώντας τον γιὰ τὴ σωτηρία του, ἐπειδὴ εἶναι ἄξιος, λέγει, νὰ τοῦ τὸ κάνει αὐτό, γιὰτὶ ἀγαπᾷ τὸ ἔθνος καὶ εἶναι αὐτὸς πού οἰκοδόμησε τὴ συναγωγὴ. Ὁ ἀνθύπατος τοῦ βασιλιά, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀρχισυνάγωγου Ἰαείρου, τοῦ ὁποίου τὸν υἱὸ θεράπευσε, ὁ ἀδελφὸς του Ἰάειρος, ὁ ὅποιος τὸν παρακάλεσε καὶ ἀνέστησε τὴ θυγατέρα του ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ὁ τότε ἀρχιερέας σας Καϊάφας, ὁ ὅποιος συμβούλεψε νὰ πεθάνει ἓνας ἄνθρωπος καὶ νὰ μὴ χαθεῖ ὅλο τὸ ἔθνος. Τὰ παιδιά σας πού τότε φώναζαν, «Ὡσαννὰ στὸν Υἱὸ τοῦ Δαβὶδ, ἃς εἶναι εὐλογημένος αὐτὸς πού ἔρχεται στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰσραὴλ»²³. Ὁ μαθητὴς Ἰούδας, ὁ ὅποιος ζήτησε τριάντα ἀργύρια γιὰ νὰ τὸν παραδώσει σὲ σᾶς. Οἱ στρατιῶτες στοὺς ὁποίους δώσατε τὰ χρήματα, γιὰ νὰ ποῦν ὅτι οἱ μαθητὲς του ἦρθαν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας, ἐνῶ ἐμεῖς κοιμώμασταν, καὶ τὸν ἔκλεψαν. Ὁ Ἰώσηπος ὁ συγγραφέας σας, ὁ ὅποιος εἶπε γιὰ τὸν Χριστό, ὅτι ἦταν ἄνδρας δίκαιος καὶ ἀγαθός, πού ἀναδείχθηκε μὲ τὴ θεία χάρη, καὶ μὲ θαύματα καὶ ὑπερφυσικὰ σημεῖα εὐεργετοῦσε πολλούς. Τίνος, σύμφωνα μὲ τὸν προφήτη, μοίρασαν τὰ ροῦχα καὶ ἔβαλαν κλῆρο; Τίνος τρύπησαν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια; Ποιὸν πότισαν ξύδι καὶ χολή, ὅταν κρεμασμένος πάνω στὸν σταυρὸ δίψασε;

Καὶ γιὰ ποιὸν εἶπε ὁ Μωυσῆς, «Θὰ δεῖτε τὴ ζωὴ σας κρεμασμένη μπροστὰ στὰ μάτια σας, καὶ δὲν θὰ πιστέψετε»²⁴; Ὡστε, ἐὰν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ στὸν Χριστό. Ἀλλὰ ὅπως

ὡσπερ οὐκ ἠθέλησαν αὐτῶ ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ὑμῶν, ἀλλὰ ἀπῶσαντο καὶ ἀπεστράφησαν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον, εἰπόντες τῷ Ἀαρῶν, Ποίησον ἡμῖν θεούς, οἱ προπορεύονται ἡμῶν. Ὁ γὰρ Μωυσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἶδαμεν τί γέγονεν αὐτῶ· καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, καὶ εὐφραίνοντο ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν· ἔστρεψε δὲ ὁ Θεὸς καὶ παρέδωκεν αὐτούς λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν προφητῶν· «Μὴ σφαγὰς καὶ θυσίας 10 προσηνέγκατέ μοι ἔτη τεσσαράκοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἶκος Ἰσραὴλ, καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν Ρεφάν, τοὺς τύπους οὓς ἐποίησατε προσκυνεῖν αὐτοῖς»· καὶ μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα Βαβυλῶνος εἰς σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ἣν τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς διετάξατο ὁ λαλῶν τῷ 15 Μωυσῆ ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον ὃν ἐώρακει, ἣν καὶ εἰσάγαγον διαδεξάμενοι οἱ πατέρες ὑμῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν ἃν ἔξωσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ὑμῶν ἕως τῶν ἡμερῶν Δαβίδ, ὃς εἶρε χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠτήσατο εὐρεῖν σκῆνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ· Σολομὼν δὲ 20 ὠκοδόμησεν ἐαυτῷ οἶκον· ἀλλ' οὐχ ὁ Ὑψιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, καθὼς ὁ προφήτης λέγει· «Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου». – «Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετε μοι, λέγει Κύριος, ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; οὐχὶ ἡ χεὶρ μου ἐποίησε ταῦτα πάντα;» – «ἜΩ Ἰουδαῖοι, σκληροτράχηλοι 25 καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγεΐλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου. Οὐ φονεῖς καὶ προδόται γεγόνασιν οἱ ἐν Ἱερουσαλὴμ πατέρες ὑμῶν;». Οὕτω καὶ ὑμεῖς, οἱ ἐκείνων παῖδες τούτους μμιούμενοι τὰς φωνὰς τῶν 30 προφητῶν ἀπιστοῦντες, μισόχριστοι διαμένετε, οἵτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων, καὶ οὐκ ἐφυλάξατε.

Λέγει δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαβίδ τοῦ προ-

δὲν θέλησαν νὰ ὑπακούσουν σ' αὐτὸν οἱ πατέρες σας, ἀλλὰ τὸν ἀρνήθηκαν καὶ ξαναγύρισαν μὲ τὴν καρδιὰ τους στὴν Αἴγυπτο, λέγοντας στὸν Ἄαρών, κατασκευάσέ μας θεοὺς, οἱ ὁποῖοι νὰ μᾶς ὀδηγήσουν, γιατί αὐτὸς ὁ Μωυσῆς, πὺ μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, δὲν ξέρουμε τί τοῦ συνέβη. Καὶ ἔκαναν ἓνα μοσχάρι τὶς μέρες ἐκεῖνες, καὶ πρόσφεραν θυσία στὸ εἶδωλο, καὶ εὐφραίνονταν γιὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους. Τοὺς μετέστρεψε ὁ Θεὸς καὶ τοὺς παρέδωσε νὰ λατρεύουν τὴ στρατιὰ τῶν ἀστρῶν, ὅπως εἶναι γραμμένο στὸ βιβλίο τῶν προφητῶν. «Μήπως μοῦ προσφέρατε σφάγια καὶ θυσίες ἐπὶ σαράντα χρόνια στὴν ἔρημο, Ἰσραηλῖτες; Δὲν πήρατε καὶ φέρατε τὴ σκηνὴ τοῦ Μολῶχ καὶ τὸ ἄστρο τοῦ Θεοῦ σας Ρεφάν, τῶν ὁποίων τὰ εἶδωλα κάνατε γιὰ νὰ τοὺς προσκυνεῖτε; Γι' αὐτὸ θὰ σᾶς μεταφέρω πέρα ἀπὸ τὴ Βαβυλῶνα στὴ σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου»²⁵, τὴν ὁποία διέταξε γιὰ τοὺς πατέρες σας στὴν ἔρημο ἐκεῖνος πὺ εἶπε στὸν Μωυσῆ νὰ τὴν κάνει σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο πὺ εἶχε δεῖ, τὴν ὁποία καὶ ἔφεραν οἱ πατέρες σας πὺ τὸν διαδέχθηκαν μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, κατὰ τὴν κατάκτηση τῆς χώρας τῶν ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἔδιωξε ὁ Θεὸς μακριὰ ἀπὸ τοὺς πατέρες σας, ὡς τὶς μέρες τοῦ Δαβίδ, ὁ ὁποῖος βρῆκε χάρι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ζήτησε νὰ ἰδρῦσει σκηνὴ γιὰ τὸν Θεὸ τοῦ Ἰακώβ. Καὶ ὁ Σολομῶν οἰκοδόμησε γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του ναό, ἀλλὰ ὁ Ὑψιστος δὲν κατοικεῖ σὲ χειροποίητους ναοὺς, ὅπως λέγει ὁ προφήτης: «Ὁ οὐρανὸς εἶναι γιὰ μένα θρόνος, καὶ ἡ γῆ τὸ στήριγμα τῶν ποδιῶν μου»²⁶. «Ποιὸν ναὸ θὰ μοῦ κτίσετε, λέγει ὁ Κύριος, καὶ ποιὸς εἶναι ὁ τόπος στὸν ὁποῖο ἀναπαύομαι; Τὸ χέρι μου δὲν τὰ ἔκανε ὅλα αὐτὰ;»²⁷. Ὡς Ἰουδαῖοι, σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι στὴν καρδιὰ καὶ στὰ αὐτιά, σεῖς πάντοτε ἀντιτίθεστε στὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως ἔκαναν καὶ οἱ πρόγονοί σας, καὶ σκότωσαν ἐκείνους πὺ προφήτευσαν τὸν ἐρχομὸ τοῦ δικαίου. Δὲν ἔγιναν φονιάδες καὶ προδότες οἱ πατέρες σας στὴν Ἱερουσαλήμ;»²⁸. Ἔτσι καὶ σεῖς τὰ παιδιὰ τους, μιμούμενοι ἐκείνους, δείχνετε ἀπιστία στὰ λόγια τῶν προφητῶν καὶ παραμένετε μισόχριστοι, καὶ ἐνῶ παραλάβατε τὸν νόμο μὲ ἐντολὴ τῶν ἀγγέλων, δὲν τὸν τηρήσατε.

Ὅμως τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη Δαβίδ λέγει:

27. Ὅπ. π. 2. Πράξ. 7, 49.

28. Πράξ. 7, 51-52..

φήτου· «Σήμερον, εἰ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνη-
 τε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέραν
 τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν,
 ἐδοκίμασάν με καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου· τεσσαράκοντα ἔτη προσώ-
 5 χθισα τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπα· Ἄει πλανῶνται τῇ καρδίᾳ· αὐτοὶ
 δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδοὺς μου· ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, Εἰ εἰσε-
 λεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσί μου»· ἀλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξελθόντες
 ἀπ' Αἰγύπτου εἰσῆλθον· παρεπίκραναν γὰρ οἱ παρακούσαντες
 καὶ ἀπιστήσαντες. Τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη, εἰ μὴ
 10 τοῖς ἀμαρτήσασι καὶ παρακούσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσον ἐν τῇ
 ἐρήμῳ; τίσι δὲ ὤμοσε μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ
 μὴ τοῖς ἀπειθήσασι; Καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν
 δι' ἀπιστίαν, πλὴν Χαλεὶβ τοῦ Ἰεχωνῆ, καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ· ἕξα-
 κόσiai διεφθάρησαν χιλιάδες, ταύτας γὰρ τὰς χιλιάδας εἶπεν ἕξε-
 15 ληλυθότας ἐξ Αἰγύπτου· τοῦ γὰρ Θεοῦ παρεγγυήσαντος εἰς τὴν
 ἐπηγγελμένην ἀπαραι γῆν, ἀντεῖπον ἐκεῖνοι, προβαλλόμενοι τὸν
 φόβον καὶ τὸ μέγεθος τῶν πολεμίων, οὐ δὴ χάριν ὁ τῶν ὅλων
 Θεὸς ἅπαντας κατὰ μέρος ἐν τῇ ἐρήμῳ κατανόησεν, τοὺς ἐκεί-
 νων παῖδας ἀντ' ἐκείνων εἰσήγαγεν, ἤγουν τοὺς περὶ Χαλεὶβ τοῦ
 20 Ἰεχωνίου καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ αὐτοὺς κατέπαυσεν· καὶ εἰ περὶ
 τῆς γῆς αὐτῆς κατάπαυσιν ὁ προφήτης εἶρηκε Δαβίδ· εἰς ἐκείνην
 γὰρ Ἰησοῦς αὐτοὺς κατέπαυσεν· ἐν αὐτῇ δὲ ἦν καὶ θεῖος Δαβίδ
 ὅτε ταῦτα εἰρηκῶς ἐπηγγείλατο τὴν κατάπαυσιν· τό, «Σήμερον,
 εἰ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε», καὶ τὰ ἐξῆς.

25 Ἄρα οὖν ἀπολείπεται ἕτερος σαββατισμὸς καὶ ἕτερα κατά-
 παυσις, ἣτις ἐστὶν εἰς Χριστὸν πίστις, καθὼς λέγει Κύριος διὰ
 Ἰερεμίου τοῦ προφήτου· «Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται καὶ διαθήσομαι
 τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινὴν»· ἐν τῷ
 λέγειν καινὴν, πεπαλαίωκε τὴν πρώτην· «Οὐ κατὰ τὴν διαθήκην
 30 ἦν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς

29. Ψαλμ. 94, 8-11.

30. Ἰερ. 38, 31.

«Σήμερα, ἔάν ἀκούσετε τή φωνή του, νά μὴ σκληρύνετε τίς καρδιές σας, ὅπως ἔκαναν οἱ πρόγονοί σας πού μὲ πίκραναν πολὺ μὲ τὴν ἀπειθείά τους στὴν ἔρημο, ὅπου μὲ δοκίμασαν καὶ εἶδαν τὰ ἔργα μου. Σαράντα χρόνια ἀγανάκτησα μὲ τὴ γενεά ἐκείνη καὶ εἶπα· Πλανάωνται διαρκῶς θεληματικά μὲ τὴν καρδιά τους, καὶ δὲν θέλησαν νά γνωρίσουν τίς ἐντολές μου, γι' αὐτὸ καὶ ὀρκίστηκα θυμώνοντας καὶ εἶπα· Δὲν θὰ μποῦν στὴ γῆ τῆς ἀναπαύσεώς μου»²⁹. Καὶ δὲν μπῆκαν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ὅλοι ὅσοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, γιατί τὸν πίκραναν πάρα πολὺ αὐτοὶ πού παράκουσαν καὶ ἀπίστησαν. Μὲ ποιούς ὅμως ἀγανάκτησε ἐπὶ σαράντα χρόνια, παρὰ μὲ ἐκείνους πού ἀμάρτησαν καὶ παράκουσαν, τῶν ὁποίων τὰ κῶκκαλα ἔπεσαν στὴν ἔρημο; Καὶ σὲ ποιούς ὀρκίστηκε νά μὴ μποῦν στὴ χώρα τῆς ἀναπαύσεώς του, παρὰ σ' αὐτούς πού ἀπείθησαν; Καὶ βλέπουμε ὅτι δὲν μπόρεσαν νά μποῦν ἔξαιτίας τῆς ἀπιστίας τους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Χάλεβ τὸν υἱὸ τοῦ Ἰεχωνία, καὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἐξακόσιες χιλιάδες πέθαναν, γιατί τόσοι ἦταν οἱ χιλιάδες πού ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Γιατί, ἐνῶ ὁ Θεὸς τοὺς εἶχε ἐγγυηθεῖ ὅτι θὰ φτάσουν στὴ γῆ πού τοὺς ὑποσχέθηκε, ἐκείνοι ἀντέδρασαν, προβάλλοντας ὡς δικαιολογία τὸν φόβο καὶ τὸν μεγάλο ἀριθμὸ τῶν ἐχθρῶν. Ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ὁ Θεὸς τῶν ὅλων τοὺς ἐξολόθρευσε στὴν ἔρημο σιγὰ-σιγὰ ὅλους, καί, ἀντὶ γι' αὐτούς, ὀδήγησε τὰ παιδιά τους, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ Χάλεβ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰεχωνία, καὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τοὺς ὁποίους ἀνάπαυσε. Καὶ ἔάν ὁ Δαβὶδ ὁ προφήτης μίλησε γιὰ ἀνάπαυση στὴ γῆ αὐτή, εἶναι γιατί ὁ Ἰησοῦς στὴ γῆ ἐκείνη τοὺς ἀνάπαυσε, καὶ σ' αὐτὴν βρισκόταν καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ, ὅταν λέγοντάς τα αὐτὰ ὑποσχέθηκε τὴν ἀνάπαυση, λέγοντας, «Σήμερα ἔάν ἀκούσετε τὴ φωνή του» καὶ τὰ παρακάτω.

Ἐπομένως ἀπομένει καὶ ἄλλος ἑορτασμὸς Σαββάτου, καὶ ἄλλη ἀνάπαυση, πού εἶναι ἡ πίστη στὸν Χριστό, ὅπως λέγει ὁ Κύριος μὲ τὸν προφήτη Ἰερεμία· «Νᾶ, ἔρχονται ἡμέρες, καὶ θὰ κἀνω μὲ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα καινούργια διαθήκη»³⁰. Λέγοντας «καινούργια», θεωρεῖ παλιὰ τὴν πρώτη διαθήκη. «Ὁχι σὰν τὴ διαθήκη πού ἔκανα μὲ τοὺς πατέρες τους, ὅταν τοὺς πῆρα ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νά τοὺς θγάλω ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου, ἐπειδὴ

χειρὸς αὐτοῦ ἔξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν τὴν διαθήκην μου· καὶ ἐγὼ ἠμέλησα αὐτούς», φησὶ Κύριος, «ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, διδούς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίαν αὐτῶν
 5 ἐπιγράψω αὐτούς· καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν». – «Ἄρα οὖν ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δ' ἀκοή διὰ ρήματος Θεοῦ»· δεῖ γὰρ πρῶτον ἀκοῦσαι, εἶτα ἐν διανοίᾳ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ δέξασθαι τοῦ Θεοῦ ρήματα καὶ πιστεῦσαι· καθάπερ καί· «Ἀβραὰμ ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύ-
 10 νην». – «Διότι οὐ δικαιωθήσεται ἐξ ἔργων νόμου πᾶσα σὰρξ». – «Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατάραν εἰσὶ· γέγραπται γάρ· Ἐπικατάρατος ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βίβλῳ τοῦ νόμου τοῦ ποιῆσαι αὐτά»· ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιούται παρὰ τῷ Θεῷ, δῆλον ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται
 15 ἐν αὐτοῖς· ὁ δὲ Ἀβραὰμ ἐπίστευσε τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· προιδούσα δὲ ἡ Γραφή, ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοὶ τὰ ἔθνη ὁ Θεός, προενηγγελίσατο τῷ Ἀβραάμ.

Γινώσκετε οὖν ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ· τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐρρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τῷ σπέρματι
 20 αὐτοῦ· οὐ λέγει, Ἐν τῷ σπέρματί σου· τοῦτο γὰρ ἐστὶ διαθήκη προκεκυρωμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς Χριστόν, ὁ μετὰ τετρακόσια τριάκοντα ἔτη γεγονώς νόμος οὐκ ἀκυροῖ εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν· καὶ ἡ παλαιὰ Γραφή διαθήκην τοῦ Θεοῦ καλεῖ τὴν πρὸς τὸν Ἀβραάμ γεγεννημένην ἐπαγγελίαν· ἐπηγγείλατο δὲ διὰ
 25 σπέρματος τοῦ Ἀβραάμ εὐλογεῖν τὰ ἔθνη ὁ τῶν ὅλων Θεός· τοῦτο δὲ τὸ σπέρμα αὐτός ἐστὶν ὁ Δεσπότης Χριστός· δι' αὐτοῦ γὰρ πέρας ἡ ὑπόσχεσις ἔλαβεν· εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία, οὐκ ἐστὶν ἐξ ἐπαγγελίας· τῷ δὲ Ἀβραάμ δι' ἐπαγγελίας κεχάριστα ὁ Θεός τὸ σπέρμα· Τί οὖν; ὁ νόμος τῶν παραβάσεων χάριν προσετέ-

31. Ἱερ. 38, 32-33.

32. Γεν. 15, 6.

31α. Ρωμ. 10, 17.

33. Ρωμ. 3, 20.

αὐτοὶ δὲν ἔμειναν πιστοὶ στὴ διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ τοὺς παραμέλησα, λέγει ὁ Κύριος. Ἄλλὰ τὴ διαθήκῃ πού θὰ συνάψω μὲ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, δίνοντας τοὺς νόμους μου, θὰ τοὺς γράψω στὸ μυαλὸ καὶ στὴν καρδιά τους, καὶ θὰ εἶμαι γι' αὐτούς Θεός τους, καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι λαός μου»³¹. «Ἐπομένως λοιπὸν ἡ πίστις ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀκοή, καὶ ἡ ἀκοή μὲ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ»^{31α}. Γιατὶ πρέπει πρῶτα νὰ ἀκούσεις τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ στὴ συνέχεια μὲ τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά νὰ πιστέψεις. Ὅπως ἔκανε καὶ «ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος πίστεψε στὸν Θεὸ καὶ ἡ πίστις του αὐτὴ λογαριάζστηκε γιὰ τὴ δικαίωσή του»³². «Γιατὶ μὲ τὰ ἔργα τοῦ νόμου δὲν θὰ δικαιωθεῖ κανένας ἄνθρωπος»³³. «Γιατί, ὅσοι βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, βρίσκονται κάτω ἀπὸ κατάρα, γιατί εἶναι γραμμένο· Καταραμένος αὐτὸς πού δὲν μένει πιστὸς σὲ ὅλα ὅσα εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίον τοῦ νόμου, ὥστε νὰ τὰ ἐφαρμόξει»³⁴. Ὅτι μὲ τὸν νόμο κανένας δὲν δικαιώνεται ἀπὸ τὸν Θεό, εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ δίκαιος θὰ ζήσει μὲ τὴν πίστιν σ' αὐτὰ. Καὶ ὁ Ἀβραάμ πίστεψε στὸν Θεό, καὶ ἡ πίστις του λογαριάζστηκε γιὰ τὴ δικαίωσή του. Προβλέποντας ἐπίσης ἡ Γραφή, ὅτι μὲ τὴν πίστιν δικαιώνει τὰ ἔθνη ὁ Θεός, τὸ εἶπε ἐκ τῶν προτέρων στὸν Ἀβραάμ.

Γνωρίζετε ἐπομένως, ὅτι υἱοὶ τῆς πίστεως εἶναι οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ὅτι οἱ ὑποσχέσεις δόθηκαν στὸν Ἀβραάμ καὶ στὸν ἀπόγονό του. Δὲν λέγει, Στούς ἀπογόνους, δηλαδὴ σὲ πολλούς, ἀλλὰ σὲ ἕναν· Στὸν ἀπόγονό σου. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι διαθήκῃ πού ἐπικυρώνεται ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν Χριστό. Ὁ νόμος πού δόθηκε μετὰ ἀπὸ τετρακόσια τριάντα χρόνια δὲν ἀκυρώνει, ὥστε νὰ καταργεῖ τὴν ὑπόσχεση³⁵. Καὶ ἡ παλιὰ Γραφή διαθήκῃ τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὴν ὑπόσχεση πού δόθηκε στὸν Ἀβραάμ. Καὶ ὑποσχέθηκε ὅτι μὲ τὸν ἀπόγονο τοῦ Ἀβραάμ θὰ εὐλογεῖ τὰ ἔθνη ὁ Θεός τῶν ὄλων. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόγονος εἶναι ὁ Δεσπότης Χριστὸς. Καθόσον μὲ αὐτὸν ἡ ὑπόσχεση ἔλαβε τέλος. Γιατί, ἂν ἡ κληρονομία προέρχεται ἀπὸ τὸν νόμο, τότε δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπόσχεση. Στὸν Ἀβραάμ ὅμως ὁ Θεός μὲ ὑπόσχεση χάρισε τὸν ἀπόγονο. Τί λοιπὸν; Ὁ νόμος προστέθηκε ἕξαιτίας τῶν παραβάσεων, μέχρι νὰ ἔρθει ὁ ἀπόγο-

34. Γαλ. 3, 10.

35. Γαλ. 3, 16-17.

θη, ἄχρις οὗ ἤλθε τὸ σπέρμα ὃ ἐπήγγελλται, εἰς ἐπιμέλειαν ἐτέθη ὁ νόμος τοῦ γένους, ἐξ οὗ τὸ σπέρμα ἔμελλεν ἐκεῖνο κατὰ σάρκα βλαστάνειν· ἐτέθη δὲ ἀγγέλων ὑπουργούντων, καὶ τῇ τούτου θέσει Μωυσέως διακονούντος. Εἰ δὲ Ἰουδαῖος ὀνομάζει καὶ ἐπα-
 5 ναπαύη τῷ νόμῳ, ὡς ἐν νόμῳ καυχᾶσθαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις· περιτομὴ μὲν ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσσεις, ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖς, ἡ περιτομὴ σου ἀκροβυστία γέγονε, καθά φησιν Ἰερεμίας, ὅτι «Πάντα τὰ ἔθνη ἀπερί-
 10 «Περιτμηθῆναι τῷ Θεῷ καὶ περιτμηθῆναι τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν». – «Διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας· νῦν γὰρ δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται μαρτυρουμένη ὑπὸ νόμου καὶ τῶν προφητῶν· δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας, δικαιούμεθα δω-
 15 ρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

«Λογιζόμεθα οὖν πίστει δικαιουῖσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου». Τί; Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον, οὐχὶ καὶ ἐθνῶν; Ναὶ καὶ ἐθνῶν· ἐπεὶπερ εἷς ὁ Θεός, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ
 20 ἀκροβυστίαν διὰ πίστεως. Ὡς νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; Μὴ γένοιτο, ἀλλὰ νόμον ἰστώμεν». – Τί γὰρ ἡ Γραφή λέγει; «Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην». Λέγει γὰρ ὁ Δαβὶδ· «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἀπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι· μακάριος ἀνὴρ, ᾧ
 25 οὐ μὴ λογίσηται Κύριος ἁμαρτίαν». – «Ὁ νόμος», φησί, «τοῖς ἁμαρτάνουσι τὴν τιμωρίαν ἐπάγει»· ὁ δὲ προφήτης μακαρίζει τοὺς τῶν ἁμαρτημάτων δεξαμένους τὴν ἄφεσιν· «ὁ μακαρισμὸς οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν περιτομὴν ἢ ἐπὶ τὴν ἀκροβυστίαν; λέγομεν ὅτι ἐλογίσθη τῷ Ἀβραάμ ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην· πῶς οὖν ἐλογίσθη;

36. Ἰερ. 9, 26.

38. Ρωμ. 3, 20-24.

37. Ἰερ. 4, 4.

39. Ὅπ. π. 28.

νος πού ὑποσχέθηκε, τέθηκε σέ ἐφαρμογή ὁ νόμος τοῦ γένους, ἀπὸ τὸ ὅποιο ἐπρόκειτο νὰ βλαστήσει τὸ σπέρμα ἐκεῖνο κατὰ σάρκα. Καὶ ὁ νόμος δόθηκε μὲ τὴν ὑπηρεσία τῶν ἀγγέλων, καὶ τοῦ Μωυσῆ πού ὑπηρέτησε τὴν παράδοση τοῦ νόμου. Ἐὰν λοιπὸν ὀνομάζεσαι Ἰουδαῖος καὶ ἐπαναπαύεσαι στὸν νόμο, ὥστε νὰ καυχιέσαι γιὰ τὸν νόμο, μὲ τὴν παράβαση τοῦ νόμου ἀτιμάζεις τὸν Θεό. Ἡ περιτομὴ ὠφελεῖ βέβαια, ἐὰν ἐφαρμόζεις τὸν νόμο. Ἐὰν ὅμως εἶσαι παραβάτης τοῦ νόμου, ἡ περιτομὴ σου ἀποβαίνει ἀκροβυστία, ὅπως λέγει ὁ Ἱερε-μίας· «Ὅλα τὰ ἔθνη εἶναι ἀπερίτμητα στὴ σάρκα, ἐνῶ ὁ Ἰσραηλι-τικὸς λαὸς εἶναι ἀπερίτμητος στὴν καρδιά»³⁶. «Νὰ περιτμηθεῖτε γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἀποβάλετε τὴ σκληροκαρδία σας»³⁷. «Γιατὶ μὲ τὸν νόμο ἀποκτοῦμε μόνον τὴ συναίσθηση τῆς ἁμαρτίας. Ἄλλὰ τώρα ἦρθε στὸ φῶς ἡ δικαίωση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὅποια μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν νόμο καὶ τοὺς προφῆτες, δικαίωση τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ γιὰ ὅλους καὶ σὲ ὅλους πού πιστεύουν, καὶ παίρνουν τὴ δικαίωση δωρεὰν μὲ τὴ χάρη του, μέσω τῆς λύτρωσης πού ἐγένε ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό»³⁸.

«Πιστεύουμε λοιπὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δικαιώνεται μὲ τὴν πίστη, χωρὶς τὰ ἔργα τοῦ νόμου»³⁹. Τί; «Νομίζετε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Θεὸς μόνον τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὄχι καὶ τῶν ἐθνικῶν; Ναι καὶ τῶν ἐθνικῶν, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας, καὶ θὰ δικαιώσει αὐτοὺς πού ἔχουν ὑποστῆ περιτομὴ ἀπὸ τὴν πίστη τους, καὶ αὐτοὺς πού δὲν ἔχουν περιτομὴ μὲ τὴν πίστη τους. Ὡστε λοιπὸν καταργοῦμε τὸν νόμο μὲ τὴν πίστη; Μὴ γένοιτο! Ἀντίθετα ἀνορθώνουμε τὸν νόμο»⁴⁰. Γιατί, τί λέγει ἡ Γραφή; «Πίστεψε ὁ Ἀβραὰμ στὸν Θεό, καὶ αὐτὸ τοῦ λογαριάστηκε γιὰ τὴ δικαίωσή του»⁴¹. Διότι ὁ Δαβὶδ λέγει· «Εἶναι μακάριοι αὐτοὶ τῶν ὁποίων συγχωρήθηκαν οἱ ἀνομίες, καὶ αὐτοὶ τῶν ὁποίων ἀποκαλύφθηκαν οἱ ἁμαρτίες. Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος στὸν ὅποιο ὁ Κύριος δὲν θὰ καταλογίσει ἁμαρτία»⁴². «Ὁ νόμος», λέγει, «ἐπιβάλλει σ' αὐτοὺς πού ἁμαρτάνουν τὴν τιμωρία», ἐνῶ ὁ προφῆτης μακαρίζει αὐτοὺς πού δέχτηκαν τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν τους. «Ὁ μακαρισμὸς λοιπὸν αὐτὸς ἀναφέρεται στοὺς Ἰουδαίους, ἢ στοὺς ἐθνικούς; Λέμε ὅτι ἡ πίστη λογαριάστηκε στὸν Ἀβραὰμ γιὰ τὴ δικαίω-

40. Ὅπ. π. 29-31.

41. Ρωμ. 4, 3.

42. Ψαλμ. 31, 1-2.

ἐν περιτομῇ ὄντι, ἢ ἐν ἀκροβυστία; Δῆλον οὐκ ἐν περιτομῇ, ἀλλ'
 ἐν ἀκροβυστία· καὶ σημεῖον ἔλαβε περιτομῆς σφραγιδα τῆς δικαιο-
 σύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν τῇ ἀκροβυστία, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέ-
 ρα πάντων τῶν πιστευόντων δι' ἀκροβυστίας, εἰς τὸ λογισθῆναι
 5 καὶ αὐτοῖς τὴν δικαιοσύνην, καὶ πατέρα περιτομῆς οὐ τοῖς ἐκ
 περιτομῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἴχνεσι τῆς πίστεως,
 τοῖς ἐν τῇ ἀκροβυστία τοῦ πατρὸς ὑμῶν Ἀβραάμ· οὐ γὰρ διὰ
 νόμου ἢ ἐπαγγελία τῶ Ἀβραάμ ἢ τῶ σπέρματι αὐτοῦ, τὸ κληρο-
 νόμος εἶναι κόσμου, ἀλλὰ δικαιοσύνης πίστεως· “ὁ γὰρ νόμος
 10 ὄργην κατεργάζεται”· ἔθος γὰρ τῶ νόμῳ κολάζειν τοὺς παρα-
 βαίνοντας· “οὐ γὰρ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παράβασις”· διὰ τοῦτο
 ἐκ πίστεως, ἵνα κατὰ χάριν ἦ, εἰς τὸ εἶναι θεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν
 παντὶ τῷ σπέρματι, οὐ τῶ ἐκ νόμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶ ἐκ πίστεως
 Ἀβραάμ, ὅς ἐστι πατὴρ πάντων ἡμῶν, καθὼς γέγραπται, ὅτι
 15 “Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε”· κατέναντι οὐκ ἐπίστευσε Θε-
 οῦ τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκροὺς καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς
 ὄντα· ὅς παρ' ἐλπίδα, ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν
 πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον, “Οὕτως ἔσται τῶ σπέρ-
 ματί σου”· καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει, οὐ κατενόησε τὸ αὐτοῦ
 20 σῶμα ἤδη νενεκρωμένον, ἑκατονταέτης που τυγχάνων, καὶ τὴν
 νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας· εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ
 διεκρίθη τῇ ἀπιστία, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δούς δοξαν τῷ
 Θεῷ· καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ ἐπήγγελται δυνατός ἐστι καὶ ποιῆ-
 σαι· διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην».

25 «Οὐκ ἐγράφη δὲ εἰς αὐτὸν μόνον, ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δι-
 καιοσύνην, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι τοῖς πιστεύ-
 ουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ
 νεκρῶν». – «Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ σπέρμα Ἀβραάμ, ἀλλὰ

43. Γεν. 17, 5.

43α. Ρωμ. 4, 9-22.

σή του. Πῶς ὅμως λογαριάστηκε, ὅταν εἶχε λάβει τὴν περιτομή, ἢ ὅταν ἦταν στὴν ἀκροβυστία; Εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν λογαριάστηκε ὅταν εἶχε ὑποστῆ τὴν περιτομή, ἀλλὰ ὅταν ἀκόμα εἶχε τὴν ἀκροβυστία, ὅποτε καὶ ἔλαβε τὴν περιτομή ὡς σημάδι καὶ ἐπισφράγιση τῆς δικαιοσύνης του μέσω τῆς πίστεως πού εἶχε ἐπιδείξει, ὥστε νὰ εἶναι πατέρας ὅλων ὅσων πιστεύουν καὶ ἔχουν τὴν ἀκροβυστία, γιὰ νὰ λογαριασθεῖ ἡ δικαίωση καὶ σ' αὐτούς, καὶ πατέρας τῶν περιτμημένων, ὄχι ὅμως μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων πού ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη τῆς πίστεως πού εἶχε ὁ πατέρας σας Ἀβραάμ, προτοῦ νὰ περιτμηθεῖ. Γιατὶ ἡ ὑπόσχεση στὸν Ἀβραάμ ἢ στὸν ἀπόγονό του, ὅτι θὰ εἶναι κληρονόμος τοῦ κόσμου, δὲν δόθηκε μέσω τοῦ νόμου, ἀλλὰ μὲ τὴ δικαίωσή του μέσω τῆς πίστεως. Καθόσον ὁ νόμος φέρνει ὀργή», ἀφοῦ ὁ νόμος συνηθίζει νὰ τιμωρεῖ αὐτούς πού τὸν παραβαίνουν. Γιατὶ «ἐκεῖ πού δὲν ὑπάρχει νόμος, δὲν ὑπάρχει οὔτε παράβαση». Γι' αὐτὸ ἡ δικαίωση ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν πίστη, γιὰ νὰ δίνεται ὡς χάρισμα, ὥστε νὰ εἶναι σίγουρη ἢ πραγματοποίηση τῆς ὑπόσχεσης σὲ κάθε ἀπόγονο, ὄχι μόνο αὐτὸν πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν νόμο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν πού ἔχει τὴν πίστη τοῦ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος εἶναι πατέρας ὅλων μας, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Σὲ ἔκανα πατέρα ὅλων τῶν ἐθνῶν»⁴³, ἐπειδὴ πίστεψε στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ζωντανεύει τοὺς νεκρούς καὶ δίνει ὑπαρξὴ σ' αὐτὰ πού δὲν ὑπάρχουν. Αὐτὸς (ὁ Ἀβραάμ), ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχε καμμιά ἐλπίδα, πίστεψε μὲ ἐλπίδα στὸ ὅτι θὰ γίνῃ πατέρας πολλῶν ἐθνῶν, ὅπως τοῦ εἶχε εἰπωθεῖ· Τόσοι πολλοὶ θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου, καὶ ἐπειδὴ δὲν κλονίστηκε ἡ πίστη του, δὲν σκέφτηκε τὸ σῶμα του πού ἦταν ἤδη νεκρωμένο, ἀφοῦ ἦταν περίπου ἑκατὸ χρόνων, οὔτε τὴ νέκρωση τῆς μήτρας τῆς Σάρρας, καὶ δὲν ἔδειξε δυσπιστία λόγῳ ἀπιστίας, ἀλλὰ ἔγινε σταθερότερος στὴν πίστη, δοξάζοντας τὸν Θεό, ἀπόλυτα πεπεισμένος, ὅτι εἶναι δυνατὸς νὰ κάνει αὐτὸ πού ἔχει ὑποσχεθεῖ, γι' αὐτὸ καὶ ἡ πίστη του λογαριάστηκε γιὰ τὴ δικαίωσή του»^{43α}.

«Δὲν γράφτηκε ὅμως μόνο γι' αὐτόν, ὅτι τοῦ λογαριάστηκε γιὰ τὴ δικαίωσή του, ἀλλὰ καὶ γιὰ μᾶς, στοὺς ὁποίους θὰ λογαριάζεται στὸ ἔξῃς, δηλαδή σὲ ὅλους ἐκείνους πού πιστεύουν στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς τὸν Κύριό μας, τὸν Ἰησοῦ Χρι-

τῆς ἀρετῆς ἐπιζητεῖ τὴν συγγένειαν· οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα Θεοῦ, ἀλλ' ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα, τουτέστιν, οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκός, ταῦτα τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα». Σάρρας δὲ 5 τέκνα καλεῖ τὰ κατὰ τὴν τῆς φύσεως ἀκολουθίαν γεγεννημένα· ἐπαγγελίας δέ, τὰ κατὰ χάριν παρεσχημένα τῆς πίστεως· ἐπαγγελίας γὰρ ὁ καιρὸς οὗτος· «Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι, καὶ ἔσται τῇ Σάρρα υἱός». Τῆς φύσεως ἀπειρηκνίας, κατὰ θεῖαν φιλοτιμίαν ἀπεφάνθη πατήρ. Διὰ τί οὖν τοίνυν μεγαλοφρονεῖς, ὧ 10 Ἰουδαῖε, ὡς μόνος σπέρμα Ἀβραάμ προσαγορευόμενος; καὶ ὁ Ἰσμαήλ τοῦ Ἀβραάμ ἦν υἱὸς καὶ πρωτότοκος· εἰ δὲ νομίζεις ἐκεῖνον ὡς ἡμιδουλον ἐκβεβλήσθαι τῆς συγγενείας, ἀλλ' ἐκ πατέρων καὶ οὐκ ἐκ μητέρων γενεαλογεῖν ἔθος τῇ Γραφῇ, καὶ οἱ ἐκ τῆς Χετούρας γεγεννημένοι, ἐλευθέρα γὰρ αὕτη, ἀλλὰ σπέρμα Ἀβρα- 15 ἂμ μὴ καλούμενοι· καὶ τοὺς ἰθ' παῖδας τοῦ Ἰακώβ ἐκ διαφόρων μητέρων γεγεννημένους, καὶ τοὺς τέσσαρας ἡμιδούλους, καὶ ὄλους Ἰσραὴλ χρηματίζοντας, καὶ μηδὲν ἐκ τῆς τῶν μητέρων παραβλαβέντας δουλείας· οὐ μόνον δὲ οὗτοι, ἀλλὰ καὶ Ρεβέκκα ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα Ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν· μήπω γὰρ γεννηθέντων 20 αὐτῶν μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἵνα ἢ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ Θεοῦ μείνη οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος ἐρρέθη δὲ αὐτῇ, «Ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι».

Ἡ νομίζεις, ὧ Ἰουδαῖε, διὰ τὴν Σάρραν προτιμηθῆναι τὸν Ἰσαὰκ τοῦ Ἰσμαήλ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Χετούρας γεννωμένων παίδων τῷ Ἀβραάμ; Τί ἂν εἴπης περὶ τῆς Ρεβέκκας; ἐνταῦθα γὰρ καὶ 25 μία μήτηρ, καὶ μία σύλληψις, δίδυμοι γὰρ οἱ παῖδες· τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα, κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν ἀμφοτέρους συνέλαβεν· ἀλλ' ὁ μὲν θεοφιλῆς, ὁ δὲ τῆς θείας κηδεμονίας ἀνά-

44. Ρωμ. 4, 23-24.

45. Ρωμ. 9, 6-8.

46. Γεν. 18, 10.

47. Σύζυγος τοῦ Ἀβραάμ μετὰ τὸ θάνατο τῆς Σάρρας (Γεν. 25, 1-6).

στό»⁴⁴. «Γιατί ὅλοι οἱ Ἰσρα-ηλίτες δὲν εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ ζητᾶ τὴ συγγένεια τῆς ἀρετῆς. Οὔτε βέβαια, ἐπειδὴ εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, ὅλοι εἶναι παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Ἰσαὰκ θὰ προέλθουν οἱ ἀπόγονοί σου. Δηλαδή παιδιὰ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ὅσοι γεννιοῦνται μὲ τρόπο φυσικό, ἀλλὰ ἀπόγονοι θεωροῦνται ὅσοι γεννιοῦνται ἀπὸ τὴν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ»⁴⁵. Ἐνῶ παιδιὰ τῆς Σάρρας ὀνομάζει αὐτὰ ποῦ γεννήθηκαν σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τῆς φύσεως, καὶ παδιὰ τῆς ὑπόσχεσης, αὐτὰ ποῦ δόθηκαν κατὰ χάρη λόγῳ τῆς πίστεώς τους. Γιατί ὁ καιρὸς αὐτὸς εἶναι καιρὸς τῆς ὑπόσχεσης. «Τὸν καιρὸ αὐτὸν θὰ ἔρθω, καὶ ἡ Σάρρα θὰ ἀποκτήσει υἱό»⁴⁶. Ἐνῶ ἡ φύση τὸ εἶχε ἀπαγορεύσει, μὲ θεία γενναιοδωρία ἔγινε πατέρας. Γιατί λοιπὸν καυχίεσαι, Ἰουδαῖε, ὅτι τὰχα μόνον σὺ ὀνομάζεις ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ; Καὶ ὁ Ἰσμαὴλ ἦταν υἱὸς τοῦ Ἀβραάμ, καὶ μάλιστα πρωτότοκος. Καὶ ἂν νομίζεις ὅτι ἐκεῖνος ἐκτοπίστηκε ἀπὸ τὴ συγγένεια ἐπειδὴ ἦταν μισὸς δοῦλος, ὅμως ἡ Γραφή συνηθίζει νὰ γενεαλογεῖ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς πατέρες καὶ ὄχι ἀπὸ τίς μητέρες. Καὶ οἱ γεννημένοι ἀπὸ τὴ Χετούρα⁴⁷, ἡ ὁποία ἦταν ἐλεύθερη, δὲν ὀνομάζονται ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ τὰ δώδεκα παιδιὰ τοῦ Ἰακώβ, ποῦ γεννήθηκαν ἀπὸ διαφορετικὰς μητέρες, καὶ τὰ τέσσερα ἦταν μισοὶ δοῦλοι, ὅλοι ἦταν ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, καὶ δὲν βλάφτηκαν καθόλου ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ μητέρες μερικῶν ἦταν δοῦλες. Καὶ ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ ἡ Ρεβέκκα ποῦ εἶχε τὰ παιδιὰ τῆς ἀπὸ ἓναν ἄνδρα, τὸν πατέρα μας Ἰσαὰκ, πρὶν ἀκόμα γεννηθῶν αὐτὰ καὶ κάνουν κάτι καλὸ ἢ κακό, γιὰ νὰ μείνει ἡ πρόθεση τοῦ Θεοῦ κατ' ἐκλογήν, ἡ ὁποία δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ἔργα, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος κάνει τὴν κλήση, εἰπώθηκε σ' αὐτήν· «Ὁ μεγαλύτερος θὰ γίνῃ δοῦλος τοῦ νεώτερου»⁴⁸.

Ἡ μήπως νομίζεις, Ἰουδαῖε, ὅτι ἐξαιτίας τῆς Σάρρας προτιμήθηκε ὁ Ἰσαὰκ ἀπὸ τὸν Ἰσμαὴλ καὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἀβραάμ ποῦ γεννήθηκαν ἀπὸ τὴν Χετούρα; Τί θὰ μπορούσες νὰ πεῖς γιὰ τὴ Ρεβέκκα; Καθόσον ἐδῶ καὶ ἡ μητέρα ἦταν μία, καὶ ἡ σύλληψη, ἀφοῦ τὰ παιδιὰ ἦταν δίδυμα. Γιατί, τὸ ὅτι τὰ εἶχε ἀπὸ μιὰ κοίτη, σημαίνει

48. Ρωμ. 9, 10-13. Γεν. 25, 23.

ξιος καὶ οὐκ ἂν ἔμεινεν ὁ Θεὸς τῶν πραγμάτων τὴν πείραν, ἀλλ'
 ἐκ τῶν κυϊσκομένων τὴν τούτων διαφορὰν προηγόρευσεν· προη-
 γόρευσε δὲ τὴν ἐκάστου πρόθεσιν προμηθῶν· οὐ γὰρ ἄδικος ἢ ἐκ-
 λογή, ἀλλὰ τῇ προθέσει τῶν ἀνθρώπων συμβαίνουσα, καθὼς
 5 γέγραπται, «Τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα». Τὸ γὰρ
 ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ εἰρημένον, ὅτι «Ἐν Ἰσαὰκ κλη-
 θήσεται σοι σπέρμα», δείκνυσιν ὡς οὐδὲ τὸ τοῦ γένους ἅπαν τῆς
 εὐλογίας μετεληφῶς οὐ γὰρ τῇ φύσει προσέχει ὁ Θεός, ἀλλὰ πί-
 στιν καὶ ἀρετὴν ἐπιζητεῖ, ὡς καὶ ἐν τῷ Ὠσηὲ λέγει· «Καλέσω τὸν
 10 Οὐ λαόν μου Λαόν μου, καὶ τὴν Οὐκ ἠγαπημένην Ἠγαπημένην,
 καὶ ἔσται ἐν τῷ τόπῳ οὐ ἐρρέθη αὐτοῖς Οὐ λαός μου, ὑμεῖς, αὐτοὶ
 κληθήσονται υἱοὶ Θεοῦ ζῶντος διότι τὰ ἔθνη τὰ μὴ γινώσκοντα
 δικαιοσύνην, κατέλαβον δικαιοσύνην»· δικαιοσύνην δὲ λέγει τὴν
 ἐκ πίστεως Ἰσραὴλ δὲ διώκων νόμον ἰδίας δικαιοσύνης, δικαιοσύ-
 15 νην οὐκ ἔφθασεν. Διὰ τί; Διότι οὐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ἐξ ἔργον νό-
 μου ἐνόμισαν γὰρ ἐπαρκεῖν αὐτοῖς τὴν κατὰ νόμον πολιτείαν εἰς
 κτῆσιν δικαιοσύνης, καὶ πίστεως κατεφρόνησαν, οὐ δὴ χάριν καὶ
 τῶν τῆς πίστεως οὐ μετέσχον δωρεῶν· «Προσέκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ
 τοῦ προσκόμματος, καθὼς γέγραπται· Ἴδου τίθημι ἐν Σιών λίθον
 20 προσκόμματος καὶ πέτραν σκανδάλου, καὶ πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐ-
 τὸν οὐ καταισχνυθήσεται». Προσπταίειν εἰώθασιν οἱ ἐτέρωσε τὴν
 διάνοιαν τῶν Γραφῶν τῶν προφητειῶν ἔχοντες καὶ τὴν ὁδὸν προ-
 κόπτειν οὐκ ἐθέλοντες τοῦτο πεπόνθασιν οἱ Ἰουδαῖοι· περὶ γὰρ δὴ
 τὰ περιττὰ τοῦ νόμου ἔχοντες, τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν προσαγο-
 25 ρευθέντα λίθον ἰδεῖν οὐκ ἐθέλησαν, καίτοι σαφῶς οἱ προφηῆται
 προεθέσπισαν, ὡς ὁ τούτοις πιστεύων, μεγίστων τεύξεται ἀγαθῶν·
 «Ζῆλον γὰρ Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ἀγνοοῦντες
 γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζη-

49. Ρωμ. 9, 13.

50. Ὠσηὲ 2, 25.

ὅτι καὶ τὰ δύο τὰ συνέλαβε μαζί. Ἄλλὰ ὁ ἕνας ἦταν ἀγαπητὸς στὸν Θεό, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἦταν ἀνάξιος τῆς φροντίδας τοῦ Θεοῦ. Καὶ δὲν περίμενε ὁ Θεὸς νὰ σχηματίσει γνώμη, ἀλλὰ ἐνῶ ἀκόμα αὐτὰ κυοφοροῦνταν, προανήγγειλε τὴ διαφορὰ τους, ἀλλὰ προανήγγειλε καὶ τὴν πρόθεση τοῦ καθενός. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀδικη ἢ ἐκλογὴ, ἀλλὰ κρίνεται ἀπὸ τὴν πρόθεση τῶν ἀνθρώπων, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Τὸν Ἰακώβ τὸν ἀγάπησα, ἐνῶ τὸν Ἡσαῦ τὸν μίσησα»⁴⁹. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν Ἀβραάμ, ὅτι ἀπὸ τὸν Ἰσαὰκ θὰ ἀποκτήσεις ἀπογόνους»⁵⁰, δείχνει ὅτι οὔτε τὸ γένος εἶχε πάρει ὅλη τὴν εὐλογία, γιατί ὁ Θεὸς δὲν δίνει σημασία στὴ φύση, ἀλλὰ ζητᾶ πίστη καὶ ἀρετὴ, ὅπως λέγει καὶ στὸν Ὡσηῒ· «Θὰ ὀνομάσω λαό μου, αὐτὸν ποῦ δὲν εἶναι λαός μου, καὶ ἀγαπημένη μου, αὐτὴν ποῦ δὲν εἶναι ἀγαπημένη. Καὶ θὰ συμβεῖ στὸν τόπο ὅπου εἰπώθηκε σ' αὐτούς, Σεῖς δὲν εἶστε λαός μου, αὐτοὶ νὰ ὀνομαστοῦν υἱοὶ τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, γιατί τὰ ἔθνη ποῦ δὲν γνωρίζουν δικαιοσύνη, πέτυχαν τὴ δικαίωσή τους»⁵¹. Λέγοντας «δικαίωση», ἐννοεῖ τὴ δικαίωση ἀπὸ τὴν πίστη. Ἐνῶ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, ἐπιδιώκοντας τὸν νόμο τῆς δικῆς του δικαίωσης, δὲν κατόρθωσε τὴ δικαίωσή του. Γιατί; Διότι δὲν τὴν ἐπιδίωκε μὲ τὴν πίστη, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τοῦ νόμου. Γιατὶ νόμιζαν ὅτι ἦταν ἀρκετὴ γι' αὐτούς ἢ σύμφωνη μὲ τὸν νόμο συμπεριφορᾶ, γιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴ δικαίωση, καὶ περιφρόνησαν τὴν πίστη. Καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ δὲν ἔγιναν μέτοχοι καὶ τῶν δωρεῶν τῆς πίστεως. Γιατὶ «Σκῶνταψαν στὴν πέτρα τοῦ προσκόμματος, ὅπως εἶναι γραμμένο· Τοποθετῶ στὴ Σιών πέτρα προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου, καὶ καθένας ποῦ πιστεύει σ' αὐτὸν δὲν θὰ ντροπιαστεῖ»⁵². Συνήθως βέβαια σκοντάφτουν αὐτοὶ ποῦ ἐκλαμβάνουν τὸ νόημα τῶν Γραφῶν τῶν προφητῶν διαφορετικὰ, καὶ δὲν θέλουν νὰ προοδεύουν στὴ ζωὴ τους. Αὐτὸ ἔπαθαν οἱ Ἰουδαῖοι. Γιατί, ἐνῶ μένουν πιστοὶ στίς περιττὲς διατάξεις τοῦ νόμου, αὐτὸν ποῦ ἀπὸ τοὺς προφήτες ὀνομάζεται πέτρα, δὲν θέλησαν νὰ τὸν δοῦν, ἂν καὶ οἱ προφῆτες προεῖπαν καθαρά, ὅτι, ὅποιος πιστεύει σ' αὐτούς, θὰ κερδήσει πολὺ μεγάλα ἀγαθὰ. «Γιατὶ ἔχουν ζῆλο Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ἐπίγνωση. Ἀγνοώντας δηλαδή τὴ δικαίωση ποῦ δίνει ὁ Θεός,

51. Ρωμ. 9, 30.

52. Ἦσ. 28, 16. Ρωμ. 9, 32-33.

τοῦντες στηῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσονται· τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι· ὁ γὰρ νόμος πάντας ἡμᾶς, ἤγουν πᾶσαν φύσιν ἀνθρώπων, πρὸς τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἐποδήγησεν.

5 Τὸν τοῦ νόμου τοίνυν πληροῖ σκοπὸν ὁ πιστεύων τῷ Σωτῆρι Χριστῷ· διότι περιέχει ἐν τῇ Γραφῇ· «Ἴδου τίθημι ἐν Σιών λίθον ἀκρογωνιαῖον, ἐκλεκτόν, ἔντιμον, καὶ ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ μὴ καταιοχνηθῆ. «Ἡμῖν οὖν ἡ τιμὴ τοῖς πιστεύουσιν, ἀπειθοῦσι δὲ λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κε-
10 φαλὴν γωνίας καὶ λίθον προσκόμματος καὶ πέτραν σκανδάλου, οἱ προσκόπτουσι τῷ Λόγῳ ἀπειθοῦντες εἰς ὃν καὶ ἐτέθησαν»· ἡμεῖς δὲ οἱ πιστεύοντες καὶ βαπτισθέντες, «Γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγεῖλωμεν τοῦ ἐκ σκότους ἡμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν
15 αὐτοῦ φῶς· οἱ ποτὲ οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς Θεοῦ, οἱ οὐκ ἠλεημένοι, νῦν δὲ ἐλεηθέντες»· – «Οὗς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς οὐ μόνον ἐξ Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν, ὡς καὶ ἐν τῷ Ὠσηὲ λέγει, «Καλέσω τὸν Οὐ λαόν μου, Λαόν μου, καὶ τὴν Οὐκ ἠγαπημένην, Ἠγαπημένην· καὶ ἔσται ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐρρέθη αὐτοῖς, Οὐ λαὸς μου ὑμεῖς, ἐκεῖ
20 κληθήσονται υἱοὶ Θεοῦ ζῶντος». – «Ὅσοι γὰρ Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ». – «Τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι». Μωυσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου, ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος, ζήσεται ἐν αὐτοῖς, ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτω λέγει· «Μὴ εἶπης
25 ἐν τῇ καρδίᾳ σου· Τίς ἀναθήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν· ἢ, Τίς καταθήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἀλλὰ τί λέγει; Ἐγγύς σου τὸ ρῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου, ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τουτέστι τὸ ρῆμα τῆς

53. Ρωμ. 10, 2-4.

54. Α' Πέτρ. 2, 6-10.

καὶ προσπαθώντας νὰ ἐπιβάλουν τὸν δικό τους τρόπο δικαίωσης, δὲν ὑποτάσσονται στὴ δικαίωση ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ τὸ τέλος τοῦ νόμου εἶναι ὁ Χριστός, γιὰ νὰ δικαιωθεῖ καθένας ποὺ πιστεύει»⁵³. Γιατὶ ὁ νόμος ὅλους ἐμᾶς, δηλαδή ὅλη τὴν ἀνθρώπινη φύση, τὴν ὁδήγησε στὸν Δεσπότη Χριστό.

Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ πιστεύει στὸν Σωτήρα Χριστό, ἐκπληρώνει τὸν σκοπὸ τοῦ νόμου. Γιατὶ λέγεται στὴ Γραφή· «Νᾶ, βάζω στὴ Σιών ἀκρογονιαῖο λίθο, διαλεχτὸ καὶ πολῦτιμο, καὶ ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει σ' αὐτὸν δὲν θὰ καταντροπιασθεῖ. Σὲ σᾶς λοιπὸν ποὺ πιστεύετε εἶναι πολῦτιμος, γιὰ ἐκείνους ὅμως ποὺ δὲν πιστεύουν, ἡ πέτρα ποὺ ἀπέριψαν οἱ οἰκοδόμοι ἔγινε ἀγκωνάρι καὶ λίθος στὸν ὁποῖο θὰ σκοντάφτουν, καὶ πέτρα ποὺ θὰ τοὺς κάνει νὰ πέφτουν, αὐτοὶ ποὺ σκοντάφτουν στὸν Λόγο, γιατί ἀπιστοῦν σ' αὐτὸν ποὺ τοποθετήθηκαν. Ἐμεῖς ὅμως ποὺ πιστεύουμε καὶ βαπτιστήκαμε, εἴμαστε γενεὰ ἐκλεκτή, βασιλικὸ ἱερατεῖο, ἔθνος ἅγιο, λαὸς δικῶς του, γιὰ νὰ διακηρύξουμε τὶς θαυμαστὲς πράξεις ἐκείνου ποὺ μᾶς κάλεσε ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ θαυμαστὸ φῶς του, ἐμεῖς ποὺ κάποτε δὲν ἦμασταν λαὸς του, ἀλλὰ τώρα εἴμαστε λαὸς τοῦ Θεοῦ, ἐμεῖς ποὺ δὲν ἦμασταν ἐλεημένοι, τώρα ὅμως ἐλεηθήκαμε»⁵⁴. Καὶ αὐτοὶ εἴμαστε ἐμεῖς, τοὺς ὁποίους κάλεσε ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, ὅπως λέγει καὶ στὸν Ὠσηέ· «Θὰ καλέσω λαὸ μου ἐκεῖνον ποὺ δὲν εἶναι λαὸς μου, καὶ ἀγαπημένη μου, ἐκείνην ποὺ δὲν εἶναι ἀγαπημένη μου, καὶ στὸν τόπο ἀκριβῶς ποὺ τοὺς εἶπαν, Σεῖς δὲν εἶστε λαὸς μου, ἐκεῖ θὰ ὀνομαστοῦν υἱοὶ τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»⁵⁵. Γιατὶ «ὅσοι ὁδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»⁵⁶. Γιατὶ «Τέλος τοῦ νόμου εἶναι ὁ Χριστός, γιὰ νὰ δικαιωθεῖ ὁ καθένας ποὺ πιστεύει»⁵⁷. Ὁ Μωυσῆς βέβαια γράφει γιὰ τὴ δικαίωση ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν νόμο, ὅτι δηλαδή ὁ ἄνθρωπος ποὺ τήρησε τὶς ἐντολές, θὰ ζήσει χάρις σ' αὐτές. Ἡ δικαίωση ὅμως ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστη λέγει τὰ ἑξῆς· «Μὴ πεῖς στὴν καρδιά σου, ποιὸς θὰ ἀνεβεῖ στὸν οὐρανὸ; γιὰ νὰ κατεβάσει δηλαδή τὸν Χριστό, ἢ ποιὸς θὰ κατεβεῖ στὴν ἄβυσσο; δηλαδή γιὰ νὰ ἀνεβάσει τὸν Χριστό ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Ἀλλὰ τί λέγει· Ὁ λόγος εἶναι κοντὰ σου, εἶναι

55. Ρωμ. 9, 24-25.

56. Ρωμ. 8, 14.

57. Ρωμ. 10, 4.

πίστεως ὃ κηρύσσομεν· ὅτι ἐὰν ὁμολογήσης ἐν τῷ στόματί σου
 Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν καὶ πιστεύσης ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ
 Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ· καρδιά γὰρ πιστεύεται
 εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν· λέγει γὰρ
 5 ἡ Γραφή, ὅτι «Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐκ αἰσχυνθήσεται· ὁ γὰρ
 αὐτὸς Κύριος πάντων καὶ εἰς πάντας πλούσιος τοὺς ἐπικαλουμέ-
 νους αὐτόν· καὶ ἔσται πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου,
 σωθήσεται· πῶς οὖν ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ
 πιστεύσουσιν, οὐ οὐκ ἤκουσαν; Πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσ-
 10 σοντος; πῶς δὲ κηρύξουσιν ἂν μὴ ἀποσταλῶσι; καθὼς γέγραπται·
 Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ! Μενοῦν γε,
 εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα
 τῆς οἰκουμένης τὰ ρήματα αὐτῶν».

Ἄλλὰ μὴν οὐκ ἔγνω Ἰσραήλ. Ἡσαΐας λέγει· «Κύριε, τίς ἐπί-
 15 στευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίον Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;».
 Ὁ δὲ Μωυσῆς πρῶτος λέγει· «Ἐγὼ παραζηλῶ ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνη,
 ἐπὶ ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶς». Ἔθνη ἀσύνετα ἡμᾶς προση-
 γόρευσε· πρό γε τῆς πίστεως ἀφροσύνην ἐπεδείκνυμεν· ἡμεῖς γὰρ
 ποτε, ἤγουν πρὸ τοῦ πιστεῦσαι, ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι.
 20 Διαφερόντως Ἰουδαίους ἠνίασεν ὁ Θεός, ἤγουν ἐλύπησεν· οὐ
 γὰρ οὕτως ἀλγεινὸν ἢ διασπορὰ καὶ ἢ τοῦ ναοῦ ἐρήμωσις, ὡς ἢ
 τῶν ἐθνῶν εὐσέβειά τε καὶ περιφάνεια. Ἡσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ καὶ
 λέγει· «Εὐρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ
 μὴ ἐπερωτῶσιν». Ἐδειξε κατ' αὐτὸ καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν θεογνω-
 25 σίας τὴν πρόσρησιν, καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων μαιφονίαν· τὸ γὰρ
 «ἀποτολμᾷ» τοῦτο δηλοῖ· Οὐκ ἐδειλίασε, φησί, φονῶντας Ἰου-
 δαίους καὶ μεμνηνότας, ἀλλὰ σὺν παρηρησίᾳ πολλῇ τὴν τῶν ἐθνῶν
 προεκήρυξε σωτηρίαν· προεθέσπισε δὲ καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν
 ἀπιστίαν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὰ ἐξῆς· πρὸς δὲ τὸν Ἰσραὴλ λέγει ὁ

58. Ρωμ. 10, 5-18.

59. Ἦσ. 53, 1. Ρωμ. 10, 16.

στό στόμα σου και στήν καρδιά σου, δηλαδή ὁ λόγος τῆς πίστεως τὸν ὁποῖο κηρύττουμε. Διότι, ἐὰν ὁμολογήσεις μὲ τὸ στόμα σου, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Κύριος Χριστός, καὶ πιστέψεις μὲ τὴν καρδιά σου, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, τότε θὰ σωθεῖς. Γιατὶ μὲ τὴν καρδιά ὁ ἄνθρωπος πιστεύει ὅ,τι ὁδηγεῖ στὴ δικαίωση, καὶ μὲ τὸ στόμα ὁμολογεῖ αὐτὸ ποῦ ὁδηγεῖ στὴ σωτηρία. Διότι ἡ Γραφή λέγει· «Καθένας ποὺ πιστεύει σ' αὐτόν, δὲν θὰ ντροπιαστεῖ. Γιατὶ ὁ ἴδιος εἶναι Κύριος ὅλων, πλούσιος σὲ ὅλους ὅσους τὸν ἐπικαλοῦνται, καὶ καθένας ποὺ θὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου θὰ σωθεῖ. Πῶς ὅμως θὰ ἐπικαλεστοῦν ἐκεῖνον στὸν ὁποῖο δὲν πίστεψαν; Καὶ πῶς θὰ πιστέψουν σ' ἐκεῖνον γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἄκουσαν; Καὶ πῶς θὰ ἀκούσουν χωρὶς κάποιος νὰ κηρύξει; Καὶ πῶς θὰ κηρύξουν ἂν δὲν ἀποσταλοῦν; Ὅπως εἶναι γραμμένο· Πόσο ὠραῖα εἶναι τὰ πόδια ἐκείνων ποὺ κηρύττουν τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα! Καὶ πράγματι ἡ φωνὴ τους κηρύχθηκε σὲ ὅλη τὴ γῆ καὶ τὰ λόγια τους στά πέρατα τῆς οἰκουμένης»⁵⁸.

Ἄλλ' ὅμως ὁ ἰσραηλιτικὸς λαὸς δὲν κατάλαβε. Λέγει ὁ Ἡσαΐας· «Κύριε, ποιὸς πίστεψε στά λόγια μας, καὶ ἡ δύναμη τοῦ Κυρίου σὲ ποιὸν ἀποκαλύφθηκε;»⁵⁹. Καὶ ὁ Μωυσῆς λέγει πρῶτος· «Θὰ σᾶς κάνω νὰ ζηλέψετε παραδίνοντάς σας σὲ ἔθνη εἰδωλολατρικά, θὰ σᾶς κάτω νὰ δυσφορήσετε παραδίνοντάς σας σὲ ἔθνος ἀνόητο»⁶⁰. Ἐθνη ἀνόητα ὀνόμασε ἐμᾶς, ἐπειδὴ πρὶν νὰ πιστέψουμε δείχναμε ἀνοησία. Γιατὶ κάποτε, δηλαδή πρὶν νὰ πιστέψουμε, ἡμᾶσταν ἀνόητοι, ἀπείθαρχοι, πλανεμένοι. Διαφορετικὰ ὁ Θεὸς στενοχώρησε, δηλαδή λύπησε, τοὺς Ἰουδαίους, γιατί δὲν ἦταν τόσο πολὺ ὀδυνηρὴ ἡ διασπορὰ καὶ ἡ ἐρήμωση τοῦ ναοῦ, ὅσο ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ δόξα τῶν ἐθνῶν. Ὁ Ἡσαΐας μάλιστα τολμᾷ καὶ λέγει· «Βρέθηκα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν μὲ ζητοῦσαν, καὶ φανερώθηκα σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ρωτοῦσαν γιὰ μένα»⁶¹. Ἐδειξε σύμφωνα μὲ αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομα τῆς θεογνωσίας τῶν ἐθνικῶν, καὶ τὴ δίψα τῶν Ἰουδαίων γιὰ αἷμα. Γιατὶ τὸ «ἀποτόλμησε» αὐτὸ φανερώνει. Δὲν φοβήθηκε, λέγει, νὰ χαρακτηρίσει τοὺς Ἰουδαίους δολοφόνους καὶ μανιακοὺς, ἀλλὰ μὲ πολὺ θάρρος προανήγγειλε τὴ σωτηρία τῶν ἐθνικῶν, καὶ προφήτεψε τὴν ἀπιστία τῶν

60. Δευτ. 32, 21. Ρωμ. 10, 19.

61. Ἡσ. 65, 1. Ρωμ. 10, 20.

Μωυσῆς· «Ὁλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖρας πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα». Οὕτω γὰρ οἱ θαυμάσιοι προφήται καὶ Ἰουδαίοις κατηγοροῦσι καὶ τὴν τῶν ἔθνῶν προκηρύττουσι πίστιν, λέγω δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διάκονον γε-
 5 γενῆσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν Πατέρων· τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσει τὸν Θεόν· τῷ γὰρ Ἀβραάμ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ὑπέσχετο ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ εὐλογῆσαι τὰ ἔθνη· ἐδέξατο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ πατριάρχης καὶ πᾶν τὸ ἐκείνου γένος τῆς περιτομῆς τὸ σημεῖον· ἔδει τοίνυν καὶ τὸ
 10 ἐκείνου σπέρμα κατὰ σάρκα προσαγορευόμενον καὶ τοῖς ἔθνεσι τὴν εὐλογίαν πηγάζον, ἔχειν τὸ σημεῖον τῆς συγγενείας, ἵνα δειχθῆ σαφῶς τῆς θείας ἐπαγγελίας ἢ ἀλήθεια· καὶ τὰ ἔθνη τὴν χάριν δεξάμενα ὑμνήσει τῆς φιλανθρωπίας τὸν χορηγὸν τὸν διὰ τῶν
 15 θείων προφητῶν αὐτοῦ προσαγορεύσαντα τὴν τῶν ἔθνῶν πίστιν καὶ σωτηρίαν, καθὼς γέγραπται· «Διὰ τοῦτο ἐξομολογησόμεθά σοι ἐν ἔθνεσι, Κύριε, καὶ τῷ ὀνόματί σου ψάλλομεν». Καὶ πάλιν λέγει· «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, πάντα ἔθνη, καὶ ἐπαινέσατε αὐτόν, πάντες οἱ λαοί». Καὶ πάλιν Ἡσαΐας λέγει· «Καὶ ἔσται ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἔθνῶν, ἐπ' αὐτὸν ἔθνη ἐλπιούσι»,
 20 καθὼς γέγραπται· «Ὁψονται οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασι, συνήσουσι».

Ὅταν δὲ πάλιν εἰσάγει τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· «Καὶ προσκυνεῖτωσαν αὐτῷ πάντες οἱ ἄγγελοι Θεοῦ». Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ στόματος τοῦ μακαρίου Δαβὶδ λέγει·
 25 «Ἄπαξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ ψεύσομαι· τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μένει, καὶ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς σελήνη κατηροτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός». Καὶ πάλιν· «Θήσομαι ἐν θαλάσῃ χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ· αὐτὸς ἐπικαλέσεται με, Πατήρ μου,

62. Ἦσ. 65, 2. Ρωμ. 10, 21.

64. Ψαλμ. 116, 1.

63. Ψαλμ. 17, 50.

65. Ἦσ. 11, 10.

Ἰουδαίων. Αὐτὸ βέβαια τὸ φανερόνουν τὰ ἑξῆς· Λέγει ὁ Μωυσῆς στὸν ἰσραηλιτικὸ λαὸ· «Ὅλη τὴν ἡμέρα εἶχα ἀπλωμένα τὰ χέρια μου σὲ λαὸ πὺ εἶναι ἀπειθαρχος καὶ προβάλλει ἀντιρρήσεις»⁶². Ἔτσι οἱ θαυμάσιοι προφῆτες καὶ τοὺς Ἰουδαίους κατηγοροῦν καὶ προφητεύουν τὴν πίστη τῶν ἐθνικῶν, δηλαδή τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, ὅτι θὰ γίνεῖ ὑπηρέτης αὐτῶν πὺ ἔχουν τὴν περιτομὴ γιὰ τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, μὲ σκοπὸ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τις ὑποσχέσεις τῶν Πατέρων, καὶ τὰ ἔθνη νὰ δοξάσουν τὸν Θεὸ γιὰ τὴν εὐσπλαγχνία του. Γιατί στὸν Ἀβραάμ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων ὑποσχόταν, ὅτι μὲ τοὺς ἀπογόνους του θὰ εὐλογήσῃ τὰ ἔθνη. Καὶ δέχθηκε καὶ ὁ ἴδιος ὁ πατριάρχης τὸ σημεῖο τῆς περιτομῆς, καὶ ὀλόκληρο τὸ γένος ἐκείνου. Ἐπρεπε καὶ ἐκεῖνοι πὺ κατὰ σάρκα ὀνομάζονταν ἀπόγονοι ἐκείνου καὶ μετέδιδε τὴν εὐλογία στοὺς ἐθνικούς, νὰ φέρουν τὸ σημεῖο τῆς συγγένειας, γιὰ νὰ δειχθεῖ φανερὰ ἡ ἀλήθεια τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἐθνικοί, δεχόμενοι τὴ χάρη, νὰ ὑμνήσουν τὸν χορηγὸ τῆς φιλανθρωπίας, ὁ ὁποῖος μὲ τοὺς θεϊκοὺς προφῆτες του προεῖπε τὴν πίστη καὶ σωτηρία τῶν ἐθνικῶν, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Γι' αὐτὸ θὰ σὲ δοξολογήσουμε μπροστὰ στὰ ἔθνη, Κύριε, καὶ θὰ ψάλλουμε ὕμνους στὸ ὄνομά σου»⁶³. Καὶ πάλι λέγει· «Ὑμνεῖτε τὸν Κύριο ὄλα τὰ ἔθνη καὶ ἐπαινεῖτε τον ὄλοι οἱ λαοί»⁶⁴. Καὶ ὁ Ἡσαΐας ἐπίσης λέγει· «Καὶ θὰ ἔρθῃ ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαὶ καὶ αὐτὸς πὺ θὰ ἐμφανιστεῖ ὡς ἄρχοντας τῶν ἐθνῶν. Σ' αὐτὸν θὰ στηρίξουν τις ἐλπίδες τους τὰ ἔθνη»⁶⁵, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Θὰ τὸν δοῦν αὐτοὶ στοὺς ὀποίους δὲν κηρύχθηκε, καὶ αὐτοὶ πὺ δὲν ἄκουσαν, θὰ καταλάβουν»⁶⁶.

Καὶ ὅταν εἰσάγει τὸν πρωτότοκο στὴν οἰκουμένη, λέγει· «Καὶ ἄς τὸν προσκυνήσουν ὄλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»⁶⁷. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ μακάριου Δαβίδ λέγει· «Ὁρκίστηκα μιὰ γιὰ πάντα στὴν ἁγιωσύνη μου, ὅτι δὲν θὰ ψευσθῶ στὸν Δαβίδ. Ὁ ἀπόγονός του θὰ μείνει στοὺς αἰῶνες, καὶ ὁ θρόνος του θὰ λάμπει σὰν ἥλιος μπροστὰ μου, καὶ σὰν σελήνη δημιουργημένη νὰ φωτίζει αἰῶνια, καὶ ὁ μάρτυρας στὸν οὐρανὸ ἀξιόπιστος»⁶⁸. Καὶ πάλι· «Θὰ ἐπιβάλω τὸ κράτος τοῦ χεριοῦ του μέχρι τὴ θάλασσα, καὶ τὴν κυριαρχία τῆς

66. Ἦσ. 52, 15.

67. Δευτ. 32, 43. Ἐβρ. 1, 6.

68. Ψαλμ. 88, 36-38.

εἶ σύ, Θεός μου καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου· καὶ γὰρ πρωτότο-
 κον θήσομαι αὐτὸν ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς». Ὁς
 ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ Υἱὸς μονογενής, καὶ τῶν αἰώνων
 Ποιητής, καὶ Δημιουργὸς πάντων. Πόθεν δὲ εἰς τὴν οἰκουμένην
 5 εἰσέρχεται; πῶς δὲ πρωτότοκος ὁ Μονογενής; Πῶς; Διὰ τῆς οἰκο-
 νομίας τῆς αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρωπή-
 σιν αὐτὸν οἱ ἄγγελοι προσεκύνησαν, πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως
 ταύτην αὐτῷ τὴν τιμὴν οὐ προσέφερον ἐκ παντός; Καὶ πανταχοῦ
 ἦν ὁ Θεός, καὶ εἰς τὴν οἰκουμένην εἰσῆλθεν ὡς ἄνθρωπος· «Ἐν τῷ
 10 κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ
 ἔγνω· εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον». Εἰ γὰρ
 ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, πῶς ἦλθεν; εἰ δὲ ἦλθε, πῶς ἐν τῷ κόσμῳ ἦν; Ἀλλὰ
 καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ἦν ὡς Θεός, καὶ ἦλθεν ὡς ἄνθρωπος· οὕτω καὶ
 Μονογενής ἐστὶν ὡς Θεός, καὶ πρωτότοκος ὡς ἄνθρωπος ἐν πολ-
 15 λοῖς ἀδελφοῖς· οὗτος αἰεὶ τὸ σέβας παρὰ τῶν ἀγγέλων ἐδέχετο· ἦν
 γὰρ Θεός αἰεὶ· προσεκύνησαν δὲ αὐτὸν καὶ ὡς ἄνθρωπον. Καὶ
 πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει· «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ
 πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα»· πρὸς δὲ τὸν
 Υἱόν· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ράβδος
 20 εὐθύτητος ἢ ράβδος τῆς βασιλείας σου· ἠγάπησας δικαιοσύνην
 καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός σου ἔλαιον
 ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετέχους σου». Διὰ τοῦτο σαφῶς ἔδειξε
 τοὺς μὲν ἀγγέλους κτιστὴν ἔχοντας φύσιν, τοῦ δὲ μονογενοῦς Υἱοῦ
 ἄκτιστον καὶ αἰδῖον· ὡς γὰρ Θεὸς αἰώνιον ἔχει τὸν θρόνον, ἀναρ-
 25 χον τὴν βασιλείαν καὶ ἀτελεύτητον· τὸ δέ, «ἠγάπησας δικαιοσύ-
 νην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν», καὶ τὰ ἐξῆς, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον
 εἴρηται· καὶ γὰρ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, τὰ περὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ
 προθεσπίσας, καὶ ταῦτα προστέθεικε· «Πρὶν γινῶναι τὸ παιδίον
 ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρία τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν».
 30 Καὶ ἡ χρίσις δὲ οὐ τῆς θεότητος, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπότητος· «Ἐλαι-

69. Ψαλμ. 88, 26-28.

70. Ἰω. 1, 10-12.

71. Ρωμ. 8, 29.

δεξιᾶς του μέχρι τις ἐκβολές τοῦ Εὐφράτη ποταμοῦ. Αὐτὸς θὰ μὲ ἐπικαλεσθεῖ λέγοντας· Σὺ εἶσαι Πατέρας μου, Θεὸς μου καὶ βοηθός μου στὴ σωτηρία μου. Καὶ ἐγὼ θὰ τὸν τοποθετήσω πρωτότοκο καὶ θὰ τὸν ἀναδείξω μέγαν μεταξὺ τῶν βασιλέων τῆς γῆς»⁶⁹. Αὐτὸς εἶναι ὁ Λόγος καὶ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Ποιητὴς καὶ Δημιουργὸς ὄλων. Καὶ ἀπὸ ποῦ μπαίνει στὴν οἰκουμένη, καὶ πῶς εἶναι πρωτότοκος ὁ Μονογενής; Πῶς εἶναι; Μὲ τὴν οἰκονομία τῆς ἐναθρώπησός του. Ἐὰν οἱ ἄγγελοι τὸν προσκύνησαν καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπηση, τὴν τιμὴ αὐτὴ δὲν θὰ τοῦ τὴν πρόσφεραν διαρκῶς καὶ πρὶν τὴν ἐνανθρώπησή του; Καὶ παντοῦ ἦταν Θεὸς καὶ στὴν οἰκουμένη μπῆκε ὡς ἄνθρωπος· «Μέσα στὸν κόσμον ἦταν, καὶ ὁ κόσμος ἐγένετο μέσω αὐτοῦ, ἀλλὰ ὁ κόσμος δὲν τὸν ἀνεγνώρισε. Ἦρθε στους δικούς του, καὶ οἱ δικοὶ του δὲν τὸν δέχθηκαν»⁷⁰. Ἐφοῦ ἦταν στὸν κόσμον, μὲ ποιὸν τρόπο ἦρθε; Καὶ ἐφόσον ἦρθε, πῶς ἦταν στὸν κόσμον; Ἀλλὰ καὶ στὸν κόσμον ἦταν ὡς Θεός, καὶ ἦρθε ὡς ἄνθρωπος. Ἔτσι καὶ μονογενὴς εἶναι ὡς Θεός, καὶ πρωτότοκος ὡς ἄνθρωπος, μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν⁷¹. Αὐτὸς πάντοτε δεχόταν τὸν σεβασμὸ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, διότι πάντοτε ἦταν Θεός, τὸν προσκύνησαν ὅμως καὶ ὡς ἄνθρωπο. Καὶ πρὸς τοὺς ἀγγέλους βέβαια λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ποὺ ἔπλασε τοὺς ἀγγέλους λεπτοὺς ὡς τοὺς ἀνέμους, καὶ τοὺς ὑπηρέτες τοῦ φωτεινοῦ ὡς τὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς»⁷². Καὶ στὸν Υἱὸ λέγει· «Ὁ θρόνος σου, Θεέ, παραμένει ἀκλόνητος σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες. Τὸ σκῆπτρον τῆς βασιλείας σου εἶναι σκῆπτρον δικαιοσύνης. Ἀγάπησες τὴ δικαιοσύνη, καὶ μίσησες τὴν παρανομία. Γι' αὐτὸ σὲ ἔχρισε ὁ Θεός σου μὲ λάδι ποὺ φέρνει ἀγαλλίαση, περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποὺ μετέχουν μαζί μὲ σένα στὴ κρίση αὐτή»⁷³. Γι' αὐτὸ ἔδειξε καθαρὰ ὅτι οἱ ἄγγελοι ἔχουν κτιστὴ φύση, ἐνῶ ἡ φύση τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ εἶναι ἀκτιστὴ καὶ αἰώνια. Γιατὶ ὡς Θεός ἔχει αἰώνιο τὸν θρόνον καὶ τὴ βασιλεία χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος. Τὸ «Ἀγάπησες τὴ δικαιοσύνη, καὶ μίσησες τὴν παρανομία» καὶ τὰ λοιπὰ, εἰπώθηκαν ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του. Γιατὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, προφητεύοντας τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἐμμανουήλ, πρόσθεσε καὶ αὐτὰ· «Πρὶν τὸ παιδί γνωρίσει τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, δὲν πειθαρχεῖ στὴν

72. Ψαλμ. 103, 4. Ἑβρ. 1, 8.

73. Ψαλμ. 44, 7-8.

74. Ἡσ. 7, 16.

ον», γάρ, φησί, «ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Μέτοχοι δὲ καὶ ἡμεῖς καὶ κοινωνοί, οὐ τῆς θεότητος, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπότητος, καθὼς γέγραπται: «Ὁ τε ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι, ἐξ ἑνὸς πάντες»· καὶ τοῦτο ἀνθρώπινον· κτιστὴ γὰρ ἡ ληφθεῖσα φύσις, εἰς 5 δέ γε καὶ ἡμῶν καὶ αὐτὸς ὁ Ποιητὴς· ἀλλὰ δι' ἐκείνης ἀγιαζόμεθα, δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ἀδελφοὺς καλεῖν, λέγων· «Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε». Καὶ πάλιν· «Ἔσομαι ἐγὼ πεπορθῶς ἐπ' αὐτῶ». Καὶ πάλιν· «Ἴδου ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός».

10 Εἰ δὲ καὶ Δεσπότης καὶ Ποιητὴς πάντων, καὶ διὰ τὴν τῶν δούλων αὐτοῦ σωτηρίαν σάρκα ἀνέλαβε καὶ ἄνθρωπος γέγονε κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας ἐξ ἀγίας Ἀειπαρθένου, καὶ μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ ἐσθίων καὶ πίνων καὶ συγκαταθέμενος, καὶ τοὺς τούτων ἀρρώστους δι' ἑαυτοῦ θεραπεύων, καὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν καταδε- 15 ξάμενος πάθος, οὐκ ἐπαισχύνεται καλεῖν καὶ ἀδελφοὺς τούτους ὑπὲρ ὧν τὸ πάθος ὑπέμεινε, δηλονότι τοὺς πιστοὺς, οὐ μόνον δὲ ἀδελφοὺς, ἀλλὰ καὶ παιδιά· «Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδιά κεκοινωνήκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ 20 θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας». Καὶ πῶς οἶόν τε αὐτὸν ἀδελφὸν ἡμῶν χρηματίσαι, ἢ παιδιά ἡμᾶς γνησίως καλέσαι, μὴ τὴν αὐτὴν περικείμενος φύσιν, οὗ δὴ χάριν ταύτην ἀναλαβῶν, τὴν τοῦ θανάτου κατέλυσε δυναστείαν, καὶ τὸν ἐπικείμενον 25 ἡμῖν διέλυσε φόβον; φοβούμενοι γὰρ αἰεὶ διατελοῦμεν τὸν θάνατον· «Οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλους ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρμα Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται». Εἰ γὰρ ἀγγέλων ἀνείληφε φύσιν, κρείττων ἂν ἐγεγόνει θανάτου· ἐπεὶ δὲ ἀνθρώπινον ἦν ὃ ἀνέλαβε σῶμα, διὰ μὲν τοῦ πάθους τὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπέδωκε χρέος, διὰ δὲ τοῦ πε-

75. Ἐβρ. 1, 9.

77. Ψαλμ. 21, 23. Ἐβρ. 2, 12.

76. Ἐβρ. 1, 11.

78. Ψαλμ. 12, 3. Ἐβρ. 2, 13.

πονηρία, γιὰ νὰ ἐκλέξει τὸ καλό»⁷⁴. Ἐννοεῖται ἡ χρῆσις δὲν ἀναφέρεται στὴ θεότητά του, ἀλλὰ στὴν ἀνθρωπότητα. Γιατὶ λέγει· «Μὲ λάδι ἀγαλλίασης περισσότερο ἀπὸ τοὺς φίλους σου»⁷⁵. Καὶ φίλοι τοῦ εἶμαστε καὶ ἐμεῖς καὶ κοινωνοί, ὄχι τῆς θεότητος βέβαια, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Καὶ αὐτὸς ποὺ ἀγιάζει καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀγιάζονται ἔχουν ὅλοι τὴν ἴδια καταγωγή»⁷⁶, καὶ αὐτὴ εἶναι ἀνθρώπινη, γιατί ἡ φύσις ποὺ ἔλαβε ἦταν κτιστή, καὶ εἶναι ἓνας καὶ ἴδιος ὁ Ποιητὴς μας. Ἐννοεῖται ἀγιαζόμεστε μέσω ἐκείνης τῆς κοινῆς καταγωγῆς του, ἕξαιτίας τῆς ὁποίας δὲν ντρέπεται νὰ τοὺς ὀνομάζει ἀδελφοὺς του, λέγοντας· «Θὰ κηρύξω τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀδελφοὺς μου, καὶ θὰ σὲ ὑμνήσω μέσα σὲ σύναξη μεγάλη»⁷⁷. Καὶ πάλι· «Ἐγὼ θὰ ἔχω πεποίθησι σ' αὐτόν»⁷⁸. Καὶ ἐπίσης· «Νὰ, ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ μοῦ ἔδωσε ὁ Θεός»⁷⁹.

Ἐφόσον λοιπόν, ἂν καὶ εἶναι Δεσπότης καὶ Ποιητὴς ὅλων, καὶ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν δούλων τοῦ ἔλαβε σάρκα καὶ ἔγινε ἄνθρωπος καθόλα, ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας, ἀπὸ τὴν ἁγία Ἀειπαρθένο, καὶ ἔτρωγε μὲ τοὺς δούλους του, καὶ ἔπινε καὶ συζητοῦσε μαζί τους καὶ θεράπευε μὲ τὴ δική του δύναμις τοὺς ἀρρώστους τους, καὶ γιὰ χάρις μας δέχτηκε τὸ πάθος, δὲν ντρέπεται νὰ ὀνομάζει καὶ ἀδελφοὺς του, αὐτοὺς γιὰ χάρις τῶν ὁποίων ὑπέστη τὸ πάθος, δηλαδή τοὺς πιστοὺς, καὶ ὄχι μόνο ἀδελφοὺς, ἀλλὰ καὶ παιδιὰ του· «Ἐπειδὴ λοιπόν τὰ παιδιὰ ἔχουν αἷμα καὶ σάρκα, γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἔγινε μέτοχος τῶν ἰδίων (σάρκας καὶ αἵματος), γιὰ νὰ καταργήσῃ μὲ τὸν θάνατό του ἐκεῖνον ποὺ ἔχει τὴ δύναμις τοῦ θανάτου, δηλαδή τὸν διάβολο, καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ ἐκείνους ποὺ, ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου, ἦταν ὑποδουλωμένοι σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ»⁸⁰. Πῶς ὅμως ἦταν δυνατὸ νὰ εἶναι ἀδελφός μας, ἢ νὰ μᾶς ὀνομάζει παιδιὰ του ἀληθινά, χωρὶς νὰ ἔχει τὴν ἴδια φύσις, τὴν ὁποία ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸν σκοπὸ ἔλαβε, καὶ κατέλυσε τὴ δύναμις τοῦ θανάτου καὶ κατάργησε τὸν φόβο ποὺ ὑπῆρχε σὲ μᾶς; Καθόσον ζοῦμε διαρκῶς μὲ τὸν φόβο τοῦ θανάτου. Γιατὶ λέγει, «Δὲν ἔρχεται νὰ βοηθήσῃ ἀγγέλους, ἀλλὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ»⁸¹. Διότι, ἐὰν ἔπαιρνε τὴ φύσις τῶν ἀγγέλων, θὰ γινόταν ἀνώτερος ἀπὸ τὸν θάνατο. Ἐπει-

79. Ἦσ. 8, 18. Ἐβρ. 2, 13.

80. Ἐβρ. 2, 14-15.

81. Ὅπ. π. 16.

πονθότος σώματος, ἀναστὰς τὴν οἰκείαν ἐπεδείξατο δύναμιν «Ὁ-
 θεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι». Ὁμοίως γὰρ
 ἡμῖν καὶ τροφῆς μετέλαβε, καὶ πότον ὑπέμεινε, καὶ ἠθύμησε καὶ
 ἐδάκρυσε, καὶ θάνατον κατεδέξατο, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πι-
 5 στὸς ἀρχιερεῦς τὰ πρὸς τὸν Θεὸν εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας
 τοῦ λαοῦ· ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεῖς, δύναται τοῖς ἐπη-
 ρεαζομένοις βοηθῆσαι· καὶ ταῦτα κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἴρηται·
 οὔτε γὰρ ἀρχιερεῦς ἡμῶν ὡς Θεός, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος· οὔτε ὡς
 Θεὸς πέπονθεν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος· οὔτε διὰ τῆς πείρας μεμάθηκε
 10 τὰ ἡμέτερα, ἀλλ' ὡς Θεὸς καὶ Δημιουργὸς γινώσκει πάντα σαφῶς
 «Πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἶπέ ποτε, Κάθου ἐκ δεξιῶν ἀν-
 θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;». Οὐ γὰρ ὡς
 Θεῷ μόνον λέγει, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου»· πῶς γὰρ ὁ θρόνος
 αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος; ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος τοίνυν ταύτης
 15 μετέλαχε τῆς τιμῆς· ὡς δὲ Θεός, αἰώνιον ἔχει τὸν θρόνον. Καὶ
 πάλιν· «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκει αὐτόν; ἢ υἱὸς ἀνθρώ-
 που, ὅτι ἐπισκέπτει αὐτόν; Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέ-
 λους, δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν, καὶ κατέστησας αὐτόν
 ἐπὶ τὰ ἔργα χειρῶν σου· πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν
 20 αὐτοῦ». – «Τὸ δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν
 Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, ὅπως χωρὶς Θεοῦ, ὑπὲρ
 παντὸς γεύσεται θανάτου, δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένος»· οὐ τῆ
 φύσει τῆς θεότητος τῶν ἀγγέλων ἠλάττωται, ἀλλὰ τῷ πάθει τῆς
 ἀνθρωπότητος ὥσπερ τοίνυν ἐλάττων ἦν ἀγγέλων ὡς ἄνθρωπος
 25 διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου· ἐπειδὴ μὲν οἱ ἄγγελοι ἀθάνατον
 ἔχουσι φύσιν, αὐτὸς δὲ ὡς ἄνθρωπος τὸ πάθος ὑπέμεινε χωρὶς
 Θεοῦ διὰ τὴν πάντων σωτηρίαν· πάντα γὰρ ὅσα θνητὴν ἔχουσι
 φύσιν, ταύτης ἐδεῖτο τῆς θεραπείας, τοῦ τῆς ἐνανθρωπήσεως
 φαρμάκου· μόνη γὰρ ἡ θεία φύσις ἀνενδεής, τοῦτο γὰρ εἶπε,

82. Ὁπ. π. 17.

84. Ψαλμ. 8, 5-8. Ἑβρ. 1, 13.

83. Ὁπ. π. 18.

85. Ἑβρ. 2, 6-8.

δὴ ὅμως τὸ σῶμα ποὺ ἔλαβε ἦταν ἀνθρώπινο, μὲ τὸ πάθος ἐξόφλησε τὸ χρέος τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ μὲ τὸ σῶμα ποὺ πέθανε, ἀφοῦ ἀναστήθηκε, ἔδειξε τὴ δύναμή του. «Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνει σὲ ὅλα ὁμοιος μὲ τοὺς ἀδελφοὺς»⁸². Ὁμοια μὲ μᾶς δηλαδὴ καὶ ἔφαγε, καὶ δίψασε, καὶ λυποψύχησε, καὶ δάκρυσε, καὶ θάνατο ὑπέμεινε, γιὰ νὰ εἶναι εὐσπλαγχνος καὶ πιστὸς ἀρχιερέας στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐξιλεώνει τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ. Γιατί, ἐπειδὴ ὑπέφερε ὁ ἴδιος μὲ ὅσα δοκιμάστηκε, μπορεῖ νὰ βοηθήσει ἐκείνους ποὺ δοκιμάζονται»⁸³. Καὶ ὅλα αὐτὰ εἰπώθηκαν ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του. Γιατί οὔτε ἀρχιερέας μας ἦταν ὡς Θεός, ἀλλὰ ὡς ἄνθρωπος, οὔτε ἔπαθε ὡς Θεός, ἀλλὰ ὡς ἄνθρωπος, οὔτε μὲ τὴν δοκιμασία του ἔμαθε τὰ δικά μας, ἀλλὰ ὡς Θεός καὶ Δημιουργὸς γνωρίζει καλὰ τὰ πάντα.

«Σὲ ποιὸν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους εἶπε ποτὲ ὁ Θεός, Κάθισε στὰ δεξιὰ μου, μέχρι ποὺ νὰ θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν σου;»⁸⁴. Δὲν ἀναφέρεται μόνο στὴ θεϊκὴ του ἰδιότητα λέγοντας, «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου», γιὰ τὴν πῶς ὁ θρόνος του θὰ εἶναι στὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος; Ἀλλὰ ὡς ἄνθρωπος ἔλαχε αὐτὴν τὴν τιμὴ, ἐνῶ ὡς Θεός ἔχει τὸν θρόνο αἰῶνια. Καὶ πάλι· «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ τὸν θυμᾶσαι; Ἡ τί εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ τὸν προσέχεις; Τὸν ἔκανες λίγο πιὸ κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ τὸν στεφάνωσες μὲ δόξα καὶ τιμὴ, καὶ τὸν ἔκανες κυρίαρχο τῶν ἔργων σου. Τὰ ὑπέταξες ὅλα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του»⁸⁵. «Βλέπουμε ὅμως τὸν Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος ἔγινε λίγο πιὸ κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ἐξαιτίας τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου, χωρὶς τὴ θεότητά του, νὰ γεῦεται θάνατο γιὰ κάθε ἄνθρωπο, νὰ εἶναι στεφανωμένος μὲ δόξα καὶ τιμὴ»⁸⁶, χωρὶς νὰ γίνει κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ὡς πρὸς τὴ θεϊκὴ του φύση, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸ πάθος τῆς ἀνθρώπινης φύσεώς του. Ὅπως λοιπὸν ἦταν κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ὡς ἄνθρωπος, λόγῳ τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου, ἐπειδὴ οἱ ἀγγελοὶ ἔχουν ἀθάνατη φύση, ἐνῶ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος ὑπέμεινε τὸ πάθος, χωρὶς τὴ θεότητα, γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων. Γιατί ὅλα ὅσα ἔχουν θνητὴ φύση, εἶχαν ἀνάγκη αὐτῆς τῆς σωτηρίας, τοῦ φαρμάκου τῆς ἐναν-

86. Ἐβρ. 2, 9.

«Χωρὶς Θεοῦ» ὑπὲρ παντός γεύσεται θανάτου. «Δόξη δὲ καὶ τιμῇ ἑστεφανωμένον» ὡς ἄνθρωπον· μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανούς ἀνάβασιν τῆς θείας μετέλαχε δόξης, καὶ κρείττων ἀγγέλων ἐγένετο· ἐκάθισε γὰρ ἐπάνω ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντός ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· ἐν γὰρ τῷ ὑποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα, οὐδὲν ἀφήκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον.

Νῦν δὲ οὕτω ὁρῶμεν αὐτῷ πάντα ὑποτεταγμένα, ἐν δ' ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι, ἦγουν τῷ μέλλοντι, πάντων κρατήσῃ· ὑποταγήσονται 10 γὰρ τότε καὶ οἱ νῦν ἀντιλέγοντες· ἐνανθρωπήσας γὰρ ὁ Θεὸς Λόγος, κατέλυσε τοῦ θανάτου τὸ κράτος· καταλύσας δέ, ἐπηγγείλατο ἡμῖν τὴν ἀνάστασιν· τῇ δὲ ἀναστάσει ἀφθαρσία καὶ ἀθανασία συνέξενκται, ἐν ἣ ὑπάρχει καὶ ἡ τῶν πατέρων ἡμῶν ἐπαγγελθεῖσα διὰ πίστεως ἀτελευτήτου κατάπαυσις καὶ ζωὴ αἰώνιος, καὶ 15 πάντων τῶν διὰ τῆς ὁμοίας πίστεως ἐλπίζόντων εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· εἰ γὰρ ἦν ἐν Ἱερουσαλήμ ἡ τελεία κατάπαυσις, εἰς ἐκείνην Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἡμᾶς κατέπαυσεν· ἀλλ' οὐκ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ ἐν αὐτῇ κληρονομίαν, οὐδὲ θῆμα ποδός, οὐδὲ τοῖς ἐκείνου τέκνοις τοῖς διὰ πί- 20 στεως αὐτῷ ὁμοιωμένοις δέδωκεν ἐν αὐτῇ καὶ ἐπὶ πᾶσι δὲ προσκαίρως τῶν ὧδε μετερχόμεθα· ἐκεῖ δὲ ὑπάρχει ἡ ἀτελευτήτος κατάπαυσις, ἦντινα καὶ κληρονομήσαντες οἱ ἀκούσαντες τῇ πίστει σήμερον, κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ, καὶ μὴ σκληρυνθῶσι τῇ καρδίᾳ, ὡς οἱ πονηροὶ πατέρες ἐν τῷ παραπικρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ 25 πειρασμοῦ· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι ἐν τῇ παρουσίᾳ προσκαίρου καταπαύσει οὐκ εἰσῆλθον δι' ἀπιστίας, ἀλλὰ τὰ κῶλα αὐτῶν ἔπεσον ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀντ' ἐκείνων δὲ εἰσῆλθον ἐν αὐτῇ οἱ ἐκείνων παῖδες, οὕτως ἐν τῇ αἰωνίᾳ καταπαύσει τῇ ἐπαγγελθείσῃ διὰ στόματος Δαβὶδ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνοι ὀφείλουσιν ἐν τῇ ἀναστάσει εἰσελ-

87. Ἐφ. 1, 21.

88. Ὅπ. π. 22.

θρωπήσεως. Γιατι μόνο ἡ θεϊκὴ φύση εἶναι χωρὶς ἀνάγκη, γι' αὐτὸ εἶπε, «Χωρὶς τὴ θεότητα του», γεύτηκε τὸν θάνατο γιὰ ὅλους, «Στεφανωμένον ὅμως μὲ δόξα καὶ τιμὴ», ὡς ἄνθρωπο. Γιατι μετὰ τὴν ἀνάστασι καὶ τὴν ἀνοδοῦ του στοὺς οὐρανοὺς ἔγινε μέτοχος τῆς θεϊκῆς δόξας, καὶ ἔγινε ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους. Γιατι κάθισε πάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ δύναμι καὶ κυριαρχία καὶ κάθε ἄλλο ὄνομα πὸν ὀνομάζεται, ὅχι μόνο στὴ ζωὴ αὐτῆ, ἀλλὰ καὶ στὴ μέλλουσα»⁸⁷. Διότι, μὲ τὸ νὰ ὑποτάξει σ' αὐτὸν τὰ πάντα⁸⁸, δὲν ἄφησε τίποτε ἀνυπότακτο σ' αὐτόν.

Τώρα βέβαια δὲν βλέπουμε ἀκόμα νὰ εἶναι ὅλα ὑποταγμένα σ' αὐτόν, σ' ἐκεῖνον ὅμως τὸν αἰῶνα, δηλαδή τὸν μελλοντικό, θὰ κυριαρχήσει σὲ ὅλους. Γιατι τότε θὰ ὑποταγοῦν καὶ αὐτοὶ πὸν τώρα ἔχουν ἀντιρρήσεις. Διότι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ πὸν ἐνανθρώπησε, κατάργησε τὴ δύναμι τοῦ θανάτου. Καὶ καταργώντας την, μᾶς ὑποσχέθηκε τὴν ἀνάστασι, καὶ μὲ τὴν ἀνάστασι εἶναι συνδεδεμένη ἡ ἀφθαρσία καὶ ἡ ἀθανασία, στὴν ὁποία ὑπάρχει καὶ ἡ ἀνάπαυσι καὶ ζωὴ, ἡ ὁποία μὲ τὴν ἀτελείωτη πίστι δόθηκε ὡς ὑπόσχεσι στοὺς πατέρες μας καὶ σὲ ὅλους ἐκείνους πὸν μὲ τὴν ἴδια πίστι ἐλπίζουν στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Υἱό τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἂν ἡ τέλεια ἀνάπαυσι ἦταν στὴν Ἱερουσαλήμ, σ' ἐκείνη μᾶς ἀνάπαυσε ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ. Ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἔδωσε στὸν Ἀβραάμ ὡς κληρονομία στὴν πόλι αὐτῆ οὔτε ἓνα βῆμα, οὔτε καὶ στοὺς ἀπογόνους του, πὸν μὲ τὴν πίστι τους ἦταν ἔξομοιωμένοι μὲ ἐκεῖνον, ἔδωσε κληρονομία σ' αὐτὴν ποτὲ. Ἀλλὰ εἴμαστε προσωρινοὶ κάτοικοι σ' αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλα τὰ ἐδῶ ζοῦμε προσωρινά. Ἐκεῖ ὅμως ὑπάρχει ἡ ἀτελείωτη ἀνάπαυσι, τὴν ὁποία θὰ κληρονομήσουν αὐτοὶ πὸν σήμερα ὑπάκουσαν στὴν πίστι, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Δαβίδ, καὶ δὲν ἔκαναν σκληρὲς τίς καρδιές τους, ὅπως οἱ πονηροὶ πατέρες τους, πὸν τὸν πίκραναν πάρα πολὺ τὸν καιρὸ τῆς δοκιμασίας τους στὴν ἔρημο⁸⁹. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνοι σ' αὐτὴν τὴν προσωρινὴ ἀνάπαυσι δὲν μπῆκαν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ἐξαιτίας τῆς ἀπιστίας τους, καὶ τὰ κόκκαλά τους ἔπεσαν στὴν ἔρημο, καὶ ἀντὶ γιὰ ἐκείνους μπῆκαν τὰ παιδιὰ τους, ἔτσι καὶ στὴν αἰώνια ἀνάπαυσι πὸν ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ Δαβίδ,

89. Ψαλμ. 94, 8.

θεῖν ἐν αὐτῇ, οἱ ἀκούσαντες νῦν τὸν λόγον τῆς πίστεως, ὃν δεξάμενοι φωτισθῶσιν· οἱ δὲ ἀπιστήσαντες καὶ τὸν Θεὸν πειράζοντες, εἰς πῦρ αἰώνιον ἀποπεμφθήσονται αἰωνίως κολαζόμενοι.

Τοῦτο δὲ μὴ ἀγνοεῖτε, ὅτι οἱ πατέρες ὑμῶν πάντες ὑπὸ τὴν
 5 νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωυσοῦν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· «Ἐπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἣ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός». Ταῦτα δὲ τύπος, φησί,
 10 τῶν ἡμετέρων ἐκεῖνα· ἡ θάλασσα γὰρ ἐμμεῖτο τὴν κολυμβήθραν, ἣ δὲ νεφέλη τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ὁ Μωυσοῦς δὲ τὸν ἱερέα, ἡ ράβδος δὲ τὸν σταυρόν, ὁ δὲ διελθὼν καὶ περάσας Ἰσραὴλ τοὺς βαπτιζομένους μιμούμενος, οἱ δὲ διώκοντες Αἰγύπτιοι τύπον τῶν δαμόνων ἐπλήρουν, αὐτὸς δὲ ὁ Φαραὼ εἰκὼν ἦν τοῦ διαβόλου·
 15 μετὰ γὰρ τὴν διάβασιν οἱ Ἰσραηλῖται τῆς τῶν Αἰγυπτίων δυναστείας ἠλευθερώθησαν καὶ τὸ μάννα οὐρανόθεν ὡς ἐν τύπῳ τινὶ τοῦ οὐρανίου ἄρτου τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐδέξαντο· ἐμμεῖτο δὲ καὶ ἡ πέτρα τὴν τοῦ Δεσπότης πλευράν· ἀνέδλυσε γὰρ εὐθύς παρ' ἐλπίδα τὰνάματα καὶ τοῦτο ἦν ἐκείνοις ἡ πέτρα ὅπερ ἡμῖν ὁ
 20 Χριστός ἠκολούθει δὲ καὶ αὐτοῖς οὐχ ἡ πέτρα, ἀλλ' ἡ θεία χάρις Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἣ καὶ τὴν πέτραν ἐκείνην παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἀναδείξει τὰ ρεῖθρα τῶν ὑδάτων παρασκευάσασα· εἰ γὰρ ἡ πέτρα αὐτοῖς ἠκολούθει, ἢ τὰ τῆς πέτραςνάματα, πῶς αὐτίς ἐδεήθησαν ὑδάτων τὴν θεῖαν χάριν;

25 «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν Θεόν, ἀκούσατε· Ὁ Θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πατέρας ὑμῶν, καὶ τὸν λαὸν ὑψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ ἐξήγαγεν αὐτούς, καὶ ὡς τεσσαρακονταετῆ χρόνον ἐτροποφόρησεν αὐτούς ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ Χαναὰν κατεκληρονόμησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πενήκοντα, ἔδωκεν κριτὰς ἕως Σαμουὴλ τοῦ προφήτου· καὶ ἐκεῖθεν ἠτήσαντο βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς τὸν Σαοὺλ

ὅταν γίνει ἡ ἀνάστασις, θὰ μποῦν σ' αὐτὴν ἐκεῖνοι ποὺ ἄκουσαν τὸν λόγον τῆς πίστεως καί, ἐπειδὴ τὸν δέχθησαν, θὰ φωτισθοῦν. Ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπίστησαν καὶ πειράζουσι τὸ Θεόν, θὰ σταλοῦν στὴν αἰῶνα φωτιὰ καὶ θὰ τιμωροῦνται αἰῶνα.

Νὰ μὴ ἀγνοεῖτε ὅμως καὶ αὐτὸ, ὅτι οἱ πατέρες σας ὅλοι βρισκόνταν κάτω ἀπὸ τὴ νεφέλη, καὶ ὅλοι πέρασαν μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα, καὶ ὅλοι βαπτίστηκαν στὸν Μωυσῆ μέσα στὴ νεφέλη καὶ στὴ θάλασσα, καὶ ὅλοι ἔφαγαν τὴν ἴδια πνευματικὴ τροφή, καὶ ὅλοι ἤπιαν τὸ ἴδιο πνευματικὸ πιοτό. Γιατὶ λέγει, «Ἐπιναν ἀπὸ πνευματικὴ πέτρα ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦσε, καὶ ἡ πέτρα ἦταν ὁ Χριστός»⁹⁰. Καὶ αὐτὰ, λέγει, ἦταν τύπος τῶν δικῶν μας. Ἡ θάλασσα συμβόλιζε τὴν κολυμβήθρα, ἡ νεφέλη τὴ χάρις τοῦ Πνεύματος, ὁ Μωυσῆς τὸν ἱερέα, ἡ ράβδος τὸν σταυρό, ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ποὺ πέρασε μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα τοὺς βαπτιζομένους, οἱ Αἰγύπτιοι ποὺ τοὺς καταδίωκαν ἀποτελοῦσαν τύπο τῶν δαιμόνων, καὶ ὁ Φαραὼ ἦταν εἰκόνα τοῦ διαδόλου. Διότι μετὰ τὴ διάβασις τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσας οἱ Ἰσραηλιτῆς ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴν καταδυνάστευσιν τῶν Αἰγυπτίων. Καὶ τὸ μάννα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δέχθησαν σὰν κάποιον σύμβολον τοῦ οὐράνιου ἄρτου, τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ πέτρα πάλι ἦταν τύπος τῆς πλευρᾶς τοῦ Κυρίου, διότι ἀνέβλυσε ἀμέσως τὰ νερὰ τῆς χωρὶς νὰ τὸ ἐλπίζουσι. Καὶ ἡ πέτρα γιὰ ἐκείνους ἦταν ὅτι εἶναι γιὰ μᾶς ὁ Χριστός. Γιατὶ τοὺς ἀκολουθοῦσε ὄχι ἡ πέτρα, ἀλλὰ ἡ θεία χάρις τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἔκανε καὶ τὴν πέτρα ἐκείνη, χωρὶς νὰ τὸ ἐλπίζουσι, νὰ ἀναβλύσει τὰ ρυάκια τῶν νερῶν. Γιατὶ, ἐὰν τοὺς ἀκολουθοῦσε ἡ πέτρα, ἢ τὰ νερὰ τῆς πέτρας, πῶς θὰ εἶχαν καὶ πάλι ἀνάγκη ἀπὸ νερά, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν θείαν χάριν;

«Ἄνδρες Ἰσραηλιτῆς καὶ ὅσοι σέβεστε τὸν Θεόν, ἀκοῦστε. Ὁ Θεὸς διάλεξε τοὺς προγόνους σας, καὶ δόξασε τὸν λαόν, ὅταν κατοικοῦσε στὴν Αἴγυπτον, καὶ μετὰ δὴν ἀνάγκη μεγάλη τοὺς ἔβγαλε ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ ἀφοῦ ἐπὶ σαράντα χρόνια τοὺς ἔθρεψε στὴν ἔρημον καὶ ἐξόντωσε ἑπτὰ ἔθνη στὴ Χαναάν, τοὺς ἔδωκε ὡς κληρονομίαν τὴν χώραν. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, ἐπὶ τετρακῶσια πενήντα χρόνια τοὺς ἔδωκε κριτὰς μέχρι τὸν προφήτην Σαμουὴλ, καὶ στὴ συνέχεια ζήτη-

υἱὸν Κίς, ἄνδρα ἐκ φυλῆς Βενιαμὴν ἔτη τεσσαράκοντα· καὶ μετα-
 στήσας αὐτόν, ἤγειρεν αὐτὸν αὐτοῦ τὸν Δαβὶδ εἰς βασιλέα, ᾧ καὶ
 εἶπε μαρτυρήσας· Εὐρον Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν
 καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου· τούτου ὁ Θεὸς
 5 ἀπὸ τοῦ σπέρματος κατ' ἐπαγγελίαν ἤγαγε τῷ Ἰσραὴλ σωτηρίαν,
 προκηρύξαντος Ἰωάννου πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ
 βάπτισμα μετανοίας τῷ Ἰσραὴλ· ὡς δὲ ἐπλήρου Ἰωάννης τὸν δρό-
 μον, ἔλεγε· “Τίνα με ὑπονοεῖτε εἶναι; οὐκ εἰμι ἐγώ· ἀλλ' ἰδοὺ ἔρχε-
 ται μετ' ἐμὲ οὗ οὐκ εἰμι ἄξιος τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν λῦσαι”. Ἐν-
 10 δρες ἀδελφοί, υἱοὶ γένους Ἀβραάμ καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν
 Θεόν, ὑμῖν ὁ Λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἀπεστάλη· οἱ γὰρ κατοι-
 κήσαντες Ἰσραὴλ καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, τοῦτον ἀγνοήσαντες καὶ
 τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν κατὰ πᾶν Σάββατον ἀναγινωσκομένας,
 κρίναντες ἐπλήρωσαν· καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὗρόντες, ἤ-
 15 τησαν τὸν Πιλάτον ἀναιρεθῆναι αὐτόν. Ὡς δὲ ἐτέλεσαν πάντα τὰ
 περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, καθελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου ἔθηκαν εἰς
 μνημεῖον· ὁ δὲ Θεὸς ἤγειρεν αὐτόν ἐκ νεκρῶν, ὃς ὤφθη ἐπὶ ἡμέρας
 πλείους τοῖς Σάββασιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἱερουσαλήμ,
 οἵτινες μάρτυρες αὐτοῦ γεγονάσιν ἐν τῷ λαῷ καὶ τοῖς μαθηταῖς
 20 αὐτοῦ καὶ ἀποστόλοις, μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὄπτανόμενος
 ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα, ὡμίλει αὐτοῖς τὰ περὶ τῆς βασιλείας
 τῶν οὐρανῶν, οἵτινες καὶ ὑμῖν εὐηγγελίσαντο καὶ ἡμῖν ὁμοίως
 εὐαγγελίζονται τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν γενομένην, ὅτι
 ταύτην ὁ Θεὸς ἐκπεπλήρωκε τοῖς τέκνοις αὐτῶν, ἡμῖν ἀναστήσας
 25 Ἰησοῦν, ὡς καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ γέγραπται· “Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ
 σήμερον γεγέννηκά σε”.

«Ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτόν ἐκ νεκρῶν μηκέτι μέλλοντα ὑπο-
 στρέφειν εἰς διαφθοράν, οὕτως εἰρήκασιν· “Ὅτι δώσω ὑμῖν τὰ
 ὄσια Δαβὶδ τὰ πιστά”· διὸ καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· “Οὐ δώσεις τὸν
 30 ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν”. Δαβὶδ μὲν γὰρ τῇ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρε-

91. Μάρκ. 1, 7.

92. Πράξ. 13, 17-33.

σαν βασιλιὰ, καὶ ὁ Θεὸς τοὺς ἔδωσε τὸν Σαοῦλ, τὸν υἱὸ τοῦ Κίς, ἄνδρα ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Βενιαμίν, ἐπὶ σαράντα χρόνια. Καὶ ὅταν αὐτὸς πέθανε, ἔβαλε στὴ θέση τοῦ βασιλιὰ τὸν Δαβίδ, γιὰ τὸν ὁποῖο εἶπε ἐπικυρώνοντας τὴν ἀνάδειξή του· “Βοῆκα τὸν Δαβίδ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰεσσαί, ἄνθρωπο ὅπως τὸν θέλει ἢ καρδιὰ μου, ὁ ὁποῖος θὰ κάνει ὅλα τὰ θελήματά μου”. Ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἔφερε, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσή του, στὸν Ἰσραήλ τὴ σωτηρία, ἀφοῦ ὁ Ἰωάννης πρὶν ἀπὸ τὴν εἴσοδό του κήρυξε βάπτισμα μετανοίας στὸν Ἰσραήλ. Καὶ μόλις ὁ Ἰωάννης ἐτοίμασε τὸν δρόμο, ἔλεγε· “Ποιὸς νομίζετε ὅτι εἶμαι; Δὲν εἶμαι ἐγώ, ἀλλὰ νὰ, ἔρχεται μετὰ ἀπὸ μένα ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ τοῦ θγάλω τὰ παπούτσια τῶν ποδιῶν του”⁹¹. Ἄνδρες ἀδελφοί, ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὅσοι ἀπὸ σᾶς σέβεστε τὸν Θεὸ, σὲ σᾶς στάλθηκε ὁ Λόγος αὐτῆς τῆς σωτηρίας. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ οἱ ἄρχοντές τους, ἀγνοώντας αὐτόν, ἐπαλήθευσαν καὶ τὰ λόγια τῶν προφητῶν ποὺ διαβάζονται κάθε Σάββατο, δικάζοντάς τον. Καὶ μὴ βρίσκοντας καμμιά δικαιολογία θανάτου, ζήτησαν ἀπὸ τὸν Πιλάτο νὰ θανατωθεῖ. Καὶ ὅταν ἔκαναν ὅλα ὅσα ἦταν γραμμένα γι’ αὐτόν, κατεβάζοντάς τον ἀπὸ τὸν σταυρὸ, τὸν ἔβαλαν σὲ μνημεῖο. Ὁ Θεὸς ὁμως τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ ἐμφανίστηκε ἐπὶ πολλές ἡμέρες σ’ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀνεβεῖ μαζί του ἀπὸ τὴ Γαλιλαία μέχρι τὴν Ἱερουσαλήμ, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν μάρτυρές του στὸν λαὸ καὶ στοὺς μαθητὲς καὶ ἀποστόλους του, ἐμφανιζόμενος μετὰ τὴν ἀνάστασή του ἐπὶ σαράντα μέρες, καὶ μιλώντας τους γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Αὐτοὶ κήρυξαν καὶ σὲ σᾶς, καὶ κηρύττουν ἐξίσου καὶ σὲ μᾶς τὴν ὑπόσχεση ποὺ δόθηκε στοὺς πατέρες, λέγοντας ὅτι τὴν πραγματοποίησε ὁ Θεὸς στοὺς ἀπογόνους τους, ἀνασταίνοντας τὸν Ἰησοῦ, ὅπως εἶναι γραμμένο στὸν ψαλμὸ· “Σὺ εἶσαι Υἱὸς μου, ἐγὼ σήμερα σὲ γέννησα”⁹².

«Ὅτι τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, γιὰ νὰ μὴ ἐπιστρέψει ποτέ στὴ φθορὰ, τὸ εἶπε ὡς ἑξῆς· “Θὰ σᾶς δώσω τὶς ἱερὲς καὶ βέβαιες εὐλογίες ποὺ ὑποσχέθηκα στὸν Δαβίδ”. Γι’ αὐτὸ καὶ σὲ ἄλλον Ψαλμὸ λέγει· “Δὲν θὰ ἐπιτρέψεις ὁ ὁσιὸς σου νὰ δεῖ διαφθορά”⁹³. Καὶ ὁ

92α. Ἦσ. 55, 3.

93. Ψαλμ. 15, 10

τήσας τῇ τοῦ Θεοῦ βουλή, ἐκοιμήθη καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, καὶ οἶδε διαφθοράν. Γνωστὸν ἔστω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοί, ὅτι διὰ τοῦτο ὑμῖν ἄφεσις ἁμαρτιῶν καταγγέλλεται, καὶ ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ ἠδυνήθητε ἐν τῷ νόμῳ Μωυσέως δικαιωθη-
5 ναι, ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δικαιούται· βλέπετε οὖν μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμῖν τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς προφήταις· «Ἴδετε, οἱ καταφρονηταί, καὶ θαυμάσατε καὶ ἀφανίσθητε, ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, ὃ οὐ μὴ πιστεύσητε εἰάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν».

Ἡσαΐας δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ λέγων· «Ἐὰν ἦ ὁ ἀρι-
10 θμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὡσεὶ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται· λόγον γὰρ συντετμημένον ποιήσει Κύριος ἐπὶ τῆς γῆς», ὡς ἄνωθεν προεῖδεν ὁ τῶν ὄλων Θεός, καὶ τοὺς τῇ πίστει προσελθόντας, καὶ τοὺς τῇ ἀπιστίᾳ νενοσηκότας· ἐπειδὴ γὰρ λέγουσιν ὀλίγους ἐξ αὐτῶν δεχθῆναι τὸ κήρυγμα, τοὺς δὲ ἄλλους
15 ἅπαντας ἐξ ἀπάτης φεύγειν, ἔδειξεν ἄνωθεν ταῦτα προορηθέντα· οὐκ ἂν ὑπερβάλλωσι τῷ πλήθει τῶν ἀριθμῶν καὶ μιμοῦνται τῆς θαλάσσης τὸν ψάμμον· οὐχ ἅπαντες τεύξονται τῆς σωτηρίας, ἀλλ' οἱ τῇ πίστει κοσμούμενοι· τοῦ γὰρ συντετμημένου λόγου ὃν ποιήσει Κύριος, τὴν πίστιν ἐκάλεσε· καὶ οἱ τῇ πίστει προσελθόντες,
20 οὗτοι ὑπάρχουσιν οἱ ὑπὸ τοῦ προφήτου ἐγκατάλειμμα καλούμενοι, οἵτινες διὰ πίστεως σωθήσονται.

Ἡ οὐκ οἶδατε καὶ ἐν Ἠλίᾳ τί λέγει ἡ Γραφή; Ὅς ἐντυγχάνει τῷ Θεῷ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ λέγων· «Κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, καὶ γὰρ ὑπελείφθην
25 μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ· ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμός; Κατέλιπον ἐμαντῶ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ»· κατ' ἐκεῖνον, φησί, τὸν καιρὸν πολλαὶ μυριάδες ἦσαν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ πάντες Ἰσραηλῖται ὠνομάζοντο· ἀλλ' ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τῶν ἑπτακισχιλίων ἑαυτὸν Θεὸν προσ-
30 ηγόρευσε, τοὺς δὲ ἄλλους ἀπεδοκίμασεν ἅπαντας· ὁ μέντοι προφήτης καὶ τοῦτο ἠγνόει, καὶ ἐν αὐτῷ μόνῳ τὰ λείψανα σώζεσθαι

94. Πράξ. 13, 34-41.

95. Ἦσ. 10, 22-23. Ρωμ. 9, 27-28.

Δαβίδ βέβαια, ἀφοῦ ὑπηρετήσε στή δική του γενεὰ τὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ πέθανε καὶ ἐνταφιάστηκε κοντὰ στοὺς πατέρες του, καὶ γνώρισε φθορά. Ἐκεῖνος ὅμως τὸν ὁποῖο ἀνέστησε ὁ Θεός, δὲν εἶδε φθορά. Μάθετε λοιπὸν, ἄνδρες ἀδελφοί, ὅτι γι' αὐτὸ κηρῦντεται σὲ σᾶς ἄφεση ἁμαρτιῶν, καὶ μέσω αὐτοῦ ὁ καθένας ποὺ πιστεύει δικαιώνεται ἀπὸ ὅλα ὅσα δὲν μπορούσατε νὰ δικαιωθεῖτε μὲ τὸν Μωσαϊκὸ νόμο. Προσέχετε λοιπὸν μὴ τυχὸν πραγματοποιηθεῖ σὲ σᾶς ἐκεῖνο ποὺ εἰπώθηκε ἀπὸ τοὺς προφῆτες· Δεῖτε σεῖς οἱ καταφρονητές, θαυμάστε καὶ ἔξαφανιστεῖτε, γιατί ἐγὼ στίς μέρες σας κάνω ἓνα ἔργο ποὺ ποτὲ δὲν θὰ τὸ πιστέψετε, ἂν κάποιος σᾶς τὸ διηγηθεῖ»⁹⁴.

Καὶ ὁ Ἡσαΐας ὅμως φωνάζει γιὰ τὸν Ἰσραήλ λέγοντας· «Ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ εἶναι σὰν τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας, ἓνα μικρὸ ὑπόλειμμα θὰ σωθεῖ. Γιατί ὁ Κύριος θὰ πραγματοποιήσει τὸν λόγο ποὺ ἀποφάσισε νὰ κάνει πάνω στὴ γῆ»⁹⁵, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ προέβλεψε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, καὶ αὐτοὺς ποὺ θὰ πιστέψουν, καὶ αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀρρωστήσουν ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τῆς ἀπιστίας. Ἐπειδὴ δηλαδή λέγουν, ὅτι λίγοι ἀπὸ αὐτοὺς θὰ δεχθοῦν τὸ κήρυγμα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὅλοι ἀπὸ ἀπάτη θὰ φύγουν, τὰ ἔδειξε αὐτὰ προλέγοντάς τα ἀπὸ τὴν ἀρχή. Οὔτε καὶ ἂν ξεπεράσουν τὸ μέγεθος τῶν ἀριθμῶν καὶ γίνουν σὰν τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας, οὔτε τότε θὰ κερδίσουν ὅλοι τὴ σωτηρία, παρὰ μόνο αὐτοὶ ποὺ διακρίνονται γιὰ τὴν πίστη τους. Γιατί τὴν ἀπόφασή του γιὰ περικοπὴ ποὺ θὰ κάνει ὁ Κύριος, τὴν ὀνόμασε πίστη. Καὶ ὅσοι ἀσπαστοῦν τὴν πίστη, αὐτοὶ εἶναι ποὺ θὰ σωθοῦν μὲ τὴν πίστη.

Ἡ μήπως δὲν γνωρίζετε τί λέγει ἡ Γραφὴ καὶ στὸν Ἡλία, ὁ ὁποῖος προσεύχεται στὸν Θεὸ ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ λέγοντας, «Κύριε, θανάτωσαν τοὺς προφῆτες σου καὶ γκρέμισαν ἀπὸ τὰ θεμέλιά τους τὰ θυσιαστήριά σου, καὶ ἐγὼ ἔμεινα μόνος, καὶ ζητοῦν νὰ μοῦ πάρουν τὴν ψυχή; Ἀλλὰ τί τοῦ λέγει ἡ θεία ἀπάντηση; Ἀφῆσα γιὰ τὸν ἑαυτό μου ἑπτὰ χιλιάδες ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι δὲν γονάτισαν στὴ Βᾶ-αλ»⁹⁶. Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ, λέγει, ὑπῆρχαν πολλὲς μυριάδες στὸν Ἰσραήλ, καὶ ὅλοι ὀνομάζονταν Ἰσραηλιῖτες. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ὀνόμασε τὸν ἑαυτό του Θεὸ τῶν ἑπτὰ χιλιάδων, ἐνῶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀ-

96. Γ Βασ. 19, 10 καὶ 18. Ρωμ. 11, 2-4.

τῆς εὐσεβείας ἐνόμιζε· οὐδὲν οὖν καινὸν καὶ παράδοξον, εἰ καὶ
 ὑμεῖς ἀγνοεῖτε, τοὺς ἐξ ὑμῶν τῷ Σωτῆρι πεπιστευκότας, οὓς λαὸν ὁ
 τῶν ὄλων προσαγορεύει Θεός· οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ
 λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν, ἢ δὲ χάρις οὐκέτι ἐξ ἔργων·
 5 ἐπεὶ καὶ ἡ ἐξ ἔργων, οὐκ ἔστι χάρις καθάπερ τότε, φησὶν, ἀπὸ μυ-
 ριάδων ἀπείρων ἑπτακισχίλιοι κατελείφθησαν μόνοι τῆς ἀσεβείας
 ἐλεύθεροι· οὕτω καὶ νῦν πλείους μὲν οἱ ἀπιστήσαντες ἢ οἱ τῆς
 θείας χάριτος ἀπολαύσαντες, οὐ γὰρ ἡ κατὰ νόμον αὐτοὺς ἐδικαί-
 ωσε πολιτεία (τοῦτο γὰρ λέγει τό, «ἐξ ἔργων νόμου»), ἀλλ' ἡ Θεοῦ
 10 διέσωσε χάρις· διὰ τοῦτο καὶ ἡ χάρις ἢ σωτηρία καλεῖται, ἐπειδὴ
 κατὰ θείαν φιλανθρωπίαν γεγένηται, καθὼς γέγραπται· «Ἦξει ἐκ
 Σιών ὁ ρυόμενος, καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ· καὶ αὕτη
 αὐτοῖς ἢ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁμαρτίας αὐ-
 τῶν». Εἰ ἡ κατὰ νόμον πολιτεία δωρεῖται τῶν ἁμαρτημάτων αὐ-
 15 τῶν τὴν ἄφεσιν, αὐτὴν ἂν ὁ προφητικὸς προεθέσπισε λόγος· εἰ δὲ
 κολάζει μὲν ὁ νόμος τοὺς ἁμαρτάνοντας, αἰεὶ δὲ παράνομοι ἐκλή-
 θησαν οἱ Ἰουδαῖοι, εὐδηλον ὡς τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος χορηγου-
 μένην ἄφεσιν ὁ προφητικὸς λόγος δηλοῖ· πάντας δὲ Ἰσραὴλ καλεῖ
 τοὺς πιστεύοντας, εἴτε ἐξ ἔθνῶν εἴτε ἐξ Ἰουδαίων κατὰ τὴν τῆς
 20 πίστεως εὐγένειαν αὐτῷ συνηγμένους· τί οὖν ἐπιζητεῖ ὁ κατὰ σάρ-
 κα Ἰσραὴλ, τούτου οὐκ ἐπέτυχε. Διὰ τί οὐκ ἐπέτυχε; Διότι οὐκ ἐκ
 πίστεως ἐπιζητεῖ, ἀλλ' ἐξ ἔργων νόμου· ἢ δὲ ἐκλογὴ ἐπέτυχε διὰ
 τῆς πίστεως, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν, ἢ γουν κατελείφθησαν τῇ
 ἀπιστίᾳ, καθὼς γέγραπται· «Ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς πνεῦμα κα-
 25 τανύξεως, ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ὄτα τοῦ μὴ ἀκούειν, ἕως
 τῆς σήμερον ἡμέρας»· οὐ γὰρ ὁ Θεὸς αὐτοὺς ἀπιστῆσαι παρεσκεύ-
 ασεν, ἀλλ' ἐσυγχώρησεν, ἢ γουν παρεχώρησε· πνεῦμα κατανύξεως
 τὴν ἀμετάβλητον ἐκάλεσε γνώμην. Ὡσπερ ὁ τὴν ἐπαινουμένην
 ἔχων κατάγνωσιν τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον τροπὴν οὐκ εἰσδέχεται, οὕτως
 30 ὁ παντελῶς ἑαυτὸν ἐκδοὺς τῇ πονηρίᾳ, τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον οὐχ
 αἰρεῖται μεταβολήν. Καὶ ἄλλος προφήτης λέγει· «Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ

97. Ἦσ. 59, 20. Ρωμ. 11, 26-27.

98. Ἦσ. 6, 9. Ρωμ. 11, 8.

ποδοκίμασε ὅλους. Ὁ προφήτης ὅμως καὶ αὐτὸ τὸ ἀγνοοῦσε, καὶ νόμιζε πῶς τὸ ὑπόλειμμα τῆς εὐσέβειας θὰ σωζόταν μόνο στὸν ἑαυτὸ του. Τίποτε λοιπὸν τὸ καινούργιο καὶ τὸ παράξενο, ἂν καὶ σεῖς ἀγνοεῖτε αὐτοὺς ἀπὸ σᾶς πού ἔχουν πιστέψει στὸν Κύριο, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ὀνομάζει λαὸ του. Ἔτσι λοιπὸν καὶ στὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὑπάρχει ὑπόλειμμα μὲ ἐκλογὴ τῆς χάριτος. Καὶ ἡ χάρις δὲν προέρχεται ἀπὸ τὰ ἔργα, γιατί ἡ χάρις τῶν ἔργων, δὲν εἶναι χάρις. Ὅπως τότε, λέγει, ἀπὸ τὶς ἄπειρες χιλιάδες ἀπέμειναν μόνο ἑπτὰ χιλιάδες ἐλεύθεροι ἕξαιτίας τῆς εὐσέβειάς τους, ἔτσι καὶ τώρα εἶναι περισσότεροι αὐτοὶ πού δὲν πίστεψαν, ἀπὸ ἐκείνους πού ἀπόλαυσαν τὴ θεία χάρις, γιατί δὲν τοὺς δικαίωσε ἡ σύμφωνη μὲ τὸν νόμο συμπεριφορὰ τους (γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τό, «ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου»), ἀλλὰ τοὺς ἔσωσε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ σωτηρία ὀνομάζεται χάρις, ἐπειδὴ γίνεται ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Θὰ ἔρθει ἀπὸ τὴ Σιών ὁ Σωτήρας καὶ θὰ ἀποτρέψει τὴν ἀσέβεια ἀπὸ τὸν Ἰακώβ, καὶ αὐτὴ εἶναι γι' αὐτοὺς ἡ διαθήκη μου, ὅταν θὰ ἀφαιρέσω τὶς ἁμαρτίες τους»⁷⁷. Ἐὰν ἡ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο συμπεριφορὰ χαρίζει τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν τους, τὴν ἄφεση αὐτὴν τὴν κήρυξε ἀπὸ πρὶν ὁ προφητικὸς λόγος. Ἐὰν ὅμως ὁ νόμος τιμωρεῖ ἐκείνους πού ἁμαρτάνουν, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι πάντοτε ὀνομάζονταν παράνομοι, εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι ὁ προφητικὸς λόγος ἀναφέρεται στὴν ἄφεση πού δίνεται μὲ τὸ βάπτισμα. Καὶ ὁ Ἰσραὴλ προσκαλεῖ ὅλους ὅσους πιστεύουν, εἴτε εἶναι ἐθνικοί, εἴτε Ἰουδαῖοι καὶ συγκεντρώνονται μὲ βάση τὴν συγγένεια τῆς πίστεως. Αὐτὸ λοιπὸν πού ἐπιζητεῖ ὁ κατὰ σὰρκα Ἰσραὴλ, δὲν τὸ ἐπέτυχε, ἐπειδὴ δὲν τὸ ζητᾶ ἀπὸ τὴν πίστη, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου. Ἄρα ἡ ἐκλογὴ μὲ κριτήριον τὴν πίστη ἐπέτυχε, ἐνῶ οἱ ἄλλοι πωρώθηκαν, δηλαδή ἐγκαταλείφθηκαν στὴν ἀπιστία, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Τοὺς ἔδωσε ὁ Θεὸς πνεῦμα νάρκωσης, μάτια γιὰ νὰ μὴ βλέπουν, καὶ αὐτιά γιὰ νὰ μὴ ἀκοῦν, μέχρι σήμερα»⁷⁸. Γιατὶ δὲν τοὺς ἔκανε ὁ Θεὸς νὰ ἀπιστήσουν, ἀλλὰ τοὺς συγχώρησε, δηλαδή τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἀπιστήσουν. «Πνεῦμα νάρκωσης» ὀνόμασε τὴν ἀμετάβλητη γνώμη, ὅπως ἐκεῖνος πού ἔχει τὴν ἀξιέπαινη περιφρόνηση, δὲν δέχεται τὴν μεταβολὴ πρὸς τὸ χειρότερο, ἔτσι καὶ αὐτὸς πού παραδίνει τὸν ἑαυτὸ του στὴν

καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὡσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔμυσαν, καὶ τὸ φῶς εἶδεῖν οὐκ ἠθέλησαν». Καὶ Δαβὶδ λέγει· «Γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα καὶ εἰς θήραν καὶ εἰς σκάνδαλον καὶ εἰς ἀνταπόδομα αὐτῶν· σκοτισθήτωσαν οἱ 5 ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ παντός σύγκαμψον».

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΙΚΡΟΣ ΠΡΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥΣ

Ἠρώτησεν ὁ Ἰουδαῖος Διὰ τί τρώγεται παρ' ὑμῶν τῶν Χρι-
 στιανῶν τὸ χοίρειον κρέας – Ὁ Χριστιανὸς εἶπε· Διὰ τί ὑμεῖς οὐ
 10 τρώγετε αὐτό; – Ὁ Ἰουδαῖος· «Ὅτι ἀκάθαρτόν ἐστιν. – Ὁ Χρι-
 στιανός· Καὶ διὰ τί τρώγετε τὸ ὄρνιθιον, ὃ ἀκαθαρότατον πάντων
 ἐστί; ποντικὸν καὶ ὄφεις ἐσθίει καὶ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν· τὴν δὲ
 χελιδόνα οὐ τρώγετε καθαρωτέραν οὐσαν τῆς ὄρνιθος οὔτε τὸ σί-
 πιον καθαρὸν καὶ αὐτὸ ὄν καὶ ἀναίμακτον καὶ καθαρώτερον τῆς
 15 ὄρνιθος, καὶ σκηνώματα καὶ θνησιμαῖα ἐσθίει, αὐτὰ δὲ οὐδαμῶς
 θέλεις μαθεῖν δι' ἣν αἰτίαν εἶπεν ὁ Θεὸς διὰ Μωυσέως τοῖς Ἰου-
 δαίοις μὴ τρώγειν τὸ χειρίδιον; ὅτι ἐν Αἰγύπτῳ ὄντες μετὰ τῶν Αἰ-
 γυπτίων, ἤσθιον τὸν χοῖρον, τὸν δὲ βοῦν καὶ τὸν τράγον καὶ τὸν
 κύνά ἐσέβοντο οἱ Αἰγύπτιοι ὡς θεοὺς· ἐκ τούτου καὶ «Βοσορεῖς»,
 20 διὰ τὸ τὸν βοῦν σέβεσθαι, καὶ «Κυνῖται», διὰ τὸ τὸν κύνά σέβε-
 σθαι· διὸ καὶ Ἰουδαῖοι μετ' αὐτῶν ὄντες, τὰ ἔθνη αὐτῶν ἐκράτησαν·
 ἐξαγαγὼν οὖν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐξ Αἰγύπτου, θέλων ἀποστήσαι τὰς
 καρδίας αὐτῶν ἐξ ὧν τετραπόδων ἐσέβοντο ἐν Αἰγύπτῳ, ἐνομοθέ-
 τησεν αὐτοῖς τὰ ἅπερ εἶχεν ἐκεῖ σεπτὰ καὶ προσκνητὰ σφάττειν
 25 ἐνταῦθα καὶ ἐσθίειν, ἵνα, ὡς σφάζοντες αὐτὰ καὶ ἐσθίοντες, μηκέτι
 λοιπὸν τιμῶσιν αὐτά, τὸν δὲ χοῖρον, ὅνπερ ἤσθιον εἰς Αἴγυπτον,
 παρήγγειλεν αὐτοῖς τούτου μὴ γεύεσθαι, οὐχ ὡς ἀκαθάρτου αὐ-
 τοῦ ὄντος, ἀλλ' ἵνα μὴ στρέφωνται ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐν Αἰγύ-
 πτω, καὶ ὅπως, ἀναγκαζόμενοι τούτου μὴ ἐσθίειν, τῶν ἄλλων
 30 ζώων λοιπὸν καθαπτόμενοι, σφάζοντες τρώγωσιν, οἷον τὸν βοῦν,

κακία, δὲν προτιμᾷ τὴν μεταβολή του πρὸς τὸ καλύτερο. Καὶ ἄλλος προφήτης λέγει· «Γιατὶ ἔγινε ἀναίσθητη ἡ καρδιὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ μὲ τὰ αὐτιά τους ἀκοῦνε βαρειά, καὶ ἔκλεισαν τὰ μάτια καὶ δὲν θέλησαν νὰ δοῦν τὸ φῶς»⁹⁹. Καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «Τὸ τραπέζι τους ἄς γίνῃ παγίδα, ἐνέδρα γιὰ κυνήγι καὶ γιὰ σκάνδαλο καὶ γιὰ ἀνταμοιβή τους. Ἄς σκοτεινιάσουν τὰ μάτια τους, ὥστε νὰ μὴ βλέπουν, καὶ κύρτωσε γιὰ πάντα τὴ ράχη τους»¹⁰⁰.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥΣ

Ἦ Ἰουδαῖος ρώτησε· Γιατί σεῖς οἱ Χριστιανοὶ τρῶτε χοιρινὸ κρέας; Ἦ Χριστιανὸς ἀπάντησε· Σεῖς γιατί δὲν τρῶτε; Ἦ Ἰουδαῖος· Ἐπειδὴ εἶναι ἀκάθαρο. Ἦ Χριστιανός· Καὶ γιατί τρῶτε τὸ κοτόπουλο, ποὺ εἶναι πιὸ ἀκάθαρο ἀπὸ ὅλα, ἀφοῦ τρώει ποντίκια καὶ φίδια καὶ κάθε ἀκαθαρσία, καὶ δὲν τρῶτε τὸ χελιδόνι, ποὺ εἶναι πιὸ καθαρὸ ἀπὸ τὴν κότα; Οὔτε τὴ σουπιὰ τρῶτε, ἂν καὶ εἶναι καθαρὴ καὶ δὲν ἔχει αἷμα καὶ εἶναι πιὸ καθαρὴ ἀπὸ τὴν κότα ποὺ τρώει πτώματα καὶ ψοφίμια, ἐνῶ αὐτὴ καθόλου. Θέλεις νὰ μάθεις γιὰ ποιά αἰτία ὁ Θεὸς εἶπε στοὺς Ἰουδαίους, μέσω τοῦ Μωυσῆ, νὰ μὴ τρῶνε χοιρινό; Ἐπειδὴ ζοῦσαν στὴν Αἴγυπτο μαζί μὲ τοὺς Αἰγυπτίους, οἱ ὁποῖοι ἔτρωγαν τὸν χοῖρο, ἐνῶ τὸ βόδι καὶ τὸν τράγο καὶ τὸ σκύλο οἱ Αἰγύπτιοι τὰ σέβονταν σὰν θεούς. Γι' αὐτὸ ὀνομάζονται καὶ Βοσορεῖς, ἐπειδὴ λάτρευαν τὸ βόδι, καὶ Κυνῖτες, ἐπειδὴ λάτρευαν τὸν σκύλο. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ ζοῦσαν μαζί τους κράτησαν τὰ δικά τους ἔθιμα. Ὄταν λοιπὸν τοὺς ἔβγαλε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ὁ Θεός, θέλοντας νὰ ἀπομακρύνῃ τις καρδιές τους ἀπὸ τὰ τετράποδα ποὺ τὰ λάτρευαν στὴν Αἴγυπτο, νομοθέτησε σ' αὐτούς, αὐτὰ ποὺ ἐκεῖ τὰ εἶχαν σεβαστὰ καὶ τὰ προσκυνοῦσαν, ἐδῶ νὰ τὰ σφάζουν καὶ νὰ τὰ τρῶνε, ὥστε, σφάζοντας καὶ τρώγοντάς τα, νὰ μὴ τὰ τιμοῦν πιά. Τὸν χοῖρο πάλι, ποὺ τὸν ἔτρωγαν οἱ Αἰγύπτιοι, ἔδωσε ἐντολὴ νὰ μὴ τὸν γεύονται, ὅχι ἐπειδὴ ἦταν ἀκάθαρος, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ στρέφονται μὲ τὴν καρδιὰ τους στὴν Αἴγυπτο, καί, ἀναγκαζόμενοι νὰ μὴ τρῶνε κρέας χοιρινό, νὰ προσκολλῶνται στὰ ἄλλα ζῶα, νὰ

τὸν τράγον, τὸ πρόβατον, ἅπερ ὡς θεοὺς ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ὄντες
 ἐσέβοντο· καὶ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν ἐνομοθετήθη τοῖς Ἰουδαί-
 οῖς μὴ ἐσθίειν τὸν χοῖρον, οὐχὶ δὲ δι' ἀκαθαρσίαν· ἐπεὶ εἰσὶν ἄλλα
 ἀκαθαρτότερα, ὡς εἶπομεν, καὶ διβρωσκόμενα καὶ παρὰ Ἰου-
 5 δαίοις· ἀλλ' οὐχ ὁ Θεὸς ταῦτα ἀκάθαρτα ἐποίησεν ἢ ὠνόμασεν,
 ἀλλὰ καὶ λίαν ἡμῖν αὐτὰ ἐδωρήσατο ἐσθίειν, καὶ εἰς ἑτέρας ἀνα-
 γκαίαις χρήσεις ταῦτα ἔδωκεν ἔχειν· καὶ γὰρ χωρὶς τοῦ σφαγῆναι
 καὶ βρωθῆναι καὶ ἄλλην χρῆσιν καὶ δουλείαν ἡμῖν ποιεῖν δύναται
 ὁ βοῦς, τὸ ἄροτριᾶν καὶ τὰ λοιπὰ μετακομιδῆς, καὶ τῶν λοιπῶν
 10 γεωργικῶν συμπονούμενος ἡμῖν· τὸ πρόβατον, τὸ ἔριον πρὸς ἔνδυ-
 σιν ἡμῶν ὁμοίως καὶ τὸ αἰγίδιον, τὸ γάλα καὶ τὸν τυρὸν καὶ τὰς
 τρίχας ὡσαύτως καὶ ὁ κύων, διὰ τὸ φυλάσσειν ἔστιν ἢ κατά, διὰ
 τὸ καθαρίζειν τὸ ὄρνιθιον, διὰ τὸ ὠόν· ὁ δὲ χοῖρος οὐδεμίαν ἄλ-
 λην χρῆσιν ἔχει, εἰ μὴ διὰ τὸ βρωθῆναι, ἐπεὶ ἄκαιρός ἐστιν καὶ
 15 ἄχρηστος ἐπὶ τῆς γῆς· ἀκάθαρτον δὲ ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι αὐτὸν
 ποιεῖτε, διὰ τὴν νηπίαν ὑμῶν, μὴ θέλειν τοῦτον ὠνήσασθαι καὶ
 τρέφειν· ἐπεὶ, ἐὰν θέλης θρέψειν αὐτόν, εἴ τι τρώγει τὸ πρόβατον
 καὶ τὸ αἰγίδιον, αὕτη ἐστὶν καὶ ἡ κατὰ φύσιν τροφή τοῦ χοίρου· ἄ-
 κουσον δὲ τῆς Γραφῆς λεγούσης· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα
 20 ἐποίησεν, καὶ ἰδὸν καλὰ λίαν».

ΕΤΕΡΑ ΕΡΩΤΗΣΙΣ

Ἐὰν εἴπῃ σοι Ἑβραῖος, Πῶς εἶ σύ, Χριστιανέ, τέκνον τοῦ
 Ἀβραάμ, ἐθνικὸς ὢν; Ἐρεῖς αὐτῷ· Κατὰ τὴν πίστιν, καθὰ ἐλέχθη
 αὐτῷ, ὅτι «Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε»· σὺ δέ, ὦ Ἰουδαῖε,
 25 πῶς εἶ τέκνον τοῦ Ἀβραάμ; οὐχ Ἡσαΐας εἶπε πρὸς τὸν λαόν σου,
 ὅτι «Ὁ Πατὴρ Ἀμορραῖός ἐστιν, ἡ δὲ μήτηρ Χετταία»; Διὸ ἐγὼ
 μὲν κατὰ τὴν πίστιν εἰμὶ τέκνον τοῦ Ἀβραάμ, σὺ δὲ Ἀμορραῖος
 καὶ Χετταῖος κατὰ τὸν τρόπον.

Ἐρώτησις. Ἐὰν εἴπῃ σοι Ἑβραῖος, Πῶς πιστεύεις εἰς τὸν
 30 ἐσταυρωμένον; ἀκουσον τῆς Γραφῆς λεγούσης· «Ἐπικατάρατος
 πᾶς ὁ κρεμώμενος ἐπὶ ξύλου». – Εἶπέ· Πῶς πιστεύεις, ὦ Ἰουδαῖε,

τὰ σφάζουν καὶ νὰ τὰ τρώῃνε, ὅπως τὸ βόδι, τὸν τράγο, τὸ πρόβατο, τὰ ὅποια ὅταν βρίσκονταν στὴν Αἴγυπτο τὰ λάτρευαν σὰν θεοῦς. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο δηλαδὴ νομοθετήθηκε στοὺς Ἰουδαίους νὰ μὴ τρώῃνε τὸν χοῖρο, καὶ ὄχι ἕξαιτίας τῆς ἀκαθαρσίας του. Γιατὶ ὑπάρχουν ἄλλα ζῶα πιὸ ἀκάθαρτα, ὅπως εἶπαμε, τὰ ὅποια τρώγονταν καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ δὲν τὰ ἔκανε ὁ Θεὸς ἀκάθαρτα, οὔτε τὰ χαράκτηρισε ἔτσι, ἀντίθετα μάλιστα μᾶς τὰ χάρισε γιὰ νὰ τὰ τρώμε, καὶ μᾶς τὰ ἔδωσε νὰ τὰ ἔχουμε καὶ γιὰ ἄλλες ἀνάγκες μας. Γιατὶ χωρὶς νὰ σφαγεῖ καὶ νὰ φαγωθεῖ τὸ βόδι μπορεῖ νὰ μᾶς χρησιμεύσει καὶ γιὰ ἄλλη δουλειὰ καὶ χρῆσι, νὰ κοπιᾶζει μαζὶ μὲ μᾶς στὸ ὄργωμα καὶ στὶς μεταφορὲς καὶ στὶς ὑπόλοιπες γεωργικὲς ἐργασίαι. Τὸ πρόβατο νὰ μᾶς δίνει τὸ μαλλί του γιὰ νὰ ντυνόμαστε. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ γίδα νὰ μᾶς δίνει τὸ γάλα τῆς καὶ τὸ τυρὶ καὶ τὸ τρίχωμά τῆς. Ἐπίσης καὶ τὸ σκυλί ὑπάρχει γιὰ νὰ μᾶς φυλάει, ἡ γάτα γιὰ νὰ καθαρίζει, καὶ ἡ κότα γιὰ τὸ αὐγὸ τῆς. Ἐνῶ ὁ χοῖρος δὲν ἱκανοποιεῖ καμμιά ἄλλη ἀνάγκη μας ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ τρώγεται, ἐπειδὴ εἶναι φορτικός καὶ ἄχρηστος πάνω στὴ γῆ. Ἀλλὰ ἐσεῖς οἱ Ἰουδαῖοι τὸν κάνετε ἀκάθαρτον, ἕξαιτίας τῆς νηπιότητάς σας, καὶ δὲν θέλετε νὰ τὸν ἀγοράσετε καὶ νὰ τὸν τρέφετε. Γιατί, ἐὰν θέλεις νὰ τὸν θρέψεις, ὅ,τι τρώει τὸ πρόβατο καὶ ἡ γίδα, αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ φυσικὴ τροφή τοῦ χοίρου. Ἄκουσε τί λέγει καὶ ἡ Γραφή· «Καὶ εἶδε ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκανε, καὶ ἦταν πολὺ καλὰ»¹.

ΑΛΛΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ἐὰν σοῦ πεῖ ὁ Ἑβραῖος, Πῶς ἐσύ, Χριστιανέ, εἶσαι ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ, ἀφοῦ εἶσαι ἐθνικός; Νὰ τοῦ πεῖς· Ὡς πρὸς τὴν πίστη, ὅπως εἰπώθηκε σ' αὐτόν· «Σὲ ἔκανα πατέρα πολλῶν ἐθνῶν»². Καὶ σύ, Ἰουδαῖε, πῶς εἶσαι ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ; Δὲν εἶπε ὁ Ἡσαΐας στὸν λαὸ σου, «Ὁ πατέρας σου εἶναι Ἀμορραῖος, καὶ μητέρα σου Χετταία»³; Γι' αὐτὸ ἐγὼ ὡς πρὸς τὴν πίστη εἶμαι ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ, ἐνῶ σὺ Ἀμορραῖος καὶ Χετταῖος ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς ζωῆς σου.

Ἐρώτηση. Ἐὰν σοῦ πεῖ ὁ Ἑβραῖος· Γιατί πιστεύεις στὸν σταυρωμένο, ἀφοῦ ἡ Γραφή λέγει, «Καταραμένος καθένας ποὺ κρεμιέται

τῷ ὄφει τῷ χαλκῷ, ἐπεὶ κατηραμένου αὐτοῦ ὄντος ἀπὸ παντός
θηρίου, οὕτινος ἢ εἰκῶν ζωὴν παρεῖχε τοῖς σοῖς προγόνοις; Εἰ
γὰρ ὁ ὄφεις, ὁ μὴ δάκνων, ὑπὲρ τῶν δηκόντων ὄφεων ζωὴν ἔφε-
ρεν, οὕτω καὶ ὁ Χριστός, ἀναμάρτητος ὢν, ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν κρε-
5 μασθεῖς, ζωὴν τῷ κόσμῳ ἔχαρίσατο.

Ἐρώτησις. Εἰ χρὴ ἀποκριθῆναι Ἰουδαίους λέγουσιν ἡμῖν, ὅτι
Ἰδοὺ κατὰ τὴν ὑμῶν δόξαν οὐκ ἦν ὁ ἐκ Μαρίας τεχθεὶς ὁ Θεός, λέ-
γεται ὅτι Μωυσῆς περὶ αὐτοῦ προεφήτευσεν εἰπὼν, ὅτι «Προφή-
την ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεός ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ,
10 αὐτὸν ἀκούσατε», φαίνεται δὲ Μωυσῆς ἄνθρωπος ὢν καὶ Θεός;

Ἀπόκρισις. Ὡς Ἰουδαῖοι, τότε ὑμῖν τοῦτο εἶπε Μωυσῆς; πρὸ
τοῦ ἀνελθεῖν αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει, ὅτε ἐνηλλάγη ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς
αὐτοῦ ὥστε μὴ δύνασθαι ὑμᾶς ἀτενίζεῖν αὐτῷ διὰ τὴν δόξαν τοῦ
προσώπου αὐτοῦ, εἰ μὴ εἶχε τὸ κάλυμμα, ἢ μετὰ τὸ γενέσθαι τοι-
15 οῦτον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ; Σύνθεσθε δὲ καὶ μὴ βουλόμενοι, ὅτι
μετὰ τὸ γενέσθαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ δεδοξασμένον. Οὕτω καὶ ὁ
Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σκηνώσας ἐν ἡμῖν ἀντὶ περιβολαίου ἔσχε τὸν ναὸν
τοῦ σώματος αὐτοῦ, κρύπτων αὐτοῦ τὴν θεότητα· ὃν τρόπον τὸν
Μωυσῆν οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ προσώπου αὐτοῦ θεά-
20 σασθαι γυμνὸν τῇ ὄψει, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῇ ἀνθρωπότη-
τι ἔκρυψε τὴν θεότητα.

Ὁ Θεὸς προειδὼς τὸ γένος ὑμῶν, ὅτι σκληρόν ἐστι καὶ πονη-
ρόν, καὶ ὅτι ἐκβληθήσεται μὲν ὁ πρωτότοκος υἱὸς Ἰσραὴλ, ἀντεισ-
αχθήσεται δὲ ὁ ἐξ ἔθνῶν λαός, ἀσαφῶς ταῦτα καὶ μετ' ἐπικρούψε-
25 ως διὰ στόματος τῶν προφητῶν προηγόρευσεν· εἰ γὰρ ἔγνω τὴν
ἑαυτοῦ ἔκπτωσιν τὸ φθόνου μεστὸν καὶ πλήρες ἁμαρτίας γένος
ὑμῶν, πυρικαύστους ἂν τὰς βίβλους πάσας πεποίηκεν, ἅτε δὴ μὴ
γράμματα φέρειν καθ' ἑαυτοῦ ἀνεχόμενον, κἀντεῦθεν ζημίαν οὐ
τὴν τυχοῦσαν τοῖς μετὰ ταῦτα ἐπήνεγκεν· αὕτη μὲν οὖν ἡ αἰτία,
30 δι' ἣν ἀσαφῶς αἱ προφητικαὶ συνετέθησαν βίβλοι· καὶ εἰ μὴ πείθῃ
τοῖς λεγομένοις, τῷ λέγοντι πείθου προφήτη, οὔτε ἔγνως, οὔτε
ἠπίστασο, οὔτε ἀπ' ἀρχῆς ἀνέωξά σου ὧτα· ἠδὲν γὰρ ὅτι ἀπειθῶν

πάνω σὲ ξύλο»⁴; Πές του· Ἐσύ, Ἰουδαῖε, γιατί πιστεύεις στὸ χάλκινο φίδι, ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι καταραμένο ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία, τοῦ ὁποίου ἡ θεὰ ἔδινε ζωὴ στοὺς προγόνους σου; Γιατί, ἂν τὸ φίδι ποὺ δὲν δαγκώνει ἔδινε ζωὴ περισσότερο ἀπὸ τὰ φιδία ποὺ δάγκωναν, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς, ὄντας ἀναμάρτητος, ὅταν κρεμάστηκε γιὰ χάρη τῶν ἁμαρτωλῶν, χάρισε στὸν κόσμον ζωή.

Ἑρώτηση· Ἐὰν πρέπει νὰ ἀπαντήσεις σὲ Ἰουδαίους οἱ ὅποιοι λένε σὲ μᾶς· Νά, σύμφωνα μὲ τὴ δική σας πίστη, αὐτὸς ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴ Μαρία δὲν ἦταν Θεός, γιατί λέγεται, ὅτι ὁ Μωυσῆς προφήτεψε γιὰ τὸν ἑαυτό του λέγοντας· «Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς θὰ ἀναδείξει σὲ σᾶς προφήτη σὰν ἐμένα, αὐτὸν νὰ ἀκούτε»⁵. Φαίνεται λοιπὸν ὁ Μωυσῆς νὰ εἶναι ἄνθρωπος καὶ Θεός;

Ἀπάντηση· Ὡς Ἰουδαῖοι, πότε τὸ εἶπε αὐτὸ ὁ Μωυσῆς; Πρὶν νὰ ἀνεβεῖ στὸ ὄρος Σινᾶ, ὅποτε ἄλλαξε ἡ ὄψη τοῦ δέρματός του, ὥστε νὰ μὴ μορεῖτε νὰ τὸν ἀτενίσετε, ἕξαιτίας τῆς λάμψης τοῦ προσώπου του, ἔάν δὲν εἶχε τὸ κάλυμμα, ἢ ἀφοῦ ἔγινε τὸ πρόσωπό του τέτοιο καὶ μετὰ; Θὰ συμφωνήσετε ὅμως, καὶ χωρὶς νὰ θέλετε, ὅτι αὐτὸ εἰπώθηκε ἀφοῦ προηγουμένως τὸ πρόσωπό του εἶχε γίνει φωτεινό. Ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅταν κατασκήνωσε ἀνάμεσά μας, ἀντὶ γιὰ κάλυμμα εἶχε τὸν ναὸ τοῦ σώματός του, μὲ τὸ ὁποῖο ἔκρυβε τὴ θεότητά του. Ὅπως τὸν Μωυσῆ δὲν μπορούσαν, λόγῳ τῆς λάμψης τοῦ προσώπου του, νὰ τὸν δοῦν μὲ ἀκάλυπτο τὸ πρόσωπό του, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔκρυψε τὴ θεότητά του μέσα στὴν ἀνθρώπινη φύση.

Ὁ Θεὸς γνωρίζοντας ἀπὸ πρὶν, ὅτι τὸ γένος σας εἶναι σκληρὸ καὶ πονηρὸ, καὶ ὅτι θὰ διωχθεῖ ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἀντ' αὐτοῦ θὰ εἰσαχθεῖ ὁ λαὸς ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ ἔθνη, αὐτὰ τὰ εἶπε ἀρχικὰ ἀσαφῆνιστα καὶ συγκεκαλυμμένα μὲ τὸ στόμα τῶν προφητῶν. Γιατί, ἂν γνώριζε τὴν ἔκπτωσή του τὸ γεμᾶτο φθόνο καὶ ἁμαρτία γένος σας, θὰ ἔκαιε στὴ φωτιά ὅλα τὰ βιβλία, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἀνεχόταν νὰ ἔχει γραφὲς ποὺ στρέφονται ἐναντίον του, καὶ ἔτσι θὰ προκαλοῦσε μεγάλη ζημιὰ στοὺς μεταγενέστερους. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία τὰ προφητικὰ βιβλία συντάχθηκαν μὲ ἀσάφεια. Καὶ ἔάν δὲν πείθεσαι μ' αὐτὰ ποὺ λέγω, πίστεψε στὸν προ-

ἀπειθήσεις· καὶ νῦν μὲν ὅτι Θεὸς ἐκ γυναικὸς γεννᾶται, σκαν-
 δαλίξῃ καὶ ἀποπηδᾷς· κατὰ δὲ τὴν ἔρημον, ὅτε σοι ἀοράτως καὶ
 οὐ διὰ σαρκὸς συνανεστρέφετο ὁ Θεός, καὶ τὰ παράδοξα ἐκείνα
 διὰ σὲ ἑτερατούργει, τίνος ἔνεκεν ἐφρόνεις κατὰ Θεόν; πῶς ἡγρι-
 5 αῖνου κατὰ Μωυσέως, ὡς μικρῶ καὶ λιθολενυστῆσαι αὐτόν; πῶς
 τὸν εὐεργέτην ἀπολιμπάνων, ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον παλινδρομῆσαι
 ἐφιλονεῖεις; ἀπόκρισαι· εὐδηλον οὖν, ὅτι ὁ αὐτὸς εἶ καὶ οὐκ ἡλ-
 λοίωσαι ὁ τότε σκληροκάρδιος καὶ περὶ τὸν εὐεργέτην ἀγνώμων,
 ὁ αὐτὸς δηλονότι καὶ νῦν ὁ ἐκπειράζων τὸν Θεόν· τότε καὶ λέγων·
 10 Εἰ ἔστιν ἐν ἡμῖν Κύριος, ἢ οὐ; τὰ αὐτὰ ποιεῖς ἐπ' αὐτῶ καὶ νῦν ὅτε
 δι' ἡμᾶς ἐνηνθρώπησεν· ὀφείλων ὀλοσχερῶς εὐχαριστεῖν αὐτῶ
 τούτου ἔνεκεν· καθά ποῦ πάντως καὶ ἐπὶ τῶ τῶν σωματικῶν πα-
 θῶν ἰατρῶ ποιεῖν εἰώθαμεν, ἡνίκα καὶ μᾶλλον ἐπὶ τὸν νοσοῦντα
 θαδίξει συχνῶς, καὶ μὴ πρὸς τὸ ἑαυτοῦ ἀφορῶν ἀξίωμα συγκύ-
 15 πτει ἐπὶ τὰ πάθη καὶ δυσωδεῖας ἀνέχεται, ἵνα δῶ τὴν ὑγείαν τῶ
 κάμνοντι.

Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς ἀμφιδάλλεις ἔτι περὶ τρισυποστά-
 του θεότητος; πῶς οὐ προσκυνεῖς τὸν Υἱόν; πῶς οὐ πιστεύσεις τῶ
 Πνεύματι; Ἄλλ' ἓνα κηρύσσει Θεὸν ἢ Γραφή. Καὶ τί χρὴ πολλά
 20 λέγειν; ἄφες τὸν Ἡσαΐαν, παράδοραμε τὸν Δαβὶδ, καὶ πᾶσαν ἐτέ-
 ραν Γραφήν, δι' ὧν ἡ ζωαρχικὴ Τριάς μεγαλοφῶνως κηρύσσεται·
 ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἀνελθε τοῦ Ἀβραάμ, καὶ σκόπησον ἀκριβῶς, τίνες
 τε ἦσαν οἱ ὀφθέντες αὐτῶ, καὶ πόσοι τὸν ἀριθμόν, ὅσα τε καὶ οἷα
 πρὸς αὐτοὺς ὁ πατριάρχης λελάληκε· καθάπερ γὰρ τελείῳ τὴν
 25 γνῶσιν ὄντι τῶ Ἀβραάμ, καὶ ὡς τρεῖς ἐφαίνοντο, καὶ ὡς εἷς διελέ-
 γοντο, οὕτω κάκεινος ἐποιεῖτο πρὸς αὐτοὺς τὴν διάλεξιν· «Ἐκκλί-
 νατε, Κύριε, λέγων πρὸς με». Τί τούτου γὰρ ἀδοξότερον; τί τῆς
 ὁμοτίμου Τριάδος ἐμφαντικώτερον; «Ἐκκλίνατε» μὲν οὖν πληθυν-
 τικῶς εἰπῶν, τὸ διάφορον τῶν προσώπων ἠνίξαστο· «Κύριος» δ' αὖ
 30 ἐνικῶς, τὴν μίαν αὐτῶν ἐνέφηνε φύσιν καὶ κυριότητα· εἰ δὲ Θεὸν
 μὲν εἶναι τὸν ἓνα λέγεις, ἀγγέλους δὲ τοὺς λοιπούς, μέμηνας ἀ-
 τεχνῶς, καὶ γελοῖός μοι φαίνη παντάπασι· πότε γὰρ οἱ δοῦλοι τῶ

φήτη πού λέγει· Οὔτε γνώρισες, οὔτε ἤξερες, οὔτε σοῦ ἄνοιξα τὰ αὐτιά ἀπό τήν ἀρχή. Γιατί γνώριζα, ὅτι δέν θά πιστέψεις. Καί τώρα βέβαια, τὸ ὅτι ὁ Θεὸς γεννιέται ἀπὸ γυναίκα σέ σκανδαλίζει καὶ ἀποσκιρτᾷς, ἐνῶ στήν ἔρημο, ὅταν ὁ Θεὸς σέ συναναστρεφόταν ἀόρατα καὶ χωρὶς σάρκα, καὶ ἔκανε γιὰ σένα ἐκεῖνα τὰ παράδοξα θαύματα, γιατί στρεφόσον ἐναντίον τοῦ Θεοῦ; Γιατί ὀργιζόσουν ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ, ὥστε παραλίγο νὰ τὸν λιθοβολήσεις; Γιατί, ἐγκαταλείποντας τὸν εὐεργέτη, ζητοῦσες ἐπίμονα νὰ ξαναγυρίσεις στήν Αἴγυπτο; Ἀπάντησε. Εἶναι ὀλοφάνερο λοιπόν, ὅτι εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ δέν ἄλλαξες ὁ τότε σκληρόκαρδος καὶ ἀγνώμων πρὸς τὸν εὐεργέτη, ὁ ἴδιος δηλαδή πού καὶ τώρα προκαλεῖς τὸν Θεό, καὶ τότε ἔλεγες· Ὑπάρχει ἄραγε Κύριος σέ μᾶς, ἢ ὄχι; Τὰ ἴδια κάνεις σ' αὐτὸν καὶ τώρα πού ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ μᾶς. Ἐνῶ εἶχες χρέος νὰ τὸν εὐχαριστεῖς ὀλόψυχα ἐξαιτίας αὐτοῦ, ὅπως κατὰ κάποιον τρόπο συνηθίζουμε νὰ κάνουμε καὶ στοὺς γιατροὺς τῶν σωματικῶν παθῶν μας, ὅταν μάλιστα ἐπισκέπτεται συχνὰ τὸν ἄρρωστο καὶ χωρὶς νὰ λογαριάζει τὴ θέση του σκύβει πάνω στὶς πληγές καὶ ἀνέχεται τὶς δυσωδίες, προκειμένου νὰ δώσει στὸν ἄρρωστο τὴν ὑγεία του.

Ἐὰν λοιπόν αὐτὰ εἶναι ἔτσι, τότε γιατί ἀμφιβάλλεις ἀκόμα γιὰ τὴν τρισυπόστατη θεότητα; Γιατί δέν προσκυνεῖς τὸν Υἱό; Γιατί δέν πιστεύεις στὸ Πνεῦμα; Ἀλλὰ ἡ Γραφή κηρύττει ἓνα Θεό. Καὶ γιατί πρέπει νὰ λέμε πολλά; Ἄφησε τὸν Ἡσαΐα, προσπέρασε τὸν Δαβίδ, καὶ κάθε ἄλλη Γραφή μέσω τῆς ὁποίας κηρύσσεται μεγαλόφωνα ἡ ζωαρχικὴ Τριάδα. Ἀνέβα στὴ σκηνὴ τοῦ Ἀβραάμ καὶ κοίταξε προσεκτικὰ, ποιοὶ ἦταν ἐκεῖνοι πού ἐμφανίστηκαν σ' αὐτόν, καὶ πόσοι στὸν ἀριθμὸ, καὶ πόσα καὶ τί λόγια εἶπε σ' αὐτοὺς ὁ πατριάρχης. Γιατί σὰν νὰ ἦταν τέλειος στὴ γνώση ὁ Ἀβραάμ, καὶ ὅπως φαίνονταν τρεῖς καὶ μιλοῦσαν σὰν νὰ ἦταν ἓνας, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ἔκανε τὴ συζήτηση μαζί τους, λέγοντας· «Παρεκκλίνατε, Κύριε, πρὸς ἐμένα»⁶. Τί ποιὸ περιφρονητικὸ ἀπὸ αὐτό; Τί πιὸ ἐκφραστικὸ τῆς ὁμοσύσιας Τριάδας; Λέγοντας «Παρεκκλίνετε» σὲ ἀριθμὸ πληθυντικὸ, ὑπαινίχθη τὴ διαφορὰ τῶν προσώπων, καὶ «Κύριε», σὲ ἀριθμὸ ἐνικόν, διακήρυττε τὴ μία φύση καὶ κυριότητά τους. Ἐὰν ὅμως ἰσχυρίζεσαι ὅτι ὁ ἓνας εἶναι Θεὸς καὶ οἱ ἄλλοι ἄγγελοι, μαίνεσαι ἀδέξια, καὶ μοῦ

Δεσπότη συγκαθίσει ἠνέσχοντο; πότε δ' αὖ Θεοῦ ὀπτανομένου,
 δύο καὶ μόνους ἀγγέλους δορυφοροῦντες ἠκούσαμεν; ἔκτοτε
 γοῦν ὁμότημός τε καὶ σύνθρονος ἁγία Τριάς τῷ Ἀβραάμ ἐγνωρί-
 ζετο. Τί πρὸς ταῦτα φής; ὡς κύων καὶ αὖθις κατὰ τῆς ἀληθείας
 5 λυττᾶς; Εἰ ἐν Τριάδι λέγων ὁ Θεὸς προσκυνεῖται, ἵνα τί με παρὰ
 τῶν προφητῶν ἀριδιήλως τὰ περὶ τούτου διεμηνύθη τῷ Ἰσραήλ;
 Καὶ ἄκουε ἐν Αἰγύπτῳ πάλαι τὸν Ἰσραήλ πλείστον διατρίψαντα
 χρόνον, καὶ τὴν πολύθεον τῶν Αἰγυπτίων μεμαθηκότα θρησκεί-
 αν, οὐκ ἑναργῶς τὰ περὶ τῆς Τριάδος ὁ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον
 10 οἰκονομῶν Θεὸς ἐξεπαίδευσεν δόγματα, ἵνα μὴ πρόφασιν ἐντεῦθεν
 πολυθεΐας λαβῶν, εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων καὶ αὖθις ἐπαναζεύξῃ
 πλάνην· ἐφ' ᾧ τὸ τῆς Τριάδος μυστήριον σοφῶς πάντη καὶ οἰκο-
 νομικῶς συνεσκίασεν· εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τοὺς τελείους προσε-
 νήνοχε λόγους, πάντως ἂν ὁ δυσκάθεκτος ἀπεσκίρτησεν Ἰσραήλ,
 15 καὶ πρὸς τὸν πρῶην ἐπαλινδρόμησεν ὄλεθρον· εἰ γὰρ καὶ τοι-
 οῦτον ἀκούων οὐδέν, αὐτοῦ μὲν τοῦ ἑνὸς ἐπελανθάνετο καθ' ὤ-
 ραν Θεοῦ, ὀλοσχερῶς δὲ τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀσεβείας ἐξήρητο, τί
 οὐκ ἂν ἐποίησεν, εἴ γε παραχρῆμα κατήκοος Τριάδος ἐγένετο;
 αὐτοὺς ἂν ἐκείνους ἐδόκει διὰ τὸ πλῆθος ὄραῖν τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ
 20 προσκυνουμένους παμπόλλους θεοὺς

Ἐγὼ δέ σοι καὶ ἕτερον ἐπὶ τούτοις εἰπεῖν· ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς
 ἄνθρωπον ἑαυτόν, οὐ μέντοι Θεόν, ὡς σὺ μαρτυρεῖς, ἔλεγεν εἶναι,
 πῶς αὐτὸν ἐσταύρωσας; Ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο; Καὶ τίνας ἔνεκεν; Ὡς
 παρανομοῦντα καὶ τὰ Σάββατα λύοντα. Καὶ πῶς καὶ τίνα τρόπον;
 25 εἶπέ. Ὅτι τὸν παράλυτον ἐν Σαββάτῳ βαδίζειν ἐποίησεν; ὅτι τὴν
 συγκύπτουσαν ὤρθωσεν; ὅτι νεκρὸν τετραήμερον ἤγειρε; καὶ
 ποία τοῦτο παρανομία; Ὁ τὸ κτήνος ἀνάγων ἐκ βόθρου κατὰ τὸ
 Σάββατον παρανομεῖν οὐ λέγεται, καὶ ὁ νεκρὸν ὀδωδότα ζωώσας
 παρανομεῖ; Ὡ τῆς ἀδίκου κρίσεως! ὦ τῆς παραπληξίας ὑμῶν!
 30 ὅτι τὸ κτήνος κρεῖσσον ἀνθρώπου παρ' ὑμῖν τοῖς κτήνεσι κρίνε-
 ται. Ἀλλὰ τί τοσοῦτον ἀντέχη τῆς τοῦ Σαββάτου τιμῆς, ὃ ἄθλιε

φαίνεσαι τελείως γελοῖος. Γιατί πότε οἱ δοῦλοι ἐπιτρεπόταν νὰ καθίσουν μαζί μὲ τὸν Κύριο; Καὶ ἐπίσης πότε, ὅταν ἐμφανίζεται ὁ Θεός, ἀκούσαμε νὰ τὸν συνοδεύουν μόνο δύο ἄγγελοι; Ἀπὸ τότε λοιπὸν γινόταν γνωστὴ στὸν Ἀβραὰμ ἡ ἰσότημῃ καὶ σύνθρονη ἁγία Τριάδα. Τί ἔχεις νὰ πεῖς σ' αὐτά; Σὰν σκύλος καὶ πάλι μαίνεσαι λέγοντας: Ἐὰν ὁ Θεὸς προσκυνεῖται σὲ τρία πρόσωπα, τότε γιατί δὲν κηρύχθηκαν καθαρὰ ἀπὸ τοὺς προφῆτες τὰ σχετικὰ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ στὸν Ἰσραήλ; Ἄκουσε λοιπὸν Ἐπειδὴ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς παλιὰ εἶχε διαμείνει πάρα πολὺν χρόνον στὴν Αἴγυπτο, καὶ εἶχε μάθει τὴν πολυθεϊστικὴν θρησκείαν τῶν Αἰγυπτίων, ὁ Θεὸς ποὺ ὅλα τὰ ρυθμίζει ἀνάλογα πρὸς τὸ συμφέρον, δὲν τοὺς δίδαξε ὀλοκάθαρα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἁγία Τριάδα δόγματα, γιὰ νὰ μὴ βρεῖ πρόφασιν ἀπὸ αὐτὰ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς καὶ ξαναγυρίσει πάλι στὴν πλάνην τῶν Αἰγυπτίων. Γι' αὐτὸ τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδας τὸ συγκάλυψε μὲ τρόπο σοφὸ καὶ προνοητικὸ. Γιατί, ἂν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοὺς παρουσίαζε τὴν τέλειαν διδασκαλίαν, ὁ δυσκολοσυγκράτητος Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ὀπωσδήποτε θὰ ἀποσκιροῦσε, καὶ θὰ ξαναγύριζε πάλι στὸν προηγούμενον ὄλεθρον. Γιατί, ἂν ἐνῶ δὲν ἄκουσε τίποτε τέτοιο, λησιμονοῦσε καθὲς ὥρα τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἦταν ἐξαρτημένος ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴν λατρείαν, τί δὲν θὰ μπορούσε νὰ κάνει, ἂν ἄκουε ἀπὸτομα γιὰ τὴν Τριάδα; Θὰ νόμιζε ὅτι βλέπει τοὺς ἴδιους ἀκριβῶς πάμπολλους θεοὺς ποὺ προσκυνοῦνταν στὴν Αἴγυπτο, λόγῳ τοῦ πλήθους τους.

Ἐχω καὶ κάτι ἄλλο νὰ σοῦ πῶ πάνω σ' αὐτά. Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἔλεγε γιὰ τὸν ἑαυτό του ὅτι εἶναι ἄνθρωπος καὶ ὄχι Θεός, ὅπως βεβαιώνεις ἐσύ, τότε γιατί τὸν σταύρωσες; Ὅμως δὲν τὸν σταύρωσες γι' αὐτό, ἀλλὰ γιὰ ποιόν; Ἐπειδὴ παρανομοῦσε καὶ καταργοῦσε τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου. Γιατί, καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, πές μου. Ἐπειδὴ ἔκανε τὸν παράλυτον νὰ βαδίζει τὸ Σάββατον; Ἐπειδὴ ἀνόρθωσε τὴν συγκύπτουσαν; Ἐπειδὴ ἀνάστησε νεκρὸν μετὰ ἀπὸ τέσσαρις ἡμέρας; Καὶ ποιά παρανομία ἦταν αὐτό; Ἐκεῖνος ποὺ βγάζει τὸ κτήνος μέσα ἀπὸ τὸ στάβλον τὸ Σάββατον, δὲν λέγεται ὅτι παρανομεῖ, καὶ αὐτὸς ποὺ ἔδωσε ζωὴν σὲ νεκρὸν ποὺ ἀνέδιδε ὁσμὴν παρανομεῖ; Πόσο ἀδίκῃ κρίσῃ! Πόση παραφροσύνη! Τὸ κτήνος θεωρεῖται ἀπὸ σᾶς τὰ κτήνη

ἀνόητε; πάλαι ὁ Θεὸς ἐντειλάμενος τιμᾶσθαι τὸ Σάββατον, καὶ ἐν
 αὐτῷ μηδὲν ὑμᾶς ἐργάζεσθαι, παιδίον δὲ εἰ τύχοι ὀκταήμερον
 λύειν Σάββατον, καὶ ἀκωλύτως αὐτὸ περιτέμνειν, σαφῶς ἐδήλω-
 σεν, ὡς ἐλθούσης ὀψέ ποτε τῆς ὄντως ὀγδότης περιτομῆς, ἣτις
 5 ἐστὶν ἁγία Κυριακή. Μετὰ γὰρ ἐβδόμην αὕτη, ἐφ' ᾧ καὶ ὀγδότη
 καλεῖται, ἡ τοῦ Σαββάτου τιμὴ καταλυθήσεται· περιτομὴ δὲ λέ-
 γοιτ' ἂν καὶ μάλα εἰκότως· ἐν αὐτῇ γὰρ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντος τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἁμαρτία περιετιμήθη, καὶ ἡ
 τῶν δαιμόνων ὄφρὺς καθηρέθη. Καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; πάλαι ὁ
 10 Θεὸς τὴν τοῦ Σαββάτου κατάλυσιν ἠνίξατο μεταβολήν, καὶ διὰ
 τῆς ὀκταήμερου περιτομῆς, ὡς ἤδη φθάσαντες εἵπομεν· οὐχ ἦττον
 δὲ καὶ διὰ τοῦ Ἰερεμίου ὕστερον, ἠνίκα διαθεῖναι Διαθήκην Και-
 νὴν ἐπηγγείλατο. Μὴ οὖν δυσχέραινε, μηδὲ καθ' ἡμῶν ἐριστικῶς
 διαμάχου, εἴ γε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ τοῦ Σαββάτου τιμὴ μετα-
 15 τίθεται. Καινῆς γὰρ οὔσης τῆς Διαθήκης, καινὰ τινα εἶναι ὀφεί-
 λουσι καὶ τὰ ταύτης θεσπίσματα· καινὸν δὲ πάντως ἐκεῖνό ἐστι τὸ
 νῦν προτιθέμενον, καὶ μὴ ταυτὸν τῷ παρεληλυθότι, καὶ ὃν καὶ φαι-
 νόμενον· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Κύριος ἔλεγε· «Διαθήσομαι Διαθή-
 κην Καινὴν, οὐχ οἷαν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν, ἐξάγων αὐ-
 20 τοὺς ἐξ Αἰγύπτου».

Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ Σαββάτου κατάλυσιν εἰκὸς ἐστὶν
 ἰδεῖν, καὶ περιτομῆς ἐναλλαγὴν, καὶ πολλῶν ἐτέρων νομικῶν δια-
 τάξεων· εἰ γὰρ τὰ Μωσαϊκὰ ἐκεῖνα καὶ παλαιὰ διατάγματα εἰς αἰεὶ
 παραμένειν ἔμελλε, καὶ μέχρι τέλους τὸ πάγιον ἔχειν, οὐκ ἂν ἔλεγε
 25 διὰ τοῦ Ἰερεμίου παρελθεῖν μὲν τὰ παλαιά, ἕτερα δὲ ἀντὶ τούτων
 καινὰ εἰσελθεῖν. Τίς δὲ ἡ Καινὴ αὕτη Διαθήκη, καὶ ἐν ποίῳ δίδο-
 ται τόπω, Ἡσαΐας διδάξει σε λέγων· «Ἐκ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος
 καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ».

Ἄλλ' ὄρα σοφίαν Θεοῦ· τὴν γὰρ σὴν προειδῶς ἀνηκοῖαν καὶ
 30 ἀπιστίαν, διὰ τοῦδε μὲν τοῦ προφήτου περὶ τῆς Καινῆς ὑπεσημή-
 νατο Διαθήκης δι' ἐκείνου δὲ καὶ αὐτὸν ἐδήλωσε τὸν τόπον, ἐν ᾧ

7. Ἱερ. 38, 31.

8. Ὅπ. π. 32.

9. Ἦσ. 2, 3.

ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ἄλλὰ γιατί προσκολλᾶσαι τόσο πολὺ στήν τιμὴ τοῦ Σαββάτου, ἄθλιε καὶ ἀνόητε; Παλιὰ ὁ Θεὸς ὅταν ἔδωσε τὴν ἐντολὴ νὰ τιμᾶται τὸ Σάββατο, καὶ νὰ μὴ κάνετε τίποτε κατὰ τὴ διάρκεια αὐτοῦ, ἂν ὅμως συμβεῖ ἓνα παιδί ὀκτώ ἡμερῶν, δήλωσε καθαρὰ, νὰ καταργεῖτε τὸ Σάββατο, καὶ νὰ το περιτέμνετε ἀνεμπόδιστα, ἐπειδὴ θὰ ἔρθῃ κάποτε ἡ πραγματικὴ ὀγδὴ ἡμέρα τῆς περιτομῆς, ποῦ εἶναι ἡ ἅγια Κυριακή. Γιατὶ μετὰ τὴν ἑβδόμη εἶναι αὕτη, γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται ὀγδὴ, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Σαββάτου θὰ καταργηθεῖ. Καὶ θὰ μπορούσε βέβαια πολὺ φυσικὰ νὰ λέγεται περιτομή, γιατί, ἐπειδὴ τὴν ἡμέρα αὕτη ἀναστήθηκε ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, περικόπηκε καὶ ἡ ἁμαρτία καὶ καταργήθηκε ἡ θρασυσύνη τῶν δαιμόνων. Καὶ γιατί πρέπει νὰ λέγω πολλὰ; Παλιὰ ὁ Θεὸς ὑπαινίχθηκε τὴν κατάργηση τοῦ Σαββάτου, ὡς μεταβολή, καὶ μὲ τὴν ὀκταήμερη περιτομή, ὅπως εἶπαμε ἤδη. Ἄλλὰ καὶ μέσω τοῦ Ἱερεμῖα ἀργότερα, ὅταν ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ συνάψει Καινούργια Διαθήκη⁷. Μὴ δυσανασχετεῖς λοιπόν, καὶ μὴ ἀγωνίζεται ἐναντίον μας μὲ ἐριστικὴ διάθεση, ἂν μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα μετατίθεται καὶ ἡ τιμὴ τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου. Γιατὶ, ἀφοῦ ἡ Διαθήκη εἶναι καινούργια, πρέπει καὶ οἱ θεσμοὶ τῆς νὰ εἶναι κάπως καινούργιοι. Καὶ εἶναι ὅπωςδήποτε καινούργιο αὐτὸ ποῦ τώρα προβάλλεται, καὶ δὲν εἶναι οὔτε φαίνεται ἴδιο μὲ τὸ περασμένο. Καὶ αὐτὸ δηλώνοντάς το ὁ Κύριος, ἔλεγε· «Θὰ σᾶς δώσω Καινούργια Διαθήκη, ὄχι τέτοια ποῦ εἶχα δώσει στοὺς πατέρες σας, ὅταν τοὺς ἔβγαζα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»⁸.

Ἐφόσον λοιπόν αὐτὰ ἔτσι ἔχουν, εἶναι δυνατόν νὰ δοῦμε καὶ τὴν κατάργηση τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου, καὶ τὴ μεταβολὴ τῆς περιτομῆς, καθὼς καὶ ἄλλων διατάξεων τοῦ νόμου. Γιατὶ, ἐὰν ἐπρόκειτο οἱ παλιὲς ἐκεῖνες διατάξεις τοῦ Μωυσῆ νὰ μείνουν αἰώνια καὶ μέχρι τέλους ἀμετάβλητες, δὲν θὰ ἔλεγε μὲ τὸν Ἱερεμῖα, ὅτι τὰ παλιὰ πέρασαν, καὶ στὴ θέση τους μπῆκαν καινούργια. Καὶ ποιά εἶναι αὕτη ἡ Καινὴ Διαθήκη καὶ σὲ ποιὸν τόπο δίνεται, τὸ διδάσκει ὁ Ἡσαΐας, λέγοντας· «Ἀπὸ τὴ Σιών θὰ βγεῖ νόμος, καὶ λόγος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ»⁹.

Πρόσεχε ὅμως τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ γνώριζε ἀπὸ πρὶν τὴ δική σου ἀνυπακοὴ καὶ ἀπιστία, μὲ τὸν ἓνα προφήτη μίλησε γιὰ τὴν

ἡ τοιαύτη ἔμελλε δοθῆναι νομοθεσία· μάτην λοιπὸν ἀντέχει τῆς
 τοῦ Σαββάτου τιμῆς μάτην ἐξέχει τῆς περιτομῆς· Διαθήκην καὶ
 γὰρ ὁ Θεὸς Καινὴν παρασχών, ταῦτα πάντα κατήργησεν· ἄλλως
 τε, σημείου ἕνεκεν δοθείσης τῆς περιτομῆς, τί μέγα φυσᾶς ἐπ' αὐ-
 5 τῆ; πῶς δὲ καὶ ἡμῶν κατεπαίρη τῶν ἀπεριτιμῆτων; σὺ περιτέμνε-
 σθαι καταναγκάζει σαρκί, ἐγὼ δὲ τῇ καρδίᾳ περιτέμνομαι, ἵνα μὴ
 πονηρὰ λογίζωμαι. Ὅτι δὲ τῷ Θεῷ εὐάρεστος ἡ τοιαύτη περιτο-
 μή, ἄκουε τί φησι κατηγορῶν τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τοῦ Ἰερεμίου·
 «Πάντα τὰ ἔθνη ἀπερίτμητα σαρκί, ὁ δὲ οἶκος Ἰσραὴλ ἀπερίτμη-
 10 τος καρδίαις αὐτῶν». Μὴ γὰρ ἡ τῆς ἀκροβυστίας περιτομὴ δι-
 καιοῦν δύναται; ἐπὶ τὸν πατριάρχην ἀνελθε Ἀβραάμ, καὶ ὄψει
 αὐτὸν πίστει μόνῃ, μὴ μέντοι γε περιτομῇ, δικαιούμενον. «Ἀβρα-
 άμ», γάρ, φησὶν, «ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαι-
 οσύνην». Γνωρίσματος οὖν χάριν ὕστερον ἡ περιτομὴ νενομοθέ-
 15 τηται, ὥστε δι' αὐτῆς χαρακτηρίζεσθαι πιστούς, ὅπηνίκα τοῖς
 ἔθνεσι συναναστρέφοιντο, καὶ εἰς μνήμην ἄγεσθαι τοῦ τῶν ὄλων
 Θεοῦ· εἰς πίστιν γοῦν τῶν λεγομένων αὐτά σοι παραγέτω τὰ πρά-
 γματα· ὅτε γὰρ ὁ Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη μόνος
 καθ' ἑαυτὸν διέτριψεν, ἐτέρῳ ἔθνει μὴ συναναμιγνύμενος, οὐκ ἦν
 20 ἀναγκαία ἡ περιτομὴ, ἐφ' ᾧ καὶ ἀπερίτμητοι ἐτύγχανον γεννη-
 θέντες κατὰ τὴν ἐρημον· ἠνίκα δὲ ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς τὸν Ἰορ-
 δάνην αὐτοὺς διεβίβασε, κελεύσει θεία περιετιμῆθησαν· «Ποίησον
 γάρ», φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός, «μαχαίρας πετρίνας, καὶ καθίσας
 περίτεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ· τίνος ἕνεκεν καί...

Καινή Διαθήκη, καὶ μὲ τὸν ἄλλο φανέρωσε καὶ τὸν τόπο, στὸν ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ δοθεῖ αὐτὴ ἡ νομοθεσία. "Αδिका λοιπὸν μένεις προσηλωμένος στὴν τιμὴ τοῦ Σαββάτου." Αδिका προβάλλεις τὴν περιτομή. Γιατὶ ὁ Θεὸς, δίνοντας Καινούργια Διαθήκη, αὐτὰ ὅλα τὰ κατάργησε. Ἐξάλλου, ἀφοῦ ἡ περιτομὴ δόθηκε σὰν σημάδι τιμῆς, γιατί καυχέσαι γι' αὐτήν; Καὶ γιατί ἀλαζονεύεσαι καὶ ἐναντίον μας ποῦ εἴμαστε ἀπερίτμητοι; Σὺ ἀναγκάζεσαι νὰ κάμνεις περιτομὴ στὴ σὰρκα, ἐνῶ ἐγὼ κάμνω περιτομὴ στὴν καρδιά, γιὰ νὰ μὴ σκέφτομαι κακά. "Ὅτι βέβαια αὐτὴ ἡ περιτομὴ εἶναι ἀρεστὴ στὸν Θεό, ἀκουσε τί λέγει κατηγορώντας τὸν Ἰσραὴλ μέσω τοῦ Ἰερεμῖα· «Ὅλοι οἱ ἐθνικοὶ εἶναι ἀπερίτμητοι στὴ σὰρκα, ἐνῶ ὁ ἰσραηλιτικὸς λαὸς εἶναι ἀπερίτμητος στὴν καρδιά τους»¹⁰. Μήπως ἡ περιτομὴ τῆς ἀκροβυστίας μπορεῖ νὰ δικαιώσει; Πῆγαινε πίσω στὸν πατριάρχη Ἀβραάμ, καὶ θὰ τὸν δεῖς νὰ δικαιώνεται μόνο μὲ τὴν πίστη, καὶ ὄχι μὲ τὴν περιτομὴ. Γιατὶ λέγει· «Ὁ Ἀβραάμ πίστεψε στὸν Θεό, καὶ ἡ πίστη τοῦ λογιαριάστηκε γιὰ τὴ δικαίωσή του»¹¹. Ἡ περιτομὴ δηλαδὴ νομοθετήθηκε ὕστερα ὡς σημεῖο, ὥστε μὲ αὐτὴν νὰ χαρακτηρίζονται οἱ πιστοί, ὅταν συναναστρέφονταν μὲ τοὺς ἐθνικούς, καὶ νὰ θυμοῦνται τὸν Θεὸ τῶν ὄλων. "Ἄς σὲ ὀδηγήσουν λοιπὸν στὴν πίστη τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Γιατὶ ὅταν ὁ Ἰσραὴλ ἔζησε στὴν ἔρημο σαράντα χρόνια μόνος, χωρὶς νὰ ἀναμιγνύεται μὲ ἄλλο ἔθνος, δὲν ἦταν ἀναγκαῖα ἡ περιτομὴ, γι' αὐτὸ καὶ ἦταν ἀπερίτμητοι ὅσοι γεννήθηκαν στὴν ἔρημο. "Ὅταν ὁμως ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ τοὺς πέρασε ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη, τοῦ εἶπε ὁ Θεὸς· «Κάνε πέτρινα μαχαίρια καὶ κάθισε καὶ ὑπόβαλε σὲ περιτομὴ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ»¹², γι' αὐτὸν λόγον καί...

10. Ἰερ. 9, 26.

11. Γεν. 15, 6. Γαλ. 3, 6.

12. Ἰησ. Ναυῆ 5, 2.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

1.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΛΟΓΟΥ

Τῶν δύο φύσεων ἡ συνδρομὴ μίαν ὑπόστασιν ἀπετέλεσεν· ἦν
μὲν γὰρ ἡ ἀνθρωπεῖα φύσις, ἥτοι τὸ κοινὸν εἶδος ἐξ οὗ τὸ ἡμέτε-
ρον προσελήφθη φύραμα· τὸ πρότερον οὐκ ὄν ἐν ἰδικῇ ὑποστά-
σει, προσληφθὲν δὲ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ὑπογράφεται τοῦ προσ-
5 λαβόντος· ὥσπερ γὰρ τῷ Πατρὶ φυσικῶς ὁ Λόγος ἦνωται, οὕτω
καὶ ἡμῖν, καὶ ὡς Λόγῳ τοῦ Πατρὸς διήρηται καθ' ὑπόστασιν γάρ,
οὐ ταυτῶ καὶ ἡμῶν· οὐ γὰρ ἐστὶν ἡμῖν ὥσπερ ὁμοφυῆς, οὕτω καὶ
ὁμοὑπόστατος, ὅτι μηδὲ τῷ ἰδίῳ Πατρὶ· οὐ γὰρ ταυτὸν φύσις τε
καὶ ὑπόστασις· ἐαυτῶ δὲ καθ' ὑπόστασιν ἦνωται, ἐκεῖνο μείνας
10 ὅπερ πρὸ τῶν αἰώνων ὑπῆρχεν Υἱός· ἦν δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἔχειν
ἔνωσιν τοῦ τε πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ τε πρὸς ἡμᾶς ἔχειν δύναται·
καθ' ὑπόστασιν γὰρ ἐστὶν ἡ τῶν φύσεων ἔνωσις, καὶ ἡ αὐτὴ
αὐτοῦ ἐστὶν ὑπόστασις· Υἱός γὰρ ὢν, πάλιν Υἱός ἐστι καὶ τὴν
ἀνθρωπεῖαν ἐνώσας ἐαυτῶ φύσιν· οὐ γὰρ ὑπόστασιν ἑτέραν
15 ἐαυτῶ λαβὼν ἦνωσεν, ἀλλὰ φύσιν ἤρμοσεν ἀφθάρτως τῇ ἑαυτοῦ
ὑποστάσει· καὶ ἔστι καὶ τοῦτο Θεὸς καὶ ἄνθρωπος κατ' οὐσίαν· ὁ
αὐτὸς δὲ καθ' ὑπόστασιν μόνος Υἱός, καὶ Χριστός, καὶ Κύριος·
οὕτως οὐκ ἔστι χωρὶς ὑποστάσεως οὐσία, καὶ ὁ Λόγος τῆς οὐσίας
ἕτερός ἐστιν, ἄλλος δὲ τῆς ὑποστάσεως κοινήν γὰρ τὴν μίαν καὶ
20 τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν αἱ συναφθεῖσαι πρὸς τὴν ἄρρητον ἔνωσιν

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

1.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, ΑΠΟ ΤΟ ΛΟΓΟ, ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ

Ἡ ἔνωση τῶν δύο φύσεων ἀποτελέσασε μιὰ ὑπόστασις, ἐπειδὴ ἦταν ἡ ἀνθρώπινη φύσις, δηλαδή τὸ κοινὸ εἶδος, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πάρθηκε τὸ δικό μας μείγμα, καὶ τὸ ὁποῖο προηγουμένως δὲν ὑπῆρχε ὡς ξεχωριστὴ ὑπόστασις, ἀλλὰ ὅταν προσλήφθηκε χαρακτηρίζει τὴν ἴδια ὑπόστασις αὐτοῦ πού τὸ προσέλαβε. Γιατί, ὅπως ὁ Λόγος εἶναι ἔνωμένος κατὰ τρόπο φυσικὸ μὲ τὸν Πατέρα, ἔτσι ἐνώθηκε καὶ μὲ μᾶς. Καὶ σὲ ὅ,τι ὁ Λόγος διακρίνεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὡς πρὸς τὴν ὑπόστασις, διακρίνεται καὶ ἀπὸ ἐμᾶς. Γιατί δὲν εἶναι ὅμοιος μὲ μᾶς στὴν ὑπόστασις, ὅπως εἶναι ὡς πρὸς τὴ φύσις, ἐπειδὴ δὲν ἔχει οὔτε μὲ τὸν Πατέρα τὴν ἴδια ὑπόστασις, διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἡ φύσις καὶ ἡ ὑπόστασις. Στὸν ἑαυτό του ἐνώθηκε ὑποστατικῶς, μένοντας ἐκεῖνο πού ἦταν πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία ὁ Υἱός, καὶ τὴν ἔνωση πού εἶχε πρὸς τὸν ἑαυτό του, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ τὴν ἔχει καὶ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ πρὸς ἐμᾶς. Γιατί ἡ ἔνωση τῶν φύσεων γίνεται ὑποστατικῶς, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ δική του ὑπόστασις. Γιατί, ὄντας Υἱός, ἐξακολουθεῖ καὶ πάλι νὰ εἶναι Υἱός, ἂν καὶ ἔνωσε στὸν ἑαυτό του καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύσις. Διότι δὲν ἔλαβε ἄλλην ὑπόστασις καὶ τὴν ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἔνωσε τὴν ἀνθρώπινη φύσις μὲ τὴ δική του ὑπόστασις κατὰ τρόπον ἀφθαρτον, καὶ εἶναι καὶ αὐτὸ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος στὴν οὐσία, καὶ αὐτὸς μόνος εἶναι καθ' ὑπόστασις Υἱός, Χριστὸς καὶ Κύριος. Ἔτσι δὲν ὑπάρχει οὐσία χωρὶς ὑπόστασις, ἔστω καὶ ἂν ὁ λόγος τῆς οὐσίας εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον τῆς ὑπόστασις. Γιατί οἱ δύο φύσεις πού ἐνώθησαν κατὰ ἀνέκφραστο τρόπο ἔχουν κοινὴ τὴ μία

φύσεις διὸ προσθήκη τῇ ἁγία Τριάδι οὐκ ἐγένετο· προσθήκης
 γὰρ ἀνεπίδεκτός ἐστιν. Ἄλλως τε δὲ καὶ ἡ Τριάς ὑποστάσεων
 ἐστιν ἢ γὰρ οὐσία μοναδική ἐστι. Τῆς οὖν ὑποστάσεως τῆς αὐτῆς
 μεινάσης τοῦ Υἱοῦ, πῶς ἀμάθητα λαλοῦσίν τινες τερατευόμενοι
 5 τετράδα λέγειν ἀντὶ Τριάδος τοὺς τὴν ἀλήθειαν ὁμολογοῦντας
 τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων, ἢ τῶν ἐν αἷς ἐστιν ὁ Χριστός; εἰ μὲν ὑπο-
 στήναι πάποτε καθ' ἑαυτὴν τὴν ἔμψυχον τοῦ Κυρίου σάρκα ἐλέ-
 γομεν, ἢ ἰδίᾳ καὶ ἀνὰ μέρος αὐτὴν ἐνεργεῖν διεβεβαιούμεθα,
 καλῶς ἡμᾶς τετράδα ἀντὶ Τριάδος λέγειν ὑπελάμβανον· εἰ δὲ μετὰ
 10 τοῦ συντιθεμένου καὶ συννφεσιῶτος αὐτῇ Λόγου ἐνεργεῖν αὐτὴν
 πάντοτε ὁμολογοῦμεν ἀχωρίστως, καὶ οὔτε προῦφεστάναι λέγο-
 μεν τῆς πρὸς αὐτὸν ἐνώσεως, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τὸ εἶναι λαβοῦσαν
 αὐτὴν γινώσκομεν, κακῶς ἡμᾶς συκοφαντοῦσιν οἱ ἀβασανίστως
 ἄπερ θούλονται ἐρευγόμενοι· ἐξ ὑποδείγματος δὲ τὸ λεγόμενον
 15 σαφέστερον δεῖξομεν. Ὑπόθου τρεῖς εἶναι στήλας χαλκᾶς καὶ τὴν
 μίαν ἐκπυρωθεῖσαν ἄκρως καὶ ράβδον ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς προστε-
 θεῖσαν· εἶτα, ἐπειδὴ αἱ ἄλλαι δύο ἀβλαβεῖς τοῖς προσαιπτομένοις
 εἰσὶν, αὐτὴ δὲ ἀνέπαφος διὰ τὴν λαβρότητα τῆς ἐκπυρώσεως,
 παρὰ τοῦτο τέσσαρες στήλαί εἰσι καὶ οὐ τρεῖς; ἢ τῆς ἰδίας ἐξέστη
 20 φύσεως ὁ χαλκὸς πυρωθείς, οὐχὶ δὲ μᾶλλον προσθήκην μὲν ἔλαβε
 τὴν τοῦ πυρός οὐ καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐκτήσατο τῆς οὐσίας τε καὶ
 ἐνεργείας καὶ δυνάμεως; Καὶ ἄλλως δὲ τὸ λεγόμενον διασαφη-
 νίσωμεν· Ἔστω εἶναι τρεῖς πάλιν ἀδριάντας χαλκοῦς, καὶ ἀνακρι-
 στήναι κηρῷ, ἢ γουν ἀναμαχθῆναι, ἢ τυχὸν χρυσῷ ἢ πηλῷ, ὥστε
 25 σκεπασθῆναι τὸν χαλκὸν καὶ ἀφανῆ γενέσθαι τῇ ὄψει· λέγει αὐ-
 τὸν βλαθῆναί τις εἰς τὴν ἰδίαν οὐσίαν, διὰ τὴν τοῦ κηροῦ ἢ τῶν
 ἄλλων πρόσληψιν, οὐ λέγει δὲ σώζεσθαι ἐν αὐτῷ τὰς δύο τοῦ τε
 χαλκοῦ καὶ τοῦ κηροῦ ἢ τοῦ χρυσοῦ φύσεις ἀλωθήτους; Εἶτα μὴ
 δυνάμεθα λέγειν τέσσαρας γενέσθαι αὐτοὺς ἀδριάντας διὰ τὴν
 30 γινομένην προσθήκην. Οὐκοῦν τῷ αὐτῷ παραδείγματι ὡς ἐκ τῶν
 μικρῶν τὰ μεγάλα στοχάσασθαι, καὶ ἀμυδραῖς τισιν εἰκόσι τὴν
 ἀλήθειαν ἐνοπιρίσασθαι, νοήσεις καὶ ἐπὶ Χριστοῦ δύο μὲν τὰς

καὶ τὴν ἴδια ὑπόστασις. Γι' αὐτὸ δὲν ἔγινε προσθήκη στὴν ἅγια Τριάδα, ἐπειδὴ δὲν ἐπιδέχεται προσθήκη. Ἄλλωστε καὶ ἡ Τριάδα εἶναι Τριάδα ὑποστάσεων, γιατί ἡ οὐσία εἶναι μία. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ ἔμεινε μία, γιατί μερικοὶ τερατολογώντας ἀπὸ ἀμάθεια λένε, ὅτι μιλοῦν γιὰ Τετράδα, ἀντὶ Τριάδας, ὅσοι ὁμολογοῦν τὴν ἀλήθεια τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, ἢ αὐτὲς στίς ὁποῖες εἶναι ὁ Χριστός; Ἐὰν λέγαμε ὅτι ποτὲ δὲν ὑπῆρξε καθ' ἑαυτὴν ἡ ἔμψυχη σάρκα τοῦ Κυρίου, ἢ ἂν ὑποστηρίζαμε ὅτι αὐτὴ ἐνεργεῖ ἰδιαίτερα καὶ κατὰ μέρος, τότε θὰ νόμιζαν καλῶς ὅτι ἔμεῖς μιλάμε γιὰ τετράδα ἀντὶ γιὰ Τριάδα. Ἐφόσον ὅμως ὁμολογοῦμε ὅτι ἡ σάρκα ἐνεργεῖ πάντοτε ἀχώριστα μαζί μὲ τὸν Λόγο, ὁ ὁποῖος εἶναι μαζί τῆς ἐνωμένου καὶ ὑπάρχει μαζί τῆς, καὶ δὲν λέμε ὅτι προὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνωσὴ τῆς μαζί του, ἀλλὰ δεχόμεστε, ὅτι μὲ αὐτὸν ἔλαβε τὴν ὑπαρξίαν, κακῶς μᾶς συκοφαντοῦν αὐτοὶ ποὺ βγάζουν ἀπὸ τὸ στόμα τους ἀβασάνιστα αὐτὰ ποὺ θέλουν. Ὅμως μὲ παράδειγμα θὰ ἀποδείξουμε πιὸ καθαρά αὐτὸ ποὺ λέμε. Ὑπόθεσε ὅτι ὑπάρχουν τρεῖς χάλκινες στήλες, καὶ ἡ μία ἀπὸ αὐτὲς ὑπερθερμάνθηκε, γι' αὐτὸ στὴ λαβὴ τῆς προστέθηκε ἓνα ξύλινο ραβδί. Ἐπειδὴ οἱ δύο ἄλλες εἶναι ἀβλαβεῖς σ' αὐτοὺς ποὺ τίς πιάνουν, ἐνῶ αὐτὴ εἶναι ἀνέπαφη, λόγω τῆς μεγάλης πυρακτώσεώς τῆς, γίνονται τέσσερις οἱ στήλες καὶ δὲν εἶναι τρεῖς; Ἡ μήπως ὁ χαλκὸς βγῆκε ἀπὸ τὴ φύση του, ἐπειδὴ πυρακτώθηκε, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκτήσει προσθήκη τῆς οὐσίας καὶ ἐνέργειας καὶ δύνάμης τῆς φωτιᾶς; Ἀλλὰ θὰ διευκρινήσουμε καὶ μὲ ἄλλον τρόπο αὐτὸ ποὺ λέμε. Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ὑπάρχουν τρεῖς ἀδριάντες χάλκινοι, ποὺ χρίστηκαν, δηλαδή καλύφθηκαν, μὲ κερὶ ἢ ἐνδεχομένως μὲ χρυσὸ ἢ πηλὸ, ὥστε νὰ σκεπαστεῖ ὁ χαλκὸς καὶ νὰ μὴ φαίνεται μὲ τὸ μάτι. Ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ λέει, ὅτι ἔπαθε ζημιὰ στὴν οὐσία του ὁ χαλκός, ἐπειδὴ δέχθηκε τὸν πηλὸ ἢ τίς ἄλλες ὕλες, καὶ δὲν λέγει, ὅτι σώζονται σ' αὐτὸν ἀβλαβεῖς καὶ οἱ δύο φύσεις, τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ κερικοῦ ἢ τοῦ χρυσοῦ; Καὶ μπορούμε νὰ λέμε, ὅτι ἔγιναν τέσσερις οἱ ἀδριάντες ἕξαιτίας τῆς προσθήκης ποὺ ἔγινε; Ἀσφαλῶς μὲ τὸ παράδειγμα αὐτό, σκεπτόμενος ἀπὸ τὰ μικρὰ τὰ μεγάλα, καὶ μὲ κάποιες ἀμυδρὲς εἰκόνες βλέποντας σὰν μέσα σὲ καθρέφτη τὴν ἀλήθεια, θὰ καταλάβεις, ὅτι καὶ στὸν Χριστὸ ὑπάρχουν δύο φύσεις, ἀλλὰ μία

φύσεις, μίαν δὲ τὴν ὑπόστασιν, καὶ προσθήκην τῇ Τριάδι γενέσθαι οὐδαμῶς ὑποπεύσεις

2.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

5

ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΙΤΗΤΟΥ

Κὰν μιᾶς εἶναι ποτε λέγεται φύσεως ὁ ἄνθρωπος, οὐχ ὁ καθ' ἕκαστον, ἀλλ' ὁ καθόλου, διὰ τὸ ταυτὸν τοῦ εἶδους καὶ τὴν τῆς κατασκευῆς ὁμοιότητα, τῆς φύσεως ἀντὶ τοῦ κοινοῦ εἶδους καὶ τοῦ παραπλησίως πεφυκέναι λαμβανομένης καὶ πάλιν οὐ τοίνυν
 10 μίᾳ φύσιν ψυχῆς τε καὶ σώματος· ἡ μὲν γὰρ λογικὴ ἐστὶ καὶ νοερὰ καὶ ἀσώματος, τὸ δὲ παχὺ τε καὶ θνητὸν καὶ ἄλογον· οὐ μιᾶς δὲ κατ' οὐσίαν ἀντιδιαιρουμένα φύσεως, οὐ μιᾶς ἄρα γε οὐσίας ὁ ἄνθρωπος καὶ ἄλλως γὰρ φάναι, εἰ πᾶς ὅρος τῶν ὑποκειμένων φύσεών ἐστι δηλωτικός, λέγεται καθ' ὄρισμὸν ζῶον λογικὸν
 15 θνητὸν ὁ ἄνθρωπος οὐ ταυτὸν δὲ κατὰ φύσεως λόγον τὸ λογικὸν τῷ θνητῷ, οὐκ ἄρα μιᾶς εἶη ὁ ἄνθρωπος φύσεως κατὰ τὸν τοῦ οἰκείου ὀρισμοῦ κανόνα· εἰ δὲ λέγοιτό ποτε μιᾶς φύσεως ὁ ἄνθρωπος, ἀντὶ τοῦ εἶδους τὸ τῆς φύσεως παραλαμβάνεται ὄνομα· ὡς ἂν εἶη λεγόντων ἡμῶν, ὅτι μὴ διαλλάττει κατὰ τινα φύσεως δια-
 20 φορὰν ἄνθρωπος ἀνθρώπου, ἀλλ' ὡσαύτως ἔχειν ἀλλήλοις πεφυκασιν ἄνθρωποι, κατὰ τὸν τῆς συστάσεως λόγον, ὥστε καὶ ὑφ' ἓνα πάντα ἀνάγεσθαι ὄρισμὸν καὶ οὐ παράδοξον δὴ τοῦτο, ὅπου γε καὶ πάντα ἅμα καθόλου τὰ γενητὰ κτιστά, εἴτε λογικὰ εἶη, εἴτε σωματικά, μιᾶς ἔσθ' ὅτε προσαγορεύομεν φύσεως κατ' αὐτὸ τὸ
 25 εἶναι γενητά, πρὸς ἀντιδιαστολήν τῆς ἀκτίστου καὶ ἀγενήτου θείας φύσεως, ὡς ἐναργῶς δηλοῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἅπασιν διδασκάλοις ὁ ἐν ἀγίοις Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατὰ τῶν βλασφημούντων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὕτωςί λέγων· Ὅτι δὲ ἄνω τῆς κτίσεώς ἐστὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ ἄλλο μὲν παρὰ τὴν τῶν γενητῶν φύσιν, ἴδιον δὲ τῆς

ὑπόστασι, καὶ δὲν θὰ ὑποψιάζεσαι καθόλου, ὅτι ἔγινε προσθήκη στὴν ἅγια Τριάδα.

2.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ,
ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΙΤΗΤΟΥ

Ἄν κάποτε λέγεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μία φύση, δὲν λέγεται γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο χωριστὰ, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο γενικὰ, ἕξαιτίας τῆς ταυτότητας τοῦ εἴδους καὶ τῆς ὁμοιότητος τῆς κατασκευῆς του, ἐπειδὴ λαμβάνεται ὑπόψη ἡ φύση, ἀντὶ γιὰ τὸ κοινὸ εἶδος καὶ τὴν ὁμοιότητα τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας του. Ἐπίσης δὲν εἶναι μία ἡ φύση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, γιὰτὶ ἡ ψυχὴ εἶναι λογικὴ καὶ νοερὴ καὶ ἄσώματη, ἐνῶ τὸ σῶμα εἶναι παχύ καὶ θνητὸ καὶ χωρὶς λόγου. Δὲν εἶναι λοιπὸν μιᾶς φύσεως, ἀφοῦ εἶναι διαφορετικὰ ὡς πρὸς τὴν οὐσία, καὶ ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει μία οὐσία. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσουμε ἀλλιῶς· ἔὰν κάθε ὄρισμός φανερώνει τίς πρὸς συζήτηση φύσεις, καὶ ὁ ἄνθρωπος, σύμφωνα μὲ τὸν ὄρισμό του, λέγεται ζῶο λογικὸ, θνητό, καὶ τὸ λογικὸ δὲν εἶναι τῆς ἴδιας φύσεως μὲ τὸ θνητό, ἔπεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως, σύμφωνα μὲ τὸν κανόνα τοῦ δικοῦ του ὁρισμοῦ. Ἐὰν λοιπὸν κάποτε ὁ ἄνθρωπος λέγεται ὅτι ἔχει μία φύση, αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ ἀντὶ τοῦ εἴδους χρησιμοποιεῖται τὸ ὄνομα τῆς φύσεως, ὅπως θὰ συνέβαινε ἂν λέγαμε ὅτι δὲν διαφέρει ὡς πρὸς κάποια διαφορὰ τῆς φύσεως ὁ ἕνας ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἀλλὰ εἶναι ἴδιοι ἀπὸ τὴ φύση τους οἱ ἄνθρωποι, ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς σύστασής τους, ὥστε νὰ ὑπάρχουν ὅλοι στὸν ἴδιο ὄρισμό. Καὶ δὲν εἶναι παράξενο αὐτό, ἀφοῦ ὅλα γενικὰ τὰ κτιστά, εἴτε λογικὰ εἶναι εἴτε σωματικὰ, τὰ ὀνομάζουμε μιᾶς φύσεως, ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι κτιστά, γιὰ νὰ τὰ ἀντιδιαστείλουμε ἀπὸ τὴν ἄκτιστη καὶ ἀδημιούργητη θεία φύση, ὅπως δηλώνει ὀλοκάθαρα, μαζί μὲ ὄλους τοὺς ἄλλους δασκάλους, ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, στὸν λόγο του ἐναντίον αὐτῶν ποὺ βλασφημοῦν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι ἀνώτερο τῆς κτίσεως καὶ διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ φύση τῶν κτιστῶν, καὶ ἴδιο τῆς θεότητος, εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ καταλά-

θεότητος, ἔξεστι καὶ ἐκ τούτου πάλιν συνιδεῖν, καὶ ἐξῆς Οὐκ ἄρα γε οὖν μιᾶς εἴη φύσεως ὁ καθ' ἕκαστα καὶ ἄτομος ἄνθρωπος, ἀλλὰ μιᾶς μὲν ὑποστάσεως, δύο δὲ φύσεων.

3.

5

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ

«ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΚΑΘ' ὩΜΟΙΩΣΙΝ»

ΥΠΟ ΘΕΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ

Παρέβαλόν τινι τῶν ἐξηγητῶν, καὶ ἔλεγεν ὅτι, ποτὲ φιλολο-
 10 γοῦντος αὐτοῦ τὴν ἱερὰν Γραφήν, ἐγένετο ἐξαίφνης ὥσπερ δια-
 νοιχθῆναι αὐτοῦ τοὺς νοερούς ὀφθαλμοὺς καὶ ιδέσθαι πᾶσαν τὴν
 κατασκευὴν τῆς κτίσεως καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ τὴν εἰκόνα καὶ
 τύπον τῆς ἀνθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου διαγράφουσαν· καὶ
 διὰ τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος περὶ Χριστοῦ, ὅτι «Τὰ πάντα δι' αὐτοῦ
 15 καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσθη». Χρῆ τοὺς σοφῶς καὶ ἐχεφρόνως μέλλον-
 τας συζητεῖν μετὰ τῶν αἰρετικῶν περὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ ἰδιοτήτων
 λόγον, ἥτοι περὶ θελήσεως ἢ περὶ ἐνεργείας, πρὸ παντὸς λόγου
 ἀπαιτεῖν αὐτοὺς ἐγγράφως ἐκθέσθαι τοὺς ὑπογεγραμμένους
 ὅρους ἐξ αὐτῶν γὰρ εὐχερῶς ἐλέγχεται ἢ ἀφροσύνη αὐτῶν· δύο
 20 γὰρ τελειότητος οἱ ἅγιοι Πατέρες εἰρήκασιν ἐν τῷ Χριστῷ, τουτέ-
 στι τέλειον αὐτὸν ὄντα ἐν θεότητι, ὁμοίως καὶ τέλειον ἐν ἀνθρω-
 πότητι· δεῖ τοίνυν ἀπαιτεῖν αὐτοὺς ὀριστικῶς εἰπεῖν εἴ γε καὶ ἐπί-
 στανται· Τί ἐστὶν ὄρος ὁμοουσιίου ἀληθοῦς, τί ἐστὶν ὄρος τελείου
 ἐντελοῦς, τί ἐστὶν ὄρος ψυχῆς λογικῆς, τί ἐστὶν ὄρος ψυχῆς ἀλό-
 25 γου, καὶ ποῖος ὄρος τῆς ψυχῆς τοῦ Χριστοῦ, καὶ τί ἐστὶ σαρκικὸν
 θέλημα, καὶ τί ψυχὴ, καὶ τί θεϊκόν. Καὶ ἐὰν τοὺς προειρημένους
 ὄρους πατρικῶς καὶ οὐχ Ἑλληνικῶς διορίσαι ἰσχύσωσιν, ἐξ αὐ-
 τῶν ἐλεγχόμενοι πίπτουσιν ὥσπερ γὰρ ἀνελλιπῆ Θεὸν δείκνυσιν
 ἢ πρὸς τὸν Πατέρα ὁμοουσιότης τὸν Λόγον, οὕτως ἐκ παντὸς τρό-
 30 που καὶ ἀνελλιπῆ αὐτὸν ἄνθρωπον παρίστησι ἢ πρὸς ἡμᾶς τοῦ
 σώματος αὐτοῦ καὶ τῆς ψυχῆς ὁμοουσιότης

1. Κολ. 1, 16.

βουμε επίσης και ἀπὸ αὐτό”, και τὰ λοιπά. ”Αρα δὲν ἔχει μία φύση ὁ κάθε ξεχωριστὸς ἄνθρωπος σὰν ἄτομο, ἀλλὰ ἔχει μία ὑπόσταση και δύο φύσεις.

3.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ

«ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΟΜΟΙΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ»

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΕΟ

Συνάντησα κάποτε κάποιον ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτές, ὁ ὁποῖος ἔλεγε, ὅτι κάποτε, ἐνῶ καταγινόταν μὲ τὴν ἐρμηνεία τῆς ἁγίας Γραφῆς, συνέβη ξαφνικά, σὰν νὰ ἀνοιξαν τὰ νοερά του μάτια, και εἶδε ὅτι ὅλη ἡ δημιουργία τῆς κτίσεως και ὅλων τῶν κτισμάτων ἀποτελοῦσε εἰκόνα και προτύπωση τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Θεοῦ Λόγου, και γι' αὐτὸ λέγει ὁ Παῦλος γιὰ τὸν Χριστό· «Ὅλα ἔγιναν ἀπὸ αὐτὸν και γι' αὐτόν»¹. Πρέπει αὐτοὶ πὺν προῖκεται νὰ συζητήσουν σοβαρὰ και συνετὰ μὲ τοὺς αἰρετικούς γιὰ τὸ θέμα τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή γιὰ τὴ θέληση ἢ τὴν ἐνέργειά του, πρὶν ἀπὸ κάθε συζήτηση νὰ ἀπαιτήσουν ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ἐκθέσουν γραπτὰ τοὺς ὑπὸ συζήτηση ὀρισμούς. Καθόσον ἀπὸ τοὺς ὀρισμούς αὐτοὺς ἐλέγχεται εὐκόλα ἡ ἀνοησία τους. Γιατὶ δύο τελειότητες ἀποδίδουν οἱ Πατέρες στὸν Χριστό· ὅτι δηλαδή εἶναι τέλειος Θεὸς και ἐπίσης τέλειος ἄνθρωπος. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπαιτοῦμε ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ποῦν ὀριστικά, ἐὰν φυσικά ξέρουν· Τί σημαίνει πραγματικά ὁ ὄρος ὁμοούσιος. Τί σημαίνει ὁ ὄρος τοῦ ἐντελῶς τελείου. Τί σημαίνει ὁ ὄρος ψυχὴ λογική. Τί σημαίνει ὁ ὄρος ψυχὴ ἄλογη. Ποιὸς εἶναι ὁ ὀρισμὸς τῆς ψυχῆς τοῦ Χριστοῦ, τί εἶναι τὸ σαρκικὸ θέλημα, τί εἶναι ἡ ψυχὴ, και τί εἶναι τὸ θεϊκὸ θέλημα. Και ἂν μπορέσουν τοὺς παραπάνω ὄρους νὰ τοὺς ἐξηγήσουν μὲ βάση τοὺς Πατέρες και ὄχι τοὺς Ἑλληνας, ἀνατρέπονται ἀπὸ αὐτοὺς και πέφτουν. Γιατὶ, ὅπως ἡ ὁμοουσιότητα τοῦ Λόγου πρὸς τὸν Πατέρα δείχνει ὅτι εἶναι τέλειος Θεὸς, ἔτσι και ἡ ὁμοουσιότητα τοῦ σώματος και τῆς ψυχῆς πρὸς ἡμᾶς, τὸν ἀποδεικνύει ὡς πρὸς ὅλα και τέλειον ἄνθρωπο.

Παρακαλοῦμεν τοὺς ἐν Κυρίῳ ἀδελφούς ἡμῶν μετὰ πολλῆς
 εὐλαβείας καὶ περισκέψεως διαλέγεσθαι πρὸς τοὺς ἀντιδίκους
 τὸν περὶ ἐνεργειῶν καὶ θελημάτων λόγον, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς
 μὴ χωροῦντας· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις, ὡς φησὶν ὁ Παῦλος· λοι-
 5 πὸν μὴ ἀναισχύντῳ προσώπῳ καὶ ἀναιδεστάτῃ φωνῇ, ὡς τινες
 ἄφρονες, ἀπεριφυλάκτως κράζωμεν δύο φυσικὰ θελήματα καὶ
 δύο φυσικὰς ἐνεργείας, καὶ δύο φυσικὰ τόδε καὶ τόδε, ἀλλὰ μετ'
 εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ καὶ περισκέψεως· ἔστι γὰρ καὶ εὐσε-
 βῶς εἰπεῖν ἐν Χριστῷ καὶ τὰς δύο φύσεις· Ὁμοίως ἔστι καὶ ὀρθῶς
 10 καὶ στρεβλῶς εἰπεῖν ἐν αὐτῷ καὶ θελήματα καὶ ἐνεργείας· καὶ γὰρ
 καὶ Διόδωρος καὶ Νεστόριος λέγουσι δύο φύσεις Χριστοῦ, ἀλλ'
 ὑποστατικῶς. Καὶ Θεόδωρος ὁ Ἀντιοχεὺς καὶ Ἄρειος ὁ Ἀλε-
 ξανδρεὺς λέγουσι δύο θελήματα, ἀλλ' ἐναντίως. Καὶ Μάνης ὁ
 Πέρσης λέγει δύο ἐνεργείας, ἀλλ' ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ πονηροῦ ἐτέ-
 15 ραν. Διὸ δυσωπῶ ἐν πάσῃ περισκέψει τοῖς μαχομένοις ἀπολογι-
 σάμεθα λέγοντες πρὸς αὐτοὺς εὐθέως, ὅτι, εἴ τις λέγει ἐν Χριστῷ
 σαρκικὸν θέλημα ἢ κοσμικόν, ἢ ὅλως ἐνέργειαν ἐναντιουμένην τῇ
 αὐτοῦ θεότητι, ἢ θέλημα ἀντιπίπτον τῷ Θεῷ Λόγῳ, ἔστω κατά-
 κριτος πάντα γὰρ ὅσα εἶχεν ἢ τοῦ δούλου μορφή, ὑπέκειντο καὶ
 20 ἤγοντο κατὰ τὸ νεῦμα καὶ βουλήμα τῆς τοῦ Δεσπότητος τοῦ Θεοῦ
 Λόγου μορφῆς. Ἀλλ' ὅπως μὴ ποιήσωμεν τὴν θείαν φύσιν αὐτοῦ
 ὑποκειμένην πάθεσι καὶ ὡς δούλον ὑποπίπτοντα τὸν λόγον τῷ
 Πατρὶ, τούτου χάριν ἑκατέρω φύσει Χριστοῦ ἀδιαιρέτως τὰ ἴδια
 ἀπονέμομεν.

25

4.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

ΠΡΟΣ ΣΕΡΓΙΟΝ ΤΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΝ

Κέκρυπται δὲ ταῖς ἀληθείαις ὑπὸ τῆς θείας φύσεως ἢ ἀνθρω-
 30 πεία, κὰν ὁ λόγος διακρίνη τὴν οὐσίαν αὐτῆς· ὥστε μὴ ράδιον
 εἶναι διαγνῶναι τὴν φύσιν αὐτῆς, καταποθείσης οἶον καὶ μετα-

Παρακαλοῦμε τοὺς ἐν Κυρίου ἀδελφούς μας νὰ συζητοῦν μὲ μεγάλη εὐλάβεια καὶ προσοχὴ μὲ τοὺς ἀντίδικους τὸ θέμα τῶν ἐνεργειῶν καὶ θελημάτων τοῦ Χριστοῦ, καὶ μάλιστα μὲ αὐτοὺς πού δὲν μποροῦν νὰ τὸ ἐννοήσουν. Γιατὶ ἡ πίστη δὲν εἶναι γιὰ ὅλους, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος. Λοιπὸν ἄς μὴ κραυγάζουμε μὲ πρόσωπο ἀδιάντροπο καὶ φωνὴ ἀναιδέστατη, ὅπως κάνουν μερικοὶ ἀνόητοι, ἀπροφύλακτα, ὅτι ἔχει δύο φυσικὰ θελήματα καὶ δύο φυσικὲς ἐνέργειες καὶ δύο φυσικὰ τέτοια ἢ τέτοια, ἀλλὰ νὰ συζητοῦμε μὲ εὐλάβεια καὶ φόβο Θεοῦ καὶ προσοχὴ. Διότι μποροῦμε καὶ μὲ σεβασμὸ νὰ μιλήσουμε γιὰ τὶς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδώσουμε σ' αὐτὸν σωστὰ ἢ στραβὰ θελήματα καὶ ἐνέργειες. Γιατὶ καὶ ὁ Διόδωρος καὶ ὁ Νεστόριος δέχονται δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ὑποστατικὰ. Καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ Ἀντιοχείας καὶ ὁ Ἄρειος ὁ Ἀλεξανδρεὺς δέχονται δύο θελήματα, ἀλλὰ ἀντίθετα. Καὶ ὁ Μάνης ὁ Πέρσης δέχεται δύο ἐνέργειες, ἀλλὰ μία τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ μία τοῦ κακοῦ. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ θερμὰ μὲ κάθε προσοχὴ ν' ἀπολογούμεστε σ' αὐτοὺς πού μᾶς πολεμοῦν, λέγοντάς τους εὐθέως· Ἐὰν κάποιος δέχεται στὸν Χριστὸ θελημα σαρκικὸ ἢ κοσμικὸ, ἢ γενικὰ ἐνέργεια πού εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴ θεότητα του, ἢ θελημα πού ἀντίκειται στὸν Θεὸ Λόγο, εἶναι καταδικασμένος. Γιατὶ ὅλα ὅσα εἶχε ἡ μορφή τοῦ δούλου, ἦταν ὑποταγμένα καὶ ὀδηγοῦνταν σύμφωνα μὲ τὸ νεῦμα καὶ τὴ θέληση τῆς μορφῆς τοῦ Κυρίου Θεοῦ Λόγου. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ ὑποτάξουμε τὴ θεία φύση του στὰ πάθη καὶ σὰν δοῦλο νὰ ὑποκύπτει ὁ Λόγος στὸν Πατέρα, γι' αὐτὸ σὲ κάθε μιὰ φύση τοῦ Χριστοῦ, ἀποδίδουμε τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματά της ἀδιαίρετα.

4.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ,
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΕΡΓΙΟ ΤΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ

Ἡ ἀνθρώπινη φύση κρύβεται ἀπὸ τὴ θεϊκὴ μέσα στὶς ἀλήθειες, ἔστω καὶ ἂν ὁ λόγος διακρίνει τὴν οὐσία της, ὥστε νὰ μὴ εἶναι εὐκόλο νὰ γνωρίσει τὴ φύση της, ἢ ὅποια κατὰ κάποιον τρόπο εἶχε κατα-

ποιηθεισης πρὸς τὴν προσλαβοῦσαν ὡσπερ τὰ τῷ πυρὶ τῆς τοῦ πυρὸς μεταλαμβάνει ποιότητος, ὡς σχεδὸν ἄγνωστον εἶναι τὴν διάκρισιν τοῦ τε μετεχομένου καὶ τοῦ μετέχοντος.

Οὐκ ἔστι μὲν οὖν εὐρεῖν εἰκόνα παραστατικὴν τῆς ἐνώσεως 5 ταύτης· πλὴν πειρώμεθά τινα παραγαγεῖν μετρίως μὲν ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ μυστηρίου, τῶν δὲ λοιπῶν ἀληθεστέραν ἐμφέρειαν ἔχουσαν· οἷον γὰρ ἂν τις εἰκάσαι πάντα τὸν ἐκτὸς οὐρανοῦ ἀέρα πεπυρακτῶσθαι, μᾶλλον δὲ πῦρ εἶναι, κόκκον δὲ σινάπεως ἢ κέγ- 10 χρου ἐμβεβληθῆσθαι τῷ τοσοῦτῳ πυρὶ, ἀνάγκη κάκεινον πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν πεπόσθαι, ὡς μὴ δοκεῖν ἕτερον εἶναι τὸ πῦρ, εἰ καὶ τῆς οὐσίας ὁ λόγος ὑφέστηκεν. Οὕτω καὶ ἡ ἀνθρωπεῖα φύσις ἐνωθεῖσα τῷ Θεῷ Λόγῳ κατεκρατήθη τοσοῦτον, ὡς μὴ δοκεῖν ἔτι 15 φύσιν ἀνθρώπου εἶναι· ταύτη τε λέγειν τοὺς πατέρας τεθεῶσθαι μὴ ἀποκνηῆσαι τὴν φύσιν· εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἀνεκρατήθη τὴν οὐσίαν, δεῖ γε σφῆξιν τὴν διαφορὰν· οὐ γὰρ κατὰ πρῶτον λόγον ἑαυτῆς ἐξέστη· καὶ γὰρ καὶ ἡ θεία φύσις μεμένηκεν ἀναλλοιώτως ἐν τῇ τοῦ φυράματος ἡμῶν προσλήψει· ὅπερ πᾶσα παρίστησιν ἡ θεόπνευστος Γραφή.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

20 Ἄλλ' ἡ ἐνωσις μίαν ὑπέδειξεν ἡμῖν τὴν προσκύνησιν, τοῦ τε θεοποιήσαντος καὶ τοῦ θεοποιηθέντος· μία γὰρ ἔστιν ἀχώριστος ὑπόστασις· οὐ τῶν φύσεων ἀλλοιωθεισῶν, οὐδὲ τῶν ἰδιοτήτων κατὰ πρῶτον λόγον ἀμειφθεισῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς ἀνακράσε- 25 ῶς, ἴν' οὕτως εἶπω, τρόπον, καθ' ὃ ἂν εἴποι τις αὐτὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, καὶ ὅλον Θεὸν καὶ ὅλον ἄνθρωπον.

5.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΛΟΓΟΥ

Ἐψηλότερον δέ, ὅσοι διὰ τοῦ ἐνεργοῦς καὶ τομωτέρου ὑπέρ

ποθεῖ καὶ μεταποιηθεῖ πρὸς ἐκείνη πού τὴν προσέλαβε, ὅπως τὰ ἀντικείμενα πού ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν φωτιᾶ παίρνουν τὴν ποιότητα τῆς φωτιᾶς, ὥστε νὰ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατη ἡ διάκριση αὐτοῦ πού μετέχεται ἀπὸ ἐκεῖνο πού μετέχει.

Δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸν νὰ βροῦμε εἰκόνα πού νὰ παριστάνει τὴν ἔνωση αὐτή. Ὡστόσο θὰ ἐπιχειρήσουμε νὰ παρουσιάσουμε μιὰ μέτρια βέβαια, ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ μυστηρίου, εἰκόνα, ἡ ὁποία ὅμως ἔχει πιὸ ἀληθινὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες ὁμοιότητα. "Ἄν, γιὰ παράδειγμα, ὑποθέσει κάποιος, ὅτι ὅλος ὁ ἀέρας ἔξω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πάρει φωτιᾶ, ἢ μᾶλλον εἶναι φωτιᾶ, καὶ κάποιος κῶκκος σιναπιοῦ ἢ κερυοῦ μπεῖ μέσα στὸν τόσο μεγάλη φωτιᾶ, κατ' ἀνάγκη καὶ ὁ κῶκκος αὐτὸς θὰ συγχωνευθεῖ μὲ τὴ φωτιᾶ πού κυριαρχεῖ, καὶ δὲν θὰ φαίνεται ὅτι εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὴ φωτιᾶ, ἂν καὶ ἡ οὐσία του λογικὰ ὑπάρχει. "Ἔτσι καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση, ὅταν ἐνώθηκε μὲ τὸν Θεὸ Λόγο, ἀναμείχθηκε τόσο πολὺ, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται ὅτι ὑπάρχει πιά ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Πατέρες δὲν διστάζουν νὰ ποῦν ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση θεώθηκε. "Ὁμως, ἂν καὶ ἀναμείχθηκε τόσο πολὺ ἡ οὐσία του, ὅπωςδὴποτε πρέπει νὰ διατηρεῖ τὴ διαφορὰ, γιὰτι λογικὰ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της, διότι καὶ ἡ θεία φύση ἔμεινε ἀναλλοίωτη μὲ τὴν προῶσηση τοῦ δικοῦ μας σώματος, πράγμα τὸ ὁποῖο παρουσιάζει ὅλη ἡ ἁγία Γραφή.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Ἡ ἔνωση ὅμως μᾶς δείχνει ὅτι ἡ προσκύνηση καὶ αὐτοῦ πού θεοποίησε καὶ ἐκεῖνου πού θεοποιήθηκε εἶναι μία, γιὰτι μία καὶ ἀχώριστη εἶναι ἡ ὑπόστασή τους, ἐπειδὴ δὲν ἀλλοιώθηκαν οἱ φύσεις, οὔτε οἱ ιδιότητές τους ἀνταλλάχθηκαν ἀμοιβαῖα, ἀλλὰ, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, ἡ ἀνάμειξή τους ἔγινε μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν ὀνομάζει Θεὸ καὶ ἄνθρωπο, καὶ ὅλον Θεὸ καὶ ὅλον ἄνθρωπο.

5.

ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΛΟΥΚΑ

Πολὺν πιὸ ψηλὰ ὅμως βρίσκονται αὐτοὶ πού μὲ τὸν δραστικὸ καὶ

πᾶσαν μάχαιραν δίστομον θείου λόγου, πᾶσαν ρυπαρίαν καὶ σαρκικὴν ἐπιθυμίαν ἐξ ἑαυτῶν ἀποτέμνουσι· καὶ τὸ ἐκ γενέσεως κάλυμμα τῆς ἀγνωσίας ἐκ τοῦ ἑαυτῶν ἡγεμονικοῦ ἀπορρίπτουσιν· οὗτοι καλῶς τὴν ὀγδόην ἡμέραν τῆς περιτομῆς τοῦ Κυρίου 5 ἐπιτελοῦσιν· ἡμεῖς γὰρ ἔσμεν οἱ ἐν αὐτῷ περιτεμνόμενοι πνευματικῇ περιτομῇ ἀχειροποιήτω.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Ἄλλὰ ζητητέον πρῶτον μὲν, περὶ τίνος γέγραπται τὸ περὶ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν· δεύτερον δέ, περὶ τοῦ παραστήσαι αὐτὸν τῷ 10 Κυρίῳ· καὶ τρίτον, τί σημαίνει τὸ ζευγὸς τῶν τρυγόνων, καὶ οἱ δύο νεοσσοὶ τῶν περιστερῶν· εἰ γὰρ τὸ περὶ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν, περὶ τῆς ἁγίας Θεοτόκου, ἢ περὶ τοῦ Κυρίου, νομίσαι τις λέγεσθαι, ἀσεβήσαι· οὔτε γὰρ ὁ Ἰωσήφ ἔγνω τὴν ἁγίαν Παρθέ-
νον, οὔτε αὐτὴ ἐν ἀνομίαις συνέλαβε καθὼς αἱ ἄλλαι γυναῖκες, 15 ἵνα περὶ τοῦ καθαρισμοῦ ἑαυτῶν προσενέγκωσιν, ἀλλὰ ἀσπύρως συνέλαβε καὶ ἀφθόρως ἔτεκεν· ὅπου δὲ οὐ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς σύνοδος, οὐχ ὕπνος, οὐχ ἡδονὴ συνελθόντος, οὐ συνδυασμός, τίς χρεία καθαρισμοῦ; ἀλλ' οὐδὲ περὶ τοῦ Κυρίου τοῦτο εἴρηται, τοῦ ἀκηράτου καὶ ὑπὲρ πᾶσαν καθαρότητα.

20

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Θεωρήσωμεν δέ, τί ἂν τις ποιῶν τὴν ὑπαπαντὴν καλῶς ἐορτάζοι· ὁ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς νεκρῶσας καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρων, καὶ τῇ πολιᾷ τῆς συνέσεως καὶ τῇ σοφίᾳ κοσμούμενος, καὶ ὑπήκοος τῶν θείων ἐντολῶν γινό- 25 μενος, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ οἰκῶν, λέγω δὴ τὴν ἀτάραχον καὶ εἰρηναίαν ἕξιν διὰ τῆς ἡσυχίας κτησάμενος, καὶ τὸν θεῖον λόγον οὐ καταφρονητικῶς ἀπωθούμενος, ἀλλὰ μυστικῶς διὰ τῆς πράξεως εἰς τὰς ἀγκάλας δεχόμενος· σύμβολον γὰρ αἱ χεῖρες καὶ αἱ ἀγκάλαι πράξεως καὶ μετὰ τῶν τοσοῦτων κατορθωμάτων ἐτοιμά-

2. Ἡγεμονικό· κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσόφους εἶναι τὸ κυριώτερο μέρος τῆς ψυχῆς πὸν ἔδρευει στὴν καρδιά καὶ ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν τῶν λειτουργιῶν τῆς ψυχῆς. Χρ. Ἀνδρούτσου, Λεγικὸν τῆς φιλοσοφίας, Ἀθῆναι 1929, σ. 166.

πιό κοφτερό από κάθε δίκολο μαχαίρι λόγο του Θεού κόβουν κάθε ακαθαρσία και σαρκική επιθυμία από πάνω τους, και αποβάλλουν από την καρδιά τους² το κάλυμμα της άγνοιας που την έχουν από τη γέννησή τους. Αυτοί καλώς γιορτάζουν την όγδόη ημέρα της περιτομής του Κυρίου. Γιατί εμείς είμαστε εκείνοι που περιτεμνόμαστε στο όνομα αυτού με πνευματική και άχειροποίητη περιτομή.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Ἄλλὰ πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε πρῶτα, γιὰ ποιὸν γράφτηκαν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν καθαρισμό τους. Δεύτερον, γιὰ νὰ τὸν παρουσιάσουμε αὐτὸν στὸν Κύριο. Καὶ τρίτον, τί σημαίνει τὸ ζευγάρι τῶν τρυγониῶν καὶ τὰ δύο νεαρὰ περιστέρια. Γιατί, ἂν κάποιος νομίσει ὅτι τὰ σχετικὰ μὲ τὸν καθαρισμό τους λέγονται γιὰ τὴν ἁγία Θεοτόκο ἢ γιὰ τὸν Κύριο, θὰ δείξει ἀσέβεια. Καθόσον οὔτε ὁ Ἰωσήφ ἦρθε σὲ ἐπαφή μὲ τὴν ἁγία Παρθένο, οὔτε αὐτὴ συνέλαβε κατὰ τρόπον ἁμαρτωλόν, ὅπως οἱ ἄλλες γυναῖκες, ὥστε νὰ χρειάζεται νὰ προσφέρουν γιὰ τὸν καθαρισμό τους, ἀλλὰ ἡ Παρθένος συνέλαβε χωρὶς σπόρο, καὶ γέννησε χωρὶς διαφθορά. Καὶ ὅπου δὲν ἔγινε οὔτε ἐπαφή γυναίκας καὶ ἀνδρα, οὔτε ὕπνος ἀπὸ κοινοῦ, οὔτε προκλήθηκε ἡδονή, οὔτε ἔνωση, ποιά ἢ ἀνάγκη γιὰ καθαρισμό; Ἄλλ' οὔτε καὶ γιὰ τὸν Κύριο εἰπώθηκε αὐτό, ὁ ὁποῖος ἦταν ἄσπιλος καὶ ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἔννοια καθαρότητος.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Ἄς δοῦμε ὅμως, τί θὰ μπορούσε νὰ κάνει κάποιος, γιὰ νὰ γιορτάσει καλὰ τὴν Ὑπαπαντή. Αὐτός που νέκρωσε κάθε γήινο μέσα του³, καὶ φέρει πάντοτε στὸ σῶμά του τὸν θάνατο τοῦ Χριστοῦ⁴, καὶ διακρίνεται γιὰ τὴν ὠριμη σύνεση καὶ τὴ σοφία του, καὶ κατοικεῖ στὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδή ἔχει ἀποκτήσει τὴν ἀτάραχη καὶ εἰρηνικὴ συνήθεια τῆς μοναχικῆς ζωῆς, καὶ δὲν ἀρνεῖται τὸν θεῖο Λόγο μὲ περιφρόνηση, ἀλλὰ τὸν δέχεται κατὰ τρόπον μυστικὸ σὺν ἀγκάλες του ἔμπρακτα, ἐπειδὴ τὰ χέρια καὶ οἱ ἀγκαλιές εἶναι σύμβολα τῆς πράξης, καὶ μαζὶ μὲ τίς τόσες ἀρετές του ἐτοιμάζει τὸν ἑαυτό του νὰ

3. Κολ. 3, 5. 4.

4. Β' Κορ. 4, 10.

ζων ἑαυτὸν ὑπαντῆσαι τῷ ἐρχομένῳ ὥσπερ εἰς οἰκεῖον ναὸν τὸν κόσμον τοῦτον, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ὄντως κατὰ τὸν θεῖον σκοπὸν τὴν ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου ἐορτάζει, γινόμενος πνευματικὸς Συμεών, τουτέστι ὑπήκοος τῶν θείων προσταγμάτων, καὶ 5 πάντα κατορθώσας ὀρθοῶς καὶ εὐλαβῶς πάντοτε, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐξόδου αὐτοῦ, λέγει τό· «Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλόν σου»· ὁ δ' ἐν ταραχαῖς καὶ πειρασμοῖς διωτικοῖς ἀναστρεφόμενος, καὶ μηδέποτε τῶν θείων ρημάτων ὑπήκοος γεγονώς, πῶς λέξει τό, «Εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου», πάντοτε τῶν ὀφθαλ- 10 μῶν αὐτοῦ, τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νοητῶν, εἰς φαντασίας κοσμικὰς καὶ ἐπιθυμίας ἀσελγεῖς ἀσχολουμένων; Οὐκ ἔστιν οὕτως ἐορτάζειν Κυρίῳ, οὐκ ἔστιν οὔτε μετὰ τοιούτων ἔργων θαρρεῖν καὶ ἐλπίζειν ἀπαντῆσαι αὐτῷ, κατὰ τό, «Ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου, εἰς ἀέρα».

15

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Βηθφαγή, οἶκος σιαγόνων ἐρμηνεύεται· αἱ σιαγόνες δὲ εἰς τύπον τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας λαμβάνονται, αἱ τοῖς ἱερεῦσι κατὰ τὸν νόμον ἐδίδοντο· Βηθανία δέ, οἶκος ὑπακοῆς· Ἱερουσα- λὴμ δέ, ὄρασις εἰρήνης· οἱ δὲ πεμπόμενοι, ἀπόστολοι καὶ προφη- 20 ται, ἢ καὶ ἄγγελοι ὑπηρετοῦντες τῷ Χριστῷ πρὸς ἡμετέραν λύτρωσιν τὸ εἶναι δύο ἀποστελλομένους, δηλοῖ τὰς δύο Διαθήκας ἢ δὲ ἀνθρωπῶνυμος κώμη, τὸν κόσμον τοῦτον αἰνίττεται, ὃς ἀπέναντί ἐστι τῶν ἀποστελλομένων· ἀντίκειται γὰρ ἀληθῶς τοῖς ἀκολουθεῖν καὶ μαθητεύειν θέλουσι τῷ Κυρίῳ ἢ τοῦ κόσμου τούτου 25 φιλία, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι «ἡ τοῦ κόσμου τούτου φιλία, ἔχθρα τοῦ Θεοῦ ἐστίν»· ἡ ὄνος δὲ ἢ δεδεμένη καὶ ὁ πῶλος, τὴν καθόλου τῶν ἀνθρώπων φύσιν αἰνίττεται, ἣτις καὶ εἰς δύο λαοὺς γνωμικῶς διηρέθη· τουτέστιν εἰς Ἰουδαίους καὶ τὸν νέον τῶν ἐθνῶν λαόν, οὗς ὁ Κύριος βούλεται διὰ τῆς τῶν προφητικῶν καὶ 30 εὐαγγελικῶν ρημάτων διδασκαλίας, ἢ δι' ἀποστόλων καὶ εὐαγγε-

5. Λουκᾶ 2, 29.

6. Ὅπ. π. 30.

7. Α' Θεσσ. 4, 17.

8. Μάρκ. 6, 7.

προϋπαντήσῃ αὐτὸν ποὺ ἔρχεται στὸν κόσμον, σὰν νὰ εἶναι ναὸς του, γιὰ νὰ κρίνει ζωντανούς καὶ νεκρούς, πραγματικὰ γιορτάζει τὴν ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου σύμφωνα μὲ τὸν θεϊκὸ σκοπὸ, καὶ γίνεται πνευματικὸς Συμεών, δηλαδὴ ὑπάκουος σὲ τίς θεϊκὲς ἐντολές, καὶ ἔχοντας ἐπιτύχει τὰ πάντα μὲ τρόπο δίκαιο καὶ εὐλαβῆ πάντοτε, καὶ κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου του λέγει τό· «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλο σου»⁵. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ συναναστρέφεται μὲ τίς ταραχές καὶ τοὺς πειρασμούς τῆς ζωῆς, καὶ ποτὲ δὲν ὑπάκουσε στὰ θεῖα λόγια, πῶς θὰ πεῖ τό, «Εἶδαν τὰ μάτια μου τὴ σωτηρία σου»⁶, ἀφοῦ τὰ αἰσθητὰ καὶ νοητὰ μάτια του ἀσχολοῦνται πάντοτε μὲ κοσμικὲς σκέψεις καὶ ἐπιθυμίες ἀσελγεῖς; Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γιορτάζουμε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν γιὰ τὸν Κύριο, δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ τέτοιου εἴδους ἔργα νὰ ἔχουμε τὸ θάρρος καὶ νὰ ἐλπίζουμε, ὅτι θὰ τὸν συναντήσουμε, σύμφωνα μὲ τό· «Θὰ ἀρπαγοῦμε στὰ σύννεφα, γιὰ νὰ προϋπαντήσουμε τὸν Κύριο στὸν ἀέρα»⁷.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

«Βηθφαγή» σημαίνει σπίτι τῶν σαγониῶν, τὰ ὅποια σαγόνια συμβολίζουν τὸν λόγο τῆς διδασκαλίας ποὺ δίνονταν, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, στοὺς ἱερεῖς. «Βηθανία» πάλι σημαίνει σπίτι ὑπακοῆς, καὶ «Ἱερουσαλήμ» ὄραση εἰρήνης. Οἱ ἀπόστολοι πάλι καὶ προφῆτες ποὺ στέλλονται, ἢ καὶ οἱ ἄγγελοι ὑπηρετοῦν τὸν Χριστὸ γιὰ τὴ δικὴ μας λύτρωση. Τὸ ὅτι εἶναι δύο οἱ ἀποστελλόμενοι στὸ κήρυγμα μαθητές, συμβολίζει τίς δύο διαθήκες⁸. Τὸ χωριὸ ποὺ ἔχει τὸ ὄνομα ἀνθρώπου, ὑπαινίσσεται τὸν κόσμον αὐτόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀντίθετος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀποστέλλονται, γιὰτὶ πραγματικὰ ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου αὐτοῦ εἶναι ἀντίθετη μὲ αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ἀκολουθήσουν καὶ νὰ γίνουν μαθητὲς τοῦ Κυρίου, ὅπως εἶναι γραμμένο, ὅτι «ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου αὐτοῦ εἶναι ἔχθρα τοῦ Θεοῦ»⁹. Ἡ ὄνος πάλι ποὺ εἶναι δεμένη καὶ τὸ πουλᾶρι, ὑπαινίσσονται γενικὰ τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὅποια διαιρέθηκε καὶ ὡς πρὸς τὴ γνώμη σὲ δύο λαούς, δηλαδὴ σὲ Ἰουδαίους καὶ στὸν νεὸ λαὸ τῶν ἐθνικῶν, τοὺς ὁποῖους ὁ Κύριος θέλει μὲ τὴ διδασκαλία τῶν προφητικῶν καὶ εὐαγγελικῶν λόγων, ἢ

9. Ἰακ. 4, 4.

λιστῶν λυθῆναι τῆς τοῦ κόσμου ματαιότητος καὶ φαντασίας, καὶ πρὸς αὐτὸν ἄγεσθαι.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Τὸ μὲν οὖν στρωννύειν τὰ ἑαυτῶν ἰμάτια, τὴν ἠθικὴν δηλοῖ
 5 παιδεύειν, τὸ δὲ καὶ κλάδους κόπτειν καὶ ὑποστρωννύειν, τὸ ἐξ
 ἀπιστίας ὥσπερ ἐξ ἀγριελαίου ἐκκόπτειν, καὶ διὰ πίστεως ὀρθῆς
 ὑποτάσσειν τῷ Κυρίῳ· τὸ θαῖα φοινίκων βαστάζειν, χαρακτηρίζει
 τὴν νίκην ἣν ὑπὲρ ἡμῶν νενίκηκε· σύμβολον γὰρ νίκης τὰ θαῖα·
 τὸ δὲ Ὠσαννά, ἐρμηνεύεται χάρις καὶ δόξα τῷ Υἱῷ Δαβίδ, ἀμέλει
 10 ὁ θεῖος Λουκᾶς, ἐπὶ τούτου, «Δόξα ἐν ὑψίστοις», εἶπε· τὸ δὲ τὸ αὐ-
 τὸ λέγειν τοὺς τε προάγοντας καὶ τοὺς ὀπισθεν ὄχλους, τὴν ὁμο-
 φωνίαν σημαίνει καὶ ὁμολογίαν τῆς εἰς αὐτὸν ὀρθῆς πίστεως τῶν
 πρὸ τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ πραγματείας, καὶ τῶν μετὰ ταύτην εἰς
 αὐτὸν ὀρθῶς πιστευσάντων, καὶ διὰ πίστεως καὶ πράξεως καὶ
 15 γνώσεως αὐτῷ εὐαρεστησάντων.

6.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΞΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

Ἀπόδειξις ὅτι μέγα καὶ ἀγγελικὸν ἀξίωμα ἡ ἱερωσύνη· καὶ
 ὅτι ἀδύνατον ἀνακρίνεσθαι ἀρχιερέα ὑπὸ λαϊκοῦ, ἀλλ' ὑπὸ μείζο-
 20 νος ἀρχιερέως, καθὼς καὶ οἱ ἅγιοι κανόνες φασὶν καθάπερ καὶ ἐν
 τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ Φίλωνος τοῦ φιλοσόφου. – Ὁ τιμῶν
 τὸν ἱερέα, τὸν Θεὸν τιμῆσει, ὁ δὲ μαθὼν τὸν ἱερέα καταφρονεῖν,
 ὁδῶ προβαίνων καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἐνυθρίσει ποτέ. Ὁ δεχόμενος
 ὑμᾶς, φησὶν, ἐμὲ δέχεται. Καὶ ἕτερος ἀλλαγῶν· Τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ,
 25 φησὶν, ἐντίμους ἔχε· ἐντεῦθεν ἔμαθον οἱ Ἰουδαῖοι τοῦ Θεοῦ κατα-
 φρονεῖν, ὅτι Μωσέως κατεφρόνησαν, ὅτι αὐτὸν ἐλίθαζον, κ.τ.λ.

μὲ τοὺς ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὲς νὰ καταργηθεῖ ἡ ματαιότητα καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση τοῦ κόσμου, καὶ νὰ ὀδηγηθοῦν σ' αὐτόν.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Τὸ νὰ στρώνουν τὰ ροῦχα τους, φανερώνει τὴν ἠθικὴ ἐκπαίδευση, ἐνῶ τὸ ὅτι κόβουν καὶ κλαδιὰ καὶ τὰ στρώνουν κάτω σημαίνει, τὸ ὅτι τοὺς ἀποσποῦν ἀπὸ τὴν ἀπιστία, σὰν ἀπὸ ἄγρια ἐλιά, καὶ μέσω τῆς πίστεως τοὺς ὑποτάσσουν στὸν Κύριο. Τὸ ὅτι κρατοῦν κλαδιὰ φοινίκων συμβολίζει τὴν νίκη, πού νίκησε γιὰ μᾶς, γιατί τὰ κλαδιὰ τῶν φοινίκων ἀποτελοῦν σύμβολα τῆς νίκης. Τὸ «ὠσαννὰ» μεταφράζεται χάρη καὶ δόξα στὸν ἀπόγονο τοῦ Δαβίδ, τὸ ὁποῖο ὀπωσδήποτε ὁ θεῖος Λουκᾶς γιὰ τὸν ἴδιο λόγο εἶπε «Δόξα ἐν ὑψίστοις». Ὅτι βέβαια τὸ ἴδιο λένε καὶ αὐτοὶ πού πήγαιναν μπροστὰ καὶ τὰ πλήθη πού ἀκολουθοῦσαν, σήμαινε τὴν ὁμολογία τῆς ὀρθῆς πίστεως σ' αὐτόν ἐκείνων πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνσαρκο οἰκονομία του, καὶ ἐκείνων πού πίστεψαν μετὰ ἀπὸ αὐτήν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν πίστη καὶ τὶς πράξεις καὶ τὴ γνώση τους τὸν εὐαρέστησαν.

6.

ΓΙΑ ΤΟ ΑΞΙΩΜΑ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

Ἀπόδειξη ὅτι τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης εἶναι μεγάλο καὶ ἀγγελικό, καὶ ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀνακρίνεται ἀρχιερέας ἀπὸ λαϊκόν, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνώτερον ἀρχιερέα, ὅπως λένε καὶ οἱ ἅγιοι κανόνες, καὶ ὅπως γράφεται στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ φιλοσόφου Φίλωνα. – Αὐτὸς πού τιμᾷ τὸν ἱερέα, θὰ τιμήσει καὶ τὸν Θεόν. Καὶ αὐτὸς πού ἔμαθε νὰ περιφρονεῖ τὸν ἱερέα, προχωρώντας θὰ βρῖσει κάποτε καὶ τὸν Θεό. «Αὐτὸς πού δέχεται ἐσᾶς», λέγει, «δέχεται ἐμένα»¹⁰. Καὶ ἄλλος ἄλλου· Τοὺς ἱερεῖς του, λέγει, νὰ τοὺς τιμᾶς. Ἀπὸ αὐτὸ ἔμαθαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ περιφρονοῦν τὸν Θεό, ἐπειδὴ καταφρόνησαν τὸν Μωυσῆ, τὸν πετροβόλησαν κ.λ.π.

10. Ματθ. 10, 40.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειράν γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς σὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Λευιτικόν		
1	-	140. 352. 398	22	24	56
	5	90. 238			
	26	96. 408			Ἄριθμοὶ
	28	130			
	31	510	12	10	186
2	7	108. 410	20	12	264. 304
	8	182. 238		24	126
	14	144	27	12 ἔ.	126
	17	72	35	30 ἔ.	188
3	10	108			
	15	174			Δευτερονόμιον
	19	94. 204	6	4	410
	19	352. 398		5	358. 368
	21	262		6-7	32
	22	410	18	15	440. 512
8	21	302	21	22	466
15	6	476. 520		23	510
17	5	480. 510	23	2	56
18	3	514	24	16	86
	10	482	28	66	466
25	1-6	482	32	5	454
	23	482		20	454
49	10	428	32	21	488
				43	490
		Ἔξοδος			
					Ἰησοῦς Ναυῆ
12	18	222	2	4	88
	29	126	5	2	520
21	24	148			
32	2	64. 304			Βασιλειῶν Α'
	4	452			
35	31	410	28	-	160

21	4 ξ.	166	50	13	410
			62	9	274. 312
	Βασιλειῶν Β'		67	6-7	448
				12	216
2	4	264	68	22	446
7	14	414. 412	70	9	256
11	4	304	71	1	426
22	11	468		21	274. 312
	14	466	72	26	274. 312
			73	12	464
	Βασιλειῶν Γ'			13	444
				17	68
19	10	504	74	7	218
	18	504		9	264. 304
				30-31	452
	Βασιλειῶν Δ'			33	256. 296
			78	8	304
2	10	410	79	2	208
	15	410	83	3	274. 314. 356
	21	132		6	240
14	6	86	85	9	442
20	6	126	86	3	218
21 ξ.	-	190		5	444
21	16	250. 292	88	26-28	492
				26-38	416
	Παραλειπομένων Β'			36	416
				36-38	490
25	4	86		39-41	416
33	9-20	190		46	416
	13	276. 314	89	2	426
			94	1	108
	Ψαλμοὶ			4	138
				8	498
1	2	356		8-11	474
2	1-2	446	96	4	466
	7	412. 422	97	3	428
	8	422	98	1	208
	8-9	198. 412	101	12	270. 308
6	-	238	102	15	308
	1	150. 252		16	98
	2	290	103	4	492
	2-3	256		24	180
	3	256. 296. 298		30	410
	3-4	298	104	7	138
	4	260. 298	105	37	144
	5	262. 300	109	1	422. 468
	6	98. 268. 306		3	424
50	8	122		4	424
50	9	264	114	1	358

30	18-20	54	10	454
34	1	170	16	444
37	19	38	19	358
	20	38	2 3	460
			6 9	506
			10	508
			7 14	440
			16	492
1	9	428. 442	8 18	198. 494
2	25	484	9 1-2	202
6	2-3	448	9 6	418. 428. 464
			10 22-23	504
			11 10	448. 490
5	26	472	14 12 έ.	302
			15 12 έ.	262
			26 11	444
			18	78
4	2	460	19	418
	7	418	28 16	484
			35 5	444
			38 2	276. 314
			40 6	268. 308
2	10	466	44 3	172
	28	410	50 6	464
	38	172	52 15	490
			53 1	488
			6-9	462
			55 3	502
2	4	250	59 20	506
	6	276. 314	61 1	410
			63 9	428. 442
			14	410
			64 4	78
3	3	428	6	142. 266. 304
			65 1	488
			2	490
			66 1	472
9	9	446	2	472
11	12-13	464	22	74
12	10	100		
13	6	464		
	10	464		
14	6-7	466. 468	2 3	518
			28	170
			4 4	478
			9 26	478. 520
4	4	420	11 3	170
			17 14	258. 298
			25 4	122
1	2-4	454	30 31-32	460

2	29	536				
	30	536				
	51	348	1	1	208. 210.	242
	52	388		3		242
7	27	292		10-12		492
	37	252. 294		14		378
	37	314		18		80
	37 ξ.	250. 276		29		470
	48	88. 266. 306	2	4		348
	50	266		19		220
10	24	80	3	5		84
	30	258. 360		15		92
	30 ξ.	250. 298		18		72
12	6	164	4	14		110
	10	214	5	21		242
	22	64		24		72
	37	68		28		108
	52	184		30		374. 378
13	1	212	6	39		32
	6	298	7	38	370. 374.	376
	6 ξ.	254		24		66
15	14	292		39		216
	14 ξ.	250	10	5		64
	19	266. 306	11	30		408
16	16	200	12	44		126
	23	214	13	48		200
	25	84	14	25		220
	26	102	15	8		202
17	1	60	16	2	76.	184
	21	276. 314		9		408
	34	70	14	18		432
18	2	218	15	23	78 .	122
	3	218	16	28		388
	4	218	17	5	256.	296
	10 ξ.	252. 294	18	17		214
	35	200	19	1		388
19	8	250. 292	19	25	226.	228
	10	258. 298	20	37		100
20	16	200	21	17		230
22	36	220		22		218
	37	220		1		228
	38	220		1 ξ.		224
	42	374. 382. 378. 390		23		216
	54-61	276. 314	21	1		230
23	23	34. 186				
	42	88. 252				
	43	72. 266. 294. 306. 308	1	3ξ.		232
24	1 ξ.	224. 232	2	8		216
	39	346		5		216
				17		172

Ἰωάννης

Πράξεις

5	29	64	9-10	508
	37	212	25	508
7	49	472	26-27	506
	51-52	472	34	122
9	27-28	504	12 16	204
10	35	84	14 21	62
13	17-33	502	16 26	84
	34-41	504		
17	28	378		
28	27	508		
			Κορινθίους Α'	
	Ρωμαίους		1 19-21	40
			9	78. 80. 122
			10	80. 122. 332
1	22	40. 46	14	80
2	10	86	15	156
3	20	476	16	122
	20-24	478	3 15	196
	28	478	19-20	40
	29-31	478	4 5	66
4	3	478	5 2 έ.	214
	9-22	480	6 16	172
	10	72	7 14	172
	23-24	482	8 10	62
	12	206	13	62
	14	162	10 1-4	500
5	14-21	206	11 18 έ.	126
	20	82	11 30	94
6	7	374	12 10	216
8	6	344	13 3	196
	7	344	15 4-6	230
	8	346	21	206
	13	346	22	204
	14	486	28	198
	23	184	41-42	184
	29	492	52	270. 308
9	6-8	482	53	72
	10-13	482		
	13	484		
	24-25	486	Κορινθίους Β'	
	30	484	1 9	66
	32-33	484	4 10	534
10	2-4	486	5 10	72. 102
	4	486	17	90
	5	204	10 4-5	64
	5-18	488	12 2	304
	16	488	13 5	78
	17	476		
	20	488		
	21	490	Γαλάτας	
11	2-4	504	1 8	86
	8	506	3 6	520

	10	476	5	20	66
	13	304. 510			
	16-17	476		Τιμόθεον Β'	
4	5	304			
5	22	370	3	13-17	32
6	8	346			
	15	90		Ἑβραίους	
			1	3	138. 408
				5	414
1	21	498		6	490
	22	498		8	492
2	3	374		9	494
	2	64		11	494
	5	162		13	496
	9	222		14	412
	23	310	2	6-8	496
	30	184. 250		9	390. 497
5	15	204		12	494
				13	494
				14-15	494
				16	494
2	8	198		17	496
				18	496
			4	15	348. 384
			11	8	74
1	16	528		21	450
1	22	332		39	104
1	26	40		39-40	74
2	8	40	12	22	218
3	4	534			
	5	534			
				Ἰακώβου	
			2	19	194
			4	4	536
4	17	70. 536			
5	17	114			
	21-22	64			
				Πέτρου Α'	
			1	12	122
			2	6-10	486
			3	11	204
2	14	240	3	19	160. 362
			5	8	218
				Ἀποκάλυψις	
1	9	218			
2	2	158	19	16	418
	4	92	21	1-4	76
3	15	208	21	10	76
4	13-16	32	22	5	76

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

ἸΑσρῶν 126. 264. 304. 342. 406. 472.
 ἸΑβδακὸν 428.
 ἸΑβραάμ 102. 188. 210. 374. 378.
 406. 476. 478. 480. 482. 484. 490.
 494. 498. 502. 510. 514. 516. 520.
 ἰγαθότης 84. 264.
 ἰγαθωσύνη 370.
 ἰγαλλίασις 156. 270. 274. 308. 492.
 494.
 ἰγάπη 64. 154. 158. 196. 234. 252.
 294. 298. 316. 350. 356. 358. 368.
 370. 394. 412.
 ἰγγελοσ 328.
 ἰγεννητον 328.
 ἰγιωσύνη 158.
 ἰγνοια 30. 366.
 ἰγνωσία 30. 40. 404. 534.
 ἰγονία 110.
 ἰγχίνοια 46.
 Ἰδὰμ 60. 72. 100. 108. 130. 144.
 162. 176. 202. 204. 206. 328. 330.
 352. 358. 360. 370. 410. 424.
 ἰδημονία 386.
 ἰδης 100. 102. 160. 162. 222. 266.
 268. 306. 362. 418. 432. 446. 448.
 ἰδικία 60. 150. 186. 190. 218. 254.
 414.
 ἰειζωία 244.
 Ἰειπάρθενοσ 494.
 Ἰέτιοσ 376.
 Ἰζαρίασ 386.
 ἰθανασία 360. 380. 498.
 Ἰθανάσιοσ 338. 338. 366. 382. 388.
 390. 526.
 ἰθυμία 260. 300.
 Αἰγύπτιοσ -, οἱ 40. 44. 126. 416. 500.
 508. 510.
 Αἰγυπτοσ 384. 448. 452. 456. 472.
 474. 476. 500. 508. 514. 516. 518.
 αἰμοχυσία 342.
 αἰρεσισ 30. 46. 90. 120. 168. 170. 336.
 376. 382.
 αἰρετικοὓ 46. 88. 90. 106. 158. 166.

168. 356. 358. 362.
 αἰσχροουργία 56.
 αἰσχύνη 248. 252. 290. 292. 416. 444.
 464.
 αἰχμαλωσία 174. 188. 342. 458.
 ἀκαθαρία 510.
 ἀκαρπία 110.
 ἀκολασία 58.
 ἀκρασία 58.
 ἀκροβυστία 210. 212. 478. 480. 520.
 ἸΑλεξάνδρεια 166. 278. 340. 388.
 ἸΑλέξανδροσ, αἰρετικοὓ, 470.
 ἸΑλέξανδροσ ὁ Μακεδῶν 420.
 ἀλήθεια 38. 166. 244. 340. 344. 416.
 422. 490. 516.
 ἀλλοίωσισ 360.
 ἀλογία 366.
 ἸΑμαλήκ 342.
 ἀμάρτημα 68. 86. 88. 146. 186. 208.
 216. 250. 260. 282. 284. 300. 402.
 478.
 ἀμαρτία 34. 52. 60. 72. 86. 88. 90. 98.
 120. 142. 148. 150. 152. 154. 174.
 186. 188. 190. 194. 198. 206. 216.
 238. 248. 250. 262. 264. 266. 270.
 272. 276. 282. 284. 288. 290. 292.
 296. 302. 304. 306. 310. 320. 322.
 344. 346. 348. 382. 384. 386. 404.
 454. 456. 458. 462. 478. 494. 496.
 504. 506. 512. 518.
 ἀμαρτωλοὓ 82. 84. 94. 100. 102. 104.
 160. 162. 190. 194. 232. 296. 322.
 370. 394. 454. 466. 512.
 ἸΑμβρόσιοσ 380.
 ἀμέλεια 308.
 ἸΑμφιλόχιοσ 388.
 ἀναγέννησισ 272. 276. 292. 310.
 ἀνάθεμα 206.
 ἀνάληψισ 422.
 ἀνάπαυσισ 268. 448.
 ἀνάπλασισ 248. 290. 360.
 ἀνάστασισ 98. 100. 102. 106. 108.
 110. 112. 114. 126. 168. 184. 198.
 206. 212. 222. 224. 226. 230. 270.

282. 308. 320. 422. 448. 498. 502.
 ἀνδρεία 34. 50.
 ἀνθρώπησις 376. 528.
 ἀνθρωπότης 386.
 Ἄννα 136.
 ἀνόμημα 56.
 ἀνομία 60. 174. 250. 264. 272. 276.
 284. 292. 294. 302. 310. 322. 414.
 462. 464. 478. 492. 534.
 ἀνταπόδοσις 74. 102.
 Ἄντιοχεῖς 338. 340.
 Ἄντίπατρος 382.
 Ἄντίχριστος 426.
 Ἄντωνιος 100.
 ἀνυπαρξία 366.
 ἀπαιδευσία 36. 50.
 ἀπάτη 40. 84. 504.
 ἀπαύγασμα τῆς δόξης 408.
 ἀπιστία 106. 108. 112. 382. 442. 474.
 480. 488. 498. 504. 506. 538.
 ἀποκάλυψις 368.
 ἀποκατάστασις 100. 290.
 Ἀπολινάριος 364. 378. 382. 384.
 Ἀπόλλων 448.
 ἀπολύτρωσις 184. 478.
 ἀπώλεια 72. 92. 172. 202. 276. 314.
 Ἄραβες 434.
 ἀργύρια τριακοντα 462.
 Ἄρειανοὶ 168. 198. 344. 372. 374.
 382. 388.
 Ἄρειος 370. 374. 376. 530.
 ἀρετή 34. 42. 44. 118. 120. 138. 184.
 296. 334. 350. 368. 394. 482. 484.
 486.
 ἄρνησις 314.
 Ἄρτεμις 448.
 ἄρτος οὐράνιος 500.
 ἀρχαιγονία 46. 208.
 ἀσέβεια 48. 506. 516.
 Ἀσία 278. 316.
 ἀστρολογία 40.
 ἀσωτία 292.
 ἀτεκνία 110.
 Αὔγουστος 420.
 Αὐλήσιοι 116.
 ἄφεισις (ἁμαρτίας) 206. 248. 268.
 270. 272. 276. 288.

ἀφθαρσία 206. 208. 358. 360. 392.
 498.
 ἀφοβία Θεοῦ 144.
 ἀφροσύνη 34. 38. 362. 488. 528.

B

Βάαλ 504.
 Βαβυλῶν 278. 314. 450. 452. 454.
 456. 458. 472.
 Βαβυλώνιοι 44. 418. 420.
 βάπτισμα 152. 172. 182. 216. 236.
 238. 240. 270. 278. 284. 308. 316.
 442. 444. 506.
 βάπτισμα μετανοίας 502.
 Βαρσανούφιος 166.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 54. 58. 82.
 84. 102. 114. 192. 232. 266. 272.
 276. 288. 306. 314. 346. 404. 502.
 Βασίλειος (ὁ Μέγας) 40. 56. 60. 94.
 184. 214.
 βδέλυγμα 76.
 Βεελφεγὼρ 452.
 Βενιαμὴν 502.
 Βεσελεὴλ 410.
 Βηθανία 536.
 Βηθλεὲμ 168. 406. 420. 432. 468.
 Βηθφαγή 536.
 βίβλος ζωῆς 76.
 Βιζῆς 470.
 βλάβη 336.
 βλασφημία 88. 214.
 Βόστρα 382.
 Βρεττανικαὶ Νῆσοι 432.

Γ

Γαβιθᾶν 342.
 Γαϊανὸς 166.
 Γαβριήλ 458.
 Γαλιλαία 230. 502.
 γάμος 162.
 γαστριμαργία 274. 312.
 γέεννα 86. 102. 120. 184. 194. 256.
 γεωμετρία 40.
 Γιεζι 70.
 γλωσσοστομία 342.

γνώμη 404.
 γνῶσις 30. 34. 38. 42. 46. 48. 64. 78.
 88. 134. 136. 140. 404. 514.
 Γολγοθᾶς 168.
 Γόμορρα 86. 454.
 γονυκλισία 238.
 Γραφή ἁγία 30. 32.
 Γρηγόριος Νύσσης 380.
 Γρηγόριος (ὁ Θεολόγος) 196. 354.

Δ

Δαβίδ 32. 102. 108. 122. 126. 164.
 166. 208. 218. 238. 240. 248. 266.
 290. 304. 346. 410. 414. 416. 422.
 424. 426. 428. 432. 440. 442. 446.
 452. 458. 464. 470. 472. 474. 478.
 490. 498. 502. 508. 514. 538.
 Δαθεμῶν 342.
 δαιμόνιον 144. 228. 230. 452.
 δαίμων,- ες 82. 170. 176. 248. 290.
 444. 448. 454. 500. 518.
 δάκρυον 142. 248. 270. 272. 274.
 276. 278. 282. 286. 290. 294. 308.
 310. 312. 314. 316. 320. 322. 324.
 326. 398.
 δάκρυα καθαρτικά 274.
 δάκρυα πνευματικά 274. 312.
 δάκρυα σατανικά 274. 312.
 δάκρυα φυσικά 312.
 Δανιήλ 54. 188. 190. 420. 450. 458.
 460.
 δειλία 220.
 δεισιδαιμονία 44.
 διάβολος 142. 162. 168. 176. 188.
 192. 218. 276. 444. 456. 494. 500.
 διαθήκη 414. 416. 474. 476. 518.
 520. 536.
 διασπορά 488.
 διαφθορά 448. 502. 504.
 διδασκαλία 32.
 δικαιοκρισία 120. 130. 144. 268.
 δικαιοσύνη 32. 34. 84. 142. 164. 218.
 258. 266. 298. 304. 426. 476. 478.
 480. 484. 486. 488. 492. 520.
 Διόδωρος 530.
 Διονύσιος 368. 370.

διωγμός 172.
 δόγμα 236.
 δόξα 76. 202. 240. 246. 326. 404. 444.
 498.
 δοξολογία 232. 240. 392.
 δουλεία 188. 482. 494.
 δύναμις ἀγαπητική 358.
 δύναμις ἐπιθυμητική 358.
 δύναμις ἔρωτική 358.
 δύναμις θελητική 358.
 δυστυχία 268.

Ε

Ἑβραῖος,- οι 406. 416. 452. 510.
 ἐγγαστρίμυθος 160. 176.
 ἐγκράτεια 58. 258. 298.
 Ἑδὲμ 182. 238.
 Ἐζεκίας 276. 314. 316.
 εἰδωλόθυτον 62. 454.
 εἰδωλολατρία 130. 442.
 εἰδωλον,- 46. 170. 276. 314. 314. 344.
 408. 442. 454. 456.
 εἰκῶν (κατ' εἰκόνα) 96. 328. 332.
 336. 346. 350. 352. 354. 356. 360.
 366. 368. 384. 388. 408.
 εἴμαρμένη 50. 138.
 εἰρήνη 234. 266. 304. 370. 406. 428.
 536.
 ἐμπορευτὸν (τὸ) 330.
 ἔλεγχος 32.
 ἔλεημοσύνη 190. 196. 262. 302. 326.
 436.
 ἔλεος 154. 248. 256. 262. 266. 272.
 278. 300. 302. 306. 310. 430.
 Ἑλισσαῖος 410.
 ἔλλαμψις 98. 272. 274. 310. 312. 352.
 368.
 Ἑλισαῖε 132.
 Ἑλλήν,- ες 46. 50. 86. 118. 120. 128.
 140. 160. 176. 186. 344. 408. 420.
 422. 432.
 Ἑλληνισμός 410.
 ἔλπις 34. 40. 258. 266. 280. 306. 334.
 350. 368. 402.
 Ἐμμανουήλ 362. 386. 440. 492.
 ἐμφύσημα 352. 354. 360.

ἐνανθρώπησις 84. 492. 496.
 ἐνέργεια 336. 338. 340. 342. 344.
 346. 350. 352. 356. 358. 362. 366.
 368. 370. 374. 530.
 ἐνέργεια ἀνθρωπίνη 358.
 ἐνέργεια διαβόλου 346.
 ἐνέργεια ἐμπορευτική 366.
 ἐνέργεια θεία 378. 410.
 ἐνέργεια νοερή 346.
 ἐνέργεια σαρκική 366.
 ἐνέργεια φυσική 340. 342. 346.
 ἐνύπνιον 172.
 ἔνωσις 522. 524. 532.
 ἔξομολόγησις 248. 252. 272. 278.
 282. 286. 294. 296. 310. 322. 324.
 326. 360.
 ἐπαγγελία 476. 480. 482. 502.
 ἐπιβουλή 50.
 ἐπίγνωσις 42. 442. 478. 484.
 ἐπιθυμία 52. 54. 66. 220. 312. 346.
 356. 358. 536.
 ἐπιθυμία θεόδοτος 346.
 ἐπιτίμησις 248.
 Ἐπιφάνιος 52. 116. 228.
 ἐπιφοίτησις 216.
 ἔρως 356. 358.
 ἔρως πονηρός 398.
 ἔρως σαρκικός 58.
 ἔρως σατανικός 274. 312.
 ἔρως σωμάτων 312.
 Εὐα 60. 144. 328.
 Εὐαγγέλιον 42. 200. 208. 210. 226.
 230. 232. 236. 432. 434. 436.
 Εὐάγριος 242.
 Εὐβουλος 240.
 εὐγνωμοσύνη 320.
 εὐδοκία 412.
 εὐεργεσία 264.
 εὐημερία 84.
 εὐλάβεια 324. 530.
 εὐλογία 236. 484. 490.
 Εὐνόμιος 376. 378.
 εὐνουχία 52. 54. 58.
 εὐνουῆχος 52. 56. 58.
 εὐορκία 186.
 εὐποιΐα 114. 120.
 εὐσέβεια 166. 212. 234. 240. 258.

298. 326. 488. 506.
 Εὐσέβιος 46.
 εὐσπλαγχνία 264. 284. 322.
 Εὐστάθιος Ἀντιοχείας 376.
 εὐφροσύνη 36. 156.
 εὐχαριστία 232.
 Ἐφραϊμ 68. 384.
 ἔχθρα 536.

Z

Ζαχαρίας 208. 462. 464. 466. 468.
 Ζεδεδαιός 54.
 ζηλοτυπία 54.
 Ζώη 134.
 ζωὴ αἰώνιος 32. 222. 242. 498.
 ζῆλος 214. 484.
 Ζωηραὶ 134.

H

ἡδονὴ 58. 78. 174. 256. 534.
 Ἡλίας 54. 410. 420. 504.
 Ἡλιος 466.
 Ἡράκλειος 336. 338.
 Ἡρώδης 148. 186. 202. 362. 384.
 446. 468. 470.
 Ἡρωδιάς 202.
 Ἡσαΐας 74. 210. 426-428. 440. 442.
 446. 448. 454. 458. 462. 464. 488.
 490. 492. 504. 510. 514. 518.
 Ἡσαῦ 484.
 ἡσυχία 534.

Θ

Θαιμάν 428. θάνατος 206.
 θέλημα 336. 338. 342. 348. 368. 372.
 374. 376. 478. 382. 390. 502. 530.
 θέλημα ἀγαθὸν 356.
 θέλημα ἀνθρώπινον 344. 358.
 θέλημα διαβολικὸν 344. 368.
 θέλημα ἐπιτρεπτικὸν 372.
 θέλημα θεῖον-Θεοῦ 60. 64. 114. 204.
 232. 348. 356. 370. 376. 378. 380.
 384.
 θέλημα θεόκτιστον 344.

θέλημα θεόσδοτον 344.
 θέλημα σαρκικόν-σαρκῶς 344. 346.
 358. 366. 374. 376. 530.
 θέλημα ὑπακουστικόν 372.
 θέλημα ὑποτακτικόν 372.
 θέλησις 350. 358. 364. 366. 370. 372.
 θέλησις ἀνθρωπίνη 340.
 θέλησις θεία 340. 344.
 θέλησις λογική 346.
 θέλησις φυσική 338. 346.
 θεογνωσία 122. 130. 488.
 Θεόδωρος Ἀντιοχεύς 530.
 Θεόδωρος Φαρανίτης 340.
 Θεολόγος (Γρηγόριος) 56.
 Θεομήτωρ 316.
 θεοσέβεια 120. 144.
 Θεοτόκος 344.
 θλίψις 148. 152. 398.
 Θράκες 44.
 Θράκη 282. 320.
 θυμὸς 250. 252. 254. 256. 270. 290.
 292. 294. 296. 354.
 θυσία 56. 80. 142. 186. 200. 212. 342.
 430. 432. 440. 448. 458. 460. 472.
 θυσία ἀναίμακτος 424.
 θυσιαστήριον 56. 430. 454. 456. 504.

I

Ἰάειρος 470.
 Ἰακῶβ 406. 428. 450. 472. 482. 484.
 506.
 Ἰακωβίται 338.
 Ἰάκωβος (ἀδελφότης) 54. 226.
 228.
 Ἰάκωβος Σύριος 340.
 Ἰάκωβος τοῦ Ἀλφαίου 228.
 Ἰγνάτιος 358.
 ἰδίωμα 352. 354. 356.
 Ἰεζεκιήλ 176.
 ἱεράτευμα βασιλείον 486.
 Ἰερεμίας 122. 170. 200. 428. 442.
 448. 460. 462. 464. 474. 518. 520.
 Ἰερμουχάν 342.
 Ἰερουσαλήμ - Ἰεροσόλυμα 74. 76.
 230. 278. 338. 342. 392. 406. 432.
 444. 454. 456. 460. 468. 498. 502.

518. 534.
 ἱερωσύνη 124. 538.
 Ἰεσσαί 502.
 Ἰεχωνῆς 474.
 Ἰησοῦς 406.
 Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 416. 474. 498.
 520.
 Ἰκόνιον 388.
 Ἰορδάνης 168. 406. 408. 430. 432.
 444. 520.
 Ἰουδαία 412. 468.
 Ἰουδαῖοι 44. 86. 90. 100. 152. 158.
 200. 220. 222. 226. 230. 344. 376.
 406. 408. 412. 416. 418. 420. 422.
 424. 428. 430. 432. 440. 446. 448.
 450. 454. 458. 464. 466. 468. 470.
 472. 478. 484. 486. 488. 490. 506.
 508. 510. 512. 536. 538.
 Ἰούδας Γαλιλαῖος
 Ἰούδας Ἰσκαριώτης 92. 446. 470.
 Ἰούδας (γενάρχης) 200. 406. 430.
 474.
 Ἰούδας (υἱὸς Ἰωσήφ) 226. 228.
 Ἰουλιανὸς 44. 92. 174.
 Ἰσαάκ 482. 484.
 Ἰσίδωρος 50. 56.
 Ἰσμαήλ 482.
 Ἰσραήλ 122. 168. 170. 190. 276. 440.
 446. 452. 454. 462. 470. 472. 474.
 476. 478. 480. 482. 488. 500. 506.
 512. 516. 520.
 Ἰσραηλίτης 406. 500. 504.
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστῆς) 54. 74.
 224. 226. 228. 230. 278. 280. 282.
 318. 320. 378.
 Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος 160. 200.
 316. 362. 406. 430. 470. 502.
 Ἰωβ 46. 70. 86. 126. 354. 362. 444.
 446.
 Ἰωήλ 410.
 Ἰώσηπος 212. 454. 470.
 Ἰωσή 226. 228.
 Ἰωσήφ 450.
 Ἰωσήφ Ἀριμαθαῖος 234.
 Ἰωσήφ (μνηστήρ Θεοτόκου)
 188. 228. 348. 384. 534.

Κ

καθαρισμός 534.
καθαρότης 252. 294.
Καϊάφας 470.
Καϊν 70.
κακία 44. 62. 138. 264. 300.
κατάβασις 364.
κατάγνωσις 506.
κατακλυσμός 210.
κατάκριμα 156.
κατάνυξις 172. 252. 270. 272. 274.
276. 308. 310. 312. 392. 506.
κατάπαυσις 474. 498.
κατάρρα 94. 204. 384. 476.
καταφρόνησις 314.
Κέλσος 376.
κενοδοξία 274. 312.
κήρυγμα 86. 160. 236. 278. 316. 362.
364. 504.
Κηφᾶς 230.
κιβωτός τῆς διαθήκης 430.
κίνδυνος 194. 220.
Κίς 502.
κλαυθμός 88. 272. 286. 308. 316. 322.
Κλήμης (Ἀλεξανδρεὺς) 130. 278.
316.
κληρονομία 412. 422. 476. 498.
κληρονόμος Θεοῦ 264. 266. 304.
306.
κλοπή 280. 318.
Κλωπᾶς 226. 228.
κοινωνία 162.
κόλασις 72. 84. 102. 256.
Κορίνθιοι 94. 126.
Κορνήλιος 86.
κοσμοποιΐα 90. 112.
κρίσις (μέλλουσα) 86. 154. 190. 200.
400. 418.
Κύζικος 448.
Κύπριοι 44.
Κύπρος 116. 134.
Κῦρος Ἀλεξανδρείας 340.
Κωνσταντῖνος (αὐτοκράτωρ) 342.
Κωνσταντινούπολις 338.

Λ

λογισμὸς πονηρὸς 260. 402.

Λάζαρος 70. 102. 126.
λατρεία νιμική 200. 444.
λαχνιστήριον 156.
Λουκᾶς 212. 224. 232. 348. 538.
λουτρόν πνευματικόν 142. 144.
λύπη 386.
λύτρωσις 206. 276. 536.
λωποδυσία 280. 318.
Λῶτ 70.

Μ

Μαγδαληνή 224. 226. 228. 230. 232.
μακροθυμία 254. 294. 370.
μαμμωνᾶς ἀδικίας 186.
Μανασσῆς 148. 190. 250. 276. 278.
314. 454. 456.
Μάνης 346. 530.
Μανιχαῖοι 130. 344. 376.
μάννα (τὸ) 430. 452. 500.
Μαξιμιανὸς 436.
Μάξιμος 48. 232.
Μαρία 226. 228. 230.
Μαρία Θεοτόκος 228. 376. 412.
468. 512.
Μαρία Ἰακώβου 228.
Μαρία Μαγδαληνή 224. 226. 228.
230.
Μαρία τοῦ Κλωπᾶ 226. 228.
Μαρῖνος 228.
Μάρκος 210. 224. 228.
Μαρτῖνος Ρώμης 338. 340. 342.
Ματθαῖος 210. 224. 228. 2230.
ματαιότης 48. 256. 296. 538.
Μαυρίκιος 282.
μέθη 312.
Μεθόδιος 328.
Μελχισεδέκ 424.
μέριμνα 64. 398.
μετάνοια 88. 160. 202. 248. 254. 268.
272. 276. 278. 282. 286. 290. 294.
296. 300. 306. 312. 314. 316. 320.
322. 324. 326. 404.
μετεωρολογία 40.
Μῆδοι 418. 420.
μιαιφονία 488.
μισιεραρχία 338.

μῖσος 344.
 Μιχαίας 460.
 μνησικακία 274. 404.
 μοιχεία 174.
 Μολόχ 472.
 μυστήριον 84. 106. 122. 124. 164.
 168. 232. 234. 236. 240. 242. 328.
 364. 396. 398. 516. 532.
 μωρία 38.
 Μωυσῆς 32. 162. 186. 188. 210. 212.
 222. 238. 264. 304. 406. 416. 430.
 440. 442. 450. 452. 458. 464. 470.
 472. 478. 486. 488. 490. 500. 504.
 508. 512. 538.

N

Ναβουχοδονόσορ 126. 152. 190.
 276. 450. 452. 458.
 Ναζαρέτ 168.
 Ναθανιήλ 470.
 Νεῖλος (ποταμός) 176.
 νέκρωσις 356.
 Νέρων 150. 436.
 Νεστοριανοὶ 198.
 Νεστόριος 340. 530.
 νηστεία 116. 248. 252.
 Νικόδημος 84. 470.
 Νινευὴ 250.
 Νινευῖται 86. 276. 314.
 νόμος 484. 486.
 νουθεσία 278. 316. 520.
 Νοῦφισ 448.
 Νῶε 210.

O

ὀγδόη 248. 290. 518.
 οἰκονομία 210. 366. 414. 422. 434.
 442. 492.
 Ὀλυμπιόδωρος 388. 390.
 ὁμογνωμοσύνη 232.
 ὁμοίωσις (Θεοῦ) 328. 330. 334. 350.
 352. 354. 360. 366. 368. 408.
 ὁμόνοια 232. 234.
 ὁμοούσιον (τὸ) 528.
 ὁμοουσιότης 528.

ὄνειδισμὸς 340.
 ὄνειδος 252. 292.
 ὄραμα 158.
 ὄργη 66. 126. 252. 254. 256. 274.
 296. 452. 474.
 ὀρθόδοξος 168.
 ὄρκος 202. 416.
 Ὀρος τῶν Ἐλαιῶν 432. 468.
 Οὐεσπασιανὸς 418. 430. 436. 454.
 οὐσία 244. 246. 522.

Π

πάθημα 432.
 πάθος 196. 214. 216. 258. 274. 298.
 362. 378. 382. 422. 494. 530.
 παιδεία 32. 34. 36. 38. 40. 42. 46.
 164.
 παιδοσφαγία 470.
 Παλαιστίνη 468.
 Παλαμήδης ὁ Εὐβοεὺς 44.
 παλιγγενσία 208.
 πανουργία 338.
 παράβασις 162. 206. 358. 466. 476.
 478.
 παράδεισος 266.
 παράδοσις 234. 236. 238. 240.
 παρακοή 370. 388.
 παρανομία 52. 516.
 παραπικρασμὸς 474. 498.
 παρθεσία 54. 58. 148. 316.
 Παρθένος 316. 422. 534.
 παρουσία δευτέρα (Χριστοῦ) 418.
 434.
 παρουσία ἔνσαρκος 468.
 παρηρησία 82. 154. 228. 252. 272.
 294. 488.
 Πάσχα 456.
 Παῦλος 70. 78. 80. 82. 86. 98. 104.
 122. 150. 162. 198. 304. 344. 348.
 378. 528. 530.
 πειρασμὸς 152. 382. 474. 498. 536.
 πένθος 248. 320.
 Πεντηκοστή 216.
 περιεργία 108.
 περιτομή 210. 248. 290. 478. 480.
 490. 518. 520. 534.

περιτομή πνευματική 534.
 Πέρσαι 278. 418. 434.
 πέτρα (Χριστός) 500.
 Πέτρος 60. 62. 80. 84. 98. 202. 218.
 266. 276. 284. 304. 306. 314. 322.
 362.
 Πιλάτος Πόντιος 212. 446. 502.
 πίστις 32. 46. 74. 88. 104. 106. 108.
 124. 162. 166. 168. 170. 188. 192.
 200. 204. 232. 238. 240. 258. 266.
 278. 298. 304. 316. 334. 338. 344.
 350. 368. 406. 422. 428. 432. 434.
 436. 438. 444. 474. 476. 478. 480.
 482. 484. 488. 498. 500. 504. 506.
 510. 520. 530. 538.
 πλάνη 30. 232.
 πλεονεξία 274.
 πλημμέλημα 206. 250.
 πλούσιος 100. 102. 214.
 πλούτος 48. 84. 194. 392.
 ιγνή ζωής 328.
 πνοή Θεοῦ 354.
 πόθος 312. 314. 358.
 πολυγαμία 198.
 πολυθεία 410. 516.
 πονηρία 184. 314. 444. 492. 506.
 πορνεία 88. 162. 174. 404.
 ποτήριον εὐλογίας 236.
 πραότης 258. 298.
 προαίρεσις 252. 296. 364. 452.
 προαίρεσις ἀντεξούσιος 138.
 προδοσία 386.
 Πρόδρομος (Ἰωάννης) 148.
 προκοπή 32.
 πρόθεσις 484.
 προθυμία 268.
 Πρόκλος 386.
 προκοπή 368.
 πρόνοια 126. 130. 132. 134. 180. 182.
 προορισμός 92. 94. 128. 130. 132.
 προσδοκία 72.
 προσευχή 114. 116. 152. 154. 234.
 238. 252. 272. 278. 294. 310. 380.
 386.
 προσκομιδὴ 160.
 προσκύνησις 532.
 προσωποληψία 218.

πρόσωπον 246. 344.
 πρωτότοκος 330.
 πτωχεία πνευματική 252. 294.
 πώρωσις 256. 454.

Ρ

Ραὰβ 88.
 ραθυμία 254. 264. 272. 304. 308.
 310. 312. 402.
 Ραϊθοῦ 406.
 Ρεβέκκα 136. 482.
 Ρεφάν 472.
 Ρωμαῖοι 200. 414. 418. 430.
 Ρωμανία 342.
 Ρώμη 150. 338. 340. 454.

Σ

Σαλώμη 228.
 Σαμαρεῖς 344.
 Σαμαρεῖτις 110.
 Σαμουήλ 366. 500.
 Σαούλ 366.
 Σαμψών 100.
 Σαούλ 500.
 σάρκωσις 328.
 Σάρρα 136. 480.
 Σατανάς 168. 170. 176. 236.
 Σεβήνυτος 448.
 Σεβήρος 166. 340. 384.
 Σειράχ 36.
 Σελήμ 406.
 σελήνη 466.
 Σέργιος Κωνσταντινουπόλεως 338.
 340.
 Σικελία 342.
 Σίμων ὁ Γαλιλαῖος 470.
 Σιμεών (υἱὸς Ἰωσήφ) 228.
 Σίμων 226.
 Σίμων (ὁ Μάγος) 448.
 Σινᾶ 406. 430. 452.
 Σιών 168. 218. 432. 444. 454. 466.
 484. 486. 506. 518.
 σιωπὴ 236.
 σκηνώσεις 378.
 Σόδομα 70. 86. 454.

Σοδομίται 214.
 Σολομών 34. 40. 46. 56. 94. 170. 248.
 290. 378. 412. 418. 424. 426. 472.
 σοφία 34. 36. 42. 46. 518.
 σοφία τοῦ κόσμου 38.
 σοφιστεία 42.
 σταυρὸς 198. 214. 226. 228. 236. 282.
 286. 320. 324. 338. 370. 378. 382.
 432. 434. 436. 442. 446. 448. 450.
 452. 464. 470. 500.
 σταύρωσις 446. 466.
 στεναγμὸς 248. 270. 290. 294. 308.
 326.
 συγγνώμη 166. 174.
 συγκατάβασις 408.
 συγχώρησις 250. 252. 266. 268. 282.
 284. 290. 292. 294. 304. 306. 322.
 συκοφαντία 344.
 Σύμβολον τῆς πίστεως 232.
 Συμεών 536.
 συμπάθεια 252. 294.
 συναίσθησις 248. 290.
 σύνεσις 34. 38.
 Σύνοδος Χαλκηδόνος 338. 340.
 συντέλεια 196. 232. 418. 420. 456.
 Συρία 340.
 σωτηρία 32. 38. 40. 78. 120. 150.
 184. 192. 212. 220. 248. 256. 280.
 306. 312. 314. 316. 320. 322. 346.
 368. 408. 414. 464. 466. 468. 470.
 488. 490. 492. 494. 502. 504. 506.
 σωφροσύνη 60. 118. 144. 162. 258.
 294. 298.

Τ

Ταβώρ 168.
 ταπεινότης 158.
 ταπεινοφροσύνη 194. 258. 298. 334.
 350.
 ταπείνωσις 152. 192. 194. 196. 248.
 290.
 τελειότης 528.
 Τελμεσεῖς 44.
 Τετραφυγία 134.
 Τετραφυρία 134.
 Τιμόθεος 32.

τιμωρία 256. 294. 296.
 Τίτος, Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ. 418.
 430. 454.
 Τοῦρκοι 418.
 τρυφή 48. 76. 84. 116. 174. 240. 274.
 392.
 τῦφος 158. 274. 310.

Υ

ὔδωρ ζῶν 110.
 υἱοθεσία 234.
 ὑπακοή 64. 304. 348. 370. 384. 536.
 ὑπαπαντή 534. 536.
 ὑπερηφάνια 140. 176. 302.
 ὑπόκρισις 338.
 ὑπομονή 152.
 ὑπόνοια 54.
 ὑπόστασις 246. 328. 330. 344. 522.
 524. 526. 528.

Φ

φθόνος 512.
 φθορὰ 58. 60. 132. 164. 206. 346.
 356. 358. 392.
 φιλανθρωπία 194. 202. 238. 254.
 256. 264. 268. 276. 278. 286. 288.
 294. 296. 304. 308. 314. 320. 322.
 324. 490. 506.
 φιλαργυρία 312.
 φιλομαθία 48.
 φιλοσοφία 40. 144.
 φιλοφροσύνη 212.
 Φίλων 538.
 φλυαρία 344.
 φόβος Θεοῦ-Κυρίου 34. 78. 172.
 274. 312.
 φρόνημα 62. 272. 310.
 φρόνημα τῆς σαρκὸς 374.
 φρόνησις 34. 88. 118. 258.
 φύσις 244. 246. 338. 340. 346. 352.
 362. 496. 522. 524. 526. 528. 530.
 φῶς θεῖον 336.
 φῶς φωτὸς 336.

Χ

Χαλδαῖοι 40. 44. 278. 314.

Χάλεβ 474.	450. 458. 462. 508.
χαμευνία 368.	Χρυσόστομος (Ἰωάννης) 66.
Χανααία 250.	
χαρὰ 48. 154. 308. 370.	Ψ
χάρισμα 32.	
χειροκοπία 342.	ψευδομαρτυρία 464.
Χετταία 510.	ψεῦδος 76.
Χεττούρα 482.	
χρησιότης 296. 304. 322. 370.	Ω
Χριστιανός 78. 106. 114. 142. 144.	
156. 164. 168. 172. 278. 406. 408.	Ὠριγένης 104.
412. 414. 418. 426. 432. 434. 446.	Ὠσηὲ 428. 442. 448. 466. 484. 486.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Μενελάου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Όφσετ: GRAFO – Τηλ. 281 188. Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Λαχανᾶ 17, Τηλ. 839 414 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Μενελάου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οίχιας 696 653)